VETERUM ALIQUOT SCRIPTORUM

Qui in Galliæ Bibliothecis, maximè Benedictinorum, latuerant,

SPICILEGIUM.

Tomus Secundus Continet

1 RATRAMNI *Corbeïensis Monachi* Libros IV. contra Græcos.

2 RATHERII *Veronensis Episcopi* Opuscula.

3 ARNULFI *Lexouiensis Episcopi* Tractatum de Schismate *orto post Honorij II. decessum, contra* Girardum *Engolism. Episcopum.*

4 MISCELLANEA Epistolarum *numero* LXXXVII.

5 VARIA *Galliæ* Concilia.

6 Vitam S. ROMANÆ *Virg. & Mart. necnon Fundationem Abbatiæ S.* Quintini Beluacensis.

7 Vitam HILDEBURGIS *Dominæ Gallardonis.*

8 Vitam S. PETRI DE CHAVANON *Canonici Reg. Ord. S. August. Fundatoris Abbatiæ* de Piperaco.

9 CHRONICON Vetus S. PETRI VIVI *Senonen. Auctore* Clario *Monacho.*

10 CHRONICON S. Medardi *Suession.*

11 CHRONICON S. Dionysij *in Frãcia.*

12 FRAGMENTUM Chronici *Ecclesiæ Rotomag.*

13 ADDENDA, sc. Epistolas prolixas, *alteram* Hincmari *Remens. Archiep.* Fulberti *Carnot. alteram.*

Prodeunt nunc primùm in lucem

Operâ & studio DOMNI LUCÆ DACHERII *è Congregatione S. Mauri Monachi Benedictini.*

PARISIIS,

Apud Carolum Savreux, insignis Ecclesiæ Parisiensis Capituli Bibliopolam, in Atrio Templi Beatæ Mariæ, sub insigne trium Virtutum.

CIƆ. IƆC. LVII.

Cum Priuilegio Regis, & Superiorum permissu.

LECTORI.

I. RATRAMNI Corbeienſ. li. 4. contra Græcos.

IN ipſo Spicilegij huiuſce tomi ſecundi limine occurrunt Ratramni Corbeïenſis Monachi Libri quatuor contra Græcorum oppoſita, nobis iampridem ex Catalogo MSS. codicum Thuaneæ Bibliothecæ notiſſimi: quorum apographum eleganter Auctoris ætate, ſiue vt alij volunt etiam manu exaratum, ſuppeditauit eadem Bibliotheca.

Eos autem Libros Epiſcoporum hortatu, iuſsúue elucubraſſe Ratramnum perſuadere videntur iſthæc libri quarti verba poſtrema: *Egimus velut potuimus reſpondentes ad ea quæ nobis ſcripta miſiſtis. Quæ ſi placuerint, Deo gratias agimus; ſin verò diſplicuerint, veſtræ correctionis cenſuram præſtolamur.* Etenim Summus Eccleſiæ Hierarcha Nicolaus I. Galliæ Epiſcopos litteris commonuerat, vt Græcorum Romanæ Sedis aduerſariorum obiectis occurrerent; vti auctor eſt Frodoardus in Hiſt. Eccleſ. Remenſ. lib. 3. cap. 17. *Nicolaus Papa epiſtolam eidem* (Hincmaro) *& ceteris Archiepiſcopis & Epiſcopis in regno Caroli conſtitutis transmiſit, innoteſcens præfatos Græ-*

corum Imperatores, sed & Orientales Episcopos calumniari sanctam Romanam Ecclesiam, jmmò omnem Ecclesiam quæ Latina vtitur lingua; quòd ieiunamus in Sabbatis: quòd Spiritum sanctum ex Patre, Filióque procedere dicimus: quia Presbyteros chrismate linire baptizatorum frontes inhibemus: dicentes ipsi Græci, quòd chrisma ex aqua fluminis Latini conficiamus; reprehendentes nos Latinos quòd octo hebdomadibus à casei & ouorum esu more suo non cessamus; dicentes etiam, quòd in Pascha more Iudæorum super altare pariter cum Dominico corpore agnum benedicamus & offeramus; succensentes etiam nobis, quia Clerici apud nos barbas suas radunt; & dicentes, quia Diaconus non suscepto Presbyteratus officio apud nos Episcopus ordinatur, &c. Deinde Nicolai epistolæ verba subtexit: *Tua, Hincmare, caritas cùm hanc epistolam legerit, mox vt etiam ad alios Archiepiscopos, qui in regno filij nostri Caroli gloriosi Regis consistunt, deferatur, summopere agere studeat, vt & de his singuli in suis Diœcesibus proprijs vnà cum suffraganeis suis, in cuinscumque regno sint constituti, conuenienter tractare, & nobis quæ repererint suggerere curent, eos incitare non negligat, &c.* En summa Schismatis in Oriente à Photio Pseudopatriarcha Constantinopol. & gregarijs excitati, fotíque à Græcorum Imperatoribus Michaële & Basilio.

Itaque Ratramnus noster id muneris sibi impositum accuratè, eleganter, & prorsus eruditè quatuor peregit Libris. In prioribus totus est cùm in sacris Scripturis, tum in Græcorum, Latinorúmque placitis, quò Nouatorum propellat blasphe-

mias, & stabiliat de Spiritu-sancto Catholicam veritatem. Quarto verò in libro de varia Quadragesimæ obseruatione, déque vario ciborum vsu; De jeiunio Sabbati apud Latinos: De Clericorum barbæ & capitis tonsura, ac cœlibatu; De Confirmationis Sacramento à solo Episcopo conferendo; De Romani Pontificis in Patriarcham Constantinopolitanum, atque adeò in vniuersos orbis Christiani Præsules summo iure: Déque alijs Ecclesiæ ritibus agit omninò feliciter. Quàm porrò in Sacræ Scripturæ, & in antiquorum Patrum ac Conciliorum lectione versatus fuerit Ratramnus, facilè qui Libros hosce quatuor euoluerint, animaduertent. Non enim sinit Præfationis angustia prolixiori stilo laudes tanti viri percurrere; præsertim cùm me hoc leuet onere è nostris non nemo, qui rerum Corbeiensium suis in Commentariis munus istud obibit propediem. Nonnulla dumtaxat Scriptorum testimonia heîc subijcienda existimaui.

Sed antequàm vlteriùs progrediar, non abs re fuerit Lectorem præmonere, Iacobum Sirmondum, immortali memoria dignum, edendo S. Fulgentij Opuscula quædam *, dum in calce fragmenta eorum quæ hactenus latuére, recenseret, illos ipsos Ratramni Libros Hincmaro Remensi adscripsisse fragmento vltimo, in hunc modum: *Ex libro 3. Hincmari Archiepiscopi Remens. aduersus obiecta Græcorum, ad Odonem Bellouacensem:* Deinde ipsissima Ratramni verba subiecit: *Fulgentius Episcopus literarum studijs admodùm eruditus &c.* Quæ infrà lib. 3. videbis pag. 92. Demum idem loca duo Fulgentij

* De veritate Prædestinationis & gratiæ, &c. edit. an. 1612.

inedita à Ratramno locis citatis allata profert. Quid Sirmondo persuaserit prolem hanc extraneo parenti supponere mihi prorsus incompertum: cùm alioquin ceteris Hincmari Operibus per duodequadraginta propè annos à se summo studio, summáque diligentiâ conquisitis, illud non ignobile opus accensere debuisset. Nunc testimonia in medium afferamus.

SIGIBERTUS de Scriptoribus Eccles. cap. 95. *Bertramus* (siue Ratramnus) *scripsit librum de Corpore & Sanguine Domini: & ad Carolum librum de Prædestinatione.*

IOANNES Trithemius Abbas de viris Illust. Ordinis S. Benedicti. lib. 2. cap. 48. *Bertrannus Monachus in diuinis Scripturis studiosus & eruditus, atque in sæcularibus litteris nobiliter instructus, scripsit non paruipendendæ lectionis Opuscula; quibus suum magnificè exercitauit ingenium, è quibus ego tantùm reperi de Corpore & Sanguine Domini lib. 1. ad Carolum de Prædestinatione lib. 1. Claruit A. D. 870.*

Claudius Espencæus Doctor Parisiensis de Eucharistia lib. 4. c. 19. sub med. *Et meritò sanè, cùm verus, vt ita loquar, ille Bertramus, totos annos septingentos, nec à quoquam hæreseos fuerit insimulatus, vel reprehensus quasi malè scripserit, sed in catalogum Scriptorum Ecclesiasticorum relatus, vt vir non minus vita, quàm doctrina, ingenio & eloquio insignis.*

Claudius de Saintes Episcopus Ebroicensis, de Eucharistiæ controuersiis repet. 2. c. 14. *Verùm illum Bertramum totos annos septingentos nemo hæreseos reprehendit, quasi malè scripserit; sed refertur in cata-*

logum Scriptorum Ecclesiast. vt vir non minus vita, quàm doctrina, ingenio, & eloquio insignis & Catholicus.

AVBERTVS Miræus in Scholiis ad præfatum Sigiberti Caput. *Bertramus scripsit librum de Corp. & Sang. Domini excusum Coloniæ 1532. Basileæ in Micropresbytico, & alibi, sed damnatum à Tridentinis Censoribus: ita Molan. in Biblioth. MS. Hæretici eum primi typis ediderunt, videntúrque illa inseruisse quæcunque vel obscura, vel in speciem prauè sonantia leguntur. Plurimis certè locis veram Christi præsentiam adstruit, & transsubstantiationem docet, vt ne ipse quidem interpolator id sub finem dissimulet, dicens multa non cohærere, & præcedentia sequentibus contradicere. Hoc inter alios obseruauit Bartholomæus Petrus Lintrensis Doctor Theologus.*

DIONYSIVS Petauius S. I. Theologicorum dogmat. to. 2. lib. 7. cap. 2. ante finem: Ratramni tanquam Catholici, nobilísque Scriptoris authoritate vtitur, explicans vocem; *Filióque* additam ad Symbolum Constantinopol. *Quin etiam Ratramnus Corbeiensis Monachus in lib. 2. pro Romana Ecclesia contra Græcos, quem circa annum 868. scripsit Photij tempore, tanquam ab illis obiectum corrupti symboli crimen diluit, &c.* Ac subdit: *Scripsit autem Ratramnus, vt jam dictum est *, post acceptam Nicolai Encyclicam, quam ad Hincmarum & alios Episcopos in regno Caroli Calui constitutos miserat anno 867. vt eos hortaretur ad refellendas Græcorum calumnias, aduersus Romanam Ecclesiam obiectas à Michaële Imperatore, & Basilio in Epistola quadam ad se scripta.*

* *Cap. 7. eiusdem lib.*

IOANNES de Launoy Doctor Parisiensis in Dissertatione de Veteri ciborum delectu, &c. pag. 13. *Græcorum obiectioni sic respondet Ratramnus Corbeiensis Monachus in Opere, quod tunc Episcoporum auctoritate contra Græcos vir ille doctissimus conscripsit. Ex lib. 4. huius Operis, &c.* Inde prolixam pericopen excerpsit.

GILBERTVS Mauguin Regi à Consiliis, in Historicæ & Chronologicę dissertationis capite 17. ad annum 850. *Hoc etiam anno Ratramnus Corbeiensis Monachus, non leuis armaturæ in Ecclesia Christi Miles, regio mandato obtemperans duos Libros de Prædestinatione composuit:* quos ille primus luci dedit.

IACOBVS DE SAINTE BEVFVE Socius Sorbonicus, ac Regius Professor, Tractatum de Eucharistia in Sorbonę Scholis ipse prælegens, Ratramnum multis, iisque non vulgari eruditione refertis, egregiè vindicat. Primò quidem post Sigibertum, Trithemium, Espencæum, & Sanctesium, inter Ecclesiasticos Scriptores Orthodoxósque locum obtinuisse Ratramnum: deinde Catholicum Opus de Corpore & Sanguine Domini composuisse docet; fretus non tantùm Sigiberti, & aliorum testimoniis, immò hisce potissimùm rationibus adductus: Altera est, Septingentos per annos hæresis haud insimulatum ab vllo Scriptore, nedum damnatum Ratramnum. Altera verò, neque ab ipso Berengario Hęresiarcha, neque ab eius discipulis vsquam laudatum repereris. His accedit, quòd immunis extiterit liber, ille Ratramni à censura Concilij Vercellensis, in quo Berengarij impium dogma

dogma, ſimulque Ioannis Erigenæ ſiue Scoti eiuſdem farinæ Opuſcula æterno anathemate fuêre perculſa. Poſtremò ſubiungit Sanbouæus: Etſi Opus illud de Corpore & Sang. Domini, quod Bertrami præ ſe fert nomen, genuinus eſſet ipſius fœtus, miniméque corrũptus, interpolatúſue, ſuum eſſe nihilominus Ratramnum noſtrum, vel ſuæ hæreſi fauentem, ob næuos eo in Opere cõtentos, incaſſum perſuadere conarentur Hæretici: quippe qui continuò in Eccleſiæ ſinu vixit, ac placidè in eius obdormiuit communione. Ait enim Facundus lib. 10. c. 5. *Non ex leui ſono verborum, ſed ex intentione dicentis æſtimanda ſunt quæ dicuntur. Dicentis autem intentio, cùm iam perſona defuncta eſt, ex communione religioſiùs æſtimatur.* Et ſanè ab heterodoxorum calumnia catholicè defendi poſſet Ratramnus, non ſecus atque olim Dionyſium Alexandrinum vindicauit Athanaſius. *Magni certè argumenti eſt* (inquit ipſe in Epiſtola de Dionyſij ſententia contra Arrianos) *ne in hoc quidem illos verum dicere, ſed calumniis virum premere, quod ille nunquam ab aliis Epiſcopis de impietate conuictus eſt, neque hæreſim propugnando ab Eccleſia ſeceſſit, ſed in ea cum pietate obdormiuit: quodque eius memoria hactenus cum Patribus hucvſque celebrata eſt, & in catalogum relata: qui ſi cum iſtis eiuſdem opinionis fuiſſet, aut ſi ſcriptorum ſuorum rationem non reddidiſſet, minimè dubium quin eadem quæ illi paſſus fuiſſet.* Tandem verò cùm tam præclara & aperta in præfato Ratramni Opere realem Corporis & Sanguinis Chriſti præſentiam ſub ſpeciebus Euchariſticis probent

é

ac transsubstantiationem, obscuriora proinde & difficiliora ad orthodoxum sensum benignè queunt elucidari; ex Regula nimirum Facundi lib. 9. c. 5. *Quemadmodum calumniantium hæreticorum est, ex dubiis & obscuris, quæ certa & manifesta sunt malè interpretari, ita saluum est prudentiæ ac pietatis Catholicæ ex indubitatis atque euidentibus & firmare ambigua, & latentia declarare. Si qui verò Orthodoxi etiam aliud faciendum putauerint, non sunt in hoc à prudentibus imitandi.*

Ad extremum, Epistolam Illustrissimi Petri de Marca Archiepiscopi Tolosani, literario orbi eruditione & scriptis clarissimi, tanquam fortissimum propugnaculum opponere visum est Scriptoris nuperi calumniis, qui Ratramnum Ecclesiæ Latinæ vindicem labe hæreseos aspergere perperàm attentauit. Verùm quia hæc ipsa Epistola longiusculè se extendit, in calce illam, Præfationi coronidem vt imponat, subieci: cuius, Lector, aduertes singularibus rationum momentis Ratramnum ab omni penitus absolutum hæreseos suspicione, immò verè Catholicum, & perquàm religiosum fortiter assertum.

Videsis prætereà quid de Ratramno in primum Spicilegij tomum sumus prolocuti Præfationis pag. 5. n. 5.

II. RATHERIVS Veronens. Episc.

RATHERIVM virtutibus clarum, acerrimum Ecclesiasticæ disciplinæ propugnatorem, omni scientiarum genere excultum, vetustioris æui scriptores prædicauêre. ERACLIVS, siue Eueraclus

Episcopus Leodiensis Epistolâ * ad Ratherium, sic loquitur: *Quis est vobis aut sapientia, probitate aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut vllæ laudis genere præstantior? Patientia si memoratur, si fas est dicere, fide salua, ne Deum offendam, tu es ipsa, &c. Non modò non rapuisti, sed nec quidem appetiisti aliena, largitus es propria aliorum condolens miseriis, non felicitatibus inuidens alienis. Omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceres. Natiua vobis supplex tendit manus patria, & vt redeatis inuitat. Omnes quotquot sunt ordinis Clericalis, seu militaris, mente, voluntate, studio, gestu, voce, vt veniatis clamant, vos videre desiderant, seruitio vobis impendendo, nec numerum, nec modum præfigimus vllum. Omnia nostra erunt in manu vestra secundùm quod animo vestro insederit, ô dilecte Ratheri. Cuncta præuidete, disponite, constituite, & vt libuerit in omnibus agite, sub vestro pollice docto & artifice manum ferulæ non erubescam subducere, &c.*

* *Extat to. 1. gest. Pontif. Leodiensium in Eraclio.*

LVITPRANDVS Ratherij synchronus, Rerum gestarum ab Europæ Imperatoribus & Regibus lib. 3. cap. 11. *Venerat autem cum præfato Hilduino Monacho* (scil. in Italiam) *quidam Ratherius nomine; qui ob religionem, septémque liberalium artium peritiam Veronæ Episcopus constituitur.* Iterum capite 4. *Quo discedente* (Milone) *Hugoni Regi mox ciuitas redditur, & Ratherius eiusdem ciuitatis Episcopus ab eo captus Papiæ exilio relegatur, in quo faceta vrbanitate de exilij sui ærumna Librum componere cœpit. Quem si quis legerit, nonnullas ibi hac sub occasione res expositas inueniet, quæ legentium intellectui non*

minus placere possunt, quàm prodesse.

Comi etiam exulasse innuit ipse Ratherius Præfatione ad vitam sancti Vrsmari: *Apud venerabilem nuper sanctæ Cumanæ Ecclesiæ iusto Dei iudicio exulans Episcopum, reperi libellum pauca de virtutibus continentem Domini ac specialis Patroni nostri, sancti videlicet Vrsmari Episcopi, continentiâ rerum quidem auro obrizo, topazióque præferenda, locutionis verò solœcismis ita pro suo modulo refertissima, vt nosse difficile fuerit, vtrum scriptoris negligentia, aut dictatoris insipientiâ.* Et in consequentibus eandem vitam se iuxta grammaticæ leges expoliuisse profitetur.

Audiendus iterum Ratherius in hunc modum de se quasi de alio loquens: *Hic Ratherius adhuc Veronæ Episcopus dicat, qui pertæsus ciuium insolentiæ, eorúmque suspectam habens peculiarem sibi & innatam perfidiam de reditu iam cogitabat: proponens quòd in aliena patria bene quidem sæpe viuitur, sed malè moritur: quapropter misit ad Abbatem, Fulcuinum scilicet, qui tum Lobiensi Ecclesiæ præerat, librum, quem prætitulauit: Conflictum duorum; ob id quod disputamus in eo; reuerteretur necne anxius fluctuans, simul & obsecrans, vt mitterentur ei equi, & comites, quò citiùs & expeditiùs iter accelerare posset, &c.* Et hanc pericopen ex MS. excerptam misit ad me C.V. Carolus Boesman Leodiensis, Iuris vtriusque Doctor.

Rogerius Benedictini Ordinis Monachus, Ratherio suppar, in vitæ S. Brunonis Colon. Episc. cap. 37. & 38. *Libet meminisse quoddam huius pij Patris* (Brunonis) *pium & laudabile factum, quod in ipsis*

ſacerdotij ſui primordiis effeciſſe cognoſcitur. Siquidem Ratherius Veronæ; quæ ciuitas eſt Italiæ, ordinatus Præſul, cùm ex quadam leui ſuſpicione, vt mos eſt gentis illius, ab honore propriæ Sedis eſſet expulſus, Leodienſi Cathedræ vacanti, magnâ eius induſtriâ, ſecundùm ſtatuta Canonum incardinatus eſt. Quod quidem propter abundantem doctrinam, & eloquentiam copioſam, quâ inter ſapientiſſimos florere viſus eſt, non eidem ſolùm Eccleſiæ cui præfuit, ſed & multis aliis circumquaque valdè proficuum fore putatum eſt. Simul quia in illis partibus per zelum & contentionem, vnde fieri ſolet inconſtantia, & omne opus prauum, quidam etiam Sacerdotes Domini plerumque (quod dictu nefas eſt) terrenæ plus iuſto confiſi potentiæ, populum imperitum ſcandalizabant: ſæpedictus, ſæpéque dicendus Dominus Bruno, cui iam totius regni diſpenſandi cura imminebat, ratus id quod verum fuit, hunc eiectum antehac & neglectum hoc tanto beneficio ad illud fidei & veritatis fœdus adduci, vt à nemine poſſet ſeduci, ita demum os loquentium iniqua obſtruere poſſe credidit, ſi nulla occaſio ſcandali poſſet in eorum Epiſcopo reperiri, ſed ad ſui perniciem pars ſiniſtra preualuit: quidquid enim pro ſalute eorum geſtum eſt, hoc ſibi peſtiferum æſtimabant. Quid multa? Erratum eſt, ſæuitum eſt, nec ceſſatum eſt, donec expulſione eius crudelitati ſuæ & nequitiæ ſatisfacerent. Ablata eſt omnis ſpes reſtitutionis eius: Conſpiratio enim grauiſſima facta eſt, quæ niſi & hic penitus amoueretur, & in eiuſdem locum Baldricus, qui erat de Magnatum terræ illius proſapia oriundus, ſubrogaretur, ſedari non poſſe viſa eſt. Ad hanc ſententiam tempeſtates vndique innumeræ confiu-

xerunt. Nauis Ecclesiæ laborante remige, fluctuauit. gubernator ipse procellosæ tempestatis impetum ferre non potuit. Cessit igitur, cessit ne vinceretur à malo, sed vinceret in bono malum. Cessit aduersantium voluntati, vt suo eos gladio iugularet, sibi obstricti sunt sacramentorum fide spontanei, vt si accipere mererentur Episcopum quem petebant, inuicta exinde firmitate auctoritatem Ecclesiæ, & ius Imperatorium tuerentur. At ne quid in eiusmodi negotio imperfectum restaret, quod curiosis alienarum rerum inuestigationibus scrupulum commoueret cum Imperatore germano suo id effecit, vt Ratherio Episcopo bis iam destituto antiqua sedes Veronensis Ecclesiæ redderetur. Hactenus Rogerius.

SIGIBERTVS in Chronico ad an. 928. *Ratherius Lobiensis Monachus, vir nimiæ simplicitatis, sed experientia liberalium artium nominatus, cum Hilduino, qui in Lotharingia Episcopatum Leodiensem olim ambierat, in Italiam ad Hugonem Regem profectus, Veronæ Episcopus constituitur, Hilduino Mediolani Archiep. ordinato.* Ad an. 932. *Ratherius Episcopus à Rege Hugone Episcopatu pulsus, quia Baioariis fauerat, Papiæ exiliatur, vbi & Librum de suis ærumnis edidit. Scripsit & alia multa legentibus vtilia.* Denique ad annum 954. *Ratherius bis Episcopatu depulsus, Leodiensis Episcopus per Brunonem Archiepiscopum ordinatur post Farabertum.* Non modò bis depulsum esse, sed & tertiò, ex sepulcralibus hisce versibus intelligitur.

» Veronæ Præsul, sed ter Ratherius exul,
» Ante cucullatus, Lobia, póstque tuus
» Nobilis, vrbanus pro tempore morigeratus,

Qui inſcribi proprio hæc petiit tumulo: "
CONCVLCATE PEDES HOMINVM SAL "
INFATVATVM. "
Lector propitius ſubueniat precibus. Amen. "
Extabat hoc Epitaphium in fine Opuſculi ipſius Ratherij, cui titulus: *Meditationes cordis, &c.*

Itémque in Itinerario lamentatur ad hunc modum: *Omittam ter me contra Canones exulatum, millies iniuriatum, Epiſcopium mihi inlegaliter ademptum, alium ſuper me adulterè adductum & receptum, &c.* pag. 269. infra.

Eius Operum texuit elenchum idem Sigibertus cap. 127. de Scriptoribus Eccleſ. *Ratherius*, &c. *Scripſit vitam S. Vrſmari Lobienſis*, &c. *Ordinatus Epiſcopus Leodienſis Eccleſię, & ab ea pulſus, ſcripſit librum quem attitulauit Phreneſim. Scripſit librum, quem prætitulauit, Inefficax, vt ſibi viſum eſt, garritus. Scripſit librum de Corpore & Sang. Domini, & de Prædeſtinatione Dei. Scripſit contra hæreſim Anthropomorphitarum, id eſt, dicentium quòd Deus habebat corpoream & humanam formam, quæ hæreſis tunc grauiter vexabat Italiam. Scripſit Agoniſticon, id eſt, Proloquiorum lib. ſex. Confeſſionum Librum vnum, & alia.*

TRITHEMIVS de Viris Illuſtr. Ordinis S. Ben. lib. 2. cap. 57. repetit Sigiberti verba. Et lib. 3. cap. 203. *Ratherius*, &c. *fuit doctus, licet à mundi ſapientibus ſimplex putaretur. Moritur apud Lobias An. Dom. 974. Indict. 2.* Miræus verò in Scholio ad pręfatum cap. 127. Sigiberti de Viris Illuſt. Trithemio refragatur: *Reuerſus*, ait, *in Belgium in Alnenſi Monaſterio quod reliquum fuit vitæ egit, & Namurci an. 974. deceſſit. Corpus Lobium eſt delatum, &*

in templo S. Vrſmari conditum. At contrà Scriptores tum æquales, tum ſuppares, ac nuperi, Ratherium diem obiiſſe in ſuo Lobienſi Cœnobio conſtanter affirmant.

Tom. 1. geſt. Pōt. Leod. c. 45 Legenda eſt Epiſt. 3. Ratherij pag. 145.

ÆGIDIVS à Leodio: *Quinto verò anno ordinationis ipſius* (Ratherij) *Arnoldus Dux Baioariorum in Italiam contra Hugonem veniens à Veronenſibus hortatu Ratherij Epiſc. & Milonis Comitis ſuſcipitur. Qui Arnoldus cum Hugone confligens vincitur. Sicque Ratherius à Rege Hugone Epiſcopatu pulſus, quia Baioariis fauerat, Papiæ exulatur, &c. Reuerſus verò in partibus noſtris idem Ratherius in verbis & ſcriptis clarus habebatur. Intereà Furberto Leodienſium Epiſcopo mortuo Ratherius bis ab Epiſcopatu Veronenſium depulſus per Brunonem Archiepiſcopum Colonienſem anno Dom. 953. ordinatur Leodienſium Epiſcopus, &c. Rexit autem Leodienſem Eccleſiam ferè tribus annis ſub Papa Benedicto, qui & Agapitus dictus eſt, ſub Ottone Imperatore, ſub Francorum Regibus Ludouico & Lothario filio eius.*

IN SYNODO Gallicana Remis habitâ anno reparatæ ſalutis 991. quæ aduerſus Ratherium olim fuerant acta penitus abrogantur, c. 43. *Item quæ circa Ratherium Veronenſem Epiſcopum, vel circa Petrum Rauennæ Archiep. vſu vel conſuetudine prouenerunt, ab omnibus abrogata ſunt. Vterque enim nec abdicationis porrecto libello, nec ſacerdotalibus depoſitis inſignibus ſucceſſorem acceperat. Ratherius quidem Milonem, Petrus verò Honeſtum B. Apollinaris Abbatem, &c.* Sat ſupérque de Ratherii encomiis: alios prætereo Scriptores, vtpote recentiores.

Cæterùm

Cæterùm de Codice Ratherianorum Operum (Anſelmi Decani tempeſtate eleganter exarato, ſed mendis plurimis fœdato) qui olim è Bibliotheca B. MARIÆ Laudunenſis fuerat ſubreptus, ac tandem reſtitutus, gratias habeo C. V. Antonio Bellotte, in quo rerum Eccleſiaſticarum ſcientia, & pietas, religioníſque amor certare videntur. Præter à me edita, ſunt & alia penes me Ratherij Opuſcula, præfati Caroli Boëſman ſumptibus deſcripta, ſtudioque eiuſdem ad autographum, ab Reuerendiſſimo Abbate Cœnobij Lobienſis vltrò ipſi tranſmiſſum, collata; quæ quidem publicanda venient Tom. 3. Spicilegij noſtri, cùm iam è prælo cætera Ratherij Opuſcula emerſerint.

TRACTATVS ARNVLFI Lexouienſis Epiſcopi de Schiſmate orto poſt Honorij Papæ II. deceſſum, vehementem continet orationem aduerſus Girardum vaferrimum Engoliſmæ Epiſcopum, qui ſtans à Petro Leonis Gallicanam Eccleſiam nefandis artibus perturbauit propè vniuerſam. Tractatum hunc elucubrauit dum in Italia moram traheret, nondum infulis decoratus, Romanis legibus dans operam, quemadmodum teſtatur ipſe in Proloquio ad Gaufridum Carnotenſem Epiſcopum: *Sed quia me in Italiam*, inſit, *deſiderata diu Romanorum legum ſtudia deduxerant, &c.* Illum è Cod. MS. Cœnobii Pariſienſis, vulgò Alborum Mantellorum nuncupati, Ord. S. Bened. nunc primùm publici iuris facimus. III. ARNVLFI Lexouieſ. Epiſc. Tractatus.

MISCELLANEA Epiſtolarum lectu planè digniſſima ſubſequuntur; quarum ſyllabum Elencho IV. MISCELLANEA

contentorum in hoc volumine insertum videbis infrà. Insuper quædam hîc non abs re fuerit adnotare. Epistolæ secundæ auctorem ostendunt bini codices manu Cœnobitæ Floriacensis exarati Licinianum Episcopum. De quo scribit Isidorus de Scrip. Ecclesiast. cap. 29. *Licinianus Carthaginis Spartariæ Episcopus in Scripturis doctus, cuius quidem nonnullas epistolas legimus; de Sacramento denique Baptismatis vnam; & ad Eutropium Abbatem posteà Valentiæ Episcopum plurimas. Reliqua vero industriæ & laboris eius ad nostram notitiam minimè peruenerunt. Claruit temporibus Mauricij Augusti, &c.*

Licinianus Episcopus.

Duas ERNVLFI siue Arnulfi Roffensis Episcopi prolixas Epistolas, quæ potissimùm Ecclesiasticam spectant disciplinam, C. V. ac docto Emerico Bigotio Rotomagensi debeo, qui perhumaniter è sua celebri bibliotheca ad me illas deferri curauit. Quo de Auctore ita Guillelmus Malmesburiensis Monachus: *Ernulfus natione Gallus apud Cœnobium sancti Luciani in Bellouaco non paucum tempus Monachus egit. Sed cùm nonnulla plena insolentiæ videret, quæ nec emendare posset, nec pati vellet, discessum intendit: quæsito priùs à Lanfranco consilio incunctanter facturus quicquid ille iubendum putasset. Ille qui hominis industriam calleret (nam & apud eum diu Becci studuerat) persuasit vt ad se veniret, quia ibi animam suam saluare non posset. Venit ergo, & toto tempore Lanfranci Monachus apud Cantuariam, ab Anselmo Prior ibidem, mox apud Burgum Abbas, à Radulfo Episcopus apud Rofam constitutus est. Graue:*

Ernulfus Roff.

De gest. Pôt. Angl lib. 2. de Pont. Roffens. in fine.

quidem memoratu quantæ probitatis & prudentiæ in omnibus officijs fuerit, &c. Vixit in Pontificatu aliquot dies super nouennium, deceßitque quatuor & octoginta annos natus, multa probitatis suæ monumenta reliquit. Anno Christi 1114. ad Episcopatum fuisse euectum tradit Simeon Dunelmensis hist. de gest. Regum Anglorum: *Anno* 1114. *&c. Arnulfus Abbas de Burk ad Rofensem Ecclesiam eligitur.* Eum è vita discessisse anno 1124. asserit Ioan. Bromtom in Chronico ad hunc annum: *Eodem anno Tenulfus Vuigorniensis Episcopus, & Arnulfus Roffensis obierunt.* Franciscus Goduvinus verbis Bibliothecarij Malmesburiensis editis, subdit: *Consecratus est Cantuariæ vnà cum Galfrido Herefordensi Decembr.* 26. 1115. *Dicitur Ecclesiæ Roffensis Historiam scripsisse, quam mihi nondum contigit videre. Obijt, vt videtur, mense Martio* 1124.

Histor. Angl. scriptor Antiq. to. 1.

Encyclicam tenebris obsitam Monachorum Burgidolensium, Herueí Benedictini vitam summatim complectentem, perlustrando MSS. Abbatiæ Clareuallensis reperit Claudius Maillet Prior tùm Cœnobij Vallislucentis Ord. Cist. quocum qui congreditur nunquam non doctior euadit ac religiosior. Burgidolensis porrò Abbatia Benedictinorum olim percelebris, nunc heu! à Christiano Principe susque-deque euersa, in diœcesi sita est Bituricensi. Floruit Herueus Anselmi Cantuariensis (cui Commentarius Herueí in Epistolas Pauli perperam est attributus) ætate, quod non obscurè indigitant Operum eius varij codices manu exarati,

Arnulfi Lexouienſis ſeptem Epiſtolas cùm è MS. codice Fulcardimontis Monaſterij, Ord. Ciſterciensis, ab Abbate Iuliano de Paris, Doctore eruditiſſimo, & arctioris vitæ acerrimo propugnatore, ſibi conceſſo diſcuſſiſſet, ineditáſque reperiſſet Iacobus de Sainte Beufue, Theologiæ non tantùm Scholaſticæ peritiſſimus, ſed etiam antiquioris & abſconditæ diligentiſſimus indagator, notas mihi eſſe voluit, & benignè obtulit. Lege, ſi lubet, Annotatiunculas eiſdem Epiſtolis ſubiectas, pag. 502. & 505.

Mauricij Rotomagenſis Archiepiſcopi Epiſtolas ex quaternione Maioris monaſterij erutas, elucidabit fragmentum Chronici MS. Eccleſiæ Rothomagenſis in calce huius tomi poſitum. Eiuſdem Chronici poſſeſſor Carolus Baron Pariſinus, ingenuus iuxta & doctrinæ ac diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſtudioſus obſeruator, Fragmentum illud exſcripſit, atque edendum conceſſit. De Mauricio pauca hæc habe ex Indiculo Archiepiſcoporum Rotomagenſium, concinnato ab erudito viro Ioanne le Preuoſt Canonico Rotomagenſi, mihi dum in humanis verſaretur amicitiâ coniunctiſſimo: *Mauricius primùm Archidiaconus Trecenſis, ad Cenomanenſem poſteà Epiſcopatum ſpeciali Dei prouidentia per duorum contendentium ceſſionem aſſumptus, inde ad Rotomag. demum Metropolim aſſumptus Gregorij IX. auctoritate tranſlatus A. C. 1231. vitæ auſteritate & liberalitate in pauperes clarus moritur Salicoſæ A. C. 1234.*

Quanquam Odonis Canonici Regularis, viri in-

diuina theoria exercitatissimi, ætatem me non tenere fatear, nihilominus Codicis quo vsus sum characteres duodecimo seculo vixisse illum coniecturam ingerunt. Huiusce religiosissimi Auctoris sermones, non minori pietate quàm Epistolæ refertos, continet Corbeiæ MS. codex.

VARIA Galliæ Concilia è diuersis Tabulariis atque Historiis MSS. à me collecta sunt. Et primò quidem Priuilegium in Concilio Senonensi ab Aldrico Archiepiscopo concessum, & Diploma Ludouici, ac Priuilegium Venilonis Archiepiscopi Senonens. illud Aldrici confirmantia, describi curauimus ex Historia MS. quæ in Musæo nostro asseruatur, Victore Cottrono Auctore, nunc Priore in Monasterio Ferrariensi Congregationis S. Mauri, qui in concinnandis Historiis è Regum diplomatibus, è litteris summorum Pontificum, aliísque Chartis antiquioribus non parùm temporis insumpsit & operæ: Historiis, inquam, Monasteriorum Senonensium S. Remigij, S. Leonis, aliàs SS. Geruasii & Protasii, B. MARIÆ de Charneyo, & aliorum; præsertim verò insignis Abbatiæ & perantiquæ S. Germani Autissiodorensis, quas Deo fauente publico bono haud inuidebimus. V. VARIA Galliæ CONCILIA.

Priuilegium apud Pistas indultum præfato S. Germani Cœnobio commodauit idem Cottronus. Ne quis autem hæreat, premendum silentio minimè est, parachronismum in subscriptionibus Priuilegij ab Vvenilone asserti subrepsisse: siquidem nomina supponuntur Episcoporum, quæ Aldrici Priuilegio adscribi debuerant; verbi gratia, Adal-

berti Tricassium, Iursmari siue Vrsmari Turonensis, & Simonis Laudunensis; at Rurici nomen hactenus inauditum; Paulus enim tum Rotomagi Sedem occupabat. Atqui ob similitudinem contextus Priuilegij vtriusque hallucinatum fuisse librarium par est credere.

Concilium Auscense ex membranis Abbatiæ Cluniacensis, quæ cum blattis ac tineis iam diu rixabantur excerptum est. In eo eximuntur à solutione quartæ partis decimarum Monasteria, quæ pendent à Cœnobio S. Orientij Auscensis.

Acta Concilij Beluacensis A. C. 1114. celebrati, præsidente Conone Episcopo Prænestino, & Apostolicæ Sedis Legato, ex parte damus in lucem, vt fert epigraphe Cod. MS. Bibliothecæ S. Michaëlis in periculo maris, ad hunc modum: *Ex gestis Beluacensis Concilij.* Meminit Concilij Beluacensis Guibertus de Nogento lib. 3. de vita sua, cap. 16. in fine, vbi de hæreticis Manichæorum sectæ adhærentibus hac ipsa tempestate exortis atque extinctis agit: *Intereà perreximus ad Beluacense Concilium consulturi Episcopos quid facto opus esset.* Meminit quoque Appendix ad Sigibertum, quæ Roberti de Monte nomine falsò circumfertur: *Anno 1114. in Ciuitate Beluacensi à Conone Sedis Apostolicæ Legato Concilium celebratur. Hic est Cono.* &c. & Nicolaus Monachus Vitæ S. Godefridi Ambianensis lib. 5. cap. 5. & seqq. Clarius infra. pag. 765.

Habitum itidem est aliud Concilium Bellouaci eodem Conone Legato, An. 1120. (quod Scriptores hactenus præteriuit) vti scriptis mandauit

Lisiardus Suessionensis Episc. in vita MS. S. Arnulfi decessoris sui, cap. 15. de Eleuatione corporis eius.

Hæc & alia supernæ patriæ documenta postquam ad aures Domni Lamberti, siue ad notitiam deuoti populi latiùs peruenerunt, idem Episcopus iniit consilium in Concilio Beluacensi quintodecimo Kalend. Nouembris cum quibusdam Coëpiscoporum suorum, quid facto opus esset ad tantam Dei magnitudinem. Intererant ibi Episcopi Francorum VVILLELMVS Catalaunensis Columna Doctorum, GAVFRIDVS Carnotensis Episcopus, DAIMBERTVS Senonensis Archiepiscopus, Aurelianorum Episcopus, Parisiorum Episcopus, PETRVS Beluacensis Episcopus, ANGELRANVS Ambianensis Episcopus, ROBERTVS Atrebatensis Epis. IOANNES Morinorum Epis. LAMBERTVS Tornacensis Epis. BORGARDVS Cameracensis Episc. BARTHOLOMÆVS Laudunensis, LISIARDVS ego indignus Suessionensis Episc. Abbatum, Archidiaconorum, Præpositorum, & copiosa Cleri multitudo. Inter cęteros autem affuit ipse Aldenborgensis Abbas, ferens in manibus Libellum de Vita & moribus, miraculorúmque gestis ipsius S. Arnulfi: quem libellum ego de manibus eius accipiens aperui, & apertum obtuli Episcopis, dicens: Ecce Domni Libellus ipse, qui me conscio, méque auctore de vita eius conscriptus est, cui quod vera sunt omnia quæ narrat, testimonium in fide perhibeo, & de cuius miraculis, & hîc quosdam, & domi plures valde

„ testes veraces adhibeo. Hunc Libellum postulo à
„ vobis diligenter considerari, vt ex eius notitia va-
„ leatis quid de illo agendum sit meliùs informari.
„ Vestra autem Sanctitas audiat iudicium meum,
„ quoniam si in Diœcesi mihi commissa pausaret,
„ longum est quod in terra non iaceret. Tunc Vvil-
„ lelmus Catalaunensis Episcopus accepit Libellum,
„ & inspiciens à principio vidit numerositatem ca-
„ pitulorum, & ait ad Episcopum Tornacensem:
„ Domne quid amplius quæritis? absque Libello
„ isto sufficit vobis testimonium Domini Episcopi
„ Suessionensis, & Clericorum eius, debet vobis ma-
„ gnam fiduciam præbere iste talis Abbas, cuius &
„ ætas suspicienda est, & prudentia beneplacet: Li-
„ bellum verò istum, quia Synodalibus negotiis oc-
„ cupamur, percurrere non vacat. Ioffredus Episco-
„ pus Carnotensis ait: Domne Tornacensis dico vo-
„ bis in veritate, si Dominus talia vel semel fecisset
„ circa aliquem prædecessorum meorum, ego nec
„ Papam, nec Legatum, nec vel Archiepiscopum
„ consulerem.

„ Interim dum hæc ab Episcopis decernuntur, qui-
„ dam nobiles Magistri Scholarum acceperunt Li-
„ bellum, & cursim perlegerunt quædam gestorum
„ capitula. Quidam ergo eorum concurrentes vbi
„ erant Episcopi, cum magna constantia fatebantur:
„ Reuera ex Deo non est qui huius Sancti exalta-
„ tioni contrarius est. Tunc Guillelmus Catalau-
„ nensis Episc. ait: Per Deum turpe est, quòd de
„ re tam aperta dubitamus; Vnde vos Domne Tor-
„ nacensis cum Domini gratia, remota omni ambi-

guitate

guitate, statuite diem quo ad locum conueniatis, "
& sanctum Domini seruum de terra eleuando ho- "
norificè recondatis. Lambertus Episcopus ait: Ecce "
Legatus in hac ipsa Basilica cũ nostro Archiepisco- "
po Remensi, vel Turonensi, eminus residet, rogo "
vos, placeat vobis ante illos venire, & vestram sen- "
tentiam illorum iudicio confirmare. Episcopi dixe- "
runt: In nomine Domini fiat. Vt ventum est, "
Lambertus Episcopus dixit Domno Catalaunensi: "
Rogo agite causam meam. Cúmque ille breui fa- "
cundia ante Legatum & Archiepiscopos causam "
explicuisset, tam Legatus CONON, quàm & Re- "
mens. Archiepiscopus vna voce responderunt: Iu- "
dicium vestræ auctoritatis plenè suscipimus, & De- "
cretum vestri consensus roboramus. Ita Episcopus "
Lambertus conuocans Abbatem designauat diem "
quò Aldenborg conueniret, id est, Calendis Maij, "
& viri Dei corpus sanctum de humo leuatum iux- "
ta morem Gallicanæ Ecclesiæ, ceu reuera sanctum, "
reponeret. Dedit etiam literas cum sigillo, quibus "
omnem Tornacensis diœcesis populum ad tam "
sanctum officium conuocaret. "

Fama volans passim celeri currente meatu "
Diuersos populos has sedes visere fecit. "

Taceamus de Flandria, Vvalachrenses, Scoldanij, "
Beuelandenses, Antuerpienses, Texandriani, Vva- "
siani, Brabantini, Menapenses, Morinenses, Bolo- "
nienses, vel cæterarum regionum plebes vbertim "
affuerunt. Tempore itaque præstituto aduenit Epis- "
copus cum Tornacensi Archidiacono honorabili "
Rotberto, & magna copia Cleri. Et prælato crucis "

„ trophæo, allato quoque Sacri Euangelij corpore,
„ cum cereis & odoribus, concinente populo, aperitur tumulus, &c.

„ Itémque cap. 18. annus quo gesta sunt isthæc,
„ nempe paulò post peractum Cōcilium, designatur.
„ Facta est autem hæc S. Arnulfi Translatio prima die
„ Maij, Indict. XIV. sub anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vigesimo primo, Francorum sceptra tenente LVDOVICO Filio Philippi
„ annis quatuordecim, Flandriæ Comitatum agente
„ CAROLO filio Regis Danorum, cuius vxor fuerat
„ filia RODBERTI Comitis, Cœnobium Haldenborgense regente ARNVLFO Abbate per annos iam sexdecim, &c.

Extabat vita S. Arnulfi in cod. MS. Abbatiæ Longipontis Ord. Cist. quam, si Deus voluerit, dabimus cum aliis Benedictinæ Familiæ Beatis.

Concilia Compendium, Anno 1085. & 1086. necnon Parisios 1095. de quibus est apud scriptores altum silentium, conuocata fuisse produnt tria priuilegia Monasteriis Compendiensi Benedictinorum, & Ambianensi Canonicorum Augustinianorum collata, quæ pridem è Chartulariis earumdem Abbatiarum deprompserat quidam nostræ Congregationis Asceta, & suæ historiæ tum sæculari, tum Ecclesiasticæ (multo labore à se conscriptæ) inseruit, ac postmodum mihi amicè indicauit, misítque Parisios.

Decreta Iuhelli Turonensis Archiepiscopi in membranis fermè obliteratis Abbatiæ Maiorismonasterii latitabant. Nulla illorum, quod sciam,

apud Auctores sit mentio.

Concilia Aueniónense, Tolosanum, Albiense, Monspeliense, Formam iuramenti Consulum Monspel. Decretum Synodi anonymæ, binos denique processus contra Petrum Aragoniæ Regem, subministrauit codex Monasterii Anianæ in Diœcesi Monspeliensi, sed mendis ac solœcismis, inscitiâ haud dubiè amanuensis, conspurcatus, quę vel extersi, vel vbi contextus remoram iniecit, margini subinde coniecturas appinxi. Ea iamdudum descripserat è sodalitio S. Mauri Odo de la Mote, vir sanè dum vitam ageret inuicto prorsus animo in veteribus monumentis ex ruderibus Monasteriorum, Ecclesiarúmve, Aquitaniæ potissimùm egerendis: quibus vbertim adiuuit illustriss. Scriptores Henricum Spondanum, atque Andream Du Saussay; necnon & Sammarthanos fratres, aliósque non paucos. Sangermano hoc etiam in Monasterio eius aduersaria reconduntur abundè multa.

De Concilio Aueniónensi Petrus Vallissarnensis nonnihil innuere videtur his verbis: *Super duobus quibus maximè impetebatur criminibus* (Raymundus Comes Tolosanus) *super morte videlicet Legati fratris Petri de Castronouo, & super crimine hæreseos, super quas purgationes misit Dominus Papa litteras suas Episcopo Regiensi in Prouincia, & Magistro Theodisio &c.* Atqui Concilium istud sæpiùs fuisse intermissum non ita obscurè demonstrant ipsi Hugo Regiensis, & Theodisius, cùm in Epistola ad summum Pontificem mandati reddunt rationem ad (Hist. Albigens. cap. 33.)

Tom 5. hist. Duchesnii, p. 737. hunc modum : *Postquam autem à Beatitudine vestra hoc anno recepimus super eodem negotio iteratum mandatum, licet à Comite ipso nunquam fuerimus requisiti, apud Auinionem ciuitatem in Prouincia continuo vocauimus Ecclesiarum Prælatos, quorum consilio & deliberatione mandatum vestrum tutius exequi valeremus. Verùm ego Theodisius grauissima infirmitate preuentus, & multi ex Prælatis, quia generalis corruptio aëris ibi erat, nequiuimus colloquio interesse, sícque factum est, vt necessariò negotium differretur, &c.* Tandem verò peractum illud Concilium ab iisdem Iudicibus delegatis, non est quod in dubium reuocetur.

Hist. cap. 40. Concilii Tolosani texuit historiam Guillelmus de Podio Laurentii, atque epocham anno 1220. præfigit (alii veriùs reiiciunt ad an. 1228.) *Post pacem autem Parisius*, ait ipse, *celebratam in fine anni, in sequenti anno Domini* 1219. *mense Iulij per Magistrum Petrum de Collomedio fuit reconciliata ciuitas Tolosana, &c. Idémque Legatus ibidem Tolosæ post æstatem Concilium celebrauit, cui interfuerunt Narbonensis, Burdigalensis, Auxitanensis Archiepiscopi, & Episcopi multi, & alij Prælati. Item adfuerunt Comes Tolosanus, & alij Comites preter Fuxensem, Barones, & Senescallus Carcassonæ, & Consules Tolosani duo, vnus de Ciuitate, & alius de burgo, qui statuta pacis in totius vniuersitatis animam iurauerunt, & tam Comes, quàm cæteri, illud approbauerunt, & fecerunt; & idem fecit posteà tota terra.* Alia in Concilio peracta fusè persequitur idem Auctor, quem consule, si lubet. Chronicon vulgò Simonis Comitis

Montis-fortis, Concilium Tolosanum refert ad annum 1229. habétque ita: *In sequenti anno Domini 1229. mense Iulij per Magistrum Petrum de Collomedio gerentem vices Legati fuit reconciliata ciuitas Tolosana.* Deinde subiicit: *Idem Dominus Legatus ibidem Tolosæ post æstatem Concilium celebrauit sub anno eodem prætextato 1227. (immò 1229. vt supra) cui interfuerunt, &c.* Acta illiusce Concilij se vidisse scribit Spondanus Annal. Eccles. ann. 1228. n. 11. *Sunt autem,* inquit, *sexdecim Capita valde seuera de modis detegendi, inquirendi, & puniendi hæreticos, &c.* Nos verò, quandoquidem capitibus Concilium haud erat in codice nostro distinctum, octonis duntaxat ad margines distribuendum censuimus. Tom. 5. hist. Duchesnii pag. 777.

Albiense Concilium fuisse celebratum anno 1254. constat ex MS. Ecclesiæ Arelatensis, acta Concilij referente. Initium ab eruditissimo Henrico Suarés excerptum fratres Sammarthani Archiepiscoporum Auenionens. seriei interseruêre in Zoen 47. Archiepiscopo: *Concilium Albiense factum à Domino Zoen, &c. congregatum apud Albiam 1254. iussu Ludouici Francorum Regis.*

Ambos processus contra Petrum Aragoniæ Regem, cùm ad res Gallicanas attineant, nimirum ad Carolum Siciliæ Regem, regio sanguine oriundum Principem, puta S. Ludouici germanum, variis istis Galliæ Conciliis subnectere haud alienum visum est. Porrò Petri Aragonensis, Ecclesiæ infensissimi perduellis, res infelicissimè gestas, non est quòd recudam: tot enim ante me

ſcriptores id peregêre, vt actum agere videtur. Conſulendi ex multis Spondanus ad an. 1252. n. 2. 1282. n. 2. & ſeqq. Odoricus Raynaldus de Orbe literario meritus quàm optimè, qui horrendam Petri tragœdiam ex antiquioribus ſchedis recenſet.

Ad vltimum attexta ſunt Synodi Aurelianenſis Geſta, ſpectante Roberto Francorum Rege, è veteri * aganone, hoc eſt, Chartulario S. Petri Carnotenſis in Valle. Synodum iſtam paucis refert Clarius in Chronico pag. 740. *Sub ipſo tempore exorta eſt magna hæreſis, noua & inaudita in vrbe Aurelianenſi. Quapropter accerſiens Rex Archiepiſcopum* (Senonenſem) *iuſſit congregari in eadem vrbe Synodum, &c.*

* *Antiquatum verbum.*

Varia iterum Galliæ Concilia reperies infra in Chronico S. Petri Viui: nempe pag. 712. Conuentum apud Piſtas an. Ch. 869. pag. 715. Synodum Pontigonenſem an. 866. pag. 731. Synodum Senonenſem anno 880. pag. 733. Synod. in Magduno an. 891. & alia, quæ videbis in Indice rerum, verbo *Concilium.*

VI. Vita S. Romanæ. S. Petri de Chauanon.

Vitas S. Romanæ Mart. & S. Petri de Chauanon Canonici Ord. S. Auguſtini, communicauit anno proximè euoluto Nicolaus de Boiſſy, Congregationis Gallicanæ Canonic. Regg. Prior in Abbatia S. Quintini Beluacenſis, ob egregias animi dotes, atque accuratam clauſtralis diſciplinæ obſeruantiam non infimæ apud ſuos notę. Communicauerat & in vitas reconditæ eruditionis obſeruationes, vnáque ſeriem Præpoſitorũ ſiuę Abbatum S. MARIÆ

de Piperaco Diœcesis S. Flori. Attamen cùm instituti mei non sit edendo vetustos Scriptores prolixas texere Annotationes, vtraque suppressi.

Hildeburgis Galardonis dominæ vita ex amplissimo Chartulario S. Martini Pontisariensis paucis abhinc mensibus exscripta est. Hildeburgem genere & sanctitate nobilem Sanctissimo Abbate S. Martini Theobaldo vixisse inter alia fidem facit eius vita; mortalia verò deseruisse Cœlitibus sociandam, Regni Francorum habenas moderante Ludouico septimo. Etenim Goëllus cùm negotium Monachis Pontisarensibus facesseret, vsurparétque bona quædam à matre ipsis erogata, tandem in somnis admonitus *vno anno post transitum religiosæ sanctimonialis* (nimirum Hildeburgis) ea vltrò reddidit; Donationémque actutùm confirmari voluit ab Rege anno 1116. Legesis vitam pag. 689.

Chronicon S. Petri Viui Senonensis, cuius Auctor CLARIVS Floriacensis primùm, pòst eiusdem Abbatiæ S. Petri Monachus, clam sublatum fuerat, ast tandem mihi ab amico, qui inter Literatos dum viueret facilè primas tenebat, restitutum. Illud meâ cura descriptum contulit cum aliis posterioris æui Auctorum chronicis, & chartis Monasterij præfati, sodalis meus Hugo Mathou Senonis moram trahens. Expunximus illo ex Chronico toties ab antiquioribus Eusebio, Gregorio Turonensi, Sigiberto, & aliis repetita, ea potissimè quę Francorum Regni primordia antecedunt. Menda porrò quæ lima & vngue indigent, eruditi Lectoris censuræ (velut & subsequentium Chronicorum)

VII. CHRONICA, S. Petri Viui.

reliqui. Clarium hoc ornat encomio Gaufridus à Colone S. Petri familiæ itidem alumnus, de Concilio agens Beluacensi in Tabulis Chronologicis, cui Clarius ipse adfuit Archiepiscopi Senonensis & Archimandritæ sui nomine: *Pro Domno Senonensi Archiepiscopo, & pro se, misit* (Abbas) *Monachum nomine Clarium, valde bene literatum: qui Monachus bene illos excusauit.* Chronicon istud tanti fecit Auctor Chronologiæ S. Mariani Robertus Autissiodorensis, vt verba ipsiusmet Clarij, suppresso licet nomine, res Senonenses præsertim agitando, passim vsurpet.

S. Medardi. Chronicon S. Medardi Suessionensis refero acceptum Antonio de Vion Domino d'Herouual, viro humanissimo, cuius studium in hoc totum esse videtur, vt eruditos quosque ipse eruditus vetustioribus eiuscemodi mercibus obstringat, ditétque.

S. Dionysij. Chronicon S. Dionysii in Francia descripsit, vulgandúmque tribuit eiusdem Abbatiæ Cœnobita, qui explorandis eiusdem Basilicę monumentis studium impendit & operam.

Postremo loco additæ sunt Epistolæ duæ Hincmari Remensis, & Fulberti Carnotensis Episcopi, quòd seriùs eas acceperim, quàm vt suis in locis potuerint ordinari: Priorem Doctissimo Petro de Lande S. Frambaldi Siluanectensis Thesaurario; Alteram verò Hieronymo de Sainte Beufue Iacobi germano, qui antiquitatis studiosus est, ac peritus me debere profiteor.

In promptu erant, vt scias Lector, Chronicon Vizeliacense,

Vizeliacenſe, vita Adalberonis Epiſcopi Metenſis, & alia. At verò cùm iam volumen vltra modum excreſceret, ab editione animum, manúmque ſubtraxi. Pari quoque ratione ductus Tabulas Chronologicas rerum Senonenſium præcipuè ſeriem exhibentes, Auctore Gaufrido à Colone iam laudato, prolixis ac doctis Annotationibus Hugonis Matthou (cuius in Pullum Cardinalem Obſeruationes Theologicæ viris eruditioribus non ignotæ) illuſtratas, amandaui, Hiſtoriæ Monaſterij Senonenſis (cui contexendæ labore indefeſſo ille ipſe nauat operam) ſubiiciendas.

Cur autem ſæpiuſculè chronologico ordine inuerſo prodeant Auctores, cauſam attuli initio Præfationis ad Tomum I. Spicilegij, quâ Lectori, vt ſpero, fiet ſatis. Verùm quocumque modo in hocce tomo ſecundo emittantur in lucem, his vtere, Lector, eo quo tibi à me offeruntur animo, ad publicum priuatúmque bonum, atque ad Eccleſiæ fauſtum incrementum. Et quæ vel diligentiam meam fugiſſe, vel currente calamo prælóque aduerteris errata, iis deletilem ſpongiam benigna manu, precor, adhibeto.

PETRVS DE MARCA ARCHIEPISCOPVS TOLOSANVS, R.P. Domno LVCÆ D'ACHERY Monacho S. Benedicti, & Bibliothecario sancti Germani à Pratis.

S. P.

CVM nudius tertius in instructissima illa S. Germani bibliotheca, quam animo tuo complecteris, incidisset inter nos sermo de Ratramni Opere aduersus errores Græcorum, quod publici iuris facis; déque aliis compluribus mediæ & sequioris ætatis scriptoribus, quos vel iam è codicibus manuscriptis in lucem edidisti, vel porrò tuo labore quotidie publicare pergis in magnum rei literariæ commodum, à me postulasti quænam esset mea sententia de Bertrami Presbyteri Tractatu, quem aliqui Ratramno tribuunt. Illud præcipuè te ad inquirendum mouebat, quòd libri illius anceps vel potiùs damnata sit fama apud eruditos, qui tamen ægrè ferunt, quòd sub veteris Presbyteri titulo, Nouatores de Catholica fide triumphos sibi agere videntur, ac si eorum hæresis in Eucharistiæ explicatione, quam Bertrami commentis non absimilem putant, ideò probata esset, quod ab eiusdem vel posterioris æui tractatoribus non sit improbata; saltem cùm temporibus Berengarij ortæ hac de re disputationes, vt locum dabant Ioannis Scoti damnationi, sic etiam Bertramo proscribendo dedissent. Non possum deesse huic iustæ petitioni: cui vt satisfaciam ponere debeo, & in vnum corpus compingere quæ sunt in antecessum dicenda, vt sententiæ meæ fidem faciam.

Paschasius Abbas Corbeiensis anno 818. Ecclesiæ Catholicæ fidem de mysterio Eucharistię, & de illa quæ fit rerum sensibilium mutatione per potentiam Spiritus sancti in corpus & sanguinem Christi ex Virgine natum, luculento libro

explicuit. Vſus autem eſt homo Græcæ linguæ peritus eo loquendi genere, quod alienum non videbatur ab iis locutionibus quas Orientalis Eccleſiæ Epiſcopi ea tempeſtate vſurpabant; Germanus ſcilicet & Nicephorus Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui quidem Anaſtaſium Sinaïtam Patriarcham Antiochenum ſexto ſæculo florentem, in huius ſacramenti patefacienda veritate ſequentes, ſymbola panis & vini per ſanctificationem abſque vllo quantitatis & ſubſtantiæ diſcrimine, tota & integra in corpus & ſanguinem Chriſti mutari docebant. Enimuerò viri quidam graues & eruditi, Heribaldus ſcilicet Autiſſiodorenſis Epiſcopus, & Rabanus Monachus, poſtmodum Moguntinus Archiepiſcopus, qui modum interpretandæ mutationis iuxta ſententiam Ambroſij & Auguſtini amplectebantur, ſtatim contrariis aduerſus Paſchaſium ſcriptis certauerunt, non in eo quod attinet ad veram mutationem, ſed ad illius modum. Iſti quippe putauerunt diuidendum eſſe ſacramentum in duas partes ex quibus componitur, ſcilicet in formam panis & vini, quæ reſidua eſt poſt conſecrationem, ex quantitate, qualitatibus, & proprietatibus nutrientibus compactam, atque in carnem & ſanguinem inuiſibilem, & ſpiritualem Domini noſtri ex Virgine natam, quæ per conſecrationem conficitur, quæque ſpeciebus externis coniuncta, ſacramentum eſt carnis crucifixæ, cuius immolationem olim verè factam nunc in Euchariſtia per myſterium repræſentat. Quare non dubitauit Rabanus in Epiſtola quam ſcripſit ad Egilonem Abbatem anno 822. ſic formam ſymbolorum tueri, vt delata in ſtomachum, verti in alimentum corporis, atque *ſeceſſui obnoxia eſſe* aſſereret.

Deſideratur quidem Epiſtola Rabani, ſed eius ſententiam nos docuit auctor Anonymus (quem MS. ſeruant plutei Bibliothecæ S. Germani) cui fides in eo habenda quòd Rabanus ipſe alibi mentem ſuam diſertiſſimè aperiat; quam firmare potuit Irenæi verbis. Hæc ſunt Rabani verba lib. 1. de Inſt. Cleric. cap. 1. *Sacramentum in alimentum corporis redigitur.* Iren. l. 5. cõtra hær. c. 20.

Obſeruandum tamen eſt modeſtè & verecundè locutum Rabanum. Non enim ſcripſit ſacramenta reipſa in ſeceſſum ire, ſed *illi obnoxia eſſe*, vt teſtatur Anonymus, id eſt

eius esse conditionis, vt in secessum ex natura sua deijci possint. Quod tamen ipsum velut immane facinus ea tempestate plerique auersabantur, præsertim illi qui quantitatem cum ipsa substantia symbolorum mutatam putabant. Quare necdum Algeri Leodiensis temporibus, id est post trecentos annos, huic Rabani doctrinæ assuescere poterant pij homines, licet plenior & facilior inualuisset specierum sacramentalium à vero Christi corpore & sanguine distinctionis traditio. Tanta erat penes fidelium animos mysteriorum hac in parte veneratio, quæ hodie superstitioni, ne duriùs loquar, deputari periclitaretur. Solus Origenes docuerat olim, in fragmento Commentariorum In Matthęum quod edidit Erasmus, *Corpus Christi typicum & symbolicum iuxta id quod habet materiale, non solùm in ventrem abire, sed etiam in secessum eijci.* A quo longissimè discessit Chrysost. cuius est hoc effatum de pane & vino consecratis: *Non sicut reliqui cibi in secessum vadunt. Absit: Ne hoc cogites.*

Chrys. hom. de pœnit. in Encæn.

Alteram disputationem mouit Rabanus aduersus Paschasium, quæ difficilioris videtur esse tractationis, aliud esse nempe corpus Christi passum, ab eo quod est in sacramento, vt scribit Anonymus; cuius etiam opinionis vestigia supersunt in Pœnitentiali Rabani: iuxta quam Ratramnum quemdam scripsisse ad Carolum Regem refert idem Anonymus. Verumtamen pars ista disputationis pendet à priori. Posita quippe quam Paschasio adscribebat opinione, quantitatem panis scilicet mutari cum substantia in corpus Christi, sequebatur corpus quoque ipsum esse extensum, pro modulo quo panis fuerat anteà extensus. Atqui ex Ambrosio & Augustino corpus Christi in mysteriis est spirituale, & inuisibile. Atque *illo modo*, aliud est à corpore nato & passo, vt ijdem illi auctores docent, vnà cum Hieronymo. Differentiam quippe petunt; non à substantia, quam disertissimis verbis eamdem agnoscunt in corpore mortali, & eodem prout est in mysteriis, sed à *solo modo*, quo spirituale & inuisibile discernitur à corporali & inuisibili. Quod vberiùs ostendam in Dissertatione de veritate mutationis, quam vocant Transsubstantiationem, in Eucharistia, vbi genuinum quoque Paschasij sensum de modo mutationis enarrabo. Hoc vnum isto

loco adnotasse sufficiet, in summa conuenire Rabano cum Paschasio, quod attinet ad veram Ecclesiæ Catholicæ fidem, de mutatione in verum corpus & sanguinem Christi.

Orthodoxorum hominum contentiones istę occasionem præbuerunt nouæ cuidam & hæreticæ opinioni, quę Rabanum affectari videbatur, in retinendis sacramentorum proprietatibus, & in distinguenda carne mystica, à corpore crucifixo, sed per has rimas meram hæresim inserebat. Docebat enim corpus Christi verum, quod passum est in cruce, non celebrari in altari, sed tantum illius sacramentum, quod erat corruptibile, atque tantummodò mysterium & signum, cum quadam virtute & efficacia; Itaque nudam esse in sacramento figuram, & speciem, non veritatem corporis, quod sola fide percipiebatur. Huius opinionis auctor fuit Ioannes Scotus, siue Erinigena, vir ex Hibernia delatus in Galliam, qui Regis Caroli Calui amicitiâ cùm honestaretur ob eruditionis famam, & Latinæ Græcæque linguę peritiam, ab eo interrogatus de hac quæstione, tractatu ad Regem transmisso, sub veterum Patrum nomine, sua commenta patefecit. Id vnum modestiæ retinuit, quòd professus sit in epistola libello præfixa, se non Ecclesiæ tunc vigentis fidem, sed quid ipse de hac quæstione sentiret secundum veteres explicare. Enimuerò quoniam videbat se nouitate sua incessere vetustatem, dissimulato Ioannis proprio nomine, sub larua Bertrami siue Ratramni latere curauit, assumpto nomine isto quod operi præfixit. Sed persona isthæc illi detracta fuit in Concilio Vercellensi, vbi sub proprio nomine Ioannis Scoti doctrina illius & anathemate, & deinde in Romana Synodo igne damnata fuit.

Sentio me noua quædam & hactenus inaudita prodere, qui libellum Bertrami nomine à Protestātibus publicatum, & Ratramno tributum à Sigeberto & Trithemio, illi nunc abiudicem, & vindicem Ioanni Scoto, præsertim cùm Anonymus hanc opinionem Ratramno cuidam tribuere videatur, nulla Scoti mentione facta. Attamen certissimis testimoniis hoc euinci posse puto, quòd si à me confectum fuerit, non erit cur de Bertramo nondum damnato ab vlla Synodo Protestantes sibi subblandiantur.

Antequam verò probationem instituam, obseruanda est

origo conflictionis quæ Bertramo cum Paschasio intercessit: eáq; desumenda ex epistola quam Bertramus *Carolo Magno* disertè inscribit, id est Carolo Caluo, quem adulatoriis verbis *Magni* cognomento ad exemplum Aui Caroli Imperatoris exornat. Ea quippe in Epistola scribit se *Principis imperio* adactum, vt ei significaret mentem suam de mysterio corporis & sanguinis, ob quod *non paruo schismate* diuisos esse fidelium animos docet. Varietatem opinionum ponit, de quibus consulebatur, quæ Paschasio & Rabano ducibus fideles populos in duas veluti factiones scindebat, séque demum pugnantibus velut arbitrum à Principe delectum permiscet: *Dum enim quidam fidelium*, inquit, *corporis sanguinisque* (deficit vox sacramentum) *quod in Ecclesia quotidie celebratur, dicunt quòd nulla sub figura, nulla sub obuelatione fiat, sed ipsius veritatis manifestatione peragatur. Quidam verò testantur, quod hæc sub mysterij figura contineantur, & aliud sit quod corporis sensibus appareat, aliud autem quod fides aspiciat, non parua diuersitas inter eos esse dignoscitur.* Prior opinio Paschasij sententiam exprimit, qui, vt superiùs dixi, videbatur Rabano & aliis, Orientalium more, mutationem substantiæ & quantitatis Latinis incognitam profiteri: quod deinde Berengarium impulit vt scriberet in Epistola ad Ascelinum de Paschasio: *Solus sibi confingit sacramento Dominici corporis decedere panis omninò substantiam*, scilicet integram cum quantitate.

Secunda verò sententia, quam exponit Bertramus, pertinet ad Rabanum, qui externa sacramentorum forma cum proprietatibus nutriendi manente integra, panis substantiam in corpus Christi verum, sed præsens, modo spiritali & inuisibili mutari contendebat. Quod attinet ad præsentiam non dissimulat Bertramus quin illam docuerit Rabanus, *contineri nempe corpus & sanguinem sub mysterij figura.* Ille autem sic dirimit litem de modo mutationis excitatam, vt veritatem corporis in sacramento *præsentis* tollat. Veteratoriè tamen se gerit in hac opinione sua explicanda, quam veterum Patrum verbis sic inuoluit, vt antiquam fidem spirare videatur. Sed Scholiis suis dolo malo adhibitis, & Patrum quos laudat genuinum

sensum euertit, & quandóque testimonia quibus vtitur ea in parte quæ sibi sunt aduersa mutilat. Fraudis istius exemplum sumam ex Ambrosij loco quem profert ex c. 9. *De his qui mysteriis initiantur: Vera vtique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est: verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus, Hoc est corpus meum.* Quibus verbis glossema suum subiungit: *Distinguit sacramentum carnis à veritate carnis.* Sed poterat temperare abhac impietate, si locum integrum adiunctis superioribus verbis recitasset, *Hoc quod conficitur corpus ex Virgine est*: vbi manifestè docet Ambrosius per consecrationem confici verum corpus quod est ex Virgine, quod cum externa forma panis coniunctum, est sacramentum carnis crucifixæ & mortuæ pro salute hominum. Ex quo discere poterat Bertramus, quàm falsæ & hæreticæ opinioni se implicaret, negando carnem Christi mysteriis contineri, ac proinde non eamdem esse cum carne quæ nata est ex Virgine.

Non potuit ferre insanam istam nouitatem Paschasius, quam editis in cap. 26. Matthæi commentariis ex proposito refellit: iterúmque testimoniis confirmat, quod in priore Tractatu docuerat, ipsam quæ nata est ex Maria Virgine carnem esse in mysterio Eucharistiæ, non tantùm in virtute, sed etiam in proprietate naturæ. Scripserat enim Bertramus, *Non in specie, sed in virtute, corpus & sanguis Christi existunt, quæ cernuntur*: quod variis argumentis probare pergit. Quæ stylo satis acri Paschasius distringit his verbis: *Audiant qui volunt extenuare hoc verbum corporis, quod non sit vera caro Christi, quæ nunc in sacramento celebratur in Ecclesia Christi, neque verus sanguis eius, nescio quid volentes plaudere aut fingere, quasi quædam virtus sit carnis aut sanguinis in eo tantummodò sacramento, vt Dominus mentiatur, & non sit vera caro eius, neque verus sanguis, in quibus vera mors Christi annuntiatur; cùm ipsa veritas dicat: Hoc est corpus meum.* Mox: *Nec itaque dixit cùm fregit & dedit eis panem, hæc est, vel in hoc mysterio est quædam virtus vel figura corporis mei, sed ait non fictè, Hoc est corpus meum, & ideò hoc est quod dixit, non quod quisque fingit.* Non solùm autem hanc disputationis

Bertrami partem attingit, sed etiam compendio, argumentorum eius summam proponit, & refutat: *Quidam*, inquit, *loquacissimi magis quàm docti, dum hæc credere refugiunt, quæcumque possunt, ne credant quod veritas repromittit, opponunt & dicunt*, & quæ sequuntur apud auctorem, à quibus describendis abstineo. Quâ de re disputat iterum iam *senex*, vt se quidem appellat in Epistola ad Frudegardum: vbi quod illi obiiciebatur velut absurdum de visibili, & palpabili corpore Christi, sic confirmat, vt fidei tamen soli patere doceat quod latet: & *non tantùm virtus, sed etiam proprietas naturæ iure credatur.*

Hæc noua opinio, quam Paschasius libelli sui olim editi in ipsa adolescentia, ac Catholicæ fidei vindex, posterioribus curis toto ingenij sui & doctrinæ conatu prosternere molitur, non latuit Hincmarum Remensem Archiepiscopum, qui eum non Bertramo alicui, sed *Ioanni Scotigenæ*, & Prudentio Tricassino apertè *tribuit*, atque hæreseos damnat: *Sunt & alia quæ vocum nouitatibus delectantes, vnde sibi inanes comparant rumusculos, contra fidei Catholicæ veritatem dicunt* (scilicet illi quos solos superiùs nominauerat, Prudentius nempe & Scotus) *videlicet quod trina sit deïtas, quod sacramenta altaris non verum corpus & verus sanguis sit Domini, sed tantùm memoria veri corporis & sanguinis eius.* Quæ quidem adnotatio, vt Prudentium attingit, qui de trina deitate libellum ediderat, ita Ioannem Scotum, qui de sacramento altaris hæreticè sensisse in Synodo Vercellensi tandem conuictus est.

Hincm. lib. de Præd. c. 31.

Cùm itaque pugna instituta fuerit inter Paschasium, & hæreticæ opinionis auctorem sub nomine Bertrami publicatum, si probetur aduersarium illum cui Paschasius obluctatur, fuisse Ioannem Scotum, qui eodem tempore hæresim illam spargebat teste Hincmaro, manifesta erit quoque probatio sententiæ nostræ, quam asserendam mihi propono. Eius fundus nobis erit Berengarius qui duos illos aduersarios velut gladiatores, aut potiùs partium duces, inter se componebat Scotum & Paschasium. Perfidi illius hominis extant literæ ad Lanfrancum datæ, qnibus illi exprobrat, quod *hæreticas habuisset sententias Ioannis Scoti de sacra-*

Sacramento altaris, in quibus dissentit à suscepto suo Paschasio. Quæ recitatæ cùm fuissent in Synodo Romana coram Leone IX. patuit omnibus, quòd *Ioannem Scotum extollebat, & Paschasium damnabat*, vt obseruat Lanfrancus in Libro de Sacramento Corp. & Sang. Dom. c. 4. Denique grauis est eiusdem hæretici expostulatio in Epistola ad Ricardum; *Iniustissimè damnatum Scotum Ioannem, iniustissimè nihilominus assertum Paschasium in Concilio Vercellensi.* Habitum fuit Concilium istud Vercellis mense Septembri anno 1050. ex decreto prioris Romani, ad quod euocatus fuit Berengarius, vt doctrinæ suæ rationem redderet: vbi se sistere iudicio veritus est, duobus Clericis tantùm eò missis, qui procuratorio nomine caussam illam agerent, quæ personaliter ab accusato disceptanda erat. Illud autem iudicium subsecutum est, quod notauit Lanfrancus: *In audientia omnium qui de diuersis mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est & damnatus, sententia Berengarij exposita & damnata.* Tandem in Synodo quam Romæ habuit Nicolaus secundus anno 1059. vnà cum centum & tredecim Episcopis eadem Berengarij præsentis & conuicti opinio damnata est, & libri in ignem coniecti. *Tu quoque* (inquit Lanfrancus c. 1.) *inclinato corpore, sed non humiliato corde ignem accendisti, librosque peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in ignem coniecisti.* Inter combustos istos libros recensetur Ioannis Scoti codex in fragmento Floriacensi quod laudat meritissimus Antecessor Andegauensis Franciscus de Roye in suo Berengario: *In præsentia Papæ & multorum Episcoporum Ioannem Scotum igni comburens, cuius lectione ad hanc nefariam deuolutus fuerat sectam.* Sanè vtramque paginam faciebat Ioannes Scotus in hac controuersia. Etenim in Concilio quod Henricus I. Rex Galliæ Parisiis cogi iussit anno 1050. (sic enim Antecessor ille anni numerum apud Durandum emendat) ante Synodum Vercellensem, vt definitione Ecclesiæ Gallicanæ nascentem hæresim comprimeret, Berengarij absentis quidem sed vocati literæ quædam ad familiarem, cui arcana sua prodebat, prolatæ sunt & perlectæ, vt testatur Durandus Abbas Troarnensis, eius temporis auctor, qui

ā ā

superiori narrationi hæc verba subiungit: *Itaque omnibus talis lectio, quoniam nequissima sordebat hæresi, vehementer displicuit, damnato proinde communi sententia talium auctore, damnatis etiam eius complicibus, cum codice Ioannis Scoti, ex quo ea quæ damnabantur sumpta videbantur.*

Vt ergo in pauca verba contraham argumentum. Paschasius cum Bertramo conflixit scriptis suis: porrò aduersarius ille, quo cum disputauit Paschasius, est ipsemet Ioannes Scotus, teste non solùm Berengario arcani istius ob doctrinæ societatem conscio, sed etiam Concilij Parisiensi & Vercellensi atque demum Romano.

Sed promouendum est vlteriùs argumentum ex epistola Berengarij ad Ricardum, à te, Vir Religiose, hoc in volumine edita, quæ demonstrat tractatum Bertramo inscriptum ad Scotum omninò pertinere. Obsecrat Ricardum Berengarius, vt sibi apud Philippum Regem aduersus æmulorum accusationem patrocinetur, quòd Scoti opinioni adhæreret: spémque impetrandi patrocinij in eo constituit, quòd opinio illa monente Carolo Magno Rege publicata sit à Scoto. *Nouerit*, inquit, *quæ scribit Ioannes Scotus monitu illum scripsisse, precarióque Caroli Magni antecessori sui, qui quantum circa res gerendas perstrenuus, tantùm circa religionem deuotus, ne ineruditorum carnaliúmque illius temporis præualeret ineptia, erudito viro Ioanni illi imposuit colligere de scripturis quæ ineptiam illam conuerterent.* Bertrami Libellus de Eucharistia iussu Caroli Magni scriptus, & Ioannis Scoti, iussu quoque eiusdem Caroli Magni eadem de re scriptus, non conficiunt nisi vnum eumdémque libellum ni fallor.

In Not. ad vitam Lanfranci pag. 24.

Attamen vt a firmioribus assensum extorqueam, adducendum est prætereà Ascelini testimonium, cui Berengarius per epistolam exprobrauerat, quòd inconsideratè, impiè, & indignè sacerdotio suo, Ioannem Scotum hæreticum haberet. Respondet Ascelinus iis verbis, quæ probationis meæ interest, licet prolixiora, vt hîc describam. *Quandiu vixero adiuuante diuina virtute certum, indubitabile, nullísque euentibus violabile in sacrario cordis retinebo, panem scilicet & vinum in altari, Spiritus sancti virtute per sacerdotis ministerium, verum corpus, verumque sanguinem effici.*

Quod scriptura attestante satis euidenter probatur si non sinistra interpretatione temeretur. Ioannem verò Scotum nec inconsideratè, nec impiè, nec indignè sacerdotio meo hæreticum habeo, quem toto nisu, totaque intentione ad hoc solùm tendere video, vt mihi persuadeat, hoc videlicet quod in altari consecratur, neque verè corpus, neque verè Christi sanguinem esse. Hoc tamen astruere nititur ex sanctorum Patrum opusculis; quæ prauè exponit. Quorum illam B. Gregorij orationem hic annotari sufficiat. Perficiant in nobis tua, Domine, quæsumus sacramenta quod continent, vt quæ nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Quam exponendo prædictus Ioannis inter cætera nostræ fidei contraria; specie, inquit, geruntur ista non veritate.

Hæc Ascelinus de glossemate Scoti ad orationem Gregorij adhibito, quod verbis totidem extat apud Bertramum, in quo Gregorij oratio recitatur, & testimoniis Patrum prauè expositis subiungitur, eodem ordine quo apud Scotũ erant descripta, ita vt dubitare non liceat quin Scotus sit sirempse Bertramus. Sub adscititio illo nomine nouã hæresim cudendo & scribendo latere voluit Ioannes Scotus, ne sub proprio nomine à piis hominibus tamquam hæreticus traduceretur: à qua tamen infamia planè se immunẽ artibus suis præstare non potuit, quin ab Hincmaro licet amicitia coniuncto hæreseos illi nota inureretur ob hanc nouitatem. Quamquam, vt scribit Paschasius in Epistola ad Frudegardum, *nemo in aperto adhuc contradixerit ei, quod totus orbis credit & confitetur*, vt mirandum non sit, si proscripta noua hæresis ab Hincmaro nulla posteà Synodorum cognitione sit discussa atque damnata, cùm propugnatorem non habuerit qui publicè & apertè doctrinam Ecclesiæ vt hæreticam condemnaret. Cæterùm quæ Bertramum prætulit inscriptio, facilè deflexa est ab exscriptoribus in Ratramni nomen, quod eorum vitium Sigeberto fraudi fuit, qui cùm in eos codices incidisset, Ratramno tribuit, quod vetustiores Bertramo inscripserant. Desinant igitur eruditi Ratramno viro doctrina insigni, ac pietate apud Episcopos sui temporis commendatissimo, hæreticum Opus tribuere: præcipuè cùm Corbeiensis Monasterij Mo-

nachus Paschasium Abbatem suum, sub cuius cura degebat, & eadem opera fidem Catholicam scripta disputatione violasse vix censendus sit, tantum facinus impunè non laturus.

Vapulet ergo Bertramus alius à Ratramno, & nouitatis hæreticæ pœnas ferat, quas Ioannes Scotus tulit in Vercellensi Concilio vt iam monui. Quare meritissimè hic auctor in Indice Concilij Tridentini inter damnatos libros relatus est: & licet deinde Duacensibus tolerari posse si emendetur, persuasum fuerit, rectiùs à Clemenre VIII. in vniuersum repudiatus est: cùm iuuari nulla possit interpretatione liber, qui ex professo apertam hæresim docet, vt rectè pridem monuerunt Sixtus Senensis, Sanctesius, Posseuinus, & Eminentissimus Cardinalis Perronius.

Habes sententiam meam, quæ Ratramno factam iniuriam delet, nunc primùm prodito veritatis arcano, quæ Ioannem Scotum sub Bertrami nomine olim latentem, laruâ, detractâ, omnibus manifestum reddit, & caussâ cognita sub veri nominis appellatione damnatum demonstrat.

Post exaratam hanc Epistolam indicatum mihi est à familiari quodam volumen à R.P. Ludouico Cellotio Societatis Iesu Presbytero de historia Gottes-chalci editum, cui subdidit Appendicem Miscellaneam opusculorum aliquot, in quibus locum suum obtinet Anonymus ille, cuius memini superiùs, quem notis suis vberioribus illustrat. In quibus sanè, quemadmodum in corpore Historiæ Gotteschalci, industriam suam, eruditionem, & dictionis elegantiam cum sanæ fidei propugnatione coniunctam, doctis probísque omnibus probaturum mihi persuadeo. Cæterùm cùm Ratramno tribuat ex Sigeberto, Trithemio, atque ex styli similitudine Bertrami Libellum, sententiam nostram, quæ Ioanni Scoto eumdem tribuit cum Concilio Vercellensi, & Durando Troarnensi, apud se accuratè expendet. Tu interim Vale. Parisiis Kal. Ianuarij M. DC. LVII.

ELENCHVS
CONTENTORVM IN SECVNDO TOMO SPICILEGII.

SYLLABVS EPISTOLARVM.

Annum Christi quo viuebant Scriptores prior numerus, alter Epistolarum ordinem, paginam tertius designat.

85. Nico.

ADDENDA IN PRÆFATIONE

Pag.7. post hæc verba : à prudentibus imitandi.

THESES in Sorbona pro Maiore Ordinaria Præside Iacobo Dreux Doctore ac Socio Sorbonico propugnatæ A. C. 1654. hæc habent de Bertramo : *Malè impingitur suspicio hæresis Bertramo, etsi suspectum nobis esse debeat eius Opus, fortè quia procurante Ecolampadio primùm publici iuris factum est.*

Errata in Præfatione.

PAg.10. lin.6. *continentiâ*, lege continentia. pag. 17. lin.22. *post* aliorum, *adde duo puncta*. pag.24. lin. vlt. l. illorum. pag.26. l. 14. l. texit.

In Epistola Illustriss. Archiepiscopi Tolosani.

Pag.4. lin.28. post illius dele. &c. Pag.7. lin.16. l. eam.

RATRAMNI

RATRAMNI CORBEIENSIS MONACHI. ORDINIS S. BENEDICTI, CONTRA GRÆCORVM OPPOSITA, Romanam Ecclesiam infamantium LIBRI QVATVOR.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

OPPOSITORVM quibus *Michael* & *Basilius* Græcorum Imperatores Romanam Ecclesiam infamare conantur, vel falsa, vel hæretica, vel superstitiosa, vel inreligiosa fore cognoscuntur. Quapropter meritò contemptui subiacere deberent, nisi consideraretur quòd simplicibus minúsque capacibus scandalum læsionis inferre valerent, illúdque Salomonicum Spiritu sancto prolatum: *Responde stulto secundùm stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* Cùm enim dicant, quòd *Chrisma conficiamus ex aquà*: Et quòd *Agnum die sancto Paschæ superaltare vna cum dominico Corpore sacrandum Iudæorum de more ponamus.* Nonne manifestè mentiuntur? Nec timent illud Psalmistæ Spiritu sancto loquentis: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Et quod alibi Spiritus sanctus comminatur: *Falsus testis non erit impunitus.*

Michaelis & Basilii Impp respondet oppositis.

Prouerb. 26. 5.

Opposita Græcorū.

Psal. 5. 7.

Prouerb. 19. 5. 9.

Item, quòd culpare nituntur non solùm Romanam, verùm omnem Latinam Ecclesiam, quòd Spiritum sanctum de Patre Filióque procedere confiteamur, secundùm Catholicam fidem: Cùm illi tantùm dicant, eum de Patre procedere. Nonne se hæreseos prauitate condemnant, & ab Ecclesiæ communione remouent, & in Spiritum sanctum blasphemant: quod peccatum inremissibile esse Saluator in Euangelio protestatur. Nisi fortè monstrare possint à suis Maioribus Catholicis viris hoc aliquando denegatum. Etenim cùm dicant Spiritum sanctum procedere à Patre, non negant & à filio procedere. Quòd si Maiores suos sequi voluerint, amplexabuntur Catholicè dictum, procedere Spiritum sanctum à Patre sicut & sui Maiores sunt amplexi, qui sacris litteris instituti optimè nouerunt vtriusque Spiritum esse, videlicet tam Patris quàm Filij. Quod in sequentibus clariùs demonstrabitur.

Marc. 3. 29.

CAPVT II.

Item Græcorum obiecta.

IAm quod arguere conantur, quòd in Sabbato ieiunamus, vel quòd Paschale ieiunium non eâdem cum eis regulâ celebremus; quis non videat quanto tumore, quantáque stultitiâ vel inflati vel excæcati talia dicant? Arguunt jeiunantes, iterum reprehendunt non ieiunantes; Aut enim bonum est ieiunium, aut malum; si bonum: cur accusant? si malum: cur exercent quod accusant? forsitan res non sui merito sancienda, sed pro personarum acceptione iudicanda est; vt ieiunium quod celebrat Latinus sit arguendum, quod verò Græcus, sit venerandum, sic iudicant vel elatione decepti, vel scientiâ priuati. Quis autem ferre possit quod reprehendere gestiunt continentiam affectantes, à fœminarum concubitu se remouentes, carnis & animæ sanctitatem æmulantes? Quæ cùm sint in cunctis mortalibus præconio laudis extollenda, tum præcipuè in sacri Altaris ministris, quorum est officium in sacris semper assistere, Diuinitati seruitutis obsequium iugiter exhibere, pro commissis populis diuinam maiestatem diebus omnibus iugi precatu placare. Hoc quia nostri Sacerdotes agere de more Maiorum non omittunt, infamantur nuptias damnare. Quid hæc impugnant, nisi Religionem? Quid hæc destruere nituntur, nisi sanctimoniam sine quâ

nemo placere potest Deo? Quis verò non videat quanto sit tenendum ridiculo, de barbæ tonsione quod culpant: vel quod Presbyteri penes nos baptizatorum frontes chrismate sancto non linunt, sed hoc priuilegium Pontificibus relinquunt? Num in barbæ, vel tonsione, vel conseruatione, præceptorum diuinorum præuaricatio cognoscitur vlla? vel si presbyteri quos baptisant eorum frontes vnctione sacrâ non linunt; num idcircò baptismi gratiam non perficiunt? Trinam mersionem per inuocationem sanctæ Trinitatis facientes superstitionis ista deprehenduntur esse, non alicuius religiosæ considerationis.

Quid mirum huiusmodi si calumniæ procedant ab hominibus minus sacræ legis peritis, sæculari potentiâ fultis, Imperij fastu confidentibus? De sacris dogmatibus, de Ecclesiastico ritu, non Imperatorum, sed Episcoporum fuerat disputare. Discendum illis, non docendum, in Ecclesia ministerium commissum est. Nam quamuis Imperiali dignitate præcellant, res illis publica commissa est, non Episcopale ministerium. Imperatores de sæculi legibus tractare debent; Episcopi verò de diuinis dogmatibus disputare. Suum modum studeant tenere, non officium Episcopale præripere, ne illis proueniat quod Oziæ Regi Pontificale ministerium præsumenti contigit; qui diuinitus leprâ percussus non solum à Templo, verùm & à communione populi noscitur eiectus. Cur ergo recentes isti doctores, & monstruosi, vt ita dicamus, præceptores, suo nunc tempore in crimen deuocare conantur, quod sui priores, si tamen Ecclesiæ filij sunt, & vnitatis catholicæ sectatores, duxêre semper venerandum? Nullus nouus cultus apud Romanam Ecclesiam nunc agitur: nulla noua Religio, nulla noua doctrina, institutio noua nulla. Maiores nostri quæ tenuêre, quæ docuêre, quæ seruanda suis posteris reliquêre, hæc tenemus, hæc seruamus; nihil suprà ponentes, nihil eis adimentes. Quod de sancto Spiritu senserunt, hoc sentimus. Perceperunt illi ab Apostolis, Apostoli à Christo acceperunt. In eâdem fide tam Orientalis quàm Occidentalis semper remansit Ecclesia. Nouerunt etenim Apostoli dictum, quòd est, vna fides, vnum Baptisma. Et licet hæreses frequenter exurgerent, quæ tanquam mali pisces Christi retia rumperent; Christi tamen tunica permansit integra. Instituta verò Maiorum suis quibuscumque locis edita, sicut non omnibus Ecclesiis ea.

Quid muneris Imperatoribus incũbit.

1. Paralip. 26. 17.

Ephes. 4. 5.

dem, sic vnitatem fidei nullo modo diuisêre: nec propter alternæ consuetudinis commutationem mutuæ societatis amisêre communionem. Quoniam aliud est de habitu, de conuersatione discernere, & aliud de vnitate fidei similiter sentire. Sed de his posteriùs. Nunc ad proposita veniamus, & de singulis quæ gratia sancti Spiritus donauerit, disputemus, non ordinem propositarum sequentes quæstionum. Est enim minus prudenter dispositus, quia leuitate mentis, non prudentiæ grauitate digestus esse cognoscitur.

Et primò de Spiritu sancto quæ donauerit ipse dicamus: hoc enim & primum est & præcipuum, & ad Catholicæ fidei pertinens firmamentum. Ostendere námque est animo, quod sic de eo sentimus & confitemur, sicut & Patres nostri senserunt & confessi sunt; & sic ipsi senserunt & professi sunt, sicut Apostoli senserunt & docuerunt. Apostolorum autem doctrinam si quis arguere maluerit, Christi necesse est magisterium redarguat, & Prophetarum oracula refutet.

CAPVT III.

Probat Author Spiritum sanctum ex Patre Filióque procedere.

Ioan. 15. 26.

ARguitis quòd Spiritum sanctum ex Patre Filióque procedere dicamus, cùm ipsi ex Patre tantum procedere dicatis. Consideremus Euangelij lectionem, & ex eo responsionis tenorem capiamus. Loquitur enim Saluator in sermone, quem secundum Ioannem ad Discipulos nocte quâ tradendus erat, fecerat; inter reliqua sic: *Cùm autem venerit Paraclitus quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Legitis *qui à patre procedit*, & audire non vultis dicentem Filium, *quem ego mittam vobis à Patre.* Dicite quemadmodum mittatur à Filio: hoc námque dicere Filium non negatis, si tamen Euangelium legitis, aut Euangelio si creditis? Aut ergo missionem hanc confitemini processionem, aut, quod est impium dicentis, obsequium; & eritis, quod absit, cum Arrio, qui minorem dogmate peruerso Spiritum sanctum asserebat Filio. Absit autem vt Arrij partes velitis astruere; absit vt Spiritum sanctum minorem Patre Filióque velitis affirmare. Igitur cùm dicat Filius missurum se esse Spiritum veri-

Arrio assimilantur Græci.

Ibid.

tatis qui à Patre procedit; profectò fatetur quòd à se dicat eum procedere, dum confirmat eum se mittere: fortassis quæstionem facit, quòd non simpliciter dixerit Saluator; *Quem ego mittam vobis:* sed addiderit, *à Patre.* Hoc Arriani mouêre primi, gradum facere volentes in diuinitate. Sed Euangelij veritas consubstantialem totius Trinitatis ostendit vnitatem. Procedit Spiritus sanctus à Patre, illius quia de substantiâ manat. Mittit quoque Filius Spiritum veritatis à Patre, quia Spiritus sanctus vt à Filio procedat, ipse natus est ex Patre; & sicut accepit de Patre Filius nascendo substantiam, sic itidem accepit à Patre vt Spiritum veritatis mitteret à se procedendo. Alioquin cùm dicit: *Qui à Patre procedit*, non negat à se procedere: quoniam missio Filij, processio est Spiritus sancti; vt mittat Spiritum veritatis, non tanquam minorem iubendo ipse maior existendo, sed missionis verbo monstratur: quia sicut procedit Spiritus veritatis à Patre, sic etiam procedit & à Filio. Hinc in consequentibus: *At ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Quid enim accipiet Spiritus sanctus à Filio, cùm vnius sint substantiæ, vniusque potentiæ? Nimirum, *de meo accipiet*, dixit; id est à me procedit, quia sicut sunt vnius substantiæ Pater & Filius, sic & de vtroque procedendo Spiritus sanctus accipit consubstantialitatis existentiam. *Ibid.*

Nec debet mouere quòd *Accipiet*, futuri temporis dixit, hoc enim ad illud respicit quod futurum erat, quod Discipulis mitteretur; non ad illud quod à Patre Filióque procedit: sine tempore námque procedit à Patre, procedit & à Filio; quia Pater & Filius & Spiritus sanctus tres quidem personæ, sed vnius eiusdémque extiterunt existúntque substantiæ.

Sequitur: *Omnia quæcumque habet Pater mea sunt, propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Si omnia quæcumque habet Pater, habet & Filius, profectò sicut est Spiritus sanctus Patris Spiritus, sic est & Filij Spiritus; alioquin si Patris est tantùm, non etiam Filij, non omnia quæcumque habet Pater sunt Filij: sed habet omnia quæcumque habet Pater Filius. Igitur sicut est Spiritus Sanctus Patris Spiritus, sic est & Filij Spiritus. Sed hanc habitionis possessionem non putemus vel minorationem depositionis, vel conditionis addictionem. Verùm illud declaratur, quia sicut procedit Spiritus sanctus à Pa- *Ioan. 16. 15.*

Ioan. 16. 13. Ioan. 15. 26. Ioan. 14. 6. Saluator est veritas.

tre, sic quoque procedit à Filio. Paulò superiùs Christus ait *Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis*; & priùs dixerat: *Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis.* Veritas Saluator est; ipse Philippo testificatur: *Ego sum via, veritas, & vita.* Si ergo veritas Saluator est, & Saluator Filius Patris est, quid est aliud dicere Spiritum veritatis, quàm Spiritum Filij? Cognoscitur ergo Spiritus Patris esse, qui procedit à Patre; simúlque Spiritus Filij, quem Saluator confitetur Spiritum esse veritatis.

Spiritus S. est Spiritus veritatis, id est Christi.

Si quæris vnde sit Spiritus veritatis, quære simul vnde sit Spiritus Patris: procedendo námque à Patre Spiritus Patris est; simúlque procedendo à Filio, qui est veritas, Spiritus est Filij. Non propter subiectionem dicuntur ista, sed propter vnius eiusdémque substantiæ significationem. Quoniam sicut sunt Pater & Filius vnius eiusdémque substantiæ, sic ab vtroque procedit Spiritus sanctus. Nec putes duos habere Patres Spiritum sanctum, quia procedit à Patre, procedit & à Filio; quoniam Spiritus sanctus non est Filius, & qui Filius non est, habere patrem non potest.

Caritas dicitur Spiritus sanctus. 1. Ioan. 4. 16. 1. Ioan. 2. 27. Ioan. 16. 13.

Dicitur quoque Spiritus sanctus caritas esse, vnde Beatus Ioannes: *Deus caritas est.* Quam caritatem commendans scribit fidelibus: *Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis; & necesse non habetis vt aliquis doceat vos; sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus.* Huic simile Saluator. *Cum autem venerit*, inquit, *ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Siue igitur dicas: *Deus caritas est*; siue dicas: *Sicut vnctio eius docet vos de omnibus*; siue dicas: *Spiritum veritatis, qui docet omnem veritatem*; Spiritum sanctum significas. Est autem caritas Patris, quâ nos dilexit: est caritas Filij, quâ nos redemit. Sed non diuersa propterea caritas, quia Patris esse dicitur atque Filij: quâ námque caritate Pater diligit Filium, eàdem caritate Filius diligit Patrem: est námque caritas Patris Spiritus sanctus, est caritas quoque Filij Spiritus sanctus. Procedit caritas Patris à Patre, vt diligat Filium; procedit etiam caritas Filij à Filio vt diligat Patrem. Igitur vtriusque vna caritas, quoniam vtriusque vnus Spiritus ab vtroque procedens.

Ioan. 7. 37

Christus clamabat dicens: *Si quis sitit veniat ad me, & bibat: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent*

aquæ viuæ. Subiungit Euangelista: *Hoc autem dixit de Spiritu* Ibid. v. 39
quem accepturi erant credentes in eum. Aquæ viuæ flumina, Euangelistâ docente, inundationem dicimus Spiritus sancti, quâ docet Saluator in se credentes irrigandos. Vnde igitur flumina nisi de fide Christi manantia? Et vnde fides, nisi ex Christi doctrinâ? Quemadmodum igitur doctrina Christi de Christo, & fides illius doctrinæ de Christo: sic flumina aquæ viuæ, id est, Spiritus sanctus procedit à Christo: Christus námque & homo perfectus, & Deus perfectus. Ex quo perfectus Deus Spiritum sanctum in se credentibus, qui à se procedit, largitur, infundit; cuius fluenta corda credentium æternæ vitæ fontibus inundant.

Samaritanæ quoque dicit: *Qui biberit ex aquâ hac sitiet ite-* Ioan. 4. 13
rum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sed aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Quod alibi flumina dixerat aquæ viuæ, nunc appellat fontem aquæ salientis in vitam æternam, In vtroque Spiritum sanctum volens intelligi, quem manifestissimè dicit à se dari: cùm dicit: *Aquam quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ*. Quod enim dat, ex semetipso dat: Dat autem fontem aquæ salientis in vitam æternam, id est, Spiritum sanctum in se credentibus copiosissimè largitur. Demonstrans à se procedere, quem à se dicit credentibus donari.

Resurgens à mortuis & discipulis in conclaui residentibus, post pacis salutationem, & post mandatum, pacis legationem: *Insufflauit*, & dicit eis: *Accipite Spiritum sanctum*, & reliqua. Ioan. 20.
Quid enim per insufflationem, nisi Spiritus sancti processionem 22.
significat? Non vt flatus ille corporeus ex aëre sumptus, & pulmonum ministerio per oris organum effusus, Spiritus sancti fuerit substantia, verùm tali nos modo voluit edocere, Spiritum S. ex seipso procedere, & de substantia Filij Spiritus quoque sancti substantia memanare. Sicut Pater Filij natiuitatem de sua substantia volens ostendere propagatam, ac per hoc Filium sibi fore consubstantialem, loquitur in psalmo eidem Filio: *Ex vtero ante Lu-* Psal. 109.
ciferum genui te. Non quòd vterum Deus Pater habuerit, de 3.
quo filium ante sæcula genuerit; sed quo testificatus fuerit, quòd Filium non de nihilo, non alterius de rei subsistentia, sed propria de natura substantiáque genuerit. Sic & Filius insufflando dans Spiritum sanctum Apostolis, ostendit de sua

substantia procedere, quem tali insufflatione voluit donare.

De Sacramento Corporis & Sanguinis sui loquens discipulis ait: *Verba quæ locutus sum vobis Spiritus & vita sunt* Vnde igitur procedũt verba, nisi mentis ab intimo? Igitur verba quæ loquitur Christus Spiritus & vita sunt; quia Spiritus, qui de corde Christi procedit, vita est. Non quòd in Diuinitate cor sit carnis, videlicet particula; sed quòd tali vocabulo voluit interioris substantiæ monstrare Sacramentum, de quo dicit procedere Spiritum qui vita est. Ergo procedit Spiritus sanctus à Filio, & est vnius eiusdémque substantiæ cum Filio.

CAPVT IV.

Luc. 4. 14 IN Euangelio Lucæ sic legitur: *Et egressus est Christus in virtute Spiritus in Galilæam.* De Saluatore legitur, quòd sit Virtus Patris, & nunc Spiritus Virtus appellatur. Nunquid alia Virtus Christus, & alia Virtus Spiritus? Non vtique: sed vterque Virtus dicitur, vt vna vtriusque substantia monstretur. Quid est autem quod ait: *In virtute Spiritus?* (*Ibid.*) Numquid maiorem voluit ostendere Spiritus sancti virtutem Filij virtute? Non omnino? Quid est ergo quod ait: *In virtute Spiritus?* (*Ibid.*) Non enim externam Christo voluit ostendere virtutem, & velut aliunde concessam, sed propriam; quæ cùm sit Spiritus sancti, sit etiam simul & Filij, tanquàm in vna natura non in essentia diuersa; & manendo simul in vno alter procedat ex altero, Spiritus videlicet sanctus ex Filio; vterque vero de Patre: sed Filius nascendo, Spiritus verò sanctus procedendo. Non quòd alternis temporibus de Patre procedat vel Filio, sed quòd nullo interueniente tempore de Patre procedat simul & Filio.

Galat. 4. 6. Beatus Paulus Apostolus scribit ad Galatas: *Quoniam estis Filij Dei, misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantem Abba Pater.* Non ait. Misit Deus Spiritum suum. Quòd si diceret, non penitus excluderet Filium; quoniam Deus est etiam Filius; quemadmodum Pater est Deus, & vterque non duo dij, sed vnus est Deus: quod enim persona separat, substantia coniungit. Volens autem omnem auferre quæstionem, personam Filij specialiter, dixit misisse Deum Spiritum Filij sui in corda nostra

nostra. Num alius est Spiritus Filij, quàm Spiritus Patris? Quòd si idem est Spiritus amborum, profectò procedit ab vtroque: non enim sic dicitur Spiritus Filij tanquam sit minor Filio; hoc qui sentit, vel dicit, non est Catholicus. Quâ de re non est quare dicatur Spiritus Filij, nisi quia procedit à Filio; sicut dicitur Spiritus Patris, quia procedit à Patre.

Ad Philippenses autem scribens, inter cætera sic ait: *Scio enim quia hoc mihi proueniet in salutem per vestram orationem, & subministrationem Spiritus* IESV *Christi.* *Philipp. 1.19.* IESVS Christus, Deus & homo. Nunquid de humano Spiritu loquebatur Apostolus, hæc quando dicebat? In cruce námque IESVS-CHRISTVS humanum posuit Spiritum, Euangelistâ testante, qui de illo dicit: *Et inclinato capite tradidit Spiritum.* *Ioan. 19. 30.* Et de quo dicit etiam ipse: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.* *Ioan. 10. 18.* Iste verò Spiritus, de quo nunc loquítur Apostolus, per cuius subministrationem certâ spe confidit, quòd in nullo super Christi administratione confundetur, Deus est: qui etiam Spiritus Sanctus appellatur ad distinctionem Patris & Filij; *1. Cor. 12. & alibi.* De quo testatur Apostolus, quòd diuisiones gratiarum ipse distribuat; qui operatur omnia prout vult. *1. Cor. 12. 4. &c.* Hic ergo Spiritus est Christi, non subiectione seruili, sed processione diuina Patri Filióque in natura, in maiestate, in dignitate æqualis.

Scribit sanctus Lucas in Actis Apostolorum: *Cùm venissent autem in Mysiam tentabant ire Bithiniam, & non permisit eos Spiritus* IESV. *Act. 16. 7.* De quo Spiritu dicat, superiùs narrat, dicens: *Transeuntes autem Phrigiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt à sancto Spiritu loqui verbum in Asia.* Quem dixerat superiùs sanctum Spiritum, ipsum posteà dixit Spiritum IESV, manifestè signans non alium esse Spiritum IESV, quàm Spiritum sanctum. Cur autem dicatur Spiritus IESV, frequenter est dictum, quoniam procedit à IESV. Non ex ea natura, quâ factus est misericorditer homo, sed ex ea, quâ natus de Patre æqualis est Patri.

Item loquitur ad Titum: *Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per* IESVM *Christum Saluatorem nostrum* *Tit. 3. 5.* Quemadmodum effudit per IESVM

Christum Spiritum sanctum, nunquid velut minorem per maiorem hoc Arriani voluerunt? Sed Patrem dicit effudisse Spiritum sanctum per IESVM Christum, vt ostenderet effusionem Spiritus sancti factam ex IESV Christo, non tanquam aliunde accipiendo, sed eam ex seipso mittendo: neque enim voluit dicere vt Pater Spiritum sanctum effuderit per IESVM Christum, tanquam si per fistulam effundatur aqua, vt nihil in hac effusione fuerit Filij, præterquam ministerium vel euectionis, vel transitionis. Hoc itaque sentire impietatis est. Verùm effudit Pater Spiritum sanctum in nos abundè per IESVM Christum Saluatorem nostrum, quia procedit & à Filio sicut procedit à Patre: & dicendo effudit per Filium, monstrauit processionem eius à Filio, nec tamen negauit eum à Patre procedere, quia cùm procedit à Filio, procedit & à Patre.

De hac effusione Spiritus sancti testatur Beatus Petrus in

Act.2.33. Actis Apostolorum de Domino IESV Christo, Iudæi sic loquens: *Dexterâ igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti acceptâ à Patre, effudit hunc quem vos vidistis & audistis.* De quo

Act. 2.1. loquutus Lucas in eisdem Actis testatur: *Cùm complerentur*, inquit, *dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, & factus est repente de cœlo sonus tanquam aduenientis Spiritus vehementis; & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis; seditque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Et

Ibid. v. 17. in consequentibus: *Et erit in nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri*, & reliqua. Et paulò pòst: *Et quidem super seruos meos & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt*: Hoc totum posuimus vt Beato Petro docente nosceremus Spiritum sanctum effusum super Apostolos, & reliquos credentes, qui pariter fuerant congregati die

Act.2.32. Pentecostes ab IESV. Vnde scriptum est: *Hunc IESVM re-*

Ibid.v.33. *suscitauit Deus cui omnes nos testes sumus.* Deinde intulit: *Dexterâ igitur Dei exaltatus effudit hunc*, id est Spiritum sanctum, nimirum IESVS, *quem Deus resuscitauit, quem vidistis & audistis.* Vidistis in igneis linguis, audistis in linguarum varietate:

nam Spiritus ſanctus in propria natura nec videri corporea viſione, nec audiri poteſt auditu corporeo, ſed aſſumpſit habitum, ignis ſpeciem ſub linguarum imagine, quò poſſet intueri, & diſcipulorum potitus eſt vocibus, quò poſſet audiri. Quod autem ait: *Promiſſione Spiritus ſancti accepta à Patre* *Ibid.* effudiſſe hunc Spiritum, non Diuinitatis, ſed humanitatis commendat gratiam. Nam ſecundùm Diuinitatem non accepit repromiſſionem, quoniam omnia quæ habet Pater ſua ſunt, non temporaliter accipiendo, ſed æternaliter habendo.

CAPVT V.

ET comparemus his Pauli ſententiam ſupra jam poſitam, quâ dixit loquens ad Titum: *De Spiritu ſancto, quem effudit in nos abundè per* IESVM *Chriſtum Saluatorem noſtrum.* *Tit. 3. 6.* Paulus teſtatur quòd Pater effuderit Spiritum ſanctum per IESVM Chriſtum Saluatorem noſtrum. Petrus verò dicit, quòd IESVS effuderit hunc eundem Spiritum ſanctum reſurgens à mortuis. Quibus docemur & Patrem eum effundere & IESVM Chriſtum, vt diſcamus ab vtroque procedere Spiritum ſanctum, quem vterque effundit: neque enim cogitare debemus hanc effuſionem localem extitiſſe, vt de Patre manans localiter tranſierit ad Chriſtum tanquam Patrem relinquendo, vel vt poſſet ad Filium venire ſemetipſum extendendo, vt alterâ ſui parte Filium contingeret, alterâ verò in Patre maneret. Similiter cùm à Filio in diſcipulos fuerit effuſus, vel Filium reliquerit & ad diſcipulos venerit, vel certè quadam protenſione facta, proportione quadam ſui, diſcipulorum corda irradiauerit, & quadam in Chriſto reſederit; veluti radium Solis ſi conſideres aliâ ſui parte ſphæram ipſius illuſtrantem, aliâ verò terras attingentem. Sed iſta in corporibus ſunt; at verò in Diuinitate ſanctæ Trinitatis nil iſtorum deprehenditur, ſed abſque temporis interuallo vel loci Spiritus ſanctus à Patre effunditur, ſimiliter & à Filio. Effunditur à Patre in Filium, quia genuit Pater Filium, effunditur & à Filio, quia omnia quæ Patris ſunt habet Filius.

Effuſio S. Spiritus quid.

Quî Spirat Spiritus S.

Teſtatur quoque ſanctum Euangelium: quòd *Spiritus vbi* *Ioan. 3. 8.*

vult spirat. Quid est spirat? nimirum quia quandocumque vult, vbicumque vult semetipsum effundit. Videamus totius Trinitatis vnam operationem. Pater effundit, Filius effundit Spiritum sanctum. Spiritus sanctus vbi vult spirans semetipsum effundit. Quàm congruenter Apostolus dicit effusionem Spiritus sancti factam per IESVM Christum, per quem Pater Deus omnia fecit: quàm conuenienter quoque Petrus Apostolus testatur Filium effudisse Spiritum sanctum, de quo dicit Euan-
Ioan. 16. 15. gelium: quòd *Omnia quæ facit Pater, hæc eadem & Filius facit similiter.* Effundit igitur Pater Spiritum sanctum, effundit & Filius, quoniam sicut datur à Patre, datur & à Filio. Non igitur arguant Græcorum Imperatores Latinos, quòd confiteantur Spiritum sanctum procedere à Filio, sicut procedit à Patre, sed potiùs discant fidei veritatem à Christo, discant & ab Apostolis illius.

Act. 5. 32. Item in Actibus Apostolorum loquitur Petrus: *Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.* Quem Deum dicit dedisse Spiritum sanctum; nisi de quo superiùs ait: dexterâ Dei igitur exaltatus effudit hunc quem vos vidistis & audistis; IESVM Christum (sicut dictum est) intelligi monstrans? Sed quomodò dedit Spiritum sanctum Deus obedientibus sibi? num
Ioan. 3. 8. quasi minorem? Nequaquam. Filius námque dicit: *Spiritus vbi vult spirat.* Dat itaque Deus Spiritum sanctum obedientium sibi cordibus infundendo, non vt se relinquat in quo per vnitatem substantiæ permanet, sed vt illos illuminet, quos priùs non irradiabat. Nemo quod non habet donare præualet: si Filius testatur habere Spiritum sanctum, quem dedit omnibus obedientibus sibi. Quemadmodum autem habet per vnitatem substantiæ, non per possessionis obtentum, sic & cum donat non alieni juris quasi donum tribuit, sed sui quod est proprium muneris impertitur. Quod non aliàs Filius faceret, si non à se quoque Spiritus sanctus procederet. In sequentibus etiam Beatus Petrus docens quemadmodum Cornelius de gentibus, & qui cum eo fuerant credentes, baptismi gratiam per-
Act. 11. 17. ceperint, sic post cætera dicit: *Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in Dominum* IESVM *Christum, ego quis eram qui possem prohibere Deum?* Quamuis hîc Deus,

vel Spiritus sanctus, qui corda repleuerit credentium, & linguarum dederit scientiam, vel cerè Pater possit intelligi; tamen si consideremus verba Petri superiùs loquentis de missione Spiritus sancti super credentes, quòd Filius eum effuderit (sicut antea dictum est) consequenter & hîc Deus Filius intelligendus, qui dederit eandem gratiam Cornelio, sociisque eius, Petro loquente, quam dedit priùs effundens Spiritum sanctum super discipulos in linguis igneis. Et euidenter monstratum est, effusionem Spiritus sancti, siue donationem, ad Patrem pertinere & ad Filium, quia procedit ab vtroque. Et hîc igitur quòd dicit eandem gratiam dedisse nuper credentibus, quam dedit priùs Apostolis; Spiritum sanctum manifestè significat, quem dare potuit Filius, quoniam à se procedit: quod omninò non posset, si non ab illo procederet.

CAPVT VI.

AD Romanos Beatus Paulus scribens fidelibus ait: *Vos autem in carne non estis, sed in Spiritu; si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Rom. 8. 9. Videte cuius personam velitis accipere cùm dicit: *Si Spiritus Dei habitat in vobis.* Quòd si personam Patris accipitis, consequenter eundem Spiritum, Spiritum Christi esse testatur. Quo dicto manifestè comprobat eundem esse Spiritum Patris qui sit & Christi: & dum vtriusque Spiritum esse non tacet, ab vtroque procedere confitetur. Quòd si vtrumque velitis intelligere de persona Christi, quod ordo lectionis magis videtur admittere: (nam Christus est Deus) sic quoque docemur Spiritum Christi esse Spiritum sanctum: per quod instruimur eum à Christo procedere. Nam persona Patris manifestiùs infra signatur, vbi loquitur: *Quòd si Spiritus eius, qui suscitauit* IESVM *Christum à mortuis, habitat in vobis.* Quamuis & hîc Filius possit intelligi, quòd hominem quem susceperat, ipse quoque cum Patre suscitauerit, sicut in Euangelio dicit: Sed siue hoc, siue illud malueris, manifestè instruimur eundem esse Spiritum Filij, qui sit & Patris. Vnde quod Rom. 8. inferiùs sanctus dicit Apostolus: *Quicumque Spiritu Dei agun-* 14.

tur, hi filij sunt Dei. De vtroque sine cunctatione potest accipi, idest siue de Patre, siue de Filio; vtriusque namque Spiritus est ab vtroque procedens; sicut in multis iam comprobatum

Ibi. v. 15. est. Et infra: *Non enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore; sed accepistis Spiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus Abba Pater.* Ad Galatas autem scribens ait: *Quomodò autem estis Filij Dei? misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra clamantem Abba Pater.* Videte quòd eundem dicat Spiritum adoptionis Filiorum, quem confitetur Spiritum Filij, quo nos doceat Apostolus eundem, esse Spiritum Patris, quem dicit Spiritum adoptionis; & eundem esse Spiritum Filij, quem misit Deus in corda nostra; & in eodem, qui tam Patris quàm Filij monstratur Spiritus, clamamus Abba Pater. Quod nequaquam facere possemus, si non quemadmodum procedit à Patre Spiritus sanctus, sic etiam procedat & à Filio.

Galat. 4. 6.

2. Cor. 3. 2. Scribit Corinthijs in Epistola secunda: *Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus manifestata; quoniam Epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei viui.* Cùm dicat quòd Corinthij sint Epistola Christi, quæ scripta sit Spiritu Dei viui, vnam operationem demonstrat sancti Spiritus & Christi; sed quem appellat hoc in loco Deum viuum? Nimirum Christum, cuius Epistolam dicit esse Corinthios, manifestans Spiritum esse Christi, qui scripserit in cordibus Corinthiorum epistolam non atramento corporis, sed illustratione sui. Per hoc ergo quod eandem epistolam scribunt Christus & Spiritus sanctus, sicut vnius operationis, sic esse monstrantur vnius substantiæ: quod enim scribit Christus, hoc & Spiritus sanctus, & quod Spiritus sanctus, hoc & Christus, non alternatione temporis, nec locorum permutatione, nec operis varietate; quoniam sicut eiusdem sunt voluntatis, sic eiusdem operationis, nec dissimilis potentiæ; quoniam non sunt dissimilis essentiæ. Quemadmodum autem dicatur Spiritus sanctus, Spiritus Christi, frequenter est dictum; quoniam non sicut vel pars illius, vel qualitas, vel aliquod subiectum, sed sicut

2. Cor. 3. 15. procedens à Christo. Item ad Corinthios in eâdem: *Vsque hodiernum diem cùm legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum; cùm autem conuersus fuerit ad Deum, auferetur ve-*

lamen. Quem hîc dicat Deum paulò superius manifestat; dicens de eodem velamine quomodò in Christo euacuatur. Si ergo velamen veteris lectionis euacuatur in Christo, manifestum quia cùm conuersus quis fuerit ad Christum, auferetur velamen.

Quod & Beatus Ioannes in Apocalypsi sua dicit: *Et ego flebam multùm, quia nemo dignus inuentus est aperire librum, nec videre eum. Et vnus de senioribus dixit mihi, ne fleueris; ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & septem signacula eius*. Apertio libri, velaminis est ablatio: quem autem dicat ista facturum, non eget expositione, cùm manifestum sit leonem de Tribu Iuda, & radicem Dauid, significare Christum, qui septem quoque signacula eius perhibetur aperire. Quibus septem signaculis Spiritus sanctus insinuatur propter septemplicem ipsius donationis gratiam. Ipse est námque Spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, ipse quoque Spiritus timoris Domini, sicut Propheta loquitur Isaïas. Aperit autem septem signacula libri huius radix Dauid idest Saluator: quoniam mysteria quæ continentur in eo spiritalia, reserantur in Christo, cùm aufertur velamen quod in libro veteris testamenti constat signatum, & reuelatur in Christo.

Apoc. 4.5. *Isa.* 11.2.

Subiungit verò Apostolus: *Dominus autem Spiritus est, vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas* Cuius Domini? Nimirum illius in quo velamen aufertur, quod in lectione veteris testamenti cùm legitur Moyses, manet non reuelatum: remotio verò velaminis, remotio seruitutis est, quæ continetur in littera legis, vt fiat libertas quæ per Spiritum Domini ministratur; quod fit cùm de littera transitur ad spiritalem intelligentiam, & de seruitute carnis in Spiritus libertatem venitur. Videmus in his Spiritum Domini Spiritum Christi dici. Hinc & in consequentibus: *Nos autem omnes reuelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini Spiritu.* Ergo cùm reuelatio faciei per Christum fiat, & nos transformemur à claritate in claritatem à Domini Spiritu, communis operatio Iesv Christi, sanctíque Spiritus ostenditur. Vnde quod ait: *A Domini Spiritu*, Christi sine dubio personam ostendit. Qui

2. *Cor.* 3. 17. 2. *Cor.* 3. 18.

cùm ſit Spiritus ipſius, pariter tamen cum Saluatore reuelationem operatur veteris lectionis. Quòd ergo ſimul operantur, vnius ſubſtantiæ ſocietas oſtenditur. Quòd verò Domini Spiritus dicitur, quòd ab ipſo procedit, inſinuatur: Dominum námque Saluatorem hoc in loco ſignificari circumſtantia lectionis euidenter inſinuat.

CAPVT VII.

1. Pet. 1. 10.

BEatus Petrus Apoſtolus ſcribit credentibus in epiſtola prima: *De qua ſalute exquiſierunt atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti.* Princeps Apoſtolorum cui Saluator loquitur: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Dicere non dubitat Spiritum ſanctum, qui loquutus eſt in Prophetis, Spiritum eſſe Chriſti. Et neſcio qui ſæculari elati dignitate præſumunt reprehendere, quod ab Apoſtolis Eccleſiæ Chriſti didicerunt; ergo ſi Spiritus ſanctus non procedit à Chriſto, quomodò Spiritus dicitur eſſe Chriſti? procedit igitur à Chriſto, quia non ex ſubjectione, nec ex particulari ſectione, dicitur eius eſſe, ſed quòd eius de ſubſtantia ſubſtantialiter procedat.

Mat. 16. 18.

Cerne quoque Beatum Ioannem in eandem concurrere ſententiam, & Spiritum ſanctum Chriſti Spiritum eſſe proclamantem: ait enim in Apocalypſi: *Et vidi in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum agnum ſtantem, tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem.* Et exponens quid dixerit adjecit: *Qui ſunt ſeptem Spiritus Dei miſſi in omnem terram.* Agnum occiſum nemo, puto, negabit Catholicus intelligi Chriſtum debere: de quo Baptiſta Ioannes: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Hic agnus Dei immolatus eſt propter peccata mundi, & reſurrexit propter juſtificationem mundi. Hic agnus habere dicitur oculos ſeptem, quibus ſeptem Dei Spiritus, Ioanne docente, ſignificantur: non quia ſeptem ſint perſonarum enumerationes, cùm ſit vnus Spiritus ſanctus in ſanctæ Trinitatis comprehenſione

Apo. 5. 6. *Ibid.* *Ioan. 1. 29.*

ſione

ſione. Septem autem dicuntur, propter ſeptenariam donorum diſtributionem; nam ſubſtantialiter vnus eſt: Ergo manifeſtum cùm dicit oculos agnum habere ſeptem, quòd Chriſtum fateatur habere Spiritum ſanctum, non quaſi membrum aliquod, vel partem corporis aliquam, ſed quod ſubſtantialiter in ipſo ſit à quo ſubſtantialiter etiam procedit. In ipſo autem dicimus eſſe, non velut in loco, nec velut in ſubiecto; non enim continetur à Chriſto, quaſi minor ſit Chriſto, quod ſolet rebus contingere, quæ locis continentur; maiora ſunt enim quæ continent, eis quæ continentur: non enim ſic dicimus eſſe Spiritum ſanctum in Chriſto, quoniam æqualis eſt, non minor. Sed neque ſic dicitur quaſi in ſubiecto; non enim eſt accidens, quod ſine ſui ſubiecto non poſſit exiſtere? ſed eſt in Chriſto ſicut conſubſtantialis; ſicut in ſplendore ignis videmus ineſſe calorem; ignis enim & ſplendet & calet, quomodo & illuminat & accendit.

Habes etiam in Zacharia Propheta: *Ecce enim adduco* *Zac.* 3. 8.
ſeruum meum orientem: quia ecce lapis quem dedi coram IESV *Ibi.* 4. 10.
ſuper lapidem vnum, ſeptem oculi ſunt. Et infra: *Septem iſti oculi Domini qui diſcurrunt in vniuerſam terram.* Lapis iſte
Saluator eſt, de quo Pſalmiſta loquitur: *Lapidem quem re-* *Pſal.* 117.
probauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Quem 22.
etiam ſeruum ſuum orientem Deus Pater appellat: ſeruum propter hominis ſuſceptionem; Orientem, quia ipſe eſt ſol juſtitiæ. Et ſuper iſtum lapidem oculos dicit eſſe ſeptem Domini diſcurrentes in vniuerſam terram. In oculis Spiritum ſanctum intelligendum. Septem autem propter cauſam ſuperiùs dictam. Cùm vnus ſit Spiritus ſanctus, dona verò gratiarum plura, quid eſt autem ſuper lapidem ſeptem oculos eſſe? Nimirum Spiritum ſanctum in Chriſto manere. Et ſicut oculi dicuntur eius in quo ſunt ſubſtantialiter eſſe,
ſic Spiritum ſanctum intelligas Chriſti eſſe, quod & ſub ſpe- *Zac.* 4. 2.
cie candelabri idem Propheta ſignauit dicens: *Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud.* Candelabrum aureum Chriſti conſpice incarnationem; aureum quia ſine macula, ſine aliqua commixtione delicti, totum fulgidum, totum

ſplendidum. Lampas autem ſuper caput ipſius; Diuinitas eſt in homine. *Caput* enim *Chriſti Deus*; dicit Apoſtolus. Septem verò lucernæ ſuper illud, id eſt ſuper candelabrum, vel ſuper caput eius, plenitudo eſt Spiritus ſancti; requieſcit
Iſay. 11. 2. ſuper illum ſecundùm Iſayæ Vatis oraculum : *Et requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini.* Quòd ſi ſuper Chriſtum ſeptem lucernæ Spiritus ſancti requieſcunt, requieſcit in eo Spiritus ſanctus, qui demonſtratur in ſeptem lucernis; & cùm in eo requieſcit inhabitando ſubſtantialiter, ipſius eſt Spiritus, in quo ſubſtantialiter requieſcit. Vnde non immeritò Spiritus eſſe Chriſti dicitur. Notandum autem quod de iſto Spiritu per ſeptem oculos ſignificato, ſubjungitur : Quod diſcurrant in vniuerſam terram.

Apo. 5. 6. Et Apocalypſis : poſtquam dixit ſeptem Spiritus Dei ſeptem eſſe oculos agni, ſubiunxit: *Miſſi in omnem terram.* Quod Zacharias ait, *diſcurrentes*, hoc Ioannes in Apocalypſi dicit, *Miſſos*; Miſſionis vocabulo proceſſionem inſinuans Spiritus ſancti, qui dum ſubſtantialiter ſit in Chriſto, non diſcurrit, vel mittitur, niſi procedat à Chriſto, non localiter, ſed ſubſtantialiter. Vt enim ſit, ſuſcipit & à Patre pariter & à Filio; ſicut Filius eſſentialiter vt ſit accepit à Patre. Sed non recurrit conuertibiliter, vt quia Spiritus ſanctus de Filio pariter procedit & Patre, Filius quoque naſcatur pariter & de Patre & de Spiritu ſancto; natiuitas enim tantùm ex Patre eſt, ab vtroque verò proceſſio, id eſt à Patre ſimul & Filio. Miſſos verò ſeptem Spiritus Dei vel Apocalypſis in omnem terram dicit, vel ſeptem oculos Domini diſcurrentes in vniuerſam terram Zacharias, propter dona Spiritus ſancti ſeptiformia, per Apoſtolos, Apoſtolorúmque ſucceſſores, in omnes diffuſa gentes, quibus ſanctificantur fideles credentes in Chriſtum, & ſuorum percipientes delictorum emundationem.

Ipſum quoque Spiritum ſanctum, Spiritum eſſe Chriſti ſignauit Ioannes, cùm dixit vidiſſe ſe in medio ſeptem can-
Apo. 1. 13. delabrorum ſimilem Filio hominis. Et quibuſdam interpo-
Ibi. v. 14. ſitis ait : *Et oculi ejus velut flamma ignis.* Quis eſt iſte Filius hominis? Nimirum Dominus IESVS Chriſtus, qui ſe fi-

lium hominis in Euangelio sæpissime nuncupat; vt est illud: *Mat. 16.*
Quem dicunt homines esse Filium hominis? Et Ezechiel sub *13.*
figura illius frequenter se audit filium hominis nuncupari. Oculos autem hujus Filij hominis quos dicit velut flammam ignis relucere, Spiritum sanctum insinuat: nam super Apostolos velut ignis de cœlo missus apparuit. Dicendo verò oculos eius, Spiritum sanctum, Spiritum esse Christi significauit. Nec aliud existit cur Christi dicatur Spiritus, nisi quod procedat ab ipso, & sit substantialiter in ipso.

Item dicit Ioannes cùm de sanctorum gloria loqueretur *Apo. 7.*
futura: quòd neque sol, neque vllus æstus afficeret eos; *16.*
subdidit: *Quoniam agnus qui in medio throni est, reget* illos, *Ibid. v.*
& deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Qui sunt isti vitæ *17.*
fontes aquarum? fluenta Spiritus sancti, quibus fideles & lauantur per emundationem, & viuificantur per irrigationem. De quibus fluentis Saluator in Euangelio: *Qui credit,* *Ioan. 7.*
inquit, *in me flumina de ventre ejus fluent aquæ viuæ.* Signi- *38.*
ficans Spiritum sanctum, quem credentes fuerant accepturi. Quod in Apostolis primò completum est quinquagesimo die resurrectionis. Ergo deducet eos ad vitæ fontes aquarum agnus, qui à Spiritus sancti fluentis eos inebriabit, vt vitæ gaudia sempiterna nunquam valeant amittere. Hos autem fontes vitæ aquarum extra Christum degere non arbitremur; ipse namque Philippo dixit: *Ego sum vita; Et* *Ioan. 14.*
qui videt me, videt & Patrem. Sic ergo & qui videt Chri- *6. & 9.*
stum, videt & Spiritum sanctum, qui est in Christo; & deducere sibi credentes ad vitæ fontes aquarum, hoc est ad se ducere, quatenus in se credentes, & illum contuentes, Spiritus sancti de illo procedentis semper fontibus satientur.

Item Beatus Ioannes in Apoclypsi: *Et accepit Angelus* *Apo. 8. 5.*
thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram; & facta sunt tonitrua & voces, & reliqua. Angelus iste Iesvs Christus est, qui legitur *Magni consilij Angelus.* Thuribulum autem humanitas est ipsius; altare verò, de cuius igne thuribulum impletur, Christi Diuinitas est; ignis verò de altari Spiritus sanctus est de Christi Diuinitate sumptus: altare namque & thuribulum vtrumque Christus. Sed altare quoniam super illud holocausta siue sacrificia sanctorum

offeruntur, cuius imaginem tenet altare terrenum; nec enim aliter sanctorum vota suscipiuntur, si non super altari Christo componantur. Thuribulum veró propterea dicitur, quoniam orationes sanctorum per ipsum suscipiuntur. Vel certé thuribulum, donum est Spiritus sancti; testatur enim Apostolus: *Nescimus quid oremus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis*, id est postulare nos facit, *gemitibus inenarrabilibus*. Ignis autem altaris Spiritus sanctus est, de quo Saluator: *Ignem veni mittere in terram, quem volo vt ardeat.* Ergo Angelus thuribulum altaris igne plenum misit in terram; quia repromissione Spiritus sancti accepta à Patre Saluator effudit gratiam Spiritus sancti super credentes. Vnde conuenienter sequitur, quòd facta sint tonitrua, & voces, & fulgura, & terræ motus secundùm quod Saluator in Euangelio dicit: *Expedit vobis vt ego vadam: si enim non abiero Paraclitus non veniet. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio.* Quod Apocalypsis dicit de igne altaris, quod miserit Angelus eum in terram, & facta sint tonitrua; hoc est quod Saluator ait; *Mittam eum ad vos; & cùm venerit ille arguet mundum.* Post aduentum Spiritus sancti quæ tonitrua & voces prædicationum insonuerint, quanto pauore mortalium corda concusserint, quæ fulgura miraculorum coruscauerint, qui terræ motus exciterint duritiam mortalium concutientes, totus orbis agnouit; ignem autem altaris Spiritum sanctum dicit Christi, quem ipse se missurum promittit Apostolis: & Apocalypsis testatur quòd miserit eum in terram, manifestè docens, quod Spiritus sanctus, Spiritus sit Filij, & ab ipso sit post ascensionem eius super Apostolos missus. Quomodo námque mittitur à Filio, nisi procedendo? & procedit ab eo, cuius est Spiritus.

Rom. 8. 26.
Luc. 12. 49.
Ioan. 16. 7
Ibid. v. 8.

Item in eâdem Apocalypsi Ioannes: *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verax, & iustitiâ iudicat & pugnat: oculi autem eius sicut flamma ignis.* Equus albus corpus est Christi sanctitatis candore perfusum, maculam nullam habens; sessor eius Diuinitas Christi, quæ sic hominem quem suscepit, regit, & sedet, vt vnum faciat Filium ex Diuinitate, Pa-

Apoc. 19. 11.

tris ex humanitate; Matris; substantiam continentem; cuius oculi sunt velut flamma ignis, quia sancti Spiritus Diuinitas & splendor flammificus in eo consistit: de cuius plenitudine velut oculorum lux effulget; tali figurâ significans; immò clarissimè docens Diuinitatem Spiritus à Filij diuinitate procedere, & tanquam lumen oculorum eius dicitur esse, cuius sunt oculi; ita Spiritus sanctus, Spiritus est Christi, in quo consistit, & à quo procedit.

CAPVT VIII

CRedimus sufficienter esse monstratum diuinarum testimoniis scripturarum Spiritum sanctum à Filio procedere. Addamus adhuc ex Euangelio duo testimonia, quibus contradicentium durities conteratur. A profluuio sanguinis muliere sanatâ, dicit Saluator: *Quis me tetigit?* Negantibus autem omnibus, *dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis quis me tetigit? Et dixit* IESVS: *Tetigit me aliquis: nam ego noui virtutem de me exiisse.* Quæ est hæc virtus, quam dicit Saluator de se exiisse? Nimirum Spiritus sancti gratia: Sic enim ait Apostolus: *Alij datur gratia sanitatum in vno Spiritu, alij operatio virtutum.* Quid est ergo dicere Saluatorem: *Ego noui virtutem de me exiisse?* nisi dicere: Ego noui Spiritum à me procedere, qui est collator sanitatum, & operator virtutum. Exiisse autem Spiritum sanctum à se dicit eo modo, quo de se alibi dicit. *Exiui à Patre.* Exiisse námque Filium à Patre, est natum esse de Patre. Sic exiisse Spiritum sanctum à Filio, est ab eodem processisse. Item habes in eodem Euangelio Beati Lucæ: *Et omnis turba quærebat eum tangere; quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Virtus de Christo exiens sanat omnes, quia Spiritus sanctus ab eo procedens, sanitatis gratiam tribuit cunctis.

Luc. 8. 45
1. Cor. 12. 9.
Luc. 8. 46
Ioan. 16. 28.
Luc. 6. 19.

Cessent igitur reprehensores, vel maliuoli, vel imperiti, Christi Ecclesiam redarguere, quòd Spiritum sanctum confitetur à Patre & Filio procedere. Hoc Euangelia docent,

hoc Apostoli profitentur, hoc Prophetæ non tacent. Discant primùm quod Ecclesia didicit à Christo, & discipuli veritatis effecti confiteantur Catholicam fidem nè præsumptionis elatione decepti, vel erroris imperitiâ capti, hæresim nutriant, olim sopitam: labuntur enim hæc in Arrij vesaniam; qui dum Filio derogabat consubstantialem Patris æqualitatem, Spiritum quoque sanctum Filio docebat esse minorem, conatus astruere nec Filium de Patris substantiâ natum, & Spiritum sanctum creaturam.

Videritis quò tendat vestra (Imperatores prȩclari) professio, qui dicitis Spiritum sanctum à Patre procedere, non autem à Filio. Hoc nec in litteris diuinis, nec in Doctoribus Ecclesiasticis aliquando legistis. Dixit quidem sancta Synodus Constantinopolitana, vesaniam Arrij confutans, atque condemnans, Filium consubstantialem esse Patris, Spiritum quoque sanctum procedentem à Patre: nunquid negauit eum à Filio procedere? vel consequens est, vt si procedit à Patre, non procedat à Filio? Potiùs ergo cognoscite, si Filij vultis esse Ecclesiæ, & Patrum sequi doctrinam, quòd dicendo sanctum Concilium Constantinopoli collectum, Spiritum sanctum procedentem à Patre, quod eum & à Filio precedere non negauit, sed tota Trinitas, cùm sit consubstantialis, & Filius sit natus à Patre, Spiritus quoque sanctus sit caritas vtriusque, non possit quis negare Spiritum sanctum à Filio procedere, nisi negauerit Filium caritatem, quâ diligit Patrem, habere. Quod quia vesanum, tenendum omninò, & fideliter profitendum, quia Pater diligit Filium, & Filius diligit Patrem, & hæc dilectio, quâ Pater diligit Filium, à Patre procedit; & dilectio quâ Filius diligit Patrem, à Filio nihilominus procedit. Est autem hæc dilectio Spiritus sanctus. Procedit ergo Spiritus à Patre & à Filio. Tempus est jam sanctorum Patrum testimonijs processionem sancti Spiritus à Filio comprobare, vt diuersa sentientes reuereantur, & reuerentiâ salutari corrigantur, ne stultâ peruicaciâ in perditionis foueam dilabantur.

Concil. Const. 1 in Symbolo.

Explicit liber primus.

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

RATRAMNI CORBEIENSIS MONACHI, CONTRA GRÆCOS.

CAPVT I.

QVÆSTIONEM de sancti Spiritus processione versamus, quam Græcorum Imperatores à Filio negant fieri, dicentes, quòd à Patre tantùm procedat, & idcirco nolentes Ecclesiæ Romanæ communicare, Legatos Apostolicæ sedis non receperunt, in culpam deuocantes, quòd aliter Latina diceret Ecclesia, quàm ipsi de Spiritu sancto, profitendo, credendóque, Spiritum sanctum à Filio procedere, quem ipsi dicunt tantùm à Patre quòd procedat. Primò videmus laïcos contra cunctas Ecclesiasticas regulas venire, decreta fidei fidelibus imponere, & quibus non est licitum vllo super Ecclesiastico jure præter Episcoporum consultum statuta constituere, leges ipsi fidei condere conentur, & secundum sua decreta alij in communionem recipiuntur, alij verò remouentur.

Comprobat ex Patribus Spiritum sanctum à Filio procedere.

Si quid namque sanciri de suæ fidei tenore delegerant, Episcoporum concilium euocari decuerat, Patrum statuta requiri, sanctarum oracula scripturarum, consultum Episcoporum communi sententiâ decerni, quid sequendum, quid verò fuerat abigendum. Quòd si quibusdam in Ecclesiis, vel quadam terrarum in parte teneri vel profiteri deprehenderentur, quæ justè rectéque permouere debuissent, vel ex fide, vel ex consuetudine, scribendum his primò fuerat, & facti causâ cognoscenda. Tum si justæ rationis religio postulasset, iudicium proferendum. Et hoc tamen suo sub regimine, imperiíque prouidentiâ, Ecclesiis constitutis: alio-

quin ad ſuæ prouiſionis curam populos non pertinentes, vel Eccleſias ſuo ſub imperio non commorantes, quid juris fuerat, vel de conſuetudine judicare, vel de dogmate fidei diſcutere: & ſi non per omnia vt illi vel ſentiant, vel teneant, excommunicationis cenſurâ ferire. Num Græcorum Imperatoribus Saluator ligandi ſoluendíque poteſtatem con-
Matt. 5. 14. tribuit? Num illis dixit: *Vos eſtis lux mundi?* Num illis mandauit docere omnes gentes, & baptizare eas in nomine
Matt. 28. 19. Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? Quid ſi vos dicitis tantùm Spiritum ſanctum à Patre procedere, nolentes confiteri quòd à Filio procedat, & omnis Eccleſia Latina vel certè totius orbis Catholica profiteatur, quòd & à Filio procedat. Vnde probatis veſtram ſententiam fore potiorem & veritatis auctoritate munitam? an forſan Euangelij veritas ad vos ſolos peruenit, & apud vos ſolos permanet?

Apoſtolus Paulus vocatum ſe dicit Apoſtolum, ſepara-
Rom. 15. 19. tum in Euangelium Chriſti, ab Hieruſalem vſque ad Illyricum totum per circuitum Euangelio Chriſti repleuiſſe; Romam quoque Hiſpaniáſque profectum, & in totum plenè orbem Romanum vel præſentiâ corporis, vel ſcriptis pertranſiſſe, Chriſtum prædicans. Num dicit, quòd ſolis Græcis Chriſtum prædicauerit, & Græcis ſolummodò Imperatoribus Euangelij veritatem patefecerit? per totum orbem Enangelium Chriſti coruſcat; Apoſtolorum ſcripta leguntur; Prophetarum oracula recitantur, quibus Eccleſiarum Magiſtri ſicut à principio per Apoſtolos fuerant inſtituti, quotidie diſcunt quid ſentire de ſancta Trinitate debeant, quid profiteri, quid populos ſibi commiſſos edocere, quibus moribus inſtituere, quâ conuerſatione formare, quâ religione componere, Nec paginæ ſanctæ loquuntur, nec maiorum inſtituta commendant, nec præcepta cenſent Apoſtolorum, vel quorumcumque dicta ſcriptáque maiorum, vel Græcos totius Eccleſiæ Chriſti fore magiſtros, vel ab ipſis monſtrandum, vel diſcendum Imperatoribus eorum, quid per totum Chriſti Eccleſiæ orbem vel in habitu, vel in religione, vel dogmate debeat obſeruari. Quod ſi nimis ſtultum, nimiúmque inſolens eſſe cognoſcitur, non debuit Eccleſia Romana tam leuiter reprehendi, quòd maiorum ſeruat inſtituta ſuorum,

ſuorum, nec in omnibus ſequitur inſtituta Græcorum; quandoquidem ſiue de ſancta Trinitate, vel de cuiuſcumque obſeruantia religionis quidquid vel tenet, vel exercet, diſcipulorum Chriſti manauit de fonte. Nec eſt ſanctarum paginis repugnans vel diſconueniens ſcripturarum quod credit, docet exequitur. Ergo reprehendere conamini, quòd dicimus Spiritum ſanctum à Filio procedere, cùm vos dicatis eum à Patre procedere.

CAPVT II.

PRimò poſtulamus à vobis auctoritatem Majorum, videlicet Catholicorum Epiſcoporum, quâ decretum teneatis quod tantopere defendere conamini. Nicena Synodus trecentorum decem & octo Epiſcoporum, aduerſus Arrium ſub Conſtantino primo Imperatore collecta, poſtquàm de conſubſtantialitate Filij cum Patre Symbolum dictauit, vbi ventum eſt ad Spiritum ſanctum ſic ait: *Credimus & in Spiritum ſanctum.* Nihil vel majus, vel minus ſuper eius vel ſubſtantiâ, vel proceſſione decernens. Vbi ergo nunc regula, quâ vos muniri, vel Latinos arbitramini conſtringi, vt vobis liceat dicere procedentem à Patre Spiritum ſanctum, Romanis non liceat dicere procedentem à Filio? Quòd ſi ſequentes auctoritatem Niceni Concilij nihil vltra vultis addere, remouete procedentem à Patre, quia non continetur in Niceni Concilij Symbolo. Et fortaſſis liceat remoueri quod à Romanis ſuperadditum eſt, procedentem à Filio. Quòd ſi reſpondentes dixeritis, in Conſtantinopolitana Synodo centum quinquaginta Epiſcopis, qui Conſtantinopoli congregati ſunt, hoc poſitum eſſe; reſpondemus non licuiſſe quicquam Niceni Concilij Symbolo de fide vel demere, vel addere, vel immutare. Quòd ſi dicatis de Filij conſubſtantialitate non licuiſſe quod determinatum eſt in illo conuentu quicquam ſuperaddi; de Spiritu S. verò quia per parum hinc dictum eſt, licuiſſe propter futuras hæreticorum quæſtiones ſecundùm ſanctarum auctoritatem ſcripturarum: Reſpondemus hoc idem licuiſ-

Concil. Nicæn. 1. in Symbolo.

se Romanis, propter futuras hæreticorum quæstiones secundum diuinarum auctoritatē scripturarum. Nec enim conuincere potestis maiorem Constantinopolitanæ ciuitatis auctoritatem, quàm ciuitatis Romanæ, quę caput est omnium Christi Ecclesiarum, quòd maiorum tam vestrorum, quàm nostrorum testimonio comprobatur. Sed neque centum quinquaginta Episcoporum tanta constat auctoritas, vt vniuersis totius orbis Episcopis præscribere possit, vt quod illis licuit, non liceat tam Romano Pontifici, quàm vniuersis Christi Ecclesiis.

Concil. Const 1. in Symb ex vers. Dionys. Exiguii.

Addiderunt etiam illi Symbolo præfato, dicentes: *Spiritum sanctum cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, qui loquutus est per sanctos Prophetas*, & alia plura. Hæc superadiicientes non præscripserunt Ecclesiis Christi, sed exemplum dederunt, si quid secundùm scripturas sanctas superaddere vellent de Spiritu sancto, quod hæreticos expugnaret, & fidem credentium roboraret. Quod si malitis opponere, inueniri quod non possit in sanctis Euangeliis, siue cæteris diuinis paginis scriptum, Spiritum sanctum procedentem à Filio; sed tantummodò procedentem à Patre, ac propterea nolle vos recipere quod in scripturis sanctis scriptum non reperitur; quemadmodum Arriani nolebant recipere vnius eiusdémque substantiæ Patrem & Filium, quoniam Scripturæ sacræ non hæc continebant. Dicite vbi legeritis quod Constantinopolitanum Concilium in Symbolo posuit de Spiritu sancto, dicens, eum cum Patre & Filio simul adorandum& conglorificandū, & qui loquutus est per sanctos Prophetas? Quòd si dicatis in scripturis sanctis non nudis verbis ista reperiri, sed virtutem intelligentiæ in eis contineri, vt quomodò est vnius cum Patre Filióque substantiæ, vnius potentiæ, non dissimilis maiestatis, & propterea cum Patre Filióque simul adorandus, & conglorificandus, eadem concedite Latinis Ecclesiis, vt licet nudis verbis Euangelia non dicant de Filio procedere Spiritum sanctum, multis tamen modis ostendunt Spiritum esse Filij; sicut, est Spiritus Patris, & à Filio procedere, sicut procedit à Patre quod sufficienter superiori Libello monstratum esse credimus. Ista cùm se sic habeant, & de Spiritu

sancto fides Catholica per Saluatorem & per Apostolos fundata semper tenuit, nec prædicare omisit, quòd eiusdem sit cum Patre Filióque virtutis, & eiusdem substantiæ, procedatque de vtroque: Quid est nunc quòd Cotholicam fidem reprehendere nitimini: & contra Catholica dogmata nescio quid moliri conamini? Fortassis vel Arrium, vel Macedonium resuscitare tentatis, & eorum praui dogmatis cineres olim sopitos in Ecclesiam introducere. Nunquid Maiores vestri nescierunt quemadmodum de Spiritu sancto Romana ferebat Ecclesia? nec tamen aliquando à Romanæ sedis communione sese remouêre, scientes Catholicæ fidei veritatem fore quod tenet & prædicat, nec meritò reprehensioni patere, quod sanctarum Scripturarum auctoritate consistit.

Vsque ad Arrij tempus nulla confusio vexabat credentes, de Patris Filiíque consubstantialitate, nec omousion prædicabatur. Virtus tamen illius verbi credentium mentibus insita consistebat, quoniam Omnipotentem Filium in nullo dissimilem Patri fore credebat, benè dictum Saluatoris recolens dicentis: *Qui videt me, videt & Patrem.* Neque Christum aliud quàm creaturarum auctorem omnium, sciens ex Ioanne dictum; *Omnia per ipsum facta fuisse*, nec tamen in Symbolo Apostolorum collatione facto continebatur aliud, quàm quod nouimus omnes credere nos oportere in Deum Patrem omnipotentem, & in IESVM Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum. Sufficiebat ista fides credentium saluti; quæ multorum sanguine Martyrum, & innumerabilium ore Confessorum per vniuersum orbem & approbata est, & commendata. Verùm vbi Arrius impugnator veritatis cœpit in Christi Diuinitatem insanire, & blasphema non pauca iaculari, fidelium mentes ad pietatem incitantur, & veritatis arma contra impietatis errorem proferunt, confodiunt vnà cum authore impium dogma, quod Filium Dei creaturam, & non de Patre genitum; Spiritum quoque sanctum minorem Filio blasphemabat.

Ioan. 14. 9.

Ioan. 1. 3.

Arrij hæresis quæ.

Post quem Macedonius surrexit, de Patre Filióque cum Catholicis similia sentiens, Spiritus verò sancti personam non recipiens. Aduersus istum Catholici decertantes Episcopi Spiritum sanctum probauerunt vnum esse in sancta Tri-

Macedonij.

nitate conſubſtantialem tam Patri quàm Filio, & de Patre procedentem, coadorandum, & conglorificandum Patri Filióque. Dein Arrianâ repullulante veſaniâ, volentéque confirmare, non eſſe rectæ fidei Spiritum ſanctum dicere de Patre procedere, hoc quia videretur eſſe blaſphemum; quoniam duorum profiteretur Pater eſſe, id eſt Filij, ſeu Spiritus ſancti.

Hanc quoque blaſphemiam propellendam decernentes Eccleſiæ Doctores, ſuperaddidere Symbolo Spiritum ſanctum de Filio quoque procedere. Ne ſi de Patre tantùm procedens diceretur, putaretur Filius, nec diceretur Spiritus Filij, quod eſt impium & blaſphemum, & aduerſus Euangelicam Apoſtolicámque doctrinam veniens. Nam ſi velitis dicere, quòd procedere verbum ſatis diſtinguat, ne Spiritus ſanctus putetur eſſe Filius; ſcitote quod etiam de Filio prædicetur: ait enim ipſe in Euangelio Ioannis: *Ego ex Deo proceſſi, & veni.* Si ergo ex Deo Patre procedit Filius, procedit & Spiritus ſanctus. Quid erit quod Arrianis ſilentium imponat, ne Spiritum ſanctum Patris eſſe Filium blaſphement.

CAPVT III.

Ioan. 8. 42.

HAnc igitur intuentes cauſam Doctores tam Latinorum, quàm Græcorum, dixerunt Filium quidem ex Patre tantùm genitum, Spiritum verò ſanctum de Patre Filióque procedentem, quomodò Diuinarum edocti magiſterio litterarum intellexerũt tam Patris, quàm Filij Spiritum eſſe; ac propterea de vtroque procedere. Vnde Beatus Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus multa propter Catholicæ fidei conſtantiam ab Arrianis perpeſſus, frequenter etiam exilio illorum factione pulſus, & in Nicæna Synodo Epiſcopo ſuo Beato Alexandro Diaconus aſſiſtens, aduerſus veſaniam Arrij ſingulariter dimicans, in libello de fide quem edidit, & omnibus Catholicis tenendum propoſuit, inter

Athanaſ. in Symbolo.

cætera ſic ait: *Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus. Filius à Patre ſolo eſt; non factus, non creatus, ſed genitus.*

Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, non creatus, non genitus, sed procedens. Quam fidei veritatem Latinorum Præsules doctorum comprobantes, & aduersus praui dogmatis Arriani singulare munimen considerantes, & de scripturis Sanctis propagatam intelligentes, Symbolo fidei superaddidêre, dicentes de Spiritu sancto; *Qui ex Patre Filióque procedit.* Hanc fidem ex illis temporibus, videlicet Constantini, sub quo Synodus in Nicæa trecentorum decem & octo Episcoporum congregata est, vsque ad nostra tempora Occidentalis tenuit Ecclesia. Sed nec Græcorum abdicauit Catholica, quoniam noluit doctrinæ veritatis aliena fieri, sicut illorum litteris declaratur. Et nunc vos hanc fidem accusatis nescio quâ leuitate permoti, quóue errore decepti.

Dicite si Spiritum sanctum, Spiritum esse Christi profiteamini? Quòd si negatis, Apostolus Paulus contra vos clamat, qui dicit. *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Clamat & sanctus Lucas, qui dicit: *Et non permisit eos Spiritus* IESV. Clamat & Petrus: *Dexterâ igitur Dei exaltatus effudit hunc, quem vos vidistis & audistis.* Clamat & ipse Saluator, qui discipulis loquitur: *Si non abiero, Paraclitus non veniet: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Item post resurrectionem discipulis insufflauit, & ait eis: *Accipite Spiritum sanctum.* Hæc omnia Spiritum sanctum, Spiritum esse Christi profitentur. Quod negare cùm non valeatis, necessitas illa vos constringit, vt velitis nolitis, eum procedere de Filio non negetis: nam vt creaturam eum esse dicatis cum Arrio, vel non esse cum Macedonio; testatur professio, quâ dicitis eum à Patre procedentem; Hoc cùm dicitis, quemadmodum negare conamini à Filio procedere; cùm sit vtriusque substantiæ Patris, scilicet & Filij, nec possit esse de substantiâ vtriusque, nisi procedat ab vtroque?

Rom. 8. 9.

Act. 16. 7.

Audiamus quid Gregorius Episcopus Nanzianzenus in sermone de Spiritu sancto, quem in Ecclesia Constantinopolitanâ coram populo fecit die Pentecostes, dicat: *Spiritus*, inquit, *sanctus erat quidem semper, & est, & erit neque initium vllum, neque finem habens, sed Patri ac Filio coæternus:*

Orat. 44. med.

neque enim dignum est vt Filium aliquando defuisse Patri aut Spiritum Filio. Dicendo námque Spiritum sanctum Patri Filióque coæternum, Arrianos expugnat, creaturam eum dogmatizabant. Dicendo verò quòd erat semper, & est, & erit, Macedonium confutat, qui eum esse negabat. At verò profitendo Filium aliquando non defuisse Patri, nec Spiritum Filio, vos confutat, qui negatis eum procedere à Filio. Si enim secundùm vestram sententiam voluisset Spiritum sanctum de Patre tantùm procedere; dicere debuerat nec Filium nec Spiritum sanctum aliquando defuisse Patri: nunc verò cùm dicat nunquam Filium Patri defuisse, nec Spiritum Filio, manifestè loquitur Filium natum esse de Patre sine vllo tempore, & Spiritum de Filio processisse ante omne tempus. Nec tamen negauit eum à Patre procedere, vnde nulla quæstio fuerat, sed dixit nunquam defuisse Filio, quod in quæstionem venerat.

Ibid. Paulò post In consequentibus quoque de ipso Spiritu loquens: [Qui sanctificet, & non sanctificetur, Deos faciat, non ipse fiat Deus; inconuertibilis, immutabilis, semper adest sibi ac Patri & Filio, inuisibilis, intemporalis propriæ potentiæ, omnis potentiæ:] Cùm dicit eum sibi semper adesse & Patri ac Filio, non obsequij seruitutem assistendo demonstrat, sed inconuertibilis, & immutabilis, quòd sit tam in propria natura, quàm in Patris Filiíque substantia: in propria siquidem, quia non est apud eum nulla commutatio; Patri verò Filióque sit immutabilis, quia cuius est naturæ Pater & Filius, eiusdem est etiam & Spiritus sanctus. Patri siquidem est inconuertibilis, & immutabilis, qui est fons & origo prima vniuersorum; Filio verò quia procedit ab illo, nec est dissimilis illi, nec alterius quàm Filius, substantiæ; qui quoque dicitur propriæ potentiæ, omnis potentiæ; quia & in propria persona subsistit, & quicquid voluerit, in omni creatura facit. *Ibid.* Et infra: [Hic & vita est viuificans, lux & illuminans, bonus & bonitas, qui est Dominus omnium, mittens Apostolos: inspirans vbi vult; diuidens donationes prout vult: Spiritus veritatis, Spiritus sapientiæ; per quem Pater cognoscitur, & Filius glorificatur.]

Multa prætermus ea colligentes sola quę præsentem respi-

ciunt quæstionem. Dicitur Spiritus vita esse, & Filius de se dicit: *Ego sum vita.* Dicitur viuificans esse & Filius de se ait: *Sicut Pater quos vult viuificat, ita & Filius quos vult viuificat*: Ergo si vita Spiritus, vita & Filius; & viuificans Spiritus, & uiuificans Filius, vnius substantiæ sunt, & vnius operationis. Sed vita Filius ex Patre, vita verò Spiritus ex Filio; sic & viuificans Filius ex Patre, viuificans verò Spiritus ex Filio. Lux quoque Spiritus & illuminans, & Saluator de se: *Ego sum lux mundi.* Euangelista Ioannes de Filio qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Igitur si vterque lux, & vterque illuminans, Filius videlicet & Spiritus sanctus, vnius sunt substantiæ, vnius & operationis. Sed Spiritus sanctus vt sit lux, accipit de luce Filio, & vt sit illuminans, accipit de Filio illuminante; quemadmodum ipse Filius testatur: *De meo accipiet.* Accipit autem non tanquam non habendo quod accipit, sed tanquam procedens. Item bonus Spiritus; & Filius de se: *Ego sum pastor bonus.* Bonitas Spiritus: Christum quoque bonitatem nemo sanus negabit. Sed bonus, & bonus, & non duo boni sed vnus bonus, sicut bonitas & bonitas non duæ bonitates, sed vna bonitas; quia non duo dij, sed vnus Deus. Nec Deitas multiplicando se, numeri nouit augmentum. Ergo bonus Spiritus ex bono Filio procedens, non nascens. Et bonitas Spiritus ex bonitate Filio, non nascendo sed procedendo. Alioquin si de Patre tantum procedat Spiritus, & non de Filio, quomodò quæ sunt Filij, sunt etiam Spiritus? Vel quemadmodum de Filio accipit Spiritus?

Ioan. 14. 6. *Ioan. 5. 11.* *Ioan. 8. 12.* *Ioan. 16. 14.*

Iamverò quod ait Sanctus Gregorius, Spiritum sanctum Dominum esse omnium, ad omnipotentiam pertinet Spiritus, eo quòd vniuersorum quæ creata sunt à Patre per Filium Dominus existat, non ex tempore suscipiendo, sed æternaliter à Patre Filióque procedendo. Mittens autem Apostolos Spiritus sanctus dicitur, & Saluator eisdem loquitur: *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.* Monstratur vna vtriusque operatio, dum Filius & Spiritus Sanctus sibi cooperantur. Vnde manifestatur nec diuersæ substantiæ nec diuersæ voluntatis, nec diuersæ potentiæ consiste-

Mat. 10. 16.

re, quorum extat eadem in omnibus operatio. Referri tamen Filium ad Patrem, de quo nascitur, & Spiritum sanctum ad Filium, à quo procedit. Subsequitur Beatus Gregorius de Spiritu dicens: [Inspirans vbi vult; diuidens do-
Ibid. nationes prout vult.] Et de Filio: *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Quibus osten-
Ephes. 4. 8. ditur sancti Spiritus maiesta, quòd non subiectus, non imperfectus, non minus potens, verùm æqualis Patri sic Filióque in naturâ, in magnitudine, in omni potentiâ, & in omni virtute. Quòd autem donationes distribuit quemadmodum Filius, non alias, sed ipsas, nec alio tempore Filius alio Spiritus sanctus; nec aliis hominibus Filius, aliis Spiritus sanctus, euidenter ostenditur vnius operationis effectus, & eiusdem voluntatis affectus. Et cùm ita sit, non posse Filium esse sine Spiritu sancto, nec Spiritum sanctum sine Filio, tanquam vnius substantiæ quod sit vterque, & quòd de Filio procedat Spiritus, dicit etiam Spiritum
Ioan. 14. 6. sanctum Spiritum esse veritatis. Et Saluator de se: *Ego sum veritas.* Ergo dicens Spiritum veritatis esse, docet manifestè Spiritum Christi, qui veritas est, esse.
Ibid. Dicit adhuc Beatus iste Spiritum sanctum esse sapientiæ.
1. Cor. 1. 24. Paulus Apostolus testificatur Christum Dei virtutem & Dei sapientiam esse sapientiæ. Itaque Spiritus Christi Spiritus est, qui est Dei sapientia. Igitur euidenter ostendit Spiritum esse Christi, dicendo Spiritum veritatis, & Spiritum sapientiæ. Vnde ergo Christi cùm sit Spiritus Dominus omnium (quemadmodum idem beatus testatur Gregorius) nimirum quia procedit à Christo: quòd si negaueris, fateberis eum subiectum, & per hoc vel creaturam, vel minorem Filio. Est autem vtrumque hoc blasphemum, & à Catholica pietate longè remotum. Dicatur ergo quod veritas habet, Spiritum esse Christi; videlicet & Spiritum veritatis, & Spiritum sapientiæ, quoniam procedit de Christo,
Ibid. id est procedit à veritate, procedit à sapientia. Subiungit: [Per quem Pater agnoscitur, & Filius glorificatur, &
Ioan. 17. 6. à quibus solis ipse cognoscitur.] Ait autem Filius ad Patrem: *Pater manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi.* Si Pater per Spiritum agnoscitur, & Filius Patris nomen hominibus

minibus manifestat, vnius operationis esse monstrantur. Dicit etiam quòd Filius glorificetur à Spiritu sancto. Et Filius ait: *Est Pater meus qui glorificat me.* Et Patri loquitur: *Clarifica me Pater apud temetipsum.* Si Spiritus glorificat Filium, & Pater glorificat Filium, vnum idémque Pater & Spiritus operantur; & si pariter operantur, vnius voluntatis & essentiæ, vniúsque potestatis ostenduntur. Subiungitur: *Et à quibus solis ipse cognoscitur.* Si à solo Patre Filióque cognoscitur Spiritus sanctus, profectò procedit ab vtroque, & est vtriusque consubstantialis. Et vide quid dicat, quia glorificatur Filius à Spiritu; quemadmodum legitur, quia Filius glorificat Patrem. Quid est autem Patrem glorificare Filium, nisi hominibus manifestum facere quòd sit genitus à Patre? Similiter Filius glorificatur à Spiritu, ostendens quia procedit à Filio. Multis itaque modis Beatus Gregorius probat Spiritum sanctum à Filio procedere & vnius eiusdémque esse cum Patre Filióque substantiæ & concludens: [Quid opus est inquit, pluribus verbis? Omnia quæ Pater est, hæc est & Filius, excepto eo quod innatus est Pater. Omnia quæ Filius est, hæc est & Spiritus sanctus, præter hoc quod natus est Filius.] Quid vult ista distinctio & ordinis consequentia: Filium esse quod Pater est, præter hoc quod innatus est Pater: & Spiritum sanctum esse quod Filius est, eo excepto quod natus est Filius? potuit namque dicere, omnia quæ Pater est esse Filium & Spiritum sanctum, præter hoc quod non natus est Pater, nec procedit ab alio: nunc autem Filium esse loquitur omne quod Pater est, & Spiritum sanctum, non omne quod Pater est, sed omne quod Filius est, excepto natiuitatis priuilegio: nimirum sic loquens ostendit, quod Pater non est de aliquo, Filius verò de Patre solo sit genitus, Spiritus autem de Filio procedat. Quòd autem & à Patre procedat, paulò superiùs ait, dicens: *Et ad primam omnium originem, qui est Pater, sicut vnigeniti omnia, ita etiam sancti Spiritus omnia referuntur.* Talia dicens ostendit omnia quæ sunt Filij, ad Patrem habere relationem; & omnia quæ sunt sancti Spiritus, ad eundem referri velut ad primam omnium originem: quoniam etsi Spiritus procedit à Filio, accepit hoc Filius à Patre,

Ioan. 8. 54.
Ioa. 17. 5.
Ibid. Post pauca.

vt naſcendo de Patre Filius, Spiritus ſanctus procederet ab illo; vt omnia quæ ſunt Filij, ſint Patris; & omnia quæ ſunt Spiritus ſancti, ſint etiam Filij: ac per hoc Patris, à quo Filius accepit vt Spiritus ſanctus ab illo procederet, non vt creatus à Patre, ſed genitus, nec minoratus, ſed æqualis potentiæ, nec alterius, ſed vnius eiuſdémque naturæ.

Ibid. Paucis interiectis. Item in poſterioribus: [Re enim vera dignum erat, vt cùm IESVS nobis corporaliter aduenisſet, etiam Spiritum nobis corporaliter apparere: & cum Chriſtus ad ipſum aſcendiſſet, ipſum deſcendere ad nos; qui venit quidem vt Dominus in poteſtate, mittitur autem tanquam qui non ſit contrarius Deo]. Et hîc vnam operationem, & vnius concordiæ voluntatem, IESV & ſancti Spiritus, iſte Doctor oſtendit, agens dignum eſſe, vt quia IESVS corporaliter venerit ad nos, Spiritus ſanctus etiam corporaliter appareret nobis. Ex quo vnius voluntatis ſimilitudo monſtratur volente Spiritu ſancto corporaliter ſe monſtrare Mortalibus, quoniam IESVS corporaliter voluerit ſuum aduentum Mortalibus oſtendere, vt quia procedit ex ipſo, vnius voluntatis ſit etiam cum ipſo; nec à Filio ſit opere diuerſus, à quo non ſit natura ſeparatus; & ipſi ſemper ſit coniunctus actione, cui nunquam deeſt per coæternitatem, vt à quo procedit, illi iugiter cooperetur. Quod verò ſubiunxit: [Et cùm Chriſtus ad ipſum aſcendiſſet, ipſum deſcendere ad nos,] non minorationem Filij voluit oſtendere, ſed humanitatis ſuſceptionem: per hanc enim non ſolùm ad Spiritum ſanctum aſcendit IESVS, verùm etiam ad ſeipſum; quoniam qui ex humanitate factus eſt intra omnia, per Diuinitatem erat ſupra omnia, ſubiungit: [Qui venit quidem vt Dominus in poteſtate, mittitur autem tanquam qui non ſit contrarius Deo.] duo dicit, & veniſſe Spiritum ſanctum, & miſſum eſſe: quòd venit, proprie poteſtatis eſt, & idcirco dixit, *vt Dominus*. Quòd mittitur, alterius oſtenditur, & idcirco ait: tanquam qui non ſit contrarius illi à quo mittitur. Miſſio verò non ſubiectionem ſignificat, ſed proceſſionem. Mittitur verò à Chriſto, ad quem aſcendit Chriſtus; & mittitur tanquam non contrarius Deo, ideſt Chriſto, qui quidem eſt Deus, cuius voluntati ſemper iun-

Ibid.

gitur à quo & mittitur, quoniam procedit ab illo.

Subdidit: [Proptereà autem post Christum, vt vnus nobis paraclitus (id est aduocatus) vel consolator; nunquam desit: idcirco autem alius paraclitus dicitur, vt æqualitatem naturæ ac potestatis agnoscas; alius enim, hoc est alius ego; quia alius ego non dicitur de eo qui alterius generis sit, sed de eo qui eiusdem sit substantiæ vel naturæ.] Quòd Christum dicit paraclitum, & Spiritum sanctum nihilominus paraclitum, & abeunte Christo venire Spiritum, ne sint fideles sine paraclito, vel Christo videlicet vel Spiritu sancto, liquidò monstrat vnius esse officij, quorum constat vnum esse vocabulum; & mutuò sibi succedere, dum dicuntur vnius voluntatis, & operationis ostenduntur; & cùm Christus ascendit, Spiritus descendit, euidenter à Christo mittitur, cuius vicissitudinem repræsentat. Et Missio ista, processio est, quoniam non est minoratio, nec subiectio. Alius autem, hoc est alius ego, mitti Spiritus sanctus dicitur, per quod similitudo monstratur omnimoda: neque enim alius ego potest dici de eo qui sit alterius generis, sed de eo qui sit eiusdem substantiæ, seu naturæ. Monstratur igitur ab eo procedere Spiritus, cuius est naturæ, seu substantiæ: neque enim potest eiusdem naturæ, seu substantiæ, cuius est Filius, esse Spiritus, nisi procedat ab illo. *Ibid.*

Adiungit etiam inferius. [Ignis ergo Deus, & ignis Spiritus sanctus. Legitur de Deo quòd sit ignis consumens, non quidem naturalis, & corporeus, sed spiritalis & inuisibilis. ignis ergo Deus Pater, ignis Deus Filius, ignis Deus Spiritus sanctus: sed ignis ex nullo igne Deus Pater, quia de nullo sumens originem; ignis Deus Filius, sed de Patre igne, quia natus ex illo; & ignis Spiritus sanctus, sed de Filio igne, quia procedens ex Filio.] Ergo dicendo quòd Deus sit ignis, & ignis Spiritus sanctus, vnam substantiam totius Trinitatis ostendit; Patris quidem & Filij socians personam, dicendo, ignis Deus: deinde subintulit Spiritus sancti, dicens, & ignis Spiritus sanctus. Cur autem seorsim Patris & Filij personas posuerit sub Dei vocabulo communiter sociatas, & Spiritus sancti seorsim distinguere maluerit; res in euidenti est. Voluit vtique monstrare tali distinctione, ignem

Ibid. sed sensum potiùs quã verba attexit Ratramnus.

Spiritum sanctum de igne Patre Filióque procedere.

Sanctus Gregorius cùm in Ecclesia Constantinopolitana de Spiritu sancto talia tractasset, & litteris mandasset, quibus probauit Spiritum sanctum consubstantialem Patris Filiíque esse, & de Filio procedentem, nec tamen processionem eius à Patre vel silens, vel derogans, sed omnipotentiam eius, & dominationem eius, Patri Filióque per omnia coæquans, num repulsus est ab Ecclesia? Num illius sermo reprobatus? Num vel à ciuibus, vel ab Imperatore, in communionem minimè susceptus? Fuit certe venerabilis iste Doctor Gratiani, siue Theodosij Maioris Imperatorum Romanorum temporibus; ex qua vsque ad nostra tempora plusquam quingenti transierunt anni, & nunquam à Filio Spiritus sancti processio denegata est, nec ex eo inter Catholicos vlla quæstio facta, præterquam modò vestris temporibus; verùm semper & Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ similis eadémque de Spiritu sancto fidei mansit professio, quæ nunc res ista post tot sæcula quæstionis huius genuerit propositionem, vos videritis, nulla tamen vel probitatis, vel sapientiæ ratio comprobatur, cur in hoc deueneritis, quoniam talia dicendo Catholicæ fidei repugnatur, & veritati resistitur, & sacris paginis obuiatur.

CAPVT IV.

AMbrosius Mediolanensis Episcopus, vir omnium splendore virtutum decoratus, aduersus Arianos certamina non pauca conficiens, nec paucis ab eis persecutionum injuriis appetitus, in Libris quos de Spiritu sancto aduersus Arrianam prauitatem eloquentissimè scripsit, & Euangelica veritate roborauit, ait: [Si Christum dicas, & Deum Patrem à quo vnctus est Filius, & ipsum qui vnctus est Filium, & Spiritum * qui vnxit designasti: & si Patrem dicas, Filium ejus & Spiritum oris ejus pariter indicasti; si tamen etiam id corde comprehendas. Et si Spiritum dicas, & Deum Patrem, à quo procedit Spiritus, & Filium, quia Filij quoque est Spiritus.] Docet Beatus Ambrosius vno nun-

Lib. 1. cap. 3. ante med.
*al. * quo vnctus est.*

cupato, Patre videlicet, vel Filio, vel Spiritu sancto, totius Trinitatis fieri comprehensionem; demonstrans tantam in tribus æqualitatis similitudinem, vt vno vocabulo tres personæ contineantur, etsi non vocis distinctione, vnitatis tamen æqualitate. Quòd autem dicit à Patre procedere Spiritum, nulla hinc quæstio, nobiscum enim id fatemini: quòd autem ait Filio nuncupato, Spiritum pariter nuncupari, quia Filij sit Spiritus, hinc à nobis diuidimini: qui enim profiteri diffugitis Spiritum à Filio procedere, pariter quoque diffugitis dicere quòd sit Spiritus Filij: si non enim ab illo procedit, non rectè dicitur Spiritus eius: dicitur autem Spiritus Patris, quia procedit à Patre, ac per hoc, nuncupato Filio, non simul intelligitur nuncupatio Spiritus sancti; non enim potest illius nuncupatione comprehensus ostendi, cuius non est Spiritus; non est autem eius à quo non procedit, sanctus autem Ambrosius dicit quia Filij sit Spiritus, procedit igitur à Filio.

In consequentibus idem loquitur: [Qui Spiritum sanctum* negabit, & Deum Patrem * negabit & Filium: quoniam idem est Spiritus Dei, qui Christi Spiritus est: vnum autem esse Spiritum nemo dubitauerit.] Quanta sit vnitas, quanta consubstantialitas Spiritus cum Patre Filióque monstrat, dum dicit: quia qui negat Spiritum, negat quoque pariter Patrem & Filium; quia vnus Spiritus est amborum. Vnde námque Patris est? quia procedit à Patre: hinc quoque Filij pariter est, quia procedit à Filio: non enim duo, sed vnus est Spiritus: nec enim alius dicitur esse Patris, & alius Filij Spiritus, sed vnus amborum, procedit igitur ab vtroque. In posterioribus: [Non ergo quasi ex loco mittitur Spiritus, aut quasi ex loco procedit, quando procedit ex Filio, sicut ipse Filius cùm dicit, de Patre processi & veni.] Manifestè Spiritum ex Filio procedere testatur. Verùm ne ista processio de corporalibus spatiis metiatur, ipse Filius hanc opinionem excludens, ait de Patre, *Processi & veni.* Procedit autem Filius de Patre non spatio loci, sed natiuitatis egressu: procedit Spiritus sanctus à Filio nec loci spatio, nec natiuitatis egressu, sed existentiæ processu.

Eodem cap. sub finem.

* Al. negauit.

Ibid. cap. 10. ante med.

Ioan. 8. 42.

Inferiùs loquens de processione Filij ex Patre sic infit:

In med. eiusdem cap. [Neque cùm de Patre exit, de loco recedit, & quasi corpus à corpore separatur. Neque cùm * est cum Patre tanquam in corpore corpus includitur: Spiritus quoque sanctus cùm procedit à Patre & à Filio, non separatur à Patre, non separatur à Filio.] Præcipuus iste Doctor, & clarissimus Christi Confessor, dicens procedere Spiritum sanctum à Patre, procedere & à Filio, Arrianis, aduersus quos agebat, blasphemandi sustulit occasionem, ne, qui dicebant eum fore creaturam, & minorem non solùm Patre, verùm etiam Filio, victoriæ palmam referrent. Verùm audientes eum ex vtroque procedentem, cognoscerent Patris Filiíque consubstantialem, ac pariter cum eis coadorandum & conglorificandum. Et inferiùs Filium dicentem testatur: *Qui diligit me, sermonem meum seruabit; & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* [Sic igitur venit Spiritus, quemadmodum venit Pater; quia vbi Pater est, ibi est & Filius; & vbi Filius, ibi est & Spiritus sanctus.] Quid est autem quod ait, quia vbi Pater est, ibi est & Filius, nisi quia Filius de Patre natus est, à quo nunquam diuiditur: & quid est, vbi est Filius, ibi est Spiritus sanctus? nisi quia de Filio procedit Spiritus sanctus, à quo nunquam separatur, & ineffabilem ostendit totius Trinitatis consubstantialitatem, cùm Filium testatur semper in Patre esse, & Spiritum S. semper esse in Filio, vt vbi Pater sit, sit & Filius; & vbi Filius, sit quoque Spiritus sanctus, non loco, non tempore, non voluntate, non actione, non essentiâ diuisi. Item posteriùs: [Sicut Pater tradidit Filium, & Filius ipse se tradidit: accipe quia Spiritus S. cum tradidit: scriptum est enim: Tunc IESVS ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à Diabolo. Ergo & Spiritus diligens tradidit Filium: est enim vna caritas Patris & Filij.] Dum dicit caritatem vnam esse Patris & Filij, testificatur vnum esse Spiritum vtriusque; est enim Spiritus caritas. Dicit Apostolus; *Fructus enim Spiritus, caritas.* Monstratur ergo Spiritus à Patre & Filio procedere, quorum est caritas: non enim potest caritas Patris esse nisi de Patre procedat; quia non aliunde caritatem accipit: neque Filij caritas potest esse, nisi procedat à Filio: quomodò quâ diligit caritas ex ipso procedit: & quomodò vna

Marginal notes: *al.* * in Patre est. — *Ioan. 14. 23.* — Ibid. sub med. — *Ibid. cap. 12. sub med.* — *Matt. 4.*

caritas est Patris atque Filij, vnus Spiritus est vtriusque procedens ab vtroque.

In secundo libro sic dicit: [De Filio Spiritus sanctus accepit. Accepit autem per vnitatem substantiæ, sicut accepit à Patre Filius.] Hoc dicens, nonne clarissimè docet, quod accepit Spiritus sanctus à Filio? & quod accepit, procedendo accepit; quemadmodum Filius quod accepit à Patre, nascendo accepit: num aliud potuit accipere Spiritus sanctus à Filio quod anteà non habebat, cùm sit vnius substantiæ cum Filio, vnius potentiæ: & quæcumque Filius habet, habeat etiam & Spiritus sanctus? subiungit sanctus Ambrosius testimonium ex Euangelio: *Ille*, iniquit, *me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater mea sunt; propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Subsequitur; [Quid igitur hac euidentius vnitate? Quæ habet Pater, Filij sunt: quæ habet Filius, accepit & Spiritus.] Hæc sancti Ambrosij verba planissimè testantur Spiritum sanctum à Filio substantialiter processisse; ait namque: Quæ habet Pater Filij sunt, id est, substantialiter natus de Patre, quæ sunt Patris sunt & Filij: similiter & Spiritus sanctus substantialiter procedens de Filio, accepit à Filio, vt quæcumque Filius habet, habeat & Spiritus, id est, vt sit ejusdem substantiæ cum Filio, sicut est Filius ejusdem substantiæ cum Patre. Item in consequentibus: [Quod loquitur Filius, loquitur & Pater; & quod Pater loquitur, loquitur & Filius: & de Spiritu Filius Dei dixit: Non enim loquitur à se, hoc est, non sine mea & Patris communione (non enim diuisus ac separatus est Spiritus) sed quæ audit loquitur: audit videlicet per vnitatem substantiæ, & proprietatem scientiæ.] Dum confitetur Doctor iste Catholicus Spiritum sanctum non loqui sine Patris Filiique communione; videlicet loquente Spiritu, loquitur Pater, loquitur & Filius, testatur eumdem esse Patris & Filij consubstantialem, & ejusdem operationis, nec diuisum, nec separatum. Et quod addidit: Quæ audit loquitur, processionem ejus insinuat: non enim quibusdam interjectis spatijs, vel aliquibus foraminibus audit Patris Filiique locutionem Spiritus, cùm sit ejusdem sub-

Lib. 2. cap. 12. Post init.

Ioan. 16.

Ibid.

Ibid. ante med.

Ioan. 15. 15. stantiæ. Et sicut dicit Filius: *Omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis*: Nascendo videlicet de Patre, & in Patris substantia permanendo, non aliquibus interuallis Patris locutionem percipiendo: sic & Spiritus quæ audit loquitur, procedendo scilicet de Patre Filióque, quia substantialiter manens in vtroque, & procedens ab vtroque, audit quæ loquitur per vnitatem substantiæ & proprietatem scientiæ.

Ibi. Paulò post. Et infra: [Omnia Patris habet Filius, qui ait: Omnia quæ Patris sunt, mea sunt, & quæ accepit ipse per vnitatem naturæ, ex ipso per eamdem vnitatem accepit Spiritus; sicut ipse Dominus IESVS declarat de Spiritu suo dicens: Propterea dixi, de meo accipiet, & annuntiabit vobis.] Dicens omnia Patris quæ sunt habere Filium, rursus & omnia quæ accepit ipse à Patre, per vnitatem naturæ Spiritum accepisse ex ipso, id est ex Filio; nonne manifestè declarat Filium ex Patre natum, id est ex paterna substantia, Spiritum quoque sanctum ex Filio procedere, id est Filij substantia; & sicut Filius nascendo omnia quæ Patris sunt, accepit; sic & Spiritus sanctus procedendo de Filio, quæcumque sunt Filij suscepit? Et infra: [Quod ergo loquitur Spiritus Filij est; quod *Ibid.* dedit Filius, Patris est]. Igitur si quod loquitur Spiritus Filij est, manifestè Doctor iste testatur quia quæcumque Spiritus habet à Filio suscepit, quia procedit ex ipso; & si quod dedit Filius Patris est, cui verò dedit? Nimirum Spiritui sancto qui de illo procedit: & si quod dedit Patris est, accepit de Patre nascendo Filius, vt ex ipso procedat Spiritus sanctus. Sub-*Ibid.* junxit: [Ita nihil à se aut Filius loquitur aut Spiritus, quia nihil extra se Trinitas loquitur.] Tota Trinitas in Patre, Filio, Spiritúque consistit. Nihil autem loquitur Filius à se, quia non est à se, sed à Patre. Similiter nihil loquitur Spiritus à se, quia non est à se, sed à Filio; solus autem Pater ex nullo. Ergo cùm loquitur Filius, tota Trinitas loquitur; & cùm loquitur Spiritus tota Trinitas loquitur; & cùm loquitur Pater, tota Trinitas loquitur; quia nihil extra se Trinitas lo-*Lib. 3. c. 1. med.* quitur, quia non diuiditur à se, nec separatur.

Item eiusdem Operis in tertio libello: [Nam secundum diuinitatem non supra Christum est Spiritus, sed in Christo: quia sicut Pater in Filio, & Filius in Patre; ita Dei Spiritus

& Spiritus

& Spiritus Christi in Patre est & Filio.] Beatus Ambrosius dicens secundum diuinitatem Spiritum non esse super Christum, sed in Christo, discernit humanitatem eius à diuinitate: legimus in Euangelio, quia venit Spiritus S. super Saluatorem, & mansit super eum: & Pater loquitur Ioanni: *Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum.* Itaque secundùm humanitatem venit Spiritus super Christum, & mansit super ipsum; at verò secundùm diuinitatem manet in Christo, quoniam æqualis est ipsi, vniusque substantiæ cum ipso; sicut & de Patre scribitur, quòd maneat in Filio, & Filius in Patre. Quod subiunxit, Spiritum Dei, & Spiritum Christi in Patre manere, seu Filio, testatur vnum vtriusque Spiritum, eo quòd ab vtroque procedat, & maneat per consubstantialitatem in ambobus: Subjungit: Manet enim in Deo, quia ex Deo est, sicut scriptum est; [Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est: Et manet in Christo quia à Christo accepit, & in Christo est. Quia iterum scriptum est: Ille de meo accipiet.] Vnde est ergo ex Deo Spiritus? nempe quia procedit ex Deo. Et vnde accepit à Christo? Certè quia procedit à Christo. Et vnde manet tam in Deo quàm in Christo? Prorsus quia consubstantialis est vtriusque. Dicit in sequentibus loquens de Antichristo: [Quem Dominus IESVS interficiet Spiritu oris sui. Hîc non acquisita gratia est, sed indiuidua manet vnitas; quia neque Christus sine Spiritu, neque Spiritus potest esse sine Christo: non enim potest diuinæ naturæ vnitas separari. Hîc quoque sanctus Ambrosius humanitatis ac diuinitatis Christi separationem ostendit, non quòd alius sit homo, & alius Deus Christus, sed quòd perfectus Deus, & perfectus homo, sit vnus Christus; homo tamen gratiâ factus est Deus: Deus verò naturâ existit Deus. Itaque cùm diceret: *Quem Dominus* IESVS *interficiet Spiritu oris sui.* & subiunxerit: Non hîc acquisitam gratiam esse, humanitatem remouit, vt Spiritus oris, quo sit Antichristus interficiendus, diuinitatis intelligatur Spiritus, videlicet Spiritus sanctus, qui est in sancta Trinitate vna persona; vt quod ait, *Quem Dominus* IESVS *interficiet Spiritu oris sui*, Spiritum S. intelligas, qui sit Spiritus Domini IESV simul videndum,

Ibid.

2. Thes. 2. Eodem lib. c. 7. in fine; & c. 8. init.

F

quia cùm de eodem Spiritu dicatur quòd ſit Spiritus oris Domini, & nunc dicitur quòd ſit Spiritus oris Domini IESV, clariſſimè monſtratur Spiritus ſanctus procedere ex ore Domini IESV, non quòd ſecundùm diuinitatem os habeat, ſed quòd de ſubſtantia illius procedat; quemadmodum dicitur Spiritus oris Domini, quoniam procedit de Patris ſubſtantia. Igitur euidentiſſimâ monſtratur aſſertione procedere Spiritum tam de Patre quam de Filio, dum legatur quòd ſit Spiritus oris & Patris & Filij.

Cap. 8. init. cætera non extant apud Ambroſ. in editis.

Ibid.

Proſequitur Beatus Ambroſius indiuiduam manere vnitatem tam Chriſti quàm Spiritus; quia [neque Chriſtus ſine Spiritu, neque Spiritus poſſit eſſe ſine Chriſto.] Non poteſt eſſe Chriſtus ſine Spiritu tanquàm ſibi conſubſtantiali, & qui ex ſe procedat; neque rurſus Spiritus poteſt eſſe ſine Chriſto, tanquàm cui conſubſtantialis eſt, & à quo accepit quæcumque Chriſtus habet. Connectitur cauſa cur ita ſit, videlicet quoniam non poteſt diuinæ naturæ vnitas ſeparari. Hoc dicens fatetur naturam Chriſti, naturam eſſe Spiritus, & naturam Spiritus naturam eſſe Chriſti, nec vnitatis compagem aliquomodo poſſe ſeparari, præter quàm Filius natus, Spiritus verò procedens; ſed hæc non ſubſtantiam faciunt, ſed relationem oſtendunt. Inferius loquitur: Lectum eſt, quia Verbi gladius Spiritus ſit: ſimiliter lectum eſt, quia Spiritus ſancti gladius Verbum Dei ſit. Et nonnullis per aſſumptionem interpoſitis colligendo concluſit, ita: [Cùm igitur Verbi gladius Spiritus ſanctus ſit, & Spiritus ſancti gladius Verbum ſit, vtique vnitas eſt potentiæ.] Sed gladius Verbi quid eſt niſi ipſum Verbum? Et gladius Spiritus quid eſt, niſi ipſe Spiritus? Ex quo colligitur, quia Spiritus ſanctus Verbi eſt Spiritus, cuius eſt gladius, & Verbum Spiritus ſancti eſt, cuius eſt gladius; quoniam nec Verbum ſine Spiritu ſancto, nec Spiritus ſanctus ſine Verbo, quoniam vnius ſunt operationis, ejuſdémque potentiæ; cùm ita ſit, non poſſunt ſubſtantiâ ſeparari, neque voluntate diuidi. Igitur vnius ſubſtantiæ, vniúſque voluntatis Filius & Spiritus ſanctus exiſtentes procedit Alter ab Altero, id eſt Spiritus ex Filio, quoniam Filius natus de Patre, omnia quæ naſcendo accepit à Patre, dedit Spiritui, non quaſi mi-

Ephef. 6. 17.

Hæc in fine cap. 8.

nori, nec tanquam extraneo, sed tanquam à se procedenti. Videndum autem quia cùm dicitur Spiritus S. gladius Verbum, & Verbi gladius Spiritus S. non personarum fit coniunctio, sed substantiæ monstratur copulatio, vt vnius sint substantiæ, cùm non sint vnius personæ. Est autem alter ex altero, Spiritus videlicet ex Filio, non verò Filius de Spiritu sed de Patre. Hoc modo sanctus Ambrosius de Spiritu S. sentiens atque disputans, non Imperatoribus Græcorum, Gratiano videlicet & Theodosio Maiori, quorum temporibus enituit, vel ingratus vel hæreticus visus est, qui toto sanctum virum amore coluerunt, & præcipua veneratione semper habuêre. Cuius disputatio, & pro Catholica fide labor indefessus, Arrianos Ecclesiam impugnantes expugnauit, vicit, oppressit. Videte nunc vos Imperatores quorum studeatis, vel fidem defendere, vel religionem imitari: ecce negando Spiritum sanctum à Filio procedere, Catholicis obuias fecistis manus Episcopis, qui Arrianos prauè de Spiritu sancto sentientes protriuêre, & vestrorum maiorum, Romanorum videlicet Imperatorum, pietatem euertitis, qui hanc fidem semper coluêre, & pro ea decertantes multa veneratione dilexêre:

CAPVT V.

DIDIMVS Alexandrinus, corporalibus quidem à puero captus oculis, verùm spiritali visione satis illustris, in libro quem de Spiritu sancto scripsit, sic loquitur: [Igitur quicumque communicat Spiritui sancto, statim communicat & Patri & Filio. Et qui caritatem habet Patris, habet eam à Filio contributam per Spiritum S. Et qui particeps est gratiæ IESV Christi, eandem gratiam habet datam à Patre per Spiritum sanctum.] Ex quibus omnibus approbatur eandem operationem esse Patris & Filij & Spiritus sancti. Diligenter dicit, retractemus, Ait ergo: Quicumque communicat Spiritui sancto; is autem communicat Spiritui, qui particeps efficitur ipsius, iste statim communicat & Patri & Filio: particeps enim est factus tam Patris quàm Filij per Spiritus communicationem. Monstratur ex hoc Spiritus con-

Extat in fine tomo 6. Operũ S. Hier. Lib. 1. lõgè post med.

Ibid.

ſubſtantialis eſſe Patris Filiíque,& adeò conſors, vt non poſſit haberi Spiritus, niſi pariter habeatur Pater & Filius. Subiungit: [Et qui caritatem habet Patris, habet eam à Filio contributam per Spiritum Sanctum.] Superiùs conſubſtantialitatem tantummodò Patris & Filij monſtrauit, iamverò docere incipit proceſſionem Spiritus. Caritatem autem Patris appellat Spiritum Sanctum, ſicut ex poſterioribus approbatur, dicens eam contributam per Spiritum Sanctum. Non enim tribuit Spiritus Sanctus niſi proprium munus cùm tribuit caritatem. Et de caritate ſcribitur quòd ſit Deus; ergo tribuens caritatem Spiritus, ſemetipſum tribuit, quoniam ipſe caritas eſt: ſed hęc caritas Patris eſſe dicitur, quoniam Spiritus, Patris eſt Spiritus: & vnde illius Spiritus? quia procedit ex ipſo: non enim creaturarum vnus eſt Spiritus, vt ſit alterius quàm Patris ſubſtantiæ. Quapropter non tanquàm ab eo creatus eius eſſe dicitur, ſed tanquàm conſubſtantialis & ex illo procedens. Dicit autem habenti caritatem Patris, contributam à Filio per Spiritum Sanctum: quemadmodum igitur contribuit Filius munus Spiritus Sancti? Videlicet velut cooperator Patri Spirituíque. Sed quemadmodum poteſt tribuere ſibi coæqualem: vel alterius, ideſt Spiritus Sancti donum? Certè quia caritas, quæ eſt Patris, & quæ à Filio contribuitur per Spiritum Sanctum, eſt etiam Filij; quia quæcumque ſunt Patris, ſunt & Filij. Sed nunquid caritas: quæ eſt Spiritus Sanctus, ſic eſt filij, vt ſit creatura? nequaquam prorſus; ſed tribuitur à Filio, quia procedit ex illo; & eſt Filij, quoniam conſubſtantialis eſt illi.

Ibid. Subiungitur [Et qui particeps eſt gratiæ IESV-Chriſti.] Gratiam hoc in loco IESV-Chriſti dicit, quam ſuperiùs caritatem Patris appellauit. Quid eſt autem quòd gratiam IESV-Chriſti nunc dicat, quam conſtat eſſe munus Spiritus Sancti? Proculdubio monſtrat à IESV-Chriſto contribui, cuius exiſtit gratia; vt ſicut dicitur caritas Patris, quia procedit à Patre, ſic eadem caritas, quam appellat gratiam IESV-Chriſti, procedere cognoſcatur à IESV-Chriſto. Eandem autem gratiam quiſquis habet Chriſti, dicit ei datam per Spiritum Sanctum; vt quidem videamus cooperantem ſibi totam Trinitatem, & teneamus Spiritum San-

ctum, qui est caritas Patris & Filij procedere tam à Patre quàm à Filio. Subsequitur: * *ex quibus omnibus approbatur eandem operationem esse Patris & Filij & Spiritus Sancti.* Quorum autem est eadem operatio, vna est quoque voluntas: & quorum vna voluntas, vna est substantia. Hinc est quod subiungit: *Quorum autem est vna operatio, vna est & substantia; quia quæ eiusdem substantiæ* ὁμόουσια *sunt, easdem habent operationes: & quæ alterius * substantiæ sunt, dissonas atque diuersas.* Approbat Spiritum Sanctum vnius cum Patre Filióque substantiæ, quoniam eandem cum eis habet operationem. Sed ostensum est superiùs Patris & Filij Spiritum esse, quoniam procedat tam à Patre quàm à Filio. In posterioribus ait: cùm enim dixerit in tempore respondendi, nimirum Filius, doceri discipulos à Spiritu, quid debeant respondere, in sequentibus ait: [Ego enim dabo vobis sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere. Ex quibus ostenditur sapientiam, quæ discipulis datur à Filio, Spiritus Sancti esse sapientiam; & doctrinam Spiritus Sancti, Domini esse doctrinam.] Quemadmodum autem sit sapientia, quæ datur à Filio, Spiritus sancti, non aliàs, nisi quia procedit Spiritus sanctus à Filio, cuius sapientia, sapientia est quoque Spiritus sancti, Et quomodo doctrinam Spiritus sancti, doctrinam dicit esse Domini? Videlicet eo quòd omnia quæ sunt Spiritus sancti sint etiam Domini IESV Christi; quoniam procedit ex ipso. Vnde subiungit: [Vnúmque & naturæ & voluntatis consortium Spiritus esse cum Filio. Testantur hæc Spiritum S. procedentem à Filio, dum vnius & naturæ & voluntatis sit Spiritus cum Filio: alioquin si non procedat ab ipso Spiritus, non est eiusdem voluntatis, cuius est Filius: nam quæ separantur consortio, separantur etiam voluntate. Dicit etiam: [Et quia superiùs demonstratum est socium esse per naturam Spiritum vnigenito Deo, & Deo Patri: Filius verò & Pater vnum sunt, iuxta illud: ego & Pater vnum sumus. Indiuisa & inseparabilis secundum naturam ostensa est Trinitas.] Si per naturam sociatur Spiritus vnigenito Deo, & Deo Patri; procedit ab vnigenito Deo. Quòd si tantùm procedit à Deo Patre, & non procedit ab vnigenito Deo; Patri quidem so-

Ibidem. al. * in omnibus enim.

Additur in texto. ἀνομοούσια, al. * dissona atque diuersa.

Matt 10. 19. *Luc.* 21. 15. Didymus Ibid. post pauca.

Ibidem.

Ibidem.

Ioann. 10. 30.

ciatur per naturam, vnigenito verò Deo nonconiungitur: non enim iungi potest ei per naturam, à quo non procedit Sed Auctor testatur esse, socium iste per naturam Spiritum vnigenito Deo: fatetur ergo procedere Spiritum ab vnigenito Deo. Et quoniam indiuisam & inseparabilem secundum naturam dicit esse Trinitatem, fatetur Filium de Patre genitum, Spiritum verò de Patre Filióque procedentem. Quòd si de Patre doceas, tantùm procedere Spiritum, iam non est indiuisa & inseparabilis Trinitas; quoniam Spiritus diuiditur à Filio, à quo non procedit: separatur ab vnigenito, cuius non est Spiritus. Procul hæc sit à catholicis membris impietatis opinio: est enim indiuisa & inseparabilis secundùm naturam sancta Trinitas; quoniam Pater de nullo, Filius verò de Patre genitus, Spiritus autem sanctus de Patre Filióque procedens.

Matt. 10. 20. Item dicit: [In alio quoque Euangelio legitur: non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Si ergo Spiritus patris in Apostolis loquitur, docens eos quæ debeant respondere, & quæ docentur à Spiritu, sapientia est, quam non possumus alium præter Filium intelligere; liquidò apparet eiusdem naturæ Spiritum esse cum Filio, & cum Patre; cuius est Spiritus. Porrò Pater & Filius vnum sunt.] Dicit Author iste sapientiam, quam docet Spiritus Patris Apostolos, Filium esse. Si sapientia Filius est, & Spiritus sanctus sapientiam, quæ Filius est, loquitur in Apostolis, accipit à Filio. Quemadmodum autem accipit? procedendo certè, non participando quod ante non habuerit: non enim fuit aliquando Spiritus sine sapientia, sed accepit à Filio vt semper esset sapiens, ab ipso procedens; quia vnius est naturæ cum Filio & cum Patre, cuius est Spiritus: quod sic non dixit, vt non etiam Spiritum Filij significaret; cuius sapientiam dixit loqui Spiritum, sed quia superiùs dixerat: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri.* Nam

Ibid. dicit in posterioribus: Porro Pater & Filius vnum sunt. Si Pater & Filius vnum sunt, Spiritus qui Patris est, est etiam & Filij; ac per hoc ex vtroque procedens. In posterioribus cùm non pauca de Patris & Filij & sancti Spiritus consubstantialitate tractasset, conclusit: [Ex his colligitur

Didymus lib. 2. post init.

quamquam indiuisa sit substantia Trinitatis, & Patrem tamen verè Filij esse Patrem, & Filium verè Patris Filium, & Spiritum sanctum verè Patris & Dei esse Spiritum; & insuper sapientiæ & veritatis, id est, Filij Dei. [Si ergo Pater Filij Pater est, quia genuit illum; & Filius Patris Filius, quia genitus est ab illo; & Spiritus sanctus verè Patris Spiritus, quia procedit ab illo, consequenter & sapientiæ & veritatis, id est Filij Dei Spiritus est, quoniam procedit à Filio, id est procedit à veritate, procedit à sapientia, procedit à Deo, id est Filio: ideò námque cùm dixisset Spiritum sanctum Spiritum esse veritatis, intulit, *Et Dei esse Spiritum*, personam Filij volens intelligi. Sed ne titubatio Lectorem confunderet, ait in consequentibus, Spiritum sapientiæ & veritatis, id est Filij Dei. Ibid.

In posterioribus inquit. [Porrò iam frequenter ostendimus eiusdem esse operationis Spiritum, cuius est Pater & Filius; & in eadem operatione vnam esse substantiam, & reciprocè eorum quæ ὁμόουσια sunt, operationem quoque non esse diuersam.] Operatio Spiritus eadem est quæ & Patris & Filij operatio; quoniam consubstantialis est vtriusque tanquam procedens ab vtroque: non enim potest eis eadem operatione coniungi, si non ab vtroque procedit: diuiditur námque substantia quibus processione non cohæret, nec aliter potest vel Patri vel Filio substantialiter copulari, quoniam vt sit substantia Spiritus accepit tam à Patre quàm à Filio procedendo. Item infra: [In consequentibus de Spiritu veritatis, qui à Patre mittitur, & sit paraclitus, Saluator ait: Non enim loquitur à semetipso; hoc est sine me, & sine meo & & Patris arbitrio; quia inseparabilis à mea & Patris est voluntate: hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, * ego veritas loquor; si quidem Spiritus veritatis est.] Manifestè Doctor iste nos instruit Spiritum sanctum esse à Filio: nam cùm dicit; *Non enim loquitur à semetipso*, ostendit eum à semetipso non esse; propter quod explanans quod dixit: [Hoc est sine me & sine meo & Patris arbitrio; ostendit à quo sit, qui non loquitur à semetipso, à Patre scilicet est & à Filio, sine quibus, & sine quorum non loquitur arbitrio. Et dicens: [Hoc enim ipsum quod sub-

Ibid. med.

Ibid. multis interiectis.

Ioan. 16. 13.

al * à Patre & me illi est Ego veritatem loquor, idest, inspiro quę loquitur. Siquidem &c.

sistit & loquitur, ego veritas loquor :] ostendit subsisten-tiam Spiritus esse à Filio. Et si cùm loquitur Spiritus, loquitur veritas, hoc est Filius, ostendit quia quod loquitur, & quod subsistit Spiritus, accepit à Filio. Et inculcans id-
Ibid. ipsum, vel vt apertiùs quod dixerat, faciens; [id est inspiro
Ibid. quæ loquitur.] Quomodo inspirat? nimirum cùm ab illo procedit. & connectit: [Siquidem Spiritus veritatis est: quod est dicere, Spiritus Filij est. Quibus omnibus demonstratur quod sit Spiritus Filij, & quod inspiretur à Filio, id est procedat ab illo. Et quia quod loquitur Spiritus, & subsistit Spiritus; accipit à Filio, non tanquam minor, sed tanquam consubstantialis, & ex illo procedens.

Ibid. Nonnullis interiectis. Item infra: [Loqui ergo Patrem, & audire Filium; vel ècontrario, Filio loquente audire Patrem, eiusdem naturæ in Patre & Filio; consensúsque significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritúsque sapientiæ, non potest Filio loquente audire quæ nescit; cùm hoc ipsum sit quod profertur à Filio.] Dicens loquentem Patrem audire Filium, demonstrat Filij natiuitatem ex Patre: similiter Filium loquentem audire Patrem, Patrem intimat genuisse Filium; & quia sunt vnius naturæ Pater & Filius, sunt etiam eiusdem consensus; vt hoc sit loqui Patrem ad Filium, vel Filium ad Patrem, in vnius consensum voluntatis venire: neque diuersum aliquid sentire Spiritum quoque sanctum veritatis, Spiritum sapientiæ, confitens Spiritum Filij declarat de quo dicit, quia non potest Filio loquente audire quæ nesciat; quoniam cùm sit eiusdem cum Filio substantiæ, procedátque de Filio, quæ loquitur Filius, loquitur & Spiritus sanctus; quoniam hoc ipsum quod est Spiritus, locutio Filij est ad Spiritum, præsenti Doctore dicente. Qui cùm dixisset non posse Spiritum sanctum Fi-
Ibid. lio loquente audire quæ nesciat, mox subdidit: [Cùm hoc ipsum sit quod profertur à Filio;] hoc est prolatio Filij substantia est Spiritus: nam dicens; cùm hoc ipsum, sit subauditur Spiritus: quod profertur à Filio, hoc est quod loquitur Filius: si quod loquitur Filius Spiritus sanctus est quemadmodum Doctor iste testatur) non potest negari quod à Filio procedat Spiritus: si quidem locutio Filij de Filio procedit:

quâ

quâ de re cùm hoc idem ſit Spiritus quod profertur à Filio procedit omnino Spiritus à Filio.

Subiungit : [Denique ne quis illum à Patris & Filij voluntate & ſocietate diſcerneret, ſcriptum eſt : Non enim à ſemetipſo loquetur, ſed ſicut audiet loquetur. Cui ſimile etiam de ſemetipſo Saluator ait : ſicut audio iudico.] Voluntas Patris, voluntas eſt Filij, & ſocietas vtriuſque Spiritus amborum : quoniam caritas, quæ eſt Spiritus, ſociat voluntatem Patris & Filij : neque poteſt voluntas Spiritus à voluntate Patris & Filij ſeiungi ; ſed ſicut ſocietas eſt vtriuſque, ſic eiuſdem voluntatis amborum. Et ſicut voluntas Filij naſcitur de Patre, ſic voluntas Spiritus procedit à Filio Hinc eſt quod ait de Spiritu : ***Non enim à ſemetipſo loquetur, ſed ſicut audiet loquetur.*** A quo audiet ? Videlicet à Filio, de quo procedit. Et audire Spiritum procedere eſt à Filio : ſicut & audire Filium naſci eſt de Patre : Nam non aliud eſt audire Filium, & aliud naſci, ſed idem vtrumque : ſic enim aliud minimè eſt audire Spiritum, & aliud procedere, ſed vnum eſt vtrumque. Et infra : [Scriptum eſt enim : Quæcumque ille facit (haud dubium quin Pater) hæc eadem Filius facit ſimiliter. Quod ſi operante Patre & Filio, non iuxta ordinem, primi & ſecundi, ſed iuxta idem tempus operandi eadem & ſimilia, ſubſiſtunt vniuerſa quæ fiunt : & Filius non poteſt à ſemetipſo quid facere, quia à Patre non poteſt ſeparari : ſic & Spiritus ſanctus nequaquam ſeparatus à Filio, propter voluntatis naturæque conſortium, non à ſemetipſo creditur loqui ; ſed iuxta verbum, & veritatem Dei, loquitur vniuerſa.] Pater & Filius eadem operantur, non alio tempore Pater, & alio Filius, ſed eodem ſimul & eodem tempore : nec poteſt Filius ſeparatus operari : quoniam non diuiditur à Patre, cùm ſit natus ex Patre, & eiuſdem ſubſtantiæ cum Patre : ſic & Spiritus ſanctus non loquitur à ſemetipſo ſeparatus à Filio ; quoniam procedens à Filio conſors eſt naturæ Filij, voluntatis & eiuſdem, cuius & Filius : non enim voluntas diſcernit quos natura coniungit, ſed iuxta verbum & veritatem Dei loquitur vniuerſa, quoniam à verbo & veritate procedens percipit quid loquatur : non enim aliud eſt quod procedit, & aliud loquendi

Ibidem.
Ioan. 16.
Ibid.

perceptio, ſed perceptio locutionis proceſſionis eſt exiſtentia, quemadmodum exiſtentiæ proceſſio, locutionis acceptio.

Ibid. paulò poſt. Et infra: [Quomodò igitur ſupra de naturis incorporalibus diſputantes intelleximus, ſic & nunc Spiritum ſanctum à Filio accipere, id quod* ſuâ naturâ fuerat cognoſcendum eſt; & non dantem & accipientem, ſed vnam ſignificare ſubſtantiam. Siquidem & Filius eadem à Patre accipere dicitur,* quæ eſt ipſe ſubſiſtens: neque enim quid aliud eſt Filius, exceptis iis quæ ei dantur à Patre; neque alia ſubſtantia eſt Spiritus ſancti, præter id quod ei datur à Filio.] Confirmat proceſſionem Spiritus à Filio factam, & dicit Spiritum ſanctum à Filio accipere id quod ſuæ naturæ fuerat, quod eſt, naturam Spiritus ex Filio eſſe, & non ſit aliud accipere Spiritum à Filio, quàm procedere de Filio; neque dantem & accipientem intelligendum tanquam alterius & alterius ſubſtantiæ, ſed perſonam Filij dantem, vt exiſtat Spiritus, & perſonam Spiritus accipientem, vt procedat à Filio. Et confirmat opinionem ſuam ex eo quod Filius accipere dicitur à Patre: non enim aliud eſt Filius, & aliud eſt quod percipit à Patre, ſed à Patre perceptio Filij eſt ſubſiſtētia: quod clariùs affirmat proſequendo: [Neque enim quid aliud eſt Filius, exceptis his quæ ei dantur à Patre.] Quod eſt non licet excipere quæ donantur à Patre Filio à ſubſtantia Filij, ſed data Patris ſubſtantia eſt Filij, quoniam naſcendo percepit omnia quæ ſunt Patris, ſic & de Spiritu ſancto fatetur, quòd non ſit alia ſubſtantia Spiritus ſancti præter id quod ei datur à Filio: hoc eſt, non eſt aliud Spiritus ſanctus, & aliud quod Spiritui ſancto datur à Filio, ſed donum Filij ſubſtantia eſt Spiritus ſancti. Quo manifeſtè commendat Spiritum ſanctum eſſe de Filio, non tanquam partem, ſed tanquam totum, quod eſt Filius; quia quæcumque ſunt Filij, ſunt & Spiritus ſancti: & accipit Spiritus ſanctus à Filio procedens ab illo, ſicut conſubſtantialis, & habens omnia quæ ſunt Filij. Inferiùs: * [Denique interpretationem inferens quomodò dixiſſet, de meo accipiet, protinus adiecit: omnia quæ habet Pater mea ſunt: propterea dixi, de meo accipiet, & annuntiabit vobis; quodammodò

al. * ſuæ naturæ.

al. * quibus ipſe ſubſiſtit.

Ibid. Poſt pauca.

al. * Deinde.

Ioan. 16.

loquens ; licet à Patre procedat Spiritus veritatis, & det Deus Spiritum sanctum petentibus se ; tamen quia omnia quæ habet Pater, mea sunt, & iste ipse Spiritus Patris meus est, & de meo accipiet.] Hoc dicens docet Spiritum à Filio procedere, sicut procedit à Patre : est enim Spiritus caritatis, videlicet Christi, qui veritas est : & quia Filius habet omnia quæ Patris sunt, iste ipse Spiritus Patris testatur quòd sit Filij, & accipit de Filio. Quid accipit ? omninò subsistentiam de illo procedendo.

In consequentibus : [Idem autem Spiritus Dei, & Spiritus Christi est, adducens & copulans eum, qui se habuerit, Domino IESV Christo. Vnde in sequentibus dicitur : Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius.] Si cui est Spiritus Dei, est & Spiritus Christi, quemadmodum Author iste fatetur, haud dubium non sunt duo Spiritus, alius Patris, alius Filij, sed vnus & idem vtriusque. Et si Christi Spiritus est his qui Spiritus Dei Patris est sicut procedit à Patre, sic procedit & à Filio : non enim aliàs Dei Patris dicitur Spiritus, nisi quòd à Deo Patre procedit : sic non aliter dicitur Spiritus Christi, nisi quia procedit à Christo : non enim est creatura, quò tanquam inferior possideatur; sed consubstantialis : sic quoque quod addit, Spiritum Christi non habentem Christi non esse, de Christo fatetur prodeuntem, quem dicit esse Christi ; nec esse posse Christi, qui non habeat Spiritum eius ; quoniam in quo non est Spiritus Christi, non est Christus : non enim habitatione separantur qui substantiâ copulantur. Vnde discimus societatem quam habet Spiritus ad Christum, quòd habeat & ad Deum Patrem : non enim potest eorum societatem non habere, quibus est consubstantialis, & à quibus existit. Inferiùs quoque : *sed & in epistola Petri Spiritus sanctus esse Christi Spiritus comprobatur : scrutantes*, inquit *& exquirentes* (id est Prophetæ de quibus ei fuerat sermo superior] *in quod aut quale tempus significabat his, qui in eis erat Spiritus Christi, testificans in Christo passiones, & ea quæ post erant secutura decreta.* Et paulò post : [Iste autem Spiritus sanctus dictus est & Spiritus Dei : vt ibi : *ea quæ Dei sunt nemo nouit nisi Spiritus Dei.*] Eundem ergo fatetur Spiritum Christi, qui

Ibid. ante med. Lib. 1.
Rom. 8.
Ibid.
I. Pet. 1.
Ibi

sit Spiritus Dei; ac per hoc de vtroque prodeuntem; quoniam non sit aliud cur vtriusque dicatur Spiritus: æqualis est enim & consubstantialis. Item infra loquitur: [Per hoc quod ait: *si quis autem Spiritum Christi non habet, iste non est eius*. Et infertur: *si autem Christus in vobis est*; manifestissimè demonstrauit inseparabilem esse Spiritum S. à Christo; quia vbicumque Spiritus fuerit, ibi & Christus est: & vndecunque Christi Spiriritus discesserit, inde pariter recedit & Christus.] Ista societas Spiritus & Christi, quam docet; non tantùm voluntatis est, verùm etiam substantialitatis & non substantialitatis solùm, verùm etiam processionis: possunt enim voluntate coniungi quæ substantiâ separantur: vt illud quod Christus loquitur discipulis: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*: vel quod in præsenti loco dixit, in quo est Spiritus Christi sit quoque Christus. In quibus námque Spiritus Christi est, & Christus quoque pariter est: simul quidem sunt, sed voluntate, non substantiâ. Deus etenim & homo non vnius sed diuersæ sunt substantiæ. Item possunt substantiâ copulari, simúlque natiuitate coniungi, vt Pater & Filius. Item copulantur substantiâ, non autem natiuitate, sed processione, Filius & Spiritus. Ergo dum dicit, vbicumque Spiritus fuerit, ibi & Christus est; & vndecumque Christi Spiritus discesserit, inde pariter recedit & Christus, monstrat societatem istam, non voluntate solùm, substantiáque, verùm etiam processione, constare; quòd Spiritus non solùm consubstantialis extat Christi, verùm etiam existat ab ipso.

Ibid. al. * post

Item posterius Apostoli testimonium assumens, ait: [*Non accepistis Spiritum seruitutis in timore*, id est, non in similitudinem seruorum, metu & terrore pœnarum vos abstinetis à vitiis, quia habetis vobis datum * Spiritum adoptionis, id est Spiritum sanctum; qui etiam Spiritus Filij, & Christi: & veritatis dicitur atque sapientiæ.] Quid per hæc insinuat? nam veritas & sapientia Christus est (vt scriptura testatur, & non semel approbatum est,) Christus quoque Filius Patris; est haud dubium. Affirmat Spiritum sanctum procedentem à Filio, procedentem à Christo; procedentem à veritate & sapientia; non quidem quod sint Spiritus diuer-

Ibid. post pauca. Rom. 8. Adde * à Patre.

si, quia non sunt quæ posita sunt, quorum esse dicitur Spiritus, diuersam substantiam significantia. Sapientia námque & veritas, & Christus, Filium prædicant; Christus propter hominem susceptum; veritas, quoniam ipse dixit: *Ego sum veritas.* Sapientia, quia Paulus testatur de ipso, quod sit nobis à Deo factus Sapientia. Quid hæc omnia colligunt? Proculdubio quòd procedat à Filio, cuius esse dicitur Spiritus: non enim vel pars eius potest esse, vel aliquod Filio subiectum. Vnde ergo illius? Processione, siue consubstantialitate: sed consubstantialitas æqualitatem ostendit; æqualitas autem non subiicitur; sed confertur. Vnde ergo Spiritus Filij? haud dubium quia procedit ex Filio.

Sufficiant ista de libro Didymi breuiter collecta, qui dum talia de Spiritu sancto positus Alexandriæ sentiret & scriberet, nec à Græcis, nec à Græcorum Imperatoribus est vel reprehensus, vel communione suspensus: intelligebant enim qui per id temporis Imperatores; qui non solùm Constantinopoli, verùm etiam Romæ regnabant, Catholicum esse dogma, fidem Apostolicam, perfidiam hæreticorum, quæ debellabat, & veritatis doctrinam affirmabat. Vos nunc Imperatores moderni, noui sectam erroris instituentes, videte cuius sitis fidei; quósque habueritis in doctrina Christi Magistros: nam illorum conuincimini non esse discipuli, qui priores vestri fuêre, qui catholicam fidem roborauere, qui praui dogmatis inuenta semper expugnauêre.

CAPVT VI.

His sociemus quid per eadem tempora Romana sensit Ecclesia de Spiritu sancto, vt comprobauerimus nouam non fore sectam quam prædicat, sed olim à patribus commendatam, & per vniuersum totius Ecclesiæ corpus vindicatam, & contra diuersa sentientes expugnatam; ostendatur pariter frustra nunc reprehendi quasi nouum dogma prædicans, cùm sit à prioribus nostris semper prædicatum.

Paſcaſius antiquus Romanæ ſedis & Doctor & Diaconus, in Libello, quem de Spiritu ſancto ſcripſit, Didimi ſequens Alexandrini veſtigia, ſic infit: [Non ſcruteris qualiter Deus ſit, quem Deum eſſe manifeſtum eſt, Hîc ratio latet, veritas non latet. Cur interroges quomodò ſit ſocius & æqualis Regis, quem regij conſtat eſſe & honoris & generis. Ex ſuperfluo de nomine agitur inquiſitio, vbi non eſt de ſublimitate dubitatio.] Hoc aduerſus Arrianos, qui Spiritus ſancti diuinitatem denegabant, nolentes confiteri Patri Filióque conſubſtantialem, ſed creaturam dicebant Filio ſubiectam, tanquam minorem, vos veraciter confutans, & Deum verum eſſe prædicat, & Patris, & Filij conſubſtantialem. Quid etiam de proceſſione ſentiat ſubdendo manifeſtat: [Ergo quia Spiritus ſanctus ex vtroque procedit, ideò dicit: Qui autem Spiritum Chriſti non habet; & hic non eſt eius. Et alio loco: inſufflauit, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum.] Teſtatur & Spiritum ſanctum ex Patre Filióque procedere; ſuámque aſſertionem roborat tam ex Apoſtolo, quàm ex Euangelio, pariter oſtendens, quia Spiritus non aliter poſſit eſſe Chriſti, niſi procedat ab ipſo; nec aliàs dat Chriſtus Spiritum inſufflando, niſi ex ſua ſubſtantia mittendo. Siquidem cùm dicatur Spiritus Chriſti, relationem habere monſtratur ad Chriſtum, non verò tanquam ſeruus: (non enim eſt creatura) ſed tanquam ab illo capiens exiſtentiam procedendo, non creando: vel generando. Similiter cùm inſufflat eum mittendo: non mittit extraneum, nec aliunde quàm de propria natura: nec poteſt negari proceſſus eius à Filio quem inſufflando ex intimis ſuæ diuinitatis Filius emittit. Subiungit adhuc de eodem loquens Spiritu: [Vtrum genitus an ingenitus ſit requiris? nihil ex hoc eloquia ſacra cecinerunt, nefas eſt irrumpere diuina ſilentia. Quod Deus ſcripturis ſuis indicandum eſſe non credidit, * interrogare, vel ſcire ſuperflua curioſitate te noluit. Hoc peruenire debere * iudicauit ad conſcientiam tuam, quod pertinet ad ſalutem tuam.] Hæc aduerſus eos loquitur, qui per Spiritus ſancti perſonam ſanctæ Trinitati derogantes Deum eſſe non recipiebant, tanquam ſi Deus haberetur, vel in

Lib. 1. cap. 8. ante med.

Ibid.

Ibid.

*al. * Indicare.*

*al. * Indicauit.*

genitus vel genitus confiteretur : si genitus, duo filij dicerentur ; & iam Saluator dici non posset vnigenitus ; essétque contra Catholicam fidem, quæ quidem confitetur credere se in Deum Patrem omnipotentem, & in IESVM Christum Filium eius vnigenitum. Quòd si confiteretur ingenitus, iam non vnus Pater, sed duo comprobarentur ; & esset hoc nihilominus fidei Catholicæ valde contrarium. Credimus etenim in vnum Deum Patrem omnipotentem. Tam peruersa machinantibus piè satis cautéque respondet Doctor iste Catholicus, dicens Spiritum sanctum nec genitum nec ingenitum debere dici, quòd sanctæ scripturæ non loquuntur. Debere verò profiteri quod affirmant, Spiritum videlicet sanctum Patri Filióque consubstantialem, & de vtroque procedentem.

In posterioribus loquitur: [In actibus Apostolorum Petrus de Domino IESV Christo disserens ita dicit; *Dexterâ igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritus sancti acceptâ à Patre, effudit hunc quem videtis & auditis.* In dextera Filius, in Deo Pater, in nominis sui proprietate Spiritus sanctus designatur.] Hoc testimonio comprobauit Spiritum sanctum à Filio procedere, quem ab eo dixit effusum : non enim effudit nisi quod in se continebat, non velut in loco conclusum : sed tanquam in se substantialiter manentem: nec sic effudit vt sui vacuationem faceret ; quemadmodum vas efficitur vacuum cùm effunditur quod continebatur in illo : est rerum istud corporearum : ast in diuinis non idem. Cùm enim vel Pater vel Filius Spiritum effundit, non se vacuat, sed sui muneris gratiam sine sui damno quibus vult communicat. Et infra ponens testimonium Apostoli : [*Vos autem non estis*, inquit, *in carne, sed in Spiritu : si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Dum dicit *Spiritum Dei*, & infert consequenter *Spiritum Christi.* Aduerte quia hîc personam Christi sub Dei appellatione designat. Aut si hîc Patrem, cuius Spiritus sit, sub Dei nuncupatione significat, ecce hic Spiritus per vnitatem substantiæ, & Patris & Filij esse Spiritus declaratur, & meritò procedere ex vtroque dignoscitur, & in vinculo Trinitatis distinctam per-

Eodem lib. c. 10. *Act.* 2.

Ibid. in fine. *Rom.* 8.

ſonam habere perſpicitur; & qui Spiritum ſanctum non habet, nec Chriſtum habere monſtratur. Deus itaque Spiritus ſanctus, quo negato negatur & Chriſtus, qui dixit: *Nemo venit ad Patrem niſi per me.* Qui Spiritu ſancto vacuus eſt, Chriſti non eſt, & perdidit viam quâ peruenitur ad Patrem.] Multis oſtendit rationibus Spiritum ſanctum & Deum eſſe, & conſubſtantialem Patris & Filij, & ex vtroque procedere, nec à vinculo Trinitatis poſſe diſcerni, cùm ſit eiuſdem cuius & Pater & Filius eſt naturæ Et inculcat Chriſtum habere non poſſe, qui non habeat Spiritum ſanctum: & quoniam Deus eſt Spiritus ſanctus, qui negauerit Spiritum, conſequenter negarit & Chriſtum: quod non fieret, ſi non in Chriſto maneret, & ei conſubſtantialis exiſteret. Manere verò in Chriſto, & conſubſtantialem eſſe Chriſto, Spiritum procedentem ab eo demonſtrat: non enim poteſt, niſi procedat ab illo in quo manet, & cui conſubſtantialiter inhæret; & cùm via ſit Chriſtus ad Patrem, qui Spiritum non habet, viam Chriſtum habere non valet: non enim alterum habere quis poteſt præter alterum, qui nec ſubſtantiâ diuiduntur, nec manſione. Propter quod Spiritu ſancto vacuus, Chriſto quoque vacuus inuenitur; quia qui fontem non habet fontis irriguo, non inundatur. Quibus omnibus euidenter oſtenditur à Chriſto procedere Spiritum ſanctum.

Et infra: [Nil itaque in Spiritu ſancto ſemiplenum putetur, quia plenitudini comparatur: nam qui ad vicem Dei pignoris loco tribuitur, fas non eſt, vt aliud quàm Deus eſſe credatur.] Semiplenum Spiritum ſanctum deputat quiſquis eum à Filio procedere denegat: & negat eum ad vicem Dei pignoris loco contribui, quicumque proceſſionem à Filio illi non tribuit: non enim poteſt plenus Deus intelligi, cui conſubſtantialitas denegatur Filij; nec vicem valet Dei repræſentare, cui Filius non eſt conſubſtantialis. Verùm Catholicus nullus ſic ſentit, ſed plenum Deum, ac conſubſtantialem Patri, Filióque confitetur: nouerit inde procedere Filium, vnde quoque ſumit ſubſtantiam; & qui Patri Filióque copulatur ſubſtantiâ, procedat neceſſe eſt ab vtroque. Item ſubiungit, capitulum ponens eiuſdem Apoſtoli ad Titum

Ibid. cap. 11. ſub med.

Titum: [*Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nobis abude per* IESVM *Christum.* Ecce etiam hîc sub Trinitate manifesta Pater per Filium abundantiam Spiritus sancti effundit. Et quod, vel maximè aduertendum est, ipsi Spiritui sancto potentiam regenerationis & renouationis ascribit.] Effudit Pater in nobis Spiritum sanctum abundè per IESVM Christum: vt ostendat quia procedit & à Patre & à IESV Christo dum nobis effunditur; effundit Pater Spiritum sanctum, quoniam mittitur à Patre; effundit per IESVM Christum, quoniam cooperatur Patri simul effundendo Spiritum: nec enim sic ait effundere Patrem per IESVM Christum tanquam Christus non effundat; non enim separantur Pater & Filius operatione; sed effundit per IESVM Christum, quia cùm Pater effundit, & IESVS Christus effundit, quia mittitur ab vtroque; quoniam procedit tam à Patre quàm à Filio. Potentiam verò Spiritus sancti testatur Author iste Patris Filiíque coæquam, dum dicit ascribi Spiritui sancto potentiam regenerationis & renouationis, vt ostendat eiusdem eum esse virtutis, cuius est Pater & Filius; ac per hoc & consubstantialis, & de vtroque procedens affirmatur.

Item posterius Psalmistæ ponens testimonium, dicentis: [Quò ibo à Spiritu tuo? hoc est, vbi me à conspectu eius abscondam, quem præsto esse per omnia, idest, intra extraque non ambigo? Et infra: De quo dictum euidenter intelligitur: Nec est qui se abscōdat à calore eius. Cuius ineffabilis magnitudo profunda inferorum, diffusa fluctuum, extenta terrarum, excelsa cœlorum intrat, implet, excedit. Mitti à Patre & Filio dicitur, & de ipsorum substantia procedere, & vnum cum eis opus agere dinoscitur.] His omnibus sancti Spiritus, Maiestas ostenditur & processio: cùm enim testetur nullum esse locum à Spiritus sancti præsentia remotum, Patris Filiíque diuinitati cuncta penetranti, siue continenti, comparatur. De quo consequenter adiiciens, quòd caloris eius igne nemo sit qui non contingatur; illud testatur quod de Filio quoque dicitur: *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: monstrans eiusdem eum esse potentiæ, cu-

Ibid. cap. 12. med. *Psal. 138.*

ius & Filius, quandoquidem Filius omnem hominem illuminat, & à calore Spiritus extorris nemo fiat. Cúmque & à Patre & à Filio mitti dicitur, & de ipsorum substantia procedere monstratur, pariter & à quo sit Spiritus, & cuius virtutis existat; per omnia Deum illum ostendens coæqualem Patri Filióque tam potentiâ, quàm substantiâ, & quia prodeat ab vtroque: & infra, Filium introducens dicentem:

Ibid. *Ioan.* 15. [*Paraclitusqui à Patre procedit*, non dixit qui à Patre creatus est, sed *à Patre procedit*, idest de paternæ societate potentiæ, & de proprietate naturæ; * & ex ipso sermone ostenditur, cūm dicitur à Patre procedere, cum Patre initium non habere.] Nec putes eum negare voluisse Spiritum sanctum de Filio procedere, quia dixit eum de Patre processisse: superiùs námque eum mitti à Patre & à Filio dixit, & de ipsorum substantia procedere, & vnum cum eis opus agere. Nunc quoque dicens eum de paternæ societate potentiæ, & de proprietate naturæ procedere, non Filium segregat; qui cùm sit vnius cum Patre tam potentiæ quàm naturæ, euidenter docetur à Filio procedere: quoniam sicut Pater & Filius nec potentiâ, nec naturâ separantur; sic in existentia Spiritus non secernuntur; quoniam cùm sit vtriusque Spiritus, procedit ab vtroque; & quos æquat naturâ potentiáque, processione non separat.

al. * sed

Ibid. Dicit inferius: [Quid est autem quod ex Deo Patre Filius nasci dicitur, & Spiritus sanctus procedere significatur? Si requiras, quid inter nascentem & procedentem distet, euidenter hoc interest; quia iste ex vno nascitur, ille ex vtroque progreditur.] Quibus & progressum à Patre Filióque Spiritum profitetur. Et ratio redditur cur & à Filio progrediatur: nam si dicamus quòd à Patre tantùm procedat, fidei periculum non euitamus: qualiter enim Filius vnicus esse Patris dicatur, cùm etiam & Spiritus eiusdem esse non taceatur? Et quomodò comprobetur non esse Filius, qui velut Filius à Patre consistat? fugienda est, imò subruenda talis blasphemia, vt fides Catholica iaculis inimicorum non fiat exposita. Dicatur itaque quod nostri dixêre Maiores: Filius ex Patre natus, solus de solo, ac per hoc vnigenitus: Spiritus verò sanctus de Patre quidem procedens, sed non

de solo solus; quoniam procedat & à Filio, ne duos Filios videamur prædicare processionem Spiritus, si de Patre solummodò confiteamur. Igitur Doctor iste Maiorum doctrinam secutus suorum, suis posteris transcripsit quod à suis prioribus accepit: cùmque de Spiritu sancto Romanam sentire, sicut hodie sentit, probarit Ecclesiam, nullomodo tamen ostendit, in tali fide permanentem ab Orientalibus Ecclesiis vel aliquando fuisse diuisam, vel vnquam diuersa de Spiritu sancto vel sensisse vel docuisse. Ast nunc mirandum quid arguant noui dogmatis repertores; cur à communione se diuidant quam semper tenuere Maiores? Cur ante cognitionem iudicium proferunt? Cur accusant priùs quàm audiant? Non est hoc æquitatis iudicium, sed iniquitatis præiudicium. Quòd si satis putant esse quod pro certo nouerunt Romanam Ecclesiam prædicare de Spiritu sancto, quòd à Patre Filióque procedat; & idcircò nolle requiri quod euidenter nouêre dici, sciant quia cum Romanis suos quoque iudicent Maiores. Et dum Romanos suâ cupiunt communione priuare, se pariter excommunicent à suorum societate Maiorum: & nulla probentur Ecclesiæ communicare Catholicæ, dum Romana communione sese faciunt alienos. Hoc factum cuius sit mali citò considerent, & errorem corrigere suum non differant; ne si Romanis communicare noluerint, ab vniuersa Catholica Ecclesia se paueant excommunicandos.

Explicit liber secundus.

INCIPIT LIBER TERTIVS.

RATRAMNI CORBEIENSIS MONACHI, CONTRA GRÆCOS.

CAPVT I.

Prou. 22. 28. SCRIPTVRA dicit: *Ne transferas terminos quos posuere Patres tui.* Si voluissent hoc Græcorum Principes custodire præceptum, nec Romana de Spiritu sancto pateretur Ecclesia quamcunque reprehensionem, nec illi noua conarentur moliri, verùm contenti forent fidei terminis quos catholici Patres instituêre, quósque Scripturæ sacræ per Spiritum sanctum editæ disposuêre: sed cenodoxiæ morbo laborantes, vel inuidiæ peste languentes; quoniam finibus Maiorum nequeunt esse contenti, suorum gloriam propriam quærentes, transgrediuntur quos sui priores terminos fixêre. Sed dum gloriam parentum quærunt obruere, incidunt in foueam, quam, iuxta Psalmistæ vocem, foderunt: Psal. 7. 16. non enim de processione Spiritus sancti debuissent vllam nostris temporibus mouere quæstionem, si vel doctrinis Maiorum intendere, vel scripturas sacras pio certassent studio percensere. Quid enim de Spiritu sancto sentire debeamus, Catholici Doctores liquidò demonstrant, qui tam disputatione creberrimâ, quàm scriptis frequentissimis hæreticorum praua commenta de summa Trinitate, vbi etiam de Spiritus sancti pariter processione, non solùm comprehendere, verùm euidentissimis assertionibus expugnauerunt; quorum authoritatem superiùs iam non minima parte protulimus: quibus euidenter ostensum credimus, quid de processione Spiritus sancti sentire debeamus: quibus contradicere, imò non acquiescere

molitus quis fuerit, apertissimè monstratur fidei Catholicæ contradictor, & Spiritus sancti blasphemator. Quali pœna verò talis sit feriendus, Veritatis ore didicimus loquentis, Spiritus sancti blasphemiam neque in hoc sæculo, neque in futuro remittendam. Placuit etiam superioribus Patris Augustini scripta copulare, Doctoris egregij, & inter Ecclesiasticos Magistros elegantissimi; cui iuge certamen aduersus hæreticos mansit; cuius doctrinæ simul & eloquentiæ non solùm Arriana subiacuit impietas, verùm reliquorum hæreticorum, Macedoniorum videlicet, Manichæorum, Pelagianorum cessit immanitas. *Matt. 12. 32.*

Fortassis Græcorum tumor opponet Latinorum authoritatem se recipere nolle, verùm quid de suis dicet quos supra posuimus Authoribus? Quid de sanctarum scripturarum conditoribus? An nolint & ipsos recipere, quoniam erroris sui seueros cernunt inimicos, & expugnatores impietatis eorum acerrimos, licet stultissimum sit dicere Latinorum nolle authoritatem recipere, eísque non consentiendo schismatis nouitatem construere, alienósque ab Ecclesia catholica sese reddere. Absit autem vt ista vel dicant vel sentiant, suámque velint tantummodò vel sententiam, vel consuetudinem totius Ecclesiæ generalitati præferre. Est enim iactantiæ malum istud vel opinari, vel decernere; tam nefandum, vt non sit tolerabile, verùm generali totius Ecclesiæ Catholicæ feriendum authoritate: dicendo námque Saluatore suis Apostolis: ***Ite in vniuersum orbem, & prædicate Euangelium omni creaturæ:*** non Græcos tantùm commendauit, sed totius orbis plenitudinem commemorauit, cui prædicandum Euangelium præcepit. Et superbissimum est sibi tanquam speciale velle vindicare, quod constat omnibus gentibus, populis & linguis generaliter esse collatum. Dicit enim per Prophetam Spiritus sanctus loquens ad Hierusalem. ***Ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, da, & Austro, noli prohibere.*** Num de solis Græcis ista dicuntur? vel de Constantinopoli tantummodò Hierusalem populus vaticinatur colligendus? Vniuersalitas Gentium toto orbe diffusa nuntiatur, è quibus Hierusalem cœlestis congreganda perdocetur. Non ergo sibi tri-

Vniuersalis Ecclesia, totum orbem comprehendi. *Marc. 16. 15.* *Isay. 43. 5.*

buant quod omnibus Gentibus est collatum; nec suæ prælationis specialitate vsurpent munus, quod vniuersalitatis esse constat. Aspiciant Catholicam Christi Ecclesiam totius mundi latitudine diffusam, & ab Oriente vsque in Occasum, à Septentrione vsque in Austrum dilatatam. Gaudeant in tototo orbe Christum dominantem, impleto vaticinio Dauid, quo Patrem inducit Filio loquentem: *Postula à me & dabo*
Psal. 2.8. *tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et quod alius Psalmus in persona Christi loquitur:
Psal. 71.8. *Et dominabitur*, inquiens, *à mari vsque ad mare: & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.* Nusquam isthîc vel Græcos vel Constantinopolim meminit: nec tamen vsquequaque præterit, quoniam eos in vniuersalitate concludit: specialitatis prærogatiuam sustulit, ne inflentur; in generalitate ponit eos, vt humilientur: quatenus nouerint non totius corporis Ecclesiæ se fore quantitatem, sed portionem; & venerentur Matrem à solis ortu in occasum regali magnificentia sublimem, cuius se gaudeant esse Filios, non
Matt. 23. 9. glorientur fore Patres. Dicit enim Saluator: *Et Patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim Pater vester qui in cælis est.* Saluator etiam cœlos ascensurus suis pro-
Matt. 28. 20. mittit discipulis: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Audimus Christi promissum omnibus credentibus, vniuersæ videlicet Ecclesiæ, non autem specialiter vel Græcis vel Constantinopolitanis. Qua de re quacumque lingua in quacumque Gente Christus loquatur, Græcorum Imperatores accipiant reuerenter, ne si contempserint, veritatem contemnere iudicentur, & inde fiant salutis extorres vnde veritatem Christum spreuerint alloquentem: non enim Spiritus sanctus in igneis linguis super Apostolos descendens Græcorum tãtùm linguam edocuit, verùm omnium Gentium linguarum scientiam contulit; vt monstraret Ecclesiam omnibus linguis omnium populorum locuturam, & Spiritus sancti distributionem cunctis nationibus diuinitus largiendam. Accipiant igitur gloriosi Principes Spiritum sanctum per Doctores Ecclesiæ, de semetipso latinâ linguâ loquentem, quatenus humilitate discant vnde proficiant, ne tumoris inflatione despicientes veritatis lumen, erroris tenebras incurrant,

CAPVT II.

AVgustinus Episcopus Hipponensis egregius Doctor, & Catholicæ fidei propugnator eximius, in Libro Quæstionum, quem ad Orosium Presbyterum scribit, inter cætera de Spiritu sancto sic ait: [Spiritum sanctum neque ingenitum, neque genitum fides certa declarat. Quia si dixerimus ingenitum, duos Patres affirmare videbimur; sin autem genitum, duos Filios credere culpabimur: sed quod fides certa tenet, nec ingenitus nec genitus, sed ab vtrísque procedens, id est & à Patre & à Filio. Et vt hęc testimoniis approbem, ipsum Dominum nostrum IESVM Christum discipulos suos audi docentem: *Cùm autem*, inquit, *venerit Paraclitus, quem ego vobis mittam à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Et rursum ipse Dominus noster IESVS Christus post resurrectionem suam, vt ostenderet à se procedere Spiritum sanctum, sicut à Patre, insufflans in discipulos ait: *Accipite Spiritum Sanctum.* Vnus ergo Spiritus est Patris & Filij, vnus amborum Spiritus. Igitur quòd Patris sit Spiritus, ipse Dominus & Saluator noster discipulis suis ait: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Et quòd idem & Filij sit Spiritus, Paulus Apostolus testis est: *si quis autem*, inquit, *Spiritum Christi non habet, hic non est eius.*

In Append. to. 4. Op. S. August. q. 1.

Ioan. 15. 26.

Ioann. 20. 26.

Mat. 10. 20.

Rom. 8. 9.

Quid isthîc, ô Græcorum Principes, dignum reprehensione iudicatis? Dicit Spiritum à Patre Filióque procedere. Probat hoc Euangelij testimonio. Dicit & Patris & Filij esse Spiritum; affirmat tam ex Euangelio quàm ex Apostolo. Si non vultis Latinis, Euangelio credite. Si verbis Augustini aurem præbere non vultis, præbete Christo, prębete Apostolo. Quòd si contemnitis Christum & Apostolum, videte ne contemnamini. Horum enim qui non sequitur doctrinam, societatem à se quidem repellit Christi discipulorum; nec erit particeps Ecclesiæ qui doctrinam repellit Ecclesiasticam; nec cum Christo portionem est habiturus,

Christi magisterium qui non amplectitur.

Gregorius Romanæ Sedis Episcopus, Tiberij Constantini temporibus Apocrisarius, tunc quidem Diaconus, posteà verò Præsul eximius: Imperatoribus Tiberio, Mauricióque, necnon Phocæ carissimus atque familiarissimus. Qui cùm Diaconus, & Romanæ Sedis Legatus Constantinopoli degeret, Eutichen Constantinopoleos Episcopum de Resurrectione carnis pessimè dogmatizantem, Imperatoris in præsentia, diuinorum authoritate Librorum, ipsiúsque rei veritate Catholica, euicit, confutauit. De Spiritus sancti processione, sic loquitur in homilia habita ad populum

Homil. 26. in Euang. al. * eisdem se Filius mittere &. *Ioan.* 15. 26.

octauis Paschæ: [Nam sanctum quoque Spiritum, qui cùm sit coæqualis Patri & Filio, non tamen incarnatus est à Patre quidem Filius mittere se perhibet, dicens: ***Cum venerit paraclitus quem ego mittam vobis à Patre.***] Si enim mitti solummodò incarnari deberet intelligi, sanctus proculdubio Spiritus nullomodo diceretur mitti, qui nequaquam incarnatus est; sed eius missio ipsa processio est, quâ de Patre procedit & Filio. Sicut itaque Spiritus mitti dicitur quia procedit, ita & Filius non incongruè mitti dicitur quia generatur. Istius authoritatem Prçsulis si contemnere molimini, videte quo superbiæ cornu vos erigitis; vestris prioribus tam sanctitatis quàm Sapientiæ reuerentissimus extitit magnificentia, qui cùm foret Legatus Sedis, & Diaconatus officio fungens, tantâ contriuit authoritate vestræ Constantinopolis Episcopi praua dogmata, quo non solùm ipsum euinceret, verùm dogmatis illius vires vsque adeò prostrauerit, vt ne respirare posteà virtutem obtinuerit. Quod autem dicit de sancti Spiritus processione; rationis approbat virtute, dicens non aliud esse mitti paraclitum à Filio, quàm procedere; sicut Filius cùm mitti dicitur à Patre, eius natiuitas insinuatur.

Tract. 99. sub med.

Augustinus Episcopus in Euangelij Tractatu secundùm Ioannem, sic ait: [Hîc aliquis forsitan quærat vtrum & à Filio procedat Spiritus sanctus: Filius enim solius Patris est Filius, & Pater solius Filij est Pater; Spiritus autem sanctus non est vnius eorum Spiritus, sed amborum. Habes

Matt. 10. 20.

ipsum dicentem: ***Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus***

ritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Habes & Apostolum: *Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra.* Nunquid duo sunt, alius Patris, alius Filij? absit: *Vnum enim corpus,* ait, *sumus* cùm significaret Ecclesiam, móxque, addit; *Et vnus Spiritus.*] Et in consequentibus plura ponit testimonia, quibus approbat Spiritum sanctum & Patris & Filij Spiritum esse; nec alterum Patris, alterum Filij, sed qui sit Filij, sit etiam Patris Spiritus. His euidentibus testimoniis quisquis contraire conatus fuerit, sanctæ scripturæ contradicere manifestè probabitur. Et infra: [Si ergo & de Patre & de Filio procedit Spiritus sanctus, cur Filius dixit, de Patre procedit? cur putas, nisi quemadmodum solet ad eum referre & quod ipsius est, de quo & ipse est. Inde illud est quod ait: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit.* Si igitur intelligitur hîc eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris; quantò magis intelligendus est & de ipso procedere Spiritus sanctus, vbi sic ait, De Patre procedit, vt non diceret, de me non procedit.] Euidentissima ratione Doctor Augustinus Spiritum sanctum monstrans tam à Patre quàm à Filio procedere: testimonio quoque illo Euangelij quo ait Filius de Spiritu, quòd de Patre procedat, opinionem suam affirmat. Dicit enim sic esse intelligendum quod ait, *De Patre procedit*, vt intelligatur etiam de Filio procedere: non enim voluit negare quòd de se procederet, sed Patris personam ponens, suam quoque pariter voluit intelligi: sicut & illud vbi ait; *Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit.* Hoc dicens ostendit suam quoque pariter esse; sed Patris dicit esse; quoniam sicut ab illo est, sic & eius doctrina Patris esse dicitur; quoniam quidquid habet Filius nascendo sumpsit à Patre: sic quoque dicens Spiritum de Patre procedere, de se quoque non negat procedere: ostendit tamen vnde Filius habeat quod à se procedat Spiritus, videlicet à Patre, à quo genitus accepit vt ex illo procederet Spiritus. Vnde consequenter sanctus Augustinus: [A quo autem habet Filius, vt sit Deus (est enim de Deo Deus) ab illo habet vtique, vt etiam de illo procedat Spiritus sanctus: ac per hoc Spiritus sanctus vt etiam de Filio procedat, sicut procedit de Patre, ab ipso

Ephes. 4. 4.

Ibid. paucis interiectis.

Ioan. 7. 16

Ibid.

habet Patre.] Mirabili prorsus subtilitate Doctor egregius & Filij natiuitatem & sancti Spiritus processionem insinuat, dicens, accepisse Filium à Patre & vt esset tanquam Deus de Deo, & vt à se procederet Spiritus; nihilominus etiam accepisse Spiritum sanctum ab eodem Patre vt de Filio procedat, sicut procedit de Patre: quod dicens vtrumque confitetur & Filium & Spiritum sanctum à Patre, qui fons est diuinitatis, & Filium accepisse, & Spiritum sanctum; Filium generationem, & Spiritus sancti de se processionem; Spiritum verò sanctum accepisse tam de Patre quàm de Filio processionem, non tamen generationem, quod est solius Filij de solo Patre.

Hîc subiicit illam quæstionem, quæ nonnullos solet mouere legentes, si Spiritus sanctus natus esse dicatur? Dicit itaque: [Hîc vtcumque etiam illud intelligitur, quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest, cur non dicatur natus esse, sed potiùs procedere Spiritus sanctus. Quoniam si & ipse Filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur, quod absurdissimum est: Filius quippe nullus est duorum, nisi Patris & Matris. Absit autem, vt inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid suspicemur. Nec Filius hominum simul & ex Patre & ex Matre procedit; sed cùm in Matrem procedit ex Patre, non tum procedit ex Matre: & cùm in hanc lucem procedit ex Matre, non tunc procedit ex Patre. Spiritus autem sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de vtroque procedit; quamuis hoc Filio Pater dederit vt quemadmodum de se, ita quoque de illo procedat. Neque enim possumus dicere quòd non sit vita Spiritus sanctus: cùm vita sit Pater, vita sit & Filius. Ac per hoc sicut Pater cùm habeat vitam in semetipso, dedit & Filio vitam habere in semetipso: sic ei dedit vitam procedere de illo, sicut procedit & de ipso.] Verissima ratione comprobat Spiritum sanctum tam à Patre quàm à Filio procedere, nec tamen amborum esse Filium cùm sit vtriusque Spiritus: Filius namque duorum Matris est ac Patris: nihil enim tale nouit processio spiritalis: non est enim hîc distinctio sexus, quia non est carnalis propago, carne vel ossibus fabricata,

Ibid. consequenter.

al. * quia nec Filius hominis.

nec per interualla temporum fit ista processio, vt alio tempore procedat à Patre, alio verò procedat à Filio, sed simul ab vtroque. Nec eo modo fit vt fieri solet in carnali generatione; non est enim hîc vlla defluxio qualis solet seminis esse de viro in vxorem; sed neque propago qualis extat à Matre in Filij generationem: in his enim omnibus permutationis motus existit; qui motus à speciali processione longè remotus extat. Procedit enim Spiritus sanctus tam à Patre quàm à Filio, præter vllum motum, præter vllam commutationem, præter vllam defluxionem: potentiâ námque voluntatis efficitur ista processio, non aliqua temporali permutatione, vel extensione, vel tanquam de Patre seu Matre procreatione, sed veluti de duobus subiectis vnum lumen, non vt Pater & Filius subiecti sint Spiritui, sed quòd Pater & Filius duæ personæ, vnius tamen essentiæ, à quibus tertia procedit Spiritus sancti persona; non quasi qualitas duorum, sed veluti consubstantialitas vtriusque. Sicut beatus Augustinus ait; vita Pater, vita Filius, vita Spiritus sanctus. Sed vita Pater de nulla vita sumendo vitam; vita Filius de Patre vita capiendo vitam; vita Spiritus sanctus de Patre Filióque vita prodeundo sumens vitam. Non enim deitate poterit esse Trinitas perfectæ consubstantialitatis, si non Spiritus sanctus hoc fuerit quod & Pater & Filius.

Et quidem quòd de Patre procedat, nulla nunc vertitur quæstio; quod autem à Filio procedat, ipse Filius testis existit, qui loquitur: *De meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Sed hinc Hæretici gradus in diuinitate construere voluerunt, dicentes: si Filius accipit à Patre, & Spiritus sanctus à Filio, minor est Spiritus sanctus à Filio. Huic peruersæ propositioni obuiat beatus Augustinus, superiùs positum tractans Capitulum: [Quod autem ait *De meo accipiet, & annuntiabit vobis*, catholicis audite auribus, catholicis percipite mentibus. Non enim propterea sicut quidam hæretici putauerunt, minor est Filio Spiritus sanctus; quia Filius accipiat à Patre, & Spiritus sanctus à Filio, quibusdam gradibus naturarum. Absit hoc credere, absit hoc dicere, absit à Christianis cordibus cogitare. Denique continuò soluit quæstionem, & cur hoc di-

Hæreticorũ obiectio.

Hos confutat S. Augustin. *Ibid. Tract.* 100. *ante finem. Ioan.* 16. 13.

Ioan.16.15 xerit explanauit. *Omnia*, inquit, *quæcumque habet Pater mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Quid vultis amplius? Ergo de Patre accipit Spiritus sanctus, vnde accipit Filius: quia in hac Trinitate de Patre natus est Filius, de Patre procedit Spiritus sanctus. Qui autem de nullo natus sit, de nullo* procedit, Pater solus est.] Non est contrarium quod nunc agit Spiritum sanctum de Patre procedere superioribus, vbi dixit eundem Spiritum S. à Filio procedere, sed aufert minorationem quam Hæretici garriebant, & commendat æqualitatem, quam catholici credunt. Nam si tantùm Spiritus sanctus à Filio diceretur accipere, non etiam à Patre, præberetur locus Arrianis fingendi gradus in diuinitate: nunc autem dicens de Patre quòd procedat Spiritus sanctus, non est vnde fingant minorationem; quoniam inde accipit etiam Spiritus sanctus vt procedat, vnde accipit Filius vt nascatur: & dum ambo percipiunt à Patre, Filius natiuitatem, Spiritus sanctus processionem, non est vnde alter alteri præferatur. Nec tamen idcirco negandum quòd de Filio quoque procedat: Ait námque Filius: *Omnia quæcumque habet Pater mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Habet autem Pater vt de illo procedat Spiritus sanctus, consequenter & Filius habet vt de illo quoque procedat; ergo procedit ab vtroque Spiritus sanctus.

al. * procedat.

Ioa.16.15

CAPVT III.

Augustin. lib. 1. de Trinit. c 4. post init.

IN libro de sancta Trinitate primo sic ait: [Quamuis Pater Filium genuerit, & ideò Filius non sit qui Pater est; Filiúsque à Patre sit genitus, & ideò non sit Pater qui Filius est: Spiritus S. nec Pater sit, nec Filius, sed tantùm Patris & Filij Spiritus, Patri & Filio etiam ipse coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem: non tamen eandem Trinitatem natam de Virgine MARIA, & sub Pontio Pilato crucifixam, & sepultam, tertia die resurrexisse, & in cœlum ascendisse, sed tantummodò Filium.] Distinctè singularum in sancta Trinitate Personarum proprietates insinuat,

& ad solum Filium Incarnationem pertinere. Etenim Pater non est idem qui Filius, quoniam genuit Filium; & Filius non idem qui Pater, sed tantummodò Filius qui sit à Patre genitus: Spiritus quoque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantùm Patris & Filij Spiritus. Et quoniam vtriusque dicitur Spiritus, consequenter ab vtroque procedere confitendus. Sicut enim Patris dicitur esse, quia procedit à Patre: sic Filij quoque profitetur esse, quia procedit à Filio. Similis etenim causa cur sit vtriusque similiter confitetur ab vtroque procedere; & cùm sit Patri Filióque coæqualis, & ad Trinitatis pertineat vnitatem. Incarnatio tamen Filij nec ad Patrem, nec ad Spiritum sanctum pertinet: pertinet autem ad solum Patrem genuisse Filium; ad Filium autem hominem suscepisse perfectum: ad Spiritum quoque sanctum ex Patre Filióque processisse. Item in consequentibus: [Mouet etiam quomodo Spiritus sanctus in Trinitate sit, quem nec Pater, nec Filius, nec ambo genuerint, cùm sit Spiritus & Patris & Filij. [His verbis generationem remouet à Spiritu sancto, quem nec Pater solus, nec Filius solus, nec ambo genuisse dicantur; attamen sit & Patris & Filij Spiritus: nimirum insinuans quia qui nascendo non sit Filius, procedendo sit amborum Spiritus: vbi enim natiuitas tollitur, & amborum esse dicitur, processio sine dubio significatur, & non ab vno tantummodò, hoc est, vel à Patre, vel à Filio, sed ab vtroque, quoniam non vnius tantùm Spiritus, sed vtriusque fore comprobatur. *Ibid. cap. 5. med.*

Item infra: [Iam enim ostendimus in hac Trinitate per multos locutionum diuinarum modos etiam de singulis dici quod omnium est, propter inseparabilem operationem vnius eiusdémque substantiæ. Sicut & de Spiritu sancto dicit: *Cùm ego iero mittam illum ad vos.* Non dixit mittemus, sed ita quasi tantùm Filius eum missurus esset, & non Pater. Cùm alio loco dicat: *Hæc locutus sum vobis apud vos manens; Aduocatus autem ille*, * Spiritus sanctus, *quem mittet Pater in nomine meo, ille vobis declarabit omnia.* Hîc rursus ita dictum est, quasi non eum missurus esset & Filius, sed tantùm Pater.] Frequenter dictum est missionem Spiritus pro- *Ibid. cap. 12. ante med.* *Ioan. 16. 7* *Ioan. 14. 25.* *al.* * scilicet Spiritus.

cessionem esse; quapropter cùm testatur Filium eum missurum esse, processionem eius à Filio significat: item cùm dicat patrem missurum Spiritum sanctum in nomine Filij, rursus processionem eius de patre signat. Et dum ab vtroque mitti dicitur, ab vtroque procedere comprobatur. Et dat generalem sanctæ Trinitatis regulam, dicens de singulis dici quod omnium est, [propter inseparabilem operationem vnius eiusdémque substantiæ.] Quo dicto manifestè docemur, quòd cùm dicatur Spiritus à patre procedere, intelligendum pariter quod & à Filio procedat. Itémque cùm dicitur à Filio mitti, simul intelligendum quòd & à patre mittatur; quoniam pater & Filius sicut vnius eiusdémque sunt substantiæ, sic vnius eiusdemque sunt operationis. Qua de re qui negat Spiritum à Filio mitti, cùm fateatur eum à patre mitti, negat proculdubio Filium patri cooperari; ac per hoc iam patrem & Filium dicit non vnius eiusdémque operationis: quod dicens consequenter negat patrem & Filium vnius eiusdémque fore substantiæ. Tale est & illud quod Filius testatur Spiritum à patre procedere. Quisquis negare maluerit non eum quoque à Filio procedere, negat pariter Filium non eiusdem esse operationis cum patre: ac per hoc patrem Filiúmque non vnius sed diuersæ fore substantiæ. Quod quoniam Arrianæ videmus impietatis de fonte manare, profiteamur cum Catholicis totam sibi Trinitatem cooperari, & de omnibus intelligendum de singulis quod dicitur: quoniam cùm sit tota Trinitas vnius eiusdémque substantiæ, separari nequaquam potest operatione. Qua de re cùm dicitur Spiritus à patre procedere, pariter quoque sentiendum dici quod procedat & à Filio.

Idem lib. 15. de Trinit c. 6. ante med. Item in lib. 15. sanctæ Trinitatis: [Dicitur quidem in scripturis sanctis Christus Dei virtus, & Dei sapientia. Sed quemadmodum sit intelligendum, nec Patrem Filius videatur facere sapientem, in libro septimo disputatum est. Et ad hoc ratio peruenit, vt sic sit Filius sapientia de sapientia, quemadmodum lumen de lumine, Deus de Deo. Nec aliud potuimus inuenire Spiritum sanctum, nisi & ipsum esse sapientiam, & simul omnes vnam sapientiam; sicut vnum Deum, vnam essentiam.] Quid isthinc edocemur, nisi pro-

cessionem Spiritus tam de Patre quàm de Filio; & hanc Trinitatem vnius substantiæ? Dicit sapientiam esse patrem, sapientiam Filium, sapientiam quoque Spiritum sanctum: sed pater sapientia de nulla sapientia. Non enim à Filio sumpsit vt esset sapiens; quoniam cùm sit ipse fons & principium vniuersalitatis, à semetipso sapiens est, non alicuius participatione. Sicut Deus non ab aliquo, sed à semetipso Deus; & lumen non ab aliquo, sed à semetipso lumen: non enim habet aliquid superius, vel præcedens, alioquin non erit vniuersitatis principium; sed nec imperfectus, nec indigens alicuius Deus, sed plenus, & verus, & perfectus Deus: Igitur à semetipso sapiens. Filius verò sapientia, sed de Patre sapientia; quoniam hoc genuit pater quod est. Spiritus quoque sapientia, sed non de nulla sapientia: solus enim pater de nullo. Vnde igitur nisi de sapientia? pater autem sapientia, Filius quoque sapientia, ergo Spiritus sapientia de Patre Filióque sapientia. Non enim Pater sapientia, Filiúsque sapientia, diuersitate separantur, sed vnitate copulantur. Mittit igitur vtérque Spiritum sapientiam procedentem ab vtroque.

Item posteriùs: [Ecce ergo tria illa, idest, memoria, intelligentia, dilectio seu voluntas, in illa summa & immutabili essentia quod est Deus, non Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt, sed Pater solus. Et quia Filius quoque sapientia est genita de sapientia, sicut nec Pater ei, nec Spiritus sanctus ei intelligit, sed ipse sibi, ita nec Pater ei meminit, nec Spiritus sanctus ei diligit, sed ipse sibi: sua enim est & ipse memoria, sua intelligentia, sua dilectio; sed ita se habere, de Patre illi est, de quo natus est. Spiritus etiam sanctus quia sapientia est procedens de sapientia, non Patrem habet memoriam, & Filium intelligentiam, & se dilectionem: neque enim sapientia esset, si alius ei meminisset, eíque alius intelligeret, ac tantummodò sibi ipse diligeret; sed ipse habet hæc tria; & ea sic habet, vt hæc ipsa ipse sit: Verumtamen vt ita sit, inde illi est vnde procedit.] Subtiliter nimis atque diuinè Personarum Trinitatis distinctiones insinuans, sapientiam dicit esse Patrem, sapientiámque Filium, sapientiam quoque Spiritum sanctum; sed

Ibid. c. 7. paulò ante med.

Filium genitum, qui est sapientia de Patre, qui similiter est sapientia; & Spiritum procedentem, qui sit etiam sapientia, sed de Patre qui sapientia est, Filióque qui similiter sapientia est. Et vt euidentius clareat quod dicit, ponamus superiùs positam similitudinem. Tria enim constituit, videlicet memoriam, intelligentiam, dilectionem, tanquam Trinitatis similitudinem in interiori homine positam, de quibus multùm disputat, tam in decimo quinto libro, quàm & in aliis eiusdem Operis, approbans in memoria contineri tam intelligentiam quàm dilectionem, & de memoria intelligentiam nasci; de vtraque verò, memoria scilicet & intelligentia, dilectionem procedere; & hæc tria simul esse atque vnius substantiæ. Ea enim meminimus quæ intelligimus, & cùm volumus intelligentiam nostram intueri, non valemus nisi de memoriæ quodam secreto procedat, tanquam generetur: & cùm approbamus intelligentiam nostram de memoria progenitam, fit amor quidam complectens & intelligentiam & memoriam: nam delectatur & intelligentiâ, quam approbat, & memoriâ de qua nouit natam intelligentiam, quam diligit: vnde fit, vt hæc dilectio tam de memoria quàm de intelligentia nascatur. Si nulla námque foret intelligentia, nulla posset esse eius dilectio; & si nulla foret memoria, non esset vnde consisteret intelligentia. Nihil enim intelligimus cuius memoriam non habemus: distinguntur tamen ista propriis intellectus sui finibus. Memoria námque non per se intelligit, sed per intelligentiam; nec intelligentia per se sui meminit, sed per memoriam: sic & dilectio sine memoria vel intelligentia non diligit, sublato námque intellectu non est quod memoria retineat, & sublatâ memoriâ dilectio nihil meminit. Qua de re dilectio iam non erit, cùm non sit quod diligat, vel non meminerit quo se diffundat. Sic igitur ista tria & simul sunt, & ex alterutro nascuntur, & suis finibus distinguntur, & mutuo suimet indigentiam habent.

Sed non eodem modo Sancta Trinitas æstimatur, sicut Doctor iste venerabilis insinuat. Est enim Pater & Filius & Spiritus sanctus tota Trinitas, tanquam memoria, intelligentia, dilectio. Et Pater quidem veluti fons de quo Filius nascitur

nascitur; sicut memoria principium quoddam existit, ex quo formatur intelligentia. Filius quoque cùm sit sapientia de Patre nascitur, velut intelligentia de memoria generatur: Spiritus quoque sanctus, & ipse sapientia, qui tamen est dilectio, procedit à Filio & à Patre, velut dilectio de intelligentia & memoria procedit. Verùm cùm ita sit, non est personarum talis distinctio, vt Pater non sit sapiens nisi per Filium, & Filius non diligat nisi per Spiritum S. velut in hominis trinitate videmus interioris, memoriam non per se, sed per intelligentiam intelligere, & intelligentiam non per se, sed per memoriam meminisse: intelligentiam quoque non per se, sed per dilectionem diligere: dilectionem quoque non per se intelligere, nec per se meminisse, sed per memoriam meminisse, & per intelligentiam intelligere. Non est enim illa Trinitas, quæ est summa & immobilis essentia, idest, Deus, memoria, intelligentia, dilectio, vt hæc tria sint Pater & Filius & Spiritus sanctus, tanquam Pater memoria, Filius intelligentia, & Spiritus sanctus dilectio; sed solus Pater hæc tria sit, & Filius similiter hæc tria, Spiritus quoque sanctus hæc tria pariter. Pater enim ex se & meminit & intelligit & diligit: non enim accepit à Filio intelligentiam; alioquin nasci diceretur à Filio, quod non est quidem catholicum; nec dilectionem accepit à Spiritu sancto, videretur enim de illo procedere, quod est peruersum; sed à semetipso meminit, sapit, diligit. Filius quoque cùm sit sapientia, genitus de sapientia, non ei Pater meminit, sed ipse sibi. Sicut nec ei Pater intelligit, sed ipse sibi: nec Spiritus sanctus ei diligit, sed ipse sibi: nam ex se meminit & intelligit & diligit: Spiritus etiam sanctus, qui est & sapientia procedens de sapientia, non habet Patrem sibi memoriam, & Filium intelligentiam, & sibi solummodò dilectionem, sed habet simul hæc tria, memoriam, intelligentiam, dilectionem. Per se námque meminit, per se intelligit, & per se diligit; vt tamen hæc tria sit, inde habet vnde procedit; idest, tam à Patre quàm à Filio: procedit enim ab vtroque. Videmus enim subtilissima verissimáque ratione monstratum, cui contradici nemo prudens possit, quòd Spiritus sanctus & de Patre procedat & Filio; &

cùm sit amborum Spiritus, non tamen vel amborum, vel alterutrius Filius: siquidem dilectio, quam nasci dicimus de memoria & intelligentia, non tamen filia dicitur vel amborum vel alterutrius.

Eodem lib. 15. cap. 17. init.

Item in consequentibus: [Nunc de Spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur, differendum est; qui Spiritus S. secundùm scripturas sanctas nec Patris est solius, nec Filij solius, sed amborum; & ideò communem quâ inuicem se diligunt Pater & Filius, insinuat Trinitatem.] Quòd Patris solius non est Spiritus, nec Filij solius, sed amborum, causa est, quia procedit ab vtroque, & ideò communem insinuat Trinitatem, quâ se diligunt inuicem Pater & Filius vtrumque coniungens, velut ex vtroque procedens: non quasi qualitas amborum, sed vt existens in Trinitate tertia Persona consubstantialis & coæqualis. Item posteriùs: [Est enim & Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & simul omnes vnus Deus. Et tamen non frustra in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei, nisi Filius, nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus; nec de quo genitum est Verbum, & de quo procedit principaliter Spiritus S., nisi Deus Pater. Ideò autem addidi, principaliter, quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit, non iam existenti, & nondum habenti, sed quidquid vnigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus sanctus, Spiritus esset amborum.] Et hoc testimonio Spiritum sanctum procedere comprobat à Filio; attamen singulis Sanctæ Trinitatis Personis quasi aliquid proprium assignat, cùm sit Pater Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus, & simul omnes vnus Deus. Est autem proprium Verbi Dei vt dicatur solus Filius, & proprium doni Dei vt solus dicatur Spiritus S. & de quo genitum est Verbum, & de quo procedit principaliter Spiritus, non vocitetur nisi Deus Pater. Et hæ sunt in sancta Trinitate singularum proprietates Personarum. Principaliter autem Spiritum dixi de Patre procedere, quoniam reperiatur & de Filio procedere; & hoc quoque dederit illi Pater non tanquam priùs existenti, & hoc non habenti,

Eodem cap. ante med.

ſed gignendo dedit; quoniam quidquid habet Filius à Patre gignendo percepit: non enim priùs eum genuit Pater, & poſteà dedit vt de Filio procederet Spiritus, ſed ei gignendo contulit, vt etiam de illo donum commune procederet, hoc eſt Spiritus ſanctus, quem dicit eſſe donum tam Patris quàm Filij, quoniam ſit Spiritus amborum.

Item infra: [Si in donis Dei nihil maius eſt caritate, & nullum eſt maius donum Dei quàm Spiritus ſanctus, quid conſequentius quàm vt ipſe ſit caritas, * quæ dicitur & Deus ex Deo? Et ſi caritas quâ Pater diligit Filium, & patrem diligit Filius, ineffabiliter communionem demonſtrat amborum; quid conuenientius quàm vt ille propriè dicatur caritas, qui Spiritus communis eſt ambobus?] Superiùs donum Dei Spiritum ſanctum dixerat, & hac proprietate Spiritus ſancti perſonam à patris Filiíque perſona diſcreuerat; quod donum Dei modò caritatem appellat, quæ ſit inter dona diuinitatis præcipuum donum, eo quòd ſecundùm Apoſtolum, cætera dona ſine caritate nihil ſint; & hanc caritatem dicit Deum ex Deo, ſignificans Spiritum ſanctum procedentem ex Deo. Et quia Deus commune vocabulum eſt tam Patris quàm Filij, nec appareat de quo dicat eum procedere, conſequenter hoc demonſtrat, dicens: [Et ſi caritas qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabiliter communionem demonſtrat amborum; quid conuenientius quàm vt ille propriè dicatur caritas qui Spiritus eſt communis ambobus?] Quod dicens & Spiritum ſanctum caritatem appellat, & communiter de ambobus, Patre ſcilicet Filióque procedere confitetur: non enim aliter poſſet ambobus communis exiſtere, niſi ex ambobus communiter procederet. Item poſteriùs: [In illa ſumma Trinitate, quæ incomparabiliter rebus omnibus antecellit, tanta eſt inſeparabilitas, vt cùm Trinitas hominum non poſſit dici vnus homo; in illa vnus Deus & dicatur, & ſit, nec in vno Deo ſit illa Trinitas, ſed vnus Deus. Nec rurſus quemadmodum iſta imago quod eſt homo habens illa tria, vna Perſona eſt; ita eſt illa Trinitas: ſed tres Perſonæ ſunt, Pater Filij, & Filius Patris, & Spiritus Patris & Filij.] Cùm dicat Patrem Filij eſſe Patrem,

Ibid. cap. 19. ante finem. al. * qui.

1. Cor. 13. 3.

Ibid. cap. 23. initio.

tantummodò & Filium Patris esse Filium; Spiritum verò non Patris solùm vel Filij Spiritum, sed amborum, profectò testatur, quòd ab vtroque procedat. Nam Pater idcircò Filij Pater est, quòd eum genuit; & Filius idcircò Patris est Filius, quòd ab illo sit genitus: consequenter igitur Spiritus Patris & Filij Spiritus dicitur, quòd procedat & à Patre & à Filio. In hac autem Trinitate tantam docet inseparabilitatem, vt cùm Trinitas hominum non possit dici vnus homo. Constat enim in tribus hominibus, quemadmodum Trinitas corporum in tribus corporibus, ac per hoc vnus homo Trinitas non potest dici: est enim singulare insecabile vnius numeri. At in illa summa Trinitate & Trinitas dicitur Deus & vnus Deus, nec tamen vt in vno Deo sit illa Trinitas, videlicet vt vnaquæque Persona singulariter sit Trinitas, idest nec Pater solus Trinitas, nec Filius solus, nec Spiritus sanctus solus; sed cùm Pater & Filius & Spiritus sanctus sit vnus Deus, est Trinitas vnus Deus. Nec enim quemadmodum imago Trinitatis huius habet illa tria, idest memoriam, intelligentiam, dilectionem, & propterea in vna Persona Trinitas est, non quòd vnus homo sit Trinitas, sed quòd in vno homine sint illa tria; ita est in illa summa Trinitate; sed tres Personæ sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, sed hæc tria vnus Deus; & propterea Trinitas vnus Deus. Tanta societas est trium Personarum, tanta consubstantialitas, vt tres vnum sint, & vnus Deus de tribus prædicetur: separantur autem relatione tantùm; substantiâ verò copulantur. Nam Pater relatiuum est Filij, Filius relatiuum est Patris, Spiritus autem sanctus Patrem & Filium habet relationem, Vnde conuincitur ab vtroque procedere. Item infra: [Deinde in illa summa Trinitate, quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ possit ostendi, aut saltem * reperiri, vtrum priùs de Patre natus sit Filius, & posteà de ambobus processerit Spiritus sanctus: quoniam scriptura sancta Spiritum eum dicit amborum. Ipse est enim de quo dicit Apostolus: *Quoniam autem estis Filij, misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra.* Et ipse est de quo dicit idem Filius. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vo-*

Ibid. cap. 26, init.

al. *requiri.

Galat. 4. 6.

Mat. 10. 20.

bit. Et multis aliis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur Patris & Filij esse Spiritum, qui propriè dicitur in Trinitate Spiritus sanctus. De quo item dicit ipse Filius: *Quem ego mittam vobis à Patre*. Et alio loco: *Quem mittet Pater in nomine meo*. De vtroque autem procedere sic docetur, quia ipse Filius ait: De Patre procedit. Et cùm resurrexisset à mortuis, & apparuisset discipulis, insufflauit, & ait: *Accipite Spiritum sanctum*: Vt eum etiam de se procedere ostenderet. Et ipse est *virtus quæ de illo exibat* (sicut legitur in Euangelio) *& sanabat omnes*. Quis istîc contradicendi locus est? Diuinarum authoritate scripturarum ostenditur, quòd Spiritus sanctus & Patris sit & Filij, & quòd ab vtroque procedat; si negari contenditur, negetur Apostolus, negetur & Filius hoc dixisse. Creditur Filio dicenti, quia procedit de Patre. Credatur quoque quòd miserit eum ab se cùm insufflauit, & ait discipulis: *Accipite Spiritum sanctum*. Nihilominus quoque virtus, quæ sanabat omnes, exiens de IESV Spiritum sanctum à Filio procedere testificatur. Euidenter igitur ostenditur Spiritus sanctus procedere tam à Patre quàm à Filio, quamquam & illud euidentissimum sit processionis illius ab vtroque testimonium, quòd dicitur esse Spiritus & Patris & Filij: est enim Spiritus amborum: non quia creatus per Filium à Patre, quod est impium, sed quòd substantialiter procedat ab vtroque. Nec quando processerit vel de Patre vel de Filio, vel si postquàm genitus est Filius processerit ab vtroque Spiritus sanctus, vlla monstrari possunt interualla temporum: quod enim antecedit omne tempus, nullius mensurâ temporis continetur. Non est igitur ordo processionis quærendus in tempore, quod paternitatem concludit omne tempus. Nunquam Pater sine Filio, nunquam Filius sine Patre, nunquam Spiritus sanctus sine Patre Filióque, nunquam Pater & Filius sine Spiritu sancto.

Ioan. 15. 26. *Ioan. 14. 26.* *Ioann. 20. 22.* *Luc. 6. 19.*

Item infra: (Nunquid ergo possumus quærere vtrum iam processerat de Patre Spiritus sanctus quando natus est Filius, an nondum processerat; & illo nato de vtroque processit, vbi nulla sunt tempora: sicut potuimus quærere vbi inuenimus tempora, voluntatem priùs de humana mente

Ibid. sub med.

procedere, vt quæratur quòd inuentum proles vocetur, quâ iam partâ seu genitâ voluntas illa perficitur, eo fine requiescens, vt qui fuerat appetitus quærentis, sit amor fruentis, qui iam de vtroque, idest, de gignente mente, & de genita notione tanquàm de parente ac prole procedat? Non possunt prorsus ista ibi quæri vbi nihil ex tempore inchoatur, vt consequenti perficiatur in tempore. Quapropter qui potest intelligere sine tempore, generationem Filij de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de vtroque.] Testatur beatus Augustinus processionem Spiritus sancti tam de Patre quàm de Filio fieri. Sed mouet quæstionem, de qua iam superiùs dictum est, vtrum Spiritus sanctus ante Filij natiuitatem processerit de Patre, & pòst nato Filio processerit etiam ab illo: sed in hanc quæstionem illa compellit similitudo, quâ dicitur de humana mente procedere voluntatem priusquàm verbum formetur ex mente, vt fiat appetitus quidam voluntatis ad quærendum, quod cùm inuentum fuerit, vocetur tanquam proles mentis; quâ generatâ perficitur voluntas illa quâ processit appetitus quidem ad quærendum; sed hæc voluntas & primò de mente nata est antequam quæreretur quod inueniri desiderabatur, quo inuento plena perficitur, dum ex ipso inuento multiplicatur: gaudet enim inuenisse quod quæsiuit: vnde ex vtroque nata voluntas, videlicet tam de mente quàm de inuento procedit ab vtroque; sed priùs à mente, & pòst ab inuento; inde videlicet ad quærendum: hinc autem vt delectetur reperto. Nec tamen ista duplex est voluntas, veluti prior mentis, posterior inuenti, sed vna vnius quidem rei, videlicet inuenti inchoationem habens ex mente ad quærendum, perfectionem autem eius quod quærebat inuenti: vt qui primò fuerit appetitus quidam quærendi, pòst verò factus sit amor inuento fruendi. Sed ista fiunt in rebus creatis quæ tempore continentur; at in diuinitate tempus vbi nullum extat, tale nihil valet reperiri. Non enim dicitur ibi vel antè fuisse Pater, vel pòst genitus esse Filius, sed semper Pater in Filio, & Filius in Patre mansit; nec Spiritus sanctus procedendo potuit præuenire natiuitatem Filij: quoniam vbi nullum extat tempus

nec antè vel pòst valet inueniri. Non enim potest consequenti perfici tempore quod exordium nullum habet ex tempore. Qua de re qui potest generationem Filij de Patre cogitare sine tempore, cogitet quoque processionem Spiritus sancti tam ex Patre quàm ex Filio sine tempore. Sicut igitur non est quærendum quando sit natus Filius de Patre, sic nullo modo quærendum quando processerit Spiritus sanctus ab vtroque; vel si natiuitatem Filij præuenerit de Patre procedendo. Vbi námque sempiternitas inest, temporis ordo deest. Nec ex humanæ conditione creaturæ lex est vlla diuinitatis æstimanda; quoniam ista facta sub tempore temporis ordinem seruat: illa verò conditrix temporis nullo temporis iure disponitur: præuenit enim omnia quæ tempore continentur.

Subiungit etiam aliud vnde comprobet procedere Spiritum sanctum à Patre & à Filio sine tempore, sicut constat genitum esse Filium de Patre sine tempore: Dicit autem: [Et qui potest intelligere in eo quod ait Filius: *Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit Filio vitam habere in semetipso*: Non sine vita existenti iam Filio vitam Patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam Pater Filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ Patris qui dedit: intelligat sicut habet Pater in semetipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse Filio, vt de illo procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore: atque ita dictum, Spiritum S. de Patre procedere, vt intelligatur, quòd etiam procedit de Filio, de Patre esse Filio, si enim quidquid habet de Patre Filius, de Patre habet vtique vt & de illo procedat Spiritus sanctus. Sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habent priùs & posteriùs, quia omninò nulla ibi sunt.] Procedere Spiritum sanctum de Filio, sicut procedit de Patre, testificatur; quòd tamen procedit à Filio dedisse Patrem Filio, non priùs existenti, sed gignendo: quoniam quæcumque dedit Pater Filio, non tanquam minori, vel priùs existenti, dedit, sed gignendo dedit. Et dat similitudinem quâ clariùs fiat quod approbat: [qui potest, inquit, intelligere quod ait Filius: Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit Filio vi-

Ibid. consequenter. *Ioan. 5. 26.*

tam habere in semetipso: non sine vita existenti iam Filio vitam Patrem dedisse:] Existeret Filius sine vita, si priùs aliquo modo fuisset quàm viueret, vt existenti iam posteà fuerit illa vita contributa. Quemadmodum Genesis de primo Adam loquitur, dicens: *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ.* Et pòst infertur: *Et insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Priùs námque eum dicit fuisse formatum, & posteà iam formato, videlicet per propriæ formationis qualitatem existenti, spiramentum vitæ contributum. Sed non sic Filio Pater vitam dedit tanquam priùs gigneret, cui posteà genito vitam donaret: sed gignendo vitam dedit, quoniam substantialiter vita Filius est, cui gignendo vitam dedit. Homo denique priùs formatus extitit, & pòst vitam accepit, quoniam participando non nascendo vitam accepit: non enim substantialiter vita fuit, sed participatione vitæ vixit. At vero Filius Patris vnigenitus non participatione vitam accepit, sed substantialiter de Patre genitus est vita: non enim existenti tanquam sine vita manenti data est illi vita, sed genitus est totus vita coæqualis & consubstantialis vitæ Patris, qui gignendo dedit ei vitam.

Genes. 2. 7.

Ibidem. Sequitur: [sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita quam Pater Filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ Patris qui dedit.] Hoc dicens ostendit vitam esse Patrem, & vitam esse Filium, sed vita Filius accepit à Patre, vt esset vita non priùs existens sine vita, sed genitus vita, quæ coæterna sit & consubstantialis vita Patris, qui dedit Filio vitam generando. Quisquis hoc intelligere quomodò sit valet, intelligat quoque sicut habet Pater in semetipso vt de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse Filio vt de illo procedat idem Spiritus sanctus. Vult enim approbare accepisse Filium à Patre sicut gignendo vitam, sic etiam gignendo vt de illo procedat Spiritus sanctus, non alter, sed idem qui procedit à Patre. Et cùm negare nemo sanæ mentis valeat vitam sumpsisse Filium de Patre vt sit vita sicut est Pater, sic consequenter negare non possit accepisse Filium à Patre vt de illo procedat Spiritus sanctus: & hoc vtrumque sine tempore; quoniam sicut sine tempore procedit à Patre, sic quoque sine tempore procedit à Filio; quoniam

quoniam ista processio est minimè temporalis, sed æterna. Sicut enim natiuitas Filij de Patre remouet omne tempus, sic processio Spiritus sancti quæ fit ab vtroque, nullum tempus agnouit.

Adiungit: [Atque ita dictum Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur quòd etiam procedit de Filio, de Patre esse & Filio.] Vult vt intelligatur cùm legitur vel dicitur Spiritus sanctus de Patre procedere, pariter quoque de Filio significari procedere; & idcirco in Patris commemoratione Filium intelligendum; quoniam sit Filio de Patre vt procedat ab eo Spiritus sanctus. Et quia refertur ad authorem Patrem à quo accepit Filius vt à se procedat Spiritus S. propterea cùm dicitur de Patre procedere, sentiendum pariter quòd & à Filio procedat. Hinc etiam subiungit: [Si enim quidquid habet de Patre habet Filius; de Patre habet vtique vt & de illo procedat Spiritus sanctus.] Nouimus autem dicente Filio, quòd omnia quæ Patris sunt, sint & Filij: sed hæc cùm sibi fuerint à Patre data, meritò referuntur ad eum à quo sunt data. Et idcirco cùm dicitur Spiritus sanctus à Filio procedere, refertur ad Patrem à quo sibi datum est vt ab illo procederet. Vnde cùm dicit Filius in Euangelio: *Spiritus qui à Patre procedit*: vult intelligi quòd à se quoque dixerit eum procedere, sed sine vlla temporis admotione, quoniam non sit disquirendum vtrum priùs processerit Spiritus sanctus, & posteà natus sit Filius; vel nato Filio, posteà processerit Spiritus sanctus ab vtroque: non est enim hîc cogitandum prius vel posterius, quoniam nullum hîc tempus æstimandum. Et in consequentibus: [Quomodò ergo non absurdissimè Filius diceretur amborum, cùm sicut Filio præstat essentiam sine initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ generatio, ita Spiritui sancto præstet essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.] Monstrat processionem quidem Spiritus sancti tam de Patre fore quàm de Filio, sed non quærendum si priùs de Patre; vel pòst de Filio; verùm cogitandum quia sicut generatio Filio tribuit substantiam interueniente nullo tempore, nec aliqua intercedente mutabilitate, sic Spiritui

Ibid.

Ibid.

Ioa. 16. 15

Ibidem.

sancto processio dedit substantiam præter aliquod tempus, & præter aliquam mutabilitatem: nec disputandam quid antè vel pòst, sed intelligendam de Patre Filij natiuitatem, & ab vtroque Spiritus sancti processionem.

Ibid. Sequitur: [Ideò enim cùm Spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen non audemus ingenitum, ne in hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Pater enim solus non est de alio, ideò solus appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de Patre natus est; & Spiritus sanctus de Patre principaliter, & ipso sine vllo interuallo temporis dante, communiter de vtroque procedit. Diceretur autem Filius Patris & Filij, si, quod abhorret ab omnium sanorum sensibus, eum ambo genuissent. Non igitur ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroque amborum Spiritus.] Perseuerat approbare Spiritum sanctum tam de Patre quàm de Filio procedere: obuiat autem in hac propositione contradicentium disputationi, qui dicunt vtriusque esse Filium, si ab vtroque procedit Spiritus sanctus: verùm priùs de nomine tractat, idest quid dicatur Spiritus sanctus, genitus an ingenitus, & negat neutro vocabulo appellandum: & causam infert, quâ comprobet quod affirmat, eâ videlicet: quia si dicatur genitus, erit duorum Filius, idest Patris & Filij, quod dicit execrabile christianæ pietati; sed nec ingenitum posse vocitari; hoc enim propriè Patri deputatur, quoniam de nullo est alio, sui namque principium est ex sese consistens; nec aliquid habet præcedens: est enim vniuersitatis principium, fons & origo. Cùm igitur nec genitus, nec ingenitus dici fideliter possit Spiritus sanctus, procedens propriè vocitatur, sed non à solo solus, videlicet à Patre solo solus Spiritus sanctus procedens, quemadmodum Filius solus à solo Patre dicitur natus: procedit autem ab vtroque, idest & à Patre & à Filio intemporaliter, quoniam æternaliter; nec tamen dicuntur eum genuisse, quoniam nec Filius Patris est, nec Filius Filij, sed ab vtroque procedens. Est enim amborum Spiritus. Sic cui-

denti ratione monstratur ab vtroque procedere Spiritus S. dum manifestè docetur non eum solùm à solo Patre procedere, ne Filius esse Patris dicatur: sed nec à solo Filio, ne Filius Pater esse blasphemetur, sed dicitur Spiritus sanctus & procedens & de vtroque procedens.

CAPVT IV.

MOuet autem multos quid sit inter generationem & processionem. Ista verò quæstio quoniam inexplicabilis esse videtur in illa incorporea & inuisibili Trinitate dicendum quid præclarissimus Author Augustinus senserit. Subiungit itaque sic loquens: [Verùm quia in illa coæterna, & coæquali, & incorporali, & ineffabiliter immutabili, atque inseparabili Trinitate difficillimum est generationem à processione distinguere, sufficiat interim eis qui extendi non valent ampliùs, id quod de hac re in sermone quodam proferendo ad aures populi Christiani diximus, dictúmque conscripsimus. Inter cætera enim cùm per scripturarum sanctarum testimonia docuissem, de vtroque procedere Spiritum sanctum. Si ergo, inquam, & de Patre & de Filio procedit Spiritus sanctus, cur Filius dixit: De Patre procedit? Cur putas, nisi quemadmodum solet ad eum referre, & quod ipsius est, de quo & ipse est? Vnde illud est: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit*. Si igitur hîc intelligitur eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris, quantò magis illic intelligendus est & de ipso procedere Spiritus sanctus, vbi sic ait: De Patre procedit: vt non diceret, de me non procedit? A quo autem habet Filius vt sit, Deus est enim de Deo Deus; ab illo habet vtique vt etiam de illo procedat Spiritus sanctus: ac per hoc Spiritus sanctus, vt etiam de Filio procedat sicut procedit de Patre, ab ipso habet Patre. Hîc vtcumque etiam illud intelligitur, quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest, cur non dicatur natus esse, sed potiùs procedere Spiritus sanctus; quoniam si & ipse Filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur; quod absurdissimum est. Filius quip-

Lib. 15. de Trinit. c. 27. init.

Ioan. 7. 16

pe nullus est duorum, nisi Patris & Matris. Absit autem vt inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid suspicemur; quia nec Filius hominum simul ex Patre & Matre procedit; sed cùm in Matrem procedit ex Patre, non tunc procedit ex Matre: & cùm in hanc lucem procedit ex Matre, non tunc procedit ex Patre. Spiritus autem sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de vtroque procedit: quamuis hoc Pater Filio dederit, vt quemadmodum de se, ita de illo quoque procedat. Neque enim possumus dicere quòd non sit vita Spiritus sanctus, cùm vita Pater, vita sit Filius: ac per hoc sicut Pater cùm habeat vitam in semetipso, dedit & Filio habere vitam in semetipso; sic ei dedit vitam * Spiritum sanctum procedere de illo sicut procedit & de ipso.

Ioan. 5. 26

* *Apud August. desunt duo hæc verba.* Spiritum sanctum.

Hæc beatus Augustinus de sermone quem se dixit fecisse coram populo transtulit in librum decimum quintum de Sancta Trinitate. De quo sermone supra iam testimonia posuimus, & quid nobis visum exinde fuerit breuiter diximus, quæ replicare nunc credimus non esse necessarium. Hoc solummodò dicendum, quòd inter generationem ac processionem hanc dicit esse differentiam, quòd generatio sit Filij, quoniam ipse natus esse dicatur de Patre; processio verò pertineat ad Spiritum sanctum; nec eum posse dici generatum: quòd si dicatur natus, tam Patris quàm Filij esse dicetur: quod summæ dicit esse stultitiæ, neque diuinæ generationi conuenire. Quando námque quisque Filius de Patre Filióque natus extitit? Ergo quoniam ista sunt absurdissima, dicatur Filius natus de Patre, Spiritus verò sanctus procedens ab vtroque. Nec hoc inconuenienter. Dictum námque est, Patrem solùm ex nullo: ex Patre vero Filium & Spiritum sanctum. Et Patrem esse vitam, Filium etiam vitam, Spiritum quoque sanctum vitam. Sed vitam de nulla vita Patrem solum: Filium verò vitam de Patre solo, sed genitam, Spiritum quoque sanctum vitam non de solo Patre, nec de solo Filio, sed ab vtroque: sed non sic de Patre, vt inde procedat in Filium, & rursus de Filio procedat ad creaturæ sanctificationem: non enim ist-

hic vlla momenta temporis, vel ordo cogitandus. Simul denique procedit ab ambobus, idest cùm procedit à Patre procedit à Filio; & cùm procedit à Filio, procedit à Patre, nullo vel tempore vel ordine mediante: Hoc tamen interesse vt Pater à nullo acceperit, vt de illo procederet Spiritus sanctus: at verò Filius à Patre percepit, vt ab eo procederet idem Spiritus sanctus.

Item in libro disputationis contra quinque Hæreses, sic de Spiritu sancto sermonem terminans, ait: [Quid aliud dicam fatigatus fatigatis? Qui Spiritum sanctum à Patre & Filio, æternitate, substantiâ, vel communione separat, eúmque negat Spiritum esse Patris & Filij, plenus est Spiritu immundo, vacuus Spiritu sancto.] Audiant hæc impugnatores veritatis, negantes Spiritum sanctum de Patre Filióque procedere. Quod cùm negant, negant eum esse Patris Filiíque Spiritum: & pertimescant se Spiritu plenos esse immundo, vacuósque Spiritu sancto: nec posse veniam consequi, tantæ si non blasphemiæ renuntiauerint. Quod si nolunt audire maligni, audiant pietatis amici, & exhorrescant impietatis blasphemiam, vt repleantur Spiritu S. In fine.

Item in libro contra Maximinum Arrianum: [Dicis vos Spiritum sanctum honorare, vt doctorem, vt ducatorem, vt illuminatorem, vt sanctificatorem: Christum colere vt Creatorem: Patrem cum sincera deuotione adorare vt authorem: Si Authorem propterea dicis Patrem, quia de ipso est Filius, non est autem ipse de Filio: & quia de illo & Filio sic procedit Spiritus sanctus, vt ipse hoc dederit Filio gignendo eum talem vt etiam de ipso procedat Spiritus S. Si Creatorem sic dicis Filium, vt Creatorem non neges Patrem, nec Spiritum S. Si denique Spiritum S. dicis sic doctorem, ducatorem, illuminatorem, sanctificatorem, vt hæc opera nec Patri audeas auferre, nec Filio, ista tua etiam nostra sunt verba.] Hæc sanctus Augustinus aduersus Arrianos. Videant isti cuius velint esse fidei vel Imperatores, vel Arriomanitæ. Si negant Spiritum sanctum de Patre Filióque procedere, catholicæ fidei repugnant; & Arriani dogmatis assertores efficiuntur. Quòd si catholici sunt, & oderunt praui dogmatis falsitatem, non arguunt Latinos, imò Catholicam con- lib. 3. cap. 5 initio.

fitentem Spiritum sanctum de Patre Filióque procedere. ista quoniam negare, Arrianæ perfidiæ manifestum est consentire.

cap. 14. init. Item in eodem libro: [Quæris à me: (nimirum Maximinum Arrianum interpellans, cui loquebatur) si de substantia Patris est Filius, de substantia Patris est Spiritus sanctus, cur vnus Filius sit, & alius non sit Filius? Ecce respondeo, siue capias, siue non capias: De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus; sed ille genitus, iste procedens. Ideò ille Filius est Patris, de quo est genitus; iste autem Spiritus vtriusque, quoniam de vtroque procedit.] Negabat Maximinus Arrianus, contra quem agit beatus Augustinus, Spiritum S. de Patre procedere. Dicebat enim eum minorem Filio, nec consubstantialem Patri, volens euacuare quod fides catholica tenet, Spiritum sanctum consubstantialem Patri Filióque. Et ideò dicebat: si de substantia Patris foret Spiritus sanctus, sicut de substantia Patris est Filius, esse iam consequenter duos Filios. Cui respondens beatus Augustinus, dicit eum & de Patre procedere, quoniam eiusdem est cum Patre substantiæ; nec tamen esse Filium, quoniam non est natus, sed procedens: Filius námque qui est natus, est de substantia Patris, & idcirco Filius, quia natus. At verò Spiritus sanctus quamquam sit de substantia Patris, non est tamen Filius, quia non est genitus. Procedit autem de substantia Filij, quoniam est vtriusque Spiritus, & consubstantialis amborum. Hoc qui negat Arrianis consentit, & catholicæ fidei contradicit.

Ibid. Sequitur: [Sed ideò cùm de illo Filius loqueretur, ait:
Ioan. 15. 26. *De Patre procedit*: Quoniam Pater processionis eius est author, qui talem Filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipso procederet Spiritus sanctus. Nam si non pro-
Ioan. 20. 22. cederet & de ipso, non diceret discipulis: *Accipite Spiritum sanctum*; cúmque insufflando daret, vt à se quoque procedere significaret, apertè ostenderet flando, quod inspirando dabat occultè. Quia ergo si nasceretur, nec tantùm de Patre, nec tantùm de Filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio Filius diceretur amborum. Ac per

hoc quia Filius amborum nullo modo est, non oportuit eum nasci de ambobus. Amborum est ergo Spiritus, procedendo de ambobus.] Approbat quòd de Filio procedat Spiritus sanctus, & hoc voluisse significare Filium, cùm de illo loqueretur in Euangelio, dicens, *De Patre procedit*. Non enim eo modo dixit hoc, vt eum à se negaret procedere, sed authoritatem processionis retulit ad Patrem qui talem genuit Filium, & illi gignendo contulit, vt non solùm de Patre, verùm etiam de Filio procederet Spiritus sanctus. Et hoc affirmat ex alio testimonio, quo post Resurrectionem apparens discipulis Saluator ait: *Accipite Spiritum sanctum*. Et ne verbis tantùm, verùm etiam insufflatione daret quod eos accipere iubebat, dicit quòd insufflando loquutus sit discipulis vt acciperent Spiritum sanctum; eúmque insufflando dederit, significans apertè flando à se procedere, quod spirando dabat occultè. Pariter quoque soluens quæstionem, ne Filius sit amborum, quoniam procedit ab ambobus, sicut impietas Arriana calumniabatur, dicens: [Quia si nasceretur Spiritus sanctus, non tantùm nasceretur de Patre, nec tantùm nasceretur de Filio;] Quoniam procedit ab vtroque. Procedit, inquam, non nascitur: sed de ambobus vtique nasceretur, quoniam procedit ab ambobus; & diceretur sine dubio Filius amborum. Nunc autem remouetur generatio Spiritus, quoniam non est Filius nec Patris, nec amborum; ac propterea non oportuit nasci de ambobus; quoniam qui natiuitatem non habet, filietatem refutat; & qui Filius non est, nasci nullo modo debuit. Est autem amborum Spiritus procedendo de ambobus. Subuertit igitur Arrianam calumniam, falsitatis inuidiâ conflatam, & impietatis malignitate progenitam, asserere cupientem non esse Spiritum de substantia Patris, quia si foret, esset Filius. Sed iste vir Catholicus catholica disputatione demonstrat esse quidem de substantia Patris Spiritum, nec tamen esse Filium; quoniam non est idem procedere, quod est nasci.

Hinc consequenter intulit: [Quid autem inter nasci & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens, explicare quis potest? Non omne quod procedit nascitur, Ibid.

quamuis omne procedat quod naſcitur: ſicut non omne quod bipes eſt, homo eſt, quamuis bipes ſit omnis qui homo eſt. Hoc ſcio. Diſtinguere autem inter illam generationem & hanc proceſſionem, neſcio, non valeo, non ſufficio.] Teſtatur Doctor eximius, & Hæreticorum expugnator vehementiſſimus, Spiritum ſanctum non eſſe Filium, qui non eſt natus, ſed procedit, non à Patris tantùm ſubſtantia, ſed etiam à Filij. Cùm autem ſit vtriuſque ſubſtantiæ conſors, vt pote conſubſtantialis, & dicatur de Patre procedere, de quo & naſcitur Filius, non parua vertitur quæſtio, quid ſit inter natiuitatem & proceſſionem. Et confitetur de illa excellentiſſima natura non ſolùm ſibi, verùm nulli mortalium poſſibile fore diſtinguere, quid ſit inter naſci & procedere; quamuis comprehendatur quòd non omne quod procedit, naſcatur; attamen omne procedens eſt quod naſcitur: non enim poteſt aliquid naſci, ſi non procedat ex eo de quo naſcitur, vt filius ex parente. Cùm enim ex ſecretis vteri materni procedit in lucem, dicitur naſci, ſed non ita cùm procedit ex ſecretis patris in matrem. Proceſſionem quippe negare non valemus, cùm fiat defluxio ſeminis in vterum matris, de quo poſteà filius procedens natus eſſe dicitur. Non iſta dicimus velut alio tempore de Patre proceſſerit Spiritus, & alio de Filio; verùm oſtendere volentes, non omnem proceſſionem eſſe generationem; omnem autem generationem eſſe proceſſionem: ſicut non omne quod bipes eſt, homo eſt; quamuis bipes ſit omnis qui homo eſt. Hoc quod ponit exemplum, propter diſtinctionem ponit natiuitatis & proceſſionis; non tamen propriè ſignificans quid ſit naſci vel procedere, ſed veluti cùm dicitur; quid ſit ſpecies, quid ſit genus. Bipes enim genus eſt eius ſpeciei, quæ eſt homo; & homo ſpecies eſt eius generis, quod eſt bipes: ſi genus conſideres, & homo, & volatile bipedes ſunt; ſi ſpeciem, homo bipes eſt. Idcircò dixit: Non omne bipes homo; quoniam hoc generali vocabulo etiam aues comprehenduntur. At verò cùm dixeris hominem, comprehendis omnem quidem hominem ſimul, ſed non omne quod eſt bipes; ampliùs enim ſignificat quàm homo: & ideò hæc definitio

nec

nec hominem propriè significat, nec bipedem propriè; sic & processio & natiuitas. In processione námque monstratur natiuitas, sed non semper: veluti cùm dicitur: *De ore sapientis procedit mel.* Et Psalmista de sole: *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Thalamum námque solis secretum quoddam, & ab hominum conspectu remotum significat; vnde lucem præbiturus mortalibus singulis diebus procedit. At verò natiuitas processionem semper ostendit, quia nunquam potest fieri sine processione: quidquid enim nascitur, etiam procedit: ac propterea dicit quidem beatus Augustinus quid sit generatio & processio, sed sicut in genere, vel sicut in specie, non verò sicut in proprio: dicit enim hæc se nescire, nec propriis finibus illa posse distinguere. Et cur hoc? subiicit causam, inquiens, quia & illa & ista est ineffabilis, id est generatio Filij, & processio Spiritus sancti. Sicut Propheta de Filio loquens, ait: *Generationem eius quis enarrabit?* Ita de Spiritu sancto verissimè dicitur: processionem eius quis enarrabit?

Psal. 18. 6.

Isay. 53. 8.

Quibus verbis ostendit & natiuitatem Filij sicut processionem Spiritus S. non enarrari posse, quia sint ineffabiles: ac propterea non deberi scrutari quod non possit enarrari; quia nullo modo possit comprehendi. Debere verò sufficere quod super his scriptura sancta testatur, natum Filium de Patre, Spiritum verò S. procedere, non à Patre solùm, verùm & à Filio: sicut consequenter insinuat, dicens: [Satis sit ergo nobis, quia non est à seipso Filius, sed ab illo de quo natus est: non est à seipso Spiritus S. sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus, vnde & Spiritus Patris dictus est, vbi legitur: si autem Spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis. Et Spiritus Filij, vbi legitur: *Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius.*] Hîc aduersus Maximinum Arrianum doctor Augustinus agens, ostendit Spiritum sanctum tam de Patre quàm de Filio procedere; quod qui negare contendunt, Arriomanitas se fore confitentur, nec consubstantialem Spiritum sanctum Filio fatentur: quoniam si non procedit ab illo, non est eiusdem substantiæ cuius est Filius: ac per hoc iam aut creaturam Spiritum sanctum blasphemabit, aut Fi-

Ibidem.

Rom. 8. 9.

M

lium non omnia quæ Patris sunt habere denegabit. Negare verò non potest Spiritum sanctum Spiritum esse Filij: dicit enim Apostolus: *Quoniam estis filij, misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra, clamantem Abba, Pater.* Quod si est Spiritus Filij, sicut Apostolus confitetur, aut erit subiectus, quod vult Arrianus, qui connumerat eum creaturis. Aut procedens ex Filio, quod confitentur Catholici. Eligant ergo quod volunt Imperatores Græcorum: negare non possunt Spiritum sanctum Spiritum esse Filij. Dicant ergo quomodò Filij si non procedit ab ipso. Nam si processionem negant, prædicant creationem, quod impietatis esse constat Arrianæ, quia non potest esse Filij Spiritus, si non vel creatus sit, vel procedens ab illo.

Galat. 4. 6.

Item in consequentibus: [Quid est autem: *In principio erat Verbum*; nisi in Patre erat Filius? Et ipse Filius interrogatus à Iudæis, quis esset, respondit: *principium qui & loquor vobis.* Pater* autem principium non de principio; Filius principium de principio: sed vtrumque simul, non duo, sed vnum principium. Sicut Pater Deus, & Filius Deus, ambo autem simul, non duo dij, sed vnus Deus. Nec Spiritum sanctum de vtroque procedentem negabo esse principium, sed hæc tria, simul sicut vnum Deum, ita vnum dico esse principium.] Negat esse creaturam Spiritum sanctum, dicens eum esse principium sicut Pater est principium, & Filius principium: sed Pater principium de nullo principio, Filius autem principium, sed de Patre principio: Spiritus quoque sanctus principium non de nullo principio, nec de Patre solùm principio, sed de vtroque, idest Patre principio Filióque: nec tamen tria principia, sed vnum principium; quemadmodum non tres dij Pater & Filius & Spiritus sanctus; quamuis singulus eorum dicatur Deus: sed hi tres vnus Deus.

Ibid. Cap. 17. in fine. *Ioan.* 1. 1. *Ioa.* 8. 24. *al.* * Ergo.

Item in posterioribus: [Lux de luce, Filius de Patre, & simul ambo lux vna; sicut Deus de Deo, & simul ambo vtique Deus vnus; & hoc totum non sine Spiritu amborum.] Quod dicens testatur eum ab vtroque procedere. Nam si Spiritus est Patris, quia procedit à Patre; consequenter quoque Spiritus est Filij, quoniam procedit ab illo,

Cap. 21. prope finem.

non enim diuersâ causâ dicitur Spiritus esse Patris, & Spiritus Filij, sed vnâ eadémque; illâ videlicet, quia procedit ab vtroque, sicut Spiritus est vtriusque. Nam si dicas eum Spiritum Patris, quia procedit de Patre, quænam causa restat vt dicatur Spiritus Filij, nisi quia procedat & ab illo? Hæc beatus Augustinus aduersus Maximinum agens Arrianum, de sancti Spiritus processione ex Filio sensit, dixit scripsit, Arrianam perfidiam damnans, catholicæ verò fidei pietatem affirmans; cui contradicere quisquis molitus fuerit, hostis catholicæ fidei reperitur.

Hinc etiam in collatione dialogi contra Pascentium Arrianum disputans, ait: [Si enim in homine credente ipse totus Deus credendus est habitare, quomodò Filium totum in se Pater, aut Filius Patrem totum non credatur excipere? Ac per hoc ipse in Patre, & Pater in eo manet, & ex Patre & Filio sanctus credendus est Spiritus non solùm processisse, sed semper ad agenda opera Trinitatis omninò procedere.] Vnum esse dicit sanctum Spiritum ex sancta Trinitate cooperatorem, qui non solùm substantiâ, verùm operatione Patri Filióque copuletur tanquam ab vtroque procedens, & cum vtroque cooperans: quod non posset facere, si non ab vtroque procedendo substantiam & accepisset & accipiat.

Altercatio Pascentii cum Aug. epist. 178. med.

CAPVT V.

GENNADIVS Constantinopolitanus Episcopus, vir multa lectione Antiquorum peritus, in libro Ecclesiasticorum dogmatum de Spiritus sancti processione sic loquitur: [Credimus vnum Deum esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Patrem eo quòd habeat Filium. Filium eo quòd habeat Patrem. Spiritum S. eo quòd sit ex Patre & Filio. Pater ergo principium diuinitatis * principale nomen: * quia sicut nunquam fuit non Deus, ita nunquàm fuit non Pater, à quo Filius natus, à quo Spiritus sanctus non natus; quia non est Filius, neque ingenitus, quia non est Pater; nec factus Spiritus sanctus, quia non est ex nihilo, sed ex

Extat tomo 3. Operum S. Augustini Gennadio Massiliensi Presbytero inscriptus cap. 1.
** Verba hæc, principale nomẽ, in editis non habentur al.* * qui.

Deo Patre, & Deo Filio Deus procedens.] Dilucidè ſatis eſſe profitetur Spiritum ſanctum ex Patre & Filio, quod eſt de ſubſtantia Patris Filiíque procedere. Non enim aliter ex vtroque poterat eſſe, ſi non ſubſtantialiter procederet ab vtroque. Propter quod dicit in conſequentibus, quòd [ex Deo Patre & Deo Filio Deus ſit procedens.] Et cùm eum dicat procedentem, negat tamen eum dici debere vel natum, quia non eſt Filius, vel ingenitum, quia non eſt Pater.

FVLGENTIVS Epiſcopus, litterarum ſtudiis admodùm eruditus, & vitæ ſanctitate perſpicuus, ab Arrianis quoque pro Catholica fide multa perpeſſus, in libro quæſtionum de Spiritus ſancti proceſſione ſic ait: [Sic totum quod eſt ipſâ naturâ commune tribus inuenitur eſſe perſonis, vt aliquid tamen inueniatur, quo propriè vnaquæque perſona noſcatur: quod tamen nec inueniatur ſeparabile, nec poſſit eſſe commune. Nam proprium Patris dicimus eſſe, quòd genuit: proprium dicimus Filij eſſe, quòd ſolus de ſolo Patre natus eſt, proprium Spiritus ſancti quòd de Patre Filióque procedit. In his verò propriis nulla eſt naturæ ſeparatio, ſed quædam perſonalis agnitio.] Dicit hic author quid commune, quid propriè vnaquæque ſanctæ Trinitatis perſona noſcatur habere; commune quidem ineſt tribus perſonis vnius naturæ conſubſtantialitas; proprium verò ſingulis, quòd Pater ſolus genuit, Filius ſolus natus de Patre ſolo. Spiritus ſanctus quòd de Patre Filióque procedit. Quâ de re qui recipiunt Patris ineſſe proprium, quòd ſit Genitor, & Filij proprium, quòd ſit genitus, recipiant quoque neceſſe eſt eſſe Spiritus ſancti proprium, quòd de Patre Filióque procedit. Quòd ſi negare contendunt, dicant quid ſit ei proprium. Nam proceſſio de Patre communis eſt etiam Filio; quoniam omne quod naſcitur procedit etiam, ergo ſecundum Doctoris huius ſententiam, proprium eſt Spiritus ſancti quòd de Patre Filióque procedit, quòd nec Patri nec Filio cernitur eſſe commune: ſiquidem Pater de nullo, Filius verò de ſolo Patre, Spiritus autem ſanctus de vtroque.

Hic liber non extat

Item in conſequentibus: [Non ergo potuit Spiritum ſan-

ctum diuinitas Filij accipere, cùm ipse Spiritus sanctus sic procedat à Filio, sicut procedit à Patre; & sic detur à Filio, sicut datur à Patre. Nec illa natura, vnde Spiritus sanctus habet originem, potuit vel expectare vel accipere largitatem. Spiritus ille totus est Patris, totus est Filij; quia vnus naturaliter Spiritus est Patris & Filij. Proinde totus de Patre procedit & Filio, totus in Patre manet ac Filio; quia sic manet vt procedat, sic procedit vt maneat. Vnde naturaliter hanc habet cum Patre ac Filio vnitatis plenitudinem, & plenitudinis vnitatem, vt totus à Patre, totus habeatur à Filio. Non ergo accepit Spiritum sanctum diuinitas Filij, cum qua vnius est naturæ Spiritus sanctus, & ex qua habet quidquid habet, imò de qua est hoc quod est; quia quod naturaliter habet, hoc est.] Locus iste tractatur de plenitudine diuinitatis Christi, & de ipsius humanitate: humanitatem quidem dicit accepisse Spiritum sanctum, non quidem ad mensuram, quia diuinitatis plenitudo consistit in illa, sicut Euangelium testatur, dicens de Christo: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.* Veritas ad diuinitatem, gratia refertur ad donum. Vt enim homo de Virgine natus perfectus esset Deus, sicut perfectus est homo, non merito, sed gratiæ diuinæ dono percepit. At verò diuinitas naturaliter habet, vt sit plena atque perfecta, nullius indiga, nec minorationem valens accipere, nec augmentum sustinere. Secundùm hanc diuinitatis plenitudinem Filius Dei Christus non potuit Spiritum sanctum accipere, quandoquidem ipse Spiritus sanctus sic procedat ab ipso: sicut & à Patre procedit, & detur ab illo; nihilominus quemadmodum datur à Patre. Qua de re diuinitas Filij, de qua sumit originem Spiritus sanctus, non valet accipere largitatem eius, cui sit causa existendi: est enim ille Spiritus totus Patris, & totus Filij; & cùm sit amborum totus, vel alterutrius totus, non conuertibilitate fit, vt Pater & Filius dicantur esse Spiritus S. velut ab illo suscipientes essendi causam; nec solus Filius Spiritus sancti Filius, velut ab illo percipiens existentiam: quoniam naturaliter vnus Spiritus est tam Patris, quàm Filij, percipiens ab illis essentiam.

Ioan. 1. 14.

Proinde ſicut Beatus Fulgentius teſtatur, totus de Patre procedit, & totus de Filio: non enim pars illius à Patre, pars quoque procedit à Filio; neque pars manet eius in Patre, pars rurſus in Filio. Eſt enim inſecabilis, & impartibilis, neque ex diuerſis compoſitus: & ſic manens vt procedat, ſic procedens vt maneat. Naturaliter enim habet cum Patre ac Filio plenitudinem vnitatis, & vnitatem plenitudinis, & totus habetur à Patre & totus habetur à Filio. Non ergo diuinitas Filij Spiritum S. accepit, quem priùs non habuit, cùm ſit Spiritus S. eiuſdem naturæ cuius eſt Filius, vtpote de quo accepit quidquid habet, imò de quo eſt hoc quod eſt; quoniam ſubſtantialiter de diuinitate Filij eſt. Quibus omnibus euidenter oſtenditur Spiritus ſancti proceſſio non minus eſſe de Filio quàm de Patre: quòd quiſquis negare intenderit, negabit pariter Spiritus ſancti ſubſiſtentiam; quoniam non poteſt ſubſiſtere, niſi eſſentiam accipiat ab illo de quo procedendo ſubſiſtit. Hoc ſanctus Fulgentius aduerſus Arrianam perfidiam diſputans de Spiritus ſancti proceſſione locutus eſt, approbans veriſſimè dici tam à Patre quàm à Filio procedere Spiritum ſanctum, quoniam ſit vtriuſque Spiritus, eſſentiam accipiens ab vtroque; quod qui negat, monſtratur Arrianæ perfidiæ obnoxius eſſe.

CAPVT VI.

SEd ad Athanaſium Alexandrinum Epiſcopum reuertamur, quem in exordio catholicorum teſtium primum poſuimus, vt is ſit clauſula teſtificationis de proceſſione ſancti Spiritus à Filio, qui fuit initium. In libro namque ſecundo de propriis perſonis, & de vnito nomine diuinitatis aduerſus Arrianos ſic ait: [In hoc ſanè alius eſt Pater in perſona, quia verè genuit; & in hoc eſt alius Filius à Patre in perſona, quia verè ab eo genitus eſt. Sed in hoc alius eſt in perſona Spiritus hic principalis paraclytus à Patre & Filio, qui in Pentecoſte in Apoſtolos effuſus eſt, quia verè de vnita diuinitate Patris & Filij procedit.] Hic Au-

Libri II. de propriis perſonis an verè ſint Athanaſij ſubdubitant quidam docti.
Lib. 2. med *Sed diuerſa hic habet Author in nonnullis.*

thor singularum proprietatem personarum distinguens, & vnitate diuinitatis coniungens, ostendit quid singulis sit proprium, quid commune. Proprium Patris esse dicens, quòd genuit; in quo nec Filio nec Spiritui sancto participatur, alioquin non ei esset proprium Patris vocabulum: & Filius in hoc discernitur à Patre quòd genitus sit, ille vero genuerit. Sed nec in generationis proprietate Spiritus sancti communionem recipit vllam, quoniam cùm hic sit genitus, illo non esse genitus approbetur. Spiritus autem sanctus hoc rursus habet proprium, vt nec genuerit, nec genitus sit, sed de vnita Patris & Filij diuinitate procedat; in quo nec Patri nec Filio communicat. Pater enim de nullo, Filius de solo Patre, Spiritus autem sanctus de Patre Filióque. Quod qui negare contendit, ostendat vnde Spiritus sancti persona distinguatur à Patris Filiíque proprietate. Et hæ tres personæ sanctæ Trinitatis suis proprietatibus cùm distinguantur à singulis, diuinitatis vnitate socientur, vt nullam contineant in diuinitatis communione differentiam, sed sit in personis proprietas, in diuinitate indifferens vnitas.

Item in libro septimo: [*Cur qui me videt, videt & Patrem meum*, indicat, si non est in his vna inuisibilis imago naturæ veritatis? Cur legitis; *seruari vnitatem Spiritus in vinculo pacis*, si eum de ipsa vnita diuinitate Patris, & Filij esse non accipitis? Cur legitis Vas electionis dixisse: *Omnes vnum Spiritum potauimus*, si eum vos de vnita vera deitatis natura discernitis?] Testatur Filium eiusdem naturæ esse cuius sit Pater, quod negabant Arriani, quoniam sit in Patre Filióque vna inuisibilis imago naturæ veritatis. Testatur & Spiritum sanctum eiusdem substantiæ fore cuius sit Pater & Filius, quoniam existat de vnita deitate Patris & Filij: quod dicens liquidò monstrat quòd procedat ab vtroque: cùm enim sit deitas Patris & Filij sic vnita, vt nullam differentiam recipere possit, non potest procedere Spiritus de deitate Patris, nisi procedat & de Filij. Quemadmodum nec de Filij deitate, nisi procedat etiam de Patris; alioquin vnita deitas Patris & Filij non erit iam indifferens, si procedat Spiritus de deitate Patris, & non pariter proce-

Ante medium.
Ioan. 14.

dat de deitate Filij : ac per hoc iam non erit vnita : quod est impium & Arrianum. Dicatur ergo secundùm fidem Catholicam, quòd beatus Athanasius confitetur, Spiritum sanctum de vnita deitate Patris & Filij esse. Item testatur quòd vnum Spiritum 'potauerimus. Quod dicens approbat non alium esse Patris Spiritum, & alium Filij, sed qui sit Filij, sit etiam Patris; ipséque est de vnita vera deitatis natura, id est Patris Filiíque substantia, quæ tanta vnitate consistit, vt nulla separatione diuidatur; cuius substantiæ dum Spiritus sanctus sit quoque vnus, approbatur euidenter à Patre Filióque procedere, quibus in vnita natura deitatis coniungitur.

Paulò pòst — Item infra: [Hypocritæ, quemadmodum suscipitis (hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens vnicuique sicut vult) si eum de vnita deitatis operatione secernitis? * Vnita deitas totius est sanctæ Trinitatis, in qua pariter consistit & persona Spiritus sancti, sine qua nec Trinitas erit.] Ergo dicens deitatem vnita operatione coniungi, testatur Spiritui sancto Patrem Filiúmque cooperari; nec posse natura secerni quos eadem operatio coniungit. Consequenter ergo de vnita constat natura Patris Filiíque Spiritus, quibus & substantia iungitur & operatione.

** Hæc quæ sequuntur in editis non extant.*

Ibid. — Item: [Hypocritæ, quomodò accipitis dictum fuisse: Idem Spiritus, idem & Dominus, idem & Deus; si eum vos verum Deum de vera natura, in omnibus mirabilia operantem, non suscipitis?] Spiritum & Dominum dicit & Deum: & verum quidem Deum de vera natura. Dum dicit de vera natura confitetur non à se fore Spiritum sanctum, sed de vera natura Patris Filiíque. Sicut enim naturæ veritate Pater & Filius non separantur, sic Spiritus sanctus de vtriusque subsistit vera natura: quoniam non potest procedere de natura Patris, si non etiam procedat de natura Filij: quoniam quæ natura Patris est, eadem est & Filij. Et dicendo beatus Athanasius Spiritum sanctum verum Deum de vera natura, nec addendo Patris vel Filij, profectò dat intelligi de vtriusque vera natura, verum Deum Spiritum sanctum esse, in omnibus mirabilia operantem.

Ibidem. — Item: [Hypocritæ, per quem subministratur sermo sapientiæ,

pientiæ, siue verbum scientiæ, siue fides, siue gratia sanitatis, siue operatio virtutum, siue prophetia, siue separatio Spirituum, nisi quoniam de vnita plenitudine est?] Hæc omnia quæ commemorat, dona sancti Spiritus esse nemo fidelium ambigit. Inferens autem in conclusione hæc Spiritum sanctum posse, quoniam de vnita plenitudine est, profectò confitetur quòd de Patre Filióque procedit. Vnita námque plenitudo diuinitatis Patris est & Filij: nam cùm sit plena diuinitas Patris, & plena diuinitas Filij, quia perfecta, quia non valens augeri; ita tamen vnita, vt non duæ plenitudines, sed vna plenitudo; sicut nec duæ deitates, sed vna deitas & dicatur, & existat; & de hac vnita plenitudine Spiritum sanctum confitetur esse, quoniam de plenitudine Patris & Filij procedit, plenus & ipse consistens Deus quia perfectus, quia non valens augmenti recipere quantitatem. Si enim iuxta nouam hæresim de Patre tantùm procedit Spiritus, non de vnita plenitudine procedit, quoniam non est illic communitas Filij, singularitas vbi est Patris. Est autem hoc falsum atque hæreticæ prauitatis plenum. Dicatur igitur iuxta beati Athanasij sententiam, de vnita plenitudine procedere Spiritus sanctus, quoniam consistit de vera deitate tam Patris quàm Filij verus Deus.

Item infra: [Ergo quia dixit: *Verbo Domini cæli firmati sunt: & Spiritu oris eius omnis virtus eorum*: cognosce hoc Verbum substantiuum non aliunde quàm de Patre proprium natum fuisse; sed & Spiritum oris eius eum Spiritum dixit, qui de ipsa vnita substantia processit.] Arriani negabant tam Filium quàm Spiritum sanctum Patris esse consubstantiales, & ideò per totius disputationis textum præsentem tam Filij quàm sancti Spiritus consubstantialem deitatem Patri contendit approbare: quemadmodum loco præsenti; Verbo Domini cœlos firmatos dicens, Filij diuinitatem; Spiritu verò oris eius omnem virtutem eorum, Spiritus S. consubstantialitatem significat. De quo subiungit etiam, quòd de ipsa vnita substantia processit. Insinuans profectò quòd de Patre Filióque procedat, quorum est vnica substantia. Hinc consequenter ait: *Sic autem inuenimus*

Ibid. In fine. *Psal.* 32.

Ibid. Paucis additis.

non ex alia natura quàm de ipsa : Subauditur esse Spiritum sanctum. Blasphemabant Arriani Spiritum sanctum ex alia natura fore quàm sit pater : nam contendebant eum esse creaturam. Quos explodens beatus Athanasius dicit eum non ex alia natura esse, quàm pater; & de vnita substantia Patris filiique processisse. Ac per hoc testatur vnitam esse patris & filij & Spiritus sancti substantiam, quam Græci dicunt οὐσίαν & vnitam eiusdémque esse Trinitatis operationem.

Ista non habentur in editis. In libro octauo : [Quomodò ergo duo ligna coniuncta missa in fornacem ignis, & de duobus lignis procedit flamma inseparabilis; sic de Patre & Filij virtute procedit Spiritus sanctus, ipsam virtutem deitatis habens.] Nemo putet Deum Patrem & Deum Filium tanquam duo ligna vnius flammæ voluisse dicere beatum Athanasium subiectos Spiritui sancto, verùm de rebus materialibus sumpsisse similitudinem eius rei, quæ non est materialis, vel loco diuisibilis; & non ex toto, sed pro parte : non enim creatura potest ex omni parte Creatori consimilis inueniri, qua de re sensum debemus potiùs intelligentiæ perpendere. Dicit enim, non quia Spiritus sanctus de Patre Filióque procedit tanquam de duobus lignis vnus ignis & inseparabilis, Spiritum sanctum idcircò separabilem videri; vel tanquam duos Spiritus, vnum Patris & alterum Filij, sed vnum eundémque Spiritum sanctum, vnam eandémque deitatis virtutem habentem, quam habet Pater & Filius, à quibus procedit. Nec hoc vel impossibile, vel incredibile videri, quoniam in rebus materialibus inueniatur aliquid de duobus nasci, quod singulariter subsistat, nec dualitatem recipiat. Item in eodem libro : [Pater in Filio, & Filius in Patre; Spiritus autem sanctus coniunctio diuinæ virtutis, & vnitas Trinitatis.] Hæc dicens ostendit Spiritum sanctum caritatem esse Patris & Filij : neque enim aliud est quo potentiùs & conuenientiùs vnitas sanctæ Trinitatis perficiatur. Non tamen sic accipiendum hîc caritatem, quæ est Spiritus sanctus, vt sit qualitas, & non substantia, cùm vna sit persona sanctæ Trinitatis. Coniunctionem autem appellat Spiritum sanctum, vel vnitatem Patris & Filij,

Neque isthæc.

quoniam de vtroque procedens vtrumque coniungit, manens ipse non diuisus, non separatus, & consubstantialis, quoniam sanctæ Trinitatis vnus existit.

Item in libello fidei, sic ait: [Pater verus genuit Filium verum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, perfectum de perfecto totum à toto, plenum à pleno; non creatum, sed genitum, non ex nihilo, sed à Patre vnius substantiæ cum Patre: & Spiritum sanctum verum Deum, non ingenitum, neque genitum, non creatum, nec factum, sed Patris & Filij semper in Patre & Filio.] Et hîc Spiritum sanctum nec genitum dicit esse, nec ingenitum, eo quòd Filius sit genitus, sicut superiùs dixit, Pater autem ingenitus, nec tamen propterea vel creatum, vel factum, cùm sit Patris & Filij Spiritus, semper in Patre & Filio permanens. Dicens autem Patris Filijque esse Spiritum, non tamen creatum, neque factum, ostendit ab vtroque procedentem, qui tanquam consubstantialis & coæternus in Patre sit semper & in Filio, quo sanctæ Trinitatis vnitas nec loco nec tempore separabilis extat. Item in libro decimo ponens testimonium Apostoli dicentis: [*Quis enim cognouit sensum Domini qui instruat eum?* * *Nos autem sensum Christi habemus.* Quo posito subiungit: Sensum autem IESV Christi in substantia propria Apostolus Spiritum sanctum esse professus est.] Substantiam propriam Christi beatus Athanasius appellat diuinitatem eius, cuius substantiæ sensum Spiritum sanctum esse profitetur: sensum autem in hoc loco non secundùm humani corporis vel auditum, vel visum sentiendum, sed secundùm quod appellamus sensum animi, intellectum eius significare volentes. Dicit autem intellectum IESV Christi Spiritum sanctum, non quòd non intelligat à se, vt intellectus eius sit Spiritus sanctus: est enim sapientia Patris, *Attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter*: sed ideò vult Christi sensum accipi Spiritum sanctum, vt nos instruat de Christi substantia Spiritum esse sanctum: sicut enim sensus animi non potest ab animo separari, nec aliunde quàm ab animo nascitur, ita Spiritus sanctus cùm dicatur secundùm Apostolum sensus esse IESV Christi, non à substantia diuini-

Lib. II. de fide vnitatis Patris &c. Ad Theophilum init.

In posterioribus editionibus an. 1627. Videbis

Lib. 21; vbi supra. ante med. al. * Nos

Sap. 8. 1.

tatis Christi separatur, nec aliunde quàm ex ea procedit; est enim consubstantialis Filij, processionem habens ipsius de diuina substantia.

Joan. 14. 6 Rom. 8. 2. Galat. 4. 6. Et posteriùs: [Audientes ergo & Saluatorem dicentem: *Ego sum vita.* Et Paulum scribentem: *Lex enim Spiritus vitæ.* Et rursum: *Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra.* Videntes etiam Vnigenitum in faciem Apostolorum inspirantem, & dicentem: Accipite Spiritum sanctum: inspirationem Filij in propria vita & substantia manentis, Spiritum esse docemur. Et neque genitum, neque creatum esse à Filio sapiamus.] Quibus omnibus instruimur Spiritum sanctum de Filio procedere, & in propria vita substantiáque manere. Et licet inspiretur à Filio, quod est eum de Filio procedere, non esse tamen neque creatum, neque genitum ab illo. Non est enim neque Filius, neque creatura Spiritus sanctus. Quibus euidenter instruit eiusdem Spiritum sanctum esse substantiæ, cuius est & Filius, vtpote procedens ab illo; nec qui sit vnus de creaturis, sed creaturarum Sanctificator. Vnde cùm dicit eum secundùm Apostolum Spiritum Filij, non vult eum intelligi subiectum, quia non est creatus; sed vult vt intelligatur procedens, non tamen genitus, quia non est Filius. Accepit tamen de substantia Filij propriam existentiam, quoniam est vna sanctæ Trinitatis persona.

Item in libro disputationis aduersus Arrium: [Apparet Spiritum sanctum à Patris & Filij substantia non esse alienum, dum non à seipso tanquam alienus & extraneus, sed vtpote vnius eiusdemque naturæ socius: quæ Patris & Filij communia sunt agit & loquitur; nam si de propriis loqueretur, non solùm à Patre alienus, sed & fallax & deceptor proculdubio haberetur. Quoniam, vt ait Filius, Omnis qui loquitur mendacium, de propriis loquitur, & ideò hic verum loquitur, quia non de proprio, idest non à seipso, sed Patris & Filij quæ loquenda sunt loquitur: De meo, inquit Filius, accipiet, & annuntiabit vobis. Et vt ostenderet hoc esse à se accipere, quod est etiam de Patre sumpsisse, ait: Ideò dixi, de meo accipiet; Quia omnia quæ habet Pater mea sunt. Vides ergo Spiritum sanctum à

Joan. 8. 44. Joan. 16. 14. Ibid. v. 15.

Patre & Filio non esse discretum, dum ea loquitur quæ Patris & Filij propria esse noscuntur.] Luce clarius ostendit Spiritum sanctum de Patre Filióque procedere, & ambobus esse consubstantialem. Ait enim eum à Patris & Filij substantia non esse alienum, quoniam non sit à semetipso, sed ab eis à quibus procedit : & quoniam sit eiusdem naturæ substantiæque cuius est Pater & Filius, non loquitur propria, sed quæ Patris & Filij sunt communia. Non enim est à seipso, & idcircò quæ loquitur, eorum esse constat à quibus accepit, vt & sit, & agat, & loquatur. sicut nec Filius de propriis loquitur, sed à Patre quod loquitur accepit. *Omnis qui loquitur mendacium de propriis loquitur*; & idcircò beatus Athanasius Spiritum sanctum dicit verum loqui, quia non loquitur de proprio, non enim est à seipso, sed ea loquitur quæ sunt Patris & Filij; quoniam sicut consubstantialis est illis, ita percepit ab illis quæ loquitur, non priùs existendo, & posteà accipiendo, sed procedendo accipiens. Et inducit Filium dicentem. *De meo*, inquit, *accipiet, & annuntiabit vobis*. Et cur hoc dixerit, exponit cùm subiungit : Hoc est, inquiens, de Filio accipere, quod est etiam de Patre sumpsisse: quoniam Pater & Filius sicut substantiâ non separantur, ita in processione sancti Spiritus nullo modo diuiduntur. Idcircò subiungit Filium dixisse : *Propterea*, inquit, *dixi, de meo accipiet: quia omnia quæ habet Pater mea sunt*. Ostendens Spiritum sanctum cùm procedit à Patre, procedat & à Filio; & cùm procedit à Filio, procedat etiam & à Patre. Vnde in fine concludens ait, Spiritum sanctum à Patre Filióque non esse discretum, quibus & naturâ iungitur & operatione. Nàm ea loquitur & ait quæ Patris & Filij propria esse noscuntur, ab vtroque procedens, ab vtroque percipiens sicut essentiam sic operationem, indiuisus ab eis tam voluntate quàm virtute, vtpote vnus ipsius eiusdémque sanctæ Trinitatis existens. Hæc beatus Athanasius de processione sancti Spiritus dogmatizans approbat eum procedere tam de Patre quàm de Filio. Cui Græcorum Imperatores si velint contradicere, videant in professione sanctæ Trinitatis quos sequantur Authores. Nam istius beatissimi catholicissi-

Ioan. 8. 44.

Ioan. 16. 14.

mique viri authoritatem omnis catholica Christi amplectitur Ecclesia, veneratur & defendit.

Sufficiant ista nos dixisse de Spiritu sancto, authoritatem maiorum sequentes, sanctarúmque scripturarum magisterium imitantes, nos quidem approbare volentes, quòd Deus sit & consubstantialis Patri Filióque coæternus, & per omnia similis potentiæ, similis virtutis, vnius eiusdémque maiestatis. Hæc námque quæstio sanctorum disputatione Patrum ventilata atque determinata est; expugnantium perfidiam hæreticorum, qui de Spiritu sancto malè sentientes negabant eum esse Deum verum: nobis autem ex hoc non multa disputandi necessitas incubuit, quamuis non pauca sint à nobis ex hoc dicta, cùm se locus obtulit. De processione verò ipsius plura sunt dicta, de qua quæstio nata est, quæ sufficere credimus pietatem amantibus, & veritatem diligentibus, magísque sapientiæ lumen quàm tenebras erroris sectantibus. De quibus vtrísque loquitur Spiritus sanctus in Salomone, dicens. *Noli arguere derisorem*
Prou. 9. 8. *ne oderit te. Argue sapientem, & festinabit accipere.* Et rur-
Prou. 23. 9. sum: *In auribus insipientium ne loquaris: non enim recipient nisi dixeris illa quæ versantur in corde eorum.* Quapropter videant Spiritus sancti calumniatores, ne nolentes recipere sapientiæ disciplinam, illis comparentur, qui suam præferre volunt insipientiam sanctarum regulis scripturarum. Hos tamen modernos, non disputatores, quia nihil ex ratione vel redarguunt vel astruunt, sed nouitatis assertores, quibus similes esse dicamus? Cùm enim negare volunt Spiritum sanctum de Filio procedere, vnde quod dicunt comprobent, nullam vel ratiocinationem, vel authoritatem ostendunt: vnde tumor potius leuitatis esse videtur, quàm prudentiæ grauitas. Adeò denique arrogant sibi, vt quidquid asserunt, authoritas esse videatur: similis eis qui cæci non videntes lucem, iurant solis præsentiam non esse super terram, cùm dies sereno lumine fulgeat. Sed dicamus illis quod
Ioan. 5. 39 Saluator Iudæis loquitur: *Scrutamini scripturas. Illæ sunt enim quæ testimonium perhibent de me.* Sic & isti sacrarum volumina scripturarum scrutentur. Et illæ sunt quæ

testimonum perhibent quidem Spiritui sancto quod de Patre Filióque procedat. Euoluant Catholicorum dogmata Patrum; & reperient vnde suum corrigant errorem, depon ántque stultitiæ tumorem, quo putant sibi potiùs quàm veritati credendum, & Maiorum authoritatem suæ væsaniæ postponendam: discant priùs quod appetunt docere, ne dum imperitiam suam pro summa peritia voluerint iactare, similes illi fiant, qui postquam elatus est in sublime, dicente Salomone, stultus apparuit.

Prouerb. 30.32.

Verùm tempus est iam ad reliqua quæ criminosè proferunt transire, quibus dum gestiunt Latinos reprehendere, quàm sint ipsi reprehensibiles, liquidò demonstrant.

Explicit liber tertius.

INCIPIT LIBER QVARTVS RATRAMNI CORBEIENSIS MONACHI CONTRA GRÆCOS.

CAPVT I.

De diuersis Ecclesiæ consuetudinibus agitur.

OBIECTA quæ sequuntur dum sapientiæ parum, imperitiæ verò non parum continere videantur, poterant omitti, si non minùs prudentibus erroris scandalum viderentur posse parturire. Dum enim talia sint quæ formam pietatis videantur ostendere, plurimos valent incautos decipere, non valentes discernere quid inter veram simulatámque distet religionem. Etenim cùm nihil de dogmate fidei contineant, in quo Christianitatis plenitudo consistit, verùm consuetudinem suæ Ecclesiæ tantummodò narrent, nihil isthinc vel approbandum, vel refutandum nostræ restabat Ecclesiæ. Non

1. Cor. 1. 10 enim continetur in hoc illud Apostoli dicentis: *Obsecro vos vt idem dicatis omnes; & non sint in vobis vlla schismata.* Quæ sint autem de quibus obsecrat idem sentire, idem loqui, nec vllam fieri diuisionem, monstrat alibi, dicens: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes est, & in omnibus vobis.* In his enim nulla fit diuersitas credentium, quando sanctæ Trinitatis confessionem, & Saluatoris nostri IESV Christi natiuitatem ex Virgine, passionem, mortem, resurrectionem, in cœlos ascensionem, ad dexteram Patris confessionem, & corde credimus vt iustificemur, & ore confitemur, vt saluemur: sed & ipsum venturum tam viuorum quàm mortuorum iudicem: & vnum baptisma in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, æquali confessione quicumque sumus Christiani tenemus & confitemur. In his enim obsecrat nos Apostolus idem sapere, non diuersa sentire.

Quid in Ecclesia vniformiter ab omnibus tenendum.

Mutantur aliquando consuetudines.

Act. 4. 34.

Cæterùm consuetudines Ecclesiarum nec eædem sunt omnes, nec ab omnibus possunt vniformiter haberi. Principio siquidem nascentis Ecclesiæ Apostolorum acta testantur quòd qui Hierosolymis erant credentes, nihil proprium possidebant: possessiones autem quas habebant, vendebant, eorúmque pretia coram pedibus Apostolorum ponebant, distribuebántque singulis prout cuique opus erat: erant enim eis omnia communia. At verò de Gentibus qui crediderant non eadem Religionis forma detinebat: scribitur enim in eisdem Actis Apostolorum, quæ per Apostolos præcepta susceperant, quæque seruantes salutis æternæ participes existerent: Hæc autem erant, vt abstinerent se à simulachrorum cultura, à fornicatione, & sanguine, & suffocato: nihil enim supra voluerunt eis imponere: sicut literæ testantur Credentibus de præputio ab Apostolis missæ, In quibus hoc ferebatur.

Act. 15. 28. 29. *Visum est*, inquiunt, *Spiritui sancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria; vt abstineatis vos*

Ibid. 29. *ab immolatis simulachrorum, &c.* Et in conclusione: *A quibus custodientes vos bene agetis.* Quis non videat diuersam esse Religionis consuetudinem; nihil proprium possidere, sed communiter viuere, & omnia sua retinere, neque nisi

paucissimis

paucissimis præceptis mancipari? Aliud est námque perfectionis summam assequi; quod fecerunt qui cuncta sua vendentes pauperibus ea distribuebant, & pauperem Christum ipsi pauperes effecti sunt secuti: aliud autem qui vix præcepta pauca complectentes inter initia Religionis continebantur, nec tamen ob hoc alieni facti sunt ab eis qui summa tenebant isti qui minima, veluti dicam, præcepta sectabantur. Etenim licet obseruantiæ fuerint qualitate dispares, fidei tamen vnitate sociabantur.

EVSEBIVS Cæsariensis Episcopus in historia Ecclesiastica scribit de Credentibus qui morabantur Alexandriæ, quòd Religionis feruore detinebantur, quàm excellenti conuersationis Philosophiâ sese gerebant. Ait ergo: [Primò omnium renuntiant cunctis facultatibus suis, qui se ad huiusmodi Philosophiam dederint, & bonis suis quibus intersunt cedunt. Tum deinde quòd omnes etiam vitæ sollicitudines procul abiiciant, & extra vrbem egressi in hortulis, vel exiguis quibúsque agellulis degant, refugientes impa ris propositi consortia, & vitæ dissimilis contubernia: scientes impedimento esse hæc arduum volentibus iter virtutis incedere.] Et post alia: [Est autem, inquit, in singulis locis consecrata orationis domus, quæ appellatur Semnion, vel monasterium. Semnion autem significare potest honestorum conuenticulum, in quod secedentes honesta & casta vitæ mysteria celebrant. Nihil illuc prorsus quod ad cibum potúmque pertinet inferentes, vel reliqua humani corporis ministeria, sed Legis tantùm libros, & volumina Prophetarum, hymnos quoque in Deum, cæteráque his similia. In quorum disciplinis & exercitiis instituti, ad perfectam beatámque vitam studiis iugibus coalescant. Ab ortu autem diei vsque ad vesperam omne eis spatium studiorum exercitiis ducitur: quibus ad diuinam Philosophiam per sacras litteras imbuuntur; Patrum leges in allegoricam intelligentiam deducentes; quoniam formas esse & imagines ea quæ in legis littera scripta sunt, opinantur, latentis intrinsecus profundi cuiusdam diuiníque mysterij.] Et in consequentibus: [Continentiam verò velut quoddam fundamentum primò in anima collocant; & ita demum re-

EVSEBIVS. Hist. Eccl. lib. 2. cap. 16. post init. *Diuersa est versio latina ab ea quæ nunc extat in editis.* Et hæc ex Philone Iudæo *de vita contemplat. ante med.* Eodem cap.

Ibidem.

liquas ſuper hanc pergunt ædificare virtutes. Cibum potúmque nullus eorum capit ante ſolis occaſum, videlicet tempus lucis cum Philoſophiæ ſtudiis: curam verò corporis cum nocte ſociantes. Nonnulli autem etiam poſt triduum in communionem veniunt cibi, quos ſcilicet edacior ſtudiorum fames perurget. Iam verò hi qui in eruditionibus ſapientiæ, & in profundiore intelligentia ſacrorum voluminum conuerſantur, tanquam copioſis dapibus inhiantes, expleri nequeunt, & contuendo acriùs inflammantur, itaut nec quarto iam, nec quinto, ſed ſexto die demum, non tam deſideratum quàm neceſſarium corpori indulgeant cibum.

Hæc ſcribens de conuerſatione Credentium, non Alexandriæ tantùm, verùm per Ægyptum paſſim inhabitantium, docet quantum iſtorum conuerſatio diſtabat à cæteris per totius orbis amplitudinem Credentibus. Siquidem hi deſiderio patriæ cœleſtis adeò incaluerant, vt his meritò diceretur: *Veſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* In carne ſiquidem commorantes Angelicam, vt ita dixerim, in terris vitam agebant. Fertur enim per beatum Marcum Euangeliſtam, quem miſerat Apoſtolus Petrus à Roma Alexandriam vt Euangelium Chriſti illi regioni prædicaret, fuiſſe ſic inſtitutos. Num verò propterea cęteras in orbe toto Chriſti Eccleſias longè aliter degentes, ſua communione priuarant, vel in ſuos ritus ſuámque conſuetudinem transmutare geſtiebant? nouerant enim vnicuique non ſolùm hominum, verùm etiam Eccleſiæ datam eſſe gratiam ſecundum menſuram donationis Chriſti; nec tamen iſti quia continentiam velut fundamentum quoddam primò conſecrandam conſtituerant, nuptias condemnabant: niſi fortè putandum apud eos Epiſcopos atque Preſbyteros vxores duxiſſe, apud quos conſtat ipſos etiam Laïcos nuptiis abſtinuiſſe. Sed neque prandebant omni Sabbato, quos conſtat vſque ad veſperam continuata perduxiſſe ieiunia; plurimóſque illorum in tertia vel ſexta die cibum corpori vix præbuiſſe.

Philip. 3. 20.

Videant igitur Græcorum Sapientes, vel certè Principes, quàm iuſtè reprehendant Romanos in Sabbato ie-

iunantes. Ergo reprehendant & istos omni die ieiunantes; reprehendant etiam totam hebdomadam ieiunio continuantes. Quod quia stultum esse cernitur, ex hoc saltem velim vel imprudentiæ, vel leuitatis suæ perspiciant errorem, & studeant potiùs virtutis imitatores existere, quàm ieiunantibus derogare. *Non enim*, ait Apostolus, *regnum Dei est esca & potus, sed iustitia & pietas.* Et Saluator diabolum non prandendo sed ieiunando vicit. Nec suæ consuetudinem Religionis omnes Christi velint Ecclesias tenere; cùm videant tam Apostolorum temporibus, quàm discipulorum eorum, diuersas obseruationum institutiones fuisse; nec tamen fide diuersas, licet obseruantiâ dispares extiterint. Rom. 14. 17. Matt. 4.

CAPVT II.

SCribit Apostolus Thessalonicensibus: *Vos enim*, inquit, *imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa in Christo* IESV. Ista dicens ostendit etiam Ecclesias Credentium de Gentibus non eiusdem esse virtutis, verùm diuersi muneris, ac per hoc diuersæ quoque consuetudinis. Quod etiam beatus Hieronymus in prologo epistolarum Pauli testatur, dicens: [Non eas ordinem vt scriptæ sunt, sed quendam graduum tenere prouectum; vt primum locum epistolæ contineant, quæ missæ fuerant ad Ecclesias, quibus minor obseruantiæ doctrina vel virtus inerat. Medium verò teneant, quæ missæ fuerant his quæ iam ab initiis recesserant, necdum tamen perfectionis culmen obtinuerant. Vltimum verò quæ missæ fuerant perfectionis gradum obtinentibus, quæ tam scientiæ quàm virtutis eminentiâ prępollebant, vt infra se multos, supra se verò nullos haherent,] Quid enim in his monstratur, nisi quarum erat differentia in scientia & virtute Ecclesiarum, earum quoque non eadem esset consuetudo Religionis. Siquidem longè aliter se gerebant qui Hierosolymis fuerant communiter viuentes: & in fractione panis communicantes, & oratione perseuerantes, nihil proprium possidentes: atque longè aliter qui sua quæ possederant retinentes, secundum 1. Thessal. 2. 14.

gratiam sibi diuinitus impertitam Euangelium Christi, vitâ, moribus, & fide commendabant. Inter quos plurimùm extollit Apostolus Thessalonicenses, quibus donatum est vt eadem paterentur à contribulibus suis, quæ passi sunt & hi qui Hierosolymis morabantur à Iudęis.

Lib. 5. cap. 21. *ante med.* Ieiunium Quadragesimæ diuersimodè olim celebratum. *Versio latina edita discrepat ab ista.*

De varia quoque Ecclesiarum consuetudine Socrates in historia Ecclesiastica sic loquitur: [Quia verò ex consuetudine quadam per prouincias celebratur Pascha, hinc ęstimo quòd nulla Religio easdem videatur seruare solemnitates. Nam cùm vnius sint fidei, plurima tamen disponunt circa Pascha legitima; Vnde pauca dicenda sunt. Nam in ipsis ieiuniis aliter apud alios inuenis obseruari: Romani enim sex ante Pascha septimanas, præter Dominicam, sub continuatione ieiunant. Illyrici verò & tota Hellas, Alexandria quoque ante sex septimanas ieiunant; eáque ieiunia Quadragesimam vocant. Alij verò ante septem Paschæ septimanas ieiuniorum facere noscuntur initia.] Et post pauca: [Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent: nam alij omninò ab animatis obseruant; alij animantium pisces solummodò comedunt; quidam cum piscibus vescuntur & volatilibus, dicentes hæc secundùm Moysem ex aqua habere substantiam; alij verò etiam caulibus & ouis abstinere noscuntur: quidam sicco tantùm pane vescuntur; alij neque hoc: alij vsque ad nonam ieiunantes horam sine discretione ciborum reficiuntur. Et innumerabiles consuetudines apud diuersos inueniuntur. Et quia nulla lectio ex hoc inuenitur antiqua, puto Apostolos singulorum hoc reliquisse sententiæ, vt vnusquisque operetur non timore, non necessitate, quod bonum est, sed etiam circa celebritatem collectarum quędam diuersitas inuenitur. Nam dum per Ecclesias in vniuerso terrarum orbe constitutas, die Sabbathorum per singulas hebdomadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & Roma quadam prisca traditione non faciunt. Ægyptij verò Alexandriæ vicini, & Thebaïdis habitatores, Sabbatho quidem collectas agunt, sed non sicut moris est sacramenta percipiunt: nam postquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblationę facta communicant. Rursus autem

Ibid. Variorum ciborum vsus.

in Alexandria quartâ & sextâ feriâ scripturæ leguntur, eásque Doctores interpretantur; & omnia fiunt prçter solemnem orationis morem.] Item infra : [In eadem Alexandria Lectores, & Psalmi pronuntiatores, indifferenter fiunt siue Catechumeni, siue iam Christiani, dum omnes Ecclesiæ iam fideles in his ordinibus habere videantur. Ego quoque cognoui in Thessalia aliam consuetudinem, dum quidam Clericus ante Clericatum legitimè duxisset vxorem, quia cum ea mixtus fuerit post Clericatum, abdicatus est; dum in Oriente cuncti spontanea voluntate, & non aliqua necessitate, etiam Episcopi semetipsos abstineant. Plurimi enim eorum etiam Episcopatus tempore ex legitima vxore etiam filios habuerunt. Hoc quoque in Thessalia seruari cognoui, quoniam apud eos in diebus Paschæ tantummodò baptizatur; quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia verò Syriæ altare non ad Orientem Ecclesiæ, sed magis ad Occidentem habent. In Hellada, Hierosolymis, & Thessalia ad tempus vespertinum orationes similes Nouatianis Constantinopolim degentibus habent. In Cçsarea Cappadociæ, & Cypro, die Sabbathi & Dominico circa vesperam cum lucernariis Episcopi atque Presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria Presbyter non facit sermonem; & hçc res initium accepit ex quo Arrius Ecclesiam conturbauit. Romæ Subbatha vniuersa ieiunant. In Cçsarea Cappadociæ eos qui post baptisma delinquunt, à communione suspendunt. Nouatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt : Constantinopolim vero * neque apertè recipiunt, neque palam remouere noscuntur. In occidentalibus verò partibus apertè recipiunt.]

Ibid. paulò post.

Ritus diuersi.

Addendum videtur, * qui habitant,

Longum fiet si cuncta voluerimus colligere, quæ per Ecclesias toto orbe dispositas multiplex varietas obseruare dignoscitur, vel antiquitus obseruasse deprehenditur. Sed sufficiant ista breuiter ex vnius Scriptoris historia collegisse, & hoc Grçci : quatenus Imperatores intelligant Grçcorum : quàm iniustè, quàm imperitè Romanos redarguant, quòd suas consuetudines per omnia non obseruent. Cogant ergo vniuersum Ecclesiarum Christi corpus toto orbe diffusum in suarum leges consuetudinum, & tum si valent Roma-

nos diiudicent super suæ varietate Religionis, quòd à Constantinopolitana diuersi videantur haberi consuetudine. An certè doctiores sunt Apostolis; aut ex Antiquorum lectione possunt ostendere suam potiorem fore Romana consuetudinem. Historiographus siquidem illorum testatur, singulorum hoc reliquisse sententiæ sanctos Apostolos, vt vnusquisque non timore, non necessitate, quod bonum est operetur; sed magis propriæ voluntatis indicio. Siquidem cùm sint vnius omnes fidei, diuersa tamen disponunt tam circa Pascha legitima, quàm circa ieiuniorum obseruationes, aliis plures, aliis pauciores ieiuniorum dies celebrantibus. Nec ipsa ieiunia sua vel escarum, vel temporis, similitudine, vel æqualitate frequentantibus, verùm singulos vel prouinciæ suæ, vel Maiorum consuetudine, vel corporum viribus, fore contentos. Collectas quoque, id est, Conuentus populi, nec eodem tempore, nec vno more omnes tenent Ecclesiæ: siquidem aliter Alexandrini, & Romani; aliter Ægyptij atque Thebani eas celebrant: nam nec Romani nec Alexandrini die Sabbato Conuentus faciunt, quod facere comprobantur in vniuerso Oriente Christi Ecclesiæ: & Ægyptij quidem siue Thebaïdæ commorantes, quanquam Conuentus, idest, Collectas faciant die Sabbatho, non tamen sacramenta corporis & sanguinis Christi accipiunt ieiuni, sed ad vesperam post ciborum repletionem contra totius orbis consuetudinem. Addunt etiam suæ consuetudini Alexandrini quartam & sextam feriam, quibus quidem Conuentus faciunt scripturas sacras legentes, Doctoribus eos interpretantibus, non tamen solemnem oblationis morem in his diebus agunt; nec tamen propter ista à cęteris orientalibus Ecclesiis excommunicantur, à quibus esse diuersi videntur. Thessalia quoque cùm diuersæ sit consuetudinis à cęteris orientalibus: nam post Clericatus susceptionem, non patiuntur aliquem, sicut Historiographus ille testatur, etiam propriam quam ante Clericatum legitime duxerat cognoscere vxorem, quod si fecerit, ministerio priuatur; cùm per cęteras Orientis Ecclesias nullus hac lege constringatur, verum proprio relinquatur iudicio, suęque voluntatis arbitrio, vt non solùm reliqui

gradus Ecclesiastici, verùm Presbyteri & Episcopi proprias quas ante ordinationem legitimas habuêre vxores, si velint retineant; non tamen liceat non habentibus ducere, vel prioribus defunctis secunda sortiri matrimonia. Nec tamen hęc diuersitas à communione quemquam segregat, cùm consuetudo discernat. In baptismatis quoque tempore diuersitatem Thessalonicensis Ecclesia gerit à cæteris; quandoquidem in Pascha tantummodò baptizat, cùm duo sint tempora Maiorum authoritate baptismati decreta. Paschæ videlicet, & Pentecostes.

Quid Antiochiæ Syriæ memorem, cui mos est altare non ad orientem Ecclesiæ, sed magis ad occidentem habere? Constantinopolitanos idem Historiographus refert, in recipiendo vel reiiciendo binubos non idem sentire, sed esse diuisos, quibusdam sentientibus eorum receptionem, quibusdam dissentientibus ratum esse: cùm occidentalis omnis Ecclesia sine contradictione palam recipiat: nec tamen sic inter se consuetudine diuisi communionis vnitate separantur. Rogo, quæ sit ista sapientia, vel sacræ zelus Religionis, vt circa Romanos non patiantur Imperatores Gręcorum, quod in toto sustinet orbe vniuersalis Ecclesia, & velint à sua consuetudine nec Romanos, nec Occidentales discrepare, quandoquidem Orientales multimoda separentur varietate. Hæc ipsa Constantinopolis vnius consuetudinis est more contenta.

Parum est de consuetudine Credentium in Christum diuersa dixisse, si non etiam Iudæorum quòd non fuerit vniformis Religionis obseruatio demonstremus. Quamuis enim vni Deo culturam debitam exhiberent, & Mosaicæ legis præceptis continerentur, circa tamen viuendi consuetudinem, morúmque regulas, non vniformiter agebantur, sicut Iosephus Historiographus illorum his verbis commemorat: [Iudæis, inquiens, philosophiæ tres erant ab initio institutis patriis derelictæ: Essenorum, Saduceorum, & tertia quâ philosophabantur, qui dicebantur Pharisæi. Pharisæi enim cotidianam conuersationem exiguam habent, & prorsus abiectam; nihil multitudini aut delicatudini penitus indulgentes, sed quæcumque iudicio rationis oportere com-

Lib. 18. cap. 2. init. *Dissimilis Versioni vulgatæ.* Quot olim apud Iudæos sectæ. 1. *Pharisæorum.*

perta sunt, illa sequuntur. Præpositis nullo modo reluctantur; maiores natu competenti honore venerantur, itavt nec contrarium quiddam aliquando respondeant. Fato geri omnia credunt; sed neque liberum arbitrium hominis auferunt. Iudicium Dei futurum esse sentiunt; illic cunctos homines propria merita recepturos, tam eos qui secundùm virtutem vixerint, quàm illos qui nequitiâ deprauati sunt. Animas autem immortales dicunt; sed etiam in inferno congrua vnicuique habitacula pro merito vel virtutis vel iniquitatis attribui, sicut vnicuique viuenti gerebatur studium: & alias quidem animas æternis retrudi carceribus; alias autem facilitatem reuiuiscendi percipere. Et ob hæc quidem populis acceptabiles credibilésque consistunt. Quantũcumque item ad diuinitatis culturam pertinent, orationum celebrationes, templorum constitutiones expositionibus suis facienda esse prædicant. Nam tantum studij eorum prælatum est testimonium, vt ad eos plurimæ ciuitates, & maxima multitudo, cum studio grandi confluant, opinione

2. Saducæ adducti quà meliores cæteris æstimantur. Saducæi autem animas mortales existimant, simúlque cum corporibus interire. Nullas verò alias obseruationes præter legem custodiunt. Aduersus Doctores autem Philosophiæ suæ certare & reniti gloriosum annumerant; sed ad paucos admodum doctrina peruenit, vel modus exercitationis. Primates autem

3. Essen. apud eos dignitatibus honoribúsque celebrantur. Esseni autem ad Deum cuncta redigunt: immortalem animam dicunt: iustitiam autem rem pretiosam, pro qua vsque ad mortem pugnandum esse prædicant. In templo autem anathemata prohibent: sacrificia vel hostias cum populo non celebrant, quòd se plurimùm ab eis putant munditiâ vel sanctitate differre & merito: se à communi congregatione discernunt, in remotis sacrificia facientes; cultu verò morum atque conuersatione optimi, ad colendam terram & exercendam omni studio intenti. Illud etiam habent dignum & valde mirabile, quod in aliis non inuenias Gentibus tam Græcorum quàm etiam Barbarorum, quòd omnes illis in medio opes sunt, & ab eis omnia communia possidentur: nihil ampliùs inter eos ditior fruitur, nihil pauperibus defraudatur,

fraudatur, ac si nihil omninò possideatur. Sunt autem super quatuor millia hominum numero. Vxores non ducunt; neque seruos habere festinant; aliud, quippe iniquitatis, aliud seditionis oportunitatem æstimant. Isti ergo semotim apud semetipsos adiuuant, mutua sibi vicissitudine ministrantes. Susceptores autem redituum promouent, curatoresque constituunt, qui cuncta quæ terra profert in vsus necessarios, administrent. Sacerdotes autem optimos viros eligunt: cibus illis simplex est, habitus insumptuosus & mundus.] Describit adhuc Iosephus iste quartam speciem philosophiæ, quæ penes Iudæos agebatur, cuius Principem dicit Iudam extitisse, quam vel propter breuitatem omisimus, vel quia nouiter reperta, cæteris inferior habebatur. Ibidem in fine.

Posuimus ista Iudæorum, volentes ostendere circa diuinitatis quidem culturam, & Mosaïcæ legis obseruantiam, non dissimilem vsum habuisse, parique studio ferbuisse; at verò moralitatis conuersationem, & Religionis habitum longè dissimilem tenuisse. Non quòd illorum nostris temporibus approbemus religionem, verùm monstrare volentes quòd in vnius cultu diuinitatis cùm similes extitissent, habitu verò conuersationis dissimiles, non tamen propterea se ab alterutra communione secernebant, sed in vnitatis societatem manentes, patientissimè tolerabant, morum consuetudinem non omnium fore consimilem; scientes nihil fidei suæ repugnare moralitatis diuersitatem; quandoquidem de Deo, déque legis obseruantia præceptorum eundem haberent assensum: & ecce Græcorum Imperatores grauiter ferunt Romanos non eodem quo illi more conuersari, neque secundùm suam consuetudinem, idest Græcorum, ingredi; cùm ista nec apud Ecclesias Christi possint reperiri, nec apud Iudæos, penes quos ante prædicationem Euangelij diuinitatis cultus insignis habitus est, fuerint obseruata. Qua de re conuincitur non pietatis studio huiusmodi reprehensionem genuisse, sed liuoris malitiâ, tumorísque iactantia. Veniendum iam ad singula quæ videntur apposuisse, quibus dum videntur iactare vel sapien-

tiam vel religionem, ſuam produnt inſipientiam & irreligioſitatem.

CAPVT III.

Græci Romanos culpant, quòd Sabbatho ieiunent.

CVlpant Romanos & Occidentales quòd Sabbatho ieiunent; quandoquidem ipſi vel Orientales omni Sabatho prandeant; neſcientes, vt credimus, quòd non omnes Occidentales Eccleſiæ hac conſuetudine teneantur, ſed Romana, vel aliæ quædam Occidentales Eccleſiæ; ſiquidem maior numerus Occidentalium in Sabbatho non ieiunat: nec tamen Romanos propterea ieiunantes reprehendunt, vel à Romanis ieiunantibus ipſi reprehenduntur. Nouerunt enim ab Apoſtolo dictum; *Qui manducat non manducantem ſpernat; & qui non manducat manducantem non iudicet.* Nec tamen omnes Orientales Eccleſiæ Sabbatho ieiunare deprehenduntur. Alexandrina námque cum Romana priſca iam traditione ſuper ieiunio Sabbathi conſentit. Etenim collectæ non fiunt eo die Alexandriæ, ſicuti nec Romæ. Vnde monſtratur Alexandrinos Sabbatho non prandere, ſicut nec Romanos. In diebus enim collectarum & Sacramento moris eſt conficere atque percipere, & ieiunia ſoluere: penes tamen Thebaïdos & Ægyptios conſuetudo eſt ieiunium quidem Sabbathò ſoluere, Sacramenta verò Dominici corporis & ſanguinis non niſi ad veſperam percipere poſt ciborum expletionem; nec tamen ex hoc ab aliis Eccleſiis redargui inueniuntur, licet nullam ſuper hac re inueniant Eccleſiam cuius ſequantur conſuetudinem; vtrum tamen & ab iſtis reprehenſoribus nouellis redarguantur, neſcimus: ſcimus tamen Romanos ab Apoſtolo Petro inſtitutos, ſicut antiquorum fert traditio, vt in Sabbatho ieiunent. Scribitur enim Petrum & Paulum Apoſtolos contra Simonem Magum dimicaturos die Sabbatho ieiunaſſe: Hac de cauſa Romanis conſuetudinem factam eſſe in omni Sabbato ieiunandi.

Rom. 14. 3

Quare Romani Sabbatho ieiunant.

¶ Super qua re (ſicut ſcribit Euſebius Hiſtoriogra-

phus in Libello vitæ Siluestri Romani Pontificis) Græci conuenerunt beatum Siluestrum, quæstionem agentes aduersus Romanos de ieiunio Sabbati: quibus hæc respondit, sufficere debere hoc ad authoritatem nostri propositi, quòd ita tenuisse Apostolos priores cognouimus; tamen quia ratio flagitatur à vestra caritate reddenda est. Si omnis Dominicus dies causâ Resurrectionis Domini tenetur, * iustum est vt omnis Sabbathorum dies causâ sepulturæ ieiuniis sucipiatur instantia, vt flentes cum Apostolis de morte Domini IESV Christi, gaudere cum eis de resurrectione eiusdem mereantur. Sed dicebant Græci vnum esse Sabbathum sepulturæ, in quo semel in anno ieiunium est colendum. Quibus Papa Siluester dicebat: si omnis dies Dominicus Resurrectionis esse creditur gloriâ decoratus, omnis qui eum antecedit dies sepulturæ est * mancipandus, vt meritò gaudeat de Resurrectione, qui de morte plorauerit. Plorare autem compati dixerim, saluo eo quod Passio Domini gaudij nostri sit summa. Acceptâ igitur Græci ratione quieuerunt.]

Extat hæc vita MS. in Bibliot. S. Germani Paris. Lib. 1. cap 8. *Longè post init.* Ad quid ieiunium Sabbatho obseruatur. ad. * & colitur. Græcorum obiectio. Responsio Siluestri PP. *Ad. ex MS. * est ieiunio mancipandus.*

Hæc posuimus vt ostenderemus non nouum esse quod Romani Sabbato ieiunant, nec leue quod Apostolica firmatur authoritate, & congruâ satis ratione roboratur. Vnde mirandum quæ sit ista nouis sapientibus prudentia non acquiescere, quod sui probantur Maiores acquieuisse. Ex quo námque Principes Apostolorum Petrus & Paulus Romæ docuerunt, & doctrinæ suæ veritatem proprij sanguinis effusione commendauerunt, consuetudo fuit Romanis, & quibusdam Occidentalibus omni Sabbatho ieiunare; nec tamen propterea cunctæ per Orientem Ecclesiæ, quæ non ista consuetudine detinentur; Romanos sua communione iudicarunt alienos, quamuis ipsi consuetudinem habeant omni Sabbato sicuti Dominica non ieiunare.

Scribit ex hoc Doctor Augustinus ad Casulanum Presbyterum, inquirentem super eadem quęstione, respondens ita: [Sequitur Sabbathum, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mundi requieuit Deus illo die ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in Ecclesia vescendi varietas, vt alij, sicut maximè populi

Epist 86. ante finem

Orientis propter requiem significandam mallent relaxare ieiunium, alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana, & nonnullæ Occidentis Ecclesiæ. Quod quidem vno die, quo pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, * quâ discipuli humanitus mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur vt etiam illi * Sabbato ieiunium deuotissimè celebrent, qui cæteris per totum annum Sabbathis prandent; vtrumque videlicet significantes, & vno anniuersario die luctum discipulorum, & cæteris Sabbathis quietis bonum. Duo quippe sunt quæ iustorum beatitudinem, & omnis miseriæ finem, sperari faciunt; mors & resurrectio mortuorum: in morte requies est; de qua dicitur per prophetam: *Plebs mea intra cellaria tua, abscondere pusillum donec transeat ira Domini.* In resurrectione in homine toto, id est, in carne & spiritu perfecta fœlicitas. Hinc factum est vt horum duorum vtrumque non significandum putaretur labore ieiunij, sed potiùs refectionis hilaritate; excepto vno Paschali Sabbatho, quo discipulorum, sicut diximus, luctus propter rei gestæ memoriam fuerat ieiunio prolixiore signandus. Sed quoniam non inuenimus (vt iam supra commemoraui) in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia, & ideò res quoque ista sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ Regis, hoc est Ecclesiæ, varietatis locum; indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius (à quo baptizatus sum) Mediolanensis Episcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc Catechumenis, parum ista curantibus, illa sollicitudinem gereret, vtrum secundum morem nostræ ciuitatis sibi esset Sabbatho ieiunandum, an Ecclesiæ Mediolanensis more prandendum. Vt hac cunctatione eam liberarem interrogaui hoc supra dictum hominem Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere ampliùs quàm ipse facio? Vbi ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi vt Sabbatho pranderemus; hoc quippe ipsum facere sciebam: sed ille secutus adiecit;

[Margin notes: al. * quia. — al. * Sabbati. — *Isa. 26.* — Ibid. & epist. 118. ad Ian.]

quando hîc sum non ieiuno Sabbatho, quando Romæ sum ieiuno Sabbatho: & ad quamcumque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eíque suffecit, nec dubitauit esse obediendum; hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit maximè in Affrica, vt vna Ecclesia, vel vnius regionis Ecclesiæ, alios habeant Sabbatho prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequendus videtur, quibus eorumdem populorum congregatio regenda commissa est.]

Hæc de ieiunio Sabbathi Beatus Augustinus Catholicus Doctor sensit & scripsit, æstimans nullam grauiorem hinc disceptationem fore tenendam; verùm sequendam vniuscuiusque Ecclesiæ consuetudinem de ieiunio Sabbathi, vel pransione, quandoquidem & qui prandent in Sabbatho, pietatis habere videntur causam, qua illud faciant: significant enim quoniam in illo die Deus requieuit ab omnibus operibus suis; vel Credentium requiem, quâ requieturi sunt sancti in resurrectione, receptis corporibus æterna cum Domino quiete fruituri. Similiter & illi qui ieiunant, pietatis habent causam, quam sequantur; quoniam illa die propter mortem Christi discipuli corporaliter contristati sunt, eorúmque tristitiam imitari volentes, ieiunant quidem in Sabbatho fideles. Alij verò non ieiunant, vt gaudium resurrectionis Dominicæ prandentes, quod habuerunt Apostoli visa Domini resurrectione, demonstrent. Si quidem ob imitationem tristitiæ discipulorum cunctæ per orbem Ecclesiæ vno per annum Sabbatho, quod sanctum præcedit Pascha, ieiunant, licet alijs Sabbathis prandeant, siue non prandeant. At verò Romanis placuit id omni Sabbatho ieiunando memorari, quemadmodum omni Dominica resurrectionis Domini memoria cunctis ab Ecclesijs frequentatur.

Cùm igitur pietatis causam habeant & ieiunantes in Sabbatho, & prandentes, cur id faciant, & nulla reperiantur præcepta noui testamenti, quibus id vel præcipiatur, vel prohibeatur, non debet in Ecclesijs Christi grauior hinc disceptatio vlla fieri, sed in arbitrio vniuſ-

cuiusque relinqui quid potius eligant, maiorum tamen authoritatem suorum sequentes, & suæ consuetudinem Ecclesiæ. Quod si considerassent Græcorum Imperatores, nullam hinc mouissent disceptationem, sed tenuissent hoc quod sui tenuere maiores. Num meritò quisquam debet iudicari, quòd pietatis causâ ieiunare videtur? sunt enim & alij dies quibus nonnullis Ecclesijs per singulas hebdomadas consuetudo est ieiunandi, sicut quartâ & sexta feriâ; & redditur causa cur hoc fiat (sicut ait Beatus Augustinus) eo quòd quartâ feriâ congregati sunt principes Iudæorum, & consilium inierunt vt IESVM dolo tenerent & occiderent. Sextâ verò feriâ eum crucifixère: de quibus sic loquitur: [Cur autem quartâ & sextâ feriâ maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur; quòd considerato Euangelio ipsa quartâ Sabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, concilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vesperâ Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam Sabbathi: Deinde traditus est ea nocte quæ iam ad sextam Sabbathi, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azimorum fuit, à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista quintam Sabbathi dicit fuisse primum diem azimorum, quâ eius vesperâ consequente, futura erat cœna Paschalis: quâ cœnâ azimum incipiebat & ouis immolatio manducari: Ex quo colligitur quartam Sabbathi fuisse quando ait Dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc, ieiunio dies ipse deputatus est: quia sicut Euangelista sequitur & dicit: Tunc congregati sunt principes Sacerdotum & Seniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caïphas; & concilium fecerunt vt IESVM dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die de quo dicit Euangelium: Primâ autem azimorum accesserunt discipuli ad IESVM dicentes: vbi vis paremus tibi comedere Pascha: Hoc ergo die intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit Christianus, sextâ Sabbathi: quapropter & ipsa sextâ rectè ieiunio deputatur. Ieiunia quip-

Augustin Epist. 86. ante finem.

Matt. 26.

pè humilitatem significant: vnde dictum est: Et humiliabam in ieiunio animam meam. *Psal. 34.*

Hæc Beatus Augustinus de ieiunio quartæ sextæque feriæ scribit ad Casulanum presbyterum, ostendens cur fuerit institutum: nec tamen hoc ieiunium, quod quartâ siue sextâ Sabbathi celebratur, ab omnibus Ecclesijs vel Orientalibus vel Occidentalibus peragitur; sed à quibusdam quibus id placuit obseruare; nec tamen propterea qui ieiunant his diebus reprehenduntur ab eis qui prandent, sed tenet vnaquæque Ecclesia morem quæ à Maioribus suis suscepit. Quâ de re mirandum cur à Græcis Romani redarguantur super ieiunio Sabbathi, cùm non redarguantur ab eis vel Alexandrini quartâ sextáque feriâ ieiunantes, vel reliqui per Orientem Christiani: cùm constet Constantinopolitanos quartâ siue sextâ Sabbathi vt ieiunent nulla lege vel consuetudine constringi.

In insula Britannica omni sexta Sabbathi ieiunatur, nec tamen excommunicantur ab eis, qui per Occidentem illo die non habent consuetudinem ieiunandi. Scotorum natio Hyberniam insulam inhabitans, consuetudinem habet per Monasteria Monachorum, seu Canonicorum, vel quorumcumque Religiosorum, omni tempore præter Dominicam, festósque dies, ieiunare, nec nisi vel ad nonam vel ad vesperam corpori cibum indulgere: ad nonam quidem æstiuis, ad vesperam verò diebus hyemalibus. Hácque consuetudine cùm nulla detineatur Ecclesia vel Occidentalis, vel Orientalis, non tamen vel excommunicantur vel reprehenduntur taliter ieiunantes ab eis qui minimè sic ieiunant.

Dictum est iam superiùs quantus ieiunij feruor habuerit Credentes in Alexandria cùm primùm cœperit illic Christiana religio. Nullus enim sibi sumebat ante solis occasum cibum; plures autem quartâ, nonnulli sextâ Sabbathi cibum capiebant, non tam desiderabilem corpori, quàm necessarium: & tamen præter reliquorum morem Credentium ieiunantes non excommunicabantur, vel redarguebantur ab eis, quibus ieiunandi consuetudo non ista manebat. Et ecce redarguuntur Romani ieiunantes in Sabbatho vel propter memoriam sepulturæ Dominicæ, vel ob

discipulorum de morte Domini tristitiam; vel quòd principes Apostolorum illo die ieiunasse traduntur aduersus Simonis præstigia falaciámque pugnaturi. Certè contra diabolum Neronísque vesaniam dimicaturi quintam quoque Sabbathi nonnullis est consuetudo seruare, ne in illo die ieiunent, quemadmodum nec in Dominica.

Approbat hoc Eusebius Cæsariensis Episcopus in libro, quem de gestis Siluestri Papæ composuit, ita dicens: [Et ait Papa Siluester: * Natalem Calicis similiter vt diem Dominicum solemnem habere debemus, in quo sacrificium Dominici corporis & diuini sanguinis ab ipso Domino celebrationis sumpsit initium. Hac die in toto orbe sanctum Chrisma conficitur: hac etiam die pœnitentibus per indulgentiam subuenitur; discordes ad concordiam hac die redeunt, pacificantur irati; dant indulgentiam Principes criminosis; seruis malis indulgent Domini; Iudices etiam latronibus parcunt, patescunt carceres in toto orbe. Hoc die ad lætitiam festiuitatis exeunt qui se clauserunt, propter austeritatem culparum flendo quod ridendo fortè, aut irascendo, aut aliis quibuslibet modis transgrediendo commisêre. Hæc & his similia multa dicente sancto Siluestro conquieuit omnis contradictio, quam Græci Christianissimi & docti viri opposuisse memorati sunt, dicentes: Verè Apostolica Sedes hoc à Petro didicit quod nulla potest ratione conuinci.] Si de die Sabbathi iudicantur Romani quòd ieiunent in eo, cur non iudicantur qui non ieiunant quinta Sabbathi; aut cur moderni Græcorum suis Maioribus doctiores existere malunt, vt quod illi receperunt, & dignis laudibus extulerunt, hoc isti reprehendere quærant: non enim vel religiosiores, vel doctiores eis comprobantur, videant ne fortasse insolentiores reprehendantur. Cur enim per tot sæcula quod cum pace Christiana obseruatum est, nunc portari non potest, verùm moliendo contradictiones in discordiæ scandalum congeritur: an adeò imprudentiæ tenebris sunt inuoluti, quò putent Ecclesias Christi insolentium reprehensione velle mutare quod inconcussè per multa sæcula seruauêre?

Sic habet codex MS. Vbi supra:
* Cur quintā feriā Christianorum putetur festa excludi, in quo Ascēsio Domini constet Apostolis esse reuelata. In hac etiam die Sacrificiū Dominici corporis &c.

MELCHIADES Romanæ Sedis Apostolicus à Petro Apostolo

Apostolo trigesimus tertius, de Quinta Sabbathi constituit, vt nulla ratione, Dominicâ, aut Quintâ feriâ ieiunium quis de fidelibus ageret; quoniam eos dies Pagani quasi sacro ieiunio celebrabant. Et quamuis potior illa ratio videatur esse de diei Dominici pransione, quam omnis tenet Ecclesia, quòd in ea videlicet Christus à mortuis resurrexerit, & quòd futuri sæculi requies per eam significatur: de quinta quoque Sabbathi, quam B. Siluester cum Græcis disputans reddidit, non est tamen contemnendum quod Melchiades Romanus Episcopus edocuit. Paganorum etenim ieiunia destruere potiùs quàm imitari debet Ecclesia Catholica, quemadmodum festiuitates eorum vniuersas, in quibus potiùs dæmonibus quàm Deo vero noscitur deseruiri. Et ideò conuenienter definitum est illis diebus à Christianis non esse ieiunandum, quibus pagani ieiunare noscuntur; ne piæ sanctimoniam religionis maculare videatur superstitio dæmoniaci cultus. Attamen cùm primâ Sabbathi sit omnibus Christianis generalis obseruantia, non ieiunandi, quintam Sabbathi non omnibus obseruare mos est, pluribus in eo die ieiunantibus, maximè Quadragesima Paschali; nec tamen ob hoc vlla fit inter Ecclesias Christi disceptatio, seruantibus singulis quam susceperunt à Maioribus suis ieiunandi vel prandendi consuetudinem. Hoc si vellent Græcorum principes attendere non tam leuiter reprehenderent Latinos siue Romanos Sabbatho ieiunantes, sed sua contenti consuetudine mirarentur Reginam assistere Christo in vestitu deaurato circumamictam varietate, nec certis regulis conarentur addici, de quo nullam habent tam noui Testamenti quàm veteris authoritatem.

CAPVT IV.

Romani, quòd Græcorum more Quadragesimam non obseruent, redarguuntur.

TRanseamus iam ad illud quod de Quadragesima Paschali conantur redarguere, dicentes, Quòd non ieiunemus sicut illi octo hebdomadas ante Pascha à carnium, & septem hebdomadibus à casei & ouorum esu suo more non cessamus. Sic ista dicentes, tanquam hanc illorum consue-

tudinem omnes Orientales & Occidentales, præter Romanos, Ecclesiæ conseruent: quando quidem tam in Orientalibus quàm in Occidentalibus Ecclesijs multa diuersitas inueniatur (sicut iam superius ostensum est.) Alijs sex hebdomadibus, præter Dominicam, Ecclesijs ante Pascha ieiunantibus; alijs ante sex septimanas; alijs ante septem Paschæ septimanas ieiunium inchoantibus: idest, quidam ieiunium Paschale inchoant sextâ hebdomadâ ante Pascha, nonnulli septimâ, plures octauâ; superaddunt etiam alij nonam.

Videant igitur isti reprehensores quos habeant vel comites vel imitatores. Denique cum Romanis non consonant qui sex hebdomadas continenter ante Pascha præter Dominicam ieiunant; neque cum eis qui septimâ hebdomadâ ieiunium inchoant: quandoquidem isti illâ se dicunt hebdomadâ ab ouis & caseo continere, perfectam verò ieiunij nondum obseruantiam suscepisse, quod faciunt illi qui septem hebdomadas ieiunio Paschali dedicauere.

Dicunt etiam isti, quòd octo hebdomadibus ante Pascha carnibus abstineant ieiunij sui, non plenam, sed dimidiatam continentiam agentes; vnde longè fiunt ab eis qui sic octauâ hebdomada ieiunium inchoant, vt nihil de continentiæ varietate permutent. Iam verò cum illis qui nouem hebdomadibus ieiunando Paschale tempus præueniunt, nullam isti videntur habere communionem; quandoquidem in nona hebdomada nec ab ouis, nec à caseo, neque à carnibus se continere profiteantur. Ergo cùm deprehendantur in obseruatione ieiunij Paschalis non solùm ab Occidentalibus, verùm ab Orientalibus dissentire, dicant quâ ratione reprehendant Romanos, & non reprehendi verentur ab alijs Ecclesijs, quibus in Paschali ieiunio non concordare videntur: aut certè proferant vel veteris vel noui Testamenti præcepta, vel authoritatem, quâ defendant suam consuetudinem, vel Romanam meritò reprehendant. Quod cùm facere nequeunt, doceat eos saltem consuetudo Ecclesiarum varia ieiunandi, quòd non ista fiat obseruantia de præceptione quacumque diuinâ, cuius necessitate ieiunantes coërceantur: sed maneat in vniuscuiusque proposito, seu voluntatis arbitrio, vt cum gaudio Sancti

Spiritus offerat Deo quod sibi rectum possibiléque videtur, & non necessarium, sed fiat voluntarium bonum nostrum: nec tamen vt hoc in vniuscuiusque sit singulariter electione: verùm seruanda est singulis Ecclesijs Maiorum authoritas, & consuetudo; quatenus singuli custodiant quod vnaquæque Ecclesia à suis accepit fundatoribus custodiendum. Nisi fortè putandum quòd Græci sint in hoc præponendi, quòd hebdomadâ septimâ nec oua nec caseum comedant; quandoquidem longè præcelluntur ab eis qui coctum aliquid per totam Quadragesimam non comedunt; nec non ab eis qui solo pane vescuntur. Appareant etiam multùm inferiores illis, qui nec hoc, sed herbarum tantummodò esu reficiuntur. Nec quoque penitus eis conferendi, qui per totam Quadragesimam vix semel aut bis in hebdomada cibum corpori largiuntur. Cessent igitur se superextollere, ne corruant; sed potiùs humilientur vt surgant, & potiorem esse cognoscant concordiam pacis, & dilectionis vnitatem, quàm ieiuniorum obseruantiam. Considerent quoque cur ista varietas ante Pascha ieiunandi contigerit.

Quam ob causam quadraginta dierum ieiunium ante Pascha.

Denique tam Euangelicâ quàm legali docemur authoritate, quadraginta dierum celebrandum fore ieiunium: nam Saluator in Euangelio legitur quadraginta diebus & noctibus ieiunium continuasse. In veteri vero Testamento scribitur quòd Moses bis hunc dierum ieiunando numerum compleuerit: semel quidem antequam legis decalogum, Domino tribuente, perceperit: secundò verò postquàm populi transgressione prouocatus tabulas ad radices montis confregerit. Duabus de causis iterum quadraginta dierum ieiunium noctiúmque continuans; vnâ videlicet quâ diuinitatis offensam circa transgressores placabilem redderet; altera verò quâ legem rursus à Domino dignus percipere præstaretur. Elias quoque Iezabelis indignationem fugiens, quadraginta diebus & noctibus per solitudinem gradiens, vsque dum ad montem Dei Oreb perueniret, ieiunauit. Hinc factum est vt mos Ecclesijs inoleuerit, quadraginta dierum continuatione ieiunij. *Matt. 4.*

Variè hebdomadarum numerus seruatur.

Cùm ergo hunc ferè omnes numerum ieiunando Christi Ecclesiæ celebrare contendant, nec tamen in hebdomada-

rum numero ſimul omnes conueniant, dierum facit hoc variabilis viciſſitudo. Conſtat enim apud omnes quadragenarium obſeruari numerum Paſchalis ieiunij, non tamen omnes ſingulis vniuſcuiuſque hebdomadis diebus ieiunare: quidam enim Dominicâ tantummodò prandent, alij nec Sabbatho, nec Dominicâ ieiunant. Reperiuntur nonnulli quintâ Sabbati ieiunium ſoluere, ſed qui Dominica non ieiunant; aliis verò per ſingulas hebdomadas diebus ieiunant, quadragenarium numerum non adimplent; ſiquidem quatuor dies minus in numerum veniunt: vnde fit, vt quadragenarium adimplere volentes, non ſex tantùm, verùm ſeptem hebdomadas ante Paſcha ieiunent, quamuis ſex hebdomadæ non quadraginta tantùm, verùm quadraginta duos dies contineant. Subtractis autem ſex Dominicis de quadraginta duobus, ſuperſunt triginta ſex dies quibus ieiunium celebratur: vt verò quadragenarius perficiatur quatuor dies hebdomada ſeptima ieiunatur. Hinc efficitur, vt hebdomadis ſeptimæ non ſex, ſed quatuor tantummodò dies ieiunetur, qui triginta ſex diebus ſuperadditi quadragenarium perficiunt. Qui verò nec Sabbatho, nec Dominicâ ieiunant, & tamen ante Paſcha quadrageſimam implere geſtiunt, neceſſe eſt, vt octauâ hebdomadâ ieiunium incipiant. Nam quinque tantùm diebus per ſingulas ſeptimanas ieiunare comprobantur, & octies quini quadraginta perficiunt, qui quadragenarius octo ſeptimanis lege præſcripta perficitur. Huic verò numero, ideſt duobus diebus Dominicæ & Sabbatho, quibus non ieiunatur, qui quintam Sabbathi ſuperaddere malunt, quadrageſimam ante Paſcha ieiunare non poſſunt, niſi nouem ieiunium hebdomadæ ſortiantur: tribus enim ablatis de ſeptem, Dominica videlicet, Sabbatho, & quinta Sabbathi, ſuperſunt quatuor dies per ſingulas hebdomadas ieiunij; & quaternarij nouies ducti triginta ſex, non quadraginta implere noſcuntur: & cùm quadraginta ieiunando dies non impleant, quadrageſimam tamen implere ſe dicunt.

Hac de cauſâ Græci non habent quid Romanis obiiciant ſuper ſeptimanarum diſparilitate, quoniam quòd illi

in octo hebdomadibus faciunt, per singulas hebdomadas quinis non amplius diebus ieiunantes, hoc tam Romana, quàm Occidentalis Ecclesia, sex hebdomadibus perficere noscuntur; superadditis quatuor diebus hebdomadis septimæ. Nam si octo hebdomadarum sex diebus Græci ieiunarent sicut faciunt Romani, vel omnes ferè Latini, non in quadragesimam, sed multò ampliùs ante ieiunarent: octies enim seni quadraginta octo perficiunt. Qua de re videant Græci, si tot diebus ante Pascha ieiunant, quam sequantur authoritatem. Nec Saluator enim, nec Helias, nec Moses hunc ieiunando numerum seruauêre. Quòd si ieiunij sui summam quadraginta diebus perficiunt, vt à nouo veterique Testamento non discrepent, nihil quòd redarguant in Occidentalibus reperiunt, quoniam tot diebus ante Pascha, quot & ipsi ieiunant.

Quòd si ieiunium est humilitatis executio, secundum illud quod Psalmista confitetur: ***Et humiliabam***, inquiens, ***in ieiunio animam meam.*** Plures quàm Constantinopolitani tam Romani quàm Occidentales hebdomadas ieiunant: Siquidem cantica solemnia, videlicet alleluya, seu Martyrum solemnitates, nouem ante Pascha septimanis Occidentalis Ecclesia nequaquam solemni more frequentat, sed ab omni celebri glorificatione, quam per totius anni spatium frequentare consueuit, sese continet, vt tantò gloriosiùs in die Resurrectionis exultet, quantò diutiùs semet humiliando sanctum Pascha præuenire curauit. Nam & filiis Israël Dominus per Moysem mandauit post vituli fabricationem vt ornatum suum deponerent, vt sciret Dominus quid eis faceret: non quòd ignorauerit idololatriæ culpa quâ feriri pœna debuerit, sed quòd ex humilitatis afflictione præuaricator populus ostenderet quemadmodum reatum præuaricationis agnosceret, qualique satisfactione quod deliquerat expurgare maluisset. Quid ergo ornatum populi, quem deponere iubetur, accipere debemus, nisi lætitiæ splendorem, quo lætari consueuerat priusquam idololatriæ culpam contraxerit? sic igitur vel Romana, vel Occidentalis Ecclesia, ornatum suum deponit semet humiliando, quando festa lætitiæ vel hymnorum gaudia, quibus

Psal. 34. 16.

totius anni ſpatio conſueuerat exultare, dimittit, & humilitatis habitum ſumens exultationis gloriam deponit; quatenus humilitatis habitu faciem Domini præueniens Paſchalia feſta exultationis gaudio ſuſcipiat.

Non habent igitur Græcorum Imperatores vnde meritò culpare queant vel Romanos vel Occidentales, ſi non tot hebdomadas ante Paſcha quot illi ieiunant, quoniam dierum numero quadraginta ieiunando coæquantur. Quòd ſi ieiunium humilitatem ſignificat, & humilitas eſt depoſitio lætitiæ, afflictionis forma, mœroris habitus, iocunditatis remotio, iure quidem dicuntur Romani vel Latini Conſtantinopolitanis plus ieiunare, quoniam nouem hebdomadibus ſemet humiliando Paſcha præueniunt, licet illud ſit præcipuum. Vnde Reprehenſores Romanorum ſeſe debent redarguere, ſi tamen diſciplinæ legibus cupiunt eſſe ſubiecti, quòd conſuetudo ieiunandi ante ſanctum Paſcha cunctis Eccleſijs non ſit vniformis, nec vllâ diuinorum mandatorum lege conſtringuntur ad iſta; ſed vnicuique licitum ſit Eccleſiæ ſuorum ſequi Maiorum conſuetudinem. Quod ſi nouiſſent non tam procaces in reprehenſione viderentur eorum, maximè qui quod exercent Apoſtolico quidem inſtituuntur Magiſterio & rationis ſatis honeſtæ conſideratione.

Quare nonnulli Occidentalium 36. dies ieiunant.

Ieiunant denique Romani ſex ante Paſcha ſeptimanas continuatim, præter Dominicam, quâ ieiunium ſoluunt. Vnde ſi ieiunantes triginta ſex dies quatuor minus à quadraginta complere noſcuntur, cauſa cur ita faciant piè conſiderare volentibus & honeſta ſatis eſt, & in euidenti poſita. Siquidem annus ſolaris trecentis ſexaginta quinque diebus peragitur; horum dierum decimam ſi aſſumas, triginta ſex dies habebis: iubemur autem laborum decimas noſtrorum offerre Domino. Non igitur immeritò decimas etiam dierum illi offerimus, vt qui totius anni ſpatio nobis viximus, anni decimas illi offerendo dierum, Domino viuamus; vt delicta quæ per totum annum admiſimus nobis viuendo, purgemus per hos Domino dies ſeruiendo.

Quadrageſimus dierum numerus myſticè explicatur.

Sed quia perpauci ſunt in Occidente qui non quadraginta dies ante Paſcha ieiunando compleant, hinc etiam

causa reddenda est, quâ factum est, vt quadraginta dierum numero sint contenti. Sepositâ igitur authoritate vel Euangelica vel Legali, quâ docemur euidenter quadraginta dies nos ieiunio fore mancipandos: siquidem sunt decem præcepta legis quibus seruire præcipimur, secundum instituta veteris Testamenti, & quatuor Euangelia, quibus in nouitatem vitæ deducimur. Quater etenim deni quadragenarium perficiunt; & vnusquisque Domino seruiens ad perfectionis summam venisse cognoscitur, si legale decalogum Euangelij perfectione suppleuerit. Constat etiam homo quatuor, sicut Mundus elementis. Et quoniam decalogum legis per multa transgredimur, necesse est vt quater decies nos affligendo delictorum veniam consequamur.

Hæc igitur causa est cur placuerit Romanis seu Latinis ieiunare quadraginta dies ante Pascha; quæ cùm religiosè, tum fore mystica comprobatur, sicut superiùs ostensum est: est igitur & hæc reprehensio ieiunandi super hebdomadarum numerum ante Pascha & iniusta, & nullo rationis pondere suffulta: quapropter pro nihilo ducenda, nisi quòd caritas, quæ omnia suffert, cogit respondere talibus, quæ præter rationem obiecta deprehenduntur; quatenus cognita ratione, reprehendere non audeant quod honestatis iure religionísque decore obseruari cognouerint, & ad vnitatis concordiam pacifici redeant, à qua deuiasse stulta præsumptione non timuerant.

CAPVT V.

IAm videamus quod de barbæ tonsione Clericos culpare non tantùm Romanorum, verùm omnium Occidentalium Christi Ecclesiarum non verentur. Quæ tam leuis agnoscitur, vt nihil ei responderi meritò decerneretur, ne forsitan talium leuitati pares, vel certè leuiores æstimentur, qui nullam habenti rationem obiecto respondere potiùs, quàm contemnere delegere. Quid enim refert ad iustitiæ non tantùm perfectionem, verùm etiam inchoationem barbæ detonsio, vel conseruatio? Dicant ergo redarguen- *De barbæ seu capitis tonsione agitur.*

tes quid hinc vel in nouo vel in veteri Testamento præceptum reperiatur: &, vt plus inferam, quid in Apostolorum scriptis, vel Ecclesiasticorum constitutis Magistrorum hinc esse determinatum insinuare possint? Est enim istud, sicut & reliqua multa, singularum consuetudini derelictum Ecclesiarum, vt pro respectu Maiorum capitis comam, siue barbam, vel nutriant, vel tondeant. Alijs siquidem mos inest barbam seu caput tondere: nonnullis verò barbam quidem non tondere, caput verò crine totum nudare: nonnullis autem placet faciem pilis omnibus spoliare, verticem capitis capillorum tonsione detegere, relictâ capillorum parte quæ inter nudati verticis partes & tempora consistit. At verò quidam barbam non attondent, caput verò ex parte tondent, & detonsum ex parte relinquunt. Est quidem iste Clericorum habitus non vniformis cunctis Ecclesijs, sed pro consuetudine Maiorum varius atque diuersus; nec hinc aliquando inter Ecclesias vel Occidentales, vel Orientales contentio nata est, sed tenuerunt singulæ quod suis à Maioribus suscepêre; vel quod Prouinciarum vsus potiùs approbauit.

Redarguit Apostolus Paulus Corinthios quòd viri quidem vel comam nutriebant, vel capita velabant; mulieres autem nec capita velabant, nec comam nutriebant. Quæ consuetudo iure reprehenditur ab Apostolo; quoniam etsi Corinthijs videbatur probabilis, naturæ tamen apparebat inconueniens. Et cur id reprehenderit, causam euidenter

1. Cor. 11. 7. ostendit, dicens: *Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est.* Cur autem mulier debeat vel comam nutrire, vel caput velare, causam similiter

Ibid. v. 10. edocet, dicens: *Debet mulier potestatem habere super caput propter Angelos.* Hinc igitur considerent Clerici qui barbam quidem nutrientes, at verò caput penitus capillis omni ex parte nudant, & vel vim frigoris vel caloris ferre non valentes, vel potiùs huiusmodi deturpationem habitus vtcumque celare volentes, capita veste cooperiunt, an contra præceptum Apostolicum venire comprobentur. Siquidem negare non possunt contra sententiam Pauli se facere dicentis: Omnis vir orans, vel prophetans velato

capite,

capite, deturpat caput suum.

Non ista dicimus quo forsan talem consuetudinem reprehendere malimus: scimus enim & huiusmodi habitum humilitatis esse indicium; sed vt moneamus Græcorum Imperatores è vicino habere quod possint vel redarguere, vel emendare; nec longè positos vel Romanos vel Latinos leuiter reprehendant; qui si radant barbam, comam tamen nec nutriunt, nec caput vel prophetantes, vel orantes velant: licet habeant in sanctarum authoritate scripturarum vnde suam consuetudinem optimè defendant. Et in veteri quidem Testamento Nazaræis consuetudo manebat, vt consecrationis tempus adimplentes caput & barbam raderent, & in ignem sacrificij ponerent: hoc significantes, quòd non solùm actus, verùm etiam omnes cogitatus suos Domino consecrarent. Hinc Hezechieli Prophetæ sermo diuinus loquitur: *Et tu fili hominis sume tibi gladium acutum radentem pilos, assumens eum duces per caput tuum & barbam tuam.* Hezech. 5. 1. Fuerat enim sacerdos non extranei generis, sed de sacerdotali germine procreatus: vnde secundùm consuetudinem Nazaræorum radere mandatur & caput & barbam. In Apostolorum actibus quoque scribitur, Priscam & Aquilam Iudæos in Christum credentes, in Cenchris caput sibi totondisse: habebant enim votum, sicut consequenter scriptura significat. Et in Hyerosolymis Seniores Apostolo Paulo loquuntur: *Sunt nobis viri quatuor votum habentes super se: his assumptis sanctifica te cum illis, & impende in illis vt radant capita, & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulans & ipse custodiens legem.* Act. 21. 23. Et paulò pòst: *Tunc Paulus assumptis viris postera die, purificatus cum illis intrauit in Templum, annuntians expletionem dierum purificationis.* Ibib. v. 26. Hunc morem sequentes Clerici Romanorum, vel cunctarum fere per Occidentem Ecclesiarum, barbas radunt, & capita tondent, formam accipientes tam ab eis qui in veteri Testamento Nazaræi dicebantur, quàm ab eis qui in nouo Testamento talia fecisse leguntur. Sed non penitus capillis capita nudant, verùm pro parte; significantes tali schemate tam regale decus, quàm insigne Sacerdotale. Siquidem Regibus decus

eſt proprium coronas in capite ferre. Pontifices autem in Templo thiaras vertice portabant; & thiara quidem hemiſpheriį gerit ſimilitudinem; corona verò circuli gerens figuram caput aſſolet ambire. Loquitur Beatus Petrus Apoſtolus Credentibus: *Vos autem eſtis genus electum, regale ſacerdotium.* Quod ſignificare volentes Clerici Romanorum, ſiue Latinorum, in verticis nudatione thiaræ ſimilitudinem figurant, per quam Sacerdotale decus inſinuant. Porrò reliqua pars capillorum caput ambiens, neque tamen verticem contingens, ſpeciem coronæ repreſentat, quâ regalis dignitas oſtentatur. Sic vtraque hac ſpecie regale ſacerdotium deſignatur.

1. *Petr.* 2. 9.

Chriſtus etiam Rex & Sacerdos exprimitur; Propheta teſtificante: *Dominus legifer noſter, Dominus Rex noſter.* Item: *Reges eos in virga ferrea.* Quòd autem Sacerdos ſit, Pater Filio teſtificatur, dicens: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Igitur ſiue Chriſti Sacerdotium atque Regale ſolium Clerici Latinorum ſignificare volentes, huiuſmodi ſchema capite geſtant: ſiue quòd omnis Chriſtiana natio Regiâ ſimul atque Sacerdotali dignitate præemineat, tali ſpecie deſignant. In faciei verò denudatione cordis oſtendunt puritatem, illud innuentes Apoſtolicum, vbi ait: *Nos autem reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur.* Facies enim capitis faciem cordis inſinuat: ſicut enim caput arx eſt cordis, ſic mens hoc loco, quæ cor appellatur, animæ culmen exiſtit: debet enim facies cordis cogitationibus terrenis iugiter ſpoliari, qualiter puro ſinceróque conſpectu gloriam Domini poſſit ſpeculari, & in eam per contemplationis gratiam transformari.

2. *Cor.* 3. 18.

Beatus quoque Petrus Apoſtolus, nec non & alij plures tam de numero Apoſtolorum, quàm etiam de Chriſti diſcipulorum, leguntur & barbas & capita raſiſſe. Siquidem hoc egiſſe Petrum ipſius hodiéque teſtantur imagines, quæ tali ſchemate pictorum arte formantur. Nec propterea Græcorum veriti ſunt reprehenſionem vel Apoſtolus, vel reliqui Chriſti diſcipulorum, quibus non diſplicuit iſtiuſmodi habitum ſibi aſſumere. Et cùm nec ante legem, nec poſt Euan-

gelium hactenus quæstionem hanc aliquis intenderit, videri nt cur Græcorum Imperatores reprehendere moliantur, quod reprehensionis calumniæ subiacere nequaquàm meritò possit. Si enim barbam tondere peccatum est aliquod, vel diuinæ legis vlla transgressio, dicant cur Propheta Domino iubente barbam raserit; cur Nazaræis iste mos extiterit; cur denique Apostoli hanc consuetudinem non exhortuerint. Sed huic oppositioni supersedeamus, quoniam nec rationis virtute nixam, nec grauitatis eam aliqua dignitate suffultam conspicimus: & nisi minus prudentibus subripi posse arbitraremur, nullam ex hoc fieri responsionis disputationem iustiùs decerneretur.

CAPVT VI.

NVnc illud considerandum quòd obijciunt, Romanos nuptias damnare, quoniam Presbyteris vxores ducere non solùm non consentiunt, verùm penitus interdicunt. Quàmuis in cæteris nimiùm superstitiosi videantur obiectis, in isto tamen vel stupendi, vel dolendi plurimùm videntur. Stupendi quidem si tam sunt à sapientiæ lumine remoti, quò non intelligant Romanos in hoc facto non solùm non culpabiles apparere, verùm etiam prædicabiles enitere. Nam continentiæ bonum & castitatis insigne tam constat esse præclarum, vt etiam Gentilibus sit admirabile; & in omni ordine cùm sit prædicabile, tunc præcipuè in Sacerdotibus, ac reliquis sacri Altaris Ministris; quos cùm reliquæ virtutes faciunt illustres, illustriores tamen reddunt sanctimoniæ splendor, & castitatis decus egregium. Dolendi verò sunt, si talia cùm nouerint, aduersus conscientiam propriam nitentes, reprehendere non verentur quod laudabile fore non ignorant. Timere námque debuissent quod per Isaïam loquitur Spiritus Sanctus: *Væ eis qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.*

Cælibatus Clericorum propugnatur aduersus Græcos.

Isay. 5.20.

Quemadmodum ergo consequens esse decernunt, vt Romani damnare nuptias iudicentur, si penes illos Episcopi

ſeu Preſbyteri matrimonia non ſortiuntur: ergo ſi propterea nuptiarum damnatores habendi ſunt, eidem ſententiæ ſubiacebunt Patres tam veteris quàm noui Teſtamenti. Helias Propheta, cuius ad imperium cœlum reſeratur & clauditur, quíque miniſterio Angelico ſuſtollitur ad cœlos, non duxit vxorem. Hieremias vates in vtero ſanctificatus, virginitatis bonum, & caſtimoniæ puritatem matrimonio prætulit. Daniel vir deſideriorum appellatus, magis continentiam quàm coniugalem copulam delegit. Nec tamen iſti nuptias damnauêre, quamuis nuptiarum fœdera non habuerint. Saluator de Virgine naſci maluit; vt tamen ſacrum coniugium approbaret nuptiis intereſſe non renuit. Ioannes amoris priuilegium à Chriſto promeruit, quoniam plùs Chriſti diſcipulatum, quàm nuptias elegit. Petrus Apoſtolus, antequam Chriſtus eum in Apoſtolatus dignitatem ſubrogaret, matrimonium non ſpreuit, Apoſtolatus autem dignitate ſublimatus, & in Euangelicam prædicationem deſtinatus, etſi coniugem non repulit, opus tamen coniugale declinauit. Quod etiam cæteros Apoſtolos feciſſe non dubitandum. Attamen iſtos nemo ſanus dicet damnaſſe coniugia, licet continentiæ ſanctimoniam fuerint amplexati.

Porrò Romani quemadmodum culpantur nuptiarum fœdera damnare, quandoquidem apud eos nuptiæ celebrentur, & ex legitimo matrimonio filij procreentur? Scribit Beatus Apoſtolus Paulus Corinthijs, dicens: *Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum: ſed vnuſquiſque habet proprium donum ex Deo; alius quidem ſic, alius verò ſic.* Vnde verò dicebat quod vellet omnes homines eſſe ſicut ſeipſum, paulò ſuperiùs aperit, vbi coniugatis præcepta ſanxit inuicem ſibi quemadmodum deſeruirent, ſui corporis poteſtatem tam vir quàm fœmina non habendo, ſed ex alterius permiſſione ſeruando. Vnde in concluſione ſic intulit: *Hoc autem*, inquiens, *dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium.* Cui protinus ſubiecit: *Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum*, & reliqua. Quibus manifeſtè ſignificat ſe cœlibem eſſe, nec vxoris copulâ detineri. Hinc alibi ſcribit: *An non habemus poteſtatem ſororem mulierem*

1. Cor. 7. 6.
1. Cor. 7. 6.
1. Cor. 9. 5.

circumducendi? In qua re socium sibi Barnabam fore non abnegat, dicens: *An ego & Barnabas hanc potestatem non habemus?* Et tamen ista cùm Beatus Apostolus de se profiteatur, nequaquam nuptias condemnat, de quibus & præcepta coniugatis dedit, & incontinentes hortatur, vt si se non continent, nubant. Adeò námque tam Saluator quàm Beatus Paulus matrimonij pacta non reprobant, vt statuant vxorem à viro non discedere, nec virum vxorem relinquere, nisi causâ fornicationis: quòd si discesserint, innuptos manere. Ib. v. 6.

Attamen continentiam persuadere desiderans Paulus, sic eisdem Corinthiis scribit: *Hoc itaque dico, fratres, tempus breue est; reliquum est vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint; & qui flent, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non possidentes; & qui vtuntur hoc Mundo, tanquam non vtantur: præterit enim figura huius Mundi.* Qui superiùs incontinentibus nubendi licentiam dederat, tanquam infirmis salutis remedium porrigens, dicit; *Melius est enim nubere quàm vri.* Nunc præcipit fræna luxuriæ cum propria quoque vxore cohibere. Quid est enim aliud quod dicit, *Qui habent vxores, tanquam non habentes sint*, nisi dicere: libidinis lasciuiam à propriis etiam vxoribus reprimere, & amori magis filiorum, quàm carnis desiderio seruiendum? Propter quod dixerat superiùs: *Bonum est homini mulierem non tangere.* Sed quoniam hæc virtus non omnibus adest; *Propterea dico, propter fornicationem autem vnusquisque, suam vxorem habeat; & vnaquæque suum virum habeat.* Quod hoc loco infirmitati conceditur, posteriùs resecare gestiens, ait: *Qui habent vxores tanquam non habentes sint.* Monens non semper infirmitati deseruiendum, verùm castimoniæ sanctitati consuescendum; quoniam præterit figura huius mundi. Figura fuit mundi carnalem posteritatem quærere, & filiorum progenie gaudere, turbáque propinquorum exultare: At verò quoniam mundus in extremo positus finem præstolatur; &, vt ait Beatus Ioannes, *Nouissima hora est*; non carnalis propago, sed spiritualis magis debet appeti successio: *Vt qui viuunt, iam non sibi*

1. Cor. 7. 29. — 1. Cor. 7. 9. — 1. Cor. 7. 1. — 1. Cor. 7. 2. — 1. Cor. 7. 29. — 1. Ioan. 2. 18. — 2. Cor. 5. 15.

viuant, sed Christo qui pro eis mortuus est, & resurrexit. Propterea dicit flentes fieri debere tanquam non flentes, vt huius mundi ruinam atque tribulationes æternorum spe gaudiorum consolentur. Similiter gaudentes in sæcularibus temporaliter commodis, fiant tanquam non gaudentes; vt temporalis boni gaudia contemnentes propter sui fragilitatem, atque permutationem, de æternis potiùs gaudeant & exultent; quatenus gaudia perennia consequi præualeant. Similiter ementes non hîc possidere concupiscant, sed possessionem suam in cœlestibus esse desiderent, cum Psalmista loquentes: Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Sic qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur, vt in transitu sit eis, non in desiderio; & in via, non in patria; & tanquam ex latere respiciatur, non vt amore tenendi, siue fruendi, possideatur. Et propterea
1. Cor. 7. 32. consequenter ait: *Volo autem vos sine sollicitudine esse: qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt huius mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est: & mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi quomodò placeat viro.*

Videant itaque Græcorum Principes, Romanos redarguere nitentes super continentia Sacerdotum, Ministros altaris, in qua sorte constituere disponant; an eos velint esse sine sollicitudine, quod vult Apostolus, an certè sollicitudinibus implicari mundi, quod non optat Apostolus. Si enim sine vxore sunt à sollicitudine mundi liberi, eorum sollicitudinem gerunt quæ sunt Domini, quærentes omni tempore Deo complacere; Apostolicum illud meditantes:
Coloss. 3. 17. *Omnia quæcumque facitis, in nomine Domini semper facite.* Si verò cum vxore degerint, necesse est mundi sollicitudinibus eos implicari, & quærere iam quomodò placeant vxori,
Psal. 118. 57. non Deo: & huiusmodi quicumque sunt, diuisi sunt, quoniam in terra amorem vxoris, à moremque Dei medij consi-
Thren. 3. 24. stunt, non valentes dicere cum Propheta: *Portio mea Dominus: dixi custodire legem tuam.* Neque cum Beato Hieremia,
1. Cor. 7. 34. qui ait: *Pars mea Dominus dixit anima mea: propterea præ-*

stolabor eum. Dicit Apostolus: *Mulier innupta & virgo cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta & corpore & spiritu.* An igitur decet Domini Sacerdotes, & altaris Ministros, mulieribus innuptis & virginibus esse inferiores, vt illis cogitantibus quæ sunt Domini, sanctimoniam tam corpore quàm spiritu conseruando; isti cogitent quæ sunt mundi, sanctitatem corporis & spiritus respuendo? Vtriusque námque sanctimoniâ priuantur, qui cogitationem habent eorum quæ sunt mundi, placere vxori gestientes: quoniam, sicut dicit Apostolus; *Quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro.* *Ibid.* Ait Saluator duobus dominis neminem posse seruire. Ergo vel Episcopi, vel Presbyteri, cogitantes debitum soluere vxori, cogitare nequeunt seruitutis debitum Domino soluendæ. Et cùm Clerici dicantur, quia sint Domini sors (sic enim nomen ipsum sonare deprehenditur) & eorum portio non alia sit, quàm Dominus; Sacerdotes vxori seruientes, & ea quæ sunt mundi cogitantes, sortem Domini, quâ specialiter ei cohærere debuerant, respuere; nec iam eorum possessio solus est Dominus; quoniam mundo per meditationis assiduitatem cohærendo, Domino cohærere nequeunt. Mens námque cogitationibus suis mundum amplexans, & mundo inhærens, Dominum complexari, & illi inhærere nullo modo præualet.

Propter quod mirandi Græcorum Principes, quòd reprehendere studeant Domini Sacerdotes à complexu mulierum longè se facientes, vt nulla necessitate detineantur à mundo, sed mundum respuentes liberi possint iugiter inhærere Christo. Quantum verò coniugale vinculum conferat impedimenti Dominum iugiter obsecrandi, Beatus Paulus insinuat, cùm consequenter dicit: *Porrò ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis inijciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* *Ibid. v. 35.* Liquidò námque dicens ista, demonstrat vxori seruientes facultatem nequaquàm habere iugiter Dominum obsecrandi, verùm ad tempus tantummodò. Videant igitur isti nuptiarum censores, quales habere velint Sacerdotes; vtrum eos qui sanctimoniæ seruantes puritatem, facultatem habent sine impedimento Dominum

obsecrandi, sancti manentes, in sanctis iugiter habitantes, mundum spernentes, cœlestia contemplantes; vel eos certè qui coniugalibus addicti vinculis, nec in sanctis continuò valentes habitare, nec mundum spernere, nec omni tempore Dominum pro sibi subiecta plebe deprecari, quámque sit istorum intellectus ab Apostolico sensu longissimè remotus. Ille continentiam persuadet, isti Sacerdotum sanctimoniam (sine qua nemo videbit Deum) nuptiarum condemnationem interpretantur; obliti quod ait Apostolus: *Hoc ad vtilitatem*, inquiens, *vestram dico.* continentiam persuadens. Mox autem infirmitati consulens, inquit: *Non vt laqueum vobis inijciam.* Ostendit enim quid desideret: sed considerat quòd vnusquisque proprium habeat donum à Deo, *alius quidem sic*, alius verò sic. Rursus ad id quod potius est exhortans, subiungit: *Sed ad id quod honestum est*; subauditur, vos inuitans. Honestatem talia dicens continentiæ præponit nuptiis: non quidem quò nuptias condemnet, sed euidenter prædicat quòd nuptiæ quidem bonæ sunt, sed melior est continentia vidualis; supereminet autem integritas virginalis.

Non sunt igitur reprehendendi vel Romani vel Latini, si vel Episcopos, vel Sacerdotes à maritali thoro suspendunt; quoniam nec Apostolus habetur dignus reprehensione, qui castimoniam persuadens, coniugij fœdus hortatur non agere, quatenus facultas iugis maneat fidelibus Dominum deprecandi. Etenim qui Dominici corporis & sanguinis omni tempore debent sacramenta contingere, quemadmodum valent coniugio deseruire? Dauid námque ad Abimelech Sacerdotem veniens, non antea meruit panes sacros contingere, quàm se pueròsque suos à mulierum tactu tertia iam die diceret purificatos. Et quis ignorat corporis & sanguinis Christi mysterium fore longè sublimius panibus, qui per singula Sabbatha proponebantur super mensam in Templo? Et si minimè licebat eos contingere qui non sanctificati fuissent à mulieribus, quemadmodum expediat sacra contingere Dominica mulieribus deseruientes, & coniugali thoro mancipatos? Quod mysterium Thessalonicensis Ecclesia diligenter examinans, Clericos ante

ante clericatum legitimè ductas vxores si cognouissent, deponendos fore censuerunt. Vnde mirandum Græcorum principes in Romanis redarguere quod in Thessalonicensibus patienter concedunt. Quòd si moderno tempore suæ fortassis superstitioni præbuere consensum quolibet modo teneant persuasos, nouerint tamen Maiorum talem suorum extitisse consuetudinem,

Sed veniamus ad Ecclesiastica tandem decreta, quò cognoscamus quid decernere super his maluerint. In Nicæno Concilio sub Constantino Imperatore primo per trecentos octodecim Episcopos sic decernitur: [Interdixit per omnia magna synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem; nisi fortè matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantùm personas quæ suspiciones effugiunt.] Audiant hæc Constantinopoleos Imperatores, & iudicent, an debeant isti gradus, super quibus hoc capitulo decernitur, matrimonia sortiri, quibus non licet mulieribus cohabitare, nisi solummodò personis illis, quas nulla suspicio possit commaculare. Nam quisquis vxorem duxerit, non potest vt præter vxorem alias etiam mulieres in domo non habere, quibus vxoria necessitas, & cura domestica suppleatur. Vbi verò cunctarum interdicitur subintroductio fœminarum, præter omninò personas quæ careant omni suspicione, manifestum est quòd interdicatur etiam vxoria pariter copula, quæ nullo modo potest fieri sine reliquarum accessione feminarum.

Cælibatum Clericorum legibus Ecclesiasticis asserit Author.

Ca. 3. ex vers. Dionysij Exig.

In concilio Neocæsariensi sic statuitur: [Presbyter si vxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, aut adulterium perpetrauerit, ampliùs pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.] Quod hi canones decernunt, hactenus & Ecclesia Romana & omnes Occidentales seruare studuerunt, scientes cunctis esse seruandum, quod patet esse religiosum, & diuinis cultoribus dignum. Videant Græci, si quod statutum est, tenere contendunt; quòd si faciunt, frustra Romanos redarguunt, quos sibi pares in Ecclesiasticis seruandis Conciliis omnino perspiciunt. Quòd si constitutum hoc licenter præuaricantur, Ecclesiasticarum

Ca. 1. ex eiusdem versione.

S

constitutionum rei deprehenduntur : & dum in Oriente fuerit hoc constitutum, & nimirum seruetur ab Orientalibus, quod pro Ecclesiæ disciplina probatur esse sancitum, mirum cur in Occidentalibus culpare nituntur, quod apud Orientales seruare non dubitant. Quòd si leges Ecclesiasticas ignorant, quis nescit fore meritò contemnendos, quos non sapientiæ grauitas, sed ignorantiæ leuitas ad loquendum propellit.

Seu Concil. Affricano an. 414. Can. 37.

In concilio Carthaginensi: [Prætereà, cùm de quorumdam Clericorum, quamuis erga vxores proprias, incontinentia referretur; placuit, Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundùm priora statuta, etiam ab vxoribus continere. Quòd nisi fecerint, ab Ecclesiastico remoueantur officio.] Præsenti capitulo non solùm præfati gradus vxores ducere prohibentur, verùm à propriis, quas priusquàm ordinarentur habuere, continere præcipiuntur: quòd si non fecerint, deponi iubentur: consentitur in hoc decreto tam Nicæno quàm Neocæsariensi Concilio : nam vtrumque præcipit presbyteros ab vxoribus arceri. Qua de re videant Imperiales reprehensiones, qualiter iustum sit contra decreta Maiorum presbyteros vxores ducere, quibus inhibetur propriis, quas ante ordinationem duxerant, abstinere. Quas leges si seruare maluerint, cognoscant quòd iniustè Romanos redarguant : quòd si noluerint, etiam cum Romanis totius Affricæ prouinciales Episcopos reprehendant, & cum his etiam suos Orientales, qui constituta Maiorum seruantes Episcopos, presbyteros, & diaconos viuere continenter omninò decernunt, nisi suorum delegerint fore decretorum transgressores.

Verbis aliquamò diuersis lex ista exprimitur Nouell. const. Coll. 1. tit. 6. Nou. 6. cap. 1.

In Libro constitutionum Iustini Imperatoris ita decernitur capitulo vigesimo quarto. [Oportet autem eum qui Episcopus sit, neque vxorem habere, neque concubinam, neque liberos, seu legitimos, seu legibus incognitos. Et si quis contra hæc fecerit, & is qui factus est, & is qui eum fecit, Episcopatus expellatur honore.] Videant nunc Græcorum Imperatores, qui Romanos damnare nuptias calumniantur, eo quòd non Episcopos, non presbyteros, non diaconos, vxores ducere concedunt, quo in loco velint

habere suas leges, idest à suis Maioribus institutas. Ecce Iustinus Romanorum Imperator legibus decreuit eum qui Episcopus futurus sit, neque vxorem habere, neque concubinam: vos autem è contrario constituitis, vt tam Episcopi quàm presbyteri matrimonij iura sortiantur. Leges à Maioribus vestris constitutæ, qui hoc fecerint, gradus sui præcipiunt honore priuare; vos autem illos, qui non fecerint, culpatis nuptias condemnare, nec in vestram eos vultis recipere communionem. Apparet igitur tam Ecclesiasticis legibus, quàm vestris sanctionibus, vos repugnare: quapropter duplici reatu vos culpâ constringitis, veluti transgressores tam diuini & humani iuris, quàm Ecclesiasticæ constitutionis. Presbyteris autem & diaconis, & aliis in Clero scriptis, non habentibus vxores secundùm diuinas regulas, interdicimus & nos mulierem habere in sua domo, exceptâ matre, & filiâ, & sorore, & aliis personis quæ omnem querelam effugiunt. Si quis autem aduersus istam obseruationem mulierem in sua domo habuerit, quæ potest suspicionem inferre turpitudinis, & ille à Clericis suis audierit, quod cum tali muliere non debeat habitare, & noluerit eam sua domo repellere; vel accusatore emergente probatus fuerit inhoneſtè cum tali muliere versari; tunc Episcopus secundùm Ecclesiasticos canones Clero eum repellat, curiæ ciuitatis cuius Clericus est tradendum. Superior lex specialiter super Episcopi persona decreuerat, licet pariter presbyterorum, Diaconorúmque personas comprehenderit. Quod enim Episcopo non conceditur, ministris consequenter altaris, & mysteria Dominici corporis & sanguinis contrectantibus, pariter interdicitur. Quòd si non illic ad liquidum de Presbyterorum Diaconorúmque causa decernitur, præsens sanctio dubietatis omnem caliginem remouere cognoscitur, interdicens manifestè non solùm Presbyteris, & Diaconibus, sed etiam Subdiaconis, & aliis quibuscumque in Clero matrimonium interdicitur, vt in sua domo præter matrem, & eas personas quæ suspicione turpitudinis careant, habitare nullo modo permittant; præuaricatores autem si conuicti fuerint Clero depelli decernit, & ad ignemi-

Iustinian. vbi supra. Nouel. 123. cap. 29.

mæ pœnam tales curiæ mancipandos esse iubet officiis.

Non credimus quòd Ecclesiæ Græcorum talia de presbyterorum connubiis sentiant, qualia Constantinopolitani principes sentire comprobantur. Absit igitur vt aduersus Ecclesiastica constituta venire præsumant, & ea reprehendere conentur, quæ constat ab Ecclesijs seruata, & iure perpetuo custodita. Quòd si potestates sæculi sua præsumptione talia redarguunt, qualia prohibent & condemnant, & Ecclesiasticæ leges & humanæ, mirum cur non animaduertunt quòd eorum sanctionem non solùm Occidentalis Ecclesia condemnet, verùm etiam Orientalis non recipiat, nisi fortassis tyrannidis crudelitate fatigata quædam pars in Oriente susceptura sit: sed terrere debet eos
Matt. 19. 6. sententia Domini dicentis: *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Verùm fixa stat sententia Saluatoris loquentis ad Petrum: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.*

Ibid. in fine eiusdem cap. Item in eodem libro: [Nullus Episcopus cum muliere penitus habitet: sin autem probatus fuerit hoc non obseruasse, Episcopatus honore deijciatur; quia ipse se indignum Sacerdotio ostendit.] Dicant igitur gloriosi principes Græcorum quâ præsumptionis audaciâ freti contra constituta Maiorum, contra leges Ecclesiæ, contra consuetudinem hactenus obseruatam venire non verentur, Romanos atque Latinos reprehendentes, quòd Episcopis, presbyteris, Leuitis, atque Subdiaconis, vxores ducere non concedunt. Ecce enim imperialibus coarguuntur legibus, quæ cùm pro Romanis atque Latinis sanciant, eos qui contraueniunt proculdubio condemnant. In veteri testamento Tabernaculo, siue Templo, deseruientes Leuitæ, siue presbyteri, vxoribus non appropinquabant, nec sancta vel ingredi vel contingere præsumebant; nisi sanctificarentur: & vos dicitis quia Sacerdotes, quibus officium est corporis & sanguinis Domini mysterium quotidie celebrare, nec à sacris aliquando recedere, quòd vxores ducere debeant, nec inter Laïcos & sacri altaris Ministros vllam differentiam consistere. Quòd si requiratur à vobis vnde nata fuerit opinio talis,

non aliam proculdubio monstrare potestis authoritatem, quàm imperitiam atque iactantiam, de quibus leuitatis nasci solet audacia.

CAPVT VII.

NVnc ad illud veniamus quod obijcitur, quia penes Romanos Baptizatorum frontes Presbyteri chrismate non liniunt. Quod obiectum, sicut & reliqua, magis leuitate quàm ratione propositum est: siquidem Ecclesiæ suæ consuetudinem sequentes ista proponunt, non aliquam diuinæ legis authoritatem. Quamuis vt hoc fiat & apud Romanos, & apud Occidentales omnes tam ex Euangelio, quàm ex Apostolorum actis esse constat assumptum. Confirmationis Sacramentum à Presbyteris cōferri posse contendunt Græci.

Constat námque Spiritus Sancti gratiam per vnctionem frontis ex chrismate ab Episcopis donari, quod nulli præter Episcopos esse concessum Euangelica testatur authoritas. Resurgens etenim Dominus, & discipulis apparens, insufflauit & dixit eis. *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* Ergo si remissio peccatorum per Spiritum Sanctum contribuitur, & hoc munus Apostolis specialiter constat esse donatum; iure solis Episcopis hæc gratia reseruatur quos in Ecclesia constat Apostolorum successionem, & ministerium sortitos. Moysen quoque legimus in Exodo Aaron & filios eius in sacerdotale ministerium chrismate sancto perunxisse. Deinde Reges & Sacerdotes oleo sancto perunctos in veteri Testamento per Pontifices extitisse; quos constat gessisse figuram veri Regis atque Pontificis Domini nostri IESV Christi; cui Psalmista præcinit, dicens: *Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.*

Hos refellit Author. *Ioan.* 20. 22. *Exod.* 30. 30. *Psal.* 44. 8.

Constat autem omnem Ecclesiam corpus esse; Christi etenim, videlicet Regis & Sacerdotis, vnde omnes Christianigenus sumus Sacerdotale & Regale; propter quod post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur; & non nisi per Pontifices, à quibus Reges & Sacerdotes vnge-

bantur in lege. In Actis habes etiam Apostolorum: *Quia cùm audissent Apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem.*

Act. 8. 14. *Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum Sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini* IESV. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum.* Vide quia primùm baptizati fuerant in nomine sanctæ Trinitatis, quod est in nomine Domini IESV; siquidem totius Trinitatis inuocatio in nomine Domini IESV continetur. Nec tamen adhuc acceperant Spiritum Sanctum. Posteà verò manus imponentibus super eos Apostolis, acceperunt Spiritum Sanctum. Quæ forma seruatur hodiéque in Ecclesia, vt baptizentur quidem fideles per presbyteros, gratia verò Spiritus Sancti per impositionem manuum tribuatur ab Episcopis: quod tunc fit, quando frontes baptizatorum chrismate sancto liniuntur ab Episcopis.

Act. 19. 1. Item in eisdem Actis: *Factum est autem cùm Apollo esset Corinthi, & Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inueniret quosdam discipulos; dixit ad eos: Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum; Sed neque si Spiritus Sanctus est, audiuimus. Ille verò ait; In quo ergo baptizati estis? qui dixerunt in Ioannis baptismate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum, dicens in eum qui venturus esset post ipsum vt crederent, hoc est in* IESVM. *His auditis baptizati sunt in nomine Domini* IESV. *Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit super eos Spiritus Sanctus; & loquebantur linguis, & prophetabant.* Et hîc vides quia Paulus non baptizauerit eos, sed iusserit baptizari. Baptizatis autem manus Paulus imposuit; & ita demum venit super eos Spiritus Sanctus. Docemur igitur baptismi gratiam per presbyteros posse contribui, donum verò Spiritus Sancti, quod tribuitur per manuum impositionem, quando frontes Baptizatorum chrismate sancto liniuntur, non nisi per Episcopos posse promereri.

Qui differt sacerdos ab Episcopo. Et re vera inter Sacerdotes & Episcopos differentia non parua consistit. Sacerdotes namque, sicut reliqui gradus Ecclesiastici, per Episcoporum ministerium consecrantur; at

Episcopi non à Sacerdotibus benedicuntur. Ipsi quoque sanctum chrisma sanctificant, & oleum consecrant: omnísque gradus Ecclesiasticus illorum dispositione peragitur. Quod considerantes Ecclesiastici viri, statuerunt, vt frontes Baptizatorum non à Presbyteris, sed ab Episcopis chrismate sancto linirentur; vt per eos Spiritus Sancti gratia conferretur. Sicut de sancto Siluestro in gestis Apostolicis legitur, vbi sic scriptum inuenitur: [Hic constituit, vt chrisma ab Episcopo efficiatur; & priuilegium sit Episcopis, vt Baptizatos chrismate sancto consignent, propter hæreticam insimulationem.] Hinc etiam Innocentius Papa in suis Decretalibus hoc modo decernit. [De consignandis infantibus manifestum est, non ab alio quàm ab Episcopo fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent.] Hoc autem Pontificibus solis deberi, vt vel consignent, vel Paraclytum Spiritum Sanctum tradant, non solùm consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verùm illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptisatis tradant Spiritum Sanctum. Nam Presbyteris seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo; cùm baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis cùm tradunt Spiritum Paraclitum. Hinc omnes Occidentales Episcopi Maiorum sequentes institutionem sumpsere consuetudinem, vt frontes baptizatorum chrismate liniendi non presbyteris concedant, sed priuilegium sibi reseruent: non autem ipsum chrisma (quod mentiuntur Græci) de fonte conficiunt, sed ex succo balsami, vel oliuæ liquore: quod fit non solùm à Græcis, verùm ab vniuersis Christi Ecclesijs.

Lib. Pontificali Damasi Papæ.

Epist. 1. cap. 3.

CAPVT VIII.

SEd criminantur istud falsò, sicut & de agni consecratione; nec non quod arguunt, Leuitas Episcopos fieri, presbyterij gradu non priùs accepto; non reputantes quòd

in cæteris sibi demant authoritatem fidei, quandoquidem in istis tam euidenter mentiuntur: non verentes quod Spiritus Sanctus loquitur: *Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.* Et, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Et in Salomone: *Falsus testis non erit impunitus.* Quòd autem redarguunt Leuitam Episcopum consecrari, curnon contra se dictum aduertunt, qui de Laïcis subitò tonsis faciunt Episcopos, contra regulas Ecclesiasticas, & Imperialia decreta? Siquidem prohibet Apostolus neophytum Episcopum fieri. Iustinus quoque Imperator in Ecclesiasticis constitutionibus, ita decernit: [Neque ex laïco statim ad Episcopatum ascendere licet: neque Clericatus honorem simul habuisse sufficit. Oportet autem eum qui Episcopus fit, neque vxorem habere, neque concubinam, neque liberos, neque nepotes seu legitimos, seu legibus incognitos. Et si quis contra hæc fecerit, & is qui factus est, & is qui eum fecit, Episcopatus expellatur honore. Nec liceat pecuniæ datione Episcopum fieri. Esse autem oportet eum qui Episcopus fit vel Monachum, vel Clericum: ita tamen vt non minùs sex mensibus appareat eum in clericatu fuisse, &c.] Videmus non solùm Ecclesiasticis, verùm etiam Imperialibus obuiari constitutionibus, vt ex Laïco statim ad Episcopatus honorem aliquis assumatur, cùm debeat priùs in Ecclesia probari, & secundùm Ecclesiastica constituta doceri; quatenus viâ regiâ per graduum successionem conscendens, dignus inueniatur summi culminis apicem obtinere. Verùm Græcorum Imperatores tam diuina quàm humana iura transgredientes, faciunt sibi de Laïcis subito tonsis Episcopos, & eos qui nondum minimi gradus honorem digni percipere fuerant, summi culminis vertice sustollunt: & talia gerentes non verentur Christi Ecclesiam calumniari, falsa pro veris loquentes; pro nihilo ducentes quod Saluator ait in Euangelio: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria collo eius, & demergatur in profundum maris. Vt pœna mortis in eos vindicet, & fluctibus perditionis absorbeantur, quos caritas timori sancto non fecit esse subiectos.

Psal. 5. 7. *ibid.* *Prouerb. 19. 9.* *1. Tim. 3. 6.* Nouella 6. cap. 1. sub init.

Sed

Sed vnde talis innata sit præsumptio, vt Romanam non vereantur Ecclesiam falsis oppetere criminationibus? Nimirum inde quòd sui mensuram ignorantes status, ambiunt sibi vindicare principatum, quem nec Christus eis, nec Apostoli, nec Ecclesiarum Magistri, nec vlla consuetudo contribuit, sed illius imitatores effecti, qui dicebat in corde suo: *Ascendam super altitudinem nubium, & super sydera cœli exaltabo solium meum: ponam super altitudinem montium in lateribus Aquilonis sedem meam. Ero similis Altissimo.* Quid enim isti Græcorum Principes aliud altitudine cordis sui dicunt, qui Ecclesiæ sibi principatum vsurpant & Apostolorum sublimitatem (quos Isaias Propheta nubes volantes appellat) sibi vindicant: cupientes solium suæ dignitatis super astra cœli componere, idest omni Sanctorum cœtui præferre, & Patriarcharum venerationem vsurpare; quatenus omni Ecclesia sibi subiecta Christo similes efficiantur: cùm nulla Maiorum authoritas hoc eis contribuat, nec Ecclesiastica iura concedant, verùm nec humanæ leges ascribant? Quæ cuncta sibi vindicare velle potissimùm comprobant, quòd Patriarcham Constantinopolitanum præponere Romano Pontifici gestiunt, & vrbem Constantinopolim Romæ præferre conantur, tanquam sui iuris existat leges Ecclesiasticas immutare, & Regnorum apicem disponere.

Isay. 13. 14.

Romano Pontifici Patriarcham Cõstantinopol. præferre conabantur Imperatores.

Meminisse tamen debuerant Christum totius Ecclesiæ caput existere, & ei Patrem per Prophetam dixisse: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam; & possessionem tuam terminos terræ.* Ipsúmque fore lapidem abscissum de monte sine manibus, qui confregerit, & in puluerem redegerit vniuersa regna mundi. Ipsúmque Petro dixisse: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues Regni cælorum.* Paulum quoque testificantem: *Qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes.* Quos ambos Ecclesiæ principatum à Christo positos, & Romæ directos, cùm Ecclesiastica veritas, tum ipsius passionis monstrat authoritas. Illuc námque ambo principes sunt directi, vbi principatus eminebat mundi: quatenus Ro-

Psal. 2. 8.

Matt. 16. 18.

Ecclesia Romana dignitate omnes alias præcellit.

mana ciuitas sicut imperiali potentiâ totum sibi subiecerat orbem, sic Religionis culmine, & Apostolatus dignitate, totius mundi Regnis præsideret. Et sicut voluit Saluator Hierosolymam natiuitate sua, doctrinâ, miraculis, morte, sepulturâ, resurrectionéque reddere sublimem, sic etiam delegit Romanam vrbem Apostolorum Principum sanguine, sepulchro, memoriâ, doctrinâ, reddere gloriosam: vt quoniam Christus Hierusalem cœlestis in dextera Patris considens, Rex & Dominus honoratur Angelorum & Sanctorum omnium famulatu; sic Petrus & Paulus Hierusalem peregrinantis obtineant Principatum, subiectis sibi per totius orbis latitudinem Christi Ecclesijs.

Hoc ita fore & antiquitas ipsa comprobat, & literarum monimenta confitentur. Siquidem Socrates in historia Ecclesiastica scribens de Arrianis, qui in Antiochia Syriæ synodum collegerant ad subuersionem, atque destructionem Nicæni concilij, & condemnationem Athanasij: postquam commemorauerat Præsules, quorum authoritate synodus collecta fuerat, subiunxit: [Sed neque Iulius interfuit maximæ Romæ Præsul, neque in locum suum aliquem destinauit; cùm vtique regula Ecclesiastica iubeat non oportere præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari.] Ecce fuit hic Græcus Hystoriographus, nec tamen Constantinopolim dicit tantâ pollere authoritate veluti Romam; testificans sine Romani Pontificis vel assensu vel iussione nulla posse Concilia celebrari.

Socrat. lib. 2. cap. 13. med. sed aliis verbis sensum exprimit.

In concilio Sardicensi tali modo sancitur: [Placuit, vt si Episcopus accusatus fuerit, & omnes iudicauerint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum deiecerint: si appellauerit qui deiectus videtur, & confugerit ad Beatissimum Ecclesiæ Romanæ Episcopum, & voluerit se audiri: si iustum putauerit, vt renouetur examen, scribere Episcopis dignetur Romanus Episcopus his qui in finitima & propinqua altera prouincia sunt, vt ipsi diligenter omnia requirant, vt iuxta fidem veritatis omnia definiant. Quòd si is qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua mouerit Episcopum Romanum, vt è latere suo Presbyteros mittat, erit in potestate ipsius quid

Cap. 7. ex interpretat. Dionysij Exig.

velit, & quid æstimet. Et si decreuerit mittendos esse qui præsentes cum Episcopis iudicent, vt habeant etiam authoritatem personæ illius à quo destinati sunt, erit in eius arbitrio. Si verò crediderit sufficere Episcopos prouinciales, vt negotio terminum imponant, faciat quod sapientissimo concilio suo iudicauerit.] Hoc Concilium ab Orientalibus Episcopis in Asiæ prouincia gestum, taliter de Romani Pontificis dignitate decreuit sub Romano Imperatore Constantino Magno, qui ciuitatem Constantinopolim ædificauit, voluítque Iuniorem Romam vocitari. Num de Constantinopolitano Patriarcha tale quid ab Episcopis legitur constitutum? Cernimus omninò Romani Pontificis authoritatem super cunctas Ecclesias Christi præeminere, vt omnes Episcopi illum habeant Caput, & ad eius iudicium pendeat quidquid in Ecclesiasticis negotiis disponitur; vt ex eius arbitrio vel maneat constitutum, vel corrigatur erratum, vel sanciatur quodcumque fuerit innouandum.

Testatur & hoc Eusebius Cæsariensis Episcopus, qui in historia de Vita Siluestri sic ait: [Quarta die Imperator Constantinus priuilegium Ecclesiæ Romanæ Pontifici contulit, vt i toto orbe Romano Sacerdotes ita hunc Caput habeant, vt iudices Regem.] Quæ res ex Conciliorum gestis approbatur: si quidem omne Concilium vel quod in Oriente, vel quod in Affrica gestum esse dignoscitur, vel Romani Pontificis vicarios semper habuit præsidentes, vel eius authoritate literarum, quæ fuerunt decreta firmitudinem acceperunt. Si quidem Concilium Nicęnum, omnibus Christi Ecclesijs venerandum, Victorem & Vincentium Presbyteros vrbis Romæ, Romani Pontificis vicem agentes, in Episcoporum subscriptione primos posuêre statim post Osium Episcopum ciuitatis Cordubensis prouinciæ Hispaniæ, qui fuerat illuc à Romano Pontifice directus, quoniam ipse venire senectute præpediente non valuerit. Sic reliqua Concilia primo in loco semper habuêre Romanos Pontifices, vel eorum Legatos, tanquam Apostolorum vicarios. Et re vera omnes Orientales Ecclesiæ, simul & Occidentales, Romanæ ciuitatis Præsulem semper quasi Caput Episcoporum venerati sunt, & ad eius sententiam respexerunt, & de rebus dubiis

Vita MS. supra citata.

quæcumque decreuit eius iudicium sustinuerunt, illiúsque decreto paruerunt. Quæcumque Concilia eius sententia roborata sunt, rata manserunt; quæ verò damnauit, pro nihilo reputata fuerunt, nec authoritatem vllam habere potuerunt.]

Quæ licet antiquorum monimentis Patrum vera esse quæ dicimus approbentur, vnius tamen Romani Pontificis placet literis ostendere quæ loquimur. Nam cùm Flauianuus Constantinopolitanus Episcopus, qui Eutichen Archimandritam Constantinopolitanum malè de Incarnatione Dominica sentientem damnauerat, ipse quoque fuisset à synodo, quæ Ephesi collecta est, contra regulas Ecclesiasticas damnatus, Romanum hac de causa Leonem Pontificem interpellasset, scripsit Theodosio Imperatori synodum retractandam, & ea quæ prauè constituta fuerant cassanda. Quod cùm sub Theodosio Imperatore fieri non potuit, morte præueniente, sub Principibus Valentiniano & Martiano, qui Theodosio Patri successerant, actum est. Quorum literæ ad Leonem venerabilem Episcopum Romanæ vrbis missæ, taliter habentur: [Victores Valentinianus & Martianus, gloriosi Triumphatores, semper Augusti, Leoni Reuerendissimo Archiepiscopo gloriosæ ciuitatis Romę. Ad hoc maximum Imperium venimus Dei prouidentiâ, & * Senatûs excellentissimi, cunctæque militiæ. Vnde pro reuerenda & Catholica Religione Christianorum fidei, cuius auxiliis virtutem nostræ potentiæ confidimus gubernari, tuam sanctitatem principatum in Episcopatu diuinę fidei possidentem, sacris literis in principio iustum credimus alloquendam, inuitantes atque rogantes, vt pro firmitate & statu nostri imperij, æternam diuinitatem tua sanctitas deprecetur, vt & tale propositum & desiderium habeamns, quatenus omni impio errore sublato per celebrandam synodum, Te authore, maxima pax circa omnes Episcopos fidei catholicæ fiat.] Item in secunda, post salutationem & præfationis allocutionem scribitur sic: [Superest, vt si placuerit tuæ Beatitudini his partibus aduenire, & synodum celebrare, hoc facere Religionis affectu dignetur; nostris vtique desideriis vestra sanctitas satisfaciet, & sacræ Religioni quæ vtilia sunt,

Ante Côcil. Calchedon. epist. 33 *ad.* * electione.

Ibid. epist. 34.

decernat. Si verò hoc onerosum est, vt tu ad has partes aduenias, hoc ipsum nobis propriis tua sanctitas literis manifestet; quatenus in omnem Orientem, & in ipsam Thraciam, & Illyricum, sacræ vestræ literæ dirigantur; vt ad quemdam definitum locum omnes sanctissimi Episcopi debeant conuenire; & quæ Christianorum religioni atque Catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum Ecclesiasticas regulas definierit, sua dispositione declarent.] His literis Romanorum Imperatorum non ostenditur, quòd Patriarcha Constantinopolitanus Romano Pontifici Prælatus habeatur; verùm quòd Romanus Pontifex principatum obtineat Episcoporum, cuius arbitrio debeat colligi synodus, & quæ sunt tractanda per eius dispositionem debeant ordinari.

Testantur etiam literæ Valentiniani Imperatoris ad Theodosium Patrem Augustum, quam dignitatem, atque honorem Romanus Pontifex super omnes Episcopos debeat obtinere: quæ ita se habere noscuntur: [Domino Theodosio, gloriosissimo, victori, ac triumphatori præcellentissimo Imperatori & Patri, Valentinianus victor gloriosus, ac triumphator, semper augustus & filius. Cùm venissem in vrbem Romam ob diuinitatem placandam, sequenti die ad Basilicam Apostoli Petri processi, & illic post venerabilem noctem diei Apostoli, & à Romano Episcopo, & ab aliis cum eo ex diuersis prouinciis congregatis, rogatus sum scribere vestræ mansuetudini de fide, quæ cùm sit conseruatrix omnium fidelium animarum, dicitur perturbata: quam nos à nostris Maioribus traditam debemus cum omni competenti deuotione defendere, & dignitatem propriæ venerationis Beato Apostolo Petro intemeratam nostris temporibus conseruare, quatenus Beatissimus Romanæ ciuitatis Episcopus, cui principatum sacerdotij super omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide & Sacerdotibus iudicare, Domine sacratissime Pater, & Venerabilis Imperator: hac enim gratia secundùm solemnitatem Conciliorum & Constantinopolitanus Episcopus eum per libellos appellauit, propter contentionem quæ orta est de fide.] Galla quoque Placidia, mater Augusti, literas eadem pro

Ibid. epist. 25.

Ibidem epist. 26. post init.

re filio dirigens Augusto, inter cætera sic ait: [Non modicum detrimentum est ex his quæ gesta sunt; vt fides, quæ tantis temporibus regulariter custodita est à sacratissimo Patre nostro Constantino (qui primus imperio splenduit Christianus) nuper turbata sit, ad arbitrium vnius hominis, qui in synodo Ephesinæ ciuitatis odium & contentiones potiùs exercuisse narratur, militum præsentiâ & metu * appetens Constantinopolitanæ ciuitatis Episcopum Flauianum, eo quòd libellum ad Apostolicam sedem miserit per eos qui directi fuerant in concilium à Reuerendissimo Episcopo Romæ, qui secundum definitiones Nicæni Concilij consueti sunt interesse, Domine sanctissime fili, Venerabilis Imperator. Hac itaque gratiâ, tua mansuetudo tantis turbis resistens, veritatem immaculatam Catholicæ fidei seruari præcipiat, vt secundùm formam & definitionem Apostolicæ sedis, quam etiam nos tam quam præcellentem similiter veneramur, in statu sacerdotij illæso manente per omnia Flauiano, ad Concilij & Apostolicæ sedis iudicium transmittat; in qua primus ille, qui cœlestes claues dignus fuit accipere, principatum Episcopatus ordinauit. Decet itaque nos huic maximæ ciuitati, quæ Domina omnium est, in omnibus reuerentiam conseruare. Diligentiùs autem hoc prouidete, ne quod priscis temporibus nostra generatio custodiuit, sub nobis imminui videatur, & per præsens exemplum schismata generentur inter Episcopos, ac sanctas Ecclesias.] Apparet igitur ex his Romanum Pontificem nunquam fuisse subiectum Patriarchæ Constantinopolitano, quin potiùs vbi necessitas postulauit, eum Apostolicam sedem expetijsse, & secundùm eius iudicium suam terminum habere causam poposcisse; quandoquidem sit Romana ciuitas omnibus imperij Romani ciuitatibus honorabilior, & Romanus Pontifex principatum obtineat Sacerdotij super omnes Episcopos; vt pote cùm sit ciuitas hæc Domina omnium, & illi ciuitati quisquis præfuerit Episcopus ex antiquitatis constitutione Princeps omnium habeatur Ecclesiarum.

al. * impetens.

Hac igitur authoritate Leo venerabilis Romanæ ciuitatis Episcopus fretus, scripsit Anatholio Episcopo Constantinopolitano, quam formam concilij tenere debuisset, damnan-

Leonis Papæ epist. 46.

illo Nestorium, & Eutichem, ita scribens: [Licet sperem dilectionem tuam ad omne opus esse deuotam, vt tamen efficacior tua fieri possit industria, necessarium & commodum fuit, Fratres meos Licentium Episcopum & Basilium Presbyterum (vt promisimus) destinare; quibus tua dilectio societur, vt nihil in his quæ ad vniuersalis Ecclesiæ statum pertinent, aut dubiè agatur aut segniter: cum residentibus vobis, quibus executionem nostræ dispositionis iniunximus, ea possint agi cuncta cum moderatione; vt nec beneuolentiæ partes, nec iustitiæ negligantur, sed absque personarum acceptione diuinum in omnibus iudicium cogitetur.] Et nonnullis interpositis: [Et quia Euangelica & Apostolica fides omnes expugnat errores, & ab vno latere Nestorium deiicit, ab alio Eutichen & participes eius elidit, hanc regulam mementote seruandam; [Vt quicumque in illa synodo, quæ nomen synodi nec habere poterit, nec meretur, & in qua maleuolentiam suam Dioscorus, industriam autem Iuuenalis ostendit, * satisfactioni eorum pax fraterna præstetur: ita vt non dubiis professionibus Eutichen cum suo dogmate, & cum consortibus suis, anathematis * consecratione condemnent. De his autem, qui in hac causa grauiùs peccauerunt, & ob hoc superiorem sibi locum in eadem infœlici synodo vindicarunt, vt humilium fratrum simplicitatem arrogantiæ suæ præiudiciis aggrauarent: si fortè resipiscant, & * facti sui defensionem cassantes in condemnationem proprij conuertuntur erroris, horum satisfactio talis accedat, quæ non refutanda videatur, sed maturioribus Apostolicæ sedis consiliis reseruetur; vt examinatis omnibus atque perpensis, ipsis eorum agnitionibus, quid constitui debeat, æstimetur. Neque priùs in Ecclesia, cui te Dominus voluit præsidere, cuiusquam talium (vt ad te iam scripsimus) nomen ad altare recitetur, quàm quid de eis constitui debeat, rerum processus ostendat.] Et post pauca: [Annitere itaque, Frater carissime, vt quæ Ecclesiæ Dei congruunt, fideliter & efficaciter cum his fratribus constanter, quos idoneos authores elegimus, exequaris.] Monstratur his literis Romanum Pontificem præesse Patriarchæ Constantinopolitano, cuius vices suas in synodo

** Pauca hic prætermisit Author.*

al. * execratione.

al. à facti sui cessantes.

habendas committit: cuique de singulis qualiter exequatur, præscribit; & quid suo iudicio reseruandum sit, indicit; quid verò ipse determinare debeat, definit; nec tamen solus potestatem habere iudicandi permittitur, verùm socius illis, qui fuerant ab Apostolica sede directi, super determinandis negotiis adhibetur.

Scribit etiam idem Beatus Leo Episcopus sanctæ synodo Chalcedonensi constitutæ, pro condemnanda Ephesina synodo secunda, in qua fuerat Patriarcha Constantinopolitanus venerabilis Flauianus non iustitiâ, sed violentiâ condemnatus. Cuius ista sunt verba salutatione præmissa:] Optaueram quidem dilectissimi, pro nostra caritate, Collegij omnes Domini Sacerdotes in vna Catholicæ fidei deuotione persistere, nec quemquam gratiâ aut formidine secularium Sacerdotum deprauari, aut à via veritatis abscedere. Sed quia multa sæpe quæ pœnitudinem possint generare, proueniunt, & superat culpas delinquentium misericordia Dei, atque ideò suspenditur vltio, vt possit locum habere correctio; amplectendum est Clementissimi Principis plenum religione consilium, quo sanctam fraternitatem vestram ad destruendas insidias diaboli, & ad reformandam Ecclesiasticam pacem maluit conuenire, Beatissimi Apostoli Petri Sedis iure & honore seruato, adeò vt nos quoque ad hoc vt suis literis inuitaret, vt venerabili synodo nostram sententiam præberemus: quod quidem nec necessitas temporis, nec vlla poterat consuetudo permittere: tamen in his fratribus, hoc est, Pacasino & Lucentio Episcopis, Bonifacio & Basilio Presbyteris, qui ab Apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas æstimet præsidere, nec seiunctam à vobis præsentiam meam, qui nunc in vicariis meis adsum, etiam dudum in fidei Catholicæ prædicatione non desum.] Et post alia: [Quia verò non ignoramus, per prauas æmulationes, multarum Ecclesiarum statum fuisse turbatum, plurimósque fratres, quia hæresim non receperunt, sedibus suis pulsos, & in exilia deportatos, atque in locum superstitum alios institutos; his primitus vulneribus adhibeatur medicina iustitiæ; nec quisquam ita careat propriis, vt alter vtatur alienis: cùm si, vt cupimus, errorem omnes

Ibid. epist. 40.

Paulò pòst.

omnes relinquunt, nemini quidem honor perire debeat, sed illis qui pro fide laborauerunt, cum omni priuilegio oporteat eis propriam reformare. Prioris autem Ephesinæ synodi, cui sanctæ memoriæ Cyrillus Episcopus tunc præsedit, contra Nestorium specialiter statuta permaneant: ne tunc damnata impietas * demum sibi in aliquo blandiatur, *al.* * ideò. * quâ Eutiches iusta execratione percellitur. Puritas enim *al.* * quia. fidei atque doctrina, quam eodem, quo sancti Patres nostri, spiritu prædicamus, & Nestorianam & Eutichianam cum suis Authoribus condemnat pariter & persequitur prauitatem.]

Aduertimus certè Romanæ sedis Pontificem nec supponi, nec conferri, sed præferri Constantinopolitano Patriarchæ; quandoquidem Calcedonensem synodum videamus eius permissione fuisse collectam: cuique præsidere maluit per suos Legatos; cuique etiam formam dedit propriis literis quid de secunda synodo Ephesi collecta foret statuendum: quid quoque de his qui fuerant in ea propter fidei veritatem sedibus propriis expulsi, & in exilia deportati; nec non & ex ijs qui minis atque terroribus compulsi contra fidem iudicium protulerunt, atque consenserunt, si reuerti ab errore mallent, & veritatem fidei profiteri: synodum quoque primam Ephesinam per Beatum Cyrillum Alexandrinum Episcopum factam statuit omnibus modis seruandam, condemnans tam Nestorium quàm Eutichen de Incarnatione Domini nostri IESV Christi prauè sentientes. Quibus omnibus euidenter instruimur non solùm Constantinopolitano, verùm cunctis Orientalibus Episcopis Romanum Pontificem honore prelatum, veluti qui cunctorum sollicitudinem plenam habere debeat Episcoporum, & cui specialiter incumbat pro cunctis Ecclesijs peruigil sollicitudo.

Vt autem euidentiùs appareat quanto Romanus Episcopus honore precellat supra cunctos qui per Orientem habentur Episcopos, ex epistola Beati Leonis Episcopi vrbis Romę, Anastasio Episcopo Thessalonicensi directa, placuit ostendere: cui salutatione pręmissa sic loquitur: [Quanta Leonis Papæ epist. 84. initio. fraternitati tuę à Beatissimi Petri Apostoli authoritate con-

V

missa sunt, & qualia etiam nostro tibi fauore sint credita, si vera ratione perspiceres, & iusto examine ponderares, multùm possemus de iniunctę tibi sollicitudinis deuotione gaudere: quoniam sicut præcessores mei pręcessoribus tuis, ita ego dilectioni tuę priorum secutus exemplum, vices mei moderaminis delegaui; vt curam quam vniuersis Ecclesijs principaliter ex diuina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis effectus adiuuares, & longinquis * à nobis Prouinciis pręsentiam quodammodo nostræ visitationis impenderes. Si quidem continenti opportunóque prospectu promptum tibi esset agnoscere, quid in quibusque rebus vel tuo studio componeres, vel nostro iudicio reseruares. Nam cùm maiora negotia & difficiliores causarum exitus liberum tibi esset sub nostra sententię expectatione suspendere, nec ratio tibi nec necessitas fuit, in id quod mensuram tui excederet, deuiandi: abundant enim apud te monitorum scripta nostrorum, quibus te de omnium actionum temperantia frequenter instruximus; vt commendatas tibi Christi Ecclesias per exhortationem caritatis ad salubritatem obedientię prouocares:] Et post alia istiusmodi redargutionibus conquesta, iterum infert: [Et dum dominari magis quàm consulere subditis quęrant, placet honor, inflat superbia, & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Quod vt necesse habeamus ita dicere, non de paruo animi dolore procedit: meipsum enim quodammodo trahi in culpam sentio, cùm te à traditis tibi regulis immodicè discessisse cognosco: Qui si tuę existimationis parum diligens eras, meæ saltem famæ parcere debuisti; ne quæ tuo tantùm facta sunt animo, nostro viderentur facta iudicio. Relegat fraternitas tua paginas nostras, omniáque ad tuos missa Maiores Apostolicæ sedis præsulum scripta decurrat, & vel à me, vel à præcessoribus meis inueniet ordinatum, quod à te cognouimus esse præsumptum. Venit námque ad nos cum Episcopis Prouinciæ suæ frater noster Atticus, veteris Epiri Metropolitanus Antistes, & de indignissima afflictione quam pertulit, lacrymabili actione conquestus est coram astantibus Diaconibus tuis, qui querelis flebilibus eius nihil contra referendo ea quæ nobis ingerebantur fide non carere

al. * ab Apostolica sede.

Ibidem.

monstrabant. Legebatur quoque in literis tuis, quas ijdem ad me Diaconi tui detulerunt, quòd frater Atticus Thessalonicam venisset.]

Et post alia: [Vnde deplorationibus supradicti verba epistolæ tuæ testimonium præbuerunt, & per hoc, quod non est tacitum, nudatum est illud quod silentio fuerat adopertum: aditam scilicet Illyrici præfecturam, & sublimissimam inter mundanos apices potestatem in exhibitionem insontis Antistitis incitatam, vt missâ executione terribili, quæ omnia sibi officia publica ad effectum præceptionis adiungeret, à sacris Ecclesiæ adytis, nullo vel falso insimulatus crimine, extraheretur Sacerdos, cui non ob molestiam ægritudinis, non ob sæuitiam hyemis darentur induciæ, sed iter asperum & periculis plenum per inuias niues agere cogeretur. Quod tanti laboris, tantique discriminis fuit, vt ex his qui Episcopum comitati sunt quidam defecisse dicantur. Multùm stupeo, Frater Carissime, sed & plurimùm doleo, quòd in eum (de quo nihil ampliùs indicaueras, quàm quòd euocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtenderet) tam atrociter & tam vehementer potueris commoueri; præsertim cùm si tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat quid ad tua consulta rescriberem. Sed vt video bene de meis moribus æstimasti, & quàm ciuilia pro conseruanda Sacerdotali concordia responsurus essem verissimè præuidisti, & ideò motus tuos exequi sine dilatione properasti, ne cùm moderationis nostræ aliud disponentia scripta sumpsisses, faciendi id quod factum est licentiam non haberes. An fortè aliquid tibi facinus fratris innotuerat, & Metropolitanum Episcopum noui apud te criminis pondus vrgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse etiam tu nihil ei obiiciendo confirmas; sed etiam si quid graue intolerandúmque committeret, nostra erat expectanda censura; vt nihil priùs ipse decerneres, quàm quid nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus caritati, vt in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis Vnde sicut multùm nos ea quæ à te piè sunt curata lætificant, ita nimiùm ea quæ perperam sunt gesta contristant. Et necesse est, post multarum experi- Ibidem.

menta causarum sollicitiùs prospici, & diligentius præcaueri; quatenus per Spiritum caritatis & pacis omnis materia scandalorum de Ecclesijs Domini, quas tibi commendauimus, auferatur, præeminente quidem in illis Prouinciis Episcopatus tui fastigio, sed amputato totius vsurpationis excessu. Igitur secundùm Sanctorum Patrum canones, Spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos, Metropolitanos singularum Prouinciarum Episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura prætenditur, ius traditæ sibi antiquitùs dignitatis intemeratum habere decernimus; ita vt à regulis præstitutis, nullâ aut negligentiâ, aut præsumptione discedant,] & cætera, quæ statuit Thessalonicensi Episcopo in Ecclesiasticis negotiis conseruanda.

Quibus videmus nequaquàm Constantinopolitanum Episcopum Ecclesijs Christi, nisi tantùm suæ Dioceseos, esse prælatum, sed Romano Pontifici huius sollicitudinis curam antiquitus esse commissam, ad quem omnes Ecclesiæ Christi respiciant; & cuius sit officij de singulis Ecclesiasticis rationibus disponere, eámque tenere singulas Prouincias Ecclesiasticarum causarum formam, quam Pontifex Romanus vel constituerit, vel concesserit; quod approbant Pontificum decreta Romanorum, omnibus Christi Ecclesijs tam per Orientem quàm per Occidentem positis directa, quæ veluti leges Ecclesiasticorum negotiorum & obseruantur ab omnibus & suspiciuntur Ecclesijs. Quis autem ferat vt Constantinopolitanus Patriarcha cunctis Christi præferatur Ecclesijs, quod nec antiquitas ei contulit, nec vlla decreta Maiorum constituunt, nec rationis habetur vel Ecclesiasticæ vel humanæ iure firmatum: nisi fortè putant Græcorum Imperatores moderni, non illi Romanorum, quorum Imperium totius orbis Prouincias disponebat, hoc sibi licere, quod illis non licuit: & Ecclesiam Romanam, quam illi tanquam matrem venerati sunt, pro libito suo disponere, & authoritatem quam beato Petro tam Christus, quàm omnis Ecclesia, totiúsque mundi principatus contulit, immutare posse; quandoquidem ciuitatem Romam, quæ cunctarum Principatum Ecclesiarum obtinet, ab imperio suo vident remotam, & omnem Occidentem sibi su-

blatum, Affricámque, & Orientem pene cunctum, præter paucissimas Europæ Asiæque Prouincias, & paucarum ambitus insularum.

Quam autem reuerentiam Constantinopolitanus Pontifex obtinere debeat, non suo merito, sed quia secunda vocitata sit Roma, testatur Iustiniani pragmaticum Imperatoris, quod ita fertur: [Papa Romanus prior omnibus Episcopis & Patriarchis sedeat, & post illum Constantinopolitanæ ciuitatis Archiepiscopus.] Non hîc præferur neque confertur Papæ Romano, sed supponitur Patriarcha Constantinopolitanus. Considerandum quoque, quòd honor sedis illi contribuitur, potestatis autem culmen nullatenus confertur. Item in historia Socratis sic scribitur: [Tunc etiam regulam prætulerunt, nimirum Episcopi qui Nectarium Constantinopoli constituerunt vt esset Episcopus, vt Constantinopolitanus Episcopus haberet honoris priuilegia post Pontificem Romanum, eo quòd sit noua Roma.] Sed neque potestatis hîc priuilegia donantur illi, quæ Pontifici manere Romano comprobantur. Vnde igitur authoritatem Græcorum Principes accipiunt, vt Constantinopolitanum Episcopum omnibus Ecclesijs præferant? Antiquitas eis nulla suffragatur, synodorum decreta nulla, Imperatorum pragmatica nulla, quæ licet etsi aliqua monstrarentur, authoritatis pondus obtinere nequirent sine Romani Pontificis astipulatione: cuius tantæ manet antiquitate tribuente potestatis ius, vt sine permissionis illius authoritate nec Constantinopolis, nec vlla ciuitas Orientalis vel Occidentalis obtinere priuilegia valeat potestatis, nisi quæ fuerant à Romano Pontifice vel concessa vel roborata: ipsi verò maneat potestas atque sollicitudo omnium Ecclesiarum concedendi, vel disponendi quæcumque Ecclesiasticis vtilitatibus secundùm Ecclesiasticas regulas probata fuerint deseruire: Quod multis approbatur scripturarum monimentis per vniuersas Ecclesias à Romano Pontifice destinatis.

Nouel. 131. cap. 2.

Lib. 5. cap. 8.

Vnde Acacius Episcopus Constantinopolitanus ad Simplicium Episcopum vrbis Romæ scribens, sic ait: [Domino sancto Patri Archiepiscopo Simplicio Acacius. Sollicitudinem omnium Ecclesiarum secundùm Apostolum circum-

Inter Cōcilia post epist. 8. Simplicij.

ferentes, nos indesinenter hortamini, quamuis sponte vigilantes & præcurrentes; sed vos diuino zelo sollicitos demonstratis, statum Alexandrinæ Ecclesiæ certiùs requirentes, vt pro paternis canonibus suscipiatis laborem, pijssimo stillantes sudore pro his, sicut semper est approbatum,] & reliqua. Cognoscimus quòd Acacius Pontifex Constantinopolitanus Romanum Pontificem testatur omnium Ecclesiarum secundùm Apostolum sollicitudinem circumferentem, & hanc ei semper adesse ex antiquitate superimpositam: quod dicens, sibi nullo modo contribuit omnium Ecclesiarum procurationem: nouit enim hoc à suo longè remotum officio, nec vsurpare sibi præsumit, à quo se procul abesse non ignorat. Cui Acacio, cùm contra regulas Ecclesiasticas deprehensus fuisset egisse, quod sibi nulla ratio iusta facere concessisset, Felix Episcopus Ecclesiæ sanctæ Catholicæ vrbis Romæ, sic scribit: [Multarum transgressionum reperiris obnoxius, & in venerabilis concilij Nicæni contumelia sæpe versatus, alienarum tibi Prouinciarum iura temerariè vindicasti. Hęreticos & peruersores, atque ab hæreticis ordinatos, & quos ipse damnaueras, atque ab Apostolica Sede petisti damnari, non modò communioni tuæ recipiendos putasti, verùm etiam Ecclesijs aliis, quod nec de Catholicis fieri poterat, præsidere fecisti, atque honoribus, quod non merebantur, auxisti.] Et cùm multa de transgressionibus illius scripsisset, in conclusione sic intulit: [Habe ergo cum his quos libenter amplecteris, portionem, * & sententia præsenti, quam per tuæ tibi direximus Ecclesiæ Defensorem, sacerdotali honore, & communione Catholica, nec non etiam à fidelium numero segregatus, sublatum tibi nomen & munus ministerij Sacerdotalis agnosce, Spiritus Sancti judicio, & Apostolica per nos authoritate damnatus, nec iam anathematis vinculis exuendus.] Num modò conuincitur Romanus Pontifex Patriarchæ Constantinopolitano subiectus, per quem de suis transgressionibus non leuiter redarguitur, & anathematis sententia condemnatur? Immensum fiet si cuncta congesserimus, quibus Romanus Pontifex approbatur Constantinopolitano Pontifici fore prælatus. Sed sufficiant quæ posita

Epist. 6. init.

al. * ex.

sunt, quibus euidenter ostensum est, Constantinopolitanum Patriarcham Ecclesijs Christi nullatenus omnibus præferendum, sed sui mensurâ honoris esse debere contentum; ne contra Nicæni concilij decreta faciens honoris proprij damna sustineat.

Egimus velut potuimus respondentes ad ea quæ nobis scripta misistis. Quæ si placuerint, Deo gratias agimus: sin verò displicuerint, vestræ correctioni censuram præstolamur.

Explicit liber quartus.

RATHERII, EX MONACHO LEOBIENSI ORDINIS S. BENEDICTI, VERONENSIS EPISCOPI.

OPERA.

VOLVMEN PERPENDICVLORVM Ratherij Veronensis, vel visus cuiusdam appensi cum alijs multis in ligno latronis.

AD HVBERTVM PARMENSEM EPISCOPVM: DE CONTEMPTV CANONVM.

PARS I.

D*Omino venerabili in Christo* HVBERTO *Compræsuli Ratherius peccator.*

Frustra Oratoris, Vrbanitati, reor, non incogniti vestræ, iuxta sententiam illius niti: Neque aliud fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ. Ipse quoque, qui id agere non desino, licet consentiam esse, insurgente contra me olim rebellium Clericorum vesania, nec aliquid illius mihi (super quo cuidam *Ioan.* 21.
dictum est; *Pasce oues meas.*) Officij, vsque ad expulsio- 17.

nem publicam relinquente, præter Chrismatis confectionem, & chrismandi quidlibet potestatem: subiecta pro copia recordationis dedi operam, pauca licet, quantum ad rem, ex sanctis Canonibus hîc, inaniter quamuis alibi etiam deplorata, congerere. Quæ postquam, Domine, creueritis, intentionem pariter, pro qua tantum aggressus fuerim laborem, par erit agnoscere, & quo vsque profuerit, censuisse. Est autem Næniarum huiusmodi istarum exordium.

In edit. cap. 40. seu 41. *In Canonibus Apostolorum Cap. Legitur* XXXVIIII. [Omnium Ecclesiasticorum negotiorum curam Episcopus habeat; & ea velut Deo contemplante dispenset.] Item: [Præcipimus vt in potestate sua Episcopus res Ecclesiæ habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sunt creditæ, multò magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita vt potestate eius indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos; & cum timore, omníque sollicitudine ministrentur. Ex his autem, * quæ indiget ad suas necessitates, (*al.* * quibus.) & ad peregrinorum fratrum vsus & ipse percipiat, vt nihil ei possit omninò deesse. Lex enim Dei præcipit; vt qui altario seruiunt, de altario pascantur, (1. *Cor.* 9. *a.*) quia nec miles stipendiis propriis contra hostes arma sustollit. Item: Nihil absque licentia Episcopi agendum:] (Cap. 38. seu 40.) *Ex epistola Clementis Papæ:* (Epist. 3. sub. med.) [Cunctis fidelibus, & summopere omnibus Presbyteris & Diaconibus, ac reliquis Clericis attendendum est, vt nihil absque licentia proprij Episcopi agant. Non vtique Missas sine eius iussu quisque Presbyterorum in sua Parrochia agat, non baptizet, nec quicquam absque eius * permisso agat. (*al.* * permissu.) Similiter & reliqui populi, maiores scilicet ac minores, per eius licentiam quicquid agendum est agant: nec sine eius permisso à sua Parrochia abscedant, nec in ea aduentantes morari præsumant. Animæ verò eorum ei creditæ sunt: ideò eius consilio omnia agere debent, & eo inconsulto nihil.] Item *Concil. Antioc. Titul.* VIIII. [Vnusquisque enim Episcopus habeat suæ Parrochiæ potestatem, vt regat iuxta reuerentiam singulis competentem, & prouidentiam gerat omnis possessionis, quæ sub eius est potestate.] *Item cap.* XXIIII. [Quæ sunt Ecclesiæ, sub omni sollicitudine & * constantia bona, & fide, quæ in Deum est, (*al.* * conscientia.)

qui cuncta considerat iudicátque, seruentur. Quæ etiam dispensanda sunt iudicio & potestate Pontificis, cui commissus est populus, & animæ quæ * intra Ecclesiam congregantur. *Item. cap. xxv.* Episcopus Ecclesiasticarum rerum habeat potestatem, ad dispensandam erga omnes qui indigent, cum summa reuerentia, & timore Dei. Participet autem & ipse, quibus indiget, si tamen indiget, tam * suis, quàm Fratrum qui ab eo suscipiuntur, necessarijs vsibus profuturus, ita vt in nullo qualibet occasione fraudentur iuxta sanctum Apostolum dicentem. *Habentes victum & tegumentum, his contenti simus.*]

al. * in Ecclesia.

ad. * in.

1. *Tim.* 6. 8.

Item decretis Papæ Gelasij, tit. xxvii. Sicut Sacerdotis intererit, integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem, sic Clerus vltra delegatam sibi summam nihil insolenter nouerit explendum. *Item in Can. Gangrensi cap.* vii. *vel.* viii. Si quis oblationes Ecclesiæ baptismalis extra eam accipere vel dare voluerit, præter conscientiam Episcopi, vel eius cui hæc officia commissa sunt, nec cum eius hoc sit consilio, anathema sit. *Item.* Si quis dederit oblata Ecclesiæ præter Episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandum, & qui dat, & qui accipit anathema sit. *Item in Canone Calcedon. Cap.* xxvi. Quoniam quidam præter dispensatores Episcoporum facultates Ecclesiasticas tractant, qui hoc fecerint canonicis correptionibus castigentur. *Item cap.* viii. *De Clericis qui sunt in Ptochijs, Monasterijs, atque Martyrijs, quæ sub potestate Episcoporum vniuscuiusque Ciuitatis existunt.* Clerici qui præficiuntur Prochijs, vel qui ordinantur in Monasterijs, & Basilicis Martyrum sub Episcoporum, qui in vnaquaque Ciuitate sunt, secundùm sanctorum Patrum traditiones, potestate permaneant, nec per contumaciam ab Episcopo suo dissiliant. Qui verò audent euertere huiuscemodi formam quocumque modo, nec proprio subijciuntur Episcopo; si quidem Clerici sunt, Canonum correptionibus subiacebunt; si verò Laïci vel Monachi fuerint, communione priuentur. *Item ex epistola Papæ Vrbani cap.* ii. Res Ecclesię Collatę * in ditione erant antiquitus Episcoporum, qui locum tenent in Ecclesia Apostolorum, & sunt vsque adhuc, & futuris de-

In edit cap. 29.

Variat lectio in editis.

al * inditione singularum parrochiarum, Episcoporum erant &c.

bent esse temporibus. *Item.* De Xenodochijs & Monasterijs tam Monachorum, quàm Sanctimonialium *ex Decretis Concilij Eugenij Papæ cap.* XXIIII. Itemque ijsdem verbis quarti Leonis Papæ Cap. similiter XXIII. Per sollicitudinem Episcoporum hæc quorum Diœceseos existunt, ad easdem vtilitates quibus constituta sunt, ordinentur; vt debiti panes, atque cætera petentibus reuertantur, qualiter Deo vacantes inopiâ vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsa cura, puris in Dei seruitio valeant mentibus permanere.

Hæc dum inconsultiùs, vt pote inutiliter garriens delatrarem, mecum ita cœpi rursus rixari. Sed quid ritu stultissimorum quorundam mille hoc astruere testimoniis, cùm sufficiat vnum, laboro. Interroga enim quemlibet vnde mos inoleuerit ille, vt Pastores vocentur Ecclesiæ Præsules? Nonne post typicam illam Patriarcharum pascendi greges consuetudinem, & Prophetarum ad nostrum id sæculum spiritaliter retorquentium vocem, summus ille Pastorum Princeps occurrit, & ait: *Ego sum Pastor bonus.* Et vt qui Pastor est gregis dominici, consequenter eundem Episcopum noueris esse, audi ex voce dicentis: *Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.* Eum quem in ordine sequitur idem quem Episcopum instituere dicam, vt ita gestiens an se plus cæteris diligat, sollerter interrogat. Nimirum vt astruat, quia præcipua pascendi rationabilem gregem norma, vis est caritatis, dilectio videlicet Dei, & eiusdem sibi à Deo commissi dilectio proximi. Qui cùm ter interroganti ter se illum diligere ipso profiteretur sciente, ait ter illi Dominus quoque: *Pasce oues meas.* Quod fuit vtique dicere: Esto Pastor ouium intellectualium, id est, Episcopus credentium populorum. Pastio sanè illa vtrum vniformis an sit multiformis, corporalis an animalis, siue vtrumque, non à me quilibet præstoletur audire; interroget Doctores illos præcipuos qui super Euangelia sanctos ediderunt sine mendacio libros. Si verò corporum aliquam ad eos curam, qui illius, cui primùm hoc dictum est, tenent in Ecclesijs vicem, consentiunt pertinere, monstrent qualiter corpora-

Ioan. 10. 11.

1. *Pet.* 2. 25.

liter sibi commissos quis valeat pascere, si vnde eos debeat pascere, non permittitur saltem cognoscere. Et cùm de oblationibus & decimis fidelium viuere tabernaculi custodes debeant Domini, hoc est Ecclesiæ Clerici, si nescit Episcopus quot decimani, quot mansi, quot modia tritici, quot congia vini, tantis, vel tantis sufficiant Clericis ad victum vtique & tegumentum, nonne conuincitur aut non esse Pastor, aut certè insipiens existere Pastor, qui nescit & vtique vbi illa sint pascua, vbi pecora conducere debeat suæ præuisioni commissa, & vt ad nostra, id est, prô nefas: secularia redeam, cùm rarissimè videas gratis aliquos aut timore, aut confœderari amore, vnde te verebitur, cui nihil vales auferre? Vnde amabit, cui nihil potes conferre? Si ergo ad Episcopum nihil de rebus pertinet, quibus Clerici viuere debent, aut ipse eis non debet, vt animalem ita & corporalem dare in tempore tritici mensuram, & sicut Actus continent Apostolorum, non diuiduntur singulis ab Episcopo, vel quolibet alio ab eodem ad id officium instituto, prout cuique opus est, sed ipsi Clerici diuidunt inter se provt quilibet eorum potentior est, & non iuxta consuetudinem aliarum Ecclesiarum, omnibus Ecclesiæ Clericis, sed iuxta propriam voluntatem solis Diaconibus & Presbyteris debent, * qui Veronensi Ecclesiæ collata sunt, cedere, vt ditati videlicet habeant vnde contra Episcopum suum valeant rebellare, & vt dominentur cæteris, & ad sui auxilium per potestatem possint eos cùm volunt compellere, & iuramentum alteri, quem illi scilicet attraxerint Episcopo fidelitatis fecisse iubere, & si non obedierint de Ecclesia eos eijcere posse, vt habeant quoque vnde filijs vxores, filiabus acquirant maritos, vineas & campos, postremò vnde mammonæ iniquitatis valeant deseruire; Subdiaconi, Acolyti, & cæteri in ordine Clerici, quid debent agere vnde viuere, pro qua re militare Ecclesiæ, excubias custodire, flagella pro discendis litteris saltem perferre, cùm interroganti Apostolo atque dicenti: *Quis enim militauit suis stipendijs vnquam?* Adhuc nemo responderit ille, vel ille. Quamquam & illis, pro quibus litigo, non omninò ista mea placeat contra contemptores in hoc Canonum rixa;

f.* quæ.

1. Cor. 9. 7.

quid duabus agunt tamen pro causis? Vnâ scilicet, vt hac occasione se possint à seruitio Dei retrahere: alterâ, quâ se quilibet illorum sperat tantùm victurum, vt quod modò patitur ab istis, hoc ipse inferat aliis: qua vtique spe mille illorum decepti, & in hoc seculo maximam pertulêre indigentiam, & in alio verendum ne fortè gehennam: Nam cùm totius fraudis & perfidiæ illorum hinc sumat scaturiginem insania, quid non dissimiles videlicet illis, de quibus dictum est; *Qui relinquentes mandata Dei tenerent traditiones hominum.* Lege penitus canonica floccipensa, consuetudines teneant antecessorum suorum, Reges vtique aut interficientium, aut excæcantium. Episcopos aut ignominiosè viuere compellentium; aut si hoc perpeti vt noster iste quiuis illorum patienter nequiuit, * scariotico iure vt ab aliis pateretur, quid ipsi intulerant, fraudulentissimè facientium. Quis eorum consuetudines sacris præferat legibus, nisi quem Iosaphat Regi non terret illata huiusmodi sententia, dicentis: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia coniungeris,* &c. Illud quoque Apostoli: *Non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.*

* ea lege qua è numero militum quis expungitur, siue exautoratur.

2. *Par.* 19. 2.

Rom. 1. 32.

HIERONYMI quoque: Defendens iniquum destruatur; & pœna simili damnetur, conuenit defensus & defensor. Item. Ne defendas iniuste vt fias alligatus iustè, & subiectus pœnæ alienæ; qui enim percutit malos in eo quod mali sunt, minister Domini est. *Item*: Homicidas & sacrilegos punire non est effusio sanguinis, sed ministerium legum.] Nota verò quòd non dixerit interficere, sed punire, vigilanti vtique vsus sermone; sic enim alter. *Tunde*, ait, *latera filij tui dum infans est: ad interfectionem autem illius ne ponas animam tuam. Dimitte*, ait cuidam Dominus, *mortuos sepelire mortuos suos*: Quod enucleare gestiens ait veriloquus expositor: Mortuus mortuum sepelit cùm peccator peccatorem defendit, & ne ad emendationem reuiuiscat, falsitatis congerie obruit. *Væ*, ait per Prophetam his etiam Dominus, *qui consuunt puluillos sub omni cubito manus.* Qui sunt verò illi nisi de quibus alibi dicitur: *Væ qui dicitis bonum malum; & malum bonum.* Cauillator è contra. *Quamdiu Apostolus gentium sum*, ait Doctor

Eccli. 30. 12.

Matt. 8. 22.

Ezec. 13. 18.

Isay. 5. 20.

egregius, *ministerium meum honorificabo.* Tu è diuerso quàm egregiè ministerium tui istius honorifices considera Pręsulis, qui eum mensurare triticum & vinum, nummos Clericis diuidere, & reliqua ritu Sardanapali illius debere contendis, qui cùm Rex maximi ac famosissimi illius imperij foret, immò esse deberet, pensa inuentus est ancillis diuidere. Cui è contra ipse respondeo: Quia si interiori percepisses quæ astruendi sunt, causâ isthîc pręmissâ, intuitu, perpendere vtique valuisses integro statu Pontificalis honoris pascendi gregem Dominicum depictum hîc decentissimè modum. Per Presbyteros enim & Diaconos, si tamen fideles inueniri poterunt, hęc ab Episcopo fieri oportere, non per ipsum Episcopum, monstrata sunt: quamquam & si necessitas hęc eum exequi per seipsum compelleret, superbia non perhiberet; nequaquam huiusmodi in facto illum qui dixit, offenderet: *Qui voluerit inter vos maior fieri, sit omnium seruus.* Sed non dedignetur talium quis actus Apostolorum, & Doctoris gentium Epistolas, relegere. Illic positum nempe inueniet apertissimè qui hoc præcipere, qui debeant facere. Passionem quoque Beatorum Sixti atque Laurentij reuisere Martyrum. In qua vtique vnus eorum introducitur alteri dixisse: [Accipe & distribue facultates Ecclesiæ.] Alter distributis fideliter eisdem cantatur donasse. [Noli me derelinquere Pater Sancte, quia thesauros tuos iam expendi.] Nota igitur & cape si vales, quòd vnus eorum dixerit facultates Ecclesiæ, alter thesauros tuos. Ille scilicet thesauros eosdem asseuerans Ecclesiæ fuisse Pontificis, iste, vt verbi gratia quod vxoris mariti, quod mariti vxoris. Quòd si te huiusmodi vocabulorum scandalizat prælatio, audi exempla Euaristi Papæ aliquid simile. [Ecclesiæ, inquit, non licet dimittere Episcopum suum, vt alterum, viuente eo, accipiat, ne fornicationis vel adulterij crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est, si se alteri Episcopo iunxerit, aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desiderauerit, aut per acerrimam pœnitentiam suo reconcilietur Episcopo, aut innupta permaneat.] Nupta verò quid est, nisi maritata? Innupta quid, nisi marito non data? Ex his ergo

Epist. 2. sub init.

in hoc veracissimi Papæ verbo virum & vxorem, spiritalis tamen non carnalis connubij lege, Episcopum fore, & sibi delegatam Ecclesiam, si cætera non attendisti, vales agnoscere, & quæ sunt istius, illius & esse, si tibi non desunt illæ quas Dominus requirebat aures spiritalitatis, eiusdem iure perpenso, notare. Quod & seculi promulgatæ antiquitus leges, nisi fallor, videntur astruere. Quid enim ad Episcopum immunitatum compositio pertineret, nisi suum illud contra quod iniustè quid actum est, siue, vt illic legitur, aliquid mali factum est, foret. Resipisce ergo, cessa tandem aliquando contra ius fásque nitens vesana loquacitas, & quod iustè respondeas minimè inuento, digitum ori appone sacrilego.

Ista dum alter vt Chremes tumido iratissimus ore delitigo, cœpi intra secreta cordis conari, si fortè inuenire valerem, generalis vnde contigerit canonum iste diuinitus promulgatorum adeò solibus istis contemptus, vt neminem inuenire eorum valeam curatorem. A vilissimo vtique Ecclesiæ vsque ad præstantissimum, à stultissimo vsque ad illum qui sapientissimus affectat vocari, à Laïco vsque ad Pontificem, prô nefas! Summum. Quæ dum gemebundus deplango, neque causam aliam prorsus inuenio, consideratis vsque ad defectum animi omnibus, illa occurrunt, quæ post Euangelica, in quibus specialiter ipse contemnitur Christus, præcepta, interminationes, & opera. Vt videlicet illud est, quod supra intuli conquerens, mihi à Clericis præcipuè
Ioan. 21. 17. contradici: Id est, *si diligis me pasce oues meas.* Cùm vtique non probatur Pastor animarum existere, qui Christum conuincitur non amare. Amare verò eum negatur, qui præcepta illius non sequitur, cùm in Euangelio dixisse idem lega-
Ioan. 14. 21. tur: *Qui audit verba mea, & facit ea, ille est qui diligit me.* Interminationes verò malorum si referre vniuersas contendo, totum necesse est Euangeliorum volumen reuoluam, illum præcipuè locum, vbi in Scribas & Pharisæos, atque hypocritas inuehitur; quorumdum scelera carpit; omnibus Pseudopræsulibus (istius quoque temporis, ministerium fateor imitari eos nisi desinant) contradicit. Opera verò illa sunt,
Ioan. 2. 15. quæ & præsens facto de resticulis monstrauit flagello: &

cùm

cùm nuptias filij intraturus Rex per significationem asseritur; & eum quem non indutum veste nuptiali inuenerit, post redargutionem ligatis pedibus & manibus mittendum in tenebras exteriores, id est gehennam, testatur. Omnem catalogum falsorum Pontificum maximè damnaturus probatur, qui scilicet sine caritate, id est dilectione Dei, & amore sibi ad regendum commissi populi putauerunt ad se pertinere: quod illi primò propter eandem caritatem fuit concessum hoc: *Pasce oues meas*: cùm illîc præmissum fuerit; *Si diligis me*, quod vtique conuincuntur isti non fecisse: Ac per hoc non Pastores, sed lupi & hypocritæ potius extitisse. *Matt. 22.* *Ibid.*

Post ista igitur tam ardua, tam facere nolenti contraria & impossibilia, prætermissis quæ in lege Moysi & Prophetis & Psalmis habentur, & perinutiliter ab eisdem leguntur; quale est vtique illud *Væ! Quid cogitatis inutile?* & Væ & Væ multotiens Pastoribus Israël; & illis atque illis. Et, *Maledicti qui declinant à mandatis tuis*. Et, *Maledictus qui opus Domini fecerit negligenter*. Et illis atque illis, quæ omnia sui offerent, sed nolentibus impossibilitatem adest Apostolus, Cato veluti rigidus alter, & quasi omnigenam adimere gestiat affectandi Episcopatum audaciam, proclamat: *Oportet Episcopum sine crimine esse*. Et quod amplius impossibile: *Inreprehensibilem esse vnius vxoris virum &c.* Quæ hodie aure leguntur ab eisdem surdissima & obduratissima. Quàm austeram indicibiliter eligendi Episcopum regulam illi nullo modo leuigare curarunt, qui non semel sanxerunt: *Ne bigami eligantur vel recipiantur ad Clerum.* Si non verò ad Clerum, quomodò ad Sacerdotium? O verò vtinam nec natus, nec visus, nec auditus, nec dictus, ex iisdem fuisset Centigamus, proh pudor! immò in finitimo* & hoc vllus. Quorum multitudo, id est, trecentorum decem & octo in ea Congregatorum caterua, ipso quasi statu loquendi perterrefacere videatur vti audientium vniuersitatem; ipso Deo decreuit, vt Historia prodit, præsente: [Interdicit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Decano, non alicui omninò, qui in Clero est, licere, subintroductam habere mulierem, nisi fortè matrem aut sororem, aut amitam, vel eas tantùm personas quæ suspiciones effugiunt.] Rigidus *Mic. 2. 1.* *Matt. 23. 13. & seq.* *Psal. 118. 21.* *Ierem. 48. 10.* *Tit. 1. 7.* *1. Tim. 3. 2.* Nonnihil hîc deesse videtur. Nicæn. cap. 3.

In vita c. 26. verò Augustinus: [Nolo, ait, soror mea mecum sit; quoniam illa quæ cum sorore mea est, soror mea non est.] Dicente igitur scriptura; *Quia impius cùm venerit in profundum malorum, contemnit.* (Prouerb. 18. 3.) In profundo transgressionis tantorum iacens. Et Psalmistam audiens clamantem: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*; (Psal. 118. 4.) se autem sentiens custodire nec parum, si desperatione obduratur, mirúmne tibi videtur, præsertim si Iacobi moderari nesciat sententiam dicentis: *Qui in vno offenderit, erit omnium reus.* (Iacob. 2. 10.)

Ecce causa, ecce occasio, quam sæculi prætendunt amatores, Canonum transgressores, impossibile fore dicentes, vt omnia quæ in Canonibus leguntur, obseruentur, atque adeò plerique desperationis Dæmone acti insanientes (vt nuperrimè hisce auribus hauserim quemdam Episcopalis ordinis) refellendi omnes scripturas gehennam promittentes intuitu, de ipso Euangelio dixisse quod in pelle ouina scribitur, idem & legitur; quasi vt veritas ita possit in Euangelio & mendacium contineri. Nam & ego ipse quondam cùm Imperiali præcepto vrgeremur Gardam obsidere Castrum, & Episcopi, & Clerici istius Prouinciæ, non quidem religionis amore, sed laboris, obtenderent odio sui, hoc ordinis minimè fore, petulanti, vt sæpe respondi, sermone: Vt non permittunt Canones Clerico pugnare, ita nec stuprare. *Væ* enim, ait quidam mentiri nescius, *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham, & anetum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt Legis, iudicium, & misericordiam & fidem.* (Matt. 23. 23.)

Cùm quodam etiam de intronizatione Leodici dum contenderem mea, conanti mihi auctoritate illam tueri ANTHERI Papæ. * Ille instabat, Capitula ista duo Sardicensis Concilij opponendo 1. [OSIVS Episcopus dixit: Non minùs mala consuetudo, quàm perniciosa corruptela, funditus eradicanda est: Ne cui itaque liceat Episcopo de ciuitate sua ad aliam transire ciuitatem. Manifesta est enim causa qua hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inuentus sit Episcopus qui de maiore ciuitate ad minorem transiret. Vnde apparet auaritiæ ardore eos inflammari, & ambitioni seruire, & vt dominationem agant, ambire. Si omnibus placet huiusmodi pernicies seueriùs & austeriùs vindicetur, vt

* Epist. sub init.

nec laïcam communionem habeat qui talis eſt. Reſponderunt vniuerſi, Placet.] II. Item de hiſdem Epiſcopis, vt ſi per ambitionem ſedem mutauerint, nec in exitu communionem laïcam conſequantur. [OSIVS Epiſcopus dixit. Etiamſi talis aliquis extiterit temerarius, vt fortaſſis excuſationem afferens, aſſeueret, quòd populi litteras acceperit; cùm manifeſtum ſit potuiſſe paucos prœmio & mercede corrumpi eos, qui ſinceram fidem non habent, vt clamarent in Eccleſia & ipſum petere viderentur Epiſcopum. Omninò has fraudes damnandas eſſe arbitror, ita vt nec laïcam in fine communionem talis accipiat. Etſi vobis omnibus placet, ſtatuite. Synodus reſpondit: Placet.] Anxiari ego, nec auaritiæ cauſa vel ſuperbiæ me intronizatum fateri, ſed pulſum à propria ſede, neceſſitate coactum adijſſe tunc temporis pijſſimum nunc Cęſarem, glorioſiſſimum illum ſuper hoc conſuluiſſe Præſulum Concilium. Illos verò miſericorditer me elegiſſe, & populi aſſenſu coniuncto fraternaliter inthronizaſſe; vtilitatis etiam occaſione quod illorum ſit prætenderam. Cumque nec talibus illi ſimilitudinem imponere valuiſſem auditu * quondam comperiens ignarus vtrum veraciter, licet eum fore vxorium, ampullatus poteſtate, licet non actu, hunc ei reddidi anapeſtum. In Canonibus Apoſtolorum (ſi tamen eos vt apocriphos non reſpuis.) Tit. Legitur XVII. & Concil. Laodicenſi. Tit. I. In Decretis Papæ Syricij, Tit. XI. In Decretis Innocentij Papæ, Tit. XI. & XII. & XIII. necnon & XXXVIII. in Decretis quoque Papæ Leonis Tit. II. Præcipitur vt bigami non admittantur ad Clerum: & miſerum me, ſi non ad Clerum, quomodò ad Sacerdotium? cùm non oporteat in nuptiis bigami ſaltem prandere Preſbyteros, Concilio ſic Neocæſarienſi dicente. Cap. VII. [* Preſbyterum in nuptiis bigami prandere non conuenit; quia cùm pœnitentia bigamus egeat, quis erit Preſbyter, qui propter conuiuium talibus nuptiis poſſit præbere conſenſum?] De multinubis verò quid in Canone eodem legatur, inquire Tit. III.

f. * quodam.

Ex interpret. Dionyſij Exigui

al. * Presbyteris.

Cùm alia atque alia reſpondere geſtiens ritu garriret lymphatico & inflatus heſterno venas, vt ſemper ioco ad tabulas inſuper luderet alearias; ſtomachatus iterum ego; Ni

Canones Apostolorum cum ipsis respueres Apostolis, dicerem tibi in Canonibus contineri eisdem Tit. XLII. & XLIV. Quòd Episcopus, Presbyter, & Diaconus, aleator & ebriosus, vt tu, esse non debeat; & si fuerit, aut desinat, aut deponatur. Quòd non licuerit quoque tibi à tua Ecclesia plus tribus hebdomadibus deesse, Conc. Sardicensi Tit. xv. qq. Vtrum liceat etiam tibi, vt à maioribus ad minora veniam, Canes ad venandum, vel accipitres ad aucupium, quibus vtique abundas, habere, pariter vide. Et si liceat tibi sæcularia negotia, id est causas aliquas sæcularibus solummodò exercendas, considera, tam in Apostolo, quàm in Canonibus, exercere: & sapientiorum te fraternalem clementiam reprehendere desine. Et ista quidem à me dicta, seu potiùs cogitata sufficiant.

Audita verò vt referam, comperi ipse eiusdem Ordinis duos, vnum lorica, alterum amica pro tempore vtentem, alterutrum verò se reprehendentem. Sed vni Canon respondebat Apostolus: [Episcopus, Presbyter, & Diaconus, qui in quacunque seditione arma tulerit, ab omni cætu Christianorum deponatur.] Alteri verò Canon: [Episcopus, Presbyter & Diaconus si vxorem duxerit, pellatur:] Expertus sum talem qui ante ordinationem adulterium perpetrauit, posteà quasi continenter vixit; Alterum qui post ordinationem vxorem duxit: & iste illum, ille istum carpebat. Quibus tamen ambobus Doctor Gentium, quasi vni licet, clamabat: (isti vtique propter inanem continentiæ suæ iactantiam; alteri propter ductum vxoris illicitum) *Ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te expectat.* Tu verò *thezaurisas tibi iram in die iræ & retributionis iusti iudicij Dei.* Isti: *Noli altum sapere.* Propter præsentem vtique continentiam, nec aliqua satisfactione probabiliter deletam, quamuis omissam. Alteri vero: *Neque adulteri Regnum Dei possidebunt.* Et potuit fieri, vt istiusmodi ambo simul educati, pariter edocti, in pubertate extiterint alterutra cognitione lasciui, ac sine examinatione ad Præsulatum cùm fuissent prouecti, vnus eorum affectauerit mulierositatem: alter belligerationem. Nemo illorum nec nominandi. Forsitan vsus abdicauerit turpissimam fœditatem. Quibus Canon vno Capitulo distinctim

Conc. Tolet 4. c. 44. Cõc. Neocæs. c. 1. *Rom.* 2. 4. *Ibid.* v. 5. *Rom.* 11. 20. 1. *Cor.* 6. 9.

propria tribuit, cùm isti dicit: [Presbyter qui post ordinationem vxorem duxerit, deponatur.] Alteri verò: [Ampliùs autem pelli debet, si adulterium perpetrauerit.] Ambos verò condemnat vno capite, id est, IX. *Ex Niceno Concil.* ita: [Si quis sine examine sunt prouecti, vel cùm discuterentur, peccata sua confessi sunt, & homines contra Canones commoti manus confessis imponere tentauerunt, tales Regula non admittit: quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia.] Item *Concil. Neocæsariensi*, Cap. IX. [Presbyter si confessus fuerit quòd ante ordinationem corporali peccato deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter studium bonum.] Maxima, fateor, legis austeritas. Miserum enim me. Quid, si post ordinationem continenter vixerit, non poterit saltem propter studium bonum placendi, vtique Deo, oblata sacrare?

Concil. Neocæs. c. 1.
Ibid.

Secundus tamen dupliciter conuenitur, cùm præter superius hoc se sentit condemnari capite: [Episcopus, Presbyter, & Diaconus, qui in quacumque seditione arma sumpserit, ab omni cœtu Christianorum deponatur.] Istud autem quod ex omnibus leuioribus, vt videlicet illud est, de alea, ebriositate, aucupio, atque venatu, ducitur hodie leuissimum, vt quasi propter fidelitatem sui Senioris malit Presbyter loricatus præliari, quàm periurus vocari; cùm tamen periurium grauissimâ pœnitentiâ, istud verò nullâ expiari dicatur. Fortè verò ex isto hîc prælibatorum numero, id est, quorum alicui scilicet dixisse, cùm non dixerit, visus est Dominus: *Si diligis me pasce oues meas*. Cùm vtique illum minimè probentur diligere, quos repellere potiùs, quàm eligere videtur Apostolus à Sacerdotio, cùm dicit: *Oportet Episcopum sine crimine esse*. Vel expressiùs: *Inreprehensibilem, vnius vxoris virum*. Quem cohors illa Christi militum veluti quemdam sequens signiferum, præcipit, vt non bigami admittantur ad Clerum. Si non bigami verò, qualiter multigami? Si non ad Clerum, quomodò ad Sacerdotium? Pone tamen quemlibet eorum fortè bigamum ante Clericatum, fortè in Clericatu extitisse lasciuum; Inde post Sacerdotium multinubum, bellicosum, periurum, venatibus, aucupiis, aleæ, vel ebriositati obnoxium, expeti qualibet occasione

Conc. Tolet 4 c. 44.
Ioan. 21. 17.
Tit. 1. 17.
1. *Tim.* 3. 2.
Can. Apost. 16 seu 17. Innocent. 1. ep. 2. ad Victricium ca. 6. & epist. 3. ad Felicem c. 2. Concil. Gerund. c. 8.

ad Apostolicatum Romanæ illius Sedis, vbi scilicet solet consuetudinaliter ordinandus moneri: *Vide ne aliquam promissionem tui Electoribus feceris. Scito quia Simoniacum & contra Canones est.* Iste igitur si in legalitate publica (Osio illo supra taxato, cum omnibus sibi ex eodem Concil. *Placet, Placet*, condemnantibus viriliter resistente) fortè fuerit in Apostolica sede locatus, quod vtique patienter vt plurima permitteret, valet longanimis Deus. quem si ego adiero veluti iniuriatus ad iuris ministrum, & ille nisus iniurias vindicare meas, immò talia prohibentis Dei & sanctorum Euangeliorum, Apostolorum, Apostolicorúmque Virorum, Canonum, & Decretorum, ei Apostolicæ auctoritatis miserit litteras; nonne ille, qui me tam sacrilegè iniuriauit, sed non adeò vt iste Deum, & omnia iura tam diuina quàm humana? Si quidem ille me homunculum vnum, iste totum penitus mundum; ille vnam adulterauit Ecclesiam, iste eamdem, & omnes per vniuersum orbem diffusas: Vt dixi verò, si mei causa aliquid ei durius saltem mandauerit, nonne illicò ille poterit ei rescribere illud de Euangelio: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras.* Et quod pyrata quidam super Gangem fluuium Alexandro Magno respondisse narratur; quem captum cum Rex toruo respiciens vultu ita fuisset alloquutus: Latro pessime quid nos non sinis quiescere? Ille magnum cœpit cachinnum emittere. Miratus oppidò Rex cum sibi astantibus: Rides, ait. Ille: Et equidem iustè. Rex item. Quare? Quia tu cum scis, ait, fur furum, prædo maximus, omnium latro atrocissimus, ab ipso oceano in fines Orientis qui omnia depopulasti Regna latronum vniuersorum conductor, me latronem appellas, qui cum vna monoxyllula dorso meo aduectâ, & in flumine missâ, parum quid ab isto littore rapio, id est, aut clamidem alicuius, aut tantummodò frenum. * Rixu Rex cum omnibus emoriri, & sapientissimè locutum fateri. Sed non faciet, non mittet ei litteras, quidlibet durius continentes; non damnabit, non excommunicabit pro tali facto aliquem; pares enim animos disparilitas non diuidit voluntatum, cùm similitudo desideriorum æqualitatem gignat semper effectuum, & humanæ

Matt. 7. 3.

f. * Risu Rex cœpit cũ omnibus emoliri,

amicitiæ pares animos, & non dissimiles expectant voluntates. Scriptum est enim de talibus in descriptione membrorum capitis Diaboli, vel vasis illius Antichristi: *Membra carnium eius adhærentia sibi.* Sub squammarum quoque specie de satellitibus eius vna vni coniungitur, * & ne spiraculum incedit per eas. Vniuersorum quippe nequitia quò sibi congruentiùs iungitur, eò contra Dei iustitiam fortiùs armatur: [Nam (vt Beatus ait Gregorius) sicut multùm nocet, si vnitas desit bonis, ita valde est noxium si non desit malis.] Quod probatum est in causa Pauli Apostoli; quem cùm vnanimiter tam Pharisæi quàm Saducæi fuissent aggressi; ille diuisione in eis missâ, dicendo: *Viri fratres, ego Pharisæus sum*: & à Pharisæis est adiutus, & à Saducæorum impugnatione defensus: diuisâ vtique turbâ, quæ eum præmebat vnita, illæsa Pauli exiit innocentia.

Iob. 41. 14 *f.* * Ætnæ Moral. in Iob. lib. 34. c. 4. *Act.* 23. 6.

Est & alia in hac re auxilij mei diffidentia, Domini vtique vbi habetur sententia: *Fur non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat.* Quis verò ille est fur nisi ille, de quo idem ait: *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille est fur & latro?* Quod est verò ostium, nisi de quo canit Psalmista: *Etenim benedictionem dabit Legislator:* qui de se vtique profitetur: *Ego sum Ostium?* Qui tunc benedictionem solummodò Pontifici ordinando largitur, cùm per legem à se latam eligitur. Ouile verò ipsam Congregationem Fidelium esse; *Pasce oues meas*, Petro innuit dictum. Aliunde verò est ascendere, non legaliter introire. Ascendisse verò potiùs, quàm intrasse conuincitur ille, de quo in Canonibus dicitur: Si quis Potestatibus sæcularibus vsus per eas Ecclesiam obtinuerit, deponatur; & segregentur qui ei communicant.

Ioan. 10. 10. *Ibid.* 1. *Ps.* 83. 8. *Ioan.* 10. 9. *Ioan.* 21. 17.

Consideret igitur prudentia illa vestra, Domine, quæ, vt fertur, vniuersali est digna præferri visa Ecclesiæ. Consideret, inquam, anne sit iste euidens ascensus, cùm dicitur talis sæcularibus potestatibus vsus; sed deponi illius iudicatùr iudicio, qui ait in Euangelio: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur.* Nota verò quòd non dicitur, Omnis qui exaltatur, humiliandus, sed is qui se ipsum exaltauerit, id est, extulerit, vel dignum æstimauerit ipse. Aliunde verò est aut ritu simo-

Luc. 14. 11.

niaco, aut quauis alia inlegalitate ascendere. Fur verò vocatur ob ingenium; latro propter vim atque rapinam. Quid verò iure quilibet talium idem naturaliter debeat agere, promptum cuilibet est iterum eadem auctoritate dignosce-
*Ioan.*10. re. Ait enim: *Fur non venit, nisi vt furetur; & mactet,*
10. *& perdat.* Quid verò furatur? Verba legis primitus Dei occultando vtique, nec decretaliter proferendo. Inde res Ecclesiæ alterius debitas iuri: Mactat verò animas, dia-
*Act.*10.13 bolico ventre condendas; vt è contrario alteri dicitur: *Surge Petre, macta, & manduca*, id est, à Paganitatis vita exime, & in Christianitatis ventre reconde. Perdit verò, quem potiùs quàm seipsum primò, hinc demum sequaces? Talem ergo, qui vt adiuuetur, adierit, ne ab ipso ei potiùs noceretur suadeo, viderit. Mansuetioris enim huiusmodi si fortè est animi, si apud illum Ecclesiæ est alicuius, aut vxoris accusator, inuasor; idem & se remi-
*Ioan.*8. 7. niscens fecisse, timet audire: *Qui sine peccato est vestrûm primus in illam lapidem mittat.* O quàm verò non est sine peccato, qui Gieziaca est lepra percussus; qui cum Simone Mago damnatus; qui multigamus; qui cùm omnes mulieres Diœcesis suæ ipsius spiritales sint filiæ, cuiuslibet fortè earum corruptione pollutus; qui multimodè à sanctis Canonibus redargutus, nec vllo modo correctus. Is verò si veretur corripere minusculè aliquem criminosum, censésne eum reprehendendum? O maior tandem perlepidè Flaccus cantitat noster:

O maior tandem parcas insane minori.

Quale est autem illud, quòd talis nec Deum ipsum Dominum vocare ipsius astipulatione permittitur, ipso dicente:
*Luc.*6.46 *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ*
Malac. *dico.* Vel Deum eodem per Prophetam ita conquerente: *Si*
1.6. *Deus ego, vbi timor meus?* Neque patrem prosequente: *Si*
Ibid. *pater ego, vbi amor meus!* Eius præcepta vel annunciare cùm
Psal. 49. Psalmista compescatur monstrante: *Quare tu enarras insti-*
16. *tias meas?* Nihil quoque sanctificare valere scriptura ita te-
Num. 19. stante: *Quod tetigerit immundum, immundum erit.* Cùm verò
22. Sacerdos à sacro & dato compositum gestare videatur vocabulum, miserum me! sacrum quomodò fieri, vel saltem valet

putari,

putari, quod eſt immundum, mundum verò quod tetigerit immundus, contra aſſertum illius qui eſt ſingulariter mundus, & ſine quo nemo eſt mundus, quomodò valet ſaltem putari? Hîc tamen ſuffragari videtur quod Baptiſta Domini ſibi teſtatur diuinitus intimatum, id eſt, *Super quem videris* Ioan.1.33.
Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto; id eſt, qui baptizatis tribuit Spiritum ſanctum. Quid tamen faciemus, ſi de illo ſingulariter hoc eſt dictum myſterio, fac tamen de omnibus hoc, & dicatur qualiter conceditur hoc cuilibet alteri miniſtrare, cui non ceditur inde guſtare. Habes enim Apoſtolum ita dicentem: *Qui manducat & bibit corpus & ſanguinem Domini* 1.Cor.11.
indignè, iudicium ſibi manducat. Indignè verò illum ſancti 29.
definiunt Doctores Euchariſtiam accipere; qui eo tempore præſumpſerit communicare, quo deberet pœnitentiam agere, quod ſcilicet conuincitur parui pendere, qui quod ſequitur ſurda percipit aure, id eſt, *Si noſmetipſos iudicaremus,* Ibid.v.31.
non vtique iudicaremur. Dum enim in præſenti nobis nimium parcimus, ne nobis in futuro vel parum parcatur efficimus.

Ecce vnde contemptus iſte generalis emerſerit hodierni ſæculi Canonum, immò Euangeliorum, & omnium Domini præceptorum, cùm videlicet quis autumat nil ſibi prodeſſe, ſi obſeruet minora, qui ſe nouit contempſiſſe maiora. Quid enim hac lege affert, ſi non habeat quis canes ad venandum, & abundet meretricibus ad ſtuprandum? Si ad ſui & aliorum defenſionem non capiat arma; & ad ſui multorúmque perditionem criminoſa committere non deſinat facta? Si non percutiat fideles delinquentes (quod & Canonibus interdicitur) pugno vel baculo, & adulterinæ abſolutionis, ligationis, vel certè benedictionis flagello, aut peſſimorum actuum interficiat illos exemplo? Cùm verò Scripturarum vbique taciturnitas vituperetur, * aſſerto ad id ordinatorum officij, prædicatio verò in tantum iubeatur & laudetur, vt etiam omnibus, id eſt, nec ſæcularibus exceptis, per Prophetam dicatur: *Qui audit, dicat, veni.* Et per Iacobum Apoſtolum: *Si quis errauerit à veritate, & conuerterit, quis eum ſcire debet? quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ ſaluat animam eius à morte, & operit*

[margin: f. * aſſertio; Apoc.22. 17.; Iacob.5. 19.]

multitudinem peccatorum suorum. Vbi scilicet nullus excipitur, sed qui hoc fecerit, tali remuneratione ditandus, asserit, vt & animæ fratris salutem operatus, & suæ consecutus; dicatur. Et alia atque alia probent exempla, Dominum non modò iubere verba & iustitias suas enunciari, sed & facientibus præmia polliceri: non facientes verò vehementer redarguere, & ab eis illorum sanguinem, id est, peccata, vel animas requirendas, quos non monendo correxerunt, minari. Quale illius existere, vel quantum possit pensemus delictum, quem ad enunciandas iustitias suas computat tam esse, vt increpatione compescatur, indignum. Ne igitur suspensi erremus, quæ sequuntur cernamus, & causam illicò

Psal. 49. inuenimus: *Tu vero*, ait, *odisti disciplinam*, quam non obstat

17. legem intellexisse canonicam, *& proiecisti sermones meos post te*, id est, tuum iudicium, consuetudinem, vel arbitrium

Ib. v. 18. præposuisti legi meæ, & quomodo? *Si videbas*, inquit, *furem, currebas cum eo*, id est, non obseruabas quod per Apostolum mandaueram, id est, manus nemini citò imposueris,

Ibid. neque communices peccatis alienis. *Et cum adulteris portionem tuam ponebas.* Eos videlicet defendendo, & priuilegium eis, quod vtique nunquam expertus fuissem, vt in adulterio

Ib. v. 19. eodem firmiter valerent durare, præbendo. *Os tuum abundauit malitia*: auctoritates ad hoc falsissimas, quod vtique

Ibid. tibi liceret, quod nunquam alicui licuit, congerendo. *Et lingua tua*, hoc astruendo, *commiscuit dolos Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris*, vtique Coëpiscopum legaliter institutum; aut quemlibet Christianum; *filium* scilicet *matris tuæ*, id est, Catholicæ Ecclesiæ, cui vtique nullum maius poni valet scandalum; quàm vt adulterum sortiatur Episcopum, & loco Pastoris accipiat lupum.

Hæc cùm faciunt homines, non ad vtilitatem audientium annunciant Iustitias Dei, sed ad perditionem verba Domini, sinistrâ scilicet interpretatione corrumpentes, & renitentem ad se scripturam trahentes; faciunt illi, & tacet Deus, id est, nullum eis contradictorem aduersari permittit. Sed audiant quod sequitur, & posteà talibus relictis sacrificio laudis honorificent Deum: Verba scilicet legis Dei amplectenda, tremenda, atque sequenda, primùm exemplis;

deinde verbis, annunciantes. *Illic* enim, id est, in sacrificio laudis Dei *iter est ad salutare Dei*, id est IESVM Christum Dominum nostrum perueniendi, ac nimirum in laudibus Dei, quas paginæ continent Scripturarum, inuenimus quid sequi, quid agere, quid debeamus cauere ac sperare. Securus ergo quilibet, quamuis peccator, Dei iustitias enarret, si non disciplinam Dei, quæ est vtique promulgatio Canonum, odit, si suam constitutionem præceptis non anteponit illius; si furem ipso intuens demonstrante, non currit cum eo, id est non consentit ei, vel defendit eum: Si cum adulterantibus Verbum Dei, & Canonum scita contemnentibus, partem suam non ponit; si os eius non abundat malitiâ contra rectitudinem legis loquendi, & lingua ipsius non miscet dolos quemlibet decipiendi; si sedens in Cathedra iudicandi aduersus fratrem non loquitur suum, nec aliquod ei apponit in via Domini offendiculum. Nam si fecerit talia quiuis, taceat, illi quanquam Dominus, id est, tacere, contradicere, aut nescientes, aut non valentes, aut non osos, permittat. Ne æstimet propterea quòd ei sit similis in voluntate, id est, ipsius facta approbet Dominus. Arguetur enim quandoque, & statuentur opera & intentiones illius contra faciem eius. His tamen, tam in nutantem, præter alia & alia quæ hinc dici possunt, constantibus, sciendum neminem, ideò ab enarrandis iustitiis Dei compesci, vt sileantur; sed vt & sincerè dicantur, & ab eo narrentur, qui eas diligit, & custodire pro posse contendit. Cùm enim quotidie audiamus: *Dixit* IESVS *discipulis suis*. Ille veraciter est discipulus IESV, & illi loquitur IESVS, qui diligit disciplinam IESV. Nam cùm de talibus ipse dicat. *Qui est ex Deo, verba Dei audit*. De cæteris quid sentiat, subdit: *Propterea* *Ioan.* 8. 47.
vos non auditis, quia ex Deo non estis.

Quàm verò ista de Psalmo hîc prælibato, longè sint ab eo qui nulla suffultus est potestate; vel quàm propria illi qui plurima præeminet auctoritate, Lector prudens valet aduerre; qualis est vtique ille, qui reus forsitan talium, Apostolicæ dignitatis occupare non formidat, vt iam contigit, pro nefas! editum. Cui enim nec ordinationis legalitas, nec conuersationis suffragatur honestas, & illi magis congruens

mentis & corporis deest integritas, si prædicationis illi interdicitur, non mireris, auctoritas, cùm & ministrandi Domino interdicatur illi potestas. *Loquere enim* (ait Dominus Moysi) *ad Aaron fratrem tuum; & dices ei: Homo Sacerdos de semine Aaron qui habuerit maculam, non offeret panes Domino Deo suo; nec accedet ad ministerium eius.* Subiungénsque: *Si cæcus fuerit, si claudus, si paruo vel grandi aut torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, si * ponderosus.* Cuiusmodi igitur stuporis insensibilitate, vel amentiâ, illius obdurentur præcordia, consideret prudentissima Vrbanitas vestra, qui intelligens, ista omnia moraliter Gregorio ac spiritualiter exponente, non visceratim compungitur sibi præcipuè si aliquid horum in anima cernit inesse. Cui verò omnes hæ pestes dominantur, à Sacerdotio, aut affectando aut retinendo, si non compescitur, quid de eo vestræ Dominationi videtur? Si enim cæcus mente quilibet est, si per imbecillitatem animi claudicat, & viam vitæ ambulare gressu non valet æquali, quamuis videat illam: si paruo naso, id est, discretione modica, bona malis coæquat, aut forsitan præfert: Si grandi quidem, sed torto est naso, id est, si discernendi subtilitate nullatenus pollet, vt fraudulentus adeò sit, vt * bausiator vulgo dicatur. Si fracto pede vel manu de virtute in virtutem, vt illi qui visuri sunt Deum Deorum in Sion, ambulare, vel bonæ operationis nil efficere valet. Si gibbo terrenæ sollicitudinis nimiùm pressus, his solummodò quæ calcantur, intendit incuruare, vt transeamus Dæmones, cuius animæ dicere non desistant miserrimè, ab his vtique, quæ agenda fuerant, mente cernendis. Si albugine obcæcatur superbiæ, sapientem se vtique aut iustum æstimans fore. Si carnalis petulantiæ scabies illi iugiter dominatur. Si impetigini auaritia eum possidet similis, quia cùm animam immaniter dehonestet, si adipiscitur in terra quod cupit, nullum de eo sentit, quod in cœlo perdit, dolorem. Si genitalium adeò deuastetur lasciuia, vt etiam cùm non exercet illam opere, ab hac non recedens cogitatione ponderosi nunquam ritu quiescat offerre panes Domino, qualiter præsumit, qui prohiberi se ab eo, cui debent offerri, quotidie audit.

Leuit. 21. 17.
Ibi. v. 18.
al. * herniosus
Pastoral. curæ part. 1. cap. vlt. sub init.
* *Hac voce intelligi puto viri duplici animo.*

Omiſſis enim cæteris, tres tantùm de iſtis reprobationum cauſis, hîc vti ponere non ſit oneroſum. Si albuginem ſaltem habet in oculo, ſi iugem in corpore ſcabiem, vel ſi eſt ponderoſus, nonne ſatis eſt reprobatus? Iſta enim tria cùm vtrumque, id eſt, & ſpiritalem cui reſiſtit Deus ſuperbiam, & corporalem, cuius ignis ſuccenſus eſſe in furore Domini dicitur, ſignificent corruptelam, quem non conturbent in ſeſe recognita quem non perterrefaciant audita. De his enim duobus Beato Iob de Diabolo dicitur: *Sub vmbra dormit in ſecreto calami, & locis humentibus.* Vni eorum reſiſtere, vt diximus, dicitur Deus, alterius ignis in ipſius aſſeritur furore ſuccenſus. Vnum illorum ex Archangelo fecit diabolum, alterum ex eo, qui filius per gratiam exiſtendo patrem ipſius præcepto appellare promptiſſimè debuerat Deum, ob vitæ immunditiam filius appellatur Diaboli. Vtar vt hic auctoritate Zenonis Beati, in ſermone videlicet quem de Iuda Patriarcha, & Thamar nuru ipſius, more ſuo luculentiſſimè fecit, dicentis: Omnium corruptè viuentium Diabolus Pater eſt. Et ô quàm non manducat verendum carnem Domini, nec bibit eius ſanguinem, in quo Diabolus per tria iſta vitia, hoc eſt, ſuperbiam, hypocriſim, atque luxuriam requieſcit, licet communicare cum fidelibus videatur, Domino dicente: *Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Cùm & per conuerſionem ita hoc poſſit reſolui: Qui in me manet & ego in eo, ipſe manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum. In quo enim Deus manet, & ipſe in Deo, quomodò in eo Diabolus dormire poſſit, non video. Dormit verò in eo, qui per hypocriſim vel elationem vmbroſus & vacuus, per luxuriam exiſtit humectus. Quid ergo manducat, quando communicat, Iudicium? ſi reſpondes, Apoſtolo conniues, & intelligere me pariter commones, quia pro eo iudicabitur, id eſt, damnabitur; quia cùm indignus exiſteret, Chriſti eſt auſus carnem manducare, & ſanguinem bibere; ac propterea quod debuerat illi fore ſaluatio, eſt factum damnatio. De ſubſtantia verò corporali quam ſumit, cùm ſit mea nunc quæſtio, mihi nunc quoque ipſi loquar, ita ſuccumbo; cùm ſit enim dignè ſumenti vera caro, panis li-

Iob. 40. 16.

Locũ iſtũ in edito ſermone non reperi.

cet quod olim fuerat, videatur, & Sanguis, quod vinum; indignè sumenti, id est, non in Deo manenti, quid sit, ne
Eccli. 3. 22. dum dicibile, incogitabile fateor mihi, & *Altiora te ne quæsieris, & profundiora te ne scrutatus fueris;* dictum putare hinc quoque mihi.

Sed audiamus quid inde quidam, id est, Ioannes dicat Chrysostomus: Forsitan enim coniectare hinc aliquid poterimus: Nemo, inquit, sit Iudas in mensa. Hoc sacrificium cibus est spiritalis: Nam sicut corporalis cibus cùm ventrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium; ita & iste spiritalis cibus, si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdet, non suâ naturâ, sed vitio accipientis. Pura igitur mens in omnibus, pura cogitatio, quia & sacrificium purum
Tract. 61. in Ioan. fine. est. Sanctam igitur animam tali sacrificio præparemus. Augustinus quoque: [Quod accepit Iudas bonum fuit, sed malo suo bonum accepit. * Non ergo mirum si datus Iudæ Panis
** Tract. 61. sub init. al. * Quid ergo miraris &c.* Christi, per quem manciparetur Diabolo, cùm videas è contrario datum Paulo Angelum Diaboli per quem proficeret in Christo?] Hoc itaque mihi sensu videtur idem esse hoc sacrificium bono, quod malo, digno, quod indigno; sed non idem præstare. Digno videlicet, quia vitam, indigno, quod tribuit mortem: digno quod gratiam, indigno quod iram,
Ioan. 6. 57. ita enim & continet psalmus: *Adhuc*, inquiens, *escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* De manna vtique referens fastidito; quod intelligi minimè obstat, de Sacrificio Domini indignè accepto, cùm & Iudæ hoc demonstret perditio & in sermone Domini aliquid subintelligi oportere: hoc est, *Qui manducat carnem meam*, dignè, *& bibit meum sanguinem* dignè, *in me manet & ego in eo.* Quòd si ita est, videndum quibus dicatur: Venite ad Bethel, id est, domum Dei, & impiè agite, & sacrificate de fermentato laudem. Nam de dignè oblato sacrificio, quòd caro sit, nihil hæsito, Christi Apostolus attamen cùm
1. Cor. 5. 8. & de eo dixisset: *Itaque epulemur*, subiunxit, *non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ.* In quibus nimirum verbis omnis maliuola extruditur, tam à sumpturis, quàm & porrecturis corpus & sanguinem Domini,

intentio. Cùm vero illa specialissimè oratione consecretur oblatio populo porrigenda, vbi Deo dicitur: *Pater noster qui es in cælis.* Qui filius corruptè viuendo extat Diaboli, vt Zeno sanctus affirmat, quid cogitet, quantum se metiatur, alij committo perpendere, nam non sufficio ipse. Considerari sanè in Psalmo valet facillimè, quàm in his duobus, id est, superbia atque luxuria, alterum ex altero pendeat; cùm Psalmista expostulat: *Non veniat*, inquiens, *mihi pes superbiæ*: Hoc est, non conculcet in terra vitam meam iactantiæ Dæmon, terrena me solùm ambire suadens: Vbi & sequitur: *Et manus peccatoris non moueat me.* Spiritus vtique fornicationis, qui vbi cœnodoxiæ spiritus cor Religiosi cuiuslibet occupauerit, statim corpus illius libidinis agitat motu. Commotus igitur cur operetur iniquitatem, monstratur, dum subditur: *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem.* Vbi in superbiam primùm, hinc demum in luxuriæ voraginem. Et quare? *Quia expulsi sunt*, inquit, vnde? à gratia Dei; & ideò *non potuerunt stare*, indignissimi Eucharistiam facti gustare, Domino taliter intercedente: *Quicunque manducauerit de carne sacrificij*, quod est Domini, *& immunditia eius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo.*

Matt. 6. 9. *Psal. 35. 12.* *Ibid.* *Ibid. v. 13.* *Ibid.* *Leuit. 7. 20. & 21.*

Sed cùm scriptum sit, *Quia nihil in terra sine causa fit.* Causam ipsam non difiteor videre, videor plerumque ita posse contingere. Pone quemlibet Nobilium Scholis tradi (quod vtique hodie magis fieri ambitu videtur episcopandi, quàm cupiditate Domino militandi) Ecce pes vnus superbiæ, Parentum scilicet elata voluntas. Is cùm adolescere cœperit, aut de ipsa nobilitate, aut de quouis intellectus acumine, aut fortassis pulchritudine corporis, aut quia sit ei (vt de quadam refert Hieronymus) Cygneo canore vox forsitan dulcior, incipit insolescere. His igitur Dæmonicis superbiæ pedibus conculcatus eneruatur, & propter iactantiam, vt ille primus in aërem crassiorem, ita iste in lasciuiam prosternitur turpiorem. Hinc demum non tam bigamus, quàm multigamus effectus, sine examinatione prouehitur ad Sacerdotium, quod occasio sequentium omnium vsque

Iob. 5. 6.

ad perditionem animarum est profectò malorum. Cùm enim hi ex sæcularibus, qui non penitus sunt litterarum expertes, secunda in Pentecoste feria audiunt dixisse IESVM Discipulis suis; (vtique & illis qui tunc erant, & istis qui modò non eius disciplinam, doctrinam scilicet, correctionem, necnon & interdicta odio habent) *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* Nec mentiri non potuisse non ignorant Veritatem; non consequi quoque, vt qui fur est, esse possit pariter Pastor. Ouile verò intelligunt esse Ecclesiam, quæ vtique oues continet illas, quæ erunt in iudicio ad dexteram statuendæ, quamuis & illic mixti sint iis qui ad sinistram erunt locandi, quibus & perpetuum nunquam deerit væ, Pastorem legalem, Episcopum; furem, Pseudopræsulem; quid de eius curant prouisione, quem cognoscunt non patremfamilias posuisse, sed ipsum latrocinaliter se imposuisse? Quid de eius benedictione, quem sciunt maledictum esse, Gregorio testante, quia benedictio illi in maledictionem vertitur, qui ad hoc vt fiat hæreticus promouetur. Cuiusmodi verò sectæ Hæreticus? Illius vtique illius, cuius auctore legimus Petrum dixisse; *Pecunia tua tecum sit in perditione; eò quòd æstimasti donum Dei pecuniâ possideri.* Cùm verò communicans hæretico, sit & ille hæreticus, quid rogo faciendum, quid cogitandum, quid æstimandum de talibus? Excommunicatio verò illorum quàm potest ab illo timeri, qui excommunicatos eos non semel, sed millies canonicis non nesciunt legibus? Consecratio quantum amplecti, dicente Domino: *Quod tetigerit immundum, immundum erit?* Damnatio quantum vereri, suadente Christo: *Qui sine peccato est vestrûm primus in illam*, hoc est, meretricem, *lapidem mittat?* Nam isti sunt præcipuè qui meretriculas iubent ad stipites excoriandas ligare.

Ioa. 10. 1. *Act.* 8. 20 *Leuit.* 5. 2. *Ioan.* 8. 7.

Memini me in Rheno bicorni tantum pertulisse quondam pauorem, cumulis vtique ad instar collium ebullientibus fluctuum, vt Euxino freto maius habuisse putauerim nullum, sed nautas fiduciâ peritiæ nauigandi iocari vidissem, metu amisso, audaciam sumpsisse non modicam. Hoc itaque, vt vti

hîc

hîc non incongruum iudicetur exemplo, si sæculares ad tanta diuini terroris quæ isthic depinxi tonitrua, qui legentes intelligere nos negare non possumus, vidissent expergisci, vtcunque nihilominus & illi timerent. At cùm nos videant ridendo ea quoque legere sæpe, & tam obstinatè aduersum talia, támque audacter resistere, & rebellione contra Deum publicâ obdurari, si illi talia non curant mirúmne alicui potest videri? Illi nempe quid dicatur, nedum intelligant, vtrum verè dicatur ignorant. Vnde & excommunicationes nostras cum absolutionibus parui ducunt, quia quantum intelligere possunt, & nos à sanctis Canonibus excommunicatos cognoscunt, & ligatum neminem ligare vel absoluere posse arbitrio proprio comprehendunt. Ad prædicandum sanè cùm inaniter peruenitur, quamuis dixisse Dominus recolatur: *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt nolite facere.* Matt. 23. 3.
Apostoli tamen exaggerando sermonem quid dicere possint, non sibi credunt deesse: *Qui prædicas non furandum* spoliando pauperes, vt locupleteris, peiùs omninò furaris. *Qui dicis non mœchandum* vllo modo, mille modis id actitando peiùs mœcharis multinubus, dum quoque non esse vereris. Rom. 2. 21. Ib. v. 22.
Quid tamen inde proueniat, non à me discere quiuis expostulet. Gregorium audiat: Causa, inquit, ruinæ populi Sacerdotes mali. In 1. Reg. cap. 2. v. 23.
Qui vtique, nisi eos contemnerent Canones, immò nisi Prophetica, Euangelica, & Apostolica pro nihilo ducerent dicta, nullus sæcularium tam ea parui duceret vesaniâ, sed omnes à nobis tam studiosè venerata omnino cognoscerent veneranda. Venerarentur verò à nobis vtcunque si diligerentur. Diligerentur autem si non illa tam sancita fuissent austerè, quæ contraria sunt libidini ac luxuriæ maledictæ, cuius detestationem nemo litteratus, etiamsi velit, permittitur ignorare: omnes verò eam odisse, voluptatem verò ipsius diligere, quamuis gehennæ suspectu multi eam cauere, ac per hoc aduersarium nobis sermonem diuinum in via præsentis temporis, Christo testante, existere: Sed velimus nolimus ipsos legis Dei, quos modò tam obduranter odimus, atque contemnimus, liberos habebimus Iudices ipsos accusatores, quos haberi oportuerat defensores. Scriptum est enim: *Iudicium sedit, & libri aperti* Dan. 7. 10

sunt: quod quamuis & de conscientiis singulorum valeat intelligi, sciendum verò quod in libris continetur. Omnes iudicandos monstrat Propheta alius, dicens: *Conuersus sum & leuaui oculos meos, & vidi; & ecce volumen volans, & dixit ad me: Quid tu vides? Et ego dixi: Ego video volumen volans; longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ; quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur, & educam illum, dicit Dominus exercituum. Et veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum & ligna eius, & lapides eius. Audite* (ait alius, vt ad alia transeam) *Audite hoc Sacerdotes, & attendite, quia vobis iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi.* Quid intelligi lucidiùs, quid quęso apertiùs potest? Speculatorem quippe esse oportere Pontificem, qui dicit, innuit: *Speculatorem te posui, ait Dominus exercituum, domûs Israel.* Vnde & Episcopus græcè, superintendens dicitur latinè. Qui si hoc agere aut nescit, aut negligit, aut, quod est grauius, non iussus præsumit, laqueus speculationi, id est Episcopali Ordini, & causa perditionis dubio procul efficitur, maximè si non inscius sed conscius id operatur, ait enim de talibus Apostolorum præcipuus: *Melius illis fuerat non cognoscere viam veritatis, quàm post cognitionem retrorsum conuerti ab eo quod traditum est illi sancto mandato.* Quod adstipulans ego, visceratim (quid alij de se sentiant illorum interesse dimittens) cum eo, qui ante me idem deprompsit, exclamo: *Vtinam non fuissem vir habens spiritum, nec ad me sermo factus fuisset Domini.* Quid enim mihi aptè viuenti sermo Domini, nisi perspicuè contra illum rebellionis indicium, & perditionis est cumulus meæ. Cùm enim ille bonis pręmia, à malo verò recedentibus veniam promittat, neminem decipit, omnibus dicit: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.* Quem secutus Apostolus ait: *Omnes enim astabimus ante Tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.* Quidam quoque nec minus verè, cuius tamen

Marginal references: *Zachar.* 5. 1. — *Osee.* 5. 1. — *Ezec.* 3. 17. — 2. *Pet.* 2. 21. — *Mich.* 2. 11. — *Matt.* 16. 27. — *Rom.* 14. 10.

dicta Veronenses Cleronomi nolunt cantare: [Ad cuius aduentum, inquit, omnes resurgere habent cum corporibus suis, & reddituri sunt de factis propriis rationem: & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui verò mala, in ignem æternum.] Subueniat, sed rogandum tunc illi Christus, qui illic potest vereri, *De ore tuo* & scriptis tuis *te iudico, serue nequam*, audire & ad se ipsum talpæ, ad cæteros caprearum, vsus visu, increpari, fuisse, Amen. Symbolū S. Athanasij. Luc. 19. 22.

PARS SECVNDA.

VT prioribus sanè posteriora respondeant, Lectoris hîc aduertat perpensio, nullam me meæ admirationi, ac studiosissimæ indagationi aliam venire causam quiuisse, nisi Pseudopontificum culpam tam generalis, prô dolor! Canonum diuinorum contemptûs: ipsam verò manu peccatoris id est, Diaboli, ob superbiæ vindictam, per eneruitatem luxuriæ commotam, quæ in furoris Dei igne succensa ardet hodie in sęculo, arsura vsque ad inferni nouissima, deuorans terram, vbi est plantata vinea Domini Sabaoth, cum germine bonorum operum, quem debuerat ferre: vel certè cuiuslibet miseri, dum illud scilicet comburendo temporaliter, ęternaliter vt comburi cum anima non cesset, sibi redditam facit: vel certè terram cum germine deuorat, dum, vt alius dicit, ad perditionem omnia quęcunque egit bona ita perducit, vt nihil ei prosit si quid boni aliquando fecit; quod tamen de illa dictum libidinis arbitror perseuerantia, de qua *computruerunt iumenta in stercore suo*, propheticâ conquerendo fatetur Deus ipse loquelâ. Et montium, id est, Præsulum, fundamenta, id est, ipsa initia discendi legem Dei per pestiferam comburens adeò lasciuiam, vt cùm opus fuerit, nemo ferè inueniri possit ad eligendum idoneus. Nemo, qui legaliter electo, prô nefas! manus imponat omnimodis dignus. Cúmque se ita res habeat, & quòd Canones sancti pręcipuè detestantur, isti maximè amplectantur; dum nolunt ista cauere, cętera non verentur pro nihilo ducere. Ioel. 1. 17.

Hoc omnes Ecclesiæ filij contemplantes paruipendunt & ipsi omnia quæ in scripturis continentur, exemplis talium solummodò innitentes, pietatíque Dei vltra quàm ipse promisit sese credentes: Iustitiam verò illius post dorsum ponentes. Ideóque sine formidine suis voluptatibus, & mortiferis voluntatibus passim deseruiunt omnes. Cùm verò lex Ecclesiastica tam nullipendatur, lex mundana cur tam timeatur, leuis responsio est. Quia videlicet magis timent homines amittere pecuniam, quàm perdere animam; plus verentur pœnam temporalem, quàm perpetuam damnationem.

Quærat & aliquis, cur præ cęteris gentibus baptismo renatis, contemptores canonicæ legis, & vilipensores Clericorum sint magis Italici? hoc fateor causa superiùs ait relata. Quoniam quidem libidinosiores eos, & pigmentorum venerem nutrientium frequentior vsus, & vini continua potatio, & negligentior disciplina facit doctorum: vnde ad tantam consuetudo, & maiorum eos exempla iam olim impulerunt impudentiam, vt solummodò barbirasio, & verticis cum aliquantula vestium dissimilitudine nudo, & quod in Ecclesia cum negligentia agunt non parua: vnde tamen affectant magis placere mundo quàm Deo, à ritu distare eos videas laico. Inde præ se fateor illi eos contemnunt, & execrationi, vt dignum est, habent. Sic enim eis promisit in persona sui ordinis, Heli vtique filiorum detestans insolentiam, qui
1. Reg. 2. 30. dixit: *Quicunque honorificauerit me, honorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Per Malachiam quoque
Malac. 2. 7. cùm de probis præmisisset: *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus exercituum*
Ibid. v. 8. *Domini est.* De reprobis quid dicat videndum: *Vos autem*, ait, *recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege. Irritum fecistis pactum Leui: propter quod & ego dedi vos contemptibi-*
Deut. 32. 21. *les omnibus populis.* Et per alium: *Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis. Et ego prouocabo eos in eo qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos.* Subditque illam pessimam hîc tactam non semel, vnde omnia ista prodire iam diximus mala, scilicet sortem:
Ib. v. 22. *Ignis* (qui vtique libidinis esse non ignorat) *succensus in fu-*

rore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima; deuorabitque terram cum germine ſuo, & montium fundamenta, id eſt, Chriſtianitatis initia, apoſtaſia ſequente, *comburet*. Nunc enim euidens talis eſt à Deo & fide percepta receſſio, cùm quis pręſente ipſo non timet talia contra illum committere, quæ ille minatur inextinguibili combuſtione vindicaturumſe itatenus fore, vt nihil ei boni quod geſſit vſque ad ipſum quod percepit baptiſma poſſit prodeſſe, maximè ſi non inſcius, ſed certiſſimus id actitat quiſque.

Didici nam, prô dolor! quendam (aliis eodem ipſiſſimo referente) quòd ferè ipſa eadémque quâ miſerrimus idem cantauerat horâ, cùm recoleret quoque in Iob Hiſtoria: *Ignis eſt vſque ad perditionem deuorans*. Neque ignarus expoſitionis foret, prolatum reminiſcens etiam dixiſſe de Deo Apoſtolum: *Quòd omnia nuda & aperta ſint oculis eius, ad quem nobis ſermo*, id eſt, cui loquuntur ipſa etiam quæ cogitamus, nedum lateant quæ perpetramus: hoc ipſo lætifero igne ita ſuccenſum, vt illicebroſo libidinoſiſſimus tactu prurituì ſubſcalpentem concitari, in ſuimet interitum fecerit, vice reciproca voluptatem obſceni fluxus ad vnguem; minùs quidem turpiter quàm alij, ſi tamen in turpitudine tali aliquid poſſit, quod non ſit turpiſſimum, dici. Quid tali fuit quęſo matutinis illis laudibus interfuiſſe, niſi publicatio rebellionis, contra Deum, perſpicuè ſeruitio quod fecerat Domini incaſſum vadente? Melius incomparabiliter ſanè fuerat ei Matutinis neglectis dormiſſe, quàm tantum malum eiſdem peractis feciſſe. In tantum enim, teſte Gregorio, diſplicent Deo mala, vt nulla placeant ei mixta malis bona. Nedum nos putemus ſeductiſſima placere ea illi bona, quæ malorum ſequentium viciſſitudine fuerint compenſata: *Veſtimentum* enim, ait, *mixtum ſanguine erit in combuſtionem & cibus ignis*. Alius item: *Gloriam eorum in ignominiam commutabo*. Et ne de quibus dicat, hæſites, ſubdit: *Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum ſubleuabunt animas eorum. Et erit ſicut populus, ſic Sacerdos. Et viſitabo ſuper eum vias eius, & cogitationes eius reddam ei. Et comedent & non ſaturabuntur; fornicati ſunt & non ceſſauerunt; quoniam Dominum reliquerunt in non cuſtodiendo. Fornicatio* enim,

Iob 31. 12.

Moral. in Iob. lib. 1. cap. 3. Et in 7. Pſal. 1. verſ. 7.

Iſay. 9. 5.

Oſee. 4. 7.

Ibid. v. 8.

& vinum, & ebrietas, auferunt cor, id est, perimit rationem.
Osee. 9.4. Itémque: *Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei. Sacrificia eorum quasi panes lugentium; omnes qui comedent eum contaminabuntur; quia panis eorum animæ ipsorum.* Formidolosa nimium Sententia! Sed si quis contendat Iudæorum Sacerdotibus hęc solummodò conuenire, audiat sibi repugnantem Apostolum ita: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Dicente verò de talibus eodem Apostolo. *Quomodò prædicabunt, nisi mittantur?* Si missi fuissent, & non potiùs permissi, id est, si legaliter assumpti, electi, ordinati, & quod sibi competeret agerent, non solùm pro sui, sed etiam innumerabilium salute coronam perpetuam mererentur: Vt ècontra nunc ignominiam sempiternam, cum vsura quoque indeficentium lugendi pœnarum. *Veniens ad Babylonem ibi liberaberis, & illic redimam te*, dicit, qui per alium loquitur Dominus dicens: *Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.* Quæ vtinam duo nos infœlicissimos commonefacerent, & cum Iosia Rege scissis vestibus dicere quemlibet nostrum ad reliquos facerent. *Ite, consulite Dominum super me, & super populum meum & super omnem Iudam*; quem intelligere possumus confessione Dei insignem Catholicam Ecclesiam, de verbis voluminum istorum, Canonum scilicet & Decretorum, quæ continentur in Archiuis Ecclesiarum. *Magna enim*, ait ille, *ira Domini succensa est contra nos, quia non audierunt Patres nostri verba librorum istorum, vt facerent omne quod scriptum est in eis.* Vt Patres intelligas Ecclesiarum Pontifices. Quatenus ille saltem cuiuslibet nostrum respondere dignaretur: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro eo quod audisti verba voluminis, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, Auditis sermonibus contra locum istum & habitatores eius. Quòd videlicet, fierent in stuporem & maledictum, & scidisti vestimenta tua & fleuisti coram me. Et ego audiui dicit Dominus. Idcircò colligam te ad Patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.*

Rom. 15. 4.

Rom. 10. 15.

Mich. 4. 10.

Ierem. 3. 3.

4. Reg. 22. 13.

Ibid.

Ibid. v. 18.

Quorsum tamen hęc detrahendi auida ęmulorum si requirat inuidia? nimirum vt quod innotescere nequiuerunt præ-

missa, demonstrent termino proxima: nempe vt patefieret quærenti vnde iste, id est hodiernus præualuerit Canonum Sanctorum tam vniuersalis contemptus. Ad hoc peruentum nostra est inquisitione atque indagatum, eorum contigisse sine dubio culpâ, qui cùm eos legant atque intelligant, pro nihilo ducunt. Tum quare hoc faciant pariter est indagatum: quia videlicet cùm illa quæ illi magnopere interdicunt, isti libentiùs agant quæ percipiunt enixiùs, exequi omnimodis nolunt. Quæ sunt vtique illa duo? Doctorum scilicet Ecclesiæ prohibita millies mulierositas, siue illecebrosa non vniformis, Deóque magis detestanda voluptas, & neglecta ipsorum Christo amabilis castitas. Quæ tria cùm cætera quæ in libris continentur diuinis faciant omninò contemni, Contemptores ipsos iure-vicario à Deo monstratum est reprobari. Reprobationem verò ipsam pœnam subsequi sempiternam. Non verò pro suo tantùm peccato; sed etiam pro malo quo alios perdunt exemplo. Huius pestilentiæ cùm nullum posuerim remedium, fateor me defecisse, nisi tria succurrissent hîc præmissa memoriæ. Quæ sunt vero ista? *Fornicati sunt*, inquit Propheta, *& non cessauerunt*. Quod *Osee* 4. 10
dum cum illo confero, vbi dicitur; *Peccasti, quiesce.* Et cum *Eccli.* 21. 1.
illo, vbi legitur: *Qui furabatur iam non furetur.* Videretur mihi aliquid fornicatoribus profuisse, si à fornicando studerent cessare. *Reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi*, dum *Ephes.* 4. 28.
Psalmista Deo loquitur, quoque videtur mihi innuere, vt *Psal.* 75. 11.
cogitatione nequam derelictâ, quòd sit enitendum, ne virus mortiferæ delectationis in effectum sceleratæ prodeat actionis, scabies vti pessimâ, scilicet ab interioribus cutis. Eumque diem fore de nobis Deo solemnem, si prauam opus nostram non sequitur voluntatem. *Veniens quoque ad Babylonem, ibi liberaberis*, dum lego, cùm quis de criminibus an- *Mich.* 4. 10.
te actis confunditur, prodesse ei multùm mihi videtur. Iosiæ quoque Regis me multùm oblectat exemplum, dum illud cum eo confero quod legitur in Pentateucho: *Qui timuerunt*, inquit, *verbum Domini de seruis Pharaonis, fecerunt* *Exod.* 9. 20.
confugere iumenta & pecora sua in domo; & non cecidit super ea grando. Illud quoque dicens; *Beatus homo qui semper est* *Prouerb.* 28. 14.
pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum: Vidisti,

3. Reg. 21. 29. inquiens Dominus, Achab, *quomodo humiliatus est coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.*

Quæ vtique meam releuare quantulumcumque non diffiteor desperationem, quamuis nullam præbeant securitatem. Non modicè nam me terret dum alibi lego; Quia sicut non proficit plagato medicinæ alicuius impensio, si adhuc ferrum in eo sit; ita non prodest pœnitentia illius, qui peccatum, quod plangit, non deserit, vt Balaam vtique compunctio, & Esau consternatio prodit. Hoc idem quoque ad stipulante Domino, dum dicit: *Quàm vilis factus es iterans vias tuas.* (Ierem. 2. 36.) Gregorium quoque dixisse dum lego, vel audio: Quòd ad magna pręmia perueniri non possit, nisi per magnos labores: (Homil. 37. in Euang.) & meos considero mores, si non perterreor, insanire me fateor. Si enim ad magna prœmia non peruenitur, ad maxima supplicia quòd sine dubio perueniatur, intelligi datur. Quid enim in cœlo, quod non sit præmium magnum? Quid in inferno, quod non sit maximum damnum, tribuitur? Quàm verò me dulcissona oblectet illa Domini, quâ dicitur, vox: *Gaudium est in cœlo super vno peccatore*: (Luc. 15. 7.) quàm ilicò terreat dum subiungit: *Pœnitentiam agente*; nequeo dicere. Dum enim quid sit pœnitentia vel in Canonibus sanctis, vel in eorum qui eam dignè fecerunt exemplis, considero, & ignauiam pariter meam attendo, væ, væ, væ, tantùm clamare compellor. Nam derelictis sceleribus verissimum atque pijssimum tenemus promissum dicentis: *Conuertimini ad me, & ego reuertar ad vos.* (Zachar. 1. 3.) De his verò quæ relinqui non valent, quid cogitem, nedum dicam, dubius exto. Scriptum enim cognosco de Deo; *Si concluserit hominem, quis ei dicere potest; Cur ita facis?* De quouis etiam talium: *Immisit enim in rete pedes suos, & in eius maculis ambulat.* (Iob. 18. 8.) Quem vtique vtrum absoluere dignetur ille (de quo canitur; *Qui aperit, & nemo claudit; claudit & nemo aperit*) (Apoc. 3. 7.) necne, non est hominum in hoc sęculo iudicare. Scriptum est enim: *Nescit homo vtrum odio, an amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.* (Eccles. 9. 1.) Quæ tamen sententia, vt peccatori desperationem adimit, ita iusto sollicitudinem adijcit, si quid competit, agere non desistit. Vt

scilicet

ſcilicet nemo in hac vita ſit ſine cura, ſed qui ſperat in Domino, ſperet, ita tamen vt quod ipſe promiſit, non aliud quidlibet inaniter ſperet; & qui gloriatur, non in ſe, id eſt opere ſuo, atque virtute, ſed ſi gloriatur, in Domino glorietur.

Sed iam nunc ſufficiant iſta, ſcaturigine contemptus canonicæ ſanctionis abundè monſtratâ. Nam ſtulti proprium eſſe, ſenſum totum effundere ſuum, aſſerto monſtratur ſcripturæ; ſimulque cauendum in ſyluam ne ligna ferre hortiſque ſitientibus in flumine vecors aquam mittere, iure vituperer ipſe. Quia verò meam inertiam vrbanitas quondam, ſi recolitis, quomodò orarem eſt dignata conſulere, veſtra, quid mihi ſit inſtanter orandum in veſtri libro * amici æquinomi, atque ad me perſequendum ſocij, inueniſſe confiteor meam modicitatem, Huberti, quod & iſthîc ponere operæpretium duxi. EXPLICIT.

* *De his quæ ſequuntur orationibus loquitur Author.*

Collecta.

CONSPIRANTES Domine contra tuæ rectitudinis firmamentum, dexteræ virtutis tuæ proſterne: vt Iuſtitiæ non dominetur iniquitas, ſed ſubdatur ſemper falſitas veritati. Per Dominum, &c.

Secreta.

OBLATIS quæſumus, Domine, placare muneribus; & nos ab inimicis clementer libera noſtris. Per Dominum.

Poſtcommunio.

HÆC nos Communio, Domine, & à cunctis exuat delictis, & ab inimicorum defendat potenter inſidiis. Per Dominum.

Conclusio deliberatiua Leodici acta, siue Clymax Syrmatis eiusdem, qui cæterà non adeò parui.

I. QVIA responsi commoditate omnibus satisfecisse, inexplicabilis labor cernitur esse, circuitione omni posthabitâ, merè, & quo apertiùs potero, deliberatum inrefragabiliter quod habeo, nosse dignantibus manifesto. Rogasse, rogare, rogaturum me semper Deum vniuersi nouerint, ne vnquam peccatis meis merentibus mihi contingat, aliquo vt mei commodo illectus, aut incommodo territus, prȩsente & collaudante vniuersâ, cuius intererat, Ecclesiâ, publicè mihi commissum ouile ore proprio, lupo exponam.

II. Ne Dei ipsius ore damnatum furem & latronem; furem quia furto abstulit mihi sedem; latronem, vi & potestate, quia publica; maledictionem & lepram, quâ eos mortiferè decipit qui putant eum esse Episcopum, sibíque communicantes commaculat; ab ordinandis manu extorsit, mei cessione atque silentio, in ouium mihi creditarum perniciem intra idem ouile credendo iniquitati vtique contegam.

III. Ne Mercenarij ipse mihi nomen eundem fugiens importem.

IV. Ne furi cauendo furis nomen iure mihi vendicem ipse.

V. Ne compastores atque confamulos ciere:

VI. Ne canes domesticos, latratu vt eum canonico perturbent, desinam instigare.

VII. Ne cùm tam perspicuæ atque sacrilegæ inuasionis adulterio portionem posuisse meam, prostitutâ eidem mihi commissâ conuincar Ecclesiâ.

VIII. Ne sedens aduersus fratrem, id est, vicinitatis affinitate coniunctum; Pastoralitatis officio delegatum, natiuæ patriæ populum, cum peruerso peruersus suadendo vt fiat, loquar.

IX. Ne aduersus filium Matris meæ, illius vtique, cuius & ego baptismate sum filius, Ecclesię, plebem tam immane,

infantes ipsos latet quod minimè, scandalum ponam: Mei enim ipsius oblitus si fecero, taceat licet surdo, sed mihi in præsentiarum, vt multis, proh dolor! hodie Deus non tacebit, vereor, cùm venerit manifestus, cùm vtique ignis in conspectu eius ardebit, & in conspectu eius tempestas valida erit.

X. Ne Nicolaitarum Sectam, odisse quam se ipse profitetur Deus, incurram.

XI. Ne * Strudo-Camelontis exemplo, quos debueram ipse fouere, conculcantibus iudicer exposuisse. *f.* * Struthio

XII. Ne quibus abesse trimestri saltem non est concessum canonicè termino, eos absentatu decepisse arguar continuò.

XIII. Ne sputum meritò in faciem ab eadem Ecclesia accipiam, libellum prior si ei dedero repudij, repulsionis legitimę.

XIV. *Ne dimitte me ad vnam partem Sacerdotalem vt comedam bucellam panis*, est Prophetatum, quod olim dixisse prior ipse diffamer. *1. Reg. 2. 36.*

XV. Ne mille periurûm vesanus nulli ęstimem casum.

XVI. Ne excommunicationis lętifera pestis vniuersam quoque si occupet patriam, nullius, aut fortè minimi defendens fore periculi, nomen Dei in vanum conuincar assumere, vel, quod peius est, vt à multis assumatur, efficere.

XVII. Ne quod misericorditer, fraternaliter, & caritatiuè, communi vtilitate, aut necessitate, quæ vtique in dies maius tantò capiet augmentum mundus in maligno positus, propinquante, quò ampliùs deteriorabitur fine, fieri non modò licere, sed etiam oportere, ab his est canonicè concessum. In quorum cordibus Deus, in quorum labiis semper quia veritas fuerat Christi, mei (infelix si cessero) destruam exemplo.

XVIII. Ne hoc vnum miseris, qui similiter erunt, inualescentibus, vtique Antichristi ipsius præconibus destituendi, suisque sedibus extruendi, patens taliter diuinitus asylum, in mei ipsius intercludam miser ipse primitus periculum: *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Quamuis & Babylon, quos insequitur, confusionis mundanæ, Hie-

rusalem Cœlestis hoc præcepto suffugium haud ignorem petendum præcipuè.

XIX. Ne concessum quoque eis eodem præcepto canonicè recuperandi in aliis, sed vacantibus, qui minimè valent in suis Ecclesiis, aditum crudeliter obstruam.

XX. Ne contradictor miser ipse, malle Deum misericordiam, quàm sacrificium, veniam.

XXI. Ne iudicio Præsulum, testimonio Decretorum, sanctione Canonum, sub præsentia totius Ecclesiæ, à legitimo Archipræsule consensu (qui vtique & requiritur) legibus Clericorum, publicè facta infirmari vllatenus posse decernam.

XXII. Ne clementissimum atque veracissimum pijssimi Regis concessum asseram, aut saltem credere videar aut inconstantem, aut quod est indecentius, fraudulentum fuisse.

XXIII. Ne benignitatis, quæ obtinuit, ingratitudinis obfuscem caligine dignitatem.

XXIV. Ne instabilitatis ipse eam cauterio notem.

XXV. Ne manum tantæ, quæ patrauit, auctoritatis condemnem.

XXVI. Ne mei ordinatorem tam infausto asseram ordinatum, impropriè vt ita loquar, auspicio, vt ipso eodemque die, quo ordinatus post professionem à se, moris vt est, factam, fuerat, canonicis quòd semper obediens foret præceptis, statuisse eum aliquid canonicis contrarium legibus, accusem; fauens vtique eorum vesaniæ, qui meam stultissimè reprehendentes, eodem die, eiusdem & manu actam incardinationem, quibus potiùs obloquantur, ignorant.

XXVII. Ne concessum nostris diebus illi suo atque nepoti, Primatum scilicet dignissimo, diuinitus solùm neque fortuitò tam prædicabile sæculis omnibus priuilegium, quo scilicet vter eorum die ordinationis propriæ alterum meruit ordinare, quod vtique in nostro tantò est prędicabiliùs, quantò misericordiùs, non laudando ipse videar extenuare.

XXVIII. Ne Deum ipsum hominum subposuisse personis, eumdem sibi, & longè inferiorum, cessisse illorum, inconuertibiliter nequitiæ eum confitendo; quódque consultu canonicæ legis ipse fecerat penitus dissipasse, roborari, si

verò perperam eſt, quod patratum accuſem.

XXIX. Ne tantæ ſedis acta vbi hæc ſunt, nulli faciam dignitatem.

XXX. Ne Sancti Petri, Apoſtolorum vtique Principis, ante cuius ſacratiſſimum altare Paſtoralem accipere merui virgam, vilipendam orbi colendam vniuerſo infœliciſſimus reuerentiam.

XXXI. Ne pulpitum venerabile, cuius eodem die edito, ſpectanti aſſignatiſſimum populo, ignarus veluti eſſe cuius debeat honoris, contemnam:

XXXII. Ne concionantis, Archiepiſcopus quoque cùm fuerit, dignitatem:

XXXIII. Ne populi tam nobilis clamorem:

XXXIV. Ne præſtantiſſimi Cleri Hymnidicam ſignorum cum ſtrepitu laudem.

XXXV. Ne ipſius hymni inconſideratum linquam ſacratiſſimum quod ſonuit atque dulciſſimum melos.

XXXVI. Ne ſubſcriptionem ſeptem tam venerabilium Antiſtitum, duo quorum & Archipræſules fuerant, damnare cedens ipſe conuincar.

XXXVII. Ne perſonas, cùm Epiſcopi fuerint quoque, commiſſo qui me præfecerunt populo, vnus è quibus & Metropolita, vilipendere videar legatorum.

XXXVIII. Ne cum vulgata omnibus ſententia, verba Epiſcopi aut vera ſint, aut ſacrilega: relationem ipſorum, conceſſúmque pijſſimi præferebat in mei negotio Regis, appellare, aut credere audeam falſidicam.

XXXIX. Ne ſuſceptionem tam ſpontaneam, tam hilarem, tam deuotam, tam populoſam, tam clamoſam, laudibus tot (quia datus ei fueram) Chriſti refertam, plebis erga me deuotiſſimę, accepiſſe calumnier ingratè.

XXXX. Ne quod his quæ præmittuntur omnibus præſtare tantùm ſapiens quiſque cenſebit, cœlum à terra, ortus ab occaſu quantum diſtare videtur, tam prophanæ impietatis admittere audeam piaculum, vt inlegaliter cedens reſiſtere ſi datur, quos ſaluâ impari meritis qualitate, ab eadem, quâ me, conſtat antiquitus auctoritate à ſuis in alias ſedes certis pro cauſis tranſlatos, cum his qui mei incardinationem

accusant, damnasse conuincar; qui tot probabiles, nostratibus quoque exceptis, (nulla quoniam quidem vbi factum est eorum extitit mentio) Dionysio licet rutilent antesignano clarissimo in Martyribus, Cassiano Eduorum sanctissimo, cum innumeris, quos aut ignorantia nobis occuluit, aut obliuio abstulit, librorum noscuntur testimonio fore.

Ioan. 21. 17. Petrus non quascunque, sed cui ore proprio noscitur, *Pasce oues meas*, ipse Deus dixisse, inuictissimum eiusmodi pręcesserat agmen: sequuntur èuestigio Fœlix, Eusebius, Perigenes, Gregorius Nazanzenus, Melitius, Dositheus, Alexander, Reuerentius, Ioannes, Palladius. Item, Alexander, Theosebius, Polycarpus, Ieropilus, Obtimus, Siluanus, Martinus Corsicæ, Ioannes Squillacenus quidam Terracinensis. Fautores quorum existunt, Calixtus Papa, Antherus Papa, Theologus atque noster opinatissimus, si tamen de testimonio tantæ non dubitatur authoritatis Gregorius damnari, si damnantur, cum quibus fœlicissimum iudico. At si paruipensâ tantorum taliúmque authoritate, vi publica expellor, intersit illatoris. Ego cuilibet, mihi indigentissimo vt fieri malo, quàm pepigisse fœdus cum morte & cum inferno, pacem iudicer fecisse, eleemosynæ aliquod suffragium porrigenti alicui, latrone illo exceptissimo, manum ingratus non retraho. Et, ô percæca filiorum veteris Adæ præcordia! O tam densæ adhuc Ægypti palpari vt valeant tenebræ! Inter mille enim facinus qui quasi videntur agnoscere, conquerentium atque dicentium: Quàm graue peccatum est, quòd Episcopus ille destitutus ita videtur iniustè: Vix vnus inuenitur qui rectiùs diceret: Quàm graue scelus, quòd tam copiosus Christiani nominis ita deceptus est populus. Cùm vtique mea destitutio leuari pane sufficiat quotidiano. Illius verò nemo aduertere valeat quàm inrecuperabilis perditio. Poterat verò aduerti vtcunque, si cogitare aliquis refert, cuius scilicet dignaretur, vtrúmne alicuius mortalis incantatione, vel, vt ita dicam, benedictione, aliquis Ecclesiæ fieri valeat Pastor, quem ille Pastorum Princeps & Auctor, Pastor ipse Deus & Creator, damnando & reprobando furem vocitat & latronem. Aut quem valet benedicere, anathematis maledicto iure damnatus qui fuerit ipse;

leuigare hæc qui volet, si valet, satagat mihi non grauissima fore.

Quadraginta igitur aduerbialibus his quondam, ni me supputatio fallit, cùm pro Episcopo Leodicensi importunissimis suasoribus obstiterim Ratherius ego, remissiùs sex & decem illis prioribus pro Veronensi, prauigeris respondere Lector me nouerit compulsoribus; sic præterea cum Iuda Scariothe illo (nisi pœnitentia subuenerit illi) damnatus, qui me hinc fatigauerit ampliùs, canonicæ sanctionis censurâ, necnon & Imperiali Cæsaris pijssimi potestate, prorsus exceptâ.

QVALITATIS CONIECTVRA cuiusdam.

COGOR per omnes actus, sermones, intentiones insuper meas, osorum cauillationibus respondere, quasi ego sim vtique solus qui non debeam ad illud supremum Iudicium, vbi omnia hîc incorrecta sunt ventilanda, venire, sed de omnibus in hoc sæculo rationem hominibus reddere. Cui scilicet non liceat soli nisi præfixo loqui, de vno saltem in alterum transire sine ratione reddenda cubiculum, cum Dei misericordia, & illius eleemosyna, qui mihi contulit ipsa, habeam multa, nec interdicta mihi: Sit eis fruendi licentia, & vtique si inter se talia conlatrarent, non mirum fuerat tales, mirum haud modicè de talibus fatigare Imperiales si ausi sint aures. Quid enim ad illum, cui de tota climatis nostri est cogitandum opus referre Monarchia, de vno in alterum se si collocat pauperculus aliquis lectum, de vno in aliud si se vertit quilibet latus. Cauillatoribus igitur materia est; ad id instant cui agendo ipsi vti ministrem. Falsa veris, opinabilia certis atque coniungam, rumusculos hîc congerens pro valentia vestros, quò vos vtique exaciem cunctos, quæ dicatis, quæue de me, quali quoque sensu dicere valeatis, per quandam præueniens anticipationem huiuscemodi, similem cui ante me, credo, de se nullus fecit, de me promere tento ipse

relatum. Legat ergo qui volet & de me proferat peius quiddam si valet.

Quantis Ratherius calumniis iniurijsque lacessitus.

Famulos, inquiunt, quos non audet flagellare, malos seruos non cessat vocare. Dicit, quia pro eo quòd est animosus atque pauperrimus, nolit Ministrum vel Capellanum habere, quem fillonem non audet appellare. Milites non opitulari sibi instanter causari, quodve capi sciuissénteque illum abduci: Mores, Lectionem, & cantum carpere Clericorum: Inlegale coniugium nominat adulterium: Legem, quam consuetudinem dogmatizat, tenendam. Opus seruile interdicit dominica die. Non modò inusitato sedet, inaudito commissos Deo iubet modo seruire. [Ad magna præmia perueniri non posse nisi per magnos labores,] non quiescit clamare: Vbi ergo Reges vbi omnes diuitiis affluentes, indéque voluptuosè vadunt viuentes. Calamitosis nam iste solùm Regnum Dei hoc dicto promittit. Nasum semper tenet in libro, inde garrire non cessat omninò. Redarguit omnes, contiguus nulli cuius mores placeant illi. Quem verò laudat qui seipsum semper vituperat? Illâ sed fortè deceptus Apostoli verissimâ sententiâ, malè vtique intellectâ: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur.* Quasi peccatorem se confiteri alicui sufficiat, si peccatum quod confitetur non deserat, cùm vtique si alter hoc ei diceret, molestissimè ferret. Quæ dicit, scribit, legendáque posteris, præsentibus vt derogent, linquere gestit. Chronographiam græcizando vanus, cùm non sit saltem latinus, huiusmodi sui temporis vocat scripturam, quæ vtique contemporalium sibi contineat vitam; se primùm, se mediastinò, se rodens ipsum postremò: inde omnes suopte more viuentes. Genuinum in eis figere non desinit dentem, intactum deserens neminem. Vnde quia contra omnes lingua eius, lingua meritò est omnium contra eum. Ferri verò vtcunque poterat linguæ procacitas eius; digitos iure aliquis frangeret contumaces illius, venturis talia scriptitantes. Quid plura? Dissimilis omnibus honorem curantibus est eius vita. Vestibus non comiter, calceamentis turpatur, * scamnalia non quærit. mensalibus indiget, lectisterniis mediocribus, cæteráque supellectile delectatur, pretiosa non ambit. Nil quod gloriæ pertineat

Gregor. homil. 37. in Euang.

f. * scamella.

pertineat in eo videtur, nil quod honori. Manus tantùm & labia cibum lauat sumpturus, necnon & sumpto faciem raro. Forsitan in patria sua fuerat bacularis, ideò illi tam honor omnis est vilis: longè aliter sæpe licet dictum sit frequentiùs nobis: filius Carpentarij, ideò tam gnarus, támque voluntarius est basilicas struendi, vel restruendi, lapides semper versat & reuersat; ipse eos sæpe connectat.

Quæ sunt seruorum agere non dedignatur; Dominorum adeò negligit vsum, vt posthabito * curule Pontificali frequentiùs decubet humi. Epicurus ac veluti alter, summum in voluptate bonum qui censeat esse, si ventri bene est, si lateri, si pedibus, si sibi est suísque sufficiens soli contentus. Non curat sibi manducanti vtrum quilibet assideat cœtus: Mensa quippe illius expers diuitum, sodalitatem haud respuit nec incongruè vilium, pauperem asserens mensam, locupletes dedignari conuiuas. Inter nobilem & ignobilem ad suum commodum nullam facit distantiam peragendum, multos asseuerans nobiles ignobilia, multos ignobiles nobilia sæpe fecisse, nobilitatemque ex potentia & proprio actu quàm ex alieno, Salustio teste, pendere; fugere sic quam se simulat, tali forsitan modo mercari conatur honorem. Ostentatione solummodò, vt cernitur, captat veram gloriam, vana commutat Labeo, remur, ob talia factus, incidit in eos forsitan actus, quos penè semper in suis deplangit sermonibus, manu peccatoris commotus, pede superbiæ calcitratus, halitu Behemot inflammatus, à gratia Dei expulsus, non valens consistere rectus, immundum quid, indéque iniquum forsitan operatus. Visitans enim speciem suam tam sæpe delinquit, vt sicut ille quondam in Threnis de aliis, ita iste de se dicere veraciter possit: *Oculus meus deprædatus est animam meam*. Enimuerò nisi ita proculdubio esset, & se talia vel fecisse, vel facere, vnde infernales luere debeat pœnas, non agnouisset. Ad illam quâ prandent cæteri horam, cùm sit edacissimus, ipse pransisset; carnem vt aliquotiens, semper vt alij, comedisset, tot millia vicibus vt solus existens agere narratur; Væ mihi, væ non quoque clamasset. Non desunt enim qui sæpissimè audiant eum solum quasi cum altero rixari, & aliquando dicere: Quiduis iterum diabole? Nonne

* dignitate.

Thren. 3. 51.

iam consenuisti in talibus mecum, effœta membra, & eneruës cur adhuc laceras artus? Nonne tibi satis sum traditus? Nonne satis gehennam habeo emptam? Quid amplius pretij quæris? Minoris potuit vita perennis emi: Si non sufficiunt verò quæ sunt in libro confessionis meæ descripta, recurre maligne ad tuum, vbi vtique scio nihil malorum meorum omissum. Sufficere sed fateor poterant tantummodò illa quæ Italia, Francia cantat & Norica, quæ non ignorat Burgundia, recolit Prouincia, meminit Septimania, Saxonia loquitur, Sueuia recordatur. Inueteratum dierum malorum me nominari valere, sufficere tibi maligne poterat iure. Scio tamen versute, scio, quòd me quem, proh dolor! tenes, non quæris, sed pro me adquirere alios satagis.

Hæc cùm audimus quanti eum habere valemus? Deo displicere illum agnouimus, placabilem nobis eum quomodò facimus? Desperationis enim cùm verba sint ista, quid de eo censere valet nostra cum eo æstimatio, ita vt vituperet sua.
1. Tim. 3. 2. Et cùm, auctore Apostolo, inreprehensibilem oporteat Episcopum esse, tanta tam reprehensibilia inueniri in vno valere, quis valet ferre? Inter omnia verò eius est maximè miranda loquacitas, cùm disertitudinis nulla ei suffragetur facultas, nec Magistrorum Auctoritas vel Lectorum immensitas. Si mirabilis itaque Deus in sanctis & operibus suis, mirabilior, vt ita dicamus, in talibus tali talitérque concessis. Asinæ Balaam, vel eidem Idololatræ sacrilego eum possumus comparare; prophetanti vtique & decipienti, benedicenti & maledicenti, compuncto & obdurato; Eliu cùm tamen idem esse qui & Balaam credatur, assimilare; quem miratur Dominus ipse sententias sermonibus imperitis inuoluere, quod agere non desinit iste: Lucernæ alios illuminanti & seipsum vrenti aptare. Bonitas itaque ei inesse si cernitur aliqua hypocrisis magis putanda, quàm bonitas vera. Quòd & si restruit, inquiunt, vel construit Basilicas, cænodoxiæ hoc vitio facit.

Vtinam mentirentur, vel potiùs fallerentur! Istud tamen
1. Cor. 4. 5. est istud, quod Apostolus prohibet dicens: *Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.*

Quamuis me non ab eis, tamen in hoc penitus dissentire fatear ipse. Quid tali igitur, inquiunt, Episcopatus? Imperatori non seruit, Duci nequaquam, in exercitum nunquam, ad cortem rarissimè, & si fortè, non sponte. Id tamen si facit, ad Palatium quatriduo pergit saltem transacto, quò citiùs valet diuersorium repetit: Librum receptat; de nulla re Cæsarem appellat. Nil ab eo quærit, nulli suorum apud eius clementiam suffragat, Ecclesiæ suæ nihil adquirit; perdere plurima finit. Cum primoribus nihil actitat Regni. Hospitia illorum non adit, colloquia paruipendet; ad suum eorum nullum inuitat. Nulli illorum quicquam largitur, vel ab eo petit, domum semper vacuus redit, iusiurandum nemini offert, neque à quoquam requirit. De nulla huius sæculi gloria aliorum se infra mittit exemplo. Dicit se gloriam ideò detestari, quia cùm voluit eam nequiuerit adipisci; modò dum non dabitur frui stultissimum eam sit affectari. Pedem si vult aliquis osculari illius cum magno eum repellit clamore. Solus si liceret tota die sederet, libros versaret vel reuersaret. Frequentiam odit, solitudinem diligit, trocho non ludit, aleam fugit, de canibus nil curat, de accipitribus nihil. Interdum loquacissimus, interdum est quasi mutus; risu dissolutus, subindéque tristissimus, rixaríque actutùm paratus. Scurrilitatem verò, vel verba otiosa, risúmque mouentia, omni proferre, siue sit lætus, siue iratus, paratissimus horâ. Det autem non det, rogari nullo modo volet impatiens semper, patientissimus sæpe; quòd & si dat alicui, promittere patitur nulli. Fallacissimus, si non dedignaretur mentiri; Versutus, si non exosos & ipse haberet, & Deum crederet habere versutos. Omnibus ambiguus, indéque nulli concinnus. Ex liberalissimo præthereà, & vt veraciùs dicamus, dilapidatore pro prodigio quondam, tam est tenax nuper effectus, quasi in alium sit virum mutatus: ex quo perspicuè instabilitas valet conijci eius. Dicit manduca, si nolis, fit tibi compulsio nulla. Bibe saltem, ait, nolente verò minimè cogit. Sede non tibi dicit, non sedentem verò * excultare nequaquàm omittit. Si quæris ab eo importuniùs aliquid, irascitur; si quod necesse, tacet: Inde acriùs irritatur; si ingeniosè, incipit insanire. Si vult facias, ne facias dicit; si non fieri optat,

f. * exculcare.

facito profert. Fallax & si nonnunquam in relatibus, veracem se semper parere conari in promissis asserit velle. Nil vmquam boni inchoauit quod ad finem perduxerit.

Caudam Hostiæ indesinenter Domino detrahit; indeque salutem sibi ipse miserrimus adimit. *Qui* enim *perseuerauerit* in bono *vsque in finem, hic*, teste Domino, *saluus*, exceptis procul aliis, *erit.* Cùm & cæterà qui perseuerat, vt iste videtur facturus, in malis, perditus absque dubio erit. Et heu miser atque infœlix! quare saltem in isto quo nunc stat non conuertitur termino vitæ. Sed videtur nobis quòd ideò sit desperatus, quòd immiserit in tali rete pedem suum, in cuius maculis ambulans, expediri nullo modo possit. Dum enim Monachus fuerit, & nunc Episcopus fit, si relictis ouibus monasterium repetit, timet audire: O Pastor & Idolum derelinquens gregem; Sin Apostolum de se timet dixisse: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Dominum quoque: *Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retrò, aptus est Regno cœlorum.* Vnde cùm fuisset captus, cœpit cantare stultissimus: *Ecce quod cupiui iam video.* Putabat enim, fatetur, quòd esset tunc penitus expellendus, & gaudebat quòd ipse non dimiserit Episcopatum; sed Episcopatus eum, & hac arte volebat, vt dicit, repetere Monasterium, promittens sibi propter hoc dixisse Dominum ipsum: *Conuertimini ad me, & ego * reuertar ad vos.* Quod cùm minimè processerit, putat de se desperatissimus illud prolatum: *Si concluserit Deus hominem, quis ei dicere potest: Cur ita facis?* Nedum enim de transactis agere pœnitentiam, de malis perpetrandis nullam nos finere eum dicit habere penitus abstinentiam, cùm & pro nostris, si sua non haberet, posset omninò damnationem perpetuam metuere, sceleribus; quæ vtique nec compescit dictis, nec emendat exemplis, nec diluit meritis. Quâ scilicet incommoditate triplici interceptus, in quodam suo Opere alio, sic Deo clamare compulsus: *Si meos Domine mortiferos conatus prosperari permittis, quam mihi fiduciam euadendi relinquis? & si à præsentibus malis non cesso, quam veniam de præteritis spero?* Istam igitur istam dicit conclusionem illam existere: *In quam siquis inciderit, æternaliter Deo concludente, dum non*

Matt. 24. 13.
1. *Tim.* 5. 12.
Luc. 9. 62
Zachar. 1. 3.
al * conuertar.

aperiente, peribit. Peribit verò iustè: Iustitia enim nil facere potest, vt iste declarat, iniustè, ponens exemplum de Apostolo tale: *Qui factus est nobis à Deo iustitia.* Quâ vtique eius mœstitudine quidam nostrorum decepti, putant eum præsulatum velle dimittere, ipso prosequente, & non negante, quòd vellet & nolit. Vellet scilicet, si liceret; nolit, quia non licet.

Nos prætereà tanta de eo mendaciter dicit confingere, vt ipsa solummodò abominabilem eum omnibus facere; & cùm sit animosissimus acerrimè cruciare. In tantum verò non curat si quis de eo malè loquatur plerúmque, vt duodecim nummos nuperrimè cuidam dederit, qui ei tota die conuiciaretur præmij loco. Dicit se ita præoccupatum timore gehennæ, vt nihil ampliùs sit ei opus timere. Vnum etiam verbum otiosum, & vt nobis credere cogit, turpissimum, tali loco se fatetur dixisse, quòd dum recolit, & de eo rationem redditurum se in die iudicij audit, omnem verecundiam huius sęculi in comparatione ipsius pro nihilo ducit, asseuerans non posse vllo modo fieri, vt qui de tali verbo, tali loco prolato, occasione quoque pro tali, rationem in die iudicij contigerit reddere, *Venite benedicti Patris mei percipite regnum*, cum cœtu audire valeat Beatorum sibi prolatum. Beatitudo enim cùm omni careat miseria, verecundia verò de talibus ad maximam pertineat miseriam, qui de tali sermone in conspectu totius rationalis creaturæ, Angelicæ vtique atque humanæ, rationem reddiderit, beatus esse vmquam quomodò poterit? *Matt. 25. 34.*

Quid amplius? Qui vult eum cognoscere, studeat librum confessionis illius totum perlegere: nam si talis, vt illìc recitat, est, peior illo nemo in sęculo est. Si verò mentitur se talem esse, mendacissimus conuincitur fore. Nullus prætereà liber, nullus sermo, nulla ipsius historia, nil postremò est, quod posteritati legendum dictauerit vmquam, quod eius non accuset, si bene intelligatur, malitiam. Psalmos se dicit non ideò cantare, quòd nouerit exaudibiles eos, cùm semper aliud cogitet esse. Sed quia cum sentiat se illos perinuitum canere, ipsam vim quâ contra voluntatem eos recitans sibi ingerit, putet ad hoc aliquid valere quod contra

Deum volens actitat ipse, siue vt labia saltem ipsa compellat Deo seruire, & si corde vagante; cæterísque Deo rebellantibus membris, cum & in nullo eorum magis sit ad irritandum Deum, quàm in excessibus linguæ procliuis. Idem & de ieiunio, & omnibus quæ bene videtur agere, dicit; inter enim omnia mala desidiosus tam est, vt nisi semper operetur torpore obdormiat, nec tamen in dormiendo valeat durare, quod tamen aut in scamno aut humi libentiùs agit. Pœnitentiam pro aliorum se dicit agere dum vsque ad nonam ieiunat, cùm posteà saturetur peccatis, cùm veraciter agat pro suis insufficientissimè quamuis. Quibusdam verò vno tempore tam est beneuolus, tam alio maliuolus, vt omnes mirentur. Mirum verò quòd mirantibus referre, cur hoc faciat, audet. Dicit enim quòd nemo sit in terra, qui de illa re quæ ad illum pertinet, aliquam super se potestatem, cui non audeat reniti, aut etiam nolit, attrahat. Ampliùs, cùm habeat amicum, facturum quidem se dicit quod ineuitabilis præcipit potestas, omnibus tamen diebus, quibus quod taliter dedit Deo, cui dedit, tenuerit, semper ei inuidiam portabit.

Hoc Duci inclitæ dixit in fronte, hoc monstrauit in Sikero atque Lanzone. Primò enim post infinita mala, quæ ei tribus isdem Sikerus intulerat vicibus, * esset amicissimus, & ei tale quatuor annis fuisset tenere castellum; Vnde, excepto alio seruitio, sex libras denariorum Veneticorum omni habere poterat anno. Insuper in voluntate haberet, quòd omnem terram, quæ trans lacum de Ecclesia Veronensi est, inter illum partiretur & generum eius, pro eo solùm quòd eo die quo Milo putauerat Episcopium super eum euincere, misit ei in breuiculo iam bis fatus Sikerus omnia quæ ipse illi amicaliter contulerat, asserens se illa non dedisse pro vlla compositione, sed pro terra adquirenda. Cúmque illi Episcopus, vt est vtique * Scardus, remandasset non se illi amplius daturum aliquid, nisi de Archiepiscopatu Mediolanensi, quia de Veronensi nec dimidium, vt nec faciebat tenere vtique mansum, sufficeret ei quod ipse dederat Castrum, & ille remandasset ei, quòd sic vellet eum tenere pro suo gratu, sicut pro vno fellone, quia per donum Imperatoris & Im-

ad. * cùm

l. * Custos *à Scarda* custodia.

peratricis illud cùm mentiretur, teneret; in tantam iram exarsit ille sanctus Episcopus, ille Prædicator, abstemius ille, veraciter verò hypocrita ipse, vt ei statim illam tolleret terram. Lanzo verò cùm Arnostus & Bucco cum maximo labore & promissis quod apud Imperatorem longè optimum ei adquirerent, vix, vtpote apud tam ferocem aduersarium, obtinuissent, vt beneficium maximum filio eius largiretur. Lanzo vtique post hæc omne illud maximum beneficium, cùm sibi retinens nihil inde filio, cùm sit miles bonus, & Episcopo carissimus, sinat tenere, sed pauperrimum indecentissimè compellat suo Seniori seruire. Pro hoc tantillo commisso furibundus iste Diabolus ita eum habet exosum, vt nec recto visu intueri valeat illum. Quod cùm & Grimaldo & Conrado, qui contra ipsum terram illius volebant tenere, fecisset, omnibúsque sit infestissimus, qui per potestatem alicuius absque iure tenere conantur aliquid quod ad ius pertinet ipsius, mirum qualiter saltem viuere talis finitur Diabolus. Quis ergo talem amare queat aduersarium? Qui tamen si fortè placet alicui magis pro scurrilitate, quàm pro sua illi placet aliqua bonitate, qua vtique scurrilitate gratus probatur ipsis etiam inimicis existere.

Munera vicissitudinem exigentia non adeò diligit. Si pauper verò ei quidlibet affert eum stultum appellat, qui vtique aut sibi illud non retinuerit, aut meliori non detulerit. Mauult sufficiens quàm diues esse; indigere quàm abundantiùs aliquid cogatur tribuere: In hoc sæculo omnia dilapidare, quàm post mortem suam abundanti alicui de eius contingat bonis gaudere. Loricam Galiuerti Medici recordari omnibus suadere non cessat; fraudem atque perfidiam rogatariorum, diuitias Episcoporum in ius redactas meritò Regum: Audiant igitur Reges, cogitent cuiusmodi tali referant grates. Tam se velle dicit mori mendicum, vt alterius eleemosynâ eius contegatur cadauer; ita enim præ vilitate corpus nominat suum. Adquirendi nunc auidus, subindéque profusus: continenter eneruis, eneruiter continens; monstrat nullum sibi fore voluntarium bonum pati quam amplecti dominica, à peccatis cohibentia dicta. Affectando terrenam fugit prodigioso genere gloriam, fugiendo capta-

tur, pomposus ipse, vanam huius sęculi non cessat carpere pompam, scelestissimus scelera reprobare. Decipiendos suo ingenio non negat minimè multos; Si non quod non parum

Psal. 51. 4. veretur iuramentum ab eo exacturos nosceret illos, vel *sicut nouacula acuta fecisti dolum* in fine sibi non timeret dicturum Diabolum. Cùm omnibus verò sit malus, Iudæis est pessimus. Non quia eos flagellet, quia non audet, non quòd bona eorum diripiat, sed indesinenter eis conuitiari non cessat. Superstitiones illorum vituperat. Reprehendit omnes qui super Christianos eos extollunt, qui Dominum Iesvm Christum, & ipsius sanctam Genitricem eos blasphemare permittunt. Dat exemplum de Regibus, vtrúmne velint eum pro fideli tenere, qui patienter tolerat si audit quòd aliquis de illis malum, aut exhonorationem aliquam dicat. Reprehendit eum qui eos saltem salutat, aut salutantibus respondet, nedum eis osculum donet, vel cum eis manducet:

1. Cor. 15. 22. dat auctoritatem de Apostolo dicente: *Si quis non amat Do-*

1. Cor. 5. 11. *minum* Iesvm *Christum, cum eiusmodi nec cibum sumere, &*

2. Ioan. 11. *qui dicit Aue, communicat operibus eius malignis.* Reprehendit omnes qui libentiùs cum eis negotiantur, quàm cum Christianis. Dat testimonium de maledictionibus in Pentatheuco super eos prolatis, vbi etiam maledicta dicitur negociatio eorum. Non reprehendit verò si defendantur à Regibus & Principibus Christianis. Dicit sub persona illorum Esaïam Christo dixisse: *Sub vmbra tua viuemus in Gentibus.*

Psal. 105. 46. Et Psalmistam: *Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.* Tantummodò reprehendit quòd sinuntur vituperare nomen Domini Iesv Christi, & astruere quòd non sit Deus, & sancta eius Genitrix non fuerit Virgo ante partum, Virgo in partu, Virgo post partum, neque genuerit Deum. Quis enim, ait, patienter hoc ferat, nisi ipse Diabolus: cùm nemo possit ferre vt malum audiat aliquem dicere de suo Seniore, nisi qui maximus fello conuincitur esse? Filius Diaboli dicit, quòd Dominus Iesvs Christus qui me creauit, qui me redemit, qui me continet, pascit, defendit, vitam æternam postremò mihi promittit, non sit Filius Dei, & ego non irascar ei? Quòd Mater eius non peperit Filium de Spiritu sancto, cui Domine adiutor meus, &

Redemptor

Redemptor meus clamare non cesso (dicit malignissimus fello) non indigner immò insaniam ego?

Dicit quòd anima sancti Petri illîc sit vbi anima patris sui, & ego qui sum seruus sancti Petri amicus sim ei? Idola me dicit adorare, & ego illi non dedigner osculum porrigere, & si non audeam colaphum dare? peior ipso Iudæo, consimilis ipse est Diabolo, qui propriè non irascitur tali. Negat Deum qui negantem Deum amat Iudæum. Non est Christianus, cui blasphemator Christi placet Iudæus. Non est Dei amicus, cui Dei complacet inimicus. Non est Regi fidelis, cui Regi non displicet infidelis. Si sic iudicant Reges de seipsis & infidelibus suis, quare idem de Christo & ipsius non iudicant inimicis; cùm ipse sit Rex Regum, & ipse eis dederit quod ipsi sub se possidere & regere debeant Regnum? Quare genus Deo inimicum intra sibi commissum Regnum contra eum latrare permittunt. Suffecerat si eos viuere sinerent vtcunque non permitterent eos Dominum IESVM Christum tam publicè blasphemare: *Sub vmbra enim tua viuemus*, dicit de eis Propheta. *Viuemus*, inquit, non oblectabimur, *& dedit eos in misericordias*: non in extollentias, non in amicitiam, non in nullum honorem. Quale est autem quòd Clerico contendente pro Christo, Iudæo blasphemante Christum, pugnâ consertâ Clericus Iudæum, Iudæus si percutit Clericum, immò in cœlo Christum (sic enim Saulo est dictum) Erimbertus noster verborum contortor, legum dicit distortor, triplam compositionem de Iudæi percussione Regi cedere, de Clerici nullam alicui? O sancte Iosaphat, Rex in cæteris optime, vtinam hîc fuisses, diceres quid tibi mandauerit per suum Dominus quondam Prophetam: *Impio*, ait, *præbes* auxilium, & qui oderunt Dominum amicitia iungeris. Quid est hoc? Hoc enim hisdémque verbis solent Reges dicere de se, & illis qui amici sunt Infidelibus suis. Quid, rogo, tunc de Christo de se, & de Iudæis Christi Regis cogitant inimicis? Cùm verò veracissimè sciant quòd Iudæi semper malè de Domino dicant, & eos saltem non prohibent, quid de eo quod dicit Apostolus censent: *Non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, digni sunt morte*: Legimus illum dixisse: Et hæc quidem de Iudęis

Thren. 4. 20.
Psal. 105. 46.
Rom. 1. 32.

rata atque iusta, Deoque placens illi dum videatur sententia, cùm sit immò garritio cassa.

Ad ipsius vt iterum mores redeam carpendos, specialiter se dicit neminem in sęculo, nisi solummodo Imperatorem, seque ipsum, diligere, generaliter neminem odisse. Hoc verò quid sit nequimus aduertere: Consanguineorum nulla eum afficit cura, siue quia nil eos in tantùm cogitat indigere, vt se solùm & fratrem ex eis nouerit pauperes fore; siue quia interdictum sibi eis aliquid dare nouerit canonica lege, siue quia decrepito sibi nullos cogitat esse, cùm & qui sunt, iam in sexta sint illi ætate, & loco fratrum series successerit abnepotum. Hoc licet, vt est vtique garrulus, garruliter ac mendacissimè dicat. Salutantem non resalutat, sed magis irascitur ei, dicens, quia si inimico suo obuiasset, similiter eum salutasset. Eiulare eum dum sæpe audias: immo potiùs vlulare, raro videas flere, odduratione mentis, paritèrque formidine, illum vexari vales aduertere. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, sed dum cantat sæpe, idem, remur, tristitiam cordis putat conferre quod fletum. Augustinum quoque dixisse dum recolit, quòd nunquam sit sine gemitu orandum, aliud esse gemitum credit, putamus, aliud fletum, & gemitum fieri sine lacrymis posse; Fletum verò nequaquam: Loco enim vbi dicitur: *Et egressus foras Petrus fleuit amare.* Fœlices quidem, ait, Petre, lacrymæ tuæ.

Matt. 26. 75.

Si ei aliquis dicit: Vade ad Imperatorem, roga restitui tibi quæ sunt Ecclesiæ tuis diebus ablata; respondet: Quid mihi ampliùs isto triennio morituro necesse? An vt modò silicernius exercitum incipiam ad procinctus bellorum conducere, prædas exercere, excubias Regibus ministrare; diuitias illis me in inferno retruso possidendas congerere, milites post me venturo adquirere, & quasi filio quod illi succedat parare? Stultissimus se talia facerem gentium, intra sufficientiæ terminos nam degenti quid deest nisi probitas mihi? Meliore vti non quæro vestitu: quotidianus meæ congruens vtilitati non deficit victus. Quòd & si ampliùs haberem, non sinerem diuites ea mihi pro anima dare, cogerent potiùs in vanitate consumere. Non inficior tamen affluentissimus vt essem percupidè optauisse, si tempus fruendi sensissem mihi

adesse, vel si vt vellem daretur mihi quod haberem expendere: Quadraginta iam fere sunt anni ex quo ambire potentiam cæpi, nunquam valui illam adipisci, aut si sum eam adeptus permanere mecum nequiuit diutiùs morituro; nunc mihi si daretur, quod rogo conferret, cum ea mihi frui nec anno liceret; propter hanc solùm fili recordare quæ recipisti bona in vita tua in infernum, audire si præsertim contingeret, & præmia perdere, ad quæ, auctore Gregorio, nemo potest peruenire sine magno labore? Cùm verò in hac patria sumptum quem requirunt pompaticum aliquis adipisci non valeat sine peccato maximo tantùm, nedum opes possit maximas, quod & consequenter requiritur, inuenire: Nonne essem dementissimus, ait, si de animæ perditione aliis diuitias adquirerem meæ. Accersientem me sanè iam olim, ait, dum considerem missum ad rationem reddendam de administrato nequiter diutino potentatu, exaggerare mihi ipse rationis reddendæ vecors non timeam causas: *Iam non poteris villicare*; Ætatem ipsam intelligo clamare, & villarum amministrationem plurium mihi committi desiderem ipse? Hoc sufficere simúlque inuidiosissimus diuitibus cunctis sibi fatetur, si illi saltem redderentur quæ sic de iure Ecclesiæ in Ius sunt Regum iniustè redacta, vt ampliùs ea non possit recuperare, nisi modò reddantur Ecclesiæ. Quærerem quoque, ait, vt quod antecessores illius præceptis suis Ecclesiæ nostræ contulerunt, vel firmauerunt, defendere, nobis contra Comites, Vicecomites & Scoldascios dignaretur. Si quid etiam vel ab inuasoribus illis duobus, vel à me, vt necessitate, aut per fraudis alicuius subreptionem, vel commutationis, vel libellarij nomine, vel quod precariam vocant, contra Deum & rectitudinem, est actum, omnem præciperet per potestatem rescindi; neque rogarem vt mihi redderentur, sed cuicunque ei placuisset vsufructuario concederentur, tantùm ab Ecclesia non alienarentur. De me nil aliud flagitarem, nisi vt tantummodò dignaretur meæ pusillitati dominatio pijssimi Cæsaris respondere, quis debeat destructas diœcesis nostræ Ecclesias restituere, vel vnde, quid ego habere, vnde mihi à Deo & ab ipso commissum pascerem gregem, sanctæ Dei Genitrici collata quæ

Luc.16.2.

f. * Soldasios.

debet amministrare, & vbi vel qualiter dispensare persona: De me enim scio quòd debeam terrena despicere, & amare cœlestia. Nunquid verò non satis haberem ad meum viuere terram, si eam saltem, quam Parrochiani mei, & etiam inimicissimi sine gratu meo tenent, tenerem. Quæ tamen omnia saltem non dicturum se fatetur fuisse, nisi pro fidelitate quam ei iurauit persanctè cogeretur de animo Cæsaris non parum curare, dicere dementissimus nullomodo cessat, spem se nullam habere quòd in diebus Imperatoris sibi sit bene. Si verò peccato suo illi contingat eum defunctum, quod absit, audire, interficiendum se illicò fore, non se desperare; neque tam curare amicum se nullum: nam in hoc sęculo vtilem nisi ipsum habere, quamuis & ipse inimicis suis contra eum non desinat iuuamen præbere, & sibi ablata illis conferre.

Talis itaque talis cùm, vt non denegat, nullum amet, nec ametur ab vllo, quid, aiunt, sęculo valet? Nil, inquam, nil. Quid enim si tales interiora mea pernossent, & cur huiusmodi sim animi scissent? Suspectos verò eosdem de istius montis ne linguam conscensu, diutinóque in eo moratu, vnde scilicet modò ampliùs cruciari verisono eos percœpi relatu. Adsint rogo, & dico: huiuscemodi in me Dux inclyta comperiens mores. Indéque mihi inimicos per plures, destitumque amicorum præsidio, vt pote aduenam, omnium: verita ne peiùs etiam mihi quàm contigit, eueniret, commendauit me tuitioni Comitis non ignoti. Quid magis? Neminem accuso, neminem excuso; vitupero neminem, etiam laudo non aliquem; captus sum, abductus, reductus. Dixit Comes iam tactus meâ mihi id improuidentiâ contigisse. Si quidem illum, præsidium quod palatium vocatur conscenderem, mandauisse, me noluisse. Monuit ne domui vltra me crederem illi, in qua talia pertuli, sed curtem altam quæ munitior esset vtique inhabitatorem: credidi, egi, & ex munita munitissimam feci. Mandauit iterum sibi, eâ relictâ palatium ascenderem, tutius fore. Obtemparaui, vastissimum erat, recuperari illud, ocyus feci. Peracto, mandauit rursum vt vxorem suam cum infantibus mecum habitare finerem ibi; ipse in circum, quod arena dicitur, ob custodiam man-

sitaret, vt & incœpit facere vrbem. Visum est perabsurdum, vti & nemo ignorabat nisi stultissimus quiuis illorum: Nullius istîc iterum vel accuso, vel excuso ingenium, descendi tamen domumque formidolosam licet, repetij. Non ausus in ea diu morari, Gardam pergere inchoaui, Consilium sed demutaui reuerentiâ quæ imminebat paschali. Elegi quemdam ciuitatis angulum, petij ipsius consensum, dedit etiam auxilium. Construxi in eo ædificium, fuit illicò concrematum: quis verò fecerit est à nullo quæsitum. Restruxi meliùs. Sum ne facerem ab eo prohibitus. Est iterum restruendi data licentia, prosperiore scilicet lyra, laudes canente post probra. Suspectum me incipiunt reddere talia. Meditatur iterum Gardam confugere timiditas mea. Intérque meditandum, venit domnus Ioannes Diaconus, cœpit coram me de plangere porticum sancti Petri, quòd ruinam vtique minaretur sui, nisi subueniretur ocyùs illi. Promisit auxilium, quod & impendere non distulit. Ascendi, consideraui, humeros ad succurrendum paraui. Præualescente desiderio iuuandi, conspexi multa magis inesse ad emendandum necessaria, quæ non confido impleri posse in vita mea. Non habeo fidum cui hoc committam ministrum: Siquidem illum cui vnam libram argenti, pro trabibus emendandis commiseram anno præterito; immaniter mihi inde bausiasse percepi: Facio pro me ipse quod possum, cùm habuero factum reuertor si præcipis, inimicissime, qui sollicitaris exinde domum: Tu si libet & quando libet intra in tuum non prohibeo furnum.

Est ista hîc aliquantisper morandi rationabilis occasio vna ex octo. Tuæ verò malignitatis ne sileatur intentio, maluisse te optimè scio, tali quod euersarer in loco, ex quo inimicis essem adibilis meis. Neque te dolere quod domum suspectam reliquerim, sed quòd me in tutiore locauerim, atque ob hoc te excusari non posse fore de me homicidam, quamuis adhuc meam seruet Dei prouidentia vitam. Neque me credideris quòd quotidie non interficias tuis machinationibus ipse, quanquam me nolens videas viuere, dum audis Deum scelere de alio dixisse: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Hie- *Matt. 5. 28.*

ronymum quoque: Væ nobis miseris qui quotiens concupiscimus, totiens fornicamur: Ita enim & tu poteras dicere: Væ mihi misero, qui quotiens isti captiuo moriendi decipulas tendo, totiens eum occido. Mentiri me poteras dicere, si de minore culpa non legeretur dilectus ille Christus
1. Ioan. 3. 15. dixisse: *Omnis qui odit fratrem suum*, id est, quemlibet Christianum, *homicida est.* Sed vindicabor, vindicabor, inquam,
Rom. 12. 19. certissimè noueris, vindicabor. *Mihi* enim, ait Dominus, *vindictam*, subaudire valemus, reseruo, dum reum flagellari permitto. Ego tamen retribuam, dicit Dominus. Si enim
Psal. 88. 31. de nobis cantitat Psalmus: *Si autem*, inquiens, *dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga inquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea.* Isto igitur sensu fœlicissimos dixerim pulsos ab Episcopatibus propter sua facinora Præsules, in comparatione illorum, de quibus per quemdam
Iob. 21. 13. dicitur veriloquum: *Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt.* De flagellatoribus verò, pace, quem intueor, tua, quid per alium Dominus dicat depromam illo-
Isay. 47. 6. rum: *Iratus sum ait Dominus* (Babilonem redarguens impiam:) *Iratus sum super populum meum, & tradidi eum in manus tuas: non posuisti ei misericordiam, nec memorata es finis tui. Venient quoque super te mala, de quibus non poteris exire. Irruet super te calamitas, & nescies ortum eius.* Talem ergo me, vt protuli, esse si libet tibi non prohibeo dicere, si placet, peiùs etiam quidlibet si vales: Attamen fare. Me tamen arbitror nil vituperabilius tibi, nil turpius quod de me dicere valeat, reliquisse. Non ignoro tamen quod mihi
Matt. 12. 37. nunc possis opponere: *Ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis*, dicente scriptura; damnabilem te ipsa probat confessio tua. Neque confiteor, neque diffiteor, aio. Damnatorem verò procul abesse, ille non desinit mihi promittere, qui digito scribens in terra, quibusdam narratur: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat*; clementer dixisse. Huius at proh nefas! anapesti suspecto, multa inemendata linquuntur in sęculo, igni re-

ſeruata perpetuo; dum ſcilicet quilibet conſcius ſibi parcit alteri. Quid de ſubſtantia huiuſmodi ſacrificij poſſit cenſeri, adhuc extat, fateor, perincognitum mihi. Inde à planta pedis vſque ad verticem ſanitatem nobis deeſſe poſſumus, fateor, deplorare; qui faciat bonum hodie quoque vſque ad vnum deeſſe. Quem vnum cùm ipſum caput bonorum cum membris aliquibus ſuis Deum intelligere promptum ſit eſſe, pro raritate tamen noſtratium ad illum pertinentium vnum, ſpecialiter vnum hîc expreſſum ſaltem æſtimare valeremus vtinam Imperatorem hodierni temporis glorioſiſſimum, qui cùm præ omnibus qui per hoc trecentorum annorum curriculum Romanum gubernauerunt, diuiſione licet Regnorum, Imperium, nobilitate, potentiâ, ſtrenuitate, induſtriâ, virtute, prudentiâ, ſapientiâ, benignitate, conſtantiâ fortitudine, clementiâ, æquitate, opulentiâ, largitate, cæteraque commodorum ad hoc omnium ſingulariter affluat copia peragendum; hoc ei vnicè diuina concedere dignaretur omnipotens ô vtinam gratia, vt ſe primum, inde ſub ſe ſibi commiſſum vertere ſatageret Imperium, ad bonum omnimodis omiſſum. Corruptis enim & abominabilibus factis Chriſtiani, proh dolor! nominis vniuerſis, præcipuè Rectoribus, ita diuinus omnimodis perijt olim, fateor, cultus, vt nihil magis videamus diſcordare quàm quod Dominus præcipit &, Vniuerſitas, proh nefas! agit. Ex quo cùm, Deo annuente, vnum illum, hoc eſt, Imperatorem excipere geſtiamus pijſſimum, ſuggerere illi ſi auſi fuiſſemus omnimodis ſtuderemus, vt ad cætera quibus pollet ſingulariter illud adderet bonum, quod illud ſibi aptaret Iob ſanctiſſimi vtique dictum: *Cauſam quam neſciebam diligentiſſimè inueſtigabam*; Dicente enim Gregorio: Quid enim mirum ſi aliquando fallimur, qui homines ſumus. nil magis officit illis hominibus, qui ſuper alios conſtituti ſunt homines, quàm fraus & perfidia conſiliariorum; ſi illud eis applicatur poſtremò propheticum: *Væ qui dicitis malum bonum & bonum malum.* Delatores verò quidam ſapiens dicit nunquam defore, ſi quis illis credulus voluerit eſſe; per contatorem, ait, fugito alter; nam garulus idem eſt. Quibus cùm ſuper omnia regna miſera ſit refera Italia, & interpretum ad hæc per-

Iob. 29. 16.

Iſay. 5. 20.

agenda sit nimium prompta perfidia: Adhibenda illis tantò sollicitior cautela, quantò ingeniosior illis inest ad id factitandum, promptiórque malitia. Vt enim vnum ex innumemerabilibus proferam: Cùm instaret HVBERTVS Parmensis, vt accepto animarum pretio riuali illi cederem meo: affuit vnus ex amicissimis meis, neque tamen adeò gratis, qui cùm mihi auxilium ad hoc maximum habuisset promissum, nostram adiens Ducem intimare studuit ei, Imperatorem Iustissimum totidem velle, nescio tamen si adiecerit, mandauisse. Miraculum, inquam, miraculum tantus Imperator, tam Iustus, tam Dei amator, tam illius reueritor, hoc se velle, quod tam Deo esset contrarium, testaretur. Potuit hîc sanè contingere alicuius mendacio Cæsarem tantùm deceptum fuisse, qui me diceret vtique itidem velle. Cúmque comprehensio mei, expulsio, spoliatio, abductio, retrusio, Ecclesiæ direptio, domus Episcopalis destructio, eleemosynæ Imperatoris deletio, facti illius diffactio: vrbis irruptio, reuerentiæ Imperialis vilipensio, & alia multa his cohærentia adhuc essent, vt & existunt, in causa, melioratione relictâ, de sola peieratione homicidalis perageretur solummodò causa. Cauendum præsertim etiam à talibus ideo est, quòd consuetudo certissimè deprehenditur esse nostratium, vt culpabiles de qualicunque re anteà se ad potestatem quamlibet reclament, quàm is cui iniuria extat ab eisdem illata, vt nuperrimè noscitur ille fecisse qui conductor præcipuus existens omnium qui me quondam cœperunt, & innumera mihi & meis mala semper struens & faciens; insuper ab Inuasore Præsulatus mei ad Diaconatum post furta & sacrilegia, quæ illi impingunt qui nosse se dicunt, cùm fuisset contra jus fasque prouectus, terram iuris nostri per potestatem tenens, atque diripiens, ad pedes nemine persequente confugiens Domini Imperatoris, mentitus est quòd suum ei beneficium abstulisset. Quanta huiusmodi tales faciunt? Quis eos valet vitare, nisi qui causam quam nescit studet diligentissimè inuestigare? Quis verò Rex aliter Regi Regum valet concordare, nisi studeat hoc sollicitè agere? Quis Iudex sine isto justum valet decernere? Quod Domino nostro pijssimo ipse Rex Regum, vt agat, dignetur rogamus concedere;

dere; agentique hoc viciſſitudinis loco referre, vt & in hoc ſæculo longæuo ductu imperet fœliciter, & in futuro regnet cum Chriſto perenniter, Amen.

Diſcordia inter ipſum Ratherium & Clericos.

MAXIMAM aiunt inter Epiſcopum & Clericos Veronæ conflatam his diebus diſcordiam. Sed qui aiunt? Nimirum illi qui ex quo cœperit conflari, ſunt prorſus ignari; Vt verbi gratiâ vtique illi, qui putant Iudam tunc primùm perijſſe quando miſer Dominum vendidit, cùm iam olim cum Apoſtolis corpore conſtitutus perierit, quando ſcilicet auaritiæ inebriatus veneno tandiu non deſtitit lucrum ſitire, donec miſerrimo ad laqueum contingeret peruenire. Diebus, inquiunt, iſtis, non per omnia falſum, ſed oſtenſione quàm actione potiùs verum. Monſtrato quippe quid ſit diſcordia, nunquam inter me & illos probabitur fuiſſe concordia, prodente præſertim hoc traditione, quam hinc iam pepulerunt, trifaria. Eadem namque velle atque nolle, ea demum amicitia, ſi iuxta illum, qui hoc primitus dixit, eſt firma, vel ſi iuxta alium humanæ amicitiæ pares animos & non diſſimiles expetunt adeò voluntatis, vt nunquam diuerſitas morum ad firmam poſſit peruenire concordiam. Nunquam vel apud me vel apud illos ſtabilitatem amicitia ſemper contraria cupiens obtinere, vt non valuit noſtra, ita quoque nequibit, cùm illi ſemper conſuetudinem anteceſſorum, Pontificibus ſuis inceſſanter rebellium, ſanctis & à Deo decretis prætulerint Canonibus. Ego Sanctos & à Deo decretos Canones à Diabolo inuentis præferendos putauerim vſibus. Prohibitas enim in Nicœna Synodo Mulieres tam conſuetudinaliter, támque publicè habere, tam paruipenſâ Dei & hominum reuerentiâ, ipſo quoque timore gehennæ in tantum poſthabito, vt putent adeò fieri, non modò licere, ſed etiam oportere, vt nemo hoc facere deuitans videatur eis peſſimo illo quod Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos memorat, ſcelere poſſe carere, non tibi videtur Diabolum inueniſſe? Et, ô Sancta & immacu- Cap. 3.

lata virginum pudicitia, quàm & tu nusquam, si hoc verum est, apud perditos verò sine infamia es. Quàm perdita Tonsatorum vniuersitas tota, si nemo in eis qui non aut adulter aut sit arsenoquita. Adulter enim omnis est qui contra Canones vxorius est. Quis ergo Clericus est? Adulter enim Clericus nullo modo, ille alter multò minus est. Si enim Clericus ideò dicitur, quòd de sorte sit Domini, quod rogo consortium aliquis potest habere cum Domino in vnoquouis istorum permanens flagitio? Væ insuper Christianorum generalitati, si iuxta æstimationem istorum nemo possit inter eos inueniri qui non sit aut hypocrita cum Pharisæis, aut Publicanus cum Ethnicis. Publicanus enim est, qui adulter publicè est. Hypocrita est, qui sub pallio religionis inreligiosissimus; sub clamide castitatis incestus, sub prætextu iustitiæ iniquissimus est. Ideò verò superlatiuo contra istum comparationis inuehor gradu, quia non semel recolo lectum:
Iob.36.13. *Simulatores & callidi prouocant iram Dei.* Hoc ita se habente cùm hypocrisia & incestuositas longè præcellant alia in scelere crimina. Eò cætera sunt grauiora, quò magis publica: illa enim solos interficiunt operatores, ista & operatores necant, & consideratoribus nocent. Quia enim non habent latentia peccata iudicium, de manifestis loqui omnibus conceditur, de absconditis nulli. Si enim, vt iam contingere potuit, quis cum pecude quolibet in angulo solo Deo coeat cernente, tu per suspicionem tantùm inde eum vituperas, vt facere poteras vtique si vidisses, quid agis, nisi quòd solius Dei est tibi vsurpas? Quis autem non valet de aliquo quod volet confingere? Et ô quàm ex se alios conatur metiri, qui non putat alios alterius modi posse existere, nisi cuius est ipse, rustico illo non ei disconueniente nimirum prouerbio: Qui fuit in furno pares suos inibi quærit.

Et ista quidem omnia facere vel loqui per vsum, contra Pastores rebellare per vsum, quod generaliter omnibus est Clericis delegatum, ita inæqualiter & per * Massaritias diuidere, vt quidam illorum inde fiant ex pauperrimis locupletissimi, quidam mediocriter, quidam pœnè nihil ex eo accipiant omninò, per vsum & consuetudinem illorum, quos iamdiu detinet Baratrum; ad postremum omnia iura

* *A massa*, villa, *deduci videtur inde*, massaricia, *suppellex.*

tam diuina quàm præuaricari per vsum, non tibi à diabolo videtur inuentum? Quod verò scriptum inuenitur in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis; quod in Euangelio, Actibus & prædicationibus Apostolorum, Decretalibus Pontificum, & Constitutionibus Canonum, non rursum à Deo tibi elucet inspiratum? Nihil verò in istis, quod eorum iam nominatis congruat consuetudinibus, dum nequeas inuenire, qua eos iudicas viuere lege? Inter prohibentem igitur talia, & si prohibere non audet, saltem reprehendentem ac vituperantem, & facientes talia, quæ potest esse concordia, præsertim cùm Dominus sub appellatione gladij, ipsam vt mitteret venisse se asserat discordiam? Ait enim, notum est, apertum est, ait: *Nolite arbitrari quia venerim mittere pacem in terra; non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam.* Et quod iam per Prophetam dixerat: *Inimici hominis domestici eius.* Quare autem inimici hominis eius sunt maximè domestici, est ratio euidens; quia videlicet cùm quidam vnis claudantur parietibus contrariis, à se diuersis sunt moribus; euenit enim sæpe vt maritus sobrius, vxor sit ebriosa; ille mansuetus, illa iracunda; sed iste Dei timore, illa propria voluntate; iste Deo inspirante, illa Diabolo instigante. Quæ ergo inter tales concordia, quæ pax, quæ esse potest amicitia, nolente isto quod desiderat, illa cùm ab ipso Deo huiusmodi præcesserit rixa? Ipse enim mansuetudinem præcepit, iracundiam prohibuit, nulli alteri assensum in malum præbere, per Apostolum ita docendo, concessit: *Non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus digni sunt morte.*

Matt. 10. 34.

Mich. 7. 6.

Rom. 1. 32.

Te ergo contra legem Dei faciente, ego qui ad te corrigendum à Deo sum institutus, non debeo saltem latrare? Te consuetudinem illorum, quos infernus sine dubio detinet, statutis illorum qui cum Deo in cœlis consistunt, præferente ego neque ausus sim saltem mutire? Quid ergo faciam dum cum quibusdam miseris mihi te quoque dicentur præsente: *Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini; & probaui te ad aquas contradictionis?* Poterítne mihi ami-

Ezech. 13. 5.

citia tua illic aliquid prodesse, qui nunc tecum mihi suades pacem habere, vt cum aliis valeam dicere : *Pepigimus fœdus cum morte , & cum Inferno fecimus pactum:* cùm iuxta illius Doctoris sanctissimi dictum, tutius sit homini inimicitias Diaboli meruisse , quàm pacem ; cùm non desinat per te iniquitas iustitiæ repugnare , cæcitas luci , mendacium veritati resistere ? Te contra Dominum ita dum videam rebellare, vt ne quod tibi mandauit digneris saltem audire, sed Iudaïco ritu mandata Dei relinquere, hominum traditiones & vsum tam obstinanter tenere ; vt de te possit dictum haberi ; Peccatum Iudæ scriptum est in vngue adamantino?

Ezech. 3. 18. Obliuiscíne me suades vnquam dictum audisse : *Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram.* *Isay. 5. 20.* Et, *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum.* *Matt. 8. 22.* Et, *Dimittte mortuos sepelire mortuos suos.* Et, *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris.* *2. Par. 19. 2.* Et infinita inde diuinæ comminationis tonitrua. Legi in quodam B. Columbani libro ; idem Officium habere in Ecclesia Sacerdotem quod possidet in corpore hominis stomachus, qui scilicet acceptum excoquens cibum, ministrat eum omnibus membris, quorum vnumquodque ita in suam conuertit illud naturam, vt quod suscipit iecur fiat sanguis, quod suscipit fel fiat bilis, quod descendit in pulmones efficiat flegmata. Hoc igitur exemplo si fortè contingat vt quibusdam audientibus prosit ad vitam quod alicubi loquor ; pluribus suscitet iracundiam, vt verbi gratia senserat ille qui dixit ; *Prouerb. 25. 20.* *Sicut acetum in nitro, sic qui cantat carmina cordi pessimo* : debuerátne propter illorum formidinem saltem vnus eorum negligi , cui quod dicitur ad salutem proficere posset ? Et vbi esset quod Ezechiel à Domino dicitur ita : *Ezech. 2. 6.* *Fili hominis verba illorum ne timeas , & vultus illorum ne formides, quia domus exasperans est ?* Vbi dicentis : *Luc. 9. 26.* *Qui me erubuerit & meos sermones ; & hunc filius hominis erubescet cùm venerit in gloria sua , & Patris , & sanctorum Angelorum ?*

Quòd si mihi opponas scandalum Ecclesiæ debere vitari, non contradico. Oppono tibi tamen duo Euangelij loca ; Vnum scilicet vbi Dominus Petro dixisse refertur : *Matt. 17. 24.* *Simon Reges terræ à quibus accipiunt tributum, ab alienis , an à filijs?*

Illo respondente ab alienis: *Ergo liberi sunt, ait, filij sed ne fortè scandalizemus eos, vade ad mare & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit tolle, & aperto ore illius inuenies staterem, illum sumens da eis pro me & te.* Alium, vbi dicente eodem cum cæteris Petro ad Dominum: *Scitis quia Pharisæi audito verbo scandalizati sunt:* non curandum de huiusmodi monstrans scandalo, dixit: *Sinite illos*, subaudis scandalizari: Quare? Subiungit causam, & ait: *Cæci sunt & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadent.* Quasi vtique dixisset: Quia & ipsi cæci sunt, & alijs cęcis in perditionis foueam cadendi pręstant ducatum, non curandum de illorum scandalo. Melius est enim iuxta quemdam, vt scandalum oriatur, quàm veritas relinquatur. Quia etiam si propter illos veritatis relinquatur assertio, non propterea meliorabuntur, sed vt cœperunt in perditionis pręscito illis ab initio ruituri deteriorabuntur miseri baratro. Et ista quidem vt sufficiant, quærendum vnde ista tamen exorta sit inter nos modò discordia. Sed si quis aduertat quod superiùs prolatum de Iuda, non modò exortam hanc videbit discordiam, sed à tempore ordinationis meæ nunquam inter nos extitisse concordiam: Quod mille probabunt indicia, si quis meminisse valebit, qualia mihi iam acciderunt; quanta licet nunc fiducia Imperialis præsentiæ, & Synodi adunandæ in propatulo sit designata. Est tamen occasio huiusmodi rixandi nobis, quòd scilicet eis manifestauerim * quodam hîc ideò suppressâ, quia in Huberto Episcopo directâ continetur * Epistolâ ista, non vi tamen eos ad ea sequenda compellens, sed ratione perpendenda suadens.

Matt. 15. 12.

Ib. v. 14.

f. * quondam.

* *Vide supra pag. 161.*

In Canonibus Apostolorum. Cap. 39.

[Omnium Ecclesiasticorum negotiorum Curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset &c. *] Eat igitur qui volet ac iudicet, quid horum melius fuerat, vel peius; quòd scilicet ista formidine Deum exasperantium iam per triginta quinque ferè annos quasi patienter tulerim. An quòd modo tam serò licet hęc contra illos protulerim,

* Quę ideò expunxi, ne lectori fastidium generent, quòd ea ad verbũ su-

per ùs te- tulerit Author, nēpe ab his verbis, ad, *appone sacrilego.* pag. 168.

cùm veracissimè Gregorio docente didicerim, quòd inimi-
cum tolerare, sed odisse, non sit virtus amoris, sed velamen-
tum furoris : & Augustino credentissimus extem dicenti:
[Quia recusat in Christi esse corpore, qui odium mundi non
vult sustinere cum Capite.] Nam præter hoc quod contra
Canonum sanctorum ista fieri reprehendebam decreta, &
iam illud me maximè nuper commouit, quoniam quidem
cùm de dimittenda mulierositate Augustalis intonuisset ad-
uersum illos voluntas, omnium penè excusatio extitit: Non
posse propter inopiam hoc vllo modo fieri. Potuisse verò
vtcunque si stipendium debitum ex rebus habuissent Eccle-
siæ. Visum autem mihi fuit eos habere potuisse, si aut vnus-
1. *Cor.* 3. quisque illorum mercedem iuxta Apostolum in Ecclesia pro-
8. priam secundum suum laborem acciperet, aut vti in Acti-
Act. 4. 35. bus legitur Apostolorum, diuiderentur Clericis delegata
pro vt cuique opus esset. Huius rei gratia volui agnoscere
omnia quæ siue ab antecessoribus meis concessa, siue ad-
modum timentibus viris sunt eis collata, & sufficerent opti-
mè si non vellem eisdem his quæ quibusdam ingratis & inimi-
cis contuleram stultè prouidenter supplere. Hoc tam forti-
ter recusauerunt, vt mori se antea malle proferrent, quàm
hoc factum viderent. Nec inaniter. Causa enim illorum
cùm, Deo gratias, non mediocris sit, ita per massaritias &
alia huiusmodi extat diuisa, vt quidam illorum inde valde
ditescant, multitudo verò paupertate languescat, & proh
nefas: qui maius Deo in Ecclesia exhibent seruitium aut ni-
hil, aut modicum accipiant; qui penè nihil de famulitio
vnquam actitant, domini locupletes de rebus Ecclesiasticis
fiant. Quòd si quis eorum contra talia conatur saltem mu-
tire, dicitur ei: Vt ego mortem expectaui meorum qui me
præcesserant Magistrorum, ita tu meam expecta, & bonis
quæ ipse præsentaliter fruor, & tu frui post obitum meum
studeto. Hoc quasi sit dicere: Me illuc constituto vbi sunt
quos imitari decerto, tu me sequi conare, & in eadem quâ
cecidi barathri fouea rue; vt hoc sit veraciter cęcum cęco
cadendi ducatum præstare.

Tu ergo, inquis, quid fecisti ad ista? Monstraui illis aucto-
ritatem Canonicam, illi contra consuetudinem vsitatam.

Misi eis vicinorum quosdam; mandaui eis adiurando per fidelitatem quam mihi non semel iurauerant, vt si aliquam authenticam rationem inde haberent, non mihi celarent; ne cùm in Synodum veniremus verecundiam mihi facerent, si me iniustum exigere aliquid probauissent. Et vt in illorum Sacramentis nullam mihi monstrarent habere potuisse vnquam fiduciam. Dixerunt, proh nefas! se satis scire multis multa iurasse, quæ nullatenus valerent implere: Adijcientes stultum esse, vt me conarentur docere. Mandaui rursum illorum quibusdam, quòd in vtroque delinquerent, si aut me contra se, aut se contra me permitterent scienter contendere. Respondit cuius maximè intererat, quòd stultissimè faceret, si vel me toto sęculo prædicatum, vel Magistros suos docere præsumeret. Hoc nihil iuuante conatus alio eos modo ad pacem, non quidem mundi, sed Christi compellere, cùm quidam illorum de me haberent beneficia. Interminatus sum, quòd si mihi interdicerent quod mihi competeret, ego quod illis concesseram, tollerem. Responderunt in tantum se non curare, vt si quod alicui illorum dedi auferrem, non mihi inde minus fideles essent, tantùm de istis illos nullatenus inquietarem; & veracissimè: Nunquam enim mihi pro dato fideles, nunquam pro ablato infideliores, quia non potuerunt, fuerunt. Infidelissimi nam mihi existere, nullo vnquam tempore (parcat illis Dominus) cessauerunt. Sed quare? Apostolus dicat. Me etenim hoc totiens replicare nimiùm fateor tædet: *Erit*, ait, *tempus* 2.*Tim*. 4.
cùm sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria 3.
coaceruabunt sibi Magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Vt inlegalitates apertissimas fabulas nuncupasse illum intelligas: Res enim ficta propriè dicitur fabula. Per omnes sanè sermones quos populo istâ Quadragesimâ feci monere mecum omnes non destiti, vt redire non differremus ad pacem, sed quam, proh dolor! nunquam tenuimus, Christi: qui aliquos vtique læserunt, pręceptum illud Domini recordantes; quod ego paratus agere omnimodis fui: *Si offers munus tuum ad* *Matt*. 5.
altare, & reliqua. Læsi verò dicentis: *Cùm statis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem.* Quo & fa- 23. *Marc*. 11. 25.

cere paratissimum me, si dignati fuissent rogari, non cessaui eis promittere, tantùm in vera pace hoc vellent efficere. Quod tamen potiùs eorum in tantum augebat superbiam, & accendebat vsque ad criminationem quoque mei malitiam, vt peius etiam mihi ipsi de me compellerent credere quàm hoc sit quod tibi, Ambrosi Carissime, scriptum reliqueram nuperrimè, nedum aliis permittant de me boni aliquid æstimare.

Quia verò perfidi semper de beneficio peiores fiunt, & qui aliquid eis confert, nil aliud agit, nisi contra se pugnandi vires illis ministrat, & vt perfidia propagetur, laborat, quod causâ protuleram comminationis, in effectum vertere non distuli actionis, & præcepto vsus dicentis: *Da bono; & ne susceperis peccatorem.* Illis ablata bonis duobus, id est, Beatæ Genitrici, sanctóque Stephano Protomartyri contuli, vel potiùs reddidi; faciens de quibusdam insuper scriptum quoddam quod nominant iudicatum, id est decretum, pauperioribus Clericis (quorum causâ scilicet tantum pertuleram laborem) eiusdem Ecclesiæ. Hoc est, Presbyteris, Capellanis, Subdiaconibus de Secretario septem, Cantoribus septem, Acolytis de Secretario septem, Cantoribus quinque, Ostiarijs sex, non vt mihi fideliores tamen, sed in seruitio Domini fierent promptiores, & cessante paupertatis occasione studiosiores in Domini diebus ac noctibus fierent seruitute. Inueteratâ itaque hac jam per aliquot annos, nunc non quidem vt ferunt actâ, sed quod melius est pace facta, discordiâ. Pessima non cessant mihi tendere vt semper insidiarum, me tamen non ignorante, molimina, & qui dicebant se non curare, si quod de meo habebant ab eis auferrem, neque ob hoc mihi minus fideles existerent, tantùm eos de his quibus eos interpellaueram inquietare cessarem; Securi nunc de mea cessatione, de meo ab eis ob ingratitudinem illorum recepto me satagunt potestatum quorundam patrociniis inquietare. Me autem ad flagella pro peccatis meis subeunda paratum Dominus dignetur misericorditer respicere, & ab illorum insidiis clementer defendere; illis veniam largiendo, & pacem veram illorum cordibus ingerendo, vt simul pacificari omnes mereamur cum Christo.

Eccli. 12. 5.

Christo. Quòd si parui penso quod Iob quondam dixit beatus, id est, *Causam quam nesciebam diligentissimè inuestigabam*; mihi miserrimo contingat, quod miseris contigit, de quibus legitur illis, quia etiam si apud Scytas causam dixissent inculpati absque dubio dimissi fuissent, conueniat facienti mihi nam ad flagella, vt dixi, in tantùm parato, quantùm dolor meus in conspectu est meo semper, ille vtique quo & doleo quòd peccato talia patior meo, & ne peiora in futuro patiar metuo, mihi, inquam, aliud non pertinet agere, nisi velle optare, & indesinenter Deum rogare, vt cui fidelitatem iurasse me recolo, nunquam id facere contingat, vnde gratiam ipsius inrecuperabiliter perdat, sed illud potiùs ei diuina concedat pietas agere, quod & hîc diutiùs fœliciter imperare, & in futuro perenniter cum Christo faciat exultare. Amen.

Iob. 29. 16.

APOLOGETICVS LIBER.

CAVILLATORI non modò actuum atque sermonum, sed & intentionum suarum indeficuo fautori, ac defensori aduersariorum cuidam præcipuo, Ratherius hæc vniuersa timoris IESV iugulo modicùm tactus perferre, quàm his cedere promptus.

Tanta me vestra illa vrbanitas, quam de Martiano, cæterisque huiusmodi trahitis, quorum me tantò fore haud difiteor securum, atque incupidum, quantò in me illud cadere vereor posse nonnihil elogium; quo iam olim de quibusdam; *Semper dicentes, & nunquam ad cognitionem veritatis venientes*, est veracissimè, vt & de vobis valet, prolatum. Tanta, inquam, me afficit hæc eadem ineptissima, immò per nulla Philocompiæ vrbanitas vestræ, angustia, vt dum colloquimur grauatissimus; dum apiculos, vel ineptiunculas quasdam plus aloes, quàm mellis, plus veneni certissimi, quàm salutaris antidoti gestantes mihi mittitis: Vt vtique modò per nequam famulum, ne vobis loqueretur saltem, ne dum aliquod iuuaminis à vobis exigeret, optarem

2. Tim. 3. 7.

prohibitum, confectissimus adeò reddar cum Psalte illo, vt libeat vti de multis, de vobis specialiùs quoque vociferari
Psal. 118. 85. notissimo: *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua* Domine. Verùm à vobis compulsus, cùm pro temporis congruentia gestirem nunc saltem existere feriatus, quantulumcunque apologeticum dictitare. Cùm gloriosissimus hinc abijsse disposuisset Augustus, credidit fidei meæ quiddam argenti, ex quo perficere deberem Basilicam sancti Zezonis, peculiaris, vt scitur, nostri Patroni; postquàm scilicet omnia, de quibus habueram victitare, ne dum superfuisset vnde, vt suadetis, quas, isto relicto * qui commissus meæ est fidei, opere, possem eleemosynas facere, eius abligurierat non dico potentia, nego violentia, sed certè præsentia. Et ô quàm vera Aurelij illa sententia, quâ fatur temerarijs iudicijs fore omnia plena. Cùm enim sanctus & non dispar illi asserat Gregorius, quòd nunquam propter obedientiam malum sit faciendum, nonnunquam verò bonum intermittendum; quis valeat credere, vt pecunia ab illo credita cui est tam sanctè iuratum, aliò debuerit expendi, quàm præcepisse placuit illi? Pauperibus, inquit, fuscator, vt ille quondam Christi censuit proditor. Sed vellem scire vbi nam illi sint pauperes: Nam censu itatenus pauperes, vt pro eis restructio deberet Ecclesiarum (etiam si ex meo vt debuerat, fieret) remanere. Nullos, gratias Deo, hîc esse comperio, nisi (mirabile dictu, incredibiléque auditu) me, & quos alere vt domesticos debueram ipse. Sed puto quòd apud vos non alantur nisi ab Episcopo pauperes. Sed hoc istîc necesse non esse clamat liberalitas qui istam incolunt patriam omnium, ne eligas cui miserearis præceptum communiter obseruantium, & vsque ad crapulam & ebrietatem eos contra Dei compellentium ante horam quoque, præceptum cùm deberent & ipsi solemne custodire vt cæteri fideles jeiunium.

f. * Quod cõmissum meæ est fidei opere, &c.

Moral. in Iob. lib. 35. c. 10.

O verò vtinam qui non ampliùs, saltem vt ego, modos à Beato Gregorio præfixos erogandi cognosceret, approbaret, diligeret illos, inueniret proculdubio & talibus, quos Domini nostri Basilicam restruendi necessitati præfertis,
Eccli. 12. 5 eleemosynam diuinitus omninò negari. *Da* enim, ait, *justo,*

& ne suscipias peccatorem. Quo vtique præcepto, & quibus censum Imperialem tribui suadetis, repelluntur peculiari pro culpa: & Beatus Zeno, quem fraudari sibi concesso contenditis pretio, ad recipiendum pro iustitia assumitur propriâ. Fratrem enim in sede Maiestatis sedentis appellandum credi competit ipsum; quàm aliquem talium, quibus insuper, ne audiant, *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius*, non nihil est formidandum. Non fratribus enim sed magis perextraneis intentari maledictio cernitur talis. Cùm verò de Mammona iniquitatis ob hoc amici sint faciendi, vt nos in æterna recipiant tabernacula, cùm non dictum sit *mittant*, sed *recipiant*, pensandum qui nos si ex nostro quoque faceremus potiùs quirent in ea recipere, sanctus vtique qui cum Iudice audituros iudicabit, *Venite*; an isti quibus dicetur, *Discedite.* Pauperes ergo spiritu hac auctoritate sunt eligendi, *Ipsorum est enim Regnum cælorum:* quod nobis videlicet si volunt præstare, credimus, possunt, vt vtiq; suum. Quis enim quod non habet alicui confert? Quis quod suum est, non cui volet est potis largiri? Nec hoc dicimus, vt naturæ communionem negligi in aliquo, siue justus, siue iniustus ille sit, suadeamus; sed vt genuinum vestrum nos ita rodentem pistillo huiusmodi conteramus. Omnibus enim cùm nouerimus beneuolentiam ob naturæ similitudinem impendendam, domesticis tamen fidei, per quos deriuatur ad domesticos etiam Dei, specialiùs perpendimus exhibendam: ac per hoc nulli valeo, etiam ipsi suadeat si Angelo credere, acceptabilius Deo existere propria nostra substantia vt eis probabiliter tribuatur, quibus dicetur: *Ite maledicti in ignem æternum:* neglectis qui sunt audituri: *Venite benedicti Patris mei percipite Regnum:* Ne dum quod ab alio quolibet eis est delegatum, nobis commissum, ipsis auferatur, & illis conferatur, cùm perspicacissimè de eis sapientiæ liber, *Prohibe panem illis dare*, contineat dictum: & Apostolus de huiusmodi domos, cùm manibus victus aliquid scilicet valerent adquirere, circuientibus censuerit: *Qui non operatur*, inquiens, *nec manducet.*

Matt. 25. 41. *Matt. 5. 3.* *Matt. 25. 41.* *Ibid. v. 34* *Eccli. 12. 6.* *2 Thess. 3. 10.*

Quid magis? Maximum instare mihi cerno vndique prælium, non oscitando, fateor, est ad Deum clamandum: *Fac*

Psal. 85. 17. *mecum* Domine, *signum in bonum, vt videant qui me oderunt, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.* Quidam enim siue putatis, siue à se magis confictis, me jaculant criminibus. Quidam bona si qua videor agere sinistris interpretationibus non desinunt infuscare. Tolerabiliores at iudico eos, qui mali cùm innegabiliter extent, mala malè seu ficta seu certa proferunt, quàm qui bona boni dum affectent videri, si qua mihi cernuntur inesse, malè proferentes candidum nigro deturpant colore. Sed prudentissimè, rogo, edicas amice, impensæ quæ construendis vel restruendis, ne dico ornandis conferuntur Ecclesijs, non tibi videntur erogari pauperibus? Quorum nam enim commodis prosunt? Nonne eorum qui starent subdiuo, sole torrerentur, imbre madescerrent, gelu frigerent? Quorum verò maior pars intrat Ecclesiam, diuitúmne, an egenorum. Millibus ergo domum ab his tribus incommodis tuentem prouidere vtriusque hominum qualitatis quod esse melius reris; an si alicui concedatur vilissima vestis? Imbrices sęculo consenescentes lapides, mundo ipsi condurabiles, vniuersitati, quàm panes in stercus ilicò conuertibiles præstare alicui? *Muta fiant labia dolosa quæ loquuntur aduersus*
Psal. 30. 19. *iustum iniquitatem*, vt non me puteris hîc justum appella-
Isay. 5. 20 tum, sed qui dixit: *Væ, qui dicitis bonum malum.* Vt ab amicitia cæterùm quod suum est exigam; Quam vos semper meliùs dando, quàm consiliando mihi haud inficior monstrauisse, recognoscibile quid proferens: Siquidem proferenda vos optimè non dubito nosse, cùm quicquid Ecclesiæ confertur Sanctum Sanctorum sit Domini, & ad jus pertineat Sacerdotum: quod vtique sic resoluendo intelligere me profiteor, vt quicquid domino offertur sanctum esse dicam, & ad vsus delegatum, non verò quorumlibet, sed sanctorum, qui vtique in nostris domiciliis aut requiescunt, aut specialiùs venerantur. Vsus verò eorum, vsus eis sit famulantium. Et quia illis Sacerdotes specialiùs debitores sunt famulari, in iure ipsorum quod est collatum conuenienter debere consistere; quod tamen in quatuor partes diuidi sancti præcipiunt Canones: quarum scilicet vna victui est Præsulis delegata: Altera præuisioni ipsius ad Basilicas

vtique ſtruendas vel reſtituendas commiſſa: Tertia ad vſus pauperum ſimiliter commendata: Quarta Clericorum neceſſarijs deſtinata: Cui verò vos cenſeatis, quæſo, commiſſa? Coniuere cæterùm vt Canonicus ipſe Canonicæ ſi non dedignamini regulæ, omnium Eccleſiaſticarum rerum diſponendi Epiſcopus habeat poteſtatem, haud dubito habeatis quin reſpondere. Vbi verò ad Ptochia, Xenodochia, cæterorum vel huiuſmodi officiorum erit peruentum; Eugenij vobis, reor, quòd ſatis pateat in Decretis ita dicentis ſententia: * [Per ſollicitudinem Epiſcoporum diſpenſentur omnia hæc per Preſbyteros & Diaconos.] Verùm hæc aliàs. ** Hæc in edit. non extant.*

Ad propoſitum ſanè quia iuuat redire, portione Clericorum victúque Pontificibus delegato exceptis; de illis quæ reſtant duabus partibus conſilium à vobis expeto prorſus: totum nam cùm paſcere ille debeat gregem, & animaliter ſcilicet & opus ſi fuerit corporaliter, cui dictum eſt: *Si diligis me Paſce oues meas*: ad ídque illa tertia pars ſit delegata. *Ioan. 21. 17.* Cúmque, Deo gratias, nec fames patriam opprimat, & plures ſint qui alere valeant, quàm qui eleemoſynaliter alij indigeant: Eccleſiæ verò iſtius patriæ paſſim aut incendio paganorum, aut incuriâ Pſeudoepiſcoporum, ſint vniuerſæ aut penitus dirutæ, aut magna ex parte deſtructæ: Cúmque ex prima & ſecunda parte, tertia & quarta, ſi neceſſitas inſtaret, debuiſſent fulciri, ſecunda cum maximè indigeat releuari, mihique neceſſitas inculcat huiuſmodi, quid quęſo decernitis fieri? Ad illam enim tertiam adiutores habeo innumeros: Ad quartam eoſdem ſibi prouidentes ſupra rectum etiam ac ſufficientiam Clericos: Ad iſtam ſecundam cùm voce vti illius poſſim Marthæ dicentis: Domine non eſt tibi curæ, quòd vicini omnes relinquunt me ſolum, & inſufficientiſſimum Baſilicas Diœceſis noſtræ vel leuare, vel releuare, &, ſi non datur, ornare. Inſuper ſi quid facio illos etiam, amici qui adfectant putari, vituperare, & profligaſſe, meliùs iudicare, quod eſt vtique, vanus eſt qui ſeruit Domino, dicere; incertitudinem certitudini prætuliſſe, peccatores Sanctiſſimis anteculiſſe, & quòd illorum crapulam quàm iſtorum gloriam pluris Deus habeat, aſtruxiſſe; vt vos vtique agitis, meliùs dicentes fuiſſe, vt illis duobus, egenis

scilicet atque Clero, nobis parum sua prouisione, partim aliorum largitione, non adeò indigentibus, quod habeo eleemosynaliter dispensarem; & istam secundam, id est struendarum, vel restruendarum necessariò partem omninò negligerem; hócque extitisse non solùm cogitatis, sed & loquimini meliùs: Quis ferre tantum nefas queat auditus? Non est amici, sed inimicissimi persuasio, fateor, talis.

Fautorem cæterùm te, ô amicissime, omnium inimicorum meorum præcipuum licet verissimè dixerim, cùm non sint alij nisi rebelles ipsi Domino, qui me ita lacerant Clerici, non adeò fortè succenseo. Siquidem hoc non mei, sed vestri Episcopi odio vos agere proculdubio scio. Exceptis enim qui ad Episcopatus aspirant fastigium, is consensus omnium penè est Clericorum, vt libentiùs audiant Apostolum dicentem; *Non dominantes in Clero*: quàm, *Præcipe hæc & doce*: vel ad alium: Hæc: *Loquere & exhortare cum omni imperio; nemo te contemnat*: Et, *Increpa illos durè*: & alia huiusmodi similia quæ si profero, *Stultus totum profert sensum suum*, opponi mihi valere non nescio. Nulli enim nisi potentissimo, ditissimo, ferocissimo, ac per hoc secundum se nec Episcopo, sed, vt mussant, tyranno alicui, à Clericis hodie suis priuilegium Episcopalis defertur honoris. Omnes suos sibi subiectos ambiunt habere Pontifices, omnes durè audiunt dicentem, cùm Episcopos cogitant, Dominum: *Non est Discipulus supra Magistrum*. Omnibus tamen idem sit dum per volupè, cùm suos sibi subiectos compellunt honorem etiam, qui non debet hoc exemplo, deferre: *Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*; Similiter propinatum non haurientes amanter, audiunt dum legitur: *Patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros*. Et hoc à nobis minimè obseruari, cùm ab eis quod Dei aut nostrum est exigimus, conqueruntur. Surdescunt cùm audiunt: *Filij obedite parentibus per omnia*. Tolerantiùs audiunt *Obsecra*, quàm *Argue*, vel *Increpa*. Paruipendunt cùm maledictio Cham patris verenda prodentis super eos intenditur: magni ducunt dum aliqua infamia, vera sit aut falsa, nobis impingitur. O enim istic vt me specialius ipse dissignem. O miserum me verbum diebus meis factum in

[Margin notes: 1. Petr. 5. 3. — Tim. 2. 15. — Prouerb. 29. 11. — Matt. 20. 24. — Luc. 6. 31. — Ephes. 6. 4. — Coloss. 3. 20.]

Israel: *Quodcunque audierit tinniant ambæ aures merito illius.* 4.Reg.21.12.

Post tanta enim, talia tam fœda, tam turpia, tam incredibilia, & ipsi etiam ætati meæ contraria, quæ balsama di- horno, & puto quod non adeò inlibenter audistis. Ad quam vesaniam vestri illius Martianistæ processerit temeritas nuperrimè, horret edicere, ne pestifera cohors hoc vestra inficiatur fœtore, quòd futurum non discredo certissimè. Nam post omnia illa, cùm saltem ad comitatum sine licentia mei ire ausum Canones decernerent deponendum, inaudita vnquam temeritate, venalem illam, vt ait Salustius, adiens vrbem, pretio, vt omnia antiquitus, ibi emptas quasi Apostolicas deferens litteras, anathematis tam me, quàm successores omnimodis meos eo mulctauit mucrone, vt quiuis abhinc Episcoporum si de Clericorum se inframitteret rebus, perpetuò, vt aiunt, anathemate foret damnatus. Res verò cùm propriè inuisibiles dicantur substantiæ; illo vtique innuente, qui nomen partem orationis, corpus aut rem significantem definiuit, quàm breuiter esse, quæ specialiùs res sunt Clericorum, quàm animæ illorum: dum tamen & hinc haud ambigam me non inreprehensum abire, quòd scilicet dubio religionis hoc loco adhibuerim testimonium Auctoris Ethnici, quo tamen Apostoli suffragio nitor, ad Titum contra vaniloquos & seductores dicto vtentis inremorsi, * sic vt non eatis. Clerici at verò ipsi cùm sint corporales, Clericatus dum ipse incorporalis, ab omnibus rebus eorum si abstineo, vt corpora, vt substantias eorum sumptui delegatas, ita & animas ipsorum; ipsum insuper Clericatum dum res vtique sint, æquè negligenda innutantissimè colligo. Ipsæ, inquam, res personæ scilicet ipsorum cùm in animabus maximè, vt protuli, constent eorum, cæteris specialiùs rebus dum hoc anathemate mihi sint interdictæ, ademptam mihi esse omninò eorum cum rebus omnibus absque dubio curam perpendo. Hîc si potestis igitur aliquid consilij date. Si enim anathema Sedis Apostolicæ paruipendo, præter aliud quid haud paruiducendum, pessimi exempli pontem omnibus sterno. Si non: Missam saltem eis (cùm res sint ipsæ, Missæque cantatio ad maximam de rebus ipsorum inframissionem pertineat) nullatenus canto.

f.* sicut nominatis.

Si Missam eis non celebro, quòd eorum non sim saltem Secerdos, nedum Episcopus, perspicuè pando. Episcopus sanè (vt in Synodo est Papiensi quondam clamatum) Veronensium ego ipse si sum, cùm Episcopus superintendens interpretari dicatur, quibus superintendo qui subpositum omnibus me video? Hísne, qui dum monogamos fore, adulterium publicum dum inlegale vtique coniugium sit, trigami esse, & proh pudor! quadrigami, & hoc Presbyteri & Diaconi, cùm bigami ex Laicis nequeant saltem fieri Clerici, pro nihilo ducunt? qui dum negotiandi legant sibi interdictum omnimodis vsum, vsurarij temeranter existunt: qui fidem adeò abiurauerunt, vt periuros se esse multotiens nec negare dignentur: qui collata Ecclesiæ generaliter tam specialiter sibi vsurpant, vt illis exceptis qui Scribarum & Pharisæorum ritualijs præeminent, cæteri, me ab imo cernente, nec suffragari quiddam valente, inediæ peste vehementer laborant: qui pugnis, vel potiùs cestibus, vt hoc ita pro Virgilianis dictum sit entellinis, in gremio Ecclesiæ inter se dimicantes violare eatenus, vti modo Marcianista instigante vestro est factum, non verentur Templum Dei viuentis; vt nisi præsentaliter reconcilietur, Missarum solemnia, in ipso etiam præsentissimo Pascha, celebrari legibus in ea interdicatur. Quorum aliquis Diaconorum colophizari Presbyterum ordinarium coram se seruum fecit ante fores ipsas Ecclesiæ superbissimè suum. Adsumam eiúsne qui sine licentia mei Romam profectus, egit vt anathemate super me jaculato talium mihi interdiceretur cuncti modis quæstio?

Huiusmodi & alia innumera, neque minora inemendata dum facultas non sequitur vtique omninò relinquere, éstne quæso super intendere? Superintendere verò, nequaquam valere, éstne Episcopum fore? Non Episcopum autem in Cathedra Episcopali sedere, éstne, rogo, approbabile atque legale? Ad istud sanè antehac inauditum si aliquid refero inspiratum, non me à vobis inreprehensum cùm certus sim habiturum, noueritis tamen me hoc incunctanter, Deus auerterit nisi, facturum, licet vobis videatur homini vt pote carnali, qui non præcipit quæ sunt Spiritus Dei, stultissimè

cùm

cùm non erit tamen, ſi Deus dederit, factum: Victum ſanè cùm ſit gratulari valeatis Ratherium, ne taliter vinci poſſe putantes tripudietis multùm ſuadeo Antonium, cùm ſi fieri poſſet jam fuiſſet abſque dubio factum; diſtare quid inter hominem & homululum ſit omnibus dum non ignotum. Inuectio cæterùm ô in vos amiciſſimè credi vt cupitis mea, ne in infinitum contendat procedere, terminum hîc ei vólo ſtatuere, expedire non inſcius, multiloquij quantocyùs quò vitare ſatagam vſum, cum ipſo peccatum obloquij ne incurriſſe mihi contingat, eſt quod omninò peiùs reatum, veritatis maximè quis ſi tranſiliens metas, caritatis inueniabiliter iure neglecto, incerta certis connectens, veras cùm nequit, falſas vndecunque comportans calumnias, & ſi fingere quaſi probabiles ſibi ingenij prohibet paruitas; candida nigris, nigra candidis atque commutans. Perſequatur quod ob hoc ſe væ illi Pſalmus vt prodit, pro tali commutatione imprecans Deus ipſe, miſerrimus cogitans, ſeque alterius fœlicitate ignito veluti cauterio inremediabiliter vrens: quod à nobis vtriſque dignetur auertere Chriſti ineffabilis pietas, cuius cum Patre & Spiritu ſancto eſt vna eadémque agendi vt poſſibilitas, ita regnandi vna eadémque ſęcula perinfinita Maieſtas. Amen.

RATHERIVS *Veronenſis Epiſcopus de Clericis ſibi rebellibus.*

Nocturnali dum intenderem lectioni huiuſmodi nobis non diſconuenientia, & vtinam venialiter, contigit audiuiſſe. Populus ad iracundiam prouocans eſt, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus: *Nolite videre, & aſpicientibus, nolite aſpicere, nobis ea quæ recta ſunt loquimini, nobis placentia. Videte nobis errores. Auferte à me viam, declinate à me ſemitam, ceſſet à facie noſtra Sanctus Iſrael.* (*Iſay.* 30. 10.) Quod dum cum his contuliſſem quæ cæteris, & in eodem audieram, Prophetis, Pſalmis, Hymnis, & Canticis ſpiritualibus, quæ vos iactatis alijs Italiæ Eccleſijs frequentare meliùs. Cúmque ſermone Domini, quo Prophetæ à ſe conſonans meis auctoribus, in hoc ita loquitur

Matt. 15. 8. vestris: *Populus hic labijs me honorat; cor autem illorum longè est à me. In vanum me colunt tenentes doctrinas & praecepta hominum.* Cum Apostolo quoque dicente: *Erit tempus cùm*
2. Tim. 4. 3. *sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi Magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* Compulsus sum miserrimus, heu dolor! nos populum Dominum ad iracundiam prouocantem intelligere, non ignarus Apostolum,
Rom. 15. 4. *Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta,* veracissimè testatum fuisse. Filij enim nolentes audire legem Dei, qui aptius, pace quod dixerim vestrâ, valent intelligi, quàm illi, qui cùm Canonici affectent vocari, & de stipe Canonicis delegata incessanter conquerantur, in tantùm recusant esse Canonici, vt consuetudinibus malignorum solummodò innitentes, nil quod Canones sanciunt sancti, nedum legere, vel facere, tolerent saltem audire, eisdem penè verbis dicentes videntibus eorum vtique periculum animarum cernentibus:
Isay. 30. 10. *Nolite videre; & aspicientibus prauitatem ipsorum, nolite aspicere. Nobis quae recta sunt loquimini*, id est non quae vera sunt, *sed quae nobis recta videntur, nobis, non Deo placentia dicite. Videte nobis errores,* hoc est sinite nos nostris inuentionibus, atque antecessorum
Ib. v. 11. nostrorum malignis consuetudinibus decipi. *Auferte à me*
1. Ioan. 14. 6. *viam*, vtique illum qui dicit: *Ego sum via. Declinate semitam,* angustam scilicet atque arctam viam ducentem ad vitam.
Isay. 30. 11. *Cesset à facie nostra sanctus Israel,* id est, desinat nos inquietare sanctitatem suam nobis sequendam proponens sanctus, visionem verae ac sempiternae pacis demonstrans, & dominicus quem nobis ingeris sermo.

Quid verè, filij, super quibus monemur diuinitus non laetari, si multiplicemini? quid, inquam, erit, si audito mise-
Ibid. v. 15. ricordissimi Dei promisso, dicentis: *Si reuertamini & quiescatis, salui eritis. In silentio & in spe erit fortitudo vestra.* At-
Ib. v. 18. que post pauca: *Expectat Dominus vt misereatur vestri:* paruipenditis illud, moribus vtique, & si non verbis, respon-
Ib. v. 16. dentes, *nequaquam, sed ad equos fugimus*, quos vtique potentes quoslibet, quorum patrocinijs fisi Ecclesiasticam tam nulli penditis disciplinam, nil obstat intelligi auctoritate

Papæ Gregorij etiam ad litteram vobis Dominum respondere contigerit, ideò fugietis, & super veloces ascendemus, ideò veloces erunt qui sequentur vos: Vindicans immanitatem rebellionis vtique vestræ temporaliter, ne damnet vos, vt formidare non desinimus, æternaliter? Quid, inquam, misericordissimi Dei euidens magnitudo, & iustæ retributionis maxima leuigatio? Hac itaque de causa Apostolo conniuens, dicenti: *Estote imitatores Dei sicut filij carißimi.* *Ephes. 5. 1.* Quos ille misericorditer, vt opto, expectat, non ausus crudeliter insequi, spe forsitan licet inani conuersionem mihi pollicens vestram, cùm proposuissem vos vti rebelles non modò vilissimo mihi, sed & incomparabilis potentiæ Cæsari, immò formidabilis omnipotentiæ Dei, vt & legaliter & imperialiter sancitum est ab Ecclesia (ex qua me iam quater extrusistis) extrudere. Pepercit animus diploide vos confusionis induere. Quod fecissem vtique si vos excommunicando damnassem, vt meremini, æternaliter, & excusando apud aures tremendissimi Imperatoris, vt facere minimè misso ex parte mea legato neglexi. Illud vobis curassem præparare, quòd si contigerit, promptum erit vidisse. Sensu igitur illo, quo dictum est; *Qui nocet, noceat adhuc.* *Apoc. 22. 11.* Quicquid prouidentia Dei mihi vobis inferre vel voluerit, vel permiserit, eius maiestati committens, do vobis licentiam, in quacunque huius Diœcesis Ecclesia vobis placuerit Domino seruiendi, donec annuente Deo Missus pijssimi Cæsaris veniat, & quæ mandaui auditis. Cúmque his, quæ vos de me ipsius Imperialibus innotuistis auribus, collatis, ei vt fuerit libitum referat, & quod mihi sit agendum decernat. Quòd verò cum vestri quibusdam id agere deuito, non contemptu fraternitatis facio, sed rustico illo monitus exemplo, quo dicitur: Quod oculus non videt, cor non dolet: videtur quædam & pernecessaria doloris fore leuigatio, si eis non visis qui mihi tanta mala fecerunt, & facere non desinunt, absit aliquantisper malorum ipsorum recordatio, dum auctores eorumdem quantulacunque obnubit obliuio.

Ex Abbatiola amandatis Monachis subrogantur Clerici.

DVM astipulante peraugustæ recordationis Aurelio temerariis iudiciis adeò plena sunt omnia, vt ipse quoque maleuolorum cauillationibus acerrimè hoc tempore insectatus mihi ipsi sim ita incredulus, vt quid quâ intentione actitem sim sæpissimè dubius; dum scilicet falsa veráue illorum de me testimonia, cum his quæ mihi sint plus quàm necesse sit cognita confero; quid de Abbatiola, quæ Magonzianus vocatur, nuperrimè statuerim, decretali hoc scripto enucleare, & venturis præsentibúsque vt vtrique dijudicent, destinare contendo. Ipsa igitur eadem quantulacunque sit, cùm ex prædiolo quorumdam dispositioni Ecclesiæ nostræ ita obuenerit, vt aut obeunte, aut perperam inemendabiliter quid perpetrante Abbate, alter ab Episcopo illîc sufficeretur nostræ Diœcesis, qui militantes in ea Monachica viuere faceret lege, cùm vti res est, perdifficilis hoc, nónue Constructor voluerat, processisset, incenso ab Vngariis * Cœnodobiolio, ad hoc miserabiliter est peruentum, vt ipse, qui Abbatis falso vocabulo solus gestabat cucullam, vxore saltem nequiret vllatenus abstinere, nedum alij propriis quoque possent voluntatibus (vt Regula Monachorum præcipit) renuntiare. Quemdam igitur ex talibus cum omnigeno conatu ad id quod secundum saltem congruentiam temporis esset agendum non valuissem adducere, sed fuga ter lapsus ipse; Geziaca me insuper lepra per internuncios conaretur inficere, hoc est, vt acceptâ ab eo pecuniâ sinerem eum quod oblatum Domino fuerat, Diabolo vt ante fecerat tradere, me quod ille volebat nolente, illo quod ego Dei respectu vitabam rogante: vtrimque cùm fuisset discessum, hæsit animus quid agere possem. Si enim ego possessiunculam Dei Genitrici collatam meliùs quasi dispensaturus mihi retinerem, aut meorum alicui darem, ne successorum aliquis meorum meo similiter faciens exemplo eleemosynam illorum bonorum destrueret, non nihil vere-

f. * Cœnobiolo.

bar. Si verò propter vnum falsum cucullum, Abbatem appellatum, id est patrem falsissimum, re autem vitricum verissimum, hoc in vxorem & filios carnales, fratres, atque nepotes permitterem expendere, imprudentis dispensatoris non minus pœnam quàm infidelis verebar incurrere. Cùm enim perarduum sit Monachorum propositum, & talibus inconuenientissimum: sicut enim Monacho nil sanctius, ita nihil est hypocrita sceleratius: relicto impossibili ad possibile me conferre operam dedi.

Ordinaui igitur, vt si plures inhiberet facultas, illîc tres Officium suum non nescientes omni tempore saltem Presbyteri militarent, vt inibi nullo die Missa deesset, vnus Diaconus, vnus Subdiaconus, Clericuli aliqui. Quisque Presbyterorum annuatim acciperet inter frumentum & * segallum modia decem, inter legumina & milium modia decem, de surico modia decem, de vino modia duodecim. Diaconus de his omnibus modia quinque, vinum, modia sex. Subdiaconus modia tres; vinum, modia quatuor. Ad vestimenta Presbyteri solidos quinque: Diaconus solidos duos: Subdiaconus solidum vnum. Cocullum nemo illorum portet. Hymnos tamen in memoriam antiquæ consuetudinis in Laudibus, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, & Completorio, quæ omnia ad horam debitam exhiberi decreui, cantarent. Et quia sine aliquo id fieri magisterio posse desperaui, vnum inibi præfici Presbyterum honorabilem, nec ministerij sui expertem, præter illos tres ita decreui, vt aut obeunte illo, aut decreta facere contemnente, alter ab Episcopo Veronensi loco subrogaretur illius. Quique his omnibus, vt continetur superiùs, non per vineas & campos, sed per mensuras dispensatis, quod remaneret, haberet. In pręclaris verò festiuitatibus illos quinque secum faceret comedere, eisdem cibis & potibus quo seipsum abundanter & pro posse eosdem reficiens. Quibus tamen diebus lectionem decernimus ad mensam habeant, & post cibum quod Monachi cantent. Summopere verò * .....

f. * Siliginem.

* *Quæ hic desunt, in MS. codice desiderantur.*

DE NVPTV CVIVSDAM ILLICITO.

Psal. 128. 3. SVpra dorsum meum fabricauerunt peccatores* cùm Psalmista proclamet: Apostolus quoque: *Non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.* *Rom. 1. 32.* Mea mihi oneratissimo cùm superabundent, alienis supra modum ponderibus infœlicissimus grauor. Hac itaque duplici anxietate constrictus, Ioannem nostræ Ecclesiæ doleo filium, quamquam, vt fertur, in Quadragesima suo despondi fecisse filio puellam, nocte duxisse dominica: inlegalitate scilicet, vt & Pedreuertus noster anteà fecerat, duplici. Cùm quilibet filium suum ad Clericatum adducit, videtur quòd vti & facit illum sęculo auferat, & Domino tradat. Vnde cùm anteà lege ipsa deberet viuere quâ viuit Respublica, posteà viuere lege incipit canonicâ. Et vti primitus ad Reipublicæ pertinebat Præfectum, ita pòst ad Ecclesiæ attinet Prælatum, hoc est Episcopum, legaliter institutum. Quod cùm ita sit, qui filium suum Ecclesiæ mancipat canonicè Domino militaturum, & posteà sęculare illi adquirit coniugium, perspicuè cernitur, quòd eadem manu eum Domino auferat, quâ illum Deo ipse tradiderat, & ablatum Ecclesiæ reddat, proh nefas! Curiæ. Non succenseat igitur qui hoc facit, suggero, Deo, si ille ei ex his quæ misericorditer illi concessit, aut vi tempestatis, aut importunitate cuiuslibet potestatis, vel in hoc sęculo, vel in futuro aliquid aufert, cùm si aliter, loquar vt ita, Deus hoc facere nesciret, exemplo ipsius discere posset; quasi vtique diceret: Tu mihi abstulisti quod dederas, ego tuo exemplo tibi quod dederam tollo.

Qui clericatu initiatur, sęculo renuntiat, séque Deo consecrat.

O verò insatiabilis quanta tibi non pudet, quàm inlegalia, quàm turpia, quàm inhonesta, contra Deum quoque committere generis humani cupiditas! Cùm enim Clericus quilibet ideò vocetur; quòd de sorte sit Domini, id est, ad partem pertineat Dei, quàm bonus ille pater est, quàm filij dilector, qui pro tribus vineæ campis eum de sorte auferens Dei, reddit huius sęculi potestati; consequenter & Diaboli: ille enim à Domino *Princeps huius mundi* vocatur; non verò *Ioan. 16. 11.*

Clerici etymon.

cœli & terræ, maris, & omnium quæ in eis ſunt, ſed malignorum hominum, qui diligentes vtique mundum magis quàm Deum, fruuntur temporaliter eo, perdituri quod æternaliter debuerant poſſidere in cœlo, ſeruientes vtique Diabolo, magis quàm Chriſto. Eſto verò vterque illorum hoc ideò fecerit, quòd in comparatione mali meliùs fore percenſuit, vt vni coniungeretur, quàm per plures magis mortiferè vagaretur. Sed in hoc iſte, de quo lugubris noſter eſt ſermo, alterum præcedit in ſcelere, quòd hoc in diebus ſanctę inchoauit Quadrageſimæ, perfecit in dominica nocte. Quod ille hoc elaborauit vt illud patraret occultò, iſte verò quod tam manifeſtauit hoc, proh neſas! fecit, vt neminem iſtius ciuitatis latere valuerit. Ideò igitur hoc nobis ſilentio ſupprimi non debere videtur, quia ſi inreprehenſum relinquitur, iure factum omninò videbitur. Nullus enim non dubitabit exemplum inde capere, quòd cōpererit neminē vituperaſſe.

Feciſſe hoc, mirum dictu! & alius quidam, qui in alio noſtro Opere, ſuppreſſo vocabulo, verborum contortor, legum vocatur diſtortor, narratur; dum cum cæteris vtique legumlatoribus ſibi dictum audire potuerit ſępe: *Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram.* Et lex, vt remur, contineat nulla, quòd res ſemel alicui legaliter data, auferri ab eo debeat aliqua, ſine iuſta querela. Querelam verò ipſam cùm aut culpam fore, aut neceſſitatem, ratio innuat aliquam, verſantibus & reuerſantibus omnia nobis, Deus eſſe probatur illata cui iniuria cernitur iſta: in quo vtique nec culpa inueniri, nec valet neceſſitas comprobari. Paſcit enim omnia, nedum ſors ſibi ſpecialius delegata perire poſſit inediâ. Meliùs profectò feciſſet, ſi ad Domino famulandum de ſua facultacula opem illi, vt filio pater debitor erat, tuliſſet. Pepuliſſe tamen pòſt fertur idem eamdem nolens ei tribuere ſtipem. Et heu! quàm graue crimen, quod etiam criminoſo moriente non poteſt finem accipere. Verbi gratiâ, ſi alterius agrum quilibet inuadit iniuſtè, ſicut ſępe ſolet, illum eadem iniuſtitiâ relinquat filio ſuo, ſuo iterum qui ſequitur ſuo, ita vſque in finem ſęculi omnes faciant qui ab illo primo inuaſore fuerint per ſucceſſionem alterutram deducti. Quando finem accipit illius, qui priùs agrum illum ſeminauit iniuſtitiâ,

Sap. 1. 1.

nisi tunc primùm quando finem omnis accipiet creatura? Hoc eodem modo cùm omnes nouerint, quia omnis qui prȩter vxorem legitimam cogit, aut fornicationem, aut adulterium facit: Presbyter verò aut Diaconus vxorem legitimam non possit habere, si filium de ipsa fornicatione, vel, quod peius est, adulterio, genitum facit Presbyterum, ille alterum de se similiter genitum facit Presbyterum, ille iterum suum, suum alter iterum, pullulans illud vsque in finem sȩculi taliter adulterium; cuius est, nisi illius qui illud primitus seminauit? Quocircà monendi & obsecrandi Fratres, vt quia prohiberi, proh dolor! à mulieribus valetis nullo modo, filios de vobis generatos dimitteretis saltem esse laïcos, filias laïcis iungeretis, vt vel in fine saltem vestro terminaretur, & nusquam in finem sȩculi duraret adulterium vestrum.

Ezech. 18. 20. Dices ècontra: ***Filius non portabit iniquitatem patris &c.*** Nos è diuerso: ***Ego sum***, ait ***Deus, fortis, zelotes qui visito iniquitatem patrum in filios***, & reliqua. Duas enim has quasi discordantes Domini sententias tractans Beatus Gregorius, in quarum vna continetur: ***Filius non portabit iniquitatem patris; nec pater filij.*** Alteram vbi habetur: ***Ego sum fortis Deus zelotes, qui visito iniquitatem patrum in filios vsque in quartam & quintam generationem.*** Ex hoc quod sequitur, id est, ***In his qui me oderunt***, ita eas ad concordiam ducit; asserens vtique quia si non concordat mala voluntas filiorum malæ voluntati patrum suorum, sicut non concordauit vtique voluntas Apostolorum voluntati parentum suorum, nihil obest malignitas malorum patrum benignæ voluntati bonorum filiorum. Si verò eadem faciunt filij, quæ patres Deum odio habentes fecerunt, non solùm pro sua, sed etiam pro patrum nequitia damnabuntur: & patres ipsorum non solùm pro suo peccato, sed etiam pro filiorum, qui patrum secuti exemplum eadem quæ patres fecerunt, agere non destiterunt, habent, reor, justè puniri. O vtinam itaque tu Domina, cui tam bonus frater tanta bona dimisit, hoc anteà cogitasses, & filiam ipsius, illius bonis benedicta tamen vni bono dedisses Laïco, & finem ipsius imposuisses peccato; quod quo vsque durabit infinitissimis eleemosynis

[Margin notes: Exod. 20. 5. — Quomodò filius portat iniquitatem patris. — Gregor. Moral. l. 15. c. 31.]

vix poterit, sapias, expiari. Dicente autem quibusdam Domino: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham, & anetum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam & fidem.* Vtinam super corpus fratris tui die noctúque pluuia caderet, quod tu studiosissimè procurasti ne fieret, & iste humor tam noxius, tam sordidus, tam fœdus animam illius non tam grauiter affligeret, sordidaret, inquinaret, atque torqueret. Matt. 23. 23.

Præscriptos igitur, & omnes qui in tali scelere aut Quadragesimam, aut jeiunium præcipuum aliquod, aut noctem dominicam, aut festiuitatem vllam præclaram se recognoscunt violasse, mecum, qui vtique hactenus dum non restiti consentiens fui, quadraginta diebus moneo pœnitentiam agere, ita videlicet, vt si cæteri fideles reficiuntur tertiâ horâ, nos sextâ; si illi sextâ, nos nonâ; si illi nonâ, nos vsque ad vesperam jeiunemus. Ab eleemosynis verò secundum posse faciendis minimè cessemus. Nec tamen propter hoc nos iustificatos inde saltem credamus. Non est enim tale facinus, quod leuiter possit emendari. De Dei tamen misericordia minimè desperemus. *Nescit enim*, ait quidam, *homo vtrum odio an amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.* Quòd si hoc, vt suspicor, imò certificor, respuitis, & mecum ieiunare non vultis, & aut ego vos excommunico temporaliter, aut Deus vos damnat æternaliter, intersit vestra, nec vlla mea sit culpa. Inde similiter ad pœnitentiam te paulò superiùs allocutam inuito, expedit enim tibi, & forsitan proderit fratri.

Pœnitentiam prohibiti matrimonij reis, ac sibi ipsi quòd non citiùs eos reprehenderit, imponit.

EPISTOLVLA. I.

Martino Ferrariensi directa.

D*omino* MARTINO *Venerabili Coepiscopo Ratherius peccator.*

Dum Apostolus præcipiat seniorem obsecrari, prohibeat increpari, compellente quâ vos diligo caritate, celare vobis homicidale computo; quantum vobis Ecclesiæ vestræ filij

detrahant, præcipuè verò de ordinationibus puerorum illicitis; Adijcientes quòd etiam pro pretio eas, quod simoniacum, & à sanctis Canonibus anathemate est damnatum; perpetuò faciatis. Vnde vt filius patrem, seruus dominum, Silicernium senex obsecro, vt reminiscentes quòd hodie specialiùs mihi & vobis est lectum, hoc est: *Scientes quia hora est jam nos de somno surgere.* Apostolici illius ad Timothæum recordari non negligatis præcepti: *Manus nemini citò imposueris.* Petri quoque Simoni dicentis: *Pecunia tua tecum sit in perditione*; multorúmque dicentium, [& qui dat & qui accipit anathema sit.] Exurgatis à somno contemptus tam publici Canonum tandem aliquando, & à talibus cessetis ordinationibus, quæso. Forsitan ille qui dixit: *Peccasti, quiesce.* Et, *Conuertimini ad me; & ego reuertar ad vos*: Serotinam hanc vestram non despiciet reuersionem, cùm sit pius & misericors & nolit *mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Noueritis sanè nullos suos exinde ampliùs vituperare, quàm illos quos taliter ordinastis, vel quorum rogatibus hoc idem fecistis.

Rom. 13. 21.
1. Tim. 5. 21.
Act. 8. 20.
Concil. Aurel. 2. cap. 3. Constant. 3. cap. 22.

EPISTOLA II.

Romanæ Ecclesiæ directa.

DOMINO sanctæ Romanæ Sedis quicunque est Apostolico, & vniuerso Senatui, sanctæque & canonicæ legis latoribus, vniuersis, hinc demum sancto cœtui omnium sub Catholica fide degentium, Clerus omnis sanctæ Veronensis Ecclesiæ, debitæ subiectionis obsequium.

Non ignotum vestrę nouimus Paternitati inuasionem hic olim Diabolo instigante, Patres sanctissimi, factam, in qua cùm contigerit in legalitate, vt asseritur, publica plurimos nostrum ad diuersa non prouectos quidem sed constitutos officia, petimus flexis, hîc, quod egimus, poplitibus consilium, quod sequi debeamus, à vestra supplices sanctitate, cui de talibus iudicandi singularitas concessa noscitur esse. Obstacula enim quibus in officio impedimur stare concesso: hęc

Domnus Episcopus noster recitat cum innumeris esse: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta* cum Apostolo asserens pariter fore. *Rom. 15. 4.*

Ex Concilio Antiocheno. Cap. XIII. Antioch. 1.

Si quis nullo rogante, inordinato more deproperet super aliquibus ordinationibus Ecclesiasticis negotiis, ad eum non pertinentibus, componendis; irrita quidem quæ ab eo geruntur existant. Ipse verò incompositi motus sui, & inrationabilis audaciæ subeat vltionem, ex hoc jam damnatus à sancto Concilio.

Ex Concilio Constantinopolitano. Cap. III. Const. 1.

De Maximo Cynico & eius inordinata Constitutione quæ Constantinopoli facta est, placuit, neque Maximum Episcopum esse vel fuisse, nec eos qui ab ipso in quolibet gradu Clerici sunt ordinati; cùm omnia quæ ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur.

Ex Epistolis Innocentij Papæ. Cap. LIII. & LIV. Innoc. 1. Epist. 22. cap. 3.

[Adquiescimus, & verum est certe: Qui quod non habuit dare non potuit, damnationem vtique, quam habuit, per prauam manus impositionem dedit, & qui particeps factus est damnato, quomodò debeat honorem accipere inuenire non possumus. Sed dicitur vera ac iusta legitimi sacerdotis benedictio auferre omne vitium quod à vitioso fuerit iniectum. * Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia putantur auferri. Nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consueuit.] *Eadem cap. 4.

Ex Epistola Nicolai Papæ Constantinopolitanæ Sedi directa. Nicolai 1. Epist. 10.

[Amorem Principatus, vt pote quandam malam radicem *Hæc in*

edita ep. non habentur.

exordinandorum in Ecclesia scandalorum radicitus excidentes, eum qui temerè & præuaricatoriè ac in regularitatem veluti quidam grauis lupus in Christi Ouile insilijt, Phocium scilicet, qui mille tumultibus & turbationibus orbem terræ repleuit iusto decreto damnantes promulgamus nunquam fuisse prius aut nunc esse Episcopum, nec eos qui in aliquo Sacerdotali gradu ab eo consecrati vel promoti sunt manere posse in eo ad quod prouecti sunt gradu, insuper & eos qui ab illo consuetas orationes ad præposituræ promotionem susceperunt ab huiusmodi patrocinio coercemus, sed & Ecclesias quas, vt putatur tam Phocius, quam hi qui ab ipso consecrati sunt dedicauerunt, vel si commotas mensas stabilierunt, rursus redicari & intronizari, atque stabiliri decernimus, omnibus maximè quæ in ad Sacerdotalis gradus acceptionem vel damnationem acta sunt irrutum ductis. *Ex eadem* *: Eos verò quos Phocius Neophytus, & Constantinopolitanæ sedis inuasor in quolibet Ecclesiastico ordine prouexit, quoniam manifestum est eos in omnibus Consecratoris sui prauitatibus consensisse, atque ei post inuasionem communicasse, omni Clericali officio priuamus; & Apostolica atque Canonica auctoritate, & Synodali Decreto eos sequestramus:] Adiutorium verò si vestræ dominationi placeret, hoc tantùm se Pontifex noster dicit non ampliùs inuenisse.

*Cap. 3.

*aliis 4.

Actum est id Concilij an. 769. cuius acta non extant integra. Eorũ quæ hîc citantur meminit Anastas. in Stephano.

Ex Concilio Domni Stephani III. Papæ Actione tertia.

Post hæc vero sanctissimi Episcopi dixerunt. Quoniam hæc omnia Deo annuente, quæ ad salutem omnium errantium pertinent tractata noscuntur atque decreta, nunc restat vt de Ordinatione Episcoporum, Presbyterorum vel Diaconorum quam prædictus Constantinus Apostolicæ Sedis inuasor peregit, id quod communi consensu tractauimus coram omnibus declaremus. Primum omnium decernimus vt Episcopi quos consecrauit, siquidem Presbyteri prius fuerunt aut Diaconi, in eodem pristino honore reuertantur & postmodum facto more solito decreto electionis eorum ad Sedem Apostolicam cum plebe atque decreto ad consecrandum eue-

niant & consecrationem à nostro Apostolico suscipiant, ac si prius fuissent minimè ordinati, sed & qui alia in sacris officijs isdem Constantinus peregit, præter tantummodo baptismum omnia iterentur: At vero Presbyteri illi vel Diaconi quos in hac sancta Romana Ecclesia ordinauit in pristino Subdiaconatus ordine, vel alio quo fungebantur officio reuertantur. Cum & postmodum in vestræ Sanctissimæ Almitatis potestate siue eos ordinandi, siue vt vobis placuerit disponendi; laici verò illi qui ab eo tonsorati sunt atque consecrati decernentes statuimus, vt aut in Monasterio retrudantur, aut in propriis domibus residentes spiritalem atque religiosam vitam degant.

Adijciens supra scriptus nostræ Ecclesiæ Præsul quoque fatetur, quia dicente Domino: *Non est Discipulus supra Magistrum:* Quicquid vos hinc decreueritis pro rato se habiturum. Optaret verò vt vestrum quod in hoc sequendum censet arbitrium ab auctoritate non discreparet penitus Canonum. Interesse tamen vestra dimittit arbitrium in hoc proprium an sequi vobis Antecessorum libeat iudicium, sanctissimi Patres, vestrorum. Quòd si nobis in tanto animarum succurrere dignamini periculo, quem inde remuneratorem sperare debeatis doceri nullatenus indigetis. Cùm vero plurimi simus, non defuturum promittimus qui ad vestram redeat sanctitatem, dans in vobis gloriam Deo, vestræque Paternitati condignam, Quirites, quos hinc specialius precamur venerandi mercedem. Dat. Kal. Aug.

EPISTOLA III.

RATHERII *Episcopi ad* IOANNEM *Summum Pontificem.*

SVmmo primæ, hoc est, Romanæ Sedis Pontifici, Domino Patriarchæ Reuerendissimo IOANNI RATHERIVS peccator & exul. Ioannes XII.

Paruitatis meæ qualitatulam, omnigeno calamitatum genere per annos iam viginti fatigatam, & à pueritiæ oris in

oras senectutis per innumeros ærumnarum scopulos, infœlicissimè deuolutam, vestræ Paternitatis prouoluens vestigiis, Domine Reuerendissime, Archipræsulum Archiepiscope, &, si de vllo mortalium iure dici possit, vniuersalis Papa nominande, precor in Omnipotentis amore; vt querelam miseriarum mearum patienter ac benignè suscipiatis, eiúsque vice mihi, vel sero succurratis; cuius ideò sedem obtinetis, vt portas inferi præualere aduersus Ecclesiam non sinatis, in quantum scilicet reniti, cum Dei ipsiúsque adiutorio, valeatis. Quòd si de persona conquerentis, vociferantis, & præ angustia clamantis, requiritis, ego, ego sum, Domine, miserrimus ille, qui Veronensibus datus Episcopus, ipso, vt ita neque absurdè loquar, die destinatus sum quam hîc deploro, perditioni. In cuius persecutione ita omnis penè quasi coniurauit mundus, vt miserrimo, omniúmque etiam consanguineorum auxilio destitutissimo mihi visum sępissimè sit, quòd nullus fuerit tam iustus, qui in me non extiterit iniquissimus; tàm munificus, qui non tenacissimus; tam pius, qui non crudelis; tam cæteris per humilitatem submissus, qui mihi non alter visus sit Tarquinius; tam verax, qui in promisso vel vllum veritatis verbum mihi dicere sit dignatus, à summo scilicet nobilitatis vsque ad infimum seruitutis.

Quòd si aliquis excipi valet, excipiantur Germani, ac solummodò & difficillimè, abundante videlicet iniquitate, & refrigescente caritate, Episcopi; qui, vt reor, si quid commodi mihi contulerunt, metu illius in Decretalibus Alexandri Papæ egerunt; qui ait: [Quicumque ex vestro collegio fuerit, & ab auxilio eorum Episcoporum vtiquè & destitutorum se subtraxerit, non Sacerdos, sed schismaticus iudicabitur.]

Epist. 1. Differt lectio ab edit.

Narrat quomodò ad sedem Veronensem fuerit euectus.

Ego sum, Domine, ego, quem Gręcia Orienti, Hispania valet nuntiare Occidenti, sed vidisse aut pallere tristitiâ, aut rubere præ verecundia; quem iam vbique videri, atque ab omnibus gyrouagum pudet vocari. Miretur quis, quo modo quod cunctis erat canticum, vestro apostolatui quiuerat esse celatum. Hoc ad meę quoque, peccatis merentibus, damnationis cumulum, quòd nec apud vestram sacratissimam sedem, néque apud aliquem Principum vel Potentum, intercessorem inuenire nunquam valui vllum. Vt autem quon-

dam Paulus Cæsarem, ita ego appellabam Romanam Sedem. Verùm, vt strictim tacta dilucidem, & quo valeo succinctiùs, Notgero faustæ recordationis Episcopo, meliora, vt remur, petente datum episcopium est meo Domino HILDVINO, iure stipendiario, promisso Regis, qui me tunc oppidò, vt credebatur, diligebat manente: quòd vbi illum altiùs promouendi locus emergeret, ego petentibus darer Episcopus. Intronizato Mediolani eo, vt se instabilitas mundanæ sæpe continet volubilitatis, longè aliter atque promiserat Regi placuit, cupienti potiùs, vt fama erat, vnum è tribus, aut quemdam Aquitanum, aut quemdam GARAFRIDVM, aut MANASSEM Arelatensem Archiepiscopum, citra ius licet Canonum. Inter agendum reuertor à Romana Sede, peracta legatione, ferens priuilegium pro iam dicto Domino meo actum, cum Archiepiscopali pallio. Allatæ cum his sunt & Litteræ Domini Papæ, tunc temporis IOANNIS gloriosæ indolis, quibus continebantur preces eiusdem, totiúsque Romanæ Ecclesiæ, vti ego Veronensibus darer Episcopus. Displicuit hoc non parum Regi contraria molienti, sed obtinuit deprecatio Apostolica, instante rogando meo iam dicto, cum primoribus regni, Domino. Ego semiuiuus penè iacebam infirmus: persuasum est Regi, puto, à me diligentibus, quòd non euaderem. Hac spe pellectus consensit, satisfacere gestiens tàm Domino Papæ, quam cæteris, quos inconueniens videbatur offendere rogantes. Euasi, ordinatus sum ego: iratissimus redditur ille, iurauit per Deum (nec est mentitus) quòd diebus vitæ suę de ipsa ordinatione non essem gauisurus. Misit ergo in pitaciolo certam quantitatem stipendij, quod tenerem de rebus Ecclesiæ, de cæteris exigens iusiurandum, vt diebus illius filiíque sui ampliùs non requirerem. Ego intelligens quanta absurditas hoc consequeretur, non consensi. Quid magis? Adhibuit vndique persequutores & aduersarios, qui aut deterrerent me, vt effugerem, aut irritarent, vt in illum excederem, & vt expellendi me inueniret occasionem. Nactus est, cepit me, retrusit in custodiam in quadam Papiæ turricula, non dico sine mei culpa, sed citra legem, ita hæc egit, & sine audientia. Dicat hîc quisque quod volet: Temerariis enim iudiciis, iuxta Augustinum,

Hilduinus ex Abbate Lobiensi Mediolani Episcopus.

Ioannes 12.

Describit persecutiones cum à Rege, tum ab aliis sibi illatas.

plena sunt omnia. Confiteor verò ex quo cum primitus vidi, vsque dum hominem exuit, semper me Theodosij fœlicitatem Imperatoris illi optasse, & adhuc eius recordatione me grauiter affici dolore. Duobus annis & dimidio, nisi fallit recordatio, priorem pertuli persecutionem, & totidem carcerale supplicium; Hinc emissus subij totidem quoque exilium. Sed cùm per Dei misericordiam ego quidem eo inuito fuissem liberatus, ille verò per Dei iustitiam regnandi honore priuatus, sedit animo illum adire, eiúsque calamitatem, omnibus diebus obsequio solari: Nam nec defuerat qui intimaret, sero licet, vt timeo, quod Deus ab illo auertat postulo, quòd pœnitens sæpè optasset, vt daret Deus quo ad eum venirem, & si valeret, restitutionem mihi impetraret: sin aliàs, daret pecuniæ tantùm, vt ampliùs non egerem.

Veniebam, comprehendit me BERENGARIVS, instinctu Manassæ Sanctissimi Archiepiscopi, & qui iure locum obtineat Ambrosij. Tribus & semis mensibus sub custodia retentus: indéque emissus, Veronámque perductus, & à MILONE dolo receptus, vt scilicet Manassem expelleret, ne pœnitentia ductus iuuaret, quem plurimùm, vt ferunt, nocuerat auunculum Regem. Quod martyrium versutiis eiusdem Milonis, per biennium pertulerim, satagam si referre historiam putetis. Summam tantummodò, vt breuissimè comprehendam, omnes Clericos, milites, colonos, & famulos, ipso contra me patrocinante, non Synodum agere, non Capitulo Clericorum interesse, non aliquid quod emendandum esset, audebam solummodò commemorare, statuere quidlibet, vel destituere: nusquam aliquid quod scire vellet, loqui poteram, quod non continuò sciret: Sacramento enim ab omnibus id, credo, extorserat. Et cùm omnes sui coram illo mihi detraherent, ille solus contra omnes, quasi pro me faciebat, vt scilicet prouocati ampliora derogando referrent, ita vt alterum credere possetis Antipatrum Herodis impij filium: nam boni aliquid malíue agere, potestatis vel licentiæ erat meæ. Idipsum etiam quod ipso imperante aiebam, neque enim contraire eius præceptis audebam, vertebat in culpam, Clericorum occultè struens contra me calumniam, mihi verò de eis promittens dolosè satis vindictam. Hoc adeò processit,

processit, vt quadam die dum Ordines Ecclesiasticos agerem, Archidiaconus cum omni Clero exiens, me solum in Ecclesia relinqueret, & alteram sibi contra me vendicaret. Et, ô tempora! ô mores! ô legis canonicæ publica coniuratio! ô (vt ita dicam) abominatio desolationis. O verbum factum in Israël, quod quicúmque audierit tinniant meritò ambæ aures eius!

Arelatensis Archiepiscopus, tendens insidias Veronensi Episcopo, consecrauit Episcopum quemdam suæ Diœcesis, in titulo Ecclesiæ Veronensis. Quis non miretur? quis non obstupescat? Vbi enim fas? vbi lex? Vbi sæcularis vnicuique prouinciæ certos distribuens inconuertibiliter limites? Vbi consideratio cuncta cernentis? Vbi, *Non transgredieris terminos, quos constituerunt tibi patres tui?* Non intelligunt ad hoc pertinere qui nesciunt quàm longe Verona ab Arelatensi absit patria. Vbi erat quod lex ait: [Si quis Metropolitanus, nisi quòd ad suam quodammodò pertinet Parochiam, agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit?] Et vbi: [Archidiaconum suum præfixum canonibus non excedens, teneat cum humilitate locum? Sed hæc ad illos qui vnius sedis sunt Archiepiscopi. Cui verò quinque licet Episcopiis præesse, nullíque prodesse, quid poterit non licere? Horum verò omnium cùm incentor Milo esset & auctor, mei tamen & videri & dici ambiebat aduocatus & tutor. Itaque callidissimè me affligebat, vt rarissimus esset in regno, qui non æstimaret amicissimum eum esse mihi omninò. Ego verò miser eram diebus noctibúsque, ita confectus & anxius, vt tæderet me vitæ meæ, & mallem in Walberti, vt quòndam, turricula, quàm sedere in Veronensi cathedra; esurire sub Hugone, quàm epulari cum Milone.

Biennio & hoc tolerato, grauissimo omnium quas anteà, & pòst, pertuli miseriarum, carcere, dum ad vespertinalem persoluendam pergerem synaxim, affuit missus Domini Regis Lotharij præcipientis, vt vrbe decedens darem locum Manassæ sedem meam inuadendi, adijciens amicale satis consilium, melius scilicet esse, vt secederem, quàm Milonis dolo aut exmembrarer, aut interficerer, aut, quod leuius his multò, sed grauissimum mihi esset futurum, comprehensus,

quò minimè vellem abducerer. Calamitosum hîc accusare, cùm possum, deuito aliquem, nec adijciam super vulnerum eius aliquod, quod Propheta conquerendo prohibet, dolorem. Quid plura? Feci iussus quod anteà libentissimè fecissem iniussus, nisi interdixisset, quod ait in Euangelio de mercenario Dominus; Sed non potui agere impunè. Lupi illi gregem non quærebant inuadere, sed Pastorem, persequutúsque in vna ciuitate, fugere venialiter potui in aliam. Interiecto dehinc tempore, cum gloriosissimus atque pijssimus, cunctóque celebratissimus orbe Rex noster Italiam introisset, affui cum eius clarissimo filio, tentans si daretur optio vt meo restituerer loco. Sed impediuit, quòd alterum illic institutum Rex inuenit, Milonis scilicet Nepotulum, ne difficile sit coniectare cuiusce rei causâ tanta mihi intulerit mala. Cui quidem Manasses sedem vendiderat, sed fautores huiusmodi ordinationis licentiam se accepisse gloriantur ab apostolatu vestræ dominationis.

Cedere igitur tam Apostolicæ vestræ auctoritati, quàm illius Regali Maiestati, quam reprehendere si quid decreuissetis, tutius fore credens, statueram carceribus & exiliis per Dei misericordiam exemptus, & latitudinem liberi arbitrij eductus, solitudinem Monasterij petere, & ibi expectare Deum, qui saluum me faceret à pusillanimitate Spiritus & tempestate persequentium, causásque expulsionis meæ à memetipso pœnitendo exigere, méque ipse, vt non iudicarer, iudicare, quod statuissetis à Deo decretum, credere: Summus enim Pontifex à nemine debet reprehendi, & cor Regis in manu Dei.

Quæ duo vtrumque commonefaciunt, credo, illum, ne reprehendenda agat; istum, ne cor suum à manu Dei, id est à gubernaculo, si Rex iure malit esse, quàm vocari, in disponendis regni necessariis auferat. Vestram credo paternitatem, neque voluisse, neque ausam fuisse contra legem canonicam alicui quidlibet agendi dare licentiam: illum non alia necessitate regnum ambijsse Italicum, nisi vt distortum per multimoda iniustitiarum huiusmodi scilicet, & aliarum inrectitudinum volumina, ad rectitudinem Christianæ legis, potestate imperiali, cogeret regnum.

Decreueram igitur, vt dicere cœpi, monasterium ita expeditus petere; sed rursum cogitans in quali ordine illic quoque deberem esse, Episcopi scilicet an Presbyteri, an alterius, an nullius ordinis: dicturus est enim forsitan aliquis eorum, qui sibi arrogantes solent in corde, velut etiam hic publicanus dicere, qui nec cum bonis laïcis in Ecclesiæ publica admittendus sum statione: è diuerso forsitan alius tanto dignior, inquit, quantò flagello attritior, fluctuans inter hæc animus, cui potiùs assensum præbeat, ignorat. Veridicóque pòst, & hoc insperato percipiens relatu, mihi ab æmulis quædam objici, pro quibus non vi, sed iure, ministerio Sacerdotali me asserant priuari: verens ne hæc mei cessio vel patientia, alicuius alterius, præsentis scilicet aut futuri, fiat depositio à dignitate propria: procliuis enim semper est in deteriora veteris Adæ posteritas, nullóque existente qui opponat se murum pro domo Israël, stans in prælium in die Domini; verendum ne serpens per licentiam vulnus in futurum multò fiat deterius, more ignis, qui modicas delambens paleas, dum per incuriam non extinguitur, comburit sæpe ciuitates maximas. Præcauens etiam, ne iuxta illius in Decretalibus dictum, qui ait: [Manifestum est confiteri illum de crimine, qui canonicè vocatus, iudicium subterfugit:] Æstimer non vocatus quidem; sed prouocatus iudicium me velle delitescendo effugere, ad pedes Apostolatus vestri me prosterno, & quis è nobis duobus, cùm vna Ecclesiæ Sedes duos non admittat sedentes, Episcopus sit, audire cupio. Si ego, Veronensis ergo: Si ille, repulsio mea non furtiua esse debet, sed publica, ne ob falsum contrariæ suspicionis rumorem, contra nos clamet Ecclesiæ terra, & sulci (iuxta Gregorium) eius cum ea. Adimi quoque Episcopo Episcopatum antequàm causæ eius exitus appareat, vtrum vlli Christiano videri iure possit à vestra Paternitate volo discere; nam miser ego & imperitissimus multa mei causâ perquirens & relegens nusquàm hoc potui inuenire. Quòd si talis est culpa, conuenientius videtur, vt degradatus priùs careat officio, pòst Episcopio, ne non iustè, sed inimicè videatur actum.

Ne igitur criminosus videar criminatus, aut fugax prouo-

catus, audientiam rogo, audientiam flagito, inuasorémque Ecclesiæ meæ cum ipso Pastorum omnium Pastore, audaciter furem vocitans & latronem, quia aliunde ascendit, non per ostium introiuit. Etenim viuente viro non dimittitur mulier legitimè. Coram Apostolatu vestræ Sedis ad certamen canonicum prouoco, eo etiam, si vestræ dominationi placet, tenore, vt siue pro me, siue pro illo lex obtinuerit, Episcopium, cui vobis visum fuerit tribuatis tantùm in Domino: præesse enim vlteriùs non concupisco, si prodesse, vt anteà, nulli valeo.

Offenderit sanè, timeo, vestræ Paternitatis syncerissimum auditum, paulò quàm decuit seuerior, & quasi inuectiua in aduersarios oratio. Sed peto veniam dari afflictissimæ pusillanimitati: Nam si compatientis & non dedignantis erga meam vtamini miseriam affectu, aduertere prudentissimæ vestræ pietatis poterit dignatio, me istîc nullum aliud illorum tetigisse vitium, nisi quod ad meum illis famulatum est detrimentum. Testor verò & promptissimè Deum, maluisse me in vno Probi, in altero mores Ambrosij, quàm aliquid inuenire quod caperem sinistri, eorum maximè quæ pertuli. Verùm, vt in breuiloquio comprehendam quod opto, aut Veronensium esse conuincar, aut nequaquam Episcopus; vniuersalem námque me Præsulem esse non consequitur vllatenus, & tædet me in hoc vel errare, vel errandi aliis causas præbere diutiùs. Non Pontificem quoque pontificalia præsumere, quanti sit periculi tantò minus valeo ignorare, quantò frequentiùs Missas aliquem laïcorum celebrare, nullatenus præsumere perspicio quotidie.

Vnum verò è nobis duobus Episcopum non esse, cùm etiam infantum, si qua eis inest, satis euidenter valeat comprehendere ratio; quis autem nostrum sit, vestræ pastoralitatis decernere debeat prouisio, absque maximo vestri, si dicere audeam, periculo, quandoquidem controuersia inde orta est, indiscussum relinquere non valetis omninò.

EPISTOLA IV.

RATHERII *Episcopi.*

DOminis Patribus, & Reuerendissimis Compræsulibus per vniuersam Italiam, Galliam, atque Germaniam in Domino constitutis, RATHERIVS peccator & exul.

Decreueram quidem, Patres Sanctissimi, Sede propria, hoc est, Veronensi pulsus, liuori persequentium cedere, quod nonnullos probatissimorum legimus fecisse, solitudinémque monasterij petere, & ibi expectare Dominum, qui me saluum faceret à pusillanimitate spiritus & tempestate, contra ius, fásque impiè garrientium. Sed veridico percipiens relatu, quædam mihi ab insidiatoribus objici, pro quibus non vi, sed iure me asserant Episcopio priuari, dicentéque Apostolo: *Omnia licent, sed non omnia expediunt:* verens ne hæc mei licentia, in alicuius alterius, præsentis scilicet aut futuri redundet damnum, vel calumniam, aut iuxta quod Iulius Papa Athanasij dicit accusatoribus: [Quia si in vera, inquiens, fideretis innocentia, nullomodo vos substraheretis à vocatione canonica.] Æstimer tantoperè quærere, quòd iudicio audeam nullatenus adesse, licet me canonicè euocet, vestrum sacratissimum cœtum constantissimè appello. Consilium atque auxilium pro veritatis, quæ Christus est, amore, deprecor. Non aliud nunc tamen, quàm Synodicam conuentionem, & promulgatam à sanctis patribus legem. Auxilium petit ab Episcopis.

Adimi námque Episcopo Episcopatum antequàm causæ eius appareat exitus, vtrum vlli Christiano videri iure possit, vestræ paternitati dimitto iudicare. Conspirationum quoque crimina, plebísque contra Episcopum dissensionem, vtrum cum sancto Calixto Papa, antecessorémque eius turba quamplurima Episcoporum, vt verbis ipsius vtar, spirituali gladio placeat ferire, an in præiudicium totius ordinis nostri patienter sinatis crescere & multiplicari, vestri erit arbitrij, non mei silentij. Itaque ne aut criminosus videar cri-

minatus aut fugax prouocatus, Concilium appello, inuasorémque Ecclesiæ meæ cum ipso Pastorum Pastore furem vocitans & latronem, quia scilicet aliunde ascendit, non per ostium introiuit, ad certamen canonicum prouoco, & si dissimulauerit, anathemate perpetuo cum sacratissimis legibus iustè, vt omnibus sanum sapientibus liquet, nisi pœnitendo resipuerit, Amen, respondeo. Nec incommemoratum vestræ Paternitati pro me faciens illud B. Alexandri Papæ capitulum omitto, [Quicumque, ait, ex vestro collegio fuerit, & ab auxilio eorum Episcoporum vtique & iniustè destitutorum se substraxerit, non Sacerdos, sed schismaticus iudicabitur.] Et illud Prophetæ pariter non omitto impropertantis: *Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israël, vt staretis in prælio in die Domini.* Et, *Canes non valentes latrare.* Illud quoque Domini: *Qui me erubuerit, & meos sermones, & hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in gloria sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.* Quod sagacissimè, vt opto, flagito, & desidero, vestræ Paternitatis generalitate cauente. Deus pacis conterat satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri IESV Christi sit semper vobiscum.

EPISTOLA V.

RATHERII *Episcopi.*

DOmino seruulus decentissimo indignissimus RATHERIVS, seruitium fidelissimo fidelius, cum continuis orationibus.

Nihil dignius, insignius claritudine, ingenio acutius, sani dico intellectus, in nostri ordinis valens inuenire hominibus, Opusculum hoc, examini quoque vestri dirigo dominatus, studens & illud correctius recipere, & notitiam nostri, per hoc, vestræ generositati ingerere. Præfixum ergo quodammodò meæ qualitatis in eo cernentes tenorem, quid, barbarus vobis licet, in vestro seruitio nequeam valeámue agere, optimè potestis perpendere. Si itaque placet opus, placeat

& operis executor ſeruulus. Nec dedignemini ſuggerere, tantillum cognoſcere, forſitan enim inter millia præſtantiorum, & iſte ſuum obtinebit locum. Poteſtis autem, ſi libet, eumdem & ad ſeruitium adipiſci, abeſſe enim vobis tenaciam remotiſſimè, vobis audiui, cùm & adſint decentiæ mores illi, quos in ſęculi huius diuitibus diuinitas meritò ſemper ambiuit. Remota igitur difficultate, vltimi poteſtate, ſcientes me hoc inhianter ambire.

Præſaga enim mens quaſi diuinare videtur, meam per veſtram claritudinem releuandam deſtitutionem; tantùm condignam congruámque veſtro dominatui impendere valeam ſeruitutem.................. veſtri per omnia clientulus, commendatórque per cuncta fidiſſimus. Cuius & optatu, noſtróque precamur contingat rogatu, vt qui............. veſtræ decentiæ indolem regali conceſſit proſapia pollere, eovſque dignetur & prouehere, vt in hodierni temporis clero non minus ſint vobis omnia penitùs infra, in futuro nil inter eos inueniri valeat ſupra.

Carmina iſtîc ſubnexui, vt quidam aſſolent, nulla; non ſum enim, mihi credite, Poëta, quanquam nec lateat me poëtriæ penitùs regula. Diffuſiorem námque ſum ſemper amplexus ſermonem, obſcuritatis odio, diffugiens contractiorem.

Tres Epiſtolas poſteriores iampridem ediderat Chappeauillus in Geſtis Pontif. Tungrenſium; Annotat. ad Ratherium pag. 179.

SYNODICA AD PRESBYTEROS, & Ordines cæteros forinsecus, id est, per vniuersam Diœcesim constitutos.

QVIA mirari vos scio, immò murmurare, quod est peius, nonne scio quod tertiò iam vos vocaui, & quasi nihil vobiscum egi. Ne frustra hoc me fecisse putetis, fateor quia explorandi vos causa hoc feci, & quales vos me inuenturum æstimaui, tales, proh nefas! inueni. Congruere mihi
Eccli. 16. 1. infœlicissimo illud statim de sapientia visum est libro: *Ne jocunderis in filijs stultis si multiplicentur: ne oblecteris in eis si non est timor Dei cum illis.*

Moneo igitur paternaliter, & præcipio pastoraliter, vt di-
Heb. 11 6. centis Apostoli reminiscentes, quia *sine fide impossibile est placere Deo*; hoc est, sine credulitate, quæ nobis per Aposto-
Rom. 1. 17. los, eorúmque est successores tradita. Et quia *Iustus ex fide*,
Ibid. id est, credulitate sua *viuit*. Et, *Quidquid sine fide*, hoc est,
Iacob. 2. 17. credulitate Dei *est, peccatum est. Fides* autem, id est, credulitas Dei, *si non habent opera bona, mortua est in semetipsa.* Ipsam fidem, id est credulitatem Dei trifariè parare memoriter festinetis, hoc est, secundum symbolum, id est, collationem Apostolorum, sicut in Psalterijs correctis inuenitur; & illam quæ ad Missam canitur; & illam sancti Athanasij quæ ita incipit: [Quicunque vult saluus esse.] Quicunque vult ergo Sacerdos in nostra parrochia esse, aut fieri, aut permanere, illa, Fratres, memoriter nobis recitet cùm proximò à nobis huc vocatus fuerit.

Moneo & iam vos de die dominico, vt cogitetis, aut si cogitare nescitis, interrogetis quare ita vocetur: vsu enim quotidiano illas res dominicas dicimus, quæ propriè ad do-
Quare Dominica dies sic vocatur. minos pertinent illarum. Eo itaque sensu Dominica dicitur dies, quòd propriè ad Dominum, id est, IESVM Christum pertineat. Cùm verò omnes dies ipsius sint, sicut & omnia quæ sunt in cælo, & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis; inquirendum quare ista solùm dicatur illius esse: Nimirum

Nimirum quia ipse in eo resurrexit sed in quibus Kalendis? Non cures, de die solummodò cogita. Quintâ feriâ post vesperum est traditus, Sextâ crucifixus, Septimâ quieuit in sepulchro, Octauâ resurrexit à mortuis, & inter duorum dierum partem, siue trium integritatem noctium, vel triduo, vt promiserat, facto à corde, id est, interioribus terræ ad Apostolos rediit. Hinc ipsa octaua siue prima feria dies vocatur Dominica: & in quocumque Kalendarum die euenerit, semper est Pascha, id est transitus Domini de morte ad vitam, & vno modo quicquid manduces, vel bibas est obseruanda. Vnde autem obseruanda? Ab opere seruili. Quod autem est opus seruile? Peccatum: qui enim peccat, Diabolo seruit. Si ergo omni die dominico est Pascha, quærendum quid nobis faciendum in ea, Apostolus dicat: *Pascha*, inquit, *Pascha nostrum immolatus est Christus*, Quare Pascha est Christus? Quia pro nobis immolatus. Cur immolatus? vt pro nobis moreretur. Sicut vtique anteà ille immolabatur, cuius sanguine liberandus ab Ægypto populus purgabatur. Ita ergo & iste propterea est immolatus, vt moreretur, propterea occisus, vt nos per sanguinem ipsius à vastatore mundi Angelo, id est, Diabolo, liberati, de Ægypto, id est, inferno erueremur; & per mare rubrum, hoc est, Baptismum, sanguine Domini rubeum, per desertum præsentis vitæ educti, ad terram repromissionis, id est, vitam æternam peruenire possemus. Habes Pascha, id est, transitum bonum; habes agnum pro te occisum; transisti mare rubrum; graderis per desertum. Vide quò graderis: stude peruenias quò venire tibi expedit. Labora cum Dei adiutorio ne aut in Ægyptum redeas, aut in deserto pereas, sed ad Patriam cœlestem peruenias. In Ægyptum verò te redire cognosce, si peccatum quod deseruisti præsumis repetere. Peris verò in deserto, si non perseueras in labore & opere bono. 1. *Cor*. 5. 7.

Sed redeamus ad Apostolum: *Pascha*, inquit, *Pascha nostrum immolatus est Christus*. Posteà: *Itaque epulemur*: Putas quòd dicat crapulę & ebrietati vacemus? Nequaquam; sequitur enim: *Non in fermento veteri*, id est infla- *Ibid*. v. 8. Dies Dominica quæ obseruanda.

tione ventris, vel tumore anterioris peccati, aut affectu ad transacta scelera redeundi, vel alia perpetrandi. *Neque in fermento malitiæ & nequitiæ; sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Id est, vt in opere iusti, in cogitatione simplices, in sermone simus veraces. Quando? Omni tempore. Præcipuè verò in Paschali solemnitate, hoc est, omni Dominica anni integri die: Si enim Dominica est Domini, vtique non nostra dies est: si Domini est, reuerentiâ Domini est honoranda. Sed cuius Domini? Reuerà, qui nos cùm non essemus fecit; qui nos cùm perditi fuissemus refecit; qui nos gubernat, alit, nutrit, defendit, qui vitam nostram quovsque illi placuerit hîc continet, cùm noluerit, eam hinc mutabit, & aut meliorem, pro meritis, aut reddet peiorem. Postremò qui nos iudicabit, & aut in inferno sine fine damnabit, aut in cœlo æternaliter coronabit. Talis igitur ac tantæ potestatis Domini cùm hæc sit propriè dies, honoretur vt eam pro decentia tanti Domini decet. Honorari verò nullo modo nisi ordinabiliter valet. Nisi enim Parasceue sabbatum antecedat, sabbatum diem Dominicam, dies non est vllatenus Dominica.

Parasceue moraliter explicatur. Quid est autem Parasceue? Apostolus dicat: *Probet autem,* ait, *seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice*
1. Cor. 11. 28. *bibat.* Quo pane? Qui ait: *Ego sum panis viuus qui de cælo descendi.* De quo calice? *Calix tuus inebrians quàm præ-*
Joan. 6. 41 *clarus est!* id est, Christus suo nos sanguine satians, quàm
Psal. 22. 5. pulcher, id est, speciosus forma præ filiis hominum! Qui ergo panis, ipse est agnus; qui agnus, ipse Christus, qui Christus, ipse est Pascha; qui Pascha, ipse pro nobis immolatus. Ipse est dies quam non operando, sed gignendo coæternaliter fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Ipse est, inquam, dies, ipse Dominus, cuius ista est dies. De
Ibid. 45. 11. Sabbato illius quid facimus? *Vacate,* ait per Psalmistam Dominus, *& videte, quia ego sum Deus.* Sabbatum verò vacatio dicitur, vel requies, id est, vt quiescamus ab operibus malis & vacemus diuinis obsequiis. Parasceue autem præparatio dicitur, hoc est, vt preparemus cordium nostrorum habitacula venturo ad nos per Corporis & San-

guinis sui substantiam Christo. Si ergo omnis Octaua dies est Dominica, Dominica verò pro resurrectione Domini dicta: Vel, sicut perlepidè quidam inuenitur dixisse, Omnes quia dies Dominus fecit imperio suo, Dominicum fecit sanguine suo, & ædificauit pretio suo. Omnes dies Dominici Parasceue vel Sabbato indigent, Parasceue autem, id est præparatio, non est aliud nisi quod protulimus, hoc est vt probet seipsum homo, id est disquirat, cuius affectus sit, hoc est, si in voluntate cum Dei gratia meliorationis; aut in duritia peiorationis consistit. Si illud primum ius in conscientia sua inuenit, præsumens de misericordia Dei, cum lactucis agrestibus, id est, contritione cordis, & amaritudine gemitus, accinctis renibus comedat agnum. Si non: suadere non audeo vt faciat, viderit quisque quid agat. Omnis ergo dies Dominicus ideò est Paschalis, quia resurrectione Domini decoratus: Pascha verò nostrum ideò est Christus, quia pro nobis immolatus.

Omni ergo Dominica nobis clamat Apostolus: *Itaque epulemur*, id est, carnem Domini manducemus, & sanguinem ipsius bibamus. Vbi sunt autem qui quotidie Missam celebrant, quotidie Pascha faciunt, id est, carnem Agni comedunt, & sanguinem eius bibunt, & vt cætera sileam, de coïtu adulterino filios & filias generant? Vbi qui hesternam ebrietatem, vel crapulam, ante altare Domini super ipsam carnem vel sanguinem ructuant agni? Qui litibus continuis occupantur, qui cupiditia æstuant, qui inuidiâ vel odio tabescunt, qui his quos vt se diligere debuerant deceptionum laqueos tendere nullatenus cessant? Quando taliũ quis Parasceue iam dictum, vel Sabbatum fecit? Timeo de talibus, & vtinam non mei similibus, ne dum putant & comedere agnum; comedant potiùs hircum; & vtinam non illum, qui abductus est in desertum, qui latinè emissarius, hebraicè hazezel, id est, crudelis Dei interpretatur; quem qui in desertum emisit, castra solummodò Dei non est ingredi dignus, nisi loto priùs corpore, & vestibus omnibus; sed hœdum potiùs quartâ decimâ qui die ad vesperam ab omni est populo immolatus. Væ enim illis quibus tantum bonum in tam magnum vertitur malum, hoc est, mansue- 1. *Cor*. 5. 8.

tudo Dei in crudelitatem, dum comedentes vtique carnem, & sanguinem eius bibentes indignè, iudicium sibi manducant & bibunt. Væ, inquam, nobis miseris, & millies væ. Cùm enim sacerdotes non ob aliud vocemur, nisi quia sacrum conficere, & dare populo debemus: Scriptura verò sancta dicat è contra: *Quicquid tetigerit immundus, im-*
Num. 19. 22. *mundum erit:* quomodò saltem dici valet aliquid sacrum immundissimis manibus nostris tractatum? Et cùm specialis noster Doctor atque prouisor Beatus vtique Zeno dicat, in sermone vtique quem de Iuda filio Iacob, & Thamar nuru ipsius elegantissimè composuit; quòd omnium corruptè viuentium Diabolus pater sit, quid valet quod in conspectu omnium qui nos sciunt corruptè viuere, id est luxuriæ de-
Matt. 6. 9 seruire, clamamus Deo: *Pater noster qui es in cœlis*: cùm ille nobis per Prophetam statim respondeat. *Si pater ego, vbi*
Malac. 1. 6. *est amor meus?* Quid enim facis pro amore meo? Quid infectum relinquis pro timore meo? Ista, & illi similia quia vos penitus nescire doleo, imò de talibus nil curare gemisco, pastoraliter vt addiscere festinetis præcipio, & quia sermone ignoratis, bono exemplo Dei populum erudire quæso studeatis. [* Ammonemus etiam & obsecramus, sicut alibi scriptum inuenimus, fraternitatem vestram, vt de communi salute nostra cogitantes attentiùs audiatis ammonitionem nostram, & quæ vobis suggerimus memoriæ commendetis, & opere exercere studeatis. In primis ammonemus vt vita & conuersatio vestra irreprehensibilis sit, scilicet vt cella vestra sit iuxta Ecclesiam, & in ea feminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnos surgite, cursum vestrum certis horis decantate. Missarum celebrationes religiosè peragite. Corpus & sanguinem Domini cum timore & reuerentia sumite. Vasa sancta propriis manibus abluite, & extergite. Nullus cantet Missam nisi ieiunus, nullus cantet qui non communicet; Nullus cantet sine amictu, alba, stola, fanone, & planeta, & hæc vestimenta nitida, & ad nullos vsus alios sint. Nullus cum alba quâ in suos vsus vtitur præsumat Missam cantare. Nullus cum cultellis foris pendentibus, nullus cum calcaribus. Nulla femina ad altare accedat, nec calicem Domini tangat. Corporale mun-

** Hæc edita inter Concilia, in Homilia Leoni 4 PP. ascripta; sub init. paucis immutatis seu additis, inuenies. Videsis etiã in exhortatione, quæ in Pontificali de Ord. ad Concil. Prouinciale seu Synod. celeb. dici solet.*

dissimum sit. Altare coopertum de mundis linteis, super Altare nihil ponatur nisi capsæ & Reliquiæ, aut fortè quatuor Euangelia, & * Buxida cum corpore Domini ad viaticum infirmis; cætera in nitido loco recondantur. * Missalem plenarium, Lectionarium, & Antiphonarium vnaquæque Ecclesia habeat. Locus in secretario aut iuxta Altare sit præparatus, vbi aqua effundi possit quando vasa sacra abluuntur: & ibi vas nitidum cum aqua pendeat, ibique manus lauet post communionem.

al. * *pyxis.* *al.* * *Missale.*

Nullus extra Ecclesiam per domos, aut in locis non consecratis Missam cantet. Nullus solus Missam cantet: Calicem & oblatam recta cruce signate, id est, non in circulo & variatione digitorum vt plurimi faciunt, sed strictis duobus digitis & police intus incluso, per quos Trinitas innuitur, istud signum † rectè facere studete. Non enim aliter quicquam potestis benedicere. Infirmos visitate, & eos reconciliate; & iuxta Apostolum oleo sancto vngite, & propria manu communicate. Et nullus præsumat tradere communionem laico aut fœminæ, ad deferendum infirmo. Nullus vestrûm pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis sepeliendis, præmium vel munus exigat. Videte ne per negligentiam vestram nullus infans sine baptismo moriatur.

Iacob. 5. 14.

Nullus vestrûm sit ebriosus & litigiosus, quia seruum Domini non oportet litigare. Nullus vestrûm arma ferat in seditione, quia arma nostra debent esse spiritalia. Nullus canum aut auium iocis inseruiat. Nolite in tabernis bibere: Curam pauperum & orphanorum, ac peregrinorum habete, & eos ad prandiola vestra inuitate. Estote hospitales, vt alij à vobis exemplum capiant bonum. Omni die Dominica ante Missam aquam benedictam facite, vnde populus aspergatur, & ad hoc solum vas habete. Sacra vasa & vestimenta sacerdotalia nolite in pignore dare negociato aut Tabernario. Nullus vestrûm minus dignè pœnitentem cuiuscunque rei gratiâ ad reconciliationem adducat, & ei testimonium reconciliationis ferat. Nullus vestrûm vsuras exigat, & conductor fœnoris existat. Res & facultates quas post diem ordinationis vestræ acquiritis, sciatis ad Ecclesiam

pertinere. Nullus sine scientia, & consensu nostro Ecclesiam adquirat. Nullus per potestatem sæcularium Ecclesiam obtineat. Nullus per pecuniam alterius Ecclesiam subplantet. Nullus Ecclesiam ad quam titulatus est relinquat, & aliam quæstus causa migret. In alterius parrochia Missam nullus cantet absque Parrochiani Presbyteri, si præsens est, voluntate & rogatu. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem inuitet carnem manducare & bibere vinum, nisi pro eo ad præsens eleemosynam fecerit.

Nullus præsumat baptizare nisi in vigilia Paschæ & Pentecostes, nisi propter periculum mortis. Vnusquisque fontes habeat, & si non potest habere lapideos, habeat aliud vas ad hoc præparatum, in quo nil aliud fiat. Videte vt omnibus parrochianis vestris symbolum & orationem Dominicam insinuetis. Ieiunium quatuor temporum, & Rogationum, & Litaniæ maioris plebibus vestris omnimodis obseruandum insinuate: Feriâ quartâ ante Quadragesimam plebem ad Confessionem inuitate, & ei iuxta qualitatem delicti pœnitentiam iniungite, non ex corde vestro, sed sicut in pœnitentiali scriptum est. Quater in anno, id est Natali Domini, & Cœna Domini, Pascha, & Pentecoste, omnes fideles ad Communionem Corporis & Sanguinis Domini accedere ammonete. Certis temporibus coniugatos ab vxoribus abstinere exhortamini; Eulogias post Missam in diebus festis plebi tribuite.

Nullus sine stola in itinere incedat: Nullus induatur vestimentis laïcalibus: Nullus rem, aut possessionem, aut mancipium Ecclesiæ vendere, aut commutare, aut quocumque ingenio alienare præsumat: Diem Dominicum & alias festiuitates absque opere seruili à vespera in vesperam celebrare docete. Carmina diabolica quæ super mortuos nocturnis horis vulgus cantare solet, & cachinnos quos exercent sub contestatione Dei Omnipotentis, vetate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus illis præsumat Missam cantare, sed & plebibus vobis commissis hoc annunciate. Ad nuptias nullus vestrum eat. Omnibus denuntiate vt nullus vxorem accipiat, nisi publicè celebratis nuptiis.

Raptum omnimodis prohibere : Et vt nullus ad proximam sanguinis sui accedat ; & vt alterius sponsam nullus ducat. Porcarios , & alios Pastores , vel Dominico die ad Missam venire facite. * Patroni filiis suis symbolum & orationem Dominicam insinuent, aut insinuari faciant. Chrisma semper sub cera sit aut sub sigillo propter quosdam infideles.] *al* * *Patrini. Hactenus homilia edita,*

Volumus autem scire de quolibet Presbytero si ex ingenuis parentibus sit natus, aut ex conditione seruili, aut si de nostra Parrochia natus est, aut ordinatus, vel ad quem locum prætitulatus. Si seruus fuit, ostendat chartam libertatis : si de alia Parrochia, ostendat litteras commendatitias, quas formatas vocant. De ministerio etiam vobis commisso vos ammonere curamus, vt vnusquisque vestrûm, si fieri potest, expositionem Symboli & Orationis Dominicę iuxta traditionem Orthodoxorum penes se scriptas habeat, & eam pleniter intelligat, & inde si nouit prædicando populum sibi commissum sedulò instruat ; si non , saltem teneat, vel credat. Orationes Missæ & Canonem bene intelligat, & si non, saltem memoriter ac distinctè proferre valeat, Epistolam & Euangelium bene legere possit, & vtinam saltem ad litteram eius sensum posset manifestare. Psalmorum verba, & distinctiones regulariter ex corde cum canticis consuetudinariis pronunciare sciat. Sermonē *, vt superius dixi, Athanasij Episcopi de fide Trinitatis, cuius initium est : *Quicunque vult*, memoriter teneat. Exorcismos , & orationes ad Catechumenum faciendum , ad fontem quoque consecrandum, & reliquas preces super masculum & fœminam pluraliter , ac singulariter, distinctéque proferre valeat , similiter ordinem baptizandi, ad succurendum infirmis, ordinem quoque reconciliandi , iuxta modum sibi canonicè reseruatum, atque vngendi infirmos, orationes quoque eidem necessitati competentes, bene saltem sciat legere. Similiter ordinem & preces in exequijs agendis defunctorum. Similiter exorcismos & benedictiones salis & aquę memoriter teneat. Canticum nocturnum atque diurnum nouerit. Compostum minorem, id est , Epactas , Concurrentes , Regulares , terminum Paschalem & reliquos, si est possibile, sapiat. Martyro-

** Hoc est, symbolum.*

Casus , vt vocant, reseruat:

logium, & Pœnitentialem habeat, & cætera. De ordinandis pro certo scitote quòd à nobis nullo modo promouebuntur, nisi aut in ciuitate nostra, aut in aliquo Monasterio, vel apud quemlibet sapientem ad tempus conuersati fuerint, & litteris aliquantulùm eruditi, vt idonei videantur Ecclesiasticæ dignitati.

Bona Ecclesiastica in 4 partes diuidenda.

Cùm auctoritas quoque contineat Ecclesiastica; vt de rebus Ecclesiasticis quatuor fieri debeant partes, è quibus vna Episcopi, altera fabricæ Ecclesiæ, tertia Clericorum, quarta debeat esse pauperum & hospitum: si vestram pleniter habetis, de illis quæ ad Episcopum, fabricam, vel pauperes pertinent nullam inuidiam habeatis: Reminiscentes Dominum præcepisse: *Non concupisces rem proximi tui. Et de re quæ ad te non pertinet, ne sollicitus fueris.* De ipsa verò quæ ad vos pertinet fidem inter vos habetote, & communiter eam diuidite, siue sit magna, siue sit modica, scientes Apostolum dixisse: *Nemo circumueniat in negotio,* id est, causa aliqua, *fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de omnibus his, sicut prædiximus vobis & testificati sumus.* Noueritis etiam quòd melius sit omni Christiano fraudem pati, quàm inferre.

Exod. 20. 17.

1. *Thess.* 4. 6.

Laïcos alloquitur,

Quadragesimam, exceptis diebus Dominicis, æqualiter facite, si enim vno die ieiunas, altero crapularis, non Quadragesimam, sed vigesimam fecisti. In Aduentu Domini, nisi festiuitas intercedat, quatuor hebdomadibus à carne, noueritis abstinendum, & coïtu. In Natale Domini viginti diebus ac noctibus à coïtu etiam licito omninò cessandum. Similiter in octauis Paschæ & Pentecostes, Lætaniarum, & omnium festiuitatum vigilijs, sextis etiam ferijs, præcipuè autem omnibus diebus vel noctibus Dominicis. Auctoritate etiam Paschalis festiuitatis compellente monemus vestram dilectionem, in Christo fratres sinceriter diligendi, vt secundâ, tertiâ, quartâ, & quintâ feriâ hebdomadæ maioris ieiunetis vsque ad Nonam, exceptis paruulis, & senio graui confectis, atque infirmis. Quintâ feriâ, horâ nonâ ad Ecclesiam matrem omnes reconciliandi venite. Sextâ feriâ vsque ad nonam ieiunate, & cui placet ampliùs. Septimâ feriâ ante horam decimam nullus præsumat Missam cantare,

tare, nec baptiſmum generale agere. Quòd ſi pro infirmitate aliquis ieiunare non poteſt, proficiat ei ieiunium quod generalis facit Eccleſia, omnes enim in Chriſto vnum corpus ſumus, tantùm nullus ſua importunitate vniuerſitatem Eccleſiæ noſtræ contra Dominum compellat delinquere, & tam glorioſam feſtiuitatem in aliquo violare. De occultis peccatis pœnitentiam vos dare poſſe ſcitote, de publicis ad nos referendum agnoſcite. Clericum nemo veſtrum ſine licentia faciat noſtra: Nullus balbum, vel vltra menſuram blæſum. Nullus eum qui de litteris durum habet ſenſum. Si feſtiuitas, quæ non ſit ſanctę Dei Genitricis MARIÆ, aut Apoſtolorum, euenerit in Quadrageſima, vel Quatuor temporum ieiuniis, magis ieiunium tenendum, quàm feſtiuitatem celebrandam ſcitote; niſi fortè illius Sancti ſit feſtiuitas, qui in eadem Parrochia iacet: quia nulla ſolemnitate ampliùs delectatur Deus, quàm illo ieiunio, quo à cibis abſtinetur & vitijs. [Otioſitas quóque inimica eſt animæ.] Videte ſi abſque horum quæ præmiſimus ſcientia, miniſterium veſtrum facere poſſitis, & plebes vobis commiſſas ad vitam ducere, & Chriſto repræſentare. S. Bened. Reg. c. 48.

Itinerarium RATHERII *Romam euntis.*

NOſſe fraternitatem non ignoro, Filij, veſtram, me pergere cupere præſentialiter Romam, ſed cuius rei gratiâ eſſe prorsùs ignaram. Non enim orationis causâ illuc vado, cùm in Euangelio legam: *Mulier crede mihi quia venit hora, cùm neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem.* Subiuncto: *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum in Spiritu, & veritate oportet adorare.* Quod vtique domi poteſt quiſque peragere. Non imperiali quia imperatum eſt minimè iuſſu: milites ſolùm vt mitterem meos ab eo cùm hoc ſit imperatum. Non bonum quid ſit, Deóque placitum ibidem addiſcam, cùm ſæpiùs hoc tempore cantatum agnoſcam: *Indicabo tibi homo quid ſit bonum, aut quid Dominus requirat à te: Facere iudicium & iuſtitiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo.* Non ſolùm vtique cùm Romam vadimus, ſed & vbicúmque conſiſtimus. Cum Deo

Quid Romæ acturus ſuis Clericis aperit. Ioan. 4. 21. Ibid. v. 24. Mich. 6. 8.

námque semper ambulat, qui à præceptis ipsius nusquam deuiando discordat. Quod sollicitus agere quilibet monetur; hoc est, vt seruiat illi in timore, & exultet ei cum tremore. In peccatoris namque (vt ait Gregorius) pectore incessanter debet spes & formido manere. Iudicium verò quid est facere, nisi quod lex præcipit obseruare. Quod fuit vtique, quod modò ex Euangelio Petro & Andreæ audistis

Matt. 4. 19. ita suasum: *Venite post me.* Hæc est enim lex & Prophetæ, vt post Christum omni tempore debeamus cogitando, loquendo, operando venire. Iustitia verò quam facere suademur, quæ est, nisi iuris, hoc est Legis status? sed cuius legis? Christi vtique. Factam verò quomodò implemus? *Alter*

Galat. 6. 2. *alterius*, ait qui nouerat, *onera portate*; *& sic adimplebitis legem Christi*. Quod est autem onus vnicuique grauius, quàm cùm quis ignorantia premitur eorum quæ illum scire oportuerat ampliùs? Eam igitur cùm non implere nisi inchoatam, inchoare verò nisi agnitam valeamus, quasi discordare verò in pluribus, dum non intelligitur, videamus; vt & me eodem fasce leuare, & vobis inde vtcumque concurrere, quod portare dicit Apostolus, valeam.

Concilium tantorum qui conductu pijssimi Cæsaris illuc ad Apostolicam sunt sedem venturi, adire dispono. Indagare primitus illa studens, quæ quasi disponere sunt prolata, ad quam perduci valeant concordiam. Vt cùm verbi gratia

Cap. 6. ex interpret, Dionysij Exig. in Apostolorum legatur Canonibus: [Vt Episcopus aut Presbyter vxorem suam, quam debet castam regere, non relinquat.] In Nicæno tam rigidè prolatum cernamus Concilio:

Cap. 3. ex ead. interp. [Interdicit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omninò qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem; nisi fortè ma-

Concil. Cæsaraug. c. 5. trem, aut sororem, aut amitam, aut eas tantùm personas quæ suspiciones effugiunt, & cùm Canones dicant [Quòd si quis

Carthag. 2. cap. 7. excommunicatis communicat, sit excommunicatus pariter ipse.] Augustinus verò quiddam quasi contrariũ Classiciano

Epist. 75. Auxilio. cuidam excommunicato mandauerit, cùm neminem nostratium de excommunicatione cuiuslibet nostrum videam curare iusta sit an iniusta. Non ignatus tamen penitus quid inde Beatus dicat Gregorius, cum illo sancto agere cupio libenter inde Concilio.

De subiunctis hîc quoque Capitulis penè vbique paucissimis nisi posthabitis, quid ipse sacer Conuentus censeat, indagare percupio, quæ vtique dum interdicto dicentis: *Qui sine peccato est vestrûm, primus in illam lapidem mittat*: Et, *Hypocrita eijce primùm trabem de oculo tuo*: quilibet quod in se recognoscit, in alio timet corrigere. Canones verò tanta authoritate præcipiant, non inemendata relinqui me, qui falsò à quibusdam prædicor litteratus, ignarum quid de illis valeam saltem cogitare, nedum proferre, efficiunt prorsus: Qua ignorantiâ quò meliùs exui, quò aptiùs possum, quàm Romę doceri? Quid enim de Ecclesiasticis dogmatibus alicubi scitur, quod Romæ ignoretur? Illîc summi illi totius orbis Doctores: Illîc præstantiores enituerunt Vniuersalis Ecclesiæ Principes. Illîc Decretalia Pontificum vniuersorum Congregatio, Examinatio Canonum, Approbatio recipiendorum, reprobatio spernendorum. Postremò nusquam ratum quod illîc irritum, nusquam irritum quod illîc ratum fuerit visum. Vbinam ergo melius insipientiæ consulitur meæ, quàm vbi fons sapientiæ cernitur esse? Accedit ad cumulum commoditatis, quòd misericordia Conditoris Imperatorem nobis concessit æquissimum, pijssimum, sapientissimum, Dominum scilicet nostrum Cæsarem gloriosissimum, qui cum præ omnibus qui sub cælo sunt iam, dictis, cæterisque Regalium prærogatiuarum insignijs inæstimabiliter polleat; Sanctissimum Papam, Dominum vtique IOANNEM Episcopum, secundum proprietatem sui vocabuli, *gratia Dei*, ad idem opus electum, Romuleæ quidem Vrbi Papam instituit dignissimum; Orbi verò vniuerso Patrem & Prouisorem industrium; quos conuocaturos Synodum autumo vniuersalem, concedat Deus sanctæ suæ Ecclesiæ, vt expedit, vtilem.

Ioan. 8. 7.
Luc. 6. 42

Doctrinâ cæteris præcellit Ecclesia Romana.

Adero itàque si Deo annuente valuero, digitóque compescens labellum tantò eos qui aderunt audire curabo humiliùs, quantò mihi necessarium considero ampliùs. Sapientissimos enim tam de isto Regno, quàm & de his qui cum Domino nostro venerunt semper Augusto, illîc affuturos cognosco; quorum doceri Magisterio cupio de his saltem quæ hic capitulatim congesta ideò habeo, quòd ple-

nitudinem eorum in illorum codicibus contineri confido. Sunt verò hæc quæ ab omnibus obseruari valerent, si obedientes Deo existere vellent. Nec contraria vtique tempori, nec patriæ incongrua, ipsis vtique omissis quæ antiquis solummodò, vel transmarinis congruentia sunt visa, non nobis. Cùm igitur quasi in quibusdam Medicinalibus libris carnalia, hæc animarum sint congesta in Canonibus sanctis remedia: vt videlicet, qui illa quæ in libris Medicorum leguntur perceperit, ab ægritudine liberetur, qui neglexerit, suo merito moriatur: sic animarum qui despicit remedia occasione alia mortem euadere qualiter possit æternam discere cupio. Ignarus adhuc nempe stultus existo. Dicente quoque Apostolo: *si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur*: Iudicari verò sicut sæculariter lege mundana, ita Ecclesiasticæ sanctione debeamus Canonica, qui iudicari ea despicit temporaliter; Vtrum Iudicium illud euadere vllo modo possit, quo damnatus quisque in æternum peribit, dicat quilibet alius: Nam ego hinc sum penitus mutus. Iudicium sanè quomodò facimus, si ius nobis à Deo per sanctissimos Patres indictum negligimus? Iustitiam quam si legem non seruamus canonicam? Cum Deo qualiter ambulamus, si ab his quæ sequenda præcipit, deuiamus? Noxia cæterùm sollicitudo, quam gerendorum non efficit rectitudo, cùm recepturum quemque secundùm quod gessit, siue bonum, siue malum; euidens esse valeat certitudo. Extra canonicæ igitur rectitudinis diuersans lineam, quam salutis habere potest, quæso, fiduciam, cùm scriptum sit: *Atrium quod est foris non metieris, quia datum est Gentibus*? Quibus verò Gentibus, nisi de quibus Psalmista dixisse intelligitur Domino: *Liberator meus de gentibus iracundis*? Vt enim homo malus alibi vocatur Diabolus, sic Legio Dæmonum nomen hîc possidet non incongruè gentium. Dæmonibus ergo traditur, qui in forinseco atrio inuenitur, quia qui extra normam Ecclesiasticæ rectitudinis, etiam in Ecclesia corpore positus, conuersatur, intus quidem esse corporaliter conspicitur, sed animaliter in atrio exteriori stare probatur. Vel certè gentibus datur, qui Ethnicis sociatur; Christianus enim licet dicatur, nequaquam est, qui in Christo contrarius

[Margin notes: 1. Cor. 11. 31. — Apoc. 11. 2 — Psal. 17. 48.]

eſt , Canonibus verò ſanctis qui non obtemperat, Chriſto rebellat. Gentibus verò , niſi ſe infra menſuram lineæ recollexerit, dabitur, quoniam quidem non poterit eorum contubernio ſociari; quorum nec lege teneri , nec diſciplinâ corrigi , nec mores voluit imitari. Væ autem noſtrum alicui, extra menſuram canonicam cui contigerit inueniri , cùm Electorum populus cœperit recenſeri. Electus enim nemo, qui non canonicus , qui non electus.

Dicat ſanè aliquis veſtrum , tua quid refert talia cæteris , & vtique te præſtantioribus, hinc minimè curantibus, agere? Refert, inquam , refert omnimodis , & in tantùm expedit, vt , *O vos omnes qui tranſitis per viam attendite , & videte , ſi eſt dolor ſicut dolor meus* , edicere poſſem , niſi inſenſibilitatis ſtupore languerem. Omittam quippe ter me contra Canones exulatum , millies iniuriatum, Epiſcopium mihi inlegaliter ademptum, alium ſuper me adulterè adductum, receptum. Iterum eo miſericordiâ pijſſimi Cæſaris , præcepto Apoſtolici qui tunc Romanæ præerat Sedi , iudicio Epiſcoporum ſynodaliter reſtitutum , ab eodem inuaſore (vobis non penitùs intantùm ignaris , neque eidem contrarijs, vt mille non defuerint qui vos penè omnes , ne dum conſenſiſſe , hoc crediderint machinaſſe) poſteà comprehenſum , pulſum , iniuriatum , expoliatum , cuſtodiæ mancipatum. Omnibus verò his, licet tam indiſcuſſis, relictis, quaſi in eis nil inueniri valeret , quod reprehendi legibus vel leuiter poſſet : Miſericordiâ iterum Creatoris, clementiâ Imperatoris , ſubuentu excellentiſſimæ Ducis ereptum , reductum, à vobis verò tam inhumanè receptum , vt non difficilè fuerit in vultibus veſtris coniecturari , quàm non libenter me videritis reuerti , cùm & exinde tot me non deſinatis iniurijs laceſſere , vt omni me prærogatiuâ ordinis Epiſcopalis adeò, ſicuti ante , ita & poſt, non dimittatis priuare, vt nihil ex ea mihi relinquatis præter Chriſmatis confectionem, & chriſmandi quidlibet cum ſubſcriptionibus poteſtatem. Adeò quoque de vobis ſim inhonorus, vt omnes Coepiſcopi illuc venturi de Clericis ſuis parere mihi habeant honorari ; ego de vobis nec vnum ſim habiturus ; cùm de mea paupertacula non ſim vobis adeò inhumanus , vt mili-

Ter ab Epiſcopatu expulſus.

Reſtitutus carceri ab inuaſore mancipatur.

Iterum reuocatur.

tari beneficio habeam, & hoc gratis, decem ex vobis ditatos.

Omittam tamen, vt dixi, illius omnia ista respectu, qui dixit: *Nolite resistere malo.* De Synodo à nobis quid agendum nuperrimè acto. Scitis enim, scitis, me semper hoc agere, ideo distulisse, cùm bis in anno idem præceptum sit facere, quòd dicerem me vnde Synodare deberem omnino nescire. Solet enim in Synodis quid contra Canones actum est emendari. Sed si hoc agere tentauissem, omnibus quæ in Canonibus sunt scripta regyratis, de nullo eorum vos curare viderem omnimodò: Equibus si vel aliqua proferam, si legeretur quod superiùs tetigi, hoc est, [*subintroductam habere personam, nisi sororem*] & cætera quæ sunt inibi notata, quem vestrum ab huius neglecto præcepti potuissem excipere? Rursum si lectum impleretur, [* *si quis Presbyter vxorem duxerit, deponatur,*] magis autem pelli debet si adulterium perpetrauerit, quis ex vobis inde positus, isset? Rursum si recitaretur: [* Præcipimus vt bigami non admittantur ad Clerum] quem ex vobis considerem legaliter ad Sacerdotium fuisse prouectum? Et, vt ad minora, vobisque pernulla veniam, si legeretur: Contemptores Canonum acriùs arguendos: de conspirationibus etiam & conspiratoribus, de periuris, de ebriosis, & qui in tabernis bibunt, & qui vsuris inseruiunt, si legaliter synodarem, quem ex vobis indemnatum relinquerem? Si periuris saltem pœnitentiam legibus indictam ipse dicerem, quem de vobis Missam celebrare permitterem? Si multinubos à Clericatu repellerem, quem nisi puerulos in Ecclesia relinquerem? Si manzares abijcerem, quem ex eisdem puerulis stare in Choro permitterem? *Expectaui*, inquit, *vt faceres iudicium, & ecce iniquitas, & iustitiam, & ecce clamor.* Quis clamor? Pessima fama, malum exemplum. *Clamor*, inquit, *Sodomorum venit ad me.* Breuiter dixerim: Causa perditionis totius mihi populi commissi, commanentes illi sunt Clerici. Quem enim Laïcorum de adulterio conuenire ausus fuissem in Synodo, quem de periurio, quem de quouis flagitio Clericorum frustratus iudicio? Quis enim ille esset, cui non continuò ille, & si labijs non auderet, corde diceret: *Hypocrita,*

Matt. 5. 39.

Conc. Nic. vbi sup.

* Concil. Rom. cap. 19.

* Innocēt. I epist. 4. cap. 2. Gelas. I. epist. 9. sub med. Conc. Hispal. 2. c. 4.

Quā peruersi Clericorum Veron. mores.

al. * Manzeres.

1. *Ex scorto natos.*

Isay. 5. 7.

Genes. 18. 20.

Matt. 7. 5.

id est, *Pseudoclerice, eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc prospicies, vt educas festucam de oculo meo.*

De talibus igitur cùm nulla penes nos omninò sit quęstio, vnde Synodus agi deberet, vnde, rogo, Concilium? Recolitis namque, cognosco, me præcepisse, vt duobus diebus Archipresbyter, & Archidiaconus, me absente, aduentantes cum ordinarijs omnibus pariter residentibus discuterent, die tertia emendanda mihi omnia recitarent. Factum est, residens interrogaui quid actum fuisset. Respondit cuius intererat vos inquisisse de psalmis, & huiusmodi, &, Deo gratias, non malum adeò inuenisse. Quid haberem ergo de tot sanctis, nisi Deo gratias dicere? Psalmos non malè adeò scirent, immunes à cæteris culpis existerent; vnde quæso Synodus agi deberet? Deceptionem igitur animarum hoc esse intelligens maximam, vnum in corde dixi, aliud labijs protuli. Corde enim mihi ipsi sum ita conquestus: Quis tu hîc, aut quasi quis hîc. Labijs verò ita dicenti respondi: Si de Psalmis, & non de alio in isto Concilio debet esse conquestio, me primum ad examen producite, conuinci nam possum me illos non vt competeret scire. Vnde igitur Synodus ageretur, nil ampliùs quod emendaretur inuento? Siscitatus itaque de fide illorum, inueni plurimos neque ipsum sapere symbolum, qui fuisse creditur Apostolorum. Hac occasione Synodicam scribere omnibus Presbyteris sum compulsus, in qua continetur primitus ita suasum. Moneo igitur paternaliter, & præcipio pastoraliter, vt dicentis Apostoli reminiscentes, quia *sine fide impossibile est placere Deo*, hoc est, sine credulitate quæ nobis per Apostolos, eorúmque successores tradita: Et, quia *iustus ex fide*, id est, credulitate sua *viuit*. Et, *Quicquid sine fide*, hoc est, sine credulitate *Dei est, peccatum est, fides* autem, id est, credulitas Dei, *si non habeat opera* bona, *mortua est in semetipsa*. Ipsam fidem, id est credulitatem Dei, trifariè præparare memoriter festinetis, hoc est, secundum symbolum, id est, collationem Apostolorum, sicut in psalterijs correctis inuenitur, & illam quæ ad Missam canitur, & illam S. Athanasij, quę ita incipit: [Quicunque vult saluus esse.] Quicunque vult ergo sacerdos in nostra Parrochia esse, aut fie-

Ob summã Clericorũ Veronens. ignorantiã Synodicã orationem edidit Ratherius.

Heb.11.6.

Heb.10. 38.

Iac.2.17.

ri, aut permanere, illas tres memoriter nobis recitet, cùm proximè à nobis huc vocatus fuerit. Istud cùm & mediantem Quadragesimam illis scribenda, atque memoriæ mandanda dedissem, & inobedientes extitisse vidissem, dum quid inde canonicè agere possem inquirerem, metus illorum quosdam tantus inuasit, vt promisso mihi ad iter carpendum auxilio, pollicerentur se deinceps descriptionem Beati Athanasij cantaturos, & reliqua inibi descripta iuxta possibilitatem suam facturos. Ad quod cùm titularios omnes, & illos de plebibus paratos, Deo gratias, inuenissem, vos Cardinales, qui vt quondam Scribę & Pharisæi populares, ita istos in perditionem mittitis omnes, ita hinc manere adhuc cerno rebelles, vt eligatis cum inimico eiusdem fidei Arrio in æternum damnari, quàm hoc publicè vt aliarum Ecclesiarum Clerici cantando salubriter vinci.

Tali namque me infœlicissimum necessitate vrgente, non haberem illuc pergere, vbi possem ex hoc consilium aliquod inuenire? O Chronologia Ratherij pessima, ô veritas eidem perosa! Quàm enim optabiliùs fuisset vt solus ipse mendax existerem, quàm talia de vobis penè omnibus veraciter dicere possem! nec ipse valeo æstimare, qui talia compellor infœlix proferre. Clamandum igitur clamandum, & sine intermissione dicendum: *Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.* Angustiat nam neque immeritò non immemorem sui propensio nimiùm talis: [Non minùs enim mala consuetudo, quàm perniciosa corruptela funditus eradicanda] est Osio rigidissimo illo in Sardicensi clamante Concilio; alibi etiam alio: [Cedat consuetudo auctoritati; prauum vsum lex & ratio vincat, dum contempta penitus auctoritate Canonum, consuetudini prædecessorum vestrorum, Deo ipso similiter qui eosdem instituisse noscitur Canones rebellium, vos tam obstinatè inniti considero, mecum vos indesinentissimè tam pro illis, quàm pro vobis, Deo clamandum inuenio: *Peccauimus cum Patribus nostris: iniustè egimus, iniquitatem fecimus.* Cum Iosia quoque Rege sanctissimo, nobis alterutrum: *Ite consulite Deum super me, & super populum meum; & super omnem Iudam.* (Quem intelligere possumus confessione Dei insignem Catholicam Ecclesiam)

Psal. 84. 5

Cap. 1.

Iudith. 7. 19.

4. Reg. 13. & seq.

Ecclesiam) *de verbis voluminum istorum*, Canonum scilicet & Decretorum, quæ continentur in archiuis Ecclesiarum: *Magna enim*, ait ille, *ira Domini succensa est contra nos; quia non audierunt Patres nostri verba librorum istorum, vt facerent omne quod scriptum est in eis*. Vt Patres intelligas non solùm Ecclesiarum Pontifices, sed & illarum Maiores; quatenus ille saltem cuilibet nostrum respondere dignaretur: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Pro eo quod audisti: verba voluminis, & perterritum est cor tuum. & humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores eius: quòd videlicet fierent in stuporem & maledictum, & scidisti vestimenta tua, & fleuisti coram me, & ego audiui. dicit Dominus. Idcircò colligam te ad Patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.* * *Circuite*, inquit Dominus alibi, *circuite vias Hierusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem; & propitius ero eis. Quòd si etiam, viuit Dominus, dixerint, & hoc falsò iurabunt Domine oculi tui respiciunt fidem: Percussisti eos & indoluerunt: Attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam, indurauerunt facies suas supra Petram, & noluerunt reuerti. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti ignorantes viam Domini, & iudicium Dei sui, ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, & iudicium Dei, & ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Idcircò percussit eos Leo de sylua, lupus ad vesperam vastabit eos*: Leo scilicet rugiens quærendo quem deuoret, id est Diabolus Lupus & isdem, qui ob negligentiam mercenariorum, Pastorum vocabulo non iure possidentium, sed inlegaliter vsurpantium, rapit & dispergit oues; non solùm per se, sed & per membra sibi cooperantia sua, vineamque Domini Sabaoth à primore vastantia.

4. Reg. 22. 13. — *Ibid. vers. 18. & seq.* — * *Ierem. 5. 1. & seq.*

Et heu! quàm non disconueniunt miseris talia nobis. Nos enim ipsi sumus æstimatione, quamuis non re, Optimates: nos inquam, quos relictis pauperibus legísque Dei penitus ignaris alloquitur sermo Dominicus; nos legendo viam Dei cognoscimus, quam pergere declinamus, nos iu-

dicium Dei nostri: Sed nos magis contemnendo iugum ipsius suaue, sed volentibus, & onus leue non-dedignantibus, attamen ferre, quasi confregimus illud, rupimus vincula legis canonicæ nihil de illa curando. Idcircò verendum ne peiora nobis contingant, quàm illis, de quibus hæc tunc præsentaliter dicebantur, vtpote qui non solùm illos, qui tunc loquebantur, sed ipsum contemnimus, qui non tantùm per ipsos, eorúmque sequaces, sed & per seipsum nunc nobis loquitur Deum. Peior autem multùm est leo animas deuorans, quàm leo pecora lanians; lupus interimens spiritaliter homines, quàm lupus deuorans corporaliter oues. Maximè si hoc nobis contingat ad vesperam, hoc est, quando præsentem terminabimus vitam. Cuius periculi metu iter compellor arripere, istud aliorum quæsiturus consilium, quia in me non inuenio vllum.

Cruciant me nam non parum fateor ista quærentem, istis vtrúmnam contemptis restet salutis alia, quòd neque suspicor, via. Si enim quod Canonicum est Catholica defendit Ecclesia; Catholicum se vsurpatiuè, reor, pronuntiat, qui Canonibus sanctis præsumptiuè repugnat. Fidem autem vt cantemus Catholicam nisi quisque integram, inuolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit. O autem concessio firma, quòd Catholicus non sit qui legem canonicam respuit, quódque vitam æternam consequi nemo nisi Catholicus possit. Quòd cùm ita innutantes atque certissimè constet, quid cogitare, quid possumus æstimare de illo tam publico Canonicæ legis, qui inter nos versatur contemptu; quo non solùm illa quæ tam seueriter sunt prohibita ministris Ecclesiæ de cohabitatione mulierum in Niceno sancita Concilio; & illud quod alibi tam austerè fertur, vt suprà habetur; in Neocæsariensi quoque non leuius tale quid continetur Concilio: [Presbyter si confessus fuerit, quòd ante ordinationem corporali peccato deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officijs propter studium bonum.] Quæ vtique in se recognita quemlibet in desperationis voraginem poterant mergere, nisi fuisset prædictum: *Nescit homo vtrum odio an amore dignus sit; sed omnia in futurum seruantur incerta.* Si enim

Catholicus non est qui Canones cõtemnit.

Symbolum S. Athanasij.

Can. 9.

Eccl. 1. 9.

qui ante ordinationem corporaliter se peccasse confitetur, tam austerè feritur, quid de eo qui post ordinationem mœchatus millies fuisse cognoscitur? De quibus vtique quidam, licet perrari, dum videantur immunes, de leuioribus quasi & vsu aliter adeò vsurpatis, vt neque iam trahantur in culpam, quid dicendum, quid cogitandum, vt sunt verbi gratia ista: [Episcopus Presbyter aut Diaconus qui in seditione aliqua arma sumpserit, ab omni cœtu Christianorum deponatur.] Et, [Episcopus Presbyter & Diaconus aleæ & ebrietati deseruiens, aut desinat, aut deponatur,] & alia huiusmodi innumera, quæ non leuiùs quàm cohabitatio mulierum & fornicatio vel adulterium, incestuositas naturę ipsi quoque aduersa, canonicâ feriuntur macherâ. Conc. Tolet. 4. c. 45. Can. Apost. 42. Cōc. Constant. 3. c. 5.

His igitur superbè neglectis, Catholicus qualiter quis, nedum appellari, saltem valeat non video æstimari; Cùm, vt supra protuli, in Nicæno dictum legatur Concilio. [Quod Canonicum est defendit Ecclesia. Quamuis enim, dicente Domino: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, criminosis sibi consimiles vel defendentibus, vel occulentibus, deponendos legaliter nemo deponat, damnandos non aliquis damnet, non ideò damnationem per Spiritum sanctum illis illatam poterit euadere, & quos ipse Dominus fures vocat & latrones, Pastores ouium ipsius existere. Simoniacum enim quis quid perpetrans damnationem Simonis non poterit euadere, nec Gietica lepra carere, qui quod fecit Giezi, fecerit ipse. *Vt inquiratur*, inquit Dominus (quasi de Iudęis solummodò dicens:) *sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est super terram* à generatione ista *à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter Templum & Altare.* Cùm vtique illi, quibus hoc dicebat, neque Abel, neque Zachariam, nec quemlibet Prophetarum interfecerint; sed quia eis qui hoc fecerant, in malitia similes fuerint; & idcircò vindicta consimili plecti debuerint. *Colligite*, inquit etiam alibi Dominus quandoque dicendum, *Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum:* hoc est, pares in scelere in damnatione simili iungite. Si ergo ita est, vti damnatus est Maximus Cinicus, ita damnantur socij in eodem scelere ipsius; vti

Matt. 8. 22.

Matt. 23. 35.

Matt. 13. 30.

Photius, ita & imitatores illius; vti Constantinus Romanæ sedis inuasor, ita ipsius quilibet imitator: & sicuti eorum irrita ordinatio, ita & istorum neque dissimilis condemnatio. Et heu! fidei Catholicæ integritas, antiqua sanctitas, & vera quò euasisti Christianitas. Rogas? Faciamus nam eam respondere quasi præsentem. Præsens est enim, licet præ paucitate nimia lateat. Neque enim adhuc tempus illud præterit, quod ipse Dominus eidem ita loquens imposuit: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

Matt. 28. 20. Taceat ergo de se, loquatur de illa falsò Christianitate vocata: *A sollicitudinibus*, ait Dominus, *& diuitijs, & voluptatibus, vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.* Quem

Luc. 8. 14. verò fructum? Quo pascerentur vtique Christianitates; in regno Cœlorum incurrentes pariter Altissimi odium; ita enim testatur & Apostolus: *Quicunque*, inquiens, *voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur.* Quod tamen nisi eâ figurâ prolatum intelligatur, quâ per id quod continet hoc quod continetur, monstratur, quandam quasi ingratitudinem eorum quæ nobis contulit Deus suadere monstratur. Si enim sæculum, quod nostri causâ fecit Deus, minimè diligimus, quasi ingrati Conditori atque largitori illius existimus. *Vidit Deus*, inquit Scriptura, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*: Quod igitur Deo ipsi valde bonum est, visum nobis quomodò esse debet inuisum? Intelligamus ergo non illud sæculum, quod mundus vocatur, hoc est, cælum, terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, vel illas reuolutiones temporum, propter quas nostra ista vocatur sæculum vita, odio habere quemuis debere, sed quod perperam in hoc agitur sæculo, hoc est, superfluitatis primùm illorum ambitum, quæ vsui nostro istud ministrat sæculum, inde voluptatem, post omnimodam vitiositatem. Quicquid ergo bonum Deo ipsi videtur, vt vtile diligamus, quod malum, vt noxium odio habeamus, vt inimicitiam Dei euadere, & inter illos, qui verè sunt Christiani, computari quoquomodo valeamus. Quod tamen facere nullo modo possumus, nisi quod Canones sancti præcipiunt, faciamus.

Qui sæculũ fugere, quî diligere debeamus.

Iacob. 4. 4

Genes. 1. 31

Sed vt ad me meique reuertar consimiles, hoc est, Cano-

nibus sanctis vsque modò rebelles, qualiter hoc facere valemus, cùm omnibus generaliter pœnitentiæ post lapsum sint indulta remedia, nobis verò miserrimis ipse Dominus dicat; Quod *si sal*, quod nos esse debuimus, *euanuerit, ad nihil vtile sit: neque in sterquilinium* saltem, quod pœnitentiam figurari alibi ita habemus: *Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora*, id est, fœtorem criminum illius ad memoriam ipsius reducens, pœnitentiam agere illam compellam; quæ vtique nobis quoque infœlicissimis denegatur, cùm post pœnitentiam quis nec Clericus esse lege Canonica sinitur. Quid ergo miseri, quid vndique facimus conclusi? Nobis incessanter clamatur: *Quicunque comederit de carne sacrificij, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo.* Itemque: *Homo sacerdos de semine Aaron qui habuerit maculam, non offeret panes Domino, nec accedet ad ministrum eius.* Qualiter igitur miserrimi, qualiter ab illa immunditia lauari, qualiter his valemus maculis ablui, qui post lauatricem criminum pœnitentiam nedum sacerdotio fungi, in Clericatu saltem non permittamur linqui? Esto istud solummodò miseris obstaret immaniter nobis, quid de nobis æstimandum commissis? Quid de his quæ lauari, mundari, & à nobis debuerant benedici, quæ consequenter immunda noster effecit, proh dolor! tactus, Domino dicente: *Quod tetigerit immundus, immundum erit*? Si verò pauci fuissemus, quod vtinam fuissemus, indignis atque repulsis Dei gratia, qui nobis valerent suffici inueniri forsitan possent, non tale fuerat periculum. Num verò, proh nefas! cùm conquerens clamet Dominus, dicens: *Attamen hi simul omnes confregerunt iugum, ruperunt vincula*; quod remedium inuenit decepta quam regere debuimus Ecclesia, cùm omnes nos simul confregisse iugum, vincula rupisse, vox conqueratur Dominica? Dicente enim Iacobo: *Confitemini alterutrum peccata, vt saluemini, vestra.* Neocæsariensi verò continente superius scripto capitulo est: [Presbyter si confessus fuerit quod ante ordinationem corporali peccato deliquerit, Oblata nõ consecret, manens in reliquis officijs propter studium bonum.] Quis Missam cantat, cùm

Marginal notes: *Luc.* 14. 34 — *Luc.* 13. 8. — Qui ad Clerum nõ admittendi. — *Leuit.* 7. 30. — *Ibid.* 21. 17 — *Num.* 19. 22. — *Ierem.* 5. 5 — *Iacob.* 5. 16. — Can. 9. *Variat lectio in editis.*

ſententia iſta, penè omnibus oblata non conſecrare prohibeat? Et vide quanta hîc continetur aduerſitas. Oblata enim non permitteris conſecrare, ſi te peccaſſe confiteris, ſalutem non conſequeris ſi te peccaſſe confitearis. Quid igitur de vobis faciam fratres & Compresbyteri mei? ſi peccata veſtra non confitemini, timeo ne non ſaluemini: ſi confitemini, oblata niſi contra vetitum conſecratis. Si contra vetitum conſecratis, ignem alienum accenditis. Verendum igitur ne quorum exemplum tenetis, eorum ſimilitudine pereatis.

Deſperare itaque vos mecum compellerer, niſi iterum lectum ſæpiùs recordarer: *Neſcit homo vtrum odio an amore ſit dignus.* Quis enim nouit ſi cui noſtrum ſit conceſſum anteà conuerti, quàm mori? Fœlices enim hac lege depoſiti fœlices expulſi, fœlices ſuis rebus ſpoliati, & Epiſcopijs viduati. Si tamen eis aliquid huic eueniat ſimile, quod Scottigenis duobus audiuimus eueniſſe. Quidam enim potentior ſuper impotentiorem inſiliens ſede illum propria pepulit, eique præſedit. Erat illi quidam pauper omnibus membris contractus abeuntem, qui ita eſt alloquutus. Cui me deſeris Pater? Deo inquit. Eſnè vnquam reuerſurus? Non, niſi tu me reduxeris, infit. Seceſſit igitur ſepulchrum adiens Domini: interiecto tandem tempore, tanta lues totam vnde Sanctus vir ille fuerat pulſus inuaſit prouinciam, vt vix vſque ad decimam hominum peruenerit ſuſcitatus ieiuniorum, Lætaniarum, & eleemoſynarum inſtantiâ, reſpondit modo quo ei placuit Dominus, eiúſque inuaſoris confeſſione monſtrauit, ſtragem illam hominum illius ſcelere contigiſſe. Reatus igitur ſui conſideratione permotus, relicto quem inuaſerat Epiſcopio, abſceſſit, inſulamque quamdam pœnitentiam finetenus acturus introijt, ſolitarius quidem manere voluerat, ſed vicinorum beneuolentia hunc ſæpiùs viſitabat; cùm repentè incolis deficientibus maxima inuaſit Patriam fames, quæ compulit liberalitatem illum Sanctum virum alentium aliquantulùm repigrari. Trieris magna in littore caſu reſtiterat, eam ingreſſi quos educabat puerili fame cogente, poſt ludum quemcunque obdormierunt. Remigio itaque Angelico illis dormientibus ad aliud littus patriæ perignotæ venitur. Cui Rex eiuſdem patriæ circumequitans, præſto-

Eccleſ. 9. 1.

Hiſtoria cuiuſdam, qui inuaſerat Epiſcopatum pœnitentiam agentis.

latus cum admiratione maxima nauim sine hominibus rectissimè aduentantem, puerulos solùm in ea reperit dormientes. Expergefactos vnde essent interrogat. Vt fiuit ergo illa ætas, cùm de fame quam vir Domini patiebatur ab eis fuisset edoctus, eis primùm cibo refectis, cubam frumento onerari præcepit: sícque puerulis intus remissis, & statim somno nutu Dei correptis, ad aliam ripam nemine remigante perducitur, & Dei famulus cum tota insula ab inediæ periculo liberatur; sed quò abisset nullum contigerat nosse. Quærentibus consilium affuit qui diceret, se audisse illum dicentem, quòd numquam reuerteretur, nisi eum ille clinicus reduxisset. Inito itaque inter se consilio clementia sui confisi Pontificis præceperunt in nomine Domini vt surgeret, & post eum quantocyùs festinaret. Mirum dictu, surrexit, perrexit, Hierosolymis eum inuenit, reduxit, receptus est, & in sede propria relocatus.

Æstimet qui valet expulsoris & expulsi quæ potiora fuerint merita. Ille pœnitentiâ suâ Angelos ad sibi auxiliandum, imò loquar, vt ita, famulandum coegerunt. Iste paralyticum medium fecit transcurrere mundum; sed cùm tantùm valeat pœnitentiæ perfectio, mirum quod Clericatum forsitan vt iste effectus fuerat sancto decreto interdicat Canonico, cùm nemo dignius fieri Clericus possit videri, quàm is cui per pœnitentiam sanctam contigerit fieri. Cui tali igitur aliquid, vel quiddam aliud ad vindictam tanti pertinens sceleris euenit, aut sponte sua ipse suorum est vltor facinorum, de eo nil post eius dubito finem. Cui verò nihil in hoc sæculo incommodi contigisse considero, sentiat alter de illo quod valet, ego sententiæ illi performidolosæ innisus, quâ de talibus dicitur: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Illud Ioannis Apostoli conuenire formido: *Est peccatum ad mortem*, subaudis vsque perdurans, non pro eo dico, vt quis roget: Quare? Quia, vt Beatus exponit Gregorius, [Iumenta in stercore suo computrescere est, carnales quosque in fœtore luxuriæ vitam finire] quod & de cæteris nil obstat sentiri sceleribus; quia dicente Domino, quòd *qui perseuerauerit in bono, hic saluus erit*: ita è contra, qui perseuerat in malis, absque dubio perdi-

Iob.21. 13.
1. *Ioan*. 5. 16.
Ioël.1. 17.
Lib. 24. Moral. c. 6. sub init.

Matt. 24. 13. tus erit. Et miserum me: quomodò potest esse non perditus, de quo clamat Apostolus: *Hoc autem scitote intelligentes,* Ephes. 5. 5 *quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est Idolorum seruitus, non habet hæreditatem iu regno Christi & Dei.* Væ ergo, væ miseris nobis: Qui enim alij in ista sunt multitudine nisi, proh dolor: huiusmodi? Liquet enim quòd omnis coïtus inlegalis, aut fornicatio, aut adulterium sit. Lex autem nulla Altaris Ministris indulget coniuga; fornicatores verò isti, immundi, vel auari, nulli sunt alij, nisi quibus euenit in ijsdem flagitijs mori, Domino misericorditer promittente: Ezech. 18. 21. *Quacunque horâ peccator conuersus fuerit, & ingemuerit, saluus erit*: Ecce consilium, ecce remedium vestrum. Vtinam, tam facile existeret nostrum. De nobis enim Ezechielem Prophetam quasi requirendo Dominus alloquitur, dicens: Ezech. 15. 2. *Fili hominis quid fiet de ligno vitis?* & cætera, quibus nil terribilius æstimare valet, qui quod Gregorius indesinenter sentiat, nouit. Quid igitur faciemus? Oratiunculam quamdam in Psalterijs inueni quibusdam, quam si quotidie Domino funderemus, & cooperando impetrare, vt exaudiri mereremur pro viribus studeremus, profuisse nobis aliquid fideremus. Est autem huiusmodi: [Salua nos omnipotens Deus, & per merita & intercessionem Sanctæ Dei genitricis MARIÆ, omniumque Sanctorum; esto nobis propitius & clemens; concessâque veniâ præteritorum, da nobis deinceps velle, posse, & perficere quæ tibi placent, & nobis expediunt. Da nobis in tribulatione solatium, in persecutione auxilium, in omni tentatione virtutem. Da nobis de præteritis veniam, de præsentibus quoque malis emendationem, atque de futuris largiri nobis dignare custodiam. Per, &c.] Sed quid iterum agimus, Fratres? Ecce nam contrarietas maxima rursum: clamatur enim nobis: *Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.* Quanta autem hìc sit inter nos hinc paret aduersio legis, vt cùm exprobrando quondam Dominus dixerit: *Et erit sicut populus sic sacerdos.* Nunc peiores multùm sint sacerdotes nostri, pro dolor: quàm populares.

Tanta ergo interceptus consilij difficultate, consultares coactus requirere, nusquam dum nullum inueniam, pergere,

gere, vt dixi, ſatago Romam. Proſperet Dei pietas intentionem in hoc miſericorditer meam: Plurimos verò veſtrum compererim, dum inde lætari quaſi non debeam iſthuc vnquam reuerti, monere vos neceſſarium duco, vt mihi & vobis communem hanc noueritis fore omnimodis ſortem, videlicet vt ſi iſthîc præfinitum mihi eſt mori, non poſſim illuc omninò defungi. Si vos illîc verò debetis tempus conceſſum finire, hîc nullo modo terminum vitæ poſſitis habere. Cuiuſcunque modi erga me verò animi ſitis, commendo vos cuſtodiæ diuinæ, diſcendi amore coactus hinc abiens pietatis.

SERMO VALDE PROLIXVS

DE QVADRAGESIMA

Ratherij Veronenſis; vel inefficax ſe viuente, vt eſt ſibi viſum, garritus.

1. CVM neminem diuinis lateat imbutum dogmatibus, hos quadraginta dies, quos parſimoniæ ritu excolendos præ manibus tenemus, hoc ideò numero inſtitutos, quòd præter id quod cataclîſmo præfigurati fuerint, cum primitus etiam ipſi à Moyſe & Helia, legis vtique & Prophetiæ Miniſtris, ipſiúſque Domini Prophetarum inſpiratoris, legis conditoris & impletoris, gratiæ largitoris, Euangelij fundatoris, continuò ſunt ieiunio adimpleti, myſticum quid etiam, nec omninò contemnendum deſignent; mirari non ſufficimus illorum ſuperſtitioſam obſeruantiam, qui non quadraginta, ſed viginti diebus diſtinctim licet omninò guſtantes, viginti verò reliquis ante horam vſque ad crapulam & ebrietatem prandijs ſolemnibus incubantes quadrageſimam non verentur huiuſcemodi nugacitatis obſeruantiam vocitare, cùm vigeſimam deberent eam potiùs appellare. Nec putatis, audientes, quòd huiuſmodi locutionis exordium facientes, eorum reprehendere conemur

religiosam deuotionem, qui super hoc, quod omnibus legaliter est institutum Christicolis, aut duobus, aut tribus, aut vno saltem in hebdomada die, sibi fortiùs aliquid abstinentiæ indicunt, reminiscentes scilicet illius dicentis: Qui illicita commisit, debet à licitis abstinere: Et, *Hæc oportuit facere, & illa non obmittere.* Et, *Quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.* Non obliti prolatum: Non reprehendimus, inquam, sed laudamus & approbamus, tantùm viderint, ne de illis quoque dicatur: *Amen dico vobis receperunt mercedem suam.*

Gregorius. *Matt. 23. 23.* *Luc. 10. 3. 5.* *Mat. 6. 2.*

II. Illorum potiùs dolenda vesania, qui vno die nihil gustant, altero (vt vidisse nos non semel adeò meminimus) vt etiam in sabbato illo sanctissimo, quo Missam saltem canere ante vespertinam nulli nostratium conceditur horam, cùm nisi ieiunium vsque ad Sancti illius sabbati protrahamus vesperam, peragere nullomodo occidentalium ritu valeamus Quadragesimam. Tertiâ, proh dolor! horâ diei nutare instabilitate gressuum quosdam præ crapula & ebrietate viderimus. Quid illi aliud dicendi fecisse, nisi Parasceue quasi Domino ieiunasse, sabbato compensationem ieiunij à diabolo ipsam vtique crapulam recepisse? nisi forsitan ita quis desipiat, vt putet Quadragesimam hanc meruisse prærogatiuam, vt contra Constitutionem aliorum temporum aliqua in ea sit dies, quæ non mane incipiat, vesperâ terminetur.

III. Subsimilis verò quia & de Cœna Domni violatorum quadragesimæ profecto est delinquendi occasio; cùm in sanctis legatur Canonibus: Si quis in quinta feria maioris hebdomadæ dicit soluendum esse ieiunium, anathema sit: & ritè eiusdem solemnitatis diem colentium maximum, post horam diei nonam sit rectissimè gaudium, non soluisse defenditur ieiunium, qui vsque ad eandem ieiunans diebus vt cæteris horam, venit ad Ecclesiam, cœnat cum Domino, id est, corporis & sanguinis eius ipso die initiata percipit Sacramenta, posteà in magna lætitia sobriè prandet, pedes pauperum lauat, residens in Dei nomine non superfluè bibit, Deo gratias agit, cubitum benedicens Domino, séque ipsius communiens signaculo, pergit. Ante verò nonam

horam cùm nullius vnquam gentis consuetudo nominauerit aliquod prandium, Cœnam, mirari non desinimus, qualiter aliquis saltem eandem celebrare audeat vllo modo Missam, quæ non aliud, nisi ipsam continet Domini celebratam ad vesperam cœnam, sicut & Sabbati officium Resurrectionem Dominicam. Quæ nimirum vtraque illam inanem faciunt occasionem, quam quidam desuper adiectis duobus ad quadraginta prætendunt diebus.

IV. Addimus prætereà, quia decimam dierum, secundùm beati suasionem Gregorij, Deo non possumus dare, nisi vsque ad vesperam Sabbati sancti quadragesimam studeamus extendere.

V. Sciendum sanè, quòd cùm sub vna fide sint consuetudines Ecclesiarum diuersæ; Orientales & longiorem, & austeriorem, quàm nos, faciunt Quadragesimam: & idcircò Paschale gaudium ab horam Sabbati sancti inchoant, vt dicitur, (quòd nobis licet minime) tertiam. Baptismum enim vt nos, non eo die, sed in Epiphania & Pentecoste dicuntur solummodò, contra instituta licet nostrorum Canonum, celebrare.

VI. Vituperamus & illorum ridiculosam nimium stultitiam, qui contra concessam nona hora diei omnibus sumendi quidlibet licentiam, vsque ad noctem quotidie ieiunium eligunt protelare, vt nocte quasi cum licentia ventrem valeant ingurgitare. Cùm enim de Domino sacra Euangelij proferat lectio: quia *cùm ieiunasset quadraginta* *Matt.4.2*
diebus, & quadraginta noctibus, posteà esurierit, nec tamen manducare suadenti consenserit, non exemplo Domini ieiunare conuincitur, qui post ieiunium esuriens gulæ appetitum, vt ille, tentatorem non superat Diabolum.

VII. Malè ieiunant & illi, qui quòd corpori suo subtrahunt, non pauperibus tribuunt; sed aut suo ventri, aut, quod est nequius, Mammonæ, id est, cupiditiæ, Dæmoni abstinendo reseruant.

VIII. Illorum quoque Deus non approbat ieiunium, qui abstinentiæ diebus, detractionibus, litibus, & criminosis inseruiunt actibus: abstinent vino liuoris ebrij semper veneno. Non comedunt carnes, & rodendo aliorum inces-

ſanter lacerant mores. Deeſt eis potionum dulcedo, & cogitationum eos nequam vexat pernoxior amaritudo. Contra illorum igitur & iuſtorum clementiam, hoc potiùs approbamus quod ſapientiſſimus ait Hieronymus: Meliùs quotidie parum quàm raró ſumere ſatis. Vere, verè, & melius, & contra inanem gloriam tutius. Quis enim horâ diei licitâ cùm cæteris te conſiderans parum edentem æſtimare poteſt, vtrum hoc facias Dei timore, an, vt multi, edendi impoſſibilitate? Biduana ſanè vel triduana ſæpe, vt ait iam dictus, ieiunia, non Deo, ſed vanæ gloriæ certum eſt militare,

IX. At contra gluttonum iſta ſolet eſſe defenſio, licet non per omnia falſa: Meliùs eſt, aiunt, abſtinere à vitijs, quàm à cibis. Sed quomodo abſtinet à vitijs, quæſo, qui gulæ deſeruit? Nonne ex octo principalibus vitijs vnum triformis eſt gula, & cùm manducando vetitum homo perdiderit Paradiſum; non aliquando ieiunando, ſempérque peccando, qualiter quis lucrabitur cœlum? Quid, aiunt, nocet, ſi ante nonam comedam, cùm non niſi ſemel in die manducans, ieiunium faciam? Ad quod reſpondemus: Quid profuit Adæ quòd niſi ſemel de fructu ligni vetiti manducauit, poſteà ab eodem abſtinuit? Nonne ipſa inobedientia diuini præcepti reum illum in perpetuum fecit? Qui autem illum de ligno eodem comedere prohibuit, ipſe tibi ieiuniorum diebus vſque ad horam nonam abſtinere præcipit. Quod ſi inobediens auſus fueris præterire, quod ieiunium te putas feciſſe?

X. Quare autem triformis dicitur gula, niſi quia primum eius vitium eſt, ante horam manducare; ſecundum in hora plurimùm manducare? Spernitur enimuerò, vt ait quidam, à Deo totius diei iure ieiunium, quod in veſperam, aut certe in craſtinum, ventris ingluuie, vel pretioſorum compenſatur multiplicitate, vel ſaltem ſuauitate ciborum. Fac, inquiunt, eleemoſynam, & quod Deus concedit manduca.

XI. Meliùs dicerent, fac eleemoſynam, ieiuna, & ora. His enim niſi duabus alis ieiunia noſtra vehantur, cœlum non valent conſcendere: orationum videlicet, & eleemoſynarum iuuamine. Hæc enim tria mutuò ſibi ſuffragantur

ita solamine, vt ieiunium, eleemosynæ & oratio: Eleemosynas, oratio & ieiunium; orationem, eleemosynæ & ieiunium perferant ad remuneratorem facientium (si tamen sinceriter peragantur) absque dubio Deum: hoc verò nisi se inuicém adiuuent incessanter suffragio, vnum quodlibet eorum duobus alijs destitutum, placare, vt veremur, tria omnia requirentem iustum omninò non valent iudicem, ac perfectæ bonitatis amantissimum Deum.

XII. Cùm verò ita sit, vt & de orationibus quæ nostrum mouent animum minimè sileamus, nobiscum reprehendere non cessamus pariter eosdem, quibus Iacobus ait Apostolus: *Petitis, & non accipitis, eò quòd male petatis.* Malè *Cap. 4. 3.* namque petit, qui non petit quod Dominus præcipit, sed quod potiùs interdicit. Ille namque desiderare & petere nos iubet cœlestia, nos contra & desideramus & optamus terrena: Ille orare pro persequentibus & calumniantibus, nos è diuerso contra persequentes & calumniantes execrabiles fundimus preces. Quale autem est illud, quod quidam noctibus psalmodijs & orationibus instant, diebus verò detractionibus, prauiloquijs, otiositati, & desidiæ vacant, cùm nox potiùs quieti, dies sit concessa labori; quod, remur, optimè nouerat ille, qui postquam dixerat: *Media* *Psal. 118.* *nocte surgebam ad confitendum tibi.* Et, *in matutinis meditabor* *62.* *in te*: duas videlicet tantùm nocti consecrans horas. *Septies,* *Ibid. 62. 7* ait, *in die laudem dixi tibi.* Nos verò, Fratres, quidquid perperam agitur, cum Dei adiutorio deuitantes, atque Apostolici illius non immemores: *Siue vigilemus, siue dormiamus,* *1. Theß. 5.* *simul cum Christo viuamus.* In noctibus extollamus manus, id *10.* est, opera nostra, in sancta & benedicamus Domino. Post *Psal. 133. 2* quietem verò surgentes, vt iuxta eundem Apostolum, & *1. Theß. 5.* iam silentes sine intermissione nos orare debere credamus, *17.* illius dicentis omnimodis recordemur: *Qui auertit aurem* *Prou. 28.* *suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.* At contrà *9.* veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate, Dominicâ nobis dicitur voce. Petamus quoque à Deo non quod nos prohibet capere, sed quod imperat desiderare, vt nobis respondere dignetur quod Salomoni sapientiam postulanti respondit. Cui nimirum responso illud Euange-

Luc. 12. 31. licum concinit: *Quærite primùm Regnum Dei & iusti[tiam] eius, & hæc omnia*, id est corpori necessaria, *adicie[ntur] vobis.*

XIII. Quales autem quàm exaudibiles illorum sunt p[re]ces, qui tempore orationis, vt ita dicamus, omnia peragr[an]tes furtum etiam plerumque, latrocinia, homicidia, ad[ul]teria, fornicationum etiam multimoda genera, & his simi[lia] meditantes quamplurima, neque Dei, quem rogare vid[en]tur, neque illius rei pro qua rogant, vllo modo record[an]tur: Quid quæso rogant? quem rogant? pro quo rogant?

XIV. Verum quia Dæmonum hoc agitur insidiis inuidentium, vtique profectui orationis, cùm & curæ sæculares, & quæ sæpiùs videmus, loquimur, audimus, ad hoc nimium impediant faciendum, præter alia nobis quod cœcus ille in Euangelio legitur fecisse: quem cum prætereuntes

Marc. 10. 48. increparent vt taceret. *multò magis clamabat: Fili Dauid miserere mei.* Os sanè nostrum (verissimè veracissimi in hoc vtamur sermone) tantò minus exauditur in prece; quantò magis inquinatur turpi locutione.

XV. De orationibus itaque quoniam quidem satis pro tempore diximus, ad eleemosynas veniamus. Eleemosyna tum à miseria vocabulum trahere videatur, nulla congruentius principatum in ordine, vt nobis videtur, potest habe-

Eccli. 30. 24. re, quàm illa, de qua Sapiens ammonet ita: *Fili miserere animæ tuæ placens Deo*: vt videlicet illud nobismetipsis primitus miseriæ impendamus, vt quæ Deo placent agere satagamus: & quia proximum sicut nosmetipsos diligere iubemur, eundem recto consilio, vbi commodum visum fuerit, siue arguendo, siue obsecrando, siue increpando, in viam Domini dirigamus. Corporis si indiget necessarijs de iustis laboribus nostris illi secundùm quod possumus præ-

Eccli. 34. 24. beamus. Scriptum quippe tenemus: *Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, sic est quasi, qui victimet filium in conspectu patris sui.* Hoc verò facientes illius Domini recor-

Luc. 14. 12 demur: *Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare diuites, quia habent retribuere tibi; sed voca pauperes, & retribuetur tibi in resurrectione iustorum.* Quamuis nemo in ea re sit diues, in qua solatio indiget, ac per hoc quod illi largimur non

diuiti, sed conferimus indigenti, tantùm pro Dei reuerentia, & pro Christi hoc facimus amore; illius vtique ducti auctoritate præcepti: *Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Quod enim de Mammona iniquitatis amicos nobis facere suademus, non propterea dicitur, vt vni auferamus quod alteri tribuamus, cùm iuxta Augustinum, melius sit nulli dare, quàm alicui tollere. Sed vt nouerimus, quia diuitiæ cùm omni sint sæculo communiter datæ, à nullo congregari sine auaritiæ malo valent vllo modo. Omnis enim, ait Hieronymus, diues, aut iniquus, aut iniqui est hæres: & quia Psalmistę dicitur voce: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.* Demus operam vt qui plus indiget, plus vtique accipiat; qui minus, similiter minus: Et quia hoc quoque nobis præcipitur, tribuamus potiùs bono quàm malo, si tamen eos valemus discernere, si non sequamur dicentem, ne eligas cui miserearis.

Matt. 7. 12. *Psal. 40. 2.*

Caueamus etiam ne quem exasperemus importunius licet rogantem: *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Et quia, beatus vt ait Ambrosius, bonorum exhibitio sæpe per moram contraxit offensam, præbeamus solliciti aurem dicenti: *Ne dicas amico tuo, vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare:* In his verò omnibus hoc attendamus, vt non pro inani gloria, sed pro Dei iussione, & communis naturæ consideratione, bonum quod facimus, agere studeamus, Domino ita iubente: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua*: Quanquam & hoc dicto præcipi possit videri, vt in nostra eleemosyna nil possit inueniri, quod de sinistro opere, id est, de iniusto sit adquisitum labore, sequitur magis ostentationem innuat hoc dicto notari. *Vt sit*, inquiens, *eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.* Dicente quoque Apostolo: *Qui parcè seminat, parcè & metet.* Et quia *sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.* Consideremus maximo igni iniecta modica quid faciat aqua. Ad quam considerationem non modicè valet consilium, quod Tobias æquiuoco præbuit filio: *Fili*, inquiens, si *multum tibi fuerit, abundanter tribue, si parum, etiam ipsum libenter impertiri stude.* Nihil enim Deo charius bona

2. Cor. 9. 7 *Prou. 3. 28* *Matt. 6. 3.* *Ibid. v. 4.* *2. Cor. 9. 6.* *Eccli. 3. 33.* *Tob. 4. 9.*

voluntate, cùm & calix aquæ frigidæ cum bona voluntate largitus, remunerationis mercede non careat; vt ipse ait in Euangelio Dominus. Cui canit Psalmista deuo-
Psal.55.13 tus: *In me sunt Deus vota tua*, id est voluntas, quam tibi cuncta cernenti offero bona: quocirca si tam pauper est quis, vt nihil penitus quod tribuat habeat, semetipsum si tribuat, sibi sufficere credat. Dictum est enim: *Omni peten-*
Luc.6.30. *ti te tribue*, id est; & cui tribuis, & cui non tribuis, te tribue: verbi gratia: Rogat aliquis sibi tribui panem, & non habes quem tribuas panem, tribue te, id est, tuam bonam voluntatem, quâ vtique tribueres illi si habuisses libentissimè pa-
Eccli. 18. 17. nem: Et, quia *sermo bonus super datum optimum*, enitere pro viribus, vt si deest manui quem porrigas cibus, sermo linguæ non desit, quem respondeas bonus.

XVI. Quia verò omnia hæc sine charitate, mirabile dictu, exhibita, nihil teste proderunt Apostolo, qui ait: *Si*
1.Cor.13.3 *distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeat; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Vt eiusdem charitatis iura seruare
Matt.5.2 queamus illæsa, præbeamus cordis aurem dicenti: *Si offers munus tuum ad Altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.* Quòd si ille qui lædendo fratrem in aliquo contristauit eundem, suasit agere non dedignatus Domini, ille qui læsus aduersus fratrem aliquid habet, taliter se quo-
Marc. 11. 25. que monenti surdam mentis non præbeat aurem: *Cùm statis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester cœlestis dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec ipse dimittet vobis peccata vestra.*

XVII. Sunt verò contrà nostri consimiles, ad dimittendum quod in Deum committitur perfaciles, quod contra illos agitur odijs si possent perpetuis insectantes; cùm magis charitas exposceret, vt contra se acta facilè dimitterent, contra Deum verò perpetrata rigidissimè vindicarent, non
Ioan.8.7. immemores tamen dicentis: *Qui sine peccato est vestrûm, primus in illam lapidem mittat.* Nullum prætereà bonum compensatione mali fieri debere credamus; vt videlicet ideò ieiunes

ieiunes, ideò eleemosynas facias, ideò orationibus aërem istum fatiges, ideò quod contra te est perpetratum dimittas, vt aut adulterium, aut fornicationem, aut aliquid simile quasi impunitè facere credas, cùm nulli promittitur peccatorum venia, nisi qui conuersus reliquerit ea.

XVIII. Talia igitur cum nostra tamquam contemptibilia sint, proh dolor! ieiunia, orationes quoque & eleemosynæ, de nobis deploratum per Ieremiam valemus timere: *Viderunt eam hostes, & deriserunt Sabbata eius.* Et, per *Thren.1.7*
alium nobis Dominum præcepisse: *Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem.* *Isay. 58.4*

XIX. Teste verò Apostolo cùm quod sine fide agitur peccatum sit: ipsa verò sine operibus fides cùm otiosa, vel mortua sit, deceptores illos præterire nullatenus animarum debemus, qui contra confirmationem Catholicæ fidei; in qua continetur, quòd *venturus* sit Dominus iudicare viuos & mortuos, & sæculum per ignem, Et, *qui bona egerunt ituri in vitam æternam; qui verò mala in ignem æternum*: impunitatem omnibus baptizatis promittunt miserrimi scelerum; ita, inquiunt, pius est Deus & misericors, vt neminem Christianum permittat intrare in infernum. Quanquam verum dicerent, si Christianum fore illum solummodò * qui Christi voluntatem facit, credere possent. Cùm verò Petrum audiant dicentem Apostolum: *Meliùs fuerat eis non cognoscere viam veritatis, quàm post cognitionem retrorsum conuerti*; de quibus quæso dictum conijciunt? *S. Athanasij in Symbolo.* *2. Petr.2. 21.*

XX. Et cùm ordines quatuor sacra teneat auctoritas in iudicio extremo futuros: Vnum scilicet, qui iudicet cum Domino; Alterum, qui per iudicium remuneretur; Tertium, qui per iudicium damnetur; Quartum, qui neque per iudicium illum remuneretur, neque damnetur: cùm scriptum in Euangelio sit: *Qui autem non credit, iam iudicatus est.* Et Psalmistæ verbum dicatur: *Ideò non resurgunt impij in iudicio*, quasi apertius dicat: Et si quidem resurgunt, non ideò resurgunt vt iudicentur, quia iam sunt iudicati, sed ideò resurgunt, vt receptis corporibus, illuc eant vbi ante sæcula sunt destinati. Impios autem istos intelligere solummodò debemus incredulos, & minimè baptizatos. Quis *Ioan.3.18* *Psal.1.5.*

ergo damnatus tertius ordo tibi videtur, nisi credentium, id est baptizatorum existere, qui pro eo quòd fidem habuerunt, sed operibus fidei, quæ illic requiruntur, caruerunt, iustè damnati in ignem sunt æternum, qui absque dubio infernus erit, ituri.

Ioan.5.14 *Matt.12.45.* XXI. Constat ergo certissimè Dominum quendam ideò monuisse: *Ecce sanus factus es, vade, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Et alio loco dixisse: *Fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus*, vt intelligas tanta humiliatione Dei de cœlo ad terram pro hominibus descendentis tot indignitatibus, tot opprobrijs ab eo perlatis, fame, siti, lassitudine, sputis, genuflexionibus irrisorijs, falsis testimonijs, aceto, felle, spinea corona, ad postremum crucis patibulo, lateris perfossione, effusione sanguinis & aquæ, manuum pedumque confixione, ignominiosæ mortis opprobrio redemptos, sacro baptismate lotos, Spiritus Sancti illuminatione ditatos, cognitione voluntatis Dei locupletatos, malè agentes diutissime toleratos, flagellis paternaliter eruditos, promissionibus dulcissimis attractos, honoribus varijs tam sæcularibus quàm Ecclesiasticis infulatos. Commodorum inæstimabilium blanditijs inuitatos, infinitissimis alijs beneficiorum prærogatiuis ditatos, maiora mereri iustè tormenta, quàm illos quibus talia concessa sunt nulla: *S. Benedict. Regulæ cap. 2.* [Cui enim plus committitur, plus ab eo exigitur,] vt ait quidam Benedictorum non infimus. Et, *Luc. 12. 47.* *Seruus qui scit voluntatem domini sui, & non facit, dignè plagis multis vapulabit.*

XXII. Sed quia omnipotens est Deus, & eius pietas nihil aliud, quàm ipse est Deus, omnipotens verò pietas eius, vti & iustitia eius, de quo saltem dubitare Apostaticum credimus esse, ad illam dum viuimus nos conferamus. Mortui enim nihil omninò faciemus, sed quod fecimus recipiemus: Quòd & si aliquis pro nobis aliquid fecerit boni, & si non proderit nobis, proderit illi. De illis verò Purgatorijs post obitum pœnis, nemo sibi blandiatur, monemus; quia non sunt statutæ criminibus, sed peccatis leuioribus, quæ vtique per ligna, fœnum, & stipulam designantur. Sed quid agimus his ita pro certo constantibus, qui nouimus quosdam praua consuetudine, quosdam Sacramento, quosdam etiam

maleficijs, aut quibusdam alijs, vt prætendunt, ineuitabilibus causis, ita obligatos, vt erigi ad emendationem nullo modo valeant, quid eis dicere valeamus? quod consilium dare? Quicquid enim eis dixerimus, hoc proculdubio respondebunt, & si non verbum, effectu attamen operis, quod illi de Euangelio ad cœnam vocati, & verendum ne similiter ab inuitante relicti, pereant, vt Pharao, indurati.

XXIII. Hi nimirum sunt enim, qui cùm liberi esse valerent, immiserunt sponte sua in rete pedes miseri suos, & in eius maculis ambulantes, dum expediunt se ab vno, in aliud incidunt periculum, & metuendum ne ineuadibiliter à Domino conclusi. Sed enitamur, dicamus aliquid; suademus illis ne in desperationis se præcipitent vllo modo baratrum, ignari quid eis sit destinatum. *Nescit* enim, ait, *homo*, scriptura, *vtrum odio an amore dignus sit; sed omnia in futurum seruantur incerta.* Quatriduanum recogitent Lazarum suscitatum; clament cum cæco illo importunius; ieiunando vtique, orando, eleemosynis insistendo, non vt peccare eis tamen liceat, sed vt à peccato eos per misericordiam liberari contingat, vociferentur cum Chananea dicentes: *Miserere mei fili Dauid.* Anima mea *malè à Dæmonio vexatur.* Et, *Noli* Domine *noli vinci à malo* meo, *sed vince in bono* tuo *malum* meum. Et, *Eripe me Domine ab homine malo, à viro iniquo libera me*, vtique me & tibi factori ac Redemptori meo pijssimo restitue me: Quod vtique misericors agis, si quid contra te meditor, me velim nolim omittere facis. Si autem meos mortiferos conatus prosperari permittis, quam mihi fiduciam euadendi relinquis? & si à præsentibus malis non cesso, quam veniam de præteritis spero? Geménsque talium quis instanter quasi conquirendo donec exaudiri mereatur, proclamet: *Vsquequo exaltabitur inimicus meus? Respice & exaudi me Domine Deus meus.* Et, *Fac mecum, Domine, signum in bono, vt videant qui oderunt me & confundantur, quoniam tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.* His & huiusmodi clamoribus aures exaudire cupientissimi Domini, corde, ore, manúque fatigans, nisi ante terminum vitæ quiescat, forsitan pietas illius (qui cùm vult, *potens est de lapidibus filios Abrahæ suscitare*: *Qui non vult mortem peccato-*

Eccle. 9. 1.
Matt. 15. 22.
Rom. 12. 21
Psal. 139. 2.
Psal. 12. 3.
Psal. 85. 17.
Matt. 3. 9.
Ezec. 33. 11

ris, sed vt conuertatur & viuat) Sanctorum precibus pulsata respondebit & illi, quod eidem instanter clamanti: *O mulier*, inquiens, nusquam huc scilicet viriliter agens, sed mollitiâ muliebri vitijs eneruiter succumbens, *magna est* nunc *fides*, id est orandi perseuerantia *tua*; *fiat tibi sicut vis*: & sanabitur anima illius in illa hora: quod nobis omnibus præstare dignetur Redemptoris nostri clementia.

Matt. 15. 28.

XXIV. Est & alia pereuntium in perpetuum euidens approbatio, quod cùm tres in Euangelio legamus mortuos à Domino suscitatos, quartum sibi nuntiatum noluerit suscitare, sed èccontrario dixerit: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*. Tres verò isti mortui tria significent morientium animę genera: vnum scilicet in occulto, aliud in publico, tertium in consuetudine, quod & fœtere dicitur, id est desperatione recuperandi vicinos inficere, sed quia Deo nil est impossibile, & tales ab initio omnes fuerint in oculis eius, quales in fine futuros illos præuidit, dilexisse eos comprobatur, cùm insperata eorum emendatio cernitur. Quartum verò illud genus est mortis, de quo Psalmistæ dicitur voce: *Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ; & iniquus benedicitur.* & de quibus Propheta: *Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiũt.* Cùm enim quis & malum quod facit ipse defendit, & adulantium attollitur insuper laudibus, nunquam ad sui cognitionem rediens, vt sepulturæ mortuus aggere, ita ille adulantium falsâ premittur infœlicissimus laude. Nunquam vtique reuiuiscit, qui se mortuum fore nunquam cognoscit: nec ad salutem redit, qui salute se indigere minimè credit. In perpetuum ergo perijsse non dubitatur, qui tali fine defungitur. Quod genus mortis summopere cauere cum Dei auxilio laboremus, nec adulantium mendacijs de nobis credamus, sed peccata nostra & ipsi accusemus, & accusantibus non irascamur. Non ergo leue putet quis se committere peccatum, cùm aliquem malè agentem falsis laudibus attollit, cùm Dominica voce dese dici, quòd mortuus mortuum sepeliat, audit, inrecuperabiliter enim eum interficit, qni fortassis ad emendationis vitam resurgeret, nisi eum ille suis adulationibus incessanter obrueret.

Psal. 10. 3
Isay. 3. 12.

XXV. Cùm verò octo, vt beatus fatetur Augustinus, sint

mendacij genera, adulatorum est inter omnia fateor pessimum. Illi enim præcipuè & interfectores & sepultores sunt animarum, Regum maximè, Ducum, Comitum, Episcoporum, Abbatum, ac sæculi huius potentium, non veriti terribile illud per Prophetam Domini maledictum: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, &c.* Quorum mortifera præconia ita Iob, ita pòst Ieremias typicè malèdixisse leguntur: *Pereat*, inquit, *prior dies in quo natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo*: Alter verò: *Maledictus*, ait, *qui annuntiauit patri meo, dicens, natus est tibi puer masculus.* Psalmista contra illos auxilium Domini inprecando: *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, Euge, euge.* Isay.5.22. Iob.3.3. Iere.20.15. Psal. 69.4.

XXVI. Abstinere verò tantò magis nos oportet ab omni mendacio, quantò certiùs illud à Diabolo procedere valemus aduertere, Domino ita de eo testante: *Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius*, vtique mendacij. Et Psalmographus Domino dicat: *Perdes eos qui loquuntur mendacium:* Quod tamen si de omni mendacio intelligamus, nullum à perditione liberum iudicamus. Dicit enim alibi idem: *Omnis homo mendax.* Ergo tu ipse hęc dicens mendax Propheta? Absit, nam & illic certum quoddam, quod perditionis filij solummodò loquuntur dixi mendacium, & omnem hominem in extasi, id est in contemplatione veracitatis Dei, vocaui mendacem; sicut & Ecclesiastes meus, & post illum Apostolus, vanitati subiectum. Quàm prætereà noxium sit omne mendacium, alius nos ammonet dicens: *Os quod mentitur, occidit animam.* Et, *falsus testis non erit impunitus.* Ioan.8.44. Psal.5.7. Sap.1.11. Prou.19.5

XXVII. Mendacium sanè quàm longè à Præsulibus Ecclesiæ debeat esse, inuectiuâ cuiusdam sententiâ, huiusmodi ac populorum consuetudine tritâ, valemus aduertere: Verba, inquiunt, sacerdotis aut vera, aut sacrilega. Quàm èconrario autem veritas sit Deo dilecta, ipse de se loquens Deus homo demonstrat, cùm ait: *Ego sum via, veritas, & vita.* Et per Prophetam: *Pacem & veritatem diligite, ait Dominus Deus.* Pascha, cuius celebrare in azymis sinceritatis & veritatis nos monet Apostolus. Et cùm quædam populi sui acta reprobasset, subiecit: *Hæc sunt ergo verba, quæ facitis, loqui-* Ioan.14.6 Zach.8.19. 1.Cor.5.8. Zach.8.16.

mini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Et replicans:
Ibid. *Veritatem & iustitiam iudicate in portis vestris.*

XXVIII. Ecce, fratres & filij (Deus concedat ab ipso clementer respecti) ecce quanta commemorauimus vera mala, quanta falsa bona, quanta etiam mixta bonis mala. Quid nobis agendum ad ista, nisi, vt prædiximus, Dominum præcepisse, non ita ieiunemus, non ita oremus, non ita eleemosynas faciamus, sicut vsque ad hanc diem ieiunauimus, orauimus, eleemosynas fecimus, ne hostibus nostris, malignis vtique spiritibus, occasionem nos amplius deridendi præstemus. Sed rationabiliter in simplicitate cordis Domino seruientes, curemus primitus ne bona nostra falsa sint. Curemus ne nulla dehinc ne pauca, post ne inordinata, illiusque nunquam obliti consilij, quod datum infructuosè licet cuidam legimus ita: *Peccasti, quiesce.* Nostrorum cuiusdam perlepidam ei concinentem recolamus pariter istius modi sententiam: *Noli esse malorum factor, & eris occisor,*
Eccli. 5. 5. vtique malorum factorum, illiúsque non immemores: *Fili,* inquit, *ne adijcias peccatum super peccatum, dicens: Misericordia Dei magna est*, & quod sequitur, cogitantes non adeò despiciamus, vt precibus ad placandum illum compositis, & tam prauis vt vsque nunc ieiunijs, orationibus, eleemosynis, & rationi contrarijs vigilijs, nos eum, qui inuisibilis omnibus penetrat suo vniuerso intuitu, deludere posse credamus. Sed si volumus ei placere sicut præcepit, studeamus illi seruire, vt peccatorum remissionem accipere, & gratiam ipsius mereamur recuperare, ipsius solummodò pietate, quam perdidimus arbitrij nostri merito, liberate.

XXIX. Finem sanè loquendi cum hîc non putauissemus occurrere, occurit ècontrario non silere valendi omnimodis ratio. Hæresis namque ex antiquis quosdam hîc apud nos cùm exhausta vbique crederetur, consopita potiùs apparuit, quàm mutuato à græcitate vocabulo Anthropomorphitarum etiam latinitas appellare consueuit. Nudius enim tertius quidam nostratium retulit nobis Presbyteros Vicentinæ Diœcesis, nostros vtique vicinos, putare corporeum Deum esse: hac siquidem occasione inductos, quòd in
Psal. 33. 16 scripturis legatur: *Oculi Domini super iustos, & aures eius in*

preces eorum. Et, *Manus tuæ fecerunt me.* Et, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Cùm vtique hæc similitudo, vel dissimilitudo, non ad corpus, sed ad solam pertineat animam, quæ est vtique spiritus, quamquàm circumscriptus & comprehensibilis spiritus, & huiuscemodi in scripturis alia non intelligentes stultissimi, quod tam inexcogitabilis, tam inscrutabilis, tam ineffabilis, tam incomprehensibilis est Deus, vt nihil proprium effari de eo humanæ locutionis valeat vsus. *Iob. 10. 8.* *Genes. 1. 26.*

XXIX. Quis enim audeat solummodò cogitare, vt hoc vnum proferamus de multis, quòd per naturam Christus fuerit vermis, aut scarabæus? Et tamen per quandam similitudinem ipse de se, quamuis figuraliter loquens, veraciter dicit: *Ego autem sum vermis, & non homo.* Et per Prophetam: *Scarabæus de ligno clamabit.* Quod cùm nos non modicè promouisset, proh nefas! nobis commisso gregi eandem adeò comperimus perfidiam inhæsisse, vt facto de periculo in populo sermone, & Spiritum esse Deum, incorporeum, inuisibilem, intractabilem, & inæstimabilem, scripturarum testimonijs, approbato quidam, heu dolor! nostrorum murmurando dicerent etiam sacerdotum: Quid modo faciemus? Vsque nunc aliquid visum est nobis de Deo scire, modò videtur nobis quod nihil omninò sit Deus, si caput non habeat, oculos non habet, aures non habet, manus non habet, pedes non habet. Ad quod vni eorum istud præbemus responsum: Stolidissime, ergóne anima tua vel mea nil tibi esse videtur pro eo quòd eam videre non vales? Quale verò caput habet anima tua, quas manus, quos pedes, quæ alia membra? monstra mihi saltem si vales colorem eius; si non vales, ego eius tibi demonstro valentiam. Statue mihi hîc duo corpora, vnum cum anima, aliud sine anima. Quod ex illis duobus videbit, audiet, loquetur, ambulabit; illud quod est cum anima, an illud in quo non est anima? Non dubium quin illud quod habeat animam respondebis. Ego è contra: Quare non illud quod animam non habet? nimirum quia deest illi ipsa vis, ipsa potestas, ipsum inæstimabiliter melius atque validius, quod illud regebat, vt aliquid faceret, sine quo nihil omnino facere poterat: nihil enim *Psal. 21. 7.*

esse visibilium, quod non ab inuisibili regatur, ratio docet.

XXXI. Ecce inuisibilis anima quàm potentior sit, quàm visibile corpus. De ipsa vita animæ quid tibi videtur? Nonne ipsa inuisibilior multùm, quàm ipsa est anima? Quid autem ipsa valeret anima, immo quid ipsa esset anima sine vita? Absque dubio nihil: Legitur enim ita: *Factus est primus Adam in anima viuente, secundus in spiritu viuificante.* Si ergo anima, quæ vtique spiritus est, tantùm valentior est corpore, vt sine illa se saltem non possit mouere; vita verò animæ, quæ vtique inuisibilior est, tantum potentior anima, vt sine illa saltem possit nec esse Spiritus viuificans, qui vtique Deus est, & quò Deus inuisibilior, eò omnibus interior adeò Spiritus, (si regulariter ita dici valeret) inuisibilissimus omnium spirituum spiritus, & spiritus spiritissimus omnium appellari possit spirituum: & quò omnibus spiritibus inuisibilior, eò omnibus interior; & quò interior, eò magis credendus omnium rector, inspirator, motor, viuificator, spirituum, sicut anima omnium corporum, immò sicut vita omnium viuentium & tantò præstantiùs, quantò ineffabiliùs atque potentiùs.

1. Cor. 15. 45.

XXXII. Sicut enim anima nihil esset si non esset vita, ita omnis creatura siue visibilis, siue inuisibilis, siue corporea, siue incorporea, nihil omninò esset, si non esset Deus omnia vtique, vt ita dicatur, animans, sicut viuificans Spiritus, qui quò omnibus interior, eò est inuisibilior: sicut & Spiritus in corporibus eò interior, quò inuisibilior, eò inuisibilior, quò vsque ad ineffabilitatem interior, ac per hoc vsque ad omnipotentiam; ita potentior, vt quicquid per ipsum sit, quicquid viuit, per ipsum viuat; quicquid mouetur, per ipsum vsque ad ineffabilitatem iterum moueatur: vsque ad ineffabilitatem verò protulimus, quia recolimus motus homicidarum, furum, adulterorum, qui vtique nisi à Deo ipsum habent, quo pessimè abutuntur miseri, motum, cùm à seipsis malę motionis habeant vitium.

XXXIII. Tanta igitur vis, tanta potestas, tam inæstimabilis, tam impenetrabilis natura, tam inscrutabilis substantia, tam incomprehensibilis Deitas, tam immensurabilis

bilis magnitudo, tanta de ſe ipſa vniuerſa irradians pulchritudo, tam cuncta viſu intimo penetrans aſpectus, tam omnia continens inuiſibilis manus, tam vniuerſa illuminans claritas, tam omnia ſupereminens proceritas, tam cuncta concludens profunditas, tam omnia faciens operatio, tam nihil inacceſſibiliter inacceſſum relinquens immobilis motio, tam omnia nutriens ſapida dulcedo, tam cuncta diſcernendi non impotens flatus, tam ſubtilis vniuerſorum non modò voces, ſed intentiones à longe cognoſcens, cui tacendo Moyſes ytique clamaſſe refertur auditus. Et ne in infinitum ducamus, quem finire omnium qui fuerunt, ſunt, aut erunt, non valuerunt, valent, valebunt loquendo ſermonem; illud ineffabile, illud inexcogitabile omnibus eſſe. Ille ad poſtremum incircumſcriptus, vbique totus nuſquam minor, nuſquam maior, qui cœlorum continet thronos, & abyſſos intuetur, montes ponderat, terram palmo concludit, cui cœleſtia, terreſtria, & inferna genuflectunt omnia. Spiritus, qui eſt vtique Pater & Filius & Spiritus ſanctus vnus Deus, ſingillatim Spiritus, indiuiſibiliter Spiritus, qui eſt ſuper omnia & per omnia, & in omnibus benedictus in ſæcula Deus; nil tibi videtur, eò quòd non habeat quod videre valeas corpus, nec legendo diſcere, aut à legentibus ſciſcitari curaſti, qui ſint illi *ſuper iuſtos oculi Domini*: quæ *aures eius in preces* *Pſal* 33. 16.
eorum; quis *vultus ipſius ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum*: quæ manus, qui pedes, ſed omnia hæc fa- *Ibid.*
brili reuoluens inſipientiſſimè cogitatu dixiſti, non in corde ſolùm, ſed multò veſaniùs in ore, *non eſt Deus*, immò turpiùs, nihil eſt Deus, ſi non habet pedes & manus, cùm potiùs eo ipſo, quo rationalis es conditus, deberes ex ratione colligere eum qui te condidit, eò magis Deum eſſe, quò minus eum vales conſpicere; quem nimirum, vt beatus ait Gregorius, iam videre eſt, iam rationem illius ratiocinando conſpicere: Cuius tunc aliquid quaſi ex parte cognoſcimus, quando eum nos dignè cognoſcere non poſſe ſentimus. Tunc eum quaſi ex parte videmus cùm à nemine videri eum poſſe non ignoramus.

XXXIV. *Conſiderauimus*, inquiunt, *& non erat aſpectus,* *Iſay.* 53. 3.
vnde nec reputauimus eum: Quod quidem illi tui complices

de incarnata pro nobis Dei ſapientia leguntur dixiſſe. Tu verò inſanius de tota Trinitate, imitatus vtique eos, qui dum Moyſes tardaret in Sinai monte dixerunt ad Aaron fratrem eius; *Fac nobis Deos qui præcedant nos. Moyſi enim neſcimus quid contigerit.* Ita & tu cùm te faſtidiſſet de Ægypto, id eſt, de tenebris ignorantiæ ad lumen cognitionis inuiſibilis Dei abduci, quo quomodo Idola tibi in corde cœpiſti ſtultiſſimè fabricare, immenſitatiſque Dei oblitus, magnum quendam quaſi Regem in throno aureo videlicet ſedentem depingere, militiam Angelorum quaſi quoſdam homines alatos, vt in parietibus ſoles videre, veſtibus albis indutos ei aſſiſtere; cùm & illi Spiritus ſint, & pro ſua natura inuiſibiles, & cùm hominibus apparent, non in ſua natura, ſed in ſpecie quam illis Deus aut ex iſto aëre corporeo licet tenuiſſimo, dare vult, aut vnde vult, aut ſi ei, vt in primordio omnigenæ creationis placet ex nihilo, vti videri corporalibus oculis poſſint, apparent, vocemque ex aëre eodem aëreis, vt ita dicatur, ipſi labijs & faucibus ac gutture nobis incomprehenſibiliter, ſed tamen his quibus diuinitus hoc videre, vel audire, conceditur, cognoſcibiliter reddunt.

Exod. 32. 1.

XXXIII. Secundâ, inquiunt, feriâ Michaël Archangelus Deo Miſſam celebrat. ô cæca clementia: Quæ tibi enim videtur cauſa apud nos primam vel ſecundam facit feriam, nonne ſolis ortus & eius occubitus? & quis eſt ſol alius in cœlo niſi Sol iuſtitiæ cum Patre & Spiritu ſancto Chriſtus? An adeò inſanus, vt putes noctem eſſe in cœlo, cuius illuminatio craſtinam faciat diem? Quomodo ergo lux illic æterna, ſi obſcuritas eam interpolat vlla? In quali templo canit ſanctus Michael Miſſam, cùm Ioannes in Apocalypſi
Apoc. 21. 22. dicat. *Templum non vidi in ea. Dominus*, ait, *in Templo ſancto ſuo: Dominus in cœlo*: Vis de illo Templo tibi quod nunc
Pſal. 10. 15. cordi occurrit reſpondeam? Dominus in vtero Matris Virginis non relicto Patre in cœlo, vno vtique eodemque momento & in cœlo, & in Virginis vtero: ſed in cœlo intem-
Pſal. 9. 6. poraliter, in matre ex tempore. *Sedes ſuper Thronum*, ais, dicit Pſalmiſta, *qui iudicas æquitatem.* Nos quoque *qui ſe-*
Ibid. 79. 2 *des ſuper Cherubim*, ſæpe cantauimus & intelleximus Cheru-

bim plenitudinem ſcientiæ interpretari,& quod thronũ hoc, hoc idem Cherubim appellari, hoc eſt, Angelicum Spiritum, immò legiones vtraque hæc Angelorum: ſuper quem autem Angelorum non ſedet Dominus, cùm & de anima iuſti legatur, quòd ſedes ſit ſapientiæ, ſapientia verò Dei Patris Deus filius ſit? quo verò ſedet ſapientiæ ſine eo cuius eſt ſapientia?

XXXIV. Verùm quia hæreticorum hoc proprium eſt, vt confutari oppidò, vinci verò non leuiter valeant, totâ iſtâ allegatione, non quid ſit Deus, ſed quid non ſit, ſi poſſimus perſuadere; id eſt quòd nec corporeus, nec viſibilis, nec æſtimabilis ſit, vtpote ſpiritus ſpirituum, inuiſibiliſſimus omnium ſpirituum, confutatos veritatis inimicos gaudeamus. Vos autem, ô Filij, quibus loquimur, hoc ammonemus, vt abiectis huiuſmodi nugis, atque mendacijs, illius monentis non immemores; *Altiora te ne quæſieris, & profundiora te ne ſcrutatus fueris.* Multi enim ſunt qui dum diſcipuli fieri dedignantur veritatis magiſtri, fiunt erroris, non intelligentes ſcilicet, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Ad illum magni Conſilij Angelum vos conferatis, qui ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Et, *Nemo venit ad Patrem, niſi per me:* conſequenter enim nec ad Spiritum ſanctum. Ipſe enim cum Philippo reſpondiſſet, roganti vt oſtenderet illis Patrem, reſpondit: *Qui me vidit,* vtique interioribus illis oculis, quibus Deus poteſt? vtcunque videri: (*Beati* enim *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*) *vidit & Patrem.* Et adiecit: *Non credis quia ego in Patre & Pater in me eſt?* Quod totum niſi ad inuiſibilem Deitatem Patris & Filij referas, ſtare non poteſt. Non enim qui vidit in carne, quam pro nobis aſſumpſit, filium, conſequenter vidit & Patrem. Alioquin & Iudæi perſequentes illum vidiſſent, quibus voce Dominica dicitur: *Neque me ſcitis, neque Patrem meum, ſi me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis.* Id eſt, ſi inuiſibilem & incorpoream diuinitatem meam in me latentem agnouiſſetis, & cor mundum ad hanc contemplandam habuiſſetis, conſequenter & Patrem meum in me manentem, & me in Patre ſciretis. Ipſe ergo qui huiuſmodi introductione nos cognoſcere fecit, quòd Pater ipſe, idemque, qui hoc dicebat Filius, &

Eccli. 23. 22. *Ioan. 14. 6* *Ibid.* *Ioan. 14. 10.* *Matt. 5. 8* *Ioan. 14. 10.* *Ioan. 8. 19*

Matt. 18. 19. Spiritus Sanctus vnus esset Deus: *Euntes*, ait, *baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ipse inquam, qui carneis labijs ab interiore Deo motis hoc discipulis præcepit, ipse nobis dicat quid sit Deus: *Spiritus*, inquit, *est Deus* & post resurrectionem dubitantibus Apostolis ait: *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.*

Ioan. 4. 24. Luc. 24. 39.

XXXV. Si ergo carnem & ossa non habet spiritus, vnde caput habet, quod vtique ex carne & ossibus constat? Vnde manus, vnde brachia, postremò vnde labia, vnde linguam, vnde guttur, vnde pulmones, vnde illi sunt arteriæ, vnde palati concauitas, vnde quatuor anteriores dentes, quibus procul dubio omnibus & vox formatur, & locutio agitur, quibus Michael Missam canere dicitur? Tu ècontra qui supra: *Gloria in excelsis Deo*, quis primus cecinit? Angeli respondemus: Quomodo? vt Deo placuit illis hoc quod Pastores audire, vel intelligere possent præstare; quia in spirituali natura hoc nullo modo poterant facere. Et hoc in aëre, qui percussus vocem facit, vtique & cœlum appellatur, vnde & volucres cœli dicuntur, non in æthere, non in cœlo, vbi nullus indiget strepitu aliquid vocis, nedum Deus qui omnia nouit cognoscere. Vox enim in cœlo Angelorum nihil est aliud, nisi ammiratio perpetua claritatis & ineffabilitatis Dei sine motu linguæ, sine strepitu vocis. Nam & in terra hoc magis delectat Deum, qui, vt paulò superiùs protulimus, ait: *Spiritus est Deus*: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritâte oportet adorare. Et quia Missa dum canitur, corporis & sanguinis Domini participatione ipse qui canit reficitur.

Psal. 77. 25. Monstra mihi panem & vinum vnde hoc agitur: *Panem cœli dedit eis*, scriptum est. Respondes: *Panem Angelorum manducauit homo.* Quis est alter panis cœli, nisi Dominus Christus, vnde cœlestia spiritalem escam accipiunt, & delectatione inæstimabili perfruuntur. Et panis Angelorum rectè dicitur Christus, quia reuerà illius laude pascuntur. Neque enim corporalem panem manducare Angeli credendi sunt. De vino quid facies: *Non bibam*, respondes,

Marc. 14. 25. amodò *de genimine vitis vsque in diem illum, cùm illud bibam*

vobiscum nouum in Regno Dei. Nihil te iuuat ad hoc: Regnum enim Dei dicit Ecclesiam, in qua cùm cœpisset, vt Psalmista canit, à ligno regnare, & nouo vino, id est, sanguine suo cum pane carnis suæ eiusdem incolas Regni potare, Apostolis post resurrectionem suam per quadraginta dies apparens, loquénsque de Regno Dei, & conuescens consequenter, & bibisse cum eis non est penitus dubitandus. Ecce tu miser, qui de media lente tuum illum corporeum Deum vno anno, Belis sacerdotibus stultior æstimande, pascebas. Noster Deus verus, Inuisibilis, Incorporeus, Intractabilis, Immensus, Incircumscriptus, omnium Creator quæ fuerunt, quæ sunt, quæ erunt, omnium Rector, Dispositor, oculi omnia contuentes; aures interiora etiam cordium penetrantes, brachia omnia continentes, manus omnium operatrices, pedes immobiliter per omnia discurrentes, quæ vtique omnia *Spiritus est Deus*, Pater vtique & Filius & Spiritus Sanctus, vnitas cuius in Deitate, Trinitas in personis consistit. Noster, inquam, Deus cum magno tremore & reuerentia recolendus, cum maxima dilectione amplectendus: noster, inquam, huiusmodi Deus. Vnde suos Angelos æternaliter pascat, tandem aliquando, & si non à nobis, saltem ab Augustino conuictus, & vtinam conuersus aduerte. Nam de locutione Dei ad Angelos, & illorum ad Deum, abundè te docet, si requiras in Moralibus, Gregorius.

Psal. 95. 10.

Act. 1. 3.

XXXVI. Et quia, vt cernitur, nullatenus à carnali vales intellectu diuelli, tene te saltem ad illam quam pro nobis Dei sapientia suscipere dignatus est carnem. Illa enim in cœlis ad dexteram, id est, æqualitatem Patris, qui vbique dexter, nusquam sinister, vtpote incircumscriptus Spiritus, Deus cum ossibus, quæ spiritus omnino non habet, absque dubio sedet, eius diuinitati incorporaliter astant incorporei Spiritus, Angeli vtique sancti, animæ quoque fœlices, sanctorum corpora quoque, vt nonnullis visum est, quæ cum Domino surrexerunt cum animabus iustorum. Neque enim huiusmodi es meriti, vt dicere cum Apostolo possis: *Et si cognouimus secundum carnem Christum; sed iam nunc non nouimus.* Eius tamen si diuinam indagare vtcunque cupis sub-

2. Cor. 5. 16

Ioan.14.9 stantiam, ab eodem intentissimè audi: *Philippe*, inquit, *qui me vidit, vidit & Patrem*: Id est neque me vllus in diuinitate
Ioan.10. (quam si cerneres hoc nullatenus diceres: *Ego enim & Pater*
30. *vnum sumus*) neque illum vidit. Vides me in carne, quam sumpsi pro te; non vides in diuinitate, qua sum vnum cum Patre; & ideò si vis Patrem videre munda illum oculum cordis, qui considerare quoquo modo valeat inuisibilem Deum, & me conspiciens videbis, & illum, non lumine attingendo corporali, sed contemplando pro modulo spiritali. De eius cibo si sollicitaris, audi eundem: *Meus cibus est*
Ioan.4.34 *vt faciam voluntatem eius qui misit me*. Et, *Non in pane solo*
Matt. 4. *viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*: Et,
4. *Esuriui, & dedistis mihi manducare*, de pauperibus vtique dicens.

XXXVII. Verùm quia de sacerdotibus nostris conquesti talia protulimus suggerendo, eosdem nobiscum monemus, vt in lege Dei die noctúque meditantes, scrutentur scripturas meliùs quàm vsque modò fecissent: *Cæcus enim si cæco*
Matt. 15. *ducatum præstet, ambo in foueam*, vt ait Dominus, *cadent*. Quæ
14. præcepit Deus illa cogitent semper, hoc super omnia præ oculis præceptum, quoniam quidem magnopere expedit, incessanter habentes. Non enim semel in anno, sed quoti-
Exod. 12. die eos necessitas cogit Pascha Domini celebrare. *Renes*
11. *vestros accingetis*, id est castitati operam dare studebitis. Et,
Isay.52.11 *Mundamini qui fertis vasa Domini*: *Omne enim quod tetigerit immundus, immundum erit*, dicit non mentiens Dominus:
1.Reg.21. *Si mundi sunt*, ait quidam, *pueri*, maximè à mulieribus, de
4. panibus propositionis, qui nostrum figurabant sacrificium, vtique agens; & cùm ita sit, quid miseri cogitare valemus de nobis, quid æstimare, quare scilicet Sacerdotes vocemur, qui tam immunda præcordia gerimus? potéstne quod damus vocari vel sanctum polutissimis manibus nostris tractatum? Estne benedictio, quam illecebroso saltem osculo, præter alia, fundimus ore polluto, Væ nobis miseris, pro talibus scilicet, ac millies væ fuerat quidem olim prædictum:
Isay.24.2 Et, *erit sicut populus*, sic sacerdos, sed vtinam vt honestiores quilibet in populo Dei, sic saltem sacerdotes essent huiusmodi.

Suademus prætereà eis ne adeò sint à Deo extranei, vt se ipsos primitus dehinc alios mortiferè decipientes, mentiri potuisse putent Spiritum sanctum per os Apostoli dicentem: *Neque adulteri, neque fornicatores, neque ebriosi regnum Dei consequentur.* Et; *Hoc autem scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut adulter, aut auarus, quod est Idolorum seruitus, non habet hæreditatem in Regno Christi & Dei.* Sed ne ad desperationem eos sermo iste verissimus trahat; Nouerint non de his dici qui olim fuerant adulteri, fornicatores, & auari, sed illos notari, qui vsque in finem in talibus durantes, neglexerunt ad Deum conuerti; qui vtique si concederetur eis in æternum viuere, non desinerent in æternum peccare; & ideò iustè in æternum pœnas debent, quia digni sunt luere. Comperimus námque nostri temporis quemdam talem perfungi si est destinatum, quem cognouisset hominum vtinam nullus, hísque his deplanximus adeò insolubiliter irretitum ad ipsum fere cùm proximarit miserrimus senium, vt conscientiâ remordente, nec ipsum Euangelij librum, nec eum osculari auderet, qui communicaturus esset Presbyterum, contaminari suo miser osculo pensitans illum, ad mentem vtique, *quod tetigerit immundum, immundum erit*, recolligens dictum, ita vtique se iudicans indignum, pro eo scilicet maximè, quod os illecebroso cum manibus & brachijs haberet complexu pollutum, & formidaret saltem attingere ipsum vas quod tantæ dignitatis tetigisset mysterium: & tamen emendationis nullum in eius erat obdurissimo corde vestigium, pro quo duplex nobis visa est non silendi occasio, id est, vt eius primùm cauere studeamus exemplum: Dehinc vt pro eo Dei misericordiam eò ampliùs supplicemus, quò ampliùs eum indigere cognoscimus.

Gal. 5. 21.
Ephes. 5. 5
Num. 19. 22.

XXXVIII. Nam talis amare nullatenus licet eum inrationabiliter, metuat, cùm vincitur, Deum, quem tam moribus suis sentit aduersum.

XXXIX. Nec contraria isthîc illa est Domini promissio, quâ dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Qui videlicet etiamsi credat in Deum, talium quis non credit Deo, quia præcepta eius non custodit, nec sacramentum

Marc. 16. 16.

viuendo tenet, quod fide percepit. Sed eandem fidem, quam
Matt.6.9 verbum astruit, moribus destruit: *Pater noster qui es in cælis* cum cæteris fidelibus, concesso Domini, dicit, sed omnium corruptè viuentium Diabolus Pater est, Zeno Beatus illeècontrario ait. Quod à nobis auertere pietas dignetur illius, qui hunc mundum venit peccatores saluos facere IESVS Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

CONTRA REPREHENSORES sermonis eiusdem.

NON dicit RATHERIVS Veronensis Episcopus, quòd Deus Dei Filius, Dominus noster IESVS Christus, hoc est incarnata pro nobis Dei sapientia, non habeat caput, oculos, manus, & pedes, cæteráque humani corporis membra, cum anima rationali, Deò, cum corpore plena; dum veraciter eum cum corpore & anima in cœlum ascendisse, quo nunquam defuerat diuinitate, & in eodem corpore, Angelis docentibus, didicerit eum venturum ad iudicandos viuos & mortuos. Sed dicit Ratherius Episcopus, quòd Deus, id est diuinitatis substantia, non habet corpus
Ioan. 4. 24. quod palpari possit & videri, quia *Spiritus est Deus*, sicut dixit Dominus IESVS Christus. Et, *Spiritus carnem & ossa*
Luc.24.39 *non habet*, sicut idem dicit in Euangelio Christus.

Non dicit Ratherius Episcopus, quòd malum faciat qui vadit ad Ecclesiam sancti Michaelis, aut audit Missam sancti Michaelis; sed dicit Ratherius Episcopus, quòd mentitur ille qui dicit, quòd conueniat alicui meliùs in secunda feria ire ad Ecclesiam sancti Michaelis, vel Missam sancti Michaelis audire, quàm in alio die. Dicit Ratherius Episcopus quòd mentitur ille qui dicit quòd sanctus Michael Missam cantet, cùm nulla alia creatura Missam possit cantare, nisi homo solùm; quia ille cùm sit rationalis habet carnem & ossa, sine quibus Missa non valet cantari. *Spiritus* autem (sicut Dominus dicit) *carnem & ossa non habet*, licet valentiore, quàm homo

homo, polleat ille qui est Angelicus & non Apostaticus Spiritus, ratione. Michaël verò Spiritus est & Angelicus Spiritus, & in conspectu Dei semper assistit, sine carne & ossibus; & illum incessabiliter laudat sine libro, cum quo solet Missa cantari, sine pane & vino, de quibus solet in Missa corpus & sanguis Domini confici.

Si autem quæris quid sanctus Michaël cantet? Labora, dicit Ratherius Episcopus, cum Dei adiutorio, vt post mortem cælum conscendas, illic audies quid cantet. Quòd si vis ad Ecclesiam S. Michaëlis ire, sapias, dicit Ratherius Episcopus, quòd non libentiùs te recipit in secunda feria sanctus Michaël, quàm in alia. Si vis eum rogare; sapias, dicit Ratherius Episcopus, quia non clementiùs te exaudit sanctus Michaël in secunda feria, quàm in prima, quàm in tertia, quàm in quarta, quàm in quinta, quàm in sexta, quàm in septima feria. Hoc cùm ita sentiat, dicat, atque astruat Ratherius, qui volet, valet, & audet, eum non prohibet, imò postulat, nam ipse refellat.

SERMO II.

DE QVADRAGESIMA.

HORTOR & ammoneo vos mecum, si qui in hac mihi estis plebe consimiles, vt aurem cordis prophetico adhibentes consilio, dicentis: *Redite præuaricatores ad cor.* Isay. 48. 6
Cogitet vnusquisque nostrum, quare creatus, quare natus, quare renatus, quo pretio, & quare redemptus. Vtrumnam debitas gratias retulerit Creatori, Factori, & Redemptori suo; & eius, vt dignum fuerat, saluberrimis obedierit præceptis. Quòd si in hoc se non inuenit, vt optarem, culpabilem, Factori, Redemptori, & Protectori gratias referens suo, non sibi illud superbè attribuens, humiliter gaudeat, & ab ipso finem in talibus bonum indesinenter exoptet, & ne præuaricator vnquam iustè vocetur indesinenter exposcat.

Qui verò secus egerunt, ne sese desperent ammoneo, sed reminiscentes misericordiæ Dei super peccatores innume-

rabilium exemplorum, conuerti à suis prauitatibus dum sani sunt & incolumes velocissimè festinent; ne si dum possunt, non volunt, dum voluerint, non possint. Quod tamen si fecerint antiquum illum aduersarium absque dubio contra se concitabunt, qui totis contra eos sese statim exerens
1.Cor.9.25 viribus conabitur eos vitijs implicare prioribus. *Omnis autem* (sicut ait Apostolus) *qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* Luctaturi igitur contra tam atrocem, crudelem, callidúmque tyrannum, quoniam quidem isti nobis ad hoc cum Dei adiutorio actitandum generaliter ac specialiter delegati sunt potissimùm dies, abstineamus ab omnibus, quæ illum fortiorem, nos imbecilliores omninò efficiunt. Quæ
1.Pet.2.11. sint autem ipsa Apostolus meliùs dicat: *Obsecro vos*, inquit, *tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs; quæ militant aduersus animam.* Ecce quid nos imbecilles, quid illum efficient fortem. Carnalia vtique desideria, à quibus dum non abstinemus, animas nostras expugnabiles facimus. Cùm enim nemo nisi alicui militet, & hic expressiùs, cui carnalia militent desideria, minimè dicitur, dum aduersus animam militare dicuntur, manifestè diabolo militare monstrantur. Nullus enim animarum nostrarum alter est aduersarius, nisi ille, qui eas statim inuadit, vbi Deus eas iusto iudicio deserit. Iusto autem eas Deus iudicio deserit, si eum priùs deseruerint ipsæ: Quamuis & innumeras se deserentes ipse minimè deseruerit, sed hoc magis ex misericordia, quàm ex iustitia.

Quia igitur carnalia desideria Diabolo aduersus animas militant nostras, ne dux de nobis triumphet, illorum opponamus illis abstinentiam, & habebimus Deo adiuuante victoriam. Conuertamur itaque ad Dominum, Fratres, in toto corde nostro in ieiunio, & fletu, & planctu, sed à quo, ad quem conuerti vos putatis monemus? Ab inimicis vtique animarum nostrarum carnalibus desiderijs ad amicam illarum abstinentiam: à Diabolo, cui militant ipsę, ad Dominum qui contra illum si volumus pugnat pro nobis die noctúque. Sed si volumus contra illum pugnare, studeamus eum à nobis longiùs propulsare, & à cordibus nostris eijcere, neque
Iob.40.16 eum intra nos ipsi fouere. *Sub vmbra enim dormit*, vt ait Do-

minus, *in secreto calami, & locis humentibus.* Vmbra verò sunt callidi; calamus simulatores, foris vtique placidi, interiùs vacui: humecta verò loca, luxuriosorum sunt membra, & libidinosa illorum præcordia. Verumtamen nouerimus, Domino teste, quia hoc genus nullus neque de se, neque de alio valet eijcere, nisi in oratione & ieiunio. Sed quomodò in oratione à se eijcere Diabolum valet, de quo dicitur: *Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis?* O vtinam enim si non exaudibilis, saltem non esset execrabilis oratio nostra. Itemque alibi: *Qui auertit aurem suam à clamore pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.* Hîc profectò præter quid etiam profundius innuitur, quia nisi clamantem ad te adiuues pauperem, non te exaudiet Deus orantem. Ieiunas verò quomodò, nisi à vitijs abstinendo, cùm Dominus dicat: *Nolite ieiunare sic vt vsque ad hunc diem*, & cætera quæ sequuntur? Vt igitur à cordibus nostris expellamus Diabolum, ieiunemus, oremus, eleemosynam secundùm possibilitatem faciamus, sed vltra possibilitatem nos voluisse testem Dominum habeamus. Ita enim carnalia desideria, quæ aduersus animas militant nostras, ipsius adiutorio superare valebimus.

Prou.28.9 *Ibid.21.13* *Isay.58.4.*

Sed dicit aliquis: si ab omnibus quæ caro desiderat abstinemus, quomodò viuimus? Nonne esuriens desiderat edere, sitiens bibere, etiam si non superfluè, neque sumptuosè? Somnum patiens (vt hæc tantùm de innumeris honestè atque necessariò requisitis proferantur) nonne optat dormire? Ad quod respondendum; quia non interdicuntur hoc præcepto necessaria, sed superflua, sed noxia, sed inhonesta, & à Deo prohibita. Vnde & alter Apostolus: *Carnis*, ait, *curam ne feceritis in concupiscentijs*: Vbi profectò nobis præcipitur, vt sic corpori necessaria ministremus, vt nulli animum voluptati subdamus, nè dum ratio domina, caro debeat esse ancilla, propter ancillam, dominam conteramus, & imperet quæ obtemperare, obtemperet quæ imperare debuerat. Abstinentia cæterùm nostra nisi sit triformis, est per omnia ad perfectionem inutilis; hoc est, vt primùm à meditatione praua, secundò a locutione noxia, tertiò ab operatione cessemus, pro Dei timore vel amore, peruersa;

Rom. 13. 14.

vt mundati, Deo misericorditer largiente, ab omni inquinamento carnis & spiritus, his sanctis saltem diebus sanctissimum Pascha post ipsos venturum cum gaudio & lætitia celebrare possimus: ipso adiuuante, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

SERMO I.

DE PASCHA.

PASCHALES, Fratres Carissimi, hodie dapes sumpturi, vobisque pro debito ministraturi, hoc est, Agni illius sacrosanctam refectionem, quam digito eiusdem Præ-
Ioan. 1. 29 cursor demonstrans clamauit: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*. Nimirum quia typicus ille istum tantummodò figurare non verò peccata poterat relaxare, quod solus iste in Deitate, quæ illi vnà cum Patre & Spiritu Sancto indiuidua est, valet singulariter agere. Huius itaque Agni corpus & sanguinem solemniùs hodie tractaturi, vestræque dilectioni propinaturi, postulamus ne molestè vestrum aliquis ferat, si lactucarum agrestium aliquantulum interponimus partem, cùm & hoc per ipsius faciamus Domini iussionem. Eorumdem sanè olerum cùm nemini noceat, adeò speciem corpoream ignorare non parum officit, si non spiritalem intelligentiam quis agnoscere ac mente valeat retinere illorum. Natura equidem oleris istius sumentis fertur oculos in lacrymas fluere facere, dentes purgare, sed natura illius quid significat facit corporis & cordis intuitum in planctum salubrem excitari. Dicunt quoque qui de Physica quasi videntur tractare, quòd Aquila acumen quo plurimùm pollet si perdiderit occasione qualibet, visus gustu illud recuperet herbæ istius. Percongrua, Fratres, similitudo consilij, vt qui videlicet caliginem interioris visus contraxit assiduitate culparum, gustu eundem recuperare studeat talium lactucarum.

Sed iam nunc ornemus quam promisimus mensam. *Hac*

dies, Fratres Cariſſimi, *quam fecit Dominus* (ait Propheta *Pſal.* 117.
ſanctiſſimus) *exultemus & lætemur in ea*, Nunquid, Fratres, 24.
non & heſternam diem ſimiliter Dominus fecit? Planè, ſed illam ieiunio, iſtam lætitiæ conſecrauit: Illa diſcipulis luctum, hæc maximum intulit gaudium. Quid ergo, Fratres, agendum? Nimirum vt ratio docet, ſi heri luximus cum Apoſtolis, gaudeamus hodie cum illis, & omnibus ſanctis.
Neque vereamur ne nobis dicatur: *Væ vobis qui ridetis nunc,* *Luc.* 6. 25.
quia lugebitis ac flebitis: cùm propter præteritam abſtinentiam atque triſtitiam, eiuſdem refoueamus conſolatione dicentis: (vt Apoſtolis verò ante paſſionem, ita nobis ante
reſurrectionis Dominicæ diem) *Et vos igitur nunc quidem* *Ioan.* 16.
triſtitiam habetis; iterum autem videbo vos & gaudebit cor ve- 22.
ſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Hoc dictum eſt Apoſtolis, hoc dicit & nobis, luxerunt Apoſtoli pro morte, quanquam illis nimiùm neceſſaria, Chriſti, de cuius reſurrectione gaudio inæſtimabili, & immenſa ſunt gratulatione lætati: imitati ſumus heſterno luctum illorum, imitemur hodie gaudium. Sed ſi eos volumus imitari ab eiſdem normam ſumamus moneo gaudij. Dic igitur ſancte Apoſtole, poſt omnes quidem vocate, ſed vſque ad tertium cœlum modo quem ipſe meliùs noſti diuinitus rapte; dic, inquam, ſatisfac
interrogantibus vnde debeamus gaudere: *Paſcha*, inquit, 1. *Cor.* 5. 7.
Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Non ob aliud? Immolationem nam nos ipſam intellexeramus eamdem, quam Apoſtoli luxerant mortem, quorum & heſterno ſumus imitati mœrorem. Rogamus igitur proſequere quid debeamus hodie vel qualiter agere, ſubiungit atque ait: *Itaque epulemur*, id eſt, Carnem Domini manducemus, & ſanguinem ip-
ſius bibamus: *Non in fermento* tamen *veteri, neque in fermento* *Ibid.* v. 8.
malitiæ & nequitiæ; Sed in azymis ſinceritatis & veritatis: & veritatis, inquam. Quare hoc? Quia & alibi idem dicit Apo-
ſtolus: *Conſepulti ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem; vt* *Rom.* 6. 4.
quomodò ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: Hoc igitur ſenſu, Fratres Cariſſimi, ſi ſeruamus operando quod credimus in Chriſto renati, in Chriſto paſſi, in Chriſto mor-

tui; in Christo sumus à mortuis suscitati, ac per hoc maxima nobis est ratio gaudij. Hanc ergo diem non sibi solùm, sed & nobis quia fecit Dominus, Fratres, exultemus & lætemur in ea.

Ecce hæ sunt Paschalis festi decentissimæ quas vobis promisimus dapes, nunc nobis monstrate, post modicum monstrandæ, de lactucarum agrestium, sed quid facimus, Filij, promisso? Veniant & ipsæ, purgent rheumata dentium, hoc est, impedimenta de facinorum congerie mentium, comedere qui veniunt agnum, fluere ex oculis riuulos cogant aquarum: *Non in fermento*, inquit, *veteri*, hoc est, inflatione anterioris peccati, vel affectu idem vel aliud perpetrandi; id est, vt ne eiusdem vitij hodie sitis quod heri fuistis. *Neque in fermento malitiæ & nequitiæ.* Quasi vtique dicat: Malitiam præteritam bonitate mutate. Nequitiam relinquite, si Agni Dei carnem vultis comedere, & eius sanguinem bibere. *Sequitur: sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Intelligite, Fratres, imò intelligite si qui hîc forsitan mei estis consimiles, malitiosi vtique nequitia pleni. Si vultis salubriter gaudere, in Domino gaudete, non in iocis superfluis, non in fabulis otiosis, non in turpiloquijs noxijs, non in tactibus illecebrosis, non in crapula & ebrietate, non in cantuum vanitate. Si cupitis exultare, *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Si desideratis Pascha legitimum celebrare, in azymis celebrate. Quę sunt verò si rẹquiratis azymę; sinceritas respondeo, & veritas. Fermentum enim pessimum est simulationis duplicitas: Fermentum noxium est falsitatis voluntas. Fermentum enim cùm à feruore sit nominatum, ipsam malitiam, ipsam nequitiam, ipsam veteris Adæ cùm vniuersam nominari valeamus intelligere consuetudinem, nullam magis valemus conijcere, quàm contrariam sinceritati & veritati magistram decipiendi proximum fallaciam; Qua vtique inextinguibiliter fraudulentorum æstuat animus. Ipsa itaque cùm maximè nitatur malum quodlibet perpetrandi voluntas, abstineat tantò ab ea, id est, fallacia, vestra, suggerimus, fraternitas, quantò hac magis offenditur diuina maiestas, & deturpatur Paschalis honestas. Nisi enim ita esset, nequaquàm Apostolus & contrariorum prohibitione, &

Psal. 2. 11.

ipsarum præceptione easdem duas insolubiles virtutes, id est, sinceritatem & veritatem, in Paschalis festi epulis tantopere commendasset; diuersis vocabulis eadem repetendo atque dicendo: *Itaque epulemur non in fermento veteri, neque infermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis*. 1. Cor. 5. 7. Nedum enim Paschalem nullam celebrat festiuitatem, qui in corde malam habet voluntatem, cùm nec gloriam in excelsis cum Deo, nec veram in terra cum hominibus quis habeat pacem, nisi qui bonam possidet voluntatem.

Hanc, Fratres Carissimi, mordacissimam veracitatem, & veracissimam mordacitatem, lactucam appello agrestem, quæ vtique, flagito, cordium & corporum nostrorum spiritali gustu percepta qualitatem commutet. Cor videlicet ad suspiria, corpus dum prouocat ad lamenta, vtraque hæc ad malæ voluntatis relinquenda molimina. Quod absque dubio credimus prouenturum, si etiam quod Dominus per Decalogi nobis mandat de Pascha celebrando Ministrum, ad naturam earumdem referre satagimus lactucarum. *Sic autem*, inquit, *comedetis eum. Renes vestros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes*. Exod. 12. 11. Quid austeriùs, Fratres, quid acriùs dici potuit illi, qui ista intelligens, Pascha præteritum se meminit eisdem obseruatis nullo modo celebrasse? Qui enim non obaudiuit Psalmistę dicenti: *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime*: id est, fortiter; sed eneruiter sese luxuriæ dedens, ad Agni Dei sumendum corpus & sanguinem est ausus accedere. Psal. 44. 4. Qui non secutus est exempla Sanctorum qui iam in Christo obierunt Patrum, qui non se baculo regiminis defendit contra rugientem leonem, id est, quærentem se deuorare diabolum: qui pio desiderio non festinauit, id est, non optauit dissolui & esse cum Christo: qualiter hodie sine gemitu atque suspirio corpus & sanguinem Domini præsumat accipere, non video, nisi quia aut desperatione mortifera induratum, aut falsa spe deceptum huiusmodi credo. Sed ne faciat suggero, ne se desperet moneo, ne falsa spe sese decipiat ampliùs rogo. Intendat quod sequitur, suspiret & gemat: *Est enim Phase*, id est, *transitus Do-*

mini. Quasi dixisset: Transit à Diabolo ad Christum, qui renes à luxuria restringit, qui sanctorum exemplis gressus operum munit; qui baculo regiminis à Diabolo sese defendit; qui desiderando festinat ad Patriam cœlestem pertingere. Huic itaque soli conceditur Pascha Domini celebrare, & tamen nec huic sine lactucis agrestibus, id est, memoria præteritorum facinorum, & effusione vtilissima lacrymarum.

Sed iam nunc ad Apostolum redeundum tantum qui conficiat quod proposuimus, obliti impossibilitatis nostræ, qui valet vtique negotium: *Pascha*, inquit, *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Quod fuit vtique, vt remur, dixisse: Ideò pro nobis immolatus est Christus, vt ipse noster esset transitus ad seipsum, & ipse nostrum esset solummodò gaudium. Sic ergo sic vnusquisque nostrum postulet suggero. *Exultemus & lætemur in eo.* Ipse est enim pax nostra, ipse lux, ipse dux, ipse dies, ipse sol, ipse salus, ipse vita, ipse resurrectio, ipse gaudium verum, ipse beatitudo perpetua, ipse fœlicitas æterna, ipse lætitia indeficiens; postremò ipse dies, quam gignendo non operando fecit Dominus, & hoc ineffabiliter verò, *exultemus & lætemur in eo.* Lætitia quoque mensæ nostræ pertinet ad pauperes Christi, nostrâ abundantiâ illorum suppleatur inopia. Ipsi quoque pauperes sese inuicem adiuuent, quod vni deest det alter si habet; si non habet, optet saltem dedisse, vt per omnia & in omnibus de nobis gaudeat qui Pascha nostrum immolatus est Christus. Et hæc sit dies nostra quam fecit Dominus, vt & exultare & lætari in ea nunc & sine fine possimus. Corpus quoque & sanguinem ipsius ita percipere, vt non ad Iudicium, vt proh nefas! multis, sed ad remedium sempiternum nobis, vt fœlicibus euenit, hoc prouenire contingat. Adiuuet ad hoc desiderium nostrum, & sanctificet actum qui pro nobis in morte dedit vnicum filium suum, qui cum ipso & Spiritu Sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO II.

SERMO II.

DE PASCHA.

CVM omnes in hac die Propheta exultare præcipiat atque lætari, reprehenſionis non parum metuo notam, ſi more meo triſtitiæ aliquam ſermoni meo interpono particulam. Sed abſit reprehenſor, nam me non triſtari conſiliarius vetat interior, vt enim Tobias Angelo, ita cuilibet me lætari ſuadenti reſpondere ipſe nec incongruè valeo. *Quale mihi*, ait enim ille, *gaudium erit, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video*: vt enim lumen cœli ipſam noſtram appellare non diſconueniat feſtiuitatem, de qua ſcilicet dicitur: *Lætentur cœli, & exultet terra*: Non illa verò terra de qua ſerpenti illi, malitiæ ſuaſori, eſt dictum: *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ*. Sed illa potiùs, de qua dictum anteà fuerat: *Germinet terra herbam virentem*, &c. quæ ſecundùm litteram ſatis ſunt bona, ſecundùm verò myſticum intellectum, oppidò meliora. Huius diei gaudium qua temeritate me frui iure pronuncio, qui tamen cœli, id eſt, ipſum qui cœlum illuminat, peccatorum nebula circumuallatus videre non valeo? Nam dum ad hoc inſtitutos illos qui iam præceſſerunt quadraginta nouerimus dies, vt in eis purgatis per pœnitentiam mentibus, ſanctum ipſum diem nouorum videre & cum gaudio celebrare poſſemus, cùm hoc minimè fecerimus, quale gaudium, quam exultationem, quam lætitiam habere valemus? Ait enim in commendationem eiuſdem gaudij ſanctus, vt legi audiſtis, Apoſtolus: *Itaque epulemur*. Quid dixit? Itaque corpus & ſanguinem ipſius, qui pro nobis immolatus eſt, Chriſti cum exultatione ſumamus. Faciamus ergo. Sed quid erit ſi facere dignè ac iuſtè nequimus? ſibi iungit namque & ait: *Non in fermento veteri*, id eſt, timore anterioris peccati; *neque in fermento malitiæ & nequitiæ*. Malitiæ vtique alicui Chriſtiano malum inferre cupiendi, nequitię hoc facere etiam iniuſtè conandi. Sed qualiter? *In azymis ſinceritatis & veritatis*: Sinceritas

Pſal. 117. 24.
Tob. 5. 12.
Pſal. 95. 11.
Gen. 3. 14.
Ibid. 1. 11.
1. *Cor.* 5. 7.

verò puritas est, hoc est, quod nihil habet, nisi quod monstrat. Veritas verò quid esset cùm Pilatus interrogasset, non expectauit audire, ideò de illa non meruit exultare. Qui ergo nec in ore veritatem, nec in corde possidet veritatem, Christi quomodò ausus sit pensandum comedere carnem, cùm præsertim Apostolus apertiùs hoc interdicat, nulla
1.Cor.11. 29. scilicet circuitione vsus, dicendo: *Quicunque manducat corpus Domini indignè, iudicium sibi manducat.* Et, ô quâm valet hodie exultare, & lætari loco salutis iudicium sumpturus, loco vitæ interitum. Istud, istud, inquam est, istud, quod
1.Pet.2.1. totâ istâ penè *Quadragesimâ*, me compulit clamare, vt *deponentes omnem malitiam, omnem dolum, & simulationem, & inuidiam*, omnes ad Christi, id est, veram studeremus nos conuertere pacem: & quia hoc facere plurimi nesciunt, quasi normam quandam vobis præfigens suadebam, vt qui aliquem se læsisse meminerunt, recordarentur dicentis: *Si of-*
Matt.5. 23. *fers munus tuum ad Altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habeat aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Qui verò ab aliquo læsi fuissent, & ille veniam veraciter postulasset, non obliuiscerentur dicentis:
Marc.11. 25. *Cùm statis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester cœlestis dimittat vobis peccata vestra: quòd si vos non dimiseritis, nec Pater vester cœlestis dimittet peccata vestra.* Huius, sed proh dolor! consilij in tantùm contemptores quosdam conspexi, & vtinam non illos præcipuè qui debuerant alijs bonum exemplum præbere, vt etiam ipsi qui panem sanctum eis mittebat in ore dicendo: *Corpus Domini nostri* IESV *Christi prosit tibi in vitam æternam*: non cessarent perditionis laqueos tendere, & quasi
Ioan.19. 6. Pilato diebus eisdem *Crucifige, Crucifige* clamare: non recordati dicentis: *væ impio proditori*, væ complicibus hodiéque in Ecclesia eius. Quorum quibusdam hodie per vicem Domini nostri mandaui, vt hoc facere quiescerent, & si fecerint sibimetipsis faciant. Dicit enim sapientissimus perlepidè Hieronymus: semel errasse sit casus: cur prudenter erratur & crebrò? Nam nisi cauerint, verendum nè illis
Ps.77.30. contingat, quod illis, de quibus dictum est, contigit: *Adhuc*

escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos. Et quod pridie de Iuda lectum Domini est traditore; cuius imitatores adhuc in Ecclesia esse sanctus ille, cuius verba modò meminimus, non dubitauit proferre: *Et post buccellam tunc introiuit in eum Sathanas*, vtique per praui operis effectum, qui iam in eo permalignæ voluntatis erat affectum. Cùm vtique si Apostolo credidissent dicenti: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat*, hoc est, discutiat in qua sit voluntate peccandi, vtique an emendandi, nocendi aliquem, an adiuuandi, in odio, an in amore fraterno. Si, inquam, talia salubriter cogitassent, de manu saltem illius quem oderant, sacra sumere deuitassent, ne Iudæ scilicet tam publici imitatores existerent. Sed quia apud Deum non est difficilis aut tarda conuersio, non se desperet talis, moneo, hominum portio: quoniam quidem Iudæorum Pascha certo tempore, Christianorum omni est tempore. Præcipuè vero in Dominica, communicationis atque conuersionis ad meliora de peioribus die. Pascha enim cùm transitus interpretetur, quocunque tempore, quacunque die, quacunque hora, quocunque ad postremum momento, quis transit à Diabolo ad Christum, à vitijs ad virtutes, de tenebris ad lucem, Paschalem agit veraciter solemnitatem, dicente enim Psalmista Domino: *Reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.* Solemne Domino Pascha quilibet agit, qui relinquens quod malè cogitauit, illud agere satagit, quod Deus ipse præcepit.

Ioan. 13. 27.

1. Cor. 11. 28.

Psal. 75. 11

SERMO III.

DE OCTAVIS PASCHÆ.

ANTEQVAM *comedam suspiro*, Iob legitur Beatus dixisse. Causa subiuncta: *Quia timor*, inquiens, *quem timebam euenit mihi, & quod verebar accidit.* Quod vt ad me referam, tantùm ab illo, quantùm aereum ab æthereo distat cœlo, distantem doleo, vestrum nonnullis fateor accidisse quod timens Dominica protuli die. Quibusdam

Iob. 3. 24.

Agit contra eos qui eum à domo Episcopali expulerant.

enim proh dolor! contigisse nonnihil formido quod Psalmista de Iudæis olim cantauerat, dicens: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* Quia videlicet cùm post buccellam introisset in eos. Satanas per operationem malignam, qui ante in eis iamdiu per intentionem fuerat pessimam, quasi audissent ab eo, qui eis eamdem porrexerat buccellam: *Quod facis fac citiùs*: ab hinc non cessauerunt quantocyùs exequi, quod iam anteà, præcipuè totâ istâ Quadragesimâ, fuerant machinati. Quando scilicet Deo & læsis fratribus reconciliari, & reconciliari veraciter optantes, non aspernari verbo atque exemplo instanter fuerant moniti, illos saltem qui *non in die festo* quondam dixerant non imitari dignati. Contra eumdem scilicet quem me fore nemo vtinam sciret, omnia insidiarum molimina, omnes falsissimas concinnationes, in palam per quoscunque valuerunt mittentes, taliáque de eo fingentes, qualia nemo posset credere, nisi cui aut eadem, aut similia multa contigisset fecisse. Corruptis quoque pecunia duabus patriæ dominantibus, vt fertur, personis, (quarum vna nobilitate, & nomine vtinam esset illa, de qua iam dixeram sæpe, vt iam me illum qui talia patior apertiùs proferam esse: *Qui liberauit Hierusalem de manu Pharaonis*, &c. Satis ideò cognoscibilia quòd sub eiusdem terminatione declinationis illorum cadant vocabula) per totam Ecclesiæ domum eas circumducentes, mutata significatione verborum, de passiuo genere actiuum, non erubescentes miseri & mendacissimè agere, quod ego scilicet dolentissimus patior, fingentes me perpetrare, quasi perpetrare, quasi propter hoc necessarium illis fuerit sæpe, Crucifige, Crucifige, alijs licet verbis, clamasse. Nam dum quadraginta fere libras in restauratione eiusdem domus Episcopalis, vt ferunt, qui ad hoc ministri fuerunt, hoc triennio expenderim, me ab eadem ab eisdem fugato, cùm sine habitatore remansisset idem qui hoc mihi ingerit vt congruentia, innuit furto. Hospitantes verò inibi vi & potestate non cessant illam destruere; me non valente scilicet illorum alicui resistere: furibus quidem, quia longinquus, hospitantibus, quia longè impar viribus videor esse, Imperiali cùm

Psal. 77. 30.
Ioan. 13. 27.
Marc. 14. 2.
Exod. 18. 10.

constet eos de exercitu præsertim redire, vel ad illum venire, me mendacissimi conductis consideratoribus accusant eamdem destruere; quassi possit esse credibile, vt quod ego tanto mei construxi dispendio, aut destruam ipse, aut destrui patiar spontè. In tantum verò illam hospitantes in ea destruunt potestatiuè, vt si aliquis, cuius scilicet refert, illuc consideratum veniat famulorum, statim eum comprehendant, & grauissimè flagellatum loris constringant.

Ista omnia cùm dolentissimus patiar, versa verborum, vt dixi, natura, agere me quod potiùs suffero isti maledici cum omnibus quæ fingere de aliquo vllus mendacissimorum valuit vnquam, fatentur. Sed ô vesana perfidissimorum dementia! ô falsitas inconuenientissima! ô diaboli per serpentes & iam loqui non ignorans astutia! si enim Imperator non meus dominus esset, & ego illi in potentia similis essem, defendere contra eius fideles domum meam & opus vtcumque valerem. Nisi quoque isti me de domo eadem suâ perfidiâ pepulissent, præsentissimus cùm essem, eam custodire die noctúque ab eorum furtis valerem. Nunc verò cùm & ille meus dominus sit, & pugnare contra domini mei fideles, etiam si valerem, non solùm perfidum, sed, & vt ita loquar, apostaticum sit: recedit namque à Deo, qui dato sibi ab eo terreno rebellis est domino. Dictum est enim, quòd *Qui potestati*, vtique à Deo sibi prælatæ, *resistit, Dei ordinationi resistat.* Quod cùm ita sit, isti verò exemplo Diaboli non cessent elaborare, vt etiam absque sui aliquo commodo aliquid quod me noceat, méque conturbet, possint efficere; quid contra hæc duo tam impossibilia valeo agere? ô verò vtinam cùm sacram talibus manu quam excisam optabant, præbebam buccellam dicendo: Corpus Domini nostri IESV Christi prosit tibi in vitam æternam; clamasset cæteris quod ille quondam lapidatoribus sancti clamauerat Iacobi Apostoli, qui frater dictus est Domini, vt fratres hodieque dicuntur consanguinitate propinqui. [*Parcite*, inquiens, quid facitis? pro vobis orat iustus hic quem lapidatis.] Iustus enim eram quantum ad illos reatus, licet illis incognitos Deus cognosceret meos: cùm bona ego illis pro malis, mala illi contra mihi meditarentur referre pro tali-

Vide Ratherii mã suetudinem.

Rom. 13. 2.

bus & innumeris bonis, absque debito vtique illis persæpe impensis. Quòd si de iniuria quam eis intuli aliqua dicerent, non erat multùm mirandum, quamquam & ex hoc conueniri humiliter antè secundum iudicium debueram Canonum.

De illis verò quæ ad eos nil pertinent causari, taliáque de me dicere quæ non inoffenso quis posset Deo, credere omnibus mihi derogare facere; bona in me si qua sunt significatione mala corrumpere, mala siue sint, siue fuerint, indagatione studiosa disquirere, & alijs studiosissimè demonstrare. Quid est aliud nisi apertissimè testari, quòd non solùm mihi, sed & qui me illuc eleemosynaliter instituit pijssimo Cæsari sint omninò periuri? Et heu, ait quidam, heu dira furoris conditio. Qui vim patitur magis ille ligatur. Fluuius enim malignæ operationis illorum ab eis ad me decurrit, & ego illum turbare agni illius exemplo fabularis accusor. Quidam Rex iuuenis cùm haberet exercitum, & multitudinem sapientum, dumque nequirent quod iuuenibus competebat, sapientibus stultitiam eorum reprimentibus, agere, inierunt consilium, vt quisque illorum patrem interficeret proprium. Actum est: vnus sed illorum non tolerans tantum admittere scelus, dixit vxori suæ. Si patrem meum interficio, ne consilio pereamus perdito non modicè metuo. Consensit vxor ad seruandam soceri vitam, atque alendum in suo eum cellario secretiùs locant. Imperat sanè filio pater, vt interrogatus à Rege de quouis consilio, non anteà responderet donec ad se illud referret. Obtemperans igitur tam industrius Regis est consiliarius factus, vt inuiderent illi omnes socij eius. Adeuntes itaque Regem, interminati sunt quòd nisi eum interficeret, eos omnes absque dubio perderet. Tristissimus Rex consensit, quæsiuit tamen ab eis quâ occasione id facere posset. Præcipe, aiunt, illi, vt cras veniens non secum ducat nisi vnum seruum, vnum amicum, & vnum inimicum. Territus hoc dicto ille, patrem ex hoc sciscitaturus adiuit. Pater verò; ne contristeris, inquit, sed valde bonum præpara nobis obsonium, optimum de me accepturus consilium. Post prandium igitur dixit illi secretiùs pater: habes optimum asinum, illum pane, vino & carne duc te-

cum onuſtum ; habes caniculam ad tua defendenda per valde paratam, illam tecum habeto ; vxorem quoque adhibens tecum. Aſinum pro ſeruo, canem pro amico, vxorem offerens pro inimico. Egit, aſinum aſſumpſit, canem ſecum pariter duxit, vxorem nec liquit. Regem adijt triſtiſſimum conſiderare quæ detulerat flagitans illum : Iſte, inquiens, qui aſtat onuſtus, meus eſt ſeruus, ille alter meus amicus, tertia meus eſt quo infeſtiorem habere me ſpero neminem, inimicus. Audiens illa ſuper ignem, ait, accenſa : Inimicúmne me tuum eſſe pronuntias ? Meritò, inquam, quæ contra Regis præceptum tuo ſeruaui Patri tibi obediens vitam. Adoleſcens ad Regem conuerſus: Videtúrne veſtræ maieſtati inimicam hanc eſſe mihi ? Valde reſpondit ille, ſed vtrum verum ſit volo ediſcere. Verùm eſt, ait : Gratias Deo lætiſſimus ille reſpondit. Curre igitur, ait, curre, & mihi feſtina eum reducere. Actum eſt. Conſiliarius Regi optimus redditus adoleſcens à mortis inſtante periculo liberatur. Vxor eſt non amare iuuenem, vt videbatur, detecta, quæ fore vtique amiciſſima putaretur, niſi taliter probaretur. Hoc ipſe exemplo ſi non iſtos aliquantulùm commouiſſem, non tam probabiliter eos cognoſcere valuiſſem, licet iſtam in eis ſemper fiduciam habuiſſem : adhuc tamen eos Deus, quæſo, dignetur conuertere, & viam eis veræ pacis & caritatis oſtendere, & ambulare præſtare, ne ſimul nobis pro talibus contingat, quod abſit, perijſſe, vindicta nos ſubitò occupante, miluus ſcilicet vt ranam cum mure fabulosè legitur rapuiſſe.

Tota verò iſta allegatio cùm non prædicatio, ſed magis contra inſidiantes vitæ & commodis meis videri poſſit inuectio, ſubſedenda eſt, credo, & ad omnes communiter monendos, tam amicos ſcilicet quàm inimicos, paſtoralis iam nunc dirigenda intentio. Primùm ſanè competit, quamquam non ſemel iam actum ſit, demonſtrare, vnde diſcordia inter nos & ex quo iſta contigerit. Ad vltimum verò vt breuiandi causâ, primùm reſpondeam, non modò exortam, ſed à die ordinationis meæ inter nos fuiſſe certum eſt ortam. Eſt verò nunc ideò in palam deducta, quòd fiducia imperialis nil aliud quàm quod iuſtum eſt decernentis præ-

sentiæ, & Synodi congregandæ; Vnde dissentiamus crebrò non solùm verbis, sed & scriptis, hac vice monstratum summa verò ipsius cùm verba sint plura, ipsa esse monstratur, quòd ego legem Dei, illi traditiones hominum & consuetudinem iniquorum sequenda decernant. An non ille est enim verè iniquus, qui quod mihi & illi est datum communiter, ita partitur; vt ego inde pauperimus, ille locupletissimus fiat? Hoc ego si tacendo, immò laudando consentiam, nisi propter eam quam mecum habere optarent amicitiam, veritatem relinquens, Deum negasse conuincar, qui mihi non suadet metuere, inimicus animæ meæ conuincitur esse, nedum ego is debeam fore.

Hoc ergo succinctè monstrato mecum vos ammoneo, Fratres, vt disquirat vnusquisque nostrûm à seipso qualiter Pascha istud sanctum, id est, octo istas dies exegerit, & vtrum ita exegerit, vt tutò *Amen* responderit cùm Presbyter dixit: [Præsta quæsumus omnipotens Deus; vt qui Paschalia festa venerando peregimus, hæc te largiente moribus & vita teneamus.] Interroget ergo se quisque si de illo verum dixit Sacerdos, hoc est, si in azymis sinceritatis & veritatis Corpus & sanguinem Domini sumpsit, id est, si in corde nulli aliquod in Pascha machinatus est malum, si non de operibus alicuius se sciente nisi quod esset verum protulerit, si nondum adhuc esca Christi Corporis in ore esset ipsius, aut per odij, aut per inuidiæ, aut per cupiditatis, vel auaritiæ, aut per luxuriæ vitium, iram Dei super se ascendere fecit: si post buccellam introire Satanam in suam animam minimè sciuit, id est, si malum quod ante cogitauit, ad effectum ducere non maturauit. Postremò si in die festo, hoc est, in istis Octauis, & quo vsque cantatum est: *Hæc dies quam fecit Dominus*? aut per adulterium, aut per immunditiam aliquam non se polluit, vel fratrum aliquem nequiter læsit: & si nil horum in se inuenit, Paschæ Domini festa se venerando egisse gratulatus, humiliter *Amen* respondeat, & vt moribus & vita hæc illum tenere Dei pietas dignetur concedere, manu, lingua, & corde non cesset rogare. Quòd si aliter in se, vt metuo, inuenit, quod non saltem illos studuerit imitari, qui non in die festo dixerunt,

Oratio Dominicæ in Albis.

tristetur,

triſtetur, id eſt, vt ſicut illi tumultum veriti ſunt, ſi Dominum comprehenderent populi, ita iſte iram veritus, ſi feſtiuitatem violaret ſanctiſſimam Domini, vel his ſaltem octo diebus ſe cum Dei adiutorio ab huiuſmodi illecebra continere, & à læſione fraterna reprimere, conari ſtuderet. Hinc demum quòd Iudæ traditoris exemplum ſecutus, & damnationem adeptus ſit, doleat, ſed non vt Iudas ad laqueum deſperando, immò vt Petrus ad lacrymas pœnitendo ſeſe conuertat; & relictis quæ malè cogitauit, diem feſtum Domino agere dum vacat, feſtinet. Ita enim & Paſcha perditum, tranſitum vtique faciens bonum, recuperare, & iram poterit Dei placare. Ipſo adiuuante, qui cum Patre & Spiritu ſancto in ſæcula ſæculorum non ceſſat Deus regnare.

SERMO IV.

POST PASCHA.

De *ore tuo te iudico*, ſe ait Dominus in ſupremo dicturum, *ſerue nequam*, iudicio: Sed cui? Demonſtrat ſubiungens: *Sciebas quòd ego homo auſterus eſſem*, &c. Scienti hac ergo ſententiâ, quàm neſcienti, certum eſſe valet maius inſtare iudicium. Verendum ergo bona ſcientibus, & mala patrantibus valde: verendum, inquam, verendum, bona præſertim eadem ſi quoque dicunt. Quidam enim bona dum dicunt, quid dicant nedum verò dicant ignorant: vt ſunt verbi gratia plurimi qui Euangelia, Apoſtolos pro officio ſibi credito recitant. Qui dum quod ſibi iniunctum eſt quomodocunque actitant, non Doctoris ſed obeditoris miniſterium implent. Ne ex ore ſuo, cùm quid dicant ignorent, iudicantur, ſed niſi faciant arguuntur: Miſeri ergo vtrimque ſæculo dati Doctores; miſeri, inquam, & infœlices, ſi aut neſciunt docere, aut quod non agunt docentes, ſuo tantùm iudicantur ex ore: ſi enim gehennæ pœnas agnoſcunt, & alijs non innoteſcunt, rei omnium, quos docere debuerant, ſi per ignorantiam in eis inciderint, erunt. Si verò alijs eas innotuerint, & ipſi eas non cauerint, quid

eis miserius, quid rogo est stultius? Et si monstrato alijs vitæ fonte ipsi pereunt siccitate, quis eos debet dolere? Clamauimus eum Apostolo nuper, clamauimus, & vtinam non & pro eo vt pro multis ore proprio potiùs iudicandi, quàm vt Propheta quondam promiserat liberandi. Clamauimus nobis & vobis, sed non inutiliter clamasse nos Dei pietas tribuat omnibus nobis. Clamauimus attamen, clamauimus
1. Cor. 5. 7 cum Apostolo Fratres, clamauimus: *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Sed vtinam vt pro eo, ita pro nobis fuerit immolatus. Pro eo enim vt condignas ei gratias referenti. Cauendum ne à nobis beneficio, quod absit, tanto ingratis.
Ibid. 11 27 Hoc enim innuit, qui dicit: *Quicunque manducauerit corpus Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini*, id est, imputabitur ei culpa effusionis sanguinis IESV Christi, si ausus fuerit bibere sanguinem, quem Iudæi fuderunt indignè: hoc est, si quales illi fuerunt ad fidem, talis ipse extiterit ad operationem.

Ibid. v. 8. Subiunximus demum atque protulimus: *Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Adeò ista omnia sed enucleauimus, vt puerulis ipsis nos satisfecisse putauissemus: sed vtinam quòd alios monuimus, ipsi fecissemus, & malæ voluntatis, vel noxiæ operationis fermentum, quod ante habebamus, per reconciliationem non fictam, & fructuosam pœnitentiam abiecissemus. Diximus ironicè: Quàm optimè valeat exultare hodie atque lætari, loco salutis iudicium, loco vitæ sumpturus interitum? Psalmistæ adhibentes ad hoc testimonium, de Iudæis quidem tunc, sed vtinam non
Psal. 77. 30. modò de nobis, prolatum: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super illos*: Quia cùm post buc-
Ioan. 13. 27. cellam introierit in Iudam, vt Euangelium vtique loquitur, Sathanas, per operationem verò malignam, quę ante buccellam in eo per voluntatem iam fuerat pessimam, timendum ne simile nobis quiddam contigerit. Videlicet vt scelus aliquod omissum, propter sanctum quod sumere in Pascha debebamus sacrificium, sumpto sacrificio, ante diem maturauissemus quoque perpetrare octauum, *non in die festo* ab ipsis etiam comprehendere Dominum conantibus obliti

clamatum. Et ô impatientia perimbecillis, nimiúmque insana, nec iniurias vtique inimicorum, nec stimulos tolerare valida vitiorum! In quolibet enim horum si nos excidere coegisti, Pascha Domini nos, heu dolor! violare pestifera compulisti. Sed instaurati contra nos testes Dei debuerant considerari, qui & ab aduersarijs grauissima supplicia, & à carne propria longissima fortissimè pertulerunt sexu in vtroque tentamina. Quos sequi non nos deserere anticipans Dei gratia, sed propria inhibuit ignauia, & illecebra corpori laxiùs ministrata. Commouens insuper nos manus peccatoris per superbiam ventilata, ibique cecidimus, iniquitatem huiusmodi operati, ob inanem gloriam à gratia Dei expulsi, nec potuimus in bono persistere miseri, vt hoc etiam confiteri sit nobis à Deo ore nos proprio iudicari. Cùm & hoc certissimè nouissemus, & vitare infœlicissimi præponderante timorem Dei superbo nostro contemptu dedignati essemus, vt perditioni vtique nostro merito, non Dei neglecto, traditi, & à nobis ipsis damnati, in æternum nisi nobis ocyùs Dei pietas succurrat, damnandi.

Sed quid agimus si ita est, Fratres? Est verò, est, proh dolor! est. Reddite vicem nobis, quæsumus, si potestis, consisilij reddite. Dicite saltem quod diximus, proferte quod protulimus, suadete quod suasimus, aliud enim quod faciamus minimè inuenimus: videlicet vt quia in talibus Iudæ similes extitimus; exemplum deinceps caueamus illius, non festinantes vtique cum illo ad desperationis mortiferum laqueum, sed magis cum Petro ad conuersionis vitale lamentum. Rogantes scilicet Domini clementiam, vt meritis eius adiuti, faciamus quod fecit, obtineamus quod obtinuit, conuersione vtique ad nos Domini ab eo clementer respecti, ad illum flendo vt valeamus conuerti, quatenus gratiam ipsius recuperare vtcunque, & Pascha Domini veriùs quàm vnquam fecerimus, celebrare quandóque possimus; transiréque à Diabolo ad ipsum inconuertibiliter deinceps auxilio valeamus illius. Quod nobis indignissimis dignetur præstare qui Pascha nostrum ideò dignatus est esse, vt reconciliaret nos Deo Patri per sanguinem suum, & eruptos de potestate tenebrarum faceret sibi acceptabilem po-

pulum, sectatorem bonorum operum. Qui viuit & regnat cum Patre & Spiritu Sancto Deus in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO I.

DE ASCENSIONE DOMINI.

CVM penè in omnibus ab antiquorum studijs Patrum tam vitæ nostræ discrepet qualitas, quàm doctrinæ, in hoc quoque, fateor, non parum discordat, quòd in talibus, vt est ista, solemnitatibus illi primitus de Euangelij tractatu sermonem cudentes, ad considerationem eiusdem solemnitatis auditorum pòst animos incitabant. Hinc demum amonitiunculâ quo magis valebant succinctim apertâ in fine prolatâ, vt à malis se cohiberent, & beneplacitis Deo insisterent, sollicitiùs eosdem quos alloquuti fuerant, commonebant nobis contra in ipsis loquendi primordijs obseruare conueniat quod Psalmista suadet: *Præoccupemus*, inquiens, *faciem Domini in confessione*, subaudiri vt liceat peccatorum nostrorum: & quod alter: *Dic tu*, inquit, *prior iniquitates tuas, vt iustificeris*: vt iustificeris, inquam, non iudiceris. *Si nosmetipsos enim dijudicaremus*, ait Apostolus, *non vtique iudicaremur*, id est, si nos ipsi veraciter accusaremus, non à Domino damnaremur. Veraciter nam se accusat, qui non de se aliud dicit, quàm quod egisse se meminit, & qui de eo quod se accusat nulli alij, si de se hoc idem dicat, succenset. Si malum quod confitetur execratur, & emendare pro viribus nititur: si repetere vltro veretur; si de ea salubriter confunditur: Nam si aliter, voce Dominica eius animæ dicitur: *Quàm vilis facta es iterans vias tuas*. Quod facere vtique taliter ei interdicitur quoque: *Ne iteres verbum in oratione tua*, id est, ne confessum iteres, vt sit necesse tibi iterum confiteri illud peccatum. Cùm enim peccasse nos grauiter & recognoscimus & dicimus, pœnas etiam quas subire propter hoc debitores sumus, insuper referimus, si earum saltem metu à malis non com-

Psal. 94. 2. Isay. 43. 26. 1. Cor. 11. 31. Ierem. 3. 36 Eccl. 19. 7

pescimur perpetrandis, clamari ex obliquo ipsi compellimus nobis: *De ore tuo te iudico serue nequam*: De corporali verò si hoc facimus maximè delicto, oblata consecrare interdicimus ipsi nobis omninò, nosse nos nisi dissimulamus quod Neocæsariensi continetur Concilio cap. 9. *Luc. 19. 22.*

Quod cùm ita sit, quid de nobis dicere, quid saltem possumus cogitare? Si locuturi enim vobis in confessione faciem Domini præuenimus, hoc est, si antequàm ad eius iudicium veniamus narrandum, ipsi nos veraciter accusamus, panem vobis porrigendum qua licentia consecramus? si hoc non facimus, quod loquendi exordium facimus, immò quid vobis vnquam pro debito dicimus? De gaudendo quippe nobis non aliud dicere possimus, nisi quod Tobiam Angelo respondisse comperimus: *Quale* enim, ait ille, *quale mihi erit gaudium qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video*? In tenebris enim quòd sedeamus ipsi nobis testes sumus, qui obscuratis mentis obtutibus ad ignem nos pergere, non vt opus fuerat, cernimus. Lumen verò cæli est claritas Christi, quâ scilicet suprà Angeli, infrà illuminantur homines sancti. Illi ad tenendum, isti ad desiderandum, vterque ad socialiter quandóque fruendum. Qui ergo non illuminatur nunc ad desiderandum, putas eum illuminari posse tunc ad tenendum? Quales verò huiusmodi in qualibet solemnitate gaudium valet habere, nisi omninò inane? *Tob. 5. 12.*

Maxima ista sed hodie est, Fratres, festiuitas maxima, sed lumen cœli considerare neque valentibus, neque volentibus, nulla, nulla, inquam, nulla. Sit tamen cùm veraciter Ascensionis Domini festiuitas hodie maximè, Episcopalis vocabuli quomodò silere finitur & si desit facundia, saltem garritio pauxillùm perita? Sed cuius est Domini ista, rogo, festiuitas? Christi vtique, & ex eo vtique Christi, quòd Christus pro nobis dignatus est effici: *Dilexisti* enim *iustitiam, & odisti iniquitatem* (canit de eo Psalmista) *propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*. Quam iustitiam? scilicet illam, quâ iustum censuit esse, vt creatura ei qui se creauerat, deseruiret. Quam iniquitatem? Quâ videlicet homo seruiebat Diabolo, qui ad seruiendum conditus fuerat Deo. Propterea igitur vnxit eum

Deus oleo lætitiæ, id est, misericordia ipsa induit eum, quæ lætificaret Angelos de reconciliatione generis humani à suo consortio diabolica fraude seclusi. Et quia eadem misericordiâ ex filijs Diaboli quidam filij Dei erant per adoptionem futuri, qui vtique participes existerent ei, qui non per adoptionem, sed per naturam erat Filius Dei. Præ participibus suis dicitur vnctus, quia cæteris ad mensuram est data eadem Spiritus Sancti gratia, in ipso autem habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est pleniter, dum vtique ipsum quod pro nobis corpus assumpsit Deus adeò totus repleuit, vt sicut mente cuius, ita & carne Deo repleta, ex duabus & in duabus naturis non duo sed vnus sit Dominus IESVS Christus, verus vt Pater & Spiritus per omnia Deus; cúmque illi non tres, sed vnus viuens in sæcula Deus. Nisi igitur Deus carnem nostram misericorditer induisset, eam in cœlum minimè leuasset: Nisi eam in cœlum leuasset, hanc diem nobis minimè dedicasset. Christi ergo est ista, Fratres, solemnitas, sed non sine participibus suis; hos enim secum vexit in cœlum, mirum dictu! etiam necdum natos in terra.

Omnes ergo festiuitatum decursiones cùm pro Christo & participibus institutæ sint Christi, qui vult in quauis illarum partẽ habere, studeat quod fecit & ipse facere, sed heu dolor! neglеximus agere. Exhortati enim cùm vos fuissemus non semel in præcedentibus festiuitates istas diebus, vt solliciti seruare vnitatem, Spiritus in vinculo pacis, donaremus nobis inuicem si quis aduersus aliquem haberet querelam, vt Agni Dei carnes comessuri non in fermento malitiæ & nequitiæ Pascha Domini, sed in azymis sinceritatis & veritatis celebrasse probaremur: hoc ipsi qui monuimus non eo studio quo diximus fecimus. Ventum est ad Cœnæ Dominicæ sacratissimam diem, lectum est quod Apostolus dixit: suggessimus obseruandum quod monuit, videlicet vt non in iudicium corpus Domini sumeremus. Non defuerunt, sed proh nefas! qui de ea manu quam truncatam optarent buccellam sanctam perciperent: non defuit, qui defuisse quibus daret; optarit. Et heu! quàm læthifero vtrique tumebant fermento. Cúmque ab ipso legitimo quosdam hortatī

fuissemus continere in Quadragesima ista concubitu, vt sacrificium Domini in Pascha purificati mererentur accipere. Væ illis qui sumpto sacrificio ab adulterino nequiuerunt vsque saltem in Octauas Domini abstinere. His enim certificamur congruere quod in Psalmo cantauimus sæpe : (quia videlicet cùm post buccellam vt in Iuda introierit in eis Satanas, id est Spiritus immundus, septeno sed capite, qui solus per ieiunium credebatur expulsus. (*Adhuc escæ eorum cùm essent in ore ipsorum, ira Dei ascendit super eos,* violatores tantæ festiuitatis non cultores dum fuisse sint miserrimi deprehensi. Eligant ergo quid faciant : si enim desperantes sese obdurantur, idem vtique frequentando, Iudæ à se ipsis laqueo strangulantur. Si Petri lacrymas imitantur, veniam consequuntur : si veniam consequuntur, Christum in cœlis vti nunc affectu, ita pòst affectu ipso sequuntur. Si neutrum ex his duobus merentur, festiuitatem istam Deo & Angelis, bonæque voluntatis, vt cantatum est, hominibus, nouerint esse, se verò ab illa omninò expertes existere. *Ps.77.30.*

Sed ne lenocinentur sibi sententię prolatione illius Dominicæ, quâ dictum est : *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*, nouerint, quia cùm sit verissimum, vtpote Veritatis ore prolatum, illis tantùm est quibus congruit verum, *Signa enim*, ait, *eos qui crediderint, hæc sequentur : In nomine meo Dæmonia eijcient, &c.* Quæ nimirum si quis frugaliter intellecta in se recognoscit, de saluatione sua securus gaudeat. Qui minimè, suggero contremiscat : & vt credere non solùm in Deum, sed & Deo nisi studeat, non sibi sufficere sciat. *De ore tuo te iudico serue nequam.* At ne matures, rogo, Christe, proferre, differ ictum, precor, misericors, suspende vindictam pijssime, dimitte illam, & hoc anno vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora, succisoribus vitæ, supplico, misericors dicito meæ, fortassis enim meliorari tuâ quandoque gratiâ valebo. Qui adhuc ingratitudine mortifera incorrigibilis exto, dum non oculos vtique conuersionis lacrymis imbuo, sed guttur mentis mortiferæ dilationis, pessimæque in dies deteriorationis criniculis stringo, in infernum viuens id non ignarus, vt multi, sed sciens, insupérque nec celans, descendo. Indéque *Mar.16.16.* *Ibid. v.17* *Luc.19.22* *Luc.13. 8.*

mihi, *De ore tuo te iudico serue nequam*, cum his qui bona dicunt, & pessima gerunt, non inaniter clamari formido. Austeritatem quippe tuæ animaduersionis alijs innotesco. Præsentissimum te vbique nonne scio, & dicere, vel facere quæ tuam considerationem dedecent non horresco. Sed quid Domine facio? fugerem si quouis valerem: quod quia nequeo, à te, Augustini veriloqui tui suasu, ad te, id est, à iustitia ad misericordiam tuam pauens confugio. Vt consideras itaque indecentia tibi, ita Domine, considera necessaria deprecor mihi, me ab impatientia liberans mortifera, quæ transgredi me tam immaniter tua compellit præcepta. Nisi enim ab ea citiùs eruor, perditionem æternam præstolor, ignarus licet dispositionis de me, Domine, tuæ. Non sunt enim hominis viæ illius, sed tuæ potestatis solius; qui non damnas impiè quos creasti benignè. Vos autem, Fratres, quod de nobis per nos auditis, de vobis quoque metuite, mala quæ vsu aliter facitis quantocyùs relinquite: Ad inusitata vos bona dum vacat conferte: infernum cauete. Cœlum desiderio scandite, vbi Christus est in dextera Dei sedens ipsius adiutorio nisi festinare contendite, instare horam vobis aut illuc conscendendi, aut deorsum ruendi. Hîc verò non diutiùs morandi sedulò cogitate, ne ex improuiso, quod absit, vos rapi contingat, & illuc pertrahi, vbi nemo vobis valeat auxiliari. Quod à nobis omnibus dignetur auertere, qui in hunc mundum peccatores venit saluos facere IESVS Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO II.

DE ASCENSIONE DOMINI.

MEMINISSE optaremus dilectionem vestram percupidè, Fratres, laborare hoc tempore nostrum huiusmodi ad terminum deuenisse, vt conducta ex orthodoxorum testimonijs Patrum copia fandi, insinuaremus Collegio vestro,

vestro, quid, cur, qualiter in præcedente Resurrectionem Domini Quadragesima nobis esset agendum, qualiter in Pascha exultandum atque lætandum; Post Pascha, imò in Quinquagesima Paschæ, quod à ieiuniis quidem cessandum *Alleluya* diu noctúque canendum. Ad vitia verò ieiuniis, orationibus, & eleemosynis cooperante gratia Dei vt desperare nullatenus debuissemus, exhausta minimè redeundum: Ne hoc vtique foret Ægypto relictâ, agno comeso, mare rubro transito, manna cœlesti gustato, carnium taphniticarum, peponum atque ceparum desiderio Ægyptum relictam repetere, promisso patriæ lacte & melle manantis fraudari; cúmque his quorum in deserto plurima perierunt millia perditionis æternæ damnationem subisse. Ad quod suadendum nil aptius valuimus inuenire quàm vt *Alleluya* cantaremus die noctúque, id est, vt *Laudate Dominum* alter alteri clamaremus, omnésque hoc sine intermissione agere studeremus. Re enim verâ, quis peccato est locus, vbi laudis Dei est nullus defectus? Quòd & si B. Gregorio primùm, posteà Mamerto Viennensium Archiepiscopo, pro consimili necessitate quasdam Letanias infra hanc Quinquagesimam visum est instituere, quid obest ad Dominicum illud quod continetur suasum: *Numquid possunt filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus*, cùm Letanias, Rogationes innui Latinitas æstimet? Quo verò tempore rogatur solemniùs Deus, quàm festiuitatis diebus? Sobriè verò, iustè & piè si viuitur in Pascha, quid nocet ad hoc quod suadet Apostolus, cùm Pascha nostrum ipsum dixisset esse Christum, subiungens atque dicens: *Itaque epulemur*, cùm crapulæ & ebrietati, cæterisque vitiis famulantes denotans, adiungat: *Non in fermento veteri*, id est, timore non abdicati delicti, & voluntate transacta crimina repetendi, vel alia committendi. *Neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Si igitur à crapula & ebrietate cessamus, si à coïtu etiam licito consensu parili hoc triduo, dilecto abstinemus diuino, si à iocis atque lasciuia, si à cantuum vanitate atque ludorum, postremò ab omni opere seruili, id est, famulatu Diaboli, cessantes, vt in Quadragesimæ Dominicis iure fecimus diebus, Deo ser-

Matt. 9. 15.

1. Cor. 5. 8.

uire his tribus diebus curamus: Paschali gaudio quale damnum ingerimus, cùm & in his Resurrectionis Dominicæ cultum non omnimodis omiserimus, si tamen fecimus quod debuimus? Cùm verò, vt non semel diximus, corpore & sanguine Domini reficiendis necesse sit Parasceue, id est, præparationem aliquam facere, ne tanti sacramenti munus sumant indignè, & ob hoc inuentas putare possumus præclaras, quę præcedunt solemnitates vigilias, quid nocet, si in tanta festiuitate vigiliarum loco hoc triduo vsi, si quid in his Paschalibus commisimus gaudiis diluamus, ab *Alleluya* verò canendo, sempérque in Domino exultando atque lætando nequaquam cessemus? Dicente sanè Iacobo Apo-
Iacob. 3. 2. stolo: *Quia in multis offendimus omnes*, quis ausus sit gloriari in tot diebus ac noctibus se nihil cõmisisse quod egeat satisfactione diluere, vt tantam festiuitatẽ dignè possit excolere?

Huc vsque, Fratres charissimi, cùm nostra processerit communis causa nostræ salutis enisio, adest infra hanc *Alleluya* sine intermissione cantandi, exultandi quoque atque lætandi Quinquagesimam; ipsaque nos silere non patitur gloriosissimæ Ascensionis Dominicæ dies. Silere quomodò possumus, reminiscentes omnium miraculorum si ad hominem solùm intendas mirabilioris miraculi, quòd videlicet homo, non Angelico, vt Helias quondam subuectus, non pennigero vt Poëticus ille noster volatu, sed corporali ipsa mole perfecti, id est annorum triginta circiter trium, hominis, vt Apostolus nobis spondet prouenturum quandoque:
Ephes. 4. 13. *Donec occurramus*, inquiens, *omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* Domini nostri, videntibus idoneis testibus loquens eleuatur, nubéque suscipitur, Angelis adstipulantibus quòd ita sit reuersurus ad iudicandos hîc relictos ab initio vsque in finem sæculi viuos & mortuos omnes? Quis hoc effari laudabiliter, quis laudare satis effabiliter valet? Ammirari enim omittimus, si Deum intus manentem, hominem quem de nobis pro nobis assumpsit gestantem pensamus: gratias si possemus solummodò ipsius misericordia referre deberemus condignas. Cætera enim meliùs silendo quàm loquendo ineffabilia sunt, quia depromimus. Ad promissum tantùm inenarrabilis ipsius clemen-

tiæ oris nostri obsequium deflectamus, quomodò ex Euangelio audiuimus: *Qui crediderit*, inquit, *& baptizatus fuerit, saluus erit.* Deo gratias, Vniuersitas clamat, Credimus enim, & baptizati sumus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Omnes hoc dicimus: Omnes per hoc nos saluandos speramus: sine isto nullum saluari posse veraciter credimus & confitemur. Sed de quibus dicit qui hoc audierat Petrus: (Petrus, inquam, cui fuerat specialiùs cum cæteris dictum: *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.*) *Meliùs fuerat eis non cognoscere viam veritatis, quàm post agnitionem retrorsùm conuerti.* De illis, vt conijci veracissimè valet, de illis, de quorum credulitate Iacobus Apostolus quid sentiat audiamus: *Fides*, inquiens, *si non habeat opera, mortua est in semetipsa.* Itémque: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Hi nimirum sunt, qui fidem quam verbis astruunt, moribus destruunt. Verendum enim omninò ne de talibus quoque dicatur à Domino: *Cùm immundus Spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Tum vadit, & assumit secum septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi; & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Hæc tam veracia, si in nullo caderent illorum qui se credere profitentur, & sunt baptizati, vbi esset sententia Domini, illa quâ continetur: *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Et, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum?* Qui enim sunt vocati, nisi per Baptismum Ecclesiam ingressi? Quid pauci electi, nisi qui sacramentum viuendo tenuerunt, quod fide perceperunt? Qui non electi, nisi qui non seruauerunt quod promiserunt? Quid autem promiserunt? Recurrat quis cogitando ad id quod aut promisit, aut est vice illius promissum ante quàm baptizaretur. Modicum est recordari, leuiter valet. Si illud obseruat, securus de salute sua gaudeat. Si non peccauit, quiescat primùm, id est, desinat peccare, hinc demum pœnitentiam agat. *Appropinquat* enim, & huic dicendum, *Regnum cœlorum*; id est transeuntibus, immò fugientibus terrenis omnibus, propinquant cœlestia, illis tamen qui cooperante gratia Dei, operatione

Marc. 16. 16.
2. *Pet.* 2. 21
Iacob. 2. 26.
Luc. 11. 24
Matt. 20. 16.
Ezech. 30 3.

sedula, illa meruerint adipisci.

Qui verò sint isti, subiungens pijssimus idem promissor
Marc 16. 16. demonstrat. Cùm enim dixisset: *Qui verò non crediderit condemnabitur*, vt indicijs quibuslibet credentes à non credentibus secerneret, subiecit:
Ibid. v. 17 *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo Dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint non eis nocebit; super ægros manus imponent & bene habebunt.* Quid hoc est, Fratres, quis enim corporaliter ista hodie efficit signa? Nemo, dilectissimi, nemo. Nullus ergo credit? Absit. Credunt enim, Deo gratias, tanti, vt illis illud congruat
Psal. 30. 6 Psalmographi: *Annuntiaui & locutus sum: multiplicati sunt super numerum.* Quomodò itaque credunt, cùm qui hæc signa faciunt, illi tantummodò credere dicantur; Isti verò ea non faciunt? faciunt planè, faciunt quidam, sed non corporaliter faciunt, sed tantò vtiliùs, quantò à corpore discernitur Spiritus. In nomine enim Christi Dæmonia eijciunt, qui in virtute ipsius vitia, quæ Dæmones ingerunt, a cordibus suis repellunt: linguis loquuntur nouis, cùm prauiloquio relicto, laudem Dei lingua resonat ipsorum, vtilia sermo depromit: Serpentes tollunt cùm quod suggerit serpens ille antiquus minimè agunt: Cúmque suggestionem Diabolicam interiùs sentiunt, sed quod suggerit minimè faciunt; mortiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocebit. *Omnes* enim, ait Apostolus, *astabimus ante Tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.*

Qui verè credunt.

Rom. 14. 10. Super ægros manus imponunt vt bene habeant, qui peccata quæ commiserunt bonæ operationis studijs, vt ad meliora proficiant, compensare festinant. Ecce apodixis, ecce coniectura, ecce indicium credentium, & non credentium, Fratres. Qui ex his ergo in se cognoscit aliquid signis, credere se dicat: qui non, ad credendum se potiùs suadeo præparet, quàm semet credere iactet,

Vbi quoque à Domino dicitur cæco: *Tu credis in Filium Dei?* cum præpositione vtique. Et Samaritanæ: *Mulier crede mihi*, sine præpositione: cùm hîc absolutò dicatur, qui crediderit, neque scilicet addito in Deum, neque Deo, conijci

Ioan. 9. 35.
Ioan. 4. 21

valet duo exposci, id est, vt credamus in Deum, & credamus Deo. In Deum verò credit, qui catholicè credit, Deo credit, qui hortamentis illius obtemperat. Qui vtrumque ita agit, & orthodoxo est baptismate lotus, maximam nobis affert, Deo gratias, securitatem. Saluus enim absque dubio talis, si tamen perseuerauerit, erit. O verò nullus in hac nostra plebe inueniretur, qui non crederet verum esse quod Ioannis in Euangelio audit; hoc est: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Increduli enim ad cætera dum istud vnum non credunt, fatentur tempestatem ab homine fieri posse, cùm euidentissimè Psalmista proclamet: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius*, id est Domini. Et in alio Psalmo de Deo. *Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit. Mittit christallum suam sicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis sustinebit?* &c. Quomodò ergo in Deum credit, qui Deum omnium creatorem esse non credit? Quomodò Deo credit, qui ipsa clamanti atque dicenti, surdissimum auditum apponit. Videte, *videte quòd ego sum solus, & non sit alius Deus præter me. Ego occidam, & ego viuere faciam percutiam & ego sanabo; & non est qui de manu mea possit eruere.* Intendat Caritas vestra: contra enim eos qui dicunt, quòd homo malus, vel Diabolus tempestatem faciat, lapides grandinum spargat, vineta atque campos deuastet, fulgura mittat, iumenta & pecora, ipsósque homines interficiat; contra illos, inquam, valet quod dicit: *Ego occidam, & viuere faciam.* Contra illos verò qui dicunt, quòd ipse per incantationes suas ipsas tempestates auertant, valet quod dicit: *Non est qui de manu mea possit eruere.* Quod & si Helias triennio oratione pluuiam auertisse, oratione rursum legatur eam cùm voluit reddidisse; ignem de cœlo super impios impij Regis Ministros misisse. Samuel æstiuo tempore tonitrua contra naturam mugire fecisse; plerique etiam alij Sanctorum siue in veteri, siue in nouo Testamento quædam leguntur signa de cœlo, de terra, de mari monstrasse, non fecerunt ea ipsi, sed Deus per ipsos; fecit hoc fides ipsa, de qua ipsa Dominus loquitur ad Apostolos, ita: *Si haberetis fidem sicut granum sinapis, diceretis huic monti, tollere, & mit-*

Credere in Deum, & Deo, qui differunt.

Ioan. 1.3.

Ps. 148.1.

Ibid. 147. 16.

Deut. 32. 38.

Matt. 17. 19.

tere in mare, & obediret vobis. Non poteſt hoc facere Diabolus, non membrum eius quilibet maleuolus; facit hoc per ſeruos ſuos cùm ei placuerit Deus, & cùm ſit ſummè bonus, benignè vt bonus.

Sed redeamus ad Aſcenſionis Dominicæ feſtum. *Cùm hæc dixiſſet,* (ait operis tanti relator egregius.) *Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum? hic* IESVS *qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* Hic pauxillùm auditor, rogo, attende. In Galilæa reſurgens Chriſtus primùm videtur, viris Galilæis aſcendens Chriſtus tantùm monſtratur, illis reuerſurus promittitur. Galilæi verò qui ſunt, fuerunt, vel erunt, niſi qui Galilæam incoluerunt, incolunt, id eſt, incolentes futuris temporibus erunt? Galilæa verò, vt à maioribus accepimus, tranſmigratio facta interpretatur, & hoc quare agnouimus. Bis hoc factum eſt, immò ter actum eſt ſubſedendum, & quia vetus de primo, de duobus tertio iuncto dicamus: Tranſmigrauerunt filij Zebedæi de patre ſuo ad Chriſtum, Chriſtus reſurgens à ſepulchro ad ipſos; ipſi demum de Galilæa ad montem vbi conſtituerat illis, eiſque videntibus inde eſt eleuatus in cœlum. Illuc eum qui deſiderat ſequi, tranſeat de Diabolo ad ipſum, conſideret eum pro ſe mortuum, ac ſepultum, gaudeat eius reſurrectione ſe reſſuſcitatum, Aſcenſione in cœlum euectum, ſi tamen in hoc figat ſuum firmiſſimè deſiderium. Elaboret ergo vnuſquiſque noſtrum, Cariſſimi, vt quomodò hodie Chriſtus cum corpore noſtro cœlum conſcendit; ita quomodocunque valet ſpe conſcendat, deſiderio migret, operatione illuc peruenire nitatur. Mirum enim dictu, etiam per vitia noſtra cœlum poſſumus conſcendere, ſi videlicet ſtudeamus ea calcare: ſcalam quippe de illis quodammodò nobis facimus, ſi emendatione illa deprimimus. Eleuant nos ſi fuerint ſubtus nos, deprimunt nos ſi fuerint ſupra nos. Caro noſtra in Chriſto cœlum conſcendit, ſequatur eam deſiderio anima noſtra. Anima Chriſti illò transferri cupit animas noſtras, coope-

Act. 1. 9.

remur deſiderio eius. Deus eſt qui geſtat eam ; Omnipotens miſericordiâ viget & gratiâ ; non diffidamus de poſſibilitate, ſi non deficimus voluntate. Virtutes vult tantùm loco ſumptuum nobiſcum portemus. Vitia vt egeſtatem mortiferam famémque perpetuam, contrarietatem vtique aſcenſus noſtri pernoxiam, hîc relinquamus: hîc etiam demorantes à feſtinando illic nunquam ceſſemus: abſque dubio enim vbi Chriſtus cum carne noſtra eſt perueniemus, ſi à deſiderando ipſo minimè ceſſauerimus, ipſius adiuuante clementia, qui cum Patre, &c.

ARNVLPHI
SAGIENSIS ARCHIDIACONI, POST EPISCOPI LEXOVIENSIS;
TRACTATVS
De Schismate orto post Honorij II. Papæ decessum.

PRÆFATIO.

VENERABILI *Dei gratia Carnotensi Episcopo* GAVFRIDO, *Romanæ Ecclesiæ Legato*, ARNVLPHVS *Archidiaconus Sagiensis, Clericus eius humilis & deuotus*, *Salutem.*

Ad expedienda legationis vestrę negotia non negarem fidele ministerium si adessem, pro viribus exhibere. Inuitaret enim me cùm laborantis Ecclesię causa communis, tum beneficiis vestris obstricta deuotio, tum Romani Pontificis * gratia, qua me fateor arctiùs obligatum. Sed quia me in Italiam desiderata diu Romanorum legum studia deduxerunt, loci quidem distãtia corporale subduxit obsequium, sed spiritualem non suppressit affectum. Nouit enim intimus secretę conscientiæ testis, quàm fidelis Ecclesię patienti compatiar, quàm affectuosè in aduersis Præsuli Romano condoleam, quámque obnoxiè vestrũ me tota mente iudico debitorem. Vnde nimirum sublata impendendi corporaliter officij facultate, stilum saltem continere non potui, sed in GIRARDVM Engolismensem, quod solũ impẽdere poterat affectus absentis inuectus, originem natiuitatis eius, conuersationis qualitatem, Prelationis causam

* Innocentii II.

Agit primò de Girardo.

ſam, quid agat, vel egerit ab initio tempeſtatis huius, ſeruata quantum potui breuitate, perſtrinxi. Ad confutationem quoque eius ſtilo circa Petrum Leonis liberiùs euagato, ſubiunxi de perſona Domini Papæ, de ordine electionis eius, de fauore Principum, de populorum conſenſu, quidue ſuper hoc irrefragabilis omnium Religioſorum probat auctoritas.

1. De Petro Leonis Antipapa.
3. De Innocentio II. ſummo Pontif.

Opus autem ipſum, præſumo Maieſtati veſtræ, fortaſſis impudenter, offerri, cùm nullatenus orationis ieiunæ macies mereatur in ſapientiæ veſtræ venire conſpectum. Scio tamen quia ſæpiùs apud vos benignitas indulgentiam parit, quàm ſeueritas exactiſſima pœnam. Qui enim leuiori culpæ veniam negat, cauſam quandóque grauioris importat. Si quid tamen in iudicium libeat deuocare, non de qualitate Operis, ſed de opificis cognoſcatis affectu. Huius examinationis periculo me ſecurus expono, nec cognitionem formidans, nec latam ex cognitione ſententiam. Quia licet rethoricum colorem formet ſcientia non affectus, ſi non hanc peritiæ laudem, ſaltem bonę voluntatis gratiam conſequentur. Sed& hoc ad vos potiſſimùm deſtinari ratio poſtulabat, cùm in eam cauſam cuncta ſpecialium allegentur, quæ vobis agenda commiſſa eſt. Quippe cùm ad reſiſtendum PETRO-LEONIS in Italia Præſul Romanus indefeſſus aſſiſtat; ad reſiſtendum GIRARDO vos reliquit in Gallia, vt ſit capiti caput oppoſitum, & dextera dexteræ conferatur. Sicut enim PETRVS ſchiſmatis huius princeps & auctor eſt, ſic GIRARDVS eius inter omnia principalius eſt inſtrumentum. In quo quid de fide & prudentia veſtra ſentiendum ſit, manifeſtè probatum eſt, cùm nullum vobis prætuleritis, qui nec probaret ignotum, neque notum ſupra merita propriæ virtutis efferret. Arbitratus eſt virum quem caritas animaret, quem ſuſcitaret obedientia, quem ſcientia cageret, cui pararet fortitudo victoriam. Probauit in vobis in fide conſtantiam, humilitatem in obſequendo, in exequendo prudentiam, in difficultate perſeuerantiam. Quis vos hac eius exiſtimatione neget eſſe fœlicem? Quis beatum tanta eius dignatione non dicat? Sed profectò dignus mittente nuntius, dignum ſuſcipiente mandatum, ſpes vtriuſque pulcherrima, quæ tam celebrem victoriam, certo ſpe-

Laudes perſtringit Gaufridi Carnot. Epiſcopi.

ctat euentu. Vincet enim in vobis ipſe, ſed & vos vincetis in ipſo; dum ipſe vobis auctoritatem, vos auctoritati præſtatis obſequium. Vincetis, inquam, & captiuatum hoſtem ſedatâ Aquitaniâ reducetis; vt per vos ei qui vos miſit oblatus, ob nouum crimen nouo pœnæ genere puniatur: Indurati enim cordis impœnitentia, veniam non meretur. Hoc autem præmium à vobis bonæ ſaltem voluntatis expoſco, vt mihi tunc inter eos qui modò quaſi ſub ducatu veſtro militant, ſequi currum liceat triumphantis, & laudes veſtras, immò vincentis in vobis Eccleſiæ, præconia decantare. Valete.

ARNVLPHI SAGIENSIS ARCHIDIACONI In Girardum Engoliſmenſem

TRACTATVS

CAPVT I.

ANXIE te iamdudum GIRARDE ſuſtinui dum ad nos quotidie flagitiorum tuorum fœtor aſcendit, & aures noſtras grauior ſonus nequitiæ ſæuientis exaſperat. Silui tamen hactenus dum pœnitentiam tuam credulus expectator attendo, aut diuinæ manus non credo differendam diutiùs vltionem. Sed nobis circa te diuinæ longanimitatis & patientiæ proponenda exempla, túque ſemper eò vehementior in Eccleſia Dei ſingulis diebus indefeſſus perſecutor inſurgis. Quouſque igitur abutare patientia Dei? Quouſque mentem tuam inæſtimabilis iſta certabit ambitio; & à veritate pecuniæ ſitis hæc inextincta præuertet? Nunquid miſeram ſenectutem tuam & inſtantem decrepiti corporis naturali neceſſitate defectum, & hiantis ſepulchri clauſtra non vides? Non ſentis ſuperexcreſcens circa te diuinæ longanimitatis augmentum, æternæ tibi damnationis ſupplicia cumulare, vt nulla iam excuſatio diuinam minuere valeat vltionem? Totus execrandi corporis tui labor &

otium, tota reprobatæ mentis astutia, totum in hoc detestabilis vitæ tempus impensum est; vt militare pro Ecclesia videreris, & contra Ecclesiam dimicares. Nunc autem manifestauit Deus consilia cordis tui, & tenebrarum tuarum abscondita reuelauit; ne dubia existimatione de te diutiùs hominum iudicia fallerentur. Patet te proditorem Ecclesiæ fuisse, cuius te simulaueras esse patronum. Patet te venatorem tantùm fuisse pecuniæ, qui venator constitutus fueras animarum. Sed quoniam animalis es homo carnosus, proinde & carnalis, quæ Dei erant percipere non potuisti, & inuisibilia ipsius conspicere contempsisti. Ne verò aduersum te hunc animi temeritate potiùs quàm ratione videar suscepisse sermonem, placet operum tuorum mihi seriem explicare, quibus possis hominibus contemptibilis, Angelis execrabilis, Deo condemnabilis inueniri.

Qualis igitur à primo Pontificatus tui tempore fueris: quid in principio orientis in ecclesia tempestatis egeris, quibus eam posteà operibus infestare non cessas, ordine transigetur. Prætereundus est igitur ortus degener, paternæque domus familiaris inopia, quæ te totius natalis Normaniæ finibus abegerunt; vt ad ignotæ gentis limina peregrinus, & mendicus astares. Taceo ignobiles pueritię questus, ignominiosam adolescentię famam, iuuentutis auara commercia, ne aures eorum ad quos hæc scripta ventura sunt, tuę sordibus incontinentię simul & auaritię polluantur. Venio ad virilis ętatis tempora, sub quibus te in Episcopum non vita probabilis, non præcedens deliberatio, sed casus adduxit, & cœcarum ex precedente discordia mentium, motus impellens. Dum enim aduersum se eligentium multitudo diuisa consurgeret, diuersásque personas alternus postularet assensus, in te voces omnium fortuna conuertit; non quia in te satis commodé prouisum Ecclesię crederetur, sed vt exitum qualemcumque tumultus offenderet. Maluit te scienter indignum pars vtraque excipere, quàm prępualuisse pars altera videri. Redit in mentem mihi miserabile illud nefandissimúmque spectaculum, dum te pręcurrentem multitudo reliqua sequeretur; & tu Clerum quadam celeritate pręires ad cathedram, ne reuocata ratione stolida mutaretur impul-

Gesta describit Girardi.

sio, cùm alij quidem trahi soleant, & plerumque compellantur inuiti. Ea die de Engolismensi Ecclesia veritas & misericordia recessit, dolus impietásque successit, rerum status in deteriora mutatus est, nitorem suum singula perdiderunt. Imminutus est enim decor & cultus Ecclesiæ, perijt ecclesiastici ordinis venerabilis illa religio, Principum reuerenda seueritas, populíque laudabilis honestas interiit. Ecclesiam quidem Episcopalem de mortuis ædificasti lapidibus, non vt domum Domini decorares, sed vt inde conquirendi pecuniam duceretur occasio, & aduersus malè suspicantem populum mendax excusatio non deesset, dum quæsita reconditur. Dicebatur ad opus Ecclesiæ postulari, quicquid ad tuam cupiens auaritiam exigebas, & dum vnum de pluribus, de maximis minimum impendisses, volebas vt erogasse pariter omnia crederis.

Vbi igitur tali in Episcopatum sorte prouectus es, insolentiâ, quam antè paupertas represserat, efferi cœpisti; petulantiâ, quam priuatus exercere non poteras, bonos quos libuit insectari, rapinis & exactionibus exinanire prouinciam: iudicia solâ munerum comparatione formare, commutare rerum omnium status, nobilium labefactare fortunas; nepotibus tuis, quos natalis soli finibus eadem quæ te causa depulerat, rerum tradere summam, & dignitatibus Ecclesiæ sublimare, quasi Platonem scientiâ, Catonem moribus, Scipionem genere superarent. Quos illiteratos quidem & ad res illicitas impudentiùs effluentes, obscuro loco natura produxit. De quibus, ne noua extra ordinem sumatur oratio; dixisse sufficiat, auunculo dignos esse nepotes, quos tibi cùm natura consanguinitatis, tum educatio, tum quod à te sumebatur exemplum, vitæ similitudine conformauit; vt à natura principium, ab educatione promotio, ab exemplo, ambitionis, auaritiæ, libidinísque duceretur auctoritas. Reliquis autem Ecclesiæ dignitatibus, & beneficijs, quæ in vnum coaceruare non poteras, eisdémque conferre, qui pecuniosior, is dignior habebatur. Non attendebatur honestas, sed manus onustas potiùs expectabas. Basilicarum dedicationes, benedictiones altarium, Sacerdotum constitutiones, eodem quo cætera more tractasti, vt planè

nihil faciendum putares, quod non alicuius emolumenti auspicatio præueniret. Nullam virtutibus gratiam rependisti, nullum quoque supplicium vitiis irrogasti, neminem ad vitæ innocentiam informasti.

Si quis de incestu quolibet sonus emersit: si quis aduersus immunditiam exarsit castitatis amor, in silentium te cohibente redactus est. Engolismensem Abbatissam quidam tuus Archidiaconus grauidam prauo fecit accessu. Porrò facinus ingrauescentis vteri tumor excedens, & naturalis effectus apparuit. Quod dum propter insolentiam criminis, diuinitatísque contemptum ciuibus incredibile videtur, parturientis Abbatissæ gemitus, & noui partus crepundia fidem fecerunt. Vniuersa igitur ciuitas ammiratione perculsa est: quâ cogitatum impatientiâ, qua temeritate conceptum, qua denique impudentiâ posset esse completum, quòd homo animarum custos, Episcopalis oculus, Ecclesiæ columna, sponsa Domini, Virginum eius matrem atque custodem, non compellasset verbo tantùm, sed opere polluisset, & cubile patris animo fornicantis intrasset, eámque Deo, quæ homini quoque tam contumeliosa quam opprobriosa est, irrogasset iniuriam. Suscitat ad vindictam Comes, cui eamdem germanus sanguis coniunxerat Abbatissam, & cùm in caput adulteri ferro priùs animaduertere decreuisset, ad te, vt canonicè dictaretur sententia, accessit. Rem igitur patefacturus ter vocem in media narratione continuit vir illustris, qui mentem suam contemplatione sceleris linguam relatione fieri sordidam indicabat. Explicuit tandem remotâ quadam circumlocutione quod cœperat, vt qui serpentem, prunásue reconditas diutiùs latere non sustinet, manu tamen nuda recusat vtrumque contingere, ne vel vratur altero, vel altero polluatur. Quis digna satis laude efferre valeat quanta principis fuerit in prima sceleris animaduersione seueritas; quanta in vltionis executione discretio; qualis in referendo modestia successit? Quis igitur hoc saltem exemplo magnum in Præsule rigorem iustitiæ non expectet? Stat in memoria Pontificis digna relatione responsio. Replicabat Comes rem non absque diuino contemptu, naturæ contrariam, sæculóque mirabilem contigisse; quam diuinæ

Nefanda crimina.

etiam religionis ignara gentilitas supremo punienda supplicio decreuisset. Tu verò præter ætatis tuæ debitum, præter ordinis & episcopalis officij dignitatem, singula verba lasciuiore prosequente cachinno, te sanè simplicitatem Principis non satis ammirari posse dixisti, quòd naturæ contrarium diceret, sæculóque mirabile, quòd de viro fœmina concepisset. Sed in opposito stare miraculum, si de fœmina virum contingeret imprægnari. O stupenda mentis obstinatio! ô detestabis impudentia linguæ! ô digna depositione responsio! Expectabatur vt aduersum facinus exardesceret Episcopalis indignatio, sed ei quasi gratulanter lasciuia senilis arrisit, & quod grauitate censoria punire sententia debuisset, noua Proteus auctoritate firmauit. Non potes excusare quin populo dederit certam similia faciendi licentiam, cùm singulis ex ore tuo pendentibus, nouum facinus & ignotum, nec verbo nec opere condemnasti, sed quasi licitum arridentis facie præsignasti.

Quis igitur animi compos ex hoc reliquas tuæ mentis & vitæ partes manifestò non teneat? Nunquid enim si quis in maioribus intemperans, & petulantissimus inuenitur, à minori crimine temperabit? Quid ita? Quoniam qui ab incessu sacrilegióque non abstinet, is vbi luxuriæ flamma, vel auaritiæ sitis, incensa est, fornicatione simplici, vel rapina, nec corpus inquinare, nec manus implere cunctatur. Quid ad hoc? Quia qui alieni criminis non offenditur spurcitiâ, sed exultat, id in propria voluntate non damnabit expertus. Quid igitur? Nunquid si in sponsam Domini zelare, si ipsius diuinitatis iniuriam vindicare spreuisti, circa tuendas hominum nuptias negligenter egisse conuinceris, & ipsorum iniurias non curasse? Extat ipsius testimonium veritatis in simili. Non differetur quin fiat in arido, quod in ligno viridi fieri festinatur.

CAPVT II.

AD hæc autem, vt his etiam operibus exercendis diffusa materies libera facultas, inconcussa fiducia non deesset, quæsita & impetrata est Ecclesiæ Romanæ legatio.

Angebat te hinc læsæ conscientiæ reatus exuberans; hinc comprouincialium Episcoporum nota seueritas, hinc Burdegalensis Archiepiscopi suspecta prælatio, quem loco confinem tua non semper opera se fefellissent. Ambitio quoque tua quasi quibusdam sibi coarctata videbatur angustiis, dum fauces tuas vnius Episcopatus spolia non implerent. Ac si ergo omnia in Episcopatu tuo compositio plena firmasset, nihilque noui operis casus afferret, effecisti, vt quinque Archiepiscopatibus singulari potestate præesses, & in ipsis vices Romani Pontificis exerceres. In quo quod Romanæ Ecclesiæ surreptum est, non credo mirabile, si in tanta negotiorum multitudine, in tanto pondere rerum animus humanus aliquando fatiscat, cum non sit spirituum semper certa discretio, per quam fallacium votorum compellatur indignitas, & rectis debitus commodetur assensus. Nec inconsideratè tamen, quantum humana potuit ratione perpendi, commissa tibi est quæsita legatio. Æstimabatur quippe quòd in Episcopum non sortis euentum, sed ratione promotus fuisses. Nec verisimile videbatur, quòd in electione tua Clerum, Principem, populum, in examinatione tua Coepiscopos, Archiepiscopum eiusdem cœcitas implicuisset erroris. De operibus quoque tuis, nihil adhuc quisquam Romanus audierat: quæ finitimis & remotis: his quidem astuta dissimulatio, illis verò locorum distantia nullatenus esse nota sinebat. Ad summam ne veritati derogetur in aliquo, inerat tibi circa gerendas res nota discretio, quam plurima sanè litterarum scientia confirmaret, & vtriusque facundia sermonis ornaret. Quæ quidem quotiens si non zelo caritatis diuina gratia largitur ingrato, in testimonium iustę damnationis adiuncta creduntur. Dum igitur Romanus Pontifex sollicitudinis suæ pondus attenderet, te in oneris sui participationem gratulanter excepit, quem ministrum fidelem fore credidit, & prudentem.

Legatus Romani Pontificis factus.

Ab inde igitur inconcussæ prærogatiua potestatis armatus, libera in ecclesiam Dei facultate grassatus es, singulorum vel depopulando quidem, vel augendo substantias, infimis summa, summis infima commutando, vt planè quasi fortunarum auctor existeres, quem de status sui qualitate

Nefariè illam prouinciam gessit.

vel laudare possent omnia, vel causari. Ab inde tua diffusioribus spacijs effusa cupiditas, copiosam rapacitati suæ materiam non defuisse gauisa est. Quid ergo manifestas exactiones? Quid familiaria ob periculum iustitiæ suscepta dispendia dicam? Quid generales synodos? quid fatigatas venerabiles ex remota regione personas edisseram, vt Concilio præsidens generali amplitudinem tuæ potestatis gloriabundus inspiceres, & ambitioni satisfaceret contemplatio subiectorum? in quo opere quàm peruersa fuerint omnia promptum est intueri. Ad hoc enim Concilia celebrari sanctorum Patrum sanxit auctoritas, vt inde virtutum doctrina, malorúmque correctio proueniret, & velut exercitus sui facultate conspecta, ipsam se pleniùs Ecclesia mater cognosceret, vt aduersum vitia seueriùs insurgendo, instantium bellorum triumphos posset confidentiùs auspicari. Te verò ad hoc ea conuocasse quis dubitat, vt cupido animo tuo, & libidini dominandi morem gereres; & cùm satietatem discretè singularum causarum lucra non præstant, ipsam plurium multitudo congregata conflaret? Proh dolor, & miserabile cadentis Ecclesiæ detrimentum! Videri mihi videor, te quasi taurum pinguem in sublimi synodalem cathedram insedisse, dispositósque inferiùs Catholicos ex ordine Patres quicquid in causis conscia veritatis prætendat oratio, pari desperatione languentes, sub incerto ruentis sententiæ fluctuare. Malos verò quantò impudentiùs quidem, tantò animosiùs insistentes, efferri quos polliciti vel collati muneris confidentia suscitat, & inducit. Quod non sine quodam indignationis motu mihi mente reformo; dum intemperantiæ tuæ recordor impensum, quod ad decorem Ecclesię noscitur institutum. Peruulgatus est conciliorum honos, & dignitas abrogata, quibus te præsedisse constat, & noua Gentibus Romano more decreta formasse. Super quo grauiter indignatus festiuè simul & honestè senex Venetensis illusit. Is cùm ad quoddam Concilium tuum inter Coëpiscopos vocatus adesset, pastoralem virgam rudem & incompositam prætulit indumento veteri, quod multa iam scissura rupisset, amictus. Interrogatur igitur cur in tam vili & irrisorio habitu processisset, libertate conscientiæ munitus,

Ad quid Concilia celebrantur.

munitus: Tale, inquit, Concilium talis decet ornatus?

Qualis ab initio Pontificatus tui extiteris, minus pleno, ſed veraci ſermone digeſtum eſt: nunc verò quid egeris dum aduerſus Eccleſiam procella tempeſtatis inſurgeret, conſequenter annectendum eſt.

CAPVT III.

CVM ſublatus è medio bonæ memoriæ Papa HONORIVS, terræ corpus, cœlo ſpiritum ſua ſingulis debita reſignaſſet, eique ſucceſſione dignum canonica ſurrogaſſet electio, Eccleſiam Dei PETRVS ille PETRI-LEONIS inuaſit. Placet hoc loco mihi vtriuſque perſonæ deſcribere qualitatem, vt de duobus ſimilem ſimilis elegiſſe proberis, & cupidum cupidus adoraſſe. Parcendum tamen eſt obſcœnitati verborum, dum Petri vita narratur, & rerum veritas ſermonum pallianda decore, vt honos habitus honeſtati legentium videatur. Libet igitur præterire antiquam natiuitatis eius originem, & ignobilem ſimilem proſapiam, nec Iudaicum nomen arbitror opponendum, de quibus ipſe non ſolùm materiam carnis, ſed etiam quaſdam primitias ingeniti contraxit erroris. Ipſe enim ſufficiens eſt, & copioſa materia, neque quicquam domui eius ipſo turpius vel eſſe vel fuiſſe coniecto. Cuius auus cùm inæſtimabilem pecuniam multiplici corrogaſſet vſurâ, ſuſceptam Circumciſionem baptiſmatis vndâ damnauit. Pudebat eum impotentiæ ſuæ, potiùs quàm erroris, ne genus eius infidelitatis opprobrio confuſum, perpetua damnaret obſcuritas. Suſceptis itaque fidei ſacramentis, vbi nouus ciuis inſitus eſt, factus dignitate Romanus. Cúmque ipſi numeroſam progeniem ſeries ſucceſſionis afferret, dum genus & formam regina pecunia donat, alternis matrimoniis omnes ſibi nobiles ciuitatis aſciuit, machinante iam humani generis hoſte; vt quaſi quodam veteri fermento tota Romanæ ſinceritatis conſperſio corrumperetur. Ex hac itaque diuerſorum generum mixtura, Girarde, Petrus iſte tuus exortus eſt, qui & Iudaicam facie repræſentet imaginem, & perfidiam voto referat & affectu.

Petrum-Leonis pſeudo Pôtificem ſugillat.

Parentes deſcribit.

Percutrit eius acta.

Porrò ipsum à cunabulis, ab ipsius nutricis vberibus, Apostolatui præsaga parentum destinauit ambitio; atque post prima litterarum rudimenta docendum delegauit in Galliam, vt illius regni beneuolentiam ipsi morum, linguæque conformatio vendicaret. Totis igitur annis pueritiæ suæ, vt honestiùs inhonesta dicantur, ad omne se quod alteri collibuisset exposuit, metúque Romani nominis importunus exactor alienis adolescere non refugit expensis. Et tamen hæc aliquantulùm modestiùs exacta sunt, dum ipsum disciplina scholaris inhibet, & quotidianæ præpedit instantia lectionis, & quædam crimina naturalis impotentia remouet ab ætate. At verò postquam adolescentia & peccandi facultatem, & licentiam fecit liberiùs euagandi, si qua superbia, si qua petulantia est, tum verè ipse superbus & petulans omni intemperantię sese satis impudenter addixit. Profectò cùm in his operibus nec Deum dignatur reuereri, nec hominem, tantam sibi suscitauit infamiam, vt eius ortu, ambitione, vitáque præcognitis, ipsum esse Anti christum vniuersitas gentium passim crederet, & publicè testaretur. Augebat fidem, quòd ex Iudæis ortus; quòd totius mundi dominium Romanæ sedis auspicabatur obtentu; quòd vitijs deditus infamiam nulla virtute redimeret, & quòd infinitam patris & aui pecuniam deinceps possessurus esset. Ipse autem adeò huius nominis gloriabatur opprobrio, vt etiam ruina orbis non erubesceret appellari. Testis est Vizeliacensis Ecclesia, apud quam dum veteres ad innouandum ipso audiente, diruerent officinas, ad contemplandas parietum ruinas sese duci propensiùs exigebat. Percunctatúsque cur id videre tam sedulus exoraret; quoniam magnarum me, inquit, rerum ruina delectat, eo quòd orbis ruina futurus esse prædicar. Post hæc habitum quoque monachatus excepit, vt vitia mentis ouino velaret amictu, opprobria vitæ præteritæ Cluniacense nomen obnuberet, & virtutis existimationem bonorum societas quæsita referret. In quo etiam ad hæc quæ in futuro sibi mens præsaga spondebat, Cluniacensis Ecclesiæ venabatur auxilium, eo quòd inter Ecclesias Gallicanas nulla sit nomine religionis illustrior, nulla consilij discretione prudentior, nulla promptior ad obsequia

Religio Cluniacēsium tum illustris in Gallia.

caritatis, nullius in gerendis rebus auxilium vel promptius, vel efficacius esse potest. Reuersus denique Romam illi Venerabilium Seniorum Sacrosancto Conuentui, annitente patre fratribúsque, coniunctus est; & Cardinalis factus, honoratus nomine titulóque ditatus est. Nullus quippe fortassis ad aures summi Pontificis infamię Petri fumus ascenderat, eóque tanti viri sublimitatem singuli reuerentes, sanctis auribus perturbare turpia reformidauit. Sub hac igitur ignorantia dum in ipso monachalis habitus, dum Sacerdotij Sacramentum, dum parentum vis attenditur, exceptus est, sub Patrum silentio non assensu. Quibusdam patrię potestatis timore vel amore silentibus; quibusdam verò sperantibus meliora de reliquo. Quoniam habita inter bonos conuersatio quosdam quidem corrigit & emendat, alij pœnam ex transgressione timentes, necessitatis abstinentiam conuertunt in sincerum voluntatis affectum.

Petrus Cardinalis ex Monacho creatur.

Deinde ad diuersas partes functus legationis officio, cupiditati suæ potiùs quàm iustitiæ satisfacere studuit, adeò vt illi ea tantùm bonos exitus habuisse negotia viderentur, quæ merces adiecta, & marsupij plenitudo subsecuta probaret. Vbi ergo nullis interuenientibus causis, nulla rapinæ præstabatur occasio, tunc exactio blanditijs, vel comminatione plena non deerat. Bina singulis diebus sumptu plurimo conuiuia parabantur, tantúsque ciborum luxus & superfluitas erat, vt ad exquisitas ferculorum varietates, sollicitari plerumque figulos oporteret, & ignotæ compositionis noua vasa formare. Docebatur etenim figulus amphoras figmento plasmare mirabili, quibus ad similitudinem solij per transuersum medium discrimen inesset, statúsque superior repositis escis, fumum per modici oris respiraret angustias, inferior verò pars cancellatis arcubus vndique perforata prunas clauderet; quibus thuris copiam tamdiu sollicitus minister infunderet, donec coctis cibis odorem ipsum transferret cocus artifex in saporem. Quæ profectò gulositas naturam prorsus humanitatis excessit. Humanorum quippe sensuum perceptiones naturalis ratio certa lege discreuit, singulis singulas rerum qualitates assignans; nihilque confusè alicui commune cum alio dereliquit. Hîc verò

Fungitur legationis officio.

Lautè viuebat ac luxuriosè.

dum thuris odor transfertur in epulas, quod odoratus eſt, guſtui vendicatur, fitque in rerum qualitatibus ignota confuſio, & in ſenſuum perceptionibus communicatio non naturæ. Quod diuino etiam non potuit carere contemptu, dum in hoc ardenti gulæ peregrinus ſapor exquiritur, quod ſacris adoletur altaribus, quod ad ſignum Deitatis in Chriſto præſaga trium Magorum deuotio præſentauit; quod ſolùm vtrius legis tempore de terrenis rebus gratum Deo eſſe & fuiſſe creditur holocauſtum. Taceo quòd hæc effuſio non apud diuites tantùm, ſed apud inopes fiebat Eccleſias, quibus poſteâ id luere multis ieiuniis & algoribus oporteret. Cúmque pauperes Epiſcopos, vel Abbates, profuſioribus quâm domi didicerat, vexaſſet expenſis, in ipſa Eccleſiarum ornamenta ſatis impudenti ſacrilegio graſſabatur, vt planè ſponſam Domini ſpoliare, ſuiſque priuare monilibus auſu temerario videretur.

Profuſa verò conuiuia tanta libidinum ſpurcitia ſequebatur, vt ab ipſo paſſim quicquid occurreret, adiretur. Sororem Tropeam (ſed nec dici fas eſt) beſtiali polluiſſe narratur inceſtu; & ex ea abominabili prodigio eoſdem ſuſtuliſſe filios, quos nepotes, nepotum pater, filiorum factus auunculus, ſic naturæ cura confudit; vt eoſdem ſibi inuicem fratres faceret & cognatos. Iam nec Iudæus quidem, ſed Iudæo etiam deterior. Nulla ſexuum, nulla loci vel temporis, nulla profeſſionum; Sed hæc ſilere decentiùs, ne ſi hæc ipſum indifferenter excepiſſe protulero, honeſtiùs potuiſſet ſilentio præteriri. Sic actum domi nec ab eiſdem legationum tempore temperatum. Vt enim turpiora præteream, circumducebatur puella, cui in fraudem videntium adoleſcentis ſpeciem veſtis & tonſura conferret, quæ ſingulos æſtus tolerarct, ſingulos ſolaretur affectus. Eò gratior, & quaſi quodam nouitatis affectata miraculo, quod dum virum facie, reliquis mulierem partibus exhibet, vterque ſexus ipſi in eodem corpore videbatur exponi. Teſtis eſt Montiſpeſulani populus, & circumiecta prouincia ſe vidiſſe. At ne ſatietatem præſtaret identitas, quærebantur & aliæ, quarum ipſe nocturnis fungeretur amplexibus, quibus ipſe ſe Papam futurum in ipſa turpi commixtione iactaret. Multę

in Gallijs sunt & Aquitania ciuitates, quæ id apud se dictum certa fide testantur. Gratulare, inquit, in tanti te viri deuenisse complexus, quem Papam futurum totus orbis expectat. Nunquid Apostolatus gradum, Petre, tibi talis conuersatio promittebat? Nunquid dispensatores domus suæ Christus Ecclesiæ sponsus & defensor hoc verbo docuit, vel monstrauit exemplo? *Estote*, inquit, *sanctis quoniam ego sanctus sum*. Qui igitur successurus est Christo, oportet eum sicut ille ambulauit, & ipsum ambulare. Si quis autem post ipsum iturus est, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur ipsum. Crucem verò non tollit, nisi qui castigans corpus suum, & in seruitutem redigens, in commessationibus & ebrietatibus, in cubilibus & impudicitijs, legem Dei nequaquam dissolutus excedit. Ipsum non sequitur, nisi qui diuinis intentus operibus ascensiones in corde suo disponit, donec de virtute in virtutem videatur Deus. Tu verò, Petre, cùm de vitijs casu continuo deuoluaris in vitia, & signatum super te lumen diuini vultus obtenebres, deformata iam diuinitatis imagine, & ipsius similitudine flagitijs obfuscata, qua temeritate Christi successor esse præsumis, cuius priùs similitudinem non assumis? nulla enim conuentio Christi ad Belial, nulla lucis ad tenebras communicatio.

1. *Petr.* 1. 16.

Matt. 16. 24.

CAPVT IV.

HIC est ille; Girarde, hic est ille tuus Papa, quem recipis, quem Vniuersitati fidelium solum decens Caput assignas, qui sponsus Ecclesiæ, qui Christi Vicarius, qui Petri successor, vitæ forma fidelibus, gregem verbo prædicationis instruat, & istius scilicet operationis exemplo. At verò quis sit iste quem reprobas, consequenter attende. Si genus eius recensita natiuitate disquiritur, fidelis natus ex fidelibus aduertetur. Si parentum in ipsius educatione vel doctrina consilium, vt habitaret in domo Domini omnibus diebus vitæ suę, & videret voluntatem Domini. Si personæ qualitas: vt prius habitudo corporea describatur, vir staturę mediocris, quæ nec abiectum breuitas, nec immanem reddas immensæ quantitatis excessus. Apparet in oculis eius &

Actus recenset Innocentij II. Papæ.

Parentes.

Corporis habitudo.

vultu robusta simplicitas, & quæ castitatem animi probet verecundia faciei. Quæ profectò facies tanta dignitate resplendet, vt & ipsi quamdam reuerentiam ingerat intuenti. Ei quoque hanc inter cætera munificentiæ suę dona specialem gratiam vis diuina largita est, vt omnes se videntes mansueta sibi benignitate conciliet, & dilectionem solo nanciscatur aspectu. Ipsius etenim oculis diuinum quiddam superna bonitas inspirauit, quod plenum gratię, quod reuerentia dignum, quod honori congruum generaliter arbitretur. Vox blanda; sed non in nimiam tamen resoluta molliciem, vt & suauitati fauor, & magnitudinis non desit auctoritas. Continua vultus alacritas, risus in sermonis excursu sæpissimus, tanta tamen habitus honestate, vt verborum vultúsque possit augere non minuere dignitatem. Quod quidem eò magis allicit intuentes, quoniam id in ipso quoddam illius æternę iocunditatis videtur initium, cuius cùm in ipso corpore quasdam existimo primitias accepisse.

Mores probatissimi.

At si vitę consideretur integritas, & à primis annis sub examen omnia redigantur, nihil deformatum crimine, nihil infamia condemnatum. In eo enim nil illiberale pueritia, nil adolescentia fluxum, nil iuuentus infame, nil virilis ætas edidit indecorum. Inconcussa fides operationi bonę fundamenta præstruxit. Consilio prouidus, benignus alloquio, facundia celebris, quam nec verborum fastus elatam, nec multitudo faciat effluentem. Tantùmque apud omnes bonæ existimationis seruabatur & gratię, vt quòd aliàs perrarum est, esset ei ante electionis eius tempora nullus hostis. Cibi, potúsque tanta sobrietas, vt illis non fastidium, sed abstinentiæ modus terminator assistat. Vestitus autem Apostolatus tempori sanè conueniens; quem nec professio clericalis excluderet, Cardinalatus dignitas non horreret. Quibus enim impræsentiarum vestibus induatur, iam non ex ipsius pendet arbitrio, sed Sanctorum Patrum antiqua constitutione decretum est. Prædicta verò Cardinalatus dignitas, ab ipso non impetrata quidem, sed ob vitæ mundioris & scientiæ plenioris meritum, vltrò data. Cuius muneris sic gessit officia, vt suis ipsum laudibus ampliaret. Fiebat honos titulis sui possessoris illustrior, nec tantùm propriâ,

quantum administrationis sui gloriâ præfulgebat. Adeóque cæteros egregiæ prærogatiua bonitatis excesserat, vt nec restare locus inuidiæ videretur, eóque planè quisque suos ad æqualitatem ipsius aspirare non posse conatus aduerteret: neque quicquam cuiuslibet laudibus ipsius prælatio derogaret.

Postremò si non ille humani generis perfidus aduersator in Petro Leonis Ecclesię Dei præstruxisset insidias, nulla iam post Papam HONORIVM de successione quæstio superesset, cùm vir vnicus vnicæ dignitati diuinâ iam videretur prouidentiâ præformatus. Ipsum enim hoc diuinitatis consilio talem constat esse plasmatum, vt dum aduersus Ecclesiam vis huius persecutionis insurgeret, esset qui se tempestati sui securus opponeret, & inter fluctus periclitanti nauiculę subueniret. Cúmque ipsum ad hoc onus omnium penè conscientia destinaret, ipse sibi iam adeptæ dignitatis locum nequaquam videbatur explere. De se enim citra suam credere facultatem iudicium sapientis esse. Quod ipse de se satis euidenter edocuit, dum ipsum eligentium corona clauderet, & ad Apostolatus fastigia vocaretur; instabant precibus, & reclamantem lacrymis obsecrantes, iniecto pluuiali renitentem manibus etiam comprimebant. Cúmque ipse iniectam sibi vestem secundò (vt aiunt) totis viribus obsistendo rupisset; illique nihilominus instandum crederent, si quid sanctis electionibus creditur, timuerunt, ne inter manus eorum tanta reluctatione & compressione fatigatus obiret, & suffocatam singultibus animam protinus exspiraret. Manibus igitur, donec modicum respiraret, inhibitis, dum tertium ex longinquo pluuiale requiritur, inter rorantes adhuc lacrymas, & erumpentes vsquequaque singultus, sic affatur astantes: Expediret instans negotium exclusa animorum affectione tractari, nec caritatem zelus alteruter impediret, & generale commodum odio familiari, vel gratia in oppositum verteretur. Sæpiùs enim præoccupatas mentes fallit affectio, vt & dignos odia reprobent, & indigni suggerente gratia præferantur. Quam quidem gratiam in hoc vires sibi video vendicasse præcipuas, vbi sola obtinere debuerat expensa pari lance ratio meritorum,

Reluctatur ne ad summi Pontificatus apicem euehatur.

Nam vbi me pari voto contenditis tantæ præficere dignitati, profectò non obtinet examinatio meritorum, palámque præualet indulgentior gratia, quæ me vobis nunc & hactenus in imperfectis operibus acceptabilem præstat. Per quam etiam olim huic sancto me voluistis inesse consortio, quem deiectum inferiùs longè morum qualitas amouisset. Quem tamen locum etsi vir nullius virtutis tenuísque scientię impleret, vestra infirmitatem meam sapientia supportabat, quos eiusdem sollicitudinis idem Dominus in eadem paritate fecit esse ministros. Verùm, oportet nunc ex meritis, non ex gratia iudicare, nec gratiosum tantùm, sed & dignum constituere Sacerdotem. Hîc enim nullum capietur ex paritate solatium, vbi consortem muneris prærogatiua singularis excludit. Excludatur ergo beneuolentia, & persona comparetur officio ad quod vocatur: vita probabilem, scientia præditum, celebratum fama tantus honor exposcit; vbi ipsi diuinum fauorem probabilis vita conciliet: gerendorum facultatem scientia conferat, & nominis celebritate clara comparetur auctoritas. Quales ex hoc ipso numero promptum est inueniri. Quis ego sum, sub cuius arbitrio rerum summa versetur? Quis, inquam, ego sum, quem Papam Roma salutet; qui non inter primos duntaxat, sed etiam primorum primus assignet? indignum qui præficit, afficit iniuria dignitatem.

Quibus virtutibus qui ad sūmum Pontificatum eligitur, præditus esse debet.

Talia dicentem, & adhuc dicturum plurima si liceret, hoc sermone cœtus assistentium desperatus excepit. Excusationum dispendia, periculum imminens, & articulus necessitatis excludit. Stat enim in insidijs leo paratus ad prædam, occasionem sicut & ipse nosti, præstolatus à puero, cuius si non præueniatur assultus, si non impetus obtundatur; nulla iam libertatis spes, nulla prorsus honestatis disciplina relinquitur. Antiqua Ecclesiæ Romanæ dignitas occidit, ipsius gloria commutatur opprobrio, & formidata extremis hominum potestas vertitur in contemptum. Si enim est ille, sicut equidem est, vita contemptibilis, & pollutus infamia, restat & contemptum potestas ipsa contrahat ex persona. Quis enim bonus subesse non recuset infami? Quis ad honestatem coarctari inhonestioris arbitrio non refutet? Si

Si autem honor iste ritè deferendus est digniori, profectò apud omnes infinitorum criminum Petri prælatio nos condemnat. Arguemur nimirum de nobis turpiora confessi, quam de ipso fama vulgauerit, si nobis ipse quasi dignior antefertur. Æstimabitur etiam non displicere nobis, quod nec in altero non damnamus, sed & sustinentes crimen consensus incurrere, & rei veritate, & existimatione publica conuincemur. Fuit, fuit hactenus hæc Romana Ecclesia caput Orbis, penes quam constantissima fides, suprema potestas, honestas incomparabilis, inconcussa seueritas, gerendorum summa discretio, & nota toti mundo pietas viguisset, fuit, inquam, fuit hæc olim terror improbis, bonis in tranquillitate præsidium, in necessitate refugium singulare; à cuius integritate minores Ecclesiæ vires sumerent, & velut ab illæso capite membra saucia suæ sortirentur initia sanitatis. Nunc autem instat & à fide discessio, vt antiquæ desolatio potestatis; & omnium bonorum eius casus manifestus apparet, dum homo peccati, perditionis filius reuelatur, vt aduersetur, & extollat se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; vt in templo Dei sedeat ostendens se quasi ipse sit Deus. Apostolo itaque manifestè dicente cognoscimus, quoniam vel ipse Anti-christus est, vel in ipso nobis Anti-christi tempora præparantur, cuius idem præambulus & minister emergit. Ecce enim iamiam intrusionis suæ comparat adiutores, & conspirata in Ecclesia Dei factio conuocatur, quam illi genus, potentia, largitio, promissiones, & scelerata dudum coniuratio fœderauit. Destitutas pastore lupus oues aggreditur, & vacuam sedem primus properat vsurpare, quod subrogato pastore præsumere forsitan non auderet. Non enim nisi cùm abest Moyses vitulus conflatur, à populo. Ad quod tamen si ipsum posteà temeritas ambitiosa compelleret, saltem quem sequeretur fidelis populus inueniret. Super quo supremum sibi in te constituit Ecclesia sancta consilium, vt tuâ regatur prouidentiâ, tuo annitente studio liberetur. Aluit hæc te, & cum in aliquo tui non egeret, excepit, vt in summa tranquillitate suis educaret vberibus, & proprio foueret amplexu. Nunc multùm postulat, & suorum repetit præmia meritorum,

At illud continua seniorum corona claudebat. Postularet nducias ? sed qu ominus impetrarentur, dilationem rei instantia Petri machinamenta negabant. Negaret semper ? At illi gladio spiritus imminebant anathematis pœnam protinus intentantes. Dum ergo sibi videtur inter geminę mortis conclusus angustias, alteríque eorum lege necessitatis obnoxius, discrimen periculi corporalis excepit; quia dum respuit anathematis experiri sententiam, insidiis, immò potentię sese Petri Leonis obiecit. In eo autem quo ordine sequenti die Petri processisset intrusio, non diutiùs immorabor, quàm vt dixerim virum turpem, fœdatum infamia, publica existimatione damnatum: posteriùs à . . . . & parentibus esse promotum. Ad te potissimùm, Girarde, reuertar, vt quid egeris orta tempestate cognoscas, & aures tuę eorum quæ malè gessisti contundantur auditu.

CAPVT V.

NVNTIATO in Gallijs schismate, dum pro partibus vario fauore multi multa loquuntur, fidelísque populus ancipiti raptatur errore, primus Regum Catholicus Princeps Rex Francorum LVDOVICVS occurrit. Is vocatis Episcopis, & omnibus qui probatę religionis in Galliis habebantur, conuocato etiam Clero regníque Maioribus, Concilium statuit generale. Cúmque se Petro-Leonis ob sua & patris obsequia fateretur obnoxium, nihil tamen super hoc celsitudini Regię voluit arrogare. Episcopis, & Patribus qui ex monastica religione conuenerant, omni tradita potestate, vt eis, & in eos omnis diffinitio conferretur; eo quòd penes sanctos Episcopos Ecclesiæ dispensatio tota consistit; & Abbates, quos diuinitatis contemplatio recreat, diuina latere consilia non creditur. Cui concilio quoniam interesse, GIRARDE, non poteras cum litteris tuæ deformitatis imagine consignatis nuntium destinasti. Vtramque te nouisse personam, & electionis ordinem pleniùs exquisisse, proculdubio cum INNOCENTIO Papa stare iustitiam, eo quòd planè vir esset honestatis egregię; &

Rex Francorũ prior Schismati occurrit.

Girardus Petri Leonis prauos mores scriptis ostendit.

ipsius electio prima tempore, & à præcipuis Romanæ Ecclesię fuerat celebrata personis. Porrò PETRVM per opulentam manum Cathedram posteriùs vsurpasse, virum adeò vita reprobatum & nomine, vt si ipsum etiam quælibet electionis forma defenderet, promoueri tamen vitæ qualitas, & infamia minimè sustineret. Id tibi, & tuæ largitioni subiectis ratum fore; ídque cùm Lugdunensem, tum Viennensem Ecclesiam, tum totam fere Italiam ab ipsis vrbis mœnibus excepisse. Aderant autem ibidem venerabiles quæ Romæ fuerant sub eadem tempestate personæ, quæ rerum seriem planè cognouerant, præsertim quæ oculata fide singula percepissent. Habebantur quoque super hoc ipso & aliarum quæ non aderant vltrò delegata testimonia: simul & persuasiones personarum, quas spiritum Dei habere certa fides esset, cùm tot hominum sensus in eamdem fortè confluerent voluntatem. Sicut enim vna bonorum fides est, sic & spiritus vnus: malorum verò spiritus multiplex, & voluntas ambigua.

Tandem ergo fauore diuinitatis multis lacrymis implorato, dum vtriusque personæ merita & prosequentia partes studia conferuntur, inuentus est PETRVS indignior adeò, vt ex ipsius comparatione alteri personæ irrogari grauis iniuria videretur. Studia verò partium tanta diuidebat imparitas, vt Petro nondum extra vrbis mœnia quisquam fauor, alterum infra vrbem quidem pars potior elegisset, & extra vrbem vsque ad fines terræ tota iam fere Patrem confiteretur Ecclesia. Sumpta igitur ex Magni Leonis Papæ decreto sententia, vbi se partium vota diuiserant, visus est illis iure canonico præferendus is, qui maioribus studiis iuuabatur & meritis. Qua nimirum ratione cùm in Papam INNOCENTIVM inspirante Domino conuenissent, ipsi statim de obedientia tua, & debita subiectione scripsisti: postulasti tamen ipsius honorari rescripto, & munus legationis habitæ confirmari. Visum est simoniacum, fauorem tuum redimere legationis officio: & cùm ipse partes illas visitare sub eodem tempore decreuisset, nullus locus poterat sub ipsius præsentia restare legato. Neque enim Legatus præsentis personæ, sed absentis explet obsequium. Iámque

Electioni primùm Innocentij assensit Gerardus.

tantus ad Romanas aures malæ amministrationis tuæ clamor ascenderat, vt esset de eo quod olim imperaueras pœnitentia maior, quàm vt modo restituereris affectus. Tulisti repulsam grauiter, & mutilata potentię tuæ cornua doluisti. Atque inferioribus anteà modò factus inferior, & velut in senectute reputatus inutilis, consueti beneficij finem, rapinæ ratus iniuriam, temerariæ succensus es vltionis affectu. Quoniam dum repulsa ministrat iracundiæ causas: & innata dedignationem parit elatio; addidit ambitio cœcitatem, quę quidem res cùm otia nesciant, & à suis effectibus vacare non possint, contemptum iam susceptæ partis dedignatio fecit, indiscretionem cœcitas operata est, temerarios ausus iracundia præformauit. Spreto igitur eo quod rectè susceperas, & indiscretè conuersus ad aliud, temerariè prioribus contraria concepisti; factúmque est quod in rebus sæpe contingit humanis, vt circa rem propensiùs affectatam, spem præcipitem desideria concepta firmarent. Misisti Legatum Romam, qui eidem quem iam deuoueras Petro fauorem tuum venalem, pro munere legationis offerret, & similem sibi ministrum Domino fœderaret. Expletum est sine difficultate commercium; & dum te cœcitas indiscreta conducit, ministrum te schismatis addixisti, vt inutili priuilegio donareris. Formata est tibi sed inanis noua legatio & quicquid ab Alpibus vsque ad fines Occidentis interiacet, tuæ ditioni sed inefficaci donatione subiectum est. Et ne excedenti ambitioni tuæ fortassis angustior prædictorum finium præscriptio videretur, adiectum est, vt vbicumque calcaret pes tuus, ibi esset legatio tua. Inuenisti, Girarde, hominem de alieno munificum, sed si rei fructum diligenter attendas, dum tibi rescribuntur maxima, minima recepisti. Nihil enim tibi Petrus impendit, nisi quod nec ab ipso, nec ipsius potest nomine possideri. Impleuit tamen aures tuas spaciositas circumscripta terrarum, & cupiditatem tuam rei qualitas æstimata solo statim gaudio satiauit. Sed ambitionem tuam dignissimus excepit euentus, dum munus inutile prima statim rerum experientia deprehendisti. Emissis igitur ex omni parte cursoribus, cœpisti Principes sollicitare fini-

Sed posteà sententiam mutauit, quòd ipsi negatum legationis officium.

timos, eos ſcilicet qui rei nondum cognita veritate neutrius adhuc partis nomine nitebantur.

CAPVT VI.

Henricum Regẽ Anglorum ad partes Petri Leonis allicere tẽtat Girardus.

DE circumueniendo autem Rege Anglorum HENRICO præcipuè laborabas; & quia cauteriatam conſcientiam habens, Principi Catholico & ſapienti de ſuſcipiendo PETRO LEONIS manifeſtè ſuggerere non audebas, vt neutrum ſuſciperet mirabili ſolertia ſuggerebas (ita tamen vt in Petrum tua aliquanta procliuior oratio videretur) Rem ſtare ſub dubio, multos vtriuſque partis eſſe fautores, feſtinaſſe quoſdam, qui iam multa pœnitentia ducerentur: Petri Leonis in ciuitate inexpugnabilem eſſe potentiam, præſertim qui munitionibus maximis, qui pecuniâ plurimâ, qui denique parentum multitudine maxima fulciretur. Aſſeuerare multos ipſum non iuſtitiâ, ſed potius inuidiâ reprobatum; eo quòd perſpicax eius ingenium, & amplitudinem animi, & irrefragabilem potentiam reliqui vererentur: Neminem tamen eſſe, qui poſſet eum vrbis priuare dominio, penes quam caput Eccleſiæ ſemper fuiſſe, ſed & denique reuerſurum fore nullus ambigeret. Ipſum, & eos qui cum ipſo erant, ſufficientes ex proprio, & omnes ad Apoſtolatum pertinentes ciuiles redditus obtinere: non oportere ipſum ad alienas inſpicere facultates, nec ad inuertendum quidlibet rei familiaris inopia compellendum. Si ſuſciperet alterum, oneroſum ſibi, & ſuo regno fore, & quod Regi eſt etiam damno deterius, dedecus affuturum, ſi pars altera præualeret. Nihil eſſe importabilius indigente Romano, ſub cuius ſis arbitrio conſtitutus. Diſſimularet igitur, & rerum exitus potiùs expectaret, quàm ſera præcipitem ſententiam pœnitentia ſubſequatur. Vtilius enim eſſe ſine diſpendio declinare pericula, quàm cum graui diſpendio ipſis vltrò periculis obuiare.

Contemnit Rex Girardi fraudulentos ſermones.

Agnouit Rex ſapiens latentem in ſermone ſerpentis aſtutiam, & venenum ſub melle reconditum, quia ſcilicet iſta non bona fide conſulentis animo mandaueras, ſed fallentis,

vt Domino Papa priùs qualibet arte fraudulenter excluso, ad loquendum pro Petro tibi commodior aditus appareret. Facilius enim ad fauendum parti nostrę vacuos vendicamus affectus, quam fauore iam partis alterius occupatos. Ille verò non dissimulandum, sed laborantis Ecclesiæ necessitatibus adiutor vltroneus credidit occurrendum, ne persuasione tua probaretur acephalus; & ab vberibus matris suæ fieret alienus. Rex maximus, cuius ad iustitiam omnes ferè Principes inuitantur exemplo, cuius in pauperes munificentiam, liberalitatem in omnes, cuncti Reges mirari possunt potiùs, quàm velint aut valeant imitari. Cuius sapientiam regnum ipsius & Ducatus etsi latè spaciosa non continent, sed ad circumiectas refunditur vndique potestates.

Regis virtutes extollit Author.

Cùm autem, Girarde, Regibus Hispanorum, Britannorúmque Principibus eadem suggerendo mandasses, & speratos fructus concinnata tibi mendacia non referrent, cœpisti dementiore vesania infra domesticos parietes debacchari. Pictauiensem Comitem nactus erroris socium, & schismatis adiutorem; quem etiam Pictauiensis Episcopi Catholici senis negata depositio, & contra sacratissimos canones non exaudita petitio, indignatum pariter à Catholica repulit vnitate.

Hæc sunt, GIRARDE, quæ pro Ecclesia & aduersus Ecclesiam sub initio tempestatis egisti, quæ licet rudi forsitan & inculto sermone narrauerim, solam saltem sequi potui veritatem. Nihil enim scripsi, quod non vel ipse cognouerim, vel auctore probabili non haberem, vel quod saltem fama publica non affirmet, vt proinde non minus alijs probabile videatur, cùm ipsi tot testimonia suffragentur ad fidem. Iam verò si rectè propositę partitionis membra recolligo, sola mihi propositi mei superest pars extrema, in qua quibus Ecclesiam Dei molestiis vexare quidem & persequi non desistis, ex parte dicendum est. Si quis enim vellet cuncta narrare, nec ad dicendum lingua sufficeret, nec calamus ad scribendum.

CAPVT VII.

SVSCEPTA igitur PETRI LEONIS Epiſtola cœpiſti per fines Aquitaniæ diſcurrendo priſtinæ prædicationi tuę prædicare contraria, Petrum ſcilicet Leonis ANACLETI nomine, ſed veriùs Anti-chriſti, Papam eſſe; cuius quidem Apoſtolatum ſedes principalis exciperet, & totius ciuitatis obedientia confirmaret. Alterum ciuitate pulſum cum paucis fautoribus ſine certa ſede vagantem, auertentem populos, & ab Eccleſia ſeparantem; quem nec Cathedra Lateranenſis agnoſcet; nec ei obſequium Romana ciuitas exhiberet. Quem Papam credere ſimilis amentia videbatur, vt ſi quis carentem regno Regem dicere, deſtitutum principatu Principem appellare voluerit. Quaſi modò, Girarde, iuſtitiæ loca præiudicent, & ius dignitatis perimat illius ciuitatis egreſſus, & velut ſolius populi Romani fauor, omnibus ferè populis debeant anteferri. Nunquid enim ipſe Laterani reſidens, in illa Beati Ioannis Eccleſia principali Chriſtianiſſimum Principem LOTHARIVM conſecrauit in Regem? Nunquid ipſum & Imperij nomine, & Imperiali diademate renitentem ſolemnitate debita decorauit? Nunquid ipſum pars magna nobilium, & totius populi conſcientia comitatur? Nunquid eidem vrbis habitatio, & ingreſſus pro arbitrio patens eſt & egreſſus? Quibus profectò ſi careret omninò, nullo tamen eorum poſſet iuſtitiæ derogari. Sed dum te latens odium ſtimulat ad vindictam, linguam mendacio non negabas, vt verba veneno mendacij toxicata, infidelitatis vulnere ſimplicium pectora ſauciarent. Circa quod dum vnicum tibi propoſitum vnicus * vrguendi labor; vnica laboris perſeuerantia conſtat, torrentes impetus tuos præuertit modicum vis diuina; primúmque de inefficacia ſperatæ poteſtatis argumentum acceſſit, in ligationem verſa legatio. Captus es, & menſibus aliquot recluſus in carcere, donec quos gratia prædeſtinauerat, plena veritatis agnitio confirmaſſet, & qui priùs de reſcripta tibi legatione ſperauerant, de ligatione poſteà deſperarent. Reſerato autem carcere proceſſiſti quaſi

Lotharium Regem & Imperatorem inaugurauit Innocentius Papa.

* *Ita Tertul. pro vrgendi.*

quasi pardus è cauea, cuius rabie carcere diutiùs & catenis inhibitâ, si fortè liber euaserit, insurgit audacior: nec eum vlla potest sanguinis effusio satiare. Æstimabas adhuc auctoritate tua totum posse præuerti, quod Ecclesia sancta dictauerat, & penes te rerum pondera & momenta constare. In quo nescio tuámne magis cœcitatem vel arrogantiam mirer. Quia quæ arrogantia maior, quàm hominem penè solùm aduersus illud insurgere, quod Diuina prouidentia confirmauit, quod omnis Religio confirmauit, quod omnium Regnorum fauor confirmauit, quod & ipse quantum sua interest confirmauit? Quæ maior cœcitas, quàm vbi nullum Dei præcedit, exile hominis succedit auxilium, contra vniuersitatem sperare victoriam? Non potes negare, quin falsi crimen & inconstantiæ simul incurreris, leuissime transfuga, modò harum, modò illarum partium malefidus assertor, cuius in singulis operibus duplices vias, duplex signat intuitus, & affectus mentis ancipites, ambiguus manifestat aspectus. Sicut enim corporales oculos tuos innaturalis quædam distorsit enormitas, vt ad idem contuendum mirabili nequeant discordia conuenire, sic & mentis oculi dissident, ratio scilicet & affectus.

Pictauiensis ac Lemouicensis Ecclesiæ Comitis viribus abutendo, Catholicos eiecisti Pontifices, alios extraordinariè superponens; Quorum alterum minus vitâ probabilem, & nullarum hominem litterarum, & in vulgari etiam sermone fere prorsus elinguem, Romana Ecclesia ab eiusdem Pictauiensis Ecclesiæ regimine reprobatum, olim canonica decisione remouerat. Ille tamen nunc auctoritate sua iura patris superstitis vsurpare non renuit, quamuis ipsi obligatus filialis obedientiæ vinculo teneretur, & licet sese totum manibus eius fide etiam corporaliter præstita dedicasset. Alter verò nec sæculari præditus, nec scientia litterarum, famosus apud omnes adulter, singulis fere noctibus à dæmonio rapitur, primúmque de strato prouolutus in terram, horrendum clamans per totam diem, domum dormiens etiam dicitur euagari; néue sit circa eorum qualitatem diutiùs immorandum, primis ordinibus, nedum sacerdotio, nedum etiam Episcopali officio conuincuntur indigni. Sed ne-

que tu, niſi tibi conſimiles, poteras æſtimare condignos, nec diſſimilia tibi capitíque tuo Petro membra formare. Semper enim proprium quælibet opera confitentur artificem, & in eis voluntatis eorum vel ſcientiæ velut imago quædam reperitur expreſſa. Quid autem celeberrima Monaſteria ſanctis Abbatibus expulſis deſolata commemorem; & ſubrogatos ad eiuſdem ſollicitudinis onera precio vel gratia iuniores? Quibus adminiſtrantibus tanto iam cœpere monaſteria laborare defectu, vt in iis quæ ſingulari nuper religione pollebant, nulla iam ferè virtutis aut regulæ veſtigia reſtent. Illis enim quorum eatenus ardentes monaſticus ordo frænabat affectus, traditæ diſpenſationis occaſio licentiam comparat effluendi. Nihilque ad periculum religionis efficacius eſt, quàm irreligioſum ſuſtinere Paſtorem.

Hîc autem te, GIRARDE conuenio, & veteri de Apoſtolatu pauliſper ſepoſita quæſtione, quaſi tibi Petri munere ius legationis accedere potuiſſet; in his operibus ordinem requiro canonicum. Spoliatos rebus, ſedibus ſuis violenter expulſos inconuentos, incommonitos, abſentes quoque, nullo tecum Epiſcopo reſidente, damnaſti. Sed vt hæc etiam ponamus ordine proceſſiſſe canonico, in aliorum ſuperpoſitionibus regularem diſciplinam, formámque rationis expoſco. In illorum enim qualibuſcumque promotionibus nec iuſtitiam, nec vmbram iuſtitiæ, dinoſceris attendiſſe.

Blanditur elatis auribus tuis fortaſſe tantæ rememoratio poteſtatis, quia hæc pro tua potuiſti præuertere voluntate. In quo ne nimiam capias voluptatem, quantum tibi partique tuæ profueris conſequenter attende. Tertia pars Pictauienſis Epiſcopatus quem poſuiſti non agnoſcit Epiſcopum, eíque totus ferè Nobilium numerus reſpuit obedire. Adeóque omni conſcientia reprobatus abijcitur, vt & frater eius naturalis excommunicatum ex hoc ipſo iudicet, nec vlla ei communione iungatur Catholicus verò vſque ad portas ciuitatis plena poteſtate dominatur Epiſcopus, & eum maiores perſonæ pontificalis Eccleſiæ comitantur, ad formam beati Petri relictis omnibus exulem proſecuti. Alij fornices ciuitatis inhabitant, qui ſuper ollas carnium recum-

bentes, gentis & loci potiùs quàm animæ perditione terrentur. At Lemouicensis ab vrbe sua stadio vno vix interiacente remotus, castrum sancti Martialis pro foribus vrbis inhabitat; vnde is qui sedem sibi cathedræ Pontificalis vsurpat, singulis diebus audire possit campanas in sua excommunicatione sonantes. Te quoque Pastorem suum Engolismensis patria minimè profitetur vbique, sed & ibi multi catholicæ partis nomine gloriantur.

Distuli circa extremitates orationis huius de vsurpatione Burdegalensis Archiepiscopatus apponere, vt ex hoc illa effrænis ambitio tua irrefragabili liqueat argumento. Engolismensi Ecclesiæ copulatus spirituali connubio tenebaris impudens tamen dominandi libido contemplatione prænominatæ dignitatis incanduit: & dum descendentium iam rerum tuarum detrimenta non sustines, ad compensationem frustratæ legationis in amplexum quasi ditioris adulteræ prorupisti; filiæ sponsus incestu matrem nefario polluere non abhorres, & monstrum biceps, infaustum sæculo prodigium non renuis apparere. Non expetitio populi, non cleri præcessit electio: sed etiam nunc excommunicatum reputans, vniuersitas tibi, vel pars saltem maxima, refragatur, in partem catholicam multo desiderio suspirantes.

CAPVT VII,

AGE ergo, vt quasi ab initio summa omnium breui complexione claudatur, quia ab eo quod exceperas recessisti, temeritatis vel inconstantię te condemnat. Aut enim huic parti temerarius consensus adiunctus est, aut certè nimis inconstanter ademptus. Quòd autem fauorem tuum ab hac parte prima tulit negatio, nullum cœcæ ambitionis est firmius argumentum. At verò idipsum palliari fortassis aliquo conquisitæ falsitatis velamine potuisset, sed facta in alteram partem non nisi eadem legatione impetrata fauoris translatio, omnem tibi copiam defensionis ademit. Ad summam, iam te non illicitè solùm, sed & impudenter operari conuincit, Archiepiscopi & Episcopi in eamdem personam facta confusio.

His itaque de te toti mundo patentibus, qua saltem ima-

gine iustitiæ tibi nomen vsurpas, dum publicè suadere putas, te, etsi non ex scientia, zelo tamen taliter operari? Nunquid hæc opera, te non imprudenter ex simplicitate delinquere: sed impudenter ex arrogantia contemnere manifestant? *Impius* enim cùm *venerit in profundum contemnit.*

Prou. 18. 3

Saltem deficientia naturæ lege membra considera, quia tempus est finem dare nequitiæ, & inutiles mundo reliquias expectanti Deo gratum munus offerre. Declines ad infima, vultus attolle, & enormes oculi tui ad partem dirigantur oppositam, vt videas quàm bonum & iocundum est in vnum habitare. Sed quoniam nocturnus bubo lucem diurnam non sustines intueri, cœcus aures arrige, nisi & easdem insurdauerit obstinatio cordis. Audi ergo cum quibus habites, & quorum consortia respuas. Infidelis, vniuersitas illa quam sequeris, familia Petri Leonis est, nondum fermento Iudaicæ corruptionis penitus expiata. Et Tyrannus ille, quem altrix tyrannorum Sicilia sustinet: Dionysij successor: Aulæ ipsius hæres, & ominis, emptus inani Regis nomine; Dux quidem antea, nunc verò nec Dux ipse nec aliud, quia nomen alienum, quod contra iustitiam Tyrannus vsurpat, in ipso nullatenus obtinere certo iure firmatur; huic numero solus Pictauiensis Comes adicitur, voluptatum vir, animalis homo, arcana spiritualium non attingens, ob repulsam petitionis illicitæ mancipatus errori. Sub qua paucitate si quis sanctam dixerit Ecclesiam contineri, certè non derogata solùm Christi videtur hæreditas, sed penitus abrogata. Vbi ergo Dauid sancte, vbi tua vetus illa promissio? vbi Pauli? vbi sanctorum testimonia Scripturarum? Ille enim Rex Sanctus ex persona Patris ad Filium. *Postula*, inquit, *à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ.* Et alibi *Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.* Et Paulus: *Deus*, inquit, *exaltauit eum, & dedit illi nomen quod est super omne nomē vt in nomine* IESV *omne genu flectatur.* Dices fortassis, iam impleta quæ dicunt, nec obstare hæc quominus potestatis huius immineat defectus. Sed regni eius non erit finis: Regit enim in virga ferrea. Partem verò nostram, si tamen hæc tantilla cogat exceptio, vt nomine partis vniuersitas fere tota vocetur, omnis Imperator, omnis Rex, omnis Prin-

Psal. 2. 8.

Ibid. 71. 8

ceps, omnis homo denique profitetur : quicumque Christiani nominis insignitur honore. Sed ego, si qua fides est, fauorem Principum populique, quos adhuc secularis tenet affectio compeditos, in tam diuino negotio negligenter attendo. Horum in hoc mihi consensus præcipuus est ; horum me mouet, motum trahit, tractum tenet auctoritas quibus datum est nosse mysterium Regni Dei, quorum in cœlis esse iam ex parte conuersatio perhibetur. Quales reuera sunt qui Carthusiæ perpetuas niues inhabitant, & qui à Cisterciensi, vel Cluniacensi Monasterio profluentes lucis suæ radios vndique diffuderunt. Hi enim à manibus suis & animo, saniore consilio terrea remouentes, aspera veste, cibo cùm raro, tum arido, vigilijs, multisque laboribus corpus macerant, ad eam tantùm retributionem totis animi viribus anhelantes, quam diligentibus se gratiam repromisit. Horum sancta conuersatio, sermo sapiens, in diuinis discretio perspicax, quam denique nulla nubes terrenæ densitatis obfuscat. Patitur quidem eos Deus molestijs affici, vt tanquam aurum in fornace probentur, sed vltra eorum non excrescit tentatio facultatem. Licet igitur eos adhuc ex parte remoretur in terris, vt promissas augeant desideria protracta coronas, à diuinis tamen consiliis non creduntur exclusi : *Angeli* enim *eorum semper vident faciem Patris* : & eos familiari sancti Spiritus visitatione faciunt illustrari. Neque enim etiam in præsenti, sua deserit retributio sustinentes : iuxta illud : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Vado* enim, inquit, *& venio ad vos, & gaudebit cor vestrum.* Quid igitur ? fraudabitur operis sui fructu pars electa quam dico, & promissionem suam diuinitas immutabit ? Absit. *Iurauit* enim *Dominus, & non pœnitebit eum.* Horum ergo mentes promissus Spiritus Sanctus inhabitat, quas congrua sibi templa parauit, & eas necessariò plena cognitione veritatis illustrat. Quoniam si Spiritus Deus est : Deus autem veritas, profectò sub præsentia Spiritus non restat ignorantia veritatis. Quid plura ? Iam ne sermo noster metas debitæ breuitatis excedat, pauca de pluribus, minora de maximis dixisse sufficiat.

Carthusienses, Cistercienses, & Cluniacenses laudat.

Matt. 18. 10.

Psal. 93. 19.

MISCELLANEA EPISTOLARVM.

EPISTOLA POTAMII AD ATHANASIVM,

*Ab Arrianis * postquam in Concilio Ariminensi subscripserunt.*

* *Deest hic nonnihil velut*, impetitum.

EPISTOLA I.

DOMINO *Fratri gloriosissimo ac Beatissimo* ATHANASIO *Episcopo* POTAMIVS.

Tanti carceris fossa crudam illuuiem damnabilis officinæ coaceruata, vt rectè conscribis exordium & stercoris cruento de fœtore cadauerum mortuorum, quæ magis manu potuisset igneis virtutibus extricare vel radere, nisi illa tua castis de exilio capitis coronati perennata titulis exclusisset hæresis sectam anathema maranatha, adrisisti, inquam, nobis Catholica virginitate * perfestus iugulando perfidos, damnando periuros, corruptas adulterio mentes ambiguas, maledicti pecoris libidinoso commercia veneno damnabiliter sarcinata, vnius fidei romphæa feriente vicisti. Iaceat serpens, & terra quę illum susceperit purulento veneno nigrescat: iaceat serpens cœlesti ictu damnatus, iaceat serpens sanguineo horrore contractus: iaceat serpens eliso luminum sinu, trisulci oris patefactâ sentinâ vomat, defluat, torqueatur culparum auctor, cui paruum fuerat quòd Protoplastum æternitate priuauerat, nisi & contra Saluatorem hydra virosior prorupisset. Separare voluit Dominum nostrum IESVM Christum, quasi verbum Christi posset incidere substantię fibula concatenata Trinitatis vnitate, vt ait: *Ego & Pater vnum sumus*. Et, *Qui me videt, videt & Patrem*. Et, *Ego in Patre & Pater in me*. Et, *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*. Lanio truculentus; parri-

* perfectus.

Ioan.10.30.
Ibid.14.9.
Ibid.v.11.
Ibid.1.1.

cida desertor, miluinis, vt reor, vnguibus, vel dentibus malè sanis, si potuisset, tentauit scindere.

Et post hæc quid opposuero blasphemiis? *Qui me misit*, inquiunt, *maior me est*. Ex quo genitus est Pater? vtique quia filius confitetur; maior ergo quia Pater Filio? ordo præponitur, non substantia separatur. Quid ad hæc dicis adulter infamis? Bene quod te antiquitas Patrum in Synodo sanctiori, voluntate viperea impurę virositatis inflata, castis etiam te transfixere missilibus. Nam & hîc doceris calumniandi pedicas prætendisse, quòd Saluator ait: *Non veni opera mea facere, sed eius qui misit me*. Quid dicis serpens? Nunquid in hac luce tenebras infundis simplici huic professioni, quam questiunculam putant. Tempus in causa est, Saluator apud homines, quia hominum corpus induerat, videbatur in corpore, ideò dixit: *Non veni facere opera mea*, hominis in se negauit officia? Clamat ergo, vt illum ordinatorem in se prædicet, quem in se sibi meminit auctorem Patrem; quia filius sequitur vocabulo, ita maior est ille qui præuenit; sed & mittentis & missi, quia tres vnum sunt. De diuinitatis vnitate vna substantia est: *Ego & Pater vnum sumus*. Et: *Qui me videt, videt & Patrem*. Et ipse Saluator ad Apostolos: *Tanto tempore*, inquit, *vobiscum sum, & Patrem non nostis?*

Arrianorum obiectio. *Ioan.* 14. 28. *Ibid.* 6. 38. *Ibid.* 14. 9

Dicunt etiam quòd in libris dominicis substantia nunquam videatur esse conscripta. Redde quod inuolaueras furacissime tentator: Ecce vinceris confutare de substantia; etenim boni clamant Sanctorum antiqui greges Prophetarum tota præconia, vt ait; vocem substantiæ à volatilibus cœli vsque ad pecora expauerunt, & vociferabantur: *Et dabo Hierusalem in transmigrationem*. Ecce cùm Christus Deus anteriori de populo minimè esset auditus tabefactis commanentibus Hierosolymę columnæ ceciderunt. Ecce miser, adhuc licet vna Dei sententia sufficere debuit, quod Propheta sanctus intonuit. *Si stetissent in substantia mea, & audissent sermones meos, & docuissent populum meum, auertissem eos à malis studiis eorum*. Ecce hîc fœlix de substantia in fœlicibus populis prorupit auditus, vt & Propheta ex persona Adæ Christum requirat in lacrymis: *Infixus sum*, inquit, *in limo profundi, & non est substantia*. Scilicet quia nec-

Iterum obiciunt. *Ibid.* *Ezech.* 12. 11. *Ierem.* 23. 22. *Psal.* 68. 3

dum Patris substantia apud Christum in carne conuenerat. Sicut & ille Euangelista, cùm vastatis rebus luxuriosè viuendo perdidit omnem substantiam suam, vt sanctus Dei vates

Sap. 1. 5. scripsit: *Spiritus Dei effugiet fictum*: Inde ergo substantiam perdidit; quia per luxuriam Sanctitate caruit, si tibi sufficit, dixit, quibus si iam palpitas, plena sunt omnia: si adhuc tor-

Eccles. 2. 8 queris, intendo, Scriptum legimus: *Congregaui enim aurum*

Psal. 61. 12. *atque argentum, & substantiam Regum & regionum*. Hæc est illa substantia, quam Propheta meminit dicens: *Semel locutus est Deus, duo hæc audiui.* In vna quippe voce duo

Ibid. 44. 2 hæc audisse se Propheta testatur: Vt ait Dauid; *Lingua mea calamus scribæ.* Vt enim calamus denticulorum subdiuisa æqualitate ducitur, & radiis consonantibus expeditur, ita Saluator indiuisibili connexione cum Patris operibus vnitatur. Quod enim Pater dixit, filius exclamauit, & quod filius locutus est, Pater impleuit.

Merito, inquit, *Semel locutus est Deus, duo hæc audiui.* Duę personæ vnum tulêre iudicium; vt in decalogo vna sententia duplices tabulæ conscribuntur. Obmutescat hæresis æterno silentio prædamnata, diuinis ictibus cæsa, baratro tartarísque deposita. Sola semper cum laureis suis virgo puerpera, Deo vna, nobis columba fœcunditate numerosior, vsque ad nubes cœli caput coronatum attollat. Sit benedicta cum populis Trinitatis vnitate consegregata iustissimis; cuius laude plena est, à nunc & in æterna semper sæcula sæculorum beatificet Pater & Filius & Spiritus Sanctus.

Epist. 2.

Incipit Epistola sancti Liciniani Episcopi de libro Regularum,

Ad sanctum Gregorium Papam vrbis Romæ directa.

Gratias agit de libro Pastorali.

DOMINO *Beatissimo Papæ* GREGORIO LICINIANVS *Episcopus.*

Librum regularum à sanctitate tua editum, & ad nos diuina gratia opitulante perlatum, tantò libentiùs legimus, quantò

quantò in eo spiritales regulas inesse cognoscimus. Quis non libentiùs legat, vbi iugi meditatione medicinam animę suæ inueniat: vbi contemptis huius sæculi rebus caducis in sua mutabilitate variantibus ad æternę vitę stationem oculos mentis aperiat? Liber hic tuus omnium est aula virtutum: illic prudentia inter bonum & malum discretionem limitis figit: iustitia vnicuique sua tribuit, dum Deo animam, corpúsque animę subdit. Illic fortitudo etiam in aduersis & in prosperis reperitur semper æqualis, quæ nec in contrarijs frangitur, nec in prosperis exaltatur. Illic temperantia furorem libidinis frangit, discretéque voluptatibus modum imponit. Illic cuncta quæ ad vitæ æternę participium pertinent comprehendis: & non solùm Pastoribus regulam viuendi describis, sed etiam his qui regiminis officium nullum habent, viuendi regulam tribuis. Habent enim Pastores in quadripartita tua distributione quales ad hoc officium veniant; qualem vitam gerant cùm venerint; qualiter vel qualia doceant; & ne in tanto Sacerdotali culmine extollantur, quid agant adtestantur. Huic eximiæ doctrinæ tuæ Sancti antiqui Patres, Doctores, Defensoréśque Ecclesiæ Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Nazianzenus, hi omnes testimonium tibi præbent, sicut Apostolis præbuerunt Prophetę. Hilarius sanctus dicit exponens verba Apostoli Doctoris gentium. Ita etenim quæ propriæ disciplinæ & morum sunt, ad sacerdotij meritum vtilia esse significat, si etiam hæc quę ad docendæ ac tenendæ fidei scientiam necessaria sunt, inter reliqua non deerunt; quia non statim boni atque vtilis sacerdotis est, aut tantummodò scienter agere, aut tantummodò scienter prædicare, cùm & innocens tantùm sui sufficiat si doctus sit, & doctus nisi doctrina viuendo adtestatur. Huic libro tuo Sanctus Ambrosius in illis libris quos fecit de Officijs, adtestatur sanctus Augustinus, dicens: [In actione non amandus est honor in hac vita sine potentia, quoniam omnia vana sub sole, sed opus ipsum quod per eumdem honorem vel potentiam fit, si rectè atque vtiliter fit, id est, vt valeat ad eam salutem subditorum quæ secundum Deum est. Propter quod ait Apostolus: *Qui Episcopatum desiderat, opus bonum desiderat.* Exponere

Librum huncce mirè extollit.

voluit quid sit Episcopus, quia nomen est operis, non honoris: Græcum est enim, & inde ductum vocabulum, quòd ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendit, curam scilicet eorum gerens: * Episcopus quippe intentio est. Ergo Episcopum, si velimus latinè, superintendere possumus dicere. Vt intelligat non se esse Episcopum qui præesse dixerit, non prodesse. Ita enim ab studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur quod ad laudabile pertinet otium: locus verò superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur, atque administretur vt decet, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit * caritas, percipiendæ ac tuendę vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem. Sed nec sic omnimodo * veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suauitas, & opprimatur ista necessitas.

f* Episcopatus.

al. * caritatis.

al. * veritati.

Ad testatur Gregorius sanctus, cuius stilum sequeris, cuius exemplo delitescere cupiebas, vt pondus sacerdotij declinares, quod quale sit in toto libro tuo liquidè declaratur; tamen portas quod metuebas. Pondus enim tuum sursum fertur, non deorsum: non quòd te ad ima premat, sed quod ad astra sustollat; dum per Dei gratiam, & obedientiæ meritum, operísque boni efficientiam, fit suaue quod per imbecillitatem humanam videbatur habere grauedinem. Dicis enim ea quæ consonant Apostolis, & Apostolicis viris: Pulcher enim pulchra dixisti, & in his pulchrum te esse ostendisti. Nolo ergo te similare indecoro pictori pulchra pingenti, quia spiritalis doctrina à spiritali mente proficiscitur. Plus plerisque æstimatur pictor homo, quàm inanimata pictura. Sed hoc non adsentationi aut adulationi reputes, sed veritati; quia nec me decet mentiri, ne te decet falsum laudare. Ergo planè licet fidus, & te & omnia tua pulchra conspexi, & memet in comparationem tui satis indecorum vidi, vnde precor per gratiam Dei quæ in te exuberat, vt non respuas deprecantem; sed libenter doceas quę me fateor ignorare. Compellimur enim necessitate facere quod doceas.

Qualiter in munere Episcopali.

Peritus enim dum non reperitur qui ad officium Sacerdotale veniat, quid fiendum est, nisi vt imperitus, vt ego

sum, ordinetur? iubes vt non ordinetur imperitus. Sed pertractet prudentia tua, ne fortè ad peritiam sufficiat ei scire IESVM Christum, & hunc crucifixum; si autem non sufficit, nemo erit in hoc libro qui peritus esse dicatur; nemo erit vtique sacerdos, si nisi peritus esse non debet. Bigamis enim aperta fronte resistimus, ne sacramentum vtique corrumpatur. Quid si vnius vxoris vir ante vxorem, mulierem tetigerit? Quid si vxorem non habuerit, & tamen sine mulieris tactu non fuerit? Consolare nos stilo tuo, vt non puniamur nec nostro, nec alieno peccato. Valde enim metuimus, ne per necessitatem ea faciamus quæ non debemus. Ecce obediendum est præceptis tuis, vt talis fiat, qualis Apostolica decet auctoritas; & non reperitur, qualis quæritur: cessabit ergo fides, quæ constat ex auditu. Cessabit baptismus, si non fuerit qui baptizet. Cessabunt illa sacrosancta mysteria, quę per sacerdotes fiunt & ministros. In vtroque periculum manet, aut talis ordinetur qui non debet, aut non sit qui sacra mysteria celebret, vel ministret.

se gerat petit consilium.

Quā pauci sacerdotio digni.

Ante paucos annos LEANDER Episcopus Spalensis remeans de vrbe regia, vidit nos præteriens, qui dixit nobis habere homilias à vestra Beatitudine editas de libro sancti Iob. Et quia festinans pertransijt, minimè eas petentibus nobis ostendit. Posteà verò scripsisti ei de trina tinctione; in qua Epistola memorans displicuisse vobis illud opus, sed hoc salubriori consilio statuisse, vt in librorum ductu eas transponeres. Habemus sanè libellos sex sancti Hilarij Episcopi Pictauiensis, quos de Græco Origenis in latinum vertit; sed non omnia secundùm ordinem libri sancti Iob exposuit. Et satis miror hominem doctissimum & Sanctum, vt de stellis nænias Origenis transferret; mihi, Sanctissime Pater, nullo pacto suaderi potest, vt credam astra cœli spiritus rationales, quæ neque cum Angelis, neque cum hominibus facta esse Scriptura Sancta declarat. Dignetur ergo Beatitudo vestra opus ipsum de libro sancti Iob; sed & alios libros morales quos fecisse te memoras in hoc libro regularum, exiguitati transmittere. Tui enim sumus, tua legere delectamur. Optabile námque est mihi præclarum, sicut tuus Gregorius ait, vsque ad vltimam discere senectutem. Incolumem co-

S. Hilarius libros 6. Origenis in Iob è Græco in lat. vertit.

stianis reædificarentur atque recuperarentur. Quàm rem diuinitus ordinatam atque decretam audi entes, nec debuimus, nec potuimus vtcumque contemnere. Quippe quam nobis semper in voto erat, & quam cælitus postulatam & indultam luce clarius videbamus. Quapropter erecti & in Domino corroborati ad has renouandas atque resarciendas totius virtutis animum prorsus armauimus. Etquoniam sumptus ad tantum perficiendum onus nequaquam nostros habere potuimus, alienos quæsiuimus. Sed quia nemo pecuniam suam sine pigneribus nobis mutuam dare consensit, & nos quod tribuere loco pignerum possemus aliud non habuimus, oliueta, vel vineas, atque ipsa earumdem sanctarum Ecclesiarum sacrata vasa in pignera tradidimus: & adhuc tantam pecuniam non accepimus, vnde saltem illas vtcumque resarcire valeremus.

Qua de re actum est, vt his quæ tantam pecuniam commodauerunt, oliuetis & vineis nostris fruentibus, nec non & Deo dicatis vasculis abutentibus, oleum Ecclesijs ad luminaria concinnanda desit, & pauperes & * monazontes fame tabescant, atque in captiuitate multi non redempti deficiant. Nos quippe nec tanto beneficio gratia Dei collato abuti potuimus; nec huic rei congruum seu tandem indultum tempus postponere, vel inaniter tanquam ingrati Dei muneribus præterire debuimus. Itaque auxiliante mundi totius Opifice tam dirutas, quàm iamjam casuras Ecclesias nostras magna ex parte de commodatis nobis sumptibus vtcunque restaurauimus. Sed vnde pignera nostra, oliueta scilicet, & vineas, atque sacra vasa Ecclesiarum, quæ pro his dedimus, recolligemus, minimè possidemus. Quapropter visum est nobis piæ in Christo generalitati, seu carissimę paternitati vestræ dirigere, vt nostris doloribus compatientes (scitis enim secundùm diuinum Apostolum, quoniam si quid compatitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra) vestræ Benignitatis viscera circa nos pandatis, & pias manus vestras, & fœcunda largitate decoratas vsque ad nos extendatis. Nam qui nec dat pro fratribus substantiam, quomodò daturus est pro Deo animam suam? Quid autem mirum si pro Ecclesijs Christi reformandis

* *Solitarij seu Monachi.*

1. *Cor.* 12. 26.

particulam quandam facultatis vestræ tribuatis, cùm pro construendo tabernaculo quondam filij Israël vltroneas pecunias offerebant, vt præco statueretur, qui clamaret, vt ab offerendis donis tandem aliquando parcerent? Et quia quæ obstulerant, sufficiebant, palã cunctis ediceretur, sed tamẽ vix ab vltronea largitate obriguerunt. In quo considerandum est quia si illi etiam prohibiti sponte tanta tribuebant, quantò magis vos etiam postulati omni cum hilaritate sufficientia quæque largiri debetis? Verùm & illud magnoperè considerandum est, quoniam si Christus pro nobis animam suam posuit, quantò magis nos debemus pro fratribus substantiam dare? omne enim quod extra nos est, minus profectò est quod intra nos est. Quid ergo & exteriori substantia nostra dignè tribuere possumus ad comparationem eius quod Dominus ac Redemptor noster exteriori parte corporis sui tradidit; quando nec aurum, nec argentum, quæ extra se erant, sed id quod ex se erat, pretiosum videlicet sanguinem suum pro cunctis nobis effudit? Clamat verò Ioannes Euangelista, & dicit: *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere,* 1. *Ioan.* 3. 17. *& clauserit viscera sua ab eo, quomodò caritas Dei manet in eo?*

Prætereà hos Fratres nostros Gispertum, & Rainardum, Venerabiles Monachos, qui à nobis ad hoc recipiendum pro Christi amore ministerium compulsi sunt, dum illi quietam vitam ducere, Deóque famulari remotiùs elegerunt, vestræ caritati commendamus: quíque ponentes animas suas in manibus suis pro fratribus & Sancta Christi Ecclesia, nullum recusauerunt sustinere laborem, immò nec vitæ proprię pepercerunt: Fideles quippe sunt, & eis credere quæcumque placent potestis. Quibus nimirum Christus etiam nec est dedignatus sua credere Sacramenta, seu sanctissima loca. Precamur autem, vt mercedis vestræ augmenta dum se occasio tribuit multiplicetis: & hos Fratres à vobis citiùs absoluatis, quoniam in arcto sitæ sunt animæ nostræ: & sola nobis spes de misericordia Domini nostri Iesv Christi remansit, qui vos in suo tempore custodiat, & ad sua regna quandoque perducat, Amen.

Epiſtola LEONIS *Papæ ſeptimi ad* HVGONEM *Francorum Principem, & Monaſterij ſancti Martini Turonenſis Abbatem.* EPIST. 4.

LEO Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei,Glorioſo Principi Francorum filio noſtro, Hugoni videlicet Abbati Beatiſſimi Martini, & perpetuis ſucceſſoribus in perpetuum. Conditor Vniuerſitatis atque diſpoſitor Chriſtus Dominus per Sacroſanctum ſuæ Incarnationis myſterium vniuerſalem Eccleſiam ſibi copulare dignatus eſt, diuerſos verò ſanctos in eadem Eccleſia quaſi diuerſa in vno corpore membra diſpoſuit, & vnumquemque prout interno eius conſilio placuit in ipſius Eccleſię corpore, cuius ipſe caput fieri dignatus eſt, mirabiliter ordinauit. Quoſdam excellentiùs decorans, vt ſicut membra in corpore quædam honeſtiora ſunt, & ſuis officijs apta, ita & in Eccleſia vel excellentior, vel inferior, quiſque vices ſuas ipſo auctore diſponente conuenienter expleat, vt ſcilicet iuxta Apoſtolum ſtella differat à ſtella in claritate. At verò inter eos quos diuina diſpenſatio ſublimiùs euexit, prædictus Beatiſſimus Martinus Turonicæ Sedis Archiepiſcopus non mediocriter effulget: cuius videlicet gloriam vniuerſalis Chriſtianitas atteſtatur, quæ illum diuino inſtinctu quodam ſpeciali affectu communiter amat, ita vt nuſquam aliò poſt Sanctorum Apoſtolorum limina, de tam longinquis ac diuerſis nationibus confluant oratores, ſicut faciunt ad ipſius venerabile ſepulchrum. Nam & ipſe ſacer locus vbi quieſcit in magna reuerentia ſpecaliter ab antiquis diebus non ſolùm apud vulgares, ſed & apud excellentiſſimos Reges ac Principes fuit, ſicut nonnulli veſtrûm videndo ſciunt. Vt enim audiuimus nulli vnquam fœminæ intra ambitum Monaſterij etiam ſub tempore Paganorum permittebatur acceſſus. Cùm verò neceſſe fuit, vt propter illorum incurſionem in ciuitate collocaretur, plangebant ſui cultores, quia non valebant eum ſic in tanta reuerentia vt olim venerari, nec mulierum pro-

hibere concursum: ob quod etiam iuxta eius Basilicam fundari murum studuistis, vt ita vel ab incendio defendi, vel in pristina honestate posset ipse locus haberi. Sed res in contrarium versa est, quia per occasionem castelli mulieribus & impudens & libera conuersatio est: cùm tamen hoc nil aliud facit, nisi sola negligentia & tepor seruitorum eius. Si quidem veniet dies Iudicij, & vnusquisque in suo ordine insurget, & manifestum erit per quos Religio sit erecta, vel per quos neglecta. Dolendum nobis est tempora iam periculosa venisse, & sic apparet caritatem apud multos refrixisse, iniquitatem verò nimium superabundasse. Verùm quia sancta Ecclesia Beato Petro Apostolorum Principi specialiter commissa est, & per eum successoribus eius, necesse est, vt quisque nostrûm provt Deo largiente potuerit, eiusdem Ecclesiæ quousque indiget vtilitatem per aliquam authoritatem sustentet. Et idcircò videtur nobis, vt vestram negligentiam quæ est erga cultum illius loci sanctissimi, per nostrum interdictum commoneamus.

Itaque in primis obsecramus in Domino, vt tu Abbas excellentissimus Hugo, & ipsius Cœnobij Præpositi, curam summopere adhibeatis, quatinus per totum veteris muri ambitum vsque ad viam quæ iuxta latus Basilicæ aquilonare vergit, nulla post quàm hanc Epistolam videritis fœmina licentiam habeat commorandi, sed nec intrandi quidem, nisi solius causa orationis. Si quis verò de ministris hoc Apostolicum interdictum neglexerit, aut aliqua fœmina intrare præsumpserit, tamdiu excommunicatus sit, quovsque promissa emendatione absolui mereatur. Sin autem, quia per audaciam & contemptionem ad hoc transgrediendum pertinax extiterit, illum prorsus, vel illam excommunicamus. Obseruantibus hæc gratia & pax Christi per suos Apostolos, & Beati Martini preces multiplicetur. Scriptum per manum Theodori Notarij & Scrinarij sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Ianuario, & Indictione vndecima, Ludouico Francorum Rege.

Vvimundi

EPISTOLA

Vvimundi Benedictini ex Monacho Abbatiæ de Cruce S. Leufredi, seu Heltonis, Archiepiscopi Auersani. EPIST. 5.

Ad Amantissimum Fratrem ERFASTVM *Frater* VVITMVNDVS *indignus Presbyter, sine fine gloriari in Christo* IESV *Domino nostro.*

PERLECTA Fraternitatis tuæ Epistolâ, ex ipsa Inquisitionum tuarum ratione perpendi correptum Dei timore ad sapientiam spiritualium rerum ac scientiam, te vnde gratulor non inutiliter exerceri. Quod enim de substantia atque vnitate æternę Trinitatis quæsisti, sapientiæ est. Quod autem de mysterio Dominici corporis adiecisti, ad scientiam spectat. Item illud quod ad comprobandam Trinitatis vnitatem, similitudinem rei temporalis, de sphæra videlicet solis memorasti, scientiæ nihilominus est. Commoda planè pulcherrimáque, & iocundissima Philosophia, si ei perseueras. Hæc namque non terrena nec humana, sed verè cœlestis est & diuina; hæc laboranti suauis refectio est, post laborem perfecta beatitudo est; quam benè facis studiosè quærendo, quæ & aperietur indefessè pulsando. Gaudens igitur ego exercitio & profectui tuo, quæ aliquando si voluerit Dominus in longiorem disputationem de his conferre cogito, ne quæstiones tuas differam, quanta valeo breuitate succinctè respondeo. De vno Deo & Trino inquirenti. Erfasto respondet Guimundus.

In illa itaque spheræ solaris collatione, de quâ tibi primùm responderi flagitasti, diligenter obserua ad hoc illam valere, vt sicut sphæra, splendor, & calor, non tres, sed vnum proferunt solem, ita in Patre & Sapientia & Amore vtriusque non tres Deos, sed vnicam sentias Deitatem. Et sicut sol quem mittit splendorem sibi habet omnino coæuum; ita Deus Pater sibi prorsus habet quem de se generat Filium coëternum. Illud sanè volo sollicitè attendas, longis-

BBb

ſimè aliter veriúſque atque in ſole eſt, illam ipſam ſummæ diuinitatis conſiſtere vnitatem. In ſole quippe & fulgor & calor, qualitates ſunt, Sol verò ipſe ſubſtantia eſt, atque idcircò non idipſum eſt ſol, quod illa duo reliqua ſunt. Sed & ipſæ qualitates ſubſtantialiter ab inuicem differunt, quin & diuerſa facientes. Nam lucidum ſplendor, calor autem calidum facit operandi virtute, locis etiam & temporibus ſubiectiſque plerumque diſcretæ ſunt. Sæpe enim ſole oriente, ſolis fulgor cernitur, vbi eius omninò nullus calor ſentitur: & meridiano tempore calor eius multa ſolida corpora penetrat, in quæ nihil prorſus luminis intrat, Nec eiſdem quoque ſenſibus à nobis excipiuntur. Nam ſplendor viſu, tactu calor admittitur, ita vt etiam per contrarium, & pergrandi quis frigore torpens magnum à longe lumen ſolis videat: & tenebras cœcus patiens, calore eius interdum valido contabeſcat vel hilareſcat.

Longè igitur & iſta duo ab inuicem differunt. Non autem Deo cum ſapientia ſua, & amore ſuo, tam parua, vel tam diſcrepans, vt ita dicam, eſt vnitas, nec ſapientia & amor Dei ipſius diuinæ ſubſtantię qualitates ſunt. Neque item iſta duo tantiſper ab inuicem differunt. Illa quippe vnus ſol quodammodo dicuntur, quia in ſole vno coæua illi, & inſeparabilia ſunt: non autem idipſum quod ſunt per ſe ſingula, ad inuicẽ vnum ſunt; quoniam, vt prædictum eſt, ſubſtantialiter ab inuicem omnia differunt. At Pater, & Verbum & Spiritus, ſiue Pater & Sapientia & Amor, ita in vno Deo, vel ita vnus Deus ſunt, vt vnum ad inuicem ſine vlla diſtantia ſit, quicquid per ſe ſingula eſſentialiter ſunt. De Patre & Filio, ſic habes in Euangelio Dominum noſtrum dicentem: *Ego ſum in Patre, & Pater in me.* Et: *Qui videt me, videt & Patrem*; &: *Ego & Pater vnum ſumus.* Non enim Pater habet ex alio Filium, quàm ex ſe. Neque enim ante omnem creaturam aliud quicquam erat. Omnia autem quę facta ſunt, ſicut ſcriptum eſt, per ipſum filium facta ſunt: ſi igitur omnia facta, per ipſum facta ſunt. Neque ipſe factus eſt, neque ex alia re, cùm nihil aliud eſſet, ſed de ſe Pater ante omnia genuit ipſum. Si autem ex ſubſtantia Patris natus eſt Filius, quoniam in ſubſtantia illa nulla pars eſt: nam primum principium incompoſitum

Ioan.14. 10. *Ibid. v. 9.* *Ibid. 10. 30.* *Ioan. 1. 3.*

est: nec componi omnino nouit, qui omnia ipse composuit. Item nec in Filio pars est, nihil enim eius nisi ex Patre, & in Patre est ex Patris. Porrò vnitate prorsus indiuidua & nunquam geminata, partium pluralitatem habere non potest. Ex toto igitur totus, nec maior in aliquo, nec minor, idem de eodem in essentia natus est. Si enim partem non habet, cùm ex illo & in illo & iam indiuiduo sit, nullatenus differt. Nam si de illo est, aliquid eius in se habet, vel potiùs aliquid eius ipse est. Porrò si aliquid eius parte carentis habet, vel est, totum illum in se potius habet, vel magis totum quod est ille, ipse est. Si verò sic illam ipsam Patris essentiam in se totam habet, immota illa essentia ipse est, cùm & ipsius simplicitas indiuidua partem nesciens, additamentum recuset: in nullo prorsus essentialiter differt. Idem igitur omninò ad essentiam quicquid est, Pater & Filius est.

Eadem tibi ratione de Sancto quoque Spiritu satisfiat. Qui enim sine parte de indiuidua est substantia Patris, vna & eadem cum Patre substantia est: & qui parte carens de indiuidua est substantia Filij, vna & eadem cum Filio substantia est. Et cùm à Patre simul procedat & Filio, non duæ sunt processiones, sed vna processio, nec duo sunt Spiritus S. sed vnus Spiritus sanctus: Quia cùm nec loco diuisa, nec tempore vna sit prorsus & eadem Patris & Filij substantia, Spiritus Sanctus simul ab vtroque procedens, eodem ipso quo ab vno procedit, simul idem procedit ab altero. Hoc in Euangelio Dominum docentem attendo, vbi ait: *Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre.* Ego mittam à Patre dixit; ac si diceret, vna est eius processio à me & à Patre. Et paulò pòst: *Ille me*, inquit, *clarificabit*, *quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt, propterea dixi*, quia *de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Id est, substantia quam habet Pater, & mea vna est: propterea qui ex nobis est Spiritus Sanctus, cùm de Patre est, de me est. Est igitur Spiritus Sanctus vna eadémque substantia cum Patre & Filio; & est vnus vtriusque, vnáque eiusdem ab vtroque processio. Quapropter tria hæc ita in vno Deo, vel ita vnus Deus sunt, vt vnum ad inuicem sine

Ioan. 15. 26.

Ibid. 16. 14.

vlla distantia sit quicquid per se singula essentialiter sunt.

Proinde quòd sapientia vel virtus Patris dicitur Filius, quoniam sapere vel posse essentiale illi est, non qualitas creditur Patris, quâ Pater qualis, sapiens videlicet dicitur & fortis, sed est perfecta sapientia sua, & virtus sua, singulus, vt ita dixerim Pater; perfecta sapientia, & virtus, singulus filius, perfecta sapientia, & virtus, singulus Spiritus Sanctus: & simul non tres sapientiæ, aut virtutes, sed vna sapientia, & vna virtus: éstque Filius sapientia de sapientia Patre, virtus de virtute Patre: sicut essentia de essentia; vita de vita, Deus de Deo, lumen de lumine. Sed quia per Filium infirmatum in carne, & stultitiam crucis eius nos infirmi, & stulti, fortes & sapientes facti sumus; & sic factus est nobis ipse à Deo sapientia, & virtus & iustitia, vt per ipsius infirmitatem & mortem iustificati & corroborati, ad cognoscendum per ipsum qnandóque patrem conualescamus; ideo enim iustè quasi specialiter Dei iustitiam, atque virtutem & sapientiam confitemur.

Item Spiritus sanctus cùm Patris & Filij dicitur caritas, vel amor, aut voluntas, non idcirco amborum qualitas creditur, cuius gratiâ vtrique quales, amantes videlicet sint, aut volentes, aut certè spirituales, sed cùm sint etiam singuli Spiritus sanctus. Nam & Pater est Spiritus, (sicut scriptum est:
Ioan. 4. 24. *Deus est Spiritus*) & Filius secundum diuinitatem Spiritus, & Pater Sanctus, & Filius sanctus, & non tres Spiritus sancti, sed vnus Spiritus Sanctus. Et cùm singuli sint caritas, quia
1. Ioan. 4. 16. *Deus caritas est*, & singuli amor aut voluntas, nec tamen tres caritates, vel amores, vel voluntates, sed vna caritas, vnus amor, vna voluntas. Illum tamen qui ex Patre procedit & Filio, quasi propriè Spiritum sanctum, vel caritatem, vel amorem, vel voluntatem Patris & Filij dicimus; vt per hoc quod velut suum habet in nomine, quod commune est ijs ex quibus est, id designetur aliquatenus, quia ipse ab vtroque existens, communis est, consubstantialis, & nexus amborum.

Ita cùm & Pater essentia & principium sit, & Filius æquè essentia & principium sit; Spiritus quoque sanctus nihilominus essentia & principium sit, nec tres essentiæ, aut tria prin-

cipia, sed vna essentia & vnum principium; de Patre tamen hæc quasi propriè dicimus, vt per hoc nouerimus, quia ipse ita est, vt sit ex se; & sic principium est, vt non ex alio sit principio, tantùm ex se cæteræ verò personæ ex ipso. Nam filius quicquid omnino est, non ex se, sed ex Patre, item Spiritus sanctus non ex se, sed quicquid omninò est, ex Patre Filióque est. Sed vt ex filio procedat Spiritus, à Patre hoc habet Filius. Nam si quicquid habet, ex Patre illi est: & id ex Patre nascendo, habet à Patre, vt ex ipso sit Spiritus, Spiritus quoque sanctus procedendo à Patre, ab ipso habet vt ex ipso ita sit, vt simul etiam existat ex Filio. Ita igitur sunt singula omnium, & omnia singulorum, & omnia vnum, certo tamen, vt dixi, rationis mysterio, quædam quasi propriè de Patre dicuntur, vt essentiale principium, quædam de Filio, vt iustitia, virtus, sapientia: quædam de Spiritu sancto, velut hoc quòd Spiritus sanctus dicitur, quod amor vel caritas, vel voluntas Patris & Filij nuncupatur; quatenus per hoc, sicut dictum est, non ex alio, sed ex se esse Patrem. Per filium verò nos iustificatos, fortes, doctósque esse ac futuros esse. Ex Patre autem & Filio Spiritum sanctum communiter procedere intelligamus.

Sicut igitur in essentia maiestatis idem sunt, cùm nec loci aut temporis interstitio seiungantur, nec tres numero potentiæ, sed vna potentia, vt vnus operator sint: ita & in operationis effectum differunt: quia Dominus noster dixit: *Quæcumque enim Pater facit, hæc & filius similiter facit*, & non alia, quia non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Idem consequenter de spiritu vtriusque sentiendum est. Nam & si hominem solus Filius induit, ipsum tamen hominem atque incarnationis mysterium tota Trinitas fecit, tota eum Trinitas ad mortem dedit, tota eum Trinitas ressuscitauit, tota exaltauit. Ita quoque & vocem illam, per quam & solus Pater ad Filium loquens innotuit: *Tu es*, inquiens, *Filius meus dilectus*. Et columbam illam, vel linguas igneas, in quibus vel super Dominum baptizatum, vel super discipulos die Pentecostes Spiritus sanctus apparuit, tota vtique Trinitas fecit. Quemadmodum & illa vox dissyllaba, quæ Pater dicitur; & vox trissyllaba, quæ dicitur

Iovn. 5. 19

Matt. 3. 17.

Filius; & duo nomina quæ Spiritus sanctus appellantur, & similiter aliæ voces quàmplures, licet proprietatem singularum seorsum denotent, & auditui præferant personarum, non tamen aliter, quàm illa dissyllaba vox quæ dicitur Deus, tota pariter significans Trinitatem, totius certè sunt opera Trinitatis. Quapropter etsi ex creaturis, aliquæ ad declarationem singulorum propriè mysteriáue pertineat personarum, palam tamen est, quoniam Pater & Filius & Spiritus sanctus sicut nec in substantia, ita nec in aliquo prorsus cuiusque rei operatione dissentiunt. Palam etiam & hoc est, quia & Patrem & Filium & Spiritum sanctum non varijs corporis sensibus, sed vnâ, eadémque puræ mentis intelligentia & simul contemplamur, sicut à veritate ipsa didicimus, quæ ait: *Qui me videt, videt & Patrem.* Ioan. 14. 9

Vt igitur ex his dicendi finem breuiter faciamus, quoniam eæ quæ in sole qualitates sunt, & ab ipso & ab inuicem substantialiter differunt, operandi quoque virtute & secundum locum, & secundùm tempus, diuersáque subiecta dissentiunt, varijsque sensibus haustæ, longè distare comprobantur. Cúmque Patris & sapientiæ & amoris vna sit prorsus eadémque substantia: cumque in eis nulla non dico diuersa, sed ne vlla etiam qualitas, nihílque omninò aliud, nisi vna pura essentia debeat cogitari, cùm eædem sint eorum semper, & vbique, & in omnibus opera, vnáque simul & eadem mentis intelligentia & inseparabiliter videantur, manifestissimè rationis indicio satis liquet, longissimè aliter. Veriúsque non solùm quàm in sole est, sed quàm in vlla etiam creatura esse possit, illam summæ atque indiuiduæ Trinitatis consistere vnitatem.

Sanè cùm dixissem supra quicquid essentialiter singuli sunt, communiter dixi de omnibus, idcircò essentialiter dixi, quia quod Pater aut Genitor dicitur. Item quòd Filius aut verbum, vel imago nominatur; vel quòd Spiritus sanctus procedens appellatur, non secundum se intelligendæ essentiæ, sed distinctionis, vel relationis personarum vocabula sunt. Cauentes etenim confundere personas, Patrem quòd non ex alio sit demonstrantes, vocamus ingenitum; & quòd non sine Filio sit, vocamus & Patrem. Item Patris illa

& ineffabilis viſio, in qua ſeipſum Pater intuetur, & omnia, ſplendor ille, illa lux, quia non ex ſe, ſed ex ſolo Patre eſt, dicitur Filius: & quoniam nos, vt per ſpeculum, & imaginem ſuam (homo enim noſter interior licet obſcuret, tamen Dei imago eſt) Deum cernere qualicumque ænigmate valeamus: quoniam, inquam, nos quamcumque rem mente videndo ſiue quod extra nos eſt, ſiue ipſam mentem, nobiſcum quodammodò de re quam cernimus loquimur, ſimillimámque eius imaginem animo conformamus, ita vt cùm ſemetipſam mens noſtra intuendo, de ſe apud ſe ſententiam veritatis quadam diſcuſſione parturiens, veræ tandem intelligentiæ lucem deprompſerit, iure idipſum veri intellectus acumen, & partum mentis, quia ex ſe hoc ipſa peperit, & verbum quo de ſe ipſa diſſeruit, & imaginem vel ſimilitudinem, quod ipſe de ſui contemplatione informauit, liceat appellari. Simili modo vt per eius, vt dixi, imaginem, quod ſumus nos, Deum qualicumque ænigmate videamus, & de temporalibus ſi audemus, immo quia ita nobis temporalibus expedit, quomodocumque conijciamus æterna.

Simili, inquam, modo ineffabilem illius paternæ viſionis lucem ſemper de Patre, ſemper apud Patrem, & in Patre manentem, ſemper Patrem videntem, omnium conditricem, Patris reuelatricem, & idem eſſe cum Patre, quoniam de Patre eſt non de nihilo, & vnigenitum, & verbum, & imaginem, ſimilitudinémque Patris corde credimus, & prout ſufficimus ſentimus ad iuſtitiam, ore autem confitemur ad ſalutem. Spiritum verò ſanctum, nec ingenitum dicimus, quia non eſt de nullo, nec genitum, quia non eſt de Patre ſolo, ſed à Patre & Filio procedentem, non tamen ab vtroque naſcentem, quoniam pariter eodémque modo ſpiritus eſt amborum, cùm nullus vnquam duorum pariter eodémque modo poſſit eſſe filius patrum. Sed nec verbum vtriuſque, nec imago, nec ſimilitudo dicitur; quia quamuis amantes aliquid ſæpe illud animo verſandi, nobiſcum dicamus & imaginemus, dicentéſque & imaginantes amemus, dicere tamen & imaginare in nobis quidem viſionis eſt propriè, non amoris. Amandum etenim quodlibet per mentis intuitum, quid aut quale ſit, vel quomodò ſe habeat, dicitur, vt defi-

nito hoc, iam certiùs ametur.

Sed quæ nostri comparatio ad æternitatem? hoc autem propterea dico, vt non carnali sensu verborum proprietates, vt in nobis ita omninò in diuinitate requiras. Quippe si de verborum sensibus agas, in Patris & Filij vocibus, & in cæteris relatiuis, cùm de hominibus dicuntur, quædam ipsorum hominum, quibus ad se referuntur, accidentia. Item in generandi & procedendi verbo, actum passionémue cum declaratione temporis accipere solemus. Æternam porrò generationem Filij Dei, Spiritus sancti processionem, sic credimus, vt neque ibi tempus, neque actum generantis, aut passionem geniti, vel procedentis Spiritus, neque vllum denique accidens diuinæ inesse substantiæ sentiamus. Non igitur supra dicta distinctionum, vel relationum verba, propriè diuinitati conueniunt, nec omninò in Deo eodem sensu quo & in nobis accipienda sunt. Absit enim, vt in æterna Trinitate vno solo Deo propter verborum nostrorum angustias, ante omnem creaturam aliquod accidens, aut vllam omninò rem, propter simplicem diuinitatem fuisse dicamus. Nulla quippe creatura quamlibet perfecta, & ad imaginem Dei facta, plenissimam, vt est, exprimere, vel æquiparare similitudinem præualet Creatoris, nedum ea quæ penè nihil sunt mortalium verba, illam quæ suprà omnem creaturæ omnis cogitatum, ineffabili præeminet veritate, naturam diuinitatis explicare sufficerent.

Non igitur hæc de Deo idcircò dicimus, vt id planè quod ibi est explicemus, sed qualibuscumque tamen provt possumus verbum agimus, ne id quod ex verbo Saluatoris certissimè credimus, & quod vix quantumlibet attenuato Spiritu, Christo adiutore, per ænigmata prægustare valemus, omnimodò comprimere silentio videamur. Cúmque ineffabilia vtcumque fari cupimus, aliquatenus per hæc verba non equidem accidentia vlla purissimæ diuinitatis, sed prout eloquij humani valet angustia, hoc quod non est Pater ex alio per hoc quod ingenitus dicitur, nec sine eo qui ex ipso est, per hoc quod Pater vocatur, & quod non sit Filius ex se, nec sit nisi à Patre per nomen Filij. Eodémque modo quòd Spiritus sanctus non ex se, sed ex Patre & Filio sit, per procedendi

cedendi verbum, vt prædictum est, denotamus.

Procul igitur sit à filijs sanctæ & vniuersalis Ecclesię, vt pro distinctione personarum, quælibet sibi carnalis anima alicuius rei hîc vlla penitus interstitia fingat. Nam si hoc in æterna Trinitate, quod absit, admitteretur, cùm ante rerum omnium constitutionem sempiterna sit in Deo hæc Trinitas personarum, falsò, quod iterum absit, cunctarum rerum præter se solum vnum Deum conditrix, & principium Trinitas crederetur; nec iam Trinitas iure, sed quaternitas aut quinitas meliùs, immò verò ampliùs iuxta numerum rerum interiacentium vel accidentium, quod itidem absit, necessariò diceretur. Quod quoniam à Christiana religione prorsus abhorrens, catholicæque est veritati summè contrarium, non ergo in omnipotenti æternáque & simplici Trinitate, salua, vt dictum est, ineffabili distinctione personarum, vllius accidentis infectio, non rei omninò alicuius admixtio vel interpositio, nonnisi vna sola, vnica, sincera, & purissima diuinitas requiratur.

Quisquis sanè hæc fidei processibus auctus prout desuper datur, Deo iam nunc pro meritis fidei retribuente, interiori etiam quodam prædulcissimo igneóque & inexplicabili mentis attigerit gustu, iam aliquatenus vt homo Deum suum sentiens, magno cum tremore gaudeat, & cum magno gaudio contremiscat. Ita tamen epuletur, vt non iam in eo remanendum quod inuenerit, æstimet; sed vt sibi largiùs aperiatur, piè semper quærendo, desiderando, & orando
validiùs pulset. Scriptum est enim: *Cùm consummauerit ho-* Eccli 18.6
mo, tunc incipit, Et iterum: *Quærite faciem eius semper.* Qui Psal. 104.
autem ab hoc inualidus est, ita tamen esse non dubitet, ad 4.
quod cernendum postmodùm, patienter interim sinu fidei nutriatur.

Porrò si quis æternitatis malit violentus esse discussor, nec facilè Deum aut sine numero trinum, aut in personis sine interpositione, vel admixtione alicuius rei distinctum, aut sine extensione credat æternum, vel sine loco & situ totum vbique præsentem, vel omninò sine quantitate magnum, sine qualitate bonum, sine motu omnia facientem, sine passione omnia sustinentem, sine complexu omnia continen-

tem, audiat iste quod scriptum est: *Ne quæsieris quæ vltra te sunt*: & ea quæ facta sunt potiùs admiretur, respondeatque sibi, quâ potentiâ hæc omnia de nihilo prodierunt: Non enim suâ, quæ nulla erat. Si ergo Dei, quomodò ea quæ nihil omninò erant, Dei præcipientis vt fierent imperium persenserunt? Aut certè cùm non esse & esse simul non potuerunt, quo medio de altero ad alterum transierunt? Aut si forsitan de mundi principio agere renuit, quia necdum erat, de singulis quæ quotidie in promptu fiunt, quærat ortus, crementa, variationes, defectúsque eorum, quomodò, aut cur hoc, vel illo potiùs modo eueniant, alta mente consideret. Quòd si fortè in minimis subtiliter peruestigando succumbit, cognouítque experimento veram esse, sapientissimi Salomonis sententiam dicentis: *Cunctæ res difficiles, nec potest eas homo explicare sermone.* Et illam, *Æstimamus difficilè quæ in terris sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore: quæ in cœlis sunt quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis scit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris sanctum Spiritum tuum de altissimis?* Desinat gigantea proteruia cœlum petere, & credendo humiliter quod* ....

Eccles. 1. 8. Sap. 9. 16.

* Pagina vna aut altera desideratur: quippe vltimum codicis Ms. folium reperi excisum.

EPISTOLA I.

S. ODILONIS ABBATIS.

Epist. 6. Votiuas preces Deo obtulisse pro pace Regni Hispaniæ testatur. Déque Santio Episcopo agit.

IGNE *diuini amoris feruido Domno* PATERNO *gregis Christi affectu paterno procuratori prouido, Frater* ODILO *cum Domno Episcopo* SANTIO, *omnisque Cluniacensium pauperum Congregatio, monastici laboris brauium à Christo.*

Si cuncta circa vos sunt prospera & pacata, gaudemus & exultamus, & vt semper de bono proficiatis in melius, vobis omnibus præoptamus. Pro statu quoque Regni vt liberetur ab incursione paganorum, & à persecutione falsorum Christianorum, Omnipotenti Deo supplices & continuas preces omni deuotione cordis assiduè offerimus. Et vt firmissima pax inter filios Diuæ memoriæ Domini nostri Santij Regis defuncti à Deo reformetur, & continuis orationi-

bus, & indefessis die ac nocte precibus exoramus, præcipuéque pro Carissimo nostro & visceribus totius amoris ac dilectionis Domino REDIMIRO, de cuius benignitate & probitate, morúmque paternorum in cunctis repræsentatione, Domnus Episcopus, ipsi per omnia fidelissimus & deuotissimus, tanta & talia ad nos veniens narrauit, vt indissolubilibus vinculis caritatis ita nos eius familiaritati & fidelitati colligauerit, quatenus nulla vnquam obliuione ipsius memoria à nostris cordibus auelli possit in diuinis obsequijs. Nam quotidie pro eius pace, & salute corporis & animæ, post matutinas recitamus omnes generaliter Psalmum: *Domine quid multiplicati sunt.* Et per omnes alias horas: *Leuaui oculos meos*, vt Dominus eripiat animam & corpus eius ab omni malo, custodiátque introitum & exitum illius, non solùm in præsenti, sed & in sæculum sæculi. Rogamus prætereà vt hos Missos, quos Dominus SANTIVS Episcopus & nos mittimus, vsque ad sanctum Ioannem conducatis. Vult enim Domnus Episcopus sua omnia quę ibi dimisit secum habere. Argentum, vt opus quod in nomine ipsius & in nomine Regis defuncti super altare sancti Petri cœpimus, ad perpetuum memoriale sui, & supra dicti Regis perficiat. Ornamenta verò diuinis officijs consecrata penes se quamdiu vixerit vult esse. Nam de auro, quod ad nos veniens secum detulit, duas listas tabulæ maioris altaris, dexteram videlicet & sinistram, quæ destructæ erant, sicut scitis iam perfecit. Subteriorem verò quæ remanet, & de vaccis quas apud Sanctum * ......

* Cætera desunt in membranis.

EPISTOLA

EPIST. 7.

IOANNIS PAPÆ.

IOANNES seruus seruorum Dei ODILONI Abbati salutem carissimam cum benedictione Apostolica. Docente Beatissimo Gregorio, multa videntur bona, & non sunt. Verumtamen cùm dicatur, si rogas, audies; quia omnia tua quæ videbantur bona, bona non esse sentimus. Quid enim in Monacho obedientia sanctius? quid in Christiano

Pontifex Odilonem obiurgat quòd Archiepisc. Lugdu. recusauerit.

acceptabilius? nonne *melior est obedientia sacrificio*, secundùm propheticum iudicium: & voce Dominica dicitur: *Obedientiam volo, & non sacrificium.* Quantum verò Beatus BENEDICTVS eam suis præconijs extollat non est dignum hîc inserere, cùm te non lateat. Percepimus igitur iniuriam sanctæ Ecclesiæ Lugdunensis petentis te in coniugium, quia competebat: cui etiam saliuam in facie iecisti. Obmittimus iniuriam sanctæ plebis, cui regimen parcendo soli vitæ tuæ refugisti, & refugis. Tacemus quòd auctoritatem tantorum Præsulum monentium & rogantium ad Episcopalem dignitatem accedere posthabuisti: quòd S. Romanę Ecclesiæ & nobis inobedientem te reddidisti, & inultum relinquere nec debemus nec possumus. Nisi fortè obedientia diluat quæ inobedientia maculauit. Satisfactione purgetur quod transgressione inquinatum est. Idem nisi expetitur regimen iam dictæ Ecclesię, quod inobediendo vsque hactenus spreuisti, obedienter susceperis, quid amaritudinis vel seueritatis erga meritos sciat Romana Ecclesia inijcere, senties. Nam hoc sacrum regimen sicut à nullo est temerè vsurpandum, ita petente Ecclesia à nullo tuo simili est vitandum. Quoniam tantorum perditionis reus eris, quantorum saluti exemplo & doctrina prodesse potuisses. Nota loquimur, & quæ te scire pleniter confidimus. Ideóque taceat iam carta, & lingua loquatur, verùm Episcopi Gaudfridi, cui luce clarius voluntatem meam reserandam tam tibi, quàm Confratribus tuis, & omni Ecclesiæ commisimus. Vale.

EPIST. 8.

EPISTOLA II.

S. ODILONIS.

MORVM *probitate regalia decenter sceptra regenti, Domno* GARSEÆ *religioni* .... ODILO *cum grege Cluniacensium pauperum sibi commisso, firmari cum fratribus & amicis, omnibusque vobis iure subiectis pacem in Domino, ac de cunctis inimicis victoriam cum triumpho.*

Petit vt Rex Cluniacensiũ inopiam subleuet.

Gaudemus, & omnipotenti Deo gratias referimus, quòd vos sublimiter & gloriosè tam in sui dilectione & notitia, quàm in sæculari semper audimus crescere & proficere po-

tentia. Scimus itaque ex indissolubili familiaritate & societate quâ olim patri vestro probamur copulati, ita in vestra fidelitate deuoti, vt pro vestra vestrorúmque salute & incolumitate, atque de cunctis inimicis vestris victoriam, Deum exoremus assiduis precibus, poscentes eius clementissimam benignitatem, vt si cuncta vestra secundùm suam voluntatem nobiliter disponat, quò post præsentem gloriam & fœlicitatem, ad cœlestia gaudia vos perducat. Prætereà licet non sine rubore pandere cogimur vestræ sublimitatis munificentiæ, nostræ inopiæ necessitatem, quâ jam per duos & eò ampliùs annos affligimur continuè. Nam generalis totius Regni paupertas, famis quoque & inopiæ nos opprimit calamitas, sicut & alios nostrę vicinitatis compatriotas. Quod periculum vt euadere possimus, vestro amminiculo, si placet, perquàm plurimùm indigemus. Pacem, & victoriam, atque perpetuam vitam vt Dominus vobis concedat, tota nostra Fraternitas & optat & orat. Vale.

EPISTOLA III. Epist. 9.

S. ODILONIS.

NOBILISSIMÆ *Matronæ R. Frater* ODILO *fideles orationes.*

Mirarer, Domina, valde, cur me ignotum & immeritum toties salutationibus tuis lætificas, muneribus amplificas, nisi illam maternam bonitatem agnoscerem, & in te sentirem, quæ omnibus tam notis quàm ignotis, promeritis & immeritis, communis & æqualis esse soleat. Vnde non admirandum, sed ad gratias referendum totus conuertor, scilicet de omnibus bonis quæ tua Caritas nobis & nostris semper solet impendere. Orationibus nostris fratrùmque nostrorum per fratrem LVITFRIDVM dignata es te commendare; in quibus scias deuotissimè te esse susceptam, atque ascriptam, & non solùm te, sed etiam Carissimum amicum nostrum seniorem tuum A........ ac dulcissimum fratrem eius E......... de quibus semper bene audiui, & adhuc,

Deo gratias, audio. Quos vtroſque vt officioſiſſimè ex noſtra parte ſalutes multùm tuam rogo Caritatem. Vale, & memor tui, nunquam immemor exiſtas.

Epist. 9.

EPISTOLA

Cuiuſdam Monachi.

FRATER H. *cunctis fratribus Diuionenſe cœnobium incolentibus Chriſti gratiam, æternámque ſalutem.*

Quòd tardè Domni Sanctiſſimique Patris ODILONIS ad vos mihi aduentum mandaſtis, valde effectus ſum triſtis, quia quem longè poſitum dulciſſimæ ac benigniſſimæ gratia conſolationis decreueram quærere, propriam viſitantem patriam non potero videre. Cui quantùm poteſtis ſeruitij vice mea veſtráque precor ac moneo exhiberi, ne causâ noſtræ abſentiæ eius obſequium in aliquo contingat negligi. Fratres quoque omnes moneri volo, vt tanti reſpectu Patris ſtudioſiores fiant in Chriſti ſeruitio. Ego verò alibi poſitus pro poſſe veſtris inſiſto profectibus, quos Deus augeat veſtris iuuando precibus.

Epist. 10.

EPISTOLA I.

Henrici Imperatoris ad S. Hugonem Abbatem Cluniacenſem.

Conqueritur de filio quòd in illum inſurrexerit.

HENRICVS *Dei gratiâ Romanorum Imperator Auguſtus, Cariſſimo atque dilectiſſimo Patri* HVGONI, *& vniuerſis ſanctis fratribus Cluniacenſis Cœnobij, dulcem filij affectum, ac deuotum fratris, immo ſerui obſequium.*

Quia tuam ſemper pietatem, & paternam erga nos ſollicitudinem benignè experti ſumus, ita vt de multis ſæpe periculis, tuis ſanctis orationibus credamus nos liberatos; iccircò, Pater Cariſſime, ad te poſt Deum quaſi ad ſingulare refugium neceſſitatis noſtræ recurrimus, & vt apud te ſal-

tem miseriarum nostrarum solatium inueniamus, humiliter exposcimus. Et vtinam nobis contingeret faciem tuam Angelicam corporaliter videre, vt tuis affusi genibus, caput nostrum quod de fonte salutari suscepisti, in sinum sanctitatis tuæ familiariter possemus reclinare, ibique peccata nostra deflendo multitudinem tribulationum nostrarum per ordinem enarrare. Sed quia talem nobis consolationem inuident non solùm longa terrarum interiecta spatia, sed etiam mira sæuientium inimicorum odia, tuam paternitatem omni deuotione obsecramus, quatenus nostræ humilitatis litteras nihil falsitatis aut simulationis, Deo teste, continentes, non dedigneris suscipere, & attentè, & misericorditer intelligere, monstrum inauditæ traditionis nostræ. Quam quidem vt magis mirandum sit, non tam domestica vel inimica manus (nam *si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo*) quam etiam filius vteri nostri vnicè nobis dilectus, impiè, inhumanè, & indignè in nos exercuit; ita vt non absque dolore vel ingenti ammiratione possimus clamare ad Deum voce illa Psalmistæ Regis, à facie non dissimilis filij fugientis: *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me.*

Scire enim te credimus, quia audisse non dubitamus, quanta affectione, & intima cordis dilectione, contra voluntatem multorum, eumdem filium nostrum exaltauimus vsque ad Regni solium, qui in ipsa electione sua nobis iurauit Moguntiæ vitam & salutem personæ nostræ; & quod de regno & omni honore nostro, & de omnibus quæ habebamus, vel habituri eramus, nullomodo se intromitteret me viuente contra voluntatem, & præceptum nostrum. Idem quoque super Crucem & Dominicum clauum cum lancea, coram omnibus Principibus, nobis iurauit, cùm intronizatus fuisset Aquis. Verùm his omnibus posthabitis, & obliuioni traditis consilio perfidorum & periuratorum, mortaliúmque inimicorum nostrorum ita à nobis separatus est, vt omnimodè nos persequi tam in rebus quàm in persona cupiens, nos priuare regno & vita, ab ea hora semper intenderet. Cœpit enim castra nostra obsidere, & prædia nostra vsurpare, quotquot potuit tam de familia, quàm & alios sibi

contra nos sacramento alligauit. Proh dolor : cùm de die in diem expectaremus, vt tactus dolore cordis intrinsecus humiliatus resipisceret, magis ac magis furore perfidiæ accensus, nihili pendens Dei timorem & paternam reuerentiam, non dubitauit nos de ciuitate in ciuitatem persequi, & omnia nostra pro posse inuadere.

Sic venimus Coloniam. Proinde cùm ipse in proxima Natiuitate Domini disposuisset colloquium apud Moguntiam, congregatis fidelibus nostris cœpimus illuc ascendere. Quo audito, occurrit nobis obuiam in locum qui dicitur Confluentia, ibi cùm nihil vi contra nos posset agere, cœpit laborare astutiâ, dolo, & omni arte. Misit namque nobis nuntios suos vt secum loqueremur : nos autem accepto consilio nostrorum fidelium annuimus. Postquam verò illuc conuenimus, statim procidens ad pedes eius cœpimus pro solo Deo & anima sua affectuosissimè rogare, vt vellet iam cessare ab inhumana patris persecutione. Ille autem è contra sub specie & velamine pacis & conuentionis, prouolutus ad pedes nostros lacrymando rogabat & obsecrabat nos, vt fidei & animæ suæ nos committentes, quę* nostrum & caro nostra erat, non dubitaremus cum eo ad præfatum colloquium * Moguntiam, illuc nos ipse duceret omni certitudine securitatis, & cum Principibus quantò fidelibus posset de honore nostro sollicitè tractaret, & inde nos peracto negocio vel infecto, ad locum quem vellemus securissimè reduceret. His omnibus auditis & intellectis, collaudantibus nostris commisimus nos fidei & animæ eius, dicentes : Committimus nos animæ tuæ sub ea fide, qua Deus voluit Filium diligere Patrem. Ille verò datâ dextrâ sub eadem fide salutis & honoris nostri nos securos reddidit. Hac igitur fiducia nihil dubitantes, remisimus nostros vt ad præfatum colloquium redirent; mandando etiam cæteris fidelibus nostris, vt ibidem nobis occurrerent, & sic cum illo profecti sumus.

* Hic corrosæ membranæ.

Cùm autem essemus in media via, nuntiatum est nobis priuatim quòd traderemur. Hoc cùm ipse sciret nobis relatum esse, cœpit iurare & detestari nullomodo esse verum, recipiens nos iterum sub præfata fide. Deinde in sequenti

die

die circa noctem peruenimus in locum qui dicitur Binga. Mane autem facto circumuenit nos armorum strepitu, & omni genere terroris, dicens se nos nolle ducere Moguntiam, sed ad castrum quoddam. Cùm igitur prouolueremur ad pedes tam suos quàm aliorum, vt secundùm fidem datam nos duceret Moguntiam, vel nos dimitteret liberos abire; redituros in termino quem disponeret omni certitudine securitatis. Responsum est nobis quòd nihil aliud liceret nobis facere, quàm ad præfatum Castellum ire. Quid plura? Contra omnem voluntatem nostram captiuos nos duxerunt, ibique retrusi in artissima custodia traditi sumus mortalibus nostris inimicis, exclusis omnibus nostris præter tres laicos, nec etiam relictus est nobis Sacerdos, cùm de vita nostra desperaremus, à quo possemus Corpus & Sanguinem Domini pro viatico accipere, & cui possemus peccatorum nostrorum confessionem facere. Vbi etiam afflicti sumus fame & siti, & omni genere contumeliæ & terroris, vsque ad ipsum articulum mortis, ita vt certissimum nobis esset nos vlteriùs non posse viuere, quantum in ipso erat nisi voluntati eius satisfaceremus. Intereà mandatum est nobis, quòd liberationis nostræ nullum esset consilium, nisi extemplò daretur & crux & lancea, cæteráque regalia insignia. Cùm ergo indubitanter intellexissemus, nos nullatenus aliter quàm hoc modo liberari posse, mandauimus illis qui erant in Castello vbi regalia habebantur, vt saltem hoc modo vitam nobis redimerent. Qui periculum vitæ nostræ intelligentes, præfatam crucem & lanceam cum alijs insignibus, licèt inuiti, tradiderunt.

His ita (post habito Deo, & omni iure & iustitię) inhumanè peractis, eduxerunt nos de horribili carcere in locum, qui dicitur Ingilheim iuxta Moguntiam, quò venit filius noster cum mortalibus inimicis nostris, & eorum multitudine, relictis fermè omnibus fidelibus nostris Moguntiæ, ea spe, quòd nos illuc ad eos deberet ducere. Quibus omnibus hac spe deceptis, in præfato loco iterum producti sumus ad crudelissimas quæstiones, & iniquas exactiones, præsente Nuntio Papæ, vbi multa inconuenientia non tam zelo rectitudinis, quàm studio nostræ damnationis, sunt nobis ab

DDd

inimicis noſtris obiecta, quæcumque ſcilicet ſaluti & honori noſtro potuerunt eſſe contraria. At verò nos cùm poſtularemus, vt liceret nobis reſpondere,& de omnibus obiectis digna ratione ſatisfacere: illi pro imperio renuerunt, quod etiam barbari alicui ſeruo non facerent. Cùm ergo videremus nobis violentiam & præiudicium fieri, tunc prouoluti ad pedes eorum cœpimus ſuppliciter implorare, cùm pro Deo, tum pro ſuo honore, vt huiuſmodi quæſtiones & obiectiones differrent vſque ad Apoſtolicam ſedem, conceſſâ interim nobis dignitate proprię libertatis, vſque ad locum præfatę ſedis; vbi præſente Romano Clero & populo, remoto odio & inuidia, & cæteris quę iuſtitię ſunt contraria, liceret de obiectis vel dignè purgare, vel humiliter ſatisfacere. At cùm id quoque nobis inhumanè denegaretur, & nos deinde miſe*........ reremus, ſi qua ſpes vitæ aut ſalutis, vel quę tandem eſſet* .... copia liberationis. Tum nobis reſponſum eſt, quòd à graui captiuitate ita *........ poſſemus ſi ea exequi vellemus; quę nobis, licet contra ius & honorem noſtrum proponebantur, id eſt, vt ſecundùm eorum voluntatem redderemus imperij coronam. Quid plura? Poſtquam à nobis omnia pro voluntate & imperio extorſerunt, abeuntes Moguntiam, in eodem loco nos ſine honore reliquerunt: cùm ecce mandatum eſt nobis, quòd niſi æternam captiuitatem ſubire vellemus, quantocyùs diſcederemus. Quapropter locum ipſum deteſtantes, nauim conſcendimus, Coloniam feſtinanter venimus, & ſic gratuitâ miſericordiâ diuinæ maieſtatis à crudelibus inimicorum manibus vix liberati ſumus.

* *Hæc etiam corroſa.*

Sed iam tempus eſt tam longę miſeriarum noſtrarum tragœdię finem imponere; quam iccircò tuę, Pater Amantiſſime, pietati deflere curauimus, quia in Deo & in te magna & ſingularis ſpes eſt nobis conſilij & auxilij, ſalutis & liberationis noſtrę. Vnde qnod hactenus facere diſtulimus, nunc toto affectu & deſiderio animi totum conſilium noſtrum tuę fidei committimus, & quicquid de noſtra cum Apoſtolico reconciliatione, quicquid de pace & vnitate ſanctę Romanę Eccleſię, ſaluo honore noſtro, faciendum eſſe decreueris, totum nos facturos ſine dubio Deo vbique promitti-

mus. Festina ergo, Pater Carissime, nobis consulere, nec te pœniteat quæsumus, etsi non pro filij liberatione, quia peccauimus in cœlum & coram te, saltem pro mercenarij tui salute laborare. Prætereà conquerimus pietati tuę, quòd filius noster litteris suis mandat vbique regalia omnia sponte nos reddidisse, quòd nouerit Sanctitas tua omninò verum non esse.

EPISTOLA

Epist. 11.

Henrici Imperatoris ad Hugonem Cluniacensem.

Rogat Hugonem vt arbiter esse velit illum inter & Papam.

HENRICVS *Dei gratiâ Romanorum Imperator Augustus* VGONI *venerabili Cluniacensi Abbati, quicquid licet peccator, tamen spiritalis filius, deuotius & humilius suo desiderantissimo & dilecto Patri.*

Et si per familiares Monachos & Fratres vestros tribulationis, & à seculo inauditæ horribilis traditionis nostræ omnem ordinem vobis, proprijs litteris, sicut contigit, significare & mandare disposuimus; tamen noluimus prætermittere quin per hos nuntios vestræ paternitatis sanctitatem, vt publicanus peccatorum suorum refugium & naufragans salutis portum desiderantissima deuotione deposceremus. Rogamus igitur, venerande Pater, vestræ sanctitatis memorabilem probitatem, quatenus auditâ & intellectâ nostræ monstruosæ traditionis detestabili miseriâ, ita caritas Dei quę in vobis est accendatur pro solo Deo ad defensionem execrabilis iniuriæ nostræ, quòd manifestè appareat sanctitatem vestræ paternitatis solo diuino respectu sollicitari pro inauditis tribulationibus nostris. Nos enim coram Romano Nuntio de causa, quæ est inter nos & Papam, consilio religiosorum virorum voluimus pleniter agere: verùm quia disposuerant nos omninò de hac vita perdere, nullo modo voluerunt nos recipere. Iterum tamen qualitercumque tractati simus, ponimus nos in consilio vestro patris nostri, aliorúmque religiosorum virorum, quos ad hoc habere vultis, ita vt saluo honore nostro totum Papæ faciam quod dis-

poſueritis. De cætero orationibus veſtris me committo, venerande Pater, & per vos ſanctæ congregationi veſtræ præſentari rogamus, & eorum orationi deuotiſſimè commendari.

Epist. 13.

EPISTOLA.

Henrici Imperatoris ad Hugonem Cluniacenſem.

Gratias habet Hugoni de reſtituta eius orationibus ſanitate.

HENRICVS *Dei gratiâ Romanorum Imperator Auguſtus*, HVGONI *venerabili Abbati Cluniacenſi gratiam & ſalutem.*

Viſis ſanctitatis tuæ litteris, admodum gauiſi ſumus. Tuas tantò libentiùs ſuſcepimus, quantò feruentiori ſtudio diuinæ contemplationi te inhærere nouimus. In quibus quoniam te dixiſti nimium exultaſſe de reddita nobis ſanitate, de conceſſa cælitus filij adoptione, Grates paternitati tuæ referimus, grates ex intimo corde perſoluimus. Id etiam non tam ſummopere mandamus, quàm humiliter depoſcimus, vt tua apud clementiſſimum Dominum noſtrum iugiter non deſit oratio, pro Reipublicæ commodo, pro totius regni honore, pro noſtra noſtrorúmque ſalute, vt diuinitus nobis collata proſperitas, Eccleſiarum & populi totius pax poſſit eſſe & tranquillitas. Quis enim ſapiens tuam orationem, tuorúmque non exoptet? Quis inſolubili caritatis vinculo retinere non ambiget? quorum oratio tantò purior, quantò ab actibus ſeculi remotior; tantò dignior, quantò diuinis conſpectibus extat propinquior. Quòd autem te pro longinquitate itineris negaſti potuiſſe venire ſicut iuſſimus, quamquam gratanter tuum ſuſcepiſſemus aduentum, eo ignoſcimus tenore, vt in Paſcha ad nos Coloniam venias, ſi eſt fieri poſſibile, quatenus ſi audemus dicere eumdem puerum de quo ita lætatus es de ſacro fonte ſuſciperes, & ſpiritualis pater tuæ benedictionis munere ſignares, ſícque ſimul expiati fermento delictorum Paſchali ſolemnitate mereamur perfrui azimis cœleſtis gloriæ.

Rogat Abbatem vt è ſacro fonte filium ſuſcipiat.

EPISTOLA

Epist. 14.

AD HVGONEM ABBATEM.

DILECTISSIMO *Patri & omni acceptione digno* HVGONI *Abbati .... quæquæ modò Deo iubente ſit, Salutem*, & *deuotum obſequium*.

Orat vt pro defuncto preces Deo offerat.

Quia in luctum verſa eſt cithara mea, pro gaudio gemitum, pro exultatione, quam litteræ veſtræ fecerant, refero lamentabile planctum. Cor tamen mœrore tabidum refugit ex toto referre. Quapropter & quia velox fama malorum, vt credo, meum vobis dolorem nuntiauit, precor vt dominum meum, quem diutius in carne ſeruare noluiſtis, ſaltem orando cum veſtro conuentu defunctum Deo commendetis; filiúmque veſtrum diu ſibi hæredem fore ac Deo dignum obtineatis: & turbas ſi quæ contra eum in veſtris vicinis partibus regni ſui oriuntur, etiam conſilio ſedare ſtudeatis. Vale Pater.

EPISTOLA.

Epist. 15.

Henrici Imperatoris.

HENRICVS Dei gratia Romanorum Imperator, Auguſtus HVGONI Reuerendo Abbati, quod filius Patri.

Abbatem precatur, vt illum inuiſet, quò pacem inire poſſit cum Summo Pontif.

Diu eſt Domne ac Pater quòd infirmum veſtrum ſicut ſolebatis non viſitaſtis, & quòd adhortationum & conſolationum fomentis contritum veſtrum non curaſtis. Sed proinde pietati veſtræ non æſtimamus derogandum, ſed totum iniquitatibus noſtris imputandum, quia fortaſſe Spiritus Domini prohibuit, ne propter infructuoſam arborem ſanctitas veſtra fatigari debuerit. Verùm quoniam tempus eſt omni rei ſub cœlo, & ſicut tempus eſt iræ Domini, ita & miſericordiæ eius, quam viciſſitudinem ſæpiùs in Iſraëlitico po-

pulo animaduertere poſſumus, qui peccans à Domino puniebatur, pœnitens dignus venia iudicabatur: ſicut planè factum eſt quando à Nabuchodonoſor muri Ieruſalem deſtructi ſunt, templum Domini dirutum populus captiuus ductus eſt, quando filia Sion ſedit per ſeptuaginta annos ſine Rege, ſine Sacerdote, ſine ſacrificio: Sed rurſum quando cœli diſtillauerunt miſericordiam Dei, ſub Cyro Rege Perſarum laxata eſt captiuitas, rediјt populus, Ieruſalem reædificata, templum reparatum, & cæremoniarum ritus ex integro eſt reſtitutus. Si ergo, ſicut Apoſtolus loquitur, *hæc omnia in figurà contingebant illis*, nos qui ſimilem in deſtructione Eccleſiaſticæ Religionis, Domini diu ſuſtinuimus iram, quare in reparatione eiuſdem Religionis ſimilem non ſperemus miſericordiam? hoc itaque exemplo animati notum facimus Serenitati veſtræ, quòd pro reparatione eccleſiarum, quæ noſtris temporibus noſtris peccatis, heu! corruerunt, omnibus modis prout Deus vires dederit volumus laborare, & ſanis conſilijs omnium bonorum amodò acquieſcere, ſi quo modo valeamus diſperſa colligere, & hiantia cuneo ſchiſmatis, vnionis glutino coadunare, atque ruinam Eccleſiæ, quæ per nos facta eſt, pacis & iuſtitiæ inſtauratione recompenſare.

Prætereà ſignificamus vobis, quòd ſi Deo propitio Regnum & Sacerdotium in vnum recolligere poterimus, poſt confirmatam pacem ire Ieruſalem diſponimus, & videre ſanctam terram in qua Dominus noſter in carne viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, ipſo propitio valde deſideramus, vt ibi expreſſiùs eum adoremus, vbi eum alapas, ſputa, flagella, crucem, mortem, ſepulturam, paſſum eſſe pro nobis cognouimus. Hæc autem omnia propterea Sanctitati veſtræ indicamus, vt enixiùs pro nobis oretis, & nos Deo cum ſancto Collegio Fratrum veſtrorum attentiùs commendetis, vt ipſe qui nos bonæ voluntatis præuenit miſericordiâ, ad fructuoſum effectum noſtra dirigere dignetur opera.

EPISTOLA

Epist. 16.

Henrici Romanorum Regis.

HENRICVS Dei gratia Romanorum Rex P. Patri venerando, & ſanctę Congregationi domus Dei Cluniacenſis, fraternę dilectionis amplexus, & diuinæ militiæ quam exercent æternum comprehendere brauium feliciter triumphando.

Petit Cluniacenſ. Monachorum votiuas preces.

Relatu multorum frequenter audiuimus, quia noſter auus, & pater, Imperatores beatæ memoriæ, ſanctitatem huius loci plurimùm ſuis temporibus dilexerunt, & in magna veneratione habuerunt, quoniam orationum auxilio ſanctorum virorum qui hîc Deo militauerunt, ſe conſecuturos æternam ſalutem indubitanter crediderunt. Quorum enim fraternitatem, ſpem ſalutis veraciter promittentem, habuerunt, & huius loci bona vbicumque ſita fuêre in eorum regno, tam Theutonico, quàm Italico, dilectionis ſtudio cuſtodiuerunt atque defenderunt. Quos nos in hoc profectò corde & opere deſideramus imitari, commendantes eos vobis, rogando plurimùm, vt eorum memoriam in veſtris orationibus apud Deum inceſſanter faciatis. Hos autem veſtræ ſanctitatis fraternitatem, & veſtrarum orationum auxilium & conſolationem habere dignum ducimus, & humili deuotione poſtulamus; fiduciam habentes in Domino, quòd militiæ veſtræ merita, obtinebunt apud Deum nobis ſalutem corporis & animæ; regníque noſtri pacem & ſtabilitatem quam in Chriſto receptamus.

Bona quidem veſtra vbicumque fuerint in noſtra poteſtate, tam citra montes, quàm vltra nominatum locum ſancti Benedicti, vnde nos rogauiſtis, diligenter ſeruabimus: & ſi fortè aliquid aduerſi in eis acciderit, libenter emendare curabimus. Orate, rogamus, pro vnitate regni ac ſacerdotij, quam diligimus & quærimus; & vt dominus Papa ſ ceſſet contra ire nobis de noſtra iuſtitia. Voluntas verò noſtra eſſet, ſi tibi placeret, vt conueniremus, & tu noſtram caperes

Bona eiuſdem Abbatiæ in ſuam tutelam accipit.

notitiam, & nos tuam, & inde posset oriri magnum bonum, tum quia noster consanguineus es; tum quia tuum vellemus habere consilium antequam Romam transiremus. Quod Lausamnæ posset fieri, si illuc nobis obuiam venires octauo die post Assumptionem sanctæ Mariæ, quia tunc ibi erimus.

Abbas Regis consanguineus.

Epist. 17.

EPISTOLA

Hugonis Abbatis ad Imperatorem.

* Hugo III.

SERENISSIMO & Felicissimo Domino FREDERICO Imperatori Romanorum Frater * HVGO humilis Cluniacensis Abbas vtriusque vitæ iocunditatem.

Conqueritur de expulsione Monachorum è Balmensi Monasterio.

Proposueramus ad vos venire, & notitiam & gratiam vestram quærere, sed plures causæ propositum nostrum impediunt. Parentes ROBERTI GROSSI, quem Dominus Papa damnauit, vndique Cluniacensem Ecclesiam inquietant, & nouam plantationem nostram valde concutiunt. Ad Dominum Papam ituri sumus, & in præparatione itineris intenti occupamur. Conquerimur plurimùm Magnificentiæ vestræ, quòd Fratres nostri, & Confratres vestri, qui pro salute & prosperitate vestra, & regni vobis à Deo commissi, Deo quotidie supplicant, & anniuersarium auunculi vestri CONRADI annuatim celebrant, de Abbatia Balmensi, quam Dominus Papa EVGENIVS in Prioratum Ecclesiæ Cluniacensi dedit, & vos sigillo auctoritatis vestræ confirmastis, violenter expulsi sunt. Rogamus autem obnixè, vt ipsum Prioratum, & possessiones eius & caldariam, quam AYMO Major de Ruuiniaco Ecclesię Balmensi aufert, qua etiam antecessorem nostrum inuestistis, nobis, si placet, restitui faciatis. Præsentium latores ad Serenitatem vestram à nobis transmissos sciatis, & his quæ Serenitati vestræ dixerint, fidem adhibeatis; & petitiones quas pro Cluniacensi Ecclesia fuderint, misericorditer exaudiatis.

Monachi Confratres Imperatoris.

Domino

EPISTOLA

Epist. 18.

Hugonis Abbatis ad Philippum Regem.

DOMINO PHILIPPO Dei gratia Francorum Regi Frater HVGO Cluniacenſis Abbas, cœleſtis Regni dignitatem & gloriam.

Ex ſingulari familiaritate, Regem, vt, abdicato Regno Monaſticam vitam arripiat, adhortatur.

Sicut veſtræ Sublimitatis prudentia recognoſcit, ſpontéque fatetur, nullo vnquam tempore, vel Dignitati, vel Coronæ, vel Amplitudini veſtræ contraire conati ſumus, nec Honorem veſtrum, aut Gloriam, aut Maieſtatem, in quoquam minui ſeu defraudari optauimus, ſed ea potiùs quæ iſtis contraria ſunt, quibúſue iſta corrumpi poſſunt, longè à vobis ſemper fore fide non ficta & optamus aſſiduè & oramus: & ſi quid horum, videlicet contrariorum ac corrumpentium ex humana vobis tentatione atque infirmitate inhæſit, illud Deus amoueat, illo vos purget, illo vos ad plenum emundet. Quia verò Manſuetudo veſtra ex multa qua vos præditum ſcimus humilitate ad hoc ſe non dedignatur inclinare, vt quod reſtat temporis, nobiſcum ſe vnanimem ac concordè viuere velle fateatur, ſuámque nobis beneuolentiam offerens, noſtram deuotè repoſcat, id gratulanter amplectimur, & ſuper hoc corde beniuolo exultamus, dicentes: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

Et quoniam Deus ianuam nobis dulcis familiaritatis ad vos de ſe alloquendum aperuit, nunc vobis primùm aperimus, quod de vobis non nunc primùm cogitare cœpimus & optare; vt propenſiorem affectum & intentionem maiorem amodò habeatis ad bonum: Ad verum dico bonum, ad ſummum bonum, quod Deus eſt. O magne amice recordamini quia me aliquando interrogaſtis, an aliquis vnquam de Regibus factus fuerit Monachus. Reſpondi, etiam. Sed etſi de nullo alio certi eſſemus, ſolius ſancti GVNTRANNI Francorum Regis exemplum ſufficeret, qui relictis ſeculi pompis, & vanitatibus, & illecebris, factus eſt Monachus

Rex Guntrannus olim factus Monachus.

imitans illum, qui cùm diues eſſet, pauper pro nobis factus eſt, vt ſua nos paupertate ditaret. Igitur ſi vos regnum delectat, & poteſtas, & dignitas, imitamini quod auditis; quia ſic & verè Rex, & verè potens, & verè dignitatis compos, & perenniter diues eſſe poteritis. Moueat etiam vos ac perterreat contemporalium, vicinorúmque veſtrorum, * WILLELMI, dico, Anglorum Regis, & HENRICI Imperatoris, lamentabilis caſus, plangendúſque interitus: quorum alter vnius ſagittæ ictu, non in bello, ſed in boſco ſub momento temporis interijt. Alter inter multos angores grauéſque ærumnas, quas diu ſuſtinuerat, nuper, ſicut vos audiuiſſe iam credimus, defecit. Qui quomodò nunc ſe habeant, quídue ſuſtineant, quis hominum nouit? Propter quod, ô Rex amicabilis, apprehendite iam ad plenum timorem Domini, aſſumite ſanum & tutum conſilium animæ veſtræ; ne, quod Deus auertat, contingat vobis, ſicut præfatis Regibus contigiſſe dolemus. Sunt enim caſus vitæ humanæ innumeri, innumerabilia mortium genera. *Et horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* Igitur mutate vitam, corrigite mores, appropinquate Deo per veram pœnitentiam, & conuerſionem perfectam. Quam videlicet pœnitentiam, vel conuerſionem, nec faciliori, vt credimus, nec certiori via poteſtis apprehendere, quàm quod multùm volumus & optamus, monachica profeſſione. Ecce Principes Apoſtolorum, Iudices Imperatorum, & Regum, & orbis, Beatus Petrus & Paulus, parati ſunt recipere vos in domum ſuam hanc, quam Patres noſtri azilum pœnitentium nominauerunt. Et nos parati ſumus vos vt Regem habere, vt Regem tractare, vt Regi ſeruire, & pro vobis Regi Regum deuotiùs ſupplicare; vt vos propter ſe ex Rege Monachum, ex Monacho in Regem per ſe reſtituat; non iam in breuiſſimo atque pauperculo terræ angulo, tempore modico dominantem, ſed in ampliſſima ac feliciſſima cœli latitudine ſecum ſine fine regnantem. Amen.

* Is eſt Guillelmus Rufus.

Hẽricus V.

Heb. 10. 31.

EPISTOLA

EPIST. 17.

Geraldi Cadurcensis Episcopi.

Orat Imperatorem vt è carcere cũ à militibus detentum liberari iubeat.

FREDERICO Dei gratiâ Triumphatori & Gloriosissimo Romanorum Imperatori, & semper Augusto, GERALDVS Caturcensis dictus Episcopus, Parcere subiectis, & debellare superbos.

Ex quo, Serenissime Princeps, in festo Dominicæ Natiuitatis apud Albam celebritati gaudij Coronæ vestræ me sublimitas vestra interesse voluit & honorare, eámque mihi Excellentiæ vestræ conferre gratiam, vt inter alia Benignitatis vestræ indicia, litteras etiam securitatis per vniuersum Imperium vestrum, & ad omnes fideles vestros, mihi dignati sitis concedere; tantum circa magnitudinem vestram fidelitatis concepi feruorem, vt nihil possit esse, quod honori & beneplacitis vestris consonet, ad quod paruitas mea non sit per omnia prona, & in omni puritate cordis promptissima. Cúmque tunc vt per vos haberem regressum Sublimitas vestra mihi imposuisset, & in Ramis Palmarum apud Placentiam aspectui vestro me præsentassem, Imperialis Magnificentia in tanta gratiæ vestræ benignitate me suscepit, & dimisit, vt sicut carissimo domino suo fidelis famulus fuerim honori vestro ex tunc obnoxius factus, & pro viribus obligatus.

In hoc itaque fidelitatis proposito constitutus, contigit quòd ad visitandum quemdam consanguineum meum Vicecomitem, EBORVM nomine, qui à Ierosolymis rediens apud Sanctum Benedictum de Monte Cassino infirmabatur, ad partes illas irem. Qui cùm esset iam mortuus, quia Dominus Rex Franciæ, consanguineus vester, mihi dixerat, quòd ad curiam, ad quam dominus Pauembergensis pro reformanda pace Ecclesiæ ex mandato vestro, & dominus Mendensis de beneplacito vestro ab eo missus erat, accederem, visurus quid de ipsa pace factum esset; per curiam illam transiui, volens satisfacere & domino Marchioni Montis-

ferrati, qui mihi fideli suo, quædam negotia sua imposuerat Cúmque inde redirem, à COITRADO nuntio vestro, & Marchione Marchiæ Guarnerij, nullas prorsus litteras habens, captus, & sub custodia detentus, cum quibusdam Clericis & Monachis de Regno Francorum, & Anglorum, non diuitibus quidem, sed de nobilibus Ecclesiis, qui omnes sub spe pacis Ecclesiæ perrexerant, quam & ipsi similiter factam esse audierant. Inter quos etsi aliqui litteras portarent, nihil tamen contra honorem vestrum, sed tantummodò Ecclesiarum suarum iustitias continebant. Ad pedes igitur Imperialis misericordiæ prouoluti Maiestatem vestram suppliciter exoramus, quatenus dignationis vestræ miseratio me & quemdam consanguineum meum Vicecomitem de Albucione, illius terræ Marchionem, atque omnes alios cum honore & integra restitutione ablatorum faciat liberari. Religiosi siquidem sunt Monachi & Clerici, & in via ista qua ambulabamus absque dolo & malitia euntes sub spe pacis, quam factam esse audierant, qui nihil quod vobis credant contrarium volentes, si per alium super alijs grauaminibus iustitiam assequi possent, ad eum vtique libentiùs issent. Iteratis itaque & lacrymosis precibus ad pedes Serenitatis vestræ prouoluimur, Imperatoriam humiliter flagitantes misericordiam, vt amore Dei, intuitu domini Marchionis Montis ferrati, & domini Comitis sancti Egidij fidelis vestri, in meam liberationem aperiat pietas vestra oculos suos super me, & alios concaptiuos, quatenus super hoc Deus vobis retribuat, & nos, qui ab omnibus Principibus Gallicani Regni multiplices faciemus vobis gratias reddi, semper pro incolumitate vestra orare, & fideliores debeamus existere. Ad hoc, Benignissime Principum, Celsitudinem vestram exoro, vt litteras illas securitatis ad omnes fideles vestros, quas mihi olim concessistis, non quidem momentaneas, sed sicût credidi perpetuas, & nunc elargiri, & mihi velitis transmittere, quatenus pro tali gratiæ vestræ argumento Imperij vestri non solùm fidelissimus, sed & famulus efficiar deuotissimus. Liberalitas autem vestra nullam diminutionem in liberatione nostra inueniet, sed id ad augmentum nominis & gloriæ vestræ plurimùm poterit prouenire. Statim

enim vt captus fui ad Maieſtatem veſtram appellaui, me & mea, ac ſocios meos ſub protectione veſtra conſtituens, fidei iubere volens, quòd recto greſſu antequam ad propria redirem, veſtro me conſpectui præſentarem mandatis veſtris pariturus. Tantùm enim de gratia quam mihi dediſtis confidebam, vt mihi Benignitas veſtra indulgeret, ſi in aliquo neſcienter peccaſſem.

EPISTOLA

Epist. 10.

Lugdunenſis Archiepiſcopi ad Mathildem Comitiſſam.

Vt perſeueret opē Eccleſ. Rom. adferre, Mathildem adhortatur. Deinde ſibi impoſita ob quę fuerat excommunicatus diluere conatur.

MATHILDI Dilectiſſimæ in Chriſto ſorori, ac vnicæ filiæ beati Petri HVGO ſanctæ Lugdunenſis Eccleſiæ ſeruus, Salutem in caritate non ficta.

Quamuis ſciamus, venerabilis Domina, hoc ſolùm te ſapere, hoc ſolùm inhianter te quærere, quod ad honorem Dei, & Apoſtolicæ Sedis pertineat, tamen diſſimulare non poſſumus, quin ex abundanti pietatem tuam ſuper hoc ammoneamus, vt ſanctis deſiderijs tuis paruitatis noſtræ ſtudia adiungamus. Scimus quidem qualiter ſupra fœmineum modum in virili pectore feruentem caritatis flammam concipiens in exemplum facta ſis omnium Principum, vt cùm te, quæ temporali potentia & opibus affluebas, cuncta pro nomine Domini expendiſſe, & mundi furorem, poteſtatémque tenebrarum fidei armatura euiciſſe cognouerint, ſimiliter ſe & non feciſſe erubeſcant, & facere prompta deuotione non dubitent. Sed inter hæc, Dilectiſſima Domina, ad mentem tibi ſæpe reducendum eſt, vt in omnibus modis contendas vſque in finem perſeuerare, & glorioſa principia feliciori conſummatione perficere, quia ſicut prudentiam tuam per Spiritum edoctam cognoſcimus, tunc ſalutis & præmiorum certa fiducia eſt, cùm vſque in finem ſancti propoſiti perſeuerantia dilatatur. Habetis ſiquidem in hac re fidiſſimos adiutores, & benignos deuotionis veſtræ apud Dominum commendatores, pijſſimum ſcilicet Patrem noſtrum ſanctæ memoriæ Papam, & beatum A . . . .

Lucensem Episcopum, qui sicut cùm adhuc viuerent in omni pietate & iustitia vos instruxerunt, ita nunc ab illo æternæ quietis sinu, in quo eos receptos esse confidimus, meritis suis & precibus, caritatis vestræ opera commendabunt, ac amorem perpetuæ vitæ, quo ineffabiliter satiantur, deuotionis vestræ visceribus inspirabunt. Eorum itaque patrocinijs adiuta in consulendo Romanę Ecclesię totis viribus accingimini, summopere prouidentes, vt talem ibi personam eligi consentiatis, in qua possit esse & tantorum laborum finis, & animarum salus, inimicorum confusio, & Apostolicæ reparatio dignitatis.

Et nos quidem licet de recuperatione electionis Domni Abbatis Montis Cassini à quibusdam sanctæ Ecclesiæ Romanæ Episcopis & Cardinalibus Presbyteris dissenserimus, vnde aliquibus illorum cur nobis aliter videretur, etiam apud Capuam palam rationes reddidimus: tamen scire vos volumus ab vnitate eorum, qua in corpore sanctę Ecclesiæ ad seruiendum Beato Petro diuina dignatione compacti sumus, nec discessisse, nec in perpetuum, Deo miserante, discessuros, immò habere propositum Apostolicę Sedis profectibus, modis omnibus deseruire. Prætereà notificamus vnanimitati vestræ à Monachis Cluniacensibus nobis tantas supergressiones & iniurias inferri, vt nullomodo eas æquanimiter sustinere valeamus. Et quidem anno præterito, antequam Romam tenderemus, compertum nobis fuerat, Abbatem in Sancto Parasceue orationem, quam pro Imperatore facere consueuerat, quæ nunc pro excommunicatione & depositione HENRICI à Domino Papa GREGORIO facta, interposita est, publicè celebrasse; de quo cùm eumdem ad rationem posuissemus, conscientia debilitatus respondit, orationem illam pro Imperatore quolibet se dixisse. Cúmque ex circunstantia ipsius orationis ad Romanum eam specialiter pertinere imperium prosequeremur, quia ex Apostolicæ sedis iudicio nunc vacaret, veritate oppressus conticuit, neque tamen debita pœnitentia errorem cognitum emendauit. Post reditum verò nostrum, cùm effrenatę inuasioni Monachorum suorum resistere conaremur, obiecit nobis quasdam litteras, quas dicebat à Papa

Abbas tunc erat S. Hugo.

VRBANO ſibi directas, in quibus continebatur, vt tam ipſe quam ſancti fratres ſui à communione noſtra, & RICARDI Maſſilienſis abſtinere curarent, vt ſub prætentione litterarum noſtras iniurias retineret. Quæ litteræ contra Apoſtolicum moderamen, & grauitatem conditæ, manifeſta mendacia continebant. A tempore enim electionis quæ de Abbate Caſinenſi facta eſt, vſque ad Conuentum Capuæ habitum, integri anni ſpatium proteſtantur exactum; cùm verum ſit in eo ſpatio nullatenus annum integrum euolutum. Inter alia autem vnum impudentiſſimè mentiuntur, quia à communione Romanæ Eccleſiæ nos ſponte noſtra ſeiunximus; cùm teſtis nobis ſit conſcientia noſtra, & caritas, quâ in Domino copulamur, nos non ſolùm communionem eorum non euitaſſe, ſed omnibus hoc perſuadentibus reſtitiſſe. Adhibito ergo nobis Confratrum & Coëpiſcoporum noſtrorum conſilio, & per eorum manum inter nos & Abbatem colloquio conſtituto, cùm intelligeret nos aliter cum illo concordiam non habituros, niſi culpa cognita præfatam orationem interponeret, iudicium nobiſcum ſubire prætenſis multis occaſionibus recuſauit, Epiſcoporum tamen qui aderant ſtudijs diſcordia noſtra aliquantulum modificata eſt, & per inducias vſque ad præfinitum terminum mitigata.

Non mirum ſi excommunicatus ipſe Hugo fictitias prætendit litteras.

Hæc de his quę circa nos ſunt Caritati veſtræ communicauimus, inuicem poſtulantes, vt ſi quid vobis de ſeruitio humilitatis noſtræ placuerit, ſine hæſitatione nobis hoc ſummoperè cupientibus aſſignetis. Si verò præſentium portitoribus Romam eundi occaſio, aut facultas defuerit, de Benignitate veſtra plurimùm confidentes, rogamus, vt litteras quas illis perferendas commiſimus, Epiſcopis ſanctę Eccleſiæ Romanæ filijs, & Cardinalibus Preſbyteris, celeriter dirigi faciatis. De cætero dilectum fratrem noſtrum domnum ROTGERVM ſanctæ Eccleſiæ Apoſtolicæ Sedis Cardinalem Subdiaconum, qui in proximo Romam per vos ad vtilitatem ſanctæ Eccleſiæ venturum ſe dicit, nobilitati veſtræ ſicut neceſſarium commendamus, rogantes vt in conductu, & in cæteris, in quibus Benignitatis veſtræ conſilio indiguerit, pro gratia Beati Petri & noſtra ſubueniatis: quo referente de his quæ circa nos ſunt plenius cognoſcetis,

Epist. XI.

EPISTOLA

Ad Petrum Priorem S. Ioannis.

Is fortè est Petrus, de quo Petrus Venerab. epist. *contra eos qui dicunt Christũ nunquam se apertè in Euãg. Deum dixisse.*

Gratias agit de scriptis ab eo missis.

CARISSIMO Fratri & in Christi visceribus amplectendo PETRO Priori sancti Ioannis G. A. Cluniacensium Fratrum minimus, æternam in Domino Salutem.

Litteras sanctitatis vestræ per nuncium vestrum nuper accepi, quas luculento sermone vestro compositas clarissimi vestri vena ingenij rhetoricis floribus mirabiliter adornauit. Scitote siquidem quòd rem diu desideratam habui, quando de manu nuncij vestri epistolam ad nos delatam recepi. Nam anteà desiderio desideraueram, vt quia faciem vestram videre corporaliter non poteram, saltem quandoque possem videre scripta stilo vestro composita, & nomine vestro titulata. Compleuit itaque Deus desiderium meum; nam quod diu animo concupiui ipse misericorditer adimpleuit. Susceptis itaque litteris vestris, inducto aliquantulùm mihi spatio legendi; depositis quibusdam commentarijs, libris Origenis atque Hieronymi, totum me adplicui ad legendum ea quæ mandastis. Septies etenim legi per diem & noctem vniuersa scriptorum vestrorum capitula, incipiens à primis per medium vsque ad vltima. Videbatur enim mihi quòd non essent tantummodò quasi melle condita, sed tanquam sancti Spiritus rore perfusa. Vidi etiam in prima fronte epistolæ, vnde gauisus sum gaudio magno valde. Vidi námque quòd gratia sanitatis erat vobis in corpore, opulentia in rebus, cætera omnia in circuitu vestro vndique in diuturna pace. Vidi etiam & multa alia, de quibus non est modò dicendum per singula; loco enim & tempore conuenienti proferentur in medium, tanquam profutura communi vtilitati legentium: valde quidem omnium bona sunt, & his qui ea diligenter attendunt dulciora super mel & fauum, quia non habent in se aliquid rusticitatis amixtum. Magistri etenim huius temporis multa & amiranda canunt, sed scripta vestra aliter dicunt, & dulcius sonant.

Et

Et sciendum est, quia nihil de Magistrorum huius temporis iure snffumant. Ita enim sunt omnia limata, & ad liquidum prosequuta, quod nihil supra. Ea propter si fieri posset volebam ad ea conuenientia dare responsa; sed ad hoc etiam faciendum multa quidem & varia sunt quæ voluntate mea vehementer præpediunt. Primum, quia virtus mea dereliquit me, & non est sanitas in carne mea. Secundò, quia vena ingenij mei, quæ quondam satis abundanter per diuersa loca currere consueuerat, temporum antiquitate confecta iam formicino gressu incedit: & . . . . . suo penè tota exaruit & tamen ne omninò videar esse mutus & elinguis, & ne aliquis vestrûm existimet me omnino esse præmortuum, pauca vobis scribere volui, sicut amicus ad amicum. Et si fortè dixero in his aut plus aut minus, quàm dicere debeo, cum amico veniam postulo. Magnas siquidem omnipotenti Deo refero laudes & gratias, quòd ad decorem suę sanctę Ecclesię sanitatem & incolumitatem sua pietate conseruat. Et quidem cùm facta & opera tua frequenter mecum intueor: illud etiam magis inter cætera laudo & approbo, quòd à strepitu huius sæculi tam callidè & sapienter existi, tanquam de Ægypto subito ereptus de durissimo Pharaonis Imperio. Ciues etenim ciuitatis qui videbantur tibi esse, non & proximi, sub specie consulendi agebant negotium seducendi, nam clandestinis machinationibus instigabant Regiam maiestatem contra te, & super filios Orientis, qui nihil mali egerant contra celsitudinem suę dignitatis. Tu tamen quasi vir sapiens cognita cordis eorum nequitiâ laqueos, quos tibi parauerant, citiùs sapienter euasisti. Quíque contemptis omnibus, Sancto Spiritu duce ac præuio, subitò & citiùs venisti ad locum, quem iam anteà tibi ostenderat Dominus Deus tuus. Ibíque indutus regularibus vestimentis quicquid iuuentus tua & pueritia tua malè viuendo contraxerat, præmissis ieiunijs & orationibus multis citò deleuit, Dei magna misericordia. Quapropter, Carissime, felicem te esse, me autem infelicem diiudico, qui ad vndecimam horam veni in vineam Domini, & tamen nihil in ea quasi inutilis operarius desudaui; propterea obsecro te, Carissime Frater, vt ad culpas abluendas operas quas iniquè

FFf

egi diuersis temporibus, tuis sacris orationibus iuues, vt quòd non valeo assequi meis præcedentibus meritis, tuo sancto interuentu valeam à Domino veniam misericorditer consequi.

EPIST. 22. INCIPIT TOMELLVS, SIVE EPISTOLA

Ernulfi ex Monacho Benedictino Episcopi Roffensis,

DE INCESTIS CONIVGIIS.

DOMINO *celsi consilij, ac integerrimæ sinceritatis viro, Vventanæ Ecclesiæ digno Pontifici,* VVALCHELINO, ERNVLFVS *sub veste religiosa viuentium minimus, dum hic viuitur fœliciter viuere, & in vita, quæ finem non habet, vera ac beata fœlicitate gaudere.*

Benedictus Deus & Pater Domini nostri IESV Christi, qui benedictam animam vestram copioso sui amoris suíque desiderij feruore ditauit, consilio, & prudentia tam seculari quàm diuina repleuit, ac repletam moribus honestauit. Quod sanè discretum quemque non latet, dum pro defensione pauperum constat beatitudinem vestram quotidianas secularium negotiorum curas patienter sustinere, pro tuenda libertate Ecclesiæ, necessitatibus regiæ maiestatis, totiúsque Regni saluti certum est operam dare. Non latet profectò, dúmque ad pontificale officium spectant, sine intermissione, manu, verbo, cæteráque sollicitudine operamini, tam vestram quàm subditorum vitam colentes, quæque ad culturam vtrorúmque valeant cautè ac diligenter indagare non cessantes. Cuius rei veritatem propriâ experientiâ cognoui, quando mihi Cantuarberiæ posito colloquium vestrum participare voluistis. Eo enim tempore quo regij Executores Cantuarberiam conuenerunt; contigit eminentiam vestram ad eamdem vrbem deuenisse: Vbi Cæsari quæ sunt
Matt. 22. 21. Cæsaris, & Dei quæ sunt Deo reddentes, paululùm semotis occupationibus, quæstionem de cuiusdam adulteræ con-

iugis faciendo diuortio mihi proposuistis, mecúmque de ea conferre maluistis, non tam meam, quàm quæ mea esset, vt reor, appetendo nosse sententiam, ne fortè quæ mea esset, ei quam vestram feceratis consonantes.

Quæstio ergo erat, *An vxor à filio coniugis non suo adulterium passa, à thoro coniugis merito suo sit pontificali iudicio remouenda.* Accidit ergo, vt de proposita quæstione contraria sentiendo, vterque nostrum partem quam prætulerat tuendam susceperit. Conabar igitur modis omnibus astruere separationem coniugum prædicto modo, prædictâ causâ fieri debere, id tum ex Patrum consilijs, tum ex libris pœnitentialibus, tum ex more Ecclesiæ, cui contradici non modò fas non esse, immo nefas esse creditur, asserens fieri oportere. Quod nequaquam sentiendum, nequaquam esse faciendum Sanctitas vestra constanter acclamabat, idipsum prolatis nitens approbare firmamentis, cùm Euangelicæ, tum Apostolicæ auctoritatis, quæ omni scripturæ, omni scientię, omni denique rationi opponenda ac præponenda ab omnibus scitur ac præscitur, nemo qui nesciat. Vnde amica altercatione vtrobique modicè & modestè certatum est, sed vestris curis facientibus ab vtroque indiscussa veritate mansuetè cessatum est. Perspiciens itaque Reuerentię vestrę diligentiam in quæstionem præfatam; prospiciens etiam Celsitudini vestræ irruentibus curis tam Regiorum, quàm Pontificalium negotiorum facultatem vestigandi negatam, decens & commodum fore ratus sum, quod de re Majestati vestræ sentio Tomelli clausulâ explicare, & explicando indicare. Opus quidem difficile, quia de coniugijs quæstionem implicitam esse, non ignorat quisquis eius nexus ac nodos non incautè contrectat. Quod magnus ille Doctor, beatum Augustinum dico, in libro de Adulterinis coniugijs his contestatur verbis: [Quæstionem de coniugijs obscurissimam & implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri omnes sinus eius, vel in hoc Opere, vel in alio, me adhuc explicasse, vel iam posse, si * vrgear, explicare.] Ad hoc ergo vt dicere cœperam quod de quęstione proposita teneo, breui scriptura volo excellentię vestrę aperire, vt quod minus poterat verbo, enucleatius fiat scripto, &

Statue quęstionis.

Lib. 1. cap. 25. propè fin.

al. * vrgeat.

quò planiùs & pleniùs dicitur, eò attentiùs audiatur, auditùm faciliùs intelligatur, intellectum tenaciùs memoretur, ac ſubtiliùs iudicetur! Nec ab re depromendum videtur decreta Patrum, Eccleſiæ morem, Euangelicæ ſiue Apoſtolicæ auctoritati non modò nulla contrapoſitione occurrere; verùm familiari veneratione, ac veneranti familiaritate concurrere.

Vt ergo cuncta quę dicenda ſunt perſpicua luce clareſcant, primùm ea quæſtio, quam diſcutiendam arripio, in duas partes, id eſt, veſtram & noſtram, diſtributa diſponatur, vt omni ambiguitate remota, quid noſtra pars affirmet, quid veſtra neget Lector agnoſcat; & quæ affirmat vnde affirmet, quæ negat, vnde neget, coram poſitis rationibus indubitanter appareat. Et ea quidem pars cum ſuis firmamentis ordine prima digeratur, quæ à vobis iccircò præferenda iudicatur, quòd eam excellentia legis euangelicæ munit ac roborat, Apoſtolicæ ſuadelæ protectio aſſeuerat. Quod aſſeuerat dico, pro parte veſtra dico, non tamen ita fieri poſſe polliceor, hoc deinceps apparebit. Quod ergo ſtatuitis, quódque lege diuina ſtatuere, fulcire, firmare ſatagitis, hoc eſt coniux à coniugis filio paſſa adulterium, à coniuge pro ipſo facinore manu Præſulis non eſt ſeparanda. Cuius propoſiti teſtimonia ex Euangelio & Apoſtolo ſumpta, quibus id contenditis approbare, conſequens eſt conſequenter ſupponere. Matthæus: *Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam excepta cauſa fornicationis facit eam mœchari. Et qui dimiſſam duxerit, adulterat.* Item poſt multa: *Dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et poſt pauca: *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Marcus: *Relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et iterum: *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam: & ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur.* Lucas: *Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur.* Si reuoluat ac percurrat

Mulierem adulterã à coniuge haud ſeparandam aſſerit Epiſcopus.

Matth. 5. 32. *Ibid.* 19. 5. *Ibid.* v. 9. *Marc.* 10. 7. *Luc.* 16. 18

quispiam lector vniuersas Euangeliorum scripturas, nihil me reliquisse, nihil quod ad vestram propositionem tuendam atque roborandam putetur, me subterfugisse reperiet. Hęc ad vestræ partis defensionem accire contenditis, & vobis summum in eis fortitudinis esse robur confiditis; hæc ipse quoque approbo, & digna veneratione approbanda censeo; sed tamen ex eis approbari posse quod quæritur non adeò confido, immò plurimùm diffido. Id loco suo explanatione sequenti clarebit. Sed ad proposita redeamus.

Ex Apostolo quoque sicut ex Euangelio gessimus, probationis vestræ iuuamina colligentes, hanc præordinatam summi Præceptoris doctrinam Apostolica prudentia prudenter intelligens, prouidenter ad Romanos scribendo: *Quæ*, inquit, *sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Item Corinthios de eadem lege instruens, sic ait: *Propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat, & vnaquæque virum suum: vxori vir debitum reddat; similiter & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir non habet sui corporis, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum.* Et paucis interpositis: *Præcipio*, inquit, *non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: Quod si dicesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Prudenter dico intellexit, ac prouidenter Doctor Gentium ea conscripsit, in quibus à suo, immo vniuersali ac summo Doctore dissentire non pręsumpsit, in vtroque sexu neminem coniugum permittens relinquere suum, aut arripere non suum, indulgenter cuique consulens habere suum; in altero iustus, in altero misericors, in vtroque Domini sui faciens voluntatem. Hanc legem tanto Pręceptore concessam, tanto testimonio roboratam, perhibemus nulla nouitate violandam, nulla inuectione contaminandam, nulla vllius vsquequaque oppositione esse temerandam.

Rom. 7. 2.

1. Cor. 7. 2.

Respondet Author.

Hanc in vestræ causæ tutelam asciscitis, sed quid ex ea

conficiatur, pace vestra, acutiuscula animaduersione attendere debetis. Aliud enim quæritur, & aliud probatur. Quæritur an coniux à coniugis filio adultera facta, à suo coniuge Pontificali sit auctoritate separanda. Probatur quòd coniux à coniuge, innocens ab innocente, propria voluntate, propriáque potestate se non debeat separare. Quid enim aliud loquuntur memorata Domini mandata de coniugibus lata, quæ constat Dominum siue interrogantibus respondentem, seu auditores docentem protulisse, reddidisse, insinuasse; nisi qua lege, quo fœdere ad inuicem iuncti, ab inuicem teneri, nec posse alterum ab altero dimitti, nisi causâ fornicationis? Quid ipsa etiam præscripta Apostoli verba siue dicant à coniugio non esse discedendum, siue moneant vicarijs motibus esse seruiendum, seu ad concordiam à discordia esse redeundum? Quid, inquam, aliud loquuntur, quid aliud clamant, quàm copula coniugali fœderatos fœdus mutuum non omittere debere? Fœdus dico, cœlitus mandatum, coniugibus datum, iure debito custodire debere. In cuius obseruantiæ mandato ideò etiam excepta est causa fornicationis, vt intelligatur quia innocens nocentem dimittere potest causa fornicationis.

Quæstionis itaque propositę parte vestra ita præmissa, sicut fuerat promissa: deinde quid à parte nostra ponimus, quid vestræ opponimus, quid quibus firmamentis astipulamur, proximo loco digerere non incompetens esse reor, neque aspernandum. Rectores Ecclesiarum intuentes nonnullorum imbecillitatem coniugum circa præfatarum custodiam legum, quibusdam quidem faciliùs ea in parte ruentibus, quâ eniti constantia maiore debuerant: peccabant enim vicissim in coniugum parentela, eò fragiliùs ruentes, quò familiariùs colloquentes. Rectores, inquam, pro compescenda tali petulantia, habitis Concilijs tantæ seueritatis leges decreuerunt, quæ & huiusmodi transgressores punirent, & sectatores à tali nequitia deterrerent. Decreuerunt enim, vt qui pudicitiam coniugalem incestuosè fornicantes nollent exhibere, indictâ pœnitentiâ Episcopali iudicio cogerentur in æternum à licito vsu continere. Nec immeritò tali damno, talíque pœna, talis præsumptio est

multanda, à iustis viris nequaquam ferenda, immo grauiter ferienda. Qui enim illicita perpetrasse noscuntur, ritè à licitis & concessis abstinere iubentur. Quantò ergo magis districta seueritate, ac seuera districtione sunt puniendi, qui petulantia stimulante ea admittunt, quæ scelerosi nefarium ducunt, adulteri immundum & infandum dicunt? Huiusmodi ergo impudici dignè coguntur pœnitentiæ fructus agere, à carnalibus desideriis abstinere, amplexus deuitare, tum vt iram Dei placare valeant, tum ne similes similia committant. Id si quis Antistes præter regulam proprio fieri iuberet arbitrio, rem procul dubio nefandam præciperet, ad veritatem Euangelij minimè incederet, immò à semita prędicationis excederet. Id ipsum si fortè superior quælibet potestas præsumere attentaret, à Deo ipsa separata canonica vltione terribiliter esset percellenda. Vnde illa euangelica sententia, quâ dicitur: *Quod Deus coniunxit, homo non separet:* à quibusdam ita est exposita vt propriè contra humanæ præsumptionem potentiæ videatur esse posita. Prouida námque veritatis dispensatione nomen, quod est, homo, appositum esse creditur, per quod humana potestas insinuata esse cognoscatur. Per hoc enim distinguitur, & diuinæ virtuti esse potestatem separandi seruatam, & humanæ potestati eius rei possibilitatem sublatam. Ea planè separatio non est attribuenda virtuti humanæ, sed iudicio Dei, vbi violenter nemo diuortium molitur, sed consilium Dei. Illud quippe diuinâ comparatum esse prouidentiâ comprobatur, quod decreto Patrum vigore Ecclesiasticæ disciplinæ, annosa consuetudine sancitum esse dignoscitur: nec quemquam perturbet, si per Deum coniuncti à Deo dicantur separari, quasi Deo contra se sentiente, & consilij sui immutabilitatem mutabiliter agente. Non enim diuini permutatio fit consilij, vbi pro ratione causarum, pro diuersate temporum, cœlestium conceditur distributio mandatorum. Quod ex Euangelio ostenditur, vbi priori tempore sacculus portari præcipitur, posteriori non portari. De quo Beatus Augustinus in libro contra Faustum hæreticum edito, de quibusdam calumniatoribus sic ait: [Iámne intelligunt quemadmodum nulla inconstantia præcipientis, sed ratione dispensantis, pro

pro temporum diuerſitate præcepta, vel conſilia, vel permiſſa mutentur?] Itaque ſanctorum Antiſtitum præceptis, doctrinis, regulis inſtructi dicimus, quia coniux cum prole coniugis inceſtuosè peccans, canonicè ad pœnitentiam cogi, & tam concilijs, quàm more & auctoritate Eccleſiæ teſtantibus, perpetuò ab vſu coniugij paſtorali iudicio amoueri debet.

Probat ex Conciliis ſuam ſententiam *adde* * nupſerit. Conc. Mogunt. I. an. 847 c. 19. *Variat hîc in nonnullis.* *a* Cap. 10. 11. 12. *b* 11. cap 18 *c* cap. 44 45

Ex Concilio Moguntino: [Si quis viduam vxorem duxerit, & poſteà cum filiaſtra fornicatus fuerit, ſeu cum duabus ſororibus, aut ſi qua cum duobus fratribus; ſeu cum patre & filio. Si quis relictam fratris neptem, nouercam, nurum conſobrinam, filiam auunculi, aut eius relictam, aut priuignam polluerit, eos diſiungi, & vlteriùs nunquam coniugio copulari præcipimus:] Idem in Concilio apud Vermeriam *a* habito, & in Maſticenſi *b* & Triburienſi *c* præceptum inuenitur. Quorum multiplicitatem, quia indifferenter loquuntur, epiſtolaribus compendiis minimè æſtimaui inſerendam, ne inſolentibus & tędioſis auribus moleſtus exiſtam. Similis ſententia de illis habetur qui proprios filios de ſacro fonte leuaſſe perhibentur. Id bene cautum eſt in ſacrorum ſerie Canonum, Patrum decretis ac conſilijs planè perfectéque definitum. De quo Deusdedit Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ Præſul inter alia ſic ait: [Inuenimus in archiuo huius Apoſtolicæ Sedis iam talia contigiſſe in * Eccleſia Iſauriæ Epheſiorum, ſimulque Ieroſolymæ, aliarúmque ciuitatum Epiſcopis ab hac Apoſtolica Sede ſcire volentibus, ſi viri & mulieres qui de ſacro fonte leuauerunt filios ſuos redirent ad proprium thorum. Beatæ memorię ſanctiſſimi Patres Iulius, Innocentius, & Cæleſtinus cum Epiſcoporum plurium & ſacerdotum conuentu in Eccleſia Beatorum Apoſtolorum Principis, prohibentes talia perſcripſerunt, & confirmauerunt; vt nullo modo ſe in coniugium reciperent mulieres & viri, qui per quamcumque rationem de ſacro fonte ſuſciperent natos, ſed ſepararentur, ne ſuadente diabolo tale vitium peccati inoleſcat per mundum, & vniuerſorum error eorum accreſcat.] His & huiuſmodi ſententijs ea pars declaratur quæ ex propoſita quæſtione à nobis ſuperiùs ſtatuebatur.

Epiſt ad Gord. Hiſpal. Ep. *al.* * Eccleſijs. *Variat lectio in editis.*

Prætereà

Prætereà Eccleſiæ eſſe atque fuiſſe hunc morem, hanc eius conſuetudinem norunt omnes qui huius rei curam geſſerunt, qui in locis proprijs peregrinos, vel in peregrinis indigenas talium ſtudioſos de talibus conſuluerint. Hoc ipſe aliquando Venetię poſitus vidi, audiui; & quibus, & de quibus factum fuerat agnoui. Morem profectò Eccleſiaſticum ſicut à Sanctis Patribus eſſe cuſtoditum ſcio, ita conſona ſcripturarum veritate inuiolabilem eſſe cenſeo. Vnde Magiſter Gentium dicit: *Si quis videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus.* Inſinuans videlicet non eſſe temerandam Eccleſiæ conſuetudinem, cuius auctoritate præceptorum munire nititur rationem. Eccleſiæ morem quantum violare peccatum ſit, bene Beatus Auguſtinus in libro quem contra Fauſtum conſcripſit, his verbis oſtendit, dicens: [Quando mos erat habere plures vxores, crimen non erat. Nunc verò propterea crimen eſt, quia mos non eſt.] Item in reſponſionibus ad Ianuarium? [Quod faciendum diuinæ ſcripturæ præſciuit auctoritas, non dubitandum, quin ita faciamus vt legimus. Similiter de eo quod tota per orbem frequentat Eccleſia.] Quibus ſententijs morem Eccleſiaſticum firmum, ratum, nec vlla ſimultate immutandum fore liberè comprobare poteſt, quiſquis eius fidem confitetur, eius doctrinam ſanam ſanctámque eſſe fateatur. Porrò an non qui hæc ſtatuêre Catholici fuêre, Catholicè vixêre, euãgelia & Apoſtolum legêre, lecta prædicauêre, prædicando docuêre? Cur ergo talia mandauerunt, ſi non eſſe facienda intellexerunt? Aut quomodò Eccleſiam Dei rexerunt, verbo & exemplo illuſtrarunt, ſi contra Deum, contra Dei Apoſtolum contra denique totius fermè religionis Chriſtianæ ſalutem à veritate miſſi falſitatis præcones extiterunt? At, qui eos dignè ſanctis & Deum coluiſſe, & quæ Dei ſunt docuiſſe, & legimus, & memoramus, & allegamus. Proinde illorum prudentiam certiſſimè cognitam, ſancta Eccleſia prudenter ac venerabiliter accepit, fideliter tenuit, more & antiquitate firmauit, neminem reprobauit. Liquidò igitur conſtat præcepta corrigendæ præſumptionis illicitæ, caſtigandæ turpitudinis nefariæ talibus ſceleſtis impoſita, ſalubriter eſſe inuenta, diuinitus data, pro veritate non contra

Marginal notes: Ex more Eccleſiarum. — 1. Cor. 11. 16. — Conſuetudo Eccleſię ſeruanda. — Epiſt. 118. cap. 5.

veritatem loquentia. Præterea si ab vniuersa Ecclesia non fuerunt instituta, num iccircò sunt reprobanda? Nunquid Decreta & Canones vniuersi Christianę fidei Confessores aut defensores vno spiritu, eodémque sensu decreuêre? Pleraque enim ab vno, nonnulla à pluribus sunt definita; quæ tamen ab omnibus gratanter sunt accepta, à nemine contempta.

Huc accedit: si omne diuortium coniugum à Domino prohibitum erat, exceptâ causâ eius adulterinæ fornicationis, quam ex Euangelio assignatis, alia causa separandi admittenda non erat. Quo ergo iure, quâ audaciâ ab ipsis Diuini eloquij Prædicatoribus noua exceptio est introducta? Aiunt enim, vt præfatum est, pro suorum susceptione filiorum de salutari fonte, diuortia coniugum fieri debere. Qua ergo facilitate, qua fronte mandatum Dominicum, intellectu perspicuum, nemini ambiguum, ab hominibus est derogatum, aliud subrogatum? aut cur ab Ecclesia memorata exceptio est accepta, quæ à Domino non est excepta? Cur, inquam, nisi quia mandata Dei probè intellexerunt, piè susceperunt, sibi id licere licenter posse cognouerunt, salua reuerentia canonicarum scripturarum? Ad hæc, quis gradus ac genera pœnitentiarum pro qualitate & quantitate peccatorum distribuit, nisi Ecclesia Dei, instructa verbo Dei, docente & regente eam Spiritu Dei? Non enim in tota veteris & noui serie Testamenti leguntur modi pœnitentiarum, quamquam tam exemplis quàm præceptis legatur esse pœnitendum. Quis ergo pœnitentiales libros decernente Ecclesia roboratos, more & antiquitate firmatos, quis, rogo, aut quo iure, quáue nouitate euertere queat, audeat, aut præsumat? Nemo equidem, nemo tantæ præsumptionis arcem sibi arripiat. Si ergo in cæteris pœnitentiarum distributionibus accipiuntur, accepta distribuuntur, à quo hac in parte vtiliter data, nulli canonicæ sententię aduersa, abijciuntur, aut reprobantur? Postremò, luce clarius apparet Dominum Ecclesiam suam vbique & in omnibus regere, ac dirigere, iudicia sua per eam decernere, ac discernere.
Psal. 22. 1 Qua de re ipsa in Psalmo lætabunda clamat: *Dominus regit*
Matt. 28. 20. *me*. Et Euangelista: *Ecce ego vobiscum sum*: Et alio loco: *Vbi*

duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum. Et illud: *Vos non estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Si ergo Dominus habitat in suis, loquitur per eos & in eis, quis hominum, quis fidelium, quis, obsecro, sanum sapiens, & compos sui abnuat, abdicet, contradicat, tantorum decreta virorum, decreta esse Dei, quæ ad salutem humanam misericorditer sunt procurata, dictante Spiritu Dei? Quia ergo euidenti ratione ea ipsius Domini esse edicta, quamquam enim à suis præconibus sint prolata, ipso tamen sunt præsidente lata, magno gradu, magno locanda culmine, sublimíque seruanda censentur veneratione. Nimirum non iniuriâ ea dignâ reuerentiâ custodiuntur, quæ per seruos suos Auctor omnium instituit, & Ecclesiæ sanctæ vsus & auctoritas roborauit. *Ibid.* 18. 20.

Nonnulli humanam fragilitatem attendentes, aiunt lapsos in coniugio nullo pacto esse separandos, ne vnde procuratur eis medicina, amplior casus deteriórque contingat ruina. Quia cùm putantur rigore huius disciplinæ posse sanari, sua æstuante incontinentia paratur eis laqueus & vorago fornicationis. Continentię quorumdam impossibilitatem comprobant ex ipso Euangelij loco, vbi Dominus ait: *Non omnes capiunt verbum istud.* Et ex Apostolo, vbi coniugalia disponendo cubilia: *Vnusquisque*, inquit, *proprium donum habet ex Deo.* Vnde & inter verba Euangelica apposuit. *Aut viro suo reconciliari.* Id videlicet insinuans potissimum esse reconciliari suæ, quàm misceri alienæ. Quibus dictis inferunt: Quicumque ergo voluerit coniuges separare, nouerit se contra Euangelium prædicare, contra Apostolum sapere, contra salutem multorum, immò in perniciem miserrimam * laborare. Huiusmodi ergo obiectionibus puto eo modo esse respondendum, quo de eiusmodi inobedientibus à Beato Augustino legimus esse responsum: Nunquid propter incontinentiam eorum censes legem Dei esse mutandam? Quid si captiuitate, violentiâ, aut ægritudine concubitus impediatur, nunquid deserta castitate coniugali, spreta lege Dei, incontinentia cuiusquam coniugati Christiano iudicio remedium inueniet sibi? Cæterùm si cæteris propter incontinentiam misericorditer cuique suum conceditur pos-

Obiectio occurrit. *Matt.* 19. 11. 1. *Cor.* 7. 7. *Ibid.* v. 11. f * labare. Lib. 2. de Adult. coniug. c. 10. med.

sidere, huiusmodi impudicos quemque separari à suo digna censetur vltione. Illos quidem incontinentia adiuuat, ne non habendo suum non valeant continere; istos incontinentia impugnat, quia habentes suum cùm possent noluerunt continere, eò miseriùs ruentes, quò negligentes suum, præsumpserunt irruere in alienum.

Diluit obiecta. Dicit aliquis eum qui non peccauit iniustè damnari, videlicet vt separetur ab vxore, qui non peccauit cum vxore. Non enim æquo iudicio ei est inferenda pœna, in quo non fuit par culpa. Cui Apostolica voce respondemus: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* (Rom. 9. 20.) Cui, inquam, omnipotens Deus reuelauit consilia sua? Quid ille peccauit, cuius vxor recens nupta infirmatur, aut eripitur, aut quolibet alio modo tantopere alienatur, vt ipse viuente ea continere cogatur sine ea? Occulta sunt Dei iudicia, sed iusta. Vnde scis si ad hoc permisit Deus cadere periturum, vt propter humilem patientiam, & obedientiæ obseruantiam, coronaret quem prædestinauit sine fine victurum? Ideò fortassis voluit innocentem pati in hac vita, vt tali patientia comprobatum collocaret in æterna vita. Aut vnde nosti si ipse, quem iustum pronuncias, eo ipso pœnam promeruit, veniam obtinere non debuit, qui id genus dilectionis, correctionis, custodiæ, negligentia aut maleuolentia faciente coniugi non adhibuit, quod aut quale sit iustus aut prudens esset adhibere debuit? Præterea etsi de coniugis reatu coniux innocens nulla sorde inquinatur, nonne id ei sufficere videtur ad communem pœnam, quòd vnum sunt corpus & vna caro, vt propter vnitatem coniunctionis in ea re meritò communiter affligantur, pro qua facti sunt vna caro?

Posita vtraque portione propositę quæstionis, apposita confirmatione eiusdem vtriusque portionis; hîc breuiter memorandum videtur Euangelicum mandatum, quod ad probandum affertis, & afferendo præfertis quid quibus iubeat, quid ad quæstionem attineat, vt aliud à vobis statui, & aliud Euangelio allegari indubitanter appareat. Deinde non incommodè, neque non suo loco dicendum erit, quo pacto posteriora prioribus statutis nec contraponantur, neque contradicant, quóque modo eis conueniant, eísque quo-

dammodo ſubſidium ferant. Redemptor noſter in eo ſermone quem apud Matthæum celebrauit in monte, quibuſdam præmiſſis, ait: *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam exceptâ causâ* fornicationis, adulterat. Et in alio eiuſdem Euangelij loco legitur, eum de eadem re à ſuis tentatoribus interrogatum eſſe his verbis: *Si licet homini dimittere vxorem ſuam?* Quod Marcus remota ambiguitate ſic protulit: *Si licet viro dimittere vxorem ſuam?* Vbi planè oſtenditur quòd ille dixit homini hoc eſſe, quod iſte dixit viro. Huic ergo interrogationi Saluator reſpondens, & in reſpondendo rationem reddens, iuxta vtrumque Euangeliſtam eodem modo intulit: *Quod ergo Deus coniunxit homo non ſeparet.* In hac igitur illatione quid aliud intelligere debemus, valemus, hominem, niſi virum; & ſeparare, niſi dimittere? Idem enim & de eodem debuit reſpondere, vnde & de quo interrogatus fuit. Veritas quippe non venerat vt falleret, potiùs vt fallaciam amoueret, veritatem doceret. *Eloquia* enim *Domini, eloquia caſta.* Idem ergo valet, *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*, ac ſi dictum eſſet, quod Deus coniunxit, vir non dimittat. Hac igitur explanatione comperimus euangelicam doctrinam id ſimpliciter habere, nulli viro vxorem ſuam, id eſt, caſto caſtam, dimittere licere. Quia ergo addidit: *Exceptâ causâ fornicationis*, tali cautela inſinuauit caſtum inceſtam dimittere poſſe. Idipſum ex ſupradictis Apoſtoli verbis Apoſtolum ſentire innuitur & docere. Quia ergo excellentiâ vtriuſque ſcripturæ id accipitur, firmiter tenetur, nullum virum vxorem ſuam, id eſt, caſtum caſtam, ſicut ibidem cautum eſt, dimittere debere; rationabiliter colligi poſſet, quòd vir, de quo ſermo cœpit, videlicet cuius filius eius thorum fœdauit, propriam vxorem non deberet abijcere, aut dimittere, exceptâ causâ fornicationis, ita quidem ſi ambo eſſent iuſti. Quia verò ille eſt caſtus, illa inceſta, ex ſcripturis poteſt potiùs probari, quòd ipſe eam licitè dimittere poteſt; ad hoc enim valet quod dicit: *Exceptâ causâ fornicationis.* Illud quidem quod dixi, quia ad caſtos coniuges Euangelium loquitur, ratione docente, & ad id ducente, poſſet probari, ſed quod à vobis propoſitum erat, ſicut debuit, ac decuit, ex ea ſententia nequit approbari.

Matt. 5. 32.
Ibid. 19. 3.
Marc. 10. 2.
Matt. 19. 6.
Marc. 10. 9.
Pſal. 11. 7.
Vxor, quæ adulterium commiſit, poteſt dimitti.

Propoſitum quippe, & quâ poteratis elocutione à vobis aſſertum erat, coniugem à coniuge quacum filius eius peccarat, pro nequitia tali manu Pontificis minimè ſeparari debere. Quæſtio ergo de caſto & inceſto coniuge erat. Id, vt dixeram, præfata Euangelij ſententia, quæ de vtroque caſto loquitur, nec approbat, nec conteſtatur. Si quis enim ex ea generali propoſitione Euangelica, quæ dicit, *Nullus vir dimittat vxorem ſuam*, id eſt, caſtus, caſtam, *exceptâ causâ fornicationis*, concludere conetur, quòd coniux, de quo ſermo cœptus eſt, à coniuge non debet ſeparari manu Pontificis pro inceſtæ cauſa fornicationis, nunquid argumentatio rectè procedit, atque ad ſuum regulariter finem decurrit? Fidenter dico nequaquam. Adeò enim Euangelica illa propoſitio, quæ ſeparationem caſti à caſto coniuge perhibet non eſſe faciendam, diſiuncta ac ſeparata eſt ab ea veſtra propoſitione, quæ ſeparationem coniugum caſti ab inceſta prohibet eſſe faciendam, vt nulla ſe virtute rationis, nulla probationis affinitate aſpiciant. Sicut enim plurimùm refert inter pudicos & impudicos, ita cum an ad hos, an ad illos ſermo dirigitur; vel an de iſtis, an de illis ratio conficiatur, parua diſtantia eſt.

Eſt tamen quiddam quod à ſanctitate veſtra ex Apoſtolo ſumptum, non parum confidentiæ videtur vobis ſumminiſtrare. Apoſtolus dicit: *Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu*. Vbi conſenſum auditis, pari iudicio nullos coniuges à coniugali debito præter conſenſum remouendos eſſe intelligitis. Sed animaduertat Sanctitas veſtra, quia Apoſtolus eo loco non eis loquebatur coniugibus, qui debita defraudaſſent, qui indebita ſurripuiſſent. Quo genere ij extitiſſe feruntur, de quibus & à vobis quæſtio fuit propoſita, & à nobis diutina eſt diſputatione ventilata. Verùm eis ſcribebat, qui vicariam ſibi fidem ſeruarant, qui quatenus, qualiue concordia ea fides ſeruanda eſſet, diſcretiùs intelligere indigebant. Quâ causâ ad tales loquens de pudicitiæ coniugalis cuſtodia piè commonens, iura coniugij prudenter ipſos edocebat, & cum infirmis infirmus compatiens fragilibus, ne in adulteria prorumperent, reddere debitum conſulebat. Vnde conſtat Apoſtolicam illam admonitionem

1. Cor. 7. 5.

nihil ad illam dubitationem attinere, quæ de casto & incesta coniugibus nos designabat ambigere. Porrò quod dicitur, coniuges reconciliari licere, hoc solùm est quod ad rem pertinere, & ad quæstionem magis videtur accedere. Hoc enim solùm de casto & incesta coniuge dictum, casto incestum insinuat esse reconciliandum. Hoc est, illud præcipuum in cuius virtute pars vestra superior, nostra inferior, vestra superans, nostra superata putatur. Dicit enim Apostolus, *mulierem viro posse reconciliari.* Proponitis ergo, si secundùm Apostolum licet reconciliari, quis est qui contra Apostolum prohibeat reconciliari? Acutè quidem dictum, sed acutiùs intuendum, subtiliùs discutiendum. Neque enim & in hac parte deerit misericordia Dei, quæ & ignorantium cœcitatem queat illustrare, & quæstiunculæ asperitates velit explanare. Apostolus memorans legem à Domino latam: *Præcipio*, inquit, *non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innuptam; aut viro suo reconciliari.* Hoc quidem aut illud necesse est fieri. Sed non hoc tantùm, aut illud tantùm fieri necesse est. Non enim necesse est manere innuptam, neque necesse est reconciliari. Quæ verò separata manet, innuptam esse necesse est. Ita enim faciendum esse Dominus iubet. Reconciliari verò non est Domini iussum, sed Apostoli permissum, siue consilium. Iccircò licet reconciliari, & licet non reconciliari. Nec tamen omnibus licet reconciliari. Quæ enim ex consensu continentiam vouent, post votum iam non debent omninò denegatum expectare coniugium. Vnde Beatus Augustinus: [Quæ rectissimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt.] Sufficit ad eneruandam vestræ argumentationis oppositionem ostendisse quosdam non posse reconciliari. Non ergo omnes mulieres à viris separatæ, Apostolicâ licentiâ eisdem sunt reconciliandæ. Cùm ergo quibusdam permissum sit reconciliari, quibusdam illicitum esse peruideatur, entimema propositum non immeritò fragile iudicatur & infirmum. Illæ quippe valent reconciliari, quibus Dominica lex id non contradicit. Porrò illæ non sunt reconciliandæ, quæ per reconciliationem & concordiam viri sui, offendunt

1. Cor. 7. 11.

De Adulter. coniug. lib. 1. c. 24.

in odium Dei sui. Vnde apparet quia neque ex ista Apostoli sententia vlteriore vestram partem tueri valetis, neque nostram infirmare. Quod non ignorat quisquis veritatem rerum agnoscere, sensum scripturæ discutere, verborum proprietatem discernere, ac quidque quò debeat referre non ignorat.

Ecce, vt proposueramus, manifesta ratio docet, sacrę paginæ sacras auctoritates, quas asciscitis ad probationem, nil valere, nil facere, in eam quam probandam statueratis propositionem. Sicut autem nullum parti vestrę, vt ostensum est, subsidium præstant, ita nec nostræ aduersantur, nec à nostra aliquatenus impugnantur, Non enim eâ causâ inuenta sunt statuta posteriorum vt pereant, aut infirmentur antecedentium præcepta Doctorum. Verùm eo fine libidinosis, ac neglectoribus imposita noscuntur, quò verba Dei cautela maiore illibata custodiantur. Dum enim Dominici mandati præuaricatores, coniugalis pudicitiæ contemptores, coniugum parentelæ violatores, prædicta seueritate puniri iubentur, nonne peccatores eiusmodi circa mandatorum obseruantiam solliciti redduntur, tantò cautiores effecti, quantò præceptorum asperitate conterriti? Quibus rebus dubium non est, morem Ecclesiasticum, siue Concilia Patrum, non modò Euangelicę siue Apostolicæ institutioni non opponi, verùm quasi quodam venerabili obsequio famulari. Qua in re etiam perspicua probabilitate coniectari potest, quæ ad tantam data sunt hominum salutem placita esse illi qui venit hominibus ministrare salutem.

His ita digestis, nunc ipsa opportuni commoditas loci videtur admonere diu dilatam quam vestra celsitudo postularat de quæstione sententiam, proximo loco prodere debere. Sicut sæpe dictum est, præcepit Dominus ne dimittat vir vxorem exceptâ causâ fornicationis: quam fornicationem Beatus Augustinus in eo libro quem de sermone Domini in monte declarato composuit, dicit generalem esse, asseuerans videlicet fornicationem esse omnem illam præuaricationem, quæ animam malè vtentem corpore suo, alienam facit à Creatore suo. Non igitur solo concubitu intelligendum est fornicari, verùm furto, sacrilegio, homicidio;

Variè fornicatio sumitur.

dio, idololatria, aliísque capitalibus peccatis priuantibus hominem ab æterna vita. Et iuxta eiusdem Doctoris explanationem, non licet virum recedere tantummodò causa fornicationis vxoris suæ, sed & etiam causâ fornicationis suæ; hoc est, vel quia ipsa fornicatur; vel ne ipse fornicetur. Cuiuslibet enim vtriusque modi causa recedens, fornicationis causa recedere docetur. Si ergo pudicus cum impudica vxore quouis genere fornicationis delusa, ea sanctitate cohabitare valeat, vt animæ suæ periculum pro eius consortio non incurrat, nec se incursurum metuat, sperans etiam se illius offensionibus esse consulturum. Hic salubre consilium sibi inuenit, si ab ea facilè discedere nolit, & offensam eius dimittens, meliorem sibi viam ostendere ac docere velit. Ad quod pertinere intelligitur illud Apostoli consilium dicentis: *Si quis frater infidelem habet vxorem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Quod non esse dictum gratiâ imponendæ necessitatis, sed misericordia consulente amborum saluti, paucis interpositis aperuit, dicens: *Vnde scis vir si mulierem saluam facies?* Qui verò ita se facilem cernit ad lapsum, procliuem ad periculum, vt à prauæ mulieris pessima voluntate in partem aliam nequeat declinare; hic vrgente periculo eam prudenti consilio dimittit, sine qua Deo placitam potest facere vitam suam, cum qua inter eius sordes nullo pretio potest redimere animam suam, sicut Apostolus dicit: *Voluntariè peccantibus, iam non relinquitur hostia pro peccato.* Vt si qua mulier tanto furti desiderio teneatur, siue maleficiorum, seu immunditiæ corporalis, vt non modò à viro non corrigatur, sed potiùs vir ab ea quadam violentiâ grata seu molesta ad ea, vel ad eorum consensum cogatur. Satius est talem relinquere, quàm cum tali æquo iudicio perire. Cuius sententiæ bene consonat Eliberitanum Concilium dicens, [Si conscio marito vxor fuerit mœchata, placuit, nec in fine dandam esse ei communionem. Si verò eam reliquerit, post decem annos accipiat communionem: * si eam cùm sciret adulteram aliquanto tempore in domo sua retinuit.] Hoc quippe Canone datur intelligi quanto peccato sit inuolutus, quantóque iudicio à Deo sit damnandus, qui peccato vxo-

1. Cor. 7. 12

Heb. 10. 26.

Cap. 70.

* *Quæ sequuntur in edit. non extant.*

HHh

ris voluit conſentire, quique etiam peccantem noluit excludere, maluit retinere. Quàm ſapienter ſapiens Salomon ſuam vxorem omninò exterminaſſet, quàm per eam ſe à Deo exterminari permiſiſſet, Idola coluiſſet. Præſtantius fuerat Deo æternaliter adhærere, quàm talibus amplexibus mulieris ad horam diſſolutè inhærere.

Quòd ſi quiſpiam Eccleſiæ Paſtor certiſſimè ſciret aliquos in ſuo regimine coniuges aliqua in hunc modum ſpurcitia coeuntes, nonne rectiſſimè eorum miſeriam corripere, arguere, increpare, ad vltimum etiam, ſi res id exigeret, ſeparare deberet? Cùm ergo non ſit dubium, mundum coniugem ne immundus fiat immundum dimittere debere, nemo dubitauit iuſtum virum inceſtæ nequaquam reconciliandum eſſe, quando certum habetur capitale peccatum per ipſum ſibi reconciliationem imminere. Sicut enim expedit illi relinquere illum vt ſaluet animam ſuam, ita expedit iſti non reconciliari ne perdat animam ſuam. Porrò veteri teſtamento continetur: *Qui concubuerit cum nouerca ſua, vel qui dormierit cum nuru ſua, morte moriatur.* Quæ præcepta non magis præceſſores Saluatoris venientes in mundum accipere, quàm & ſucceſſores accipere meruêre. Refert enim Magnus Auguſtinus præcepta agendæ vitæ quæ data ſunt antiquis, non impariter collata eſſe & nobis, in quos finis ſæculorum venit. Non quòd in nouo Teſtamento huiuſmodi peccatores corporali ſint morte puniendi, poſtquam morte vnius vniuerſus orbis à morte eſt redemptus, & ſingularis hoſtia pro peccatis omnium eſt oblata; ſed ad mortem oſtenditur eis eſſe hoc peccatum, quibus pœnitentiæ ſatisfactione non fuerit indultum. Ideò enim illo in tempore tali morte plectebantur, quia nullis adhuc hoſtiis à tali peccato redimebantur. Quia ergo hoc genere concubitus eius operis auctores ad æternam mortem creduntur peruenire, dum quę ore Dei ad Moyſem facie ad faciem colloquentis minaciter prohibita ſunt, non verentur temerare, dum immobilitatem mandatorum ſeueritate tonitruorum, ignium, nubium, fulminum terribiliter teſtatam, renuunt cuſtodire, cubare filium cum ea cum qua pater cubuit, aut patrem offendere in eam quam filius habuit, horrendum nefas eſſe dicitur, & intra ſumma ſcelera eſſe deputatur.

Leuit. 20. 11. & 12.

Præcepta moralia vet. Teſtamenti quî obligant.

Ampliùs: *Qui adhæret*, inquit Apoſtolus, *meretrici, vnum corpus efficitur.* Quia ergo filius, de quo prælocuti ſumus, nouercæ admixtione effectus eſt vnum corpus, cuius filius illi eſt, illa filia facta eſt. Si ergo pater appoſuerit ampliùs cubare cum ea, cubabit ſimul cum vxore & filia. Quod quantum nefas ſit, me tacente omnibus innoteſcit. Quod tamen & ex antiquis ſancti Dauid geſtis dilucidè valet aſſignari. Quem cùm Abſalon regno priuaſſet, idem conſultò ingreſſus eſt ad patris concubinas, teſtante ſcriptura: *Tetenderunt Abſalon tabernaculum in ſolario, ingreſſuſque eſt ad concubinas patris ſui coram vniuerſo Iſraël.* Quo mortuo, & Rege in domum regiam conſenſu communi reſtituto, exhorruit Rex ad eas denuò introire: non ignorans ſibi illicitum eſſe poſt tantum facinus vlteriùs ad eaſdem ſecedere. Vnde ſcriptum eſt: *Cumque veniſſet Rex in domum ſuam Ieruſalem, tulit decem mulieres concubinas ſuas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam domum; & tradidit eas in cuſtodiam, alimenta eis præbens, & non eſt ingreſſus ad eas, ſed erant incluſæ vſque ad diem mortis ſuæ, in viduitate permanentes.*Ptætereà tam Decretis quàm Concilijs legitur eſſe definitum, quatenus vſque ad ſeptimum gradum cognationis nemini cubare liceat cum ea, cum qua cubuit aliquis cognationis ſuæ; vt qui hoc violare præſumpſerit, dignus æſtimetur aut legibus corripi, aut perpetuo anathemate feriri. Quod & nos ſentimus, vniuerſi acclamamus, neminem diſſentire nouimus. Id ſi quis aliter fieri perſuaderet, aut cogeret, profectò inſolubilia ſtatuta ſolueret, præfatas auctoritates damnaret. Poſt quorum edictum, eſt etiam in eandem peſtem coërcendam etiam ſequenti tempore coniugibus indictum, vt nunquam ad operam coniugalem redeat quicumque ſimile fecerit inceſtum. Nec id tantummodò indictum eſt inceſtis coniugibus, ſed, vt dictum eſt, carnalem filium ſpiritualiter regenerantibus. Hæc indictio, vt legitur in libro Pœnitentiali, ſolo diſciplinæ vigore quibuſdam eſt impoſita; ijs verò, de quibus prælocuti ſumus, à fornicationis timore eſt appoſita, vt tantò cautiores eſſe debeant, quantò eos & fornicationis timor repellit, & obedientiæ ſeueritas compeſcit.

1. Cor. 6. 16

2. Reg. 16. 22.

2. Reg. 20. 3.

Si quis itaque contemptor, inobediens, præſumptor hæc

transgressus fuerit mandata Dei, ille rectissimè intelligitu à Deo fornicari, id est animam suam alienare, pro vnius quidem solius vna sola præuaricatione meritò damnandus, pro omnium verò contemptu maximè à Deo repellendus, ac modis omnibus exterminandus. Si ergo tanta præcepta à Christianis veneranter obseruata, prò seruanda Christiana societate studiosè imperata, per reconciliationem casti & incestæ euacuantur, quis iudicet talem tali sub tali peccato licere reconciliari, præsertim cùm anima quæ pœnitere debuerat, ipsa concordia deterius incipiat periclitari, & post corporalem fornicationem, mente, quod peius est, fornicari? Quæ ratio, quod consilium siue permissum adducit hominem ad eam reconciliationem, quæ eum introducit ad mortiferam fornicationem? Quis suadeat quemquam eo pacto oportere quippiam reconciliari, quo videt eum non posse à Deo non separari? Quis Pontificum, quis sanum sapiens moneat eum ad eam concordiam redire, quam rectè exigentibus culpis ab alio factam anathemate crudeli debuerat ferire? Hieronymus in epistola ad Amandum Presbyterum sciscitantem, [vtrum mulier, relicto viro adultero & Sodomita, & alio per vim accepto possit absque pœnitentia communicare Ecclesiæ, viuente adhuc eo, quem priùs reliquerat:] data de quæstione sententia ait: [Rem nouam loquor, immò non nouam, sed veterem, quæ veteris Testamenti auctoritate firmatur. Si reliquerit secundum virum & reconciliari priori voluerit, non potest. Scriptum est in Deuteronomio. *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam in conspectu eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij, & dabit ei, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit; & ille quoque oderit eam; dederitque ei libellum repudij, & dimiserit eam de domo sua; aut certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam vxorem; quoniam polluta, & abominabilis facta est coram Domino.*] Si ergo non licet huiusmodi adulteras patrato adulterio redire ad viri thorum, quo iure, qua lege licebit eam reconciliari, quæ tam grande fecit incestum, reconciliata incestum duplicabit, præceptum violabit? Quod præceptum est, non fieri non licet, quod

Tom. 3. Epist. 148. sub med.

Paulò ante fin.

Deut. 24. 1.

permissum est, non fieri licet. Licet enim quemquam sine peccato & reconciliari, & non reconciliari si non offenditur in præceptum Dei. Vbi verò occurrit præceptum, cessabit permissum. Maius est enim præceptum, quàm permissum. Præceptum vsquequaque sanctum est. Permissum verò alquando peccato non caret. Præceptum est, Vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam. Permissum est, Vnusquisque habeat suam vxorem propter fornicationem: Hoc autem secundùm indulgentiam dico, non secundùm imperium. Vbi indulgentia fuit, locus erat peccati. Quia ergo maius est præceptum, minus permissum, vbi adest præceptum, quiescat permissum.

De præceptis Dei & Apostolicis permissis Magnus, ac reuerenter nominandus Augustinus in libro de Adulterinis coniugiis ita disputat: [Teneatur primitus ac maximè, ne committantur illicita. Vbi autem aliquid ita licitum est, vt aliud facere omninò non sit illicitum, fiat quod expedit, vel quod magis expedit. Illa igitur quæ Dominus ita dicit vt Dominus, id est, non monentis consilio, sed dominantis imperio, facere non licet, & ideo nec expedit.] Et post pauca: [Hæc constituta Domini sine vlla retractatione seruanda sunt. Habet enim hæc iustitia, quæ coram illo est, siue approbent, siue improbent homines: & ideò dici non oportet propter offensiones hominum, aut ne impediantur homines ab ea salute, quæ in Christo est, non esse seruanda.] Et item aliquibus interpositis: [Nihil expedit quod illicitum est, & nihil quod prohibet Dominus, licitum est.* Quæ autem nullo Domini constringente præcepto, in potestate dimissa sunt, in his audiatur Apostolus in Spiritu Sancto monens & consulens, vt vel meliora capiantur, vel ea quæ non expediunt, caueantur. Ibi audiatur dicens: *Præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Hæc modulum meum cognoscens non ex meo sensu, non ex propriæ intelligentiæ virtute approbo, verùm ex sacrarum doctrina ac magisterio scripturarum conijcio, arbitrans nihil in Christiana religione temere fore definiendum, nihil si fieri potest sine diuini examine eloquij terminandum, nonnihil tamen quantum fieri potest, & ratio postulat, rationabilis disputa-

Lib. 1. cap. 11. sub med.

Ibid. cap. 12. init.

Ibid in fine cap. 24.

* Ibid. init. cap. 25.

1. Cor. 7. 25

tionis à nobis adhibendum. Si verò quis aliter sapit, & quod sapit indeficienti animo efferre, atque præferre maluerit, non præiudicio sententiæ electiori tantummodò, si eam testimonium scripturę adiuuat, & dominici auctoritas mandati non obumbrat. Hanc sancti viri censuram obseruantes, &, vt sæpe dictum est, terrore disciplinæ sceleris immanitatem cohibere disponentes, coniuges quibus fallente diabolo offensio tanta contigerat decreuêre non esse reconciliandos, callentes tutius esse, rationabili causa mutare permissum consulentis serui, quàm irreuerenter offendere in venerandum ac reuerendum pręceptum omnipotentis Dei. Quorum tamen vinculum coniugale nullo pacto dirumpi licet, quod, dicente Apostolo, non nisi morte alterius solui potest. Semper enim & ille dicetur vir vxoris, & illa vxor viri. Hoc tantummodò audiant, vt à debito absoluti debitum non exigant, non reddant, de cætero vterque contineat castus in incesti vita, incestus in sua vita. Propter idem fornicationis genus iussi sunt coniuges simili modo vnà continere; ij videlicet qui vnà proprios de aqua baptismatis filios accepêre. Dictum est enim illos à Deo & contra Deum fornicari, qui contemptâ obedientiâ transgrediuntur mandata Dei. Mandatum Dei est: Ne cubauerit compater cum spirituali commatre. Vnde in decretis Gregorij minoris scriptum reperitur: [Si quis spiritualem commatrem in coniugium duxerit, anathema sit.] Inde Ecclesiæ obtinuit consuetudo, vt qui cum tali cubare non abhorruerit, vt nefandi sceleris auctor à liminibus Ecclesiæ arceri, & cunctorum assensu Christiana communione iubeatur priuari. Si ergo pater & mater filij quem carnaliter genuerunt, spirituales profitendo pro eo extiterunt genitores, ex mandato Dei, ex Catholica consuetudine, ex decreto Patrum, non licet eos redire ad proprium thorum. Si enim reconciliati fuerint, inducentur in prædictæ perniciem fornicationis.

Gregor. 2. Conc. Rom. 4. c. 4

Ad exaggerandam probationum contra-positionem, adijcitis etiam Dominum gloriosæ memoriæ LANFRANCVM Archipræsulem de diuortio casti & incestæ quod dicitis sensisse, quod sentitis celebrasse. Celebriter enim memoratur simile negotium inter matrem & filiam pro filiæ marito in-

uicem contendentes, coram eodem Præsule nonnullis considentibus Episcopis extitisse, matri quem sibi vsurparat maritum filiæ Episcoporum iudicio ablatum fuisse, filiæ redditum fuisse. Et quidem, venerande Pater, idem venerandus Antistes fecit quod debuit, sed non perfecit quod decuit. Quia enim quæsta erat filia de rapina matris, de fraude viri, dictante iustitia, meritò & raptrix rapina priuanda erat, & quod suum erat, videlicet fraudulentus ei, quæ fraudem passa fuerat, restituendum erat. Quæ dum iure debito reparauit, fecit quod debuit. Quia verò quantitatem patrati facinoris per pœnitentiam non indicauit, nec qualitatem futuræ cautelæ per doctrinam insinuauit, non perfecit quod decuit. Decuerat enim eum propter excellentem peritiam, ne posteritati dubietatem relinqueret, ea terminasse, sed querelâ terminatâ maluit ea interminata relinquere, ne iura Episcopi, cuius id intererat, videretur vsurpare. Nouerit gloriosa Beatitudo vestra, nos de hac sententia cum Domno Archiepiscopo nonnumquam sermonem habuisse, & pro amanda eius humilitate, pro veneranda patientia, de eadem quia familiares ei assistebamus familiariter cum eo contulisse, & quod nobis obijcitis quia sic eo tempore intelligebamus ei obiecisse, quod vobis respondemus eum nobis respondisse.

EPISTOLA II.

Epist. 23.

Ernulfi Roffens. Episcopi,

Quâ variis Lamberti quæstionibus respondet.

VENERABILI, *ac gremio caritatis venerabiliter confouendo*, LAMBERTO, *Frater* ERNVLFVS *in sanctorum fœlicitate consortium fœlicitatis æternæ.*

Faciem vestram in carne nunquam vidi; quam vt viderem terrarum intercapedo non concessit. Per ea verò quæ de moribus vestris, de humilitate, benignitate, affabilitate, cæterísque animæ vestræ ornamentis latore litterarum ve-

strarum referente cognoui, notitiam vestri certiùs in animo meo teneo impressam, quàm si præsens præsentem his incognitis aspiciam. Ita fit, vt animi vestri egregiæ compositioni ea nectar dilectionis qualitate, quæ nescit amico rectè petita denegare, largitur propria, vendicat aliena. Cuius rei dilectione vestra condigna postulante, experientia vestra meam possibilitatem seruata ordinis integritate inueniet efficacem. Ante biennium, ni fallor, quamdam schedulam, quam ad me vestra beatitudo direxerat, suscepi, præferentem conscriptas quæstiones quinque, nonnullas habentes pauca verba, sed tegentes mysteria immensa. Cuius portitor se obsequio vestro aiebat postulare, quatenus ad interrogata responderem, & quod ibi tenebrosum claudebatur, nonnullorum tarditatem fallens, aliquo splendore vestirem. Per idem tempus graui ægritudine correptus diutissimè lecto decubui, eâ languoris vehementiâ fatigatus, vt præ doloris impatientia penè omnibus membris extiterim dissolutus. Hæc iccircò posuerim, ne petitioni dignationis vestræ videar parere noluisse; dum tanto tempore sit dilatum, quod ante tantum temporis fuerat postulatum. Proinde sedato aliqua ex parte languore diuturno, de vestris inquisitionibus quam petieratis sententiam fero, ponens mea, supererogans aliena.

1. Quæstio, cur mutata cõsuetudo antiqua de porrigendo corpore Christi sãguine intincto.

Prima ergo posita est percunctatio de Sacramento Altaris; ita proposita, vt quæratur, cur hodierna Ecclesiæ consuetudo alio & penè contrario ritu censeat porrigi corpus Dominicum, quam à Domino in Cœna Discipulis suis fuerit distributum. Id enim quotidianus Ecclesiæ prætendit vsus, vt tribuatur hostia sanguine intincta, cùm à Domino priùs Corpus, deinde Sanguis porrectus fuisse memoretur. Quem etiam morem Ecclesiæ ex Decretis Iulij Papæ nitimini improbare, quibus idem Papa dominicum commendat ordinem, & Apostolica confidentia Ecclesiasticam arguit dispositionem, adijciens intinctam panis buccellam Dominum proditori suo contulisse, & ex ea mentis eius impuritatem prodidisse. De cuius dubietatis ambiguitate quod intelligimus, quod à nostris Doctoribus accepimus, edicere parati sumus.

Decret. 7. & de consec dist. 2. Cùm omnes.

Redemptor

Redemptor noster veniens in mundum, quia propter hominum salutem inter homines apparuit, quæque reparationi infirmitatis humanę commoda seu necessaria fore pręuidit, sicut oportere vidit in sapientia sua, ita ab hominibus fieri & esse voluit in Ecclesia sua. Hęc eis, cum quibus conuersari dignatus est, verbo vel exemplo insinuauit, quæ facienda erant docens, certum quo facienda erant modum præfigere omittens. Hinc esse videtur quod ait: *Hoc facite in meam commemorationem.* Non ait, hoc modo facite. Et: *Ite baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Non ait, hoc modo baptizate, non ait, semel mergite, aut tertiò mergite. Non ait, scrutinium facite, chrisma sacrate. Qua in re insinuasse videtur quæ præcepta sunt non fieri non licere; pro ratione verò necessitatis, vel honestatis, alio & alio modo fieri licere. Vnde nonnulla Christianę religionis instituta eum in Ecclesia nascentis initio suę modum originis accepêre, quem in progressu eiusdem crescentis propter quasdam rationabiles causas non diu tenuêre. Id Beati Augustini responsiones ad Ianuarium euidenter ostendunt de eo ipso de quo agitur sacramento, hęc dicentes, [Sacramentum Corporis & sanguinis Domini apparet discipulos non accepisse ieiunos. Ex hoc placuit sancto Spiritui, vt in honorem tanti sacramenti in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur.] Idipsum ex S. Hieronymi scriptis potest approbari, in expositione Epistolę Pauli ad Titum ita loquens: [Antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: *Ego sum Pauli, Ego Apollo, Ego autem Cephæ*, communi consilio Presbyterorum Ecclesię gubernabantur. Postquàm verò vnusquisque eos quos baptizauerat, suos esse putabat, non Christi, toto orbe decretum est, vt vnus de Presbyteris electus superponatur cęteris, ad quem omnis cura Ecclesię pertineret, & schismatum semina tollerentur.] Quibus documentis manifestum redditur, aliquos Ecclesię ritus alio modo cœpisse, & alio modo per eius incrementa cucurrisse. Vbi patet attestantibus scripturis, sacramenta Altaris, quę ieiuni modò accipimus, Discipulos

Modum, quo sacramenta cōferantur, ordinandi potestatem Ecclesiæ Christus reliquit.

1. *Cor.* 11. 24.

Matt. 28 19.

Epist 118. cap. 6. post init.

In cap 1 ad hæc: *Et constituas, &c*

1. *Cor* 3. 4.

Domini cœnatos accepiſſe. Patet etiam quod ſumimus de menſa lapidea ac ſacrata, illos ſumpſiſſe de menſa lignea, non ſecundùm morem Eccleſię ſacratâ, aut fortaſsè nullâ. Ibi panes quotidianos comederunt, de genimine vitis biberunt. Nos in forma nummi panem accipimus, vinum aqua mixtum potamus. Neminem ergo dubitare licet, tanti ritum ſacramenti multis ac longè diuerſis modis in præſentis Eccleſia temporis celebrari, quos in primordio non accepit.

Qui ergo quærit, cur non accipiantur exemplo Dominico ſingulatim, quæ de altari ſumuntur noua conſuetudine ſimul mixta; ſimili ratione quærere poteſt, cur non ſumantur in ſimili loco, aut de ſimili menſa, vel in ſimili forma, aut cur etiam aliud ſumatur, videlicet aqua, quæ à Domino non legitur in Cœna eſſe porrecta. Si verò ea neceſſarijs cauſis intelligit rationabiliter eſſe parta ac reperta; nouerit & ea de quibus quæritur, & cur aliter fiant quàm à Domino facta ſunt inquiritur, ratione non inferiori eſſe comparata. Porrò cur miratur quiſpiam, quòd ſacramenta porriguntur ſimul mixta, nonne indeſinenter in Dominici Corporis & Sanguinis conſecratione diuiſo corpore in tres partes, vna à Sacerdote, videlicet quæ ab ipſo ſumenda eſt, in calice reſeruatur ſanguini admiſcetur, ſanguine infunditur, cum ſanguine ſumitur? Quis ſacerdotem peccare dicat, dum in quotidiano tanti myſterij officio carnem cum ſanguinis ſuſcipit admixtione? Si ergo bonum eſt ſumere hoſtiam ſanguine infuſam, malum erit porrigere hoſtiam ſanguine intinctam? Quod qui malum non eſſe agnouerit, deſinet mirari, cùm ratione factum eſſe cognouerit. Arguitur iſte mos ex eo quod buccellæ intinctæ à Domino Traditori ſuo porrectæ ſimilitudinem videtur habere. Id ſi diligenter inſpiciatur, nihil dignum reprehenſione continere videbitur. Si enim exteriora penſentur, nemo dicet iuſtum hominem edere non debere panem intinctum in ſua cœna, quia id proditor manducauit Iudas in Dominica Cœna. Aut nemo ideò non dabit oſculum pacis, quia Iudas oſculo dedit ſignum proditionis. Simili modo quid nobis obſtat accipere corpus Domini

Quare corpus Domini intinctũ ſanguine nõ eſt porrigendum, ſeu potiùs Calix cum corpore Domini non eſt offerendus.

Dominico sanguine intinctum, licet Iudas accepit buccellam de manu Domini dominico vino intinctam? Si autem interiora cogitemus propter aliud ille, propter aliud nos. Ille in suæ signum nequitiæ, in signum doli & proditionis, quam mente gerebat, de manu Domini buccellam intinctam intinctus fraude suscepit. Nos carnem Domini intinguimus in sanguine Domini, non vt designemus malitiam esse in cordibus nostris, sed ne accipientes, siue porrigentes, peccemus non habita fortè competenti cautela in labijs, & manibus nostris. Euenit enim frequenter, vt barbati, & prolixos habentes * granos, dum poculum inter epulas sumunt priùs liquore pilos inficiant, quam ori liquorem infundant. Ij si accesserint ad altare liquorem sanctum bibituri, quomodò periculum deuitare poterunt inter accipiendum, quomodò vterque accipiens videlicet & porrigens effugient grande peccatum? Prætereà si imberbes, & sine granis, aut mulieres, ad sumendam Communionem sanctam conueniant, quis Sacerdotum poterit tam prouidè ministrare, tam cautè calicem Domini distribuere, vt multis eum singulatim diuidat, diuidens sic in ora eorum fundat, vt infundens nihil effundat? Sæpe enim dum sibi soli calicem infundere disponit, negligentia aut imprudentia faciente effusionis periculum incurrit: quantò faciliùs in multitudine posito Sacerdoti, multis diuersarum formarum ministranti, contingere potest, vnde grauiter offendat, vnde eum asperam pœnitentiam agere oporteat?

Id est, * pilos sparsos.

Ne ergo polluamus sanguinem nostræ redemptionis, ne tanquam impietatis manibus effundamus poculum humanæ salutis, à religiosis viris prouidè actum est, vt Dominici portiuncula corporis non sicca sicut Dominum egisse nouimus porrigatur, sed Domini infusa sanguine fidelibus tribuatur. Quo pacto euenit, vt secundùm Saluatoris præceptum eius carnem edat, sanguinem bibat, periculum euadat, quem in tanta re offendere oppidò formidat. Id enim solidum edimus, id liquidum bibimus, quod simul separatímue ore sumptum per guttur traijcimus: in qua distributione nemo vt dictum est formidare debet, quòd buccella panis intincta proditori Domini à Domino similiter est porrecta. Non

Mos porrigendi Corporis sanguine infusi.

enim ea operatio congruam habet similitudinem, quæ causæ habet dissimilitudinem. Vnde IVLII Papæ decreta quamquam rationabiliter data persuêre, apud aliquos modernos hac in parte quieuêre, Ecclesiæ præualuit consuetudo, quæ pondere rationis antecellit eminentiore. Nec mirum, rationabilem vsum tantis actam necessarijs causis Iulij decretis anteponi, cùm legamus, & ipsis quotidianis actionibus frequentari videamus, cæterorum instituta Pontificum propter similes aut inferioris, vt videtur, generis causas discretiore prudentia esse mutata. Telesphorus Papa in decretis suis Missarum officia quâ horâ celebranda sint, his verbis absoluit: [Nocte sancta Natiuitatis Domini Missas celebrent, &c. Reliquis temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ; quia eadem hora & Dominus crucifixus, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur.] Quod cuius decretum quam pauci seruauêre, quam multi abiecêre, testatur Ecclesiastici frequentia seruitij; testatur ipsa pro fidelibus viuis ac defunctis sacerdotalis oratio, & Dominici corporis & sanguinis quotidiana immolatio; testatur nec non pro se ac suis siue id fieri petens, seu præsentiam suam exhibens popularis multitudo. Intellexerunt enim satius esse, multis horis multas fieri oblationes, quàm vsque ad horam tertiam pluribus omissis paucarum oblationum fieri dilationes. Similiter VICTOR Papa in decretis suis docet Baptismum faciendum esse in Pascha, sic dicens: [Eodem tempore, id est Paschæ, Baptismus est celebrandus Catholicis. Si tamen mortis periculum ingruerit, gentiles ad fidem venientes quocumque loco, vel tempore baptizentur.] Quod etiam Papa Syricius decretali assertione corroborat, sic dicens: [Baptismi priuilegium apud nos, & apud omnes Ecclesias, dominicum specialiter cum Pentecoste Pascha defendit. * Quibus tamen in qualibet necessitate opus fuerit, omni volumus celeritate succurri, vt ipso suæ passionis mysterio per prædicta martyrij genera ad vitam migrandum esse insinuaret, signans etiam per certamen legitimum neminem posse coronari, qui non vno horum studuerit corporaliter seu spiritualiter crucifigi.

Decreta Pontificũ subinde abrogari probat exemplis.

Epist. c. 1.

Epist. 1. cap. 1.

* *Quæ sequuntur in edit. non reperi.*

Secunda quæstione percunctatum est: *Cur quarta pars hostiæ in calice ponitur.* De qua ita respondemus: Non est nostræ consuetudinis vt quarta pars hostiæ dimitti debeat in calice, sed tertia. Alicui fortassis quarta iccircò mitti videtur, quòd hostia per medium secta, medietatis quasi medietas in calice ponitur, quæ quia ad totius hostiæ quantitatem ceu quadrans est, quarta ideò esse videtur. Sed nouerit dilectio vestra, quia non attendimus quanta quæque pars sit in toto, sed quota sit de toto. Sufficit enim in diuisione hostiæ ternarium numerum consummare, non quæ partium maior, quæue minor sit, attendere. Vnde nonnullæ Ecclesiæ illum habent vsum, vt hostiam non per medium diuidant, sed eam trium æqualitate partium comminuant. Cur autem in tres determinatè diuidatur, ex decretis Anacleti Papæ probabiliter conijcitur. In eisdem námque legitur: [Quia Episcopus sacrificaturus Deo in solemnioribus diebus septem aut quinque aut tres Diaconos & Subdiaconos, & reliquos ministros secum habeat.] Et paulò post. [Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus.] Inde Ecclesiastica inoleuit consuetudo, vt Episcopo, aut Presbytero sacrificante, & Diacono ac Subdiacono cooperante, eiusdem obsequij nemo aut rarò quisquam à sanctæ communionis excipiatur participatione. Quia ergo ipsis tribus Dominici altaris seruitoribus commissa sunt Dominica sacramenta, quibus scriptura communicare iubet, statutum est, vt arcanæ recordationis hostia in tres partes diuidatur, quæ diuisæ à singulis seruitoribus singulæ suscipiantur; quarum vna sacerdos in calice securiùs sibi reseruata, cæteras in patena ministris, si præsentes fuerint, porrigendas custodit. Eis absentibus sicut agit quod erant acturi, ita accipit quod erant accepturi. Nec tamen vacat à mysterio, quod numero Trinitatis illa solet fieri diuisio. Corpus enim Domini, quod in Altari conficitur, sacramentum est eius corporis, quod est Ecclesia. Quæ quia in tribus electorum ordinibus consummatur, Præpositis, Continentibus, & Coniugatis, rectè corpus Domini tripertitò diuiditur, quod electis omnibus signum est vnitatis, signum concordiæ & pacis, & causa æternæ salutis. Hi

Quæstio 2. Cur quarta pars hostiæ in calice ponitur.

Epist. 1. c. 2. *Pau ò aliter in edit.*

In tres partes quare hostia diuidatur.

ſunt illi ordines, in quorum figura Ezechiel Propheta ſe tres liberatos viros cogitur audiſſe: Noë ſcilicet, Danielem, & Iob. Noë quippe qui Rector Arcæ extitit, inter vndas Præpoſitorum ordinem ſignat. Daniel pro ſua excellenti abſtinentia, à mundanis delectationibus Continentium vitam figurat. Sanctus Iob figuram gerit Sanctorum Coniugum, de acceptis bonis Deo miniſtrantium in operibus bonis.

Altera ratio. Dicunt non improbandæ auctoritatis viri, iccircò trifariam tanti fieri ſacramenti diuiſionem, vt ipſo numero præſentia Trinitatis æternæ adeſſe cognoſcatur, cuius de modica creatura tantam fieri operationem credimus & miramur. Videtur etiam nonnullis ſummę peritiæ viris, hanc icircò inter ſacra Miſſarum ſolemnia Dominici corporis triformiter fieri diuiſionem quatenus illo partium numero ſolemniter recolatur, qualiter ipſa eadem carnis ſubſtantia in figura humani corporis à verbo Dei aſſumpta ſub trina varietate hominibus propter homines fuerit exhibita. Mortalibus enim oculis mortalis apparuit, in ſepulchro mortuus iacuit, immortalis ſurrexit. Quibus contractæ infirmitatis quaſi medelis, clementię placuit diuinæ deſperantes animos ſtoliditatis humanæ ad fidem erudire, ad amorem accendere, ad venturæ ſpem reſurrectionis attollere,

Tertia. [margin note beside "Videtur etiam nonnullis…"]

Quæſtio 3. An corpus Domini ex toto, an ex parte ſumatur.

Tertio loco tertia ſequitur quæſtio: hæc ita proponitur: *In perceptione Euchariſtiæ corpus Domini aut ex toto ſumitur, aut ex parte. Si verò ex toto ſumitur ore fidelium, & integer Chriſtus in partes non ſcinditur, quemadmodum certum tenemus, quomodò tunc vel quare ſeparatim ſanguis ſine corpore ſumitur?* Duas in vna proponitis quæſtiones; videlicet quare & quomodò ſeparatim ſanguis ſumitur; hæc verò, quare ſumitur, nulla reſponſione indigere videtur. Puto enim à me ſufficienter abſolutum eſſe, quare ſumitur Corpus Domini ſine ſanguinis admixtione, puto abſolutionis perſpicuitatem diligenter attendenti ſufficere debere. Quia ergo in manifeſtæ rei veſtigatione ineptum eſt ſuperfluè laborare, omittimus de ea vlteriùs loqui, factores dominici ordinis nequaquam arguentes; Eccleſiaſticæ verò diſciplinæ cautelam minus prouidis commendantes. Altera verò quæſtio quæ dicit, *Quomodò ſumitur ſanguis ſeparatim ſine corpore*, non

magna discussione videtur egere. Si enim eam paulò attentiùs aspiciatis, facili explicatione seipsa prodit vobis. Quia enim omnem corpoream substantiam constat corpus esse, sanguinem Domini corpus esse manifestum est remota omni ambiguitate. Sed cùm Dominus passionis suæ sacramenta commendaret, dicens: *Hoc est corpus meum.* Et item: *Hic est calix sanguinis mei.* Corpus à sanguine distinxit, corpus propriè intelligens quod solidum erat, quod cruci affigendum erat, per sanguinem assignans quod erat liquidum, quod erat effundendum, in vtroque passionis suę qualitatem pręfigurans: Et nos quoties de corpore & sanguine Domini loquimur in eadem significatione nomina ipsa memoramus. Domini ergo corpus quamquam in sacramentorum velamine sumatur, ex toto sicut videmini asseuerare, separatim tamen & sanguis sine corpore & corpus percipitur sine sanguine; dum & liquor sine soliditate, & soliditas consumitur sine liquore. Nec repugnare videtur, si totus sanguis separatim sumatur sine corpore, quem totum credimus sumi cùm corpore, cùm & totum ab vno, totum à multis corpus Dominicum percipi certissimè teneatis. Quomodò autem totum ab isto, totum ab illo sumitur, separatim verò sumitur ab isto, & ab illo, ita cùm totum corpus accipitur per se, & totus sanguis per se separatim & sanguis sine corpore, & corpus sumitur sine sanguine. De quæstione verò tanti Sacramenti modestiùs, vt opinor, esset, colloquendo dicere quod dici opus habet, quàm discutiendo scribere quod periculosum iudicium habet; ne fortè quod perspicuum est inutiliter exponatur; aut quod obscurum est incautè relinquatur; seu ambiguo verbo dum scriptor non aduertit, auditor offendatur. Familiari enim colloquio commodiùs ostendetur & quantum dici debet, & quantum credi oportet, & quod dici siue credi Catholica fides abhorret.

Matt. 26. 26.
Ibid.

Cùm sanguis sumitur, Corpus etiam percipitur; & dum Corpus, sumitur & sanguis.

In quarta quæstione sic quęritur: *Si integer Christus sumitur, vtrum solum corpus sine anima, an etiam anima cum corpore sumitur.* Cuius generis percunctationes ab his frequenter proponi solent, qui appetunt sapientes videri, quos magis delectat philosophicis disputationibus elatè inseruire, quam Ecclesiasticis disciplinis, & sacris auctoritatibus humiliter ac

4 Quęstio. An Corpus cũ anima sumatur.

fideliter obedire. Hi timentibus Deum, & fide potiùs quàm ratione probantibus corpus Christi sanguinémque esse quod sumitur de altari, decipulas huiusmodi obtendere solent. Corpus Christi quod sumitur de altari, aut est animatum, aut est inanimatum; si est animatum, cur non ex se mouetur? Si verò inanimatum, quomodò est illud quod surrexit à mortuis & viuit in sæcula sæculorum? Itémque sic aiunt Corpus Domini aut est corruptibile, aut est incorruptibile. Si est incorruptibile, quomodò frangitur, minuitur, inueteratur? Si autem est corruptibile, qualiter verum est veram resurrectionem illud accepisse, veræ incorruptelæ particeps esse? Has, vt dictum est, nodosas disputationes illi obijcere moliuntur, quos amor humanæ laudis, quos fauor fatigat popularis, qui gaudent imperitis scrupulosarum parare laqueos quæstionum, quibus sacrarum non sufficit robur & auctoritas scripturarum, quibus cordi est, potiùs sequi rationem sapientiæ secularis, quæ stulta facta est à sapientia Dei, quàm fidei veritatem quæ inscrutabilia penetrat, & rationis impotentiam pertransiens ascendit vsque ad ipsum nutum Dei. At iustus ex fide viuens, humiliter sapiens non sensum suum præferendo, sed Domini sui mandata reuerenter amplectendo, omnia credit quæ Spiritus Sanctus credenda esse præcepit, non quærens quomodò hoc vel illud esse possit, sed ad omnia diuinitus imperata quæ legit, vel audit, vt pote mitis & humilis corde, humillimè adquiescit. Hæc iccircò dixerim, vt quæ fide sola intuenda sunt in quæstionem non adducatis, quia non est vtile animæ Christianæ insolitis disputationibus discutere mysteria redemptionis nostræ. Quoniam de sua salute dubitare videtur, qui de mysterijs salutis quæstiones facere cognoscitur: Scriptum quippe est, *Qui dubitat, non credit.*

Obiectionibus occurrit Author.

Cæterùm quo argumento, quáue subtilitate disputandi queat quis approbare, panem & vinum corpus sanguinémque fieri Christi per verba Christi? Tamen quia omnipotens veritas locuta est, ita dicens: *Hoc est corpus meum.* Et, *Hic est sanguis meus*, neminem dubitare licet ita verum esse vt scriptura docet; tum quia veritas mentiri non potest, tum quia omnipotens non facere hoc non potest. Porrò si rationis

Matt. 26. 26.

rationis acumine comprehendi non potest, vtrum panis & vinum per consecrationem fiant corpus & sanguis, nemo disputandi arte fretus vestigare debet quomodò sit corpus, aut quale sit corpus, aut quomodò sit sanguis, vel qualis sanguis. Cùm enim secreta cœlestia nequeat quis ratione scrutari, ineptus sit si quamuis quod de ipsis legitur fide teneat, quod non legitur, videlicet quàm pulchra, aut quomodò sint disposita, ratione inquirere seu discutere præsumat. Qui enim de quacumque re an sit ignorat, frustra de ea qualis sit, aut quomodò se habeat, interrogat. Ita huiusmodi sacramenta cùm quid sint nemo ratione apprehendere queat, qualia sint superflua curiositate indagare curat. Id sanè mysterij genus idcircò mysterium fidei vocatur, quia eius secreta sola capit fides, quæ ratio assequi non potest. De quo nimirum ita scriptum est: *Si quid residuum fuerit, igni comburetur.* Eius profectò secreta abscondita sunt in thesauris sapientiæ cœlestis, quæ inde sacrilegium est, furari, præsertim sic prohibente Spiritu Dei: *Altiora te ne quæsieris.* Et illud: *Ne transgrediaris terminos patrum tuorum.* Vnde id sacrilegij perpetrare cauendo quod fidei solius arcano custoditur, disputationis acumine discutere deuito. Nihil enim pro arbitrio meæ intelligentiæ ponere volo, sed id solùm quod ex scripturis authenticis, vel probatorum sententia Doctorum collectum est, proferre intendo. Aut certè si dicendum sit quid aliud, vel quare aliud debet de carne nostræ redemptionis quàm quod omnipotens veritas allegauit? Quæ vbi inter cœnandum carnem suam discipulis edendam protulit, dicens: *Hoc est corpus meum*, de qualitatibus tacuit, substantiæ mutationem esse factam insinuauit. Quid ergo? Nonne sicut dixit, facere potuit? Nonne potuit mutare panem in substantiam carnis, sine assumptione qualitatum ipsius carnis? Quid omnipotens facere non potuit? Credimus & certum tenemus, substantiam panis verborum virtute esse mutatam in substantiam Dominicæ carnis. Certissimè tamen scimus, & sensibus corporeis comprobamus qualitates panis immobiliter permanere, cuius substantiam quia caro facta est credimus non manere. Visu enim candorem, tactu contrectamus panis saporem, cæte-

Quare mysteriũ fidei vocatur Eucharistia.

Exod. 12. 10.

Eccli. 3. 22

Prou. 22. 28.

Matt. 26. 26.

Panis substantia in corpus Christi mutatur.

ráſque eiſdem cæteriſue ſenſibus qualitates panis ita iudicamus, vt panis, cuius ſubſtantia deeſt, qualitatem nullam deeſſe videamus, carnis ſubſtantia adeſt, qualitatem nullam adeſſe ſentiamus. Cùm ergo manentibus panis qualitatibus, non miremur panis abeſſe ſubſtantiam, ſed integritate fidei in ſubſtantiam carnis credamus eam adeſſe, non mutatis eius qualitatibus, permutatam; quid mirum ſi præſente carnis ſubſtantia, qualitates carnis ſicut non videntur adeſſe ita dicantur abeſſe? Quo pacto quod ſacratur quamuis concedatur eſſe Chriſti caro, non tamen rectè quæritur mortalis, mortua, ſiue immortalis exiſtat; ſicut non rectè fideles à fidelibus quærimus an hoſtia ſacrata, cùm qualitates panis aſpiciamus, panis exiſtat. Sicut enim, vt dictum eſt, tranſlatâ panis ſubſtantiâ qualitates eius videntur non eſſe tranſlatę, ita admiſsâ carnis ſubſtantiâ, qualitates eius non ſentiuntur eſſe admiſſæ. Sed ad me redeo, mei exceſſus præſumptionem caſtigo, malens cum ſimplicibus ſimpliciter credere, quàm ſimplicitati columbæ amarus exiſtere.

Quæſtio 5. De Sententia Ioël Prophetæ.

Quinto loco veſtra venerabilis diligentia verſiculum de Propheta Ioël ſumptum digerit, percunctans videlicet quid intelligere voluit Propheta, cùm dicit: *Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem?* (Ionæ 3. 9.) Huius lucubratiunculam de Beati Hieronymi commentariolo ſuper duodecim Prophetarum expoſitionem compoſito decerpere potuiſtis, ſi fortè librum apud vos habuiſtis. Quod quia liber idem nobiſcum eſt, & ego poſſem, niſi breuitatem eius ſufficere vobis non poſſe dubitarem: Dicam itaque quid ſentio, iudicet qui vult, capiat qui poteſt. Propheta ſuos auditores, Domini contemptores, hortatur ad pœnitentiam, dicens: *Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum.* (Ioël. 2. 13.) Et quaſi quis quæreret, qua ſpe conuertemur? Id eſt, vnde poſſumus ſperare nos veniam conſecuturos? Subiungit, dicens: *Quia benignus & miſericors eſt, patiens, & multùm miſericors, præſtabilis ſuper malitiam.* (Ibid.) Quo poſito æquipollenter interrogatiuam pro enunciatiua oratione ſubinfert, ſic dicens: *Quis ſcit ſi conuertatur?* Hoc eſt, forſitan conuertetur; ac ſi diceret: Quia Deus miſericors eſt, ſi conuertamini à prauis operibus, forſitan & ipſe conuertetur ab ea ſenten-

tia quam merentur peccata vestra. Scriptum est enim, *Mutat Deus sententiam, consilium nunquam.* Quomodò autem conuertatur, mutétque sententiam, exponit dum dicit: *Et ignoscat, & relinquat post se benedictionem*, id est, & peccata remittat, & remissis peccatis gratiam tribuat. Quod verò dicit relinquat post se, id est sequentibus se, est sicut illud. *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*: Quod expositor sic dicit: [Sequentibus relinquo, peruenientibus do.] Quod ibi dicitur sequentibus, est id ipsum quod hîc dictum est, *post se*. Relinquit igitur benedictionem, id est, pacem siue gratiam post se, id est, sequentibus se; ijs scilicet qui volunt facere voluntatem Dei, non quærunt vt Deus faciat voluntatem suam. Quamuis & eumdem versiculum sed apertiùs positum in Prophetia Ionæ valeamus inuenire, sic: *Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?*

Ioan. 14. 27.

EPISTOLA

Epist. 24.

Canonicorum Petengensis Ecclesiæ.

CANONICI *sancti* MARTINI *Petengensis Ecclesiæ, Capitulo Tornacensi Salutem, & in omnibus obsequium.*

De violenta Præpositi electione agitur.

Nos quidem Ecclesiæ nostræ fidelitatem, vtpote illi filiali fœdere astricti debentes, illi prouidere, consulere, ex debito & pro posse nostro debemus. Necessitate autem incumbente quam per nos dijudicare, vindicare nequimus, ad vos illam discutiendam referimus, quippe quod nos illi ex debito, vos pro gratia debetis. ERPOLPHVS ergo, quem nec vos latet omni fraude imbutum, Præpositum habentes, euersorémque potiùs Ecclesiæ, quàm Rectorem noscentes, canonica ratione inde remouere proposuimus, aliúmque, quem vtilem fore Ecclesiæ credimus, vobis mediantibus introducere. Quod vt ille prænouit, ne non itinere quo cœpit percurreret, alium non per ostium, sed aliunde induxit sui successorem. Domino Ioanne námque mediante, & illicita munera sibi impertiente, LIBERTVM de Cesonia

nos & Ecclesiam recturum, suo loco succedere voluit: de quo vt nos taceamus, qualis pastor futurus sit vos ipsi cognoscitis. Introduxit autem eum hoc modo.

Die festo Omnium Sanctorum, finitâ Missarum celebratione Dominus Ioannes stipatus militibus, cum Erpulfo, & Liberto chorum nostrum intrâuit, & nos primùm multis ambagibus sibi attrahens beniuolos, ad quid intenderet sic tandem nobis profatus ostendit: Sæpe conquesti estis & mihi & maioribus vestris, quòd hic Erpulfus Ecclesiam malè rexerit, & hinc ergo eum remoueri velletis. Nunc verò sine vestro labore, & vestra impensa, eum remouebo, hoc pacto, vt hunc Libertum idoneam ad hoc personam, diuitijs præditum, suo loco restituatis. Vnde à nobis consilio accepto, sic illi respondimùs. Magnum est, Domine, quod petitis, & maioris consilij, quam in nobis est, eget. Nos quidem pueri & sensu & ætate, hanc rem ad Capitulum Tornacensem transferemus, vnde quod illi visum est, secundum priuilegium nostrum disponemus. Tunc ille commotus ira; verè, inquit, non ex vobis hæc res, sed ex me pendet. Nósque priùs contumeliosis verbis obiurgans, Erpulphum prouocat, & ait: Date huic Liberto vt mihi pacti estis beneficia vestra, & quicquid vestri iuris est in Ecclesia. Tunc ille procedens, omnia sua Liberto subdidit. Nobis verò ne hoc videremus exire parantibus, milites obstiterunt, & nos tandem, vt verum fateamur, laïca violentiâ coacti, hunc elegimus; hac conditione tamen interposita, si Episcopus vobis consulentibus hunc idoneum considerans, nobis præponeret. Ad vos ergo consultum venimus, & obnixè petimus, quatenus rem ordine perspiciatis, & qualem nobis, & quali electione elegerimus, considerate, & nos, & Ecclesiam in prospero statu restituite. Valete.

EPISTOLA

Epist. 25.

Rainaldi Rhemorum Archiepiscopi.

RAINALDVS *Dei gratia Rhemorum Archiepiscopus, Carissimo suo* ROBERTO *Tornacensis Ecclesiæ venerabili Archidiacono , Salutem.*

Vt in Ecclesiæ Petengensi Monachos substituat, robertum adhortatur.

Significatum est nobis, quòd Domnus INGELBERTVS signifer Comitis Flandriæ impetrauit à bonæ memoriæ Rabodo Nouiomensi ac Tornacensi Episcopo, vt Ecclesia de Petingen libertate donaretur, & Monachi in eadem ponerentur: Vnde & ab eodem Episcopo Priuilegium habuisse & habere dicitur. Postmodum tamen hortatu & rogatu matris suæ in eadem Ecclesia Presbyteros & Clericos posuit. Qui siquidem quia contra priorem & meliorem institutionem ibidem positi fuerunt, nec sibi nec Ecclesiæ proficere potuerunt, immò penè defecerunt. Quocirca dilectionis vestræ deuotionem exhortamur, rogamus, atque monemus, quatenus pro salute animæ vestræ hoc omnimodè efficere studeatis, vt Monachi Beati Theodorici qui regulariter viuunt & in sancta religione Deo seruiunt, in Ecclesia illa ponantur. Intelligimus etenim quod eis est plurimùm necessaria, & præueniente diuina misericordia, & vestro adiutorio, per eosdem poterit ad honorem Dei regulariter ordinari.

EPISTOLA

Epist. 26.

Gualteri Abbatis S. Martini Laudunensis.

GERAVLDO venerabili Dei gratia Tornacensium Episcopo, GVALTERVS Ecclesiæ sancti Martini Laudunensis Abbas vocatus, Salutem. Controuersiam quamdam inter vos, & Abbatem sancti Theoderici, super quodam altari habitam, jamdudum audiuimus. Cui disce-

Arbiter decernit quoddam Altare ad Petingensem Ecclesf. pertinere.

ptationi prædictus Abbas finem ponere cupiens, obnixè nos rogauit, vt quemdam Fratrem nostrum sacerdotem, SIMONEM nomine, virum boni testimonij, qui in Petegensi Ecclesia ad quam prædictum Altare pertinere dicitur, Canonicus extitit, ad audientiam Domni Archiepiscopi Rhemensis, quatenus veritati huius rei attestaretur, producerem. Eius itaque iustis petitionibus annuentes, præfatum Fratrem ante Archiepiscopum statuimus, & præcepto virtutis obedientiæ, vt quæ sibi super hac re nota fuissent, aperiret, constrinximus. Ipse autem præfatum Altare ad Ecclesiam Petegensem pertinere incunctanter protestatus est: & per triginta annos, vel eo ampliùs, pro præbenda liberè ab ea possessum. Hoc igitur Fratris testimonium scripto mandare, vestræque Sanctitati præsentare curauimus. Vale.

EPIST. 27.

EPISTOLA

Ad GERAVLDVM *Tornacens. Episcopum.*

Altare de Thidingen iuris esse Ecclesię de Petingen.

GERAVLDO *Dei gratia Tornacensium Episcopo, Frater* A. *eiusdem Dei vocatione Euersamensium minister, licet indignus, Salutem, & vtriusque hominis sospitatem.*

Vt diutina contentio, quæ super altari de Thidingen inter vos, & Abbatem sancti Theoderici, in cuius manu altare de Pintingen nutu Dei incidit, in Christo terminaretur, prout rationabilius potuimus, eiusdem rei veritatem inuestigare curauimus. Statuentes igitur in medio Fratrum, fratrem Arnulfum, cuius idem altare cum seculo viueret, cessit vsibus, vt nobis quomodò res se habuerit, elucidaret, per virtutem obedientiæ coniurantes iniunximus. Frater autem, quòd prædictum, inquit, altare de Thidingen, ad altare de Pithingen iure Cœli pertinere debeat, virtute obedientiæ adiuratus, affirmare non timeo, præsertim cùm illud à Præposito ERPOLFO canonicè susceperim, & inde deinceps Canonicus extiterim. Hoc itaque à Fratre sacerdote audientes scripto commendare, & vniuersitati vestræ intimare sategimus. Vale.

EPISTOLA I

Epist. 28.

Petri S. Remigij Rhemensis, aliàs Cellensis Abbatis, pòst Episcopi Carnotensis.

Ne deserāt Cisterciēsem ordinem quem in Pontiniacensi Monasterio professi fuerāt, adhortatur.

CARISSIMIS *in Christo Fratribus* WILLELMO, PETRO, VVIDONI, PETRVS *Rhemensis spiritum consilij & fortitudinis.*

Primùm loquar tibi, Frater Vvillelme, quia in te & propter te commota sunt viscera mea, turbatus sum à facie commotionis, dicam commutationis tuæ. Audieram enim propositum tuum, laudaueram fortitudinem, approbaueram discretionem, modò autem nescio quo spiritu exagitatus nutare cœpisti qui debueras esse columna immobilis, qui portaueras iugum ab adolescentia tua, & modò tandem ad frugem melioris vitæ, scilicet ad ordinem Cisterciensem veniens; leuaueras te supra te. Timeo, Dilecte, versutias illius qui transfigurat se in Angelum lucis; timeo ne in te mutetur color optimus; ne argentum, immò aurum vertatur in scoriam: siquidem *cùm immundus Spiritus exijt ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem, & tunc assumptis septem aliis spiritibus nequioribus se redit in domum suam: vnde & fiunt nouissima illius hominis peiora prioribus.* (Luc. 11. 24.) Nec hoc quod à te exierit spiritus immundus, qui per gratiam Dei in te non fuit, sed quòd à te magis elongatum, modò quadam mutabili tua leuitate, & leui mutabilitate vicinior tibi fieri conatur: & qui, vt ita dicam, substantiam religionis, & sinceritatem zeli tui mundanis istis & manifestis immunditijs non potest corrumpere, quibusdam pessimis accidentibus, locorum, sicut & ordinum mutationibus, & occultis illusionibus nititur te absorbere. Quippe spem habet vt influat Iordanis in os eius. Teste Philosopho primum argumentum bene compositæ mentis existimo posse consistere, & secum morari. Discurrere enim & locorum mutationibus inquietari, ægri animi iactatio est, non enim coalescit vel conualescit planta quæ sæpe transfertur.

Quod autem de professione prioris voti moueris, nullum scrupulum habet. Auxisti enim votum, non fregisti: modò enim imples, & pleniùs adimplebis illud Dauidicum: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Quid plura? Credo, fateor, & obtestor, quòd de minori ad maius instinctu & inspiratione Spiritus sancti ascendisti, & quantò ascensus altior, tantò descensus, ne dicam casus, grauior. Proinde obsecro te, Carissime, ego tuus Petrus iam ex solo auditu pro te vsque ad effusionem animæ vulneratus, ne mihi dolorem super dolorem adijcias, ne Clero, populo, & diabolo materiam risus præbeas, ne te moueas ne in fœlici ascensu vbi non est voti fractio, sed integratio, vbi non est metus, timeas.

Psal. 127. 2.

Tibi, Frater PETRE, incognitus facie, absens corpore, præsens autem spiritu, & deuoto corde consulo, & ad pedes profusus anxiè & obnixè supplico, vt non obtentu pristinę ad quam suspiras quietis te & alios inquietare incipias. Vera enim quies est in Ordine Cisterciensi, vbi Martha Mariæ iungitur, vbi iuxta verbum sapientis, & agenti quiescendum, & quiescenti agendum. Sanè quod de priore quiete & otio obijcis, vt pace tua loquar, ita sine quæstione omni procul est à ratione, vt responsione non indigeat: vbi enim plus silentij, plus ieiunij, minus sollicitudinis mundanæ, & ideò plus contemplationis & sanctæ quietis, quàm in ordine Cisterciensi? Quiescat ergo, quiescat ista tua commotio, & dum paruula est, allidatur ad petram, dum vulpecula parua est, capiatur, & in matutino occidatur, ne demoliatur vineam Domini, id est, conscientiam tuam: ne sub obtentu cuiusdam vanæ quietis, ad pisces, non dico Ægypti, & ad alia, non dico Pharaonis, videaris suspirare. Inualidæ sunt ad exprimendum quod super tuis & Fratris Vvillelmi phantasticis illusionibus sentio, litteræ: Sed tu cum fratre Vvillelmo ex paucis multa perpende: Consilium meum est, immò vt paululùm audaciùs loquar, sacræ scripturæ mandatum, vt in ordine Cisterciensi sic curratis, sic in agone contendatis, vt brauium æternæ vocationis fœliciter comprehendatis.

Luc. 10.

De te nunc, VVIDO, minùs ad præsens sollicitus sum, tibi nouissimè

nouissimè non tanquam abortiuo, sed quasi perfecto, cui non opus lacte, sed solido cibo soliditati tuæ congratulans pauca scribo more matris, quæ magis anxiatur circa paruulum & debilem filium, quàm circa fortem & perfectum. Tu ergo robustus in Domino alios conforta, viriliter agens, argue, obsecra, increpa; opportunè, importunè. Arduus quidem est Ordo Cisterciensis, sed tendit in ardua virtus: siquidem iuxta verbum Philosophi, *serpens sitis ardor arenæ, Dulcia virtuti gaudet patientia duris.* Expergiscimini ergo gloriosi milites Christi, mementote quia transit mundus, & figura, & gloria, & omnis concupiscentia eius. Valete. Magistrum ARRAVDVM, fortem & prudentem Christi Athletam salutat anima mea, & per vos orationum munus ab eo expostulat.

EIVSDEM EPISTOLA II.

EPIST. 19.

Vt in Ordine Cist. permaneāt admonet.

HVMILIS Abbas sancti Remigij Vvidoni, Petro, Fratribus Monasterij Pontiniacensis, salutem & omne bonum. Vt breuiter tumultuosis cordium vestrorum quæstionibus super professione facta, tam in ordine Grandimontis, quàm in Cisterciensi respondeam, id mihi videtur, quòd fidem promissi non lædit, qui soluit quod promiserit. Is quoque gratiæ meritum superaddit, qui plus soluerit, quàm ex voto debuerit. Non est meum ordines sanctos iudicare, neque meis stateris merita illorum appendere, suo domino stant aut cadunt: stant autem: opinionis tamen meæ est, plus rigoris, plus iustitiæ, plus seueritatis, plus etiam discretionis esse in Ordine Cisterciensi, quàm in illo qui mihi incognitus est, & de quo propter incertitudinem nullam audeo sententiam præcipitare. His omissis ranam & muscam perturbantes penetralia cordis vestri, vtinam abijcere, vel potiùs exterminare breui ammonitione possem. Non ignoro apud Aristotelem dubitare de omnibus non esse inutile. Teneo autem apud Hipocratem quòd

mutationes maximæ generant morbos. Dicunt quòd plantæ quæ sæpe transferuntur, radices non mittunt. Paulus anathematizat qui aliud euangelium prædicauerit, quàm quod ipse prædicauit: Dominus IESVS de Ioanne Baptista

Matt. 11. 7. dicit: *Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam?* In parabola quoque Euangelij, dum fatuæ virgines irent emere oleum, clausa est ianua. Harum auctoritatum sensus hic est, ne instabiles simus, ne fluctuemur, ne omni

Ephes. 4. 14. vento circumferamur, ne dicamus: *Ecce hic, ecce illic Christus.*

Videte itaque vocationem vestram, & bases & plantas

Marc. 13. 21. vestras statuite supra petram, & cum Iob dicite: *In nidulo isto moriar, & sicut palma multiplicabo dies.* Rogo amicitiam & fraternitatem vestram, vt parcatis vobismetipsis, & pro certo sciatis, quia vnum ad salutem sufficiens est & necessarium, Deo se committere: Nunquam cum Deo disputare: Prælato in omnibus obedire: Omnia sua onera humeris eius imponere; & sufficientem in Dei iudicio contra omnes aduersarij allegationes tam veras quàm falsas, illum constituere: In simplicitate, non in subtilitate Deum quærere. Valete.

Epist. 30.

EPISTOLA G.

Consiliis prudentum est acquiescendum.

DILECTO *in Domino Fratri Vv. frater G. de sancto V. spiritum consilij & pacis.*

Iuxta consequentiam eorum quæ nobis intimata sunt ab his qui pro te & de te loquuti sunt, miramur quòd consilium quæris & respuis, cùm plurium & magnorum audis consilia. Inde vides exempla ad perseuerandum in Cisterciensi Ordine monentia, multorum millium martyrum sudore & sanguine consecrato. Et de conscientia tua opponis, quasi esse possit conscientia sine scientia, vel scientia sine

Eccli. 32. 24. consilio, immò veritatis negligens dicentis: *Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.* Sanè vt sano acquiescas consilio, propriam necesse est primò humiliter insipientiam recognoscas, iuxta Spiritus sancti consilium per Apo-

stolum loquentis: *Si quis vult sapiens esse stultus fiat, vt sit sapiens*: idest suam humiliter, vt diximus, stultitiam recognoscat, vt initiari valeat ad sapientiam: alioquin de pessima superbiæ filia præsumptione, quâ discretione nascitur, quòd contra sapientum consilia iudicare præsumis de votorum mutatione, dispensatione, vel dispensationis recompensatione? Superbam igitur caueas præsumptionem, ne incurras illam maledictionem: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobis ipsis prudentes.* 1. Cor. 3. 18 Isai. 5. 21.

EPISTOLA

Epist. 11.

Regina Angliæ Domino Alexandro Papæ.

REVERENDO *Patri ac Domino suo* ALEXANDRO *Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici* ALIENOR *humilis Regina Angliæ, debitum cum omni deuotione famulatum.*

Alienor Henri II. vxor gratias agit de literis à sũmo Põt. missis. Loquitur pro Abbate S. Maxentij.

Super hac tanta Serenissimi Patris mei dignitate humilis filiæ deuotio exultare, Deúmque laudare non desinit, & filialis ac veræ dilectionis furor exuberans paternam sæpe numero prorumpit in laudem. Non potest extingui tantorum æstuans cumulis gaudiorum, & iustissimi fauoris gratia intempestiuo nescit interire silentio: vnde quoties me præsente fit sermo de partibus, ego pro parte vestra confidenter defendens inimicæ ausus potestatis impugnare, imo meis rationibus expugnare non vereor. Ante vtique iustissimè lætabar, & vestros meritò amplectebar successus, sed illa scripturæ & salutationis vestræ, plurimæ etiam commendationis atque in finem verissimæ promissionis gloriosa dignatio paruitatis meæ omnem sufficit impetrare fauorem. Nescio quam hausi spiritualem & intimæ suauitatis dulcedinem, ac singula verba tanquam singula diuinæ benedictionis munera lætissimè simul deuotissiméque suscepi. Præterea filij vestri, & domini mei Cardinales, *Henricus* Pisanus, & Magister *Guillermus*, Dei, nostrique gratiâ, multùm honorificentiæ & beneuolentiæ mihi exhibuerunt.

Gratulor itaque tales à latere vestro delegatos fuisse, qui & nostrę electionis censurâ, & omnimodâ subditorum reuerentiâ dignissimi æstimantur. Sed quia non illis meus, sed illorum mihi necessarius est & salutaris interuentus, jam pro P. consanguineo meo, Abbate sancti Maxentij, sublimitati vestræ supplicans, & ad scabellum pedum vestrorum humillimè prostrata, postulationem continuo; vt carissimo meo ordinis sui vsum, & liberam ministrandi potestatem miseratio vestra piè restituat, aduentum vestrum ad partes nostras in Dei nostríque beneplacito desiderans desiderare, sed & absenti & præsenti paratissima siue omnem exhibere humilis & fidelis ministrę deuotionem. Vniuersis ecclesię filijs Patrem suum diuina miseratio conseruet incolumem.

Epist. 32.

EPISTOLA II. EIVSDEM.

Domino Iacinto Cardinali.

Orat vt Abbati S. Maxentij faueat.

DOMINO *& dilecto suo* IACINTO *Dei gratiâ sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diacono Cardinali*, ALIENOR *Regina Angliæ, Salutem & debitum dilectionis officium.*

Non est enim aut nouus aut dubius vestrę fauor excellentiæ, si semper habitus semper exhibitus, nec remitti nouit nec intermitti. Gaudeo in tanta persona, tantum me habere & habuisse amicum. Cuius solius auctoritate & diligentia mea quælibet & quantalibet negotia suo valeant lætari peruentu. Testantur enim litteræ vestræ, & litteris vestris mea testatur conscientia vos ex proposito ad honorem meum & meam plurimùm intendere magnificentiam. Ego quod sum, quod possum, totam mentem meam, omnes facultates meas vobis deuotè, fideliterque expono. Spero autem & plurimùm desidero vestrum in partes istas aduentum, quem si Deus meus præstiterit, vobis seruiendi, & affectus mei sinceritatem exequendi, copiam habebo pleniorem. Interim si quæ in his locis sunt, aut reperiri possunt, quæ vestræ placeant maiestati, agnita vestra super his voluntate tam læta de mandato, quàm deuota in obsequio, ea vobis mittere

non differam. Præterea fratri carissimo, consanguineo meo P. Sancti Maxentij Abbati, precor & supplico, vt pro mea in vobis confidentia, pro vestra etiam erga me beneuolentia, ordinis sui vsum, & liberam ministrandi potestatem ei à Domino Papa vestra impetret dignatio. Valeat Caritas vestra in Christo.

EPISTOLA

EPIST. 33.

Philippi Abbatis de Eleemosyna, Alexandro Papæ nouiter facto.

AMANTISSIMO *in Christo Patri & Domino Alexandro Dei gratia summo Pontifici, & vniuersali Papæ, Frater* PHILIPPVS *de Eleemosyna, modicum id quod est.*

Gratulatur Alexandro quòd ad summam dignitatem fuerit euectus; atque vt eius partes allicere Reges Franc. & Ang. conuenerit.

Susceptis vestræ dignationis apicibus respirauit in gaudio cor meum, & tanquam corona spei quæ ornata est gloria, refloruit in spiritu meo iucunda serenitas, & cathedratum vestrum vlnis veræ dilectionis amplectens, supplicationem pro vobis exhibui deuotam bonorum omnium Largitori, sonuítque in commune actio, & vox laudis, & de vestra promotione carmen referimus Deo nostro, væ denunciamus homini per quem scandalum venit. Confidimus in misericordia Conditoris quia impetus partis ad nihilum deueniet, tanquam aqua decurrens, & sicut cera quæ fluit auferentur transgressores, quia cecidit super eos ignis abominationis; & non videbunt solem iustitiæ Christum, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam. De reliquo, Beatissime Pater, celsitudini vestræ significo, quia nunc mandatum vestrum deuotione quâ debui, sollicitudine quâ oportuit & commendatione, litteras vestras Domino HENRICO Anglorum Regi cum reuerentia præsentaui, quas ipse benignè suscipiens habitâ cum suis & vobiscum deliberatione, vos in Patrem spiritualem summúmque Pontificem cum omni alacritate susceptum, obsequium & obedientiam suam per nos humiliter repræsentat. Missurus enim ad vos est in breui nuncios suos. Hic paruitati nostræ contulit in mandatis, vt opus

suum deuotæ sedulitatis ministerio prçuenirem, vt quod postmodum facturus est, ad vos secretiùs & celeriùs perueniret. Literas autem generales quas Prælatis Angliæ vniuersaliter destinatis, per fidelem virum, cum venerabilibus Episcopis GILLEBERTO Herefordensi, & HILARIO Cicestrensi, studui delegare, qui personam vestram, & opus vestrum, quod asseritur, siue quantum intelligimus, fouent & diligunt, & studebunt negotium vestrum fideliter promouere.

Continuato labore accessi ad deuotum filium sanctç Romanæ Ecclesiæ Dominum Regem Francorum, cuius, sicut Catholicum Principem decet, fidelis affectus, & prompta deuotio, personam vestram, & opus vestrum certa dilectione prosequitur, & sui sententiam jam operis exhibitione firmasset, nisi grauia eum impedimenta & causæ multiplices perturbassent. Dirigitur vobis nostro ministerio & suo spiritu dictata salutatio, sed signaculo prouidentiæ conscientiæ suæ liber tegitur, inuolutus donec oportunum tempus occurrat, quo vobis tanquam Patri, & sincerè dilecto, immò & diligenter electo, & commodè vobis conuenientes vterque vtiliter obedientiam suam & seruitium suum debita caritate cum triumpho iucunditatis exhibeat. Sed hoc ipsum per Dei misericordiam in ianuis est, quia inter ipsum & Regem Angliæ de reformatione pacis agitur, & in breui credimus terminari; quod inter manus virorum fidelium pro communi regnorum concordia deuotè & fideliter agitatur.

Factum est quod iussistis, quod ad me pertinuit sollicitus fui, & opus meum vobis certa & fideli narratione transmitto, & de statu & continentia vestra & sanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ recurrente dignationis pagina certificare desidero. Confidimus autem de diuinç pietatis adiutorio, quia conteret Dominus sathanam sub pedibus vestris velociter; & educet ad victoriam iudicium certum: & in iudicium iustitia conuertetur: vt iuxta illam sint omnes qui recto sunt corde. Scitote prætereà quòd Archiepiscopi & Episcopi omnes, & ecclesiæ Rectores in electione vestra vnanimiter consentiunt.

Epistola LAVRENTII *Abbatis Vvestmonasterij ad* ALIENOREM *Reginam Anglorum.* EPIST. 44.

AMANTISSIMÆ *Dominæ* ALIENORI *Dei gratià Anglorum Reginæ & semper Augustæ, Laurentius suus dilectus Abbas Vvestmonasterij modicum munus seipsum.*

Precatur vt Monacho Malmesburiensis Monasterij insolentiam compescat.

Virtus Principum in nullo clariùs elucescit, quàm si populis pacem, Ecclesijs libertatem, Monasterijs ordinem firmare studeant, & vitijs infligant disciplinam: Circa quæ, Dulcissima Domina, idcircò solertior esse debet vigilantia vestra, vt si quid propter absentiam serenissimi Domini mei Regis defuerit; industria prudentię pariter & prouidentiæ vestræ suppleat;* Debeo quidem in ecclesia Malmesburiensi mox contigisse dispendium, & honestatis iacturam: Iam enim secundò vel tertiò insurrexit filius in patrem, ouis in pastorem; adeò vt Monachi ordinis similiter & honoris obliti, & fræna ruperint obedientiæ, & Abbati suo debitum ius subtraxerint reuerentiæ. Nuper eò missi à Domino Archiepiscopo, Abbas sancti Albani & ego, quàm dilapidatum inuenerimus ordinem in prouincia vestra cùm placuerit monstrabimus. Iuxta Apostolum arguimus, increpauimus, obsecrauimus, oportunè importunè, donec spem aliquam pacis concepimus, sed *fallitur augurio spes bona sæpe suo.*

f. * video.

Emendationem námque promiserunt, satisfactionem obtulerunt & quantum æstimare licuit cum omni humilitate sese ad pedes Abbatis sui proiecerunt, sed facta sunt nouissima eorum peiora prioribus. *Expectauimus* ergo *pacem & non venit. Quæsiuimus bona, & ecce turbatio.* Expectauimus quidem vinea illa faceret vuas, & fecit labruscas; quoniam terra maledicta, quam tamen ille pius pater & mansuetus Abbas cum omni diligentia excoluerat, non dedit fructus suos, sed potiùs spinas & tribulos germinauit ei. Innotuit nobis, Pia Domina, pleniùs rei veritas per Abbatem ipsum, quem nuper præsentem vidistis, innotescat & nobis si placet zelus correctionis vestræ, & censura regię potestatis, quandoquidem & virtutibus reuerentiam, & flagitijs districtio-

Hierem. 14. 19.

nem consueuit irrogare. Et quoniam huiusmodi malitia per momenta temporum solet incrementum suscipere, zizania istud dum in herba est, antequam ad messem concrescat, eradicare curate:

Serò enim *medicina paratur,*
Dum mala per longas conualuere moras.

Epist. 35.

EPISTOLA

Leonis Papæ Noni ad Francos.

Galliæ Episcopos admonet vt festum S. Remigij Remens. celebrent.

LEO *Episcopus seruus seruorum Dei, Fratribus & filijs Catholicis per vniuersum Regnum Francorum constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem.*

Compertum Caritati vestrę credimus, quòd post consecrationem nostram, illam videlicet quâ benignitas Dei humilitatem nostram sanctæ Romanæ Ecclesiæ præesse voluit, Germaniam, Galliámque visitauimus, ac Remorum vrbem adeuntes maximo voto & summa deuotione Ecclesiam Beati Remigij (vt longè ante desiderauimus) Deo annuente, & eiusdem sanctissimi Viri patrocinantibus meritis, cum magna gloria dedicauimus; atque post consecrationem Ecclesiæ in eadem synodum celebrantes, plurima ad vtilitatem Christianę religionis necessaria consilio Coëpiscoporum nostrorum, assensu etiam & laude Cleri & populi, quorum innumera multitudo ad tantę deuotionis celebritatem confluxerat, statuendo confirmauimus. Quæ omnia capitulis digesta, inter canones haberi præcepimus, & posteà in omnibus synodis, quę habuimus, idipsum confirmare curauimus. Et quoniam Beatissimum Remigium gentis Francorum prædicatorem & Apostolum scimus, venerari & honorare illum, quem Dominus in terris & in cœlo mirificauit, prout possumus debemus, prę sertim cùm semper in nostro pectore inde ipsius amor feruentiùs ardescit, quòd pretiosissimum corpus ipsius sanctissimi viri proprijs manibus transferentes, in locum sibi prę paratum, miráque pulchritudine exquisiti operis decoratum reposuimus; vnde vestram admonere

monere volumus dilectionem, vt sicut nos in eius obsequijs perpendiatis gratulari, ita & vos causa nostri amoris, maximéque ex debito paterni honoris, solemnitatem eius, quæ est Kalendis Octobris celebrem habeatis: quia etsi alijs non est Apostolus, tamen vobis est. Nam primitiæ Apostolatus eius vos estis in Domino. Hunc itaque honorem Patri & Apostolo vestro exhibete, vt iuxta promissum Domini, longæui super terram viuere, & eiusdem Patris precibus ęternę beatitudinis fœlicitatem mereamini possidere. Valete.

EPISTOLA

Epist. 36.

Henrici II. Anglorum Regis ad Innocentium Papam II.

INNOCENTIO *Dei gratiâ summo Pontifici, Patri suo venerando,* HENRICVS, *eadem gratia Rex Angliæ, & Dux Normaniæ, Salutem & debitam obedientiam.*

Conqueritur de Hugone Archiepisc. quòd obedientiam ab Abbatibus exigat.

Conqueror apud paternitatem vestram de HVGONE Archiepiscopo Rothomagensi, qui personam meam conturbauit, & ducatum meum Normanniæ grauauit, & contra me, & dignitates, & statum Ducatus mei à patre meo, & ab omnibus antecessoribus meis, & à me ipso vsque ad nouissimum discessum vestrum de Normannia in pace habitos, & tempore Beatissimorum Romanorum Pontificum antecessorum vestrorum, & sanctorum Rothomagensium Archiepiscoporum prædecessorum eius, inconcussè, illibatéque possessos, vehementer & irreuerenter egit. In benedictionibus scilicet & extortis professionum scriptis, extra Ducatum meum, & prouinciam suam, ab Abbatibus meis Normanniæ, me inconsulto, vobis in Concilio querimonijs inde propositis, cùm eos in pace dimiserim quando nouissimè in Regnum meum transfretaui, & ipsum Archiepiscopum amicabiliter ad vos destinaui.

Attentiùs itaque suppliciter rogo paternitatem vestram, vt his & cæteris quæ contra honorem, & consuetudines, & dignitates regni mei, & ducatus mei spectare videritis, eo modo manum correctionis imponatis, tam de his qui fece-

runt, quàm de his à quibus exigitur vt faciant; ne, quod absit, insolitis nouitatibus, & consimilibus grauaminibus me ab amore, & fidelitate, & seruitio vestro vestrorúmque discedere cogatis, quoniam sine honore olim habito & debito terram tenere non possem, nec vllo modo à Baronibus & hominibus meis, sine quorum consilio & auxilio esse non possum, in huiusmodi vilitate & ignominia terram tenere ampliùs permittar, qui inde vehementer & frequenter improperant mihi & insultant, tanquam qui honorem pristinum, & Regni mei iura tam integrè semper hactenus conseruata, meo tempore tam negligenter & nimis remissè mihi surripi sustineam: nec vllo modo ampliùs adquiescent Barones terræ, me, & ipsum Archiepiscopum, in eadem terra cum pace vel amore remanere, nisi vos, & ipse, hæc & huiusmodi studueritis emendare. Quoniam si ipse Archiepiscopus in præsentia vestra dum Rothomagi fuimus super hac re verbum fecisset, ego in omnibus quæ Deum velle, & contra honorem meum non esse cognoscerem, adquieuissem. Qui itaque in his quæ ad Deum sunt, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ & vestræ personæ dignitatem, semper obedire paratus sum & fui, postulo mihi à vobis honorem debitum, & habitum hactenus integrè conseruari, ac de his de quibus prætaxatum est reuestiri. Conseruet autem Deus Apostolatum vestrum ad honorem suum & pacem Ecclesiæ suæ.

Epist. 37.

EPISTOLA

Innocentij Papæ II. ad Hugonem Archiepiscopum Rothomagensem.

Vt nonnihil iuris Ecclesiastici Regi deferat exhortatur.

INNOCENTIVS *Episcopus seruus seruorum Dei, Carissimo Fratri* HVGONI *Rothomagensi Archiepiscopo Salutem & Apostolicam benedictionem.*

Quemadmodum sit concedendum Regibus, & terrarum Principibus, quorum potestate ac iustitia Dei Ecclesia & Christianus Populus proteguntur, prout credimus, tua Fra-

ternitas non ignorat. Cæterùm Carissimus filius noster Rex Anglorum HENRICVS, prout accepimus, est aduersum te grauiter indignatus, quòd contra consuetudinem suam, & aliorum Ducum Normanniæ, à quibusdam Abbatibus professionem & obedientiam suscepisti. Quod profectò quamuis iustum fuerit, & nobis in Concilio Rhemensi mandatum: pro eius Caritate à rigore iustitiæ aliquando condescendere debemus, & pro tempore ipsius voluntati assensum præbere. Credimus enim, sicut nostris auribus intimatum est, & nos ei per scripta nostra mandauimus, quoniam si ei detuleris, quod ad honorem & ius Rothomagensis Ecclesiæ pertinet, cum plenitudine gratię suę imposterum obtinebis. Vnde fraternitatem tuam rogamus atque mandamus, quatenus de Abbatibus illis eius voluntati consentias, & si quem de Abbatibus ligasti, absoluas.

EPISTOLA

Epist. 38.

Gualteri de Mauritania Episcopi Laudunensis.

EPISTOLA I.

MAGISTRO GVILLELMO *Monacho* GVALTERVS DE MAVRITANIA *salutem.*

Effectus Baptismi non pendet ab inæqualitate meritorum Ministri.

Dixistis quòd non credatis firmiter peccatorum remissionem conferri paruulis ante tempus discretionis ab hæretico Christi baptismo baptizatis. Indubitanter verò credendum est Christum æqualiter in dispensatione suorum Sacramentorum per quoscumque ministros operari. Quis enim dubitet hæreticum, qui per ignorantiam ab Ecclesiâ ordinatur, & Catholicum se esse simulat, in administratione sacramentorum æqualem Catholicis habere potestatem; cùm ipsa veritas dicat: *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt facere nolite.* Matt. 23. 2. Quod non dixisset Dominus, nisi Pharisæi, quamuis Christum persequentes, veritati non crederent, tamen eamdem quam & Moyses haberent in sacramentis potestatem. Iudas

quoque fur & proditor inter Apostolos potestatem dæmones expellendi, & morbos curandi, & posteà ligandi & soluendi recepit à Domino. Nec legimus eum hanc amisisse quamdiu fuit cum Domino, quamuis Dominum prodere moliretur. Caïphas quoque nequam Pontifex cùm tractaret de morte Domini ex officio Pontificatus prophetauit. Sic igitur cùm occultus hæreticus in Ecclesiâ ordinatur, & iuxta potestatem quam in ordinatione suscepit, & iuxta institutionem Ecclesiæ diuina celebrat sacramenta, quis audeat affirmare sacramenta ab hæretico celebrata esse minus sancta & efficacia, quàm ea quæ fuerunt ab Apostolo Petro celebrata? Alioquin veram non haberent Scribæ & Pharisæi æqualem Moysi potestatem.

Præterea hoc attendite in sacramentis Ecclesiasticis qualescumque sint ministri, solus Deus inuisibile donum gratiæ spiritualiter operatur, non illi per quos sacramenta dispensantur. Quod Dominus in libro Numeri declarauit de Aaron & filijs eius, sic dicens: *Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Sacramenta quoque solius Dei sunt, non eorum per quos dispensantur. Quis enim homo sanæ mentis audeat dicere: Hic Baptismus meus; Hæc Confirmatio mea? Cùm ergo sacramenta solius Dei sint, & talia qualis est ille cuius sunt, non quales illi per quos administrantur: manifestum est Deum, qui totius generis auctor est & largitor, eamdem sanctitatem & efficaciam suis conferre sacramentis, & per ea æqualem præstare gratiam baptizatis paruulis per quoscumque ministros. Absurdum est enim dicere, quòd Christus remissionem præstet paruulo per Petrum baptizato, & non ei quem ipse Christus baptismo suo baptizat per ministerium hæretici, vel etiam ipsius Iudæ proditoris. Iam enim videtur ministri fides Christo suffragari, sine qua nil conferre possunt paruulis. Etiam indubitanter prodesset vel noceret baptizatis baptismo Christi diuersitas baptistarum, ita vt meliùs essent baptizati per baptistam fidelem, & peiùs per infidelem, etiam illi qui essent à fidelibus baptizati non irrationabiliter præsumendo de fide & sanctitate suorum baptistarum, dicere possent: *Ego sum Apollo, ego Cephæ*. Sed de tali

6. 27.

1. Cor. 1. 12

præsumptione Corinthios reprehendit Apostolus.

Fateamur igitur æqualiter inundari paruulos Christi baptismo, per quoscumque ministros baptizatos. Ait enim Augustinus: Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: *Hic est qui baptizat*, Nicolaus quoque ad consulta Bulgarorum sic dicit: A quonam nescitis, vtrum Christiano an Pagano multos in patria vestra baptizatos asseritis, & quid inde agendum sit consulitis. Hi profectò si in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sint. Vnum quippe & idem est, sicut exponit Ambrosius.

Prætereà quod per quemque baptistam baptismo Christi baptizantem conferat dona suæ gratiæ Spiritus sanctus, nisi infidelitas, vel alia baptizati peruersitas impediat, testatur Isidorus dicens: Romanus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat Nec vos moueat quòd Simoni Mago à Philippo baptizato nil profuit baptismus Christi, & Paulo ab Anania baptizato profuit. Nec ideo dicatis Deum inæqualiter per diuersos ministros in sacramentis suis operari. Non enim ideo dicimus Deum in baptismo suo per quoscumque ministros celebrato æqualiter operari, quòd omnes baptizati veniam peccatorum inde consequantur, sed quia in similibus personis baptizatis per quoslibet ministros æqualiter operatur Spiritus sanctus. Iustis scilicet qui baptizantur gratiam conferendo tam per malos quàm per bonos, iniustis autem omnibus gratiam subtrahendo tam his qui à Catholicis sacerdotibus, quàm eis qui ab hæreticis baptizantur. Inueniuntur tamen nonnullæ auctoritates Romanorum Pontificum, qui videntur asserere quòd baptismus Christi per hæreticos consecutus nihil conferat baptizatis. Quibus supersedendum iudicaui, cùm prædictę auctoritates magis consentiant rationis. Vale.

Epist. 39.

EPISTOLA II.

Gualteri Episcopi Laudunensis.

Agit de Incarnationis mysterio.

GALTERVS *omnibus in fide Catholica sanam intelligentiam.*

Quia frequenter solet contingere quando aliqua festinanter proferuntur, & cursim, vt aliter prolator & aliter auditor intelligat. Idcircò mihi placuit explicare quædam verba ad vnionem Diuinæ & humanæ naturę pertinentia. Comperi enim quosdam quasi de verbis illis malè sentiant latenter susurrare. Sunt autem hæc verba: ASSVMPTVS HOMO EST DEVS, & similia. Pauca ergo de mysterio Incarnationis ad quod hæc verba pertinent præmittamus.

Cùm genus humanum in vtraque natura sua, id est corpore & animo, corruptionem & originalis peccati maculam contraxisset, Vnigenitus Dei Filius, coæternus & æqualis Patri per omnia, & cum Patre idem Deus, & humani generis maculam mundaret, assumpsit in vtero Virginis totum hominem, id est corpus & animam, vt per naturam nostram quam assumpsit nos redimeret. Assumptio autem illa facta est tam miro & ineffabili modo, vt Creator, id est, Dei Verbum, & creatura, id est assumpta humanitas, in eandem vnirentur personam, ita tamen quòd assumens natura, id est, Verbum, non est assumpta humanitas, nec in ipsa aliquatenus immutata, nec vllo modo imminuta. Similiter assumpta humanitas non est assumens Diuinitas, nec in eam est conuersa, sed vtraque in integritate suę proprietatis sine omni versibilitate perseuerant: quamuis vna non sit altera; tamen sicut anima & corpus sunt vna pars hominis & vnus homo, ita Diuinitas & humanitas sunt vna pars & vnus Christus, id est Verbum humanatum. Vnde Augustinus: Vna pars est Deus & homo, & vterque est vnus Christus IESVS; vbique est per id quod Deus est; in cœlo tamen per id quod homo est. Hæc autem persona est in sancta Trinitate, & idem Deus cum Patre. Iuxta illud: *Vita æterna est, cognosce-* Joan. 17. 3.

re te vnum Deum, & quem misisti IESVM *Christum.* Est etiam verus homo propter assumptam humanitatem, iuxta illud: *Verbum caro factum est.* Hîc enim caro pro homine accipitur: *Ioan.1.14.* nam ipse Dei Filius à Patre genitus ab æterno, in tempore natus est ex Virgine, in ea carnem assumendo, quod declarauit Angelus sic dicens ad Mariam: *Quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei.* *Luc.1.35.* Quem secutus Origenes ait: *Patris* vnigenitus Filius ex Virgine generatus est. Augustinus: Ingressus est vterum virginis Dei Filius, vt iterum nasceretur. Suscepit totum hominem qui à Patre habebat plenissimam Deitatem. Ex his patet quia eadem persona, id est, verbum humanatum, Deus est verus, & homo verus, & Dei Filius, & hominis Filius. Et quamuis in hac vna & eadem persona aliud sit assumens Verbum, & aliud assumptus homo, id est, corpus & anima, tamen non est alia persona Verbum, & alia persona humanitas: nec alius verbum per assumptionem carnis ex Maria generatum, & alius homo quem assumpsit, nec alius Filius Dei, & alius Filius hominis; siue per Filium hominis intelligamus Verbum ex MARIA generatum, siue hominem assumptum. Velut in alio homine non est alia persona corpus, & alia anima; nec alius homo corpus, & alius anima; sed sicut corpus & anima sunt eadem persona & idem homo, & idem Filius. Vnde Augustinus: Sicut non alius homo corpus & alius animus, sic post partum virginis non alius Dei Filius & alius hominis, sed idem Christus Dei Filius & hominis; sed sicut in vno homine aliud animus, sic in vno mediatore aliud Dei, & aliud hominis Filius; sed idem tamen, & non aliud Dei quàm hominis Filius.

His pręmissis significationes nominum ad Incarnationem pertinentium breuiter exponamus. Christus nomen Verbi ex temporali assumptione hominis: Christus enim græcè, Messias hebraïcè, vnctus latinè interpretatur; Filio autem Dei nullius gratiæ vnctio conuenit ab æterno, sed propter assumptum hominem in tempore in quo plenitudo gratię redundauit. Christus, id est vnctus, dicitur. Vnde Augustinus: Quid est homo? anima habens corpus. Quid est Christus? Verbum habens hominem. Et quamuis Verbum Christus,

id est vnctus, appelletur, tamen nihil accreuit ei, nec aliqua gratia collata fuit ei, sed tantummodò homini quem assumpsit. Et quamuis propter incarnationem ex tempore Christus appelletur, tamen hoc nomine significare possumus Dei verbum, quando etiam de æternitate eius loquimur, hoc modo. *Christus fuit semper & est æternus*: nec per hoc affirmamus Filium Dei semper fuisse hominem, sed eum, qui homo est factus ex tempore, affirmamus semper fuisse.

Sola humanitas aliquando appellatur Filius hominis iuxta illa præmissa verba Augustini. Aliud est Dei Filius, & aliud hominis Filius. Aliquando verò Verbum appellatur Filius
Ioan.3.13. hominis, ideò quia carnem assumpsit in Virgine. Quod ipsa Veritas insinuat dicens: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit Filius hominis qui est in cælo*, Hîc enim per Filium hominis Verbum humanatum, id est Dei Filius, debemus accipere, qui vbique præsens erat, non corpus & animam, id est assumptum hominem, qui nondum in cœlum ascenderat, nec assumpta caro vbique præsens erat: quia loca permutando de loco ad locum recesserat. Quod monstrat Do-
Ioan.11.15 minus ita loquens ad Apostolos: *Gaudeo propter vos quia ibi non eram.* Et hoc idem monstrat Angelus mulieribus ita di-
Marc.16.6. cens: IESVM *quæritis crucifixum; surrexit non est hic.* Vnde Gregorius. Non est hîc per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deerat per præsentiam maiestatis. Homo aliquando solam humanitatem nominat iuxta hæc verba Leonis.
Psal.86.5 Verus homo vbi vnitus est Deo aliquando est nomen Verbi incarnati, non solius humanitatis, iuxta illud: *Homo natus est in eâ: & ipse fundauit eam Altissimus.* Hîc enim per hominem intelligitur Dei Filius ex tempore humanatus, cuius altitudo præcellit omnia, & est creator & fundator Ecclesię. Iuxta quam significationem ait Leo: Dicimus Christum Dei Filium natum de Deo Patre sine initio temporis; eundémque hominem verum natum de Matre homine in plenitudine temporis.

Iam nunc restat inquirere quid in persona Christi assumptus homo significet. Cùm igitur in persona Christi duæ sint naturæ, scilicet Diuina assumens, & humana assumpta, Diuina

uina assumptus homo vocari non potest: ipsa enim non est assumpta, sed assumpsit hominem. Similiter persona Christi, in quâ vnitæ Diuina natura & humana, assumptus homo vocari non potest. Non enim persona Christi assumpta, sed in ea humanitas sola assumpta est. Liquet igitur cur humanitas sola, id est anima & corpus, quæ à Verbo assumpta sunt, assumptus homo appellatur. De hoc autem homine assumpto quidam imperiti, vt non dicam insensati, audent dicere, quòd sit Deo coæternus; quòd anima quæ Verbum assumpsit, omnia & seipsam creauerit. Nec sufficit eis hoc verbis affirmare, sed ad seducendam simplicitatem minus eruditorum errores suos audent scripto committere, & peruersâ expositione scripturarum, quas non intelligunt, confirmare. Quorum stultitia manifestis authoritatibus facilè conuincitur. Apostolus enim de Christo ait: *Qui factus est ex semine David secundùm carnem.* Non est ergo æterna caro quam assumpsit Verbum, cùm facta sit & creata. Vnde Augustinus: Non susceptam in Christo carnem perpetuitate Diuinæ generationis extrahendo. Et Leo Papa: Non animam quæ antè extitisset, nec carnem quæ non materni corporis esset, accepit: natura quippe nostra non sic assumpta est, vt priùs creata pòst assumeretur, sed in ipsâ assumptione crearetur. His authoritatibus liquet hominem, quem assumpsit Verbum, non esse creatorem aut æternum. *Rom.* 1. 3.

Iam nunc ad exponendas propositiones, de quibus me malè sentire quidam æstimant, veniamus. Hæc propositio: *Assumptus homo est Deus*, iuxta vsum locutionum similium exponi potest hoc modo: Homo quem assumpsit Verbum, id est corpus & animam, est Deus, id est assumens Diuinitas. Et hunc sensum quidam imperiti, de quibus supra mentionem fecimus, affirmant esse verum. Et quia tanto errori eorum contradico contra me murmurant, & de expositione prædictæ propositionis me malè sentire dicunt. Nunc autem audiant omnes qui volunt, & reprehendant si possint. Sæpè dixi & adhuc dico, & liberâ voce pronuncio, falsum esse quòd homo assumptus sit Deus in hoc sensu, assumpta humanitas est assumens Diuinitas: quamuis enim hæ duę naturæ in eadem persona sint vnitæ, tamen sicut supra dictum Quædam sibi obiecta diluit.

est, vna non potest mutari in alteram, nec vna earum aliquo modo altera potest esse; vnde Hieronymus ait: Deus est Verbum, non caro quam assumpsit. Licet autem superiorem sensum prædictæ propositionis non approbem, tamen propter vnionem assumpti hominis & Verbi assumentis, non nego quin veraciter exponi queat prædicta propositio, sed aliter quàm superiùs. Si enim Dij appellantur homines ad quos factus est sermo Dei, multò magis dici potest assumptum hominem esse Deum: idcircò quòd illæ duæ naturæ sint vnitę in vna eadémque personâ Christi, quæ est verus Deus, nec tamen recolo hanc propositionem in aliquo authore inuenisse, sed multas alias reperi ex quibus conijcitur cur dici possit, Assumptus homo est Deus, etsi nusquam possit inueniri. Dicit enim Augustinus: Gloriam suam dicit ille Deum quem sic suscepit Verbum, vt similis cum illo Deus fieret. Et alibi: Quæ bona opera præcesserunt quibus mereretur iste homo vna fieri persona cum Deo? nempe ex quo homo esse cœpit, non aliud esse cœpit quàm Dei Filius. Ad similitudinem harum locutionum potest etiam dici cur assumptus est homo Deus, nec tamen propter hæc verba vel istis similia aliquatenus concedendum est, cur humanitas assumpta, sit assumens Diuinitas, & cur assumptus homo sit æternus aut creator. Hoc autem ideò de assumpto homine toties replico, quia ad nostras manus venerunt quædam litterę nullius authoritatis nomine prænotatæ, quę affirmant assumptum hominem non solùm esse Deum, sed insuper Deo coæternum, & animam quam assumpsit Verbum, rerum omnium & sui ipsius extitisse creatricem: quod nemo Catholicus recipere debet, sed vt rem profanam & hæresim manifestam respuere & prorsus abdicare. Valete.

EPISTOLA III.

Epist. 40.

Gualteri Episcopi Laudunensis.

Theodorici sententiam, quòd essentia Dei vbique non adsit, explodit.

MAGISTRO THEODORICO GVALTERVS *salutem.*

Peruenit ad nos quod dicere soleatis, essentiam Dei non vbique adesse. Quod de vobis credere non potui, cùm plures auctoritates tam veteris quàm noui Testamenti Deum vbique præsentem, & totum esse attestentur. Quia verò asserunt quidam imperiti, quòd Deus vbique tantummodò potentialiter non essentialiter, idcircò contra eorum errorem partim rationibus quas inuenire potui de natura Dei incomprehensibili, partim auctoritatibus confirmare proposui. Quòd Deus essentialiter vbique sit, in multis locis scripturarum inuenitur. Quòd Deus vbique præsens & totus est, nec æstimo esse aliquem qui verbis istis contradicat. Si autem Deus vbique præsens & totus est, tunc non solùm potentialiter vbique est, sed etiam eius essentia vbique est. Non enim verum esset Deum præsentem & totum vbique esse, quia suam potentiam vbique exerceret, nisi etiam eius essentia vbique præsens esset. Sicut non est verum de aliquo Rege potentissimo, quòd vbique sit præsens & totus suis in ciuitatibus omnibus, quamuis voluntatem suam per totum Regnum suum potenter exerceat. Constat ergo quòd essentia Dei vbique est, cùm ipse Deus vbique præsens & totus sit. Si verò essentia Dei vbique est, tunc Deus essentialiter vbique est.

Prætereà quicumque negant in multis & diuersis locis esse diuinam essentiam, hæc attendant. In vtero Virginis conceptus est Dei filius, qui cum Patre idem est Deus, ibique humanitati quam assumpsit vnita est diuina essentia, quod nemo sanæ mentis denegabit. Constat itaque quòd tunc in terra fuit Deus essentialiter, nec tamen à cœlo recesserat Deus. Quod Romana synodus confirmat his verbis: Si quis dixerit quia in carne degens Dei filius, cùm esset

in terra, in cœlo autem cum Patre non fuit, anathema sit. Sicut autem in cœlo essentialiter erat Dei Filius quando præsentiâ corporis assumpti & diuinitatis in terra fuit, sic quoque in terra est præsentiâ diuinitatis, cùm in cœlo sit ad dexteram Patris præsentiâ corporis & diuinitatis. Quod ipse in cœlum coram Apostolis ascensurus declarauit dicens: *Vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Quæ verba exponit Gregorius sic: Verbum incarnatum manet & recedit; recedit corpore, manet diuinitate. De ipso quoque Dei Filio dicit Origenes: Verbum Dei vnigenitus vbique totus est & in cœlo & in terra, & apud Patrem & in Virgine; & non diuiditur neque in partes efficitur, sed totum totus tenet, totum implet. Cùm autem constet Dei filium qui est Deus, & vt dicam expressiùs, qui est ipsa diuina essentia, in cœlo & in terra essentialiter fuisse, vel esse in præsenti, quæ ratio est cur magis in illis mundi partibus esse concedatur, quàm in aëre, & in mari? Vbicumque autem est Dei filius, necessariò est Pater & Spiritus sanctus; cùm sancta Trinitas tota sit inseparabilis.

Matt. 28. 20.

Nec solum apparet ex præcedentibus vbique esse diuinam essentiam, sed etiam ex sacris scripturis. Ipse quippe Deus per os Prophetæ sic loquitur: *Cælum & terram ego impleo*: & Dauid: *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.* Et Paulus in Actibus Apostolorum: *In quo viuimus, mouemur, & sumus.* & Leo Papa: Cùm ad considerandum Deum aciem mentis intendimus, discedat à corde quod spatio extenditur, quod fine concluditur, & quicquid nec semper nec vbique totum est. Augustinus: vt eum amitteremus non eius absentia qui vbique est, sed nostra fecit auersio Hieronymus: Nunquid localis est Deus? & localis est & non localis: localis est ad se venientibus; & non localis est, quia vbique est. Cassiodorus: Adest per ineffabilem naturam suam vbique totus cuncta penetrans & continens, nec more creaturarum vt alibi sit & aliunde discedat.

Iere. 23. 24.
Psal. 138. 8.

Sufficiunt hæc ad confutandum errorem eorum qui diuinam essentiam vbique adesse negant, ad confirmandam contrariæ sententiæ veritatem, quam breuiter subnotaui. Deus est quædam essentia incorporea, indiuisibilis, penitus sim-

plex; quæ proculdubio est in mundo quem creauit, dicente Euangelista: *In mundo erat, & mundus eum non cognouit.* Nec aliqua est particula mundi, in qua non sit diuinæ maiestatis præsentia. Vnde liquet quòd omni creaturæ adest Deus essentialiter, & in ipso est omnis creatura, dicente Apostolo: *Ex quo omnia, & per quem omnia.* Licet autem sit vbique, id est in omni loco, non tamen in loco, sed sine loco est. Vnde Augustinus: Intelligamus Deum quantum possumus sine situ præsentem, sine loco vbique totum. Non igitur est localis, sed incircumscriptibilis, quia cùm vbique sit, in nullo loco inclusus continetur. Nec reperitur locus canonicæ scripturæ, qui huic veritati contradicat. Si quis vero propter quorumdam locorum immunditiam abhorret credere quòd vbique sit Deus, sciat quòd ita præsentialiter omnibus locis adest, quòd tamen nullam ex eorum propinquitate contrahit maculam, nec suæ gloriæ patitur detrimentum, dicente Augustino: Qui cum illo non est, de quo dicitur: *Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades?* Cum illo totum est, sed non sic est cum illo, vt aliquam ex his quæ creauit contagionem, aut eorum indigentiam patiatur. De diuina essentia quæ vbique est, ista sufficiant. Illos verò qui de Deo turpiter & irrisoriè loqui solent, moneo vt resipiscant. Si enim contra mortales dominos proferre turpia non audemus, quantò magis cauendum est, ne de Deo turpia, & irrisoria proferamus. Vale.

Ioan. 1. 10.

Rom. 11. 35

Psal. 138. 8.

Epist. 41.

EPISTOLA IV.

Gualteri Episcopi Laudu.

MAGISTRO ALBERICO GVALTERVS *salutem.*

Confutatur Albericus Christum asserens mortẽ non timuisse nec fuisse contristatum.

Asseritis, vt quidam dicunt, Saluatorem nostrum nullo modo timuisse mortem, nec esse contristatum imminente sua passione, nec esse turbatum. Quia verò in hoc à vobis dissentio, quid inde credam vobis explanare proposui; vt si à

veritate deuio, à vobis corrigar cum amore. Credo Dominum Christum (qui, vt ait Leo, in ſe ſuſcepit omnia infirmitatis noſtræ, præter peccatum) timuiſſe mortem, & eſſe contriſtatum, & conturbatum. Ipſe enim dicit: *Anima mea turbata eſt, & quid dicam?* In reſurrectione quoque Lazari: *fremuit ſpiritu & turbauit ſemetipſum.* Hieronymus ſic ait: *Cor meum conturbatum eſt*, id eſt ſecundùm hominem, ſed diuina virtute confirmatum & confortatum eſt. Nam & Euangeliſta inquit, *Angelus aſcendens confortabat eum.* Liquet his auctoritatibus Dominum conturbationis moleſtiam ſuſcepiſſe, nec tamen credimus ex ipſa conturbatione eum aliquam peccati maculam contraxiſſe, nec obliuionis defectum incurriſſe. Quòd autem contriſtatus ſit, Matthæus inſinuat, dicens: *Cœpit contriſtari, & mæſtus eſſe.* Ipſéque ait: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Et beatus Ambroſius de infirmitate Chriſti loquens ait: Triſtitiam prædico, quia crucem prædico. Et Auguſtinus: Triſtitiam ſic aſſumpſit, quomodo carnem. Si enim non fuit triſtis cùm Euangelium dicat; Triſtis eſt anima mea: ergo & quando dicit: *Dormiuit* IESVS, non dormiuit Ieſus. Ergo triſtis fuit, ſed voluntate triſtitiam ſuſcepit veram. Et Hilarius ait: Non erat ſine perturbatione, qui infirmitatem & triſtitiam fatebatur. Et Leo Papa de Chriſto: Nec quia in illo omnia erant plena ſacramentis, ideò aut falſis lacrymis fleuit, aut mendaci eſurie cibum ſumpſit, in noſtra mœſtitudine contriſtatus, in noſtro dolore eſt crucifixus. Nec moueant vos verba Hieronymi, quibus videtur affirmare Dominum non eſſe contriſtatum, quæ ſunt hæc: Ne paſſio in illius animo dominaretur, propter paſſionem cœpit contriſtari. Aliud eſt enim contriſtari, aliud incipere contriſtari. Sic Hieronymus. Sed ſciendum eſt, quòd quamuis hoc dixerit, non tamen triſtitiam ab eo ſeparauit; ſed eum contriſtatum verbis ſequentibus affirmauit; addidit enim: Contriſtabatur propter infœliciſſimum Iudam, & ſcandalum Apoſtolorum. Nos igitur tot apertis teſtimoniis Euangelium, & ſanctorum Patrum fidem adhibentes, credimus Saluatorem noſtrum eſſe contriſtatum & conturbatum. Nec aliquas auctoritates reperimus quæ apertè contradicere huic veritati videantur.

Ioan. 12. 27.
Ioan. 11. 33
Luc. 22. 43.
Mat. 26. 37.
Ibid. v. 38.

De timore autem Domini diuersas & quasi contrarias auctoritates inuenimus; quarum quædam videntur timorem Domini asserere, aliæ remouere. Nam quòd Dominus ti- *Marc. 14.*
muerit insinuat Euangelista, dicens: *Cœpit pauere & tædere.* *33.* *Psal. 54. 6*
Hieronymus quoque ex persona Domini sic ait: *Timor & tremor venerunt super me.* Timor animi & tremor corporis: Hilarius verò super illum versum: *Insuper & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei*: sic ait: Si alibi Dauid ait: *Ibid. 54. 6*
Mortis metus cecidit super me; & operuerunt me tenebræ, rectè hæc tenebra ex timore mortis veniens, quam nimiam fuisse in filio Dei non conuenit, nec nox, sed quasi nox appellatur. Beatus quoque Leo de Christo sic ait: Per omnia incrementa corporea in virum perfectum veri hominis natura profecit, non sine fletu miserationis, non sine pauore formidinis. Hæ ergo auctoritates manifestè indicant Saluatorem ex veritate assumptæ humanitatis timuisse.

Inueniuntur autem aliæ siue prædictorum, siue aliorum Auctorum quæ videntur ab eo timorem passionis penitus remouere. Beatus Hieronymus sic ait: Erubescant qui putant Saluatorem timuisse mortem & passionis pauore dixisse: *Pater si fieri potest transeat à me calix iste.* Post biduum tradendum se vt crucifigeretur nouit, & tamen non trepidus fugit, in tantum vt cæteris ire nolentibus pergat intrepidus. Beatus etiam Augustinus infirmos in se præsignans ait: *Matt. 26. 39.*
Transeat à me calix iste. Non enim timebat Dominus pati tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Beda quoque sic ait: Transferri à se calicem postulat, non quidem timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. Hæ posteriores auctoritates affirmant Dominum mortem non timuisse, & prioribus videntur repugnare; vnde quidam arbitrantes has superioribus esse contrarias diuersa sentiunt; alij autem credunt Dominum timuisse, alij non timuisse. Ego autem æstimo has omnes auctoritates veras esse; & licet verbis dissentire videantur, in sensu tamen non arbitror dissentire, sed potiùs credo eas secundùm vsum loquendi prolatas, & de diuersis timoribus agere, & nil nisi quod verum sit affirmare.

Dicendum ergo de diuersitate timorum, quorum alter in Christo fuit, alter esse non potuit. Est vnus timor de morte corporali, siue de alia temporali aduersitate proueniens, qui quandoque tam vehemens est, & intantum subiugat rationem, vt hominem contempto Domini præcepto inducat in peccatum grauissimum. Pro tali siquidem timore negauit Petrus se nouisse Dominum, qui priùs cum eo in carcerem & in mortem ire promiserat. Pro tali etiam timore multi fideles à fide recesserunt, cùm pro fide trucidari Martyres aspicerent. Quicumque autem hunc timorem habuerit, de illo veraciter dici non potest iuxta aliquem vsum loquendi, quòd non timuerit. Est alius timor moderatus, qui pro morte imminente naturaliter inesse solet omni homini, etsi modum non excedat, sine peccato est: quemadmodum fames, & sitis, & alia naturalia: tali timore moderato Helias Propheta timuit, quando timens crudelitatem Iezabel in speluncis latuit. Nec in eo tamen fuit timor vehemens; non enim propter hunc à lege Domini declinauit. Paulus quoque tali timore timuit, quando timens ne à Romano Præside traderetur Iudæis occidendus, Cæsarem appellauit. Nec tamen timor vehemens in eo præualuit, qui in fide perseuerans passionem fortiter tulit. Quando autem homo aliquis caret timore vehementi, & timet timore moderato, iuxta communem loquendi vsum solent homines ita loqui, vt ipsum indifferenter affirment timere & negent. Alij enim attendentes quòd homo ille contristatus est, & tormentis imminentibus trepidat, credunt & affirmant quòd mortem verè timeat, & hoc est verum qui timet timore moderato. Alij verò attendentes quòd posset aufugisse si vellet, & mortem euasisse, dicunt quòd mortem non timeat. Nam aufugisset si timeret; & hoc quod isti dicunt verum est, quia non timet timore vehementi. Itaque iuxta hunc locutionis modum, verum est Saluatorem timuisse mortem, quam sicut verus homo naturaliter & moderatè timuit. Verum est igitur quòd dicit Euangelista: *Cœpit pauere & tædere.* Et quod alij sancti dicunt, qui affirmant Dominum timuisse. Quia verò Dominus caruit timore vehementi, & vt Patris compleret voluntatem, passioni se obtulit, idcirco iuxta vsum loquendi

loquendi verum est etiam quòd non timuit mortem, sicut testantur alij Auctores quorum verba superiùs apposui. Et cùm quidam Auctores dicant, *Dominus mortem non timuit*: alij verò dicant, *Dominus mortem timuit*: in sententia non discrepant; licet eorum verba repugnare videantur. Nam, vt supra dictum est, verum est eum timuisse, quia timore moderato timuit, & verum est iuxta vsum loquendi eum non timuisse, quia timore vehementi non timuit. Sed falsum est dicere quòd nullomodo timuerit. Vale.

EPISTOLA V.

Epist. 41.

Gualteri Episcopi Laudunensis.

MAGISTRO PETRO *Monacho* GVALTERVS *Salutem.*

Petrum Abaelardum qui nonnulla fidei Catholicæ haud consona docuerat, sugillat.

Quidam discipuli vestri subtilitatem & sapientiam vestram, sicut iustum est, latè & gloriosè prædicantes, affirmant inter cætera vos in tãtum esse rimatum sanctæ Trinitatis profunda mysteria, quòd perfectè & ad plenum cognoscatis, qualiter tres personæ sint in vna diuina essentia, & in personarum pluralitate vnitas diuinæ essentiæ. Dicunt etiam quòd ad plenum differere, & alijs intimare soleatis, qualiter à Patre sit genitus Filius; & qualiter Spiritus sanctus procedat ab vtroque. Solet autem frequenter contingere, quòd discipuli discordent à sensu magistrorum, siue per imperitiam verba eorum malè exponendo, siue ad ostensionem sui aliquas nouitates inducendo, quas causâ maioris auctoritatis magistris suis licet ignorantibus consueuerunt ascribere.

Ego igitur hoc attendens, ea quæ supra diximus à discipulis vestris prædicari, nullatenus ascriberem vobis, nisi quòd ad oculos nostros peruenit pars prima cuiusdam tractatus vestri, quam librum theologiæ appellatis, in qua parte satis confidenter de distinctione & proprietatibus personarum differendo promittitis in parte posteriori exponere modum generationis Filij à Patre, & processionis sancti Spiritus ab vtroque: vbi etiam quædam legi quæ à consuetudine scri-

ptorum orthodoxorum diſcrepant, velut illud quod in prologo poſuiſtis, in hæc verba: Summam quaſi diuinæ ſcripturæ introductionem conſcripſimus, non nos tam veritatem docere promittentes, quàm opinionis noſtræ ſenſum quem efflagitant exponentes: hoc in tractatu veſtro legi. Quis autem orthodoxus de fide Catholica tractaturus, non veritatem, ſed ſenſum opinionis ſuæ promittat exponere? Quis etiam audiens non veritatem, ſed opinionem promitti, fidem audeat ſequentibus adhibere? Quædam etiam ibi legi quæ videntur à fide Catholica diſcrepare; vbi ſcilicet maiorem omnipotentiam eſſe Patris, & Filij minorem, videmini affirmare his verbis: Si potentiam tam ad naturam ſubſiſtendi, quàm ad efficaciam operationis referamus, inueniemus ad proprietatem perſonæ Patris ſpecialiter attinere potentiam, quæ non ſolùm cum cæteris duabus perſonis æquè omnia efficere poteſt, verùm etiam ipſa ſola à ſe non ab altero exiſtere habet: & ſicut ex ſe habet exiſtere, ita etiam ex ſe habet poſſe. Cæteræ verò perſonæ ſicut ab ipſo Patre habent eſſe, ita & ab ipſo habent poſſe quod volunt efficere. Et poſt pauca: Per Filium quippe intelligimus diuinam Sapientiam; Sapientia autem cùm ſit quædam potentia diſcernendi, ſcilicet quaſi quædam portio eſt diuinæ omnipotentiæ, ſicut quilibet filius quædam propriè patris portio eſſe dicitur. Hæc verba in tractatu veſtro legi. In quo etiam auctoritate Martini Epiſcopi conamini aſtruere, quòd omnipotentia Patris conſiſtat in vtroque.

Quis autem ex verbis veſtris diligenter attendens nequeat manifeſtè concipere, quòd omnipotentiam dicitis Patri conuenire, non ſolùm in hoc quòd omnia facere poteſt, ſed inſuper in hoc quòd ex ſe habet exiſtere & poſſe, non ex alio. Si verò in his duobus conſiſtit omnipotentia Patris, tunc nimirum Filius qui de alio eſt cùm altero de prædictis duobus careat, id eſt non à ſe eſſe vel poſſe habeat, ſed à Patre, & alterum ſolummodò habeat, id eſt poſſe quemcumque quodcumque vult efficere, inæqualem & minorem habet potentiam, &, ſicut verba veſtra teſtantur, partialem, velut cùm humana potentia, partim ex diuinis, partim ex ſtrenuitate proueniat; profectò minoris eſt potentiæ, qui

solas habet diuitias, & maioris qui cum strenuitate æquales possidet diuitias. Est autem nefas affirmare Patris maiorem & Filij minorem esse potentiam, cùm Patri sit æqualis Filius, veritate testante, quæ ait: *Ego & Pater vnum sumus.* Et Apostolo dicente: *Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo.* *Ioan. 10. 30.* *Philip. 2. 6.*

Nunc autem interpositis his, ad ea redeamus de quibus cœpimus superiùs. Inspecto siquidem Tractatu vestro, in quo proprietates personarum distinguere, & generationem Filij, & processionem Spiritus exponere, confidenter promittitis, cùm promissiones vestræ dictis discipulorum vestrorum consonarēt: ferè compulsus sum credere illius iactantię, vt non dicam vesaniæ, originem à vobis processisse. Sed rursus compellor non credere cùm sapientiam vestram & modestiam considero, quæ nollet aliquatenus à scriptis canonicis deuiare, nec tantis & manifestis auctoritatibus obuiare, quæ affirmant homines in hac vita non posse peruenire ad perfectam & plenam sanctæ Trinitatis notitiam. Vnde Dominus loquens Moysi ait: *Non videbit me homo & viuet.* Et Ioannes: *Deum nemo vidit vnquam.* Ipsa quoque veritas sanctę Trinitatis perfectam notitiam non ad præsentem, sed ad futuram vitam & æternam pertinere insinuat, dicens: *Vita æterna est cognoscere te vnum Deum, & quem misisti* IESVM *Christum.* Fortasse autem vobis visum est, sicut etiam discipuli vestri testantur, cum quibus locutus sum, quòd istæ auctoritates non remouent ab hac vita sanctæ Trinitatis perfectissimam notitiam, id est scientiam, sed perfectam delectationem de illa scientia prouenientem, quę perfecta Dei notitia non pertinet ad hanc vitam, sed solis Sanctis conuenit ęterna vita fruentibus & fortasse prædictas auctoritates ad vestram sententiam quoquomodo retorquere conamini, vt sic aliquomodo eas exponatis: *Nemo Deum vidit vnquam*, videlicet: Nemo habuit de visione Dei perfectam delectationem. Verumtamen quàm absurdum & ab omni vsu sit remotum, pro visione delectationem exponere satis nouit vestra discretio. Sed concedatur modò vt prędictas auctoritates tam absurdè, tam euidenter exponatis, nunquid tamen omnes alias similiter exponetis; audite Cle- *Exod. 33. 20.* *1. Ioan. 4. 12.* *Ioan. 17. 3.*

mentem Petri Apostoli successorem falsitati quę nobis imponitur ita manifestè repugnantem, vt nulla expositio quantumcumque violenta prętexatę falsitati Clementis verba valeat applicare, quę sunt huiusmodi: Nec quęratur quomodo genuit Filium, quod Angeli nesciunt, & Prophetis est incognitum. Vnde & illud dictum est, *Generationem*
Isay.53.8. *eius quis enarrabit?* Quis secretam originem cum proprio filio suo nouit ipse solus qui genuit? Cùm itaque dicat Clemens Angelos nescire genituram Filij à Patre, an de ipsa sententia, vel de ipsa delectatione loquitur? Sancti quidem Angeli iam ad pręsens habent eandem beatitudinem & delectationem, quam sancti homines habituri in futuro. Restat igitur vt loquatur de perfectissima scientia illius geniturae. Sed si ad eam sancti Angeli non ascendunt, tunc profectò est incredibile vos ad illam perfectissimam scientiam peruenisse, quod vestri iactitant discipuli. Nondum enim, vt opinor, perfectionem Angelicam transcendistis.

Quòd si vobis Clemens non sufficit, attendite Paulum Apostolum contra temeritatem illius iactantiae, quam vobis imputant, apertè reclamantem, qui ait: Siue prophetię euacuabuntur, siue scientia destruetur, ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Nonne Apostolus hîc apertè testatur se imperfectam habere scientiam? Si verò Apostolus imperfectam habuit, quid aliud est nisi furor manifestus, si quis se perfectam habere iactauerit? Verumtamen ne dicatis Apostolum habere scientiam imperfectam de rebus caeteris, perfectam autem de Deo, quae tamen prae caeteris scientijs profunda est & inscrutabilis, audite sequentia verba Apostoli: *Videmus nunc per speculum in*
1.Cor.13.12. *aenigmate; tunc facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.* His equidem verbis apertè insinuat se ad praesens imperfectè & obscurè videre Deum, sed in futuro ad perfectam & claram Dei notitiam peruenturum, & sicut à Deo est cognitus, ita in futuro se diuinam essentiam nosciturum. His auctoritatibus monstratum esse arbitror homines adhuc humano more conuersantes in corpore, quod adgrauat animam, ad perfectam Dei

notitiam non posse peruenire.

Vt autem de incomprehensibili natura Diuinæ maiestatis descendam ad res inferiores, quæ ad eius comparationem nihil sunt, quis hominum carnem fragilem adhuc gerens, naturam animæ propriæ, nedum alienæ, valeat perfectè cognoscere? Quid enim occurrit animo contemplanti, & in rem incorpoream interiorem oculum figere volenti, nisi imagines corporeæ quæ à specie rei inuisibilis penitus sunt diuersæ? Quis etiam animæ suæ varietates, & augmenta meritorum in bono vel in malo ad plenum potest comprehendere? Prætereà quis adeò sapiens est, vt sui patris & suæ matris animas, postquam solutę sunt à corporibus, recognoscere queat, & ab inuicem discernere, etiam si fortè eas præsentes adesse contigerit? Proinde vt adhuc descendam inferiùs, scilicet ad naturam corporis, nemo est ita peritus in mundana sapientia vel diuina, qui omnes naturas proprij corporis, & causas varias morbi sanitatis plenariæ inuestigare & cognoscere valeat. Cùm igitur nemo de ipsis creaturis, & natura propriæ animæ & corporis perfectam habeat notitiam, quis audeat aspirare ad comprehendendam sanctę Trinitatis maiestatem, quæ exsuperat omnem sensum, & humanam rationem?

Postquam monstratum est quòd summa & plena sanctæ Trinitatis notitia ad hanc vitam temporalem minimè pertineat, consequenter proposui facere mentionem de quibusdam locis Scripturæ, ex quibus forsitan videri possit illam summam sanctæ Trinitatis notitiam ad vitam præsentem pertinere. Si quis itaque in mortali adhuc corpore positus se æstimat ad eam peruenisse exemplo Pauli Apostoli, qui ad eam tunc peruenit quando raptus ad tertium cœlum audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui; quisquis ille est, hoc attendat quòd nondum raptus est vsque ad tertium cœlum, verùm adhuc nobiscum in terra moratur. Nec ideò credat aliquis hominem in hac vita ad perfectissimam Dei venire notitiam, quia scriptura dicit à Patribus antiquis Deum esse visum, & Moysi locutum, sicut loquitur vicinus ad vicinum. Non enim de ipso Deo, sed de Angelis scriptura hoc asserit, quos sibi loquentes ex persona Dei Moyses &

reliqui Patres viderunt in assumptis corporibus. Si enim de ipso Deo hoc scriptura diceret, quare Moyses post multas visiones & collocutiones oraret Dominum dicens: *Ostende mihi gloriam tuam?* & quomodò responderet ei Dominus: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo & viuet.

Exod.33.18.

Præterea in Euangelio inueniuntur quædam verba Domini, ex quibus non bene expositis fortasse possit intelligi, quòd perfectissima Dei notitia hominibus in hac vita conueniat, velut illa in Euangelio Matthæi: *Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui voluerit filius reuelare.* Et illa in Euangelio Ioannis: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me videt & Patrem.* Et alibi: *Omnia quæcumque audiui à Patre meo nota feci vobis.* Possunt verò hæc verba Domini referri non ad præsentis vitæ notitiam, sed ad eam quam habebunt sancti in futuro, quando videbunt Deum facie ad faciem. Nec mirum si per verba præteriti temporis Christus agit de illis quæ ad futurum pertinent, cùm non solùm Christus sed & Prophetæ hoc frequenter facere soleant pro certitudine futuræ veritatis Si autem superiora verba ad notitiam vitę præsentis referantur, quemadmodum & hæc alia: *Hæc est voluntas Patris, vt omnis qui videt Filium; & credit in eum, habeat vitam æternam:* proculdubio in eis agitur de imperfecta Dei notitia, in qua nondum perfectè videmus Deum facie ad faciem, sed per fidem obscurè tanquam per speculum in ænigmate. Nec intelligendum est quòd Sanctis in hac vita positis, Filius notificauerit omnia quæ audiuit à Patre, ad futurum sæculum pertinentia, sed potiùs omnia quę sunt eis in præsenti necessaria, vt salutem consequantur. Iuxta quem modum etiam illa verba Domini intelligenda sunt: *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, ille docebit vos omnem veritatem.* Non enim ait omnem veritatem eorum quę ad futurum sæculum pertinent, sed quę in præsenti essent necessaria ad salutem assequendam. Hactenus determinasse sufficiat ea loca scripturarum, quæ malè intelligentibus videntur affirmare quòd ad homines huius vitę perfectissima Dei notitia pertineat.

Matt.11.27.

Ioan.14.9

Ioan.6.40

Ibid.16.13

Hæc scripsi vobis non præsumens vos docere, qui in di-

uina ſcriptura prę cæteris eminetis, ſed per litteras veſtras ſcire deſidero ſi in notitia Dei vos imperfectum eſſe creditis, aut ſi iam in hac vita ad ſummum eius augmentum vos perueniſſe confidatis. Hoc enim veſtri iactant diſcipuli, quibus ſcripta veſtra videntur atteſtari. Præterea notificate mihi ſi adhuc creditis, quòd Deus eſſentialiter non ſit in mundo vel alibi, & quòd Angeli & animæ nuſquam ſint. Quod ſi bene memini audiui vos fateri, quando nouiſſimè inuicem contulimus de quibuſdam ſententijs. Præterea apud nos ventilatum eſt veſtram affirmare ſapientiam, quòd Chriſtus prædicando, laborando, ad extremum moriendo, nihil meruerit, & quòd nemo propter opera ſua bona vel mala niſi pro ſola voluntate remunerari debeat vel puniri. Quid itaque de his ſentiatis mihi breuiter reſcribite, & ſcribendo materiam vobis inuicem reſcribendi mihi præbete. Nec conuenit vt aliquam occaſionem prætendatis, quo minus mihi reſcribatis, cùm nullo alio modo tam quietè, tam exquiſitè poſſit inueſtigari veritas, ſicut in ſcribendo de abſentibus ad abſentes. Qui enim ſcribunt ad abſentes auctoritates intuentur, & in omnes apud ſe perſcrutantur ſine ira & diſceptatione, quę animos diſputantium, & præſentialiter colloquentium frequenter ſolent commouere, & mentis oculum offuſcare. Præterea quod ſolo verbo à diſputantibus profertur obliuione deletur. Sed è contra quod ſcribitur, memorię commendatur, & quę pars præualeat, iudicio ſcripturæ declaratur. De ſupradictis igitur mihi reſcribite, & quod in aure diſcipulorum dicitis ſuper tecta prædicate, ne incurratis reprehenſionem illius ſtultæ mulieris, quæ cùm ſit inops panis & aquæ, prætereuntes tamen inuitat occultum panem & aquæ latentis dulcedinem attingere. Vale.

Edidit quæ ſequi debuerat epiſtolam Gualteri ad Hugonem à S. Victore noſter Hugo Mathoud in ſuis ad Robertum Pullum eruditiſſimis Obſeruationibus pag. 332.

EPIST. 43.

Epistola LOTHARII *Imperatoris.*

Lotharius II. stans à parte Innocentij Papæ II. Petrum Leonis; atque eius gregarios, iure damnatos fuisse scribit.

LOTHARIVS Dei gratiâ Romanorum Rex, Regibus, Archiepiscopis, Episcopis, Principibus, & vniuersis Dei fidelibus, ad quos litteræ istæ peruenerint, Salutem.

Maiestatis diuinæ dispensationi & consilio placuit nos Patronum & Defensorem sanctæ Ecclesiæ Romanæ statuere. Ideóque necesse habuimus pro ipsius liberatione propensiùs laborare. Cùm igitur ascitis nobis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Principibus, Ducibus, Comitibus, & Marchionibus Regni nostri; Episcopos etiam, Comites, & alios Barones Italiæ nobiscum ducentes, bellico apparatu stipati, ad Vrbem proficisceremur, nuntios schismatici illius PETRI LEONIS frequenter habuimus. Qui nimirum ex parte illius iustitiam prætendentes, ipsi in ius ire parato non debere audientiam denegari, nec hostilibus impugnationibus molestari, publicis clamoribus asserebant. Diutinis ergo eorum interpellationibus prouocati, idipsum Episcopis & Cardinalibus, qui cum Domno Papa INNOCENTIO erant, significare coacti sumus. Ipsi verò tanquam canonicarum sanctionum, & institutionum Ecclesiasticarum non ignari, vniuersam Dei Ecclesiam iam super hoc promulgasse sententiam, Petrum Leonis ac complices suos damnasse asserentes, quod erat vniuersitatis non debere priuatum fieri responderunt.

Nos autem idipsum cum patientia supportantes, & Patrem nostrum Papam Innocentium ad vrbem cum gloria duximus, & Lateranensi cathedræ restituimus, atque in monte Auentino castrametati fuimus. Ibíque Petrus Leonis aures nostras, & Principum nostrorum, per Petrum olim Portuensem Episcopum, & per alios fautores suos prætendendo iustitiam sollicitare non destitit. Qui etiam munitiones, & obsides, se nobis daturos ad sufficientiam pro seruando iudicio, & viua voce, & litteris promiserunt. Pacem igitur sine effusione sanguinis reformare in Dei Ecclesia cupientes, quæ nobis illi dixerant, Fratribus qui cum Domno Papa Innocentio erant

per

per nos ipsos significauimus. Cæterùm ipsi, vtpote pacis amatores, de iustitia confidentes, tam personas suas, quàm Leonis, & filiorum suorum, necnon Cen. Pet. Fraiapanis, & Petri Latronis, & munitiones in manu nostra liberè obtulerunt. Aduersa verò pars dies redimere cupiens, sub velamine fraudulentarum promissionum nos aliquanto tempore à nostra intentione retraxit. Tandem quia ipsi sæpe commoniti implere quod promiserant, noluerunt, tanquam fallaces & perfidi, & tam diuinæ quàm Regiæ maiestatis rei, cum Petro Leonis, eiúsque complicibus damnati, & hostes à Principibus nostræ curiæ iudicati. Videlicet NORBERTO Magdeburgensi Cancellario nostro, & A. Bremensi Archiepiscopo, & P. Osemburgensi, P. Adelbronnensi, An. Brandeneburgensi, & B. Parmensi, R. Albensi, O. Astensi, O. Cremonensi, G.* Ipponensi, Episcopis. & Abbatibus, HENRICO Fuldensi, ALBERONE Noemb[illegible]i, & Luneburgensi: Proceribus, ALBERONE, & Henrico Marchionibus: OTHONE SAGIFREDO vexillifero, Herimanno, WILLELMO de Lomello, GOTHONE de Marchuingo, HIDEBRANDO, & TANCREDO de Prato Comitibus, & ALBERTO de Castello.

f. * Vibenena.

Epistola INNOCENTII *Papæ, ad* PETRVM *Abbatem.*

EPIST. 44

Ex variis periculis ereptus votiuas orationes exposcit.

INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis Filijs PETRO Abbati, & Fratribus Cluniacensibus salutem & Apostolicam benedictionem.

Protexit nos Deus à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem. Olim námque debacchante Iudaïca rabie, diuinæ virtutis dextera de profunditate sui consilij nos & Fratres nostros ad sua reseruatos obsequia, de vrbe sub protectione suę commiserationis eduxit. Modò verò in faciem suæ respexit Ecclesiæ, atque nos sanos & incolumes ad sedem propriam reuocauit. Dignum est igitur quatenus pro tantis nobis collatis à superno Numine beneficijs nobiscum pariter gratulemini, & diuinæ Majestati

grates debitas referatis. Illud omnimodis exorantes, vt cauſam Eccleſiæ nunc vſque in ſuo patrocinio ſuſtentatam magis ac magis attollat, & bonis principijs exitus meliores adhibeat. Credimus enim quòd preces veſtræ maiorem efficaciam apud Deum obtineant, quàm ſæcularis potentia quorumlibet armatorum. Nos autem in vrbe cum Cariſſimo filio noſtro Romanorum Rege LOTHARIO conſtituti, ſuper ſollicitudine ac ſtudio quod ſuper ſanctam Romanam Eccleſiam geritis deuotioni veſtræ multimodas gratias exhibemus; & quæ ad liberationem Eccleſiæ pertinent, Deo gratias, ſalubriter operamur. Data Laterani 10. Kal. Iunij.

Epiſt. 45.

EPISTOLA I.

ARNVLFI *Lexouienſis Epiſcopi, ad* LVCIVM *Papam.*

Iniurias à ſuis Canonicis (qui litem moueant) illatas repellere conatur.

QVIDAM de Canonicis noſtris Lexouienſibus anno præterito de paucorum, non de vniuerſitatis conſcientia, ad Maieſtatem veſtram litteras pertulerunt, liberè aduerſum me quæcunque voluerunt mendacia conſcribentes. Quia verò aduerſum me de nulla in falſum poterant veritate confidere, & me ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ab ineunte adoleſcentia mea notum nouerant & acceptum; famæque meæ integritatem multa apud eam gloria reſplendere, ad mentiendum ſecuriùs mirabili proceſsêre commento, vt multa velut infinita confingerent, vt velut auctoritatem faceret falſitas falſitati, nec ipſi mendaces poſſent de tot falſitatibus æſtimari, & falſitati teſtimonium fallax videretur aſſertio perhibere. Vix enim credi poterat quòd quiuis pręſumeret ſinceritatem veſtram tot & tantis obfuſcare mendacijs, nec aliquis erat qui meo poſſet nomine reſpondere, ſatíſque erat eis ſi vel ad momentum opinionem meam poſſent in aliquo denigrare, veſtrámque ad ambiguum aliquatenus trahere ſanctitatem. Audiſtis eos, & magis quàm expediret mihi etiam exaudiſtis, quoniam abſens & innocens,

nullóque citatus edicto punitus sum, & ex magna Officij Episcopalis mei parte suspensus, ipsósque ad dicenda & facienda quæ vellent remisistis amplius animatos, vt & alij quilibet inuitari possent, & ampliùs animari. Miratus sum ego, & nihilominus qui audiêre mirati sunt, qua ratione in filium, ipsúmque specialem, tam immitis statim sententia processisset. Continui tamen manus meas neque eas etiam vsque ad protectionem capitis mei tremebundus opposui, quo demissionem Episcopatus, quam semper optaueram, vestra me indignatio confirmauit. Super quo vestræ gratias refero Sanctitati, quòd me tam misericorditer ab importabili onere liberastis, & ad prouidendum animæ meæ liberiorem procedere permisistis.

Aduersarij verò mei litteris & Iudicibus ad arbitrium impetratis, studuerunt meum multis artibus impedire processum, & me ex litteris vestris ad iudicium Abrincensis Episcopi, & Beccensis, & Sauiniacensis Abbatum continuò pertraxerunt, quos ex multis causis mihi tota Prouincia nouerat aduersari. A quibus super tot tantísque capitulis, nulla potuit impetrari dilatio, neque deliberatio respondendi. Confessi sunt ab initio Iudices dum ageremus, nullam se iuris habere peritiam, nec exceptionum, vel quarumlibet allegationum compendia receptuuos, sed ijs tantùm insistere quod eis prima facie velle littera videretur. Accedebat ad grauamen meum Regis indignatio, & infatigabile studium VVALTERI Constantiensis, quem illi factionis suæ, quam aduersum me iurauerant, promisso Episcopatu principem statuerunt, & ipse eis in omnibus auxilium, & fauorem Regium conseruabat, sigillóque Regis, quod ipse seruabat, securè præsumebat quicquid vellet aduersum me, etiam si non Regis conscientiâ, consignare, vt de ipsius voluntate procedere crederetur. His itaque dolis instructi etiam Iudices à veritate iudicij terroribus abierunt, parati quidem ad omnia quæcunque eis possent ab aduersarijs imperari. Suspectos habet Iudices.

Proposuerunt itaque me bona Ecclesiæ dilapidasse profusiùs, cùm me mille ducentas libras & eo ampliùs perpetuas adquisisse constaret, & thesauro etiam intulisse quingentas, & duodecim millia librarum extantibus ædificijs Bona Ecclesiæ haud dilapidasse, imò auxisse probat.

impendisse: ipsamque Ecclesiam Episcopalem ex magna parte sumptibus meis, & acquisitionibus innouatam: ad Communiam quoque Canonicorum sexcentas libras annuas & perpetuas acquisiui, atque mensam Episcopalem quingentis libris, & eo ampliùs, annuis & perpetuis augmentaui. De ipso autem thesauro, vt nihil subtraham, decem & septem marcas in initio meæ promotionis assumpsi, quia bona omnia Episcopalia redimere de manu Comitis Andegauensis angebar, quæ ipse mihi per duos annos & tres menses abstulerat, quia electus canonicè sine ipsius designatione fueram consecratus. Quod ego quidem de permissione Domini mei gloriosæ memorię Papę Innocentij feci, cùm ego priùs de meo nongentas libras in eam causam & ampliùs expendissem. In expeditione quoque Ierosolymitana ad quam me Sanctus Pater Eugenius Papa destinauit inuitum, mandato ipsius calicem aureum triginta & quatuor vnciarum expendi, cùm ipse mihi, si ampliùs oporteret, meam causam assumere, concessisset. Prætereo, ne fortè iactantia videatur, quanta interim fuerit hospitalitatis effusio, quam etiam frequens donorum charitas illustrabat, adeò vt ab homine mediocritatis meæ vix tanta posset largitas expectari, quod ab his qui viderunt, & his qui experti sunt, publico passim testimonio confirmatur. Supplicaui iudicibus vt eorum quæ apposita sunt & detracta, quantitate perspecta rationem compensationis admitterent, si tamen æstimandum videretur quod in tam pias & necessarias causas expensum fuerat, & posteà plusquam septuagies septies restitutum. Non sum exauditus in aliquo, quia ora eorum & corda noui motus, & antiquæ simultatis obstinatio clauserat: neque jam latens odium, sed prærupta in omnibus audacia videbatur. Condemnarunt me itaque in centum libras donandas Canonicis, quas in vtilitates Ecclesię & legitimos sumptus expenderant, mihíque de Capella prorsus noua quam mihi paraueram, casulam, dalmaticam, tunicam abstulerunt; sícque me priuatum pecunia, & sacris spoliatum vestibus emiserunt. Quod sanè cùm ad vestram audientiam peruenisset, sententiam eorum Apostolica seueritate quassastis, & me sicut ex litteris vestris intelligi potest ab ipsorum voluistis perui-

eacia liberari. Rogo itaque vt vestra in decreto suo sententia perseueret, suúmque litteræ vestræ consequantur effectum, mihíque quod ex iniusta causa sublatum est, restitui faciatis, vt ad * fratres, ad quos concessi, peruenire possit quod eis ab initio fuerat destinatum. Insultant illi si quidem, suóque quod ad pias causas deputatum fuerat, distribuunt arbitratu, & me quasi nudum & inopem exisse improba congratulatione lætantur. Faciat itaque vestra misericordia quod cœpistis, & quod à vobis quasi decretum est districta seueritate præcipite consummari, ne de nostris gaudeat simplex vel imperita malicia detrimentis.

** Canonicos Regg. S. Victoris Parisi. innuit.*

EPISTOLA II.

Epist. 49.

Arnulfi Lexouiensis Episcopi, ad S. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, cùm exularet in Gallijs.

MAGNAM mihi lætitiam dignationis vestræ litteræ contulerunt. Omnibus quidem diligenter iterata lectione perspectis, nihil inuentum est quod non aut humilitatem saperet, aut zelum iustitiæ redoleret. Placuit mihi zelus vester, quia ipsum robusta commendabat humilitas, mutuóque sibi inuicem fauore zelus & humilitas concurrebant. Sic enim oportet, vt humilitas feruoris incendia temperet, & humilitatis modestiam zelus excitet & accendat, ne aut in pusillanimitatem descendat humilitas, aut in furorem zelus incitatus excedat. His igitur sese inuicem mutua charitate complexis, intellexi tertiam duabus accessisse constantiam, quæ sanctis initijs lætos exitus, & felices forti patientiæ repromittit euentus. Hæc siquidem in vobis nec damna, nec labores attendit, sed omni studio sinceræ conscientiæ testimonium quærens, fortunæ simul & personæ naufragium minoris æstimat, quàm iustitiæ vel virtutis.

Media subministrat quibus cōstanter agens possit in Regis gratiam redire.

Arbitrabantur aliqui, quorum malitia consueuit de aliena conscientia diuinare, quod nescit opus vestrum de superbia, non de virtutis procedere veritate, affectare vos pristinos

Quæ S. Thomæ imponabantur.

Cancellariæ mores, in hac quoque dignitate seruare, vt nullus potentatui vestro, nullus audeat resistere voluntati: Gloriosum vobis fore, si procedentem olim de lubrico voluntatis alienæ potentiam vestro possetis nomine vendicare, cùm rectiùs Ecclesiasticę dignitati reuerentia debeatur, quàm officio sæculari. Sublimatum enim vos, & ad altiora diuina bonitate prouectum; nec jam vos scabellum pedis, vel lateris etiam obseruare concessum, sed ipsius diademati capitis imminere, quod scilicet adeò de vestra auctoritate pendeat, vt ipsius ad vos principalis assignatio, & assignationis consignatio debeat pertinere. Idcircò sanè vos inter initia Regalibus obstitisse mandatis, vt in ipso crederetur vniuersitas expugnata, cùm nulla relinqueretur alijs fiducia resistendi, vbi regia illi possent imperia præualere. Addebant & vos inter amicos aliquando dixisse, non fouendos in Principe inconsultos elatæ iuuentutis affectus, sed statim viriliter intemperantię resistendum, ne dissimulatio creet audaciam, vel insolentiam indulgentia prona confirmet. Notos vobis esse omnes Regalis animi motus, quid lenitatis habeat, quid virtutis audeat attentare, ipsúmque prudentiæ vestrę magnificentiam nihilominus agnouisse, quam totiens in oportunitatibus vtilem, & in difficultatibus expertus sit efficacem. Non repudiandum ab eo blandis adulatorum fallacijs consilium salutare, quo consueuerit fulcire nutantia, complanare scrupulos, obstantia dimouere. Quæ verba cùm ad Regis notitiam malignitatis inuidia detulisset, asserebant irreuocabiliter indignatum dixisse, quòd totis vtendum esset viribus, totis artibus obsistendum, quoniam ei de dignitate contentio parabatur: Impossibilem fore concordiam, quoniam neque vos destinata dimittere, nec ipse quicquam vellet dignitati regię derogare.

Constantiam eius extollit Author.

Igitur de incerto opinionis & malignitatis inuidia procedente iudicio variæ dissentientesque sententię ferebantur. Porrò iam processu temporis omnis est sublata dubietas, propositíque vestri sanctitas euidentibus argumentis innotuit, adeò vt boni certè compatiantur & gaudeant, & debita cœperit operire confusio malignantes. Certum est hoc, & luce clarius apud omnes extitit, minoris reputasse vos diui-

tias quaslibet, & præcelsæ fastigium dignitatis, quàm iustitiam quæ ex Deo est, & gloriam Ecclesiasticæ libertatis. Si enim fauori diuino fauorem præferretis humanum, & ad inducendos profanę nouitatis abusus vestra consentiret authoritas, poteratis non solùm cum summa tranquillitate degere, sed ipsi etiam magis quàm olim Principi conregnare. Quod autem vestram familiam interesset, vestro temperaretur arbitrio, & exposito sanguine cæterorum, domesticus status vester ex omni parte seruaretur illæsus. Verùm Sanctitas vestra debitum Episcopalis officij recognoscens, maluit interim sequestrare potentiam, facultates exponere, ipsam quoque personam quibuslibet iniurijs patienter offerre. Euangelicum siquidem illud fideli memoria retinetis summis Pastoris doctrina proditum, & firmatum exemplo, quòd pro ouibus & fratribus nostris debeamus animas ponere, non de ipsorum detrimentis detestabilem lucri materiam comparare. Poterat autem onus distributionis leuari, si causa communis communi tractata consilio, communi suffragio niteretur. Firmatam quippe concordiâ Spiritus vnitatem, verum est vexationibus concuti, nulla tamen improbitate conuelli. Igitur inualescente malitia, qui ad tempus crediderant tentationis tempore recesserunt, ducisque sui non tantum facti sunt desertores, sed in castra hostium facto transfugio transcesserunt. Si verò cœptis perseueranter insisterent, & quoslibet patienter experirentur euentus, in semetipsam vehementia collisa recederet, & conceptos immunitas desperata frænaret affectus. Sed vbi pertractatis animis singulorum communi causæ priuata præualuit, desperatio resumpsit audaciam, & sepultas spes rediuiua suscitauit denuò quæstiones. Verùm tergiuersantibus, imò præuaricantibus vniuersis ad standum ex aduerso, & opponendum se murum pro domo Israël, virtutis vestræ magnificentia sola relicta est, quæ redemptam semel sanguine Christi suo iterum sanguine redimat libertatem. Licet enim nondum vsque ad sanguinis effusionem causa peruenerit, supplet tamen deuotio meritum passionis, quæ personam vestram minis & terroribus non solùm exposuit, sed obiecit. Et cùm prorsus incredibile sit ipsum in vestram

aliquid crudelius excogitasse personam, tamen non satis poterat inter tot indignationis motus bonitas abscondita diuinari: præsertim cùm rerum omnium signa in vestram viderentur perniciem conuenire. Sperauit siquidem vos ad obsequendum terroribus inclinare, tantóque seueriùs terrendum censuit, quantò à maiori læsione censuit abstinendum. Denique si vestrum voluisset impedire discessum non serenitas aëris, non ventorum gratia, non tranquillitas maris, non vos nautarum industria deduxisset. Vbique enim vobis manus regiæ potestatis occurreret, cuius nec diligentia falli poterat, nec potentia circumscribi: sed & quamdiu domestica vos complectentis Insulæ brachia continerent, neque vobis tanta nocendi pateret occasio, nec tanta inuidiæ materia garriendi. Nūnc verò quibuslibet querimonijs silentia vestra præponderant, & quolibet improbior est fuga vestra congressu, dum nobis fauorem publicum modestia vestra conciliat, & ipsum efficacius apud opinionem publicam typo quodam excusantis accusat. Mallet igitur si animum eius seuerior indurauit affectus præsentem frequentibus vexare molestijs, quàm ad indulgentiam qualibet importunitate compelli; mallet si mitius aliquid quandoque proposuit, vt id liberalitati eius in beneficium, quàm patientiæ vestræ cederet in triumphum.

Ad summam, frequenti vobis est consideratione tractandum, quæ causa vestra sit, quis aduersarius, quæ parti vestræ studia suffragantur. Et causæ quidem iustitia manifesta est; quoniam pro Ecclesiæ Dei libertate contenditur, quam ille semel in cruce liberatam euicit, & redemptam impretiabili pretio vniuersis qui ipsius nomine censerentur reddidit vniformem. Sicut enim vna fides est, vna est & libertas, quam identitas Sacramentorum, & operantis omnia Spiritûs simplicitas consecrat & confirmat. In hoc quippe consistit vnitatis Ecclesiasticæ mirabile Sacramentum, quòd sicut vna fides est, vnus Spiritus, & vnum baptisma, ita est vnum manumissionis perpetuæ testamentum, quo nos diuinę bonitatis adoptio non tantùm liberos efficit, sed & cohæredes. In quo quotiens libertati detrahitur, constat fidei nihilominus derogari; quoniam mutuo sibi inuicem ratione connexæ eadem

eadem ſemper & diſpendia ſentiunt & prouentus.

Porrò aduerſus eum vobis agendum eſt, cuius aſtutiam remoti vicini; potentiam, ſeueritatem ſubditi reformidant: quem adeò crebri ſucceſſus & fortunæ fecit gratia delicatum, vt quicquid non obſequitur, ducat iniuriam: quem quantò moueri facilius, tantò ſit difficilius mitigari; apud quem temeritatem non fouet impunitas, ſed indilatam delictis irrogat vltionem: Verùm humilitati & patientię præparat ſe quandoque tractabilem: viribus non ſuſtinet expugnari, ſed planè quicquid fecerit de voluntate videatur non de impotentia prouenisse. Quod erit potiùs gloriam quærere, quàm prouentum: quod in Principe poſſet ſatis commendabile reputari, ſi gloriæ materiam virtus, & veritas non vanitas, & dulcis vſque in exitium adulatio compararet. Magnus eſt, multorúmque maximus, quoniam nec ſuperiorem habet qui terreat, neque ſubditum qui repugnet, nec alienis extrinſecus pulſatur iniurijs, quibus ab innato domeſticæ feritatis manſueſcat affectu, ſed omnes qui aduerſus eum contentionis cauſas habent, potiùs ad vanæ pacis fœdera peritura conueniunt, quàm ad virium experimenta decurrant, quoniam diuitiarum copiâ, multitudine fortium, amplitudine poteſtatis excedit.

Regis deſcribit indolem, ac vitia.

Quod ſanè contemplati, quorum ope niti, quorum muniri conſilio, quorum fulciri ſuffragio debuiſtis, à vobis velut facto agmine diſceſſerunt; quando maximè nominis ſui rationem deberent agnoſcere, & ſe vobis ſuffraganeos non refraganeos exhibere. Vtinam priſtinæ profeſſionis ſuę memores extitiſſent, quæ concepta ſemel in ſeriem totam futuræ ſucceſſionis extenditur, & nouo ſuccedente vetus ſemper in idipſum obligatio reformatur. Hi ſunt qui ad veſtram cauſam, imò cauſam Chriſti per omnia diſcrimina proſequendam tenebantur obnoxij, ſi debitum Ordinis ſui, & detrimentum Eccleſiaſticæ libertatis attenderent: ſed qua fide, qua caritate vobiſcum, imò cum Deo cœperint ambulare vidiſtis, quia in neceſſitate veſtra nec vtendum diſſimulatione, nec ſermonibus temperandum, nec parcendum contumelijs cenſuerunt, ſed totis ſtudijs ſeſe inuicem prçuenire certabant, vt vnuſquiſque vos vel magis odiſſe crede-

Epiſcopi S. Thomæ aduerſantur.

retur, vel in nihilo pepercisse. Mirabatur Romanus Pontifex, & hi penes quos cum eo ſumma diſponendæ Eccleſię cura conſiſtit, quòd oues in paſtorem, quòd in patrem filij, quòd in ſeipſos denique tantâ vehementiâ gladios contorquerent. Si enim potuiſſent efficere quod quærebant, nec ipſum libertatis nomen, nec ſpes libertatis aliqua reſediſſet, ſed tanta iam regiminis Eccleſiaſtici fuiſſet ſecuta confuſio, vt nihil ordine tractaretur, ſed omnia ſtolido permiſcerentur errore, cùm ſublatis priſtinis inſtitutionibus nihil ad debitos ſuo iure dirigeretur effectus. In his igitur, quantum mihi videtur, non niſi inanem vobis poteſtis collocare fiduciam, quia fidelem reconciliationi operam non impendent, qui cauſam diſſidio præſtiterunt.

Multi in Anglia à partibus eius ſtant, ſed occultè.

Reliqui verò fere omnes qui in inferioribus ſunt gradibus conſtituti perſonam veſtram ſinceræ caritatis brachiis amplexantur, altis, ſed in ſilentio ſuſpiriis implorantes, vt ſponſus Eccleſiæ ad gloriam ſui nominis felici vota vſtra ſecundet euentu. Nullus tamen eſt qui ſe vobis amicum audeat confiteri, ſed quò magis odiſſe credantur, veteres inimicitiarum cauſas allegant, ne indicta velut in cæteros proſcriptione damnarentur. Fertur enim de ſuſpicione ſententia, nec ad irrogandam pœnam veritatis argumenta quæruntur, ſed inuoluuntur æqualitate ſupplicij, quos culpa non æquauerat qualitate delicti. Profectò gratiſſima vobis eorum debet eſſe compaſſio, quia licet animos ſublimium, minorum vota non moueant, indignationem tamen diuinæ etiam Majeſtatis expugnant, vt tantò fiat ad indulgentiam pronior, quantò ab humiliore fuerit reuerentia ſupplicatum. Reſpicit enim in orationem humilium, cauſam potiùs reputat, quàm perſonam, vt cauſæ ſemper iuſtitia ſua quantumcunque dilata reſpondeat, & perſonæ nihilominus merces meritis compenſata concurrat. Eorum igitur apud Deum vobis poterit prodeſſe deuotio, ſed apud Regem ſicut nullam impetrandi fiduciam habent, ſic nullam fiduciam ſupplicandi.

Proceres, ei & Eccleſiæ ſunt aduerſarij.

Ad hæc ſi ſtudia Procerum ducitis inquirenda, certum eſt eos aduerſus Eccleſiam Dei quaſi fœdus inuicem contraxiſſe, vt vtilitates eius ſemper impediant, & dignitatibus

inceſſanter obſiſtant,quia totum ſibi reputant deperire,quicquid eius vel honori, vel prouentui viderint acceſſiſſe. Inſtant alacriùs, eo quòd eis grata de temporis oportunitate refulget occaſio, quia vires eis Regiæ ſuffragantur, quoniam prædicant ſe in his ad ſtatum Regni conſeruandum fidelem diligentiam adhibere. Aiunt prædeceſſores nec tantas vires, nec tantam poteſtatis amplitudinem habuiſſe; non oportere eum indigniùs regnare, vel remiſſiùs operari, dignitati magis quàm vtilitatibus intendendum, cùm plerumque cupiditatem lucra redoleant, dignitas ſemper reuerentiam augeat,& gloriam maieſtatis illuſtret. Attribuunt ergo dignitati quicquid olim de poteſtate conſtat eſſe præſumptum, licèt illud nec fidei concordet, nec rationi conueniat, nec conſentiat æquitati. Ille verò auidiùs quàm expediret blandos adulantium ſermones amplectitur, fidem reputans, quod nihil aliud quàm dolum malignitatis eſſe nouiſſimo deprehendet effectu. Si quis enim eorum altius vota diſcutiat, intelliget quia callidè ſibi gratiam eius, & ipſi laboris ac detrimenti materiam præparant in futurum. Ad hoc totis anhelant deſideriis, totis artibus elaborant, dummodò eorum non innoteſcat intentio, vel ſcilicet eius quandóque potentia reprimi poſſit, ipſíſque vetus delictorum impunitas, & noua delinquendi licentia reparetur. Horum quantò promptior eſt malignitas, tantò eſt efficacior ad nocendum, quia eis familiaritas occaſionem præſtat, & auctoritatem excellentia ſubminiſtrat.

Præter hæc ſi extraneorum ſubſidia diſcretio veſtra conſideret, in illis cum gratia ſtatim effuſæ liberalitatis concurrunt, ſed poſtmodum tædio diuturnitatis tepeſcit affectio, & liberalitas impendij quantitate laſſatur. Onus quippe modicum itineris longitudine certum eſt ingrauari, & domeſticæ ſarcinæ onus ſæpe præponderat alienum. Hęret altiùs, difficiliúſque conuellitur qui de præcedentibus meritis adoleuit affectus, ſempérque ſe verecundia reputat obligatam, donec ſaltem quæ præcepta ſunt vberiùs compenſata ſoluantur. Conſtat itaque delicatè tractandos eſſe quos ad beneficium vltroneæ gratia caritatis inuitat, nec oblatum liberaliter poculum quis abſorbeat alienum, ſed

citra votum etiam largientis manus continendæ ſunt ', ne alienam virtutem neceſſitas vel impudentia noſtra conſumat.

Vt prudenter rationũ momenta apud ſe pertractet.

Hæc ſunt quę bonum eſt veſtram crebriùs tractare prudentiam, & rationis inſtrumentis ſæpiùs expenſa reuoluere; & ſic omnia quaſi ſub vnum conferatis aſpectum, vt quid ſingula ponderis habeant, pleniùs de ipſa poſſit collatione perpendi. Cęterùm media vobis erit via ſecurior, vt nec propoſitum veſtrum aduerſitatis auſteritas interuertat, nec conſcientia veritatis obduret, ne vos vel pauor deſperatum faciat, vel confidentia pertinacem. Tolerandum quippe eſt quod ſine crimine poteſt, fideique periculo temperari, multáque ad tempus diſſimulare neceſſe eſt, quæ ſtatim nequeunt emendari, donec tranquillior nobis Spiritus auræ leuioris aſpiret. Non enim ſemper eoſdem diuerſa tempora repræſentant euentus, ſed præſentia nobis quandóque pręteritorum detrimenta reſtaurant. Circa contingentia nihil ſtabile ſibi poteſt infirmitas humana præfigere, nec de ſuorum etiam niti poſſunt affectibus animorum; ſed & ipſos fortuitis caſibus cohærere neceſſe eſt, & ad ſingulos eorum motus ſingulas effingere voluntates. Totis ſiquidem ſtudiis coguntur exquirere quod ab eis modò nullis poterat precibus impetrari, quia dexteræ Excelſi repentina mutatio totam docet illicò manſueſcere feritatem; ſic eſt: In manu Dei corda ſunt hominum pariter & perſonæ, parique facilitate, & perſonas de medio tollere poteſt, & animos immutare. Super quo ſpem vobis certiſſimam tribuant conſcientię puritas, & momenta fortunæ; quia nec ea quæ vobis aduerſantur æterna ſunt, nec ſperantem in ſe confundi iuſtitia diuina permittet. Inclinabit ſiquidem Deus animum Principis, & aduerſum ſua bonitate conuertet, vt Regnum & ſacerdotium paribus ſibi inuicem cooperentur auxiliis, mutuam ſibi reuerentiam, mutuam exhibeant caritatem. Si quis enim prouida prudentiæ veteris inſtituta conſideret, à quibus tam religionis Eccleſiaſticæ quàm Regalis excellentiæ iura fluxerunt, cognoſcet ea tanta ſibi inuicem rationis neceſſitate connexa, vt plurimam alterum de altero contrahat firmitatem. Vnde ſi quid inuicem violentiæ

vel iniuriæ fuerit irrogatum, in eum qui irrogauerit constat esse vertendum: quia neque pax Ecclesiæ sine Regno, neque Regno salus poterit nisi per Ecclesiam prouenire. In caput igitur actoris reuertetur iniuria, ipsumque sibi manus intulisse nouissimo comparebit effectu.

Interim si quid vobis serenitatis cœperit apparere occasionem vestra sapientia non repellat, sed oblatam prompto colligatis amplexu. Super quo si quid tractandum inciderit, nolite singulos articulos nimia subtilitate discutere; quia subtilitas contentionem parit, contentio verò sopitos odiorum ignes quasi quibusdam flatibus excitat & accendit. Non erit vobis ad singularia decurrendum, sed quasi generalibus studiosiùs inhærere, quia salua res est, nisi pactiones specialiter expressæ perimant libertatem. Si enim nos fidei profitemur, & reuerentiæ & obsequij debitores, si bona, & personas nostras honori & vtilitatibus eius offerimus impendendas, sed Regias dignitates, & antiquas consuetudines, in quibus legi Dei non obuiant, promittimus obseruare, non lędit, quia in his omhibus contra debitũ nullatenus obligamur. Si ergo sub hac, vel simili verborum conceptione, pacem vobis & vestris bonitas diuina parauerit, interpretationes verborum futuris reseruate temporibus, quia nec ipse vobis tot mouebit de cætero quæstiones, & vos in omnibus poterunt experimenta præsentia reddere cautiorem, sed neque vobis apud homines gloriam videamini quærere vel triumphum, sed Regi tanquam præcellenti omnis honor, omnis victoria conferatur, dum tamen vobis liceat coram Deo conscientiæ vestræ testimonio gloriari. Ego verò fidele paci vestræ ministerium, vt deuotus, ita promptus impendam, quoniam aduersitati vestræ, Deo teste, compatior, & personam vestram, & causam sincerę brachijs caritatis amplector. Certum siquidem est quia fortunam vestram & personam velut quoddam holocaustum pro fratribus vestris Deo in odorem suauitatis offertis, vt labor vester nobis cedat ad requiem, inopia vestra nostras redimat facultates, & quod residuum libertatis est patientia nobis vestra confirmet. Proinde sic agendum erit mihi, vt me vobis prima facie profitear inimicum, quia amicum profitenti neque fides

Si quid de pace tractandũ occurrat, non anxiè subtiliúsue discutere oportet.

QQq iij

haberetur, nec aliquis præstaretur accessus. Poterit igitur conciliando fauori simulatio deseruire, vt vtilitati vestræ cautiùs virtus operis, & industria sermonis incumbat.

Hostes Regem ad concordiam impulsuros allegit.

Proinde consolamini, quia de aduentu eius ad partes istas plurima nobis commoditas incipit apparere, quia præsens efficaciùs ab his qui vos diligunt poterit eorum auctoritati cedere, adquiescere consilijs, precibus inclinari. Venit autem animi solito mansuetioris, vt aiunt, quia animum eius licet ipse dissimulet, quædam præsagæ futurorum amaritudines compellant, quoniam intelligit in plerisque factis scintillas quasdam ad excitanda incendia confoueri. Mouetur enim Francorum inuidia, calumnijs Flandrensium, Galensium improbitate, Scotorum insidijs, temeritate Britonum, Pictauorúmque fœderibus, interioris Aquitaniæ sumptibus, Gasconum leuitate; & quod grauius est, simultate ferè omnium quoscunque ditioni eius constat esse subiectos. Suspectam etiam habet Romani Pontificis quam ipse motu repentino contraxit offensam; Regnique status adeò de absentiæ vestræ causa confusus est, vt nec Ecclesiastica, nec sæcularia suo procedant ordine, neque quisquam sciat quid iuri Ecclesiastico, quid sæculari debeat assignare. Pro his omnibus proposuit primò cum Rege Francorum quibusdam conditionibus conuenire, vt suo & ipsius terrore conuicto faciliùs possit cætera complanare. Disposuit etiam, sicut aiunt, in plerisque mitiùs agere, vt in pacem omnia dissimulatis reuocentur iniurijs, & ipse celeri reditu ad reprimendam Galensium reuertatur audaciam, priusquam cum eis Scoti Britonésque conueniant, & Albania sicut Prophetatum est, incipiat indignari. Venit igitur imperata facturus, si fuerit qui sciat vel audeat imperare, vtilius æstimans aliquid ad tempus de fastu veteris supercilij sequestrare, quàm expectare, vt in perniciem eius quæ prædicta sunt omnia vel pleraque concurrant. Valete. Dominus personam vestram conseruet incolumem, & aduersitatem vestram velociter ad secundos reducat euentus.

EPISTOLA III.

Epist. 47.

Arnulfi Lexouiensis Episcopi ad Domnum Papam Alexandrum.

QVæ detrimenta, quos labores, quas iniurias Ecclesia Cantuariensis hac tempestate pertulerit, vestra compassio non ignorat. Verùm afflictam diutiùs, & miserabili mœrore confectam miserator & misericors Dominus oculo misericordiæ respexit ad præsens, ipsamque cœpit ad statum pristinæ dignitatis & excellentiæ per gloriosa Beati Thomæ noui Martyris magnalia reuocare, quibus eam frequentiùs magnificentia diuinæ majestatis illustrat. Certum est autem ibi nouiter quoddam inter cætera contigisse miraculum, quod nulla spes anteà, nulla fiducia præsumebat: scilicet quòd ibi persona ad regimen Ecclesiæ sine designatione laïcæ potestatis electa est, cùm ibi nullus anteà promoueri potuerit, nisi de quo priùs potentia secularis edixit. Siquidem cùm opus illud ad veterem abusum reuocari multis fuisset artibus attentatum, per merita prædicti Martyris omnis semper machinatio elusa est; quia ea, quam ipse ibi proprio redemerat sanguine libertatem, personæ committi non pertulit, cuius non electio libera, & canonicus probaretur ingressus. Si enim tam recenter conualere veteris ritum violentiæ contigisset, inanis fortasse à pluribus pretiosi sanguinis reputaretur effusio, & in defectum decertata tot laboribus victoria concidisse. Cæterùm nunc tota prouincia in specie optatæ tanto tempore libertatis aspirat, & confirmatum Christi sanguine testamentum nouo gaudet iterum sanguine consignari.

Quòd electio Cantuariensis Archiep. seclusa sæculari potentia facta fuerit, meritis S. Thomæ ascribit.

Omnium igitur ad triumphum nouiter euictę libertatis concurrente licentia, exorato spiritu, & eos in vnum suauiter dirigente consensum, electus est vir cuius religio, cuius prudentia, cuius magnificentia tanto operi idonea crederetur, quòd non externis indicijs, sed inter domestica claustra

per longum tempus ipſis rerum conſtiterat argumentis. Nulla inuidia, nulla ambitio, nulla denique vis obuiare prę-ſumpſit: quoniam ſanctus ille ſucceſſoris ſui conſecrare videbatur initia, & altari, cuius ipſe ſacerdos extiterat, gratum ſibi ſubſtituere ſacerdotem: felicitati temporum veſtrorum hæc licentia ſeruabatur, vt hoc ad veſtrorum accederet gloriam titulorum; ſcilicet quod vbique virtus veſtra ſuam reſtituerit Eccleſię libertatem. Benedictus autem Deus qui ad conſenſum hunc deuoti filij veſtri ſenioris Regis animum inclinauit, factúmque hoc debito fauore proſequitur, quod aliquando conſueuerat deſignatione neceſſaria præuenire.

Electioni Rex iunior reluctatur.

Verùm filius, quem ad ſuccedendum ſibi in Regno fecit præmatura patris affectio conſecrati, tanto bono cœpit obſiſtere, eorum ſcilicet impellente conſilio qui eum de ſinu patris abſtrahere potuerunt, & ſimplicitatem adoleſcentiæ eius in proprium magis quàm in patris conuertere detrimentum. Studium igitur eorum eſt ipſum patri ſemper opponere, vt ex omnibus cauſis inter eos quæ ipſi ſeminauerunt odia conualeſcant, ne aliquando conuerſus ad cor debitum gratiæ naturalis agnoſcere, & ad paternos incipiat redire complexus. Super quo prudentiam veſtram neceſſe eſt ſollicitè præuidere, ne violentia neceſſariæ deſignationis quæ in patre per gratiam Dei & gloriam veſtram penitus expirauit, intuitu manſuetudinis, vel diſſimulationis veſtræ reſurgat in filio, ne tam ſublata quam tranſlata videatur in alium, tantóque vehementior paret inſiſtere, quantò paternam abrenuntiationem propoſito ſuo conſiderat obuiare. Perſonam itaque in qua deſideratæ diu libertatis cœperunt initia conſecrari benignè ſuſcipite, ipſíque ad executionem tanti operis neceſſariam de magnificentia virtutis Apoſtolicæ conferte fiduciam, vt primitiæ veſtræ veſtris ſemper auſpicijs conualeſcant, & læto conſummentur effectu. Ad vos omnium fidelium oculi, ad vos omnium Eccleſiarum vota ſuſpirant, vt ex hoc qui libertatem habent, retinendi fiduciam, & qui non habent, ſpem concipiant obtinendi. Ad hæc hoc opus, hoc ſtudium, hæc Martyris illius iugis fuit intentio, Eccleſię cui præerat redimere libertatem. Hic laboris fructus, hæc merces ſanguinis, hoc prę-mium

mium passionis. Quia verò ille hunc velut hæredem & successorem conseruandę libertatis elegit, gloriosum vobis est cooperari Martyri, & ipsius initijs vestrum addere complementum, vt operationi eius operatio vestra velut eodem spiritu vegetata concurrat. Ipsum ergo ad opus ad quod tam sanctè, tam celebriter assumptus est, cum festinatione remittite, ne de absentia eius occasionem malitia contrahat, & rediuiua potentiæ sæcularis incipiant germina pullulare, sed per istum Beatitudo vestra renascentes paruulos teneat, & allidat ad petram: sublatóque pristinę seruitutis elogio Ecclesia Dei lętabunda procedat, meritísque illius, & vestris; de antiqua semper iniquitate triumphans hostibus suis incipiat apparere terribilis vt castrorum acies ordinata. Porrò intelligat sapientia vestra, non solùm Prouincię illius & Regni, sed aliorum etiam Regnorum desideria supplicare ad quæcunque Sancti illius tam relatione, quàm præsenti inspectione magnalia peruenerunt.

EPISTOLA IV.

Epist. 48.

ARNVLFI *Lexouiensis Episcopi ad* HENRICVM *Regem Anglorum seniorem.*

VENTVRVS eram ad vos, sed me senectus, & infirmitas, & debilitas retinent quasi quibusdam reprimentis impotentiæ vinculis alligatum. Sed & à multis partibus multis vexor iniurijs, in quibus nullum remedium nisi de gratia vestræ bonitatis expecto. Mitto itaque ad vos Ioannem de Abbatia hominem fidelem vobis pariter & deuotum, quem audire vice mea, & precibus meis ad momentum velitis aures regias inclinare. Obsecro reminiscatur Excellentia vestra fidei, deuotionis, & obsequij, honori & vtilitati vestræ ab ineunte pueritia vestra à me semper exhibiti, & in oportunitatibus meis apud vos merita mea mihi quandóque respondeant, nec impotentiam senectutis meę dignetur magnificentia vestra conterere, sed hominem ad omnem patientiam cum omni humilitate voluntati vestræ

Regi obijcit obsequia ab se præstita, quo gratiã eius sibi conciliet; & quantam de regia dignitate rationem Deo sit redditurus, indigitat.

ſemper expoſitum, liberalitate regia confouere, & nouiſſimos dies meos, quibus adhuc apud vos modico tempore futurus ſum, permittatis, imo faciatis in lætitia conſummare. Non me permittit puritas conſcientiæ meæ de veſtra ſapientia deſperare, apud quam ſæpiùs in multis & maximis gratiam merui, & ſi quid quandoque per ignorantiam aut ſimplicitatem minus prudenter actum eſt, fides ſemper & ſedulitas impenſi inceſſanter officij compenſauit. Ad ſummam, meliora ſunt verè diligentis ſeuera conſilia, quàm fallax aſſentatio blandientis, ſicut nouiſſimo tempore grauibus indicijs veſtra majeſtas experta eſt; quando ſcilicet amicis ferè deſperantibus magnificentiæ veſtræ terror inualuit, & omnes conatus hoſtium veſtrorum Deo propitio veſtra ſunt induſtria pariter & virtute compreſſi.

Memini adhuc, neque hoc vnquam aliquid à mea poterit extorquere memoria, ſublimitatem veſtram me inter initia veſtra in vlteriorem gratiam recepiſſe, meúmque ſemper quo ſæpiùs vtebamini vobis in omni tranquillitate profeciſſe conſilium; adeò vt nihil vnquam diſpendij, nihil laboris, nihil cuiuſlibet confuſionis attulerit, ſed omnium operum veſtrorum quaſi de miraculo procedere magnalia videbantur. Non erat qui veſtræ præſumeret obſiſtere poteſtati quia tunc omne opus veſtrum diſponebat ratio, dirigebat iuſtitia, miſericordia temperabat. Poſtquam verò mendax adulatorum turba conualuit, potuítque lethalia venenati mellis blandimenta licenter infundere, affectioni iuſtitia, ratio cœpit cedere voluntati, & meliore conſilio præformatos olim ſenſus in contrarios quandóque doloſa ſedulitate conuertit affectus. Vnde nimirum certum eſt, ortum eſſe ...... quia radix quæ viriditatem de iuſtitię, & veritatis humore non contrahit, ad iocundos & vtiles fructus nouiſſime peruenire non poteſt. Sanè verum eſt bona quandóque vexationibus concuti, & quæ mala ſunt fallaci quadam ad tempus lætitia proſperari, ſed diuino iudicio ſemper ſuus nouiſſimè rerum meritis reſpondet euentus. Sic eſt, inconſultorum operum, exitus infelices pœnitentia ſera proſequitur, quę dolori quidem materiam comparat,

ſed nulla eorum quæ prouenerunt detrimenta reſtaurat. Inde verbum celebre ſapientis illius eſt: *Omnia fac cum conſilio & pòſt factum non pœnitebis.* Porrò conſilium eſt, aliquid faciendi vel non faciendi benè excogitata ratio, ſicut Tulliana nobis eloquentia definiuit. Intelligat dominus meus tria diffinitionem formare conſilij, veritatem, diligentiam, rationem, vt ſcilicet quod fit aut dicitur nitatur veritate, dirigatur ſtudio, ratione formetur. Quicquid enim ſtabilem non contrahit de veritate ſubſtantiam, ruinæ & defectui neceſſariò tenetur obnoxium, vt videlicet quod de nihilo ortum eſt redigatur in nihilum, nec in fundamenti alicuius ſoliditate ſubſiſtit, quod quaſi de inani quodam præſtigio falſitatis effulſit. His etiam quæ vera ſunt oportet ſemper cum inſtanti diligentia rationis adhibere iudicium, ne quis alienam quietem turbare, vel ius alienum confidentia poteſtatis præſumat inuadere, ſed modum iuſtitię continenter amplexus ſuperioribus reuerentiam, gratiam inferioribus, parem proximis exhibeat caritatem; & ad omnem partem mentis acie callidè circumducta, ſic omnes òmnium de propria conſcientia metiatur affectus, vt alijs ſe talem in beneficijs & offenſis curet impendere, quales eos vellet in ſuis opportunitatibus inuenire.

Quid conſilium.

Verùm qui præſunt officij ſui debitum arctiùs tenentur agnoſcere, vt ſe dominium potiùs ad cuſtodiam, quàm ad violentiam accepiſſe cognoſcant, nec eum cui cura eſt de illis, Deum ſcilicet, putent ob aliam cauſam eis faſtigium dignitatis, copiam diuitiarum, potentiæ gloriam contuliſſe, niſi vt eos in opus miniſterii collocaret, reddituros nimirum de ſingulis ſuo tempore ſub ſeuero diſtricti Iudicis examine rationem. Qui ergo periculum adminiſtrationis accepit, rationem præparet ad reddendum, quia vſque ad quadrantem comminatur ſe qui credidit exacturum. Quòd ſi ſua cum huiuſmodi potentibus gloria non deſcendit, nec enim eis aſcenſus promittitur, ſed deſcenſus, quid exigenti proferet qui nihil reſeruauit ſibi quod habeat ad ſoluendum; nempe carnem & ſpiritum; quia nihil eſt eorum quę rapta ſunt quod ſubſiſtat, neque alius eſſe poterit ſatisfactionis modus, niſi vt pœnam perpetuam ſoluat, qui non habet aliud vnde

Regibus, & his qui præſunt, cur Deus potẽtiam, gloriam, diuitias &c. confert.

Non alijs ſe præferre debent.

poſſit à debito perpetuo liberari. Meminiſſe debent ab eo ſibi commiſſos eſſe, qui eos proprii ſanguinis redemit impendio, & mortis etiam amaritudine liberauit, à quo eiuſdem ſubſtantię naturam idem redemptionis pretium perceperunt, & eiuſdem gratiam mercedis expectant. Vnde ſi omnium eadem natura, omnium idem præmium, omnium eadem conſummatio & merces eſt, non eſt de quo alii aduerſus alios poſſint priuilegio gloriari, niſi quia qui præſunt grauiori ruinę, & maiori periculo ſunt obiecti. Scripſi diffuſiùs quia verborum copiam deuotio miniſtrabat, ſingulá-que mihi dictu neceſſaria videbantur, vt fidelis ammonitio veſtrę vos faciat gloriæ reminiſci. Vtinam viros virtutis, & conſilia fortium Regia maieſtas æſtimet & agnoſcat, ne ſpiritus iniquitatis & mendacii fallacibus blanditiis robur animi regalis eneruet, & ad opera malitiæ vel defectus contrahat, & inclinet.

Epist. 49.

EPISTOLA V.

Arnulfi Lexouienſis Epiſcopi ad Dominos ALBERTVM *&* THEODINVM *Eccleſiæ Romanæ Cardinales, & Legatos.*

Petit vt ratam habeant electionem.

PRo viro venerabili REGINALDO Batonienſi Electo Excellentiæ veſtræ nos ſupplicaſſe meminimus, quòd ſcilicet ab Eccleſia illa concorditer electus ſit, & vnanimi omnium voluntate ſuſceptus. Quod quidem adeò certum eſt, vt nihil in toto Regno ſit notius, nec aliquis eſt qui vel perſonæ diſponat obſiſtere, vel facto electionis velit in aliquo derogare. Sanè negotia & bona Eccleſiæ quietè cum omni poteſtate diſponit, & quidquid ab electo Epiſcopo citra gratiam conſecrationis expediri poteſt, ordinat, & diſpenſat. Quia verò ſine conſenſu auctoritatis veſtrę ad perfectionem gratiæ illius peruenire non poteſt, miſit ad vos Eccleſia illa venerabiles & electas de tota vniuerſitate perſonas, quæ vice omnium à bonitate veſtra complementum

promotionis eius pro moribus votis exquirerent, & obnixis precibus implorarent. Vidimus eos, Thomam scilicet Archidiaconum, & A. Monachum Ecclesiæ illius (quoniam Ecclesia illa Conuentum Monachorum habet, non Collegium Clericorum) & Magistrum Ranulfum, viros litteratos quidem & prudentes, & approbatæ à pluribus honestatis; negotium scilicet istud ex delegatione omnium omni studio prosequentes, sed viam quâ ad vos peruenire possent nullatenus inuenire potuerunt. Laborauimus cum eis, & plerique alij, nec vlla securitas penetrandi ad vos potuit inueniri; præsertim quia negotio illi Rex iunior, qui in partibus illis commoratur, dicitur aduersari. Ad suffragandum itaque votis, litteris tam ab humilitate nostra, quàm ab alijs diligentiùs impetratis, nuntium pro se, quem habitus arctioris religionis & paupertas absconderet, ad perferendum negotium, quia aliter id fieri non poterat, transmiserũt. Quia igitur tantæ rei effectus nonnisi instantium bellorum importunitate & casibus fortuitis impeditur, sanctitati & officio nostro credimus conuenire, ad idem etiam deuotas preces duximus adiungendas, vt quod residuum est auctoritas vestra compleat, & confirmet, ne vota Ecclesiæ ludificari diutiùs permittatis, & ipsius vtilitates amplius impediri.

EPISTOLA VI.

Epist. 50.

ARNVLFI *Lexouiensis Episcopi ad* VVILLELMVM *Cenomanensem Episcopum.*

VERVM est in Archiepiscopi electione Suffraganeanorum desiderari præsentiam, vt eorum, qui præesse habet, consilio res vtiliter disponi possit, & conniuentiâ confirmari. Asserunt autem Canonici Turonenses se nihil in offensam vestram de præsumptione aut superbia facere voluisse, sed plurima necessitate compulsos accelerasse quod factum est; quoniam si differrent multa eis impedimenta in detrimentum Ecclesiæ, multa obstacula comparebant. Sed & de opportuno Episcoporum aduentu maximè dubitabant;

Rogat vt electioni Turonensis Archiepisc. & si præsẽs non fuerit, assensum præbeat.

cùm tempestas ista, quæ circumquaque diffusa est, singulos in partibus suis detineat, & multis necessitatibus occupatos. Audiuimus autem multis eorum non displicere quod factum est, sed adhibito confirmare consensu, quoniam si quid in ordine facti minus obseruatum est, nota laudabilis personæ merita recompensant. Sanè vt in electionibus ordinis diligentia requiratur institutum est, vt cautiùs & fideliùs possit de persona idonea vtilitati Ecclesiæ prouideri, sempérque personæ meritum specialis amplectendum est; quoniam principali bono obseruantijs quibuslibet obsistendum. Quod enim fauore alicuius introductum est, hoc ad læsionem eius retorqueri non debet; maiórque fauor personæ debet esse quàm ordinis, quem institutum constat ad inquirendam potiùs personam idoneam, quàm tollendam. Super quo apud Excellentiam vestram multorum desiderijs desiderium nostrum, & preces precibus duximus adiungendas, vt ad consensum operis & effectum vestra benignitas inclinetur, & cùm id ad vos principaliùs habeat pertinere, vestra possit promptior in operis executione & complemento gratia recognosci. Siquidem hoc facto multorum vobis laudem & gratiam acquiretis, neque bonum est vt sanctitas vestra inter tot perturbationes & scandala, quæ omni ex parte peccatis nostris exigentibus incessanter emergunt, ad vindictam tolerabilis iniuriæ, vestræ Ecclesiæ, cuius tanquam maior, & primogenitus filius estis, tantum & laboris inferat & perturbationis. Et res fortassis ad superius deducta iudicium prosperos sortietur euentus. Satiúsque debet esse prudentiæ vestræ omne rei complementum quasi de vestro beneficio cum multis gratiæ actionibus prouenire, quàm vobis inuitis à superiori procedere potestate.

Sequentia duo fragmenta haud prætermittenda, quin & publico bono profutura putaui. Siquidem Claudius Minos dum Arnulfi Lexouiensis Opera ex Bibliothecæ Odonis Turnebi codice manu exarato, typis cudenda curaret, vtrumque, finem videlicet Sermonis synodalis Epistolæ ad Cælestinum Papam, assutum (quòd dubio procul auulsum esset folium vnum aut alterum è Turnebi Manuscripto, San-Victoriano fortean, qui id detrimenti passus est) itidemque Colonienses ac Parisienses in editionibus Bibliothecæ veterum Patrum minimè compererunt. At verò hallucinationem hanc prior

***animaduertit Doctiſſ. Iacobus de Sainte-Beufue, Regius Theologiæ Profeſſor; atque ſuis in Scriptis ope Manuſcripti Bibliothecæ Regiæ palam fecit; cùm nempe in Sorbonæ Scholis Eucharistiæ Sacramentum ſingulari eruditione aperiret Anno* 1654.**

FRAGMENTVM

Sermonis in Synodo.

Cuius eſt initium: Quis putas fidelis ſeruus, &c.

VT ſemper Domino prouentus, & familiæ prouectus accreſcat. Oues Chriſti ſunt, quarum cùm ipſe ſit Dominus, tamen paſtorem & nihilominus profitetur, vt ſuam circa eas, & poteſtatem prædicet & affectum, vt ipſæ ei tanquam Domino in auditu auris obediant & ipſe eas tanquam bonus paſtor ſuper aquas refectionis in loco paſcuę collocet, & conſeruet. *Oues*, inquit, *meæ vocem meam audiunt*. Ecce quia quærit ab his, quæ ſuæ ſunt, tanquam Dominus exaudiri: *Et ego* Dominus *cognoſco eas*. Ecce quia ipſe rependit eis benignum mutuæ cognitionis, & agnitionis affectum. Quanta verò eas caritatis gratia complectatur facilè pretio redemptionis oſtenditur, quod ad eorum liberationem beneficentiâ Redemptionis impendit. Emptæ enim ſunt pretio magno, impretiabili ſcilicet ſanguine Crucifixi, quem licet appretiauerit Iudas, non poteſt tamen ſub pretij recidere vilitatem, cui nihil in rebus comparabile, quod omni prælatum creaturæ, quod in patris etiam dextera collocatum. Ignorabat homo quanti poſſet eius humanitas æſtimari; quia licet de Creatoris imagine ſimilitudinem contraxiſſet, nulla ſpe tamen, nulla ratione præſumere poterat aut præſcire vel Incarnationis humilitatem, vel amaritudinem paſſionis. Quippe rerum creatio gloriam quodammodò diuinæ majeſtatis illuſtrat, dum opus admirabile ſapientiam declarat opificis. Et per ea quæ ab eo viſibilia facta ſunt, ſempiterna virtus eius, & diuinitas innoteſcit. Videbatur ſibi feciſſe quod fecerat, vt ignotus à ſeculis in rationalis naturæ notitiam deueniret, & fieret quaſi quoddam cognitionis alternę

commercium, dum ipse sciret figmentum nostrum, & nos aliquatenus intelligeremus diuinæ substantiæ veritatem. Quòd autem minoratus est ab Angelis; quòd breui virginalis vteri thalamo clausus formam nostræ seruitutis assumpsit; quòd iniurias hominum, quòd denique dolorem sustinuit passionis; hoc saluti nostræ singulariter impensum veritas manifesta declarat, vt mors temporalis ipsius nos ab antiquę damnationis elogio solueret, & ad vitam reuocaret æternam noui consignatio Testamenti. Ipse itaque singulare pretium redemptionis est, quod pari benignitate pro singulis & omnibus est oblatum, vt nullus ibi maioris amplitudinem gratiæ, nullus sibi cuiuslibet priuilegij prærogatiuam valeat arrogare. Vniformitatem creationis sequuta est redemptionis æqualitas, vt pariter omnibus proficeret ad futurum prædestinatę retributionis euentum. Poterat enim superbiæ vel inuidię parare materiam si, aliquos indulgentia prætulisset cęteris, quasi defectu quodam deterioris essentiæ, aut minoris misericordiæ condemnatis. Itaque si ortum hominis & processum diligenter attendimus, apparet circa eum incomparabilis bonitas Conditoris, Redemptoris admirabilis caritas, inæstimabilis gratia Saluatoris. Super quo magnæ dignationis est, nobis commissum esse quod tanta bonitate formatum est, quod tanta seruatum caritate, quod tanta nouissimè creditur gloria sublimandum. Porrò quantò maior est dignatio, tantò maius constat esse periculum. Quantòque maiora studium diligentiæ præmia recompensant, tantò maior negligentiæ vindicta procedit. Sicut enim retributor bonorum, ita Deus vltionum Dominus est; apud quem sicut nihil irremuneratum dimittitur, ita nihil relinquitur impunitum. Beati itaque serui, quorum cùm venerit Dominus fides & prudentia complacebit. Super omnia siquidem bona sua, super ea scilicet quæ præparauit Deus diligentibus se, constituet eos. Nihil reseruabit absconditum, sed velut in omnes munificentia largietur diuitias gloriæ suæ cœlestium scilicet plenitudinem gaudiorum, Regníque cœlestis cohæredes admittet, vt de manu ejus diadema speciei recipiant, quo speciosi facti, eum, qui speciosus est forma præ filijs hominum, in decore suo reuelata facie contemplentur, & de-

le ctentur

lectentur in multitudine pacis, præparante eodem Domino nostro IESV Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Initium Epistolæ ARNVLFI *Lexouiensis,*

Ad CELESTINVM *Papam pro Ecclesia Sagiensi.*

PRO Sagiensi Ecclesia tota mente pedibus vestræ pietatis aduoluor, confidens de vobis in Domino, quia bonum quod in illa per antecessores vestros Deo auctore fundatum est, &c.

Subiici quoque debuit hic altera ad CÆLESTINVM *Papam Epistola, quæ Sermonem illum inter & initium istius Epistolæ in codice Regio erat interiecta. Ita se habet:*

EPISTOLA VII.

Epist. 52.

ARNVLFI *Lexouiensis Episcopi ad* CELESTINVM *Papam, de promotione sua.*

SVSTVLIT virum gloriosæ memorię INNOCENTIVM Papam necessitas humanæ conditionis è medio, cuius Ecclesia Dei liberata triumphis, cuius adornata virtutibus, cuius denique magnificentia fuerat sublimata; qui eam humilibus placabilem, tyrannis autem formidabilem reddens, quantò plus prauitati terroris intulerat, tantò Religioni plus exhibuit caritatis. Quod sanè tam regularis disciplinæ, quàm monasticæ Religionis prouectus ostendit. Cùm ciuitates & castella passim pro secularibus Regulares Clericos habent, & deserta plus hodie Monachorum quàm ferarum quondam habuerunt bestiarum. In morte igitur eius spem sibi rediuiuam posuerat desperata malignitas, vt tunc ad nefarios liberè conatus erumperet, & statum triumphantis in omnibus Ecclesiæ conculcaret. At verò in promotione vestra quasi quodam statim languore spes maligna contabuit; bonis orta est ex timore securitas, & exultationes Dei

in gutture omnium ſonuerunt. Non enim ambigunt quin veſtræ Sanctitatis ſtudio propagetur quod pio eius labore plantatum eſt. Quis enim audeat ſperare diſſimilia & minora de vobis, quem adeò & prioris vitæ rudimenta commendant, & modernæ promotionis auſpicia diuina probant voluntate prælatum. Sapientia enim cuius eſt à fine vſque ad finem fortiter ac ſuauiter bene cuncta diſponere, fortiter hoc de vobis, quia efficaciter, ſuauiter, quia concorditer adimpleuit.

Sed nec ſoli ſibi Romana Eccleſia tanti operis laudem arroget, nec inuidioſè aduerſum nos de tanta concordia glorietur, quoniam in hoc ipſum à multo iam tempore minorum Eccleſiarum vota conuenerant, nec alium adeò magnificentiæ tanti prædeceſſoris idoneum Roma nobis offerre poterat ſucceſſorem. Fecit ſanè tantam excellens virtutis veſtræ prærogatiua concordiam, contra quam vel nullus erat, vel nullus auſus eſt aduerſarius apparere. Verum eſt etiam electores veſtros longè anteà inde à nobis quaſi quoddam accepiſſe mandatum, cuius fines excedere non habebant, quoniam quod multò antè aduenarum præſagio præſumptum erat, incolarum voce completum eſt, ipſorúmque conſenſum noſtra deſideria creauerunt. Loquar ergo ad Dominum meum cùm ſim puluis & cinis; loquar deuotus filius vnico patri meo. Quantò, Domine, pluribus deſiderijs expetitus es, quantò faciliore concordia prælectus, quantò maiore omnium exultatione ſuſceptus, tantò te Deo & hominibus intelligis obligatum. Gratiam diuinæ dignationi, gratiam humanæ beneuolentię debes. Inſiſtendum tibi eſt, vt dignus ſit expectatione prouentus, vt Deo ſcilicet reuerentiam, hominibus exhibeas pietatem. Inter alios verò obſecro ne ſerenitatem tuam mihi maieſtas tantę dignitatis obducat, ſed viuat mihi apud te ſemper priſtinæ benignitatis affectus, teque prædeceſſori tuo in gratia mihi & beneuolentia ſentiam ſucceſſiſſe. Veniſſem autem ad vos, niſi circa confirmandam mihi recentem noui Principis gratiam, & reſarciendas Eccleſiæ, & domus noſtrę ruinas, & curanda germanorum funera, grauiùs occuparer. Quibus cauſis nec tempus adhuc, nec alacritatem habui, nec expenſas.

Veniam autem, Deo volente, quàm citiùs, vt oculis meis vultus vestri serenitas illucescat, & ariditatem meam quasi vberior de proximo nouæ benedictionis riget vbertas, quia modicum id quod sum, totus sum Sanctitatis vestrę, sanctæque Romanæ Ecclesiæ deuotissimus seruus.

EPISTOLA

Epist. 52.

Gavfridi *de Meduana* ad Petrvm *Abbatem.*

DILECTISSIMO sibi PETRO Abbati SS. Martyrum Sergij & Bachi, omníque sibi commissæ Congregationi GAVFRIDVS de Meduana, bene viuere. Gratia Dei, vestríque & religionis vestræ odor ad nos vsque distillans fragrauit. Vnde factum est Deo donante, & Fratribus vestris nostrísque G. atque R. mihi jamdiu est nimium dilectis instigantibus, quatenus pro redemptione animæ meæ, parentúmque meorum, Deo & Ecclesiæ vestræ, vobisque ea quę summatim perstringam in eleemosyna dederim. Decem aratra cum bobus, quæ carucas vocatis, & terram duabus * sessionibus aptam ad laborandum dedi. Dedi etiam ducentos modios terræ ad opus rusticorum vestrorum, quos * sextariatas dicitis. Addidi insuper decimam totius laboris mei proprij pertinentis ad Castrum quod Sesula vocatur; & decimam *fusariæ meæ, atque plateæ propriæ (alteram verò plateam anteà vobis dederam) & decimam omnium molendinorum meorum. Hanc itaque eleemosynam propria manu sub sacramento confirmaui, & omnes Barones mei sub eodem sacramento suis manibus hanc eamdem eleemosynam; ea videlicet ratione, quatinus me decedente nullum recepturi sint Dominum, nisi priùs hæc eadem seruare adiurauerit. Vnde vobis supplico, quòd me & patrem meum, & Rotbertum antecessorem meum, vxorémque meam, quę FILQVELGARDIS vocatur, atque fratrem meum AMELINVM, qui nuper defunctus inibi tumulatus est, in beneficio vestro vti Monachos suscipiatis, & omnes Barones meos, qui huius rei auxiliatores sunt in beneficio vestro re-

al. * *satio-nibus.*

al.* *Setrée.* f. *à sextario, sexta parte congij*

f. * *Silua,* Gal, *Forest.*

cipiatis. De hac autem concessione scriptum remittite.

Supplico iterum vobis, & toto affectu deprecor, quatinus septem Monachos electos & vtiles, si locus fuerit, sin autem, quatuor, nobis ad præsens mittatis: Officinas cum claustro quas ego facio, præparatas inuenient. Valete. Illud verò vobis notifico, quòd vnoquoque anno vnam cappam pallij aptam ad minus, & ampliùs ab eodem loco habebitis. Ea verò quæ Monachi in equis & procuratione sua mittent vsque ad natiuitatem Domini, redditurus sum. Iterum valete. Fr. W. & Fr. R. his interfuerunt verbis, vosque salutant. Hæc autem omnia concesserunt, & auctorisauerunt, atque sigillis suis corroborauerunt, R. Princeps, & R. Comes, & filij, & fratres eorum.

Epist. 53. *Litteræ Commendatitiæ Gregorij VII. datæ Berengario post Concilium Romanum.*

GREGORIVS seruus seruorum Dei, Omnibus Beato Petro fidelibus salutem & Apostolicam benedictionem. Notum vobis omnibus facimus nos anathema fecisse ex authoritate Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, omnibus qui iniuriam aliquam facere præsumpserint Berengario Romanæ Ecclesiæ filio, vel in persona, vel in omni possessione sua, vel qui eum vocabit hæreticum, quem post multas quas apud nos, quantas voluimus fecit moras, domum suam remittimus, & cum eo fidelem nostrum FVLCONEM nomine.

EPISTOLA

Epist. 54.

FROLLANTI *Episcopi Siluanectensis* *ad* BERENGARIVM.

Vt preces Deo fundat pro eo rogat Berengarium.

DOMINO & Fratri BERENGARIO FROLLANTVS Siluanectensium Episcopus suus, quantum sapit fidelis gaudia futuræ felicitatis. Detentus vtraque infirmitate non possum prout disposueram, & tibi mandaueram huc ad te venire: sed quæso ora pro me & attentiùs, vt ea liberer, quæ animam meam necat, ægritudine; & nescio si in hoc præsenti seculo ampliùs te, Carissime Domine, videre potero. Sed satage vt in alio cum tranquillitate merear te videre. Et tamen si tandiu Deus mihi vitam cum sospitate seruarit, vt opportunitas ad te mihi veniendi esset, non quam dimitterem quin diu conceptum desiderium tui ad te accedendo adimplerem, quia illud non auderem dicere, vt tu ad nostras partes vel in hac Quadragesima orandi gratia dignareris aduenire. Quòd si tanta circumseptus fuero infelicitate, quòd neque huc ego, neque tu ad me valeas venire; etsi præoccupatus morte fuero animam meam tibi committo: mitte pro ea ad cœlestem curiam obsecrationes nuntias, roga Archangelorum & Apostolorum Principes, & cæteros illius aulę Centuriones, qui tanto Regi adsistunt familiariores, vt illi dignentur suggerere quatenus peccatricem meam animam liberari præcipiat de mortis carcere: immò tu ipse fultus orationis munere interdum & sæpiùs pijssimum & benignissimum Regem, vt pro alijs soles, pro me aggredere, & ..ar te fiducialiter obsecra, vt dignetur mihi parcere. Domnum R. Abbatem, & cæteros dominos & fratres, quos mihi tua dilectio acquisiuit, sub meo nomine saluta, & in orationibus suis vt mei meminerint obsecra. Quicquid tibi placuerit mihi remanda, illud volo Fraternitas tua nouerit, quòd multùm firmiter adquisiui tibi gratiam Domini mei Regis. Vale. Et quamuis monitore non egeas, vt mei memineris attende.

Epistola BERENGARII *ad* RICHARDVM.

DILECTO Fratri RICHARDO BERENGARIVS salutem ac sospitatem. Quia facilè vobis factum esse cum Rege loqui non nescio, vellem si videretur & vobis verbum illi aliquod pro me faceretis, si fortè humanitatis, liberalitatis, dignitatisque Regię, atque Christianitatis reputatione aliqua munificentia compensaret damnum quod in Clerico Ecclesiæ suæ iniustissimè, ac Regia Maiestate indignissimè tantum intulit. Quòd si facit, ab immodica culpa, si modicâ expensâ, non modicum exoluit. Si autem non facit, me tamen præsto nihilominus habet in eo vno seruire Regiæ Maiestati, vt satisfaciam secundum scripturas illi & quibus velit: iniustissimè damnatum Scotum Ioannem, iniustissimè nihilominus assertum Paschasium in Concilio * Vincellensi, peruersè & Regio auditu indignissimè exposuisse illi Clericos Carnotenses: si ita res acta est quomodò ad me peruenit, sententia de Eucharistia, quam in scriptura habet gloriosæ memoriæ Fulberti Episcopi, quam quidam ipsius Episcopi putant fuisse sententiam, sed est B. Augustini. *Væ* autem *Prophetis qui prophetant de corde suo, qui dicunt hæc dicit Dominus, cùm Dominus non sit loquutus.* Propter Ascellinum dico, quòd B. Augustini verba ad prauitatem sui erroris detorquere non timuit; sicut quidam compatriota illius qui apud Pictauum inter discutientes eamdem B. Augustini sententiam, hanc coniecturam non est confusus inferre. Propheta dicit transitorium Sacramentum quod per fauces transiret in ventrem. Quod autem hoc minus fidelitatis meæ seruitium refugiat, nouerit quæ scribit Ioannes Scotus, monitu illum scripsisse precarióque * Karoli Magni antecessoris sui, qui quantúm circa res gerendas perstrenuus, tantùm circa religionem deuotus, ne ineruditorum, carnaliúmque illius temporis præualeret ineptia. Erudito verò Ioanni illi imposuit colligere de scripturis quæ ineptiam illam conuerterent. Vnde ferat oportet defuncto patrocinium contra calumnias

* Vercellensi.

Cuius epistola in Not. ad vitam Lanfranci p. 24.

* *Seu Calui; non ille quem vsus posterioribus seculis Magnū cognominauit.*

nunc viuentium, ne ſi maluit exhibere indignum ſucceſſione, & ſede illius magnifici anteceſſoris ſui, qui etiam circa negotium intelligendarum ſcripturarum ſollicitus ab erudito viuo viro, non ad tenebrandum veritatis lumen, tale exegit obſequium.

Sacramentum quidem tranſitorium eſt, virtus verò quæ per ipſum operatur, & gratia, qua inſinuatur æterna participatio ſacramenti multorum eſt, paucorum communio caritatis. Qui Dominum purè diligit, bene ad ſacramentum accedit. Mandatum nouum, caritas. Teſtamentum nouum, promiſſio Regni Cœlorum, pignus hæreditatis, id eſt Sacramentum Communionis.

EPISTOLA

Epist. 56.

Ad Magiſtrum Militiæ Templi.

Vt opem celeriter ferat obnixè Milites precantur.

DE... Dei gratiâ pauperis Militiæ Templi Magiſtro, Domino & Patri ſuo Frater A. eiuſdem militiæ Dapifer dictus, & omnium Fratrum humillimus Conuentus, cum ſalute obedientiam, ac deuotarum orationum munus.

Poſtquam à nobis diſceſſiſtis peccatis noſtris exigentibus contigit, quòd Principem Antiochiæ cum ſuis omnibus Baronibus, & hominibus Mœtuum in quodam prælio perdidimus. Quo mortuo, ſtatim Parthi terram Antiochiæ inuadentes, nullo reſiſtente, illam totam acceperunt, & Caſtella munierunt, & munita tenuerunt, tenent & tenebunt, niſi diuina nobis ſubuenerit clementia. Poſt hoc flebile infortunium cum Rege Ieruſalem congregatis Fratribus noſtris Antiochiam venire ſubueniendi gratiâ non diſtulimus. In quo exercitu centum & viginti Milites, armigeros, & ſeruientes bene armatos, vſque ad mille pugnantes, duximus. Pro quorum apparatu, antequam pontem Tyri tranſiſſemus, ſeptem millia Biſſantiorum, Accar, & mille Ieruſalem mutuò accepimus. Sed quia vos petitioni domini noſtri Regis Francorum conceſſimus, & vt audiſtis inopiâ Militum, & ſeruientium, & pecuniæ vndique coartamur; ſup-

plicamus veſtrę paternitati, vt citò ad nos reuertamini, ita munitus, quatenus Deo auxiliante, armis & pecunijs, Militibus & ſeruientibus, matri veſtræ Orientali Eccleſiæ miſerabiliter depreſſæ, ſubuenire poſſimus. Clamat enim ad vos:
Iob.19.21. *Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos*, ô filii mei, qui propoſuiſtis mori pro mea defenſione. Manus enim inimicorum Domini grauiter tangit me. Et dùm Antiochiam venissemus, ſuperueniente Soltano de Eſtanconia, & ex alia parte Parthis de Corrozana irruentibus, vt intra muros ciuitatis nos incluſerunt, meſſes & vindemias nobis ex toto abſtulerunt. His igitur doloribus compulſi, vobis ſcribimus, vt omni dilatione remota ad nos redire feſtinetis. Meliorem enim cauſam reuertendi nunquam habebitis, nec vllo tempore aduentus veſter Deo poterit eſſe gratior, domúique noſtrę & Ieroſolymitanę terrę vtilior. Domus námque noſtra Patre, Rectoréque ſuo viuente non debet eſſe orbata. Et quicquid de nobis ſit, de quibus nihil niſi miſericordiam Dei expectare poteſtis, venite. Sicut enim potens eſt Deus de lapidibus ſuſcitare filios Abrahę, ita ſi ei placuerit nos de manibus inimicorum ſuorum liberare; tamen nobis nulla patet euaſio, niſi nobis ille ſubueniat, qui nos terrámque redemit ſanguine ſuo. Nec miremini quòd tam paucos, aut fere nullos Fratres vobis mittimus, vtinam enim vos, & omnes Fratres in tranſmarinis habitantes partibus, nobiſcum haberemus. Plures enim eorum quos nobiſcum in exercitu duximus, mortui ſunt. His igitur de cauſis neceſſe habemus vt nos viſitetis, & quos idoneos ad hoc noueritis de Fratribus & ſeruientibus vobiſcum adducatis. Nam licet multùm properetis minimè tamen nos, vt credimus, viuos inuenietis. Venite igitur, & nolite tardare; ſic enim volumus, monemus, & poſtulamus, & inter cætera, domus noſtrę neceſſitatem attendite, quam vobis nec litteris, nec viua voce explicare poſſumus.

Præterea terrę perditionem, Domino Papæ, & Regi Francorum, & perſonis Eccleſiæ, & Principibus nuntiate, eos admonendo, vt ſubueniant deſolatæ Matri ſuę, aut præſentiâ corporum, aut bonorum ſuorum participatione. Et licet vos tardè venturos intelligamus, tamen venite. Tempus enim

enim est, vota Deo persoluamus, scilicet animas nostras pro Fratribus nostris, defensionéque Orientalis Ecclesiæ, & sacri sepulchri ponamus: Hæc enim sunt vota quæ reddere debemus in hoc tempore opportuno, si votorum cupimus habere merita. Memores anxietatum & paupertatum nostrarum cum Magistro Fratres estote, & venditis omnibus quæcumque poteritis, Venerande Pater, vobiscum, vt viuere possimus, nobis afferte. Valete.

EPISTOLA

Epist. 57.

Decani, & Capituli Ecclesiæ Turonensis.

AMANTISSIMO *Domino & speciali amico* PETRO *Dei gratia venerabili Redonensi Episcopo I. Decanus, totumque Capitulum Ecclesiæ Turonensis, Salutem, & pro misericordissimo Iudice indigentibus facere misericordiam.*

Petit Capitulum vt permittat Episcopus eleemosynas in sua diœcesi exposcere.

Ad aures vestras non sine compassione ac tristitia vestra credimus peruenisse, quomodò noua tempestate bellorum, quæ, peccatis nostris exigentibus, partibus nostris vehementiùs incubuit, malorum & dolorum cumulus speciem & decorem Turonicæ ciuitatis obtriuit. Illa Christi famosa ciuitas quondam plena diuitijs, quondam referta populis, ad tantam est calamitatem perducta, quòd in ea vbique est dolor, vbique miseria, cui hodie infœlicissimum infortunij genus est fuisse fœlicem, cùm iam non habeat quòd filijs suis præparet nisi sepulchrũ. Porrò inter calamitatum angustias nostra domus eleemosynaria, refugium pauperum, requies infirmorum, operibus caritatis satis celebris, & famosa, non occulto, sed semper iusto illius iudicio, qui propter peccata populi Sanctuarium suum alienigenis in direptionem & prædam contulit; hinc incendio & prædonum horrenda feritate nulla parcere consueta; hinc miserabili terræ ipsius destructione vnde subsidium expectare solebat rebus suis amissis, in tantam redacta est paupertatem, quòd confluente ad eam maiori solito captiuorum & ægrotantium multitudine,

cui ſolitam non poteſt denegare miſericordiam, jam non habet vbi membra Chriſti valeat refouere, non minimorum debitorum onere prægrauata. Timendúmque eſt ne ſub dulci pauperum onere pia nutrix ſuccumbat, niſi prouidente Domino, qui dat eſcam timentibus ſe, pietas fidelium cibi ſubminiſtrauerit alimenta, quæ ſe gerit vniuerſis expoſitam, licet miſerabiliter oneratam.

Ea igitur ad nos in ſuis indigentiis his habente recurſum, qui & rebus noſtris damnificati ſumus & plurimùm diminuti, & alios pauperes habemus nobiſcum, quos non ſufficimus conſolari, Clementiam veſtram quanta poſſumus affectione rogamus quatenus amore Dei & noſtri Fratres de gremio eius tranſmiſſos, præſentium portitores, liberaliter admittere, & plebanis veſtræ diœceſis dignemini commendare, dando eis ſicut vobis videbitur in mandatis, vt eos in parochijs ſuis benignè recipiant, & ad benefaciendum eis, plebes ſuas attentiùs moneant & inducant.

Epist. 58.

EPISTOLA ENCYCLICA

Monachorum Burgidolenſis Abbatiæ, vitam, libróſque Heruei continens.

CVM Propheta dicit: *Dominus virtutem operum ſuorum annuntiabit populo ſuo.* Si ipſe non pro ſua ſed pro auditorum ſalute proprias enarrat laudes, quomodò nos, quorum tota ſalus in laudibus eius eſt, tacere audebimus magnalia ipſius, quæ noſtris temporibus oſtendere nobis dignatus eſt? Nouerit itaque quiſquis hæc auditurus eſt, vel lecturus, nos nequaquam vanis vel falſis laudibus velle mortuos extollere, ſed ad laudem & gloriam Chriſti, ſalutémque audientium, pro amore veritatis, de veritatis ipſius amatore veraci ſtilo pauca deſcribere.

Profeſſione Monachus, patriâ Cenomanenſis.

Fuit igitur vir tam vita, quàm doctrina Venerabilis, HERVEVS nomine, Dolenſis Cœnobij Monachus, degens ibi circiter quinquaginta annis in prædicanda morum probitate; Patriæ autem Cenomanenſis indigena. Multa apud

nos ſuæ fidei & ſapientiæ, necnon & innocentiæ monimenta relinquens. Iam námque iuuenis, & à puero ſcholarum dogmatibus multipliciter imbutus, cùm prædictum Monaſterium ingreſſus fuiſſet, totum ſe ſtudio ſanctarum Scripturarum dedit, atque Catholicos tractatores, Auguſtinum videlicet, Hieronymum, Ambroſium, Gregorium, ac reliquos frequentare cœpit, iugitérque diebus ac noctibus eorum lectioni incumbere, meditationi inſeruire, non deſtitit; nec quolibet impedimento ab inquiſitione veritatis auelli potuit. Cúmque ſingularis ingenij, atque inæſtimabilis memoriæ eſſet, cœpit in vaſculo cordis ſui multa profutura recondere, & columbæ more meliora grana eligere, ſibíque memoriter retinere, ſcriptoque commendare.

S. ſcripturę & SS. Patrũ lectioni iugiter incumbens.

Fecit ergo primùm Expoſitionem mirabilem ſuper librum B. Dionyſij de hierarchijs Angelorum. Deinde expoſuit totum librum Iſaiæ Prophetæ, & Lamentationes Ieremiæ, extremámque partem Ezechielis, ibi incipiens vbi ſanctus Gregorius Papa dimiſerat, & ad finem vſque perducens. Simul etiam Deuteronomium Moyſi; & Eccleſiaſten Salomonis; necnon quoque librum Iudicum; & libellum Ruth; librúmque Tobiæ, omnia quæ in illis minus intelligentibus ſolam litteram ſonare videntur, inconuincibili ratione oſtendens Chriſti & Eccleſiæ conteſtari, & prædicare myſteria. Præterea Apoſtoli & Pauli Epiſtolas cum tanta ſapientiæ affluentia expoſuit, vt qui eas legerunt, aſſerant nunquam ſe illis comparabiles cognouiſſe, & vix aut nunquam tantâ expoſitas diligentiâ poſſe alicubi reperire. Ad vltimum cum fama doctrinæ eius circumquaque ſpargeretur, & jam nullus ei, ſicut atteſtantur qui eum veraciter cognouerunt, Canonicarum ſcripturarum ſcientia primus haberetur: Librum duodecim Prophetarum, & librum Geneſis ex integro, tam mirabili ſenſu expoſuit, vt expoſitionem ſuper illos necdum potuerimus inuenire, quæ ſuæ æquiparari poſſit. Inter hæc quippe fecit plurimas expoſitiones de lectionibus ſanctorum Euangeliorum; Canticorum etiam quæ in Eccleſia leguntur: Libellum quoque de connexione quarumdam Lectionum, oſtendens aliter in quibuſdam Eccleſijs legi, quàm in ſacra Hiſtoria continentur. De quibus

Elucubrationes enumerant ur.

Commẽt. is B. Anſelmo ſolet aſcribi.

vnum quod subditur exemplum sufficiat. Legitur in Quadragesima lectio quædam de libro Ester; & ita in quibusdam Lectionarijs incipit lectio libri Ester: *Orauit Ester ad Dominum dicens: Domine Deus Rex omnipotens in ditione tua cuncta sunt posita.* Quam orationem ipse illic ex Authore Sacræ Historiæ probat non fecisse Ester, sed fecisse Mardochæum, & ideò non esse legendum orauit Ester, sed legendum esse, *Orauit Mardochæus*, & multa similia ibidem asserit. Librum etiam non minimum fecit de Miraculis sanctæ MARIÆ Dei Genitricis, quæ eadem inuiolata Virgo temporibus eius gessit in Dolensi templo, quæ ipse mox postquam gesta erant, sicut audiebat ab ipsis in quibus fiebant, & à Monacho Custode Monasterij sine aliqua dilatione scribebat.

Ester.13.9

Demum quamuis propinquum finis sui terminum paulatim vigore deficiente sensisset, tamen sine consueto scribendi opere esse non poterat; & rogatus à nonnullis, vt qui omnes scripturas super cunctos memoriter retinebat, de cœna sancti Cypriani Cæcilij Carthaginensis Episcopi, ferè de omnibus libris Canonicis aggregata, quæ quid intimaret eatenus apud nos incognitum erat, edoceret, ipse quid de ea sentiret. Acquieuit rogantibus, dicens dum scriberet, se fortassis cum ista præsentem vitam finire. Et quia prior liber Expositionum suarum de dictis Sanctorum Patrum, Dionysij videlicet Areopagitæ, extiterat, de eorumdem sanctorum Patrum dictis iste posterior esset. Sicque contigit. Namque cùm eandem cœnam vsque ad illum locum exposuisset, quo dicitur: Confundebatur Elizabeth, stupebat MARIA, ridebat de facto Sara. Quo loco videlicet apud nos terminabatur. Arbitraretur autem de ea non nimiam abesse partem tam ipse, quàm Domnus Abbas Girbertus, qui hoc ei tanquam Monacho & filio suo mandauerat, eámque quæ deerat partem ab Abbate Sancti Sauini, qui se eam habere dicebat, & mittendam eis promiserat, expectabant. Multa siquidem in ea vel dempturus fortasse, vel additurus, illam sicut erat in abolitione reliquit.

Austerrimam vitam agebat.

Et cùm tempus Quadragesimæ in maxima mentis, & maiore corporis quàm nuper fuerat virtute, in multa abstinen-

tia, multisque quotidianis virgarum verberibus, deuotis atque assiduis orationibus; & in quotidiana Sacrosancti sacramenti corporis & sanguinis Domini reuerenda celebratione; cum alacritate & gaudio sancti Spiritus consummasset; & in die sancto Cœnæ Domini nos dulcifluo verbi Dei pane in Capitulo refecisset, in die sancto Paschæ Missæ hebdomadarius fuit, & sermonem in Capitulo fecit. Secundâ feriâ Missam in Conuentu cantauit, & postmodum debilitate correptus, quarta feria inunctus est; sed tunc communicari non potuit: quod ipse posteà aliquantulùm conualescens, diuina prouidentia accidisse asseruit, dicens non Dominum ad se, sed se ad Dominum venire debere; & sic sequenti quam præcedenti die non audierat, ipsiúsque diei Missam audiuit, & confessus priùs Sacrosancta Mysteria Corporis & sanguinis Domini in tutelam exituræ in proximum animæ deuotissimè accepit; sicque per totam hebdomadam cùm Missam quotidie audisset, quam nullomodo amittere volebat: & Domnum Abbatem, qui tunc fortè deerat, antequam recederet multùm videre vellet; postquàm venit, ab eo visitatus, atque absolutus, inter manus ipsius cui se accusabat, cœpit acri quidem, sed breuissimo dolore fatigari vsque ad mortem, Dominicâ in octauis Paschæ transiens ex hac vita, & scandens, vt credimus, ad sydcrea Regna.

Quotidie sacrum faciebat.

Ne verò longiùs protrahatur Epistola, de omni tempore vitæ eius breuiter dixerimus: In diebus nostris maioris abstinentiæ, pudicitiæ mundioris, sanioris consilj, humilitatis altioris, taciturnitatis magis assiduæ, locutionis plus circumspectæ, prorsúsque à vanitate alienæ; purioris, vel ampliùs Catholicæ doctrinæ, inque vniuersa morum honestate præclariorem nullum nos cognouisse. Hæc scribimus vobis, quoniam frater erat, vt de tanto fratre gaudeatis, & quod ei promiseratis deuotè persoluatis in Regno Dei, ad quod eum euolasse confidimus, ei consociari sperantes. Valete.

Epist. 59.

EPISTOLA ENCYCLICA

Monachorum Casalis-Benedicti.

Gesta Andreæ Abbatis Casalis-Benedicti compendio narrantur.

VNIVERSIS sanctæ Ecclesiæ filiis, præcipuè Clericis, Religiosis, & orthodoxis, nec non fratribus monasticæ professionis, & degentibus secundum regulam Beati Benedicti, quin etiam sanctis mulieribus regulariter viuentibus, pusillus grex sancti Petri Casalis-Benedicti salutem, pacem, gaudium, fœlicitatem perpetuam.

Quamuis sanctam Ecclesiam per diuersarum regionum loca constet esse diuisam, tamen testante sancto Spiritu in Canticis est vna in fide. Dicitur enim in eisdem Canticis: *Vna est columba mea, vna est perfecta mea.* Vnde cùm aliquod de suis membris ab hoc sæculo nequam eripitur, supplicando, deprecando, flagitari debet à Sponso suo, videlicet Domino nostro IESV Christo, quatenus seruum suum promissæ hæreditatis cohæredem faciat, & in superna cælesti Ecclesia cum Hymnidicis choris illum gaudere, & tripudiare iubeat. Hac igitur vniuersali sententia ammoniti, Fratres Carissimi, pro Domno Andrea Abbate nostro, Fratre verò vestro, pijssimas aures Omnipotentis Dei nobiscum pulsare satagite, quatenus cui deuota mente seruiuit, dum spiritus membra vegetauit, inhærere membris corporis à vita destitutis perpetualiter valeat. Hic etenim Beatus vir Anno ab Incarnatione Domini nostri IESV Christi, millesimo centesimo duodecimo, Indictione quinta, duodecimo Kalendas Februarij, expleuit naturæ iura, mortis persoluens debita. Pro cuius anima fundere Deo preces non sit vobis desidia, quia illum credimus regnare in cœlesti gloria, & pro nostris excessibus supplicare Deo in superna curia.

Cantic. 6. 8.

An. MCXII. die 21. Ian. obijt.

Quàm austerè vitam egit.

Iste etenim vitæ ammirabilis, cilicinis vestibus & laneis post conuersionem suam super propriam carnem semper vsus fuit: eandem quoque multis macerans ieiunijs, viginti & octo annis Quadragesimalem vitam duxit. Præterea pietate, misericordiâ, caritate ineffabili plenus, multis subuenit egenis,

quibus consilium, quibus auxilium, quibus refugium fuit. Primus quoque Abbatiam nostram quæ vocatur Casale-Benedictum construxit, pluresque cellulas sibi subpositas, scilicet Corneliacum, Contras, Altaria, S. Benignum, Beescam, Polinas, S. Anianum, Cambonum, Saluiniacum. In quibus locis duntaxat pro Dei amore Monachos sub norma Beati Benedicti victuros, & diuinæ pietati quotidie militaturos coadunauit, quos verbis diuinis spiritualiter, & temporalibus cibis corporaliter, prout potuit pascere non destitit. Sæpe etiam cùm fratres paupertatis onere nimiùm grauarentur, non habentes vnde humanam naturam vt deceret reparare valerent, iste non ad modum mercenarij, sed ad similitudinem pij & boni pastoris, semetipsum periculo mortis tradens, pro eorum vtilitate non solùm per loca vicina mendicando ibat, sed etiam mare transiens in Anglicam terram pergebat. Vnde gratia Dei cum ornamentis pluribus, & marcis argenti redibat: Quibus Ecclesiam suam honorificè decorabat, & Fratrum suorum inopiam sustentabat.

Primus Abbas Casalis-Benedicti.

Cœnobiola, siue Prioratus eiusdem Abbatiæ.

Clericos verò tam pauperes quàm diuites, & laïcos, prædicando vt mundum cum suis delectationibus derelinquerent, & religionis habitum susciperent, hortabatur: quibus si rerum deesset copia, vnde indumenta non possent sibi emere ad religionem pertinentia, libenter, gratulanter, properabat amministrare propria. Quid per singula referam? Omnibus ferè quibus potuit, nulli nocere volens, proficere studuit. Cui mos inerat celebrando Missas quotidie se in holocaustum Domino mactare: quin etiam multoties totum ex ordine psalterium legendo offerre Deo antequam cibum sumeret, conabatur.

Hæc pauca super vita prætextati bonæ memoriç viri ad ædificationem vestram huic Rotulo scribendo commendauimus. Cætera ne dilectioni vestræ fastidium generent, relinquentes, quæ gratia largiente diuina in nostris voluminibus dictando reseruare desudabimus. De tanti Patris obitu nos inconsolabiliter lugentes, non parem, non similem nos vlteriùs habentes, lacrymabiliter pietatis vestræ oculis, Fratres Carissimi, supplicamus, & supplicando Caritatem vestram, per eam quæ inuicem est fidem vestram atque nostram

obsecramus, quatenus, sicuti supra taxauimus, pro eiusdem Patris requie, & pro defunctis nostris ALGERIO, GERADO. *

* Cætera in membranis desiderantur.

Epist. 60.

EPISTOLÆ

Mauricij Rothomagensis Archiepiscopi.

Monet vt debitum soluant.

MAVRICIVS *vniuersis Decanis in Rothomagensi diœcesi constitutis, salutem in Domino.* Quantùm sollicitudo ac diligentia quam circa collectionem debiti præteriti Pentecostes impendistis fideliter & deuotè, dignè debeat commendari, rei nobis exitus declarauit, cùm ferè totum debitum fuerit persolutum, quod nunquam aut rarò credimus contigisse. Verùm cùm ex præteritis ad spem futurorum simus vberiùs prouocati, dilectionem vestram requirimus & rogamus, quatenus cùm præfatum debitum non sit integrè persolutum, adhibeatis operam efficacem, vt prima die plenè fiat solutio debiti memorati, tantam super hoc curam & diligentiam adhibentes, quòd gratia quam propter prædictam diligentiam & sollicitudinem estis consequuti, diminutionem non sustineat, sed potiùs incrementum.

Epist. 61.

EPISTOLA II.

IN nomine Patris, &c. Amen. Cùm peteret coram nobis auctoritate ordinaria I. à tali decem annui redditus certo loco & competenti non habente curam animarum annexam ad vitam præfati I. sibi assignari, prout D. promiserat, vt dictus I. dicebat. Tandem lite coram nobis legitimè contestatâ, instrumento quodam ex parte I. coram nobis exhibito: confessionibus in iure factis, die ad ferendam sententiam assignata, præfato D. per procuratorem, & dicto I. personaliter comparentibus, & sententiam instanter postulantibus, omnibus ritè peractis per procuratorem præfati D. nomine eiusdem de bonorum virorum consilio per

per diffinitiuam ſententiam condemnamus ad aſſignandum eidem decem annui redditus, prout ſuperiùs eſt expreſſum.

EPISTOLA III.

Epiſt. 561.

ARCHIEPISCOPVS *Rothomagenſis vniuerſis Decanis.*

Quòd Rex Eccleſiam bonis ſpoliauerit, iubet deponi imagines B. Virginis, & in naui Eccleſiæ collocari.

Cùm bona Rothomagenſis Eccleſiæ, quibus nos pro voluntate ſua minus iuſtè excellentia regia ſpoliauit, & ob reuerentiam Beatæ Virginis in cuius honore eadem Eccleſia dignoſcitur eſſe fundata, eidem fuerint ab antiquo collata; nóſque regiam majeſtatem de nouo duxerimus requirendam, vt eadem bona nobis reſtituere dignaretur; qui nec ſolùm monitioni noſtræ ſatisfacere non curauit, ſed nec ſuper hoc certum voluit dare reſponſum: Vobis in virtute obedientiæ diſtrictè præcipiendo mandamus; quatenus cùm prædicta violentia in iniuriam Beatæ Virginis ſpecialiter redundare noſcatur, & vt offenſa quæ eidem in hac parte irrogatur in cœlis circa imagines ipſius repræſentetur in terris, vos vniuerſas imagines Beatæ virginis in Eccleſiis veſtrorum decanatuum collocatas, ſingulas iuxta aliquod altare in naui Eccleſiæ conſtitutum, non ad terram nudam, ſed ſuper cathedram aliquam, ſedem, aut ſellam; aut ſi fortè Eccleſia in naui altare non habuerit, in aliquo loco competenti ipſius nauis per earumdem eccleſiarum preſbyteros faciatis infra inſtans feſtum N. collocari. Eaſdem item imagines ſpinis immediatè circundari, & aliquibus repagulis, aut obſtaculis ne ab aliquo contingi, aut ſordidari contingat, eaſdem circumuallari cum debita diligentia faciatis. Hoc autem tam in regularibus quàm ſecularibus eccleſijs præcipiatis inuiolabiliter obſeruari. Hoc idem etiam de imaginibus Saluatoris à quindena eiuſdem N. Dominicæ faciatis: niſi infra eamdem quindenam à nobis aliud receperitis in mandatis. Datum &c.

Epist. 63.

EPISTOLA VI.

Anathemate percellit sibi subiectos ob bona Ecclesiæ à Rege sublata.

ARCHIEPISCOPVS *Rothomagensis dilectis in Christo vniuersis Decanis.*

Cùm Dominus Rex monitus fuerit competenter, vt res nostras nobis restitueret, quas pro voluntate sua detinet occupatas, & restitueret Abbatem sancti Wandregisili, & quosdam Monachos eiusdem Ecclesiæ excommunicatos à nobis, diu est, pro manifesta offensa, secundùm consuetudinem Normaniæ coram nobis compellerent stare iuri, nec adhuc placuerit regiæ maiestati preces nostras aut monitiones in aliquo exaudire: ne per longam dissimulationem negligere videamur Ecclesiasticam libertatem, cùm à die Translationis sancti Benedicti rebus nostris per Dominum Regem fuerimus spoliati, & quidam de dictis Monachis à principio Quadragesimæ excommunicationis vinculo innodati; de bonorum consilio interdicimus omnes capellas domini Regis in diœcesi Rothomagensi, nisi quando fortè Dominum Regem vel Reginam adesse contigerit; in quo casu quamdiu præsentes erunt capellarum illarum suspendimus interdictum. Interdicimus etiam omnes Balliuos, & Subballiuos Domini Regis, qui in diœcesi Rothomagensi tenent Balliuas vel Subballiuas, & eorum clericos, & vxores, totámque eorum familiam. Interdicimúsque omnia cimiteria in toto dominico Domini Regis in diœcesi prænotata. Inhibentes sub pœna excommunicationis, ne aliquis præsumat in eis corpora sepelire, vel in terra, vel super terram, in plastro, vel in trunco, vel lapide vel aliquocumque modo, aut etiam ponere super arbores cimiterij, nisi fuerint corpora Religiosorum vel Clericorum qui sunt beneficiati, vel in sacris ordinibus constituti, quos in suis cimiterijs ad præsens permittimus sepeliri. Inhibemus etiam sub pœna excommunicationis ne aliquis præsumat corpora illorum qui manent in dominico Domini Regis in nostra diœcesi ad sepulturam in aliis cimiterijs admittere, sicut nec in cimiterijs interdictis.

Interdicimus item omnes Ecclesias & Monasteria nostræ iurisdictioni subiecta in diœcesi prænotata, & dicto dominico, à pulsatione campanarum, & diuinorum celebratione cum nota; ne fortè si aliquę Ecclesiæ clauderentur, & à diuinis cessarent omninò, contingeret hæreses pullulare, & ad ea quæ Dei sunt populum indurari: quare præcipimus admitti in Ecclesijs illos, qui non sunt interdicti aut excommunicati, & etiam corpora defunctorum, vt celebretur pro ipsis submissa voce, & sine nota officium consuetum. Concedimus item benedictiones nuptiales, & mulieres ad purificationem admitti.

Præcipimus etiam per totam diœcesim cùm celebrabitur Missa in singulis Ecclesijs post Orationem dominicam, antequam incipiatur, *Libera nos*, &c. quòd sacerdos flectat genua coram altari, & doceat Clericos & populum similiter genua flectere, & orare pro libertate Rothomagensis Ecclesię. Et sacerdos, & Clerici dicant hunc Psalmum: *Ad te leuaui, & Gloria Patri, &c. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster. Et ne nos, &c. Mitte nobis Domine, &c. Et de Sion, &c. Dominus vobiscum.* Orat. *Ecclesiæ tuæ Domine quæsumus preces placatus admitte*, &c. Dicto psalmo pulsitentur campanæ, vt populi, qui erit extra Ecclesiam, excitetur deuotio, similiter adorandum: nec aliquo modo liceat alicui pulsare in dominico Regis, vel etiam pulsitare campanas.

Quare vobis mandamus in virtute obedientiæ, firmiter iniungentes, quatenus quisque vestrûm omnes Priores & Presbyteros sui Decanatus conuocare festinet, ita quòd hac die Martis in vigilia sancti M. in loco competenti comparеant coram ipso, & formam mandati nostri exponant eis in gallico diligenter, eam bis vel ter repetendo, iniungens eis sub pœna suspensionis & amissionis beneficiorum, vt quod præcipimus diligenter obseruent, & faciant à suis subditis obseruari. Sciturі quòd si inueniremus eos transgressores, vel transgressiones aliorum sub dissimulatione transire, eos animaduersione debita puniemus, & quilibet vestrûm Abbatibus sui Decanatus in dominico Domini Regis manentibus auctoritate nostra præcipiat ab ipsis & suis subditis in eo-

dem dominico manentibus interdictum huiuſmodi obſeruari. Si verò infra diem Mercurij proximam poſt inſtans feſtum N. non receperitis à nobis ſuper his aliud in mandatis, diſtrictione præmiſſa vobis iniungimus quatenus quilibet veſtrûm ex tunc per totum Decanatum ſuum interdictum huiuſmodi faciat obſeruari, & hoc hac die Martis Preſbyteris iniungatis, ita quòd nec nos, nec vos pro iteratione mandati oporteat ampliùs laborare. Valete. Datum, &c.

Epist. 64.

EPISTOLA V.

Eiuſdem argumenti.

MAVRICIVS *vniuerſis Decanis*. Cùm pluries Dominum Regem moneri fecerimus, vt reſtitueret nobis res noſtras quas pro ſuę voluntatis arbitrio detinet occupatas, nec ipſe nos exaudierit in hac parte, & propter hoc, & alias non modicas iniurias, quas nobis & Eccleſiæ Dei infert in noſtra diœceſi: primò dominicum Domini Regis, & poſteà totam diœceſim tali quali ſuppoſuimus interdicto; nec ob hoc idem Rex ab his iniurijs ceſſare curauit, ſed iniurias iniuriis cumulans in ſuo adhuc propoſito perſeueret: Libertati Rothomagenſis Eccleſiæ condolentes cum cordis amaritudine & anxietate manum compellimur aggrauare. Quocirca vobis præcipientes mandamus, quatenus viſis litteris vniuerſas eccleſias in veſtris Decanatibus conſtructas, tam in feodis noſtris, quàm in aliis, à diuinis officiis ceſſare penitus faciatis. Itaque nullum ibi diuinum officium celebretur, nullum ibi miniſtretur euchariſticum ſacramentum, præter baptiſma paruulorum, & pœnitentias morientium. In qualibet tamen parochiali Eccleſia permittimus, vt ſacerdotes ſemel in hebdomada, ianuis clauſis, excluſis interdictis, diebus non feſtis, & voce ſubmiſſa legant populo Introitum, Epiſtolam, Euangelium, & dent populo panem benedictum, & eis mandata eccleſiaſtica exponant, & excuſent nos erga populum, quòd cum anxietate & dolore cordis iſtud ponimus interdictum, non vt iniuriemur Domino Regi, ſed vti libertatem Rothomagenſis Eccleſiæ defendamus. Datum, &c.

EPISTOLA I.

Epist. 6.

Odonis Canonici Regularis.

FRATRI *R. Frater* ODO *Canonicæ professionis votum persoluere.*

Vt tibi scriberem, Frater Carissime, plus me coëgit otium, quàm aliquod certum negotium; plus fraternæ dilectionis fiducia, quàm aliqua litterarum scientia: sed quia verba mea qualiacumque sint puto tibi placere, iccircò malui aliquid scribere, quàm silere. Precor itaque quatenus otiosi verba non otiosè perpendas, & quicquid insipienter dixero, sapienter vt corrigatur attendas.

Agit de regulari obseruantia Canonicorum Regg.

In professione igitur nostra quam fecimus tria, sicut bene nosti, promisimus, Castitatem, Communionem, Obedientiam. Si verba ista superficie tenus tantùm attendimus, mox quasi de professione obseruata ineffabiliter, sed tamen pueriliter exultamus. Dicet enim forsitàn aliquis: Professionem quam Deo inspirante promisi, vsque huc ipso adiuuante seruaui: Castitatem quippe corporis teneo: nihil habendo proprium communiter viuo: faciendo quod mihi pręcipitur, obedientiam seruo. Ecce si ita est, vt dicit, bene vtcumque se habet, sed tamen qui hoc dicit securus esse non debet: si enim professionis verba diligentiùs attendamus, & quod intus latet paulò subtiliùs inquiramus, videbimus planè necdum nos forsitan inchoasse, quod inaniter putabamus nos perfecisse.

Quid votis promissum.

Sed quia castitatem priùs promisimus, priùs vtrum bene seruata fuerit videamus. Scriptura quippe sacra duplicem asserit esse castitatem, carnis videlicet integritatem, & animi puritatem. Quæro igitur quæ sit peior corruptio, mentis an corporis? Sed huius quæstionis sapienti patet solutio, si eum vera comitatur discretio. Mentis quippe corruptio tantò est longè deterior, quantò natura eius incomparabiliter melior. Quæ sit autem carnis integritas, est omnibus ferè notum; sed quæ sit mentis puritas, multis, quod peius est, ignotum. Sed quãtum mihi videtur, illa mens castissima comprobatur,

Duplex castitas.

Mens c quæ.

quæ cùm sit inter omnia Deum super omnia diligit, & pro eius amore nulli peccato vel saltem in cogitatione consentit. Quoties enim peccato alicui quantumlibet minimo consentimus, quoties aliquid prȩter Deum diligimus, toties castitatem nostrȩ mentis corrumpimus, quia Creatorem sponsum animæ relinquentes, & creaturæ nos per illicitum amorem coniungentes, quodammodo spiritualiter fornicamur. Plus aliquid dicam. Quoties de transitorijs rebus otiosè & inutiliter cogitamus, toties puritatem animi in conspectu Domini violamus. Hoc quod dico senserunt esse verissimum qui dixerunt; Fornicationem esse momentaneum à Christi contemplatione recessum. Perfecti etenim viri internæ dulcedini tanto dilectionis ardore per contemplationem inhærent, vt cùm per desidiam, seu per negligentiam, vel modicum ab ea recesserunt, fornicasse se iudicent. Hanc Dauid fornicationem deuitans, hanc castitatem desiderans, aiebat: *Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Sed huiusmodi castitatem tenere fragilitati nostræ est valde difficile, & penè impossibile, vt enim de corpore taceam, quis gloriabitur castum se habere cor? Atque ideò forsitan dicis, hanc castitatem nemo promisit, nemo seruauit. Quis enim auderet promittere, quod sciret se seruare non posse? Quis vnquam hanc tenuit castitatem, vt nulli prorsus peccato aliquatenus consentiret, aut per contemplationem Deo iugiter inhæreret?

Psal. 72. 27.

Hac igitur quæstione, infirmitate nostra compulsi, quamuis superiora nos dixisse non pigeat, talem in sequenti castitatem describimus, quam per Dei gratiam & habere possumus & debemus. Dicamus itaque castitatem esse illam carnis integritatem, quæ vel in virginibus nunquam corrumpitur, vel in iam corruptis per confessionem & pœnitentiam reparatur, & religionis amore de cætero iugiter conseruatur. Adiungamus etiam si placet illam animi puritatem, de cuius corruptione sic in Euangelio legitur: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Huiusmodi castitatem nullus nostrum, vt puto, negabit se esse professum, id est, vt nec per carnem fornicationis expleat actum, nec in corde habeat fornicationis consensum.

Castitatis descriptio.

Matt. 5. 28.

Si igitur superiorem castitatem tenere non possumus, vt nihil peccato quamuis minimo consentiamus, hanc saltem vltimam teneamus; vt nec immunda violatio corrumpat carnem; nec illicita fornicandi concupiscentia per consensum polluat mentem. Hæc de castitate.

Dicamus de Communione: Sicut superius diximus quia nihil exteriùs proprium se videt habere, ideò communionem se perfectè putat tenere. Attendit forsitan quòd proprium non habet panem, quòd non habet propriam vestem, & non attendit quòd habet propriam voluntatem. Attendit se habere communem cum cæteris mansionem, & non attendit se non habere cum cæteris communem dilectionem. Qui sic attendit cœcus est, foris est. Redeat intus, aperiat oculos cordis, & attendat veritatem internæ communionis. Illa quippe communio vera & sancta esse putatur, de qua in Apostolorum Actibus legitur: *Erat illorum cor vnum & animi vna.* Plus valet inter multos cor vnum, quàm commune cellarium: plus anima vna, quàm communis mensa. Quid verò prodest in cibo & potu alijs esse coniunctum, & per propriam voluntatem ab alijs esse disiunctum? Parum prodest communio facultatum, vbi fuerit discissio voluntatum. Ampliùs, si vni placet sobrietas, alteri ebrietas; vni silentium; alteri multiloquium; vni fraterna concordia, alteri fraterna discordia; quomodò, rogo, potest esse valens exterior rerum communio, vbi fuerit tam nefanda & detestanda morum disiunctio? Non ergo propter vnius domus habitationem, vel vnius mensę participationem, vel, quod maius est, propter vnam Dominici corporis & sanguinis perceptionem, putet se implere aliquis communionis professionem, qui sibi aut propriam retinet voluntatem, aut per malos mores fraternam diuidit vnitatem. Hæc de communione.

Quæ vera paupertas religiosa & communio.

Act.4.35.

Nunc de obedientia pauca dicamus. Magna est certè virtus obedientia, & subiectis omnibus necessaria. Sed quid est aliud obedire, nisi omni terreno timore & amore postposito, pro solo Dei amore quæ sibi iubentur implere? Sed sunt nonnulli qui iccircò obedientiam exhibent, quia Prælati eorum nihil eis nisi quod est prosperum iubent: at si eis aliquid asperum, & quod eos grauet, imponitur, continuò

Obedientia quando vera.

eorum obedientia vtrum vera fuerit demonstratur. & hi tales rectè lilio comparantur, quod dum non tangitur, suauissimum reddit odorem; cùm verò premitur, pessimum emittit fœtorem. Sciendum verò est, quòd iniunctæ nobis obedientiæ debemus aliquando voluntatem nostram adiungere, aliquando autem ab eadem penitus remouere. Cùm enim Abbas meus mihi præcipit ieiunare, silentium tenere, pro offensis meis correptionem accipere, vel aliquod opus, quamuis sit vilissimum, facere, obedientiam talem debeo gaudens & cum læta voluntate suscipere. At si mihi præcipit lautiores cibos pro aliqua causa comedere, pro diuersis negotijs huc illúcque frequenter discurrere, villarum procurationes suscipere, & cætera quæ carni placent, & quæ prospera sunt, agere: huiusmodi obedientiam non debeo quidem arroganter quasi pro religione respuere, sed delectationem propriæ voluntatis non debeo in illa aliquatenus quærere. Itaque in obedientia exhibenda, ista est discretio retinenda, vt scilicet si obedientia grauis vel etiam vilis iniungitur, hanc bonæ voluntatis discretio vel deuotio comitetur. Si autem suauis & quæ carni placet imponitur, mox ab ea propriæ voluntatis cupiditas repellatur. Quicumque enim semel pro amore Dei sæculi blandimenta & impedimenta reliquerit, peccat proculdubio si adhuc quandoque ex propria voluntate redierit.

Quòd si aliquis contendat professionem nostram simpliciter & secundùm quod verba sonant, intelligi oportere, meliùs volo eius intellectui humiliter & pacificè cedere, quàm superbè & contentiosè resistere. Ego enim quando fragilitatem & imperfectionem meam respicio, etiam illum qui eam simpliciter & humiliter seruat, magnum apud me iudico. Sed tamen meliùs mihi videtur, quasi de non seruata prudenter esse suspectum, quàm de seruata imprudenter esse securum.

Sed hæc hactenus: Ecce, mi Frater, quia eram aliquantulùm, immò nimiùm otiosus, longè protrahendo epistolam factus sum in loquendo verbosus. Sic vitium de vitio nascitur, sic de mala radice malus surculus propagatur. Ecce enim quia sectabar otium, incurri multiloquium, in quo secundùm

Salomonem

Salomonem non puto me effugisse peccatum. Sed quia iam insinuaui quod volui, verbositati terminum posui. Vale, & ora pro me, gratia tecum. Fratres nostros ex toto corde saluto, & vt se inuicem diligant; nihil per contentionem agant; id ipsum sapiant, extraneos aduenientes cum caritate suscipiant, supplex deprecor & exoro.

EPISTOLA II.

Epist. 66.

Fratrem consolatur, adhortaturque vt in Monasterio permaneat.

FRATRI *N. Frater* ODO *fœlicitatem & fœlicitatis perpetuitatem.*

Cùm adhuc, Carissime Frater, in Apponi-villa maneres, voluntatem tuam mihi insinuasti, & vt Dominum Abbatem pro reditu tuo rogarem, per internuncium monuisti: velles verò si fieri posset, nobiscum libenter manere, velles Fratres, quos amas, videre, velles eorum dulci colloquio interesse. Dulce esset tibi eorum consortium, dulce colloquium, dulce solatium. Non miror ista; sunt enim, vt verum fatear, Fratres nostri ad societatem amabiles, ad imitandum vtiles. Sunt, inquam, amabiles ad societatem, tum pro vitæ sanctitate, tum pro morum suauitate. Verumtamen, mi Frater, noli pro absentia nostra dolere, noli hoc grauiter ferre; certè si ex propria voluntate nos reliquisses, pro aliqua seculari delectatione, & per licentiam foris exisses, tunc meritò dolere debuisses. Nunc verò quoniam vera obedientia te coegit propriam relinquere voluntatem, & insuper fratrum tuorum amabilem societatem, exulta & gaude, & virtutem obedientiæ toto cordis amore complectere. Quòd si propter discendi studium, nostrum velles habere consortium, ad hoc non ego, sed in vitis Patrum ille Sapiens senex respondeat: *Cella tua*, inquit, *omnia te potest instruere.* Quomodò, inquies? Quomodò instruit quæ non intelligit? Quomodò docet quæ vocem non habet? Audi breuiter: Instruit planè si sit qui intendat, si sit qui aures cordis aperiat: cella quippe instruere dicitur, cùm qui in ea sedet, Spiritu Sancto illustratus instruitur, cùm in ea positus diuersis tentationibus agitatur, sed per Dei gratiam liberatur. Magna

quidem doctrina tentationum, cùm & per eam homo suam intelligit infirmitatem, & tentantis diaboli malignitatem, & Dei liberantis benignitatem.

Videmus plerosque illiteratos in cellulis habitantes de moribus subtiliter disputare, diaboli occultas insidias mirabili celeritate deprehendere, & deprehensas cauere, & insuper Deum super omnia amare & quærere. Quis quæso docuit istos? Non docuit eos Magistrorum eloquentia, sed Spiritus sancti gratia, & tentationum experientia. Huic igitur doctrinæ intende, & in cella tua iugiter propter Deum sede: quia, sicut scriptum est, qui sedet in cella sua propter Deum, ibi erit vbi Abba Antonius. Habes certè tecum grande solatium, Fratrem videlicet G. qui te potest & verbo docere, & bonis operibus informare. Vale & ora pro me. Gratia tecum.

Epist. 67.

EPISTOLA III.

Quā præstans obedientiæ virtus.

NOSTI, Frater Carissime, quia *melior est obedientia, quàm victimæ.* Et iterum: *Vir obediens loquitur victorias.* Et, *Melior est vir patiens viro forti & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.* Apostolus: *Obedite per omnia præpositis.* Sed quare tot obedientiæ testimonia profero? Si aliquis extraneus audierit ista, vel legerit, forsitan te de inobedientia suspectum habebit. Sed hoc penitus absit. Non intendo per ista verba te de inobedientia reuocare, sed potiùs in virtute obedientiæ quam fideliter exhibes confirmare. Sed tamen cùm hoc inceperim, sic tibi relicto quodam velamine manifesto, vt & quod volo dicere tibi sit manifestum, & nescientibus quoque si legerint maneat occultum. Nouit conscientia tua, & ego similiter te reuelante cognoui, quia priùs quàm Dominus Abbas obedientiam istam, quam modò exerces, tibi iniungeret, quiddam tibi aliud agere libuisset, si licuisset; & quidquid agere disponebas bona voluntate & pia vtilitate facere cupiebas. Nam si dispositionis tuæ sequeretur effectus aliquis inde vt sperabas, proueniret fructus. At postquam subitò & inopinatè à Do-

Prouerb. 21. 28.
Ibid. 16. 32
Heb. 13. 17

mino Abbate vt huc venires mandatum obedientiæ suscepisti, continuò totum quod dispofueras, quamuis bonum, quamuis vtile, reliquisti, & voluntatem propriam deserens, cum domino IESV dixisti: *Non veni facere voluntatem meam.* *Ioan. 5. 30*

Scire tamen te conuenit, quia plerumque diabolus eos, quos non potest ad inobedientiam trahere, facit in obedientia murmurare, vt saltem per occultum murmur obedientiæ meritum minuat, qui per apertam inobedientiam non supplantat. Sollicitè igitur contra diaboli insidias nos vigilare oportet; quia ipse est aduersarius ille, qui *tanquam Leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Sed quia verba ista de Apostolo posui, ea breuiter non necessariò, scilicet quasi ex superfluo, pro capacitate mei sensus exposui. Rectè itaque diabolus aduersarius dicitur, quia quibusdam in via Dei existentibus, & ad eum toto desiderio cordis currentibus, seipsum opponere nititur, & ne ad eum perueniant, quantumcumque potuerit, aduersatur. Qui etiam cùm deuorare quemlibet appetit, tanquam leo rugiens circuit. In rugitu notatur sæuitia, in circuitu autem astutia. Itaque rugit vt terreat, circuit vt decipiat. Per rugitum terret formidolosos, per circuitum decipit incautos. Sed nos per Christum, qui est Dei virtus & sapientia, & roborati & illuminati, & contra vtrumque armati per fortitudinem, contemnamus rugitum; & per prudentiam caueamus circuitum.

Quid obedienti obseruādum.

Exponitur hic locus Apostoli. *1. Pet. 5. 8.*

Multiplex diaboli calliditas.

Vellem adhuc si possem diaboli circuitum subtiliùs indagare, & eius insidias vt caueri possint lucidiùs propalare. Diabolus igitur quando aliquem cupit subuertere, si id leuiter facere potest non curat ibi diutius laborare. Et ideò imprimis in aperto quasi in facie ad facinus seu flagitium perpetrandum instigat, vt citò & sine labore subuertat. Vult vt homo malum quod ei suggerit apertè videat, & tamen faciat, vt eum maiori reatu inuoluat. Quod si à facie victus recesserit, mox circuire incipiens ad sinistrum latus paululùm se occultando conuertit. Per latus sinistrum intellige opus malum. Sed notandum quia illud quod à nostro latere stat, oculus noster nequaquam ex opposito, sed obliquo imperfectè considerat. A sinistra ergo parte diabolus tentationem immittit, quando malum est quidquid suggerit: sed

ne perfectè videri possit, illud velamine vel necessitatis, vel fragilitatis abscondit. Sicut plerisque sub prætextu necessitatis inducit vitium gulositatis, & sub excusatione fragilitatis ingerit culpam noxiæ leuitatis. Dicit enim: oportet te multùm comedere, quia hoc exigit tua necessitas: licet tibi ridere & loqui, quia sic est humana fragilitas. At si ibi quoque se viderit deprehensum, continuò gyrando transit ad dorsum, vt saltem ibi percutiat hominem, vbi non videt, quem per apertum malum in facie, nec per velatum in latere decipere valet. Sæpe eten im sic deceptiones suas latenter occultat, vt quasi à tergo veniens, subitò & inopinatè percutiat. Sed forsitan ille qui tentatur more sanctorum animalium non solùm in facie, sed etiam in dorso oculos habet, & ideò diabolica illa tentatio velociter deprehensa, nihil ei penitus nocet.

Inimicus autem malitiam, quam post dorsum parauerat, videns esse detectam, vt totum circumeat pergit ad dexteram. Sed quid per dexteram nisi bona actio designatur? Ad dexteram ergo transit, non vt bonum suadeat, sed potiùs vt bonum corrumpat. Quia enim dum malum suadet, ex omni parte repulsus excluditur, suâ eum vrgente nequitiâ quando plus non potest, saltem bonum inficere nititur. Quibus autem modis illud inficiat, in paucis ostendam. Per superbiam, per vanam gloriam, per indiscretionem. Tunc enim per superbiam bonum corrumpitur, quando cor bene operantis cæteros despiciendo, séque alijs præferendo, in altum tumidè subleuatur. Hoc superbiæ vitio Pharisæi bona diabolus malè infecerat, cùm Publicano à longè stanti & pœnitenti se præferendo dicebat: *Non sum sicut cæteri hominum: velut etiam hic Publicanus.* Vana etiam glora tunc suam maculam ingerit, quando is qui bonum operatur laudem propriam ab hominibus quærit. De quibus in Euangelio veritas ait: *Amen dico vobis receperunt mercedem suam.* In quibus verbis boni operis corruptio magna ostenditur, cùm æternæ remunerationis præmium pro laude transitoria corruptione pessima commutatur. Tertio autem modo bonum quod agit vitiatur, si in exhibitione boni operis discretio non tenetur. Propter quod dicitur: *Si rectè offeras, &*

Quibus modis bonum inficit Sathan.

Luc. 18.11.

Matt. 6.2

rectè non diuidis, perdidisti. Rectè quippe offert, sed rectè non diuidit, qui bonum quidem facit, sed faciendi tempus & modum per discretionem subtiliter non discernit.

Sunt etiam alia multa corruptionum genera, quibus nostra, si qua sunt, bona opera frequenter inficiuntur, quæ & longum esset scribere, & fastidiosum audire, & quod verius est, ego cœcus & mutus, nec videre valeo, nec proferre. Sed hoc tibi, Frater, de diaboli circuitu dictum sufficiat, quem Deus & intelligere & cauere suâ nobis pietate concedat.

EPISTOLA IV.

Epist. 63.

FRATRI R. *Frater* ODO *salutem.*

Oportet, Carissime Frater, vt hi & cæteri Fratres nostri qui foris ad obedientias habitatis, partim pro voto professionis, partim pro amore Religionis, verba vestra & opera sollicitè conseruetis. Ad vos enim quorumdam oculi detractorum vitiosè & malitiosè frequenter respiciunt; ad vos diligenter, sed non causâ dilectionis, intendunt; opera vestra non ad imitandum, sed ad lacerandum, considerant; verba vestra non causâ ædificationis, sed potiùs causâ detractionis auscultant, & si in eis aliquid reprehensibile viderint, exultantes & insultantes deridendo & subsannando blasphemant. Dicunt enim: Videte quales sint Monachi, quales Regulares Canonici: Videte quantum sint cupidi, quantùm superbi, quàm iracundi, quàm inuidi. Ecce Regularis ille cupidè aliena diripuit; ecce illi & illi contumeliosa verba respondit; ecce non solùm cum extraneo, sed & cum Fratre suo litigium habuit. Vtinam detractores nostri pro sua tantùm iniquitate, & non pro rei veritate tibi dicerent. Vtinam in nobis de his omnibus nihil penitus inuenirent. Sed væ nobis, si verum est istud quod dicitur, si per nos inter homines nomen Domini blasphematur. Hoc enim est per nos nomen Domini blasphemare, diuino scilicet cultui ac sacræ Religioni propter cupiditates & contentiones nostras derogare.

Religiosi cautè extra Monasterium se gerere debent.

Necesse est igitur nosmetipsos circa vitam nostram solli-

citè vigilare; & quantum poſſumus pro amore Dei coram hominibus verbis & operibus, irreprehenſibiles exhibere. Sed ſunt nonnulli qui quantùm ad opera ſpectat ſemetipſos cautè cuſtodiunt, & ad perfectionem quamdam ieiunando, vigilando perueniunt, ſed tamen ad illius perfectionis ſubli-
Iacob. 3. 2. mia non pertingunt: De qua beatus Iacobus Apoſtolus ait: *Si quis in lingua non offendit, hic perfectus eſt vir.* Rectè virum perfectum appellat, qui quaſi vir viriliter ſtando in ſermone ſuo offendendo non titubat; fragilis enim & quaſi fœmineus eſſe conuincitur, qui non ſolùm otioſa vel leuia proferendo, & quaſi in minimis offendendo, huc illúcque vacillando dilabitur, verùm & impellente irâ, præcipitante furore, nullo moderamine retinens frænum linguæ, litigando & conuitia irrogando, quaſi fortiter offendens, grauiter corruens, totus penitus conquaſſatur. Periculoſum quippe eſt otioſa verba proferre, ſed valdè periculoſiùs conuitia irrogare. Nam pro otioſo verbo ratio redditur, pro contumelioſo pœna exſoluitur. Siquidem Dominus in Euangelio
Matt. 12. 36. ait? *Omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij.* Et alibi: *Qui dixerit fratri ſuo*
Ibid. 5. 22. *fatue, reus erit gehennæ ignis.*

Ecce in his verbis hoc quod prædixi patenter oſtenditur, quia & otioſum verbum ſequitur inquiſitio rationis, & illatum conuitium pœna certæ damnationis. Magnum quippe eſt illud peccatum, per quod homo ſeparatur à regno cœlorum. Dauid Propheta cùm quæreret: *Domine quis*
Pſal. 14. 1 & ſeq. *habitabit in taberuaculo tuo?* ſubiunxit dicens: *Qui ingreditur ſine macula.* Et pòſt pauca: *Nec fecit proximo ſuo malum; & opprobrium non accepit aduerſus proximum ſuum.* Sed quid eſt aduerſus proximum opprobrium accipere; niſi illatum proximo opprobrium libenter audire? Ille quippe accipit qui libenter audit. Si igitur à tabernaculo Dei excluditur qui aduerſus proximum opprobrium accipit, quantò magis ille qui intulit? Idem etiam Propheta cùm alibi quæreret, quis ſcilicet etiam vellet, & dies bonos videre diligeret? ſuppoſuit
Pſal. 33. 14. dicens: *Prohibe linguam tuam à malo:* ac ſi diceret: Si linguã tuã à malo prohibueris, vitam & dies bonos proculdubio conſe-
Prou. 18. 21. quêris. Salomon quoque ait: *Mors & vita in manibus linguæ.*

Quia plerumque pro sermone malo & dicentis & audientis anima moritur:& rursum pro bono,& qui dicit, vitam meretur & qui audit, à morte animæ suscitatur. Nam quia sermo malus more gladij mortem animæ inferendo trucidat, Propheta Dauid quodam loco instrumenta sermonis, instrumenta mortis appellat, dicens: *Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Et rursum quia sermo bonus vitam tribuit, Scriptura sacra alio loco dicit: *Lingua placabilis lignum vitæ.* Oportet ergo à malo cohibere linguam si volumus peruenire ad vitam.

Psal. 56.5

Prou.15.4.

Sed forsitan dicis: Vos qui intus in Monasterio viuitis, qui horis constitutis silentium tenetis, qui lectioni & orationi assiduè vacatis, offensiones linguæ facillimè cauere potestis. At nos qui iugiter foris sumus, qui pro innumeris causis huc illúcque discurrimus, qui possumus loqui cùm volumus, in verbis nostris frequenter offendimus. Vestras autem linguas ne pernitiosè fluant silentium ligat, nostras verò licentia loquendi nobis concessa relaxat. Istis sermonibus tuis sic ego respondeo. Verum est quòd ad custodiam oris multùm nos & spirituale studium, & constitutum silentium iuuat, ita vt ex vtroque adiuti otiosa verba proferre nec libeat, plerumque nec liceat. Vobis autem qui foris estis, etsi propter necessitatem data est licentia loquendi, sed nulla concessa ėst potestas peccandi. Non enim ideò vobis data est loquendi licentia, vt vel cum extraneis habeatis iurgia, vel vobismetipsis inferatis conuitia. Quòd si cum eis qui foris sunt litigatis, & intus vobismetipsis derogatis, fateor vobis quia à regularis viæ tramite longissimè aberratis.

Denique exteriora vestra paulò diligentiùs attendamus. Si nostrum nomen & habitum consulamus, non bene conuenit vocari Regularem Canonicum, & verbis & operibus illicitis esse distortum. Non vnquam bene concordat caput rasum & cor superbum; cappa religiosa & lingua litigiosa: parum prosunt ea quæ foris sunt humilitatis indicia, si intus in mente dominatur superbia: Parum prodest in modum pœnitentis caligas truncatas habere, & de perpetratis malis nullum dolorem pœnitentis sentire: Parum prodest quòd

corona in capite dilatatur, ſi in corde refrigeſcens caritas coartatur: Parum prodeſt alta tonſura, ſi non tenetur in ſermone menſura. Igitur noſtrum exteriorem habitum attendamus, & quid nobis ammoneat intendamus. Si autem propter humanam infirmitatem, & loquendi aſſiduitatem, otioſa verba, & cætera quæ videntur eſſe minima, dimittere omninò non poſſumus, contentiones tamen & detractiones per Dei gratiam extirpare prorſus & poſſumus & debemus. Quòd ſi aliquando, quod abſit, diabolo ſuadente, & iracundiâ impellente, alter alteri conuitium vel maledictum intulerit, ſecundùm Regulæ noſtræ conſilium & ille qui intulit debet quantocyùs ſatisfacere, & ille qui læſus eſt ſuam diſceptationem dimittere. Vt autem offenſiones linguæ, quæ multæ ſunt, cauere poſſimus, Domino Deo noſtro cum Propheta dicamus: *Pone Domine cuſtodiam ori meo, &c.*

Ecce, mi Frater, litteras iſtas etſi tibi ſpecialiter miſi, tamen ea quæ ſcripta ſunt de omnibus Fratribus generaliter dixi; quia ſic mihi placuit, vt tecum loquendo omnes pariter ammonerem, & omnes ammonendo te non exciperem.

Epist. 69.

EPISTOLA V.

Documẽta vtiliſſima ſubminiſtrat.

FRATRI *R. Frater* ODO *ſalutem.*

Precor te, Cariſſime Frater, quatenus in obedientia tibi commiſſa ſic te contineas, vt & in vita tua Deus laudetur & honoretur, & per bonam famam tuam noſtra Eccleſia exaltetur. Vide vt & de foris coram hominibus bonum teſtimonium habeas, & intus coram Deo de bona conſcientia gaudeas. Tunc autem conſcientia erit bona, ſi nullum malum feceris ex deliberatione, & quodcumque bonum feceris ex ſimplici intentione; alioquin niſi intentio tua fuerit ſimplex & recta, nec fama quæ foris eſt erit vera, nec conſcientia quæ intus eſt erit bona. Intentionis autem ſimplicitas, hæc rectiſſima eſſe comprobatur, quando in bono opere penitus laus humana reſpuitur, & ſolummodò laus Dei & vtilitas proximi quæritur. Itaque iſta duo recta, ſcilicet operatio & ſimplex

Recta operatio, & ſimplex intentio, planè neceſſaria.

& simplex intentio duo faciunt bona; quia & simplex intentio per conscientiam bonam operantis mentem intus lætificat, & recta operatio, quæ foris ostenditur, ad laudem Dei alios inuitans, eos ad bonum operandum informat. Dicamus cum Apostolo, si tamen in veritate dicere possumus. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Ille enim solummodò certissimè gloriari valet, cui conscientia bona intus testimonium perhibet. Certè, vt mihi videtur, facillimè homo decipitur, sed Deus nullatenus irridetur: *Homo* verò *videt in facie, Deus autem* videt *in corde.* Deo igitur, qui intus videt, conscientia nostra pura & simplex appareat, & hominibus, qui vident faciem, vt glorificetur Deus, vestrum opus bonum reluceat.

2. Cor. 1. 12

1. Reg. 16. 7.

Quid in bonis sciẽtia, quid in malis operatur.

Sit itaque operatio recta, sit intentio simplex & pura, quia incassum ante oculos operatio nostra procedit, si eam bona intentio non præcedit. Nec conscientia intus requiem habet, quam vel perpetrata culpa deterret, vel de bono opere laus humana quæsita remordet. Tamen si de conscientia nostra veram volumus habere notitiam, necesse est vt pręcedat scientia conscientiam. Vbi enim non est scientia, nulla potest esse vel bona vel mala conscientia. Vbi vero scientia præcedit, mox vtrum conscientia bona vel mala sit innotescit.

Sunt autem quidam boni, qui propter vitæ munditiam malam non habent conscientiam, semetipsos diligenter per scientiam inquirunt, sed quia puri sunt & mundi, nullius mali sibi conscij sunt: in istis præcedit scientia, & sequitur bona conscientia. Sunt verò alij qui mali quidem sunt, sed per scientiam suam recognoscunt: Isti cognoscendo semetipsos malam quidem habent conscientiam, sed tamen dolentes & gementes quandoque conuertuntur ad pœnitentiam. Horum scientiam mala conscientia sequitur, sed conscientia per scientiam illustrata in bonum per pœnitentiam commutatur. Sunt etiam alij peiores, & supradictis multò deteriores, qui propter suam stultitiam, suam non attendunt malitiam. Et quia seipsos per scientiam discutere aut nolunt aut negligunt, lucem scientiæ non habentes in peccatis suis quasi in teterrima nocte periculosissimè dormiunt, & tales ad pœni-

tentiam aut vix aut nunquam redeunt, quia pœnitentiæ
Ecclef. 1. 18. viam, id est scientiam perdiderunt. Scriptum quippe est: *Qui addit scientiam, addit & dolorem.* Vnde liquidò patet, quia qui nullam scientiam habet, de peccatis suis dolere non valet. Videmus plerosque iustos pro leuissimis delictis amarissimè flere: & èçontrario quosdam pessimos pro horrendis sceleribus nullum dolorem sentire, immò etiam, quod valde dolendum est, lætari & exultare, de quibus scriptum
Prou. 2. 14 est: *Qui lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Sed vt quid hoc, nisi quia & iusti luce scientiæ illuminati, etiam de minimis quæ in se cognoscunt, semetipsos grauiter reprehendunt, & mali lucem scientiæ non habentes, & semetipsos penitus ignorantes, etiam horrenda scelera quæ faciunt pœnitendo plangere nesciunt? Si igitur conscientias nostras quales sint veraciter scire desideramus, necesse est vt scientiæ operam demus, & ad hanc habendam non de nostra præsumamus industria, sed de sola Dei misericordia & superabundanti eius gratia. Rogemus itaque Dei misericordiam, imploremus eius gratiam, vt det nobis scientiam & bonam conscientiam, quatenus & per scientiam nosmetipsos veraciter agnoscamus, & de bona conscientia in conspectu eius ineffabiliter gaudeamus.

Ex vera scientia bona conscientia.

Sed væ mihi misero qui conscientiam bonam non habeo, & tamen de bona conscientia loqui præsumo. Quomodò enim conscientia mea poterit esse bona, qui & mala multa commisi quæ dignè per pœnitentiam non deleui; & bona quæ facere debui torpens & negligens facere nolui? Aliter enim conscientia nostra bona esse non potest, nisi & mala quæ fecimus dignè per pœnitentiam defleamus, & præueniente nos gratiâ Dei, bona quæ possumus, faciamus. O conscientia bona quantum es amabilis & iocunda! O thesaurus magnus nullis terrenis diuitijs comparandus! Certè nihil in hac vita fœlicius, nihil iocundius.

Sed forsitan dicis: Quomodò scis quòd nihil sit fœlicius, nihil iocundius? Aliquando cibum esse bonum dicimus, quia hoc per experientiam scimus. Tu verò, sicut dixisti, conscientiam bonam non habes, quomodò quod nihil sit fœlicius scire potes? Hoc forsitan dicis: ego autem quid dicam? Non

in veritate dicere poſſum quod Apoſtolus ait : *Nihil mihi conſcius ſum*: immo multùm conſcius ſum. Audi tamen ſimilitudinem & intellige rationem. Certè per oculos multa videmus, quæ tamen non habemus ; ſic per rationem multa eſſe bona cognoſcimus, quæ tamen non facimus. Et per eamdem rationem de virtutibus multa diſſerimus, à quibus vacui ſumus. Ecce verò ego ipſe de bona conſcientia loquens, & per rationem multa diſſerens, quaſi per oculum bonum video, quod tamen in memetipſo non habeo. Audi & aliud : Plerumque dum guſtamus amaritudinem fellis, laudamus dulcedinem mellis, & quamuis in præſenti ſolam fellis amaritudinem ſentiamus, ex eius tamen comparatione eam quam non ſentimus mellis dulcedinem approbamus. Sic & in paupertate natus, & totus in miſerijs enutritus, cùm ſæculi potentes & diuitias obtinentes conſiderat, illos beatos, ſe miſerum clamat, cûm tamen ſolam miſeriam ſentiens, eorum beatitudo qualis ſit per experientiam neſciat. Sic plerumque laudamus ſatietatem, infirmantes bonam eſſe dicimus ſanitatem. Sic & ego ex infelicitate conſcientiæ malæ quam ſentio, quanta ſit fœlicitas conſcientiæ bonæ penſo: & quia per experientiam ſcio conſcientiâ malâ nihil eſſe triſtius ; ex ipſa triſtitia iudico conſcientiâ bonâ nihil eſſe iocundius. 1. Cor. 4. 4

Certè ſi mihi daretur optio, mallem omnes mundi miſerias cum bona conſcientia tolerare, quàm omnes mundi diuitias cum mala conſcientia poſſidere. Sed quia hi qui foris ſunt conſcientias noſtras videre non poſſunt, ſaltem fama noſtra, quæ ad eos poteſt peruenire, in eorum auribus debet non putere. Si enim de conſcientia noſtra confidentes famam noſtram negligimus (ſicut ait Beatus Auguſtinus) crudeles ſumus. Immò vt ego puto, nec bonam habemus conſcientiam, ſi per noſtram negligentiam incurramus infamiam. Quòd ſi nos è contrario fama hominum laudat, & conſcientia intus vituperat, ſimiles ſumus his qui in publico diuites prædicantur, & in priuato ſuo paupertatis anguſtia cruciantur.

Tu igitur, mi Frater, appone diligentiam, inquire concientiam. Teſtimonium eius quale ſit diligenter attende:

quid de operibus, quid de verbis, quid & de cogitationibus tuis tibi veraciter testetur, intende. Attende, inquam, vtrum sit in opere sanctitas, in verbo veritas, in cogitatione puritas, in intentione simplicitas. Si conscientia tua horum testimonio sibimetipsi conscia fuerit, illud Apostoli, quod supra dictum est, rectissimè dicere poterit. Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Si autem exemplo mali operis aliquem destruxisti, verbo tuo alicui maledictum seu conuitium intulisti, cordis munditiam cogitatione illicita polluisti: si hæc fecisti, & necdum pœnitendo satisfecisti, puto quòd de istis non solùm in conscientia non gloriaris, verùm etiam confusione intima cruciaris. Sunt etiam quædam alia, de quibus plerumque nostra confunditur conscientia, id est superbia, ira, tristitia. Quæ omnia priùs Deus à nobis auferat, & mundam conscientiam conferat. Vale, & ora pro me.

Epist. 69.

EPISTOLA VI.

Præpotentem ab aula Regis expulsum allicit ad sæculi contemptum.

QVANTO desiderio & affectu bonum vestrum & salutem vestram desiderem, ille solus veraciter nouit, qui secreta cordium solus agnoscit. Nunc autem quia ore ad os præsentialiter loqui non valeo, litterulas istas exhortatorias dilectioni vestræ transmitto. Nec scribo vobis causa nostræ necessitatis, sed solo intuitu Caritatis. Aduersitas enim quæ vobis contigit, etsi mihi abstulit præsentem vestram collocutionem, non tamen auferre potuit de corde dilectionem; etsi mihi abstulit corporalem vestram præsentiam, non tamen de oratione vestri memoriam. Vt enim verum fatear, quando Missarum solemnia celebramus, omnipotentis Dei clementiam imploramus, quatenus ipse qui nullius * per ignorantiam, vestri fiat memor per gratiam. Nunc & priùs quàm incipiam exhortationem hanc, præmitto orationem, quatenus gratia Dei ammonitionem nostram præueniat, atque aures vestri cordis aperiat, vt ea quæ ad veram salutem pertinent, libenter audiat, memoriter teneat, efficaciter impleat.

al. * obliuiscitur.

Quid igitur primùm dicam? vbi exhortationem incipiam? Volo quidem dominum & amicum meum, vt fidelem seruum & verum amicum ab amore vitæ præsentis euellere, atque eius desiderium ad amorem sui Creatoris & patriæ cœlestis erigere. Debeo igitur aliquid de contemptu mundi præponere, & postmodum ea quæ animum eius ad amorem Dei excitare possint subnectere. Sed quia scio vos sæcularibus curis incubare, vellem si possem ammonitionem nostram paucis sermonibus explicare.

Salomon igitur sapientissimus primus accedat, & veram sententiam vobis de contemptu mundi proponat, & dicat: *Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Eccles.1.2 O domine mi, nunquid intelligis verum esse quod audis? certè non est quod dubites: appone aurem & intellige veritatem; aperi oculos & considera vanitatem. Rogo vitæ tuæ cursum diligenter consideres, quia, nisi fallor, in ipsa vita tua, quam sint vana omnia perfectè cognosces. Recole quanta in tempore prosperitatis tuæ concessa sit tibi sæcularis potentia, quanta diuitiarum abundantia, quanta, & quod maius est, in dispositione rerum temporalium prudentia. Primus inter aulicos residere solebas, totum Francorum Regnum pro tuo libitu disponebas; quin & secundum hoc quod Salomon se fecisse commemorat, magnus effectus opera tua magnificasti, turres excelsas & pulchra palatia extruxisti, vineas plantasti, seruos & ancillas multámque familiam habuisti, coaceruasti tibi argentum & aurum, substantias Regum & prouinciarum, & repletus es delicijs filiorum hominum. Sed attende paulisper in istis omnibus quanta sit vanitas, quæ instabilitas.

Ecce etenim ipse Rex de cuius dilectione plurimùm confidebas, & iuxta quem familiaritatis causa & honoris gradu residere solebas, te velut hostem persequitur, & quicquid Parisius cum magno labore construxeras, præcepto Reginæ totum destruitur. Argentum & aurum & pecuniam quæ in tranquillitatis tempore congregasti, nunc in tempore guerræ te oportet expendere, & ne inimici tui te incautum opprimant, nocte & die sollicitè cogitare. Potes itaque, Domine mi, in vita tua euidenter cognoscere sententiam quam

Salomon de vanitate protulit veram eſſe. Certè iſte Salomon Regia poteſtate fuit ſublimis, ſapientiæ dono incomparabilis, diuitiarum opulentiâ pinguis; Et quamuis omnia iſta affluenter ſuppeterent, nullam tamen attribuit eis veritatem, ſed quia tranſeuntia vidit appellauit propriè vanitatem. Tantò igitur ei meliùs eſt credendum, quantò ea quæ dixit, didicit per experimentum.

Niſi breuitati ſtuderem, adhuc quædam de contemptu mundi dicere poſſem, quæ animum veſtrum ab eius appetitu non ſolùm rationabiliter reuocarent, ſed & fortiter deterrent. Quale eſt illud; *Mundus peribit & concupiſcentia eius.* Et illud: *Quicumque voluerit amicus eſſe huius ſæculi, inimicus Dei conſtituetur.* Formidoloſa ſententia: Quid terriblius dici poteſt? quandoquidem inimicus Dei eſſe conuincitur quicumque ſæculi huius amicus efficitur. Eſt aliud cur rationalis mens debet mundana iſta contemnere; quia & cum labore maximo adquiruntur, & cum ſollicitudine cuſtodiuntur, & cum dolore amittuntur. Scriptum quoque eſt: *Potentes potenter tormenta patientur.* Et: *Qui diuitias habent, difficilè regnum Dei conſequuntur. Quid autem prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?* Hæc de contemptu mundi dicta ſufficiant.

1. Ioan. 2. 17. *Iacob. 4. 4* *Sap. 6. 7.* *Gal. 5. 21.* *Matt. 16. 26.*

Quòd ſi dilectio veſtra ad amorem Dei cupit mentem erigere, debetis frequenter beneficia Dei vobis collata ad memoriam reuocare. Cogitate quanta erga vos eius extiterit gratia, quanta eius miſericordia. Gratia in hoc, quòd bona ſua vobis gratuitè contulit: miſericordia in hoc, quòd mala veſtra æquanimiter pertulit, Certè ſi bene vultis attendere, hæc ſola cauſa ad amandum Deum poteſt vobis ſufficere, quòd ſcilicet & per gratiam bona præbuit, vt vos ad amorem ſuum accenderet, & per miſericordiam mala veſtra ſuſtinuit, vt vos ad pœnitentiam prouocaret. Ad vltimum verò poſtquam exhibuit patientiam, ſicut pius pater dilecto filio, adhibuit diſciplinam, vt ſaltem flagellatus ad patrem redeat, qui beneficijs prouocatus redire nolebat. Scriptum eſt enim: *Flagellat Deus omnem quem recipit.* Flagellum quippe Dei eſt guerra iſta quam habetis & perſecutio, quia etſi inimici veſtri vos perſequuntur ex odio, tamen hoc

Heb. 12, 6

quod faciunt præcedit quædã occulta & iusta Dei dispositio.

Nolite ergo de flagello isto contra Deum murmurare, quia durum esset vobis contra stimulum calcitrare. Mementote quia cùm Dauid Rex filij sui Absalon persecutionem fugeret, & Semei quidam pessimus ei malediceret, viri qui erant cum Dauid, Regis iniuriam doluerunt, & illum Semei interficere voluerunt. Quos tamen Dauid compescuit dicens: *Dimittite vt maledicat, Dominus enim præcepit vt malediceret Dauidi, si fortè reddat mihi Dominus benedictionem pro maledictione hac hodierna.* Rogo pro Deo diligenter attendite, & sicut Dauid fecit, sic & vos facite. Ecce ab inimico maledictionem sustinuit, & tamen de eo cùm leuiter posset, semetipsum vlcisci noluit, & maledictionem illam non Semei, sed Domino imputauit, cùm dixit: *Dominus præcepit vt malediceret Dauid.* Ipse quippe vnus de filijs Dei erat, & à pio patre se flagellari sciebat, nec attendere voluit maledicentis iniquitatem, sed maledictionis vtilitatem. Ideóque dicebat: *Si fortè readat mihi Dominus benedictionem pro maledictione hac hodierna.* Puto etiam quòd peccata sua præterita ad memoriam reuocabat: puto quia pro adulterio & homicidio grauiter in corde dolebat, & ideò filij sui persecutionem, & serui sui maledictionem patientissimè tolerabat. Hoc exemplum de Dauid ad hoc proposui, vt & vos peccata vestra aperta & occulta, minima & maiora sedulè cogitetis, & in persecutione quam præsentialiter sustinetis, non attendatis inimicorum vestrorum nequissimam voluntatem, sed ammonentis Domini misericordissimam pietatem.

2. Reg. 16. 12.

Audite quid Dominus dicat: *Ego quos amo arguo & castigo.* Ipse enim iccircò percutit, vt sanet, ipse iccircò flagellat peccatorem, vt purget. Nolite igitur vocationem Dei aures obstruendo respuere: nolite flagella Dei obdurato corde suscipere. Nolite in limo profundi, in amore mundi, tam tenaciter & pertinaciter inhærere, permittite Deum vos de lacu miseriæ, & de luto fæcis extrahere. Nolite fieri sicut plaustrum in luto demersum, quod & boues ex anteriore parte fortiter trahunt, & homines ex posteriori toto conatu impellunt, & tamen nec trahendo, nec impellendo illud de luto extrahere possunt. Ecce pius Deus priùs vobis prospe-

Apoc. 3. 19.

ritatem conceſſit vt traheret, nunc manum aduerſitatis ap- poſuit vt impelleret. Cùm igitur in conuerſione veſtra Dominum, vt ita dicam, tantùm laborare facitis, videte ne ad iracundiam eum prouocetis. *Horrendum eſt enim incidere in manu Dei viuentis*. Nam ſi commotus fuerit; quis ei reſiſtit? *Nolite*, ſecundùm pſalmi ſententiam, *in Principibus, nec in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus, confidere*: ſed in eo ſolo qui poteſt vos de omni anguſtia liberare.

Heb. 10. 13.
Pſal. 145. 3.

Sed vt modò poſtponam exhortationem, rogo, vt de his quæ dico veſtram conſulatis interius rationem. Mirum eſt enim cùm ratio veſtra, quæ tantùm in prouiſione & diſpoſitione ſecularium viget: mirum eſt, inquam, cùm ad bona cognoſcenda & facienda quaſi mortua iacet. Sed forſitan ratio veſtra, ea quæ bona ſunt per diſcretionem intelligit, & tamen ſuperbia reſiſtente non perficit. Rationi enim veſtræ ſuperbia dominatur, & ei lege tyrannica reluctatur. Ratio dicit: Si hoc vel illud faceres, Deo acceptabilis eſſes. Superbia dicit, ſi hoc vel illud faceres, in conſpectu hominum vilis eſſes. O ſeruitus nefanda & deteſtanda; quando videlicet ratio quæ debet imperare vt domina, ſuperbiæ obtemperat vt ancilla. Quæſo vt ad debitam libertatem ratio redeat, ſuperbia de corde veſtro expulſa exeat, & locum eius ea quæ Deo cara eſt humilitas vera poſſideat.

EPISTOLA VII.

EPIST. 70.

Ad religioſa exercitia adhortatur.

FRATRI *F. Frater* ODO *ſalutem.*

Quando in ferijs Pentecoſtes ad nos, Cariſſime Frater, veniſti, vocaſti me ſecretò, atque increpando dixiſti: Vos de me nullam curam habetis, ſed me quaſi aliquid vile & inutile proieciſtis. Cùm diligenter inquirerem quare hoc diceres, reſpondiſti. Cæteris fratribus litteras veſtras conſolatorias frequenter dirigitis, mihi verò qui plus omnibus indigeo, qui tentationes multas ſuſtineo, nullam conſolationem penitus exhibetis. Quod ego audiens increpationem tuam gratanter accepi, & ſi mihi vacaret, in poſterum aliquem

quam tibi consolationem me facturum esse promisi. Verumtamen scire debes, me frequenter tantis occupationibus implicari, tantis curis quamuis minimis intus & foris exagitari, quòd secundum desiderium meum non mihi vacat aut lectioni intendere, aut aliquid scribere, aut, quod melius est, orationi vacare. Sed quia per nuncium tuum vt promissionis meæ memor essem iterum ammonuisti, quamuis, sicut dixi, multis impediar, caritate vrgente faciam breuiter quod promisi.

Nolo igitur, frater, mireris, si tentationes varias pateris. *Tentatio est* enim *vita hominis super terram.* Hinc etiam scriptum est: *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara cor tuum ad tentationem.* Ecce euidenter habes in hac sententia quid debeas facere. Iam enim ad Dei seruitium accessisti, iam Deo seruire, iam religiosè viuere promisisti. Stare debes in iustitia & in timore, & animam tuam ad tentationem non ad requiem præparare. Plerique enim cùm ad seruitium Dei accedunt, quia pro acquirendis virtutibus laborare refugiunt, Deo permittente, ad priora peccata redeunt. Si ergo tentationum laqueos cupis euadere, oportet te multos labores & cordis & corporis sustinere. Quis enim potest sine labore cor suum ad lamenta compungere, proprias voluntates abijcere, & aliorum voluntates bonas in omnibus adimplere? Quis, inquam, potest sine labore magno studióque continuo, multiplices insidias diaboli plenè cognoscere, & cognitas euitare? Magnus est certè tentationum labor, & non contemnendus, sed tamen pro amore Dei patientissimè tolerandus. Et ne propter tentationem cadas in desperationem, audi quid beatus Iacobus Apostolus dicat: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis.*

Tentationes pro Deo patiẽtissimè tolerandæ.

Iob. 7. 1.

Eccli. 2. 1.

Iacob. 1. 2.

Magna est, Carissime Frater, tentationum vtilitas: quia per tentationes vera possidetur humilitas. Multùm enim, vt credo, superbia nostra se in altum erigeret, nisi Deo permittente, eamdem superbiam nostram tentationum pondus in imo deprimeret. Plerumque dum nullas foris tentationes patimur, grauiùs in corde per elationem periclitamur; & quia iniquitatem nostram considerare negligimus, magna

Tentationum vtilitas.

quædam & incomparabilia de nobismetipsis sentimus, & cæteros quosque meliores in comparatione nostrûm despicimus Sed pius Deus aliquando cùm nostram misericorditer respicit elationem, ad correptionem nostram super nos venire permittit carnis tentationem. Vult enim vt tentatio carnis deprimat elationem cordis, vult vt infirmitatis nostræ conscij de nobis abiecta & vilia sentiamus, quatenus minores quosque nobis per humilitatem præponamus. Bonum est etiam vt quando tentationem aliquam sustines, professionem quam fecisti ad memoriam reuoces. Professus es enim castitatem, communionem, obedientiam. Quando professionem istam fecisti, diabolum grauiter offendisti. Hanc professionem vidit & inuidit: & ideò contra singulas professiones, singulas adhibet tentationes. Contra professionem castitatis suggerit luxuriam carnis, contra communionis professionem alicuius rei propriæ accendit cupiditatem; contra virtutem obedientiæ opponit vitium inobedientiæ.

Quî Diabolum expugnaret debeat Religiosus.

Sed tu, Frater mi, tene fortiter professionem, & deuita cautè tentationem. Si diabolus te impugnat, caue ne expugnet, caue ne superet. Resiste fortiter, pugna viriliter: si intorserit concupiscentiæ iaculum, castitatis oppone clypeum. Si ad memoriam tuam reduxerit præteritas actiones, præteritas delectationes, tu ècontra cogita inferni dolores, & pœnas horribiles. Si enim ignem gehennæ diligenter attendis, ignem luxuriæ citò extingues. Oportet etiam vt & intus conserues cordis affectum, & exteriùs oculorum aspectum. Plerumque enim corruptus affectus oculorum aciem ad illicita dirigit; & aspectus illicitus, intus affectum corrumpit: atque ideò debes & intus affectum purificare, & foris aspectum per disciplinam restringere. Cogita frequenter quanta sit munditia castitatis, quàm grata sit Deo & acceptabilis.

Luc.12.35. Hinc in Euangelio Veritas ait: *Sint lumbi vestri præcincti.* Quid est enim lumbos præcingere, nisi fluxum luxuriæ castitatis cingulo cohibere? O munda castitas, quantum in alto resides! O immunda luxuria, quantum in imo iaces! Certè castitas hominem Deo iungit, templum Dei incorruptum custodit: luxuria verò hominem à Deo separat, diabolo sociat, templum Dei violat. Castitatis ergo virtutem ample-

ctere, luxuriæ vitium perhorresce; istius ama pulchritudinem; illius fuge turpitudinem.

Magna est certè & pulcherrima virtus castitas, si tamen cum castitate teneatur humilitas. Alioquin de sola castitate Deo placere non possumus, nisi etiam cum castitate humilitatem veraciter habeamus. Immò plerumque magnos tentationum assultus castitas patitur, iccircò quia superbia de corde non expellitur. Si igitur de castitate vis esse securus, esto in humilitate fundatus. Denique diabolus quia per virtutem castitatis nos Deo placere considerat, etsi eam auferre non præualet, tamen hanc inquietare non cessat: Hinc estquòd vigilantibus nobis turpes cogitationes, si potest, immittit, dormientibus verò ad illusionem nostram diuersarũ specierum formas assumit. Tanta est eius nequitia, tanta inuidia, non vt attendat quid de se faciat, quàm vilium rerum formas accipiat, tantùm vt nos illiciat, vt nos decipiat. At nos seu vigilantes seu dormientes, Domini existentes, & Deum tendentes, turpes cogitationes bonis obiectis cogitationibus, repellamus, & nocturnas illusiones signo sanctæ crucis muniti nullatenus timeamus.

Castitas quibus mediis seruatur.

Bonum est etiam ei qui castitatem custodire desiderat, vt in cibo & potu sobrietatem teneat, & orationi frequenter insistat. Postquam enim diabolus naturalis concupiscentiæ ignem ciborum adiectione paululùm ardere conspicit, continuò in semetipso spiritum nequitiæ colligit, & ad accendendum concupiscentiæ ignem toto conatu flatum tentationis emittit. Et ideò bonum est vt ignis concupiscentię aquâ parsimonię extinguatur, & diaboli flatus orationis spiritu repellatur. Multa sunt quæ ad conseruandam castitatem plurimùm iuuant, sed hæc tibi, Frater Carissime, dicta sufficiant.

Si autem de professione communionis & obedientiæ adhuc vellem differere, iam Epistola modum excederet, & prolixior sermo lectori fastidium gigneret. Hoc tamen breuiter dico, hoc scire te volo; quia quicumque post communionis professionem, aut equum, aut vestimentum, aut quod minus est, obolum, in sua proprietate retinet, nullam cum Deo partem, nullam cum Sanctis eius communionem, nisi

dignè pœnituerit, habere valet. Similiter qui post promissam obedientiam Prælati sui imperio contumaci superbia renuit obedire, nullatenus IESV Christi, qui factus est obediens vsque ad mortem, cohæres potest existere. Et ideò bonum est vt nullam penitus habeamus proprietatem, ne Sanctorum perdamus amabilem societatem, & obedientiam cum Domino IESV Christo vsque ad mortem teneamus, vt post mortem obedientiæ fructum ab eodem Domino recipere valeamus. Vale, & ora pro me.

EPIST. 71.

EPISTOLA S. LVDOVICI

Ad MATTHÆVM *Abbatem, &* SIMONEM *de Nigella.*

Vt blasphemiam, aliáque nefanda crimina è regno exterminētur præcipit.

LVDOVICVS Dei gratiâ Francorum Rex dilectis & fidelibus suis MATTHÆO Abbati S. Dionysij, & SIMONI domino Nigellæ, salutem & dilectionem. Quia ad vlciscendas summæ Majestatis iniurias, illas maximè quæ vergunt in contemptum & contumeliam Redemptoris, tantò validiùs animari condecet & armari Christianos Reges & Principes, quantò ab ipso maiora beneficia receperunt, & seipsos ad ipsius exaltationem nominis & honoris obligatiores esse cognoscunt. Volumus & præcipimus, ac tam vos qui nostrum locum tenetis, quàm Balliuos, Præpositos, & alios iustitias habentes à nobis, specialiter adiuramus, vt blasphemos, illos videlicet qui facto, dicto, vel iuramento ausi fuerint contumeliosi esse in Dominum Majestatis, aut B. Virginem Dei Matrem, à nobis esse ordinata dignoscuntur: aut si fortè circa ea, ad hoc scilicet vt meliùs huiusmodi diuina vindicetur offensa, aliquid emendandum fuerit, vel addendum sit, studeatis efficere quod efficaciter aboleri valeat de regno nostro huiusmodi tam consueti criminis, aut criminosæ consuetudinis corruptela. Vt autem sæpiùs ad memoriam inducatur, & efficaciter huiusmodi Præceptum nostrum seruetur, sicut in corde gerimus, & zelamus, in singulis computis nostris inter alia ratiocinia nostra quæratur

& exigatur districtè ab omnibus & singulis Balliuis quid habuerunt vel receperunt de emendis & pœnis huiusmodi blasphemorum, & de his teneantur plenam ibidem reddere rationem. Quicquid autem inde habitum fuerit, de portione videlicet nos contingente, in pauperes volumus erogari. In singulis Parlamentis districtè præcipiatur eisdem vt circa punitionem huius nefandi sceleris studiosi & vigilantes existant. Qui verò desides & remissi fuerint inuenti duriùs arguantur, & secundùm quod bonum visum fuerit districtiùs corrigantur.

Cæterùm notoria & manifesta prostibula quæ fidelem populum sua fœditate maculant, & plures protrahunt in perditionis interitum, penitus exterminari præcipimus, tam in villis, quàm extra, & ab alijs flagitijs, & flagitiosis hominibus, ac malefactoribus publicis, terram nostram pleniùs expurgari. Ecclesias etiam & personas Ecclesiasticas à manifestis iniurijs & violentijs defensari: Iura nostra & aliena seruari: Querelas pauperum, & miserabilium personarum diligenter audiri, & tam ipsis, quàm omnibus alijs, quibus iustitiæ debitores sumus, ita reddi quod iustum est, iustè, fideliter, & maturè; quòd apud illum Iudicem, qui iustitias iudicabit, non possimus de neglecta, dilata, vel vsurpata iustitia condemnari. Porrò quia in causis & negotijs audiendis & terminandis frequenter ab illis qui libenter munera accipiunt iustitia læditur, prosternitur veritas, iudicia subuertuntur, nolumus vt aliquem de tali munerum acceptione notabilem ad Consilium nostrum in prædictis agendis aliquatenus admittatis, nec committatur eis aliquid de prædictis, sed cautè elongetis eosdem; & hæc eadem volumus siqui fuerint de criminibus alijs notorijs diffamati. Iuramenta etiam quæ solent fieri ab illis qui de Consilio nostro erant, reuocari volumus atque præcipimus, vt ea vice nostra recipiatis ab illis, & eorum singulis qui Consilijs prædictis intersunt, Prælatis scilicet Episcopis duntaxat exceptis. Datum in Castris apud Aquas-mortuas in crastino B. Ioannis Baptistæ.

Epist. 71.

EPISTOLA

S. LVDOVICI, ad MATTHÆVM Abbatem.

Quid primùm in expeditione gesserit, narrat.

LVDOVICVS Dei gratia Francorum Rex, dilecto & fideli ſuo MATTHÆO Abbati ſancti Dionyſij ſalutem & dilectionem. Significamus vobis quòd cùm nos prima die Iulij apud portum noſtrum Aquarum mortuarum intrauiſſemus mare, & expoſuiſſemus in craſtino vela ventis, mouimus Tunidam ad partes Sardiniæ Deo duce, trahentes ibidem, videlicet apud portum Calleritanum, in noſtris nauibus per aliquot dies moram, naues Baronum noſtrorum, & cruce-ſignatorum aliorum noſtra veſtigia ſequetium expectando: cum quibus Baronibus ad nos tandem venientibus habuimus conſilium, quòd nos dirigeremus ad partes Tunicij greſſus noſtros. Sic quòd iuxta conſilium hoc arrepto itinere veniendo ad partes eaſdem applicuimus ad portum Tunis die Iouis ante feſtum B. Mariæ Magdalenæ: & die Veneris ſequenti ipſo fauente Domino cepimus ibi terram benè & pacificè abſque aliqua gentium noſtrarum læſione: ac demum exoneratis de nauibus equis noſtris ab inde receſſimus, & ante quandam ciuitatem antiquam, videlicet ante Carthaginem accedentes ibi fecimus caſtra noſtra figi. Nos autem & frater noſter Alphonſus Comes Pictauiæ, & Toloſæ, & liberi noſtri, Philippus, Ioannes, & Petrus, nepos noſter Robertus Comes Attrebatenſis, nec non alij noſtri Barones, nobiſcum exiſtentes in caſtris, ac inſuper filia noſtra Regina Nauarræ, & vxores dictorum, primogeniti noſtri Philippi, & Comitis Attrebatenſis prope nos in nauibus exiſtentes, votiua per Dei gratiam vigebamus corporum ſoſpitate. Vnde mandamus vobis, &c,* Cæterùm poſt confectionem præſentium vſque ad locum illum contigit, quòd nos cum Dei adiutorio prædictam ciuitatem Carthaginenſem cepimus per inſultum, multique Saraceni exiſtentes ibidem gladio ceciderunt. Vos autem, &c. * Datum in caſtris ante dictam ciuitatem in feſto Beati Iacobi Apoſtoli.

Carthago capta.

* Deſunt in Ms.

Epistola PETRI *de Condeto Capellani Regis.*

Epist. 73.

Scribit quæ gesta sunt in illis partibus.

REVERENDISSIMO Domino suo N. Priori de Argentolio PETRVS de Condeto humilis eius Clericus, quidquid potest reuerentiæ & honoris. Statum meum & cursum Reuerentiæ vestræ cupiens declarare, vobis significo, quòd postquàm Dominus Rex velum fecit, post multas maris amarissimas passiones die Martis post ascensum suum introiuit portum Calliriacum in Sardinia. Tunc misit Admiraldum ad Castellanum, & alios de villa; qui primitus inuenit eos duros & rebelles, quia multùm timebant sibi, nec tunc permiserunt quòd intraret castellum, & vix reportauit paucas aquas dulces, paucas herbas, paucos panes. Die verò Mercurij sequenti mane misit Dominus ad eos cum Admiraldo Dominum Cambellanum & Senescallos, qui assecurauerunt eos, & aliquantulùm mitigauerunt, & petierunt quòd infirmi nostri, qui multi erant, possent ascendere ad terram, & habere recreationem in villa: qui ad vltimum responderunt, quòd volebant, quòd dominus Rex, vel aliqui de suis intrarent castellum, dummodò seruaret eos de violentia Ianuensium, quia eos solos timebant. Pisani verò, ad quos pertinet dictum Castrum, Ianuensibus oppidò sunt infesti. Qui verò missi retulerunt hoc domino Regi: Qui misit infirmos ad terram, vbi multi mortui sunt, scilicet dominus I. Marescallus miles, & Dominus S. & multi alij. Multi verò post dominum Regem remanserunt, scilicet Dominus Philippus frater Comitis Vindocini, magister Ioannes de Corbolio Capellanus, & alij minores centum, vt creditur, & plures, quibus dominus Rex dimisit Custodes Guillelmum Britonem Ostiarium, & Ioannem de Aubergenuilla portarium. Ad illum portum fuit dominus Rex per octo dies, nec exiuit de nauibus, nec expectabat Barones qui venerunt de die, venientes post Regem, scilicet Rex Nauarræ, Comes Flandriæ, Comes S. Pauli, Dominus Legatus, Ioannes de Britannia, & multi alij. Et die Sabbati & die Dominica sequenti conuenerunt ad Regem, & ad vlti-

mum habuerunt concilium de eundo super Regem Dam. . . . . .

Die verò Martis sequenti, scilicet ante sanctum Arnulphum, de portu illo fecerunt vnanimiter velum, & die Iouis sequenti intrauerunt portum Tunis circa nonam. Multi verò de montibus stupentes fugiebant, & creditur quod aduentum nostrum penitus ignorabant. Eadem die Iouis fecit dominus Admiraldum descendere in galeis, vt iret ad portum ad videndum cuius vel quorum erant quædam naues, quæ ibi erant. Qui inuenit quasdam naues Sarracenorum, & eas arrestauit. Sed erant vacuæ & remiserunt ad portum. Naues verò mercatorum non arrestauit. Qui prægrediens descendit ad terram, nec habuit contradictum, & remittens ad dominum Regem significauit ei quòd terram ceperat, & quòd ei mitteret adiutores. Quo audito dominus Rex aliquantulum turbatus est, dicens quòd non fuerat missus ad hoc, & vocauit dominum Cambellanum qui consuluit quid super hoc consulerent Barones. Quorum vocati qui propè erant, alij laudauerunt quòd mitterent adiutores; alij contraria dicebant, quòd non erat bonus modus capiendi terram: sic Dominus Reginaldus de Priscenniaco, qui dixit: Domine si vultis quòd quilibet faciat de se meliùs quod poterit, non restat nisi quilibet descendat & capiat terram vbi voluerit. Post ista & multa alia verba concordatum fuit, quòd frater Philippus Ebroïcensis, & magister balistarum descenderent ad Admiraldum, & secundùm quod viderent, vel eum reducerent, vel mitterent pro seruientibus qui descenderent tota nocte. Qui euntes dictum Admiraldum reduxerunt: super quo multi dubitauerunt quòd malè fecissent, quòd die veneris mane multi Sarraceni ex omni parte confluxerunt ad portum. Sed dominus Rex vocato suo consilio deliberatum fuit quòd bonum esset descendere. Et in nomine Domini descenderunt, galea domini Regis aliquantulùm præcedente, & ceperunt terram per Dei gratiam, sed ita ordinatè, quòd creditur quia si essent centum probi viri contra eos, nunquam, vel valde difficilè cepissent terram eo modo quo ceperunt, sed Domino operante non inuenerunt contradictores, & fixerunt castra sua in insula, de qua tamen

tamen exitus esse putabant à duobus capitibus, & extendebat se in longum quasi per leucam & plus, & in latus per tres tractus balistarum, & erat aqua salsata ex vtraque parte, &non putauerunt in ea aquas dulces inueniri. Vnde plus mali fuit nobis in terra quàm in mari. Aliqui verò de nostris processerunt die Sabbati vsque ad vnam turrim quæ erat propè, & erat ibi dulcis aqua in cisternis. Sed inuenti aliqui nostrorum à Sarracenis fuerunt interfecti. Postmodùm euntes quidam seruientes ceperunt dictam turrim; sed conuenientes Sarraceni illos concluserunt, & conclusissent eos in turre, nisi dominus Rex misisset; & misit dominum Lancelot, Radulphum de Trap. & plures alios, quos fuissent secuti multi, sed equi adhuc erant in nauibus, & qui erant extra naues, adeò erant fatigati & stordati quòd vix poterant se sustinere. Maximus conflictus factus die illa inter Sarracenos & nostros, non cominus sed eminus, quia Sarraceni non fuerunt ausi accedere ad nostros, sed habent lanceas, & fugiendo vel transeundo iactant, & interficiunt equos non equites, & quos pedites & vagos inueniunt, occidunt. In conflictu illo pauci interfecti fuerunt ex vtraque parte. Ad vltimum liberati sunt qui erant in turre, & iussi sunt ab illa recedere.

Dominica die sequenti adhuc remansimus in illa, sed defectu aquarum dulcium compulsi sumus exire Insulam illam; & die Lunæ sequenti, scilicet in vigilia Magdalenæ exiuit execitus versus castellum Carthaginis quòd distabat ab illa insula circa vnam leucam, & in eundo recapta est illa turris, & adhuc tenetur, & fugerunt multi Sarraceni qui erant circum circa. Et locauit se exercitus in quadam valle Carthaginiensi vbi erant putei infiniti, quia in terra cuiuslibet est puteus ad rigandum illam; & inde poterat haberi accessus ad portum vel ad naues, & ad terram prædictam. Die Martis castrari venerunt marinarij ad dominum Regem, & dixerunt quòd castrum Carthaginis in breui redderent ei captum si vellet, dummodò traderet eis aliquos seruientes. Tunc vocato consilio deliberatum est, quòd pararent se & ingenia sua; quibus paratis die Iouis sequenti redierunt parati, & tradidit eis dominus Rex quatuor bella,

ſcilicet Carcaſonenſe, Catalaunenſe, Petragoricenſe,& Bellicadrenſe, & ſeruientes peditum. Et idem dominus Rex & alij Barones, ſicuti erant ordinati per bella vſque ad XVII. bella exierunt circa exercitum contra Saracenos, qui erant infiniti, ne poſſent vel intrare pauellam, vel habere acceſſum ad caſtrum. Quid plura? Saracenis videntibus nec ſe mouentibus, ducentis ſeruientibus Carthaginenſibus, qui erant in dicto caſtro, cum aliis caſtrum habitantibus vel in fugam verſis, vel latitantibus, vel occiſis, dicti marinarij bellis prædictis ipſos protegentibus, dictum caſtrum per ſcalas irruperunt, nec de noſtris fuit læſus, niſi quidam pauper marinarius, qui fuit interfectus. Capto caſtro Carthaginis qui potuerunt exire per vias ſubterraneas exierunt, & eduxerunt vaccas, & alia multa, noſtris videntibus, nec voluerunt ſe mouere, quia non erant adhuc ordinati. In dicto caſtro multi Saraceni latuerunt in latebris, & caueis ſubterraneis quæ multæ erant ibi, de quibus occidebantur quotidie qui poterant inueniri. Alij ſunt in cauernis ignibus ſuffocati, alij adhuc in cauernis reſtant aliquo mortis genere morituri. Et niſi eſſet pro cadaueribus mortuorum, dominus Rex in prædicto caſtro cepiſſet hoſpitium ſuum, & in confectione præſentium miſerat dictum caſtrum à cadaueribus euacuari. De dicto caſtro dicitur vulgariter, quòd qui dominus eſt Carthaginis, dominus eſt totius regionis; quod tamen à pleriſque non creditur, quia tot & tanti confluunt Saraceni, & adeò vexant noſtros, quòd aliquoties bis in die clamatur ad arma. Sed à noſtro exercitu congregato retrahunt ſe Saraceni; quos ſolos vel vagos, vel nimis infeſtantes inueniunt occidentes. Et tamen creditur, quòd plures de ſuis perdiderunt, quàm nos de noſtris. Dum noſtri ſequuntur eos, fugiunt, dum verò noſtri redeunt, ipſos cum lanceis prouocant & infeſtant. Vt autem noſtri ad plenum eos proſequantur, exſpectant Regem Siciliæ, qui de die in diem eſt venturus. Miſerat autem ad eum dominus Rex de Sardinia, & iam venerat frater Amalricus de Rupe, & dicebat ipſum eſſe venturum, ex quo audierat alios rumores à domino Rege. Et iam dominus Rex alios nuntios miſerat vt veniret, & ſperabatur quòd infra ſex dies poſt confectionem præſentium

eſſet venturus. Cæterùm ſciat dominatio veſtra, quòd ego eram ſanus & incolumis, quod de perſona veſtra, & alijs amicis meis mihi ſæpe & ſæpiùs fortuna denunciet. Dominus Rex & liberi ſui cum vxoribus tunc fruebantur plena corporis ſanitate. Valeat dominatio veſtra bene & diu in Domino. Actum in caſtris ſubtus Carthaginem die Dominica poſt feſtum S. Iacobi Apoſtoli.

EPISTOLA

Epist. 74.

PHILIPPI *Audacis Regis Francorum*, *Ad* MATTHÆVM *Abbatem &* SIMONEM *de Nigella.*

Approbat ſummam poteſtatẽ Matthæo Abbati & Simoni Nigellæ à Rege Ludouico delegatam.

PHILIPPVS Dei gratiâ Francorum Rex dilectis & fidelibus ſuis MATTHÆO Abbati S. Dionyſij, & SIMONI Domino Nigellæ, ſalutem & dilectionem. Cùm piæ recordationis præcariſſimus Dominus ac genitor noſter LVDOVICVS, quondam Franciæ Rex illuſtris, in receſſu ſuo de partibus Franciæ circa bonum ſtatum regni ſalubriter conſeruandum cupiens prouidere, ad ipſius cuſtodiam, adminiſtrationem, & curam gerendam vice ipſius, & ſuo nomine, in aſſumptæ peregrinationis abſentia vos deputarit loco ſui, plenam vobis ac certam in iis quæ ad dicti regni cuſtodiam pertinent poteſtatem committens, ſecundum formam multis ſuis patentibus quas penes vos dimiſit expreſſam. Nos piis eius cupientes inhærere veſtigiis, & de veſtra prudentia & fidelitate ſpecialiter confidentes, quamdiu ab ipſius regni finibus nos abeſſe contigerit, vel donec aliter duxerimus ordinandum, Vobis eandem quam priùs ab ipſo domino Genitore noſtro poteſtatem habebatis, committimus, & volumus obſeruari. In præmiſſis autem exequendis tali ſigillo quali iuxta ipſius Genitoris ordinationem hactenus vſi eſtis, ſolo nomine proprio mutato, Vos vti volumus. Scientes quòd nos Archiepiſcopis, Epiſcopis, Ducibus, Comitibus, Baronibus Regni noſtri, aliiſque noſtris fidelibus, noſtris damus

litteris in mandatis, vt vobis in prædictis omnibus fideliter obediant promptis animis vice nostra ob regni securitatem, & pacem, loco nostri vtique vobis iuramenta præstantes de fidelitate seruanda nobis & hæredibus nostris, & debitis seruitiis exhibendis, prout à nobis super hoc fuerint requisiti. Vnde fidelitati vestræ requirendo mandamus, quatenus super efficaciter exequendis, ita vos diligenter, fideliter, & prudenter habere curetis, quod exinde commendari merito debeatis à nobis. Actum in castris iuxta Carthaginem, die Veneris post festum B. MARIÆ Virginis: datum anno Domini M. CC. LXX.

EPIST. 75.

EPISTOLA

Eiusdem ad Regni Optimates.

Eiusdem argumenti.

PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex Vniuersis Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, & aliis fidelibus suis in regno Franciæ constitutis, ad quos præsentes litteræ peruenerint salutem & dilectionem. Cùm piæ recordationis præcarissimus dominus ac genitor noster LVDOVICVS quondam Rex Francorum illustris, in recessu suo de partibus Franciæ circa bonum statum regni salubriter conseruandum, cupiens prouidere ad ipsius custodiam, administrationem, & curam gerendam vice ipsius, & suo nomine in assumptę peregrinationis absentia certas personas deputauerit loco sui, videlicet MATTHÆVM Abbatem sancti Dionysij, & SIMONEM Dominum Nigellæ, plenam eis, ac totam in ijs quæ ad custodiam dicti Regni pertinent potestatem committens secundùm formam, multis suis patentibus quas penes eos dimisit, expressam. Nos piis eius cupientes vestigijs inhærere, & de prædictorum Matthæi & Simonis prudentia & fidelitate specialiter confidentes, quandiu ab ipsius Regni nostri finibus nos abesse contigerit, vel donec aliter duxerimus ordinandum, memoratis Matthęo Abbati, & Simoni Domino Nigellæ, eandem quam priùs ab ipso genitore nostro potestatem habebant, committimus,

& volumus obseruari. In præmissis autem exequendis tali sigillo quo iuxta genitoris nostri ordinationem vsi sunt, solo proprio mutato nomine volumus etiam vti. Vnde vobis vniuersis præcipiendo mandamus, quatenus eisdem vice nostra in prædictis omnibus promptis animis fideliter obedire curetis ob regni securitatem & pacem, secundùm quod vos requisierint loco nostri: iuramenta præstantes de fidelitate seruanda nobis & hæredibus nostris, & debitis seruitijs exhibendis, & ad prosperitatem & pacem regni conseruandam, sicut de vobis confidimus sic efficaciter intendatis, quòd fidelitatem vestram debeamus proinde meritò commendare. Actum in castris iuxta Carthaginem die Veneris post festum Natiuitatis B. Mariæ Virginis, Anno Domini M. CC. LXX.

Epistola PHILIPPI *Regis, ad Matthæum Abbatem, & Simonem de Nigella.* EPIST. 76.

Iterum vt vices Regis agant, mandat.

PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex dilectis & fidelibus suis MATTHÆO Abbati S. Dionysij in Fràcia, & SIMONI domino Nigellæ, salutem & dilectionem. Statum nostrum & negotiorum nostrorum, & alia plurima tangentia præclaræ memoriæ præcarissimi domini & genitoris nostri Regis Franciæ Ludouici lamentabile vobis funus, & cunctis etiam Christi fidelibus deplorandum, vobis per nostras quàm plures litteras, quas per fratres Gaufridum de Bellojoco, & Gulielmum de Carnoto, & quosdam alios de gentibus nostris vobis mittimus, nunciamus. Sed quia timemus eosdem in suo fuisse itinere impeditos, & non ita tutò ad vos, vt credimus, seu æstimamus, accessuros. Significamus vobis, quòd in aliquibus litterarum ipsarum inter cætera continetur, quòd nos dicti domini Genitoris cupientes inhærere vestigijs, illam quam in assumptæ peregrinationis absentia in ijs quæ ad custodiam regni nostri pertinent, potestatem commisit, secundùm formam in litteris suis patentibus quas penes vos dimisit expressam, eandem per prædictas quas vobis per dictos fratres & gentes nostras misimus

litteras, vobis commiſimus poteſtatem, & in iis exequendis tali ſigillo quali priùs iuxta dicti domini ac genitoris noſtri ordinationem vſi fuiſtis, vos vti ſolo nomine proprio mutato mundabamus. Necnon per eaſdem vobis, provt recolimus, mandabamus, & adhuc per præſentes mandamus, quatenus ad cuſtodiam dicti Regni, & ad proſperitatem, tranquillitatem, & pacem ipſius conſeruandam ſicut de vobis confidimus efficaciter intendatis; ac etiam vt caſtra noſtra, fortalitias terræ maritimæ, & finium Regni noſtri, ſicut commodiùs & meliùs expedire videritis, faciatis muniri, vt diuerſorum euentuum pericula quæ poſſent forſitan contingere, valeant ſecuriùs & cautiùs euitari. Ne tamen vt pecuniæ quantitates in quibus diuerſis perſonis tam pro domino & genitore noſtro, quàm pro vobis teneremur, & quarum aliquas ſummas dictus pater mandauit, & nos ſimiliter aliquas mandamus perſolui, apud templum faciatis ſine difficultate perſolui, provt in ipſius domini & Genitoris noſtri, ac noſtris litteris videbitur contineri, nobis etiam tranſmittere quantamcumque ſummam pecuniæ omnibus bonis modis procurantes. Datum in caſtris iuxta Carthaginem die ſabbati poſt feſtum S. Remigij.

Epist. 77.

Epiſtola Petri *de Condeto ad Theſaurarium S. Framboudi.*

Scribit de morte Regis, quæ poſteà ſunt acta.

Reverendissimo domino ſuo præ cæteris mortalibus diligendo N. Theſaurario ſancti Framboudi Siluanectenſis Petrvs de Condeto, deuotus eius Clericus, quidquid poteſt ſeruitij & honoris. De ſtatu curiæ nihil ad præſens volo dominationi veſtræ ſcribere, quia de ipſo ſatis audietis per eos qui cum fœlicis memoriæ domini Regis corpore reuertuntur. Cùm autem vacarem ſcripturæ præſentis litteræ, & iam fere eandem perſcripſiſſem, mihi nunciatum eſt quòd nauis, quæ debebat portare illius nobiliſſimi Regis, & filij eius Comitis Niuernenſis corpora, quæ die

Veneris mane debebat velum facere, non erat id factura vsque ad diem Dominicam subsequentem : & audiui quòd nepos Theobaldi magistri Balistarum lator præsentium iturus erat in quandam nauem, quæ factura erat velum die Veneris prædicta. Summo mane habens * candulam superaddidi litteræ supra-scriptæ. Volo enim, quòd sciatis, quòd fidelissimæ memoriæ dominus Rex noster Ludouicus die Lunæ in crastino Beati Bartholomæi circa horam nonam sanctissimum emisit spiritum. Eadem hora, eodémque momento applicuit dominus Siciliæ, nec licuit ei loqui cum fratre suo, quia iam expirauerat quando venit ad castrum suum ; & cùm eum mortuum inueniret, flens amarè procidens ad pedes defuncti, & dicta oratione, prout testantur qui aderant, cum effusione lacrymarum multa proclamans, Domine mi, Frater mi, deosculatus est pedes eius. Elegerat autem dominus Rex sepulturam suam apud sanctum Dionysium, & sepulturam filij sui Comitis Niuernensis in Ecclesia Regalis-montis, quòd nolebat quòd sepultus esset in Ecclesia Beati Dionysii, in qua sepulti erant soli Reges, sed sepultus esset in Ecclesia Regalis-montis, vbi de ipso fieret magnum festum. Hæc & alia in breui vt arbitror audietis pleniùs.

f. * candelam.

Ecclesia S. Dionysij sepultura Regum, non aliorum.

Iterum sciatis, quòd die Iouis supradicta dominus Rex Siciliæ faciebat poni in quodam stagnaculo, quod protenditur vsque prope Tunicum, quosdam cursores & barellos, qui multùm, vt dicunt, ad expeditionem negotij faciunt. Et factum est dum traherentur à littore versus stagnum illud, congregati sunt Saraceni infiniti, vt stagnum illud defenderent, appositione cursorum prædictorum. Et venerant Saraceni fortiùs & ordinatiùs quàm consueuerunt. Quod videns dominus Rex Siciliæ iussit gentes suas armari. Et clam fecit nunciari Barones, quòd armarent se, & exierunt quilibet in bellum suum. Et primus Comes Attrebatensis exiuit contra Saracenos, & consequenter dominus Rex Siciliæ, qui more suo in ipsos irruens cum suo Philippo de Monteforti, & tantos in occursu suo prostrauerunt Saracenos, quòd vsque ad dimidiam leucam, vt æstimant, totam terram reddiderunt

cadaueribus pulueratam. In momento versi sunt in fugam alii Saraceni. Multi verò illorum in stagno prædicto se submerserunt, æstimantes se colligere in bargis suis, quas adduxerant, sed marinarij sui retraxerant præ timore. Æstimant autem aliqui Saracenos tam occisos quàm submersos circa quingenta millia. Sed in conflictu illo occisus dilectus noster dominus Arnulphus de Curia ferandi, Admiraldus, & alij; de quibus in breui certiùs audietis. De Domino Philippo Rege nostro sciatis, quòd bis recidiuauit in acutam febrem, & adhuc in confectione præsentium in sua recidiuatione laborabat, & dubitatum fuerat de illo multùm, sed quidam sudor illum arripuerat, vndè de eius conualescentia sperabatur. Et dicunt multi quòd vix aut nunquam in regione Tunicensi de cætero esset sanus, quòd pauci licet fortes & valentes, qui ægrotauerunt in terra ista, post morbum ad statum pristinum possunt deuenire, sed tales potiùs languent quàm viuunt in terra ista maledicta: neque mirum, tanti enim sunt solis ardor, tribulatio pulueris, ventorum rabies, aëris corruptio, fœtor cadauerum circumcirca, & cætera inconuenientia, quòd longum esset enarrare, quòd etiam sanis aliquoties est tædium vita sua. Inde colligunt aliqui, quòd Dominus Rex noster Philippus in breui fortè sit ad propria rediturus.

Si placet subscribatis Domno Abbati sancti Dionysii de præmissis quæ videritis expedire, excusantes me vestri gratia erga ipsum, quòd nuncii festinatio me ipsi vel aliis scribere non permisit. Valeat benè & diu in Domino vestra dominatio. Actum in castris iuxta Carthaginem die Iouis ante Natiuitatem B. MARIÆ Virginis.

Epistola

Epistola PHILIPPI *Regis,* *Ad* MATTHÆVM *Abbatem, &* SIMONEM *de Nigella.*

EPIST. 78.

PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex dilectis & fidelibus suis MATTHÆO Abbati S. Dionysij, & SIMONI domino Nigellæ, salutem & dilectionem. Quia pondus negotiorum quod nobis incumbit, ad præsens graue est, & magnas exquirit expensas: Mandamus vobis vt totum illud quod commodè mittere nobis poteritis transmittatis, & debita quæ contracta sunt tam per literas piæ recordationis Domini & Genitoris nostri carissimi, quàm per nostras, quæ ad vos deferuntur, reddi sine difficultate faciatis & solui. De sigillo autem nostro nouo per dilectum nostrum fratrum Guillelmum Carnotensem, & per alias literas nostras, vobis plena certitudo patebit. Datum in castris iuxta Carthaginem die Veneris post Natiuitatem Beatæ MARIÆ Virginis.

Petit vt pecunias mittant.

Epistola PETRI *de Condeto, ad* MATTHÆVM *Abbatem.*

EPIST. 79.

REVERENDO Patri ac Domino MATTHÆO Abbati S. Dionysij in Francia PETRVS de Condeto, eiusdem & Domini Regis deuotus Clericus, quicquid potest seruitij, reuerentiæ, & honoris. Licet super statum Domini Regis, & totius exercitus Christiani, per maiores, & super hæc certiores Reuerentiam vestram æstimem eruditam, nolo tamen desistere quin illa vobis scribam paucula quæ ad meam venerunt notitiam, ne, quod absit, negligentiæ, vel inobedientiæ arguere me debeat vestra Paternitas reuerenda. Sciat in primis vestra Reuerentia quòd Dominus Rex & Regina, & Dominus Petrus frater Regis, in confectione præsentium sani erant, & ego similiter in numero sanorum

De pace inita cum Rege Tunicensi.

per Dei gratiam poteram numerari, quod audire de perſona veſtra animus meus non modicum delectatur. Et quia de pace facta inter Regem Tunis, & Reges noſtros, & Barones, forſitan audiuiſtis, hoc vnum veſtræ Reuerentiæ ſcribere dignum duxi; quia cùm vobis aliàs ſcripſerim, ſi bene recolo, quòd Dominus Rex Siciliæ Barones noſtros in belli principio rogauerat, ne contra Regem Tunis vſque ad nuntium ſuum aliquid intentarent, hoc propter hoc ſolùm fuiſſe arbitror, quia inter ipſum & Regem jam dictum ſermo fuerat de pace, & de tributo à dicto Rege Tunis reddendo, ſicut hoc audiui à quodam milite eiuſdem Regis Siciliæ, qui propter hoc ad dictum Regem Tunis bis fuerat deſtinatus; & jam ad hoc ſermo pacis ſeu tributi deuenerat, quòd Rex Tunis dicto Regi Siciliæ benè volebat tributum à ſuo tempore, ſed Rex Siciliæ petebat dicti tributi arreragia à temporibus Menfredi, & Frederici. Et ſermone diu pendente intrauit exercitus noſter Regnum Tunis; vnde Rex Siciliæ miſit tunc Baronibus noſtris litteras rogatorias, vt prædixi. Inde fuit quod cùm Rex Siciliæ veniſſet ad exercitum noſtrum, Fratrem ſuum Dominum Regem Ludouicum inuenit mortuum; & tunc arbitror concepit in animo ſe facturum quaſi per violentiam quod priùs ceperat per nuntios faciendum. Paulò poſt aduentum ſuum in exercitum miſit ad ipſum Rex Tunis portantes pacem populo, quod à plebe diutiùs penitus ignoratur. Quid plura? poſt multas & mutuas miſſiones & verba, die Iouis ante feſtum Omnium Sanctorum ad hæc conuenerunt vnanimes, Reges noſtri, & Barones, cum ſpecialibus nuntijs Regis Tunis, quòd illa die inter ipſos pax facta eſt, in modum qui ſequitur confirmata.

Pacis fœdus.

Sabbato ſequenti, ſcilicet ante Omnes Sanctos, miſſi fuerunt Archi. Dominus Gaufridus de Bellomonte, & alij Nuntij ſpeciales ad Regem Tunis; coram quibus iurauit idem Rex quòd permitteret de cætero in bonis villis & principalibus Regni ſui habitent Chriſtiani, & habeant ibidem liberè & quietè proprietates, poſſeſſiones, & alia bona quæcunque ſine exactione, vel aliqua ſeruitute, ſoluto tamen Regi cenſu poſſeſſionum, vt conſuetum eſt, liberis Chriſtianis. Et licebit etiam Chriſtianis in locis prædictis

ædificare Ecclesias, & Ecclesijs solemniter etiam prædicare. Promisit etiam dictus Rex Tunis se redditurum Domino Regi Franciæ, & Baronibus suis, pro expensis in viam factis ducentas, & decem mille vncias auri, quarum quælibet vncia valet quinquaginta solidos Turonenses, & de prædicta summa jam soluit in confectione præsentium medietatem, & aliam medietatem soluturus ad duo festa Omnium Sanctorum instantia, vt promisit. Iurauit etiam quòd Regi Siciliæ solueret tributum duplicatum vsque ad quindecim annos; scilicet pro duodecim vncijs auri, in quibus tenebatur pro prædicto, singulis annis vigintiquatuor vncias, & inciperet ista duplicatio ad instans festum Omnium Sanctorum; Arreragia verò in confectione præsentium jam soluerat de quinque annis, scilicet sexaginta vncias. Et per pacem prædictam reddidit Rex Tunis omnes Christianos quos tenebat, & Christiani nostri omnes Saracenos quos tenebant.

Facta pace in hunc modum recollegerant gentes suas in nauibus Reges nostri die Martis post Sanctum Martinum Hyemalem, Rege Siciliæ remanente, & retardante aliquantulùm pro pauperibus, & vltimis recolendis. Ordinatum extiterat quòd omnes applicarent in Sicilia ad portum Trapanum & Panormitanum. Quia verò de futuro non est veritas manifesta, quid ordinandum erat in locis prædictis in confectione præsentium penitus ignorabam: murmurabant tamen nonnulli quòd ibi ordinandum esset, quòd quidam de exercitu in terram sanctam proficiscantur, sicut fortè Comes Pictauiæ & Dominus Petrus Cambellanus cum multis stipendiarijs: & alij proficiscantur in Græciam contra Paleologum, sicut fortè Rex Siciliæ, & multi Barones, cum stipendiarijs multis. Dominus autem Rex Franciæ directo tramite profecturus est in Franciam. Dicunt tamen aliqui quòd ad Curiam Romanam est accessurus, & corpus patris sui semper secum vel prope se habiturus est. Veritas tamen super his in confectione præsentium quo ad me penitus latitabat. Cùm verò super his sciam aliquid veritatis, vobis scribam securiùs veritatem. Valeat Paternitas vestra bene & diu in Domino. Quia verò tempus non habeo singulis Dominis meis scribendi singula, vtpote scribens ista

ipsa die qua ferè omnes Christiani Saracenorum terram exierunt, Dominationem vestram rogo, vt Dominis meis Priori de Argentolio, & Thesaurario sancti Franbaudi de præmissis dignetur scribere quæ viderit subscribenda. Actum in recessu à portu Tunis die Martis Nouembris sancti Martini Hyemalis.

Epist. 80.

Epistola PETRI *de Condeto*

Ad Priorem de Argentolio.

Maximam Francorũ maris tempestate cladem describit.

REVERENDO Patri suo in Christo ac Domino suo carissimo N. Priori Beatæ MARIÆ de Argentolio PETRVS de Condeto Clericus eius humilis ac deuotus, quicquid potest reuerentiæ & honoris. Licet de statu Domini ac totius exercitus Christiani per maiores & super hæc certiores habeat vestra Reuerentia, vt æstimo, notionem, ne tamen, quod absit, Dominatio vestra negligenti recordationi tribuat aliquando, vobis scribere præsumo illa paucula, quæ quasi de populari fama ad meam deuenerunt paruitatem. Sciat in primis Dominatio vestra, quòd in confectione præsentium Dominus Rex & Dominus Petrus frater eius plena corporis fruebantur sospitate, & ego per eamdem gratiam sanus eram; quod quotiens de persona vestra mihi fortuna denuntiat, nouum gaudium cordi meo sentio pululare. Cæterùm quia de pace facta inter Reges & Barones nostros, & Regem Tunis, vos æstimo pluries audiuisse, saltem per Domnum Abbatem sancti Dionysij, cui in maxima festinatione scripsi formam & modum, quoniam noueram diem pacis, quod vobis obmisi scribere per negotiorum arctitudinem, qua tenebar, vtpote eadem die & hora qua nauem ascendi; de dicta pace ad præsens sileo, scribens aliqua de his quæ postmodum contigerunt, licet vos eadem jamdiu æstimem audiuisse.

Die Martis in octaua Beati Martini Hyemalis, circa nonam recessit Rex noster cum alijs Baronibus à portu Carthaginensi, & ascenderunt naues multi minoris famæ, tam

nobilium, quàm ignobilium, tunc & tota nocte sequenti in terra remanentium, quorum curam gerebant & custodiam Constabularius & Marescallus Franciæ cum Cambellano. Die Mercurij sequenti à magno vsque ad minimum recollegerunt se in nauibus cum rebus suis: Et sciat quòd Rex Tunis satis bene & fideliter erga Christianos se habuit. Præmiserat enim Christianos, & Saracenos multos, qui armati custodiebant exercitum recedentem, nec eidem aliquid molestiæ intulerunt. Mane facto die Iouis subsequenti Dominus Rex iussit velum fieri, & cæteri consequenter. Quid plura? Domino de thesauris suis ventum prosperum producente, alij die Veneris sequenti in fœlicem portum Trapanum intrauerunt. Rex Siciliæ die Veneris circa mediam noctem per vnius galeæ compendium venit ad dictum portum; & Rex noster cum Regina per aliam galeam die sabbati circa nonam, cæteris eadem die subsequentibus vniuersis. Sed qui suis nauigantibus per mare cursum concesserat prosperum, eadem nocte sabbati permisit adeò turbari maria, maligno spiritu, vt arbitror, instigante, quòd Dominicâ mane vix potuit haberi ascensus à terra ad naues, vel à nauibus ad terram; qua die in tantum creuit hæc turbatio, quòd nullo modo qui in nauibus remanserant descendere potuerunt. Quid memorem? tota nocte dictę diei Dominicæ, tota die lunæ, & nocte sequenti, tanta procella facta est in mari, quòd asserunt quidam nautæ nunquam tantam hactenus se vidisse. Frangebantur enim malli, rumpebantur anchoræ, & naues, licet maximæ, submersæ sunt in profundum quasi lapis, vt de ipsis vel rebus amissis adeò dolendum est, quantum de personis periclitatis, nobilibus, & ignobilibus vtriusque sexus, & ætatis, quas quidam æstimant circa quatuor millia, qui ipsas asserunt se vidisse. Plures enim à dolore illo viui superstites euaserunt; qui tamen prę dolore & angustia præteritis milleni postmodum obierunt. Episcopus Lingonensis solus à naue sua euasit solo contentus armigero, in sua receptus bargiola recinctus tunica paratus ad natandum, imò potiùs ad naufragandum, si Dominus permisisset: in naui eiusdem Episcopi naufragatæ sunt ferè mille personæ, vt asserunt, quod satis est verisimile, quia nauis

erat magna, & pauci exierant in nauem illam. In qua naui perijt ille homo qui dicitur Bonabucca. Quid plura? Decem & octo naues magnæ & fortes, & nouæ, cum multis, & rebus infinitis periclitatæ ſunt in ea tempeſtate, ſine minoribus, de quibus non facio mentionem.

Ceſſante huiuſmodi tempeſtate, die Martis in feſto Beatę Catharinæ virginis conuenerunt Reges noſtri & Barones ad habendum conſilium, tam ſuper præteritis, quàm contingentibus, & futuris. De futuris dico, quia paulò pòſt iurauerunt vnanimes Reges noſtri & Barones ſe iterum futuros ad portum nominandum ab inſtanti die Magdalenæ in tres annos paratos ad transfretandum in terram ſanctam; & iurauit quilibet ſingulariter ſe facturum; niſi occaſionem habeat, propter quam Dominus Rex Franciæ ipſum habeat excuſatum. Poſteà verò Dominus Rex moratus eſt in villa Trapanum per quindecim dies, & ab illa fortè citius receſſiſſet, ſed detentus erat infirmitate Regis Nauarrę, quem quædam febris arripuerat ad portum Carthaginenſem. Quę poſtmodum inualeſcente confluxu, ille bonus Rex, qui in exercitu præterito valde laudabiliter ſe geſſerat, die Iouis ante feſtum ſancti Nicolai apud Trapanum expirauit. Vbi de noſtris mortui ſunt infiniti, & multi remanſerunt infirmi. Quid moror? Dominus Rex noſter per dietas ſuas Pharo Meſſano præterito venit Cuſantiam Ciuitatem in Calabria, Dominicâ poſt Epiphaniam; vbi Regina dolore & morbo itineris præteriti compulſa peperit filium ante tempus debitum pariendi, qui ferè de vtero tranſlatus ad tumulum, poſt inundationem breui viuens tempore, matrem reliquit repletam multis miſerijs & dolore; adeò quòd diuina permittente clementia, die Mercurij ante Candeloſam circa noctem mediam poſt dolores nimios expirauit. De cuius morte Rex noſter doluit vltra modum, & merum, quod de ipſo multùm timebatur, ſi, quod abſit, in dolore perſeueret huiuſmodi. A Cuſantia verò profecturus erat Dominus Rex ad Romanam Curiam, & inde in Franciam, Domino diſponente. Sciatis, quòd cùm in exercitu eius tam de hoſpitio ſuo, quam extra tot quotidie moriuntur, vel ſaltem infir mantur, quod ferè nullus eſt qui præ morbi peſtilentia debeat

Rex Nauarræ moritur.

Obijt Regina.

securari. Vnde pro Deo orate pro me. Æstimo autem quòd qui eam poterunt euadere per Dei gratiam, & Regem sequi, circa Pentecosten, vel ante, poterunt esse in Francia, Domino prouidente. Si placet rescribatis hoc Decano de Argentolio. Actum apud Cusantiam in Calabria die Veneris ante festum Purificationis Beatæ MARIÆ Virginis.

Epistola PHILIPPI *Regis* *Ad Abbatem & Monachos S. Dionysij.*

EPIST. 81.

PHILIPPVS Dei gratiâ Francorum Rex dilectis suis in Christo Abbati & Conuentui Monasterij sancti Dionysij in Francia, salutem & dilectionem. Inter graues & miserabiles huius vitæ & humanæ conditionis pressuras, afflictiones & tribulationes amaras, in alto positi, imò consternati animo, & vehementis amaritudinis & doloris gladio nostram pertranseunte animam grauiter vulnerati, singultuosos fletus, profundos gemitus; & anxios prodere cogimur vlulatus. Attendite siquidem, ô dilecti, quæsumus, & videte, si est dolor similis, sicut dolor noster. Nam cùm nuper fœlicis memoriæ præcarissimus Dominus & genitor noster Ludouicus Francorum Rex, alumnus pauperum, nutritor Religiosorum, oppressorum solatium, refugium miserorum, patronus Ecclesiæ, præcipuus amator iustitię, ac defensor inclytus fidei Christianæ: necnon dilectissimus frater noster Ioannes Comes Niuernensis, quem non solùm carnalis affectio, & naturæ vinculum, sed & bonæ indolis primordia, vitę innocentia, & in ætate tam tenera; magnę discretionis industria plurimùm reddiderunt carum nobis: ac insuper Princeps egregius carissimus noster Sororius & amicus Theobaldus Rex Nauarræ illustris Princeps quidem tam prudens, tam commendabilis, tam potens: postquam ipsi viuificæ crucis signaculo insigniti se tota sua virtute, ad dilatationem & exaltationem fidei accinxerant, & ad partes accesserant Affricanas, ad errores infidelium Saracenorum ibidem radicitus extirpandos, nobis subtracti

Votiuas preces rogat pro patre defuncto, &c.

Ioanne fratre.

Rege Nauarræ.

fuerint ex hoc mundo, sicut Domino placuit, qui prout vult ad se vocat subiectas suę potentię creaturas, nondum tamen his minimè contentus mundanę huius plagij pestilentię nos reliquit. Nam carissima vxor nostra Isabella Regina Francię, cuius Deo & mundo amabilis vita erat, quadam proprij corporis infirmitate grauata, postulatis attentè primitus ab eadem, & cum omni deuotione susceptis Ecclesiasticis Sacramentis, demum die Mercurij ante Purificationem Beatæ MARIÆ Virginis vitam præsentem finiuit. Vnde nostris prioribus doloribus dolores alij continui, & amaritudines inculcantur, suspiria geminantur suspirijs, & gemitus gemitibus cumulantur. Cúmque dictorum nostrorum Domini & genitoris, atque fratris & vxoris corpore faciamus, vt tenemur & volumus, ad partes Regni nostri præsentialiter vna nobiscum deferri, sic in nostris oculis quotidie huiusmodi plaga recens est: verùm cùm expediat & deceat in aduersis huiusmodi fortitudinis spiritum nos habere, nostrámque voluntatem diuinis beneplacitis conformare, ac congruum in Domino consolationis remedium recipere, in conspectu cuius pretiosa esse speratur & creditur mors ipsorum, qui eius in fide ac dilectione sequentes eiusdem vestigia suas animas reddiderunt. Attendentes autem esse sanctum & salubre pro ipsis exorare defunctis, & ad alia recurrere subsidia caritatis, de sinceritate vestra gerentes in Domino, specialem vestrę caritatis abundantiam affectuosè rogamus, quatinus animas eorumdem, & nunc specialiter animam prædictæ Reginę, pro qua vobis aliàs non scripsimus, pijs Missarum & deuotarum orationum suffragijs diuinæ misericordiæ commendetis, & faciatis multis Ecclesiasticis, tam Religiosis, quàm secularibus, vobis subditis commendari. Nos autem dilectum Capellanum nostrum Viuianum de Bosco, exhibitorem præsentium, ad vestram ob hoc præsentiam duximus super his vobis ore tenus intimanda, rogantes vos quatinus quæ ex parte nostra vobis super hoc dixerit, fidem eidem adhibere velitis. Actum Valleti die Mercurij post octauam dicti festi anno Domini ducentesimo septuagesimo.

Vxore.

Epistola

Epistola D. MATTHÆI *Abbatis*, *&* SIMONIS *de Nigella ad* PHILIPPVM *Regem.*

EPIST. 81.

EXCELLENTISSIMO Domino suo PHILIPPO Dei gratiâ Franciæ Regi illustri, MATTHÆVS miseratione diuina Ecclesiæ Beati Dionysij in Francia Abbas humilis, & SIMON dominus Nigellæ, tenentes locum suum in Regno Franciæ, salutem, &c. Prouidi & prudentis est animi sic facta considerare præterita, sic ordinare pręsentia, quò futura faciliùs possint pericula præcaueri. Satis notum est, Serenissime Domine, qualiter progenitorum vestrorum industriâ & labore, cum diuinæ adiutorio gratię, regnum vestrum benedictum à Domino non solùm in feodis, sed in domanijs, quæ modica quandoque fuerant, dilatatum, conseruatum fuerit & firmatum. Nostis etiam qualiter tempore clementissimi Domini Regis nostri, genitoris vestri, cuius memoria cunctis redolet delectabilis & suauis, post aliquas molestias quas passus est circa primordium Regni sui, Regnum ipsum gloriosum in manu eius floruerit, fructusque suauitatis & pacis non solùm in partes vicinas, sed in remotas plurimùm & longinquas ediderit regiones, adeóque de eius plenitudine quasi omnes acceperint circumquaque tranquillitatem scilicet & securitatem Ecclesię & Ecclesiarum Ministri, Religiosi quietem, pacem populi, sustentationem pauperes, concordiam discordantes, consolationem afflicti, subsidium & leuamen oppressi. Quæ enim proxima vel remota memorati nostri, fœlicis memoriæ, non senserit in sua turbatione consilium, in sua necessitate suffragium & iuuamen. Nec tantùm ad amicos & proximos extendebat eius pietas subuentionis auxilia, sed etiam ad hostes & æmulos, quos per huiusmodi subsidia ad sui beneuolentiam attrahebat, & ex ipsis aliquos fideles & promptos acquirebat amicos. Relucebat quiddam in eo quasi solarei ubar, gratia admirabilis, ex intimo caritatis feruore proueniens, se taliter diffundens in omnes, quòd non erat

Orant Regem, vt citò in Galliam inaugurandus redeat.

Laudes percurrit S. Ludouici.

CCcc

qui à calore eius absconderet vel splendore, aut qui eius beneficia in aliquo non sentiret. Tales & longè ampliores profectus ostendit præsentia huius solis sicut decet in medio Regni sui ac suorum, sicut Sol in medio Planetarum residens personaliter. Rex enim in medio Regni residens, est quasi cor in medio gregis sui, ac denique quasi lignum vitæ in medio paradisi.

Nunc ergo, clementissime Domine, grex vester non pusillus, sed magnus, tam magno rectoris sui orbatus solatio, consilio, & auxilio destitutus, lamentatur & gemit, ac de cœlo auxilium inuocans, vestrúmque reditum festinatum cum omni desiderio postulans, in sola Majestatis persona, post Deum, spem suam posuit, suam confidentiam collocauit, ad suæ desolationis remedium & leuamen expectans Dominum suum Regem cum omni exultatione & lætitia coronandum, sacra vnctione solemniter inungendum, & in sede patrum suorum collocandum. Age ergo, pijssime Domine, ne fraudetur à suo desiderio populus tam deuotus, populus, inquam, vester inter omnes populos Regi suo quodam specialis amoris vinculo indissolubiliter obligatus; qui cùm adhuc quasi lacrymas in maxillis habeat, non est qui consoletur eum ex omnibus caris eius, nisi vestræ magnificentiæ personalis aduentus. Considerantes enim ex nobis aliqui, quòd etsi præclarissimus genitor vester pro negotijs fidei interdum se periculis exposuit, securiùs id agere poterat, vt pote filium & hæredem Regni sui successorem idoneum derelinquens, & filios, fratres vestros, ætate, scientia, & moribus jam probatos. Sed de vobis est aliter, Domine reuerende, qui liberos habetis teneros & lactentes, & adhuc gerulæ ac nutricis indigentes, alia sunt non solùm incommoda, sed pericula plurimùm formidanda, quæ possent ex mora vestra si, quod absit, amplior extiterit, suboriri. Nulla igitur, præcarissime, vos retrahat aut retardet à festino reditu commoditas, aut necessitas aliena, quin potiùs propriam præferatis omnibus, vt debetis, quoniam euidentem potestis plurimùm attendere & vrgentem. Hoc quidem ex communi consensu & deliberatione totius Consilij

vestri nobiscum existentis scribenda duximus vestræ Regiæ Majestati. Conseruet Dominus altissimus personam Regiam, atque suos, & reducat celeriter cum salute. Amen.

Epistola PHILIPPI *Regis*

Ad MATTHÆVM *Abbatem*, *&* SIMONEM *de Nigella*. EPIST. 83.

Viterbij Cardinales cõpellasse scribit vt quàm citissimè sũmum Pontificem eligant.

PHILIPPVS Dei gratiâ Francorum Rex dilectis & fidelibus suis MATTHÆO Abbati sancti Dionysij in Francia, & Simoni Domino Nigellæ, salutem & dilectionem. Quia indubitanter credimus vos lætari quotiescunque de statu nostro vobis prospera nuntiantur, significauimus vobis, quòd nos in confectione præsentium Viterbij existentes votiua per Dei gratiam vigebamus corporis sospitate, quod de vobis scire frequenter quamplurimùm affectamus. Nos etiam cum carissimo & fideli nostro Carolo illustri Rege Siciliæ, & alijs Principibus & Baronibus nobiscum existentibus, venerabili Collegio Cardinalium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cum maxima supplicaueramus precum & deuotarum supplicationum instantia, vt ipsi celeriter prouiderent Ecclesiæ viduatæ de Pastore idoneo, seu etiam de summo Pontifice, fructuoso generali Ecclesiæ, ac fidei Christianæ. Sciatis, quia tempestiuè proponimus ab inde recedere, & continuatis dietis per viam Lombardiæ ad partes accedere Regni nostri, & cùm vobis propinquiores erimus quid in Romana Curia fecerimus, & statum nostrum, vobis scribi plenius faciemus. Datum Viterbij die Sabbati post festum Beati Gregorij.

EPIST. 84.

Epistola FRIDERICI II. *Imperatoris*
Ad Regem Boëmiæ.

Nefanda Ducis Austriæ Friderici II. crimina recenset.

FRIDERICVS, &c. Illustri Regi Boëmiæ, dilecto Principi, &c. Inuiti trahimur ad tuam & aliorum notitiam aduersus Austriæ Ducem, materiam publicæ quæstionis afferre, cuius leuitas ducta motibus inconsultis adeò processit in publicum contra honorem nostrum, & Imperij dignitatem, verbo & opere pariter attentando, & ita nos grauiter prouocauit, vt transire non possimus vlteriùs incorrectos suæ leuitatis excessus. Reuera quia dileximus patrem suum, merito paterni seruitij cordi nobis est & curæ in eumdem Ducem fauorem ostendere cum effectu. Cùm itaque Rauennam Curiam induxerimus celebrandam, vocauimus ipsum, si... cæteros Principes, vt veniret, proponentes eum feruore paterno recipere ac fouere. Sed maiori parte Principum venientibus à remotis, ipse, quia opportunus venire poterat, suum denegauit accessum. Deinde nobis transeuntibus Aquilegiam, cùm ibidem eum videre vellemus ætatis suæ motibus ascribentes, quia potiùs vt eo non recederemus inuiso, personaliter nos contulimus ad terram suam Portæ nouæ quam habet in Foroliuio, & ibi moram trahentes misimus pro eodem, vt si molestum sibi fuerat in ciuitatibus nostri Imperii nos vidisse, ad terram suam pro nobis accedere non vitaret, quem venientem venerabili affectione recepimus, satagentes de verbo & opere complacere; tantam insuper sibi gratiam facientes, quòd pro lite sopienda, quam in exactione debiti vel dotis suæ filius noster Conradus contra eum iure ac viribus attentabat, septem millia marcarum promisimus exhibenda; non obmittentes ei de pulchris equis satisfacere, & alijs donatiuis, libentissimè procurare, quæ suis essent affectibus acceptanda, vt eum redderemus nostris aspectibus gratiorem. Nuper Auinalmeramam venientes tantùm de ipso confidentiam habebamus, quòd non dubitauimus ei committere

personam nostram per terram suam, vt ei daretur maior de nostra gratia præsumptio, & ad nostra beneplacita se magis obsequiosum & beneuolum exhiberet. Ipse verò dum essemus in eadem terra sua, non erubuit duo millia marcarum à nobis exigere pro guerra tibi & illustri Regi Vngariæ facienda, quas quia sibi non dedimus, dixit se nunquam à nobis seruitiorum munera recepisse, vt quadam violentia non cognosceret Dominum coram quo tam improbè loqueretur.

Nos tamen propter hoc moti non fuimus, sed dissimulauimus iuuenilem leuitatem, habentes nihilominus in proposito sua commoda promouere, indicta etiam Moguntię Curia generali eum reuocauimus, termino constituto, vbi generaliter & specialiter singuli Principes fuerunt conuocati: Qui cùm præfixus terminus aduenisset, idem Dux nedum venire contumaciter recusauit, quin potiùs cum campestri exercitu absque nostra licentia, vel assensu terram Regis Vngariæ hostiliter & violenter ingressus, adeò tantum Principem prouocauit, quòd expeditione facta Imperij fines intrauit, non sine nostra iniuria & Imperij læsione, humilians eum ad suum beneplacitum & mandatum. Interim etiam non contentus conterminum sibi Regem turbauisse, te Regem Bohemię, venerabiles Salzeburgensem, Nurdeburgensem, Patauiensem, & Ratisponensem Episcopos, Bauariæ Ducem, & Morauiæ Marchionem, multipliciter cœpit offendere, auferens eis iura & redditus, quos in Austriæ, & Siciliæ Ducatibus possidebant. Ad cuius vltionem tanta moles Principum irruisset, nisi quòd pacem Imperij volentes nobis & Imperio detulerunt, sæpe coram nobis per litteras & Nuntios deferentes. Delatæ sunt etiam querelæ multiplices pro parte hominum terræ suæ, quòd iustitiam & iudicium de terra sua proscripserit, & cum iniquitate fœdus iniens prorsus abiecerit æquitatem; viduis & orphanis, quos de iure fouere debuerat, molestus existens, diuites opprimens, & conculcans pauperes, humilians nobiles, destruens populares, diuersis flagitijs affligens subditos, nullam aduersus eos aliam causam habens, nisi quòd credit pium esse sibi & licitum quicquid licet: ministeriales & alios infeudatos, quos

ab Imperio tenet, tantò grauiori perſequitur voluntate, quantò in odium noſtri & Imperij de ipſis cogitur dubitare. Dato igitur effrenatæ licentiæ loco, mente in omni via malitiæ turpiter inquinata, deflorat virgines, & facit à ſuis complicibus deflorari, matronas venerabiles dehoneſtat, auferens filias patribus, & viris per violentiam coniugatas. His etiam non contentus excogitat in patrum animas & virorum, quorum necem diuerſis necis exaggerat ſpeciebus, quibus trucidat miſerabiliter innocentes.

Quorum ineffabili malorum cumulo mota fuit ſæpe noſtræ præeminentia dignitatis, ſed paterni ſeruitij memores noluimus cum leuitate procedere, intendentes à via mala virum impium reuocare. Quapropter monuimus eum ac benignè rogauimus, vt ad colloquium præterita hyeme indictum Auguſtam, vbi de reſtitutione ſtatus ſui complacandi cum prædictis Principibus, & de omni abolenda infamia ſupradicta eum alloqui, & cum eo diſponere volebamus, prouiſo ei iuxta requiſitionem & velle ſuum de ſecuritate & conducto de perſonis quas & quot voluit exegiſſe. Illam eidem gratiam facientes, quòd quia dubitabat pro huiuſmodi querimonijs diu morari, promiſimus ei per ſuos nuntios quòd moram & reditum ad ſuam promitteremus voluntatem fieri, & quòd eum ſuper obiectis ad iuſtitiam minimè cogeremus, ſi deberemus offenſis Principum ſatisfacere per nos ipſos. Deinde quia apud Auguſtam venire noluit, quòd in tanta citatione ſua dilecto Principe noſtro venerabili Salzebergenſi Archiepiſcopo, & aliis nuntiis ſuis acceptantibus, vt apud Genuenſem ad noſtram præſentiam citaretur, indiximus vt apud Auguſtam ad noſtram præſentiam ſe conferret. Ibidem de bono ſtatu & reintegratione famæ ſuæ diſponere proponentes. Ipſe verò cùm non poſſet vulneratæ conſcientiæ nefanda contegere, & ſic ſæpiùs expoſuit ſe venturum, ſemper illuſit, & patientiam noſtram ſemper in ſuperbia & abuſione contemnens datus in ſenſum reprobum, & penitus effectus ingratus, cœpit contra perſonam noſtram verbo & opere machinari, vt præter inſidias quas in captione filij noſtri dudum in itinere manifeſtè parauit,

cum Mediolanensibus & alijs inimicis nostris contra honorem nostrum & Imperij moliretur, & nequiter contra animam nostram excogitans, misit nuntios suos ad seniorem *Motau. qui dicitur asinus, promittens sibi pecuniam infinitam, vt nostram offenderet Majestatem; alias spiritu suæ fatuitatis inductus, quod nobis est valde molestum, non veritus est acceptare, Sanctissimum in Christo patrem summum Pontificem, vt sibi esset fauorabilis, inducere satagendo. Prætereà nuntios nostros in securitate & conductu receptos spoliari mandauit; exenia per Ducem Bauariæ nobis transmissa, nuntijs eius in contemptum & iniuriam nostram fecit auferri. Castra quoque quæ Ratisbonensis quondam Aduocatus noster nobis & Imperio nostro in morte sua legauit, enormiter occupauit: nec obmisit cuncta præsumere, quæ nobis essent & Imperio nocumento.

f. * Morauiæ.

Qui nec Deum timet, sicut dicit, nec terrenum velit Dominum reuereri. Nec reuerentiam obseruans, nobilem matrē suam bonis suis omnibus spoliatam de terra sua turpiter effugauit, & si manus in eam mittere potuisset, vbera eius infelix homo præcidere minabatur; & nisi ad te dulcissimum Principem & affinem nostrum confugium habuisset, consilio tuo ad nostram præsentiam accedens, non haberet vbi caput tantæ nobilitatis Domina reclinaret, quæ lacrymis apud Deum, & apud nos clamore continuo querula non cessat instantiâ sibi aduersus tam improbum filium auxilium implorare. Non possumus silentio præterire qualiter Marchioni Misniæ sorore sua nuptui tradita, in terra sua nuptijs celebratis, cùm prima thori gaudia celebrasset, aggressus est in lecto, & surgere non permisit, donec eos in eius manibus dotes & ius de quibus tenebatur eis pro maritagio respondere, oportuit necessariò remisisse, contra securitatem sibi promissam veniens, quòd nullam deberet ei petitionem facere, vel remissionem aliquam postulare, & metu insuper incusso ministerialibus, quòd de eis nullus euaderet, nisi quicquid petierat, compleretur. Quibus omnibus lacessitis cùm tanta esset ipsius iniquitas, quòd non posset veniam promereri, ad tot querimonias Principum in nostram præsentiam replica-

tas, ad querelas & lacrymas matris suæ petentis de nostra sublimitate iudicium, ad lacrymosas voces nobilium, populorum, orphanorum, viduarum, & omnium habitantium terram suam coram Deo & nobis lacrymantium, contra eum; attendentes insuper offensas nostri Imperij nequiter attentatas, ad condignam eius vltionem exigente iustitia duximus insurgendum, responsuri stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur; sed discat per seipsum qualiter Deum timere debeat, & nobis & Imperio teneatur modis omnibus reuereri. Quæ omnia tibi & alijs Principibus nostris duximus exponenda, vt nostra certitudo ad eius exterminium pateat vniuersis. Nam refrænanda est temeritas malignorum, vt pœnæ metu tardiores sint alij ad scelera committenda.

EPIST. 85.

Epistola NICOLAI *Papæ.*

Carissimo in Christo filio CAROLO *Francorum Regi Illustri* NICOLAVS *Papa quintus.*

Renuit Pōtifex tributum Ecclesiasticis ab Rege imponi.

CARISSME in Christo fili Salutem, & Apostolicam benedictionem. Receptis litteris tuæ Celsitudinis, & intellecto desiderio tuo super gabella vini quod venditur per Ecclesiasticas personas Regni tui; Respondemus nos dolere vehementer, naturam rei de qua agitur esse talem, quæ per nos fieri non possit. Nam voto huic tuo sine magna infamia nostri, qui Ecclesiasticæ libertatis protectores, non opressores esse debemus, & offensa Dei ac conscientię nostræ nullo modo satisfacere possemus. Certissima debet esse Tua Serenitas nullam rem esse ita difficilem, quæ facilis non esset apud nos, quando videremus eam honori ac commodo tuo futuram: Verùm auferre hanc Ecclesiasticam libertatem, nec nostro conueniret honori, neque tuo. Hortamur itaque Serenitatem ipsam, vt velis tanquam Christianissimus Princeps hanc Ecclesiasticam libertatem in Christianissimo Regno tuo, tempore tuo, non modò

non

non infringere, verùm etiam protegere, quemadmodum Christianissimi progenitores tui fecerunt: quo casu successus tuos Deus, cuius veneratione præfata libertas indicta fuit, continuò feliciores faciet, & Serenitatis tuæ statum augebit. Si in alia re possumus celsitudini tuæ complacere, libentissimè faciemus; & nobis, qui Serenitati tuæ multis respectibus quam maximè sumus obnoxij, iocundissimum erit. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 11. Maij M. CCCC. L. Pontificatus nostri anno quarto.

PET. DE NOXCTO.

EPISTOLA

Epist. 86.

Concilij Basiliensis ad Cluniacenses Monachos.

SACROSANCTA generalis Basiliensis Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, vniuersalem Ecclesiam repræsentans, Dilectis Ecclesiæ filijs Abbati, & toti Conuentui Monasterij Cluniacensis, Salutem, & omnipotentis Dei benedictionem.

Petunt Patres Concilij libros quosdam sibi necessarios.

Accepimus pridie duo volumina Beati Augustini, in quorum altero est Tractatus contra Donatistas, & contra Manichæos, & contra Faustum: in altero verò de Baptismo paruulorum. Commendamus diligentiam & obedientiam vestram, certificantes vos quia non sunt minus salui hîc, quàm in monasterio vestro, & quia expedito isto negotio Boëmorum proculdubio vobis remittemus sine aliquo detrimento. Verùm indigemus necessariò Ambrosio de paradiso animæ, Ambrosio de Sacramentis, & Ambrosio super Lucam. Item Anselmo de Sacramentis: Item Fulgentio: Item Ambrosio super psalterio. Hortamur vos omnes & singulos, mandantes nihilominus cuilibet vestrûm in virtute sanctæ obedientiæ, & excommunicationis latæ sententiæ, vtprædicta volumina sine mora mittatis ad nos. Expensas auem quas portando & reportando fieri continget, para-

tos soluere nos offerimus. Est enim magna necessitas vt prædicti libri sint hîc: Nam infra octo vel decem dies Ambasiatores Boëmorum hanc ciuitatem ingressuri sunt. Datum Basileæ die vigesima sexta mensis Decembris, M.CCCC. XXXII.

VARIA GALLIÆ CONCILIA.

PRIVILEGIUM

In Concilio Senonensi præsidente ALDRICO *Senonensi Archiepiscopo concessum, de Abbatia S. Remigij Senonensis ad Varellias* transferenda: in quo omnia eiusdem Monasterij bona approbantur, Anno circiter* DCCCXXXIV.

* siue Valilias.

DOMINIS Sanctissimis & Reuerendissimis Fratribus & Coëpiscopis, Religiosissimis quoque & venerabilibus Abbatibus in ditione Domini Imperatoris HLOTHARII serenissimi Augusti constitutis, ALDRICVS minimus seruorum Christi famulus, sanctæ Senonicæ Ecclesiæ Archiepiscopus. Optimè venerabilis & Deo deuota sanctitas vestra nouit quantâ sit curâ & sollicitudine commissum nobis pastorale regimen tuendum atque tractandum. Cùm simus igitur in specula Ecclesiæ constituti, & viam cæteris per quam ingredi ad vitam debeant, debeamus ostendere, quantum posse & intelligere diuina clementia dederit, satagendum est ea quæ nobis commissa sunt secundùm Dei voluntatem prouidè prudentérque tractare, vt non solùm tantum quæ dum aduiuimus in præsenti tempore nostris valeant prodesse subiectis, verùm etiam & in perpetuum illis prospecta proficiant, qui in locis diuino cultui mancipatis, nostræque solertię ad regendum pro tempore commissis supernæ pietati seruituri sunt. Qui dum de corporis necessitatibus, victus dico ac vestimenti, solliciti non fuerint, animum liberè in diuinæ contemplationis specie figere valeant. Cui summo ac salutari bono inhærentes, eò

Quod Episcoporum studium & officium.

semper suspirant tota spei libertate suspensi, quò se peruenire diuinâ duce gratia æternę vitę præmium iam consecuti gaudebunt. Et tamen cùm sciamus res Ecclesiæ esse oblationes fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum; cásque nobis administrandas, procurandas, atque ordinandas suscepisse. Harum rerum administratores nos esse meminisse debemus, & redditus, expensásque earum eis vsibus applicare, quorum gratia diuinis altaribus allegatæ noscuntur.

Res Ecclesiæ quanti faciendæ, & qui administrandæ.

Proinde ad sanctitatis vestrę piissimam intentionem perducere statui, qualiter Cellas Monachorum Ecclesiæ Episcopij paruitati meæ commissi, id est, Cella S. Remigij Confessoris Christi in suburbio ciuitatis constructa, quę olim per diuisiones prędecessorum meorum tempore fuit disrupta: & ob hanc negligentiam Monachi, qui ibidem Deo degere videbantur, propter inopiam & importunitatem loci Regulam Beati Benedicti, vt debuerant, penitus obseruare non poterant. Idcircò vnà cum consilio Fratrum nostrorum; Canonicorum videlicet & Monachorum, necnon & fidelium Laïcorum, visum est nobis propter importunitatem loci, & Monachorum ibidem Deo degentium, præfatam Cellam ad Valliculas transmutare, & à fundamento ædificare, quam ROTHLAVS ob amorem Dei & remedium animæ viri sui MEGINARII, siue pro seipsa, suorúmque liberorum, ac parentum, ad supradictam Cellam Beati Remigij per donationis titulum delegauit, vel tradidit: ea videlicet ratione, vt diuinus ibi ageretur cultus, & illis pro quorum salute traditum fuerat, augeretur merces. Volumus etiam vt loca super quæ ædificatum fuit supradictum Monasterium, id est, agros, vineas, prata, areas, vel omnia quę infra muros ciuitatis habuit, vel extra, absque alicuius diminutione ac impedimento habeant Rectores & Monachi, ad eorum vsus qui ibidem Deo sub norma Beati Benedicti degerint.

Huius itaque rei causa hanc seriem Libelli digestam sanctissimo Cœtui vestro relegendam, atque vestris subscriptionibus roborandam obtuli, quo statuere per vestram vnanimitatem decreui, vt nullus deinceps Episcoporum, qui-

cumque per tempora diuina præstante successerint gratiâ, quicquam de his rebus, quas præsenti tempore memorata Cella vsibus Monachorum attributas possidet, minuere, vel abstrahere, vel aliis vsibus applicare, vel beneficij quicquam, vel suorum, vel extraneorum dare præsumat, sed, vt intimatum est, quæcunque nunc temporis retinet per diuersa loca, & territoria, vsibus Monachorum deputata, & quæ à timentibus Deum eidem postmodùm fuerint loco collata, absque vlla diminutione vel substractione Cellæ & Monachis ibidem conuersantibus maneant inconuulsè.

Hæc autem sunt infra scripta loca Monachorum stipendiis in memorata Cella degentium destinata. Primitus Valliculas, vbi ædificare præfatum volumus Monasterium: Staticus cum adiacentiis suis, id est, Vetus Ferrarias; & Petra Vrsana cum territoriis & syluis: Chryniacus cum adiacente sibi Hermentaria, cum territoriis, & syluis: Fontanicula cum territoriis; Lausa cum adiacentiis suis, hoc est vico sancti Sidronij, cum territoriis, & syluis, & simul latione: Bracciacus cum territoriis: Columbarius cum adiacentiis suis, hoc est, Esthiniacus, Siluiacus, & territoria eorum cum syluis; Villa manesca cum adiacente sibi ponte, & territorio: Misceriacus cum adiacente sibi Ternanta; Villa-noua cum adiacentiis suis, hoc est Cauanarias, & Capotenus: Noë rollis cum adiacente sibi: Caprenciis cum territoriis & syluis, & simul puteolis. In summa sunt mansa centum nonaginta, & hospitia decem & nouem. Quicquid itaque in supradictis locis, vel circa eamdem Cellulam præsenti tempore Monachi in eadem diuinæ gratię famulantes possidere noscuntur, vel si qua sunt alia quæ fortè meam fugerunt memoriam, & tamen ea suis stipendiis assignata retinent cum territoriis, vineis, pratis, syluis, aquis aquarúmue decursibus, & cæteris adiacentiis, ipsis tantùm ex integro, vt præmissum est, eorúmque vsibus iure perpetuo absque vlla diminutione sub prætexto memorati Episcopij nostri iure debito cedant.

At verò Episcopus qui pro tempore auctore Deo præfuerit, Abbatem de eodem Monasterio, eum videlicet quem omnis Congregatio sibi ordinandum poposcerit, & sinceritas morum, & bonorum actuum probitas commendauerit, De Abbatis electione.

ſi inter eos talis inueniri quiuerit, eis ordinandum procuret. Quòd ſi talis inter eos minimè inueniri potuerit, de eadem Parochia vel Dioceſi Senonica, conſentientibus ſanctis Coepiſcopis eiuſdem Diœceſis, & circumpoſitis venerabilibus Abbatibus, eis præficiendum atque ordinandum prouideat. In aggregandis quoque Monachis hunc modum Abbas qui præfuerit, teneat, vt tricenarium numerum quantitatis ſumma non excedat, donec rerum copia maior ſuccreſcat. Epiſcopus quoque in exigendis muneribus Abbatem eiuſdem loci non grauet, ſed ſufficiat ei ad annua dona equus vnus, & ſcutum cum lancea. Quòd ſi in expeditionem publicam ire iuſſus fuerit, addantur ei de eodem loco carra duo, vnum vini, alterum farinę, verueces decem: ſupra quæ in exigendis muneribus, cupiditatis, auaritiæque cauſa grauare eos nullatenus præſumat, ne & Monachi eiuſdem Cellulę huiuſcemodi negotio à ſuo propoſito exorbitare, & Epiſcopus cauſa eorum perditionis addictus ſempiternas cogatur luere pœnas.

Epiſcopus quidà Monachis exigere poteſt.

Corpora etiam Sanctorum, quæ in noſtra Parochia jamdicta expectant ſui beatam immutationem, à prauis & deſidioſis cuſtodibus permaximè negliguntur, ita vt officio, luminaris, ac debita careant cuſtodia. Idcircò ob amorem Dei, cui viuentes in carne ſeruierunt, & emolumentum animę noſtræ, per voluntatem & licentiam domini ac pijſſimi LVDOVICI ac CAROLI Regum, quia congruum ad hoc locum inuenimus, illò deportanda volumus. Sed quia ſacra authoritas vetat, ne in talibus & ſimilibus Eccleſiis Chriſti per alicuius incuriam ſcandalum inferatur, multorum Epiſcoporum expoſcit conſenſum, ad veſtræ Paternitatis notitiam hæc omnia perferri volumus, quatenus veſtra deinceps cenſura & locus ipſe, quod fauente Deo ordinandum ſtabilim us, & memoratis Sanctorum pignoribus à Dei ſeruis ibidem Deo famulantibus dignè & laudabiliter ſeruiatur; & pro Domini noſtri ac totius ſanctę Dei Eccleſię ſtatu indefeſsè vota debita perſoluantur. Quod opus Deo dicatum, vt per tempora labentia, omnibus ſanctiſſimis Patribus & Fratribus in Dei nomine conſentientibus, firmiorem obtineat rectitudinis ſtatum, & intactum permaneat, manu

Corpora Sanctorũ in Monaſterium S. Remigij transferri iubentur.

nostræ paruitatis subter relegenda firmamus. Et vt rata deinceps manere possint quæ scripta sunt manibus vestræ sanctitatis roboranda expostulamus.

In Christi nomine ALDRICVS Ecclesiæ Senonicæ indignus Archiepiscopus hoc Priuilegium fieri decreui, & subscripsi.

In Christi nomine LANDRAMNVS Turonicę Ecclesię Archiepiscopus recognoui, & subscripsi.

In Christi nomine BARTHOLOMÆVS Narbonensis Ecclesię Archiepiscopus feci, & subscripsi.

IONAS Aurelianensis Ecclesię indignus Episcopus huic facto adstipulator subscripsi.

Ego RAYNARDVS Rothomagensis Episcopus subscripsi.

ROTVALDVS Suessionensis Episcopus huic facto subscripsi.

ALDRICVS Cœnomanicæ vrbis Episcopus.

CAREVILTVS Baiocensis Episcopus subscripsi.

In Dei nomine RADVLFVS Lexouiensis Episcopus adstipulator huic facto subscripsi.

ACAMRADVS Parisiorum indignus Episcopus subscripsi.

STEPHANVS Bituricensium indignus Episcopus subscripsi.

ALTADVS Geneuensis Episcopus subscripsi.

ADALHELINVS Cathalaunensis Episcopus subscripsi.

RAGNERIVS Ambianensis Episcopus subscripsi.

HELIAS Tricassinensis Episcopus subscripsi.

HVBERTVS Meldensium Episcopus subscripsi.

ALDVINVS Virdunensium Episcopus subscripsi.

DELRICVS Basiliensis Episcopus subscripsi.

Ego FVLCONINVS Warmatiensis Episcopus indignus.

In Dei nomine TEVGRINVS Albensis Episcopus.

ATTO Nannetensis Ciuitatis Episcopus.

GERFREDVS Niuernensis Episcopus.

FACONA Episcopus.

BOSO Abbas ex Monasterio S. Benedicti subscripsi.

ADREVALDVS Abbas ex Monasterio Noniacensi.

DEIDONVS ex Remensi Cœnobio Abbas.

CHRISTIANVS Abbas Monasterij S. Germani.

In Dei nomine Ego BERNOINVS Carnotensis Episcopus subscripsi.

RAGNEMVNDVS Abbas de Monasterio sancti Carilelphi.

INGELNONVS Sagiensis Episcopus subscripsi.

FOVA Cauilonensis Episcopus subscripsi.

DIPLOMA

LVDOVICI *Pij Imperatoris, ratum habentis præfatum Aldrici Archiepiscopi Priuilegium, datum anno* DCCCXXXV.

IN *nomine Dei & Saluatoris nostri* IESV *Christi*, LVDOVICVS diuina repropitiante clementia Imperator Augustus. Si enim quod ad seruorum Dei quietem pertinet deuotissima sollicitudine, & Imperiali prouidentia, procuramus, ad emolumentum animæ nostræ, vel æternam beatitudinem capessendam, hoc proculdubio pertinere non dubitamus. Idcircò notum fieri volumus omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, nostrísque præsentibus scilicet & futuris, Quia ALDRICVS venerabilis Senonicæ vrbis Archiepiscopus nostræ suggessit mansuetudini, de quodam Monasterio memorati Episcopij sui, quod iuxta muros eiusdem Ciuitatis in honorem Beati Remigij Confessoris Christi positum fuerat, & propter impedimenta quædam quæ ex propinquitate atque assiduitate præfatæ vrbis Monachi illi Domino famulantes perpeti videbantur, ipse in alterum locum, cuius vocabulum est Vallilias, octauo scilicet ab eadem vrbe milliario, eum fecerit transmutari. Quem etiam locum ROTHLAVM, quondam MAGNERII Comitis vxorem, supradicto sancti Remigi Monasterio ob suam virique sui requiem atque remedium, donationis titulo delegauisse testatus est. Sed ne quamlibet contrarietatem, aut

aut inquietudinem, à Præſulibus per tempora labentia in eadem ſede ſibi ſuccedentibus Monachi, quos à memorato loco tranſmigrari fecerat, quolibet tempore perpeti cogerentur, Priuilegium eis Eccleſiaſtica auctoritate in vrbe ſupradicta vnà cum venerabilibus Coëpiſcopis fidelibus noſtris, diuerſarum Eccleſiarum conſtitutis ſe feciſſe profeſſus eſt, ſicut etiam eo perſpecto atque relecto manifeſtiſſimè claruit. In quo firmiſſimè conſenſu omnium ſanxerunt, vt nullus Pontificum ſuccedentium quidpiam de rebus, quas in priori loco degentes poſſederant, imminuere, aut maiora illi ſeruitia, quæ ſub eo pertulerant, inferre præſumeret, ſed liceret illis res ad memoratum Monaſterium religioſiſſimâ deuotione fidelium delegatas quieto ordine poſſidere, nihilque ei oneris amplius imponere, quàm in memorato Priuilegio cum eiſdem venerabilibus Coëpiſcopis confirmato conſtitutum eſſe conſtabat.

Verùm licet Eccleſiaſtica atque Pontificalis Conſtitutio ſuâ, imóque diuinâ authoritate eſſe præuideat, tamen non indecens atque incongruum iudicauit, ſi noſtra Imperiali authoritate ſua Conſtitutio firma eſſe perpetuò ſanciretur. Proinde hos noſtræ authoritatis Imperiales apices ſæpedicto Monaſterio fieri decreuimus, per quos decernentes præcipimus atque ſancimus, vt à memorato venerabili Aldrico Archiepiſcopo, conſentientibus digniſſimo honore Coëpiſcopis ſuis conſtitutum, ac priuilegio eorumdem, aliorúmque complurium Sacerdotum Chriſti, atque Abbatum manibus roborato confirmatum eſt: ita deinceps per hanc noſtram authoritatem fixum, atque inconcuſſum inuiolabiliter permaneat. Nec quiſpiam Epiſcoporum in memorata vrbe per tempora labentia Chriſto propitio ſuccedentium quicquam minuere, immutare, aut quippiam ſeruitij ampliùs, quàm in ſæpedicto priuilegio inſertum eſt, augere præſumat, ſed licitè Monachis per tempora Domino inibi militantibus ſub conditionibus in iam dicto priuilegio taxatis, quietè, regulariterque viuere; & pro nobis, coniuge, proléque noſtra, ac ſtabilitate Imperij à Deo nobis commiſſi atqueconſeruandi iugiter Domini miſericordiam propenſiùs exorare. Et vt hæc noſtræ Confirmationis authoritas tam

nostris, quàm successorum nostrorum temporibus, inuiolabilem atque inconuulsam obtineat firmitatem, de annulo nostro subter eam iussimus assignari.

Signum Ludouici Serenissimi Augusti.

Data sextodecimo Kalendas Decembris, anno Christo propitio vigesimo secundo Imperij Domini Ludouici pijssimi Augusti, Indictione decima tertia. Actum Aquisgrani Palatio Regio in Dei nomine fœliciter. Amen.

Hirminmarus Notarius ad vicem Hugonis recognoui.

Priuilegium Monasterij S. Remigij ab ALDRICO *concessum confirmat Venilo Archiepiscopus Senonensis in Concilio Senonis habito, An.* DCCCLII.

DOMINIS Sanctis & Reuerendissimis Fratribus & Coëpiscopis, Religiosissimis quoque & venerabilibus Abbatibus, in ditione Regni Domini KAROLI Serenissimi Regis, WENILO minimus seruorum Christi famulus, sanctæ Senonicæ Ecclesiæ Archiepiscopus. Optimè venerabilis & Deo deuota sanctitas vestra nouit, quanta sit cura & sollicitudine commissum nobis pastorale regimen tuendum atque tractandum, &c.* Idcirco vnà cum Concilio fratrum nostrorum, Canonicorum videlicet & Monachorum, necnon & fidelium Laïcorum, visum est nobis propter opportunitatem loci, & Monachorum ibidem Deo degentium, præfatam Cellam ad locum qui dicitur Valliculas transmutare, & à fundamentis ædificare, quem HRotlaus quondam nobilissima ob amorem Dei & remedium animæ viri sui Meginerij, siue pro seipsa, suorumque liberoum ac parentum ad prædictam Cellulam beati Remigij, ex antiquitate memorati Episcopij nostri, per donationis titu-

*Quæ sequi deberent, ipsissima sunt verba Priuilegij ab Aldrico dati supra pag. 579.

lum delegauit vel tradidit, ea videlicet ratione, vt diuinus ibidem demum ageretur cultus, & illis pro quorum salute traditum fuerat augeretur merces, &c. Quod opus Dẽo dicatum vt per tempora labentia omnibus sanctissimis Patribus & fratribus in Dei nomine consentientibus firmiorem obtineat rectitudinis statum, & intactum permaneat, manu nostræ paruitatis subter relegenda firmauimus. Et vt rata deinceps manere possint, quæ scripta sunt manibus vestræ sanctitatis roboranda expostulamus.

WENILO sanctæ Senonicæ sedis munere diuino Archiepiscopus hoc Priuilegium fieri iussi, & subscripsi.

HVCBERTVS sanctæ Meldensis Ecclesiæ indignus Episcopus hoc Priuilegium subscripsi.

ADALBERTVS Tricassis Episcopus subscripsi.

HELIAS Carnotensis Ecclesiæ indignus Episcopus subscripsi.

RVRICVS Rothomagensis vocatus Archiepiscopus subscripsi.

IVRSMARVS Turonorum Archiepiscopus subscripsi.

FRECVLFVS Lexouiensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

SAXBODVS Sagiensis Episcopus subscripsi.

SIMEON Laudunensis Episcopus subscripsi.

BALTFRIDVS Baiocensis Ecclesiæ Episcopus subscr.

RAGINARIVS Ambianensis Episcopus subscripsi

ALTHEVS præueniente gratia Dei Augustodunensis Episcopus relegi, & subscripsi.

ERMENFREDVS Abba subscripsi.

ABBO Abba subscripsi.

LVPVS Cathalaunensis Episcopus subscripsi.

Celebratum fuisse id Concilij Senonis indigitat Carolus Caluus suo diplomate, rogatu Venilonis Archiepiscopi, Anno regni eius duodecimo, Indict. I. concesso, his verbis : Priuilegium eis Ecclesiastica authoritate in vrbe Senonensi vnà cum Venerabilibus Coëpiscopis, fidelibus nostris, diuersarum Ecclesiarum constitutis se fecisse professus est; *nempe Venilo.*

IN CONVENTV PISTENSI.

Bona Abbatiæ S. Germani Autißiodorensis confirmantur, An. DCCCLXIV.

ANNO ab Incarnatione Domini octingentesimo sexagesimo quarto, Indictione duodecima, anno verò Regni gloriosi Regis KAROLI vigesimo quarto, positis nobis diuersarum Prouinciarum, & Vrbium Galliæ Præsulibus, in loco, qui Pistas vocatur, quò nos generalis necessitas traxerat instituendi munitiones contra Normannos; quò etiam pro Regni statu confirmando regia nos Præceptio euocauit: Adierunt nos Legati Monachorum sancti Germani Autissiodorensis Monasterij, quibus præest memorati Regis filius venerabilis Abbas HLOTHARIVS, supplicantes, vt ad loci sui Religionísque stabilitatem, ac securitatem perpetuam obtinendam, de facultatibus ipsius Monasterij eorum vsibus specialiter deputatis, Decreti nostri authoritatem emitteremus, ne aliqua deinceps immutandi ea, quæ iustè petita & concessa sunt, cuiquam pateret facultas. Quippe vt prudentes viri atque Religiosi tenentes in memoria illud quod rectè præcipitur; *In die bonorum ne memor sis malorum*; & suspectam habentes rerum incertarum mutationes: sibi per nos consuli optauerunt, vt inter varias mutationum vicissitudines, ipsi diuino munere, nostróque consensu freti, nulla vnquam necessitatis occasione paterentur suæ Religionis dispendia, sed potiùs ipsius Dei, nostráque prouisione assiduis immutabilibúsque beneficijs ad meliora incitarentur. Eorum igitur studium approbantes, prudentiámque penitus amplectentes, facilem votis præbuimus assensum, optatúmque impendimus fauorem, vt Sanctorum operum, quæ illis diuinitus conferentur, non adiutores solùm, verùm etiam efficeremur participes. Quæcunque igitur Regiâ magnificentiâ ad conseruationem sui propositi sunt adepti, quæque Præcepto eius nominatim expressa & collata sunt: id est mansa in gyro Monasterij sita, & vt vulgo loquamur, clausi vinearum, scilicet ille qui ad-

hæret Monasterio & campaniæ, plantę abundantia, Curticanus & Clausellus de Patriniaco, cum alijs vineolis, Ariacus ad integrum Alta-ripa cum integritate; Mansella in Fontanilijs, quæ cum Vvenilone Metropolitano Episcopo permutauerunt pro rebus sancti Remigij, Colonias, villare, quod cum Agliniaco, villa cameræ eorum deputata, Regio Præcepto per commutationem habere decretum est, cum manso indominicato, & appendiciis suis ad integrum; Mansella in Mariaco; Pons Maxentus ad integrum: Mansella quę Hildeburgis dedit in Monasteriolum-medium, Desimiacus ad integrum, Albus-Cippus media cum Ecclesia; Mansum vnum in Ripa, & alia Mansa in Surgiaco, & Langromo, Orgiacus, Pauliniacus, Buculiacus, valens, & Quintiacus mediæ quam commutauerunt pro Ledismo, Partiniacus ad integrum, quam de rebus sancti Stephani ad Comitatum Pagi Autissiodorensis pertinentibus, cum Chunrado Comite, propinquo Regis, & Christiano Episcopo, pro Festiniaco, Lestrodio, & Graniolo, regali authoritate commutauerunt: Rochonorus, quam cum præfato Comite pro Modolagio commutauerunt, Sediliacus, Nabriacus, Vendilus, & in Belnensi Pago vinea vna, quæ Morga dicitur, Vrus, Modolagius, Luciacus, Monstalaunus; Magniacus etiam, in quo sunt diuersis locis mansa vigintiquatuor, & Regio Præcepto destinata sunt vsibus Monachorum. Vultumniacus cum coloniculis, in Agliaco mansa tria cum farinarijs, & piscatione, pro quibus illi dederunt mansa quatuor in diuersis locis. In Tricassino Pago mansum vnum, & diuersæ terræ in eleemosyna illis datæ. Cella Melleredensis, quam ipsis deprecantibus Monachis Regia liberalitas sociauit, cum quibus & vnam villam, Abundiacum nomine, pro Auloniaco commutauerunt. Prætereà Quintiacus media, & Cociacus, quas ipsi Monachi de portione sua ad portam deputauerunt excipiendis Monachis & cæteris familiaribus suis: sed & ad thesaurum Mansella, quæ sunt in Vogrado & Casteneto, & mansum vnum in Sigliniaco, cum terris & vineolis, in Cineiliis, & Nantilla, & Blariaco cum appendiciis suis, & in Villari mansa duo cum vineolis & terris, quæ diuersi homines pro eleemosyna, vel loco sepultu-

ræ, largiti ſunt ; & in Badeſia manſum vnum. Res quoque quas dedit Herimarus vir nobilis ad ſtipendium Matricula-riorum, quos Nonnones vocant, hoc eſt in Nigronto, & in Lacunis, ſeu Linereolis, & Ferrolis. Item ad hoſpitale pauperum Vendonſa cum appendicijs ſuis, Calniacus, & in Guuarchiaco manſum vnum, in Baſſao manſellum vnum cum vineolis, in Vogrado manſum vnum, in Valarijs ſimiliter, in Creanſo ſimiliter, in Crepto ſimiliter, ſicut etiam Regia magnificentia conſenſit, ita & nos concedimus, vt intra annum per quadraginta dies certas, ex collatione recenti bonorum hominum, in feſtiuitatibus ſãctorum benedictiones fratribus à Præpoſito vel Decano ſolemniter procurentur. Præcipimus quoque vt ex omnibus reliquis facultatibus Monaſterij, quæ vel dominico iure, vel beneficiorum conſuetudine detinentur, decimæ hoſpitalibus diuitum vel pauperum, ſicut olim ſtatutum eſt, ad integrum conferantur, & ſarta tecta totius Monaſterij, & his auxiliis quæ manſa debent certis & opportunis temporibus inſtaurentur.

Nos Deo, & ipſi Domino Regi vberes gratias referentes, ſtatuimus in perpetuum immutabiliter conſeruanda, nec vnquam vllum defectum, minutionémque paſſura quandiu Deus & Dominus noſter in hac peregrinatione Eccleſiam ſuam dignatus fuerit gubernare. Optamus etiam vt glorioſus Dominus noſter beneficiorum ſuorum cum Dei cultoribus Deo conferente quandoque percipiat præmium, quibus congruum ſuæ largitionis præbere non diſtulit munimentum. Nos verò memores noſtri officij eoſdem venerabiles fratres monemus, vt in ſancta Religione, quam Deo profeſſi ſunt, quotidie proficiant, ſuæ ſanctitatis exemplo ad ſe accedentes inſtigent, famáque laudabili ad Dei gloriam abſentes quoque eſſe ſtudeant imitabiles, vt eorum merito & ſæcularis reſpublica dirigatur, & infatigabili interceſſione cunctę res Eccleſiaſticæ fulciantur.

Si quis autem Abbas, vel alia quælibet contraria perſona hanc noſtram Conſtitutionem aliquâ impedire aſtutiâ vel corrumpere ſubreptione molitus fuerit, aut cenſum ſiue commodum aliquod imponere tentauerit, quæ nos ne Dei ſerui grauarentur penitus excluſimus, hac noſtra admoni-

tione comperta nisi continuò se à malo subtraxerit, & competenti pœnitentia texerit, eum velut turbantem pacem atque salutarem concordiam à perceptione sacratissimi Corporis & Sanguinis Domini nostri IESV Christi separamus, & anathemate, quo dignus est, plectendum, donec ex corde resipiscat; decernimus, vt qui scandalum intulerit quieti ac refrigerio Deo famulantium, ipse ab eis exclusus damnationem debitam perferre cogatur. Vt autem hoc Priuilegium certum iugiter obtineat vigorem, Deique famulis plenam semper conferat securitatem, subscriptionibus id proprijs præsentes roborauimus, & absentes Fratres & Coëpiscopos nostros vt idem facere dignentur, séque nobis etiam in hoc vnanimes exhibeant, obsecramus.

VVANILO munere diuino Senonensis Episcopus hoc priuilegium recognoui, & subscripsi.

HINCMARVS nomine non merito Remorum Episcopus, ac plebis Dei famulus, subscripsi.

LOTHARIVS sanctæ Burdegalensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

RODVLPHVS Bituricensis Episcopus subscripsi.

AGIVS sanctæ Aurelianensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

CHRISTIANVS Autissiodorensis Episcopus subscr.

LVIDO vocatus Episcopus sanctæ Niuernensis Ecclesiæ sub.

FOLCHRICVS indignus Episcopus Augustæ Tricarum subscripsi.

ISAAC sanctæ Lingonensis Ecclesię indignus Episcopus subscripsi.

HERPVNVS sanctæ Siluanectensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

GIRBALDVS indignus Kauillonensis Episcopus sub.

HILDVINVS diuina miseratione vocatus Ebroïcensis Episcopus.

INGENALDVS Pictauorum gratia Dei Episcopus subscripsi.

ODO Bellouacensis Episcopus in nomine sanctæ Trinitatis subscripsi.

ROTLANNVS Episcopus Ecclesiæ Arelatensis hoc priuilegium firmaui, & subscripsi.

ERCHENRAVS Catalaunensis Ecclesiæ indignus Episcopus subscripsi.

RAGENELINVS sanctæ Tornacensis Ecclesiæ indignus Episcopus subscripsi.

LIVTBERTVS sanctæ Mogontiacensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

ALTHFREDVS Hildeuisheimensis Episcopus sub.

FRICVLFVS sanctæ Sanctonicensis Ecclesię Episcopus subscripsi.

BERNARDVS sanctæ Matisconensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

CONCILIVM AVSCENSE,

In quo præsidebat Hugo Cardinalis, cognomento Albus. Anno reparatæ salutis M LXVIII.

A solutione quartæ partis decimæ eximitur Monasterium S. Orientij.

ANNO millesimo sexagesimo octauo Incarnationis Domini nostri IESV Christi, factum est Concilium apud Ausciam ciuitatem Metropolitanam. Tenuitque Concilium Domnus VGO, qui vocabatur ALBVS, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, cum bonæ memoriæ AVSTINDO Archiepiscopo, & omnibus Suffraganeis suis Episcopis, & Abbatibus, & Magnatibus vniuersæ Guasconiæ.

Inter cætera stabilimenta quæ ibi sanxerunt, decreuerunt vt omnes Ecclesiæ, quæ infra terminos Guasconiæ continentur, semper quartam partem decimæ vnaquæque Ecclesia suis sedibus redderet. Nam anteà minimè faciebant. Hoc audiens Domnus Abbas RAIMVNDVS sancti ORIENTII, dixit se minimè consentire in hoc, vt Ecclesiæ sancti Confessoris, quæ per tot tempora ingenuæ permanserant, tali iugo submitterentur. Audiens hoc Cardinalis præfatus, quòd in Monasterio eius tumulatus esset tam amicissimus Confessor, & tam magnæ auctoritatis super omnes Archiepiscopos, qui in sede Auscia fuerant; decreuit cum

cum Domno Auſtindo, & omni cœtu Epiſcoporum, & Abbatum, vt pro amore ſancti Confeſſoris prædicti, Eccleſiæ eius ab hac conditione liberrimæ permanerent, ſicut anteà facere ſolebant. Sanxítque, ac firmauit Domnus Cardinalis, cum Auſtindo Archiepiſcopo, Abbati Raimundo ſancti Orientij, vt omnes conſuetudines, quas anteà in honore & in Eccleſijs tenere ſoliti erant, abſque vlla infeſtatione inuidorum Epiſcoporum, vel Archidiaconorum, inconuulſæ permanerent.

Laudauerunt etiam, vt Gubernator qui locum ſancti Orientij rexerit, vices Archidiaconi in honore ſuo ſuper Eccleſias & Clericos teneat, & ipſe, ſi lapſi fuerint, iuſtitiam faciat. Tamen ſi pœnitere noluerint, ipſe ante præſentiam Domni Archiepiſcopi repræſentet, & ipſe illis pœnitentiam iniungat, vt illi placuerit, excepto quòd vllam legem ab illis non requirat.

Archidiacono autem interdicimus conuiuia more ſymbolarum in eius Eccleſiis peragi, aut in honore eius aliquid vſurpari contra conſuetudinem veterem.

Igitur ſi quis peruerſus æmulus temerè contra hoc moleſtare locum ſanctum tentauerit, ſecundò, tertióue commonitus: ſin cum ſatisfactione congrua emendauerit, iram Dei, & ſancti Confeſſoris incurrat, Fiat, Fiat. Amen.

Ego VGO ſanctæ Romanæ Eccleſię Cardinalis ſignaui.
Ego AVSTINDVS Archiepiſcopus iſtius ſedis ſignaui.

Hæ ſunt Eccleſiæ, quas dictus Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, cum aſſenſu & voluntate Auſtindi Archiepiſcopi, & omnium Suffraganeorum Epiſcoporum, & Abbatum vniuerſæ Guaſconię, voluit, decreuit, confirmauit eſſe immunes, ſicut ſuperiùs dictum eſt; Videlicet Eccleſiam S. Ciricij, Eccleſiam S. Lazari, Eccleſiam ſancti Petri de Iolac, Eccleſiam de Mazeres, Eccleſiam de Lobeiano, Eccleſiam de Durano, Eccleſiam de Theahut, Eccleſiam de Cella noua, Eccleſiam de Augeraco, Eccleſiam de Martino Vallo, Eccleſiam de Sereguzano, Eccleſiam de Begaut, Eccleſiam de Romaiacho, Eccleſiam de Aqua cluſa, Eccleſiam de Blaiſano, Eccleſiam de Guoz, Eccleſiam de Boxas, Eccleſiam de Mirapeis, Eccleſiam de Martino Viago, Eccleſiam de

. . . . . Ecclesiam de Iussano, Ecclesiam de Cazano, Ecclesiam d'Antras, Ecclesiam de Toltari, Ecclesiam de Garaut, Ecclesiam de Resselenes.

EX GESTIS BELVACENSIS CONCILII.

Id Concilium celebratũ est. An. 1114.

INTER cætera Beluacensis Concilij decreta hoc à Domno Conone Prænestino Episcopo, & Apostolicæ sedis Legato; Archiepiscopis quoque Remensi, Bituricensi, ac Senonensi, nec non & Suffraganeis eorum, multisque alijs Synodalibus viris concorditer & vnanimiter statutum est; Vt quæcunque res vel possessiones cuilibet Ecclesiæ datæ, & ab ea anno & diè quietè, id est, sine synodali proclamatione possessæ fuerint, eidem Ecclesiæ perpetua stabilitate permaneant: Quòd qui violauerit, à communione arceatur, donec Ecclesiæ satisfaciat, & quæ abstulit liberè restituat. Necessarium enim arbitrati sunt nouis morbis noua medicamentorum genera opponere; præsertim cùm viderent multos laïcos non solùm Ecclesijs nil conferre, immò, quod nequius est, quæ à fidelibus & Deum timentibus collata sunt, violenter, si liceat, auferre. Incongruum etiam & iniustum visum est, vt cùm hæc inter seculares lex teneatur, sancta Dei Ecclesia minori contra eosdem seculares iure vtatur. Verùm hoc duntaxat aduersum laïcos. Inter Ecclesias verò tricennalis ius possessionis secundùm sacros Canones conseruetur.

Vrbanus secundus in Concilio Romano.

Nullus laïcus decimas suas aut Ecclesiam, aut quicquid Ecclesiastici iuris est, sine consensu Episcopi, vel Romani concessione Pontificis, monasteriis aut Canonicis offerre præsumat. Quòd si quis Episcopus improbitatis causa & auaritiæ consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, & cum eius scientia quod offerendum est, offeratur.

Ex libro Legum nouellarum diui Valentiniani, cap.12.

Si lis infra tricennium inchoata fuerit, & non definita, quasi nec cœpta fuerit, ita habeatur extincta.

*Ex Concilio * Spalensi secundo, cap. 1.*

* Hispalensi.

Placuit, vt omnis parochia, * quam ab antiqua ditione ante militarem hostilitatem retinuisse Ecclesiam suam quisque comprobaret, eius priuilegio restitueretur. Non enim erit obiicienda præscriptio temporis, vbi necessitas interest hostilitatis.

al. * quæ.

Ex Concilio Lugdunensi, cap. 5.

Non liceat Episcopo, nec Abbati, nec alicui, terram Ecclesiæ vertere ad aliam, quamuis ambæ sint in eius potestate. Tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum faciant.

Ex Decretis Gregorij VII.

Quia dies Sabbati apud Sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est habitus, nos eorumdem auctoritatem sequentes salubriter ammonemus, vt quicumque se Christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnium, eadem die, nisi maiori festiuitate, vel infirmitate impediente abstineat.

Cõcil. Romanum V.

Gregorius Papa VII.

Qui sacros Ordines transiliunt, suspendantur ab officio, & si meruerit vita eorum indulgentiam consequantur, & intersint ordinibus quos amiserunt.

Ex Concilio Claromontano.

Interdictum est, ne Reges, vel aliqui Principes, aliquam inuestituram de honoribus Ecclesiasticis faciant. Cap 16.

Ex Concilio Pictauensi à Ioanne, & Benedicto Cardinalibus, cap. 1.

Vt nullus præter Episcopum Clericis coronas benedicere

præſumat, exceptis Abbatibus, qui illis tantùm benedicant coronas, quos ad conuerſionem ſuſceperint.

Decretum Gregorij VI. & Vrbani ſecundi.

Presbyterorum filios à ſacri altaris miniſterijs remouendos decernimus, niſi aut in Cœnobiis, aut in Canonicis Regularibus religiosè probati fuerint conuerſati.

In ed. cap. 11. *Vrbanus Papa II. in Concilio Claromontano, cap.* 12.

Ne vlli filij concubinarum, & Clericorum, preſbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum ad ordinationes, vel ad alios honores Eccleſiaſticos promoueantur, niſi Monachi, vel regulares fiant.

Ibid. cap. 12. *Vrbanus II. in eodem Conc. cap.* 14.

Nulli Clerico liceat deinceps in duabus ciuitatibus duas præbendas obtinere, cùm duos titulos habere non poſſit.

Ibid. cap 14 *Item eiuſdem.*

Vt nullus deinceps in vna Eccleſia honores geminos habeat.

Item eiuſdem Vrbani.

Ibid. cap 9. Nullus ſacerdos, vel Diaconus, vel Subdiaconus, ſed & nullus qui Canonicatum habet, fornicationis ſibi copulam adiungat. Quòd ſi quis fecerit, à Canonicatu arceatur.

* Tertio, cap. 18. *Idem in Concilio Romano.*

Nullus Archiepiſcopus, ſiue Epiſcopus, de conſecratione Epiſcopi, vel Abbatis, neque cappam, neque bacinos, neque tapetia, aut quodlibet munus accipere præſumat.

Item cap. 5.

Quicumque adhuc pueri cupiditate parentum aliquod Eccleſiaſticum beneficium per pecuniam adepti ſunt, illo dimiſſo ibidem miſericorditer & in ſacris ordinibus viuere poſſunt.

Item in eodem, cap. 6.

Illi verò qui per ſeipſos cùm iam maioris eſſent ætatis nefanda cupiditate ducti honores emerint, ſi in aliis Eccleſiis canonicè viuere voluerint, ſeruatis propriis ordinibus pro magna miſericordia ibi eos miniſtrare permittimus. Varia eſt lectio in edit.

Item idem in eodem, cap. 7.

Vt nulla inueſtitura fiat præbendarum, vel altarium, ſeu prælationum, vel promiſſio viuentibus & eas poſſidentibus perſonis.

Idem Vrbanus Clero Mediolani.

Si quis Presbyterorum, vel Diaconorum, vel Subdiaconorum officium contumaciter deſerens, fœminam ſibi potiùs eligit, ſicut ſponte ob fornicationem dimittit officium, ita ob præuaricationem dimittere cogatur & inuitus beneficium. Non extat eo cap. ſed ſimile quid cap. 17.

Item idem populo Mediolani.

Eos etiam qui vt fornicari liceat, diuinum officium derelinquunt, & à Deo recedentes Diabolo & eius operibus ſeruiunt, ſicut ſe iuſtiſſimè officio alienos faciunt, ita beneficio Eccleſiarum priuatos eſſe abiudicamus. Tria ſequentia capita non reperi.

Vrbanus Gar . . . . .

Clericum, quo iaciente lapidem puer dicitur interemptus, nos pro amore tuo in eodem ordine permanere permittimus, vt tamen ſemper in pœnitentia & timore permaneat.

Ex Concilio Claromontano ab Vrbano II. celebrato.

Ne aliquis laïcus alterius hæreditates ſibi vſurpet. Quòd ſi quis fecerit, nec ſatisfecerit, nullus ſacerdos interim eum ad pœnitentiam admittat. * Similiter & alium quemlibet, niſi perfectam confeſſionem fecerit. Verbi gratia, vt ſi perpetrato homicidio manſerit in adulterio, vel huiuſmodi, ad Cap. 21. * 22.

perfectam pœnitentiam minimè recipi debere decretum est. At tamen consilium vt ieiunet, & eleemosynas det, detur ei tantummodò vt ad viam veritatis redire possit.

* Non extat.

*Ex Concilio * Romæ Paschali secundo præsidente celebrato.*

Quicumque res naufragorum diripiunt, vt raptores, & fratrum necatores, ab Ecclesiæ liminibus excludantur.

Gregorius quartus v. libro registri sui.

Prædecessorum nostrorum stàtuta sequentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut Sacramento astricti sunt, Apostolica auctoritate à sacramento absoluimus, quousque ipsi ad satisfactionem veniant, & ne eis anteà fidelitatem obseruent prohibemus.

Alexander secundus Guillelmo Marchioni.

Audiuimus quòd Henricus Rauennas dictus Archiepiscopus, nisus te sit excommunicare, quod quia excommunicatus, excommunicare non potuit te, Apostolica auctoritate te tuósque absoluentes, mandamus exinde non curare.

Gregorius VII.

Gregorius Henrico Leodiensi Episcopo.

f. * augmẽtum.

Peruenit ad nos te ab Arnulfo Comite ad nequitiæ suæ * Argumentum gladiis iurare compulsum, quòd ablata nunquam repeteres. Vnde Apostolica auctoritate te absoluimus, vt non tuæ vel alicuius conscientiæ ob hoc videaris obnoxius.

PRIVILEGIA ECCLESIÆ SS. Cornelij & Cypriani

In Concilio Compendij acto approbata, An. M.LXXXV.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex.

Quia diuina præueniente dispensatione Compendiensem Ecclesiam fundatam quidem à Domno Karolo Illustri ac nobilissimo Francorum Rege, ac Imperatore Romanorum, prædecessore nostro, à sancto Ioanne Romano Pontifice cum septuaginta duobus Episcopis solemniter celebri honore ac decore speciali dedicatam, condigno tenore libertatis ad tempora nostra viguisse cognouimus. Nullius quoque Metropolitani Episcopi, nullius dominationi, nec ipsius Suessionis fuisse constat obnoxiam. Eamdem ipsam Ecclesiam in eodem honore ac pristina libertate, tam nostro tempore, quàm successorum nostrorum retinendo conseruare, conseruando retinere destinamus, volumus & debemus.

Ecclesia Compendiensis à Carolo Caluo fundata, & à Ioanne Pontif. cõsecrata.

Nulli subest Episcopo.

Vnde notum fieri volumus fidelibus nostris tam præsentibus quàm futuris, quòd HILGOTVS Suessionensis Episcopus præfatæ videlicet Ecclesię Canonicos nostros de quibusdam quæ eos aduersus Ecclesiam suam, & seipsum commisisse querebatur, in CONCILIO Compendij celebrato in præsentia Domni RAYNALDI Remensis Archiepiscopi, & cæterorum Episcoporum, qui eò conuenerant, ELINANDI videlicet Laudunensis Episcopi, ROGERI Catalaunensis, VRSIONIS Beluacensis, VRSIONIS Syluanectensis, RORICONIS Ambianensis, RATBODI Nouiomensis, GERARDI Cameracensis, GOIFRIDI Parisiensis, GVALTERI Meldensis: Abbatum quoque GERVINI de sancto Richario, EWRARDI Corbeiensis, GODEFRIDI de Monte sancti Quintini, BVRCHARDI de sancto Basolo, INGELERI de Forestensi Monasterio, VVALTERI de sancto Ioscio, BENEDICTI de sancto Crispino, ROBERTI de Hasnun, HENRICI de sancto Remigio, FVLCARDI de Trant, VVIMANDI de sancto Bauone, PETRI de sancto Luciano, ARNVLPHI de Lobiis, HVBERTI de sancto Vvinorio, GIRALDI de Ham, VVILLERMI de Britolio, HVGONIS de .....*.... de sancto Theodoro, PETRI de Altouillari, RADVLPHI de sancto Simphoriano: contra consuetudinem ac libertatem eisdem Canonicis à Patribus nostris, & à nobis traditam & concessam ad contemptum prædecessorum Majestatis, vbi & ad quos nullatenus oportuerat, causare præsumpsit. Nos verò illius queri-

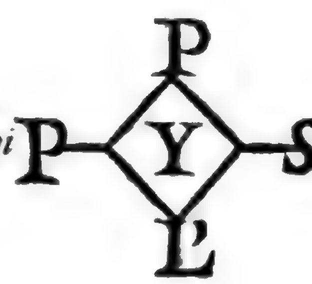
Episcopi & Abbates qui aderãt in Concilio.

* *Legendũ*, Richerij de S. Theodorico.

moniam à nullo Metropolitano, à nullo etiam Episcopo iusticiari, nec ad placita, seu ad agendas causas deberent inuitari vel compelli, in eodem ipso Concilio coram prænominatis personis, tum decretis Romanorum Pontificum, tum consuetudinibus ipsius Ecclesiæ ad nos vsque deriuatis, & habitis, plenariè differentes euidenter ostendimus. Et vt ipsi Fratres quemadmodum ad tempora nostra fecerant, sine qualibet inquietudine, cum omni tranquillitate Deo militantes, eidem deuotissimè seruire studeant & placere, nos ipsos diuinæ propitiationi reconciliantes, quatenus nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullus Episcopus ipsos ad Iudicia compellat, vel inuitet, nec aliquando iusticiare præsumat tam nostro tempore, quàm successorum nostrorum, videlicet Regum Francorum: Nos ipsi pariter decernentes annuimus, & annuendo decernimus.

Et vt hoc statutum, sicut dictum est, à Patribus nostris ad nos vsque deriuatum & habitum, & à nobis ipsis approbatum & concessum, deinceps firmum & inconcussum permaneat: Néue quis deinceps huic Decreto prædecessorum nostrorum, ac nostræ Majestatis, ipsius Ecclesiæ nostræ præfatæ Consuetudini obuiare audeat, memoriale istud inde fieri, & nostri nominis charactere, & sigillo signari, & corroborari præcipimus.

Actum Compendij Palatio, Anno Incarnati Verbi millesimo octuagesimo quinto, Indictione octaua, Anno Regni nostri vigesimo quarto, GOSFRIDO Parisiorum Episcopo Archicancellario nostro.

Signum Philippi *Francorum Regis.*

IN

IN CONCILIO COMPENDIENSI

Confert Canonicis Ecclesiam SS. Acei & Achecoli, eámque dotat Rorico Ambianensis Episcopus, necnon & Ingelrannus Comes & Eustachius Vicecomes, Anno M. LXXXV.

RORICO patientiâ Dei, pietate, & gratiâ, humilis Præsul Ambianensis, licet peccator, nec infula dignus tantæ pietatis, fidelibus paruitatis meæ officio creditis, de valle lacrymarum feliciter exire, ac cum domesticis Dei in Monte sancto eius perenniter quiescere. Diuinę paginæ tuba excitati erudimur imminere tempus iam nos de somno surgere, leonem rugientem, qui circuit quærens quos deuoret, viriliter conculcare, & omnia nostra cum caritate disponere. Festinemus igitur diuinitus armati aduersus aërias potestates pijs actibus insudando progredi, & decertare, quatenus associati in superna Sion vota laudum valeamus persoluere.

In hac igitur requie, & ad nuptias Agni cum sinceritate mentis & eloquij nitore, antequam ianua claudatur, mereamur accumbere: Ecclesiam quamdam, quam B. Firminus Confessor dum primitus hanc Vrbem à cultu Dæmoniacę seruitutis erueret, & per salutis lauacrum idem ipse Paranymphus cælestis Virginem castam maculam non habentem aut rugam vni viro Christo copularet, in honore sanctę & perpetuæ Virginis fundauit. Posteà verò à sanctis martyribus Aceo & Acheolo antiquitatis nostrę tempore sibi nomen optauit, diuinæ miserationis manu cælitus attracti, totiúsque Senatus nostri assensu, officij nostri authoritate, ab omni reditu Episcopi, ministrorúmque eius liberam esse decernimus, & in ea Clericos qui canonicè & regulariter Deo seruiant deputamus. Altaris bona, atrij & Ecclesię totius reditus vniuersos, & fidelium deuotio quicquid eis contulerit, victui eorum integrè & illibatè ascribimus. Con-

cedimus etiam pietatis oculo prouidentes totam villam Huy, & vniuersa ad hanc villam pertinentia, assensu & petitione totius nostri Capituli Ecclesię tantę antiquitatis: Ita quidem, vt pro terra illa nobis & successoribus per singulos annos solidos octo persoluant in celebritate Martyrij B. Firmini.

Ad honorem verò Patroni nostri Martyris & Episcopi Firmini, cuius sacratissimum corpus per tot annorum circula in Ecclesia debita veneratione quieuit, communi assensu, amoris dulcedine G. Fratris nostri & Subdiaconi, prębendam perpetualiter habendam concessimus fratribus ibi deputatis, aut viuente eo, si ita disposuerit, aut potiùs quando gradietur viam vniuersę carnis; ita vt arbitrio eorum de prębenda procurent personam eligere, qui quoad vixerit vsumfructuum obtineat prębendę. Si autem de medio abierit, quicquid victui nostro conuescentibus nobis in Refectorio reseruabitur, Canonicis sancti Aceoli absque retractione distribuatur. Quidquid verò supererit, Canonicis sancti Martini erogetur. Prouideant autem arbitrio Capituli nostri quatenus Vicarius eorum de hac prębenda in canonicis horis persoluendis nobiscum canonicè assistat. Qui autem Ecclesiæ illius Prioratum habuerit, vnâ integrâ hebdomadâ sicut Ecclesiæ nostræ Sacerdotes Missarum solemnia concelebret.

Et quia, vt præfati sumus, Ecclesia hæc Genitrici Dei dicata fuerat, & huius Cathedræ Pontificum puluis sacer diu in ea latuerat, Canonicorum B. MARIÆ, & almi Martyris Firmini, quorum priùs fuerat, ditioni tantùm committatur: itavt annis singulis sanctorum Honorati, Fusciani & sociorum, solemnitatibus intersint; & in celebritate Martyrij sancti Firmini in die ad Missam cum Processione pro viribus ordinata veniant, Fratribúsque nostris Canonicis cereos duos solidorum duorum ab omni alia exactione immunes persoluant, qui ad laudem tanti Martyris tam in domo Dei, quàm in Refectorio lumen præbeant.

Deest, * Fratrum.

Ad exequias funebres * Congregationis nostræ cum candelis veniant, donec funeratorum corpora tegat humus, nobiscum maneant. Inde recedentes vsque ad diem trigesi-

mum Fratris qui obierit Deo animam commendent: vigilias, Missarúmque solemnia pro redemptione eius concelebrent. Nos quoque dulcedinis affectu obsequium huiusmodi, si quis eorum vniuersæ carnis viam arripuerit, illis rependamus; quatenus pro inuicem orantes in libro vitæ nos imprimat digitus Dei, palmam cuius, in loco quem diximus in consecratione sui corporis cernere gloriati sunt Pontifices sacri, & à nobis tenebras depellat sancta Trinitas lux inaccessibilis, qui testem suum in Ecclesia de qua agimus, innotescere dignatus est radio solis. Hoc opus Deo carum, & ad æternitatem gradientibus iucundum & acceptabile, si quis contumax & inuidus exterminare præsumpserit, hunc notamus, & à corpore Dei oris gladio membrum corruptum & insanabile resecamus. Carta autem hæc in Capitulo Ambianensi recitata, voto & assensu Senatorum omnium nostrę Diœcesis, Anno millesimo octuagesimo quinto, Indictione octaua, ab Incarnatione Domini.

Hoc autem anno iustitiæ cultus, legúmque, qui longo tempore marcuerat, refloruit: Dei enim zelus & Ecclesiæ vigor, immò gladius in CONCILIO COMPENDIENSI de ore Dei procedens, EVRARDVM, baculum scilicet arundineum confractum, & lignum fumigans, de soliditate & splendore regiminis Corbeiæ, sine spe recuperationis, abstulit. Pax super Hierusalem & in Templo Dei.

In Concilio Comp. exauctoratus Abbas Corbeiæ.

Ego quidem INGELRAMVS Comes Ambianensis, & Bothuensis aduocatus, patri & matri, mihique & successoribus meis vtiliter prouidens, de molendinis meis Bothuensibus singulis mensibus sextarios quatuor de tritico mensurę illius Ecclesiæ sanctæ MARIÆ, & Sanctorum Martyrum Acij, & Acheoli, in perpetuum trado.

Conferunt bona Ecclesiæ SS. Acij & Acheoli Ingelramns. Comes, & Eustach. Vicedominus.

Ego verò EVSTACHIVS Vicedominus Ambianensis de redditu sextarij mei in Ambianica ciuitate sextarios duos de frumento, vxore mea, & filijs meis annuentibus, omni mense Ecclesiæ prædictæ in perpetuum trado.

IN CONCILIO PARISIENSI

Bona Ecclesiæ Compendiensis confirmantur,
Anno M. XCI.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis: PHILIPPVS Dei prouidentiâ Francorum Rex pijssimus.

Quoniam diuina bonitate sancta Compendiensis Ecclesia ab Imperatore KAROLO, & nostris antecessoribus, pia deuotione fundata, à sancto Ioanne summo Pontifice sacrata, priuilegiis atque excommunicationibus ita nobilitata extitit ac præmunita, vt nullus sine anathematis incursione, ac tremendi Iudicis offensione possit violentiam inferre, vel dominationem exercere per omnem terram, quam præfatus antecessor noster Karolus, vel successores eius, eidem sancto loco contulerunt, & de iure proprio in ius eiusdem Ecclesiæ transposuerunt. Idcircò Nos tam deuota sollicitudine antecessorum nostrorum ad ampliandam & nobilitandam eamdem Ecclesiam prouocati; Notum fieri volumus vniuersis Ecclesiæ fidelibus tam futuris, quàm præsentibus, quòd Canonici prædictæ sanctę Compendiensis Ecclesię nostram adierunt præsentiam, postulantes, vt pro remedio animę nostrę, atque antecessorum nostrorum, concederemus eidem Ecclesię quod Pater noster HENRICVS anteà dederat, videlicet aduocationem & viaturam de Longolio vsque ad medium fluminis Ysaræ, Viaturam de Saceio, viaturam de terra quam habet prędicta Ecclesia in Gellis, & donum quod ROBERTVS Rex de tota Sylua Cotia ad ædificationem Ecclesiæ, domorúmque suarum, atque ignis alimenta, fecerat. Et vt nullus de eorum porcis, vel pecoribus, prædictam syluam frequentantibus, aliquam consuetudinem, vel exactionem exigere pręsumat.

Confirmātur dona ab antecessoribus Regibus facta.

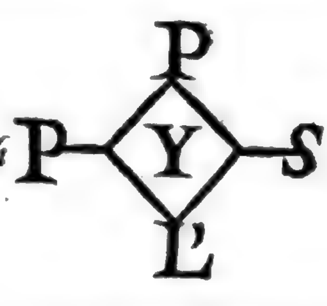
Ecclesiam quoque in fisco Regio apud Compendium in honore sancti Germani dicatam, quam prælibatæ sanctæ Compendiensi Ecclesiæ Karolus pius cum duobus mansis dedit. Ecclesiam quoque sancti Clementis, quam isdem pius

Ecclesiæ Paroch. S. Germani, & S. Clementis.

Rex pro remedio animæ suæ, ac dilectæ Coniugis suæ Frederunæ fundauit, & Capitulo maioris Ecclesię disponendam ac prouidendam liberè tradidit.

Et à confluentibus similiter aquis contra villam Clarisium vsque contra Ecclesiam de Gellis flumen cum vtrisque ripis, & piscatoria, & nauium transitu, & vbicunque retia extra fluuium trahenda fuerint, siue crescat aqua, siue decrescat: Et vt ibi nullus piscationis vel venationis opus absque licentia Fratrum exercere præsumat. Et si bestia aliqua fugiens absque venatoribus ibi deuenerit, ad mensam Fratrum deferatur, sicut prædictus pius Rex Karolus eis concessit.

Quorum petitionem in omnibus memoratis libenter suscepimus. Et vt ea firmiùs amodò prędicta Ecclesia possideat, præsentem paginam sigillo Regiæ Majestatis insigniri, & in peruasores harum rerum quas enumerauimus excommunicationem fieri ab Episcopis, qui tunc Parisius congregati erant, præcepimus: Scilicet MANASEDO Remensi Archiepiscopo, RICHARDO Bituricensi Archiepiscopo, ROGERO Catalaunensi Episcopo, ELINANDO Laudunensi Episcopo, RATBODO Nouiomensi Episcopo, WIDONE Beluacensi Episcopo. Item, WIDONE Ambianensi Episcopo, GOFRIDO Parisiensi Episcopo, WALTERO Meldensi Episcopo, VVALTERO Tricassino Episcopo, & GOIFRIDO Autissiodorensi Episcopo. Si quis hanc nostræ confirmationis paginam violare, & sanctam Compendiensem Ecclesiam super his omnibus inquietare præsumpserit, iram summi Iudicis incurrat, & coactus Regi centum libras auri persoluat. Episcopi Parisiis congregati.

Signum Philippi gloriosi *Francorum Regis*

Ego GAVFRIDVS Archicancellarius relegi atque subscripsi. Actum Parisijs Anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo secundo.

DECRETA

Iubelli Turonensis Archiepiscopi pro Ecclesia Briocensi, Anno M. CCXXXIII.

IVHELLVS *Dei gratia Turonensium Archiepiscopus, Omnibus Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem in Domino.*

Cùm in Briocensi Diœcesi visitationis officio fungeremur, nos ad Briocensem Ecclesiam accedentes, quædam in ea ad honorem Dei & ipsius ecclesiæ, Venerabili Fratre nostro Willelmo dicti loci Episcopo, & Canonicis quos inuenimus ibidem præsentibus, & consentientibus, duximus statuenda, quæ si bene custodiri contigerit, ipsa Ecclesia diuino seruitio, concedente Domino, non priuabitur in futurum.

Statuimus siquidem quòd septem Canonici qui in villa Briocensi præbendas suas percipiunt, ad parochiam Briocensis Ecclesiæ Vicarium vnum eligent, quem Episcopo præsentabunt, & qui ab eo curam animarum habebit. Vicarius verò prædictus duos Capellanos secum habebit, quos Episcopo præsentabit: ita quòd ipse Vicarius & duo Capellani prædicti parochiæ seruire tenebuntur, & etiam maiori altari Ecclesiæ Briocensis, & horis in eadem ecclesia interesse. Vicarius verò omnes redditus parochiæ prædictæ percipiet, exceptis peregrinorum oblationibus, & bladi decimis, quæ dictis septem Canonicis remanebunt: & etiam Vcarius persoluet eisdem quatuor libras annuæ pensionis. Tenebuntur autem iurare tam Vicarius quàm Capellani sui Canonicis memoratis, quòd redditus ipsorum qui ad eorum manus deuenient, fideliter custodient, & reddent eisdem. Alij autem quinque Canonici per se si voluerint deseruient in ecclesia memorata; quòd si non fecerint, Cantor & Archidiaconus GVILLELMVS Vicarios sacerdotes in ipsa tenebunt, ita quòd vterque eorum centum solidos de redditibus præbendæ suæ Vicario suo annuatim conce-

det. GVILLELMVS verò Canonicus & Diaconus Vicarium diaconum in ipſa tenebit qui de redditibus præbendæ ſuæ ſexaginta ſolidos percipiet annuatim. Magiſtri verò VVILLELMVS de Alta villa, & PETRVS de Moncontor Vicarios Subdiaconos tenebunt ibidem, quorum vterque de redditibus eorum ipſorum quinquaginta ſolidos annuatim habebit.

Statuimus inſuper quòd nullus Canonicus vel Clericus de choro Brioceńſi à pulſatione Matutinarum vſque poſt magnam Miſſam: & à pulſatione Nonæ vſque poſt Completorium ſine ſupellicio intret Eccleſiam Brioceńſem.

Statuimus prætcrea, quòd de redditibus ſeruitio Eccleſiæ deputatis, Canonicis qui horis intererunt, per aliquem vel per aliquos ad hoc à Capitulo deputandos, fiat quotidie diſtributio, tali modo: Ad Matutinas ſcilicet quatuor denarij: Ad magnam Miſſam tres denarij: Ad Veſperas duo denarij deputentur; ita quòd ſi dicti redditus ad diſtributiones iſtas per totum anni curriculum faciendas non poſſent ſufficere, ſaltem ſemper Aduentus, & Quadrageſimæ temporibus fiat diſtributio, vt in aliis temporibus ſit defectus potiùs quàm in iſtis. Conſiderantes etiam quòd in dicta Eccleſia ſint quædam pingues, quædam verò tenues præbendæ, cùm dignum ſit, quòd qui in vinea Domini ſabaoth par pondus ſuſtinent & laborem, pari recompenſentur mercede; Statuimus quòd poſt obitum quinque Canonicorum qui pinguiores habent præbendas, omnes in dicta Eccleſia adęquentur præbendæ, ſic ſcilicet, quòd quilibet Canonicus pro groſſa præbenda XX. libras percipiat, ratione cuius reſidentiam ſex menſium vel in ipſa eccleſia facere teneatur, vel in ſchola vbi ſit ſtudium generale, ſuper quo & teneatur Capituli ſui conſenſum requirere; quod tamen eidem Capitulum non poterit denegare.

Duodecim verò præbendis ſic in ipſa eccleſia adæquatis, reſiduum ſiquod fuerit ſeruitio eccleſiæ deputetur. Decedentibus verò Canonicis, ſi præbendam vacare contigerit, quæ valorem viginti librarum excedat, de illa viginti libræ inſtituendo Canonico aſſignentur, & reſiduum communitati Canonicorum applicetur. Cùm autem præbenda mi-

noris valoris quàm viginti librarum vacauerit, subſtituendus in ea Canonicus ipſam in ſtatu illo habeat, donec poſt obitum illorum quinque Canonicorum qui pinguiores habent præbendas; ita quòd ipſis defunctis, omnes præbendę tam pingues quàm tenues ad viginti librarum valorem, vt dictum eſt, redigantur, & reſiduum ſeruitio Eccleſiæ deputetur.

Epiſcopus verò prædictus Eccleſiæ ſuæ honorem & exaltationem deſiderans, vt in dicta Eccleſia Canonicorum numerus augeatur, ad preces noſtras conceſſit Capitulo Briocenſi Eccleſiam de Ploidran, ab ipſo poſt obitum perſonæ quæ in præſentiarum tenet eandem in perpetuum poſſidendam. De qua nos volentes quòd non ſolùm in Briocenſi Eccleſia per Vicarios vel per Capellanos, ſed & per Canonicos ſacerdotes ſeruiatur, de conſenſu ipſius Epiſcopi & Canonicorum qui tunc erant præſentes, ſtatuimus quòd cùm dictam Eccleſiam vacare contigerit, Capitulum in ipſa ponet Vicarium, Epiſcopo vt curam animarum ab ipſo habeat præſentandum, qui ſecum vnum Capellanum habebit, & tenebit; cui certa portio de prouentibus ipſius Eccleſiæ relinquetur; de reſiduo verò fient in eccleſia Briocenſi duæ præbendæ ſacerdotales, aliis præbendis æquales, in quibus Epiſcopus duos creabit Canonicos, qui in ſua inſtitutione iurabunt, quòd in Eccleſia Briocenſi per ſe deſeruient; & quòd infra annum à tempore ſuæ inſtitutionis ſe facient in Presbyteros ordinari, quòd ſi non facerent, præbendæ ipſo iure vacarent, & aliis ab Epiſcopo conferrentur: nec poterunt Epiſcopus vel Capitulum tempus huius prorogare. Si quid verò de portione, quam Capitulum percipiet in Eccleſia memorata vltra quadraginta libras ad dictas duas præbendas aſſignandas, reſiduum fuerit, ſeruitio Briocenſis Eccleſiæ deputetur. Capitulum verò memoratum gratiam ſibi factam ab Epiſcopo tenens memoriter, & volens ſe ei reddere non immeritò gratioſum, Eccleſias De Pleneet & de Henanbian, ad vſus epiſcopalis menſæ anteà deputatas, conceſſit eidem liberaliter & benignè ab ipſo & ſuis ſucceſſoribus in perpetuum poſſidendas.

Vt autem iſta ordinatio futuris temporibus inuiolabiliter obſeruetur,

obseruetur, statuimus quòd instituendus Episcopus post consecrationem suam, antequam recipiatur in Ecclesia Briocensi, iuret se seruaturum eamdem, & eam sigillo suo sigillet: similiter quilibet instituendus Canonicus antequam ei stallum in choro, & locus in Capitulo assignetur, iuret se seruaturum eamdem; & quòd denarios distributionum nisi horis interfuerit non percipiet, nec præbendam suam, nisi residentiam in Ecclesia Briocensi fecerit, vt superiùs est expressum.

Actum apud S. Briocum de consensu Venerabilis fratris nostri WILLELMI Episcopi Briocensis, qui præsentibus litteris sigillum suum apposuit; & de consensu etiam Canonicorum qui tunc in eadem Ecclesia præsentes erant. Anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo tertio, mense Octobri.

Ego PETRVS primò vidi hanc Cartam anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo quarto, die Iouis post Epiphaniam Domini.

CONCILIVM AVINIONENSE
Anno M. CCIX. celebrato.

In quo præsidebat Hugo Regiensis Episcopus.

IN nomine Domini. Anno Incarnationis eiusdem millesimo ducentesimo nono, Pontificatus Domini Innocentij Papæ tertij anno duodecimo, octauo Idus Septembris, hæc quæ sequuntur statuta fuerunt apud Auenionem in Concilio Generali, sub Hugone Regiensi Episcopo, & Thedisio Domini Papæ Notario, Apostolicæ sedis Legatis, præsentibus Viennensi, Arelatensi, Ebrodunensi, & Aquensi Archiepiscopis, & Episcopis viginti numero; necnon & multis Abbatibus, & aliis Ecclesiarum Rectoribus.

Cùm in Prouinciæ partibus refrigescente caritate adeò abundauerit malitia, quod ferè omnes indigenæ in profundum venerint vitiorum, vt præsentibus & futuris temporibus Prouincialium malitiis occurratur, innouare antiquos & nouos etiam Canones sancta Synodus promulgare decreuit, *Causa celebrandi huiusce Concilij.*

ea potissimùm ratione inducta; quia morbis insuetis adhibere conuenit excogitata remedia, & antidota insueta, & vulnera quæ leuia fomenta non sentiunt, mordicatiuis, seu vexatiuis remediis curari oportet.

CAP. I. Episcopi frequentiùs populum fidem orthodoxã edoceri curent.

Quia igitur propter formidandam & puniendam negligentiam Prælatorum, qui existentes potiùs mercenarij, quàm pastores se murum pro domo Israël non opponunt, nec populis suæ gubernationi commissis euangelizant Euangelicam disciplinam, in his partibus diuersæ & damnatissimæ hæreses pullularunt, præsenti approbatione Concilij duximus statuendum, vt in sua diœcesi quilibet Episcopus frequentiùs & diligentiùs solito fidem prædicet orthodoxam, & cùm expedierit per alias honestas & discretas personas faciat prædicari. In eo tamen diligens & cautus prædicator existat, vt adulteria, fornicationes, periuria, vsuras, odium, aggressiones & cætera mortalia vitia adeò verbo detestetur & opere, quòd exinde honestas, pax, patientia, iustitia, & cæteræ inserantur virtutes.

CAP. II. Hæretici arcendi ac puniendi.

Quia omnes non obediunt Euangelio, & ad supplementum gladij spiritualis materialis auxilium sæpiùs ab Ecclesia imploratur, decernimus quòd quilibet Episcopus ciues suos, Comites, Castellanos, Milites, & alios parochianos suos, de quibus viderit expedire, per censuram Ecclesiasticam, si opus fuerit, iurare compellat, sicut illi de Montepessulano iurauerunt, præcipuè circa exterminandos hæreticos excommunicatos, perdurantes in sua pertinacia pecuniariter puniendos: Iudæos à publica seu priuata administratione priuandos, & quòd nunquam ad suum ministerium in domibus propriis permittantur habere Christianos. Et in eo præsertim dicti Nobiles, & alij, adstringantur, quòd coram suo Iudice, siue sit Ordinarius, seu delegatus, de se conquerentibus exhibeant iustitiæ complementum. Et vt pleniùs Episcopus exterminare valeat de sua diœcesi hæreticam prauitatem, in singulis parochijs suis tam in ciuitate, quàm extrà, sacerdotem vnum, & duos vel tres bonæ opinionis laïcos, vel plures, si opus fuerit, iuramenti re igione adstringat; quòd si quos ibi repererint hæreticos, credentes, fautores, vel receptatores eorum, ipsi Episcopo, & Consulibus Ciui-

tatum, & Dominis locorum, ſeu Baiulis eorumdem, cum omni ſtudeant feſtinantia intimare, vt eos puniant ſecundùm Canonicas & legitimas ſanctiones; nihilominus bona ipſorum omnia confiſcantes. Si autem in hoc obſequio diuino præfati Conſules, & alij ab Epiſcopis requiſiti, fuerint negligentes, vel etiam contemptores, ipſorum perſonæ excommunicentur ſpecialiter, & terræ interdicto Eccleſiaſtico ſupponantur: Et vt ipſis efficaciùs det vexatio intellectum, ſi qua Caſtra, vel poſſeſſiones, tales ab Eccleſia noſcuntur habere, propter ingratitudinem, & indeuotionem ſuam ad ipſas redeant pleno iure. Illud præcipuè non duximus dimittendum, quòd deffenſores, receptatores, & hæreticorum fautores, cum ipſis hæreticis pari volumus pœna feriri.

Licet ad extirpandum vſurarum vitium vtriuſque conueniat pagina Teſtamenti, & nihilominus ſuper hoc canonica plurima emanauerint inſtituta: quia tamen prætermiſſis aliis negotiis, multi quaſi licitè vſuras exercent, ad deteſtationem vitij memorati aliquid duximus apponendum: Vt videlicet feſtiuis diebus & ſolemnibus, & maximè cum Synodus celebratur, vſurarij omnes ſiue ſuo, ſiue alieno nomine crimen illud exerceant, generaliter excommunicationis vinculo innodentur: Si verò fuerint publici, aut de crimine illo conuicti, ſi poſt trinam admonitionem ſatisfacere noluerint, nominatim eadem feriantur cenſurâ, & inſuper infligantur eiſdem pœnæ contra vſurarios in Lateranenſi Concilio conſtitutæ: ſcilicet, vt eorum non recipiantur oblationes, nec, ſi in illo peccato deceſſerint, Eccleſiaſticam habeant ſepulturam. **CAP. III.** *De vſuris abolendis.*

De Iudæis vſurariis illud ſtatuit Concilium, vt per excommunicationis ſententiam in Chriſtianos, qui eis in commerciis, ſeu alio modo participauerint, ab vſurarum exactionibus compeſcantur, & ſecundùm conſtitutionem Domni Innocentij Papæ tertij, ad remittendas eaſdem compellantur. Quibus etiam prohibemus, & iubemus, per Epiſcopos pœna ſimili prohiberi, ne diebus Dominicis & ſolemnibus publicè laborare præſumant, nec carnibus abſtinentiæ diebus veſcantur. *Concil. Lat. IV. cap. 17.*

Ad notitiam huius ſanctæ Synodi multiplici querela per- **CAP. IV.**

De decimis soluendis.

uenit, quòd laïci, & cæteræ personæ, quæ de mandato Dominico ad præstationem decimarum & primitiarum tenentur, eas in graue animarum suarum præiudicium non dandas penitus contendunt, in erroris sui fauorem alij dissuetudinem, alij præscriptionem temporis allegantes. Cùm igitur decimæ ac primitiæ adeò debitæ sint, vt sine voluntate eorum quibus debentur, absque mortali peccato non valeant retineri; volumus & præcipimus, vt tam laïci, quàm aliæ personæ, de bonis omnibus sibi collatis à Deo non deductis expensis, ad solutionem ipsarum per Ecclesiasticam censuram compellantur, præscriptione aliqua, titulo, seu consuetudine non obstante. Prohibemus insuper, ne Episcopus, aut alia persona Ecclesiastica, alicui laïco collectionem decimarum perpetuò concedat habendam; nec laïci si eis concessum fuerit, ex huiusmodi concessione aliquod ius sibi valeant vendicare. Ad hæc Vallem de Tretis, quæ vt acephala in nullius diœcesi asseritur instituta, Domino Episcopo Regiensi Apostolicæ sedis Legato ad custodiam decernimus specialiter assignandam, qui spirituali, & etiam si oportuerit materiali gladio, expellat ex ipsa hæreticam prauitatem, & fidelibus, qui fuerint ibi pro tempore, sicut debuerunt Ecclesiastica ministret sacramenta, donec summus Pontifex aliud de ipsa duxerit exponendum, saluis priuilegiis Romanorum Pontificum.

Cap v. Vectigalia prohibentur.

a quod exigitur, pro transitu pedestre
b Cōductionis stipendium.
c Vectigal quod pro sale requiritur. Gal. *Gabelle.*

Onera importabilia, & deprimentes fasciculos, quantum cum Deo possumus attenuare volentes, iubemus vt tam Ecclesiasticæ personæ, quàm sæculares, à a pedagiis, b guidagijs, c salinariis, & aliis indebitis exactionibus, per excommunicationis sententiam in personas, & interdictum terrarum, penitus desistere compellantur; nisi fortè Regum, vel Imperatorum concessione probauerint se habere. Prohibemus insuper, vt nullus propter pedagia, vel alias indebitas exactiones, excommunicatus ab Episcopo, vel alia persona Ecclesiastica, reconcilietur Ecclesiæ, nisi quidquid à tempore latę sententiæ probabitur extorsisse cum integritate restituat, & distribuat secundùm reconciliantis arbitrium.

Cùm Ecclesia Dei, & Ecclesiasticæ personæ beneficium in domo Domini habeant, siue sint expertes illius quę se-

cundum canonica & ciuilia iura ab angariis,& parangariјs, & prorsus ab omnibus indebitis exactionibus censentur immunes, à laïcis diuina reuerentia & timore abiectis, ancillatæ, & sub tributo importabili constitutæ; sub anathematis districtione modis omnibus prohibemus, vt * albergas, procurationes, exactiones, seu tallias aliquas ab ipsis de cætero laïci exigant, vel extorquere præsumant. Immò tam Ecclesias & domos religiosas, quàm & nominatas personas in plenissima libertate conseruent: ita videlicet, quòd Episcopis, vel aliis earum Rectoribus defunctis, ipsas nullomodo audeant spoliare, nec se administrationi earum, seu custodię, nisi fortè rogati ab Episcopo, vel Capitulo, occasione alicuius consuetudinis, seu aliqua alia, immiscere, sed omnia cum integritate qualibet defunctorum successoribus reseruentur.

* *Census pro domicilio*, vulgò, *droit d'auberge.*

Electionibus sacris laïci non se immisceãt.

Inhibemus ne electioni Episcopi, vel alterius Rectoris Ecclesiæ faciendæ, per se, vel per quamcumque aliam personam, se immisceant, vel violentiam faciant, vel impedimentum adhibeant, quominus electio canonicè ac liberè celebretur. Illud autem tanquam abominabile, ac præposterum, districtione qualibet prohibemus, ne videlicet ab Ecclesiis seu religiosis domibus, ac Ecclesiasticis personis, sicut in quibusdam locis huc vsque præsumptum audiuimus, vicesimam partem annuorum redditaum in posterum ratione murorum vel aliqua occasione laïci extorquere contendant.

CAP. VI. Non muniẽdæ propugnaculis Ecclesiæ.

Propter abominationes quas vidimus & intelligimus ab illis qui Ecclesias incastellando domos Domini conuertunt in speluncam latronum, aliquid seueriùs constituimus contra huiusmodi præsumptores, sub anathematis pœna districtissimè inhibentes, ne quis vlteriùs, nisi fortè ad repellendam instantiam Paganorum, aliquam Ecclesiam incastellare præsumat & attentet, immò incastellatas, videlicet totam incastellaturam, & quidquid infra cimiterium ædificatum est, ad arbitrium Diœcesanorum Episcoporum quàm celeriùs poterunt ad diruendum iubemus, præter illam, vel illas, quas ad tuitionem parochianorum, Episcopis visum fuerit reseruari: quæ perpetuò possideantur ab eis, vel aliis personis Ecclesiasticis teneantur. Si fortè aliquis te-

merarius & violentus detentor Ecclesiam incastellatam ad mandatum sui Episcopi noluerit diruere, vel ei noluerit tradere possidendam; nominatim excommunicationis vinculo percellatur, & interdicti sententiæ supponatur tota terra ipsius.

CAP VII. Ad pacem cogendi discordes.

Sicut peccatis exigentibus multo tempore sumus experti propter guerram seu Baronum & ciuitatum discordiam, tam personæ, quàm terræ ipsorum, in exterminium & direptionem trahuntur. Ad cuius iacturæ remedium pacem & concordiam etiam inuitis prædicari & seminari oportet. Iubemus ergo vt Ciues & Ciuitatum Rectores, Comites, Barones, Castellani, Milites, & alij qui ab Episcopis ad hoc idonei videbuntur, ad pacem seu treugam faciendam pariter & seruandam: necnon & vt strata publica seruentur securè, ab Episcopis, si fortè fuerint difficiles, per Ecclesiasticam districtionem cogantur; & interim quousque pacem iurauerint, sint à pacis beneficio alieni. Et quoniam triplex funiculus difficiliùs rumpitur, præcipimus vt ad pacem faciendam firmiter & seruandam Episcopi sibi mutuum auxilium studeant exhibere, sicut in Capitulo felicis recordationis Domni Alexandri Papæ tertij pleniùs continetur.

Quia verò per Aragones, Brabanzones, Baselones, Ruptarios, seu quocumque alio nomine censeantur, multotiens discordia & perturbatio & rapina generantur in terris, de ipsis ad memoriam reuocamus, quòd ab eodem dicto Alexandro contra ipsos noscitur constitutum, vt videlicet sicut hæretici & . . . . ante alios excommunicentur, & ab omnibus fidelibus expugnentur vbique locorum. Qui autem illos tenuerit, aut in terra sua esse permiserit, censura simili percellatur.

CAP. VIII. Ius vnicuique diligentiùs reddant Iudices Ecclesiastici.

Inter cæteras querelas quæ ad hanc Synodum perlatæ fuerunt, illam seueriùs puniendam & corrigendam censemus: videlicet, quòd Archiepiscopi, Episcopi, & Ecclesiarum Prælati, siue Ordinarij sint, siue Iudices delegati, tepidi sunt nimium & remissi ad iustitiam coram se querelantibus faciendam; propter quod quanta possumus & conuenit ratione censemus, vt causas quæ in conspectu ipsorum propositæ fuerint, quàm diligentiùs & festinantiùs poterunt,

ſtudeant terminare, cogántque ſubditos ſuos in iudicio ſeruare illud idem.

Intelleximus etiam, quòd ſententias tam excommunicationis, quàm interdicti, ſine congrua ſatisfactione relaxant: in quo caſu illam diſtrictionem præcipimus inuiolabiliter obſeruari, quam Dominus Innocentius Papa tertius in quadam ſua decretali noſcitur expreſſiſſe, hoc eſt, vt ſi quis quia datum damnum noluerit emendare, fuerit excommunicacationis vinculo aſtrictus, præter iuratoriam cautionem, antè faciat de damno dato emendam, quàm eius ſententia relaxetur. Si verò excommunicationis ſententia feratur in aliquem, qui citatus ad iudicium venire contempſit, ad eam relaxandam ſufficit, ſi quod iuri pareat, præſtiterit iuramentum. Et quia interdum huiuſmodi Iudices à malo non reuocat amor Dei, nec Eccleſiaſtica diſciplina, negligentes & contemptores huiuſmodi ad reſtituendum damnum paſſis duximus condemnandos. Non indulgentiores ſint circa excommunicatos.

Contra publicè periuros, ſeu conuictos de periurio, & eos qui pertinaciter in excommunicatione per ſex menſes permanſerint, pro eo quod faciles ſunt homines ad periuria, & ad cenſuram Eccleſiaſticam contemnendam, ſpecialem & nouum Canonem promulgamus, ſcilicet, vt nulli Epiſcoporum liceat huiuſmodi anathematizatos abſoluere, ſed ad ſedem Apoſtolicam ſicut ſacrilegi & incendiarij abſoluendi mittantur. Periuris verò propter aliam ſatisfactionem, dictam ſedem in præſentia viſitare iniungatur. Si fortè Clerici fuerint, in vtroque caſu ab officio & beneficio Eccleſiaſtico repellantur, ad quorum neutrum reſtitui valeant, niſi per ſummum Pontificem, vel ipſius Legatum. Periuri & excommunicationis contemptores abſoluendi ad Sedem Apoſtolicam amandentur.

Cap. IX. Patroni Eccleſiarum intra ſex menſes Presbyteros Epiſcopis præficiendos offerant.

Quorumdam Monachorum, & aliorum, ſiue ſint Religioſæ, ſiue aliæ quæcumque perſonæ, prouiſio indiſcreta, qui Eccleſias ad præſentationem ipſorum pertinentes, ex certa ſcientia quandóque faciunt vltra tempus à Canone indultum vacare: Nos Lateranenſem Conſtitutionem innouare compellit; in qua noſcitur conſtitutum, quòd niſi à Monachis, & aliis perſonis, infra ſex menſes ad vacantes Eccleſias Epiſcopis idoneæ fuerint perſonæ præſentatę, poſtmodum appellatione remota, liceat in illis ordinare Rectores,

qui præesse nouerint & prodesse: ita tamen quòd ex hoc nullum Patronis in posterum præiudicium generetur. Ad hæc, Episcopis, Abbatibus, Præpositis, & cæteris Religiosis, Prioribus, Conuentus insinuat synodalis, & sub attestatione diuini Iudicij districtè iniungit, vt subditis suis professis licentiam habendæ proprietatis non tribuant, cùm etiam hoc Romano Pontifici non liceat, sicut Dominus Innocentius Papa tertius in quadam sua Constitutione testatur.

CAP. X. Prædones violatoresque pacis coërcendi.

Vt raptorum, violatorum pacis, & eorum, qui in stratis publicis aggressuram committunt, necnon qui captos homines ad redemptionem compellunt, nimium grassanti malitiæ occurratur; antiqua innouantes statuta decernimus, vt in quacumque Diœcesi præfatas iniquitates dicti malefactores deprehensi fuerint exercere, ab Episcopo illius loci anathematis districtioni subdantur, ipsum alij circumadiacentes Episcopi, quousque passis iniuriam plenè satisfactum fuerit, teneantur viriliter adiuuare, sententiam quam in delinquentem tulerit obseruantes, & auxilium ei manu militari etiam, si opus fuerit, impendentes. Quòd si quis Episcopum contempserit, ad resarciendum damnum passis iniuriam teneatur.

CAP. XI. Choreæ diebus festis, & cantilenæ in Ecclesiis interdicantur.

Statuimus, vt in Sanctorum vigiliis in Ecclesiis histrionicæ saltationes, obscæni motus, seu choreę, non fiant, nec dicantur amatoria carmina, vel cantilenæ ibidem: ex quibus præter id quod aliquotiens auditorum animi ad immunditiam prouocantur, obtutus & auditus quorumlibet spectantium polluuntur.

CAP. XII. De Clericorum, ac Religiosorum honestate & modestia.

Pro eo quòd Clerici, & qui religioni adstringuntur ex voto, & etiam sæculares, nec opere, nec habitu professionem suam ostendunt, immò, quod dolentes & inuiti dicimus, adeò dissoluti sunt, & multipliciter immunditiis & excessibus implicantur; quia sicut laïcus sic sacerdos. Laïci quibus ipsi sunt signum positi ad sagittam eorum corrumpuntur exemplo, & quos in omnibus actionibus suis ad honestatem præuenire deberent & vitam, tanquam cæci cœcos eos in foueam trahunt, & ad gehennam præcedunt.

Circa Religiosos igitur seruandum iubemus, vt in quacumque sint dignitate aut ordine constituti, habitum & tonsuram,

furam, & in aliis suæ professioni habeant congruentem. Quibus firmiter inhibemus, ne panno de stamine forti, aut alio colorato, seu sumptuoso, vel aliquo serico, in futurum vtantur. Cappas similiter coloratas, & manicatas prohibemus eisdem. Circa seculares quoque illud firmiter præcipimus obseruandum, vt amodò maximè in sacris Ordinibus constituti conuenientem coronam habeant, & clausa deferant indumenta, nec rubeis, aut viridibus, eu aliquibus sericis in posterum vti præsumant: sed honestatem Clericorum quæ in Decretali felicis memoriæ Gregorij euidentiùs exprimitur, seruent.

Quales eorum habitus.

Iubemus insuper tam Præpositos, quàm alios Clericos, ad exhortationem, vel ad mandatum sui Episcopi sine difficultate qualibet ad sacros Ordines promoueri.

Clerici ab Episcopo iussi Ordines Sac. suscipiant.

Prætereà in sacris Ordinibus constituti, qui stipendiis Ecclesiæ sustentantur, coram Iudicibus secularibus officium aduocationis non sumant contra Canonica instituta: nec detestabiles conspirationes faciant de cætero, seu coniurationes in quacumque sint Ecclesiæ professione aut ordine constituti. Quicumque autem Constitutionis huius propria temeritate se constituerint transgressores, à suis Episcopis canonicè puniantur.

Aduocati officium non exerceant.

Miserabilem & lacrymosam interfectionem sanctæ memoriæ Petri de Castro nouo, Apostolicæ sedis Legati, ad memoriam reducentes: & atrox facinus necis Magistri GAVFREDI Canonici Gebennensis, piȩ & religiosȩ conuersationis & vitȩ, his temporibus nequiter perpetratum, & aliorum plurimorum Religiosorum virorum, quos non sufficimus ad præsens nec expedit enarrare, tanti facinoris frequentia, & atrocitate commoti, vltione quâ possumus prosequentes, sacri approbatione Concilij duximus statuendum; vt nullus de parentela illorum, qui præfatos Clericos occiderunt, vsque ad tertiam lineȩ cuiuscumque generationem, Ecclesiasticum beneficium consequatur. Immò si qua forsitan sunt adepti, tamdiu suis beneficiis spolientur & officiis, donec per Romanum Pontificem fuerint restituti. Statuimus etiam, vt si qui simile facinus commiserit in futurum, circa ipsorum consanguineos similis censura ser-

CAP. XIII. Interfectoribus Petri de Castro nouo, & Gaufridi Canonici, &c pœnæ infliguntur.

uetur : quem rigorem circa illos tantùm volumus obſeruari, qui de perpetrata iniquitate apud bonos & graues fuerint infamati.

Archiepiſcopis, & Epiſcopis, ſub atteſtatione diuini iudicij diſtrictè iubemus, vt omnes ſupra ſcriptas Conſtitutiones pro ſua poſſibilitate bona fide obſeruent, & faciant ab omnibus ſubditis ſuis inuiolabiliter obſeruari.

Hæc eſt forma Iuramenti Conſulum Montiſpeſſulani.

IN nomine Domini, Anno Incarnationis eiuſdem milleſimo ducenteſimo nono, Kal. Auguſti : Anno Pontificatus Domini INNOCENTII Papę tertij duodecimo, nos Conſules Montiſpeſſulani iurauimus ſuper ſancta Dei Euangelia manu tacta, tibi Magiſtro MILONI, Domini Papę Notario, Apoſtolicæ ſedis Legato, de mandato & auctoritate ſua, quòd bona fide & ſine omni malo ingenio & ſine fraude conſulemus, & operam dabimus pro poſſe noſtro, quòd Dominus RAYMVNDVS Comes Toloſanus tam per ſe, quàm hæredes ſuos ſuper his omnibus pro quibus fuit excommunicatus, quę videlicet exponuntur in forma, ſecundùm quam ipſe antequam abſolueretur iurauit, vt pareat omnibus mandatis Eccleſię, & quòd ea in perpetuum ſeruet, ita quòd ſi quid illorum non fecerit, vel contrauenerit, ei nullum conſilium, vel auxilium, ſeu obſequium per nos, vel per homines, ſeu per amicos noſtros, aliquatenus impendemus, immò quouſque plenè paruerit, faciemus contra ipſum pro poſſe noſtro quidquid Romana Eccleſia, vel eius Nuntius, ſeu Legatus, nobis mandauerit faciendum.

A parte Comitis ſe diſceſſuros promittũt, niſi Eccleſiæ obtemperet.

Item, ſtratas publicas per totum Epiſcopatum noſtrum ſeruabimus ſecuras, & faciemus inuiolabiliter obſeruari.

Item, * pedagia, ſeu * guidagia, vel exactiones aliquas à tranſeuntibus per ſtratas Epiſcopatus noſtri, vel etiam per aquas, nullatenus accipiemus, vel accipere permittemus. niſi quę vel quas antiqua Regum vel Imperatorum conceſſione nos vel alios habere conſtiterit.

Gal. * *peage.* *Gal.* * *Guidage.* *Vide ſupra.* Veſtigalia non impoſituros.

Item, Ecclesias, & domos Religiosas in nostro Episcopatu, tam in villa Montispessulani, quàm extrà, in plenaria seruabimus libertate; videlicet quòd ab eis exactiones aliquas, seu tallias, nullatenus exigemus: & defunctis earum Rectoribus ipsas Ecclesias, vel domos eorum, nullo modo spoliabimus, nec administrationi earum seu custodiæ occasione alicuius consuetudinis, vel aliqua alia, nisi fortè rogati ab Episcopo, seu Capitulo, nos immiscebimus; sed omnia sine aliqua defunctorum diminutione seruabimus successoribus, & electioni Episcopi, vel alterius Rectoris Ecclesiæ, faciendæ, per nos, vel quamcumque aliam personam nullatenus nos immiscebimus, nec aliquam violentiam faciemus, vel impedimenta præstabimus quominus electio celebretur. Nil detrimenti Ecclesiis allaturos.

Item, pacem, seu treugam, sicut nobis per Ecclesiam Romanam, vel eius Legatum, vel Nuntium, iniunctum fuerit, bona fide obseruabimus, & faciemus pro posse nostro per totum nostrum Episcopatum in perpetuum obseruari. Pacis atque induciarum obseruatores.

Item, si Episcopus, vel Capitulum Magalonense, vel alia persona Ecclesiastica, nobis aliquos hęreticos nominauerit in Episcopatu nostro, vel credentes, vel per nos ipsos aliquos potuerimus hęresim prædicare cognoscere, vel facere conuenticula, ipsos persequemur secundùm legitimas sanctiones, & eorum bona omnia pro posse nostro infiscabimus. Hæreticorum infectatores fore.

Item, Iudæos ab omni administratione publica, seu priuata, omninò reuocabimus; & nullo vnquam tempore eosdem, vel alios ad eamdem administrationem, vel aliam assumemus: nec eorum consilio contra Christianos vtemur, nec in domibus suis Christianos vel Christianas ad seruitium suum eos permittemus trahere. Et si contra hanc prohibitionem habuerint, vel tenuerint, tam Iudæorum, quàm Christianorum morantium cum eis, bona omnia infiscabimus. Non fautores Iudęorum.

Item, Ecclesias incastellatas nostri Episcopatus ad arbitrium Diœcesani Episcopi nostri, vel aliorum Prælatorum, ad quos pertinere noscuntur, penitùs diruemus, vel etiam reseruabimus, si quas duxerint reseruandas. Arces prope Ecclesias dirui curabunt.

Item, de nobis conquerentibus secundùm suum vel alte- Ius reddent.

rius Legati vel Iudicis delegati, ſeu Ordinarij, arbitrium, iuſtitiam faciemus.

Excommunicatos mulctabunt.

Item, ſi quis de noſtro Epiſcopatu per ſuos exceſſus excommunicatus fuerit, & commonitus ab Eccleſiaſtico Iudice infra menſem non ſatisfecerit, ei centum ſolidos Melgorienſes auferemus: immò quolibet menſe, in quo excommunicatus permanſerit, ei ſummam auferemus præfatam: ſi verò ſoluendo non fuerit, eum ſub banno ponemus. Hæc autem nos dicimus facturos, ſi ab Eccleſiaſtico Iudice certiorati fuerimus.

Hæc autem ſingulis annis ſucceſſores noſtros faciemus iurare; Si quis autem iurare noluerit, ipſum tanquam hæreticum habebimus manifeſtum, nec eius iudicium, ſeu auctoritas vigorem in aliquo ſortietur.

Et ego ſupra memoratus MILO, Domini Papæ Notarius, Apoſtolicæ ſedis Legatus, auctoritate legationis quâ fungor ad prædicta exequenda, prædictis Conſulibus & ſucceſſoribus poteſtatem & auctoritatem concedo. Hæc omnia pro poſſe ſuo, & ſine aliquo ingenio corporaliter iurauerunt, H. Capud de Boue, &c.

DECRETVM.

Cōtra Canonicos renuentes in ſuis Capitulis, vbi de correctione ſeu aliis negotiis agitur, locum dare Epiſcopis.

SIgnificatum fuit ſynodali Capitulo, quòd quarumdam Eccleſiarum Cathedralium Clerici ſedem ſuam ad Aquilonem ponere volentes, vt Acephali, quod crimіnoſum eſt, habeantur. Et Epiſcopos ſuos in Capitulo ſuo, vel extra, & præcipuè in Viuarienſi, & Vticenſi Eccleſiis, ad correctionem aliquam non admittant: Negotia Eccleſiæ ſuæ cum eorum conſilio diſponere, vel tractare penitus contemnentes: in quo dubium non eſt ſacris Canonibus obuiare. Ideóque præſenti Decreto ſtatuimus, vt tam in Eccleſiis Cathedralibus, quàm in aliis, Clerici proprios Epiſcopos ad correctionem ſuam, ſicut qui de animarum ſuarum cura tenentur reddere rationem, admittant humiliter & deuotè: nihílque in Eccleſiis ſuis abſque ipſorum conſilio & tractatu, præcipuè in maioribus negotiis, ſtatuere, vel ordinare præſumant. Quòd ſi huius Conſtitutionis inuenti fuerint tranſgreſſores, ab Epiſcopis pœna Canonica feriantur.

CONCILIVM TOLOSANVM
Anno M. CCXXVIII. celebratum.

Hæc sunt statuta Concilij Tolosanensis.

LICET à diuersis Apostolicę sedis Legatis diuersa emanauerint instituta contra hæreticos, credentes, receptatores, & fautores eorum; & super pace conseruanda in Tolosana Diœcesi, & Prouincia Narbonensi, & earum adiacentibus diœcesibus, & terris vicinis: & super aliis quę ad bonum statum terrę noscuntur. Nos tamen attendentes terras prędictas post longę ac miserabilis turbationis discrimina, nunc quasi miraculosè pace de assensu & voluntate maiorum gaudere, Ordinandum duximus & statuendum de consilio Archiepiscoporum, & Pręlatorum, Baronum, & Militum, quę ad purgationem hæreticę prauitatis, conseruationem pacis, necnon & terrę quasi neophytę nouimus expedire.

Statuimus itaque, vt Archiepiscopi, & Episcopi in singulis parochiis tam in ciuitatibus, quàm extrà, Sacerdotem vnum, & duos vel tres laïcos bonæ opinionis, vel plures etiam si opus fuerit, iuramenti religione constringant, quòd diligenter, fideliter, & frequenter inquirant hæreticos in eisdem parochiis, domos singulas, & cameras subterraneas aliqua suspicione notabiles perscrutando, & appensa, seu adiuncta in ipsis tectis ædificia, seu quæcumque alia latibula, quæ omnia destrui præcipimus, perquirendo reperetint hæreticos, credentes, fautores, & receptatores, seu defensores eorum, adhibitâ cautelâ ne fugere possint, Archiepiscopo, vel Episcopo, Dominis locorum, seu Baiulis eorumdem, cum omni festinantia studeant intimare, vt animaduersione debita puniantur. CAP. I. De hæreticis, eorumque fautoribus inquirendis, puniendisque.

Hoc idem faciant Abbates exempti in locis suis, qui non sunt Ordinariis iure Diœcesano subiecti.

Sollicìti etiam sint Domini terrarum circa inquisitionem hæreticorum, in villis, domibus, & nemoribus faciendam;

& circa huiusmodi appensa, adiuncta, seu subterranea latibula destruenda.

Statuimus etiam, vt quicumque in terra sua de cætero permittet scienter morari hæreticum siue propter pecuniam, siue propter aliam quamcumque causam, & fuerit inde confessus, aut conuictus, amittat in perpetuum totam terram suam; & corpus suum sit in manu Domini ad faciendum inde quod debebit. Si autem de scientia conuictus non fuerit, & probata fuerit negligentia dissoluta, vel frequenter in terra sua inueniantur hæretici, vel super hoc sit diffamatus, pœnis legitimis puniatur. Illam domum in qua fuerit inuentus hæreticus diruendam decernimus, & locus, siue ipse fundus confiscetur. Baiulus verò qui semper est residens in loco, contra quem præsumitur nisi contra hæreticos valde sollicitus inueniatur & diligens, bona sua amittat, & de cætero nec ibi, nec alibi constituatur.

Ne autem innocentes pro nocentibus puniantur, aut cuilibet per aliquorum calumniam, hæretica prauitas impingatur, Statuimus ne aliquis credens, vel hæreticus puniatur, nisi per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, quæ potestatem habeat, dum fuerit credens, vel hæreticus iudicatus. Statuimus etiam, vt quilibet in terra alterius possit inquirere, & capere hæreticos, & Baiuli locorum teneantur eis præstare auxilium & fauorem, ita quòd Baiuli Regis in terra Comitis Tolosani, & aliorum, hoc facere possint: Comes Tolosanus, & alij in terra Regis similiter.

Item statuimus quòd si aliqui hæretici veteri hæresi sponte dimissa, fuerint ad catholicam fidem reuersi, suum recognoscentes errorem, non remaneant in villa in qua fuerant conuersati, si villa suspecta de hæresi habeatur, sed collocentur in villa catholica, quæ nulla sit hæresis suspicione notata: in detestatione quoque veteris erroris duas cruces portent de cætero anteriùs prominentes, alterius coloris quàm sit vestis eorum, vnam à dextris, & aliam à sinistris, nec per cruces aliquis excusetur, nisi habeat Episcopi sui litteras testimoniales de reconciliatione ipsius, nec de cætero talibus officia publica committantur; nec ad actus

legitimos admittantur, nisi per Dominum Papam, vel Legatum ab eius latere destinatum, fuerint in integrum restituti, iniunctâ sibi pœnitentia competenti.

Hæretici autem qui timore mortis, vel aliqua quacumque causa, dummodò non spontè redierint ad Catholicam vnitatem, ad agendam pœnitentiam per Episcopum loci in muro cum tali includantur cautela, quòd facultatem non habeant alios corrumpendi; quibus ab illis qui bona eorum tenuerint prouideatur in necessariis secundùm dispositionem Prælati. Si verò bona non habuerint, vniuersi tam mares quàm fœminæ; masculi à decimo quarto anno & supra, mulieres à decimo secundo abiurent omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam & Catholicam Ecclesiam, & fidem orthodoxam, quibuscumque nominibus censeantur. CAP. II.

Quoto anno fidei professio emittenda; ac præstandum iuramentum.

Iurent etiam, quòd fidem Catholicam, quam Romana Ecclesia tenet & prædicat, conseruabunt, & hæreticos pro viribus persequentur, & eos bona fide intimabunt & manifestabunt. Nomina autem omnium virorum ac mulierum in qualibet parochia conscribantur: & omnes coram Episcopo, vel coram bonis quibus demandauerit, præstent iuramentum præmissum: & si aliquis absens fuerit, & post reditum infra quindecim dies idem iuramentum non præstiterit, quòd ex inspectione hominum poterit apparere, suspectus de hæresi habeatur. Huiusmodi autem iuramentum singulis bienniis renouetur.

Omnes autem vtriusque sexus postquàm ad annos discretionis peruenerint, confessionem peccatorum faciant ter in anno proprio Sacerdoti, vel alij de voluntate ipsius & mandato, iniunctam sibi pœnitentiam humiliter impleturi pro viribus suis; & ter in anno, in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste, Sacramentum Eucharistiæ cum omni reuerentia suscepturi: ita quòd Confessio Communionem præcedat, nisi fortè ob aliquam causam rationabilem ad tempus ab eius perceptione abstinuerint de consilio proprij sacerdotis. Solliciti itaque sint Presbyteri circa ista, vt ex nominum inspectione cognoscant (sicut superiùs est expressum) vtrum sint aliqui qui communicare subterfugiant: CAP. III.

Confessio peccatorũ ter in anno facienda: itidemque Eucharistia sumenda.

nam si qui à Communione nisi de consilio proprij Sacerdotis abstinuerint, suspecti de hæresi habeantur.

CAP. IV. Biblia sacra laïcis interdicuntur.

Prohibemus etiam ne libros veteris & noui Testamenti laïci permittantur habere, nisi forte Psalterium, aut Breuiarium pro diuinis officiis, ac Horas Beatæ Virginis aliquis ex deuotione habere velit; sed ne præmissos libros habeant in vulgari translatos.

CAP. V. Qui hæresis suspicione aspergitur artem medicam non exerceat.

Statuimus etiam quòd quicumque fuerint de hęresis infamia, vel suspectione notati, officio medici de cætero non vtantur.

Grauiter ægrotanti maxima est adhibenda diligentia.

Cúmque aliquem infirmum de manu sui Presbyteri sacram Communionem contigerit recepisse, adhibeatur ei diligens custodia vsque in diem obitus, vel conualentiæ, ne hæreticus aut de hæresi suspectus ad ipsum infirmum habere possit accessum. Cùm ex accessu talium intellexerimus nefanda & enormia pluries contigisse.

Quæ in conficiẽdo testamento requiruntur.

Cùm verò aliquis voluerit condere testamentum, hoc faciat sub testimonio sui Presbyteri, vel alterius Ecclesiasticæ personæ, si proprius non possit haberi sacerdos, adhibitis bonæ opinionis viris, quos ad hoc voluerit accersere: & testamenta aliter facta vigorem non habeant, nec alicuius sint momenti.

Nulla hæreticis, neque hæresi notatis, officia cõmittenda.

Inhibemus etiam ne Prælati, Barones, Milites, seu quicumque Domini terrarum, hæreticis, vel credentibus eorum, Bailliuias, seu administrationes terrarum suarum committant; sed nec eos aut etiam aliquos infamatos de hæresi, vel quos credant de hoc esse suspectos, in sua familia, vel suo consilio, habere, vel retinere præsumant. Illos autem debent pro infamatis habere, contra quos publica fama clamat, vel quorum de diffamatione apud bonos & graues coram Episcopo loci legitimè etiam constiterit constitisse.

CAP. VI. De libertatibus Ecclesiarum. Decimæ soluendæ.

Omnia priuilegia Ecclesiarum, & libertates earum, & religiosarum domorum, inuiolabiliter præcipimus custodiri. Vniuersi etiam de bonis & prouentibus suis, non deductis expensis, Ecclesiis integrè decimas, & primitias soluere teneantur, præscriptione, seu consuetudine aliqua non obstante: nec quascumque exactiones laïci exigere vel extorquere præsumant.

Clerici

Clerici quoque non talliabuntur occasione etiam hæreditatis, etiam si per successionem eis obuenerit, nisi sint mercatores vel vxorati. Sed si per successionem hæreditariam aliqua possessio feudalis, seu etiam censualis, ad eorum manus deuenerit, pensiones, & onera ipsi in posterum annexa soluere teneantur. Aliàs à talliis & aliis exactionibus omninò liberi sint & immunes. Item præcipimus quòd Clerici, & etiam Religiosi, & quilibet peregrini, & milites, cùm rebus ipsorum immunes sint omni pedagio, nisi fuerint mercatores: sed nec ab ipsis aut quibuscumque aliis personis, pedagia, guidagia, seu alias exactiones, quascunque laïci exigere, vel extorquere præsumant, nisi ea quæ ab antiqua Regum, vel Imperatorum, vel Principum concessione probauerint esse concessa, vel ex antiqua consuetudine introducta: quòd si adquiescere noluerint, per Diœcesanum loci censurâ quâ conuenit, desistere compellantur.

Clerici ac Nobiles à tributis sint immunes.

Hi autem qui pedagia recipiunt taliter in districtu suo stratas studeant custodire, quòd damnum aliquod transeuntes non sentiant, vel violentiam aliquorum, & si fortè aliqui in districtu eorum damnum incurrerint, dummodò non sit guerra communis, & de die viatores incedant, ipsi ad damni restitutionem integrè teneantur, ad hoc per superiorem etiam si necesse fuerit compellendi.

Tributorũ coactores vias publicas munire teneantur.

Homines autem Ecclesiarum, vel Ecclesiasticorum virorum, laïci talliare, vel in eos exactiones aliquas facere non præsumant; nisi fortè ab eis aliquas possessiones habere noscuntur, & tunc etiam temperatè id faciant, considerato nihilominus possessionum quas ab eis tenent valore. Ecclesiæ autem, & viri Ecclesiastici, eodem iure vti possunt circa homines laïcorum.

Clericorũ famulis vectigal non imponendum.

Si quis autem quemcumque Clericum, etiam si tantùm primam tonsuram habuerit, pro quocumque crimine vel aliqua qualibet causa captum detinuerit, hoc insinuet statim Presbytero loci, vt per eum significetur Episcopo, & requisitus ab Episcopo, vel Archidiacono, seu mandato ipsorum captum Clericum sine dilatione restituat; & per eum secundùm iuris exigentiam iudicetur. Quòd si facere distulerit,

Clerico criminis reo ab Episcopo duntaxat pœna infligenda.

denuntietur excommunicatus, & per ſuperiorem dominum, ipſum reſtituere compellatur.

Cap VII. Diebus Domini & feſtis intereſſe laïci cogantur diuinis officiis.

Item ſtatuimus vt parochiani, dominus & domina cuiuſlibet domus, Dominicis & feſtiuis diebus, in quibus ab operibus eſt ceſſandum, teneantur ad Eccleſiam venire, audituri ibidem ex integro diuinum officium, & prædicationem, nec receſſuri inde donec Miſſa compleatur omninò: quòd ſi alter illorum abſens fuerit extra villam, vel aliqua cauſa rationabili præpeditus, alter ſaltem teneatur venire: quòd ſi non fecerint, dummodò ſint in villa præſentes nulla infirmitate, ſeu aliqua rationabili cauſa detenti, duodecim denarios Turonenſes ſoluere quilibet teneatur; quorum medietas ſit domini villæ, & alia medietas Sacerdotis & Eccleſiæ. Sabbato etiam circa Veſperas ob reuerentiam Beatæ Virginis Eccleſias ſuas cum deuotione viſitare procurent.

Syllabus feſtorum dierum.

Dies autem feſtiuos dicimus ſicut in Canonibus continetur. Natale Domini, ſancti Stephani, S. Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium, & S. Sylueſtri, Circumciſionem Domini, Epiphaniam, Purificationem, Annuntiationem, Aſſumptionem, & Natiuitatem Beatæ Virginis, Sanctum diem Paſchæ cum duobus ſequentibus diebus; item Rogationes tribus diebus; diem Pentecoſtes cum duobus ſequentibus diebus, Inuentionem & Exaltationem ſanctæ Crucis, Natale ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſanctæ Mariæ Magdalenæ, ſancti Laurentij, ſancti Martini, ſancti Nicolai, Dedicationem ſancti Michaëlis, Dedicationem cuiuſcumque Oratorij, & feſtiuitatem cuiuſlibet Sancti in cuius honore conſtructa eſt Eccleſia: Item omnem diem Dominicam. In his itaque diebus ſecundùm Canones, & antiquam conſuetudinem, eſt ab omni opere feriandum, & etiam in aliis feſtiuitatibus pro locorum variis conſuetudinibus, prout Prælatus induxerit. Huiuſmodi autem feſtiuitates debent Sacerdotes populo ſuo annuntiare quolibet de Dominico in Miſſa.

Cap. VIII. De pace ſeruãda iuramentũ.

De pace ſtatuimus & præcipimus, quòd omnes à decimo & quarto anno, & ſupra, iurent ſeruare pacem: & ſi quis monitus à Diœceſano vel per litteras, vel per nuntium eius,

infra quindecim dies iurare noluerit, ad id cogatur per censuram Ecclesiasticam, & ipse sit extra pacem, & homines sui si ei fuerint; nec aliquis qui sit in pace teneatur ei in aliquo respondere; ipse autem de conquerentibus respondere cogatur. Illud autem iuramentum de conseruatione pacis de triennio in triennium renouetur. præstandum.

Violatores pacis quibus pœnis afficiendi.

Si aliquis pacem fregerit, vel mouerit guerram, nisi monitus infra quindecim dies emendam & damna refundat, excommunicetur, & extra pacem sit, & tota terra faciat ei & toti terræ suæ guerram, & expugnetur siue in castro, siue in ciuitate, siue in nemore; & homines sui similiter, nisi ipsum cum aliis impugnauerint non obstante fidelitate, quam ei primo fecerunt. Circa locum etiam in quo se receptauerit, fiant stabilitates militum & peditum, vt nec nocere possit aliis, nec alij sibi prodesse: nec recipiantur ad pacem donec emendet, & resarciat omnes expensas & damna.

Si verò capiatur, publicentur bona ipsius; & is qui bona eius habuerit, pro valore eorumdem bonorum damnum restituat, & de persona ipsius faciat dominus superior quod debebit. Si quis autem illi auxilium dederit, consilium, vel fauorem, vel ipsum receptauerit cum præda, vel etiam sine præda, nisi monitus infra diem sibi præfixam emendauerit, pœna simili puniatur. Consanguinei etiam parentes ipsius teneantur iurare quod ei non præstabunt auxilium vel fauorem, sed ei, sicut & alij, facient viuam guerram: quòd si facere recusauerint, in manu Domini sint ipsi & bona ipsorum. Si mouens guerram, vel pacis violator ad mandatum redire noluerit, firmantia, vel sacramentum solum non recipiatur ab ipso, sed pignora, vel obsides, vel persona propria in bona custodia teneatur, donec emendauerit competenter. Si verò aliqua sunt castra vicina illi, qui pacem fregerit, si illi qui Sacramentum pacis procurant ea munire voluerint contra illum, sine difficultate tradantur, & ipsi guerra finita in eodem statu dominis ea restituere teneantur, donec emendauerit competenter. Hoc idem de castris paciarijs erit obseruandum.

Item si is qui guerram mouet damnum intulerit, vel prædam abduxerit, villę, vel Castra, per quorum territorium

transitum fecerit, damna restituant, nisi pro posse eum arrestauerint, & prædam defenderint, vel clamauerint, & insecuti fuerint bona fide. Si autem de præda huiusmodi scienter emerit quis, ei cuius est præda sine pretio restituat, & tantumdem domino pro emenda soluet.

Si vassalli vel homines rebellauerint, vel insurgere attentauerint contra dominos, pax assistat dominis contra eos.

*f. * Idem qui faidosi, ob graue crimen profugi.*

Item statuimus, vt aliquis amicitiam, familiaritatem, vel treugas non habeat cum * faiditis, vel aliis qui guerram mouerint: de bonis suis expensas faciat contra illos, & damna data restituat, aliàs ad vtilitatem Domini puniendus. Nullus etiam latrones, * ruptarios, vel * lachinones recipiat, sed ab omnibus abiiciantur: & si quis eos tenuerit, damna per illos illata restituat ad vocem simplicem conquerentis, & pacis reputetur infractor. Præcipimus etiam quòd quando aliquis guerram mouerit, fiat contra eum sacramentum de nouo, quod qui præstare noluerit, fractor pacis reputetur: modò etiam expresse fiat Sacramentum contra inimicos fidei atque pacis; videlicet GVILLELMVM, dictum Dominum de Petra Pertusa, GAVSERANDVM Du.... qui tenet Podium Laurentium, Raymundum de Mort, & excommunicentur, & perpetuò sint exhæredati, nec absolui possint à sententia, nisi per sedem Apostolicam, vel Legatum de eius latere destinatum.

*f. * equites qui prædantur.*

*f. * lacinones à latina, qui in viis publicis transeuntibus insidiantur.*

Inhibemus etiam vt Barones, Castellani, Milites, Ciues, Burgenses, seu etiam rurales, coniurationes, colligationes, confratrias, seu alias quascumque obligationes, fide, vel iuramento, seu qualibet alia firmantia, interpositis, facere non præsumant; quòd si fecerint, Baro in centum libris currentis monetæ puniatur: Castellanus in sexaginta, Miles in quadraginta, Ciuis vel Burgensis in viginti, & rurales in centum solidis. Si quæ verò coniurationes, vel colligationes vsque nunc factæ sunt, eas decernimns irritas & inanes; statuentes vt omnes abiurare teneantur easdem.

Contra prædones.

Item nullus Castrum, vel villam furetur, de his maximè quæ ab Ecclesia tenentur & Rege; quod qui fecerit excommunicetur; & bona ipsius omnia publicentur; & ipse infa-

mis perpetuò habeatur; nec à sententia possit absolui, nisi per Dominum Papam, vel Legatum de ipsius latere destinatum. Mittatur etiam vltra mare, ad terram propriam nullatenus reuersurus. Item statuimus quòd nullus aliqua occasione alicuius bona per vim capiat, vel pignoret, nec vassallum, nec rem vassalli pro domino capiat; sed si aliquid sibi debere credit, illud per Iudices repetat. Si autem contra hæc aliquis fecerit, tanquam fractor pacis habeatur, & ius quod habebat, amittat: Si verò nullum ius habuerit, res pignoratas, & etiam æstimationem earum restituat, & in vtroque casu, videlicet si ius habeat, vel non habeat, tantumdem domino pro emenda persoluat.

Pro pace quoque meliùs conseruanda: Statuimus, quòd castra non ædificentur de nouo occasione Bouariæ, vel contra eam alia ratione nec munitiones dirutæ reædificentur. Mulieres quoque viduæ, & mulieres hæredes nobiles, quæ munitiones habent, vel castra, inimicis fidei & pacis scienter non nubant: quòd si fecerint, castra ipsa & munitiones à terrarum dominis occupentur, ad hæredes tamen ipsarum legitimè reuersura.

Statuta pro pace firmanda.

Nullus omninò iudex occasione expensarum, seu prætextu alicuius consuetudinis, pro iustitia exhibenda aliquid à litigantibus exigere, vel extorquere præsumat, sed gratis omnibus iustitia exhibeatur, postpositis gratia, odio, vel timore. Si autem aliqui pauperes sint, qui præ paupertate Aduocatum habere non possint, det ipsis Curia Aduocatum, si causa indigeat Aduocato.

Hæc autem statuta supradicta præcipimus per parochiales Presbyteros diligenter exponi quater in anno, in Dominicis videlicet diebus, quæ ieiunia Quatuor temporum subsequuntur.

CONCILIVM ALBIENSE

Factum à Domino ZOENO *Auinionense Episcopo, Apostolicæ Sedis Legato.*

MVLTIS Episcopis & Prælatis Narbonensis, Bituricensis, & Burdegalensis Prouinciarum, ad Concilium celebrandum apud Albiam congregatis, de consilio & approbatione ipsorum, quædam pro exterminanda hæretica prauitate, ac roboranda fide Catholica: quædam pro Cleri honestate duximus ordinanda.

CAP. I. Inquirendi ac puniendi hæretici.

Inhærentes ergo super negotio fidei Concilio præcipuè Tolosano, quibusdam pro causa & tempore demptis, additis, & mutatis: Statuimus, vt Archiepiscopi, & Episcopi in singulis parochiis tam in ciuitatibus, quàm extrà, vnum sacerdotem, & dominus loci vnum laïcum bonæ famæ, sine mora constituant, qui diligenter frequenter, & fideliter inquirant hæreticos, in parochiis supradictis domos singulas, & cauernas subterraneas, aliqua suspicatione notabiles perscrutando: & apprehensa seu adiuncta ipsis tectis ædificia, seu quæcumque alia latibula, quæ omnia destrui præcipimus, perquirendo; & si quos repererint hæreticos, credentes, fautores, deffensores, seu receptores eorum, ne fugere possint cautela adhibita diligenti, Archiepiscopo vel Episcopo, & dominis locorum, seu familiaribus eorum, vel Balliuis eorumdem cum omni festinantia studeant intimare; vt animaduersione debita puniantur. Sacerdotes autem, & laïci supradicti, iurent in manu Archiepiscopi, & Episcopi, & loci domini, vel eius baiuli, quòd omnia supradicta exequantur fideliter, postpositis amore, odio, & timore.

CAP. II. Qui hæreticum ceperint remunerandi.

Et quoniam qui ad opus eligitur, extraneus non debet fieri à mercede, præcipimus, vt pro quolibet hæretico, quem sacerdos vel laïcus memorati, aut quilibet alius, captum reddiderint, vnam marcam argenti, vel saltem viginti solidos Turonenses loci dominus, in cuius iurisdictione captus

fuerit hæreticus, capientibus infra octo dies de bonis ipsius hæretici soluere teneatur. Si verò de ipsius hæretici bonis pecunia non poterit supradicta persolui, dominus loci, & ipsius loci Communitas, in quorum territorio captus fuerit, soluant eam infra terminum supra-scriptum; vt sic ad capiendum ipsos hæreticos efficiatur quilibet magis promptus.

Ad soluendum autem dictam pecuniam, prout superiùs continetur, dominus & loci Communitas, à loci Diœcesano, vel ab Inquisitoribus per censuram Ecclesiasticam compellantur. Super quo taliter se habeant, quòd videantur fidei zelatores. Et hæc omnia Abbates, & Priores exempti in locis suis, quæ non sunt ordinario iure subiecta Diœcesano, similiter facere teneantur. Solliciti etiam sint domini terrarum & baiuli eorumdem circa inquisitionem ipsorum, in ciuitatibus, castris, villis, domibus, latibulis, & nemoribus faciendam, & circa huiusmodi apprehensa seu adiuncta subterranea latibula destruenda.

Loci domini & Communitas eius pecunias soluere teneantur.

Statuimus etiam, Tolosanum Concilium innouando, vt quicumque in terra sua de cætero permittet scienter hæreticos commorari, siue propter pecuniam, seu propter aliam quamcumque causam, & inde confessus fuerit, vel conuictus, amittat perpetuò totam terram suam, & ad faciendum inde quod debebit, sit in manu Domini corpus eius. Si autem de scientia conuictus non fuerit, & approbata fuerit negligentia dissoluta, vel si frequenter in terra sua inueniantur hæretici, aut super hoc fuerit diffamatus, vt deffensor & fautor hæreticorum ab omnibus censeatur. Illam autem domum in qua fuerit inuentus hæreticus diruendam decernimus, & locus siue ipse fundus confiscatur. Baiulus verò qui residet in loco contra quem præsumitur vehementer nisi contra hæreticos valde sollicitus, & diligens fuerit & intentus, amittat omnia bona sua; & deinceps nec ibi nec alibi vllum obtineat officium, seu balliuiam aliquam. Ne autem innocentes pro nocentibus puniantur, aut quibuslibet per aliquorum calumniam hęretica prauitas impingatur; Statuimus vt quilibet in terra alterius possit liberè hæreticos inquirere ac capere, & locorum Balliui, & si præsentes

CAP. III. Puniantur domini qui hæreticos fouent.

Nec non Balliui.

fuerint domini, teneantur inquirentibus & capientibus bona fide præstare consilium, fauorem, & auxilium.

Cap. IV. Quid de hæreticis ad Catholicam vnitatẽ reuersis agendum.

Si verò aliqui hæretici veteri hæresi spontè dimissa, reuersi fuerint ad Catholicam vnitatem, suum recognoscentes errorem, non remaneant in loco in quo fuerant anteà conuersati, si locus ille suspectus de hæresi habeatur; sed collocentur in alio loco Catholico, qui nulla sit hæresis suspicione notatus. Hæreticis autem, quandocumque ad fidem Catholicam fuerint conuersi, credentibus, fautoribus, deffensoribus, seu receptatoribus eorumdem, nulla de cætero prorsus officia publica ab aliquibus committantur, nec ad aliquos actus legitimos admittantur, nisi per Dominum Papam vel eius Legatum priùs fuerint in integrum restituti.

Cap. V. Hæretes abiurent omnes.

Et fidem præstent se indicaturos hæreticos, atque ipsorum fautores.

Vniuersi tam mares quem fœminę, mares à decimo quarto anno supra, mulieres à duodecimo, abiurent omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam Catholicam & Romanam Ecclesiam, & fidem orthodoxam, quibuscumque nominibus censeantur: Iurent verò quòd fidem Catholicam, quam Romana Ecclesia tenet & prædicat, tenebunt pleniùs & seruabunt, & credentes, fautores, deffensores, & receptatores hæreticorum, & ipsos hęreticos intimabunt, & manifestabunt Diœcesanis, vel Inquisitoribus hæreticę prauitatis; ita vt Archiepiscopi, & Episcopi quando suam parochiam visitant, iuramentum recipiant supradictum, vel cui hoc duxerint committendum: qui fidei articulos, & articulos in ipso iuramento contentos, eis qui iurare debent priùs explicent & exponant. Nomina autem omnium virorum ac mulierum in qualibet parochia scribi faciant diligenter: & omnes coram ipso Episcopo, Archiepiscopo, seu coram illo cui duxerint hoc committendum, prædictum præstent liberaliter iuramentum: & si aliquis absens fuerit, & post reditum infra quindecim dies iuramentum non pręstiterit memoratum, quòd ex inspectione nominum poterit apparere suspectus de hęresi habeatur. Huiusmodi autem iuramentum singulis bienniis renouetur.

Hæresi in-

Porrò Tolosano Concilio (quo cauetur, quicumque fuerit

rit de hæresis infamia vel suspicione notatus, officio medici de cætero non vtatur) addentes, statuimus, vt nullus medicus præsumat de cætero practicari in terris hæresis suspicione notatis, nisi priùs de fide sua, præcipuè vita & moribus fuerit à loci Episcopo approbatus. Inhibemus etiam, ne Prælati, Barones, & Milites, seu quicumque domini terrarum hæreticis, credentibus, fautoribus, deffensoribus, ac receptatoribus eorumdem, Baiuias, seu Administrationes terrarum suarum committant, sed nec eos nec aliquos de hæresi diffamatos, vel quos crediderint de hoc esse suspectos, in sua familia, in suo consilio, aut consortio habere, vel retinere præsumant. Illos autem debent pro diffamatis habere contra quos publica fama clamat, vel de quorum diffamatione apud bonos & graues coram loci Episcopo legitimè constiterit.

fectis interdicitur quorumlibet officiorũ exercitium.

Cap. vi. *Articulos fidei populo exponãt Parochi, atque Episcopi.*

Præcipimus quoque quòd Sacerdotes Parochiales per se, vel per alios, sæpiùs studeant exponere populo diebus Dominicis & festiuis articulos fidei simpliciter ac distinctè, ne velamen ignorantiæ deinceps prætendere quisquam possit. Et ad hoc idem in sua diœcesi frequentiùs & diligentiùs faciendum quilibet Episcopus sit intentus: & cùm per se non potuerit, per alias honestas personas & discretas, planè ac explicitè fidem Catholicam, & ipsius articulos faciat prædicari. Quia comperimus quòd propter ignorantiam articulorum fidei plurimi errauerint. Pueri quoque à septennio & supra, ad Ecclesiam à parentibus adducantur diebus Dominicis & festiuis, vt in fide Catholica instruantur, atque Credo in Deum, & Pater noster, & salutationem Beatæ Virginis addiscant.

Cap. vii. *Diebus Dominicis excommunicentur hæretici.*

Præcipimus autem quòd hæretici ac eorum credentes, fautores, deffensores & receptatores eorum, singulis diebus Dominicis publicè excommunicentur in Ecclesiis, pulsatis campanis, & extinctis candelis: ac in omnibus Ecclesiis singulis diebus in crepusculo omnes campanæ simul pulsentur in detestationem criminis memorati. Commoneantur etiam Comites, Barones, & Rectores, & Consules, Iurati, Iudices & Bailliuij ciuitatum, & aliorum locorum, ac Potestates aliæ seculares quibuscumque fungantur officiis, quòd promit-

tant corporaliter præſtito iuramento, quòd fideliter & efficaciter contra hæreticos, & eorum complices, adiuuabunt Eccleſiam bona fide iuxta officium & poſſe ſuum, & quòd de terris ſuæ iuriſdictioni ſubditis vniuerſos hæreticos ab Eccleſia denotatos, credentes, fautores, receptatores, & deffenſores eorum, pro viribus exterminare curabunt: & hoc iuramentum de triennio in triennium renouetur. Baiuli verò, Conſules & Iudices, & Rectores, quoties de nouo fuerint inſtituti, præſtent huiuſmodi iuramentum, ad quod ſi neceſſe fuerit per Diœceſanum per cenſuram Eccleſiaſticam compellantur omnes ſuperiùs memorati.

Cap. VIII. Inquiſitorum munia præſcribuntur.

Interim periculoſis caſibus occurrentes ſtatuimus, vt ſinguli Inquiſitores omnia ſcripta inquiſitionis tranſcribi faciant, & tranſlata de conſenſu Legati à Sede Apoſtolica, ſi in terra fuerit, per Diœceſanum imponantur, & ſeruentur in aliquo loco tuto. De ſcriptis autem quę ſupra, id fiet de cætero annis ſingulis ab omnibus Inquiſitoribus, idem fiat, vel ſaltem duplicentur, ſcriptis, vt dictum eſt, tuto loco ſeruandis. Et quoniam circa executionem ſententiarum ipſorum Inquiſitorum reperiuntur aliqui negligentes, adhærentes in his Concilio Valentino, Statuimus, quòd moneantur Comites, Barones, Conſules, Vicarij, Iudices, & Bailliuij ciuitatum, & aliorum locorum, ac Poteſtates alię ſeculares per Inquiſitores, vel loci Diœceſanum, vt ipſorum ſententias cum omni diligentia exequantur, & ſi parere non curauerint infra præfixum eis terminum competentem, ad id ab ipſo Diœceſano per cenſuram Eccleſiaſtam compellantur: & ſi nec ſe emendauerint, tam Diœceſanus, quàm Inquiſitores, contra eos Clero ad hoc congregato & populo, tanquam contra deffenſores & fautores hæreticorum ſententialiter procedere non poſtponant. Et ſententia poſtquàm lata fuerit contra eos, per ipſum qui eam tulit vicinis Epiſcopis publicetur; vt eam denuntient, & obſeruari faciant, & obſeruent. Ne autem Inquiſitionis negotium per quorumcumque Aduocatorum ſtrepitum retardetur, prouidendo ſtatuit dictum Concilium Valentinum, quòd obſeruari volumus, & mandamus, vt ab Inquiſitoribus, ſeu Prælatis, non admittantur aliqui in ipſius inquiſitionis negotio Aduo-

cati. Circa Aduocatos verò hæreticorum, constitutiones contra hæreticos promulgatas volumus & præcipimus obseruari.

De muris autem ipsis & immurandis celeriter faciendis, statuendo mandamus, vt illi faciant ipsos muros, qui bona occupant eorumdem, & fiant vbi Diœcesanus Episcopus nouerit instruendos. In quibus muris arcis, sic sint clausi, quòd exire inde non valeant vllo modo: quibus immuratis & immurandis prouideatur in necessariis, secundùm dispositionem Prælati, ab illis qui bona ipsorum tenuerint: si verò non habeant vlla bona, dominus & loci Communitas, vbi inuenti fuerint, prouidere eis in necessariis non postponant, & ad hoc si opus fuerit à Diœcesano per censuram Ecclesiasticam compellantur. Statuimus insuper & mandamus, vt si per inquisitionem reperiatur aliquos defunctos fuisse hæreticos tempore mortis suę, exhumentur, & eorum cadauera siue ossa publicè comburantur, deffensione legitimâ eorum hæredibus reseruatâ. Pro his autem quibus cruces si viuerent, essent imponendæ, ipsorum hæredes Diœcesani, aut Inquisitorum arbitrio satisfacere compellantur. Arces construantur.

Volumus insuper & mandamus, vt temporales domini ad occupandum & confiscandum bona immuratorum, & illorum qui relinquentur curiæ seculari, exhumandorum quoque à Diœcesano & Inquisitoribus per censuram Ecclesiasticam compellantur, cùm ex . . . . quibusdam de bonis ipsis aliqua gratia facta fuit remanendi in ipsis nemoribus, aut non fugiendi eosdem, eis præstitum fuerit, vt accepimus. Denique cùm plures intrent solitarij ad hæreticos adhortandos, vt per testes nequeat hoc probari, Concilij approbatione statuimus: vt si quis hæretica prauitate suspectus, domum intrauerit, in qua hæreticum esse sciat, absque alia probatione adhortasse hæreticum vehementissimè præsumatur. Porrò qui citati legitimè super crimine hæresis, cùm essent de hæretica prauitate suspecti, contumaciter se absentant, nec volunt coram Diœcesano vel Inquisitoribus eos citantibus comparere; & sic latam in eos ab eisdem Diœcesano vel Inquisitoribus excommunicationis sententiam per annum vel ampliùs vilipendunt, hæretici con- Qui citati parere diffugiunt, velut hęretici damnentur.

demnentur, etiam si nihil aliud probatum fuerit contra eos.

Cap. IX. Quando peccatorũ confessio facienda proprio Sacerdoti, atque Eucharistia sumenda.

Omnis autem vtriusque sexus postquàm ad annos discretionis peruenerit, confessionem peccatorum faciat proprio Sacerdoti: similiter alij de voluntate illius iniunctam sibi pro viribus pœnitentiam humiliter impleturi. Ter quoque in anno, in Natiuitate Domini, Pascha, & Pentecoste, suscipiant Eucharistiæ cum omni reuerentia Sacramentum. Itaque Confessio Communionem præcedat, nisi fortè ob aliquam causam rationabilem ad tempus ab eius receptione abstinuerit de consilio proprij Sacerdotis: nam si qui à communione nisi de consilio proprij sacerdotis abstinuerint, suspecti de hæresi habeantur. Item statuimus, vt parochiani dominus, & domina cuiuslibet domus, diebus Dominicis teneantur ad Ecclesiam venire, audituri ibidem ex integro prædicationem & diuinum officium, nec recessuri inde donec Missæ compleatur oratio. Quòd si alter eorum absens fuerit extra villam, infirmitate vel alia causa rationabili præpeditus, vel alter saltem venire teneatur. Quòd si non fecerint, dummodò sint in villa præsentes, aliqua infirmitate nec alia causa rationabili detenti, saltem duodecim solidos vsualis monetæ soluere quilibet teneatur, quorum medietas sit domini villæ, & alia medietas Ecclesiæ applicetur.

Cap. X. Excómunicatis quæ pœna infligenda.

Et quoniam contemnere claues Ecclesiæ multos videmus, tam contra hæreticam prauitatem sacros Canones quàm alia Concilia innouantes, districtiùs præcipimus, vt excommunicati vitentur ab omnibus, iuxta canonicas sanctiones; firmiter statuentes, vt nullus Comes, vel Baro, seu aliqua secularis potestas, multó minus nullus Clericus vel Prælatus, aliquem excommunicatum faciat suum Iudicem, Consiliarium seu Balliuium, alioquin quicumque scienter contra hoc fecerit, minori excommunicatione ipso facto eum esse decernimus irretitum. Adiicientes, quòd si aliquis Clericus, vel Prælatus, alicui excommunicato scienter in mensa participare præsumpserit, per vnum mensem sit ei Ecclesiæ ingressus interdictus. Laïcus verò simili modo excommunicato si participauerit, per vnum mensem ad diuina officia

nullatenus admittatur: à quo interdicto Clericus, vel laïcus, non nisi per Episcopum: Episcopus autem si simile commiserit, non nisi per superiorem suum absolutionis beneficium valeat obtinere. Item circa Episcopos excommunicationum temerarios contemptores, quantum ad eos qui sunt in Regno Franciæ, statutum Narbonensis Concilij; quantum verò ad illos qui sunt extra Regnum Franciæ, Valentinum Concilium obseruetur. De excommunicatis autem in Consules, Potestates, Rectores, Assessores, Baiulos vel ad alia publica officia nullatenus assumendis; & illis qui tales scienter elegerint; nec non illis, qui contra excommunicatores, vel denuntiatores excommunicationum statuta banna faciunt, seu præcepta, ac de excommunicatis publicè, qui se officiis Ecclesiasticis ingerere pertinaciter non verentur, nec inde volunt recedere, à Sacerdote moniti vel Prælatis; & de interfectoribus Clericorum supradictum Concilium Valentinum seruari volumus & mandamus. Et quoniam excommunicationis, interdicti, necnon suspensionis, sine sententiæ maturitate debita sunt ferendę; Constitutiones bonę memoriæ Domini Papæ Innocentij quarti, *Cum medicinal.* &c. *Quoniam periculosum*, &c. *solet à nonnullis*, &c. in earum perlationibus obseruentur. Districtè nihilominus inhibemus, ne Episcopus vel Prælatus, vel alius ad quem sententiarum spectat absolutio prædictarum, cùm talibus sententiis iam satisfecerint, vel parati sunt satisfacere, iuxta Ecclesiæ arbitrium de offensis pro solo actu absoluendi, quodcumque extorquere præsumat.

CAP. XI. Quid obseruandum in Testamentis condendis.

Prætereà inhærentes Tolosano Concilio, volumus & pręcipimus, vt testamentum, vel vltima voluntas cuiusque, in præsentia semper Catholicorum virorum, & parochialis Sacerdotis, vel alterius personæ Ecclesiasticæ, de voluntate ipsius parochialis Presbyteri locum eius tenentis, condatur: præsertim vt idem Sacerdos, vel locum eius tenens, valeat de ipso testatore laudabile testimonium perhibere, & ne de ipso aliqua infidelitatis suspicio habeatur, & maximè vt ea quę in pias causas reliquerit, sine fraude fideliùs & citiùs persoluantur. Quòd si testator vocare, vt diximus, Sacerdotem parochialem, & viros Ecclesiasticos contempserit,

careat Ecclesiastica sepultura, donec de huiusmodi mandati contemptu, qui eo tempore præsumitur, nisi eos vocauerit cum effectu, Ecclesię satisfactum fuerit competenter. Notarius verò, qui absque solemnitate superiùs expressa notare vel scribere præsumpserit testamenta, vel vltimas voluntates, quovsque ad cognitionem Diœcesani satisfecerit, ingressum Ecclesiæ sibi interdictum nouerit. Verùm quia parochiales Presbyteri circa solutiones eorum quæ ad pias causas à decedentibus relinquuntur, negligentes existunt, præcipuè ex quo in his quæ ad eos proueniunt, eisdem fuerit satisfactum, statuimus, vt omnia legata ad pias causas ab ipsis testatoribus derelicta, omnes parochiales Sacerdotes in scriptis penes se deinceps curent pleniùs retinere, vt sciant quid, quantum, à quo & à quibus legatum fuerit seu relictum, circa quorum absolutionem eos sollicitos esse præcipimus & intentos; statuentes, vt post obitum testatoris infra quindecim dies, hæres ab ipso parochiali Presbytero requisitus, ipsius testamenti seu vltimæ voluntatis eidem Sacerdoti dare transcriptum seu translatum, quoad legatum piis causis & piis vsibus deputatum, expensis legatariorum teneatur: ad quod ab eodem Presbytero per censuram Ecclesiasticam valeat compelli ipse hæres. Insuper statuentes, vt legantur in Ecclesia publicè, tum maximè die Dominica vel festiua, legitima & legata omnia supradicta, vt quid cui legatum fuerit vel relictum minimè ignoretur.

CAP. XII. Fœminæ intra Ecclesiæ septa non maneant.

Item præcipimus, vt nullus Sacerdos, vel Clericus regularis, aut secularis, aliquam fœminam teneat intra septa Ecclesiæ, de qua mala suspicio valeat exoriri.

CAP. XIII. Calicibus argenteis vtendũ, & Ecclesiarum ruralium ædificia instauranda.

Calices quoque argenteos volumus haberi in omnibus Ecclesiis, quarum redditus & prouentus annuatim attingunt summam quindecim librarum Turonensium, expensis duntaxat quæ fuerint colligendo & reponendo deductis.

Statuimus etiam vt Episcopi & Archiepiscopi, & alij Ecclesiarum Prælati, Rectores, vel alios qui ad hoc de consuetudine tenentur, compellant per censuras Ecclesiasticas ad reficiendum Ecclesias rurales, & alias domos, & alias officinas eisdem Ecclesiis necessarias & seruitoribus earumdem, prout ipsis qui tenentur propriæ suppetierint facultates.

Item volumus & præcipimus, ne aliqui Clerici seculares in sacris ordinibus constituti, & qui de beneficiis Ecclesiasticis sustentantur, coram seculari Iudice, nisi in casibus à iure concessis: nec etiam aliqui Regulares coram quocumque Iudice sine sui Maioris licentia speciali, officium aduocati non assumant indebitè. CAP. XIV. Clerici coram Iudicibus secula. lites non moueant: nec Regulares Aduocatum agant.

Statuimus quoque Valentinum Concilium innouando, vt nulli Clerici in sacris ordinibus constituti, seu Canonici cathedralium Ecclesiarum, seu aliàs Beneficiati, Iudicatum, Consulatum, Assessoriam, vel alia officia publica in curia seculari, electi à populo, vel à seculari persona recipiant; & si receperint, nisi infra mensem postquam publicata fuerint in suis Diœcesibus hæc statuta non dimiserint, ab officio & beneficio suspendantur: & si per annum in contumacia perstiterint, suis beneficiis per suos Episcopos sine spe restitutionis priuentur. Nulla officia secularia exerceant.

Ad hæc statuimus, vt nullus Regularis in frænis, pectoralibus, aut calcaribus, & sellis, suis vsibus deputatis, auro vel argento vtatur; sed sint sellę Regularium albæ, vel nigrę, vel rasę. Denique statutis canonicis quæ olim sunt prodita pro honestate Clericorum ac vita, illud duximus adnectendum, vt aliquis Clericus botones vel firmallos aureos, vel argenteos, deauratos, vel deargentatos deferre in aliquibus vestibus non præsumat. CAP. XV. Auro vel argẽto Religiosorum equi non ornentur.

Statuimus insuper, antiquos Canones innouando, ne Clerici in sacris ordinibus constituti, & qui beneficiis Ecclesiasticis sustentantur, ad aleas & taxillos non ludant: Coronam & tonsuram habeant congruentem: Quod sic intelligi volumus, & seruari, vt omnes Prelati, & Regulares personę, supra aures in girum, ita quòd aures omnino pateant, sint attonsi. Alij vero in rotundum ad minus vsque ad medium aurium tondeantur. Aleis & taxillis non ludant Clerici. Forma coronæ corũ præscribitur.

Commatres quoque sibi facere, pueros de sacro fonte eleuando, aut aliquos in confirmatione tenendo, omnibus Clericis tum secularibus, quàm Regularibus inhibemus. Venatio illis prohibetur.

Aues venatorias prætereà quisquam Clericus in sacris ordinibus constitutus, vel alius qui de beneficio Ecclesiastico sustentatur, in publico manu propria deferre non pręsumat:

& cum auibus & canibus non venetur, auem venatoriam manu propria deferendo, nec pro domneando cum eis frequentet hospitia mulierum.

Trepidare quoque, quod vulgariter biordare dicitur, cum scuto & lancea aliquis Clericus publicè non attentet; quia ex his multa dissolutionis, lasciuiæ & scandali materia generatur, frænis autem, calcaribus, seu pectoralibus, deauratis nullo modo vtantur.

Cap. xvi. Nil proprium habeant Religiosi. Vestibus laïcorum non vtantur, sed colore & forma cuique instituto competentibus.

Item nulli Regulari pro vestibus, seu pro pitantia, à suo Maiore pecuniæ summa detur: ad hoc enim datur ei materia proprium retinendi; sed omnes in vestiario induantur.

Prohibemus quoque districtiùs, vt nulli Regulares cum balandranis, seu garmasiis, vel aliis vestibus laïcorum equitent vel incedant, sed capas rotundas publicè deferant, vel suum habitum regularem. Et quia plurimi Regulares regularem deferre habitum erubescunt, Montis Pessulani, & Auinionensi Conciliis inhærentes, statuimus, vt omnes Monachi nigri, & Canonici Regulares, vestes deferant albas, vel nigras, vt cùm qui ex antiqua Ecclesię suę consuetudine albas hactenus portauerint, huius Constitutionis prætextu nigras vel ècontra deferre propterea non præsumant; cùm in vnaquaque Ecclesia velimus vnum habitum secundùm statum antiquum & laudabilem obseruari: districtè præcipientes, vt Regulares aliqui clara vel nigra, bruneta, vel panno alio sumptuoso, sendato quoque aut serico non vtantur. Vt autem prædicta seruentur ab omnibus Clericis, tam Regularibus, quàm secularibus, ipsius Concilij approbatione inconcussè statuimus, vt qui contra prædict[illegible] venerit, vel aliqua prædictorum, sit ipso facto ineligibilis ad beneficium Ecclesiasticum, & multò magis ad Ecclesiasticam dignitatem, ad quod, vel quam, post huiusmodi excessum primò cùm eligi contigerit, vel vocari, nisi cum eo fuerit per sedem Apostolicam dispensatum.

Tres Monachi in quolibet prioratu constituantur.

Statuimus etiam, vt si talis fuerit Prioratus Monachorum, in quo tres Monachi valent commorari, tres ad minus ponantur ibidem, & vnus ex eis Prior fiat, qui curam habeat animarum, vel aliorum. Si verò tot fratribus non sufficiat Prioratus, cùm pauciores vix possint regulariter viuere,

viuere, duæ vel tres Ecclesiæ, iuxta arbitrium diœcesani, & Abbatis, seu Præpositi, vel Prioris, cui, vel quibus Ecclesiæ illæ subsunt, coniungantur in vnum, & illi Priori, qui instituetur in vna ipsarum, respondeant: qui Prior in illis Ecclesiis, in quibus tres non fuerint, ministret per Presbyterum secularem. Adiicientes, vt si ille ad quem spectat Prioratuum ordinatio prædictorum, per annum negligens in his fuerit vel remissus, ipsorum Prioratuum ordinatio deuoluatur ad superiorem proximum.

De Prioratibus verò Canonicorum Regularium, cùm Regulæ inseruiant laxiori, si pluribus non sufficiat prioratus, duo saltem Canonici in Prioratu ponantur: quòd si nec duobus facultates sufficiant Prioratus, fiat sicut de Prioratibus Monachorum. Hoc enim in iis præsertim agimus, vt Monachus, vel Canonicus Regularis absque sociis vel socio sui Ordinis non moretur. Idem statuitur pro Canonicis Regg.

CAP. XVII. Beneficia quî conferenda.

Sanè cùm in collatione bonorum Ecclesiasticorum haberi debet principaliter ante oculos solus Deus, districtè præcipimus & mandamus, vt omnia Ecclesiastica bona personis idoneis, & statuto à Canonibus tempore conferantur; nullo præcepto, vel promisso, remotis omni conditione & pacto, absque omni diminutione, noua pensione in eisdem ad opus conferentis vel alterius non iniecta, prout canonicæ statuunt sanctiones: circa quæ fraudem quamlibet euitari prorsus volumus, & districtè mandamus. Firmiter inhibentes, ne redditus Ecclesiarum vacantium præsumat quisquam præterquam ipsius Ecclesiæ quæ vacat vsibus applicare, aut easdem bonis suis aliquibus spoliare: si autem aliquis scienter contra fecerit, ipsorum beneficiorum aliter, quàm supra dictum est, collatorum in pœnam ipsius conferentis, & eius qui recipit, sic collata, ad superiorem ea vice tanquam vacantia per statutum huiusmodi deuoluantur.

CAP. XVIII. Cùm visitant Ecclesias quid agere, quidve cauere debent Episcopi.

Verùm quia in procurationibus exigendis, quæ ratione visitationis debentur, quidam Prælati excedere asseruntur subditos inhumaniter aggrauantes, quos paterna tenentur gubernare prouidentia, statuimus, ac districtè præcipiendo mandamus, vt omnes Prælati cùm Ecclesias sibi subditas vi-

sitabunt, priùs proposito verbo Dei tam clero quàm populo, ac explicatis præsertim articulis fidei coram eis quærant de vita & conuersatione ministrantium in eisdem. Ornamenta tam altarium, quàm sacerdotum, præcipuè corporalia, vasa & calices, si sint munda diligentiùs intuentes, cùm in plerisque Ecclesiis interdum talia consueuerint reperiri, quæ sint horrori potiùs quàm honori. Intendant etiam ad emendationem congruam ministrorum per salubria monita, nunc leuia, nunc aspera, iuxta datam sibi à Domino prouidentiam & doctrinam. Notoria verò crimina, quæ examinatione non indigent, neque egent, cùm super his notari possit meritò Ordinariorum negligentia, corrigant sine mora. Statuentes, vt prædictas procurationes nullus recipiat nisi cùm per se vel per alium prouidum & honestum ipsas Ecclesias visitauerit: nullam tamen pecuniam ipse, vel alius pro eodem exigat vel recipiat vllo modo, nisi vna Ecclesia sine alterius auxilio visitatori commodè possit prouidere, attentiùs prouisurus, vt aliquis de familia sua occasione alicuius officij, vel consuetudinis, seu quolibet alio modo, præter victualia moderata quicumque exigere, vel etiam recipere non attentent. Caueant insuper & attendant, vt qualitercumque offerat, recipere non præsumant, vt non quæ sua sunt, sed quæ IESV Christi quærere videantur.

Prohibemus & mandamus, vt cum prædictas Ecclesias visitabunt non excedant euectionum numerum in Lateranensi Concilio constitutum: Attendentes quòd de prędicto ibidem euectionum numero continetur, secundum tolerantiam esse dictum in illis locis, in quibus ampliores sunt redditus Ecclesiasticæ facultatis; in pauperioribus autem locis, tantam volumus & præcipimus teneri mensuram, vt excessu maiorum minores meritò non doleant se grauari: nec sub tali indulgentia illi qui hactenus paucioribus equis vti solebant, indultam potestatem plurium sibi credant.

Volumus insuper & mandamus, vt in visitationibus supradictis non quærant epulas superfluosas, sed cum gratiarum

actione recipiant quod honestè ac competenter illis fuerit ministratum. Circa verò exactiones & tallias à subditis exigendas supradictum Lateranense Concilium ab omnibus volumus & præcipimus obseruari: adiicientes, vt in vna eadémque Ecclesia nisi vna die absque legitima causa & necessaria non morentur ad expensas Capellani Ecclesiæ vel Rectoris. Quòd si fuerit contra præsumptum, contra faciens Dei maledictionem incurrat, à qua, nisi duplum restituat, liberetur.

Ad hæc, quia plus solito contemnitur religio iuramenti, contra periuros quoslibet manifestè statutum Auenionensis Concilij vbique volumus obseruari: adiicientes, vt occultè transgressores liciti iuramenti ab omnibus parochialibus Presbyteris ad Episcopum transmittantur, qui iniungat eis de hoc pœnitentiam salutarem. — *Periuris pœna infligenda.*

Licet autem ad extirpandum vitium vsurariorum pagina vtriusque Testamenti conueniat, statutum Auinionensis Concilij super his editum innouamus, Statuentes, vt seruetur ab omnibus, prout in ipso pleniùs continetur. Adiicientes, vt Christianos ad soluendum Iudæis, vel aliquibus aliis vsuras aliquos non compellat vllus Iudex Ecclesiasticus vel etiam secularis. Statuimus insuper, si sit dubium an sit aliquid de vsuris illis debitis, quę interdũ à Christianis postulant sibi solui, ijdem Iudæi veritatem priùs dicere iuramento super legem Mosaïcam astringantur, rationibus aliis conuenientibus, quæ ad probandas vsuras inductæ fuerunt, non reiectis etiam hoc de mutuis cum ipsis Iudæis vsque modò contractis, obseruandum. Statuimus & mandamus in his, aut quæ deinceps mutuauerint Iudæi Christianis, Christianorum ipsorum stetur simplici iuramento, an quicquam vsurarium sit in eis; & in eo quod vsurarium esse dixerint, sic iurati absoluantur. — **Cap. xix.** *De vsuris non cõtrahendis cum Iudæis.*

Et quoniam ex cappis rotundis, quas Iudæi portant communiter, honor vehementer confunditur Clericorum, qui cappis rotundis ex more vtuntur, præsentis approbatione Concilij duximus statuendum, vt Iudæi aliqui deferri cappas rotundas de cætero non præsumant, sed cappas por- — *Iudęis cappas more Clericorũ deferre interdicitur.*

MMmm ij

tent de cætero & deinceps manicatas, ita quòd manicæ longæ sint adeò sicut cappę nec in eisdem manicis plicatura sit aliqua atque ruga.

Plura de Iudæis statuuntur.

Portent insuper rotam amplam continuò & publicè ante pectus, cuius circulus sit latitudinis vnius digiti, ac vnius palmi dimidij altitudo. Carnes quoque, quas ipsi priuatim faciunt in domibus suis, in macellis Christianorum vendere non attentent. Et quia in contemptum nostrum Iudæi aliquibus cibis nostris & potibus non vtuntur, firmiter inhibemus, ne aliqui Christiani audeant vti suis. Abusum quarumdam partium abolentes districtiùs præcipimus & mandamus, ne Christiani contra Iudæos in testimonium in omnibus contractibus, & in omnibus curijs admittantur: ne autem Christianos scandalizent, vel scandalizentur ab eisdem, diebus Dominicis & festiuis operari publicè non præsumant.

Excommunicentur prætereà Christiani, qui causa medicinæ, curę se commiserint Iudæorum. Adijcientes, vt Iudæorum domini prædictorum per censuram Ecclesiasticam compellantur, vt Iudæos suos portare faciant continuè & publicè rotam & habitum supradictum. Ipsos quoque Iudæos per excommunicationem in Christianos, qui in commercio vel aliis participationem habebunt aliquam cum eisdem.

Vectigalia non imponantur, nec admittantur.

Noua autem pedagia quocumque nomine censeantur scienter quisquam imponere, vel etiam recipere non attentet. Quòd si quis fecerit, excommunicationis sententiam per sedem Apostolicam in ijs singulis promulgatam incurrat. Quòd nisi monitus ab iis destiterit, per diœcesanum præcipimus solemniter publicari.

STATVTA SYNODI MONTISPESSVLANI Præsidente IACOBO *Narbonensi Archiepiscopo, An.* M. CCLVIII.

LEGEM statuit Dominus humani generis Creator, vt ministerio vitæ rationabilis edocta, labe ruditatis abiecta, fieret discretionis luciditate præclara: tunc etenim ex lege resultat iustitia, dum quisque sui debitum cuiuscumque officij *, & custodit quod sancti Patres præceptis edocti iustitię; vt sic dilucidentur obscura, inordinata in melius conformentur, & tollantur iniurię, iúsque suum seruetur & largiatur cuilibet indefessè; diuersa statuta proinde ediderunt. Inde est quod Nos IACOBVS miseratione diuina sanctę Narbonensis Ecclesię Archiepiscopus, maiorum nostrorum præsenti Concilio vestigiis inhærentes, ipsorum edocti magisterio, quædam pro moderamine, quædam verò pro transgressorum audacia refrænanda, de assensu Venerabilium Fratrum nostrorum præsenti Concilio comprobante, ad bonum statum nostrę Prouincię duximus statuenda quæ inferiùs declarantur. Sanè quia prædecessores nostri in prouincialibus Conciliis ad ampliandum cultum orthodoxæ fidei, tam super Ecclesiarum libertatibus, quàm vita & honestate Clericorum, nec non & aliis diuersis capitulis diuersa pro qualitate temporum edidêre statuta: Nos eadem per omnia approbantes, ad conseruandam Ecclesiasticæ libertatis iustitiam, & peruersorum reprimendam audaciam, vt quantum possumus, viam maliciæ claudamus, & in quiete viuere cupientes, quietem aliis præparemus, pręsentis approbatione Concilij prouidè duximus statuendum.

ad.* reddit.

CAP. VI. Contra Ecclesiasticorum bonorum, iuriumque inuasores.

Vt quicumque temerè bona Ecclesiastica inuaserit seu occupauerit; aut res Ecclesiarum, vel Monasteriorum rapuerit, personisque Ecclesiasticis iniurias intulerit, aut Ecclesias, seu loca religiosa: vel earumdem Ecclesiarum libertates & iura impediuerit vsurpando, sciat se ipso facto aucto-

ritate præsentis Concilij anathematis vinculo innodatum. Et quia peccata nocentium scire expedit & oportet, Statuimus vt ad requisitionem illius Episcopi, contra quem, aut contra cuius subditos, seu Ecclesiasticas personas, Ecclesias siue Monasteria, aut loca religiosa, & in sua diœcesi constituta hæc attentata fuerint, cæteri Episcopi reum huiusmodi, siue reos tandiu excommunicatos denuntient, & per suas ciuitates & diœceses faciant solemniter denuntiari, donec emendam proinde fecerint competentem: ipso tamen Episcopo ad enuntiationem huiusmodi priùs in sua ciuitate ac diœcesi procedente.

Cap. II. Nulli Episcopus alterius diœcesis tonsurâ, Ordinésue sacros conferat.

Quia verò nonnulli instantia opportuna, vel per obreptionem forsitan absque sui Ordinarij licentia per alios Episcopos tonsurantur, vt quod specialiter prohibetur, fortiùs obseruetur, statuimus, vt nullus Episcopus de cætero prætextu ratihabitioni cuiuslibet alterius diœcesani aliquem absque licentia sui Episcopi tonsurare audeat, nec ipsum multò fortiùs ad minores vel maiores Ordines promoueri. In tonsurando verò illos maximè qui cùm postulant tonsurari, sunt in ætate viginti annorum, & supra constituti, cautelam habeat ordinator, vt talem ascribat militię Clericali, qui ex deuotione non per fraudem adscribi cupiat ordini Clericali; & qui non sit omninò expers scientiæ clericalis.

Cap. III. A quibus prohibentur Clerici.

Demum obloquentium ora cum debita iustitia claudere cupientes, iurisdictionem Ecclesiasticam sic volumus obseruare illęsam, vt non simus aliis onerosi, perpetuo statuto duximus ordinandum, quòd clerici mercimoniam exercentes publicè, operatoriam scilicet, siue mensam hypothecam, vel similia, pro vendendis mercibus tenentes, seu cum personis laïcis talia exercentibus, vel scholares, aut socij existentes. Et qui tonsuram dimiserint, aut in habitu non vixerint clericali, vestes varias deferendo, vel aliàs clericos non decentes. Et qui mechanicas artes exerceant; aut qui operas suas aliis locauerint, vilia exercendo; quandiu se notabiles reddiderint, vel in fraudem aliqua commiserint in prę-missis: necnon & modò quolibet bigami, & qui etiam sui culpa propter homicidium, vel aliàs sunt inhabiles ad reci-

Tonsuram, & vestes Clericales deferant.

piendum ordinem clericalem, à taliis, seu quęstis ab Ecclesia de cętero minimè defendantur: & qui honore clericali se indignos reddiderint, eius beneficio nullatenus foueantur. Priuilegia verò per Canonem, *Si quisquis suadente*, concesso ordini Clericali per prædicta non intendimus in aliquo derogari.

Porrò animarum pericula vitare quantum possumus affectantes, statuimus, vt ad mandatum executoris à Domino Papa super negotiis aliquibus constituti, vel ab eodem Domino Papa iudicis delegati, aut subdelegatorum executorum, & Iudicis huiusmodi, nullus passim aliquem excommunicet, vel etiam interdicat, seu excommunicatum vel interdictum denuntiet, nisi qui priùs potestatis, & commissionis suæ executor, aut Iudex fuerit delegatus, Apostolicas litteras; & si subdelegatus fuerit eorumdem, ipsas litteras Apostolicas, nec non & suæ subdelegationis litteras ostenderit, fidem faciens de mandato; cùm tali etiam de iure nisi priùs de mandato constiterit, minimè sit credendum. CAP. IV. De Legatis à summo Pont. & subdelegatis.

Cæterùm Iudæorum insatiabilem auaritiam quantùm cum iustitia possumus refrænantes, statuimus, vt nullus de cætero Iudæum aliquem contra Christianum super exactionem debitorum audiat, nec ei audaciam aliquam præbeat, nisi priùs sacra lege Moysaica coram posita Iudæus ipse, qui iustitiam postulat sibi exhiberi, per suum declarauerit iuramentum quid, & quantum de ipso debito quod exigit vsura, vel sors fuerit, vt ex tunc super sorte solummodò audiatur, vsurarum petitione penitus submota; salua nihilominus defensione qualibet Christiano, si velit, & postulet se ad probandum admitti, quòd totum fuerit vsura quod Iudæus exigit, vel in maiori quàm declarauit quantitate. CAP. V. Iudæi à Christianis debita non exigãt nisi præstito iuramento.

Verùm quia Quæstores plurimi passim de locis aliis ad istam prouinciam se conuertunt, non abs re duximus statuendum, quòd Episcoporum aliquis nisi priùs nostras videat litteras ipsis concessas Quæstoribus, super negotio pro quo quæstores huiusmodi destinantur, eisdem suas litteras non concedat. CAP. VI. De quæstoribus. *vulgò, questeurs.*

Pręcipientes firmiter & mandantes, vt omnes in nostra

prouincia constituti statuta ipsa cum deuotione recipiant, & obseruent, ac eadem faciant à suis subditis inuiolabiliter obseruari: ipsa nihilominus in proxima Synodo, & aliis synodis publicantes. Et ne prætextu ignorantiæ, quamquam non sit constitutio singulorum auribus inculcanda, quisquam se possit aut valeat ad excusandas excusationes in peccatis forsitan excusare: Præcipimus & mandamus, vt constitutionem supradictam, prouida deliberatione præsentis Concilij editam, contra bonorum Ecclesiasticorum temerarios inuasores, omnes Episcopi diebus Dominicis & festiuis ab omnibus Capellanis, & Ecclesiarum Rectoribus in suis ciuitatibus, & diœcesibus faciant publicari.

Datum apud Montem Pessulanum in prouinciali Concilio ibidem celebrato, octauo Idus Septembris, Anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo octauo.

De Clericis qui graue scelus perpetrarint, quid agendum.

Consilium est, quòd Ordinarius det licentiam Senescallo Bellicadri, quòd ipse per se, & alias quasuis certas personas, ab eodem Senescallo nominatas, & ab Ordinario exceptatas, possit & valeat auctoritate Ordinarij Clericos capere pro raptu, homicidio, & incendio; fractionibus nocturnis domorum, depopulatione agrorum; in ipso tamen flagrante crimine deprehensos. Ita tamen quòd ad capiendum sceleratum *. . . . . . illius loci in quo facinus ipsum perpetrabitur, Capellanum vel Rectorem, aut Officielem Ordinarij, aut Clericum aliquem, si alter eorum ibidem repertus fuerit, secum aduocet. Sin autem facinorosum taliter deprehensum sine læsione ipse capiat; captúmque sine mora, & absque læsione aliqua, ad curiam Ordinarij ducere non postponat. Huius autem licentiam per suas patentes litteras Ordinarius faciat, & vsque ad suum beneplacitum voluntatis: de ipsius verò concessionis licentia, vt appareat quòd Senescallus eiusdem Ordinarij auctoritate procedat, idem Ordinarius patentes litteras ab eodem habeat Senescallo.

f. Clericum.*

PROCESSVS

PROCESSVS HABITVS CONTRA PETRVM Regem Arragonum, Anno Domini M. CCLXXXII. *Indictione vndecima.*

MARTINVS Episcopus seruus seruorum Dei. Ad certitudinem præsentium, & memoriam futurorum longa retro series, ipsiúsque diffusa narratio, cui vix tempora multa sufficerent, tædio grandi nimirum audientes afficeret, si quondam FRIDERICI olim Romanorum Imperatoris, posterorúmque suorum culpas horrendas, & excessus infandos, ab ipsis contra Deum, & contra Romanam Ecclesiam commissos; ac processus perinde per Romanos Pontifices prædecessores nostros ritè habitos contra ipsos, pœnásque iustè illis indictas repetitio seriosa narraret. Ideóque summa rerum fastigia prout imminentium casuum necessitas exigit, absque seductionis iniuria materia patitur, decreuimus prosequenda. Et quidem communem non credimus latere notitiam, qualiter fœlicis recordationis INNOCENTIVS Papa quartus prædecessor noster, memoratum FRIDERICVM, qui se per eosdem suos excessus & culpas innumeras indignum Imperio & Regnis, omníque honore ac dignitate reddiderat, in Concilio Lugdunensi, eodem approbante Concilio, propter suas iniquitates à Deo ne regnaret vel imperaret, abiectum ostendit, & denuntiauit omni honore ac dignitate priuatum à Domino, & nihilominus sententiando priuauit, vt in eiusdem prædecessoris sententia contra ipsum Fridericum lata pleniùs continetur.

In Concilio Lugdu. Fridericus Imperio spoliatus.

Qualiter etiam post eiusdem Friderici obitum licet Regnum Siciliæ ad dispositionem Ecclesiæ Romanæ, cuius Iuris & proprietatis existit, esset liberè deuolutum. Idémque prædecessor de illo se prouisurum in eodem Concilio publicè prædixisset, quondam Conradus dicti Frederici natus, quanquam in eodem Regno ex ipsius sui primogenitoris successione nullum penitus ius haberet, tamen sicut ex præmissis apparet, nec ille mortis suæ tempore habuisset, nec aliàs eidem Conrado ius competeret in eodem, ipsum Re-

NNnn

gnum temeraria præsumptione occupauit, nec illius recentioris facti memoriam obliterauit obliuio, videlicet quòd ipso Conrado subtracto de medio quidam MANFREDVS tunc Princeps Tarentinus, quem velut de copula damnata susceptum, à dicti Regni successione non solùm præmissa eiusdem Friderici priuatio, sed etiam macula illegitimæ natiuitatis arcebat, contra iuramentum fidelitatis, quod dicto prædecessori præstiterat, temerè veniens sub quondam Conradini nati dicti Conradi, suíque nepotis, simulata protectione tutoria ad quasdam Ciuitates, Castra, & alia loca Regni eiusdem manus occupatrices extendit. Propter quod & alios suos actus nefarios, & graues offensas, piæ memoriæ prædecessor noster ALEXANDER Papa quartus ipsum ex causis variis excommunicationis vinculo innodatum, Tarentino Principatu, honore Montis sancti Angeli, omnibus Comitatibus, terris, feudis, dignitatibns, & aliis honoribus, ac bonis & iuribus, quæ in præfato Regno, & quæ alibi etiam ab Ecclesiis & personis Ecclesiasticis obtinebat; necnon & Vicaria in quadam ipsius Regni parte sibi ab Apostolica sede concessa; & etiam omnibus concessionibus, donationibus, largitionibus, confirmationibus, & priuilegiis, siue à prædictis Frederico patre, vel Conrado fratre suis, siue à sede Apostolica in Regno sibi factis eodem, vel alibi etiam ab Ecclesiis quibuscunque, vel personis Ecclesiasticis, tanquam rebellem & hostem Ecclesiæ Romanæ, ac violatorem fidelitatis sibi præstitę manifestum, suorúmque iurium inuasorem, occupatorem, & detentorem sacrilegum, & tanquam sociatum nefando fœdere Sarracenis, eorúmque complicem, ductorem, & protectorem publicum, Apostolica authoritate priuauit.

Manfredi gesta.

Cúmque idem Manfredus nec iis aliisue remediis contra malitiam eius adhibitis in sua iniquitate remissior; sed in committendo quotidie prioribus deteriora feruentior, postmodum fraudulenter præfati nepotis sui morte conficta, idem Regnum proprio nomine occupans, & Regium in illo titulum & nomen vsurpans, se ortus sui non erubescens primordia in illius Regem inungi, & coronari fecisset, idem prædecessor noster Alexander eius iniquitates & fraudes abo-

minans & deteſtans, caſſauit & irritauit, caſſum & irritum nuntiauit quidquid circa ipſum Manfredum per vnctionem, ſeu potiùs execrationem, & coronationem, quas excipere de facto præſumpſerat, quáſque nullas eſſe conſtabat, extitit tam temerariè, quàm doloſè præſumptum. Eiſdem verò Manfredo, & demum Conradino, qui ætatem præueniendo malitiâ à dictorum prædeceſſorum ſuorum iniquis ſemitis non declinans, ſed ad eadem Imperium & Regnum aſpirans, præfatam Eccleſiam & Cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Carolum Siciliæ Regem illuſtrem inſidiis multis impetiit, & multipliciter apertis conatibus infeſtauit, propter quod contra eum & fautores ſuos per recolendæ memoriæ Clementem Papam prædeceſſorem noſtrum varij habiti ſunt proceſſus, ſua ſorte ſuccisis nobis, & Regi, ac Regno prædictis, pacis & quietis ſerenitas arrideret, in ſubitas tempeſtates acta eſt æſtiua tranquillitas, bellum in media pace ſurrexit, facti ſunt hoſtes ex ſubditis, & qui eidem Regi Siciliæ ad fidelitatis debitum tenebantur, rebellionis ſpiritum infideliter aſſumentes, non ſolùm hoſtilia, ſed tyrannica patrauerunt. Sicut enim grauis clamat infamia, proceſſit adeò Panormitana ciuitas, & ciuium præſumptuoſa rebellio, quòd rebellandi audacia, & iurium interuerſione Regalium, ſuíque quantum in eis fuit abiectione dominij, non contenta, ferinæ immanitatis dexteras ad crudelitates inauditas expoſuit, dum eorum exitialis iniquitas, non ſolùm quos ex deuotis Regis ipſius concepta potuit præoccupare nequitia, ſine ſexus ætatiſve delectu inhumaniter cecidit: verùm etiam partus quos adhuc viſcerum portionem clauſtra materna celabant, illis ſæuè deſectis, ſic præcipiti feſtinatione produxit in lucem, quòd eis nimirum procul dubio naturaliter lucis vſum antequam concederet natura, ſubtraxit, ipſis adeò præmatura & impiiſſima cæde cæſis, quod ortus eorum principia vitę præuenit occaſus. Quia verò, ſicut ex tunc multorum habebat aſſertio, & iam probat exitus euidenter, hæc in noſtram & eiuſdem Eccleſiæ turbationem & diſpendium tentabantur, & plurium ad hoc intentio laborabat & ſtudium, vt fornacis quaſi extinctæ recenter nos Eccleſia & Rex idem renouata eò grauiora

ſentiremus incendia, quò ſolent nocere grauiùs pericula recidiua.

Summus Pontif. excommunicationis ſentẽt. profert in Mãfredi fautores, ac regni Siciliæ perturbatores

Nos tantorum malorum cupientes obſtare principiis, ne ſero medicina ipſis iam procedentibus pararetur, in feſto Aſcenſionis Domini præterito, nuper apud Vrbem veterem præſente multitudine copioſa fidelium, de Fratrum noſtrorum conſilio, vniuerſos & ſingulos cuiuſcunque præeminentiæ, conditionis, aut ſtatus, attentè monuimus, eiſque diſtrictè præcepimus, ne in prædicto Regno, vel eius parte, nos & eamdem Eccleſiam aut præfatum Siciliæ Regem, qui Regnum Siciliç tenet ab ipſa, per ſe, vel per alium moleſtarent, impeterent, vel etiam perturbarent, occupando, inuadendo, ſeu occupari aut inuadi faciendo Regnum ipſum, vel aliquam partem eius. Præcepimus inſuper vniuerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, & ſpecialiter Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Ciuitatibus, Communitatibus, & Vniuerſitatibus Caſtrorum, Villarum, & quorumcunque locorum Italiæ, maximè ipſius Romanç Eccleſiç temporali Iuriſdictioni ſubiectis, ne prædictis moleſtatoribus, impetitoribus, perturbatoribus, occupatoribus, vel inuaſoribus, ſeu occupari vel inuadi facientibus dictum Regnum, vel aliquam partem ipſius in præmiſſis intenderent; & ne cum armis, vel ſine armis, ad turbandam in eodem Regno pacem, præfatorum Eccleſiæ ac Regis Siciliç, præſtarent illis conſilium, auxilium, vel fauorem publicè vel occultè; néue ſuper hoc ſocietatem, coniurationem, aut fœdus aliquod cum ipſis inirent. Si quis autem contra noſtram monitionem, & præcepta præmiſſa, per ſe, vel per alium quibuſcunque, dolo, fraude, vel machinatione facerent, cuiuſcunque forent præeminentiç, dignitatis, conditionis, aut ſtatus, excommunicationis ſententia, quam ex tunc in eos protulimus, ipſo facto ſe noſcerent innodatos. Ciuitates quoque, & Communitates quaſlibet, quç contra monitionem & præcepta eadem quocunque dolo, ingenio, arte, vel machinatione venire præſumerent, interdicti Eccleſiaſtici ſententiç, quam ex tunc in illos promulgauimus, voluimus ſubiacere. Ad hæc prædiximus Patriarchis, Epiſcopis, Archiepiſcopis, Abbatibus, & aliis inferioris gradus Prælatis, quòd ſi contra

monitionem & præcepta præmiſſa, vel eorum aliqua, venire tentarent, nos eos omni Eccleſiaſticę dignitatis honore, cæteros autem Clericos non prælationis officium, ſed dignitates forſitan, vel Prioratus, ſeu alia beneficia obtinentes, & priuare curaremus obtentis, & inhabiles reddere ad alia obtinenda, prout facti qualitas ſuaderet. Laïcis verò cuiuſcunque præeminentię, dignitatis, conditionis aut ſtatus, & præcipuè temporaliter ipſi Romanæ Eccleſię ſubiectis, expreſsè denuntiauimus, quòd ſi monitionem & præcepta huiuſmodi contra ea per ſe, vel per alium veniendo temerè non ſeruarent; Nos tantam temeritatem impunitam remanere nolentes ipſos feudis, & aliis omnibus, quæ à prædicta vel aliis tenerent Eccleſiis, priuare; Vaſallos eorum, ſi quos habent, à fidelitatis iuramēto quo tenerentur, eiſdem reddere penitus abſolutos, & perſonis eorum citra mortis periculum & mutilationis expoſitis, ad expoſitionem bonorum procedere illorum, prout culpæ ipſorum exigerent, & videretur expediens, curaremus.

Et licet Panormitanæ ciuitatis, & ciuium, nonnullorúmque Caſtrorum illarum partium, quæ contra eumdem Regem Siciliæ rebellarant, culpa grauis acerbiorem proceſſum exigeret: Nos tamen deſiderantes quòd ciuitatem, ciues, & loca prædicta, manſuetudo corriperet, & à tanti erroris inuio reuocaret, erga eos non rigorem, ſed manſuetudinem votis noſtris accommodam proſequentes, Vniuerſitatibus prædictorum ciuitatis, & Caſtrorum, aliorúmque locorum diſtrictè præcepimus, vt cuiuſlibet difficultatis & dilationis obiectu ſublato ad noſtra Eccleſiæ, ac Regis eorumdem mandata redirent: quódque prædictos moleſtatores, turbatores, occupatores, inuaſores, aut dantes eis in hoc auxilium, conſilium, vel fauorem in dictis ciuitate, Caſtris, villis, ſeu diſtrictibus eorumdem, nullo modo receptare, vel recipere attentarent, nec ipſorum aut alicuius eorum dominio, vel regimini, ſe quoquo modo ſubmitterent, néue ipſis, vel eorum alicui contra Eccleſiam vel Regem prædictos impenderent in prædictis auxilium, conſilium vel fauorem publicum vel occultum; & nihilominus confœderationes, ſeu obligationes quaſlibet, ſi quæ inter vniuerſi-

Panormitani rebelles.

tates easdem; vel inter ipsas, & quoscumque alios initas, siue factas, super occupatione, ac inuasione prædictis; & iuramenta de illis seruandis, vel aliàs pro prædictis hinc inde præstita relaxantes omninò. Vniuersitatibus ipsis apertè prædiximus; quòd nisi præmissa celeriter adimplerent, contra Ciuitatem Castra, & villas eorum spiritualiter & temporaliter sic procedere, authore Domino, curaremus, quòd pœna docente suę temeritatis & superbiæ recognoscerent qualitate... Cæterùm licet dum iis & aliis modis, & viis, filiorum ...tem paterna venabatur affectio, reliquorum, Ciuitat... Castrorum, Villarum, cæterorúmque locorum, ciuium & incolarum Siciliæ in nostram notitiam perlata rebellio, & præcipuè Messanensium, qui eorumdem Panormitanorum imitati sæuitiam, quàm plures ex ministris & deuotis Regis ipsius post securitatem eis præstitam crudeliter trucidasse dicuntur; Castrum Regium loci eiusdem temerariis ausibus occupantes, causam multæ commotionis inducentes.

Itidem Messanenses.

Nos tamen propterea non desistentes à cæptis Venerabili fratri nostro G. Episcopo Sabinensi ad partes illas cum plenę Legationis officio, tanquam pacis Angelo destinato, bona in illis & pro illis partibus quæsiuimus, nec venerunt; pacem expectauimus, & turbinis grauioris tempestas apparuit, machinatis iamdudum, vt communis quasi fert opinio, & subsecutorum consideratio satis indicat euidenter dolis & insidiis reuelatis: Si quidem PETRVS Rex Arragonum, quem carum filium nominari non patitur, exprimendus inferiùs status eius de procedendo aduersus Affricam, quæsito colore, Insulam Siciliæ, terram peculiarem ipsius Ecclesię, militum & peditum cateruâ stipatus, inuidens, occupans, & in illa eiusdem Ecclesię pacem turbans, grauem contra eam seditionem excitans, grauitérque populum concitans, in eam temeritatis prorupit audaciam, quòd cum Ciuitatibus, aliisque locis, Vniuersitatibus, ciuibus, & Incolis eiusdem Insulæ, quibus ratione vxoris, filiæ scilicet memorati Manfredi, natorûmque suorum se teneri prætendit, confœderationibus, pactis, & conuentionibus, vt fertur, quin potiùs conspirationibus, & scelestis factionibus initis,

Petrus Rex Arag. regni Siciliæ vsurpator.

Regium in Regno prædicto nomen vsurpat, se Regem Siciliç nominat, & gerere pro Siciliæ Rege præsumit; In maioris præsumptionis augmentum præfato Regi Carolo in suis litteris Regni Siciliç titulum subtrahendo. Sicque non solùm dictos Panormitanos, quos aliàs pluries per Nuntios ad hoc sollicitasse dicitur, in incœptæ contra dictum Regem CAROLVM seditionis & rebellionis contumacia confirmauit, eos per se ac gentem suam fouens, ipsisque fauens in illa, & tam ipsos, quàm cæteros Insulç memoratæ rebelles adeò contra eandem Ecclesiam eorum matrem & dominam concitauit, quòd nonnulli ex eis, & specialiter Messanenses, qui ante ipsius in Insula memorata præsentiam dicti Legati Nuntios humiliter admittebant, dominium eiusdem recognoscentes Ecclesiç, noménque publicè inuocantes; eos posteà contumaciter admittere denegarunt, baculo arundineo, eidem scilicet Regi Arragonensi prætextu dictorum vxoris & filiorum ipsius, vt dicitur, innitentes. Quos tamen vxorem, filios, siue Regem per eos, seu ipsorum ratione in eadem Insula, vel aliqua dicti Siciliç Regni parte, ius aliquod non habere præmissa declarant, & nos nihilominus decernimus & etiam declaramus. In quæ autem crimina falsæ regiæ dignitatis, imò & simplicis magistratus assumptio, seditio, violentiæque cum armis commissio incidant, quibus addicendi sint pœnis talium patratores, non est opus exprimere, quia id nota & vetustissima decreta sanxerunt. Nec leue his pondus adiicitur si eiusdem Regis & Regni Arragonum conditio explicitè describatur.

De Archiuo námque ipsius Ecclesiæ munimenta prodeunt, manifestè testantia qualiter quæ memoriæ INNOCENTIVS Papa tertius prædecessor noster, quondam PETRVM Regem Arragonum, dicti Petri Arragonensis Regis auum, Arelatensi eius temporis Archiepiscopo, & aliis personis Ecclesiasticis, necnon & quàm pluribus suis associatum proceribus per mare ad Sedem Apostolicam accedentem, vt inibi ab eodem prædecessore Innocentio militare cingulum, & Regium accipere diadema, honorauit multipliciter honorificè, ac benignè recepit, & in Ecclesia

Idem Regnum Petro non competere, sed Ecclesiæ Romanæ probatur.

sancti Pancratij Martyris, trans Tiberim per bonæ memoriæ Petrum, Portuensem Episcopum faciens in Regem inungi. Deinde propriis manibus coronauit, & Regalia insignia vniuersa, mantum videlicet & colobium, sceptrum, & pomum, coronam, & mittram, quæ ad opus ipsius non solùm speciosa, sed etiam pretiosa parari fecerat, ex more in Regum coronationibus obseruando largitus eidem, ab ipso corporale iuramentum recepit. Per cuius religionem memoratus Rex inter cætera fidelitatem & obedientiam ipsi summo Pontifici eiúsque successoribus, & Ecclesiæ Romanæ, Regnúmque suum in ipsius obedientia fideliter conseruare promisit: ac demum idem Rex cum multo tripudio & applausu coronatus, iuxta ipsum prædecessorem nostrum Innocentium ad Basilicam sancti Petri Apostoli rediens super illius Altare sceptrum & diadema deposuit, & militarem ensem de manu eiusdem prædecessoris accepit; dictúmque suum Regnum anteà censuale à suis prædecessoribus eidem Ecclesiæ constitutum, cupiens principali post Deum, eiusdem Beati Petri & Apostolicæ Sedis protectione muniri, prędecessori eidem Innocentio, & per eum ipsi Sacrosanctæ Apostolicæ Sedi obtulit, illúdque sibi & eius successoribus in perpetuum diuini amoris intuitu, & pro remedio animæ suæ, & progenitorum suorum, nouo adiecto censu constituit censuale, pollicendo adiiciens, & adiiciendo pollicens, quòd ipse ac successores sui specialiter eidem Sedi fideles & obnoxij teneantur. Hæc autem perpetua lege fore seruando decernens, vt huiusmodi Regalis concessio firmitatem inuiolabilem obtineret ipsam in scriptis redactam de Procerum Curiæ suæ consilio, præsente dicto Arelatense Archiepiscopo, SANCIO patruo suo, HVGONE de Baucio, & ARNALDO de Faciano, suis Baronibus, sigilli sui munimine roboratam eidem Innocentio prædecessori concessit.

Numquid igitur præmissa collata pariter & solerti examinatione discussa, dictum Regem Arragoniæ nepotem fidelitatis, ad quam memoratus auus suus, cuius est in eodem Arragoniæ Regno hæres, ipsum sicut & successores suos cæteros

cæteros tam publicè, tam ſolemniter obligarat, eidem Eccleſię debitorem, & violatorem publicum, reum grandis infidelitatis & damnabilis non accuſant? Profectò fidei debitæ violatio violantem proculdubio arguit infidelem; pręſertim cùm præmiſſa non leuiter aggrauet fraudulenta confictio, quâ idem Rex Arragoniæ nepos non abſque fraudis commento notabilis finxiſſe detegitur, & apud nos etiam per ſolemnes nuntios affirmaſſe, quòd cum ſumptuoſo & ſollicito apparatu ad Dei & Eccleſiæ ſeruitium, & exaltationem Catholicæ fidei, potentię ſuę brachium dirigebat. Quod tamen contra fidei eiuſdem vtilitatem, dictum Regem Carolum, Cruce ſignatum, in terræ ſanctæ ſubſidium, & publicè ad Dei eiuſdémque fidei obſequia proſequenda diſpoſitum, nulla diffidatione præmiſſa, quod multorum iudicio proditionis notam non effugit, hoſtiliter impetendo, necnon & contra ipſam matrem Eccleſiam, eius, vt prædicitur, terram inuadendo, & occupando direxit. Nec eum excuſat, ſed accuſat potiùs quòd ad partes Africæ, Inſulæ prædictæ vicinas, diebus aliquibus declinauit. Id enim ipſum adeò conſignaſſe probat, imò & conuincit euentus, vt opportunitate captata commodiùs iniquitatem quam conceperat, perpetraret; maximè cùm per ſuos nuntios miſſos exinde pluries dictos Panormitanos ſollicitaſſe, ipſis in præſumpta malitia conſilium, & auxilium attuliſſe dicatur. Nec ſit veriſimile quòd eamdem Africam, terram quippe diffuſo vaſtam ambitu, refertam incolis non prorſus imbellibus, crebris munitionibus, vt habet fama, non vacuam, opibus, & aliis opulentam, cuius inuaſionem vix multorum Regum Principúmue quorumcunque potentia coaceruata præſumeret, ipſe ad hoc procul dubio diuitiis impar & viribus, cum comitiua tam modica bellatorum ſolus aſſumeret inuadendum. Numquid & iterum hæc non patenter oſtendunt quòd ſæpefatus Rex Arragoniæ nepos, tanquam Inſulæ memoratæ dicti Regni Siciliæ partis non modicæ manifeſtus inuaſor & occupator, ac Panormitanorum rebellium, & ſeditionis, commotionis, ſeu concitationis paciſque turbationis contra præfatum Regem Carolum motæ notorius factor, & fautor, & aduerſus ipſam Eccleſiam actor

& factor, ſuique complices, comites, ſatellites, & miniſtri præmiſſam per nos in feſto prædicto latam in noſtris monitionibus, præceptis, & prohibitionibus non parentes, excommunicationis ſententiam incurrerunt, nec abſolutionis Vaſſallorum ſuorum à iuramento fidelitatis, ſi quo tenentur, eiſdem, priuationis feudorum, quæ ipſi à Romana, vel quibuſcunque aliis tenent Eccleſiis, & expoſitionis perſonarum citra mortem, & mutilationem, bonorúmque ſuorum comminatum in eodem feſto periculum euitarunt? Vniuerſos autem ſæpefatæ rebelles Inſulæ, ſcilicet Meſſanenſes, Agrigemnenſes, & cæteros ciuitatum, Caſtrorum, Villarum, aliorumque locorum eiuſdem Inſulæ ciues, habitatores, & incolas, cuiuſcumque ſint præeminentiæ, dignitatis, conditionis, aut ſtatus, qui dictis Panormitanis in pertinacia rebellionis aſſumptæ ſaltem ſe illis ſimili audacia ſociando, & eos proinde validiores & firmiores in illa reddendo; necnon ſocietatibus, confœderationibus, pactionibus pœnarum, & iuramenti adiectione firmatis, vt dicitur, vniendo fauerunt, & tam alios, quàm Panormitanos eoſdem, qui præfato Regi Arragonum nepoti contra prohibitiones & monita noſtra præmiſſa intendere in inuaſione ac occupatione prædictis, ipſum recipere ac receptare, ſe illius regimini ſubmittere, ſibiue contra Eccleſiam, vel Regem Carolum prædictos, fauorem, auxilium impendere præſumpſerunt, eidem ſententiæ ſubiectos, & periculo eſſe proculdubio liquet expoſitos. Ciuitates verò, Caſtra, Villas, & alia loca prædicta, necnon & Vniuerſitates ipſorum, Eccleſiaſtico ſuppoſitas interdicto.

Hæc ſunt igitur quæ per eumdem Regem Arragoniæ nepotem Deo & Eccleſiæ ſeruitia offerebantur. Hæc ſunt quę ipſius Eccleſiæ proſequi ſe iactabat obſequia. Hæc fidei Catholicæ incrementa, ſic exaltationem Religionis Chriſtianæ proſequitur, ſic procurat, ſic Dei, fidei, Eccleſiæ, & Religionis earumdem hoſtes proſequitur, ſic impugnat; talibus in ſe Regalem dignitatem intitulat, talibus titulis vitam ſuam, famam genuſque decorat? Licet itaque tantis exceſſibus, excedentiúmque demeritis proceſſus grauior deberetur, & ad executionem præmiſſarum comminationum

procedere non iniustè possemus, immò etiam sicùt prædictorum consideratio perhibet, deberemus, quia tamen nescit à caris caritas etiam læsa recedere, inductu paternæ caritatis inducimur, vt cum simus licet insufficientibus meritis illius Vicarij, qui non mortem peccatorum, sed vt conuertantur & viuant, se velle fatetur; Regem Arragoniæ, & alios præfatos, denuntiationibus, monitionibus, mandatis, prohibitionibus & comminationibus, ad conuersionem celerem, ne in peccatis, iniquitatibus, & sententiarum laqueis quibus se, vt præmissa docent, apertiùs inuoluerunt, in morte obdormiant, excitemus. Ideóque præsente hac multitudine copiosa fidelium, de Fratrum nostrorum consilio denunciamus eosdem Petrum Regem Arragonię nepotem, suos comites, complices, satellites, & ministros, ac Insulæ memoratę rebelles ex supradictis causis excommunicationis, Ciuitates, Castra, Villas, & alia loca præfata; necnon & Vniuersitates ipsorum, interdicti præmissis sententiis latis per nos subiacere de nouo, tam in Regem, & alios sæpefatos, quàm Vniuersitâtes, Castra, Villas, & loca prædicta ex causis eisdem, & propter auctam eorum contumaciam in non parendo nostris monitis & præceptis, & à nobis prohibita pertinaciter prosequendo diutiùs, similes sententias promulgantes. Ipsum autem Regem & cæteros vniuersos & singulos, qui cum eo seu aliàs, in auxilium præsentis turbationis, seu rebellionis, dictam Insulam intrauerunt, vel inibi existentes eidem turbationi seu rebellioni quocunque modo fauerunt, attentè monemus, eisque districtè præcipimus, vt ab huiusmodi suis excessibus & offensis desistentes, omninò Insulam eandem penitus exeant, nunquam illuc, in nostrum Ecclesiæ, vel Regis Caroli quo ad pręmissa qualecumque pręiudicium, redituri. Adiicientes, ne quis de nouo ad id eandem Insulam intret, vel aliquam eiusdem Regni partem publicè vel occultè impetat, turbet aliquatenus, vel molestet. Vniuersis quoque ciuibus, incolis, habitatoribus, & vniuersitatibus ciuitatum, & aliorum locorum ipsius Insulę cum similibus monitione ac districtione iubemus, vt Regem Arragonum, & excommunicatos memoratos de ipsa Insula

Interdicto ferit Petrũ Arag. ac fautores, &c.

prorſus expellant, nunquam eos vel alios ad præmiſſa, vel ſimilia inibi recepturi.

Petrũ iure omni in toto Siciliæ regno priuatum decernit Pontifex.

Diſtrictiùs inſuper inhibemus, ne idem Rex Arragoniæ ſe Regem Siciliæ nominet, ſigillum Regium ſub intitulatione Regni Siciliæ aſſumat, vel vtatur aſſumpto; neque priuilegia, immunitates, feuda, dominationes, bona, vel iura quęcumque in eo, aut aliqua eius parte concedat, vel tanquam Rex Siciliæ quidquam agat, neque dominium vel ſubiectionem aliquam in quaſcunque ſingulares perſonas, aut terras ipſarum, ſeu poteſtariam, vel quamlibet rectoriam, ſiue officium quocunque nomine cenſeantur, in ciuitate, vel quouis alio loco, maximè ipſius Regni Siciliæ, aut alicuius partis Italiæ in noſtrum Eccleſiæ ac Regis Caroli eorumdem quodcunque, vel qualecunque grauamen, vel per ſe, vel per alium recipiat, vel acceptet, aut cum eis, vel eorum aliquo in præfatorum Eccleſiæ ac Regis grauamen, vt prædicitur, ſocietatem, ſiue aliam confederationem contrahat, vel conſeruet qualitercunque contractam: neque ſingulares perſonæ præmiſſæ, vel aliæ vndecunque ciuitates, vel alia loca, eidem in Eccleſiæ ac Regis Caroli prædictorum perſecutione huiuſmodi perſiſtenti, vel alij pro eo, ſeu in fauorem ipſius præmiſſa concedant, vel aliquem præmiſſorum, aut alium pro eo, vel in fauorem ipſius, ad prædicta, vel eorum aliquod eligant, nominent, recipiant, vel aſſumant: nec ipſe Rex Arragoniæ, vel quiuis alius eaſdem ſingulares perſonas, ciuitates, & loca, vel vniuerſitates ipſorum ſpecialiter, aut cuiuſcunque partis Regni Siciliæ, vt ſe vel terras ſuas eiuſdem Regis Arragoniæ dominio, vel obedientiæ cuicunque ſupponant, aut eum, vel alium pro eo, ſeu in fauorem ipſius in poteſtatem, rectorem, vel ad aliud quodcunque officium, vt prædicitur, eligant, nominent, vel admittant, ſiue cum eo ſocietatem vel confœderationem aliquam contrahant, vel qualitercunque contractam obſeruent: aut quod ciues, incolæ, habitatores, ciuitates, vel alia loca prædicta, ſeu Vniuerſitates ipſorum, præſertim cuiuſcunque partis eiuſdem Regni Siciliæ à noſtra Eccleſiæ Regis Caroli prædictorum fidelitate, ſeu deuotione, quomodolibet

auertantur, vel auersa etiam in huiusmodi auersione persistant: per se Nuntium, vel litteras inducere, aut donis, promissionibus, seu alio modo quouis allicere, vel sollicitare præsumant: neue singulares personæ, Ciuitates, Castra, Villæ, aut loca præfata se dicti Regis Arragonum huiusmodi Ecclesiæ ac Regis Caroli persecutioni quomodolibet insistentis dominio, regimini, vel obedientiæ qualicunque subiiciant, siue in nostrum Ecclesiæ, seu Regis Siciliæ præiudicium, vel grauamen, vt prædicitur: ipsum Regem Arragonum litteras, vel Nuntios suos, vasa quæuis apta cuicunque nauigio, gentémue recipiant, vel receptent, vel ad ipsum vadant: eíue litteras mittant, aut sibi, genti, vel nuntiis suis, aut aliis pro eis, maximè in aliqua parte ipsius Regni Siciliæ obediant, vel intendant: * fodrum ministrent, equos, arma, vel vasa huiusmodi sub venditionis titulo, aut aliter quomodocumque concedant, seu ab ipso Rege Arragonum, vel alio pro eo priuilegia, immunitates, feuda, vel largitiones quaslibet in eodem Regno Siciliæ, quas constat, & nos nihilominus declaramus & decernimus non tenere, vel alibi occasione instantis negotij eiusdem Regni Siciliæ, aut stipendia vbicunque contra nos, Ecclesiam, vel Regem Carolum prædictos recipiant, vel pro receptis promissum audeant seruitium exhibere, aut alias præstare consilium, vel fauorem publicum, vel occultum, nec cum ipso Rege Arragonum, vel alio pro ipso, seu in fauorem ipsius societatem, colligationem, vel quascunque conuentiones in nostrum Ecclesię aut Regis Caroli eorumdem, qualecunque dispendium contrahant, aut contractas etiam sub vinculo iuramenti, vel quarumlibet adiectione pœnarum, siue pactorum, audeant obseruare.

*i. * annonas militares, siue alimenta.*

Singulariter autem MICHAELEM Paleologum, qui se Imperatorem nominat, quemque super his, & præcipuè super impenso in prædictis memorato Regi Arragonum nepoti, contra nos, eosdem Ecclesiam & Regem Carolum, consilio, auxilio, vel fauore, necnon pactis, conuentionibus & confœderationibus initis cum eodem argumenta verisimilia deferunt; vox prætereà publica & communis quasi assertationis incessat: omnésque sibi de facto vel quomo-

Michaëlem Paleologum mulctat.

docunque ſubiectos attentè monemus, eiſque diſtrictè præcipimus, vt omnia, monitiones, præcepta, inhibitionéſque præmiſſa, quę ipſos Michaëlem & ſubditos contingunt, vel poſſunt quoquo modo contingere, vel in eis, ſeu quæ ad eos qualitercumque locum habere.

Excõmunicatos declarat qui monitionibus hiſce nõ obtemperarint.

Quæ omnia & ſingula volumus pro nominatis ſingulariter & expreſsè repetitis haberi, & velut taliter repetita robur efficaciámque ſortiri, diligenter obſeruent, eiſque ſtudeant in omnibus & per omnia humiliter obedire; alioquin tam ipſos Regem Arragonum nepotem, & Michaëlem Paleologum, quàm alios vniuerſos & ſingulos dictis noſtris monitionibus, præceptis, vel inhibitionibus non parentes, cuiuſcunque ſint præeminentię, dignitatis, conditionis, aut ſtatus Eccleſiaſtici, vel mundani, excommunicationis ſententiâ, quam in eos de ipſorum fratrum conſilio ex nunc ferimus perinde innodatos eſſe decernimus ipſo facto, ac ſi expreſsè fuiſſent in huiuſmodi proceſſus noſtri ſerie nominati.

Ciuitatibus &c. vſum interdicit Sacramẽtorum, &c.

Ciuitates, verò, Caſtra, & alia loca quælibet, necnon Vniuerſitates, quæ ipſis monitionibus, præceptis, & inhibitionibus non parebunt, Eccleſiaſtico interdicto, quod ex nunc promulgamus, in illa eſſe volumus eodem modo ſubiecta: interdicta verò præmiſſa ſic arctè præcipimus obſeruari, vt in locis quę inciderunt in ea, vel in futurum inciderint, nulla Eccleſiaſtica Sacramenta, exceptis dumtaxat baptiſmate paruulorum, & pœnitentiis morientium, miniſtrentur. Nulla diuina celebrentur officia, niſi ſolùm Miſſarum ſolemnia, quę in Cathedralibus, ac aliis Collegiatis, & Parrochialibus Eccleſiis ad conficiendum Corpus Chriſti morientibus miniſtrandum ſubmiſſa voce, clauſis ianuis, interdictis & excommunicatis prorſus excluſis, ſemel tantùm in ſeptimana permittimus celebrari: non obſtantibus quibuſlibet priuilegiis, vel indulgentiis, Ciſtercienſibus, Prædicatoribus, Minoribus, vel aliis Religioſis, aut ſecularibus perſonis, dignitatibus, Ciuitatibus Caſtris, locis, vel Vniuerſitatibus quibuſcunque, ſub quauis forma vel expreſſionę verborum ab eadem Sede conceſſis. Quę omnia quoad hoc omninò viribus vacuamus. Et nihilominus ſocietates, Colligationes, Conuentiones huiuſmodi, & quaſlibet alias

factas, & etiam faciendas in fauorem dicti Regis Arragonum, quæ ad instans negotium eiusdem Regni Siciliæ, aut in Ecclesiæ seu Regis Caroli prædictorum, qualecumque dispendium vel grauamen, etiamsi fuerint iuramentorum pœnarum adiectione, vel quouis alio vinculo roboratæ, de potestatis plenitudine dissoluentes, & carere decernentes omni robore firmitatis; vniuersos & singulos qui se ad eorum obseruationem quomodocumque seu quantumcumque solemniter adstrinxerunt, ad eas obseruandas decernimus non teneri, nec pro eo quod ipsas de cætero non seruauerint, de reatu periurij, ac ratione pœnarum, vel conuentionum quarumlibet adiectarum, in illis posse in iudicio, vel extra iudicium impeti, seu aliquatenus molestari: quinimò eos ab illarum obseruatione sub pœna excommunicationis, quam ex nunc ferimus, & ipsos si secus fecerint, incurrere volumus ipso facto, præcipimus penitus abstinere.

Sanè omnibus tam personis Ecclesiasticis, & secularibus, quàm Ciuitatibus, locisque aliis, & Vniuersitatibus supradictis, quæ huiusmodi mandatis nostris, præceptis, & inhibitionibus contumaciter non parebunt, apertè prædicimus, quòd non solùm ad exequendum comminationes præmissas, sed & alias grauiùs spiritualiter & temporaliter contra eos, & specialiter contra Ciuitates quas contigerit in huiusmodi contumacia deprehendi: ad priuandum eos Archiepiscopali, vel Episcopali dignitate. Contra memoratos verò rebelles dictæ Insulæ ad interdicendum ipsis cum quibuslibet aliis, & aliis quibuscumque cum eis omne commercium, quando & prout facti suaserit qualitas, & expediens fore viderimus, procedemus.

Ad hæc præfatis Regi Arragonum, Michaëli Paleologo, & cæteris vniuersis, qui contra præmissa nostra monita, præcepta, vel inhibitiones, prædictum Regnum Siciliæ in præfata Insula, siue in reliquis eiusdem Regni partibus inuadere, turbare, impetere, seu molestare quomodolibet præsumpserint, publicè, vel occultè, hoc generali & publico denunciamus Edicto, quòd nisi dictus Rex Arragonum, & alij prædicti, in eisdem Insula & Regno Siciliæ, ac vicinis, seu totius Italiæ partibus commorantes, infra instans festum Pu-

rificationis Beatæ Virginis; alij verò magis remoti infra Calendas mensis Aprilis; dictus Paleologus infra Calendas mensis Maij proximè futuras: quod tempus eis ad hoc pro peremptorio termino assignamus, humiliter ad nostra & Ecclesiæ mandata redierint, præcisè nostris parituri beneplacitis, & tam nobis & Ecclesiæ, quàm memorato Regi Carolo, de contumacia & contemptu, damnis & iniuriis, omnique interesse satisfactionem plenariam competenti tempore, quod eis ad id præfiximus, impensuri, ex nunc personas eorum, citra mortis & mutilationis periculum, & omnia bona mobilia exponimus à quibuslibet fidelibus liberè occupanda, ipsósque feudis, bonis, & iuribus quæ à Romana, vel à quibuslibet tenent Ecclesiis, priuilegiis, indulgentiis, & gratiis quibuslibet ipsis ab eadem Sede sub quauis forma concessis, Apostolica authoritate priuamus. Vassallos eorum à iuramento fidelitatis, quo forsan tenentur eisdem, penitus absoluentes. Lapso verò dicto termino, quandocunque nobis visum fuerit ad priuandum eumdem Regem Arragonum, ipsius etiam absentia nonobstante, præfato Regno Arragonum, omnibusque aliis terris suis, seu ad ipsa Regnum & terras similiter exponenda, quo ad ipsum Regnum, & terras præfatas semper nostro & eiusdem Romanæ Ecclesiæ iure saluo, & nihilominus contra eum pro qualitate criminum, quibus, vt præfatum est, eum obnoxium superiora prætendunt, quantum nostrum patietur officium, facti qualitas suggeret, & nobis expedire videbitur, authore Domino procedemus.

Omnibus bonis & ditionibus expolian-tur.

Prædictas verò excommunicationis sententias prohibemus absque speciali mandato Sedis Apostolicæ, nisi forsan in mortis articulo, relaxari: quo casu nisi absolutionis beneficium obtinentes infra tres menses postquàm restituti fuerint sanitati, de loco interdicto, si forsan ibi fuerint, recedentes, Apostolico se conspectui curauerint præsentare, satisfacturi de suis excessibus, pro quibus huiusmodi sententias incurrerunt, & ipsius Sedis beneplacitis parituri, eo ipso in easdem sententias relabantur. Ipsas quoque sententias sic firmiter & inuiolabiliter volumus obseruari, quòd absoluendi ab eisdem vel relaxandi easdem, nisi forsan in mortis articulo,

articulo, vt dictum est, tam omnibus nostris Pœnitentiariis, quàm aliis quibuslibet Confessoribus, siue generalibus, siue specialibus, seu familiaribus quarumcunque, vel quantumcunque sublimium personarum vbilibet consistentium adimimus potestatem; etiamsi à nobis, vel aliquo prædecessorum nostrorum, sub quacunque verborum forma generalem vel specialem, aut liberam absoluendi aliquem, vel aliquos à sententiis hominis, vel Canonis, seu aliàs eas quomodolibet relaxandi obtinuerint facultatem. Si quis autem sine dictę sanctæ Sedis speciali mandato obtinendo deinceps contrarium fortè præsumpserit, tam absoluentem à prædictis sententiis, seu relaxantem easdem, quàm huiusmodi absolutionem, vel relaxationem recipientem in quacunque dignitate, præeminentia, statu, vel ordine fuerint constituti, ex hac causa excommunicationis vinculo innodamus: relaxationem etiam huiusmodi sententię Sedi prę-fatæ similiter reseruantes, mortis articulo duntaxat excepto, & tunc nisi sanitate recepta infra tempus competens iuxta locorum distantiam ad eamdem Sedem venerint suum humiliter recogniturі reatum, & ipsius Sedis beneplacitis parituri, relabantur in easdem sententias ipso facto. Ab iis verò mulieres in hoc tantùm excipi volumus, vt si solùm ratione præstiti fauoris in huiusmodi sententias forsan inciderint, possint per suos Diœcesanos iuxta formam Ecclesię absolutionis beneficium obtinere.

Pœnitentiariis & aliis, absoluendi ab interdicto potestas prohibetur.

Mulieres à Diœcesanis possunt absolui.

Vt autem huiusmodi noster Processus ad communem omnium notitiam deducatur, cartas, siue membranas, processum continentes eumdem, in præsentis Ecclesię sancti Flauiani Martyris appendi vel affigi ostiis, seu superliminaribus, faciemus, quæ processum ipsum suo quasi sonoro prę-conio, & patulo indicio publicabunt. Ita quòd dicti Petrus Rex Arragonum, & Paleologus, ac alij quos processus ipse contingit, nullam possint excusationem prętendere, quòd ad eos talis processus non peruenerit, vel quòd ignorauerint eumdem, cùm non sit verisimile remanere quo ad ipsos incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur.

Actum apud Montem Flasconem ante prædictam Ec-

clesiam sancti Flauiani, in festo dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum: Pontificatus nostri anno secundo, sub anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, Indictione vndecima.

PROCESSVS DEPOSITIONIS HABITVS contra Petrum Regem quondam Arragonum.

Iterata in Petrum Arragoniæ Regem sententia.

MARTINVS Episcopus seruus seruorum Dei ad certitudinem præsentium, & memoriam futurorum. De insurgentis in Regno Siciliæ fremitu tempestatis, quam execranda Panormitanorum rebellionis audacia inchoauit, & reliquorum Siculorum malitia, Panormitanos imitata, prosequitur, ad Sedem Apostolicam infausto rumore perlato: Nos præter processum in hac Vrbe-Vetana ciuitate in festo Ascensionis Domini transacto nouissimè habitum, ad compescendum tempestatem eamdem, quia procellarum illius spiritus non cessabat, sed per insidias Petri Regis Arragonum, quem stilo . . . . . . Rege solito non describi, subscriptóque . . . . . . meruerunt, inualescere passim videbatur, vt eiusdem Regis, qui Regię dignitati non deferens, & generis sui claritati non parcens, dictorum rebellium se ducem constituit & aurigam, nequitia reuelaretur apertiùs, & Ecclesię Romanę iustitia contra eum euidentiùs appareret, pridem in festo dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum præterito, nuper in platea Ecclesiæ sancti Flauiani Montisfalconis Balneoregensis Diœcesis, præsente tunc multitudine numerosa fidelium, duximus recensendum; * qualiter fœlicis recordationis INNOCENTIVS Papa quartus, &c.

* *Repetuntur quæ in priori Processu, nempe ab his his verbis:* * Qualiter &c. p 649. *ad illa* * beneficium obtinere &c. p. 665. *ea idcirco prætermisimus.*

Tantis itaque ac talibus, præmissis monitionibus, prohibitionibus, & pœnarū cōminationibus memoratis Petro Regi Arragoniæ nepoti, rebellibus scilicet ministris, complicibus, satellitibus, & fautoribus eorumdem, tanquam apertis datis significationibus vt à facie arcus fugerent, & se ab iis tanti recti iudicij mira duritia liberarent, non humiliatum, sed ob-

duratum est in suis peruersitatibus insipiens cor eorum. Nec enim acquieuerunt monitionibus, nec prohibitionibus paruerunt, nec comminationum horruere sæuitiam, nec ab eorum instantia expauerunt, sed eis contemptis omnimodis suas nō solùm comminatione aggrauante nequitias, verùm etiam multiplicationibus variis ampliarent, ad alias partes Regni Siciliæ extra sæpe fatam Insulam constitutas hostiliter impetendas suos, sicut fertur, conatus nefarios extendentes. Ne igitur tam iustæ comminationes fiant iniustè ludibria, siue iustitia prosecutione debita fraudentur nouæ, sicut grauis adeò horrescit infamia, dignum putauimus, vt memoratum Petrum nepotem Regem Arragonum, tantam ipsius pertinaciam vltrix sententia persequatur, & ideò Regnum Arragonum, cæteráſque terras Regis ipsius, de Fratrum ipsorum consilio exponentes vt sequitur. Ipsum Petrum Regem Arragoniæ, eisdem Regno & terris, regióque honore sententialiter iustitia exigente priuamus, & priuantes exponimus eosdem, Regnum, & terras occupanda Catholicis: de quibus prout Sedes Apostolica duxerit prouidendum, in dictis Regno & terris eiusdem Ecclesiæ Romanæ, vt præmittitur, iure saluo, Vassallos ipsius quos prout præmissa declarant à iuramento fidelitatis, quo tenebantur, eidem iam absoluimus, denuntiantes penitus absolutos, & denuò ab eodem, & á quolibet fidelitatis vinculo, & homagio expressiùs absoluentes, ac eumdem Petrum quondam Regem, Siculos complices, & fautores, omnésque alios singulares, qui prędictas inhibitiones, monitiones, & comminationes damnabiliter contempserunt, præmissis excommunicationis, Vniuersitates verò, Ciuitates, & loca cætera denuntiauimus interdicti sententiis subiacere, & ipsos & ipsa ex causis legitimis, & propter pertinaciam, auctámque ipsorum contumaciam similibus sententiis supponentes. Vniuersis prætereà Christi fidelibus, cuiuscunque conditionis, præeminentiæ, siue status, etiamsi dignitate Pontificali, siue regia forsitan decorentur, specialiter Archiepiscopis, Episcopis, aliisque inferioris gradus Prælatis, & personis Ecclesiasticis, Religiosis cuiuscunque Religionis aut Ordinis, & secularibus, ipsique Petro quondam Regi Arragoniæ, Comitibus, Vice-

Petrus Regno Arragoniç, omnique ditione spoliatum declarat Sūmus Pontif.

comitibus, Baronibus, Vniuersitatibus Ciuitatum, Castrorum, cæterorúmque locorum, ac vniuersis incolis, & habitatoribus eorumdem Regni & terrarum, quibus dictum Petrum tunc Arragoniæ Regem priuauimus, districtè inhibemus ne idem Petrus de dictis Regno & terris se de cætero aliquatenus intromittat: néue cæteri supradicti eidem Petro dudum Regi, vel alijs quibuscunque contra dictas priuationem, expositionem, aut prosequentes easdem per quos dictum Regnum, & terras occupandas, Sedes eadem prouidebit, tentantibus se opponere, vel qualitercunque faueant siue præstent in hoc consilium, auxilium, seu fauorem publicum vel occultum, quacumque occasione quæsita vel prætextu alicuius homagij, cuiuscunque colligationis, confœderationis, societatis, seu cuiusuis conuentionis, aut contractæ hactenus siue in posterum contrahendæ, etiamsi colligationes, confœderationes, societates, conuentiones, & alia supradicta pœnarum adiectionis literarum, vel iuramenti, seu cuiuslibet alterius sint vinculo firmitatis innexa. Nos enim colligationes, confœderationes, societates, conuentiones, cæteráque huiusmodi præmissa, quæ ad hoc, de potestatis plenitudine dissoluimus. Iuramenta sine illis præstita, pœnásque propterea præmissas penitus relaxantes. Vniuersos & singulos qui eas contraxerant se ad eorum obseruantiam quantumcunque solemniter adstringendo, ab ipsorum in præmissis obseruatione penitus absoluentes.

Specialiter autem Archiepiscopis, Episcopis, & cæteris personis Ecclesiasticis, Comitibus, Vicecomitibus, Baronibus, incolis, & habitatoribus supradictis eorumdem Regni Arragonię & terrarum, prohibemus expresse, ne dictum Petrum olim Regem Arragoniæ pro Rege, vel pro domino recipiant, vel habeant, néue sibi obediant, vel intendant, aut ipsi, vel alij pro eo de redditibus vel obuentionibus, siue iuribus Regalibus, seu ratione dominij debeant, respondeant, vel aliquam satisfactionem impendere sub velamine quocunque præsumant. Alioquin memoratum Petrum quondam Regem, & omnes singulares personas cuiuscunque sint præeminentiæ, conditionis, aut status Ecclesiastici, vel mundani, etiamsi dignitatis Regalis honore præfulgeant,

excommunicationis: Ciuitates verò, Castra, Villas, & loca cætera, necnon Vniuersitates ipsarum, quę dictas inhibitiones, vel eorum aliquot præterire, propria temeritate præsumpserint interdicti sententiis, quas ex nunc ferimus, decernimus subiacere, nonobstantibus quibuslibet priuilegiis, vel Indulgentiis quibuscunque, Imperatoribus, Regibus, Principibus, Archiepiscopis, seu quibuslibet Prælatis aliis; Cistercienfibus, Prædicatoribus, Minoribus, Hospitalariis, Templariis, seu Religiosis aliis, aut secularibus personis, etiam in dignitate qualibet constitutis; Ciuitatibus, Castris, Locis, Communitatibus, Collegiis, sub quacũque verborum forma vel expressione, ab eadem Sede concessis, & quibuslibet aliis Indulgentiis eiusdem Sedis, per quas præsentis processus effectus impediri valeat, vel differri. Quę quidem omnia priuilegia & Indulgentias, quoad hoc, omninò viribus vacuamus; & nihilominus contra huiusmodi præsumptores, & specialiter contra dictos Prælatos, Religiosos, Comites, Vicecomites, Barones, Incolas, habitatores, Ciuitates, Castra, Villas & alia loca, & Vniuersitates ipsarum, ad priuandum eos, & ea quibuslibet priuilegiis, & Indulgentiis, immunitatibus, siue gratiis ipsis ab eadem Sede concessis, necnon terris, feudis, & iuribus, quę á præfata Romana, vel aliis quibuscunque tenent Ecclesiis seu personis Ecclesiasticis, aut aliàs grauiùs spiritualiter & temporaliter quando, & sicut facti suaserit qualitas, & expedire viderimus, præuiâ diuinâ gratiâ procedemus.

Interdicto subiicit Papa Prælatos, ac Religiosos, (licet priuilegiis munitos) si Petro Arragon. & aliis excommunicatis faueant.

Vt autem huiusmodi noster Processus ad communem omnium notitiam deducatur, cartas, siue membranas, processum continentes, eundem in maioris Vrbe-Vetanę Ecclesiæ appendi vel affigi ostiis, seu superliminaribus, faciemus, quę processum ipsum quasi sonoro pręconio, & patulo indicio publicabunt. Ita quòd idem PETRVS, vel alij quos processus ipse contingit, nullam posteà possint excusationem prætendere, quòd ad eos talis processus non peruenerit, vel quòd ignorauerint eumdem, cùm non sit verisimile remanere quoad ipsos incognitum, vel occultum, quòd tam patenter omnibus publicatur.

Actum apud vrbem veterem in platea dictæ maioris Ecclesiæ, duodecimo Calendas Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo, anno millesimo ducentesimo octuagesimo tertio, Indictione vndecima.

GESTA SYNODI AVRELIANENSIS, *Anno circiter* M. XVII. *celebratæ*.

Nefandæ hæreses Stephani & Lisoij, ac gregariorum damnantur.

RVRSVM quoque duxi dignum memoriæ tradendum de præfato viro, scilicet AREFASTO, quomodò in Aureliana vrbe diuina ope, suíque ingenij salubri acumine hæreticam prauitatem latenter pullulantem, iamjámque per Galliarum prouincias nefandi erroris venena exitialia propinantem, non solùm deprehenderit, sed etiam omninò compresserit. Erat enim de genere Comitum Normanorum, eloquio nitidus, consilio prouidus, bonis moribus comptus, ac idcircò legationis officio tam apud Francorum Regem, quàm apud Proceres notissimus extitit. Hic in domo sua quendam Clericum habuisse dicitur nomine HERBERTVM, qui lectionis gratia Aurelianam vrbem adire decreuerat. Verùm dum veritatis auctores quærere satageret, cœco itinere in totius hæresis baratro dilabitur. Nam ea tempestate in eadem ciuitate duo Clerici STEPHANVS* & LISOIVS apud omnes sapientia clari, sanctitate seu religione magnifici, eleemosynis largi, opinione habebantur vulgi. Eosdem memoratus expetiit Clericus, & paruo temporis interstitio, docilis discipulus cum diuini verbi dulcedine ab eis debriatur mortifero nequitiæ haustu, qui dementiâ errore diabolico irretitus, totius diuinitatis expers, sapientiæ arcem conscendisse se credidit. Qui patriam repedans, dominum suum, quem singulari affectu diligebat, subtilitate verborum in erroris viam sensim admouendo, secum attrahere cupiebat; testificans Aurelianum vrbem præ cæteris vrbibus coruscare luce sapientiæ, atque sanctitatis lampade. In cuius verbis dominus eius intellectuali auditu ipsum animaduertit à via iustitiæ deuium; &

Glabro Heribertus dicitur hist. lib. 3. c. 8.*

citò Comiti RICHARDO causam innotuit, atque rogauit, vt RODBERTO Regi literis pestem in regno eius adhuc latitantem antequam propagaretur, patefaceret, & vt Rex eidem Arefasto ad expellendam eam opportunum auxilium non denegaret. Itaque Rex insperata re attonitus, mandauit vt idem vir cum Clerico suo ad Aurelianum vrbem citò gressum dirigeret, pollicens omnimodis in hac re suum auxilium.

Cúmque iubente Rege iter ageret Carnotis deuenit, Fulbertum Venerabilem Antistitem super hac re consulturus qui fortè tunc aberat; nam Romam gratiâ orationis abierat. Tunc causa sui itineris cuidam sapienti Clerico EBRARDO nomine, Carnotensis Ecclesiæ Sacriscrinio innotuit: flagitans sui consilij opem, qualiter stare deberet in acie, & quibus armis se muniret contra multimodas artes diabolicæ fraudis. Qui sapienti vsus consilio eum prædocuit, vt quotidie primo mane Omnipotentis opem quæsiturus Ecclesiam deuotus adiret, orationi incumberet, atque sacrosancta Communione corporis & sanguinis Christi se muniret, deinde fidenter ad audiendum hæreticam prauitatem signaculo sanctæ crucis protectus pergeret, nihil horum quæ ab eis audiret, contradiceret, sed simulato discipuli vultu, omnia tacitus in domicilio pectoris conferret.

Arefastus hæresim exploraturus, Carnotū petit, vt Fulbertum Episc. consuleret.

Qui se gerat optimū consilium.

Igitur Aurelianis deueniens, vti edoctus fuerat, quotidie sacra communione, ac supplici oratione munitus, ad eorum doctrinam veniens, ad instar rudis discipuli vltimus intra domum erroneorum assidebat. Cúmque primùm diuinorum voluminum exemplis eum, & quibusdam rerum similitudinibus informarent, atque more perfecti discipuli subditâ aure intentum viderent, inter alias similitudines syluestris arboris similitudinem ei proferunt. Tractandus es; inquiunt, à nobis vt arbor syluestris, quæ translata in viridario tandiu aquis perfunditur, donec humo radicetur, dehinc spinis & rebus superfluis emundatur, vt postmodùm terræ tenus truncata sarculo, meliori inseratur ramusculo, quæ postmodum fertilis sit mellifluo pomo. Itaque tu simili mo-

Aurelianis discipulum se simulat.

do translatus de iniquo seculo in nostro sancto collegio aquis perfunderis sapientiæ, donec informeris, & gladio verbi Dei vitiorum spinis carere valeas, ac insulsa doctrina tui pectoris ab antro exclusa nostram doctrinam à sancto Spiritu traditam, mentis puritate possis excipere. At ille de omni verbo quod proferebant semper Deo gratias referebat: vnde rati sunt eum conuersum esse in eorum errorem, iamjamque suæ nequitiæ sentinam verbis diuinorum librorum anteà coopertam securi aperiunt, dicentes: *Christum de Virgine* MARIA *non esse natum, neque pro hominibus passum, nec verè in sepulchro positum, nec à mortuis resurrexisse*: addentes. *In baptismo nullam esse scelerum ablutionem: Neque sacramentum Corporis & sanguinis Christi in Consecratione sacerdotis. Sanctos Martyres atque Confessores implorare pro nihilo ducebant.*

Hæreseon capita.

Qua in re sit vera salus constituenda poscit Arefastus ab hæreticis.

Cúmque hæc & alia execranda perditi & miserrimi homines à fœtido pectore euomerent, Arefastus sic ad eos dixisse fertur: Si in his quę enumerastis salus hominum, quæ speratur, nulla, vt dicitis, esse potest, à vobis obnixè rogo mihi aperire in quibus sperari poterit, ne meus animus in dubio positus citò cadat in desperationis ruinam. Proculdubio, frater, inquiunt, in carybdi falsæ opinionis hactenus cum indoctis iacuisti, nunc verò erectus in culmine totius veritatis integræ mentis oculos ad lumen veræ fidei aperire cepisti. Pandemus tibi salutis ostium, quo ingressus per impositionem videlicet manuum nostrarum, ab omni peccati labe mundaberis, atque sancti Spiritus dono repleberis, qui scripturarum omnium profunditatem ac veram dignitatem absque scrupulo te docebit. Deinde cœlesti cibo pastus, interna satietate recreatus, videbis persæpè nobiscum visiones Angelicas, quarum solatio fultus cum eis quouis locorum sine mora vel difficultate cùm volueris ire poteris, nihilque tibi deerit, quia Deus omnium tibi comes nunquam deerit, in quo sapientiæ thesauri, atque diuitiarum consistunt. Intereà Rex & Constantia Regina, sicut vir memoratus mandauerat, ad vrbem Aurelianam cum Episcoporum collegio venientes, die sequenti illo ipso suggerente omnis illa nequissima Congregatio simul per officiales

Responsio.

Coram Rege, & Episcopis sistuntur hæretici.

Regios

Regios de domo vbi erant congregati, abstracti, & in Ecclesiam sanctæ Crucis ante Regem, atque Episcoporum, ac Clericorum cœtum adducti.

Sed antequam ad conflictum veniamus, de cibo illo, qui cœlestis ab illis dicebatur, quali arte conficiebatur, nescientibus demonstrare curabo. Congregabantur siquidem certis noctibus in domo denominata, singuli lucernas tenentes in manibus, ad instar letanię dæmonum nomina declamabant, donec subitò dęmonem in similitudine cuiuslibet bestiolæ inter eos viderent descendere. Qui statim vt visibilis illa videbatur visio, omnibus extinctis luminaribus, quamprimùm quisque poterat mulierem quæ ad manum sibi veniebat ad abutendum arripiebat: sine peccati respectu, & vtrum mater, aut soror, aut monacha haberetur, pro sanctitate & Religione eius concubitus ab illis æstimabatur: ex quo spurcissimo concubitu infans generatus, octaua die in medio eorum copioso igne accenso probabatur per ignem more antiquorum paganorum, & sic in igne cremabatur. Cuius cinis tanta veneratione colligebatur, atque custodiebatur, vt Christiana religiositas Corpus Christi custodiri solet ægris dandum de hoc sæculo exituris ad Viaticum. Inerat enim tanta vis diabolicæ fraudis in ipso cinere, vt quicunque de præfata hæresi imbutus fuisset, & de eodem cinere quamuis sumendo parum prælibauisset, vix vnquam posteà de eadem hæresi gressum mentis ad viam veritatis dirigere valeret. De qua re parum dixisse sufficiat, vt Christicolæ caueant se ab hoc nefario opere, non vt studeant sectando imitari. Verùm quia digressionem fecisse videor, ad eadem modò quæ dimisi vertatur oratio, ac succincto cursu infidelium crudelitas transcurrendo peragatur, ne prolixior controuersiæ sermocinatio fastidium generet delicato lectori.

Nefanda eorum crimina.

Igitur, vt dictum est, illis introductis ante Regem, & Episcoporum conuentum; prior AREFASTVS Regem allocutus est, dicens: Domine mi Rex, Miles sum Richardi tui fidelissimi Comitis Normaniæ, & immeritus teneor vinctus, & catenatus ante te. Cui Rex ita respondit: Causam tui aduentus citò nobis indica, vt eâ cognitâ aut reus in vinculis

Hæresim detexit Arefastus.

tenearis, aut innoxius à vinculis dimittaris. Ad hæc ille respondit: Auditâ ſapientiâ & Religione horum qui vincti adſtant mecum ante te, ad hanc vrbem venire volui, vt inde exemplo bonorum operum, atque doctrina eorum melioratus redirem. Hæc quidem cauſa eſt, pro quo de patria mea exire volui, & hanc vrbem petij. Quòd ſi reatu aliquo pro hoc opere teneor, Præſules tibi aſſiſtentes videant, & iudicent. Tunc Præſules dixerunt: Si ſapientiæ ac Religionis modum quem ab his didiciſti nobis proferas, noſtro iudicio facile dignoſcetur. At ille ait: Regia maieſtas, & veſtra authoritas, eis iubeat, vt quę me docuerunt ea ipſi coram vobis dicant, quatenus audita à vobis aut digna laude habeantur, aut obliuioni tradantur. Quibus Rex atque Antiſtites cùm iuberent vt ſuæ fidei normam referendo patefacerent, totius veritatis inimici alia pro aliis dicentes, intra ſuę hæreſis fœditatem nulla adita introire volebant, ſed vt ſerpens quantò plus in manibus ſtringitur, tantò ampliùs elabitur; ita & iſti quò ampliùs concludebantur, veritatis ſermonem tantò magis labiliores videbantur effugiſſe. Tunc AREFASTVS videns quòd redimerent tempus, & ſermonum clypeo feſtinarent obnubilare ſuæ fidei errorem, ad eos eſt conuerſus dicens: Veritatis magiſtros non erroris habere putaui, dum conſtanter illam mihi doctrinam, quam ſalutiferam euangelizabatis, viderem vos docere, atque pollicebamini pro pœnis inferendis, & etiam pro morte toleranda nunquam eam eſſe à vobis denegandam; nunc verò oblita fide quam promiſiſtis, vt videor timore mortis ab illa doctrina longè vultis fieri, méque adhuc rudem diſcipulum in periculo mortis dimittere paruipenditis. Vnde regiæ iuſſioni parendum eſt, & obedire tantorum Præſulum auctoritati oportet, vt in his quæ à vobis didici, ſi qua ſunt Religioni Chriſtianæ contraria, iſtorum iudicio cognita, quę ſequenda ſunt, & quæ reſpuenda agnoſcam. Docuiſtis equidem me nullam in Baptiſmo promereri veniam peccatorum; neque Chriſtum de Virgine eſſe natum, neque pro hominibus paſſum, neque verè ſepultum, neque à mortuis reſurrexiſſe; neque panem & vinum, quod ſuper altare manibus Sacerdotum ſancti Spiritus operatione effici videtur ſacra-

Quid ab hæreticis didicerit aperit.

mentum, conuerti posse in Corpore & sanguine Christi.

Cúmque hæc Aresastus vna voce perorasset, GVARINVS Beluacensis Præsul interrogauit STEPHANVM & LISOIVM, qui huius erroris videbantur esse magistri, si ita sentirent & crederent quæ ab Aresasto erant memorata. At illi cum diabolo in inferno iam mansionem paratam habentes, vera esse memorata, & ita se sentire ac credere constanter asserunt. Quibus cùm Præsul diceret, voluisse Christum nasci de Virgine, quia potuit, & pro nostra salute pati in humanitate, vt tertia die deuicta morte resurgeret in sua deitate, nósque doceret esse resurrecturos in reformatione: viperino ore responderunt, dicentes: nos neque interfuimus, neque hæc vera esse credere possumus. Ad hæc Præsul eos, inquit, interrogans: Carnales parentes habuisse creditis, an non? Cúmque se credere assererent, Præsul respondit: Si ex parentibus vos esse procreatos creditis, cùm non eratis, ante sæcula Deum de Deo genitum sine matre, in fine temporis sancti Spiritus obumbratione de Virgine natum, cur credere respuitis? At illi dixerunt: Quod natura denegat, semper à creatione discrepat. Quibus Præsul respondit, dicens: Antequam quidquam fieret per naturam, non creditis per filium Deum Patrem fecisse omnia ex nihilo? Cui alienati à fide dixerunt: Ista illis narrare potes, qui terrena sapiunt, atque credunt figmenta carnalium hominum scripta in membranis animalium; nobis autem qui legem scriptam habemus in interiori homine à Spiritu Sancto, & nihil aliud sapimus, nisi quod à Deo omnium Conditore didicimus, incassum superflua & à diuinitate deuia profers; idcircò verbis finem impone, & de nobis quidquid velis facito: Iam regem nostrum in Cœlestibus regnantem videmus, qui ad immortales triumphos dexterâ suâ nos subleuat, dans superna gaudia.

Guarinus Episc. Belouac. hæresiarchas interrogat, confutatque.

Cúmque ab hora diei prima vsque ad horam nonam multifariam elaborarent omnes, vt illos à suo errore reuocarent, & ipsi ferro duriores minimè resipiscerent, iussi sunt singuli sacris vestibus indui in suo ordine, statímque ab Antistitibus à proprio honore sunt depositi; & Rege iubente Constantia Regina ante valuas Basilicæ stetit, ne populus

Iudicium in eos proferunt Prælati.

eos intra Ecclesiam interficeret: & sic de gremio sanctæ Ecclesiæ eiecti sunt. Qui cùm eijcerentur, Regina Stephani sui olim Confessoris cum baculo, quem manu gestabat, oculum eruit. Deinde extra ciuitatis educti muros, in quodam tuguriolo copioso igne accenso, præter vnum Clericum, atque vnam Monacham, cum nefario puluere, de quo supra diximus, cremati sunt. Clericus enim & Monacha diuino nutu resipuerunt.

VITA
SIVE MARTYRIVM SANCTÆ ROMANÆ Virginis & Martyris.

Item Fundatio, & Dedicatio Ecclesiæ & Cœnobij sanctissimi QVINTINI *Martyris ad Bellouaci muros.*

CAPVT PRIMVM.

DEVS Bonus, Iustus, Omnipotens, qui misericordiam suam humano generi numquam negauit, omnésque in commune mortales ad cognitionem sui abundantissimis semper beneficiis erudiuit, voluntariam errantium cæcitatem, & procliuem in deteriora nequitiam secretiore consilio, & altiori pietate misertus est, mittendo Verbum suum, coæquale sibi atque coæternum: quod caro factum, diuinam naturam naturæ contemperauit humanæ; vt illius ad infima inclinatio, nostra fieret ad summa prouectio. Vt autem huius inenarrabilis gratiæ per totum mundum diffunderetur effectus, cùm duodecim Apostoli per Spiritum sanctum omnium edocti sermocinatione linguarum imbuendum Euangelio mundum, distributis sibi terrarum partibus suscepissent, Beatissimus Petrus Apostolici ordinis Princeps, & Coapostolus eius Paulus, Vas electionis, ad arcem Romani destinantur imperij, vt lux veritatis, quæ in omnium Gentium reuelabatur salutem, efficaciùs se ab ipso capite per totum mundi corpus diffunderet. Hæc autem duo præclara diuini seminis germina in quantas segetes populorum pullulauerint, attestatur ad passionis tolerantiam eorum exemplo roborata ibidem occisorum innumerabilium copia Martyrum.

Romana igitur ab eis plantata Ecclesia, & à successori-

bus eorum irrigata, Domino præstante incrementa, ad exstirpandas antiqui hostis versutias, per diuersas mundi partes direxit de fidei suæ fonte potatos diuini prælij bellatores. Huius intentionis deuotione egressi sunt ex eadem vrbe duodecim Christi milites nobilissimi, & egregij prædicatores, qui Galliarum se ingerere non dubitarent atrocitati, idololatriæ eradicaturi falsitatem, & fidei seminaturi veritatem. Inter quos velut lucernæ super candelabra positæ, effulserunt Christi Martyres QVINTINVS, atque LVCIANVS: quorum alter Ambianensem, alter verò Beluacensem, quoadvsque insigni martyrio coronarentur, adorsi sunt expugnare incredulitatem.

SS. Quintinus & Lucianus.

CAPVT II.

ERant eodem tempore Romæ in sanctæ conuersationis habitu duodecim virgines generosæ, inuicem sibi vna religiosæ fidei familiaritate coniunctæ: in quarum mentibus virtus sacræ opinionis procreauerat honorabile culmen gratissimæ honestatis. Eruditæ enim erant multimodis virtutum generibus, & sanctarum documentis Scripturarum formabantur omni opere pietatis, proficientes sanctæ deuotionis gratia, diuina eis propitiante clementia. Audientes itaque quorumdam relatione multimoda supradictorum Martyrum certamina, simili desiderio accensæ, concordante voto, neglectáque patriæ & parentum dulcedine, fines Gallorum, Domino ducente, feruntur aduenisse. Præcordialiter enim scientes, quoniam quicunque plus laborat in Dei seruitio, maioris præmij remuneratione condignus habebitur in futuro, elegerunt temporales sustinere angustias, quibus retributiones nanciscerentur æternas. Nulla dolositas, nullus rancor inuidiosæ fraudis obuiauerat in itinere Sanctis, quoniam vnitæ erant auxilio déxteræ cœlestis. Gratia autem diuini Spiritus admonente, ab inuicem separari iussæ sunt; quò vnaquæque earum suo ingenio fructum multipliciter acquireret Deo.

SS. Benedicta, Leoberia, & Romana.

Beata igitur nomine & merito BENEDICTA cum quadam collactanea sua LEOBERIA Laudunum venit. Et Ro-

miana Beluacum adiens, cœpit toto cordis affectu Domino famulari. Sociata enim quibusdam Christianis, quos Dominico ouili adiecerat prædicatio sancti Luciani, instabat ieiuniis, & orationibus crebris, & despiciebat omnia pro amore patriæ cælestis. Erat enim miræ patientiæ, sanctæ humilitatis, & cælestium gratiarum exornata donis; mente tranquilla, sermone nitida, & opere sancta. Sic antecedebat nobilitatem corporis nobilitas mentis.

CAPVT III.

CVM autem Princeps * terreni Imperij à principe suo diabolo instigatus ad delendam Christianæ fidei religionem, & exaltandam idololatriæ superstitionem, per lata terrarum spatia iniquitatis decreta diuulgasset, seruos Dei & ancillas, vbicunque inuenti fuissent, aut idolis immolare, aut per diuersa tormentorum genera mortis periculo subiacere adigebat. Vrbs in monte constituta, Beata videlicet Romana, supra fundamentum, quod est Christus, posita, occultari non potuit. Accepto enim in vase oleo, accensam vigilans lampadem, quæ minimè extingui posset, habuit, quæ ab amoris Christi flagrantia neque minis suppliciorum, neque deceptionibus blandimentorum aliquatenus tepefieri potuit. Resistens igitur fortiter persecutoribus, accepta capitali sententia, maluit pro Christo mori, quàm diabolicæ seruitutis spurcitia inquinari. Transuerberata est itaque gladio piissima virgo. Cuius anima stola innocentiæ & virginitatis ornata, summi Regis conspectibus est præsentata, Agnum quocunque ierit cum his qui sine macula sunt ante thronum Dei secutura.

* Is fortè est Diocletianus.

Romana gladio transverberata, martyrio coronatur.

Corpus autem eius à viris Christianis interim sepelitur: quod tamen exarescente idololatriæ insania, & florescente Christianæ Religionis doctrina, translatum est in sancti Petri sacrario, & honorificè vallatum sepultura. Sed quoniam priscis affuere * temporibus artati persecutionis instantia, ordinem passionis eius non scripserunt; & posteri de ea, quę non perspexerunt, ne adinuentores innotarum rerum æstimarentur, asserere dubitauerunt; decreuerunt maiores

* nonnihil hîc desiderari, aut fortè (affuere) redũdare videretur.

nostri diem martyrij eius se non solemniter celebrare, nec tamen memoriam eius passi sunt omninò insolescere, scientes quòd martyrio coronata, Christi cohæres regnat in gloria.

CAPVT IV.

NOSTRIS verò temporibus cùm Comes Flandriensis BALDVINVS puerum Philippum HENRICI Regis filium, ad regni proueheret solium, ipsúmque pro eo disponeret regnum, ciuitas Beluacensis suo destituta est Antistite. Annuente igitur supernæ pietatis æquitate, GVIDO decanus, Custósque Ecclesiæ sancti Quintini Vermandensis, & Archidiaconus Laudunensis, constitutus est à præfato Principe Beluacensium Episcopus; ordinante eum cum cęteris eiusdem prouinciæ Episcopis viro illustri GERVASIO Remensi Metropolitano. Vir quippe nobilis prudenter ascendens altiores gradus Ecclesiæ, adeptus est culmen Episcopale. Qui facilè non carere se ferens præsentia Martyris, de cuius vberibus Ecclesiæ suxerat lac doctrinæ spiritualis, in honore & memoria eius ædificauit Ecclesiam haud longè à mœnibus Beluacæ ciuitatis in amœnissimis locis. Circumdata enim pratorum, fluminisque iucunditate, & vinearum vbertate, alacriores efficit ibi conuersantes, vernæ viriditatis continua recreatione, & purissimi aëris saluberrima delectatione. Quæ cùm sit admirabilis specie suæ compositionis, admirabilior haberi potest ipsa facilitate celerrimæ constructionis. Nulla enim tam breui spatio tantum opus efficeret vis humana, nisi intercedente Martyre virtus auxiliaretur diuina. Duobus quippe annis incepit, & perfecit eam in decore suo.

Guido Belnacen. Episc. succedit Guilberto. an. 1063.

Idem Fundator Ecclesiæ S. Quint. Beluacen.

Inceptũ est Ecclesiæ S. Quint. Beluac. ædificium an. 1067. & an 1069. consummatum.

Idem reuerendus Guido Episcopus dealbatam vndique, & depictis insignitam laquearibus, honoratam pretiosis ad cooperienda altaria, siue parietes in gyrum ornamentis, cum sacerdotalibus reliquorumue ministrorum indumentis, ornatam auri & argenti copia, vnde honorabiliter deforis decorata sunt multa sancti Euangelij volumina, perfecta sunt vasa ad conficiendi * Dominici corporis & sanguinis Sacramenta, & ad reliqua Ecclesiasticis vtilitatibus congrua mysteria

** conficienda.*

ſteria, additis redditibus quæ ſufficere poſſint quàm plurium Canonicorum neceſſitatibus, patratis circùm multis ædificiis vitæ eorum maximè opportunis.

CAPVT V.

Qu inſpiratione diuina, ſapienti vſus conſilio, cum grandi honore, comitantibus turbis pſallentium Clericorum atque laïcorum, tranſtulit corpus præfatæ Virginis & Martyris ROMANÆ de Sacrario ſancti Petri, ad eam quam conſtruxerat Eccleſiam, vno antequàm dedicaretur die, eo * videlicet quo ipſius recolebatur memoria, nulla hominum prouidentia obſeruante, ſed ſolius Dei gratia, ad exaltandam ſuæ Martyris gloriam diſponente. Conſtitutum eſt namque vt ab eodem tempore annis omnibus eius feſtiuitas honore illic congruo celebraretur. Aggregauit idem Epiſcopus vndique collectas multorum Sanctorum Reliquias; quarum partem in altaribus, & in Sanctis Sanctorum collocaret, partem auro & lapidibus includens, ſancto Altari ad ornandum templum anteponeret.

Dedicatio Baſilicæ Quintinianæ; & Trăſlatio corp. S. Romanæ.

** 3. Octob.*

Sed quoniam de eius Dedicatione Eccleſiæ fecimus mentionem, non inconuenienter videtur aliqua de ipſa differere: quoniam nec multo antè tempore, nec poſt dedicatam ſancti Remigij Eccleſiam à Domno Leone Papa viro ſanctiſſimo, audita eſt in aliqua mundi parte tam glorioſa dedicatio. Ad hanc enim aduenientes Eccleſiæ Sancti Quintini venerabiles perſonæ, triumphali honore aduexerunt ſecum ipſum corpus egregij Martyris. Conuenerunt etiam cũ copioſo Cleri militiæque comitatu multi Epiſcopi, GVIDO Ambianenſis, Ratholdus Nouiomenſis, GVALTERVS Meldenſis, HVGO Trecaſſinus, ODO * Siluanectenſis, MANASSES tunc nobilis Clericus, mox futurus Remenſis Archiepiſcopus. Conuenit vtriuſque ſexus, diuerſarúmque ætatum innumerabilis populus. Qua alacritate, quo triumpho occurrit Epiſcopus Beluacenſis aduocato ſuo Martyri Quintino, & Coepiſcopis ſuis? quotiens, & quanta obedientia obtemperantes ei in ipſa die ſolemniter ſecum proceſſerunt Beluacenſes Canonici? Quæ lætitia, quod gaudium per vicos & plateas agitabatur? Non enim indigena

Quàm celebris fuit dedicatio.

*al. * Ratbodus.*

erat, qui non amicum, propinquum, socium, hospitem aduenisse cognosceret, lætúsque amplexaretur, cùm in eorum susceptione nemo grauaretur. Curia enim Episcopalis sufficientier omnibus omnia distribuebat necessaria.

* 4. Octob. an. 1069. Plura Sanctorũ corpora ex diuersis locis ad dedicationem allata.

Orta est interim Dominica dies *: & ex præcepto Antistitis processit ad dedicandam Ecclesiam congregatio omnis Clericorum, atque Monachorum, cum Sanctorum corporum pignoribus, & reliquis sacræ militiæ insignibus. Hîc ergo Sanctorum sociorum Quintini, & Luciani corpora sibi obuiam facta sunt. Hîc sancti pueri & Martyris Iusti, Sanctorúmque Geremari, & Ebrulfi, atque Constantiani Confessorum, hîc Sanctarum Romanæ, atque Angadrismæ virginum corpora collecta sunt. Congregata multitudine infinita, Pater GVIDO ceterique Pontifices sacris accinguntur indumentis: qui antecedentibus se sanctis corporibus, circuitione debita exteriora Ecclesiæ purificant; vt quod illi agebant visibili mysterio, inuisibili sanctificaret * effectu. Quam deinde ingressi in dedicatione eius, & in diuinæ laudis sacrificio, diem perduxerunt in vesperam. Quibus peractis omnes qui aduenerant, sine alicuius exceptione personæ, non solùm illo, sed & subsequenti die suprascripti Patris solemne recepit conuiuium. Completa itaque tantæ Dedicationis exultatione, idem Coëpiscopos suos recedentes amplissimis lætificauit muneribus. Competenti autem Virgini & Martyri veneratione, sanctam Romanam in præfata Ecclesia quiescentem annis pluribus honorauit. Illa verò quæ dubitantibus, & se non dignè venerantibus noluit aperire, credentibus, & honorantibus eam, quòd ab omnipotenti pietate quæ vellet obtineret, euidentibus documentis asseruit.

* f sanctificaretur, vel subauditur, Deus.

Nam cùm Rex PHILIPPVS adolescens, de procuratoris * potestate egressus, regni sui gubernacula suscepisset, & iuueniliter iracundia eius exardescens in sæpe dictum Venerabilem virum Beluacensem Episcopum non rectè, non iure expulsum ab Episcopatu suo, ablatis omnibus anno integro exilij pœna fatigasset, tandem recuperata Regis beneuolentia, desolatæ, & penè ad nihilum redactæ sedi suæ restituitur Episcopus.

* Balduini scilicet, de quo sup. c. 8
Guido in exiliũ pulsus à Rege.

CAPVT VI.

CVM verò maior vastitas, vehementiórque desolatio, & ornamentorum alienatio Ecclesiæ quam construxerat incubuisset, Clerici condolentes eam, cui seruiebant, diutiùs esse inornatam, simúlque auctorem ipsius à redemptione eorum quæ ablata fuerant, alleuare cupientes, circumtulerunt egregiam virginem Romanam per vicinas regiones in redimendis Ecclesiæ ornamentis, expensuri quicquid eis à Fidelibus bfferretur. Qui cùm pago Vilcasino gradientes, apud Medantum peruenissent, extra oppidum in quadam Parochia hospitium habere decreuerunt. Erat in eodem oppido quidam languens Berengarius, qui per triennium infirmitate detentus à lecto non surrexit. Hic audiens Clericos cum sancto corpore aduenisse, mandat eis suppliciter per affines suos, vt sibi vna nocte ante sanctam Virginem permittant excubare. At sacri thesauri custodes primò cautæ obseruationis gratia omnem à se segregandum extraneum, nec hunc accipiendum dictitantes, mox Presbyterorum, & reliquorum non spernendi testimonij virorum, bonum esse illum hominem, sed languere, referentium, precibus inflexi, petitioni ipsius acquiescunt. Allatus est itaque in lecto qui se mouere non poterat. Qui quantam fidem habuerit, quantáque deuotione supplices Deo preces sanctæque virgini obtulerit, sanitas reddita declarauit. Collocutus námque post noctem mediam cum sacri corporis ministris, testatus est se sanctam Virginem Romanam visitasse*, & omnem infirmitatem ab eo abstulisse. Quo audito læti vsque dum lucesceret in diuinis laudibus permansere. Venientibus autem mane ad Ecclesiam Presbyteris cum populo, gaudens referebat in publicum sanus factus, quanta liberationis gratia, interueniente sancta Virgine, respserit eum Dominus. Diuulgata illicò res per oppidum ad venerationem virginis incitat vniuersos. Quam cùm hymnis & canticis suo oppido inferentes, in Ecclesia sanctæ MARIÆ semper Virginis hospitalitate honorifica recepe-

Reliquiæ S. Romanæ per diuersas Galliæ prouincias circũferuntur.

* *f. vidisse.*

runt. Cùmque die altero ministri sancti corporis cum eodem recederent, sanitati redditus pariter profectus est. Cúmque admoneretur vt rediret, respondit se nullatenus domum suam ingressurum, neque à sancta Virgine recessurum, donec vnde egressa fuerat, ad sancti Martyris Quintini reportaretur Ecclesiam. Quod & fecit, & se sancto Quintino, & sanctæ Romanæ liberatrici suæ in seruum perpetuum dedit.

Itinere verò quod cœperant pergentes, cùm longitudine viæ fatigati Argentolio * requiescerent, quanta benedictionis suæ largitate famulos suos Beatissima Virgo pauerit, referamus. Erat enim tempus Quadragesimale, in quo inundatio pluuiarum exuberantiam fluuiorum auxerat: ipsáque exuberantia capiendorum facultatem piscium excluserat. Cùm autem alumnos sanctæ Virginis & extensum iter, & prolixius ieiunium indulgere sibi largiore refectione admonerent, egressi ad vicini fluminis ripam piscatores, quos de nauicula egredientes conspiciunt, vt sibi pisces pro amore sancti corporis, quod secum deferebant, tribuerent, aut venderent postulabant. Qui priùs sciscitantes vnde, & cuius meriti esset sanctum illud corpus, & quo nomine diceretur; tandem responderunt se neque pisces habere, neque aliquos in transactis quindecim diebus proximis accipere potuisse, totúmque diem illum in opere tali frustrà consumpsisse, & tamen in nomine Domini, & honore sanctæ Virginis iterum in aquam ingressuros, & si quid acciperent, ei alacriter oblaturos. Res * mira credibilis eorum qui videre, & affuere, assertionibus comprobatur. Mox enim vt ingressi flumen dimiserunt in eo rete, conclusa est piscium copiosa multitudo: de quibus, plurimis sibi retentis, obtulerunt sancto corpori nonaginta quinque.

* vulgò, Argentueil.

f. * mirè.

His atque aliis virtutibus insignis, gloriosa Virgo cùm apud Beluacum referretur, communi exultatione ab omni populo recipitur, & ad Ecclesiam sancti Quintini, vnde asportata fuerat, lætis psallentium, veniámque postulantium vocibus deducitur, & inter Sanctorum Sancta reponitur. Vbi si quis fide certa Dominum deprecaturus aduene-

rit, ſine dubio poſtulata amborum interceſſionibus obtinebit: quod multarum infirmitatum curationes, & crebræ laborantium nobis inſinuant conſolationes.

Nos ergo feſtiuitatem ſanctæ Romanæ vnanimiter, & cum gaudio celebremus, pretioſúmque ſupradictum martyrem cum ea imploremus, vt ipſe pro fundatore & glorificatore Eccleſiæ ſuæ; & ipſa pro inſtitutore, & amplificatore ſolemnitatis ſuæ Domno Guidone Epiſcopo, & deuoto Clero, omníque populo intercedere dignentur apud eum, cui ſeruierunt, cui placuerunt, in quem viuunt, per quem poſſunt quod poſſunt, qui eſt benedictus, & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſecula, Amen.

FINIS.

VITA
DOMINÆ HILDEBVRGIS.

Ex Cartulario Abbatiæ Sancti Martini Pontisarensis. cap. 134.

Parentes Hildeburgis.

TEMPORE quo Rex PHILIPPVS, Henrici Regis filius, Regni Francorum regebat habenas, fuit quædam femina, HILDEBVRGIS nomine, de nobili Prosapia in pago Carnotensi Castro Galardone exorta. Huius pater extitit HERVEVS Castri Galardonis dominus, potens diuitiis & honoribus: Genitrix verò illius BEATRIX vocata, & ipsa parentili generositate eximia. Quæ cùm infantiæ pueritiæque transisset annos, iam adolescentili ætate subeunte, nobilis adolescentula legaliter & honorificè, vt dignum erat, à parentibus in matrimonium coniuncta est viro generoso, facultatibúsque locupletato, ROBERTO Ibriensi. Succedenti deinde tempore congruo peperit tres filios; quorum primus ASCELINVS, cognominatus GOELLVS, secundus WILTINVS, vtrique Milites insignes. Tertius ROBERTVS clericali ordine insignitus. Deinde venerabilis matrona conseruans quod ait Apostolus, honorabile connubium omnibus, & thorus immaculatus, honorabiliter viro suo fidem coniugij custodiuit, corpus suum integerrimè à corruptione adulterij, atque ab aliena commixtione impollutum, Domino, cui omnis munditia & incorruptio placet, adiuuante, conseruauit.

Porrò vir eius memoratus ROBERTVS cùm iam senescere inciperet, gratiâ Dei cor suum visitante, apud semetipsum pertractans cùm Propheta Dauid, quoniam adhærere Deo bonum est, & ponere in Domino Deo spem suam: &, quia mundus transit, & concupiscentia eius, om-

nia huius mundi oblectamenta, necnon fugitiuos honores, omniáque vanitatum deliria, quæ humana corda à cœlesti desiderio subtrahunt, atque ad infernalia tormenta trahunt, deserere decreuit, sanctorúmque Monachorum contuberniis aggregare perseueranti animo semetipsum instituit. Desiderij itaque sui procrastinationem non ferens, vxori suæ venerabili Hildeburgi, filiísque suis, atque familiaribus amicis, votum suum patefacere curauit; quorum consilio licet propositum suum differre atque perturbare diutiùs conarentur, ordinata domo sua, dispositísque rebus suis, Beccense cœnobium expetiit, ibique Monachus effectus, residuo vitæ suæ tempore religiosè humilitérque conuersatus, vitam finiuit, atque, vt credimus, Sanctorum Monachorum cœtibus sociatus, regnum Dei percepturus requiem sempiternam introiuit.

Maritus eius Monachum induit in Beccensi cœnobio.

Post obitum verò Roberti, cùm deinceps venerabilis vidua Hildeburgis in viduitate sua se castificare, atque à coniugio abstinere mallet, filij eius, & amici, timentes ne, quia adhuc iuuenis erat, à consortio viri se abstinere non valeret, suaserunt ei, quatenùs nimirum viro nuberet: quorum consilio diu multúmque reluctans, cessit inuita, timens ne si eis credere detrectaret, aliquod turpe sibi, filiísque suis, ac parentibus, de incontinentia sua emergeret. Cùm ergo quidam Miles nobilis, diuitiis honoribúsque fulgens ei nubere gestiret, constituto die venit cum multo militum comitatu, vt eam vxorem acciperet. Præparauit verò se venerabilis matrona, induitque se pretiosis vestibus multicoloribus. Verùm cùm per gradum ligneum de domo egrederetur, repente gradus ligneus corruit, ipsáque ad terram corruens, grauiter per totum corpus, maximèque circa coxas allisa est. Quapropter euidentibus indiciis à Domino hoc flagello percussam se esse animaduertens, séque ipsam miseram, meretricémque incusans, nullatenus amplius alicui se nupturam protestata est.

Vt secundò matrimonium contrahat cõsulunt filij & amici.

Sed quasi miraculo impeditur.

Quomodò autem reliquo vitæ suæ tempore vixerit, qualitérque corpus suum mortificauerit, quibúsque eleemosynis & abstinentiis, operibúsque sanctis Domini misericor-

diam promeruerit, aliquantiſper pro poſſe declarabimus. Monaſteria Monachorum Sanctorum, Monialiúmque perluſtrans, ſocietates participationéſque orationum, & beneficiorum expetebat, & accipiebat, eiſque caritatem pro viribus expendebat: vnde locum morandi apud ſanctum Petrum Carnotenſem, & apud ſanctam MARIAM Columbenſem, & apud ſanctam MARIAM Beccenſem, & apud ſanctum Taurinum Ebroicenſem, & apud ſanctam MARIAM Ibriacenſem, ab habitatoribus locorum iſtorum expetiuit, & pro voluntate ſua accepit. Apud Ibriacum hoſpitalem domum receptui hoſpitum, peregrinorum, & pauperum ex proprietate ſua, filiique ſui GOELLI, furnúmque conſtituit; quibus pro poſſe impenſas præparauit. Videns verò propter frequentes guerras, quas filij ſui finitimis ſuis faciebant, ſe ibi quietè viuere non poſſe, à filio ſuo Goello res quas in confinio Gaudiaci villæ, quæ eſt iuxta Iſaram, iure hereditario poſſidebat, popoſcit ſibi dari, quatenus ſecurè quietéque ibi viuere valeret, & ab ipſo benignè accepit. Quo impetrato Pontiſaram venit. Eſt autem ibi iuxta Pontiſaram Monaſterium in honore ſancti Martini, quod tunc temporis regebat THEOBAVDVS, ſanctæ memoriæ Abbas: cognoſcens quidem loci illius habitationem opportunam frequentare cœpit, notáque Abbati & fratribus facta eſt, participationémque beneficiorum loci expetens, pro voluntate ſua adepta eſt. Poſtmodùm verò Xenodochium iuxta prædictum ſancti Martini Monaſterium fecit, pauperculámque domum ad ſuam habitationem, in qua, quia erat monaſterio contigua, quoad vixit, morata eſt. Adamauit itaque locum monaſterij Pontiſarenſis ſuper omnes domos quas viderat, & nouerat; fecitque ex proprietate ſua intra clauſtra monaſterij domum infirmariam, ornauitque Eccleſiam multis ornamentis, quæ vſque hodie in monaſterio conſeruantur. Si quando victualia Monachis deerant, ipſa pro poſſe ſuo illorum indigentiam ſupplebat. Hæc & alia in laïcali adhuc habitu poſita faciebat, & cùm religionis habitu indueretur, facere non deſiſtebat. Abbatem ex ſuo proprio ipſa veſtiebat, multiſque Fratribus veſtimenta præbebat.

Morabatur identidem propè Monaſterium.

Præcipuè iuxta Monaſterium S. Martini Pontiſaræ.

Quantùm

Quantùm autem ſibi parca fuerit, quàm larga aliis, non facilè valet ediſſeri. Domabat carnem ſuam multis cruciatibus, ne inſoleſceret, ſpiritúmque ſubiugaret, ſecundùm Apoſtolum: *Spiritu ambulate*, Et', *Carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis*. Quis verò audiat, & facilè credat, quantis vicibus & per æſtatem, & per hyemem ad orationem procumbens, ventrem & genua nudabat, & ſic terræ & pauimentis adhærebat. Hoc planè ideò faciebat quatenus caro frigeſceret, nec libidinis calorem ſentiret. Tolerabat nimios algores, fame ſitique arebat, vt tuam, Chriſte, conſequeretur miſericordiam. Et quia pſalterium in iuuentute ſua didicerat, pſalmos die ac nocte decantabat. His, aliiſque operibus bonis religioſa Sanctimonialis inſiſtebat. Auſterrimè vitam ducebat.

Volens denique Eccleſiam ſancti Martini reditibus ampliare, expetiuit filium ſuum GOELLVM, multiſque eum precibus deprecata eſt, quatenus pro ſalute animæ ſuæ, vxoriſque ſuæ, filiorum, filiarúmque ſuarum, omniúmque anteceſſorum ſuorum animabus, daret Domino, & ſancto Martino, Monachiſque Pontiſarienſibus in eleemoſyna hæreditatem ſuam, quam habebat apud Gaudiacum. Quod facere recuſauit: verumtamen quoniam multis vicibus has poſtulationes repetiuit, tandem hoc conceſſit, vt Monachi tota vita matris ſuæ ſupradictam hereditatem haberent, atque poſt deceſſum eius vno tantùm anno. Factum eſt autem cùm vno anno poſt tranſitum religioſæ ſanctimonialis Monachi tenuiſſent hanc eleemoſynam, vt poſt finem anni GOELLVS eam in ſuam redigeret poteſtatem. Quadam autem nocte iacebat GOELLVS in lecto ſuo, videbátque ſe eſſe in Eccleſia ſancti Martini Pontiſarienſis inter altare principale & matutinale, vbi mater eius faciebat mandatum trium pauperum lauans eorum pedes, ipſe verò tenebat bacinos cum aqua, & manutergium, vti matri ſuæ ſeruiret. Ipſa aſpiciens in eum tanquam furibunda, loquebatur ad eum dicens: impie ſubreptor quare ſubripuiſti mihi eleemoſynam, quam dederam ſeruis Dei? & volebat eum percutere de cultello album manubrium habente, quem tenebat in manu ſua, dicens: Niſi reddideris mihi hæreditatem

Multa cõfert Monaſterio Pontiſarienſi.

Poſt obitũ in ſomniis admonet filium Goellum.

meam, morte morieris. Euigilans narrauit vxori suæ quæ viderat; statimque misit nuntium, qui faceret ad se venire bonum Abbatem THEOBALDVM. Cui venienti retulit GOELLVS quæ viderat, & audierat, & hereditatem omnem, quam habebat apud Gaudiacum, Abbati supradicto, Monachisque Pontisariensibus reddidit. Hæc omnia firmiter concesserunt vxor eius ELISABETH, & filij eius ROBERTVS & WILTINVS, coram adhibitis testibus.

Alia vice apparuit prædicto Goello mater sua manu tenens marsupium vacuum, & dicebat ei vt præstaret sibi quatuor libras Drocasensis monetæ. Quod & fecit, misitque per capellanum suum Vviltinum ad Ecclesiam sancti Martini ad faciendum anniuersarium matris suæ: similiter fecit omnibus annis quibus superuixit. Dedit etiam decimam sterlinorum suorum de redditibus quos habebat in Anglia omnibus diebus vitæ suæ. His modis religiosa Sanctimonialis terruit Goellum filium suum, & mansuefecit, & amicum fecit Ecclesiæ sancti Martini Pontisariensis, & Monachis ibi Domino seruientibus.

Mortua est autem HILDEBVRGIS Sanctimonialis in senectute bona, plena dierum & bonorum operum. Obiit autem tertio nonas Iunij, & sepulta in Ecclesia Beati Martini Pontisariensis. Ad cuius tumbam post mortem eius miracula multa Domino faciente ostensa sunt, regnante Domino nostro IESV Christo.

VITA ET MIRACVLA SANCTI PETRI DE CHAVANON,

Fundatoris ac primi Præpositi Ecclesiæ S. MARIÆ *de Piperaco in Episcopatu S. Flori in Aruernia, Ordin. Canonicorum Regular. S. Augustini.*

A Stephano eiusdem Ecclesiæ Canonico Reg. ante annos 500. conscripta.

PRÆFATIO.

CARISSIMO *suo Poncio, Dei gratia Piperacensis Ecclesiæ Abbati Stephanus seruus Christi.*

Vitam & actus seu miracula quæ Dominus per Domnum Petrum primum Piperacensis cœnobij institutorem patrauit, me scribere, Pater Carissime, salubriter ac sæpiùs admonuisti. Cui oneri me imparem iudicans, hunc penè laborem omnino subterfugi. Verum tuis orationibus fretus, quod in me animus erat, per te à me fieri posse confisus, nolui meam inertiam obtendere, imò pro posse tanti Patris præcepto parere. Religiosissimo enim studio commotus, ac nutu Dei, credo, præmonitus, quem per te hoc mihi iniungere perpendebam, noluisti diutiùs lumen Ecclesiæ Dei in tenebris latere, neque sub modio, sed super candelabrum omnibus qui in domo sunt lucere. Æquius tamen fuerat hoc alicui sancto viro scribenda mandare, cuius verba coniuncta virtutibus reflorerent; me verò veluti arborem infructuosam relinquere, qui in horto deliciarum sponsi nec manere, nec fructum aliquem offerre hucvsque curaui. Non enim paruum fructum in se habet talis labor, talisque tractatus. At ego dum merita venerabilis viri styli officio conor euoluere, laudes eius potiùs inclino, quàm digna factis depromam. Nam licet illa antiquorum facundiæ pompa mihi suppeditaretur, non arbitror tamen me in hoc posse sufficere. Multa igitur de pluribus præteriens, quæ relatione fidelium vera esse comprobaui, ac nondum intercepit obliuio, pau-

ca de pluribus posterorum memoriæ tradere curabo. Et ne longior epistolaris schedula tædiosa fiat, propositum opus aggrediar.

Cap. I. Petrus nobilis Aruernus.

EX illustrium igitur prosapia Aruernorum prouinciæ, è territorio Langeacensi Domnus Petrus, vir venerabilis vitæ, ac summæ sanctitatis extitit oriundus. Sagaci siquidem parentum religiosorum cura educatus, ac liberalibus studiis ceu quodam diuino præsagio, & Dei dispositione ab infantia mancipatus, pueriles annos simpliciter, & astutè transegit. De stirpe verò eius plurimi extitisse feruntur, quorum vitam Deus per miracula sæpissimè declarauit. Reuera enim cùm essent genere clari, & rebus locupletes, inter cateruas nobilium tanta honorificentia afficiebantur, quantò magis ad æternam, quàm transitoriam felicitatem aspirabant. Et quia generatio rectorum benedicetur, iste velut sidus clarissimum inter minora astra refulgens, lineam generis sui sanctitatis lampade mirabiliter decorauit. Ab ipso enim iuuentutis primordio mundi illecebras deuitauit, lasciuiam fugit, quam solet illa ætas amplecti: & in Ecclesiis nunc parentibus comitatus, nunc solus pernoctando in vigiliis, & obsecrationibus, seipsum hostiam viuam, Deo placentem offerens, quibus poterat impensis templum Spiritus sancti ædificauit. Flagrabat eius intentio cœlestis patriæ accensa desiderio, & iam cum Apostolo conuersatio eius in cælis erat. Specie tenus mundo deseruiens, irreflexa mente deserta cum Ioanne Baptista petebat, cupiens carnis voluptates veluti pabula mortis euincere, & blandimenta mundi transitoria pro æternis deliciis mutare.

Virtutibus crescit.

Tempore igitur iuuentutis transacto, cùm bona indoles hunc Dei virum ad maiora virtutum opera prouocaret, cœpit in eo virile robur excrescere, & animi virtutem amplecti, sæpiùs illud Euangelij euoluens secum: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et alibi: *Si vis esse perfectus, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me.* Erat autem prudens in moribus, verax in verbo, in omni bonitate & sanctitate conspicuus. Itavt cùm in dicto oppido

Luc. 14.

Matth. 19

plurimis esset refertus virtutum insignibus, & Dominus etiam in præsenti seculo iis, qui eum sequuntur, centuplum vt plurimùm retribuat, in futuro autem vitam æternam, ad Archisacerdotium maximo Clericorum, & laïcorum assensu sublimatus fuerit.

Fit Archipresbyter Langeacensis.

Hunc verò dignitatis apicem adeptus, quàm piè, quàm sobriè, quàm iustè vixerit, supra nos est dicere. Nam sanctimoniæ, ac castitatis ita diligens amator etiam anteà fuerat, vt oculos suos omnimodè à vanitate auerteret, ne mors per fenestras illas haberet ingressum. Pedes à lapsu, actiones ab omni casu, quantum gratia Dei opitulante poterat, custodire satagebat. Curam quoque subditorum sibi pastorali vigilantia gerebat; & tanquam spiritualis pater tam animæ, quàm corporis dape quosque reficiebat ad posse, non immemor verbi Domini ad Petrum. *Pasce oues meas*. Hic est, IESV bone, tuus non surdus auditor, qui cùm temporalium flore posset lætari, maluit æternam iucunditatem momentaneis laboribus lucrari, quàm causam flendi in perpetuum sibi comparare. Quid dicam, quòd os eius semper Deo colloquebatur in psalmis; etiam in terra Angelicam vitam degens: psallebat spiritu, psallebat & mente. Si enim quoquam iter habuisset, erat ei mos, quòd primus ambularet, ac neminem præstolaretur, vt psalmodiam nusquam interpolaret.

Prædicat verbum Dei.

Ioan. 21.

Iter agendo psallebat.

Quemadmodum autem mundum aspernaretur non solùm ex dictis, sed multò magis ex factis eius assiduis datur scire, quibus perniciem mundi penitus ostendebat: & omnes ad Christum trahere gliscens, longa exhortatione creberrimè breuitatem huius vitæ arguens, sic dicebat: Vita nostra quamuis mille tendatur annis, ad extremum tamen ætatis diem venimus. Cùm ergo hora vltima venerit, quid proderit continuatæ voluptatis fructus, quæ statim vt cessauerit, videbitur non fuisse? Quid diuiti apud inferos ardenti quotidianæ, deliciæ, byssus, & purpura prosunt? Omnis in hoc mundo fides est sicut arundo, quam vanæ gloriæ ventus iactat, & fluuius tribulationum labefactat. Sunt hîc plurima mala bonis mista impari mensura humanæ condi-

Exhortationis sermo S. Patris.

» tionis. Si fortè mundus iste vsque in finem prospera dare
» vellet, mors tamen interueniens cuncta auferret. Cadauer
» nostrum in morte suscipiet humus: Et, nisi caueritis, petet
» impia tartara funus. Erigamus mentes ad superna: & som-
» no animæ excusso, cum Prophetarum maximo vigilanter
Psal. 41. » canamus: *Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi ca-*
» *ro mea*. Spernite, Carissimi, breuem vitam, & longam acqui-
» rite, & pro labore breui æui perpetis requiem præparate:
» bona enim quæ diligitis, diu retinere nequitis Cur non di-
ligitis, vbi in perpetuum vos fore beatos scitis? His & eius-
modi assertionibus venerabilis Dei Sacerdos mundana, &
superstitiosa relinquere populum excitabat.

Postquàm verò Dominus omnipotens mirificare voluit sanctûm suum, miraculorum quoque insignibus vita eius cœpit mundo manifestius declarari, tametsi eo nolente, vt qui omnes virtutes suas occulere mallet, quàm in lucem edere. Accidit autem vt Casense monasterium aliquandiu sub eius cura fuerit: cuius loci Sanctimoniales, quæ tunc temporis ibidem satis religiosè commanebant, diligenter, & zelo Dei obseruabat, vt nusquam longiùs à monasterio prorreperent, absque suo fidelissimo comitatu. Dum igitur cum quibusdam illarum apud Daletum pro quodam vrgenti negotio esset profectus, & Dominus famulum suum miraculorum gloria insignem mundo apertiùs voluisset manifestari, contigit ipsum ex more quotidiano Missam celebrare. Quo audito cœca mulier, quæ ibidem à multis annis lumen amiserat, quantò citiùs ad monasterium cucurrit, & à ministro altaris aquam de manibus illius sancti hominis post consecrationem Corporis & sanguinis IESV Christi defluentem sibi dari secretò, & quasi furtim, rogauit, quam vt accepit, & oculos inde lauit, statim lumen oculorum ac mentis recepit, & se recepisse exclamauit. Quod vbi vir sanctus comperit, & si se ob hoc manifestari doluit, tamen quia Deus meritis, vt credimus, ipsius hoc effici voluit, non in gloriam est elatus mundi huius, sed secum pauperi mulierculæ congratulabatur, dicens non suis meritis, sed Dei virtuti id esse tribuendum. Et ita Dominus, qui merita seruo-

Regit monaster. Casense, Gallicè, *des Chases*.

Daletum, seu Aletum monasterium à Casensi dependens.

Quotidie Missam celebrat.

Cœcam mulierem illuminat.

tum suorum longè, latéque dignanter aperit, in hoc famulo suo iam adimpleuit quod suis fidelibus promiserat, dicens: *Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet.* Hoc siquidem primum quod publicè gestum est de Beato viro miraculum nobis in notitiam venit: nam anteà pro certo scimus Dominum plurima ipsius sanctitatis indicia secretò ostendisse. Verùm de illis scribere omitto, quæ latere ipse maluit: Illa tantùm perstringam breuiter, quæ certis multorum testimoniis occultari nequiuerunt. Nam si tantarum ipsius virtutum signa aut ariditas nostri sermonis possit excolere, aut memoria retinere, priùs habere poterit terminum lux hodierna, quàm pagina. *Ioan. 14.*

CAP. III.

A supradicto igitur monasterio quantocyùs peracto negotio digressus, quasi ob verecundiam miraculi ad Casense tanquam fugitiuus cum eisdem Sanctimonialibus contubernium repedauit. Contigit autem alio quodam tempore, quòd cum Abbatissa præfati monasterij, & cum quibusdam aliis more solito equitaret, vt trituram messium in quadam earundem sanctarum feminarum villa videret. Cúmque ibidem nox imminens eos occupasset, ac remanere coëgisset, tandem dum omnes ire cubitum festinarent, vir Dei Petrus vt liberiùs orationi vacaret, & etiam nocuos noctis vermes deuitaret, super plaustrum, quod casu prope ostium fœno oneratum erat, sibi cubile parari curauit, quod extemplò accuratè, & diligenter à cubiculariis apparatum est. Dum verò ibi lucubraret, & in psalmis meditaretur, ecce nequissimus spiritus, qui semper quieti bonorum inuidet, quamdam mulierem de sociabus ipsius Sanctimonialis venerio furore stimulatam, in sanctum Dei excitauit, quę ad lectum eius furtim per tenebras accessit, & vt secum cubaret nocte illa rogare cœpit. Cui ille: Recede à me femina nequam, fomes peccati, vade quietum, & signa cor tuum, quia diabolus hoc incipere, & loqui, imò facere te exhortatur. Cùm itaque illa instaret, nec vllatenus abscedere vellet, vir sanctus zelo Dei permotus, terribiliter cœpit ei minari nisi ab incœpto desisteret, se omnes homines illicò qui propè iacebant inclamaturum; illa verò confusa pudore, & de turpi dolens repulsa vix tandem discessit.

Impudicã mulierem strenuè à se expellit.

Sed aliquandiu commorata, iterum eodem ſpiritu libidinis ſtimulata; immò ipſe ſpiritus nequam per ipſam virum Dei ſecundò aggreditur, atque ad peccandum veluti ſerpens primos homines tentando hortatur, ſed illorum, proh dolor! victor extitit, vnde genus noſtrum perculſum eſt: Hîc verò à ſecundo victus homine, gemebundus ad Tartara detruditur. Vir quippe Domini Petrus ſancto Spiritu roboratus, iterum atque iterum mulierem abſterrebat, & altiores intonando voces attentiùs illi minabatur, vt ſaltem verecundiam hominum vereretur, quæ zelum Dei poſtpoſuerat. O quàm magnus, & immenſus eſt Deus omnipotens! Ecce nempe alter Ioſeph in Ægypto huius mundi poſitus, alter Putipharis ab vxore patitur inſultus, in thalamo pallium relinquit, & cum amictu caſtitatis aufugit, ne veſtem pudicitiæ perdat quantum poteſt obnititur. Secundo itaque femina impudica metu, ac pudore percellitur, & clam per tenebras ad proprium ſtratum regreditur, vbi iterum cœpit æſtuare, & quid ageret anxia meditari. Occurrit illius animo ſancti viri forinſeca pulchritudo membrorum, decor vultus, faciei hilaritas, eloquium dulce, valetudo, & cætera, quorum gratiam bonorum ſingulis Deus pro vt vult confert: quibus porrò non eſt abuſus bonis, quin potiùs Creatoris obſequio ſe totum mancipauit. Sanctimonialis ergo illa femina, quæ potiùs dæmonialis dicenda eſt, tertiò tandem ſanctum virum de inceſtu alloqui meditatur, & ſagaciori artificio, verbíſque excogitatis acerbiſſimos ei dat inſultus. Quare, inquit illa, mihi non præbes aſſenſum? Apparet certè corporis mei pulchritudinem, formæque nitorem, & carnis lenitatem te penitùs ignorare, & ſi perſpexeris qualia, quámque iucunda ſunt hæc, nullatenus renues: valent ſiquidem quæ apparent, ſed magis latentia. Cúmque hæc & ſimilia proſequeretur, vir ſanctus ait ad Monacham: Poſtquàm video quòd aliter non deſiſtes, nec reſipiſces, Deum omnipotentem imploro, vt manifeſta in hac nocte animaduerſione pro hoc ſcelere mulcteris. Me autem ſcias omni remoto ambiguo neque corpus, neque animam ſorde luxuriæ vſquequaque polluturum. Tum verò tertiò confuſa, ac lacrymis furibunda diſceſſit, & grabato

Petrus ob ſingularem caſtitatem Ioſepho comparatur.

grabato quodam, ac si exanimis esset, & fessa vexatione diuturnæ stimulationis, prosternitur.

Ecce autem ex improuiso quidam maximus bufo, quem vulgò rubetam dicunt; vel idem spiritus, qui eam interiùs veneno nequitiæ in virum Dei inflammauerat specie bufonis immanissimi, veluti crepidæ nocturnalis turgidi, ipsam ibi cubantem per tibiam arripuit, dentibúsque acutissimis exteriùs turgidam repentissimè reddidit, & cum toxicatis luminibus dentes acutissimos per carnem, & neruos ad os vsque transfixit. Quod ei sine dubio contigit, ne oratio viri sancti quassaretur, vt sagaciùs intuenti liquidò claret. Dixerat enim: vt manifesta in hac nocte animaduersione pro hoc scelere mulcteris. Voluit nempe Dominus & votum sui serui perficere, & ne æterno plecteretur exterminio, temporali verbere eam punire. Tum verò dolore torquetur intolerabili, & ad cælum horrendos intonat clamores. Accurrunt cubiculariæ, & famuli, festinat omnis familia, monstrum aspiciunt horribile, visóque conterriti fugiunt. Hærebat quippe vastissimo hiatu tibiæ, pedibus desuper calcitrabat, cute nigerrima turgebat, ardentibúsque flammabatur oculis. Itur tandem ad Dominum Petrum, nunciatúrque quod Monacha talis tam terribilem patiatur pestem, vt illi citissimè subueniat; eámque ipsum de tali re attentiùs exorare. Porrò vir sanctus hoc perpendens Dei fore pro eius flagitio manifestissimam vindictam, vsque dum manè foret eam visere se nolle asseruit. Tota igitur nocte insecuta nec bufo illam deseruit, nec aliquis eum inde remouere potuit. Virus occupat artus, horrendo femina plectitur incendio. Et tandem facto manè amicus Dei Petrus ad eam accessit, quam per spiritum adhuc torqueri nouit. Vidénsque illam tam horribili puniri tormento, compassus est miserrimæ mulieri; & vt duo in illa impleret pietatis opera, miseratus est salute egentem, & consolatus est miseram grauissimè languentem. Nam accedens signum Crucis super locum morbi imposuit, statímque virulentum reptile membrum reliquit, quo ablato tumor omnis ita abscessit, vt nulla turgiditatis indicia in eius carne apparerent.

Impudica mulier punitur.

Signo Crucis mulierem à bufone correptam liberat.

O felix mercimonium caritatis, quo virus vipereum adimitur, salus animæ tribuitur, reatúsque præteriti noxa diluitur! Iam etenim videmus quòd Paulus de quibusdam dixerat: *Vbi abundauit iniquitas, superabundauit & gratia.* (*Rom. 5.*) Hoc viso terrentur qui aderant, Petri sanctitas innotescit, confunditur illa pudore, quòd sanctum hominem de tali interpellârat turpitudine, & de præterito pœnituit, cauítque de futuro.

CAP. IV.

Peracto itaque ad quod ierant negotio, ad Casense cœnobium illicò regressi sunt. Vbi vir Dei Petrus ieiuniis, & obsecrationibus vacans, sæpe Dominum supplicat, vt, à quo procedit omne datum optimum, locum ostendat sibi aptissimum, vbi relicto actu secularium, diuinum liber exequatur negocium. Votum huius Patris & desiderium Deus cernens auditor humilium, cuius oculum nullum latet abditum, locum monstrat illi idoneum per Apostoli Petri spiritum, antiquitus Dei Genitrici deditum, tunc temporis indigentissimum, Piperaci dicunt vocabulum, quem Sacerdos habens coniugium tenebat, sed incultissimum. Petrus petræ fretus oraculo, lætificatus præsenti indicio, suo relicto Archipresbyterio, Præsulis * Durani functus consilio, assumpto habitu Canonico, oneréque mundi deposito Deo militaturus perpetuò, suffultus fratrum gemino solatio, Vigiliarum Natali Dominico Piperacum venit solemni gaudio, anno Domini millesimo supra sexagesimum secundo.

Piperacum sibi diuinitùs præmõstratum incolit, in Episcopatu S. Flori.
** seu Durandi.*
Petrus fit Canonicus Regul. an. 1062.

Præfatus verò præsul Duranus, vir sanctissimus, audiens à vicinis Primatibus Petro, & sociis eius gratis Ecclesias dari, easdem, & plures alias eis communi Claromontensium Canonicorum Capitulo liberalissimè concessit. Deus autem suorum fidelium messem augmentare volens, numerum supradictum visitans, in vnum plures adunauit ei Regularium, qui sequantur victum Apostolicum, secundum edictum Augustinicum, nihil habentes in hoc mundo proprium. Multorum fratrum conglobato cuneo, exiguo manens in tugurio, dum arctantur frigore niueo, ignis flagrans accensus plus nimio, domicilij hæret fastigio. Quem vir sanctus viso periculo suis extinxit precibus illicò. O quan-

Vitam cũ sociis instituit secundùm Regulã Beati Augustini

tum fidei beneficium, quæ tantum compressit incendium! Dum putat fratrum perdere collegium, deest oblatum ardendi auxilium. Quantum apud hunc premere incendia, qui cæcorum mox accendit lumina? Aut quid est depellere flammulas, qui dæmoniacas profugat insidias? *Incendium extinguit.*

Sed addatur pagina, nec enim deerunt Sacerdotis miracula. Dum enim longè latéque languentium splendescerent signa, iam ex inopinatis partibus ad eum turbæ cœperunt concurrere, eùmque immensa turba perurgere. Eximius autem vir Dei exultans de mirabilibus, quæ sedulè operabatur Dominus IESVS Christus, cœpit animo complere quod sibi fuerat diuino reuelatum oraculo. Parat enim templum Dei Genitricis titulo consecratum erigere officiosissimo studio, vbi pastor oues sibi commissas alat Domino, dæmoniaco ereptas excidio. Sicut ergo semper humani generis aduersarius suam non desistit ostendere nocendi potentiam, tunc ex aduerso saxum immanissimum de vicino monte ruptum repentissimê super nouellum ædificium facit ruere, comminans paratum præcipitium, nisi vir Dei illi fuisset obstaculum. Videns equidem sacerdos pius rupem contra ædificium terrificè venientem, eleuata manu munimentum Crucis Dominicæ illi opposuit, moléśque illa statim terræ defixa ita parendo substitit, vt virtute diuina videretur depressa. Proinde socij, affinésque videntes Dei mira opera, Christum, qui in Sanctis suis voluntatem suam mirificat, glorificauerunt: quippe qui sicut Petro Apostolo suo mare strauit, sic Petro Sacerdoti suo petram grauissimam immobilem reddidit. *Ecclesiam monasterij sui dicat Virgini Deiparæ.* *Domum ab irruente in eam rupe seruat.*

Euoluto autem multorum dierum curriculo Guidonem, vnum ex primitiuis sociis suis, in loco, Villa supra Motam * nominato, quò eum miserat, grauissima paralysi in vitæ discrimen redactum esse admonetur. Haud mora, illum visitat, vt, si fieri possit, Piperacum deducat. At dum ei gressum parat, ita captus omni sensu est, vt vita penè priuatus videretur. Compassus itaque Pater sanctissimus filio paralytico, multisque obstrictus lacrymis, eum, vt fertur, propriis detergendo manibus saluti extemplò restituit. Quo ** vulgò, Sainct Saturnin de la Motte.* *Sanat Guidonem paralyticum.*

viso venerabilissimus Dei Sacerdos, non in humanum elatus est fauorem, sed bonitatem Dei in suo opere esse intellexit. O virum per omnia sanctissimum! qui cùm in mundo nihil habeat proprium, fulget tamen in omnibus dote virtutum.

Briuatam (*Brioude*) venit ad sepulchrũ S. Iuliani. * *vulgò*, vieille Brioude.

Signo crucis naufragantes ab imminentissimo periculo liberat.

Sub eodem fere tempore accidit, eum in vicum, cui nomen Briuata, Beatissimi Iuliani Martyris visendi studio proficisci. Cùm autem vetulam Briuatam * deuenisset, vndique ad eum cœpit populus affluere, & verbis ac lacrymis ab eo efflagitare, vt virtutem eius, quam præscierant, agnoscerent in liberatione cuiusdam nauis, quam oneratam hominibus in proximo flumine iam mergi, jámque aduerso flante vento periclitari videbant. Tunc vir piissimus fletibus, precibúsque populi supplicantis victus terræ prosternitur, vberes fundit lacrymas, geminat alta suspiria, Dominum supplicat humillimè pro naufragantibus; & tandem manu eleuata, signóque Crucis facto super nauim, verbi præcipit imperio, vt iniquus prædo, qui eam intus vexabat, discederet, Christíque famulos, quos impiè necare gliscebat, desereret. Ad viri sancti orationem, & imperium, inuidorum inuidissimus parens inuitus aufugit, vt signum nimij fœtoris ab eo in naui excitati indicauit. Sicque naufragij periculo erepti, gratias egerunt Deo miraculo ostenso.

Curam gerit alendorum pauperum.

* procliuis.

Obiit die festo Natiuitatis beatiss. V. M.

Per idem verò tempus vir Dei per omnia insignis, omnibúsque virtutibus adornatus, & in verbo Dei simplicitatem Apostolicam obseruans, verè sacerdos, & hostia Dei, cùm se vbique sollicitum circa alendorum pauperum negotium semper ostendisset, etiam tunc temporis dudum susceptum opus explere contendebat. Cùm jam ætas ad perfectam senectutem procliua * dependeret, ampliatis omnibus suis tam locis, quàm sociis, extremum diem sortitus est. Bonorum enim omnium perfectissimus remunerator Dominus gloriosissimum famulum suum laboriosa corporis mole diutiùs grauari non sustinuit. Et similiter vt merito meritum misericordiæ Mater, cui tota mente famulatum ipse fideliter præbuerat, provt dignus erat, compensaret, Natiuitatis suæ die non dicam mori, sed cœlis nasci voluit, relictis imis. Cúmque

ægritudine cogente corpus eius super ſtramentum diſcipuli deponerent, vt ex iuſſu ſancti viri terra proxima terræ poneretur, pſalmodiam, hymnoſque decantans, in Deique amore & laudibus perſeuerans, ſexto Idus Septembris incontaminatum cælo ſpiritum reddidit.

Qui autem ad exequias eius perficiendas venerant, videntes glorificati corporis gloriam, carnmque cinere, & cilicio ſemper anteà obtectam, ita ſplendentem, & ad modum vitri puriſſimam, reſurrectionis quoddam decus jam proferre crediderunt. Accedentéſque vicini Sacerdotes, & Clerici, vulgúſque permiſtum, odorémque ab eo procedentem ſuper balſamum, & cinnamomum redolentem ſentientes, jam virum Apoſtolicum, & Deo digniſſimè aſſociandum acclamabant. Occurrunt huic liberaliſſimæ animę omnium cæleſtium conſortia agminum, THEOTOCO reuerentiſſimæ conſociata, conciuémque ſuum paradiſo reddunt, in ſinu Abrahæ perenniter quieſcentem; vbi gloriatur multipliciter laureatus, præſtante Domino noſtro IESV Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Eius corpus cinere licet ac cilicio coopertũ, miro ſplendore cõſpicuum apparet, ſuauiſſimúmque ſpirat odorem.

Petrus poſt carnis obitum, vt præſens ſit *iudicium, maiora dat miracula per Domini ſuffragia. Vbi enim tanti Patroni exceſſum diſcipuli deflent, & de eius migratione dolent, conſolatione ſolita carentes, inter ſuſpiria, gemitúſque mœrentium Berlanus quidam à primo ſtatu conuerſionis coquinæ deditus officio, deſtitutus viribus ſuis, areſactáque manu accedens, ſic inter ceteros aiens lamentabatur: Quis, Pater ſanctiſſime, gregem commiſſum conſolabitur, quiſve nobis ſic caritatiuè verbi beneficia impendet? Inter huius ſeculi frementes ſiluas, lupi ſubditos deuorabunt. Et quis nos à morſibus eorum conſeruabit? Quis, inquam, ampliùs me pauperrimum viribus deſtitutum corriget, & fouebit? Tu ergo Pater Cariſſime, miſerrimum conſolare, dolentem aſpice, ægrum conſolida, lacrymantem ſuſcipe, egentem miſericordia tua adiuua; tibi ſupplicantem ſeruum officio tuo, dum vita comes fuit, deditum in ſe, & nunquam à te diſceſſurum ſolita pietate intuere.

*indicium. Miraculis poſt mortem claret

Hæc & alia multa dicens flebat, & anxius anhelabat, erigens manum ſuper tumulum totaliter aridam, ſuffultúſque ſuper tantum Patronum lacrymis precibuſque perſeuerabat. Haud mora, ita ſanum ſe ſentiit, ac ſi nullius ægritudinis languore fuiſſet detentus. Et ſic orando, gemendóque triſtis adueniens, lætus abſceſſit.

Berlani manus arida reſtituitur.

Tempore etiam quo DVRANVS Epiſcopus Aruernenſis regebat Eccleſiam, ROBERTVS Comes audiens famam, ſanctitatémque perfectiſſimi viri, quemdam villicum ſuum Briuatenſem, nomine Filiolum, febre diuturna vexatum, nullum ob nimiam ægritudinem percipientem cibum, cum cera quatuor ſolidis empta ad tumulum eius in hæc verba miſit: Excellentiſſimi Sacerdotis Petri feſtinanter adi Sarcophagum, rogans eum vt ob mei ſolitam amicitiam tibi ſoſpitatis fructum impendat. Audito venerabilis Comitis iuſſu, ſeruus parat iter arripere; tandémque per deuexa, & concaua feſſus, & viribus deſtitutus ante Beati tumulum viri paululùm quieſcens, talibus eum allocutus eſt verbis: Tibi, Pater ſanctiſſime, me per omnia ſibi ſubditum Conſul Robertus peracto tempore, modernæque dilectioni obnixè copulatus, febre longinqua maceratum, & niſi citiſſimè ſubuenias morti connexum mittit, vt ſanctitate tua miſeriæ meæ, oppreſſioníque ſubuenias, recordatúſque antiquæ dilectionis, nece fugata vel dilata, ſaluti reſtituas. Vix verba finierat, cùm incolumitatem ſentiit; domum ſoſpes reuertitur, familia congratulatur, Conſul de impenſo beneficio lætatur, multiplicíſque populi per aures ſanctitatis eius fama ab eo vſquequaque pronunciatur. Hæc ſunt illius opera, qui puerum paſtorem Prophetam fecit egregium, qui cùm virtutibus cuiuſlibet animum repleuerit, ardentem, incendentémque per omnia facit.

Villicus febribus laborans curatur.

Anicienſis quidam Clericus Bertrandus, cognomine Bos, qui cùm vir Dei præſenti vita frueretur, Eccleſiam beati Boniti tribuerat, quartana febre diutiſſimè ſtimulatus, adeò vt nec corpus erigere, nec ſuſtinere præualeret, cognita multorum à polyandro eius redeuntium ſoſpitate, in grabato proprio manens, nuncium direxit Piperacum, vt qui

Bertrandus Clericus quartana febre languens ſanatur.

præſentes aderant, exiguum de vino, quo Sacerdotis tumulus ſuperfundebatur, mitterent. Vt autem à miſſo relatore vinum optatum accepit, & guſtauit, ſanitatem integerrimam illicò ſentiit. Et ſic virtus progreſſa de tumulo vbique magnificabatur à populo. Et licet huius viri ſanctiſſimi naturæ debito mors extinxit corpuſculum, fulgent tamen viuentis membra polyandro.

Mirabilis liquor à ſepulchro S. Petri emanat.

Inter tot miracula vnum erat celebre, & continuum: quod ad ſanctiſſimi corporis tumulum fons aſſidui redundans ſudoris, in tantum continuatum ſumeret augmentum, vt riuus] vtrinque circumfuſa aquæ abundantia madida quaſi lacuna redderet. Ad hoc vndique auditum prodigium copioſa defluens multitudo languentium, manibus ſuis ſancto liquore madefactis * tangentes, à quacumque debilitate tenerentur, ſoſpites repentiſſimè regrediuntur. Ibi enim virtus diuina ſic affluenter exuberat, vt nullus abſque ſalutis auxilio redeat.

* *videtur ſubſtituendũ ſe, vel ſua corpora.*

Finis vitæ S. Petri.

QVÆ SEQVVNTVR EX TERRARIO S. PETRI Piperacenſis excerpta ſunt. *Fol. 23. b.*

QVONIAM *ad multorum audientiam congruum eſt peruenire, qualiter, & * quibus Domnus noſter Petrus in primo Piperacenſium Eccleſiam habuerit, quibúſque donis ipſam Eccleſiam Deus ob Genitricis ſuæ amorem, & ſancti viri religionem poſtmodùm ditauerit; ne rei veritas poſteros queat latere, litterarum monumentis mandare prouida deliberatione decreuimus.*

f. * à quibus.

Nouerit itaque præſens ætas, omniúmque ſecutura poſteritas, quia Anno Domini milleſimo ſexageſimo ſecundo, cùm præfatus Dei ſeruus, diuina virtute ſuffultus carnis illecebras deuitaret, & Regulari Canonicorum iugo colla ſubmitteret, vt

Origo ac fundatio Eccleſiæ Piperacen.

diuino cultui tantundem vacaret, non Simoniaca peste pollutus prælibatam accepit Ecclesiam ab ipso DVRANTO venerabili Aruernorum Episcopo, & Augerio eiusdem Ecclesiæ Capellano, & etiam à quibusdam laïcis Principibus, qui in illis temporibus illam ipsam iure hæreditario possidebant, videlicet AVDIGERIO de Taglac, & WILLELMO de Piperaco, & STEPHANO & DALMACIO fratribus eius, & quicquid eorum * feuales in posterum dare voluerint.

* pro Feudales, seu Feodales.

Præterea RAIMVNDVS de Digons, & PONCIVS Caslanus, & PETRVS Rainaldi, quicquid in eadem Ecclesia tenebant Deo, & sanctissimo viro penitus dederunt. Quo in loco dum corpus ieiuniis attenuaret, &, vt mos est talium, vigiliis pernoctaret, fama sanctitatis eius crebrescente, omnes illius loci incolæ ardenti animo dilexerunt, & suis honoribus ampliarunt. Prædictus namque Pontifex cum relatu multorum & discretissimorum eum Dominicæ vineæ non inertem acciperet cultorem, & sarmentorum sterilium verbi Dei gladio mirabilem intelligeret amputatorem, quàmplures Ecclesias communi Capitulo Claromontensium Canonicorum, & maximè in audientia Domini ANSELMI Decani, & WILLELMI Ergino, & Domni RORGVI, & GILI, & RADVLPHI Caslani, imperio suo regendas nutu possessorum attribuit.

Ecclesiæ à Piperacēsi Abbatia pendentes.

Hæc autem sunt nomina earum, Ecclesia sancti Vincentij, & Ecclesia sanctæ MARIÆ de Vetula Briuata; Ecclesia sancti Boniti; ambæ Ecclesiæ de Aurato; Ecclesia de Fraghaco; Ecclesia de Alteyraco; Ecclesia de Tauliaco; Ecclesia sancti Petri de Chasellis; Ecclesia sancti Sebastiani de Vallor-seyras; & Ecclesia sancti Marij. Cui largitioni ROBERTVS tunc temporis Comes Aruernensis assensum præbuit, suisque muneribus augmentauit; quia sanctum Dei virum, videlicet Petrum Piperacensis Ecclesiæ Præpositum medullitus diligebat, & arcana sua præcipuè reserabat. Sententiam igitur Ecclesiarum, & donum earum, si ausu temerario quis improbare præsumpserit, à Corpore Christi, & Ecclesiæ segregatus cum Dathan, & Abiron in locum inferiorem perpetuò demergatur.

CHRO-

CHRONICON
S. PETRI VIVI SENONENSIS,
Ord. Sancti Benedicti.

Auctore CLARIO *primùm Floriacensis, deinde eiusdem Cœnobij S. Petri Monacho.*

ANNO ab Incarnatione Domini quadringentesimo quadragesimo sexto, Pontificatus Domni Leonis Magni Papæ anno secundo, Clodio primus Rex Franciæ regnauit annis viginti, post quem regnauit Childericus filius Merouei, expulso Egidio Duce Romanorum de regno, atque interfecto.

Anno ab incarnatione Domini quadringentesimo sexagesimo sexto, cœpit regnare Chilpericus *, & regnauit viginti quatuor annis, qui genuit filium Clodoueum in primis gentilem. Qui decimo quinto anno Regni sui à Beato Remigio Remensi Archiepiscopo baptizatus est. Qui adhuc paganus genuit de concubina filium nomine Theodericum, qui regnauit post eum viginti quatuor annis.

* Childericus.

Anno DIII Clodoueus baptizatur à sancto Remigio Remensi Archiepiscopo, & quatuor filij eius, Theodericus, videlicet, quem de concubina genuit, & Clodomiris, Childebertus, & Clotharius, quos ex Chrochilde Christianissima Regina habuit, quíque post eum regnauerunt. Fuit quoque præfato Regi & Reginæ filia nomine Techilda * quæ baptizata vouit Deo virginitatem & tenuit septuaginta quinque annis viuens. Quæ adhuc viuente patre, adiuuantibus matre & fratribus cœpit ædificare ad orientalem plagam vrbis Senonicæ Cœnobium in honore Apostolorum Petri & Pauli. Regebat tunc sedem Apostolicam Hormisda Papa, Archipræsulatum Senonicæ Ecclesiæ Beatus Hera-

Clodoueus Rex à S. Remigio baptizatur.

* al. Theodechildis.

Fundatio Monasterij S. Petri Viui Senonensis.

clius, Remensem Ecclesiam supradictus Beatus Remigius iam senex.

[illegible] às [illegible] en- [illegible] tesimo quadragesimo tertio.

* DLIX. obiit sanctus Benedictus, & in monte Cassino per centum quinquaginta vnum annos iacuit, & pòst corpus eius in Gallias translatum est anno sexcentesimo sexagesimo sub Papa Vitaliano.

Anno DLXXXII. Obiit sanctus Germanus Parisiensis, qui natus est in pago Eduasensi, vico Lausia, & in manso natiuitatis eius non canis, non auis prædam rapere præualet, quæ non statim intereat. In quo loco est Ecclesia in eius honore constructa.

Translatio Corporis S. Benedicti in Galliam.

Anno DCLX. Translatio sancti Patris Benedicti à Monte Cassino in Gallias.

Priuilegium datũ in Synodo Senonensi. Cui subscripsère plures Episcopi.

Anno DCLXXV. transiit ad Christum sanctus EMMO Senonum Archiepiscopus, sepultúsque est in Basilica beati Petri Viui. Hic Priuilegium libertatis, vnà cum Comprouincialibus Episcopis, monachis sancti Petri synodaliter fecit temporibus Clotharij Regis, & Baltechildis matris eius. In quo Conuentu fuerunt Antistites gloriosi, sanctus AVDOENVS Archiepiscopus Rothomagensis, & S. Faro Episcopus Meldensis, Sanctúsque ELIGIVS Nouiomensis Episcopus, & S. AMANDVS Tregetensium Episcopus, cum aliis triginta Episcopis. Florebat tempore illo in eodem Cœnobio vir venerabilis Aigilenus Abbas in sancta religione feruens: & Cœnobium illud singulare in his regionibus erat sanctitate & religione.

Anno DCLXXVIII. Pipinus Auster Maior domus Regiæ principatum Francorum suscepit. Huius temporibus sanctus VVLFRANNVS Senonum Archiepiscopus, relicto Episcopatu, ordinatóque in eius loco Donno GERICO, viro clarissimo, auunculo Beati EBBONIS eximij Confessoris, quíque ei in Episcopatu successit; Fontanellam monasterium petiit, ibique Monachus effectus Frisiam prædicauit.

Anno DCCX. Obiit Childebertus Rex Francorum.

Anno DCCXII. Obiit Pipinus senior, & filius eius Carolus Martellus Princeps factus est.

Anno DCCXV. Obiit Dagobertus Rex iunior decimo

quarto Kalendas Februarij, qui regnauit in Francia annis quinque. Secundo anno post mortem eius pugnauit primùm Carolus Martellus contra Radbodum ad Coloniam, regnante Theoderico filio supra dicti Dagoberti iunioris. Temporibus istius Dagoberti refulsit sanctus EBBO Archiepiscopus, miraculis & nobilitate clarus. Fuit autem ex Castro Tornodorensi natus, & eiusdem pagi Comes & dominus, à parentibus tamen diuina prouidente clementia litteris ad imbuendum traditus, quibus, dante Deo, sodales omnes quos in scholis habebat superauit, & sapientia & eloquentia præcessit: Vbi autem parentibus orbatus est, ad regimen castri & pagi quod sibi hæreditario iure competebat adclamatus, latenter fugit, & in monasterio sancti Petri viui sub Abbatis imperio Deo militauit. In processu verò temporum mortuo ipsius loci Abbate, Abbas factus est. Posteà autem obeunte Gerico Archiepiscopo auunculo suo, totius cleri & populi adclamatione, & consensu Regis, in pontificali sede sanctæ MARIÆ sanctíque Stephani Prothomartyris locatus, claruit signis & virtutibus. Huius in tempore gens Wandalorum Galliam vestare cœpit, Ecclesiæ sunt destructæ, monasteria subuersa, captæ vrbes, desolatæ domus, diruta castra, strages hominum factæ; per totam Galliam Vvandalis ferro & flammis proterentibus omnia. Peruenientésque Senonas ciuitatem cœperunt eam iaculis & machinis infestare. Quod cernens sanctus Ebbo pro ouibus sibi commissis se dedit periculo, exiénsque de ciuitate cum suis, fretus diuina virtute fugauit eos ab vrbis obsidione. Tantus autem timor illos inuasit, vt penitus se * de vita viuere desperarent, nisi fugæ præsidium expetissent. Illísque fugientibus persecutus est eos vsque dum expellerentur de finibus nostris, cæsa multitudine eorum. Námque obcœcati per meritum sancti Præsulis conuersíque in seipsis maximam partem de suis occiderunt, & qui euaserunt cum confusione pauci ad sua redierunt. Sícque Deus omnipotens liberauit populum vrbis à persecutione Vvandalorum per meritum sancti Ebbonis.

S. Ebbonis gesta cōpendio narrantur.

f. * deinceps.

Post hæc vir Dei Ebbo soli Deo placere cupiens, eremiticam vitam diligens, cœpit solus habitare in loco qui ap-

pellatur Arcea, vbi sunt duæ Ecclesiæ, vna in honore sanctæ MARIÆ, altera sancti Michaelis. Ibique diebus ac noctibus Christo seruiens, mundo extitit ammirabilis. Sæpe autem rediens ad ciuitatem illuminabat populum sibi commissum verbo & virtutibus. Claruit autem idem non solùm diuina eloquentia, sed etiam miraculis, quæ non sunt per negligentiam scripta. Ea verò quæ fuerunt scripta perierunt sub persecutione Paganorum. Reddidit enim cœcis visum, surdis auditum, gressum claudis, loquelam mutis, omnibúsque ad se venientibus opem leuaminis cum alacritate conferre non distulit.

Chrodolinus Abbas S Petri Viui.

Præerat tunc temporis cœnobio beati Petri CHRODOLINVS Abbas, vir religione inclytus, & sanctitatis opinione famosus. Quo tempore vir sanctissimus Christi Martyr PATERNVS à partibus Oceani veniens, diuina ammonitione, sicut in eius passione legitur, in Cœnobio Beati Petri sub Abbatis imperio Christo militauit.

S. Paternus Monachus & Martyr.

In illis diebus donna INGOARA Deo sacrata, soror S. Ebbonis fecit testamentum de hæreditate sua Beato Petro, quæ cumiacet in Pago Tornodorensi, donno Chrodolino tunc Abbate. Defuncto autem Chrodolino, successit ei VIRAIBODVS cuius in tempore alia soror B Ebbonis Leoteria, & Mummia similiter Deo sacrata, dederunt cunctam hæreditatem suam Beato Petro, viuente adhuc & confirmante Beato Ebbone fratre suo. Iacent istæ duæ sorores in cœnobio beati Petri, in oratorio sanctæ MARIÆ. Vbi & ipse sanctus Ebbo consepultus, innumerabilibus post mortem claruit virtutibus.

Viraibodus Abbas S. Petri.

S Vulfrannus obit.

Anno DCCXLI. Obiit sanctus VVLFRANNVS in Cœnobio Fontanella, per quem conuersa est ad Christum Frisia. Obiit & Carolus Martellus, sepultúsque est in Ecclesia S. Dionysij Parisius. Hic res Ecclesiarum propter assiduitatem bellorum laïcis tradidit. Quo mortuo Carlomannus & Pipinus filij regnum suscipiunt.

Pipinus Rex inunctus. Obit S. Ebbo.

Anno DCCL. Pipinus in Regem est electus, & Childericus, qui de stirpe Clodouei Regis remanserat, tonsoratus. Hîc deficit progenies Clodouei Regis. Et sanctus Ebbo obiit.

Anno DCCLXVIII. Pipinus Rex obiit; & filij eius Carolus, qui dicitur Imperator Magnus, & Carlomannus eliguntur in Regno. Carolus Magnus.

Anno septing. sexagesimo nono Carlomannus obiit.

Anno DCCCIV. Obiit Alcuinus Philosophus Abbas S. Martini Turonensis. Sub tempore Karoli Magni fuit Rambertus Senonensis Archiepiscopus, cuius tempore fuit Abbas S. Petri Domnus Bertemarius Defuncto Ramberto eligitur Magnus in Archiepiscopum. Iste ædificauit Ecclesiam in honore Saluatoris super terram sancti Petri, vbi Canonicorum sepulturam instituens seipsum ibi sepelire fecit. Tempore eius dedit Karolus Magnus sancto Stephano Villas & prædia, & ornamenta varia; insuper Reliquias Sanctorum pretiosissimas. Alcuinus moritur. Rãbertus, & Magnus Archiepiscopi Senon. Bertemarius Abbas S. Petri. *Chronic. S. Marian.*

Anno DCCCIX. decimo septimo Kalendas Augusti, secundâ feriâ, incipiente horâ diei quintâ, eclypsis in sole apparuit, luna vigesima nona, indictione secunda.

Anno DCCCXIV. Obiit Carolus Magnus, & HLudouicus filius eius, qui Pius dicitur, Regnum Francorum & Imperium Romanorum suscepit. Cuius in tempore Pagani diffusi sunt in prouincia quæ Pontiuus pagus appellatur. Quod cernens HIEREMIAS Monachus & procurator Cœnobij sancti Richarij, quod est situm in eodem pago, sciénsque & timens multiplicatam esse malitiam in illa regione, consilio accepto cum fratribus, accipiens corpora sanctorum cum pluribus Reliquiis, quas Carolus Magnus illic asportauerat ex multis regionibus ob amorem nepotis sui, qui illic tempore suo præfuit Abbas, detulit eas Senones in Basilicam sanctæ Columbæ, tempore Magni Archiepiscopi. Morante autem Hieremia Monacho, ibi factum est vt dormitionem acciperet domnus Magnus Archiepiscopus. Dei igitur nutu ab omnibus idem Hieremias eligitur Archiepiscopus. Erat enim valde eloquens & studiosus in omni philosophia. Ordinatus autem transtulit Reliquias in Ecclesiam sancti Stephani, quas detulerat de sancto Richario. Obtinuit autem Præcepta imperialia à Ludouico Augusto sanctę matri Ecclesiæ Senonensi de omnibus quæ videbatur habere ipsa Ecclesia, ad munimen & defensionem contra om- *Odorannus ad hunc an.* Hieremias ex Monacho S. Richarij Archiepisc. Senonens.

nes iudiciarias potestates. Insuper addidit ei Rex Abbatiam sanctæ Columbæ, quam antecessores sui nuper perdiderant, vt esset sub tuitione Archiepiscopi Senonicæ vrbis. * Valde enim familiaris erat Regi. Ipse ædificauit Cellam in Aquitania in loco qui dicitur Mauriacus, mutans nomen eius & vocans Nouiacum, in honore sancti Petri, in proprio fundo ipsius S. Petri Senonensis, quam Theodechildis filia Regis Clodouei, & Basolus Comes Aruerniæ ob amorē Dei ad stipendia Monachorum reliquerant. Per deprecationem FRODBERTI Abbatis Cœnobij sancti Petri Senonensis ipsam Cellam construxit, & quòd homines ipsius pagi terras & prædia sancti Petri diriperent, & in proprios vsus retinerent. Instituit autem & Monachos Regulares de Ecclesia sancti Petri Senonensis, qui illic Deo seruirent, quatenus locus ipse prædia & terras, quas adhuc possidebat, ex toto non perderet, & vt ipsa Cella Deo auctore per cuncta tempora sub custodia Frodberti Abbatis & eius successorum esset; & ibi gubernarent villas & Ecclesias quæ coniacent in Aquitania & Aruernia, in Lemouicensi pago, sicut antecessores sui gubernauerunt. Postulauit autem idem Hieremias Archiepiscopus, & Frodbertus Abbas, Ludouico Augusto fieri sibi Priuilegium de eadem Cella, & de omnibus appenditiis quæ adiacent Cœnobio sancti Petri Senonensis, quod & impetrauit. Defuncto autem Frodberto Abbate successit ei ALBERTVS.

** postea tamen ab eodē Ludouico pristinæ libertati & exemptioni fuit restituta rogatu Sulpitij Abbatis anno 835.*

Frodobertus Abbas S. Petri.

Albertus Abbas S. Petri.

Obeunte verò Hieremia Archiepiscopo, septimo Idus Decembris, & sepulto in Basilica sanctæ Columbæ, nutu diuino sanctus ALDRICVS Pontificalem sedem suscepit Abbas sancti Petri Ferrariensis, viuente adhuc Pio HLudouico. Igitur S. Aldricus Cœnobium sancti Remigij, quod erat ante portam ciuitatis, in propria villa eiusdem Cœnobij, quæ vocatur Vallilias*, commutauit. Mortuo igitur Alberto Abbate, successit ei Venerandus ANASTASIVS.

Hieremiæ decedenti successit Aldricus.

Cœnobiū S. Remigij transfert apud Vallilias.

* *Gallicè*, Vareilles.

Anastasius Abbas.

Anno autem vigesimo HLudouici Imperatoris Regni, rebellauit contra eum HLotarius filius eius auferens illi regnum Francorum. Ipso autem anno collecto exercitu copioso valde, HLudouicus pater restituit sibi Regnum

quod illi abstulerat filius. Eodem anno quinto Kalendas Augusti obiit * Hrotlavs matrona nobilis, coniux Mainerii Comitis Senonicæ vrbis, sepultâque est in Basilica Beati Mauritij * apud Vallilias in sua hæreditate: de qua iamdudum testamentum fecerat sancto Remigio. Reliquit autem & Beato Petro maximam partem hæreditatis suæ ob amorem Dei, & donni Mainerij senioris sui, cuius corpus anteà tumulauerat in Basilica Beati Petri in Oratorio sancti Andreæ Apostoli. Ipse verò Comes antequam moreretur dedit Beato Petro facultates magnas, & ornamentum maximum, insuper & Reliquias pretiosissimas. Vertente igitur anno in die Ascensionis Domini fit bellum in Burgundia apud Fontanetum à quatuor filiis ipsius HLudouici, Carolo scilicet & HLotario, HLudouico & Pipino, vbi multus effusus est sanguis. Sanctus igitur Aldricus nondum expleto Cœnobio quod cœperat ædificare inhonore sancti Remigij, migrauit ad Dominum sexto Idus Octobris, mandans sua membra tumulari apud Ferrarias.

* al. Rothildis Comitissa.

* S. Remigij etiam dicta.

Anno DCCCXXIX. Obiit Hieremias Archiepiscopus septimo idus Decembris.

Anno DCCCXXXII. HLudouicus Regnum amisit, & HLotarius recepit. Item HLudouicus recepit.

Anno DCCCXL. actum est bellum inter Carolum Regem & HLotharium apud Fontanetum.

Anno DCCCXLI. Obiit HLudouicus Pius. Sancto autem Aldrico successit in Episcopatu Vvenilo, nobilitate præcipuus, & ingenio acutus, qui perficiens Cœnobium sancti Remigij apud Vvallilias, ditauit illud honoribus & facultatibus multis. Post mortem verò HLudouici anno vno fuit factum bellum quod supradictum est à quatuor filiis ipsius. Ex quibus Carolus, qui appellatur Caluus, regnum Francorum & Imperium Romanorum obtinuit. Lotharius verò partem Franciæ sibi vendicauit, quæ vsque in hodiernum diem ex suo nomine Lotharij regnum appellatur. HLudouicus autem Burgundiam sibi vendicauit, vnctusque est in Regem à Vvenilone Archiepiscopo. Perfecit autem idem Archiepiscopus Basilicam sancti Remigij, apud

Vvenilo in locum Aldrici Archiep. suffectus.

Chronic. S. Mariani ad an. 840.

Vvallilias, & dedicauit eam Kalendis Nouembris deferens illic ipso die corpus Beati Valeriani Martyris, ditans illam opibus magnis, viuente adhuc RAVILAVDO Abbate ipsius Cœnobij. Ecclesiam verò sancti Stephani, quæ erat vetustissima, renouauit idem Vvenilo, pristinóque decori reformauit, quam quarto Idus Decembris dedicauit.

Rauilaudus Abbas S. Remigij.

In illis diebus erat OTRADVS huius vrbis Corepiscopus, vir honestus & per cuncta laudabilis. Illo igitur in tempore reuelauerunt se sancti Christi Martyres Sauinianus, Potentianus, Altinus, Eodaldus, & Serotinus Vveniloni Archiepiscopo & ANASTASIO Abbati. Qui leuantes eos cum magno honore de Ecclesia vbi sepulti erant, transtulerunt eos in basilicam Beati Petri octauo Kalendas Septembris. Post hæc defunctus est Rauilaudus Abbas sancti Remigij decimo secundo Kalendas Ianuarij. Sub ipso tempore Vvenilo Archiepiscopus Ecclesiam sanctæ Columbæ dedicauit in honore sanctæ Crucis decimo primo Kalendas Augusti, & in crastino leuata sunt corpora sanctorum Columbæ & Lupi de tumulis, vbi fuerant primùm sepulti, cum honore maximo ab eodem Archiepiscopo. Defuncto autem Anastasio sancti Petri Abbate, successit ei DIDO. Otradus itaque Corepiscopus defunctus in Basilica Beati Desiderij est sepultus decimo septimo Kalendas Februarij.

Translatio SS. Sauiniani, Potẽtiani, &c. vt infra 847.

Anastasius Abbas S. Petri.

Dido Abbas S. Petri.

Otradus Coẽpiscopus obit.

Anno DCCCXLVII. Octauo Kalendas Septembris translata sunt corpora Sanctorum martyrum Sauiniani, & Potentiani, Eodaldi & Altini, a Vvenilone Archiepiscopo, & auditæ sunt voces angelicæ in cœlo.

Anno DCCCLXV. Vvenilo Archiepiscopus obiit, sepultusque est apud Vallilias quinto nonas Maij in Crypta sanctę Anastasiæ virginis. Huic successit in Episcopatu Donnus EGIL Monachus omni bonitate conspicuus, qui diligens Cœnobium Beati Petri tradidit ad stipendia Monachorum ibidem Deo seruientium villam Alsonis, cum Ecclesia & suis appenditiis. Cuius Donationem confirmari voluit ab Episcopis in Conuentu apud Pistas, Sic:

Decessit Vvenilo Archiep. in cuius locũ subrogatus est Egilus.

" Anno ab Incarnatione Domini nostri IESV Christi
" DCCCLXIX. gloriosi Regis Caroli XXIX. Indictione secunda,

cunda, positis nobis diuersorum vrbium Episcopis cum eo- «
dem Rege in Pistis, quò ad componendum Regni sui sta- «
tum accesserat, Reuerentissimus nobisque dilectissimus Egil «
gratia Dei Archiepiscopus Senonicæ Ciuitatis, propter in- «
sidias & cupiditatem successorum impetrato regali Præce- «
pto de quadam villa sui Episcopatus nomine Seuriaci, in «
Comitatu Senonico sita, cum mansis omnibus in Villamari, «
& Septempiri, & Longumpiri, & cunctis ad eamdem vil- «
lam pertinentibus plena integritate, cuidam eiusdem Epis- «
copatus Monasterio ad orientalem plagam præfatæ vrbis in «
honorem sancti Petri dicato, vbi turma Monachorum iu- «
giter Deo famulatur, ob Dei eiusdémque sancti Petri amo- «
rem & honorem, per suæ authoritatis Præceptum restitue- «
ret vel donaret, & restituens, vel dans perpetim habendam «
confirmaret. Postulauit insuper, vt quamdam Ecclesiam «
eiusdem Episcopatus in honore S. Petri constructam, cum «
omnibus ad eam pertinentibus in eodem pago Alsonis sitam, «
ei dem Monasterio S. Petri æternaliter concederet, atque «
concedens delegaret. Cuius petitionem libenter suscipiens, «
libentissiméque perficiens restituit quæ iuris illarum esse di- «
cebantur. Et dedit vel largitus est authoritate & potestate «
Regis quod piè à memorato Antistite postulatum est, vt «
quia locum suæ sepulturæ in eodem Monasterio præparare «
decreuerat, ex eadem Ecclesia luminare ibi continuatim «
ministraretur, & præfata villa cum suis appenditiis, vsibus »
Monachorum ibi degentium deseruiat. Hoc igitur Præce- «
ptum flagitauit carissimus & dulcissimus Egil Coëpiscopus, «
vt nostræ fraternitatis Conuentus Priuilegio nostræ autho- «
ritatis roboraret atque confirmaret: neque abnuimus. «

Igitur statuimus vt hæc restitutio vel largitio nostri Se- «
nioris, atque præfati Antistitis perpetualiter obseruetur, «
neque à successoribus suis vllo modo violetur, sed semper «
ad vsus Fratrum, & ad lumen sufficiendum pro sua sepultura «
teneatur: non modò hæc, verùm etiam omnia quę in tem- «
pore videntur habere, vel quidquid deinceps acquirere po- «
tuerint, seu à fidelibus eis collatum fuerit causa eleemosynę, «
insolubiliter ab illis possideatur. Quòd si quis nostram exi- «
guitatem contemnendo per aliquam cupiditatem, vel subre- «

» ptionem, hoc nostrum Decretum infregerit, secundum au-
» thoritatem quam in Beato Petro accepimus, dicente Domi-
» no : *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis:*
» *& quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis:* eum
» iuste ac rationabiliter anathematis vinculo obligamus, qui
» cœca cupiditate hæc Dei seruorum stipendia etiam post
» nostram prohibitionem auferre præsumpserit. Atque vt hæc
» Constitutio vera credatur, & profutura Dei famulis omni
» tempore inuiolabiliter conseruetur, manus nostræ subscri-
» ptionibus eam vniuersi firmauimus: & insuper tam absentes
» quàm futuros nostri ordinis cooperatores, seu quoslibet
» veræ Religionis sectatores poscimus, vt hanc tanti Pontifi-
» cis largitionem cùm legerint, vel audierint, voto & subscri-
» ptione eam nobiscum roborent.

» Ego EGIL indignus Archiepiscopus Senonensis Eccle-
» siæ hanc Donationem, & Constitutionem à me factam sub-
» scripsi.

FVLCARIVS Tricassensis Episcopus.

Ego CHRISTIANVS Autissiodorensis Ecclesiæ Episcopus.

ÆNEAS Parisiensis Episcopus.

HILDEGARIVS Meldensis Episcopus.

ABBO Neuernensis.

GVALTERIVS Aurelianensis.

GVENILO Rothomagensis.

ISAAC Lingonicæ Ciuitatis Episcopus.

HINCMARVS Metropolitanus Remensis.

WLPHARDVS Bituricensis.

AYRARDVS Turonensis Metropolitanus Episcopus.

In diebus illis facta est fames & mortalitas magna per totum regnum Francorum, maximè per Aquitaniam & Burgundiam, ita vt præ multitudine morientium non esset qui sepeliret. Nam Senonis inuenti sunt vno die quinquaginta sex homines mortui; sed misericordiâ Christi in ipso anno cessauit. Mortuo itaque Didone Abbate sancti Petri, successit ei AQVILA, eruditus omniphilosophia, discipulus eiusdem Archiepiscopi EGILI. Idem autem Archiepiscopus totum tempus vitæ suæ ducens in bona conuersatione

Aquila Abbas S. Petri.

diem clausit extremum; quem sepelierunt in Basilica Beati Petri in oratorio sancti Stephani. Successit autem ei diuina prouidentia ANSEGISVS Monachus, vir in cunctis optimè agens. Cuius temporibus Senonensis Ecclesia magno & pacifico viguit honore. Ipse promeruit principatum totius Galliæ & Germaniæ à beatissimo Ioanne Papa, & Carolo Augusto. Cuius Capitulum dignum duximus inserere huic paginæ factum à Leone Apocrisario in Pontigone.

Ansegisus Archiep. succedit Egilo.

Sancta Synodus, quæ in nomine Domini vocatione Donni Ioannis ter beatissimi, & iussione Donni Caroli Augusti congregata est in Pontigone Anno Domini octingentesimo septuagesimo sexto, Indictione nona, decimo septimo Kalendas Augusti, hæc Capitula quæ subter adnexa sunt, instituit.

Synodus S. Pontigonensis. *Hæc habet ad verbum Cdoran. in Chronico ad an. 876.*

Obeunte H Ludouico qui Romani Imperij iura regebat, Ioannes ter beatissimus Papa, per Iaidericum Belitrensem, Ansegisum Senonensem, Formosum Portuensem, Ioannem Aretinum, venerabiles Episcopos, Donnum Carolum tunc Regem ad limina Beatorum Apostolorum inuitauit, cúmque Ecclesiæ ipsius defensorem ac tutorem elegit, Imperialique diademate coronauit, eum præ cunctis solum eligens specialiter qui Romani Imperij sceptra teneret. Cuius sacris institutionibus pro debito parentes, quod ipse confirmauit, pari consensu omnes confirmamimus.

al. * Alattinum.

*Sicut Donnus Ioannes sanxit conueniente & consentiente, ac condecernente * Donno ac gloriosissimo Carolo Imperatore semper Augusto, Ansegisum venerabilem Archiepiscopum Senonum suam vicem tenere, & Primatum ei Galliæ & Germaniæ contulit, in euocanda Synodo & definiendo canonicè si quælibet insurrexerint necessaria [& vt qualibet grauiora ad ipsius notitiam referat,] & nos vnanimiter omni deuotione laudamus, & vt ita Primatum ipse teneat Galliæ & Germaniæ decernimus & sancimus, cunctique successores eius in propria vrbe Senonica.*

* concedente.

Archiepiscopus Senonens. Primas Galliæ ac Germaniç.

** Ista desunt apud Baronium an. 875.*

Item inuenitur in gestis Episcoporum Ecclesiæ Remensis de Archiepiscopo Senonensi ita: *Obtinuit Donnus Ansegisus Archiepiscopus Senonensis à Beatissimo Ioanne Papa, & à Carolo Augusto, vt esset primus post Papam, & teneret Primatum totius Galliæ & Germaniæ, & vt fortiora quæque &*

Chronic. S. Mariani ad an. 865. summatim habet ista. * Hincmarus.

grauiora dijudicaret, Synodumque euocaret, si qualibet insurrexerint; cunctique ei obediant Galliæ & Germaniæ Episcopi sicut Episcopo Romano. Voluit autem ei resistere Immarus Archiepiscopus Remensis, sed minimè potuit, conuictus Apostolica auctoritate. Suo etenim tempore Ecclesia Senonica magno & pacifico viguit honore.*

Idem Chronic. Caput S. Gregorij & brachium S. Leonis.

Postulauit autem idem Ansegisus à Ioanne Papa dari sibi Reliquias Pontificum atque Doctorum Gregorij atque Leonis, quod & impetrauit: plerumque etenim Missarum solemnia in sede Apostolica celebrauit. Dedit autem ei Ioannes Papa caput Beati Gregorij Papæ vniuersalis, filij Gordiani, plumbo inclusum; & brachium sancti Leonis Papæ & Doctoris. Suscipiens autem hoc munus idem Ansegisus detulit Senones in Basilicam sancti Petri, quod vsque in hodiernum diem illic cum magno honore seruatur. Transtulit idem & corpora Sanctorum Præsulum, Leonis, Vrsicini, Agricij, & Ambrosij, in Ecclesiam sancti Petri de basilica sancti Leonis vbi fuerant primùm tumulati, quæ primùm fuit dedicata in honore sanctorum Geruasij & Protasij. Fuit autem ipsa habitatio Monachorum magna, sed exigentibus peccatis hominum destructa est dum obsiderent Pagani ipsam ciuitatem. Erat enim in ipsa Basilica turris excelsa valde, quam capientes pagani conspiciebant ex illa omnia quæ infra muros habebantur. Christiani verò qui infra ciuitatem habitabant, super hoc facto, consilio accepto, instruxerunt machinas contra ipsam munitionem. Irruentes igitur quadam die ex ciuitate freti superno auxilio, & precibus sancti Leonis, cuius basilicam irreuerenter polluerant pagani, trucidauêre plurimos in ore gladij, & reliqui fugerunt. Posteà verò ipsam Basilicam cum turri subuerterunt, ne alia vice similiter illis eueniret. Ea igitur tempestate multæ Ecclesiæ in hac prouincia sunt destructæ, inter quas etiam Basilica sanctæ MARIÆ ante ciuitatem mirifico opere constructa funditus euersa est. Commanebat autem in eodem Cœnobio maxima multitudo sanctimonialium quæ virginitate seruata Deo seruire cupiebant. Erat verò in eodem loco caput Beati Quiriaci Martyris ab Hierosolymis asportatum à Carolo Magno, & conditum in

eadem Ecclesia cum magno honore, cum reliquiis sanctæ Dei Genitricis MARIÆ. Hilduinus & Andreas duo Presbyteri condolentes destructæ Ecclesiæ, ædificauerunt alteram in honore eiusdem Virginis in proprio fundo ipsius Basilicæ, vbi posuerunt Reliquias cum sancti Quiriaci capite. Fecerunt autem ipsi testamentum eidem loco de sua propria hæreditate. Possessiones, & cartas, & templum secundum suum posse restaurauerunt. Floruit autem idem locus temporibus eorum magno honore, sed post illorum decessum ad magnam ruinam deuenit. Archiepiscopi námque maximam partem de ipsa hæreditate Militibus in beneficio tradiderunt; ipsa Ecclesia cuidam Militi tradita est in beneficio, & inde penè venit ad nihilum. Redeamus igitur ad ea quæ cœpimus enarrare.

Videns itaque Donnus Ansegisus Archiepiscopus ita destrui circumquaque Ecclesias, pretiosum Christi Martyrem Sancianum transtulit de Villa (quæ ex eius nomine Sanceïa vocatur) in Basilicam sancti Petri cum corpore sancti Augustini Martyris, qui ibi quiescebat, Eodaldo ipsius villæ presbytero. Transtulit etiam idem subsequenti tempore corpus sanctæ Beatæ Virginis in eamdem Ecclesiam, & in locello iuxta fratrem suum sanctum Sancianum. Ferunt etiam veteres ipsum Martyrem & sororem eius Beatam consanguineos esse Beatæ Columbæ virginis, & ob amorem ipsius à partibus Hispaniæ aduenisse cum pluribus aliis. Quos Aurelianus Imperator, vt Christum prædicare cognouit, diuersis pœnis eos afficiens decollari præcepit. Est autem ipse locus vbi decollati sunt quasi duobus milibus ab vrbe iuxta syluam in quodam monte. Fuit autem Ecclesia ibi ab antiquis in honore horum Sanctorum ædificata, sed tempore Paganorum fuit destructa. Est adhuc ibi crux lignea posita pro Sanctorum reuerentia, vbi quoddam miraculum nostris temporibus euenit. Quidam iuuenis & quædam iuuencula illic nocturno tempore aduenientes, voluptatem suam voluerunt adimplere, qui statim defuncti sunt subitanea morte. Alio quoque tempore Vuarinus quidam miles iniustè auferebat sancto Petro quamdam terram, in quam dum pransu-

Translatio SS. Sanctiani, Augustini, & Beatæ in Ecclesiam S. Petri. Eadem Odorannus in Chronico ad an. 883.

rus aduenisset, Monachi eius aduentum audientes, corpus sancti Sanciani accipientes illuc detulerunt. Ille enim equum suum ascendens, obuiam illis venit, comminans illos ne ingrederentur in terram suam Monachi verò fiduciam habentes in Deo constantes stabant. Pro nihilo ergo computans virtutem Martyris voluit percutere feretrum. Mox verò vt tetigit, percussus à Deo in terram cecidit, contractus toto corpore, multos posteà viuens annos in ipso languore. Frater verò eius arreptus à dæmone continuò expirauit, cernentes hoc cæteri in fugam sunt conuersi. Post hæc nemo fuit ausus ex eius progenie aliquam calumniam in terram * sancti Petri inferre. Vocatur autem ipse locus AD MARTYRES, eo quòd Pagani Martyres illic decollare soliti erant. Narrant etiam antiqui de isto sancto Augustino quòd fuerit Archiepiscopus Treueris, orationísque causa ad sanctum Martinum deuenerit, & fessus à labore hospitandi gratia in illa villa Sanceia diuerterit, ibíque ægrotans diem extremum clausit, sepultusque est iuxta tumulum Sanciani martyris. Passiones horum Sanctorum & Præsulum istius ciuitatis non potuimus reperire, quæ tempore Paganorum fuerunt incensæ.

** pendet adhuc hodie ab eodem Monasterio.*

Transtulit etiam idem Ansegisus in Ecclesiam sancti Remigij apud Wallilias Sanctum Romanum de Cœnobio sancti Germani Autissiodorensis, impetrato hoc ab HVGONE Abbate eiusdem loci. Abbas itaque sancti Petri Aquila ex hoc mundo transiens, sepultus est in oratorio sancti Stephani, iuxta tumulum Donni Ægili Archiepiscopi. Successit autem ei FRANCO in ordine pastorali.

Franco Abbas S. Petri.

Anno DCCCLXVII. obiit Nicolaus Papa sanctissimus, cui post beatum Gregorium nullus Præsul videtur æquiparari posse pro studio & rigore religionis diuinæ.

Anno DCCCLXXVII. Carolus Imperator, qui appellatur Caluus, cùm secunda profectione Romam peteret, Vercellis obiit, tertio Kalendas Octobris: ibíque sepultus in Basilica sancti Eusebij annis septem requieuit. Post hæc autem delatum est corpus eius Dei nutu in Franciam, & sepultum in Ecclesia sancti Dionysij Parisius. Suscepit autem

regnum HLudouicus filius ipsius. Anno verò sequenti Ioannes Papa Romanus ad Gallias veniens cum Formoso Episcopo Portuense, ferens secum pretiosissimas reliquias per Arelatum & Ludunum aliasque vrbes, Trecas venit ibíque cum HLudouico Rege & Ansegiso Archiepiscopo locutus, ad Italiam rediit, relinquens Formosum cum Reliquiis eidem Ansegiso. Pergens autem idem Formosus ad Monasterium sanctæ Faræ in Brigeso, dimisit ibi caput Beatæ Agnetis. Quod dum poneret super altare, cunctæ Deo sacratæ in terram ruerunt velut in extasi positæ. Reuertens autem ad Ansegisum Senones posuit maximam partem Reliquiarum in basilica sanctæ Columbæ secundo nonas Iulij, Eurardo tunc Præposito, posteà Pontifice. Demorans autem quibusdam diebus in vrbe profectus est Autissiodorum, ibíque in Cœnobio sancti Germani pretiosas Reliquias posuit. Post hæc defunctus est HLudouicus Rex Caroli Calui filius, relinquens filium suum paruulum, qui Simplex appellatur, cum Regno in custodia Odonis Principis.

Eodem anno migrauit ad Christum Donnus Ansegisus Archiepiscopus, septimo Kal. Decembris, tristante mundo, lætante cœlo, sepultúsque est in cœnobio Beati Petri in Oratorio S. Bartholomæi. Cui successit nutu diuino Donnus EVRARDVS Monachus & Præpositus sanctę Columbę quarto Kal. Maij, doctrinà & virtutibus mirabilis. Cuius tempore gens Normanorum incredula per Gallias sese diffudit totius crudelitatis genere debachata. Quinto igitur anno ordinationis suæ venerunt Senonas vastantes omnia. Siquidem subuersa sunt castra, desolatæ vrbes, destructæ Ecclesię, succensa monasteria. Tunc quoque cœnobium sancti Remigij, quod erat apud Vallilias, incensum est, & vsque ad solum dirutum. SVAVO ipsius loci Abbate cum fratribus ad vrbem confugientibus cum corpore beati Romani, & pluribus Reliquiis. Intereà hostilis exercitus Senonem oppugnabat ciuitatem, eámque omni arte quæsitis machinis capere nitebatur, obsidens eam mensibus quinque. In illis diebus Eurardus Archiepiscopus languore correptus obiit Kalendis Februarij, sepultúsque est in Basilica sanctæ Co-

Veriùs 879. Obiit Ansegisus Archiep.

Huic succedit Eurardus.

Destruuntur Ecclesię à Normanis.

Suauus Abbas S. Remigij.

lumbæ in Oratorio sancti Martini. Cui successit sequenti mense Donnus VVALTERIVS nobilitate & scientia clarissimus.

Vvalterius Archiep. Senon.

Tandem Sanctorum precibus ira Dei in misericordiam versa est: Franguntur vires hostium, impetus retunditur, confidentia debilitatur, sicque intelligentes se frustra niti contra eos quos Dei pietas tuebatur, mense Maio ab vrbis obsidione recedunt; dehinc ad propria redeunt. Eo igitur anno, Franci, Burgundiones, Aquitanienses Proceres congregati in vnum cum Vvalterio Archiepiscopo, Odonem Principem sibi elegerunt in Regem. Vnxit autem eum Donnus Vvalterius Archiepiscopus. Pace interim reddita BONO, cui post obitum præfati Suaui Abbatiæ sancti Remigij cura erat commissa, cogitare cœpit quid de loco ageret, cuius tantummodò supersedissent ruinæ. Tandem placuit Abbati cæterisque Fratribus, vt in prædiolo suo, quod est in suburbio ciuitatis positum, Monasterium fundaretur, vbi prisco tempore fuerat conditum. Ædificatâ ergo basilicâ, transtulerunt illic corpus sancti Romani & Reliquias cum lætitia magna, vbi vsque hodie multis virtutibus pollet. Igitur Vvalterius Præsul nono anno ordinationis suæ, sexto Idus Iunij, captus est á Richardo Duce Burgundionum, & positus in custodia nouem mensibus, propter quasdam contentiones quas inter se habebant, viuente adhuc Odone Rege. Post nouem autem menses reuersus est de custodia Senones cum pace VIII. Kal Martij, datis obsidibus Richardo Duci sub titulo sacramenti.

Odo Rex inauguratur à Vvalterio.

Transfertur Monasterium S. Remigij ad muros vrbis Senonensis.

Mortuo autem Francone sancti Petri Abbate, successit ei AIGLO. Obeunte itaque Odone Rege Kalendis Ianuarij recepit regnum Carolus Simplex filius H Ludouici. Sub ipso tempore venerunt Normanni in Burgundiam vsque ad sanctum Florentinum. Occurrit autem illis Richardus Dux cum suis, percussitque multos ex eis, & reliqui fugerunt v. nonas Ianuarias. In illis diebus BETHO Præpositus & Monachus cœpit ædificare muros sanctæ Columbæ in circuitu. Eodem tempore Pagani obsederunt Carnotum ciuitatem. Collecto igitur exercitu Richardus Dux & Robertus princeps

Aiglo Abbas S. Petri.

ceps in eos irruerunt, peremptis ex paganis sex millibus octingentis, capientes obsides à reliquis. Consilio igitur accepto Carolus Rex cum Optimatibus tradidit Neustriam Normannis: ex illo tempore vocata est Normannia. Post hæc mediante Martio apparuit Stella à parte Circij emittens radium magnum fere diebus quatuordecim. Sequenti anno fuit fames magna per totam Galliam. In tempore illo Betho Præpositus sanctæ Columbæ ordinatus est Episcopus Autissiodorensis, quarto Idus Martij, peractísque in Episcopatu annis quatuor defunctus est sexto Kalendas Martij. Subsequenti igitur anno Kalendis Februarij igneę acies visæ sunt in cœlo diuersorum colorum. Ipso anno fuit dissensio magna inter Regem & Principes eius. Ob hoc plurima strages inter illos perpetratæ sunt, sed fauente Deo omnis illa contradictio cessauit.

Betho Præpositus S. Colūbæ & Episcopus Antissiod.

Mortuo autem Aiglone Abbate sancti Petri, successit ei SAMSON venerabilis; deinde defunctus est RICHARDVS Dux, sepultúsque est in Basilica sanctæ Columbæ in Oratorio sancti Symphoriani Kalendis Septembris. * Secundo anno post mortem eius Robertus Princeps rebellauit contra Carolum Simplicem, vnctúsque est in Regem à Walterio Archiepiscopo tertio Kalendas Iulij. Et nondum anno expleto, decimo septimo Kal. Iulij, factum est bellum Suessionis ciuitate inter Carolum Simplicem & Robertum ipsum, vbi interfectus est idem Robertus. Carolo verò à cæde belli victore reuertente, occurrit illi Herbertus infidelium nequissimus, & sub fictæ pacis simulatione in castro, quod Parrona dicitur, vt hospitandi gratia diuerteret, eum compulit, & sic eum dolo captum retinuit. Habebat enim ipse Robertus sororem istius Herberti in coniugio, de qua ortus est Hugo Magnus. Illic positus Carolus Rodulfum nobilem filium Richardi, quem de sacro fonte susceperat, vnà cum consilio Hugonis Magni filij supradicti Roberti, & Procerum Francorum in Regnum sublimauit. Idem autem Carolus post longam carceris macerationem defunctus est in ipsa custodia, & sepultus in Basilica sancti Fursei, in Castro Parrona. Vnctus est autem in Regem ipse Rodulphus tertio Idus Iulij Suessionis ciuitate à iam dicto Vvalte-

Samson Abbas sancti Petri.

Richardus Dux sepelitur in Ecclesia S. Columbæ.

* Odoranuus anno 922.

rio Archiepiscopo. In ipso anno defunctus est Vvalterius Archiepiscopus XIII. Kal. Decembris, & sepultus in basilica beati Petri. Cui successit Vvalterius nepos eius, homo versutus moribus, & ingenio callidus. Huius temporibus Pagani Burgundiam vastauerunt. Factum est autem bellum inter Christianos & Paganos in monte Chalo, peremptis ex Christianis multis millibus octauo Idus Decembris, vbi interfectus est Vvarnerius Vicecomes Senonum.

Vvalterio Archiep. succedit Vvalterius nepos.

Vvarnerius Vicecomes Senonens.

Decedente autem Vvalterio Archiepiscopo successit ei Donnus ALDALDVS venerandæ memoriæ. Ipse renouauit Basilicam sanctæ MARIÆ, quæ est iuxta Ecclesiam Beati Stephani: erat enim vetustissima, dans ad stipendia Canonicorum villam quæ vocatur Ebrola. Completis igitur Donnus Aldaldus in Episcopatu annis quinque migrauit ad Christum VII. Kal. Octobris, cui successit Vvillelmus Monachus. Quarto igitur anno ordinationis suæ, VI. Idus Ianuarij, primo gallorum cantu incensum est Monasterium sanctæ Columbæ, & XVIII. Kal. Februarij eodem mense obiit RADVLFVS Rex Autissiodoro, quem sepelierunt in basilica sanctæ Columbæ. Post mortem eius HVGO Magnus vnà cum Francis accersiens Vvillelmum Archiepiscopum, misit illum ad Oginam vxorem Caroli Simplicis, vt inde reduceret HLVDOVICVM filium eius. Fugerat enim ad patruum suum Regem Anglorum ob timorem Heriberti & Hugonis. Veniensque Vvillelmus Archiepiscopus, datísque obsidibus sub sacramenti titulo Oginæ matri eius, reduxit HLudouicum in Franciam. Igitur XIII. Kal. Iulij vnctus est in Regem HLudouicus filius Caroli Simplicis apud Laudunum. Secundo anno post hæc XVI. Kal. Martij à gallorum cantu vsque ad lucem diei sanguineæ acies per totam cœli faciem apparuerunt. Sequenti autem mense IX. Kal. Aprilis Hungari adhuc in paganismo perdurantes, Franciam, Burgundiam, Aquitaniam ferro & igne depopulari cœperunt. Peruenientes autem Senones ciuitatem incenderunt Cœnobium sancti Petri, vastantes omnem prouinciam. Cernens itaque Sanson Abbas & Monachi malum hoc grande, consilio accepto detulerunt corpora Sanctorum Sauiniani & Potentiani cum cæteris Sanctorum

Adaldus Archiep. Seno.

Vuillelmus in eius locum suffectus.

Rodulfus Rex obit.

Vvillelmus Archiep. Angliam petit. *Chronic. S. Mariani an. 937.*

Incenditur Cœnobiū S. Petri Viui.

corporibus, & Reliquiarum pignoribus, cum magno honore in Ecclesiam eiusdem Abbatiæ infra muros vrbis constructam in honore sancti Petri *. Relictum verò est corpus sancti Serotini in Crypta retro altare sancti Petri. Vastantes igitur Pagani cunctam prouinciam redierunt ad propria incenso cœnobio sancti Petri, remanente ibi solummodò Oratorio sancti Serotini, quod minimè potuerunt incendere. Qualiter autem Vuillelmus Archiepiscopus corpora horum sanctorum voluit retinere, vel qualiter illos reddiderit, in libello de virtutibus sancti Sauiniani pleniùs inuenies.

**S. Petri d'Arcè. al. de denison: parochialis est.*

Erat eo tempore BERNARDVS Archiclauis Abbatiæ sanctæ MARIÆ, qui post mortem cuiusdam militis in beneficio tenens ipsam Abbatiam, dum illam debuit meliorare, in quantum potuit adgrauauit, dans terras & prædia suis militibus. Inde terra & prædia eiusdem loci in obliuione sunt posita, eò quòd periissent cartæ ipsius Ecclesiæ & testamenta. Sacerdos námque qui illíc deseruiebat nihil curæ inde habebat. Recuperata autem pace sanctæ Dei Ecclesię, Donnus Abbas Sanson migrauit de hoc mundo, sepultúsque est in basilica sancti Petri. Cui successit sanctus ODO Abbas primus Cluniacensis Cœnobij. Accersiens igitur idem Odo Vuillelmum Archiepiscopum cum consensu Monachorum sancti Petri præfecit eidem Cœnobio ARIGAVDVM Abbatem Religiosum & timentem Deum, Monachum sancti Benedicti supra Ligerim.

Bernardus dilapidat bona Abbatiæ S. Mariæ.

S. Odo Abbatiam S. Petri regit. ac præficit Abbatem Arigaudum.

Decedente igitur Vuillelmo Archiepiscopo xix. Kalendas Septembris GERLANNVS eligitur Pontifex, Monachus sancti Germani Antissiodorensis. Post hæc rebellauerunt Francorum Proceres contra HLudouicum Regem; super omnes autem Hugo Magnus. In ipso anno facta est fames valida per totum regnum Francorum. Tertio autem anno post hanc famem tradita est Senones ciuitas Rainaldo Comiti Remorum. Superueniens igitur Frotmundus Vicecomes cum exercitu, ingressus est castellum sanctæ Columbæ. Illis verò qui in vrbe erant quiescentibus meridiano tempore absque vllo timore, egressus est Frotmundus cum exercitu de castello sanctæ Columbæ, ingressúsque ciuitatem quiescentibus cunctis iugulauit plurimos, & reliqui fugerunt

Vuillelmo Archiep. Gerlannus subrogatur.

quarto Calend. Augusti. Ipse etiam Rainaldus Comes fugâ lapsus est. Propter hoc igitur destruxit Frotmundus maximam partem murorum sanctæ Columbæ, ne similiter ingrederetur aliquis, sicut ipse fecit, & caperet ciuitatem.

Post hæc captus est HLudouicus Rex filius Caroli Simplicis dolo apud Baiogas ciuitatem à Normannis, multis Francorum interemptis, conficiente Hugone Magno. Obeunte itaque Arigaudo Abbate, & sepulto in ipso Cœnobio sancti Petri, successit ei DACHELMVS. Mortuo autem Dachelmo, subsequitur ei ARCHENGERIVS. Defuncto autem Frotmundo Vicecomite, RAINALDVS filius eius, qui vetulus appellatur, Comes Senonum factus est. Gerlannus igitur Archiepiscopus longo iam senio confectus migrauit ad astra, vocatus nonis Augusti, sepultúsque in basilica sancti Germani Autissiodorensis. Cui successit HILDEMANNVS secundo Idus Septembris, sancti Dionysij monachus.

Abbates S. Petri Viui Dochelmus, Archengerius.

Rainaldus Senon, Comes.

Hildemannus Archiep. Senon.

Defuncto autem Archengerio Abbate sancti Petri, & sepulto in eodem Cœnobio, successit ei OTBERTVS. Post hæc mense Maio, feriâ sextâ, pluit sanguis super operarios. Ipso anno mense Septembri HLudouicus Rex totum tempus vitæ suæ plenum ducens angustiarum diem clausit extremum, sepultúsque est Remis in Ecclesia sancti Remigij. Sequenti quoque mense secundo Idus Nouembris, HLotarius iam iuuenis filius eius vnctus est in Regem Remis, & Hugo Magnus factus est Dux Francorum. Secundo autem anno post hæc mense Augusti obsedit supradictus Hugo Pictauis ciuitatem, sed nihil ei profuit. Dum enim obsideret vrbem, quadam die intonuit Dominus terrore magno, disrupítque turbo papilionem eius à summo vsque deorsum, stupórque magnus inuasit omnes, ita vt viuere non se æstimarent; statímque in fugam versi recesserunt ab vrbis obsidione. Fecit autem hoc Deus per meritum Beati Hilarij, qui semper est defensor ipsius vrbis. In ipso anno defunctus est GISLEBERTVS Dux Burgundiæ, relinquens Ducatum OTTONI filio Hugonis Magni: habebat enim Otto filiam ipsius Gisleberti in coniugio. Secundo anno obiit Hugo Magnus Dux Francorum apud Drodingam Villam XVI.

Otbertus Abb. S. P. Viui.

Burgundiæ Duces Gislebert, Otto.

Calendas Iulij, sepultúsque est in basilica sancti Dionysij Parisius: cui successerunt filij eius Hugo, Otto, Auuricus, nati ex filia Odonis Regis; Hugo fuit Dux Francorum, & Otto Dux Burgundionum. An. 998. Odoran.

Mortuo denique Otberto Abbate sancti Petri, successit ei NOTRANNVS, destructor ipsius Cœnobij. Nam vendens villas, & Ecclesias, & ornamenta Ecclesiarum sancti Petri, & sancti Remigij, sanctique Eraclij, & sancti Petri Ferrariensis, parentibus suis distribuit, & posteà Niuernensium Episcopatum muneribus promeruit. Has enim omnes Abbatias tenebat. Factúmque est, vt à tempore illo vsque ad Donni Seuuini Archiepiscopi tempus Abbatia sancti Petri sine Abbate remaneret. Monachis námque qui ibi remanserant ob penuriam victus & vestimenti huc illúcque vagantibus, locus ille sanctus penè venit ad nihilum. Notrannus Abbatiæ S. P. Viui, & aliarũ bona suis parentibus profudit.

In illo tempore erat quidam miles BVRCHARDVS, & vxor illius ILDEGARDIS, qui habebant quamdam munitiunculam in Pago Senonico super Sequanam fluuium in loco, qui vulgo dicitur Braiacus, in locis palustribus. Ibi extruxerunt illi Cœnobium Monachorum in sua hæreditate, in honore Domini Saluatoris, deferentes illic corpora Sanctorum Paterni martyris, & Pauacij Confessoris. Fundatio Monasterij S. Saluatoris propè Brayam.

Cæterùm Hildemannus obiit sepultus in basilica beati Petri, expletis in Episcopatu annis quatuor, & mensibus decem & dimidium. & dies quatuor. Cui successit ARCHEMBALDVS v. Cal. Iulij, parentum potiùs & pecuniarum quàm Dei prouocatus examine. Archembaldus Archiep. Senon.

Mortuo denique Ottone Burgundionum Duce, successit AVVRICVS frater eius. Sub ipso tempore oritur contentio inter Ansegisum Trecarum Episcopum, & Rotbertum Comitem. Eiectus autem ex ciuitate Ansegisus à Rotberto perrexit in Saxoniam ad Otonem Imperatorem; adductisque Saxonibus mense Octobri obsedit Trecas ciuitatem tempore longo. Venientes autem in prædam Senones, voluerunt vastare totam regionem. Occurrerunt verò illis Archembaldus Archiepiscopus, & Rainardus Comes vetulus cum exercitu maximo, in loco qui vocatur Villare: interfectisque Saxonibus cum Duce suo Elpone, Senonenses vi- Auuricus Dux Burgund.

Elpo Saxonũ Dux à Seno occiditur.

ctores rediêre. Dixerat Elpo incensurum se Ecclesias & villas vsque ad ciuitatem, mittere se lanceam in portam sancti Leonis. Interfectus autem reportatus est in patriam suam Ardennam: Sic enim iusserat mater eius Vvarna. Planxerunt autem eum valde Rainardus Comes, & Archembaldus Archiepiscopus; consanguineus enim illorum erat. Videns autem Bruno Dux socius eiusdem Elponis quòd ipse mortuus esset, & populus, reuersus est in patriam suam.

Translatio SS. Columbæ Virg & Martyr. & Lupi Pontif. Senonensis.

Sub ipso tempore reserantur Mausolei Sanctorum Columbæ Virginis & Lupi Confessoris per notitiam cuiusdam veterani Monachi. Solus enim ipse nouerat quo loco tegerentur. Latuerant namque à tempore Paganorum vsque ad illud tempus in cripta ipsius Basilicæ. Certiores autem facti de illorum præsentia, inuitatóque Archiepiscopo Archembaldo, & populo innumerabili, leuauerunt eos cum magno honore xi. Kalendas Augusti.

In illis diebus erat quidam miles Boso nomine, raptor fortissimus, versutísque moribus, qui ingressus in munitiunculam Donni Burchardi apud Braiacum, deprædatus est cunctam prouinciam viuente adhuc Ildegarde vxore supradicti Burchardi. Igitur Rainardus Comes indignatus super hac re, incendit munitiunculam ipsam capto Bosone cum Basilica nostri Saluatoris, deferens inde reliquias Ecclesiæ cum corporibus sanctorum Paterni & Pauacij in Turrim Senonicæ ciuitatis. Postea verò reddidit ea per deprecationem Tetbaldi Comitis, sub cuius dominatione idem locus esse videtur.

Corpora Paterni Mart. & Pauacij restituta Monasterio S. Saluatoris.

Archembaldus vastat Cœnobium sancti Petri.

Archembaldus itaque solo nomine Archiepiscopus malis suis peiora addens, sancti Petri Abbatiam ad solum vsque contriuit, quicquid Notrannus reliquerat ad nihilum redegit, Ecclesias, & villas, & ornamenta vendens, & distribuens, reliqua in vsus proprios retinuit. Relinquens verò domum suam quæ erat ad vsum Archiepiscoporum, habitauit in claustro Monachorum, vendicans sibi refectorium, in quo habitare cœpit cum meretricibus. Remanserant autem ibi quindecim Monachi, ex quibus duodecim vna nocte sunt defuncti. Tres verò de ipsa plaga euaserunt, id est

Monachi 12. vna nocte interierunt.

Odo, Raimbertus, Adelingus, qui tamen in ipso anno defuncti sunt. Quidam autem Miles Frodo nomine compatiens ruinæ Cœnobij illius, postulauit ab ipso Archiepiscopo dari thesaurum sancti Petri filio suo Frodoni. Factus autem Thesaurarius accepit illud tale ornamentum quod inuenit, & cartas ipsius Cœnobij, detulítque omnia in domum suam in ciuitatem. Fecit autem non cupiditate retinendi, sed causa seruandi. Iste verò FRODO filius Frodonis factus Archidiaconus dedit ad stipendia Monachorum sancti Petri villam suam Arceam nomine, in diebus Donni Rainardi Abbatis, & Donni Leoterici Archiepiscopi ex cuius beneficio esse videbatur. Iacet autem ipse Archidiaconus in Capitulo Fratrum ad pedes Donni Seuuini Archiepiscopi. Pater autem eius requiescit in porticu Basilicæ ipsius.

Frodo Miles Thesaurum & cartas illius Monasterij seruauit.

Archembaldus verò canes suos & accipitres faciebat quiescere in claustro sancti Petri, & illi qui serò mittebantur ibi, Dei nutu mane inueniebantur mortui. Quod miraculum dum omnes conspicerent, & super hoc facto Deum laudarent, dicebant ei domestici sui, quòd iniustè retineret claustrum & possessiones Monachorum. Ipse verò totum pro nihilo deputans vacabat curis huius seculi. Quadam autem die duxit illum quidam Canonicus sancti Stephani Candacher nomine, qui erat studiosus in omni philosophia, ad sepulchrum Donnæ Theodechildis Reginæ, dicens illi: Lege Epitaphium hoc, quod edidit sanctus Fortunatus Episcopus. Cœpit autem Archembaldus legere sic:

Hunc Regina locum Monachis construxit ab imo
Techildis rebus nobilitando suis: &c.

Dixit illi Candacher: Perspice & intellige, quoniam non ad vsus canum, sed seruorum Christi Cœnobium hoc constructum esse videtur. Cúmque malorum tot Dominus decreuisset facere finem, anno nono ordinationis suæ, mense Iunio defunctus est Rainaldus Consiliarius Regis HLotarij, cuius consilio & actu gestum est, vt ipse esset Archiepisco-

pus. Sequenti autem mense Iulio, incensæ sunt basilicę sancti Stephani, & sanctæ MARIÆ, sanctíque Ioannis Baptistę, & claustrum Canonicorum crematum est igne. Periit autem in ipso incendio librarium sancti Stephani, & ornamenta maxima, immò etiam Reliquiæ pretiosissimæ. Erat enim nox. Ruit autem Basilica sancti Stephani à fundamentis post incendium. Sequenti verò mense Augusti, XIV. Kalend. Septembris cœpit renouare Archembaldus Archiepiscopus presbyterium sancti Stephani, perficiens criptas omninò. In ipso mense Augusto obiit pater ipsius Rotbertus nomine, vir nobilis & diues valde. Ipse verò Archembaldus eodem mense obiit adhuc iuuenis quarto Kal Septembris, expletis in Episcopatu annis IX. & duobus mensibus, & die vno. Mortuus est autem hoc modo: apparuit ei inclytus martyr Sauinianus semel & secundò, ammonens illum vt resipisceret à tam nefario opere. Qui minimè obediens visionibus illius, de visione deterior est factus. Tertiâ verò monitione facta, percussit eum plaga inuisibili, dicens illi: *Non ampliùs patiemur desolari locum effusioni nostri sanguinis consecratum.* Surgentes autem cubicularij ammirantes quænam vox hæc esset, inuenerunt illum mortuum, nudúmque iacentem in terra. Factumque est diuino nutu, vt qui locum sanctum expoliauerat, nudus inueniretur in refectorio quod vi monachis abstulerat. Sepultus est autem in Basilica Beati Petri.

Misera ac repentina mors Archembaldi.

His similia refert chronic. S. Mariani.

Mortuo autem isto tam crudeli interitu, omnis populus sibi acclamabat Donnum ANASTASIVM virum egregium omni bonitate conspicuum. Ex præcepto autem Regis HLotarij consecratus est Antistes in Apuniaco villa XVIII. Kal. Ianuarias, & secundâ Dominicâ de Aduentu Domini susceptus est in sede propria cum gaudio magno; ibique residens cœpit agere ea quæ Dei: erat enim miræ sanctitatis & abstinentiæ vir, vigiliarúmque amator continuus, & eleemosynarum distributor largissimus; nutritor clericorum, amator Monachorum, mœrentium consolator piissimus, pauperum, orphanorum, & viduarum pater. Cui apparuit inclytus Martyr Sauinianus visu terribili comminans & contestans

Anastasius Archiep. Archembaldo successit.

Eius virtutes recensentur.

contestans, vt reædificaret Ecclesiam sancti Petri quam ipse suo sanguine consecrauit. Cuius voci obtemperans cœpit locum sanctum restaurare, Monachos reuocare, terras & prædia pretio redimere. In proprio quidem statu locum ipsum restaurasset, Abbatémque Monachis præfecisset, nisi tam citò de hoc seculo migrasset. Deus enim omnipotens non diu permisit eum detineri in hac ærumnosa peregrinatione. Ab illa ergo die quo sacerdotium sumpsit, vsque ad finem vitæ carnem non comedit, nec indutus est lino, sed semper vsus est cilicio. Multam etenim persecutionem sustinuit patienter ab impiis in hoc seculo. Rainardus námque Comes vetulus semper contra Deum & contra ipsum contentiosa egit, multas iniurias inferens illi, sed seruus Christi cuncta sustinens, imitator illius factus est, qui pro nobis crucem sustinuit.

Instaurat Abbatiam S P. Viui, & multa confert Ecclesiis.

Ædificauit autem Ecclesiam Donnus Anastasius in honore sanctæ MARIÆ in sua hæreditate, in villa quæ vocatur Aguriacus, collocans iuxta eam suam domum, vbi die noctúque orationibus vacabat, de qua hæreditate fecit Christum hæredem & Ecclesiam quam regebat. Asportauit verò corpus Beati Victoris de propria villa sancti Stephani, quæ vocatur Bruotea, condens illud in ipsa Ecclesia, quam ædificauerat, honore maximo. Istum etenim sanctum Victorem socium Beati Mauritij detulit antiquo tempore Donnus Vviliarius Archiepiscopus huius sedis, de Agaunensi Cœnobio, volente Abbate eiusdem loci & fratribus, quem collocauit in Ecclesia sancti Stephani lætante populo. Subsequenti autem tempore delatus est à Canonicis eiusdem loci in pago Vvastinensi in Bruotea villa, eo quod homines ipsius pagi terram ipsorum deuastarent, & in proprios vsus detinerent. Tumulatúsque ibi requieuit multis annis vsque ad Donni Anastasij tempus, qui transtulit eum; sicut iam dictum est, in Ecclesiam suam apud Aguriacum. Requieuit autem ibi vsque ad Donni Seuuini sui successoris tempus, qui asportauit eum cum magno honore in Ecclesia sancti Stephani, vbi nunc Dei gratiâ requiescit.

Ecclesiam S. Mariæ exædificat.

Basilicam sancti Stephani in quantum potuit Donnus Anastasius restaurauit, perficiens cancellos & medietatem

S. Stephani restaurat.

illius. Totam etenim illam perfecisset, nisi tam citò de hoc mundo migrasset. Basilicas autem Beatæ Mariæ, & sancti Ioannis restaurauit. Dedit verò ad stipendia Canonicorum villas & Ecclesias, quas iure hæreditario possidebat. Talibus ornatus virtutibus transiit ex hoc mundo ad Deum, media nocte Dominica, VII. Idus Ianuarij, regnante adhuc HLothario Rege. Sepultus est autem in Basilica beati Petri secundum eius præceptum, vbi mos est Archiepiscopos sepeliendi. Vixit verò in Episcopatu annis vndecim & mense vno, & diebus XIII. Habebat autem idem Archiepiscopus quamdam germanam Dei ancillam in monasterio sanctæ Faræ in Brigeso *, cui apparuit Angelus Domini in ipsa nocte dicens: Quare tardatis & non surgitis hymnos Deo decantare, & laudare Christum? sciatis enim pro certo quòd hac nocte Anastasius Christi Confessor transiit ex hoc mundo: sitque vobis gaudium à Deo, quia semper gaudebit cum Christo. Surgentes autem Deo sacratæ impleuerunt officium sicuti de vno Confessore. Notatóque die & hora miserunt Senones, qui hæc inquirerent, & ita inuenerunt sicut Dei ancilla in visione viderat.

Archiepiscoporum Senonens. sepultura apud S. P. Viuum.

* Gallicè *Fa monstier en Brie.*

Festum S. Anastasij 7. Ianuarij.

Post transitum autem Donni Anastasij Ecclesia Senonica fuit sine benedictione sacerdotali vsque III. Idus Iunij, resistente Rainardo Comite. Tertio Idus Iunij consecratus est Donnus Seuuinus, die Dominica, in Basilica sancti Stephani Autissiodorensis. Cui restitit ipse Antichristus Rainardus negans ei introitum ciuitatis. Timebat enim perdere ciuitatem. Erat enim Donnus Seuuinus magnæ nobilitatis vir, ex sorore nepos ipsius Rainardi. Videns autem hoc ipse Archiepiscopus, omnem prouinciam interdixit à Calendis Octobris vsque in caput ieiunij. Ipso verò die receptus est in propria sede. Eodem anno facta est mortalitas magna hominum, qua defunctus est Ilembardus Miles, frater ipsius Archiepiscopi, Idibus Aprilis. Cœpit autem Donnus Seuuinus restaurare Cœnobium Beati Petri, præponens Abbatem Rainardum suum nepotem ex sorore, Monachum B. Columbæ, medietatem ipsius Abbatiæ illi reddens, aliam in proprios vsus retinens. Fecit autem hoc non cupiditate, sed causâ necessitatis. Possessionibus etenim quæ ad Archie-

Seuuinus Anastasio succedit *Odoran. an. 999. Et Chronic. S. Mariani.*

Cœnobiũ S. P. Viui instaurat. cui Abbatem constituit Rainardum.

piscopos pertinebant penitus carebat, quia Archembaudus antecessor eas suis militibus tradiderat. Posteà adduxit Monachos regulares ex Cœnobio S. Benedicti, & S. Petri Cluniacensis, quorum exemplo ipse Rainardus in melius proficeret. Perfecit verò ipse Basilicam sancti Stephani, & dedicauit eam tertio Nonas Octobris, anno sexto suæ ordinationis. In ipso die fecit hæredem Christum, & Ecclesiam ipsam, dans ad stipendia Canonicorum villas & Ecclesias quas possidebat. Ab illo ergo die quo sacerdotium sumpsit, vsque ad finem vitæ carnem non comedit, nec lino indutus fuit. Appropinquante autem solemnitate Apostolorum Petri & Pauli in die Sanctorum Ioannis & Pauli dum se sopori dedisset in domo sua, quæ prisco tempore fuit refectorium Monachorum, quam Archembaldus monachis vi abstulerat, apparuit ei inclytus Martyr Sauinianus comminans, & quasi impetum faciens in eum dixit: *Cur locum effusionis nostri sanguinis non restauras? Quare in proprios vsus retines prædia nostri Cœnobij & terras?* Ad hæc expergefactus, adiit claustrum sancti Petri, prostratúsque humo coram Monachis veniam precabatur, reddens eis totam terram, quę coniacet in circuitu Cœnobij ipsius. Nam & ipsam abstulerat Archembaldus, & in dominium Archiepiscoporum fecerat deuenire. Hoc pacto rediit in ciuitatem, non habens vnde vel vno die refici posset: dicunt ei sui: *Quid acturus es modò, quoniam nihil habemus vnde tu vel nos viuere possumus?* Ad hæc senior respondit: *Pascet Deus pauperes suos. Dicit enim scriptura: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Sustentabor ex patrimonio meo, vsque dum restituat Deus possessiones suas sancto Stephano.* Mirum in modum defuncti sunt omnes qui tenebant possessiones sancti Stephani. Tum ipse gratias Deo referens recepit quod Archembaldus malè errando dispersit. Pòst cœpit domum suam ædificare iuxta sancti Stephani Basilicam, vt venientes filij Ecclesiæ præsentem inuenirent à quo responsum acciperent. Restituit etiam Domnus Seuuinus Monachis S. Petri Villam Alsonis, cum Ecclesia & appenditiis suis in Synodo Senonensi, cuius Priuilegij exemplar hoc est:

Austeram vitam agebat Seuinus.

Anno ab Incarnatione Christi DCCCCLXXX. Indictione

» octaua, cùm ſederem ego SEVINVS Archiepiſcopus Senonenſis, & circumſederent quidam de Coëpiſcopis noſtris cum perſonis Eccleſiæ ſanctæ MARIÆ Virginis, ſanctíque Stephani Protomartyris, quorum conſilio & actu vigor Eccleſiaſticus vigere debet, venerunt ante noſtram præſentiam Abbas Monaſterij ſancti Petri Viui & ſancti Sauiniani Martyris, cum turma Monachorum eiuſdem Eccleſiæ, petentes à nobis ad ſupplementum victus & veſtitus ſui & ſucceſſorum ſuorum, aliquod augmentum largiri à nobis ſibi clementer. Quorum petitionibus, & precibus prædictarum vel prænominatarum perſonarum conſentientes aurem accommodauimus, & quod petebant, quia ſuum eſſe vidimus, conceſſimus. Scilicet Altare quod eſt in pago Senonico, cum villa quæ dicitur Alſonus in honore ſancti Petri dicatum, quod olim Domnus EGIL bonæ memoriæ huius ſedis Archiepiſcopus eidem Eccleſiæ dedit, & litteris firmauit. Item in villa, quæ dicitur Sanceias, Altare quod eſt in honore ſancti Sanctiani Martyris conſecratum. Item tertium quod diſtat à Crypta prædicti Monaſterij quinquaginta dextros in honore ſancti Sauiniani Martyris & Protopræſulis noſtri. Quartum, quoque in pago Pruuienſe in villa, quæ dicitur Naudus, in honore ſancti Lupi conſecratum. Ad petitionem igitur RAINARDI eiuſdem Monaſterij Abbatis, & Monachorum eius, dedimus hæc quatuor Altaria, vt ipſi & ſucceſſores eorum ex omni tempore poſſideant abſque alicuius ſeruitij adminiſtratione, & in eis fideles ſacerdotes ad ſeruiendum Deo omnipotenti dignè conſtituant.

» Poſtulo ergo ſerenitatem ſucceſſorum meorum Archiepiſcoporum, vt ſicut cupiunt ſcripta voluntatum ſuarum cuncto tempore fieri rata, ita ortographium deſiderij mei, fideliúmque meorum perenniter ſeruent ſtabile. Vnde & propria manu firmo, roborandumque Coëpiſcopis meis, & fidelibus ſanctæ Dei Eccleſiæ humiliter deprecor & trado. Prætereà violatores huius Priuilegij, & diminutores, gladio Spiritus ſancti, niſi reſipuerint, & ſatisfecerint quibus damnum datum eſt, ferimus. Actum in Eccleſia ſanctæ MARIÆ, & ſancti Stephani Senonicæ vrbis ſynodaliter atque feliciter.

SEVINVS peccator Archiepiscopus firmo & sigillo meo munro.

ODO Carnotensis Archiepiscopus *. *Ita in antiquiori cod.

RAINOLDVS Parisiorum Episcopus.

MILO Trecarum Episcopus.

Ego MANASSES Aurelianensis Episcopus.

THEODORICVS huius sedis Archidiaconus.

GRVNERIVS huius Ecclesię Archiclauis.

ALBERICVS Wastinensis Archidiaconus.

GRIVERIVS Cancellarius scripsit.

Anno DCCCLXXXVI. secundo Kalendas Decembris, ascenderunt Normanni à Parisius Senonis; & sequenti mense Maio redierunt in Franciam, iam defuncto Ewrardo Archiepiscopo, & ordinato Walterio in loco eius. Qui eodem anno vnxit Odonem in Regem. Hic Priuilegium fecit Monachis S. Petri de electione Abbatis: cuius hoc est exemplar:

Odonem Regem vnxit Vualterius Archiep.

" Anno Dominicæ Incarnationis DCCCXCI. Indictione nona, celebrata est Synodus in Magduno super fluuium ligeris in Ecclesia Beati Lifardi Confessoris Christi, regia iussione gloriosi Regis Odonis diuersis Ecclesiarum Episcopis confluentibus; vbi cùm de diuersis Ecclesiæ vtilitatibus & negotiis tractaretur, exposita est in omnium præsentia ratio Fratrum Beati Petri Apostolorum Principis Cœnobij Senonensis Ecclesiæ in eius suburbio constituti, dicentes se plurimùm ex reuolutis temporibus discriminis iacturam tolerasse enormiter, idcircò quòd eis à suis Pontificibus Senonensis vicelicet Ecclesiæ Præsidibus, multi ex aliis Cœnobiis in prælaturam regiminis Abbates constituerentur, quòd vtique quia præter Regulam Beati Benedicti & institutionem sanctorum Canonum esse videbatur, sancitum est à Beatissimis Pontificibus, monente, imò & deprecante eiusdem loci venerabili Pontifice Gualterio Senonensis Ecclesiæ, vt nullus deinceps ordinaretur vel constitueretur Pater Monasterij, nisi quem ipsi sua dispositione & libitu voluntatis ex suis eligerent. Quocircà præsenti Priuilegio solemniter à prædictis decretum est Præsulibus, vt quicumque temerarius hanc tantorum authoritatem Pa-

« trum præsumpserit violare, sub vinculo anathematis habeatur, & authoritate qua Dominus noster IESVS Christus potestatem contulit Discipulis suis ligandi & soluendi dicens : *Quodcunque ligaueritis*, &c. omnium igitur manibus roboretur quod omnium consensu firmatur.

Et subscripserunt omnes, qui ibi aderant, Episcopi videlicet, & Archiepiscopi, quorum hæc sunt nomina.

GVALTERIVS immeritò sanctæ Senonensis Ecclesiæ Archiepiscopus confirmauit.

EDACIVS Bituricensis Ecclesiæ Archiepiscopus.

HEBERNVS Turonorum Archiepiscopus.

* Antissiodorensis.

HERFRIDVS Episcopus *.

TEODARDVS Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopus.

ADALGARIVS Æduorum Episcopus.

* Claromont.

HERFREDVS Episcopus *.

Semper AGILMARI manens sub nomine firma.

EVMENVS Niuernensis Episcopus.

GLIMERIVS Carnotum Episcopus.

ADDOLENVS Albiæ Episcopus confirmaui.

AGILBERTVS gratiâ Dei Bituricensis Episcopus.

WALTERIVS Episcopus Aurelianensis.

* f. Gerundensis.

Seruus Dei humilis Episcopus Ierondensis *.

* f. Cauriacensis.

GVARINVS Coroacensis * Episcopus.

ADALDVS humilis Archipræsul.

Anno DCCCXCVI. Richardus princeps Burgundiæ recepit Sennis * contra Vualterium Archiepiscopum & Varnerium Comitem.

* Senonis.

Anno DCCCXCVIII, Obiit Odo Rex, & Carolus Simplex Regnum accepit.

Anno DCCCCLXXVI. Septimo Idus Ianuarij Anastasius Archiepiscopus Senonensis obiit, & sepultus est in Basilica S. Petri. Et eodem anno mense Iulio, quarto Idus prædicti mensis ordinatus est in eadem sede Seuuinus Archiepiscopus. In eodem anno obiit HLotharius Rex senex, cui successit HLudouicus filius eius iuuenis. Eo tempore Domnus Abbas Rainardus cœpit restaurare claustrum S. Petri quod Archembaldus destruxerat, terras & prædia redimere. Erat

Anastasio Archiep. succedit Seuuinus.

autem ipse Abbas nepos eiusdem Archiepiscopi. In diebus illis quiescebat adhuc S. Ebbo in priori tumulo, in oratorio B. MARIÆ iuxta Altare ad dexteram fulgens innumerabilibus signis; quapropter communi consilio prædictus Archiepiscopus, & Abbas, leuauerunt eum cum magno honore, conuocato populo innumerabili. Trãslatio corporis S. Ebboni.

Hîc deficit regnum Caroli magni Imperatoris. In illis diebus * erat in Remensium ciuitate Archiepiscopus ARNVLFVS vir bonus & modestus, frater HLotarij Regis ex concubina. Hugo autem Rex inuidebat ei, volens eum exterminare cum omni progenie HLotharij. Congregans verò Rex Synodum in vrbe Remensi inuitauit Archiepiscopum Senonum Seuuinum cum suffraganeis suis, vbi fecit deponere ipsum Arnulfum, dicens non decere fieri Episcopum ex concubina natum. In loco autem eius fecit consecrare GERBERTVM Monachum & philosophum. Gerbertus magister fuit Roberti Regis filij istius Hugonis, & Donni Leoterici successoris Seuuini Archiepiscopi. Arnulphum autem mancipari fecit custodiæ in Aurelianensi ciuitate, ibique mansit annis tribus alligatus, vbi etiam detinebatur nepos eius Carolus. Seuuinus autem Archiepiscopus non consensit aliis in depositione Arnulphi, neque in ordinatione Gerberti. Alij verò Episcopi propter timorem Regis vnum deposuerunt, alterum ordinauerunt. Nuntiantur autem hæc omnia Romanò Præsuli; qui valde indignatus super hoc facto interdixit omnes Episcopos qui Arnulfum deiecerant, & Gerbertum ordinauerant. Misit quoque Leonem Abbatem ab Apostolica sede ad Donnum Seuuinum Archiepiscopum vrbis Senonicæ, vt vice sua Synodum congregaret in Remensi vrbe, mandans illi, vt sine dilatione reuocaret Arnulfum de carcere, & deponeret Gerbertum de Episcopali sede. Collecto igitur Concilio in vrbe Remensi iussione Apostolica reuocatus est Arnulfus de custodia, & cum magno honore receptus est in sede propria. Gerbertus verò intelligens quòd iniustè suscepisset pontificalem stolam, quamuis inuitus deseruit. Altercationem autem Gerberti Pontificis & Leonis Abbatis valde vtilem,

* Nempe circiter an. 983.

Hugó Rex Arnulphũ ab Archiepiscopatu submoueri mandat.

Cui Seuinus renuit.

in geſtis Remorum Pontificum inuenies. Poſt hæc autem Gerbertus factus Pontifex Rauennæ ab Othone Imperatore & à populo eiuſdem vrbis. Poſteà autem defuncto Papa Romano, locatus eſt in ſede Apoſtolica.

Seuinus obiit. Odoran. an. 999. cuius verba hîc referuntur. Chronic. S. Mariani.

Anno DCCCCXCIX. 16. Kalendas Nouembris obiit Seuuinus Archiepiſcopus, qui iacturam Monaſterij ſancti Petri, quam Anaſtaſius Archiepiſcopus anteceſſor eius releuare cœperat, in priſtinum reſtituit ſtatum, ibique ſub diſtrictione regulari ordinauit Abbatem Rainardum, cuius etiam corpus in eodem monaſterio eſt ſepultum. Hic etiam monaſterium ſancti Petri Milidunenſis ab imo releuauit, & monachos in illo mittens Abbatem Vvalterium eis præfecit. Hic matrem Eccleſiam ſancti Stephani, quæ igni cremata fuerat, ab epiſtiliis erigens, & ex integro perficiens, ſignis & ornamentis Eccleſiaſticis decorauit, & adiunctis ſibi Milone Epiſcopo Trecacenſium, & Eriberto Autiſſiodorenſium, & Rocleno quoque Neuernenſium, cum maximo honore dedicauit. Eadem quoque die ad ſtipendia Clericorum ibidem Deo famulantium tria altaria ſub priuilegij teſtamento delegauit. Deinde brachium ſancti Leonis Papæ cum digitis ſancti Ebbonis, ab Abbate Rainardo & à fratribus monaſterij ſancti Petri multa prece obtinens, auro & gemmis ornauit, & eidem caſæ Dei contulit; pro quibus mutua viciſſitudine, & pro remedio animæ ſuæ, de altario ſancti Sauiniani, quod triginta paſſus à crypta monaſterij abeſt, & de altario ſancti Sanctiani, quod eſt in villa Sanceias, & de altario ſancti Petri, quod eſt in villa quæ Alſonus vocatur, & de altario ſancti Lupi, quod eſt in villa quæ Naudus dicitur, perpetua priuilegia vna cum conſenſu & voluntate Papæ Romani, & Coepiſcoporum ſuorum, ſancto Petro eiúſque Monachis fecit. Decreuit etiam vt Abbas eiuſdem monaſterij in conuentu Abbatum vel Clericorum poſt Epiſcopum primus ſedeat, & inter cæteros eiuſdem Epiſcopatus Abbates primatum teneat. Ipſe autem talem ſe exhibeat, vt dignus ſit tali honore. Tabulam quoque ex auro & argento ante altare ſancti Stephani * conſtruxit, de qua poſtmodum ante monaſterium facta eſt turris. Iſte Seuuinus apud vrbem Ro-

** In ſacello ſcilicet eius quod eſt in*

mam

nam per manum Ioannis Papæ Archiepiscopale pallium, quo antecessores eius infulati sunt, & Primatum Galliæ suscepit. Et quamdiu vixit multa bona Clericis & Monachis dedit. Vixit verò in Episcopatu annis viginti duobus, sepultúsque est iuxta suum præceptum in Capitulo sancti Petri.

parte Septētrionali Ecclesiæ S. Petri Viui.

In ipso anno tradidit Vvalterius miles & vxor eius castrum Milidunum Odoni Comiti. Congregans autem Rotbertus Rex exercitum & Burchardus Comes, conuocatis Normannis cum suo Duce Richardo, castrum ipsum obsedit. Castro igitur capto suspensus est Vvalterius & vxor eius in patibulo. Burchardus autem Comes castrum à Rege recepit sicut anteà possedit.

Igitur Rainardus Comes Vetulus sanctæ Columbæ Abbatiam tenens in beneficio, plurima ei abstulit, retinens in vsus proprios. Similiter Cœnobium sanctæ Faræ Virginis, quod in dominio habebat, multis modis adgrauauit, necnon & Abbatiam sanctæ MARIÆ Virginis destruxit in quantum potuit; in cuius possessione castrum quod Iouiniacus* dicitur, firmauit. Aliud verò castrum construxit in terra Ferrariensis cœnobij, quod ex suo nomine castrum Rainardi vocauit. In parte vero quadam ipsius vrbis turrim maximam ædificauit. Sícque intentus curis huius seculi senex & plenus dierum obiit, sepultúsque est in Basilica sanctæ Columbæ Virginis, cui eius filius Frotmundus successit, habens in coniugio filiam Rainaldi Remorum Comitis.

Rainardus Comes Abbatiarum bona aufert.

Gal. * *Iuigny.*

Anno Millesimo adclamante Clero & populo electus est in Episcopatu donnus Leothericus ipsius Ecclesiæ Archidiaconus, cui resistebant plurimi Clericorum cupientes Episcopium: qua de re Romam adiit Gerbertum Papam, qui & Siluester dictus est, cuiúsque discipulus in Remensium vrbe fuerat iuuenis. Quem ille gratanter recepit, cum benedictione apostolica remisit, & totius Galliæ Primatum dedit. Vnde rediens Senones cum pace susceptus est à clero & populo honorificè. Volentibus autem eum intronizare, prohibuit Frotmundus Comes natus ex mala progenie. Habebat enim filium Clericum nomine Brunonem, quem volebat Episcopum facere. Quare donnus Leothericus ite-

Leothericus Pontif. Senonens. eligitur. *Chronic. S. Mariani.*

Cui aduersatur Comes.

rum Papam adiit. Qui mittens litteras suas ad suffraganeos Episcopos Ecclesiæ Senonicæ iussit, vt congregati in vnum Apostolica auctoritate eum ordinarent. Qui iussa complentes consecrauerunt eum apud sanctæ Faræ Monasterium.

Consecratur in Monasterio S. Faræ.

Anno MI. obiit Henricus Dux Burgundiæ sine filiis.

Anno MXII. obiit Frotmundus Comes bonæ memoriæ.

Anno MXV. facta est traditio Senonicæ vrbis, & RAINARDVS Abbas Monasterij sancti Petri Viui obiit. Hic Monasterium sancti Petri ab imo renouauit, & claustra Monasterij cum domibus ad se pertinentibus ædificauit. Tabulam etiam auream & argenteam ante altare construxit: Crucem auream cum gemmis fabricauit: Signis, codicibus, palliis, sacris vasis, & reliquis ornamentis Ecclesiasticis idem Monasterium ditauit.

Rainard. Abbas: quæ Monasterio contulerit, describuntur. *Hæc Odoran. ad hunc an.*

Donnus autem LEOTHERICVS quantam venerationem circa Sanctorum titulos & solemnitates habuerit, paucis dicemus. Qui quadam die adhuc viuente præfato Abbate Rainardo inuestigare cœpit, vbinam essent recondita corpora sanctorum Sauiniani & Potentiani. A tempore enim Vuillelmi Archiepiscopi ob timorem Paganorum erant abscondita in antris. Repertis autem eis per notitiam cuiusdam veterani, Martini nomine, serui eiusdem loci, cum omni diligentia condiderunt ea in locellis plumbeis, plura miracula ibi operante virtute Domini. Post hæc idem Archiepiscopus cœpit diligenter inquirere, & Christum continuis precibus exorare, vt ei dignaretur ostendere quo loco tegebantur Reliquiæ, quas Hieremias Archiepiscopus asportauerat de sancti Richerij basilica. Christo autem adimplente desiderium sui famuli, inuenit eas per reuelationem retro altare sancti Stephani. Apertâ igitur archâ in qua continebantur, tanta curationum genera euenisse noscuntur, quanti aliqua parte corporis imbecilles ibi confluxisse monstrantur. Dedit etiam ipse Archiepiscopus sancto Petro & sancto Sauiniano terram de Tillido, & de Gerillias, & syluam de Arcea, cum duabus Ecclesiis quæ in ea sunt, per deprecationem FRODONIS Archidiaconi, de cuius beneficio erant. Abbatiam quoque sanctæ MARIÆ quæ est extra muros

Leothericus Archiep. plures SS. Reliquias reperit, easque exornat.

Multa Cœnobio S. P. Viui largitur.

vrbis dedit Leotericus Archiepiſcopus in beneficio Frotmundo Comiti, ad opus filij ſui Rainaldi Clerici, defuncto Grimerio Abbate ipſius Eccleſiæ & Archiclaui ſancti Stephani. Tunc verò quidquid boni adhuc poſſidebat eiuſdem Eccleſiæ locus, idem Frotmundus ſuis militibus in beneficio, tradidit, Bernardo Preſbytero eiuſdem loci.

In illis diebus obiit vir Dei Adraldus Archidiaconus Tricaſſinæ ciuitatis, & requieſcit in Cœnobio S. Sepulchri, quod ipſe extruxit in eodem pago.

Eodem tempore migrauit ad Chriſtum ſanctus GISLEBERTVS Meldenſis Epiſcopus, cuius vita multis claruit virtutibus.

Mortuo Frotmundo Senonum Comite, & ſepulto in capitulo ſancti Eraclij, ſucceſſit ei RAINARDVS filius eius nequiſſimus, qui perſecutionem intulit Eccleſiis Chriſti, & Leoterico Archiepiſcopo, in tantùm vt etiam (quod dicere & audire horribile eſt) quando ille diuinum officium celebrans, vultúmque dans populo ſalutabat; ille vultum auertens in poſterioribus ſuis ei pacem offerebat: nonnunquam in faciem eius ſpuebat, homines eius interficiebat, eúmque modis omnibus iniuriabat. Obpropter conſilio Romani Pontificis, & Abbatis Eccleſię Cluniacenſis, necnon ſuffraganeorum Epiſcoporum, & optimorum Procerum, præcipuéque Rainaldi Pariſienſis Epiſcopi, Anno ab Incarnatione Chriſti MXVI. 10. Kalendas Maij ciuitatem Regi Rotberto reddidit. Ipſe verò Comes fugiens nudus euaſit. Frater autem eius Frotmundus & quidam milites vrbis turrim defenderunt multis diebus. Quos tandem Rex cepit, & victus pietate viuos abire ſinit. Frotmundum autem Aurelianis in carcere truſit, vbi obiit.

Rainaldus Comes Senon. nequiſſimè ſe gerit.

In eodem anno mortuo Rainardo Abbate ſancti Petri Viui, ſucceſſit ei Donnus Ingo Abbas ſancti Martini Maciacenſis, & ſancti Germani Pariſienſis, conſanguineus etiam Regis.

Ingo Abbas S.P. Viui.

Rainardus autem Comes fugiens de ciuitate, ſicut iam dictum eſt, peruenit ad Odonem Comitem. Colligentes igitur ambo exercitum conſtruxerunt caſtrum Monſteriolum no-

mine super Sequanæ fluuium. Dedit autem idem Rainardus Odoni Comiti illud castrum in beneficio, quod fuit in scandalum magnum Regi & Reginæ, & Archiepiscopo. Erat enim ex sancti Stephani beneficio. Sumptis igitur viribus ipse Rainardus obsedit ciuitatem *, vastans omnia per circuitum tribus diebus. Tunc quoque incensa est Basilica S. MARIÆ extra muros, & S. Leonis, necnon & S. Desiderij, cum ipsis duobus suburbiis. Quam persecutionem secuta est, fames valida, & mortalitas magna. Postea pacificatus est. Rex & Archiepiscopus cum Rainardo, datis illis obsidibus sub sacramento. Reddidit autem ei Rex medietatem ciuitatis, & Archiepiscopus suam medietatem, tali tenore, vt post mortem eius medietas ciuitatis cum Comitatu deueniret in dominium sancti Stephani, & medietas in dominium Regis. Postquam verò receptus est in ciuitate, pluribus iniuriis Archiepiscopum affligens, seruos Christi & suos ad mortem vsque persequens, quicquid boni anteà promiserat irritum fecit.

* Senonensem.

Aurelianenses hæretici ignis supplicio puniuntur.

Sub ipso tempore exorta est magna hæresis, noua & inaudita in vrbe Aurelianensi. Quapropter accersiens Rex Archiepiscopum iussit congregari in eadem vrbe synodum. Erant autem ipsi hæretici ex melioribus ipsius ciuitatis Clericis. Communi verò consensu & voluntate omnium conuicti omnes perpessi sunt ignis incendium.

Theodericus Episcop. Aurelian. monachus S. P. Viui.

Post hæc THEODERICVS Episcopus Aurelianensis relinquens Episcopatum venit Senonas in Ecclesia B. Petri, vbi nutritus fuerat tempore Rainardi Abbatis sui auunculi. Vbi commorans diebus non paucis, profectus, vt iret ad limina Apostolorum, exiuit: perueniénsque ad castrum Tornodorense beato fine quieuit in ipsa nocte, sepultúsque est in Basilica sancti Michaëlis Archangeli, defunctus VI. Kal. Februarij.

Ludouicus Comes habitum monast. induit.

Eodem tempore HLVDOVICVS Comes Alemannorum orationis causa profectus est ad sancti Michaëlis periculum, rediénsque vsque Senonas infirmitate carnis præuentus, in Monasterio sancti Petri Monachus effectus, migrauit in astra locandus, relinquens ibi possessiones in Villa

quæ dicitur Ariſcurt, & pallium vnum quod vſque hodie vocatur pallium HLudouici.

In tempore illo factus eſt magnus conuentus in Antiſſiodorenſi pago, in Airiaca-Villa, à Leotherico Archiepiſcopo. Vbi de ſingulis locis delata ſunt ſanctorum Martyrum, Confeſſorum, Virginum pretioſa pignora in ſuis ſcriniis. Inter quæ de Cœnobio B. Petri Viui dum deferretur, vel referretur Beatus Martyr Sanctianus, imminentibus noctium tenebris ſuper duo capita ſcrinij emicuerunt duo præclariſſima ſydera, omnes totius noctis tenebras ſui ſplendore ſuperantia, oculis quidem deducentium viſibilia, ſed tactu impalpabilia. Ibi verò præſentes fuerunt Rotbertus Rex, & Goſlinus Bituricenſis Archiepiſcopus, cum aliis Epiſcopis, & Abbatibus, & populo innumerabili. Ibi etiam multa diſpoſita ſunt ad vtilitatem Eccleſiarum.

Synodus in Airiaca-Villa.

In illis diebus tranſiit de hoc mundo Sanctus Erueus Theſaurarius S. Martini Turonenſis, vir bonæ vitæ.

Inter hæc defunctus eſt Rainaldus Archidiaconus, qui Abbatiam ſanctæ Mariæ tenebat in beneficio. Dedit autem eam Leotericus Archiepiſcopus LEOTERICO Præcentori, qui cœpit eam reſtaurare per manum Bernardi Preſbyteri, perficiens cancellos, & mittens in eo ſex Clericos.

Abbatiam S. Mariæ inſtaurat Leotericus Præcentor.

Anno MXXV. obiit INGO Abbas IV. Kal. Februarij, cui ſucceſſit Donnus Ermenaldus. In cuius tempore Rex Robertus & Conſtantia Regina compoſuerunt ſancto Sauiniano loculum auro, argento, & gemmis pretioſis ornatum. In quo inſeruerunt etiam cum eo corpus ſancti Eodaldi * cum oſſibus pueri paruuli vnà humati in loculo plumbeo, in quo ante continebantur. In qua tranſlatione quidam cœcus recepit lumen, & pluuia quæ à Paſcha Domini non pluerat, abundanter deſcendit: & hæc tranſlatio facta eſt VIII. Kal. Septembris.

Ermenaldus Abbas S. P. Viui.

** meliùs, Victorini, vt habetur in actibus S. Sauiniani & lib. de SS. Reliquiis S. Petri Viui, à Gaufrido conſcripto anno 1298.*

In illis diebus auferebant ſancto Petro Villam Auſonis, quam reddidit eidem ſancto, & Abbati Ermenaldo, eo ſatagente, ODO Comes famoſiſſimus.

Anno MXXVII. obiit FVLBERTVS Carnotenſis Epiſcopus vir ſapientiſſimus, & bonę vitæ.

Anno MXXXI. iam regnante HAINRICO filio eius, obiit Rex Francorum Rotbertus. Hic sancto Petro & sancto Sauiniano Præceptum Regale de suis rebus fecit.

Gelduinus sedem Archiep. Senonens. vsurpat.

Anno MXXXII. obiit LEOTHERICVS Archiepiscopus, & GELDVINVS in sede sublimatus non electione Cleri vel populi, sed muneribus. Domnum verò Mainardum Clericum prudentissimum ipsius Ecclesiæ Thesaurarium, virum nobilissimum, in ipsa vrbe maiorem & primum, omnis populus à minimo vsque ad maiorem ad Episcopum quærebant, sed vicit potentia Regis. Qui Gelduinus apud Parisium suscepta benedictione Pontificatus xv. Kal. Nouembris, nullo modo Senonas ciuitatem intrare potuit, resistentibus Odone Comite, Damberto Vice-comite, & patre eius Mainardo supra memorato, & cæteris Proceribus.

Eodem igitur anno in messione subsequenti Rex copiosum exercitum applicuit Senonis:, & in Villa quę Massliacus maior dicitur, castra posuit. Comes itaque Andegauensium Fulco, qui primus post Regem erat in ipsa expeditione, Abbatiam sancti Petri fregit, clausum Monachorum terra tenus incidi fecit. Vnde Monachis contra eos Sanctorum pignora deferentibus, quidam eorum furentes se ipsos interfecerunt. Talíque conflictu, & eiusdem vrbis militum assultu multi ceciderunt; cæteri verò fugerunt. Rex autem tactus amore sui patris Rotberti, qui valde ipsum locum dilexit, vi quadam ab ipso loco eos eiecit. Deinde post tres dies rediit Parisius, & subsequenti anno venit Senonas cum tribus milibus virorum, & castra posuit in loco qui dicitur Chaliciacus. Vbi diebus septem morantes, Abbatiam sancti Remigij, & Burgum sancti Leonis, nec non & sancti Eraclij fregerunt, prædati sunt & incenderunt; atque quosdam ante mœnia vrbis iaculis interfecerunt, deinde ad patriam redierunt.

Anno MXXXIV. Wirpiuit Odo Comes Regi Hainrico medietatem vrbis Senonicæ, & Gelduinus receptus est in sede in qua nondum fuerat, resistentibus pluribus: & Abbas Gerbertus missus in Abbatiam sanctæ MARIÆ foris muros.

Anno MXLVI. Obiit Ermenaldus Abbas, quem Gelduinus Archiepiscopus, alter, vt verè dici potest, Archembaldus, omnibus modis quibus sciuit & potuit inquietauit, afflixit, & iniuriauit, seruos & ancillas Abbatiæ prædando, carcerando, & omnia mala faciendo, etiam & ornamenta Ecclesiæ quomodocumque subripere poterat inuadendo, suisque complicibus, quorum similis erat, dando. Obiit autem VIII. Kal. Nouembris, & sepultus est in claustro sancti Petri. Cui successit Donnus GERBERTUS Monachus eiusdem loci; quem supra diximus Abbatem sanctæ MARIÆ. Huic Gelduinus reddidit caput sancti Quiriaci, quod de ipsa Ecclesia, scilicet sanctæ MARIÆ, ante fuerat translatum in matre Ecclesia sancti Stephani. Eodem tempore defunctus est Frotmundus Trecacensis Episcopus, cui successit Mainardus Archiclauis sancti Stephani.

Quanta mala Gelduinus intulit monast. S. P. Viui.

Gerbertus Abbas ibidem.

Tunc temporis ODO Comes exercitum congregauit, & contra Ducem Goscelonem perrexit, & castrum, quod Barrus vocatur, tandem posteà illud cepit, & in crastinum cum ipso Duce & Alemannis pugnauit. Victus fugam iniit, fugiens cum multis Proceribus & innumerabili multitudine militum, interfectus obiit. Posteà sanctus ODILO Abbas Cluniacensis obiit virgo centenarius in die Circumcisionis Domini, cui Donnus HUGO successit, vir totius honestatis. Post hæc sequenti tempore Gelduinus, peractis in Episcopatu annis decem & octo, proiectus est de Pontificatu à Leone Papa & Rege Hainrico, gaudentibus Clericis, & lætante populo. Cui successit MAINARDUS Trecacensis Episcopus, & LEOTERICUS Præcentor ordinatus est Antistes Ecclesiæ Laudunensis. Posteà ipso Gelduino reclamante se iniustè depositum, & Mainardum intronizatum, auctoritate Papæ Leonis conuocati, & in Concilio dijudicati, amisit vterque donum curæ pastoralis. Postea verò propter vtilitatem tam Ecclesiæ Senonensis quàm totius patriæ circumiacentis, totius Concilij concordante consensu Mainardus est restitutus. Gilduinus autem pro sua miserabili vita deiectus omni honore est priuatus. Reuersus námque à Roma Rodulfum Comitem adiit, & castella quę

Gelduinus exauctoratus.

Mainardus succeslit.

ex paterno iure contingebant, vt se adiuuaret, dedit; sicque se ab omni honore expulit. Domnus verò Mainardus ab Apostolica sede rediens, clerum & populum lætum propter se inuenit, & in pace rexit. Ipse oblationes Ecclesiarum reddidit Canonicis, quas Præpositi abstulerant illis: Abbatiam sancti Petri, & Abbatem, & Monachos, quippe quia inter eos ab infantia fuit nutritus & litteris doctus, valde dilexit. Consuetudines prauas, iniustas, & malas, quas Gelduinus in ea miserat, & Rainardo Comiti sua inertia mittere siuerat, omnes ad nihilum magna vi & potentia redegit, & plus omnibus suis antecessoribus eam sublimauit. Hoc multùm obfuit, quòd parum superfuit.

Leo Papa Frotmundum Trecens. Episc. consecrat.

In hoc tempore Papa Leo venit Lingonas ciuitatem, vbi ordinauit, Frotmundum Trecorum Pontificem, ibíque obiit Petrus Diaconus eius, sepultúsque est in Capitulo sancti Mammetis.

Tempore illo misit Rex HAINRICVS Vvalterium Meldensem Episcopum, & Vvascelinum de Chalinaco, cum aliis ad quemdam Regem in finibus Græcię, qui vocabatur Gerisclo, de terra Rusciæ, vt sibi daret filiam suam in vxorem. Quos ille cum pluribus donis, & cum filia remisit in Francia.

Anno MLV. in Kalendis Augusti, secunda feriâ, lunâ quartâ facta est tempestas valida & nimia per totum Senonicum pagum, quæ vastauit omnia sata, & segetes, & vineta, & nemora, & interfecit homines & iumenta. Et in eodem anno vigilia Cœnæ Domini XIV. luna, ante Parasceuem feria V. post primum pullorum cantum, effecta est ipsa luna tota nigra sicut carbo extinctus, fere duabus horis, & post facta est in eclypsin, iterum re accensa; & in ipso anno mortuus est Comes Rainardus, filius Frotmundi, persecutor sanctæ Ecclesiæ, sepultúsque est in Capitulo sanctæ Columbæ. Tunc Rex Hainricus possedit ciuitatem, & omnia quę ipse habuerat. Deinde Rex Hainricus, conuocatis Proceribus Franciæ, filium suum Philippum per manus Geruasij Remorum Archiepiscopi in Regem fecit vngere.

Anno MLX. obiit Rex Hainricus. Hic regale Præceptum fecit de Abbatiæ rebus sancti Petri, sicut fecerat & Pater eius Rotbertus. Mortuo autem Hainrico Rege apud

Victriacum castrum in Bieria, & sepulto in Basilica sancti Dionysij, Rodulfus Comes consanguineus eiusdem Regis duxit vxorem in coniugio contra ius & fas, vnde fuit excommunicatus. Balduinus verò Comes Flandrensis Regem paruulum Philippum aluit, & Franciam gubernauit.

Anno MLXII. Obiit Mainardus Archiepiscopus, peractis in Episcopatu annis XII. & mensibus tribus, & octo diebus, & iuxta patrem suum Mainardum, & Dainbertum Vicecomitem fratrem suum sepultus in Capitulo sancti Petri. Cui successit in Archiepiscopatu Domnus Richerius, ipsius Ecclesiæ Archidiaconus, Dei voluntate ab omni clero & populo electus. Qui ordinatus Parisius in die sancti Paschæ ab Episcopo Gotfrido, & aliis, præsente Rege cum Principibus, rediens inde Senonas in octaua Paschæ, & receptus cum gaudio in propria sede.

Rainardus Archiep. Senonens.

Anno MLXIV. Rex Philippus fecit regale Præceptum de rebus sancti Petri Viui, sicut pater suus Hainricus.

Anno MLXV. BERNARDVS Miles, & dominus castri Barris montis, in Capitulo sancti Petri Viui, & vxor eius HVMBERGA competierunt & receperunt ab Abbate Gerberto, & à Monachis eiusdem loci quartam * de Villa, quæ dicitur Rictiacus, & de Ecclesia eiusdem Villæ, similiter & de villa quæ vocatur Pauliacus.

* partem quo loci fuit fundata Abbatia Molismensis.

Anno MLXVIII. incœpta est renouari Ecclesia * sancti Sauiniani sociorúmque eius Martyrum, quæ in principio Christianæ fidei ab ipsis idolis quibus polluebatur, quorúmque immundissimis immolationibus fœdabatur, emundata, in honore Saluatoris est consecrata. Posteà quoque ab eis pleniùs iacta sunt fidei semina in vrbe Senonica, & in circompositis vrbibus ipsi sancti cum maxima multitudine in ea post multa & exquisita tormenta decollati, & honestæ sepulturę sunt traditi. Quæ quia vili schemate construebatur, à fidelibus honestior vt fieret, diruebatur. Quod dum fieret, inuenta sunt sepulchra eorum, quæ à nullo mortalium quo in loco essent sciebantur, plena sarcofagis & loculis saxeis, plumbeis, gypseis, & septis * atque complanatis lidoriis, quę omnia plena erant corporibus honestissimè palliatis, aro-

* Parochialis est, Monasterio sancti Petri contigua & ab eo dépendens.

* al. sectis.

BBBbb

matizatis; & quod mirum est, quibusdam deerant capita, quidam etiam in pedibus habebant sandalia. Inter quæ etiam subter subpedaneum altaris lapidem repertus est tumulus laterculario cementarióque luto compositus, in quo inuentus est titulus in quodam latere, huiusmodi:

Calcator mundi iacet hac Titulfus arena;
Corpore contectus sydera mente tenet.

Inuentum est quoque in quodam lidorio hoc scriptum: *Hic positus est Tetulfus ante sepulchra Martyrum, fabricator huius Ecclesiæ.* Pro his igitur & aliis, quas referre longum est, causis, maior incœpta Ecclesiæ fabrica quàm dispositum fuerat. Præerat huic operi dispositor & largitor munerum & mercedum ODO quidam sacerdos: qui quia auarè & cum murmure hæc faciebat, correptus semel, & secundò, & tertiò ab eodem Beato Sauiniano, & à Religiosis parœchianis, non resipuit; vnde languens & miseram vitam ducens non plusquàm annum vnum vixit. Suscepit autem opus Ecclesiæ & largè & honestè perfecit vir quidam BALDVINVS, Maior huius Abbatiæ, & Petronilla vxor eius, & vterque eorum fœlicem vitam diuites & bonis omnibus abundantes consummauerunt.

Fundatio Monasterij Molismensis.

Anno MLXXIV. fundatum est Molismense Cœnobium.

* Theobaldi.

Anno MLXXV. Arnulfus Abbas S. Columbæ detulit de Italia reliquias de corpore S. Thebaudi *, fratris sui, & posuit in eadem Abbatia: cœpítque ædificare Ecclesiam in honore eius sancti, quæ est euntibus de ciuitate ad eamdem Abbatiam iuxta viam ad dexteram manum.

Anno MLXXVIII. misit Richerius Archiepiscopus Monachos de Caritate in Ecclesiam sanctæ MARIÆ ante portam.

Anno MLXXIX. Obiit Gerbertus Abbas S. Petri, vir bonæ memoriæ, qui eamdem Abbatiam rexit annis XXXIII. mensibus VII. & VIII. diebus. Ampliauit autem Abbatiam de multis possessionibus quas emit & acquisiuit labore suo:

Haimo Abbas S. P. Viui.

& sepultus est in Ecclesia sancti Sauiniani, VIII. Idus Iulij. Cui successit Donnus HAIMO Monachus eiusdem loci XVII. Kal. Aug. Quo die summo mane fuit terræ-motus magnus.

ſine vento, & pluuia, & tonitruo.

Anno MLXXXI. fuit Concilium apud Exolduni caſtrum xv. Kal. Aprilis.

Anno MLXXXII. 14. Kal. Nouembris obiit VVALTERIVS Meldenſis: & in ſequenti ſeptimana HVGO Dienſis Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ Legatus congregauit concilium in eadem vrbe & ordinauit Epiſcopum in eadem vrbe ROTBERTVM Abbatem Eccleſiæ Reſbacenſis. Quod quia ſine præſentia & aſſenſu Richerij Archiepiſcopi, & Coepiſcoporum eius factum eſt, excommunicauerunt eum. Rotbertus Ab. Resbac. renitente Archiep. Senonenſi fit Epiſcop. Meldenſ.

Anno MLXXXIII. BERENGARIVS Turonenſis Magiſter, & ammirabilis philoſophus, amator pauperum effloruit: hic compoſuit orationem illam, quæ ſic incipit *Iuſte iudex* IESV CHRISTE. Poſt hæc fidelis & verè Catholicus vitam finiuit; ſuper cuius tumulum huiuſmodi epitaphium eſt: Obiit Berengarius an. 1083. ſeu 1088.

Quem modò miratur, ſemper mirabitur orbis;
Ille Berengarius non obiturus obit.

Anno MLXXXV. obiit Haimo Abbas ſancti Petri 18. Kal. Maij, & ſepultus eſt in Clauſtro eiuſdem ſancti iuxta Abbatem Ermenaldum auunculum ſuum. Hoc anno magna pars æſtatis ſine pluuia fuit, & erat nimis neceſſaria arboribus & ſatis. Verùm Monachi S. Columbæ attulerunt corpus S. Lupi in Eccleſia S. Stephani, quem receperunt Canonici cum magna deuotione. Et eo exeunte de Eccleſia deſcendit abundanter pluuia, vnde cuncti reddiderunt Deo & eidem ſancto Lupo gratias. Eodem quoque anno Richerius Archiepiſcopus ordinauit WALTERIVM Meldenſem Epiſcopum 4. Nonas Nouembris, excommunicato ſupra dicto Roberto. Valterius ordinatur Epiſc. Meldenſ.

Anno MLXXXVI. HERMINVS Abbas recepit Abbatiam ſancti Petri.

Anno MLXXXVII. delatum eſt corpus ſancti Nicolai Myrreorum Epiſcopi apud Barrum. Præcepto Regis Philippi in menſe Maio multa millia Francorum perrexerunt in Hiſpaniam in adiutorium Anfuldi * Regis Chriſtiani, cuius terram & regnum inuadere volebant Pagani, egreſſi de finibus ſuis iam mare tranſito. Sed audientes aduentum Francorum timore perculſi redierunt in ſua. Ipſo anno

* Alfonſi.

6. Idus Septembris obiit Willelmus Rex Anglorum & Comes Normannorum.

Anno MXCII. Philippus Rex dimisit vxorem suam nobilissimam de qua habuit filium suum HLudouicum, & accepit Bertradam quæ reliquerat Fulconem Andegauensium Comitem.

Anno MXCIII. Incensum est & incredibili modo crematum Cœnobium sancti Petri, cum tota villa, & Ecclesia sancti Sauiniani in Kalend. Septembris, nocte media. Vnde damnum quod ....

Anno MXCIV. congregauit Philippus Rex Archiepiscopos & Episcopos regni sui, in Remensi vrbe, & obtinuit ab Archiepiscopo Richerio magnis precibus, vt Remis ad Concilium non dedignaretur ire; ostendens Rainaldum Remensem Archiepiscopum podagrico dolore contractum non posse progredi de sua sede: & perrexit Richerius Archiepiscopus Remis, & susceptus est cum maximo honore à Rainaldo Archiepiscopo, & vniuerso Clero Ecclesiæ Remensis, & sedit in Concilio in nullo inferior Remensi Archiepiscopo, sed penitus par & æqualis, vt pote qui non per aliquod debitum illuc perrexerat, sed per dilectionem & orationem Regis. Eodem anno obiit Berta Regina, quæ à Rege Philippo priùs fuerat derelicta, ipso Rege adhuc tenente Bertradam quam huic superduxerat reclamante iustitia.

Anno MXCV. Vrbanus Papa XIV. Kal. Decemb. apud vrbem Aruernis Concilium fecit præsentibus CCC. Episcopis & Abbatibus. Item in eodem anno fecit aliud Concilium apud vrbem Turonis XVII. Kalendas Aprilis. Item hoc anno iubente Donno Richerio Archiepiscopo in Monasterio sancti Petri Viui factus est Conuentus solemnis, & sacratissimum caput Beatissimi Gregorij Doctoris, quod erat repositum in quodam scriniolo, vnà cum osse de corpore sancti Patris nostri Benedicti Abbatis, palam omnibus ostensum, & exinde in VI. Kal. Maij. vt solemniter hæc dies in Monasterio agatur stabilitum.

Translatio Capitis S. Gregorij in Monasterio S. P. Viui.

Anno MXCVI. 5. Idus Iulij, Obiit Abbas Hermuinus sancti Petri apud Mauriacum.

Eodem anno obiit Richerius Archiepiscopus vir bonæ

vitæ & beatæ memoriæ, qui antequam moreretur VI. Kalendas Ianuarias, in die scilicet festi Ioannis Euangelistæ, accersitis personis sanctæ matris Ecclesiæ Senonum, Dainberto scilicet Præposito & Archiclaui nondum sed mox post eum futuro Episcopo, & Hilduino Archidiacono, & reliquis Archidiaconis, & Præcentore, & nonnullis Proceribus Senonicæ vrbis, misit & mandauit Fratribus Monasterij sancti Petri, vt eo viuente eligerent & prouiderent sibi Abbatem. Quod & fecerunt: eligentes omnium minimum ARNALDVM Monachum, eique præsentauerunt. Cui ipse multis præsentibus quis esset intimauit, scilicet ex humili parentela & sanguine ortus, quémque sic volebat viuere vt dignus esset regere commissos, de quibus ipse vnus volebat esse, & corpus suum eidem in eadem Abbatia concessit humandum. Quod aliter euenit, quàm ipse iussit, præualente inuidia æmulorum Ecclesiæ sancti Petri. Ipse tamen omnia quæ habebat dans Ecclesiis, Clericis & Monachis, atque pauperibus, peractis in Archiepiscopio XXXV. annis, exceptis tribus mensibus & septem diebus, nudus omnibus rebus temporalibus diem clausit extremum; & quia de eius sepultura corporis lis timebatur, sepultus est in Ecclesia S. Stephani, in oratorio sancti Laurentij Martyris. Eodem verò anno, ipso adhuc viuente perrexerunt in Ierusalem multa millia bellatorum, equitum, & peditum, diuitum & pauperum, quia inuaserant Persæ, & Turci, & Babylonij, & aliarum regionum ignotarum incolæ, Deum ignorantes, Hierusalem, & omnes ciuitates vsque Constantinopolim, quorum timore nullus Christianorum audebat adire sepulchrum Domini.

Arnaldus Abbas S. P. Viui.

Verùm præfato Richerio de medio sublato successit Daimbertus ipsius Ecclesię vicedominus, nobilis & clarus, ab omni clero & populo electus. Permansit autem sine benedictione pastorali anno vno, & duobus mensibus. Posteà verò Romæ à Papa Vrbano consecratus, cum Apostolica benedictione & pallij decore rediit, in sede propria locatus XIV. Kal. Maij, Anno MXCVIII. ab Incarnatione Domini, lætante Clero, & bona deuotione populi. Cuius iam in Archiepiscopio XI. anno penè peracto, testor Deum nusquam

Dainbertus Archiepiscop. Senonens.

Author Chronici huius viuebat eo tempestate.

Abbatiam S. Petri vel audiſſe, vel legiſſe, aut vidiſſe, quietiùs vixiſſe, vel fuiſſe ab omni inquietudine. Det Deus ſuccedentia tempora ſub eo, & cum eo habere læta & proſpera.

Anno MXCVII. 5. Kal. Octob. luna XXVII. viſa eſt in cœlo in parte Septentrionali, zona ignea ſanguinei coloris, longiſſima & multa latitudine expanſi, emittens quoque terribiles radios verſus meridiem. Viſa eſt verò per totam noctem ab ipſo crepuſculo vſque in lucem. Iſto anno obiit Hugo Canonicus, Camerarius Fratrum, omnium fere Canonicorum ſuorum contemporalium eruditor ſtrenuus, cui parcat miſericors Dominus, Amen. Hoc anno obiit Vrbanus Papa, & Paſchalis ſucceſſit: quo etiam anno capta eſt Hieruſalem ob occidentalibus militibus menſe Iulio; & de Chriſtiana gente tunc primùm ipſa ciuitas ſancta Regem meruit habere Chriſtianum.

Concil. Pictauienſe.

Anno MC. fuit Concilium apud vrbem Pictauis XIV. Kalendas Decembris.

Comes Trecenſis quædam elargitur Cœnobio S. P. Viui.

Anno MCIII. HVGO Comes Trecaſſinæ Campaniæ, & vxor eius nomine *Conſtantia*, precatu Arnaldi Abbatis, dederunt Eccleſiæ ſancti Petri Viui ancillam vnam apud ſanctum Potemium, & vnum de filiis eius nomine Belerium cùm vxore quam accepturus erat; & quinque ſextaria ſalis depenſu librarum in feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ: & litteris firmauerunt ſigillatis, quas habemus.

Arnaldus Abbas Romam petit.

Anno MCIV. ARNALDVS Abbas Romam petiit cum litteris Domini Daimberti Archiepiſcopi, & cum litteris Richardi Romanæ Eccleſiæ Vicarij & Epiſcopi Albani, cúmque litteris Hugonis Lugdunenſis Archiepiſcopi, necnon & Domni Hugonis, Abbatis Cluniacenſis. Inuenit quoque apud ſedem Apoſtolicam Donnum Richardum Archiepiſcopum Cantorbienſem, & Epiſcopum cum eo Vinceſtrenſem. Horum autem omnium precibus & multorum aliorum qui aderant, impetrauit à Donno Paſchali Papa ſecundo Priuilegium apoſtolicum huic Eccleſiæ de omnibus rebus ad ſe pertinentibus. Quod recepit IV. Idus Nouembris.

Concilium Trecenſe.

Anno MCV. tenuit Concilium apud Trecas RICHARDVS

Albaniæ Episcopus V. Kal. Aprilis. In quo Concilio recitatum & confirmatum fuit Priuilegium sancti Petri ab omnibus consedentibus in ipso Concilio. Illic quoque Abbas Arnaldus deponere fecit Gausbertum quemdam Decanum Mauriacensem præceptis eius inobedientem & rebellem, & Casæ Dei Monachum; & misit ibi Decanum de suis monachis nomine Petrum de sancto Balderio. Inde rediens captus est ab inimicis militibus cognominatis Robertinis, & ductus in carcerem in pago Lemouico, in castro quod dicitur Ventudunus. Hoc autem totum factum est tractatu Petri Armari cuiusdam militis, qui reclamabat in Ecclesia Mauriacensi consuetudines, quas assequi, quia rectitudo ei abstulit, minimè potuit. Contigit autem vt eo tempore Episcopus Claromontensis, vir religiosus nomine Petrus, congregato maximo exercitu circa Auriliacense Cœnobium (vt mos est Episcoporum præfatæ vrbis) hostes quæreret, qui nunquam desunt sanctæ Ecclesię. Peruenit autem ad aures eius, relatione Vvidonis & Rodulfi Fratris eius, qui Domini erant castri quid dicitur Scurrilias, quíque hominium fecerant præfato Abbati, dolo & machinatione sæpe dicti Petri Abbatem carceratum. Vnde super eum & super castrum eius, quod dicitur Miramons, faciem exercitus vertit, & vellet nollet, Abbatem & suos coincarceratos cum suis omnibus melioribus rebus reddere fecit.

Anno MCVI. fuit Concilium apud vrbem Pictauis. Concil. Pictauense.

Anno MCVII. tenuit Concilium apud Trecas Papa venerabilis Paschalis secundus. In quo intentio eius maxima fuit de Hierosolymitano itinere & de treuua Dei. Item in hoc anno consecrauit Donnus Dainbertus Ecclesiam in honore Sanctorum Martyrum Sauiniani & Potentiani in pago Milduino, in villa quæ dicitur Rampellunnus. Concil. Trecense.

Anno MCVIII. Tertio Kal. Augusti obiit PHILIPPVS Rex Francorum. Qui inter cætera sua bona facta Monachis sancti Petri & sancti Sauiniani Præceptum Regale fecit, sicut fecerat pater eius Hainricus, de quiete terræ eiusdem Abbatiæ. Dedit etiam ad restaurationem eiusdem Abbatiæ post incendium quod passa est in diebus eius, Anno scilicet Incarnationis Dominicæ MXCIII. nouem marcas

argenti. Cui successit in regno filius eius HLVDOVICVS qui vnctus est in Regem tertio nonas Augusti à Dainberto venerabili Senonum Archiepiscopo, & à suis Coëpiscopis apud Aurelianam ciuitatem. Qui multa passus à Proceribus Franciæ in eodem anno, præcipueque à Vvidone, Rubeo cognominato, qui ei fraude & dolo suo filiam suam nuptum dare volebat; quod quia dignitati Regiæ indecens erat, & Consulibus regni displicebat, auctoritate Apostolica Paschalis Papę dimiserat. Cui Vvidoni in ipsa hyeme magna vi & magnanimitate, per niues & per grandines, per tempestates hiemales castrum, quod dicitur Firmitas-Balduini, muniens illud circum circa vallo & palo, manúque militari, abstulit, & sibi retinuit.

Ludouicus Rex inungitur ab Archiepisc. Senon.

Hoc anno obiit Vvillelmus Abbas sancti Remigij XIV. Kal. Iunij, qui Monachus & nutritus fuit eiusdem loci. Cui successit in Abbatia Willermus nutritus & Monachus S. Petri Viui & sancti Sauiniani, expetitus & requisitus à Fratribus eiusdem loci, & à Donno Dainberto Archiepiscopo & à clero Senonensi in Capitulo nostro, præsente Arnaldo Abbate, & Fratribus ipsius Cœnobij, & concessus ad regendum prædictum Cœnobium. Ordinatus est autem Idibus Iunij, in qua die celebratur transitus sancti Agricij Archiepiscopi & Confessoris, cuius corpus requiescit in Ecclesia sancti Petri Viui & sancti Sauiniani Martyris. Hoc quoque anno fuit aliquanta venditio annonæ, ita vt venderetur sextarius frumenti sex solidis, ordei IV. auenæ III. siliginis V. Hoc iterum anno perfecta est turris & coopertura super chorum Cœnobij sancti Petri Viui.

Item in hoc eodem anno venerunt alienæ gentes exeuntes de finibus suis transmarinæ, quas quidam Amorreos, quidam Amirales vocabant, & fecerunt de se tres partes: quarum vna tetendit super Sarracenos, duæ super Christianos: Et venerunt non longiùs quàm est iter trium aut duorum dierum à ciuitate Barcinona. Verùm consilio accepto Barcinonenses, Comes scilicet & Episcopus, & Proceres, & compatriotæ quibus incumbebat necessitas, reclamauerunt aduocationem Regis HLudouici, & miserunt ad eum Causidicos suos, Episcopum scilicet ipsius ciuitatis cum paucis nuntiis,

nuntiis. Qui querimoniam suorum ciuium & compatriotarum suorum ipsi Franciæ Regi referentes, inuenerunt eum variis militiæ bellis implicitum, scilicet versus Regem Anglorum, Ducem Normannorum, qui contra ius & fas denegabat facere hominium quod debebat & debet Regibus Francorum. Similiter & Consul Pictauorum, & Dux Burgundiorum, & multi alij Consules qui sunt sub Rege Francorum. Cum quibus omnibus pro instante necessitate pacem fecit supradictus Rex, quibusdam inducias & treuuas dando; de quibusdam hominium debitum accipiendo. Vnde confidens plurimùm Rex spopondit legatis supradictis se vere præparaturum ad ferendum illi patriæ auxilium. Et ad curiam suam quæ in Pentecostes futura erat (nam hæc fiebant in diebus præcedentis Quadragesimæ) dixit se suum consilium, vt dignitatem Regiam decebat, accepturum. Inde supradictus Episcopus cum sociis suis lætus cum Regis gratia retrogradum iter arripuit. Tum temporis Abbas Arnaldus apud Vrticidum quamdam villam sancti Petri & sancti Sauiniani pro quibusdam oportunitatibus Mauriacensis loci demorabatur. Quæ villa in pago Aruernico sita non longiùs ab ipsa vrbe, scilicet Aruernis, quàm septem miliaribus abest in publica via qua ad sanctum Egidium itur. Illic didici à præfato Episcopo & sociis eius quæ scripsi. Addiderunt etiam & dixerunt quòd supra scriptæ gentes à Monte pessulo non longiùs erant quàm itinere quinque dierum, similiter & de sancto Egidio.

Hæc narrat Author tanquam auritus testis.

Verùm vt ad quædam, quę de præterito anno Incarnationis scilicet Dominicæ millesimo centesimo septimo, quatuor diebus ante præsentem annum de quo agitur, redeam, meminisse decet, & scire est vtile de Translatione sanctissimi corporis communis Patris Benedicti. Quod causâ meliorandi capitij, vel Monasterij Floriaci loci (qui super ligerim fluuium est, vel nominatur) in naui ipsius Ecclesiæ per aliquod tempus collocatum est. Hoc anno præscripto, perfecto capitio, & choro cum membris & vtroque latere conuenientibus, Abbas Simon qui ad hoc sategerat, & plurimùm laborauerat, & intendebat, vt in die transitus eiusdem sanctissimi Patris, duodecimo Kal. Aprilis, in priori

Noua trãslatio corporis S. Benedicti facta An. 1107.

loculo, qui honorabilior erat, transferret, præuentus morte reddidit Deo debitum patris nostri Adæ, & sepultus est in claustro eiusdem Cœnobij. Verùm conuocatio populi quę per multa loca facta fuerat, plurima ad diem denominati festi conuenit, sed non quanta debuit: Quis enim deesse debuit? Credo nullus quam pes portare potuit. Ad hunc conuentum venit & interfuit LVDOVICVS Rex designatus cum multis Proceribus Francię Regni, & communi lætitiæ suam coniunxit. Adfuerunt quoque IOANNES Episcopus Aurelianensis, HVMBALDVS Episcopus Autissiodorensis, viri religiosi cum maxima Cleri ac populi multitudine. Eadem die dedicauerunt maius altare in honore S. MARIÆ Dei Genitricis; & aliud, matutinale scilicet, in honore sancti Benedicti, sub quo positæ sunt ipsa die sanctę Reliquię eiusdem Patris. Translatum est autem sanctissimum corpus in conspectu omnium qui adfuerunt insertum in metallino quodam & cupreo scrinio, in quo priùs, vt creditur, positum fuit quando allatum est de Cassino monte. Illic vidi flentes præ gaudio Regem & Principes, & omne vulgus, præcipuéque Monachos & Abbates, hymnos & laudes vt decebat dicere volentes, sed prę lacrymis non valentes. Leuatum itaque tãtum Gazophylacium, auro & argento, gemmísque omnibus carius, superpositum est feretrum auro gemmisque fabricatum tanto Patri congruum. Eadem die fecerunt Monachi ipsius Ecclesię concedente præfato Ludouico, & patris consensum promittente, præsentibus pręfatis Episcopis, & Abbate sancti Launomari Blesensis, & me *, qui Monachus ipsius loci sum, & elegerunt Bosonem quemdam Priorem cuiusdam suæ cellæ. Hoc totum factum est XIII. Kal. Aprilis. Rex autem Philippus vixit vsque in mense Iulio, & in fine ipsius mensis, scilicet III. Cal. Augusti, obiit apud Milidunum, præcipiens suum corpus ferri & tumulari in monasterio sancti Benedicti, donans ipsi loco plurima donaria, vt magnificentiam regiam decebat; cuius filius Ludouicus, Rex III. nonas Augusti factus, valde ipsum Cœnobium dilexit, & rebus temporalibus creuit.

** Author primò Monachus Floriacensis, dein S. Petri Senonens.*

Hoc iterum anno venit quidam peregrinus apud castrum Nantonis & obiit, sepultúsque est iuxta stratam publicam

eiuſdem caſtri, vbi factus eſt per multos dies multus concurſus populi vtriuſque ſexus. Cuius nomen ignorantes, ſanctum Peregrinum eum vocauerunt. Quem dicunt etiam feciſſe ſigna, quod dimitto induſtriæ ſagacis lectoris.

Hoc anno Ludouicus Rex Monachis ſancti Petri Viui regale Præceptum fecit, ſicut fecerat Henricus auus eius, & Philippus pater eius.

Anno MCIX. fuit Paſcha Domini VII. Cal. Maij, quod eſt vltimum Paſcha. In ſubſequenti Maio, vel Iunio, atque Iulio, venditio annonæ, quam in præterito anno verno tempore diximus frumenti fuiſſe VI. ſolidorum, duplicata eſt, ita vt frumentum venderetur XII. ſolidis, alię annonę ſimiliter duplicatę ſunt. Hoc anno Ludouicus Rex iuuenis cum multis ſuis Conſulibus, vel Proceribus, bello vel amicitia pacem fecit. Tempeſtates multę factę ſunt, vis grandinum, & ventorum, & fulgurum, & fragor nubium cum petris cadentibus, multos homines occiderunt, arbores eradicauerunt, domos euerterunt, vineas ærugine ventóque ſubſequente læſerunt, racemos perpaucos & tenues nobis reliquerunt. Præſcripto die ſancti Paſchę quidam duo fures calices tres, quorum vnus maior, duo minores de auro & argento aptè compoſiti, dum in refectorio manducaremus, furati ſunt. Quorum primus iam pro ſimili vel pro alio neſcio quò furtò cœcatus, in eodem anno ſuſpenſus, indignam vitam digna morte finiuit.

In ipſo eodem anno Petrus Decanus Mauriacenſis, fauentibus quibuſdam Monachis ipſius Monaſterij, eruit oculos cuiuſdam Capellani, quem fecit capere in nocte ſubſequente natiuitatem Beatiſſimæ Dei Genitricis MARIÆ, ſcilicet V. Idus Septembris. Quod ideò facere iuſſit, quia idem Capellanus ad Abbatem Senonas venerat auxilium & conſilium quærere de quibuſdam damnis, quæ ei faciebant Decanus & Monachi. Vnde Abbas eis litteras vt ad ſe emendaturi venirent, miſit: quas dedignati ſunt accipere. Quapropter idem Abbas XII. Kal. Nouemb. mouit & Cluniacum tetendit, & ibi per tres dies commoratus eſt, & fecit feſtum Omnium Sanctorum Kal. Nouemb. & accepit ſocietatem eiuſdem loci. Vbi etiam conqueſtus eſt cum Ab-

Decani Mauriacenſ. crudelitas.

Subiici tenuit Abbati S.P. Viui.

bate eiusdem loci, & aliis sex Abbatibus, qui conuenerant in præsentia Donni Richardi Romanę Ecclesiæ Legati, de dedecore facto Ecclesiæ sancti Petri, & sibi. Quod ipse audiens, & mirum ducens, Petro Aruernorum Episcopo, in quem confidebant ipsius malefacti factores ac fautores, litteras misit, quarum est exemplar.

Epistola Richardi Alban. Episc. Claromont. Episcopo vt Decanū Mauriac. coerceat.

» RICHARDVS Albanensis Ecclesiæ qualiscumque Mini-
» ster, Apostolicæ sedis licet indignus seruus & Legatus, PE-
» TRO Carissimo Aruernorum Episcopo salutem. Abbas S.
» Petri Senonensis Monasterij conquestus est apud nos de
» inobedientia & rebellione Mauriacensis Decani, & fauto-
» rum eius. Quod grauiter ferentes vtpote de Romanæ Ec-
» clesiæ filio, vobis mandamus & præcipimus, vt ab Ecclesia
» sancta hoc tantum dedecus summoueatis, ne filios contuma-
» ces in pertinacia sua esse sinatis; sed ad Abbatis obedien-
» tiam in præsentiarum venire cogatis. Quod si neglexerint, &
» mandatis nostris non adquieuerint, gladio Spiritus sancti
» eos ferimus, & vt itidem faciatis præcipimus. Prætereà ex
» eiusdem inobedientiæ radice Sacerdotem quemdam cœ-
» catum pro certo accepimus, quod seuerê, & pro modo cul-
» pæ vindicandum iudicamus. Itaque laïci qui tyrannidem
» hanc exercuerunt, & cæcati Presbyteri bona inuaserunt, vel
» possident, excommunicentur; qui verò Sacerdotes, vel Cle-
» rici cooperatores aut consentientes fuerunt, officio diuino
» arceantur, rebus ecclesiasticis, ac iustitiis (quas nos præben-
» das vocamus) priuentur, talíque sententiæ subiaceant, quę
» eorum culpæ conueniat, & quam cæteri timeant.

Fauet Decano Episcopus Claromont.

His litteris apud Claromontem ab Abbate Episcopo delatis, finxit se & dixit eidem Abbati iuuaturum, quod non fecit. Námque idem Abbas montana conscendit, Mauriacum adiit, cum eodem Decano, quia res ita exigebat, pręsentibus duobus Abbatibus, scilicet PETRO Auriliacensi, & alio sancti Martini de Tutela, & RODVLFO Priore de Casa Dei placitauit, & in eodem placito præfatus Decanus fretus militari manu, & multorum laïcorum, qui illuc confluxerant, & præcipuè cuiusdam Archipresbyteri, nomine Petri de Sennis, qui consensu Episcopi ei consentiebat, consilio, dixit se nihil propter Abbatem facturum, neque de-

obiectis responsurum, donec ante Episcopum. Quod audientes religiosi viri, qui illic aderant, dixerunt eum inobedientem & rebellem, non vt Monachum se habere vel esse. Qua pro re eum Abbas & consentientes ei excommunicauit, & claustrum Monasterij ne ingrederetur, foras expulsus prohibuit. Qui spernens omnia iussa Abbatis cum quatuor Monachis, qui eius turpi vitæ concordabant, ingrediebatur & egrediebatur, & cum militibus castri (quod vocatur *Clauers*) quique eruerunt oculos Capellani, & cum illis de Monteclaro, & de Salerno, atque de Surralliis, sæpe consilium fecit de captione Abbatis, & de morte sociorum eius, & de distributione equorum eius: & nonnunquam noctis tempore assultus milites super eum fecerunt illi, quos sibi consociauerat, dans & promittens terras & possessiones Ecclesiæ Mauriacensis. Hæc autem omnia & his peiora fiebant in diebus Aduentus, & festis Natalis Domini, similiter & post octauas Theophaniæ. Videns autem Abbas quòd non pœniterent, sed dietim ad Episcopum, in quo confidebant, apud Claromontem irent & redirent, cogitans quoque quia hi qui eum auxiliabantur, & in quibus confidebat, instabant quotidie, dicentes, vt faceret Decanum aliquem Monachum aut de Casa Dei, aut de Cluniaco, præuidénsque quòd perditio loci esset, dimissis omnibus laïcis consilium habuit cum Monachis omnibus, exceptis tribus excommunicatis, & constituit Decanum ROTBERTVM de Capsana cognominatum, tunc Priorem de Vrticido, & hoc in die Sabbathi. In crastino autem, Dominica scilicet die Septuagesimæ, iam explicata solemni Missa, irruit ipse Exdecanus cum militibus multis & hominibus villæ ipsius quos præibat cum spatis nudis, & fregerunt partem curiæ, intrauerúntque per vim claustrum, quærentes Abbatem, & Decanum, & Monachos de Francia in Refectorio, & in Cellario, & in aliis officinis. Quos non inuenientes egressi sunt de claustro, & inuenerunt quos quærebant ante capellam sancti Benedicti, consedentes & colloquentes. Quos videns Decanus, & sciens quia iam audierat ad se perimendum venturos, currens intrauit cameram Abbatis, & clausit ostium post se. Abbas autem & Monachi eius foris remanserunt, quos

verbis plurimùm minati sunt, per capitia cucullarum turpiter apprehenderunt, de planis spatis ferierunt, sed non læserunt. Propter Decanum autem occidendum, quia per ostia domus quę fortiter obserata erant, & intrare non potuerunt, super domum aliqui ascenderunt, & de tegulis de quibus camera ipsa tegebatur remouerunt, & perforato tecto lapidem grandem demiserunt putantes Decanum occidere. Qui lapis corruens cecidit super cistam in qua erat quantulacumque pecunia, quæ de viatico Abbatis remanserat, quam & habuerunt. Vnus autem ex ęis iecit fustem quem tenebat, & percussit Decanum in mento & sanguinolentum fecit. Qui videns se ita opprimi, aperuit ostium cameræ & fustem tenens manu, loquénsque aspera per medios armatos exiuit, & per claustrum Ecclesiam introiuit, & in vitem * quæ ad defendendum in eadem Ecclesia est, ascendit, & ostium post se clausit, in quo defensaculo iam se miserant aliqui de nostris. Hostes autem insequentes Decanum, quia per ostia non potuerunt, per parietes & per clydas quasdam quę super portam Ecclesię erant, frangentes omnia, intrauerunt, & ostium per quod idem Decanus in defensaculo illo intrauerat conabantur frangere, vel igne adlato ardere. Sed vnus de amicis Abbatis lanceam tenens, quemdam de seruis sancti Petri, qui plusquam cæteri malum mouebat & faciebat, in costis corporis eius vulnerauit, vnde aliis hostibus metus magnus factus est, & discesserunt. Vnus quoque eorum qui in prædicto defensaculo erant, iaciens lapidem percussit mulierem quamdam, quę galeam ferebat filio suo Ecclesiam frangent, & clamabat, percutite, occidite, ardete Francos illos. Quę de ipsa percussione non post dies multos mortua est. Erat autem filius eius ille qui accepit & misit in carcere Capellanum, quando perdidit oculos iussu Exdecani Petri de sancto Balderio.

* turrim.

Propter hæc omnia, & quia Monasterium propter sanguinem in eo fusum à diuino officio cessabat, misit Abbas duos de Monachis suis Rigaldum & Girardum ad Episcopum, mandans ei rem malè gestam; & vt ad reconciliandam Ecclesiam aquam benedictam, & concessionem reconciliationis annueret. Qui tunc temporis in expeditione vltra Clarimontem itinere dierum trium erat, & quod Abbas

mandauit, facere noluit. Tantùm concessit vt Monachi diuinum officium in oratorio sancti Benedicti facerent sine sonatione campanarum; & in Capella sanctæ MARIÆ ex integro diuinum officium celebrarent.

Interim homines de Mauriaco timentes Abbatem discedere propter iniuriam sibi factam, firmauerunt in manu eius se rectitudinem facturos, quam laudaret EBOLVS Vicecomes, & alij quidam Milites qui nominati fuerunt, nec non & si qui alij ab Abbate vocati essent. Vnde constituit eis Abbas diem & habuit laudatores; videntésque se grauari iudicio, fidem non sunt secuti. Quapropter Abbas secundâ septimanâ Quadragesimæ egressus à Mauriaco, Comitissam matrem Comitis, quia Comes Romam erat, adiit. Quæ dedit ei consilium, vt ad castrum, quod Euan vocatur, in Lemouico pago iret, ibique Archiepiscopum Bituricensem Metropolitanum Episcopi Aruernensis, & ipsum Episcopum, necnon & Archiepiscopum Burdegalensem, atque GERARDVM Engolismensem Legatum Romanæ Ecclesiæ inueniret, & coram eis alloqueretur Episcopum de querimonia sua. Quod & fecit: litteras quoque supra scriptas Donni Richardi Legati legere fecit in præsentia eorum; quas audientes reprehenderunt eum non obedisse præceptis Legati, & laudauerunt ei vt iustitiam plenariam Abbati faceret, & pignora quæ sæpedictus Exdecanus multa fecerat super terras Ecclesiæ sine assensu Abbatis & Capituli, laudauerunt debere esse irrita. Et tunc promisit Episcopus iustitiam se facturum Abbati, & diem nominauit qua apud Vrticidum ei mandaret quando montana ascenderet, quod minimè fecit.

Corã Episcopis & Legatis conqueritur Abbas de Episcop. Claromont.

Hoc anno in Lateranensi Ecclesia præsidente Donno Paschali secundo, indictione tertia, nonas Martij factum est concilium.

Anno MCX. Abbas Arnaldus ipsa die Incarnationis Dominicæ in montanis Episcopum Aruernensem, qui clam eo ipsas montanas ascenderat, sequens, venit ad castrum quod vocatur Caslud, & hospitium habuit in quadam Ecclesia, quæ vocatur Bassiniuacus, quæ est sancti Petri Episcopus verò alias quàm ipse putabat tenens vias, & declinans ab eo, rediit ad ciuitatem suam. Abbas autem iuit Mauriacum, &

expectauit eum sex diebus. In quibus affuit EBOLVS Vicecomes, & alij multi Milites, qui laudauerunt hominibus eiusdem Villæ, qui assultum super Abbatem fecerunt, & Ecclesiam fregerunt, vt darent se eius misericordiæ, quia rectitudo eos nimis grauaret, quod nequaquam fecerunt. Inde discedens Abbas per magnas niues, & frigora, & præcipitia, rediit Vrticidum in Kalendis Aprilis. In crastina autem quæ præcedebat diem de Ramis Palmarum misit ad eum nuntios suos, vt requirerent eum quid faceret de iustitia, quæ laudata sibi & imperata fuerat ab Episcopis. Quibus respondit nihil se facturum. Vnde Abbas mouens venit per quinque dies apud Bituricas in feria quinta Cœnæ Domini, & locutus cum Archiepiscopo impetrauit ab eo litteras feriâ sextâ, quarum exemplar hîc est.

Epistola Archiep. Bituricēsis ad Episcopū Claromont.

„ LEODEGARIVS Bituricens. Ecclesiæ humilis minister, „ PETRO dilectissimo Aruernorum Episcopo, Euge à Domi- „ no. Audito clamore venerabilis Fratris nostri ARNALDI „ Abbatis Senonensis Monasterij apud Euan, reminiscimur „ nos vobiscum egisse ac concordauisse præsentibus, & ap- „ probantibus Gerardo Engolismensium Episcopo, sanctæ „ Ecclesiæ Romanæ Legato, & Burdegalensi Archiepiscopo, „ quatenus sicut in litteris Domini nostri Richardi Legati „ continetur, Mauriacenses Monachos rebelles & inobe- „ dientes ad obedientiam eiusdem Abbatis redire compelle- „ retis, quod & vos facturum concessistis. Nunc verò pluri- „ mùm miramur quoniam nescimus quo spiritu actus, sicut „ idem Abbas conqueritur, nihil fecistis. Præsentibus igitur „ litteris fraternitati vestræ mandamus, immò præcipimus, „ quatenus supradictos Monachos ipsi Abbati iustitietis, & „ fautores eorum, simul & omnes illos qui in Ecclesia de Mau- „ riaco assultum super Abbatem in die Septuagesimę fece- „ runt, sub anathemate ponatis, & in eadem Ecclesia recon- „ ciliatione facta diuinum officium celebrare sinatis. Valete „ pro nobis orans.

Inde egressus Abbas venit ad sanctum Benedictum, & ibi Pascha Domini celebrauit. In feria secunda mouens inde venit ad curiam Regis apud Aurelianum, & locutus cum Rege narrauit ea quę passus erat, quomodò Claromontensis Episcopus

Episcopus litteras, quas per eumdem Abbatem sibi Rex miserat, paruipendens, non solùm non profuerat, sed nocuerat. Vnde Rex indignatus misit litteras suas eidem Episcopo, mandans se molestè ferre quòd locum Mauriaci, qui fiscus regalis, & Capella Regum Francorum est, inquietabat, & ne vlteriùs faceret, præcepit, donec in curia sua rectitudinem auditurus siquid in loco illo reclamabat, veniret. Post hæc quoque adiit Abbas præfatum Romanæ Ecclesiæ Legatum Richardum apud Lingonas, eíque rem gestam narrauit, & ab eo litteras quas supra memorato Episcopo mitteret, impetrauit, quarum exemplar hoc est.

Epistola S. R. E. Legati ad Episcopum Claromont.

RICHARDVS Dei gratia Albanensis Ecclesiæ qualiscumque minister, Apostolicæ sedis licet indignus, seruus & Legatus, PETRO carissimo & venerabili amico suo, Aruernorum Episcopo Salutem. Scripsimus vobis de querimonia & proclamatione Donni Senonensis Abbatis, & vt Decanum illum de cuius inobedientia & rebellione vobis diximus, cum illis qui cum eo eiusdem malitiæ crimen sectantur, ad emendationem & satisfactionem iustitię venire faceretis, vobis diligenter mandauimus. Sed & de illis qui Presbyterum cœcauerunt, & tanto sacrilegio assensum præbuerunt, tam de Clericis, quàm de laïcis similiter fecimus. Vos autem legationis nostræ negotia paruipendentes, litteras quidem legistis, sed de iustitia parum profecistis. Nunc ergo iterum earumdem causarum proclamationem retractantes, ex Apostolica auctoritate, donec ad emendationem veniant, illos interdicimus, & vt similiter faciatis mandamus iterum, atque præcipimus. Sed & illos qui Ecclesiam fregerunt, & in Abbatem assultum fecerunt, & Monachos qui Abbatis obedientiam contemnunt, similiter interdicimus: & ammonitos à vobis nisi Monachi de inobedientia, & laïci de assultu Abbatis satisfecerint, excommunicari præcipimus. Quorum enim culpas corrigere est, & non corrigunt, hi profectò malitiæ illorum participes existunt. De terris verò absque iussu Abbatis & Capituli pignoratis, vt eas Ecclesiæ suæ reddi faciatis præcipimus. Sed & de impugnatione quam laïci in mutando Decano, Abbati & Monachis faciunt, quia hoc sancti Canones prohibent, ne vlteriùs fiat

» penitus interdicimus. Valete.

Has litteras cum litteris præſcriptis Bituricenſis Archiepiſcopi, necnon & Regis, miſit Abbas eidem Epiſcopo Claromontenſi per Rigaudum Monachum, quem inuenit in diebus Rogationum, in eadem ciuitate, & litteras quas deferebat, præſentauit. Vnde Epiſcopus dixit ſe obediturum, & in ſubſequenti ſexta feria poſt Aſcenſionem Domini montana conſcendit, Mauriacum venit, in Dominica die Monaſterium reconciliauit, & de excommunicationibus quæ ſibi in litteris præcipiebantur, partim fecit, partim dimiſit, ſcilicet illos qui parti Decani depoſiti fauebant, & pro eo terras Eccleſiæ ipſius inuaſerant & tenebant: illos autem qui Decanum Robertum, quem Abbas miſerat, calumniabantur & inquietabant, noluit excommunicare. Quod moleſtè ferens præfatus Monachus cum indignatione diſceſſit ab Epiſcopo. Et veniens, vt putabat, Senonas, Deo ita ordinante inuenit in Abbatia, quę Mozacus vocatur, Donnum Richardum Legatum Romanæ Eccleſiæ, ſæpe in hoc ſcripto inculcatum. Cui quoque ſicut geſta erant, cuncta retulit, & cum eo, iubente ipſo, Claromontem rediit, & cum eo Pentecoſten fecit, & cuncta quæ voluit ab eo impetrauit. Námque idem Epiſcopus licet nolens in Synodo quam tunc celebrabat, omnes ſicut in litteris continebatur, excommunicauit qui meriti fuerant; & Donnus Cardinalis has litteras ſuo ſigillo munitas fecit, & Eccleſiæ Mauriacenſi miſit.

Epiſcopus tandem in reos fert excõmunicationis ſententiam

Mauſiacum prope Ricomagum.

Synodus Claromõti

Richardus Legatus hiſce literis excommunicat perſecutores Decani Mauriac. & Abbatis.

» RICHARDVS Albanenſis Eccleſiæ qualiſcumque miniſter, Apoſtolicæ ſedis licet indignus ſeruus & Legatus, Mauriacenſium fratrum perſecutoribus vt reſipiſcant. Dominus Papa Paſchalis in Concilio Trecenſi omnes eos excommunicauit qui pacem violarent, & præcipuè eos qui res Eccleſiaſticas vſurparent, vel perſonas in aliquo iniuſtè læderent, vt nec in vita, nec morte, Eccleſiæ communionem haberent, niſi digna ſatisfactione priùs reſipiſcerent. Vnde nos ex præcepto Domini Papæ Epiſcopum Claromontenſem Mauriacenſis Eccleſiæ perſecutores excommunicare præcepimus & excommunicauimus coram Conuentu ſynodali. Nos quoque eoſdem omnes excommunicamus, & eis communicantes à Chriſtiana communione eos

" separantes, & vbicumque fuerit aliquis eorum, diuinum "
" officium interdicentes, vt secundum præceptum Domini "
" Papæ nec in vita, nec in morte communionem habeant, "
" nisi priùs condignè pœniteant. Hi sunt, Scurriliacenses, "
" Salernenses, Monteclarenses, & Mauriacenses burgenses, "
" qui neque Abbati neque Decano obediunt. Si quis autem "
" Presbyter, aut Archipresbyter alicui horum persecuto- "
" rum fecerit officium, eo ipso quod iniustè amministrat, of- "
" ficio eum suspendimus in perpetuum, & cum excommuni- "
" catis ipsum excommunicamus. Facientes enim & consen- "
" tientes pari pœna digni sunt. "

His litteris addidit verba, prohibuit viua voce Apostolica auctoritate, vt nunquam Abbas sancti Petri aut successores eius de alio aliquo monasterio Decanum Mauriaco faciant, nisi de Senonensibus Monachis, aut de Mauriacensibus. Hoc dixit coram Episcopo multis audientibus, & mandauit Domino Daimberto Archiepiscopo, vt & ipsum confirmaret. Misit quoque & litteras quas subscripsimus.

Epistola eiusdem Richardi ad Archiep. Senonensem, & Abbatẽ S. P. Viui.

" RICHARDVS Albanensis Ecclesiæ qualiscumque minister, Apostolicæ sedis licet indignus seruus & Legatus, venerabili fratri DAIMBERTO Senonensi Archiepiscopo, & ARNALDO Abbati sancti Petri salutem. Tolosam ad Concilium properantes Claromontem venimus, & Episcopum Synodum celebrantem inuenimus, & fecimus eum omnes illos excommunicare, qui excommunicato Priori non abhorrent communicare, & qui Presbyterum excœcauêre, & qui res Mauriacensis Ecclesiæ inuasêre, & qui in Abbatem & Decanum assultum fecêre, sic scilicet, vt nec in vita, nec in morte, Christianam communionem habeant nisi priùs condignè pœniteant. Valete. "

Concilium Floriacẽse.

In ipso anno celebrauit ipse Domnus Richardus Concilium Kal. Octob. apud Monasterium sancti Benedicti Floriacum. In quo adfuerunt Archiepiscopus Senonensis Donnus DAIMBERTVS, & RODVLPHVS Remensis Archiep. & RADVLPHVS Archiepiscopus Turonensis, & LEODEGARIVS Archiepiscopus Bituricensis, cum Episcopis, & Abbatibus suis. In quorum omnium præsentia & auditu, præsente Episcopo Aruernensi, in fine Concilij excommunica-

uit omnes illos, siue Clerici, siue laici essent, qui vlterius calumniam facerent Abbatibus sancti Petri Viui & sancti Sauiniani de ordinatione & mutatione Decani vel Prioris Monasterij Mauriaci. Fecit etiam pacem de Abbate & Episcopo Aruernensi Petro de molestiis quas supra scripsimus. Inde abiens Petrus Episcopus supra scriptus in ipso itinere ægrotare cœpit, & perueniens vsque ad sedem Episcopatus sui obiit, & sepultus est in eadem Ecclesia Anno Incarnationis Dominicæ MCXI.

Obiit Petrus Episc. Claromõt.

Anno MCXII. fuit ingens persecutio, & prælia multa inter Regem H Ludouicum, & Regem Anglorum, & nepotem eius Comitem Theobaldum. Vnde multæ crematæ sunt Ecclesiæ, & Villæ, & Abbatiæ vastatæ. Quapropter Arnaldus Abbas muniuit Burgum sancti Petri vallo, & sepe, & aliis propugnaculis quæ sunt opportuna defensioni.

Anno MCXIII. emit Abbas Molismensis villam, quæ vocatur Pauliacus, de Milone filio Bernardi de Monte Barro, dans centum quinquaginta libras denariorum. Quæ villa cum appenditiis suis est de donationibus, quas dederunt Abbatiæ sancti Petri Viui Senonensis Ingoara & Leotheria sicut & Rictiacum) quæ ambæ fuerunt sorores sancti Ebbonis. Dederunt etiam in pago Tornodorense Villam, quæ vocatur Fontanas, cum omnibus appenditiis & adiacentiis; & in pago Lassinse Bagnolum, & supra memoratum Pauliacum, in cuius parrochia sita est Molismensis Abbatia. Audiens autem Abbas Arnaldus hanc emptionem quam fecerat supradictus Abbas de Pauliaco villa, quæ est alodus S. Petri Viui, adiit eum cum duobus Monachis suis, Helduino scilicet Priore, & Girardo Cellerario, & calumniam fecit. Vnde respondit ei Abbas supradictus se locuturum cum Milone, qui vendiderat, iam monacho, & cum aliis, quorum consilio vti debebat, & responsurum se vsque ad Rogationes quę primę futurę erant. Factum est autem hoc in fine istius anni de quo agitur, VII. scilicet Idus Martij.

Anno MCXIV. Quia vt supra dictum est, Abbas Molismensis se responsurum Arnaldo Abbati dixerat in Rogationibus de terra quam emerat, misit ad eum ipse Arnaldus Abbas Guidonem Monachum de Alsono audire respon-

ſum eius. Cui dixit vſque ad feſtum ſancti Ioannis quod tunc primum futurum erat, accepturum ſe conſilium ſuum, & reſponſurum, quod non fecit. Eo autem in tempore accidit, vt pro quibuſdam HLudouici Regis negotiis IOSCERANNVS Epiſcopus Lingonenſis Senonas veniret. Quem prædictus Abbas adiit, & caritatiuè, vt tantum virum decebat, ei ſeruiuit, de Abbate Moliſmenſi querimoniam fecit, & de Rainardo * de Monte Barro, qui cenſum de Rictiaco ſimul & de Pauliaco, vnde res agitur, pluſquàm per octo annos abſtulerat, conqueſtus eſt. Qui benignè reſpondit ſe eos ad rationem mittere, & iuſtitiam Eccleſiaſticam ſi quando ad eum iret, aut mitteret, facturum, ſi rectitudinem denegarent. Qua pro re Abbas Arnaldus ad feſtum ſancti Mammetis quod eſt in menſe Auguſto, iuit, Abbatem Moliſmenſem caritatiuè ad rationem miſit, quod nihil profuit ſibi.

* al. Bernardo.

Anno MCXV. factum eſt Concilium Remis v. Kal. Aprilis. Item aliud fuerat celebratum apud Beluacum à CONONE Preneſtinenſi Epiſcopo, & Romanæ Eccleſiæ Legato. Rurſus in eodem Anno aliud apud Catalaunum v. Idus Iulij. Hoc eodem anno accepit Rex HLudouicus vxorem ſuam nomine Adelaïdem.

Concilia Bellouac. Remenſe, & Catalaun.

Anno MCXVI. Abbas Arnaldus miſit Lingonas Walbertum Monachum ad ſupra memoratum Epiſcopum Ioſcerannum in ſynodo quæ ſecundum conſuetudinem fit poſt Paſcha, cum litteris Daimberti Archiepiſcopi deprecatiuis pro noſtra re. Vnde reſpondit Epiſcopus, & mandauit Abbati ſe venturum Senonas ad curiam Regis, & ibi ſe locuturum cum Abbate, quod & fecit. De Rainardo ſcilicet denominauit diem apud * Retiacum poſt primam diem feſti ſancti Bartholomæi in Auguſto, vbi Abbas iuit cum multa infirmitate corporis ſui, ſed neque iudicem, neque reſponſorem inuenit, & ſic deluſus rediit ad ſua. Quapropter ad aliam ſynodum, quæ fuit poſt collectionem frugum, miſit iterum Abbas ſupradictum Walbertum Monachum cum litteris, quarum exemplar eſt.

Agitur de lite inter Abbates S. P. Viui, Moliſmenſem, & S. Ioan. Reomaenſ.

al.* Ricciacum.

« Domino ſuo Ioſceranno venerabili Lingonenſium Epiſcopo, frater ARNALDVS Abbas monaſterij ſancti Petri «

Epiſtola Arnaldi Abbatis

ad Iosceiannum Lingon. Episc.

» Viui, sic crucem Domini portare vt eius remigio valeat » transfretare. Manifestum est dignitati vestræ, Donnum Ar- » chiepiscopum suas litteras in præterita synodo vobis mi- » sisse, & de iniuriis à Donno Abbate Molismensi, & Rai- » nardo de Monte Barro Monasterio nostro illatis, iustitiam » vestram acclamasse. Vos autem diem placiti dum Seno- » nas veniretis distulistis, vbi cùm vobis præsentarer, tantum » de Rainardo apud Retiacum diem posuistis. Quamuis au- » tem debilitati corporis succumberem, tamen quasi in lecti- » ca me eò deuehi feci, sed iudice & responsore ibi non in- » uentis pro malè tractato me habui. Proinde ad vos denuò » recurrimus, vt nos iustitiâ cassari non permittatis. Præter- » eà de Retiacensi Ecclesia quam Rainardum adhuc de no- » bis tenere, nec amisisse sperabamus, vestram misericor- » diam, & huius sanctæ synodi acclamamus, vt quid rectitu- » dinis in ea monstrare poterimus in ius nobis dirigatis. » Valete.

In ipsa quoque synodo comperit præfatus Monachus Walbertus quòd Rainardus Miles de Barro Ecclesiam de Rictiaco, quam de Abbate sancti Petri tenebat, Ecclesiastica auctoritate iudicante, perdiderat, & Bernardus Abbas sancti Ioannis de Prato eam ab Episcopo expetierat, & super nos inuaserat. Vnde idem Monachus mentionem damni nostri coram omnibus in præfata synodo fecit, & quia præfatus Abbas deerat, paucis verbis satisfecit. Quod vbi ad notitiam nostram peruenit, Arnaldus Abbas, quia familiaris & socius nostræ fraternitatis erat, litteras ei misit quarum exemplar hoc est:

Epistola eiusdem ad Abbatem S. Ioan. Reoma.

» Domno Bernardo amico suo, Monasterij sancti Ioan- » nis Reomensis venerabili Abbati, frater Arnaldus Mo- » nasterij sancti Petri Viui Abbas salutem in Domino. Si bene » & vos & vestra valeatis, inde gaudemus. Cùm enim præ- » cipuum sit Domini mandatum, vt inuicem diligamus, ta- » men vos & vestros inter amicos & confratres præcipuos » accepimus. Verumtamen cùm in synodo Lingonensi noui- » ter habita, cui absens fuistis, clamores renouaremus, quos » in anteriori synodo habuimus inter cætera de Retiacensi » Ecclesia quam Rainardus de nobis tenebat, iustitiam Domni

Episcopi inuocauimus, à quo vos eam occupasse accepi- «
mus. Ex consulto itaque eius, & cassidentium vos super hac «
re conuenimus, & vt benignè & caritatiuè nostra dimitta- «
tis, vos ammonemus. Si enim, quod absit, post firmatam «
inter nos & vos societatem ex industria occupastis nostra, «
hoc est, vnde in nimiam ammirationem vertimur. Et quia «
Monachi vestri Trecis satis contumeliosè nostris Monachis «
dixerunt, nos in synodo sine ratiocinatione mutua de per- «
sona vestra querimoniam fecisse, id penitus abnegamus, & «
vt veridicos nos comprobetis exemplar litterarum, quas «
Lingonas misimus, & vobis mittimus. Valete: & nobis su- «
per hoc conuenienter litteris respondete. «

Has litteras portauit prædictus Monachus Walbertus ad monasterium sancti Ioannis, & non inueniens Abbatem dedit eas Priori & Monachis eiusdem Cœnobij, vt darent Abbati, quod dixerunt se facturos. Nec multò post pro Comite de Monte-Bardo, & Clarebaudo de Capuis, apud Castri locum conuentu habito, idem Vualbertus Episcopo, & Duci, aliisque Principibus Burgundiæ se præsentauit, reiterans clamores, quos erga præfatos Abbates habuerat. Episcopus verò humano pudore magis quàm Dei timore tactus, Bernardo Abbati Monasterij sancti Ioannis diem quâ ad ius ipse, & Arnaudus Abbas Monasterij sancti Petri Viui conuenirent, per Archipresbyterum nomine Rainauldum in die Dominica quâ *Misericordia Domini* cantatur, determinauit. Abbati verò Molismensi sic, videlicet quòd si diem iuris Abbati Arnaldo denominare diffugeret, ipsi Abbati apud Episcopum super hac re nullam spem fore confugij. Huic interminationi Abbas Molismensis se simulans fore obnoxium, diem Abbati sancti Ioannis itidem denominatam & apud Retiacum suscepit. Abbas igitur Arnaldus vtrorumque Abbatum aduentum Retiaci operiens spe frustratus est, Mainardo Archipresbytero de Bardo super Sequanam attendente quis Abbatum veniret, vel quis venire renueret. Iste etiam Archipresbyter apud Castrilocum & testis dierum coram Episcopo positarum fuit, & ad diem veniens quomodò vtrique se haberent vice Episcopi expectauit.

De importunitate tantæ iniuriæ omnibus mirantibus, Rainardus de monte Bardo (intererat enim) nusquam religionem esse acclamauit, & sese vbiuis omnibus iudicialibus sententiis deratiocinaturum euidenter patefecit, Ecclesiam Retiacensem se & antecessores suos plus centum annis censualem de manu Abbatum sancti Petri Viui tenuisse, & eam vi Episcopali ab eo extortam Abbatem monasterij sancti Ioannis occupasse, Abbate Arnaldo Monasterij S. Petri Viui hoc ignorante. Idem Abbas Arnaldus ammirans quid Molismensis Abbatis absentia significaret, Molismum abiit, sed Abbatem loci non inueniens, tanto labore frustra consumpto, ad propria rediit, Priori & Monachis eiusdem loci dicto negotio pro quo venerat.

Anno MCXVII. obiit Paschalis Papa. Hic anno Incarnationis Domini MCIV. Episcopatus sui octauo, precatu Arnaldi Abbatis fecit Priuilegium Ecclesiæ S. Petri Viui & sancti Sauiniani Protopræsulis Senonum & Martyris.

Anno MCXVIII. facta est Capella apud Saliniacum in Sylua, in honore S. Andreæ Apostoli, & sancti Laurentij Martyris, & consecratum cimeterium in festo eiusdem Beati Martyris IV. Id. Augusti.

Anno MCXIX. Donnus Cono Prænestinus Episcopus, & Legatus Romanæ Ecclesiæ Senonas venit, quem adiit Arnaldus Abbas, & querimoniam fecit de Lingonensi Episcopo, qui iustitiam diffugiebat sibi facere de duobus Abbatibus supra scriptis. Qui misit litteras, quarum exemplar hoc est.

Epistola Cononis Legati ad Episcop. Lingon. pro Arnaldo Abbate.

» CONO Prænestinus Episcopus & Romanæ Ecclesię Legatus IOSCERANNO Lingonensium Episcopo salutem. Querimoniam venerabilis Arnaldi Abbatis Monasterij S. Petri Viui audiuimus de Abbate Molismensi, & Abbate Monasterij sancti Ioannis de Prato, quorum vnus Ecclesiam vnam ei aufert, alter villam cum appenditiis suis. Vos autem iam bis diem placiti ei constituistis, sed neque vos neque Abbates ad vllam illarum venire noluistis. Et quia iniuriam huius rei penes vos esse sentimus, mandamus, & mandando obsecramus, vt ei inde plenariam iustitiam faciatis. Quòd si facere

facere nolueritis, querimoniam eius ante Dominum Papam, quia de Legatione nostra est, me sciatis perlaturum, & causam eius quantumcumque potero prosecuturum.

Hoc anno celebratum Concilium fuit Remis in Gallia à Donno Papa CALISTO secundo, duodecimo Kalendarum Nouembris.

Decreta Concilij Remensis sub Calixto II. Isthæc habet Rogerius in Annal. Anglic.

Quæ sanctorum Patrum Sanctionibus de Simoniaca prauitate stabilita sunt, nos quoque iudicio sancti Spiritus, & auctoritate Apostolicæ sedis vnanimiter confirmamus. Si quis ergo vendiderit, aut emerit, vel per se, vel per quamlibet summissam personam, Episcopatum, Abbatiam, Decanatum, Archidiaconatum, Presbyteratum, Archipresbyteratum, Præposituram, Præbendam, Altaria, vel quælibet Ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum dedicationes, clericalem Tonsuram, sedes in choro, aut quælibet Ecclesiastica officia; vendens & emens, & dignitatis officij sui, & beneficij periculo subiaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus ab Ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscidatur. Episcopatuum, & Abbatiarum inuestituram per manum laïcam fieri penitus prohibemus. Quicumque igitur laïcorum deinceps inuestire præsumpserit, anathematis vltioni subiaceat. Porrò qui inuestitus fuerit, honore quo inuestitus est absque vlla spe recuperationis omnimodò careat. Vniuersas autem Ecclesiarum possessiones quæ liberalitate Regum, largitione Principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis concessæ sunt, inconcussas & inuiolatas in perpetuum permanere decernimus. Quòd si quis eas abstulerit, aut inuaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud Beati Symmachi capitulum, anathemate perpetuo feriatur.

Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omninò de Clero Ecclesiasticas dignitates, vel Ecclesiarum beneficia cuilibet quasi iure hæreditario derelinquat. Illud etiam adijcientes præcipimus, vt pro baptismatis, crismatis, olei sacri, & sepulturæ acceptione, & infirmorum visitatione vel vnctione, nullum omninò pretium exigatur.

Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, vxorum & con-

EEEee

» cubinarum contubernia prorsus interdicimus. Si qui autem
» huiusmodi reperti fuerint, Ecclesiasticis officiis priuentur
» & beneficiis. Sanè autem si neque sic immunditiam suam
» correxerint, communione careant Christiana.

Postquam celebratum est hoc Concilium Remis, venit Domnus Papa Senonas, quem adiit Abbas Arnaldus, & ostendit litteras quas habet Ecclesia S. Petri de duabus sororibus sancti Ebbonis, Ingoara scilicet & Leotheria, quas confirmauit, & approbauit, mittens Episcopo Lingonensi litteras suæ auctoritatis sigillo munitas, quarum exemplar est.

Epistola Calixti Papæ ad Ioscerāni Ep. Ling.

» CALLIXTVS Episcopus seruus seruorum Dei IOSCERANNO Lingonensium Episcopo, Salutem & Apostolicam be-
» nedictionem. Abbatis Arnaldi, & Fratrum Monasterij S.
» Petri Viui, querelam accepimus, quòd eis Molismensis &
» Reomensis Abbates quasdam possessiones iam diu à B. Pe-
» tri Monasterio possessas, iniustè abstulerint. Vnde Fraterni-
» tati tuæ præcipimus, vt longa dilatione seposita canonicam
» eis justitiam facias. Nec Monasterio eidem obesse permit-
» tas, quod secundum antiquam terræ consuetudinem instru-
» menta sine impressione sigilli composita declarantur. Data
» Senonis Nonis Decembris.

Concilium Bellouac. cui præsidet Cono Legatus.

Anno MCXX. Celebratum est Concilium IV. Calendas Nouembris à Domno CONONE Prenestino Episcopo, qui tunc Legatus dicebatur trium Prouinciarum Rothomagensium & Senonensium, atque Remensium. Ad quod Concilium cùm Archiepiscopi cum Suffraganeis suis tam Episcopis, quàm Abbatibus, Beluaco harum inuitarentur prouinciarum, Domnus Daimbertus Senonensis Archiepiscopus inuitatus, molestia corporis detentus venire non potuit. Contigit itaque quod Arnaldum Abbatem S. Petri Viui inuitaret, cum vniuersis Episcopis & Abbatibus sibi subditis. Arnaldus itaque Abbas monitus libenter se ad tantum iter præparauit, & quam citiùs potuit iter aggressus est. Primo autem die cùm ad Ecclesiam S. Lupi, videlicet Naudo, peruenisset, defessus itinere, & detentus pluuiali tempore, corporali infirmitate ingrauescente, & præ senectute corporea deficiente virtute, in propria domo sua inibi remansit. Mox quemdam Monachorum suorum nomine

CLARIVM, * vt se excusaret ad Concilium transmisit. Monachus verò ille ad Concilium veniens, Abbatem Arnaldũ Dominum suum veris rationibus excusauit, & totum Concilium audiuit, & reuersus illic vbi eum dimiserat, reperit. Ibíque cùm per aliquot dies demorarentur expectantes vt conualesceret, tandem conualuit. & ad proprium Monasterium cooperante diuina clementia redire disposuit.

* Author huius Chronici.

Cùm autem inde exire vellet: Accessit ad eum vir venerabilis Alexander vocatus, ipsius Ecclesiæ Capellanus, omni laude dignus, multisque virtutibus honestissimè condecoratus, quatuor philacteria argenti deaurata, vnum de ligno sanctæ crucis Domini, alterum de dente S. Nicolai, tertium de sepulchro Domini, quartum de S. Georgio præsentauit, & vt Domnus Abbas secum deferret, obtinuit. Referens quia cùm esset Capellanus Comitis STEPHANI vltra mare secum iuit, sed antequam transirent, à summo Pontifice Romanæ Ecclesiæ inter se & Dominum Arnulfum, qui nunc Patriarcha videtur, licentiam ligandi atque soluendi accepit. Postquam mare transierunt populum conuocabat, exhortabatur, pœnitentias iniungebat, & ita populum magis virtutibus quàm telis instructum in præliis mittebat. Sícque faciendo ad sepulchrum Domini, sicut idem Alexander referebat, peruenerunt, celebratáque oratione pro qua venerant, conspectibus Regis se præsentauerunt. Rex igitur Balduinus audiens tantum virum venisse, videlicet Comitem Stephanum, virum in rebus bellicis strenuum, omni religione præditum ad se accersiri præcepit, & apertis thesauris optionem dedit, vt quidquid sibi placeret de thesauro regio acciperet. Tunc Comes Stephanus respondit se diuitem possessione auri & argenti, & omnium rerum terrenarum, tantùm se indigere thesauro sanctarum reliquiarum. Audiens hoc Rex vocauit Arnulfum scriniarium suum, & ait ei, vt quicquid sanctuarij in capella sua eligeret, totum absque mora sibi tribueret. Comes igitur Stephanus accepit de sepulchro Domini, & de cruce eius, & de corpore sancti Georgij. Effecit autem idem Alexander cum summa sagacitate, sicut ipse referebat, per societatem

Reliquiæ S. Nicolai, S. georgi, & de sepulchro Domini conferuntur Abbatiæ S. P. Viui.

quam cum Arnulfo habuerat, vt ſibi de iiſdem reliquiis clam portiunculas daret, qui non negauit, quoniam antiqua ſocietas eum hoc facere coegit. Has portiunculas decenter auro argentóque conditas dimidium dentem S. Nicolai, pro quo aſſerebat ſe dediſſe marcam & dimidiam argenti, & integram vnciam auri, Domino Abbati apportauit, & in Archiuo ſancti Petri apportare memorans ſic obſecrauit.

Alexãdri Presbyteri donatio de reliquiis & aliis rebus.

„ Summe & venerande Pater, lacrymans memoro cum quanto labore has Reliquias habui, de Hieruſalem apportaui, & cum quanto amore ſeruaui. Aſt ego indignus & peccator non ita cum digno honore ſeruaui, nec tractaui ſicut tractare debui. Nunc ſumme Pater quoniam thuribulum argenteum vobis dedi, & duos argenteos calices, alterum horum optimè deauratum, cum caſula & pluuiali ſacerdotis, cum veſtibus reliquis vſque etiam ad ſubdiaconum, Miſſæ neceſſariis, vobis quoque dedo ipſa philacteria, videlicet cor meum & animam meam. Et vt has honorificè tractetis, domum meam, quam in caſtro Pruuini habeo, cum omnibus vtenſilibus ſuis, & vno lecto veſtito, poſt obitum meum ſuſcipiatis. Accerſitóque dictatore & notario, cartam vobis ſcribere faciatis, & obſecro, vt illum qui vobis amodo auferre voluerit, excommunicetis. Pro hac mercede mihi recompenſate anniuerſarium meum quinque ſolidis de eadem domo eadem die in refectione Fratrum, & honore harum reliquiarum; vt honorificè condiantur & in archiuo S. Petri ſolemniter ab omnibus celebrentur, ad laudem & ad gloriam nominis Chriſti, beneficio cuius dantur bona, per omnia ſecula, Amen. “

Eleuans itaque Domnus Abbas tanta & tam magna munera, reuerſus eſt ad propria. Receptæ ſunt autem capſellæ ſanctarum Reliquiarum à Clero & populo, monſtrata ſolemniter & deoſculata ſecundo Kalendas Nouembris, regnante Domino noſtro Iesv Chriſto, cuius regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſęculorum, Amen.

Anno mcxxii. obiit Daimbertvs Archiep. anno ordinationis ſuæ 27. penè tranſacto, ſepultúſque eſt in Capitulo S. Petri Viui.

Anno MCXXIII. ordinationis ſuæ agens viceſimum ſeptimum annum, Domnus ARNALDVS Abbas ſuæ conſiderans debilitatem ætatis, ſuæque præuidens vicinitatem mortis, vtpote vir fractus plus ſui honoris laboribus, quàm ſuorum annorum tranſitionibns, iuſſit apicibus adnotari omnia nomina librorum quæ ipſe conſcribi fecerat, & bene ornauerat, & per manus notariorum tranſcriptos, in archiuis Eccleſiæ ſancti Petri Viui ad reſtaurationem & ad vſum ipſius Eccleſię locauerat. Hæc enim ſumma omni tempore fuit intentio ſuæ mentis ſubtrahi ſibi fere omnia ſecularia negotia, quamuis plurima moleſtè occurrerent, mentémque vnitam ad ſe traherent, quatenus maximè, expeditiúſque in diuerſorum ornamentorum genere ſuæ Eccleſiæ laboraret: & maximè ſcriptoribus inſtaret, quatenus libros conſcriberent quos ipſe Eccleſiæ redderet, & ad Dei ſeruitium faciendum Fratribus coaptaret. In his etiam in tantùm erat intentus, vt propriis manibus aliis expers laboribus, ferret libros ac reuolueret, membranas etiam ſecundum modum voluminum inciſas numero Fratribus ad parandum daret; ipſéque poſtea ſcriptoribus ad ſcribendum reportaret. Námque tanto ardore & deſiderio, tantáque feſtinantia hoc perficere cupiebat, quòd nulla niſi ſibi timens diſpendium moræ huiuſcemodi, negotia velociùs perficere credebat. Et quoniam antequam ipſe ſuſciperet curam rerum gerendarum, Monaſterium ex toto fuit ſuccenſum, codiceſque Eccleſiæ omnes ferè ſuccenſi & incinerati, idcircò ſupradictus Domnus Abbas Arnaldus laborabat, vt penuria librorum, vel vilitas non conturbaret gregem ſuorum Monachorum. Cauſam igitur quare nomina librorum notare diſpoſuerit, ſimplex lector atque prudens inuenire poterit. Timebat enim vir venerabilis inſtantiam temporum, & mutationes perſonarum, & diuerſitates intentionum. Multoties enim vidimus, quòd hoc quod præterita perſona dilexit, hoc ſubſequens aut paruipendendum putauit, aut ex toto neglexit. Igitur nomina futuris deſignare voluit, vt omnes nomina librorum legerent, & lecta memoriâ retinerent, & ſicut ipſe ad Dei ſeruitium libros de-

dicauit, ipſi dedicarent, eiúſque ſuper hoc excommunicationem omnes vniuerſaliter confirmarent. Excommunicauit enim omnes indifferenter qui aliquem vel aliquos ſubſcriptorum librorum vel venderent, vel accommodarent, vel aliquo modo efficerent, quo Eccleſia perderet, & librum non rehaberet. Ipſe enim Deo obtulit, & quâ cuſtodiâ potuit muniuit. Non ergo culpa conſtructoris erit, ſi negligentia ſucceſſorum diſperſum fuerit, quod ipſe ad honorem & ad gloriam Saluatoris conſtruere laborauit. Nomina autem librorum hæc ſunt.

Catalogus librorum quos exſcribi orauit Arnald. Abbas

Pentateucum Moyſi, videlicet primam partem bibliothecæ in vno ſeparatim conſcripſit corpore, vt Fratres redimeret à toto bibliothecæ onere, qui liber legendus eſt ex ordine à Quinquageſima vſque in mediam Quadrageſimã. In ſecundo volumine continentur libri v. Ioſue, & Iudicum, & Ruth, & Hieremias (qui leguntur à media Quadrageſima vſque in Paſcha) & Pſalterium in eodem volumine. In tertio, Tractatus B. Auguſtini in Epiſtolam B. Ioannis Apoſtoli. In quarto, homiliæ 40. B. Gregorij Papæ: & Actus Apoſtolorum: & Epiſtolæ Canonicæ, & Apocalypſis. Hæc omnia leguntur à Paſcha vſque ad Pentecoſten. Et in eodem volumine Apoſtoli Pauli Epiſtolæ. In quinto, quatuor libri Regum, & Paralipomenon, & paſſio S. Tyburtij Martyris, & in ſexto volumine 15. libri explanationis B. Gregorij Papæ in Iob. Altera enim pars hîc habebatur. Hinc quoque leguntur in ſeptimo volumine Machabæorum libri duo, & Ezechiel, & Daniel, & 12. minores Prophetæ: & Eſayas: quæ leguntur à Pentecoſte vſque ad Natale Domini. Aliquos horum librorum tam præcedentium, quàm futurorum neceſſitas coegit ſcribere, alios verò vetuſtas renouare. Hinc ſequitur Paterius in octauo volumine. Nonum volumen habet Tractatum Origenis ſuper Ioſue. Decimum habet Dialogum Gregorij, & loci Floriaci deſcriptionem, & B. Benedicti Tranſlationem. In decimo primo volumine, inuenies librum Paſtoralem B. Gregorij Papæ. Paulus Longobardorum hiſtoriographus numeratur duodecimus, & in eodem inuentio capitis B. Ioannis Ba-

ptistæ. Tertium decimum volumen continet hymnos & cantica totius anni, & gloriosa bella gentilium Hierosolymis & Christianorum, & descriptionem locorum sanctorum. Corpus decimi quarti voluminis continet Epistolas ad legendum dispositas, & ad totius anni Missas prætitulatas. Quinto decimo volumini attribuitur liber interius similis, sed exteriùs dissimilis: Interiùs Epistolarum, sed exterius argento coopertus. Sed tamen iste fuit factus tempore Domini Hermuini Abbatis. Sextum decimum complent euangelia diebus totius anni competenter attitulata. Hinc sequuntur duo volumina Antiphonarij; primum ab Aduentu Domini vsque in Pascha, & aliud a Pascha vsque ad Aduentum. Hos duos si superiori numero coniungere volueris, octodecim inuenire poteris. Si hunc * in quo legis alios, addere quæris, nouem decim continuè numerabis. Vicesimus libellus est quem dedit nobis eo anno quo incensi fuimus Iotrensis Abbatissa, in quo sunt parabolæ Salomonis, & Cantica Canticorum, & libri Sapientiæ, & Sapientia IESV filij Sirach.

* *Originalis est Codex horum Chronicorū nobis tandem restitutus à quatuor annis.*

Anno MCXXIV. qui est annus ordinationis Arnaldi Abbatis xxviij. cum quatuor mensibus, dimisit Arnaldus Abbas Abbatiam suam & HERBERTVS electus est.

Herbertus Abbas eligitur S. P. Viui.

Anno MCXXVIII. Inuisibilis ignis plurimos depastus est in regno Francorum. Cui morbo misericorditer meritum B. Dei genitricis MARIÆ obuiauit, præcipuè in vrbe Suessionis. Et GVILLERMVS Comes Flandriæ dictus Longa spata, obiit.

Quæ sequūtur à Suppari authore adiecta fuisse codicis MS. characteres indicare videntur.

Anno MCXXIX. Ecclesia Vallis Lucentis fundata est; Cuius primus Abbas Donnus HERPALDVS fuit, sedens annis xxx. PHILIPPVS Ludouici Regis Francorum Remis coronatus est, posteà de equo lapsus moritur.

Fundatio Abbatiæ Vallis Lucentis Ord. Cist.

Anno MCXXXIII. Stephanus Cisterciensis Abbas moritur, succedit Rainardus Abbas quartus.

Anno MCXLII. Magister PETRVS Abaëlardus moritur. Cuius sepulturæ insertum est Epitaphium huiusmodi.

Est satis in titulo, Petrus hic iacet Abaëlardus,
Huic soli patuit scibile quicquid erat.

Anno MCXLIII. Ecclesia Vallis-lucentis primò dedicata est.

Henricus, & Hugo Archiep. Senonenses.

Anno MCXLIV. Mortuus est HENRICVS Senonum Archiepiscopus; & voces auditę sunt media nocte, primùm in Burgo S. Petri, posteà in ciuitate. Henrico defuncto successit HVGO Archiepiscopus.

Anno MCXLVI. Facta est communia in ciuitate Senonis à Rege Ludouico.

Ando MCXLIX. Destructa est Senonum Communia ab Eugenio Papa Romano, & à Ludouico Rege Francorum per deprecationem Herberti Abbatis sancti Petri Viui: qui Abbas interfectus est ab eadem Communia pro fidelitate suæ Ecclesiæ.

Anno MCL. Beluaco HENRICVS, frater Ludouici Regis Francorum, & Monachus de Clara valle Præsulatum tenet, qui posteà Remensis Archiepiscopus fuit.

Anno MCLI. Donnus Vgo Antissiodorensis Episcopus moritur, vir bonæ memoriæ. Hic, vt pręfati sumus, Pontiniacensis primus Abbas fuit. Sepultus est in iam dicto Cœnobio honore condigno.

Anno MCLII. Incensa est ciuitas Senonensis. Famosus in nostro seculo Comes Campaniæ Teobaudus moritur.

Anno MCLIII. Donnus Eugenius Papa moritur. Miraculis etiam gloriosis illius sepulchrum illustratum est. Succedit ei Anastasius Papa mense Augusto.

Anno MCLIV. Anastasius Papa moritur senex valde. Succedit ei Adrianus Papa, qui primò Abbas fuit sancti Rufi.

Anno MCLVI. Rex Ludouicus confirmauit Ecclesiæ sancti Petri Viui transitum, & hospitamentum mercatorum in Burgo, quod voluit auferre suggestione quorumdam habitantium in ciuitate. Confirmauit etiam omnem libertatem secundum tenorem Priuilegij patris sui.

Noua Inuentio SS. Potentiani, & Altini.

Anno MCLX. Inuenta sunt corpora sanctorum Christi discipulorum ac Martyrum Potentiani atque Altini, sub maiori altari à venerabili HVGONE Senonensi Archiepiscopo, in Sarcophagis intrinsecùs plumbeis, extrinsecus ligneis; quæ

quæ quidem ibidem diu latuerant, sed à nullo Fratrum in eadem Ecclesia Deo seruientium sciebantur. Facta est autem hæc reuelatio tempore GIRARDI eiusdem Ecclesiæ Abbatis, ipso cum omni ferè conuentu præsente. Præfatus autem Pontifex de tanta reuelatione cum cum multis Clericorum suorum lætificatus, Deo grates reddidit, & tantorum Martyrum corpora absque vlla diminutione in eodem loco, vbi Deo annuente diu requieuerant, sicut priùs erant cum magno gaudio reposuit. Facta est autem hæc grata & beata reuelatio VII. Idus Iunij, regnante Ludouico Rege. Eodem anno apparuit eclypsis lunæ in mense Augusto: ipsóque anno mortua est Regina Franciæ filia Imperatoris Hispaniæ: Rex verò Ludouicus consilio procerum suorum accepit in coniugem filiam bonæ memoriæ venerabilis Comitis Theobaudi, quam postmodum prædictus Hugo Senonensis Archiepiscopus Parisius in Reginam vnxit, ipsámque cum Domino suo Rege ipso die præsentibus duobus Cardinalibus OTTONE videlicet atque HENRICO Pisano, in Ecclesia B. MARIÆ coronauit: & in eadem Ecclesia ipsis Cardinalibus, & multis aliis præsentibus Missæ officium solemniter celebrauit. Quod factum valde displicuit Remensi Archiepiscopo, & eius Episcopis. *Hugo Senon. Archiep. Regem, Reginamque coronauit.*

Anno MCLXII. sanctus Thomas Archiepiscopus ordinatur: Fames ingens fuit.

Anno MCLXIII. Domnus Alexander Papa tertius celebrauit Concilium Turonis in octauis Pentecostes, scilicet XIV. Cal. Iunij. In ipso verò anno venit idem venerabilis Papa Senonis cum multa caterua Episcoporum, & Cardinalium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in festo sancti Hieronymi, quod est II. Kal. Octobris, vbi à prudentissimo Hugone eiusdem vrbis Archiepiscopo, & multis Episcopis, Abbatibus, & omnibus vicinarum Ecclesiarum Conuentibus, in Ecclesia B. Protomartyris Stephani honorificè est receptus. In eadem siquidem vrbe per annum & dimidium in sede Archiepiscopali commoratus, in sequenti anno à præfato Hugone Archiepiscopo, & Clericis eiusdem Ecclesiæ rogatus, consecrauit eis altare in honore Beatorum Apostolorum Petri & Pauli in ecclesia noua XIII. Cal. Maij, in qua *Concil. Turonense ab Alexandro Papa celebratum.* *Diu commoratur apud Senones.*

die fuerunt tunc temporis octauæ Dominicæ Resurrectionis. Postea verò dedicauit Ecclesiam Beatæ Virginis & Martyris Columbæ VI. Kal. Maij præsente eiusdem Ecclesiæ bonæ memoriæ Abbate Odone, qui ipsam Ecclesiam, vt apparet, à fundamento extruxerat: qui tamen infra ipsum annum est mortuus, & in ipsa Ecclesia sepultus. In Ecclesia verò Beati Petri Viui à Girardo venerabili Abbate, & Fratribus eiusdem Ecclesiæ, sæpissimè cum honestissimis & iocundis processionibus & maxima exultatione susceptus multotiens ibi solemniter Missæ officium celebrauit, ipsúmque locum, & eius habitatores sicuti bonus & pius pater benedictionum suarum consecratione sæpiùs muniuit.

Anno MLXIV. Sanctus Thomas exulatur.

Anno ab Incarnat. Dom. MCLXV. Ludouico Regi natus filius, Philippus nomine, XI. Kal. Septembris.

Anno MCLXVII. Imperator Romanorum Fridericus Romam obsedit odio Domni Alexandri Papæ: Cuius exercitus penè omnis peste interiit: ipse verò cum ingenti trististitia ad sua reuersus est. Hoc anno discordia nata est inter Regem Francorum & Anglorum.

Girllelmus Archiep. Senon.

Anno MCLXVIII. Mortuus est HVGO Archiepiscopus Senonensis, cui successit WILLERMVS, XI. Kal. Ianuarij consecratus. Item in ipso anno mortuus est Vvarinus Vicecomes Senonensis, sepultúsque est in Capitulo S. Petri Viui, pro cuius sepultura prædicta Ecclesia duos modios frumenti in molendinis Vicecomitatus annuatim in perpetuum possidere debet.

Anno MCLXIX, Nonas Februarij Catana vrbs in Sicilia terræ motu ita subuersa est, ac si per centum annos non fuisset inhabitata. Vbi Episcopus cum Clero, & Abbate de Mileto, cum XL. Monachis, & populus innumerabilis extincti sunt.

Anno MCLXX. In transmarinis partibus tantus terræmotus fuit tertio Cal. Iulij, vt peremptorum infinitus esset numerus.

Anno MCLXXI. Sanctus Thomas Cantuariensis Archiepiscopus pro libertate Ecclesiæ IV. Kal. Ianuarij martyrio coronatus est.

Anno MCLXXIII. Igneæ acies nocte in Regno Anglorum visæ sunt III. Idus Februarij; & subsequenti Martio discordia inter patrem & filium Reges scilicet Anglorum nata est. S. Thomas canonizatus est à Papa Alexandro.

Anno MCLXXIX. Domnus Alexander Papa tertius celebrauit Concilium Romæ IV. Idus Martij, feriâ scilicet secundâ post medium Quadragesimæ: & in ipso anno Henricus Comes Trecensis cum Petro de Curtinaco, & aliis multis Ierosolymam peregrè profectus est; & filia Regis Ludouici Constantinopolim ducta est & filio Imperatoris in vxorem tradita: & Philippus vnctus est in Regem. Hoc anno vigilia sanctorum Geruasij, & Protasij graui incendio crematum est Cœnobium sanctæ Mariæ, quod est ad portam sancti Leonis ....

Quodam præsagio pertimescens suauiter equitabat. Volens itaque socios suos attingere equum suum quo citiùs pergeret cœpit stimulis perurgere, qui celeriùs pedes mouens, molli superficie tenus terra deficiente, quatuor pedibus in vnam partem concurrentibus, corruit in terram toto prostratus corpore. Quod Bernardus Prior sentiens in alteram partem se proiecit, & tam longè in medio agro dissiluit, quod ipsius iacentis pedes equi pariter corruentis sella vix attigit, quod vtique sociis accurrentibus immensæ lætitiæ causa fuit. Sic nimirum Deo sanctorúmque præsentium patrocinantibus meritis, qui priùs nihil mali pertulerat, & tunc & posteà per totum iter permansit incolumis. Non longè autem ab illo loco Armandus & Ioannes non sine effusione lacrymarum recedentes ab eis regrediuntur ad propria. Bernardus verò & Philippus Cantor in Galliam reuertentes cum pace atque lætitia per viam longi itineris ad ciuitatem Senonicam perducuntur mensis Ianuarij die octauo.

* Hic folium vnum à codice MS. est auulsum.

Hæc siquidem scripto & memoriæ quatuor de causis commendari voluimus. Primò vt sanctorum veneratio Ecclesiæque sancti Petri honor & dignitas nostris successorúmque nostrorum temporibus celebrior habeatur. Secundò vt Mauriacensium fidelitas & obedientia erga suum Abbatem, sanctíque Petri Viui Ecclesiam comprobata noscatur. Tertiò vt prodiuersis rerum euentibus, pro diuersis locorum

ſiue temporum qualitatibus, de tàm difficili propoſito non ſine magna deliberatione præſumatur. Quartò vt ex rebus viſis & auditis ſi de Mauriacenſis Eccleſiæ perſonatu quicumque tale contigerit, faciliùs quid agendum ſit videatur. FINIT, AMEN.

Hæc alia manu adiecta ſunt.

Poſthæc eodem anno prædictus VGO Decanus viſitandi gratia matrem ſuam ſancti Petri Viui Senonenſis Eccleſiam petiit: vbi in ipſo Capitulo coram vniuerſis Fratribus ſuam dimiſſionem, & cætera, ſicut à Bernardo Priore & Philippo Cantore facta fuerat, per ordinem recognouit, & certam de omnibus fidem fecit.

Anno MCLXXX. Obiit Odo Abbas, & ſucceſſit Gauterius de Naudo.

Anno MCLXXXIV. In vigilia B. Ioannis Baptiſtæ ciuitas Senonenſis graui incendio vaſtata fuit cum omnibus Eccleſiis, quæ à porta ſancti Deſiderij vſque ad portam ſancti Remigij, à parte orientali & vſque ad portam S. Leonis in ciuitate continebantur. Poſt etiam hoc incendium ſequenti menſe, ſexto Calendas Auguſti combuſtum fuit Laniacum, & Abbatia tota.

CHRONICON
S. MEDARDI SVESSIONENSIS
Ab Anno CCCCXCVII. ad MCCLXIX.

Auctore Monacho Benedictino eiusdem Asceterij.

CCCCXCVII. CLODOVEVS Rex Francorum sextus, Paganus sicut antecessores sui Reges, à sancto Remigio Archiepiscopo Remensi baptizatur. Huius Clodouei, primi Regis Francorum Christiani, fuit vxor sancta CHROCHILDIS Regina. Tempore Clodouei sanctus MAMERTVS Episcopus Viennensis claruit. His temporibus in Vienna vrbe terræ motus maximus fuit. Ibi multæ Ecclesiæ & domus multorum concussæ fuerunt & subuersæ. Illic bestiæ multæ oberrantes, lupi, vrsi, ac cerui, ingressi per portam ciuitatis, deuorantes quamplurimos per totum annum hoc faciebant. In vigilia siquidem sanctæ Paschæ dum sanctus Mamertus Episcopus in eadem ciuitate Missarum solemnia celebraret, Palatium Regale, quod in eadem ciuitate erat, diuino igne succensum est. *Clodoueus auersatus Idola Christianā religionem amplectitur.*

DXII. CLODOVEVS primus Rex Francorum Christianus obiit, & quatuor filij eius, THEODORICVS, CHLODOMIRVS, CHILDEBERTVS, & CHLOTARIVS, Regnum eius inter se æqualiter diuiserunt. A transitu sancti Martini vsque ad obitum Chlodouei centum & duodecim anni sunt. *Eius filij regnum diuidunt.*

DXVII. CHLOTARIVS & CHILDEBERTVS frater eius peremptis nepotibus, scilicet duobus filiis Chlodomiris fratris sui iam defuncti, partem Regni Francorum quam tenebant inter se diuiserunt.

DXXIV. Sanctus BENEDICTVS magnus habetur: BOETIVS occiditur.

DXLIV. Sanctus Pater BENEDICTVS obiit. S. MEDAR-

DVS, & S. GILDARDVS magni habentur.

DLVI. Sanctus MEDARDVS Nouiomensis Episcopus obiit, quem CHLOTARIVS Francorum Rex honorificè sepeliuit, & Ecclesiam in honore ipsius extra ciuitatem Suessionensem miro opere fabricauit, & multis opibus ditauit.

Clotarius Ecclesiam S. Medardi apud Suessiones condit.

siue * 561. Obit Clotarius.

* DLXVII. CHLOTARIVS tenens totum Regnum Francorum obiit, quem quatuor filij eius cum magno honore Suessionis deferentes in Basilica sancti Medardi sepelierunt anno quinquagesimo primo Regni sui. Quatuor enim filij eius, scilicet CHAREBERTVS, GVNTRAMNVS, CHILPERICVS, atque SIGEBERTVS de Regno Francorum diuisionem legitimam inter se fecerunt. Accepitque Charebertus Regnum auunculi sui Childeberti, sedémque constituit Parisius. Guntramnus accepit Regnum auunculi sui Chlodomiris, sedémque constituit Aureliani. Sigebertus verò Regnum auunculi sui Theodorici, sedémque constituit Remis. Chilpericus verò accepit Regnum patris sui Chlotarij, sedémque constituit Suessionis. Chrannus verò filius Chlotarij cùm inimicus esset patris & rebellis, iussit eum prædictus Chlotarius Rex pater eius cum vxore & filiabus igne consumi, & sic factum est. De Chilperico verò filio Chlotarij exiuit progenies Regum Francorum, scilicet Lotharius magnus Rex Francorum, quem habuit ex Fredegonde vxore sua pessima, quæ posteà fecit prædictum Chilpericum Regem maritum suum causa adulterij sui occultè occidi.

DLXX. Sanctus Vedastus obiit.

DLXXIV. Sanctus Germanus Parisiensis Episcopus obiit.

* DLXXXIII. Pelagius Papa. Mauricius Imperator, cuius filium sanctus Papa Gregorius sacrat.

DLXXXIV. Sanctus Gaugericus magnus habetur.

DXC. Profitente Simone multis cruciatibus affecto, tunica Domini integra reperta est in arca marmorea in sancta ciuitate Ierusalem.

DXCII. Gregorius Magnus ordinatur Papa.

DCIV. Phocas Imperator. Hic Papa Bonifacio petente statuit sedem Ecclesiæ Romanæ caput Ecclesiarum esse;

&Pantheon permittit dedicari in sanctę MARIÆ omniúmque sanctorum honore.

DCXI. Heraclius Imperator, qui Crucem Dominicam à Perside Ierusalem reportauit.

DCXXII. Sanctus Gaugericus obiit.

DCXXIX. Sanctus Bauo obiit.

DCLVI. Sancta Gertrudis obiit.

DCLX. Aduentus corporis sancti Benedicti in Gallias.

DCLXXII. Sanctus Audoenus Archiepiscopus Rotomagensis, & S. Leodegarius Episcopus Augustidunensis insignes habentur.

DCLXXVIII. Theodoricus Rex, Childerico fratre suo interfecto, in Regno Francorum restitutus est.

DCLXXXI. Ebroinus Princeps Francorum, & Dux, Prefectus Palatij, & Maior domus interfectus est.

DCLXXXVII. Pipinus senior pater Caroli Martelli Princeps Francorum & Dux, Præfectus Palatij, & Maior domus sub Theodorico Rege effectus est.

DCXCIII. Theodoricus Rex obiit, Clodoueus filius eius successit.

DCXCV. Clodoueus puer Rex obiit; Childebertus frater eius successit.

DCCXII. Childebertus Rex Francorum obiit decimo-octauo Kalendas Maij: sepultúsque est apud Causiacum in Basilica S. Stephani Protomartyris: Dagobertus iunior puer filius eius successit.

DCCXIV. Pipinus senior Princeps Francorum & Dux, Præfectus Palatij, & Maiordomus obiit, & Carolus dictus Martellus in loco patris sui successit. Obtinuítque prędictus Pipinus senior Principatum sub suprascriptis Regibus Theodorico scilicet, Chlodoueo, Childeberto, & Dagoberto iuniore viginti septem annis.

DCCXX. Daniel quondam Clericus successit Dagoberto iuniori in Regno, & Chilpericus nuncupatur.

DCCXXV. Chilperico, nuncupato Danieli, successit in Regno Theodoricus Rex Francorum.

DCCXXXI. Obiit Beda Presbyter.

DCCXLI. Theodorico Regi successit in Regno Franco-

rum Hildericus qui posteà fuit depositus, & in Monasterio S. Medardi Suessionensis tonsuratus. Zacharias Papa. Hildericus Francorum Rex, Carolus dictus Martellus Princeps & Francorum Dux, Præfectus Palatij, & Maior domus obiit, Pipinus verò iunior paruus, & Carlomannus filij eius loco eius successerunt.

DCCXLV. Carlomannus Frater Pipini iunioris parui Monachus efficitur, & Pipinus iunior paruus frater eius totum Principatum Francorum solus obtinuit.

DCCL. Pipinus iunior paruus Princeps Francorum & Dux, Præfectus Palatij, & Maior domus, filius Caroli Martelli, per auctoritatem Zachariæ Papæ electus est ad Regem, & vnctus per manus sanctæ memoriæ Bonifacij Archiepiscopi, & eleuatus est à Francis in regno Francorum in Monasterio sancti Medardi Suessionensis; Hildericus verò, qui falsè Rex vocabatur, tonsoratus est, & in Monasterium missus est.

DCCLIV. Stephanus Papa, qui venerat in Franciam adiutorium & solatiuum quærendo pro iustitiis Ecclesiæ Romanæ, Pipinum vnctione sacra confirmauit in Regem Francorum.

DCCLXVIII. Pipinus iunior paruus Rex Francorum obiit, & Carlomannus, & Carolus magnus filij eius regnare cœperunt.

DCCLXXI. Carlomannus obiit, & Carolus Magnus solus regnare cœpit in Regno Francorum.

DCCCI. Carolus Magnus Imperator Romanorum factus est.

DCCCXIV. Carolus Magnus obiit quinto Kalendas Februarij, hora diei tertia, anno ætatis suæ septuagesimo secundo, sepultúsque est in Ecclesia Aquisgrani, quam ipse ædificauerat. Ludouicus verò piissimus filius eius in Regno & imperio successit. Soror eius erat Bertha inclyta mulier, & filia prædicti Caroli Magni Imperatoris. Castrum Vici super Axonam cum omnibus appenditiis suis donatum fuit Ecclesiæ sancti Medardi Suessionensis, tempore Eugenij Papę, & Ludouici Pij Imperatoris.

Castrum in Bertha confert S. Medardo.

DCCCXXVI. Corpora sanctorum Marcellini & Petri à Roma

Corpora

Roma delata sunt in Ecclesia beati Medardi Suessionensis tempore Eugenij Papæ & Ludouici. SS. Marcellini & Petri in Eccles. S. Medardi Suessionensis.

DCCCXXXIX. Ludouicus pius Imperator & Rex Francorum obiit duodecimo Kalendas Iulij, & filij eius succedunt Lotharius, Ludouicus, & Carolus Caluus. Iste Carolus Caluus posteà fuit Imperator Romanorum. Ipse enim mutare fecit corpora sanctorum Medardi, & Sebastiani, & Gregorij, & aliorum, & ponere in cryptas sexto Kalendas Septembris. Et SS. Medardi Sebast. & Greg. reconduntur in cryptis.

DCCCLXXVII. Carolus Imperator & Rex Francorum obiit, & Ludouicus Balbus filius eius successit.

DCCCLXXX. Ludouicus Balbus Rex Francorum obiit, & Ludouicus & Carlomannus filij eius succedunt.

DCCCLXXXIII. Ludouicus filius Ludouici Balbi Rex obiit, anno verò sequenti frater eius Carlomannus Rex obiit.

DCCCLXXXIX. Odo cœpit regnare.

DCCCXCIII. Carolus iunior nepos Caroli Imperatoris cœpit regnare.

DCCCXCVIII. Odo Rex obiit, & Carolus filius Ludouici iunioris regnauit. Iste Odo Rex Ecclesiam B. Medardi in sua mundeburde & successorum suorum in perpetuum suscepit. Fecit etiam prædictus Rex Odo Castrum de Vico, & de sancto Medardo firmare propter insurgentium Danorum insolentiam, & multa alia bona, possessiones & confirmationes Ecclesiæ Beati Medardi contulit. Castrum de Vico.

DCCCCXVII. Hungri primùm Rhenum traiecerunt, & vsque Burgundiam peruenerunt.

DCCCCXIX. Conrardus Rex obiit, & Henricus succedit.

DCCCCXXII. Robertus Rex efficitur. Anno sequenti interfectus est à Carolo Rege præliando, & Rodulfus Rex regnare cœpit. Eodem anno Carolus Rex captus est.

DCCCCXXXVI. Rodulphus Rex obiit, & Ludouicus filius Caroli iunioris regnare cœpit.

DCCCCXXXVII. Hungri Europam, Franciam & Burgundiam vastauerunt.

DCCCCLIV. Ludouicus Rex obiit, & Lotharius filius eius

ſucceſſit. Eodem anno Hungri ſecunda vice Franciam vaſtauerunt.

Abbetia S. Quintini in Inſula.

DCCCCLXV. Monachi apud ſanctum Quintinum in Inſula ponuntur.

DCCCCLXXIX. Ludouicus pius filius Lotharij Rex effectus eſt patre viuente, & volente.

DCCCCLXXX. Saxones Franciam vaſtauerunt, & à Francis cum Imperatore ſuo Ottone fugati ſunt.

DCCCCLXXXVI. Ludouicus Rex, filius Lotharij Regis, obiit, & Hugo, cognominatus Chapet, Dux Francorum (Carolo, fratre Lotharij Regis, anunculo Ludouici Regis filij Lotharij, traditione capto, & apud Aurelianenſem vrbem cum vxore ſua incarcerato) Rex Francorum effectus eſt; & ita diſiunctum eſt Regnum Francorum à genealogia Caroli Magni Imperatoris, & Regis Francorum.

DCCCCLXXXVIII. Robertus, inclytus filius Hugonis Chapet Regis Francorum, Rex effectus eſt, patre viuente & volente.

DCCCCXCVIII. Hugo Chapet quondam Rex Francorum obiit.

M. Quarto Calendas Aprilis die Paraſceue factus terræ motus, & draco in nube apparuit in veſpere.

Henricus Rex Abbat. S. Medardi eximit à poteſtate Comitis.

MXXXI. Robertus inclytus Rex Francorum, filius Hugonis Chapet obiit, & filius eius Henricus ſucceſſit. Iſte Henricus Rex in decimo quinto anno Regni ſui Abbatiam B. Medardi de poteſtate Stephani Comitis eripuit, & in ſua mundeburde ſuſcepit propria. Caſtrum etiam de Vico cum appenditiis ſuis de quo priuabatur Eccleſia tunc temporis incuria & nugacitate prædicti Stephani Comitis, Eccleſiæ reſtituit. Ipſam verò Eccleſiam à moleſtatione & inquietudine Roberti Militis, Domini de Couciaco, viriliter defendit, & plurimas conſuetudines, quas ipſe Robertus dicebat ſe habere in Eccleſiam Beati Medardi & in poſſeſſione Eccleſiæ, viriliter reuocauit.

MXLIX. Renoldus Abbas Eccleſiæ beati Medardi quia abſque voluntate & licentia Regis Henrici Romæ vocatus abiit, Abbas eſſe deſiit.

MLIX. Philippus, Henrici Regis filius, Rex effectus est, patre viuente & volente, & communi consensu Francorum.

MXCVI. Godefridus Dux Lothariensis, & Robertus Dux Normaniæ, & multi alij Principes, & innumerabilis populus Christianorum diuersarum terrarum & linguarum, cruces acceperunt contra Paganos, & iter per Constantinopolim arripuerunt. In anno verò sequenti obtinuerunt inclytas Ciuitates, & plurima Castella, in terra Bithyniæ, Mesopotamiæ, & Syriæ: & in anno tertio obtinuerunt ciuitatem sanctam Ierusalem, & factus est Godefridus Dux Lothariensis Rex Ierosolymorum. Balduinus verò frater eius factus est Princeps ciuitatis Edissæ, id est Rohcis. Baimundus verò Princeps Siciliæ, factus est Princeps ciuitatis Antiochiæ. Ciuitatem verò Nicæam restituerunt Imperatori Constantinopolitano Alexi, & plurimas ciuitates & Castella à Turcis sibi ablata.

MCVIII. Philippus Rex obiit, & Ludouicus Grossus filius eius successit.

MCXII. Episcopus Laudunensis & omnes Primates vrbis interfecti sunt, & ciuitas igne succensa.

MCXXI. Gaufridus, cognominatus Collumcerui, Abbas Ecclesiæ B. Medardi effectus est.

MCXXVII. Inclytus Carolus Comes Flandrensis à suis peruersis hominibus occiditur.

MCXXIX. Philippus puer, filius Ludouici Grossi, Rex effectus est patre viuente,

MCXXX. Thomas de Marla, Dominus de Couciaco, persecutor Ecclesiæ pessimus interficitur.

MCXXXI. Philippus Rex obiit, & Ludouicus iunior frater eius Rex effectus est patre viuente, scilicet Ludouico Grosso. Innocentius Papa secũdus, qui illis diebus in Francia venerat, prædictum Ludouicum iuniorem, Philippo Rege fratre eius defuncto, qui duobus annis, & dimidio regnauerat, Remis inunctum consecrauit. Gaufridus, cognominatus Collum-cerui, Abbas Ecclesiæ Beati Medardi, Episcopus Catalaunensis effectus est, & Odo Abbas successit. Ecclesia beati Medardi Suessionis dedicatur à domno Inno-

Gaufridus Collum-cerui ex Abbate, Sueff. Episc. Catalau. effectus.

Ecclesiæ S. Medardi dedicatio.

centio Papa secundo prædicto, Pontificatus sui anno secundo, in honore beatæ MARIÆ semper Virginis, & sanctorum Apostolorum & Martyrum, & in honore Beati Medardi Episcopi & Confessoris Idus Octobris. Prædictus siquidem Papa ante dicationem Ecclesiæ prædictę Odonem Abbatem Ecclesiæ beati Medardi, nolente, sed contradicente Episcopo Suessionensi Aurelianis benedixit pridie Kalendas Octobris.

Galterus Abbas.

MCXXXIII. Odo Abbas decessit, & Galterus successit. Altaria sanctorum Crispini & Crispiniani, sanctorum Apostolorum Simonis & Iudæ, & sanctorum Marcellini & Petri, sanctorum Apostolorum Philippi & Iacobi, & Capella super murum in honore beati Nicolai, dedicata sunt à Domno Iosseno Suessionensi Episcopo.

MCXXXVII. Ludouicus iunior Rex Francorum accepit vxorem, nomine Alienorem, Comitis Pictauorum Guillermi filiam; & per eam factus est Dux Aquitanorum. Ludouicus Grossus quondam Rex Francorum obiit. Ecclesia Corbeiæ combusta: siccitas inaudita.

MCXLII. Capella sancti Bartholomæi in valle, Ecclesia sancti Petri de Rotundis, Ecclesia sanctæ Sophiæ apud sanctum Medardum, Altare retro Chorum ad Crucem, dedicata sunt à Domno Arnulpho Suessionensium Episcopo. Omnes istę dedicationes factæ sunt tempore Odonis, & Galteri, & Ingranni Abbatum.

MCXLVI. Ludouicus iunior Rex Francorum, & Conradus Imperator Romanorum, cruces acceperunt contra Paganos, & multi alij Principes Christianorum, & infinita multitudo populorum; & anno sequenti cum maxima multitudine armatorum, equitum, & peditum per Constantinopolim Ierosolymam profecti sunt, & inclytam ciuitatem Damascum cum Balduino Rege Ierosolymitano obsedunt; sed à quibusdam militibus Christianis Syriis traditi, nihil profecerunt, & ita reuersi sunt vnusquisque in patriam suam, nihil vel parum in terra promissionis proficientes.

Ingrannus Abbas.

MCXLVIII. Eugenius Papa Remis Concilium tenuit. Galterus Abbas obiit, & Ingrannus Abbas de Marchenis, Monachus Corbeiæ, Abbas Beati Medardi effectus est.

Temporibus Ludouici Iunioris Regis Francorum, & Ingranni Abbatis Ecclesia Beati Medardi, facta est communia in riparia Beati Medardi, & iterum dissipata.

MCLXVI. Philippus filius Ludouici Iunioris natus est.

MCLXXIV. Henricus Archiepiscopus Remensis obiit, & Guillelmus Archiepiscopus successit.

MCLXXVII. Ingrannus Abbas renuntiauit Abbatiæ, & Gaufridus Præpositus de Riparia, Monachus Ecclesiæ, Abbas effectus est. Hugo Episcopus Suessionensis obiit, & Neuelo de Basochiis Episcopus Suessionensis effectus est.

Gaufridus Abbas. Episcopi Suess. Hugo & Neuelo.

MCLXXVIII. Alexander Papa generale Concilium Romę in Ecclesia Lateranensi celebrauit in Dominica medię Quadragesimæ.

MCLXXIX. Philippus puer filius Ludouici Iunioris Rex efficitur patre viuente.

MCLXXXV. Gaufridus Abbas renuntiauit Abbatiæ, & Galcherus Abbas de Flauigniaco, & Monachus de Clugniaco, Abbas Beati Medardi effectus est, & eodem anno, scilicet post decem menses obiit, & Bertrannus successit Abbas. Tempore Bertranni Abbatis insultum fecerunt Suessionenenses in Ecclesiam Beati Medardi.

Galcherus Bertrannus Abbates.

MCLXXXVII. Ciuitas sancta Ierusalem, & vniuersa terra promissionis, à Paganis capitur, & depopulatur in festo sancti Petri ad vincula, præter ciuitatem Tyrum. Ludouicus filius Regis Philippi natus est. Lucius Papa, qui successerat Papę Alexandro qui Concilium tenuit generale, decessit, & Vrbanus Papa ei successit.

MCLXXXVIII. Philippus Rex Franciæ, & Richardus Rex Angliæ, cum Principibus & populis multis, cruces acceperunt contra Paganos; & in sequenti anno profecti sunt. Philippus verò Rex Franciæ cum Francis ciuitatem Tolomaïdam maritimam cum multis aliis Christianis obsedit. Posteà verò à Paganis obsidione circumdatur. Tanta verò fuit fames in exercitu Christianorum, quòd gallina venderetur decem solidis turonensibus. Richardus verò Rex Angliæ in Insulam Cypri profectus, Græcis expulsis, totam Insulam suo dominio mancipauit. Posteà verò venit cum suo exercitu ad obsidionem Tolomaïdę. In tertio verò anno

poſtquam obſeſſa eſt, prædicta ciuitas capta eſt à Christianis in feſto ſancti Chriſtophori, & Paganis occiſis, captis, & captiuatis, & ciuitate ordinata & munita reuerſus eſt Philippus Rex Franciæ infirmitate cogente. Poſt non multum verò temporis quædam ciuitates, ſcilicet Baruth & Gibel, & quædam aliæ, à Chriſtianis mirabiliter acquiruntur. Vrbanus Papa deceſſit, & Celeſtinus ſucceſſit.

Galterus deCouſſiaco Monachus.

MCXCIII. Galterus de Couſſiaco Monachus factus eſt tempore Bertranni Abbatis, & erat quindecim, vel ſexdecim annorum.

Et Petrus de Courtemont.

MCXCVI. Monachi poſiti ſunt apud Vicum, Petrus de Courtemont Monachus efficitur. Arnulphus Piaz naſcitur. Bertrannus obiit, & Galterus Balena ſuccedit.

Galterus de Balena & Rogerius Abbat.

MCXCVII. Galterus Balena Abbas obiit, & Rogerus Faucillons ſucceſſit. Celeſtinus Papa obiit, & Innocentius tertius ſucceſſit. Tempore Rogerij Abbatis Beati Medardi fuerunt in Francia duo Apoſtolicæ Sedis Legati, ſcilicet Octauianus, & Petrus de Capis, ſed non in vno tempore.

MCCII. Balduinus Comes Flandriæ cum Epiſcopis, Principibus, & populis multis Chriſtianorum, prædicatione bonæ memoriæ Magiſtri Fulconis Preſbyteri cruces contra Paganos acceperunt; ſed quibuſdam caſibus interuenientibus Conſtantinopolim contra Græcos profecti ſunt, & ipſam vi capiunt, & prædictum Balduinum Imperatorem Græcorum conſtituunt. Poſt non multum verò temporis prædictus Balduinus pugnans cum Comanis & Blacis, ipſis fugientibus cum veloci equo inſecutus eſt cum paucis, & vſque hodie incognitum eſt quid de eo factum ſit.

Albricus de Brana:

MCCIV. Rogerus Faucillons Abbas reſignauit, & Albricus de Brana ei ſucceſſit.

& Milo de Baſochiis Abbat.

MCCVI. Albricus Abbas deceſſit, & Milo de Baſochiis ei ſucceſſit.

Gobertus de Couciaco Monachus.

MCCVIII. Gobertus de Couciaco Monachus efficitur, & erat ſeptem vel octo annorum.

MCCIX. Ludouicus filius Regis Philippi Miles efficitur apud Compendium. Innumera multitudo infantium & puerorum de diuerſis partibus, ciuitatibus, Caſtellis, Villis, Caſtris & agris Galliarum, abſque licentia & aſſenſu parentum ex-

euntes, dicebant se causa sanctæ Crucis quærendæ iter vltra mare arripuisse, sed nihil profecerunt; omnes enim diuersis modis perditi, mortui, vel reuersi sunt. Dicunt quidam & pro certo affirmant, quòd de decennio in decennium antequam illud mirabile accidisset, pisces, ranæ, papilliones, & aues simili modo secundum genus suum & tempus proficiscebantur. In illo tempore verò tam immensa multitudo piscium capta est, vt omnes mirabiliter mirarentur. Quidam verò senes & decrepiti istud pro certo affirmant, quòd de diuersis Galliarum partibus innumera multitudo canum apud Castrum Campaniæ, quod vocatur Manshymer, congregata est. Ipsi verò canes in duas partes diuisi, ad inuicem fortiter & acriter pugnantes, ferè omnes sese mutuò cæde interfecerunt, & paucissimi reuersi sunt.

MCCX. Muri & Fortaricia Ecclesiæ B. Medardi facta sunt.

MCCXII. Philippus Rex Franciæ, cum Francis multitudine maxima nauium congregatis, ad portum, quod dicitur Dens *, in Angliam voluit transfretare, sed Ferrando Comite Flandrensium sibi cum multis aliis impediente, quibusdam nauibus suis amissis, reliquas verò iussit igne consumi, & sic cæptum suum imperfectum reliquit, & reuersus est.

MCCXIII. Bellum fuit apud Castrum de Muriaus, in quo Rex Arragonensis occisus est; & multa alia millia Arragonensium, Albigensium, Tholosensium, cum Principibus suis, à Simone Comite Montisfortis, & à paucissimis Francis occisi, capti, & fugati sunt, ita mirabiliter vt vix credi potuisset. Robertus de Courcon, Apostolicæ Sedis Legatus, venit in Franciam.

MCCXIV. Bellum fuit apud Pontem de Bouines inter Philippum Regem Franciæ & Francos ex vna parte, & Ferrandum Comitem Flandrensem, & Ottonem dictum Imperatorem, & Guillermum Longam spatam, fratrem Ioannis Regis Angliæ, Comitem Salesberiensem, & Reginaldum Comitem Boloniæ, & Hugonem Dominum de Boua, & multos alios Principes Alemannorum, Theutonicorum, Hainoensium, Flandrensium, & Anglorum, & omnes fu-

gati sunt à Francis, parum vel nulli occisi, multi capti: inter quos Fernandus, Guillermus, Reginaldus, & multi alij nobiles Flandrensium, Anglorum, Alemanorum, & cæterorum. Ludouicus filius Regis Franciæ cum maxima multitudine militiæ Francorum Ioannem Regem Anglorum ab obsidione Castri, quod vocatur Rocha-Monachorum, fugauit, & de terra Pictauorum exire coëgit. Galterus verò de Coussiaco Prior de Vico efficitur mense Augusti, & Galterius de Murisiaco efficitur.

MCCXV. Ludouicus cum Francis transfretauit in Angliam, sed nihil profecerunt.

MCCXVI. Innocentius Papa tertius generale Concilium Romæ celebrauit. Eodem anno decessit, & Honorius successit.

MCCXVII. Venerabilis Albricus Archiepiscopus Remensis, cum multis Prælatis, & Principibus Christianis diuersarum linguarum, cruces acceperunt contra Paganos, & in terram Suriæ profecti sunt, & simul coadunati cum Ioanne de Brienna Rege Tolomaïdæ, nauibus ascensis, in manu forti in Ægyptum profecti sunt, & inclytam ciuitatem Ægypti Damietam viriliter obsidione circumdederunt, & in breui à Paganis obsessi sunt. In tertio verò anno, scilicet anno ab Incarnatione Domini 1219. mirabiliter capta est. In sequenti verò anno quibusdam casibus & periculis Christianis prouenientibus, reddiderunt ipsam Paganis, & treuga decem annorum inter ipsos facta, & captiuis tam Christianis, quàm Paganis ex vtraque parte redditis, reuersi sunt cum armis & supellectilibus, nauibus ascensis, vnusquisque in patriam suam.

Corpus B. Leucadiæ.

MCCXIX. Corpus Beatæ Leuchadiæ Virginis à latronibus nocte furatur, posteà verò in fluuio Axonæ inuenitur in vigilia Pentecostes; & caput eiusdem Virginis in vase argenteo per manus Milonis Abbatis in die Beatæ Mariæ Magdalenæ apud Vicum reponitur: Milo Abbas obiit in die sanctorum Crispini & Crispiniani, & Radulphus de Bria Abbas successit.

Radulphus de Bria Abbas.

MCCXXII. Gobertus de Coussiaco facit professionem mense Iunio, & eodem anno Diaconus efficitur mense Martio

Martio apud Vallem-ſerenum.

MCCXXIII. Philippus Rex obiit Idus Iulij, & Ludouicus filius eius ſucceſſit. Gobertus de Couſſiaco Preſbyter efficitur menſe Septembri apud Nouiomum, & eodem anno venit cum pannis apud Vicum moraturus tertio nonas Nouembris.

MCCXXIV. Ludouicus Rex Franciæ Caſtrum, quod vocatur la Rochelle, cum Francorum exercitu obſidione circumdedit, & capit, & totam Aquitaniam ferè ſibi ſubiecit.

MCCXXV. Quidam ruſticus Lecator, nomine Bertrannus de Raiz, finxit ſe conſilio quorumdam Flandrenſium eſſe Comitem Flandriæ Balduinum, Imperatorem Conſtantinopolitanum, & multi Flandrenſes adhæſerunt, & maximè Valencenienſes & Hahenoenſes, & obtinuit maximam partem Flandriæ, reſiſtentes & contradicentes tam ipſos quàm terras illorum, tam ferro quàm igne vaſtando. Ad vltimum verò colloquium habuit cum Rege Francorum Ludouico apud Caſtrum Peronne, ſaluo ire, & ſaluo venire ſaluo venire, & ſaluo redire. Ibi verò malitia & fraude Flandrenſium, & prædicti Bertranni, multis argumentis, indiciis, & interſignis detecta & probata, iuſſus eſt prædictus Bertrannus à Regno Francorum indilatè recedere: qui poſteà in Campaniam, vnde oriundus erat, per manus Erardi Militis Domini de Chaſtenay captus, & iterum in Flandriam reductus, & per villas, & Caſtella, & Nundinas ductus, cognitus eſt à multis, & pater & mater eius, & fratres, & alij parentes eius. Ipſe ſiquidem publicè confitebatur ſingulis, quia ipſe eſſet Bertrannus de Raiz. Ad vltimum verò ſuſpenſus eſt apud villam, quæ vocatur Inſula. Bertrannus de Raiz ſe Comitem Flandriæ Balduinũ ſimulat.

MCCXXVI. Ludouicus Rex Franciæ cum maximo Francorum exercitu, in virtute magna, n terram Albigenſium profectus eſt, & ciuitatem Auiennenſem* obſidione circumdedit, & poſt multos aſſultus & labores ipſam ſibi ſubiecit, cum multis Ciuitatibus, Caſtellis, & Villis. Eodem verò anno in reditu ſuo obiit, & Ludouicus puer duodecim vel tredecim annorum, filius eius ſucceſſit. Honorius Papa tertius obiit, & Gregorius Papa nonus ſucceſſit. *al.* Auinionenſem.*

MCCXXVIII. Pax fit inter Albigenses, & Francos, & absoluti sunt ab excommunicatione, quam longo tempore sustinuerunt.

MCCXXIX. Fredericus Romanorum Imperator cruce signatus cum exercitu Longobardorum, & Allemannorum, & quorumdam aliorum Christianorum, in terram Suriæ profecti sunt. Colloquio siquidem habito inter ipsum Imperatorem & Paganos per internuntios, restitutæ sunt ei quinque ciuitates cum chaminis & viis publicis constitutis inter ipsas. Ciuitas sancta Ierusalem restituta est, *præter Templum Domini, Bethleem, Rama, Nazareth, & Ioppe. Treugâ siquidem inter ipsos decem annorum factâ ipse Fredericus cum magno gaudio suorum in sancta Ierusalem profectus est, & Coronam, & diadema in Basilica sepulcri tanquam Rex Ierosolymorum portauit. De prædictis verò ciuitatibus non poterant murari, nec firmari, præter ciuitatem sanctam Ierusalem, & Ioppen, & quoddam Castrum, quod erat hospitalis sancti Ioannis Alemannorum: Custodibus siquidem suis in turri Dauid, & ciuitatibus, & aliis, prout sibi placuit, ordinatis & positis, & locis sanctis visitatis, reuersus est in terram suam excommunicatus, sicut ante fuerat. Cùm autem reuersus fuisset, in rebus & possessionibus Ecclesiæ Romanæ & cæterarum Ecclesiarum, Templariorum & Hospitalariorum crudeliùs arma mouit, quàm vnquam fecerat.

Lege *, simúlque.

MCCXXX. Henricus Rex Angliæ cum magno exercitu Anglorum in Britanniam minorem contra Regem Francorum Ludouicum puerum, Petro dicto Mauclero hoc faciente, transfretauit, sed nihil profecit: multis siquidem ex suis amissis diuersis generibus morborum, in Angliam reuersus est febre quartana laborans. Philippus Comes Boloniæ auunculus Regis Ludouici pueri, cum Roberto Comite Drocarum, & aliis Baronibus Francorum ferè cunctis, Ludouico puero in terram Britanniæ minoris contra Regem Angliæ, & Comitem Britanniæ, & cæteros inimicos illius, cum exercitu quorumdam Francorum prædicto Regi adhærentium, tanquam crudeles & impij, derelicto, contra

Comitem Campaniæ Theobaldum, qui Regi adhærebat, arma mouerunt, & quaſdam munitiones ſuas captas deſtruxerunt, Dameriacum verò, Cergiacum, Fauerias, & quaſdam villas & domos Eccleſiæ Beati Medardi Sueſſionenſis, ferro & igne vaſtauerunt, villis, & domibus, & munitionibus Militum intactis permanentibus & integris cum rebus vniuerſis.

MCCXXXI. Inclyta ciuitas Hiſpaniæ, nomine Corduba, à Rege Hiſpaniæ, & à Chriſtianis poſt longam & laborioſiſſimam obſidionem capta eſt contra Paganos, & in ditione Chriſtianorum locata.

MCCXXXIII. Galterus de Couſſiaco Prior de Vico magnus Prior Eccleſiæ beati Medardi efficitur menſe Iunio in die ſanctorum Geruaſij & Protaſij. Eodem die Gobertus de Couſſiaco Prior de Vico factus eſt.

MCCXXXVI. Galterus de Couſſiaco magnus Prior Beati Medardi obiit menſe Septembri, in die feſtiuitatis ſancti Principij Epiſcopi & Confeſſoris. Hæreticorum maxima multitudo, quos quidam vocabant Bulgaros, alij Piflos, per diuerſas ciuitates, & Caſtella Franciæ, Flandriæ, Campaniæ, Burgundiæ, & cæterarum Prouinciarum, procurante quodam Roberto fratre Prædicatore capti, examinati & probati per Archiepiſcopos, Epiſcopos, & cæterorum graduum Eccleſiaſticorum Prælatos, ad vltimum damnati, & tanquam Hæretici ſecularibus poteſtatibus ſunt traditi. Quidam verò ipſorum ad agendam pœnitentiam in carcere ſunt retruſi. Alij verò, qui hæreſibus renunciare noluerunt, igne conſumpti ſunt, & bona ipſorum à ſæcularibus poteſtatibus ſunt recepta. Non ſolùm iſtud factum eſt in illo anno, ſed antè per tres continuos annos, & pòſt per quinque continuos annos & plus. Dicebatur ſi quidem à multis, quòd infinita multitudo Hæreticorum per diuerſas partes Galliæ diſperſæ erant. Hoc anno inſultum fecerunt Sueſſionenſes in Eccleſiam Beati Medardi. Hoc anno inundatio aquarum inſolita facta eſt. Petrus de Milli magnus Prior factus eſt menſe Nouembri.

Bulgari ſiue Pifli hæretici.

MCCXXXVII. Radulphus de Brana Abbas deceſſit, & Re-

Reginaldus de Nãtolio Abbas.

ginaldus de Nantolio successit mense Maio. Robertus Comes Atrebatensis. Palatinus, frater Regis Ludouici, Miles efficitur apud Compendium.

MCCXXXIX. Theobaldus Rex Nauarræ, Comes Campaniæ, Dominus Briæ, & Comes Trecarum Palatinus, Almaricus Comes Montisfortis, Comes Barrensis, & Dux Burgundiæ, cum multitudine maxima Principum, Baronum, Militum, & innumera multitudine Francorum, equitum & peditum, cruce signatorum, nauibus ascensis in portu Ciuitatis Massiliæ, in terram Suriæ contra Paganos profecti sunt. Colloquio siquidem habito per internuntios inter Paganos & ipsos restituta est eis omnis terra, quam Christiani tenebant tempore perditionis. Ciuitates, Neapolis, Ierico, Gaza & Castrum fortissimum, quod vocatur Biaufort. Ciuitas verò Ascalona optimè murata est, & firmata, & munita à Christianis. Omnis terra Christianorum reddita est præter fortissimum Castrum quod est in terra Arabię vltra flumen Iordanis, quod vocatur Monsregalis. (Alij verò nominant ipsum le Crac de Monte regali) ciuitatem Damiatam. Treuga siquidem cum Rege Damasceno per triginta annos factâ, & cum Rege Ægypti per decem annos, & captiuis ex vtraque parte redditis reuersi sunt. Antequàm verò quam treuga fuisset, omne præsidium Turris Dauid, & quædam turres, & muri, quæ per manus & sumptus peregrinorum constructa erant in ciuitate sancta Ierusalem pro ciuitate tuenda & defensanda, à Paganis destructa sunt, confracta & ad terram deiecta & prostrata. Eodem anno Imperator Constantinopolitanus, scilicet Comes Nemurcij cum exercitu magno Francorum per Alemaniam, Hungariam, Bulgariam, & per terram siccam à Francia Constantinopolim in manu forti & excelsa reuersus est, & quædam Castella, quæ inimici sui Græci sibi abstulerant, obsessa & expugnata, ditioni suæ restituit. Gregorius Papa nonus Fredericum Imperatorem Romanorum, Regem Longobardiæ, Allemaniæ, Apuliæ, Siciliæ, & Ierosolymorum, per longum tempus excommunicatum anathematizat, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus

damnat. Temporalia verò Frederici dicti Imperatoris, prout multi experti sunt, vsque ad obitum prædicti Gregorij noni Papæ parum vel nihil imminuta sunt propter hoc. Prędictus verò Fredericus abstulit multa diuersis Ecclesiis in Imperio illius & Regnis constitutis, multis Episcopis, Archiepiscopis, Abbatibus, & cæterorum graduum Ecclesiasticorum Ministris, ab Ecclesiis suis & locis expulsis, exulatis. Eodem anno Iacobus Episcopus Prænestinus Apostolicę sedis Legatus venit in Franciam circa Epiphaniam Domini, & recessit circa Purificationem B. MARIÆ. Obiit Petrus de Fontenay Subprior S. Medardi.

MCCXL. Spinea Corona pretiosissima à Ludouico Rege in ciuitate Parisius cum magno honore & maxima humilitate prædicti Regis, & fratrum suorum, ita vt omnes qui aderant & viderant, & omnes qui audierant multùm nimis mirarentur, processionaliter defertur, & in Capella prædicti Regis, quam miro opere & maximis sumptibus propter hoc fabricabat, honorificè reponitur. Eodem anno quidam Principes & Barones Albigensium cum fautoribus suis, in vnum congregati, terram, quam Rex habebat in terra illa, & adhærentes Regi cœperunt fortiter & acriter impugnare, terram Regis & illorum ferro & igne vastando & deprędando. Ipsi verò appropinquantes ciuitati Carcassonę à Burgensibus, & illis qui manebant in Burgo forensi intus, nocte per traditionem sunt intromissi. Ciuitatem verò, & illos qui intus erant, & Custodes Regis qui intus erant, in crastino obsederunt, & magnis assultibus longo tempore vexauerunt. Ludouicus verò Rex misso exercitu suo cum Vicecomite Castridunensi, & Ioanne nobili Milite de Bellomonte, ipsos fugauit. Ipsi verò Albigenses ab obsidione recedentes, totum forensem Burgum inclytum Carcassonę igne combusserunt. Burgensibus verò cum vxoribus & filiis, & familiis non audentibus propter traditionem quam fecerant remanere, secum ducentibus. Posteà verò, Deo dante, omnia in pace reducta sunt, & ad voluntatem prędicti Regis in tota terra Albigensium ordinata. Quædam genera hominum, qui vocantur à quibusdam Tartarini, à

quibusdam verò Comani, à quibusdam verò peritis creduntur esse Ismaëlitę id est filij Ismaëlis, quem habuit Abraham ex Agar ancilla sua, quos Dauid vocat Agarenos. Prædicti verò comedentes carnes hominum, bestiarum, auium, & serpentium, & sugentes & bibentes sanguinem, & parum panis & vini vtentes, cum innumera multitudine & incredibili equitum & peditum tam virorum quàm mulierum Regna Bohemiæ, & Hungarię, & Ducatum Poloniæ, & quasdam alias terras maximas & optimas in illis partibus sitas, ferro & igne deuastant, maximas & incredibiles cædes vtrorumque sexuum tam virorum, quàm mulierum facientes, nec alicui sexui parcentes.

Eodem anno obiit Petrus de Milli Magnus Prior mense Iunij: cui successit Guillermus de Minci. Et eodem anno datæ sunt mihi induciæ per spatium tredecim annorum, in crastino B. Benedicti mense Iulij.

siue *, Alfonsus. MCCXLI. Anfurdus * frater Regis Ludouici, Comes Pictauensis, Miles efficitur apud Saumur. Eodem anno in die Exaltationis sanctæ Crucis maxima pars Dominicæ Crucis: illa scilicet, vt multi boni testimonij viri testantur, quam Helena Constantini mater post inuentionem eiusdem sanctæ Crucis à Ierosolymis Constantinopolim secum honorificè fecit deferri, & in Capella gloriosissimi Constantini Imperatoris dilectissimi filij sui fecit honorificè reponi; prædictus verò Constantinus illam partem Dominicæ Crucis in expeditionibus suis causa victoriæ faciebat secum gloriosè & honorificè deferri. Illa verò pars Dominicæ Crucis à Ludouico Rege Francorum die prædicto cum magno honore, & maxima humilitate prædicti Regis, & fratrum suorum, ita vt omnes qui aderant, viderant, & audierant multùm nimis mirarentur, processionaliter nudis capitibus & pedibus, cruribus, & brachiis, in ciuitate Parisius in Capella prædicti Regis, quam miris operibus & sumptibus in honore eiusdem sanctæ Crucis, & pretiosissimæ spineæ Coronæ IESV Christi Domini nostri, veri Dei & veri hominis, fabricabat, honorificè reponitur. Siccitas inconsueta.

MCCXLIX. Damieta nobilis illa fortissima & munitissima

ciuitas Mahometitarum in Ægypto, vno, eodémque die obſeſſa eſt & capta à Ludouico Rege Francorum, de genere Hugonis Capeti, & ab exercitu Chriſtiano cruce ſignato, immò, vt veriùs dicamus, mirabiliter & miraculosè à Domino eidem data & tradita octauo nonas Iunij, ſcilicet in ſuperuigilia feſtiuitatis ſanctorum Confeſſorum Medardi & Gildardi, quæ tunc fuit in Dominica poſt octauas Pentecoſtes. Et eodem anno, neſcimus quo Dei iudicio, per magnos labores & ſumptus Chriſtianorum quaſi inexpugnabilis facta, integra & ſana abſque vllo detrimento reſtituta eſt iteratò Sarracenis.

Quæ ſequuntur ex eodem MS. cod. excerpta ſunt.

MCCXLIV. Guillermus de Minci reſignauit Prioratum menſe Aprili: Cui ſucceſſit Ioannes de Clameciaco menſe Iunij in die feſtiuitatis Apoſtolorum Petri & Pauli.

MCCXLVI. Reynaldus Abbas S. Medardi deceſſit, & oannes ſucceſſit.

MCCLII. Obiit Ioannes de Clameciaco Magnus Prior ſancti Medardi, in menſe Septembri, in vigilia ſancti Matthæi Eaangeliſtæ. Cui ſucceſſit Hieronymus de Couſſiaco, in menſe Nouembri, in quinto die eiuſdem menſis.

MCCLIII. Reſignauit Abbatiã S. Medardi Ioannes de Merincourt in menſe Auguſti in craſtino S. Laurentij; Cui ſucceſſit Hieronymus de Couſſiaco, Magnus Prior eiuſdem Monaſterij in menſe Septembri in craſtino Ordinationis S. Gregorij Papæ. Cui ſucceſſit in magno Prioratu eiuſdem Monaſterij Gobertus de Couſſiaco Prior de Vico, in menſe Februarij, in craſtino Purificationis Beatæ MARIÆ.

MCCLIV, Obiit Conraldus filius illius peſſimi perſecutoris Eccleſiæ Frederici quondam Imperatoris. Eodem anno rediit à peregrinatione vltra marina Ludouicus Rex Francorum cum Margarita vxore ſua prægnante, & tribus pueris in vltramarinis partibus generatis. Et in vigilia Natiuitatis Beatæ MARIÆ receptus eſt apud Pariſius proceſſionaliter & ſolemniter cum eiſdem.

DE TEMPORIBVS QVORVMDAM Ordinum.

ANNO Domini MLXXVI. Cœpit Ordo Grandi-Montis.

MLXXXVI. Cœpit Ordo Catursiensis.

MXC. Cœpit Ordo Trunci Berengerij.

MXCVIII: Cœpit Ordo Cisterciensis. Eodem anno cœpit Ordo Militiæ Templi Domini.

MCVI. Cœpit Ordo Monasterij Fontis Ebrardi.

MCXX. Cœpit Ordo Præmonstratensis.

Eodem anno cœpit Ordo Militiæ Hospitalis S. Ioannis.

MCXCVIII. Pontificatus Innocentij Papæ tertij anno primo, cœpit & institutus est Ordo sanctæ Trinitatis, quem solebant appellare Ordinem Asinorum, eo quòd Asinos equitabant, non equos.

INCIPIT PROSAPIA REGVM Francorum vsque ad DAGOBERTVM Iuniorem, filium HILDEBERTI secundi.

PRIAMVS genuit Faramundum: Faramundus genuit Chlodionem: Chlodio quia sine filio fuit, successit ei in Regno nepos eius Merouens: Meroueus genuit Hildericum: Hildericus genuit Clodoueum, quem sanctus Remigius baptizauit, & in baptismate mutato nomine vocatus est nomine Ludouicus: Ludouicus genuit Clotharium & fratres eius: Clotharius genuit Chilpericum & fratres eius: Chilpericus genuit Clotharium Magnum ex Fredegonde: Clotharius genuit Dagobertum, & Blithildem sororem eius: Dagobertus genuit Clodoueum, & Sigebertum: Clodoueus genuit Lotharium, & Hildericum, & Theodoricum: Theodoricus genuit Clodoueum, & Hildebertum: Clodoueus quia sine filio fuit, successit ei in Regno frater eius

Hildebertus,

Hildebertus. Iste gloriosus Rex iustus, bonæ memoriæ Hildebertus, regnauit annis septemdecim. Posteà migrauit ad Dominum, sepultúsque est Causiaco Monasterio, in Basilica sancti Stephani Protomartyris. Hildebertus genuit Dagobertum iuniorem: Dagobertus iunior Rex puer ęgrotans mortuus est, regnauítque annis quinque. Franci nimirum Danielem quondam Clericum, cæsarie capitis crescente, in Regnum stabiliunt, atque Chilpericum nuncupant. Chilpericus verò Rex, qui est Daniel quondam Clericus, in vrbe Nouiomo mortuus est, regnauítque sex annis. Quo mortuo Franci Theodoricum Regem in sedem Regni statuerunt. Hildericus verò, qui posteà depositus, Theodorico successit in Regno.

INCIPIT GENEALOGIA,

De qua ortus est CAROLVS *Magnus Rex Francorum & Imperator Romanorum.*

PRIAMVS genuit Faramundum, &c. (require superiùs totam genealogiam vsque ad illum Regem) Clotharius genuit Dagobertum & Blitildem sororem eius: Blitildis verò soror Dagoberti genuit Arnoldum ex Ausberto illustri viro: Arnoldus genuit Arnulphum, pòst Metensem Episcopum: Arnulfus, qui posteà fuit Episcopus, genuit Aistulfum Metensem Episcopum, & Gualchisum & Flodulphum, & Ansigisum: Ansigisus genuit Pipinum seniorem ex Begga filia Pipini Maioris domus. Iste Pipinus senior febre valida correptus mortuus est; obtinuítque Principatum sub suprascriptis Regibus, Theodorico scilicet & Clodoueo filio eius, & Childeberto fratre Clodouei, viginti septem annis & dimidio. Pipinus verò senior Princeps & Dux Regni Francorum, Præfectus Palatij, & Maior domus, genuit Carolum seniorem, cognominatum Martellum. Carolus Princeps & Dux Regni Francorum, Pręfectus Palatij & Maior domus, genuit Pipinum iuniorem paruum, & Carlomannum, pòst Monachum. Pipinus iunior

paruus, Princeps & Dux Regni Francorum Præfectus Palatij, & Maior domus, factus Rex Francorum hoc modo: Burghardus Wirceburgensis Episcopus, & Folradus Capellanus, missi fuerunt ad Zachariam Papam interrogando de Regibus in Francia, qui illis temporibus non habentes Regalem potestatem, si bene fuisset, aut non. Et Zacharias Papa mandauit Pipino, vt melius esset illum Regem vocari, qui potestatem haberet, quàm illum qui sine Regali potestate manebat, sed vt non conturbaretur ordo, per authoritatem Apostolicam iussit Pipinum paruum Regem fieri anno Domini septingentesimo quinquagesimo primo. Pipinus verò paruus secundùm morem Francorum electus est ad Regem, & vnctus per manus sanctæ memoriæ Bonifacij Archiepiscopi: & eleuatus est à Francis in Regno Francorum in Monasterio sancti Medardi, quod situm est in Suessionis ciuitate. Hildericus verò, qui falsè Rex vocabatur, tonsoratus est, & in Monasterium missus Anno ab Incarnat. DCCL.

Anno DCCLV. venit Domnus Stephanus Papa in Franciam, adiutorium & solatium quærendo pro iustitiis Ecclesiæ Romanæ: & in anno sequenti confirmauit prædictum Pipinum paruum vnctione sacra in Regem Francorum, & cum eo inunxit duos filios eius, Carolum Magnum, & Carlomannum in Reges: Pipinus verò paruus Rex Francorum genuit Carolum Magnum Regem Francorum, & gloriosum Cæsarem, quem Leo Papa consecrauit, & in Ecclesia S. Petri Romæ die natalis Domini Imperatorem vnxit. Genuit siquidem prædictus Pipinus paruus Rex Carlomannum, Fratrem Caroli Magni. Carolus magnus Imperator Augustus & Rex, genuit Ludouicum piissimum Augustum & fratres eius Pippinum & Carolum. Ludouicus Pius Imperator genuit ex Iudith Imperatrice Carolum Caluum, & Lotharium, Pipinum, & Ludouicum ex Ermengarde Imperatrice. Carolus Caluus genuit Ludouicum, de quo dictum est, qui nihil fecit, quia post mortem patris duobus annis tantùm vixit. Ludouicus filius Ludouici genuit Carolum Simplicem, & Carlomannum. Hic Carolus simplex ab Heriberto captus est. Carolus simplex genuit Ludouicum ex

Ogiua. Ludouicus genuit Lotharium Regem & Carolum Ducem ex Gerberga. Lotharius Rex genuit Ludouicum iuuenem. Ludouicus iuuenis Rex obiit, & successit in Regno auunculus eius, scilicet Carolus Dux, frater Lotharij, sed impediente Hugone Chapet Duce Francorum, non fuit inunctus in Regem; sed prædictus Hugo ipsum prædictum Carolum captum expulit à Regno, sicut superiùs scriptum est. Carolus Dux frater Lotharij genuit Ermengardem, & Gerbergam. Ermengardis genuit Albertum Comitem de Namuco. Albertus genuit Albertum qui nunc est: & Gerberga soror Ermengardis genuit Henricum seniorem de Brusella. Henricus senior genuit Comitem Lambertum, & Henricum fratrem eius, & Matildem sororem eorum. Hanc Matildem duxit vxorem Comes Eustachius de Bulonia, & genuit ex ea duos filios, Eustachium, & Lambertum. Eustachius accepit vxorem filiam Godefridi Ducis, Idam nomine, nobilem genere & moribus; & genuit ex ea quatuor filios, GVILLERMVM Godefridum, qui nunc est Dux Lotharingiæ, Balduinum, & Eustachium. Godefridus verò & Balduinus fuerunt Reges Ierosolymorum. Eustachius verò genuit filiam nomine Matildem, quam posteà duxit in vxorem Stephanus Rex Anglorum.

QVOMODO DISIVNCTVM SIT REGNVM Francorum à genealogia CAROLI *Magni Regis Francorum & Imperatoris Romanorum.*

ANNO ab Incarnatione Domini DCCCCLXXVI. obiit Lotharius Rex, senex & plenus dierum, sepultúsque est Remis in Ecclesia Beati Remigij. Cui successit Ludouicus filius eius iuuenis, qui regnauit in Francia annis vndecim, & mortuus est, sepultúsque est in Basilica Beati Cornelij Martyris, Compendij. Cui successit frater eius Carolus. Eodem anno rebellauit contra eum Hugo Dux Francorum, eo quòd accepisset Carolus filiam Herberti Comitis Trecarum. Collecto igitur exercitu copioso valde obsedit eum Lauduni, vbi manebat Carolus cum vxore sua. E-

xiens Carolus de Ciuitate fugauit Hugonem cum exercitu suo, incensis hospitiis, vbi multitudo hostium commanebat. Cernens igitur Hugo quòd non posset Carolum vincere, consilium habuit cum Anselmo Episcopo eiusdem Ciuitatis, vetulo traditore, qui erat Consiliarius Caroli. Tradens autem Anselmus Laudunum in nocte vna quiescentibus cunctis Hugoni Duci Francorum, vinctus est cum vxore sua Carolus, & ductus est in custodia Aurelianis ciuitate. Non enim erat ipse adhuc Carolus vnctus in Regem, resistente ei Hugone Duce. Manens autem Carolus Aurelianis interim genuit ei vxor sua duos filios, Ludouicum, & Carolum. Eodem anno vnctus est Hugo Dux in Regem Remis ciuitate, & in ipso anno Robertus Regum piissimus filius eius Rex ordinatus est. Sic defecit progenies Caroli Magni à Regno Francorum. Robertus Rex, qui non fuit de stirpe illa, genuit Henricum Regem: Henricus Rex genuit Philippum Regem. Philippus Rex genuit Ludouicum, qui ordinatus est Rex anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo octauo, residente Papa in sede Apostolica Pascasio secundo. Ludouicus Rex genuit Philippum. Ludouicum, Henricum Clericum, Robertum, Petrum Clericum, itémque Philippum, & Constantiam, quam Eustacius Stephani Regis Anglorum filius accepit vxorem. Philippus maior natu, patre adhuc superstite, Remis vnctus est in Regem: non multò pòst dum Parisius equitando in platea curreret, offensus in porcum equo decidit, móxque vitam & Regnum amisit. Cui frater, patre adhuc similiter viuente, succedens Ludouicus accepit vxorem, nomine Alienorem, Comitis Pictauorum Guillelmi filiam; & per eam Pictauos, omnémque possedit Aquitaniam; quâ ob incontinentiam repudiata, duxit alteram de Hispania, Constantiam nomine, sed hac de medio facta accepit aliam, filiam Theobaldi Comitis Blesensis, de qua in senectute sua natus est ei filius, quem vocari Philippum fecit, qui puer cùm quatuordecim esset annorum, iussu Patris Remis vnctus est in Regem. Qui puer eodem anno sacrationis suæ duxit vxorem, filiam Comitis Hainoensis, consilio Philippi Comitis Flandrensis, cuius neptis erat. Qui Philippus cùm vi-

gesimumsecundum ageret annum, genuit ex ea filium, quem vocauit Ludouicum. Qui Ludouicus accepit in vxorem, filiam Regis Hispaniarum nomine Blancham. Mortuo siquidem Rege Philippo anno quadragesimo quinto Regni sui, successit ei prædictus Ludouicus filius eius, cùm triginta & septem esset annorum. Habebat siquidem prædictus Ludouicus ex vxore sua Blancha, antequam Rex efficeretur, filios, scilicet Dagobertum, Ioannem, Ludouicum, Robertum, Anfurdum. Postquam autem Rex effectus est, genuit ex ea filium nomine Carolum, & filiam nomine.

Obiit siquidem prædictus Ludouicus Rex anno Incarnati Verbi millesimo ducentesimo vigesimo sexto, ætatis suæ quadragesimo, Regni sui quarto. Cui successit filius eius Ludouicus puer maior natu, cùm tredecim vel quatuordecim esset annorum, quia Carolus, qui maior natu erat, iam defunctus erat. Consecratus siquidem fuit & coronatus in ciuitate Remis per manus Iacobi Suessionensis Episcopi, quia tunc sedes Archiepiscopatus vacabat. Accepit siquidem prædictus Ludouicus Rex in vxorem filiam Comitis Prouinciæ, nomine . . . . . . de qua genuit filiam nomine . . . . . . anno decimoquinto Regni sui. Robertus verò frater eius accepit in vxorem filiam Comitis Brabantiæ, nomine . . . . . . Anfurdus verò filiam Comitis Tholosani: Ioannes verò & Dagobertus iam defuncti erant.

DE GENEALOGIA REGVM Francorum.

ITEM Ludouicus Grossus Rex genuit Robertum Grossum Comitem Drocarum: Qui genuit Philippum Episcopum Beluacensem, & Henricum Episcopum Aurelianensem, & Robertum Comitem Drocarum: Qui genuit Henricum Archiepiscopum Remensem, Ioannem de Brana, Petrum Malum Clericum, & Robertum Gasteblé Comitem Drocarum: Qui genuit Ioannem Comitem qui nunc est. Item Petrus malus Clericus accepit in vxorem sororem Arturi Ducis Britanniæ, & per eam factus est Dux

Britanniæ, & genuit ex ea Ioannem Ducem Britanniæ qui nunc est. Item Ludouicus Grossus Rex supradictus genuit Petrum de Cortenaïo: Qui genuit Petrum, qui posteà fuit electus in Imperatorem Constantinopolitanum, Robertum de Cortenaïo, & Comitissam Engolismensem: Quę genuit Reginam Angliæ vxorem Regis Ioannis: Qui genuit ex ea Henricum Regem Angliæ, qui nunc est, & Richardum Ducem Cornubiæ, qui nunc est, & quandam filiam, quam accepit vxorem Fredericus Imperator Romanorum, & genuit ex ea prolem.

GENEALOGIA

Rollonis primi Ducis Normanniæ.

ROLLO Paganus & crudelissimus persecutor Ecclesię & destructor Galliarum & Christianorum, posteà per miraculum factus Christianus genuit Willelmum Ducem Normanniæ: Qui Richardum primum: Qui Richardum secundum: Qui Richardum tertium. Pòst Robertus: Qui genuit Vvillelmum Bastardum Ducem Normannię. Iste Vvillelmus cum magno exercitu & forti transiuit in Angliam, & factus est Rex Angliæ primus de Ducibus Normannorum, aduersariis fugatis & interfectis. Qui genuit Robertum Ducem Normanniæ, qui fuit in expeditione Ierosolymitana cum Godefrido de Buillon, & mortuus fuit sine hærede. Genuit siquidem Vvillelmum Regem Anglorum mortuum sine hærede. Genuit siquidem Henricum Regem Angliæ, & Ducem Normanniæ: Qui Mathildem Imperatricem. Ista primò fuit vxor Imperatoris; quo mortuo nupsit Gaufrido Comiti Andegauensi, cuius filius fuit Henricus Rufus Rex Angliæ, & Dux Normanniæ, qui fecit interfici Beatum Thomam Martyrem Archiepiscopum Cantuariensem. Iste Henricus genuit Gaufridum Ducem Britanniæ: Qui Arturum Ducem Britanniæ, mortuum sine hærede, & quandam filiam Ducissam Britanniæ, quam accepit in vxorem Petrus Malus Clericus, & genuit ex ea Ioannem Ducem

Britanniæ qui nunc est. Item Henricus Rufus Rex Angliæ genuit Henricum iuniorem, mortuum sine hærede. Item genuit Richardum Regem, mortuum sine hærede. Item genuit Ioannem Regem Angliæ; qui genuit Henricum Regem Angliæ, cum vix esset viginti duorum annorum. Iste Henricus accepit in vxorem filiam Comitis Prouinciæ. Item Ioannes Rex Angliæ genuit Richardum Ducem Cornubiæ, qui accepit in vxorem tertiam filiam Comitis Prouinciæ. Item Henricus Rufus Rex Angliæ genuit Ducissam Saxoniæ, matrem Othonis Ducis Saxoniæ, & Imperatoris Romanorum, sed posteà fuit depositus. Item Henricus Rufus Rex Angliæ genuit Reginam Castellæ, quæ genuit Candidam Reginam Franciæ, matrem Ludouici Regis qui nunc est.

Item Vvillelmus Bastardus Rex Angliæ, & Dux Normanniæ genuit Comitissam Boloniæ: Quæ genuit Theobaldum Grossum Comitem Trecarum: Qui genuit Adelam Reginam, vxorem Ludouici Regis Francorum. Qui duo genuerunt Philippum magnanimum Regem Franciæ: Qui Ludouicum: Qui genuit ex Candida Ludouicum Regem Francorum qui nunc est. Robertum Comitem Attrebatensem: Alphonsum Comitem Pictauensem: Carolum Andegauensem, Cœnomanensem, & Prouinciæ Comitem.

Item Theobaldus Grossus Comes Trecarum genuit Henricum Comitem Trecarum, & Theobaldum Comitem Trecarum: Qui genuit Theobaldum Comitem Trecarum, qui nunc est: Qui genuit filiam, quam accepit in vxorem Ioannes Dux Britanniæ, qui nunc est. Item Theobaldus Grossus Comes Trecensis genuit Comitissam Pertici: Quæ genuit Comitem Pertici, qui occisus fuit in Anglia. Item Theobaldus Grossus Comes Trecensis genuit Theobaldum Comitem Blesensem, Vvillelmum Archiepiscopum Remensem, & Stephanum Comitem Sacri Cæsaris: Qui genuit Theobaldum Comitem Blesensem. Item Comitissa Boloniæ supradicta genuit Stephanum Comitem Boloniæ, qui posteà factus est Rex Anglorum: Qui genuit Mathæũ Comitem Boloniæ: Qui genuit vxorem Reginaldi Comitis Boloniæ: Qui duo genuerunt Comitissam Boloniç, quam

accepit in vxorem Philippus, filius Philippi magnanimi Regis Franciæ. Qui duo genuerunt filiam, quam accepit in vxorem Galtherus Comes Niuernensis, qui nunc est.

CHRONICON BREVE
Ecclesiæ S. Dionysij ad Cyclos Paschales.
Authore illius Abbatiæ Monacho Benedictino.

ANNO DCCCCLXXXVI. Obiit Hlotharius filius Ludouici, qui regnauit annis XXXII.

Anno DCCCCLXXXVII. Ludouicus filius Hlotharij. Et ipso anno v. nonas Iulij, Vgo Rex factus est. Et in supradicto anno III. Kalend. Ianuarij Rodbertus filius Hugonis Deo iuuante Rex ordinatus est.

Anno DCCCCXCIV. Obiit sanctus Majolus Abbas.

DCCCCXCVII. Obiit Vgo Rex IX. Kal. Nouembris.

MII. Obiit Henricus gloriosissimus Dux Burgundiorum.

MV. Obiit Robertus Abbas.

MVII. Obiit Bucardus Comes senior.

MVIII. Ordinatio Domni Viuiani Abbatis.

MXV. X. Kal. Maij capta est ciuitas Senonis à gloriosissimo Rege Rotberto.

MXVI. Obiit Rainoldus Episcopus.

MXXIV. Obiit Hugo gloriosissimus Francorum Rex Rotberti filius Regis, qui .... puer mirificis bellorum insignibus, pietatis, & mansuetudinis gemmis laureatus effulsit.

MXXVIII. Henricus Rex ordinatur à Vvidone Archiepiscopo Remensi.

MXXXI. Obiit Domnus Robertus piissimus Rex Francorum, & Henricus regnat.

MXLIX. Obiit Domnus Vviuianus Abbas.

MLI. Leo Papa venit in Galliam.

MLIX. Philippus Rex ordinatur.

MLX. Obiit Domnus Henricus Rex, Philippus puer regnat.

MLIV.

MLXV. Obiit Willelmus Comes.

MLXVI. Cometa visus est à VI. Kal. Maij per IX. dies, à vespere vsque ad gallicinium. Ipso anno Willelmus Dux Normannorum Angliam intrauit, Hairaldum Regem occidit, séque regni diademate coronauit.

MLXXXV. Fames magna fuit.

MXCIV. Obiit Domnus Yuo Abbas.

MXCIX. Idus Iulij Hierusalem à Christianis capta est. Eodem anno Vrbanus Papa obiit.

MC. Guillelmus Rex Anglorum & Comes Normannorum obiit.

MCVIII. Obiit Philippus Rex, & Ludouicus ordinatur IV. nonas Augusti.

MCXVI. Magnus ventus in vigilia Natalis Domini. IV. Cal. Septembris Philippus nascitur filius Ludouici.

MCXX. Natiuitas Ludouici Regis filij Ludouici.

MCXXII. Obiit Adam Abbas. Ordinatio Sugerij Abbatis.

MCXXVIII. Hoc anno Philippus puer viuente patre Remis coronatus est. Restitutum est Monasterium Argentolij Ecclesiæ Beati Dionysij, studio Domni Sugerij Abbatis.

MCXXXI. Boamundus iunior perimitur.

MCXXXII. Obiit Philippus Rex puer. Hoc anno Ludouicus iunior à Papa Innocentio consecratus est Rex.

MCXXXIV. Obiit Henricus Rex Anglorum.

MCXXXVII. Obiit Ludouicus Rex Francorum.

MCXL. Dedicatum est nouum opus Ecclesiæ Beati Dionysij anteriori parte à Domno Hugone Rothomagensi Archiepiscopo, XIX. anno administrationis Domni Sugerij Abbatis, qui idem opus construxit.

MCXLII. Obiit Stephanus Episcopus Parisiensis.

MCXLIII. Dedicatio capitalis partis Ecclesiæ; & Translatio Beati Dionysij & sociorum eius in eamdem partem capitalem, aliorúmque sanctorum, quorum ibidem corpora continentur XXIII. anno administrationis Domni Sugerij Abbatis.

MCXLVI. Ludouicus iunior Rex Francorum cum innumerabili exercitu Hierosolymam profectus est contra Sara-

cenos, eâ præcipuè causâ quòd ciuitatem Edessam occupassent. Quo etiam anno ab eodem Rege regni administratio commissa est venerabili Abbati sancti Dionysij Sugerio, Stampis videlicet in generali Conuentu, quod factum est communi omnium electione & vnanimi assensu Pontificum, & Optimatum, Comitis scilicet Andegauensis, Blesensis, Flandrensis, Niuernensis, & aliorum omnium, qui de propinquis & remotis partibus ibidem conuenerant. Cúmque Abbas omninò reniteretur, & diceret se non sine mandato Summi Pontificis hanc curam suscepturum, contigit eodem anno vt Domnus Papa Eugenius in Gallias veniret. Qui in Pascha Domini apud sanctum Dionysium magnificè susceptus & coronatus: memoratum Abbatem, vt eandem administrationem susciperet, sub obedientiæ præcepto coëgit.

Imperator quoque Alemanniæ ipso anno exhortatione Abbatis Clareuallensis Bernardi, cum suo nihilominus exercitu eamdem peregrinationem suscepit, vnde Rex Francorum Ludouicus post innumeras suorum mortes & pericula cum quibusdam Optimatum suorum, videlicet Flandrensis, Blesensis, & Niuernensis, incolumis reuersus, cùm à multis, & præcipuè à Summo Pontifice Eugenio de constantia & fidelitate prædicti Abbatis sancti Dionysij satis certioratus fuisset, regno suo in summa pace recuperato, eumdem venerabilem Abbatem & eius Ecclesiam pro meritis spectatæ fidei in summo semper honore & amicitia habuit. Quippe qui ne regni aduersarij fratri Regis Roberto iungerentur, ei ante alios de Hierosolymis regresso, & regni pacem turbare nitenti, in faciem liberè restitit, donec sibi commissa pacificè & fideliter conseruata, reuertenti postea Regi cum integritate restituit.

MCLI. Sugerius Abbas obiit. Ordinatio Domni Odonis Abbatis.

MCLII. IX. Cal. Aprilis obiit Radulfus Comes.

MCLIII. Hoc anno Ludouicus Rex duxit vxorem ex Hispania Regis filiam.

MCLIX. obiit Regina Constantia ex Hispania. Eodem anno Ludouicus Rex duxit filiam Comitis Blesensis.

MCLXV. Filius Ludouici Regis iunioris Philippus natus est.

MCLXVII. Hoc anno Vvillelmus medicus attulit libros Græcos à Constantinopoli.

MCLXVIII. Hoc anno allata sunt tria corpora Virginum de Colonia in Ecclesiam B. Dionysij à Magistro Rainaldo.

MCLXIX. Domnus Yuo Abbas electus est.

MCLXXII. Obiit Yuo Abbas, & eodem anno Vvillelmus.

MCLXXIII. Guerra inter Reges Francorum & Anglorum.

MCLXXIX. Concessus est vsus Mitræ, & annuli, & sacerdotalium Guillelmo Abbati sancti Dionysij, & successoribus eius; & prima sedes in dextro latere ante omnes Archimandritas, & prima vox in sententiis. Eodem anno consecratus est Rex Philippus puer, filius Ludouici Regis Cal. Nouembris à Guillelmo Remensi Archiepiscopo, & à Guillelmo Abbate sancti Dionysij, qui post consecrationem eius suscepit ab eo coronam, & camisiam, & cætera regalia indumenta ..... secum, tunicam ..... calcaria & sceptrum.

Obiit Ludouicus Rex pater Philippi Regis.

MCLXXX. Hoc anno consecrata est Regina, filia Comitis Anoensis in Ecclesia Beati Dionysij.

MCLXXXI. Hoc anno orta est guerra inter Philippum Regem, & omnes amicos suos, & Comitem Flandrensem.

MCLXXXIV. Hoc anno vineæ gelu vstæ sunt VI. Idus Iunij, & messes.

MCLXXXV. Hoc anno fuit pestilentia hominum, & siccitas aëris.

MCLXXXVI. Hoc anno V. feria infra octauas Pentecostes multa loca & diuersa regni fulmen collisit; & pax facta est inter Regem & Comitem Flandrensem.

MCLXXXVII. Hoc anno ordinatus est in Abbatem sancti Dionysij Domnus Hugo de sancto Dionysio.

Natiuitas Ludouici filij Philippi Regis.

MCXC. Hoc anno Philippus Rex Francorum Hierosolymam profectus est.

MCXCVII. Obiit Hugo Foucaut Abbas: cui succedit Hugo Mediolanensis.

MCCV. Obiit Hugo Mediolanensis B. Dionysij Abbas: cui successit Henricus Abbas.

MCCIX. Fuerunt hæretici Sacerdotes, & Clerici, & laïci condemnati, ab ordinibus degradati, & igne concremati apud Parisius, in loco qui dicitur Champiaus, tempore Philippi inclyti Regis, &* . . . . . . bonæ memoriæ Episcopi Parisiensis.

* Petri.

MCCXIV. Hoc anno actum est bellum in Flandria, in quo captus est à Philippo Rege Ferrandus Comes Flandriæ, & Comes Boloniæ, & multi alij.

MCCXV. Hoc anno natus est Ludouicus Rex filij Ludouici Regis, in festo sancti Marci Euangelistæ.

MCCXVI. Hoc anno natus est Robertus filius Ludouici Regis in exitu Septembris.

MCCXIX. Hoc anno natus est Ioannes filius Ludouici R-gis in exitu Septembris.

MCCXX. Hoc anno natus est Alfonsus filius Ludouici Regis, in festo sancti Martini hiemalis.

MCCXXI. Hoc anno obiit Henricus B. Dionysij Abbas, qui multa bona fecit Ecclesiæ B. Dionysij: & venerabilis Petrus successor eius electus est. Hoc anno natus est Philippus filius Ludouici Regis Dominicâ primâ Quadragesimæ.

MCCXXIII. Pridie Idus Iulij Medontæ obiit Illustrissimus Rex Francorum Philippus; Idus verò Iulij cum honore debito sepultus est in famosissimo Macharij Areopagitæ Dionysij Monasterio, præsentibus duobus eiusdem filiis Ludouico & Philippo, præsente etiam Rege Hierosolymorum Ioanne, Legato Apostolicæ Sedis, Portuense Episcopo, duobus Archiepiscopis, 24. Episcopis, duobus mitratis Abbatibus, aliisque personis tam sæcularibus quàm Ecclesiasticis, quarum numerus soli Deo cognitus est. Hoc nimirum diuina disponente prouidentia, vt quia idem Philippus cultor fidelissimus fidei Catholicæ, pius amator & deffensor egregius sanctæ Matris Ecclesiæ in vita sua extitit, ipsa vice muneris in præsenti gloriosas eidem in suis pastori-

bus & filiis in obitu exequias exhiberet.

Tempore suo Philippus Rex supradictus hos Comitatus acquisiuit: Comitatum Virmandensem, Pictauensem, Andegauensem, Turonensem, Cenomanensem, Alenconensem, Cleromontensem, Bellemetensem, Pontiuinensem. Philippo successit in regnum Ludouicus filius eius, VIII. Idus Augusti Rhemis solemniter consecratus. Regina Blanca coniuge sua eodem die cum ipso pariter coronata.

MCCXXIV. Hoc anno suspensus est in Flandria quidam, qui se dicebat Comitem Flandriæ Balduinum Constantinopoltanum, qui multos seduxerat vt sibi consentirent.

Hoc anno nata est Isabel filia Ludouici Regis in Martio.

MCCXXVI. Ludouicus Rex Philippi Regis filius cùm reuerteretur à subuersione Auenniensium mortuus est in Aluernia, apud castrum Montpencer, cui successit in regno Ludouicus filius eius, qui fuit Rhemis coronatus à Venerabili Patre Iacobo Episcopo Suessionensi. Hoc anno natus est Carolus filius Ludouici Regis in exitu Martij.

MCCXXVIII. Concessus est Ecclesiæ B. Dionysij vsus tunicæ & dalmaticæ & benedictionis super populum à Domino Papa Gregorio, viuente Petro Abbate.

Hoc anno obiit Petrus de Autolio Abbas S. Dionysij, in festo SS. Vedasti & Amandi: & electus fuit Odo Clemens in Abbatem eiusdem Ecclesiæ, in festo S. Scolasticæ facta fuit electio; & in ipsa die idem Odo recepit à Rege Ludouico regalia: à Domino Romano Cardinali & Apostolicæ sedis Legato confirmatus fuit, & in crastino ab Episcopo Carnotensi benedictus.

MCCXXXI. Hoc anno cœpit Odo Abbas renouare Capitulum Ecclesiæ Beati Dionysij Areopagitæ, & perfecit illud vsque ad finem chori, hoc excepto, quòd turris vbi sunt cymbala à parte reuestiarij non erat perfecta, nec voltatus erat chorus, sed à parte sancti Hippolyti totum erat perfectum, & etiam voltatum erat à parte vestiarij.

MCCXXXIII. Hoc anno Obiit Philippus filius Philippi Regis Francorum, Comes Boloniæ, Cleromontis, Albemarlæ, Domni Martini, de Moretel, Domno frontis en Passois, & sepultus est in Ecclesia B. Dionysij ad sinistram

partem altaris matutinalis, anno vitæ suæ XXXIII. Hoc anno Obiit Ferrandus Comes Flandriæ.

MCCXXXIV. Hoc anno Margarita filia Comitis Prouinciæ inuncta est in Reginam Franciæ apud Senonas ab Archiepiscopo Senonensi; cui inunctioni & dispensationi interfuit Odo Clementis Abbas S. Dionysij cum Episcopalibus ornamentis.

MCCXXXVI. Hoc anno in Purificatione Beatæ MARIÆ translatum fuit cum magna solemnitate corpus sancti Hippolyti ab oratorio, quod diu fuerat, in medio nauis Ecclesiæ, in nouum oratorium in sinistra parte noui operis, & tunc fuit maxima inundatio aquarum.

MCCXXXVII. Hoc anno fuit maxima mortalitas fratrum Monachorum in Ecclesia Beati Dionysij fere vsque ad XLIV.

MCCXXXVIII. Hoc anno profecti sunt Hierosolymam Rex Nauarrę, qui & Comes Campaniæ, & Comes Montisfortis, & tota ferè nobilitas Baronum, tam Militum, quàm populorum. Et eodem anno Alfonsus de Hispania duxit in vxorem Comitissam Boloniæ.

MCCXXXIX. Hoc anno regnante Ludouico Rege, filio Ludouici Regis, fuit Conuentus Ecclesiæ B. Dionysij apud Vicenas feria V. post Assumptionem B. MARIÆ virginis, quæ tunc erat V. Cal. Septembris; & illucescente aurora induerunt se albis & pretiosissimis cappis, vt honestiùs cæteris processionibus, cùm Corona Dominica, de Constantinopoli ad Regem per certissimos nuncios asportata, vsque ad Ecclesiam B. MARIÆ Virginis Parisius deueniret, vbi Domnus Odo Clementis, tum temporis Ecclesiæ B. Dionysij Abbas, cum cæteris Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, ornatus episcopalibus indumentis, mitram habens in capite, annulum in digito, & manu baculum pastoralem, ad dextram altaris B. Virginis astitit. Processio verò nostra à cæteris separata in media naui Ecclesiæ B. Virginis remansit: Guillelmus verò Cantor tunc temporis Ecclesię B. Dionysij à Vicenis vsque ad dictam Ecclesiam B. Virginis omnes cantus tanquam inter cæteros Cantores specialis Pręcentor mirabiliter inchoauit, maximè in naui Ecclesiæ B. Virginis,

Aue Regina cælorum, intonans ita altè quòd omnes stupefacti sunt audientes. Inde vsque ad Regis palatium coronam Dominicam cum diuinis Responsoriis deducentes, in capella Domini Regis cereos, quos in manibus portabant in honore dictæ coronæ, similiter obtulerunt, & capella, & etiam dicta sacrosancta corona, cum toto palatio palliis & ornamentis pretiosissimis de domo nostra ad hoc Parisius delatis, cunctis aliis ornamentis vilipensis, decentissimè fuerunt ornata.

MCCXL. Hoc anno nata est Blanca primogenita Ludouici Regis in Translatione sancti Benedicti.

MCCXLI. Hoc anno nata est Ysabellis filia Ludouici Regis die Martis. Eodem anno fuit siccitas magna à Dominica post natale Domini vsque ad Exaltationem sanctæ Crucis mense Septembri. Eodem die cœperunt pluuiæ: & eodem anno fuerunt omnia vina tam fortia, quòd non poterant bibi commodè sine aqua, & multi in anno illo patiebantur malum maximum in oculis eorum.

MCCXLIII. Hoc anno natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis in festo S. Matthæi Apostoli.

MCCXLIV. Hoc anno cœpit Rex Francorum Ludouicus die Sabbathi ante festum S. Luciæ valida febre, & vehementi fluxu ventris, apud Pontisaram grauiter infirmari. Et eo anno paucis diebus reuolutis deuenit Lugdunum Innocentius Papa IV.

MCCXLV. Hoc anno fuit natus Philippus filius Ludouici Regis in festo Apostolorum Philippi & Iacobi.

MCCXLVI. Odo Abbas B. Dionysij fuit Archiepiscopus Rotomagensis: & Guillelmus factus fuit Abbas.

Hoc anno dixit Rex quòd Ioannes haberet comitatum Hanoniæ post mortem matris: & Guillelmus Comitatum Flandriæ.

MCCXLVII. Hoc anno in festo B. Dionysii comedit Ludouicus Rex, & Robertus, Alfonsus, Carolus fratres eius, in refectorio nostro, & Comes sancti Egidij, & multi alij Barones.

MCCXLVIII. Hoc anno feria VI. Pentecostes Ludouicus Rex accepit vexillum, & peram, & baculum in Ecclesia B.

Dionysij, & fratres eius, ab Odone Cardinale; & post accepit licentiam in Capitulo nostro, & Robertus, & Carolus fratres eius, cum magna humilitate: Dominicâ pôst Margarita vxor eius similiter fecit.

MCCLIII. Hoc anno Domnus Guillelmus Abbas sancti Dionysij vigiliâ Annunciationis misit duos solemnes nuntios ad Ludouicum Regem Franciæ vltra mare, videlicet Thomam Cantorem, & Nicolaum tertium Priorem eiusdem Ecclesiæ, qui in Natali Domini pôst, & eorum familia integra cum prosperitate & gaudio per Dei gratiam ad propria remearunt: & in Dedicatione sequenti mortuus fuit Guillelmus de Macouris Abbas istius Ecclesiæ, & successit ei Henricus dictus Malet.

MCCLVIII. Mathęus Vindocinensis consecratus est Abbas B. Dionysij.

MCCLIX. Translati sunt Sugerius, Henricus, Petrus, Adam, Yuo, Hugo Abbates.

MCCLXIII. Hoc anno translati sunt die sancti Gregorij Reges Odo, Hugo Capet, Robertus, Constantia eius vxor, Henricus, Ludouicus Grossus, Philippus filius Ludouici Grossi, Constantia Regina quæ venit de Hispania.

MCCLXIV. Translati sunt Reges in dextro Choro; scilicet Ludouicus Rex filius Dagoberti, Carolus Martellus Rex, Berta Regina vxor Pipini, Pipinus Rex, Hyrmintrudis Regina vxor Caroli Calui, Kallomagnus Rex filius Pipini, Kallomagnus Rex filius Ludouici Balbi, Ludouicus Rex filius Ludouici Balbi.

MCCLXVII. In die Pentecostes fuit Philippus filius Ludouici Regis Miles nouus Parisius.

MCCLXX. Christianissimus Rex Ludouicus obdormiuit in Domino in die Lunæ post octauas Assumptionis, circa horam nonam. Eodem anno in Quadragesima natus est Carolus filius Philippi Regis de prima vxore.

MCCLXXI. Coronatus est Philippus filius eiusdem Ludouici.

MCCLXXVI. Hoc anno mense Maio natus est Ludouicus filius Philippi Regis de vxore secunda.

MCCLXXX. Prior S. Dionysij factus est Abbas S. Launomari

mari Blesensis. Eodem anno sic creuit fluuius Sequanæ, quòd aqua possèt accipi cum manibus desuper magnum pontem, de quo maiores duæ arcæ totaliter corruerunt. Eodem anno & tempore fecit Conuentus processionem ad fluuium Sequanæ cum clauo & corona Domini, & brachium sancti Simeonis deportauerunt.

MCCLXXXI. Consummatum est nouum opus Ecclesiæ B. Dionysij à Domno Matthæo Abbate.

MCCLXXXII. Condemnatus est Petrus Rex Aragonum.

MCCLXXXIII. Ioannes de Pontisara Prior Argentolij factus est Abbas de Ferrariis.

MCCLXXXIV. Hoc anno venit quidam in Alemanniam, qui dicebat se Fredericum esse, & multos deceptionibus suis ac magicis artibus, de quibus peritus erat, decepit; ita vt multum comitatum, vt dicebatur, haberet, & multi credebant illum esse eumdem Fredericum, qui quondam Imperator fuerat. Tandem cognita malitia sua tanquam maleficus, & execrandis artibus operator, in eisdem partibus concrematus est.

Hoc anno VI Cal. Februarij translata sunt corpora Domini Ioannis quondam Comitis Niuernensis, & Ducissę de Brabant, de priori loco, & posita ad pedes Ludouici Regis patris sui.

Eodem anno Carolus Rex Siciliæ in Capitulo B. Dionysij, præsente Conuentu, eius orationes impetrando, flexis genibus sacra Euangelia osculando, & eos Deo commendando, humiliter recessit ab eis.

Philippus filius Philippi Regis factus est Miles in festo Assumptionis B. Virginis; & duxit vxorem filiam Regis Nauarræ, & factus est cum eo Miles frater eius Dominus Carolus, & filius Comitis Atrebatensis, & multi alij. Cui domino Carolo concessum est regnum Aragonum à Sede Apostolica.

Eodem anno profectus est super regnum Aragonum Philippus Rex Franciæ cum exercitu suo. Accepit autem peram & baculum in Ecclesia Beati Dionysij Dominica die in

medio Quadragesimæ, quæ fuit IV. Nonas Martij: & ab illa die cœpit iter.

Eodem anno mense Martio obiit famosissimus Carolus Rex Siciliȩ. Eodem anno III. die Octauæ B. Vrginis Assumptionis, Ioannes Cholet Apostolicȩ Sedis Legatus apud Parisius congregauit Concilium, & aduenit ibi maxima multitudo Prælatorum.

MCCLXXXV. Hoc anno obiit Philippus Rex Franciæ, filius Ludouici Regis, III. nonas Octobris apud Castrum quod dicitur Parpegnien: sepultus est autem in Ecclesia B. Dionysij III. nonas Decembris à venerabili viro Ioanne Cholet, tunc temporis Sedis Apostolicæ Legato.

Eodem anno coronatus est Philippus Rex, filius eiusdem Philippi Regis, cum vxore sua, in die Epiphaniæ.

MCCLXXXVIII. Obiit venerabilis Abbas Mathæus Vindocinensis apud Belnam. Eodem anno Reginaldus Gifardi electus est in Abbatem in Capitulo B. Dionysij à toto Conuentu.

MCCLXXXIX. Hoc anno circa festum Resurrectionis Dominicæ Parisius magnum argumentum fidei nostræ nobis ostensum est. Quidam Iudei hostiam sacram à quodam pessimo habuerunt, quam in aquam calidam positam cum cultello percusserunt: de qua virtute diuina sanguis copiose effluit in tantum, quòd tota aqua rubefacta est. Qui capti veritatem confessi sunt, quorum quidam confusi sunt, alij baptizati sunt.

MCCXC. Hoc anno missi fuerunt à Curia Romana duo Legati in Franciam, quorum nomina, Domnus Girardus, & Domnus Benedictus, qui conuocatis omnibus Prælatis eiusdem regni tenuerunt Concilium in Ecclesia B. Genouefæ Parisius.

Eodem anno frater Ioannes de Auteul, Magnus prior Ecclesiæ B. Dionysij, factus est Abbas B. Audoeni Rothomagensis à Domino Papa.

MCCXCI. Isto anno capta est ciuitas Achonensis à Soldano. Propter quod facta est prædicatio generalis de Cruce.

MCCXCII. Isto anno motum fuit bellum inter Regem Franciæ & Comitem de Henaut.

FRAGMENTVM

*Ex Chronico MS. Ecclesiæ Rotomagensis**.

MCCXXVII. HOc anno cùm Dominus THEOBALDVS Rotomagensis Archiepiscopus voluisset adducere marrenum apud Rotomagum quod fecerat fieri in foresta sua de Louiers, Balliuus de Valle-Rodoli * marrenum illud arrestauit, cuius rei facta denuntiatione Episcopo loci, Episcopus illum excommunicauit. Ex hac occasione, seu excommunicatione Dominus Rex Franciæ traxit eumdem Archiepiscopum in causam coram se, dicens quòd iniuriatus erat ei, eò quod fecerat Balliuum suum excommunicari eo inrequisito. Item conquerebatur de eo de hoc quòd idem Archiepiscopus ceperat foagium de Villeta, quæ est in Parochia de Louiers, cùm illud foagium ad se pertineret ratione feodi, quod de ipso tenebatur, & miles qui istud tenebat ipsum aduocabat Dominum. Item dicebat Dominus Rex quòd Archiepiscopus non debebat facere marrenum in foresta de Louiers ad vsus aliorum marrenorum non tantum ad vsus marenni de Louiers. Item cõquerebatur Dominus Rex de dicto Archiepiscopo, eo quòd excõmunicauerat Decanum, & quosdam Canonicos de Gornaco, qui sunt sub protectione eius, & de patronatu ipsius. Citari fecit Rex eundem Archiepiscopum, quòd responderet, quare non veniebat ad Scacarium responsurus, & iuri pariturus, de his quæ ei obijcerentur, sicut alij Episcopi, & Barones faciebant in Nortmania. Propter istam causam fuit Archiepiscopus citatus coram Rege apud Vernonem, & comparuit: & dixit quòd non tenebatur respondere in Curia ipsius de istis causis, tum quòd quædam earum erant spirituales, tum quòd feodale nihil tenebat de eo per quod teneretur respondere in Curia sua. De qua responsione

* *Ad illustrandas epistolas 62 63. 64. Miscellan. pag. 521. & seqq*

vulgò * *du Vaudreuil.*

Lis Regem inter & Archiep.

Rex & Regina valde irati fuerunt, & recessit Archiepiscopus illis non pacatis.

Vnde Rex conuocauit plures Barones suos & consuluit eos quid esset agendum super tali responsione Rotomagensis Archiepiscopi: Item citatus fuit Archiepiscopus, & præsentibus Baronibus quæsitum fuit ab eo, si de aliqua re responderet in Curia Domini Regis, & responsum fuit quòd nihil audierat de quo teneretur respondere, quia nihil tenebat nisi puram Ecclesiam vnde dominium suum tenebat. Vnde iratus Rex per consilium Baronum suorum confiscauit omnes Archiepiscopi possessiones seculares. Vnde Archiepiscopus habito tractatu cum Episcopis suis, omnia dominia & castella, quæ Rex habebat in Archiepiscopatu suo, interdicto conclusit, exceptis tantummodò ciuitatibus, & inde exulauit ad Curiam Romanam profecturus, & infirmitate detentus Remis, & misit ad Curiam Romanam. Impetrato autem à Curia Romana quòd Legatus nomine Romanus, qui tunc veniebat ad partes Gallicanas, causam audiret, Archiepiscopo priùs restituto: & per rigorem iustitiæ per Legatum Archiepiscopus plenariam habuit restitutionem mobilium & immobilium, cum fructibus inde perceptis; & reportato in ciuitate Rothomagensi marreno per Castellanum de Valle-Rodoli, quod ipse arrestauerat, & Archiepiscopo reddito, ita remansit Archiepiscopus de omnibs istis querelis in pace ad laudem Domini nostri Iesv Christi.

Interdicto ferit Regis castella.

Bona Archiepiscopo restituuntur

MCCXXXI. In mense Maio constitutus in Curia Romana Decanus Rothomagensis Thomas de Freauilla in præsentia Fratrum renuntiauit electioni de se factæ in manu Domini Papæ; ad cuius resignationem Dominus Papa dedit Ecclesiæ Rothomagensi Dominum Mauritium Episcopum Cenomanensem in Archiepiscopum & Pastorem; qui receptus fuit in eadem Ecclesia die Dominica ante festum B. Mariæ Magdalenæ.

Mauritius fit Archiep. Rotomag.

MCCXXXII. post decessum Æliciæ Abbatissæ Monasterii Villarensis celebrata fuit electio in eodem Monasterio, & fuerunt duæ electæ, & repræsentata fuit electio Mauritio

Electionē Abbatissæ infringit.

Archiepiscopo, qui electionem examinauit provt debuit; & comperto quòd non fuit forma seruata Concilii in eligendo, electionem de vtraque factam cassauit, & Capitulum iure eligendi ea vice priuauit, assignauítque eidem Capitulo Abbatissam Leciam de Bonsemoncel; sed ipsa non obtinuit Abbatiam propter contradictionem Regis, & ipse Archiepiscopus excommunicauit omnes Moniales adhærentes Regi in hoc facto, & contradicentes prædictę Abbatissæ.

MCCXXXIII. In mense Iulij saisiuit Dominus Rex Ludouicus iunior Regalia Domini Rotomagensis Archiepiscopi, propter causas quæ expressæ sunt superiùs in tempore Theobaldi Archiepiscopi, & propter quasdam alias causas; propter quas Dominus Archiepiscopus Rotomagensis Mauritus supposuit totam Diœcesim Rotomagensem interdicto: & incœpit interdictum à vigilia S. Michaëlis, & durauit vsque ad festum sanctorum Martyrum Crispini & Crispiniani anno reuoluto, quia tunc ei reddita fuerunt bona sua, cum omnibus quæ recepta inde fuerant tempore intermedio.

Mauritius Diœcesim Rotomag. interdicto supponit.

Hoc anno Magister Stephanus de Castro Auni factus est Decanus Rotomagensis per Mauritium Archiepiscopum, quia compromisit Capitulum in ipsum.

MCCXXXIV. Hoc anno in octaua Epiphaniæ Domini obiit Mauritius Rotomagensis Archiepiscopus apud Salicosam: & delatum fuit corpus eius, & sepultum est in Ecclesia Rotomagensi.

Obiit Mauritius.

Addenda pag. 372. & 375.

Epiſtola HINCMARI Remenſis Epiſcopi ad CAROLVM Regem.

Domno KAROLO *Regi glorioſo Hincmarus nomine non merito Remorum Epiſcopus ac plebis Dei famulus.*

Carolum Caluum admonet vt Eccleſiæ immunitates illibatas conſeruet.

ECCE Domine, ſicut hic dilectus frater & venerabilis Coëpiſcopus noſter ODO, ac Miſſi veſtri verbis pleniùs poſſunt dicere, & exiguitas mea his litterulis Dominationi veſtræ duxit ratum ſignificare. HINCMARO Epiſcopo rebus, & facultatibus Eccleſiaſticis, quibus ſpoliatus fuerat, reueſtito in prouincia, & competenti loco, ab electis, ex vtriuſque partis conſenſu, Iudicibus, ſecundùm leges Eccleſiaſticas, ſine poteſtatis veſtræ aliquo detrimento, & cum honoris veſtri augmento, dicente Dei Spiritu per Pſalmiſtam: *Honor Regis iudicium diligit*. Quæſtio contra eumdem HINCMARVM commota, regulariter audita, & ventilata, ac diffinita, quantum ad miniſterium Epiſcopale pertinuit, licet iſdem Epiſcopus ex integro non fuerit reueſtitus. Contumacium autem cauſa alterum finem expectat. Non igitur quod in adoleſcentia veſtra quando animus hominis lubricus, & qui ad indebita vſurpanda ſolet eſſe procliuus, Domino vos cuſtodiente, non accidit, in perfecta ætate vobis ſcripſi: minimè autem perſuaderi leges Eccleſiaſticas vel in modico infringi, ſiue conuelli à quocumque ſuſtineatur. Scientes ſicut Conſtantius & Conſtans Imperatores in Edicto ſuæ Legis, quo immunitatem Eccleſiæ, ac ſuis miniſtris, debere magis Religionibus, quàm Officiis, & labore corporis, vel ſudore rempublicam contineri, ſicut ſæpe ſoletis recolere à B. Gregorio Brunichildi Reginæ Francorum ſcriptum eſſe: [Facite quod Dei eſt, & Deus faciet quod veſtrum eſt.] Huic præmit-

Lib. 9. Epiſt. 57.

tens ſententiæ: [Confidimus, inquit, quòd tantò propitiùs cauſas veſtras ſua pietate diſponet, quanto ipſe de ſua vos eſſe videt cauſa ſollicitos.] Olim enim ſicut Honorius, & Theodoſius in lege data Eccleſiæ ſcribunt (vt eorum verbis vtamur) Clericos indiſcretim ad ſeculares Iudices debere deduci, infauſtus præſumptor edixerat, quos abdicatâ Tyranni præſumptione Epiſcopali audientiæ reſeruamus: fas enim non eſt, vt diuini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio. Quæ lex poſteà à deceſſoribus & prædeceſſoribus veſtris Regibus, Eccleſiæ & Miniſtris ſuis conſeruata fuit (niſi fortè aut per exceſſum Principum, aut per negligentiam Epiſcoporum ad tempus aliquo modo extitit violata) qua aut correctione, aut innouata conſtitutione indigens, per eos ad ſtatum ſolidatum eſt reducta, vel in ſtatu ſolido confirmata, ſicut in Aui & Patris veſtri Capitulis, in libro primo Capitulorum habetis, quæ in quaternionibus vobis nuper apud Piſtas oblatis, & pro ea cauſa Compendii in rotula Dominationi veſtræ à me collecta, & vobis data, ſine difficultate poteſtis relegere.

Poteſt enim fieri vt alicui Principi ante vos hinc ſubreptum ad modicum fuerit, & iterum æterna lege correctum, ſicut Iulianus, & poſteà Imperator Mauricius decreuerunt, vt ei qui ſemel in terrena militia ſignatus fuerit, niſi aut expletâ militiâ, aut pro debilitate corporis repulſus ſui in Monaſterium recipi, & Chriſto eum militare non liceat. Quod religioſi Imperatores, & ſanctus Gregorius auctoritate Apoſtolica, & generali Epiſcoporum conſenſu Eccleſiaſtico vigore, ac Reipublicæ Chriſtianæ cohibente religione deſtruxerunt, velut in eius epiſtolis ad ipſum Mauricium Imperatorem, & ad plurimos Archiepiſcopos directis, oſtenditur. Quod & diuæ memoriæ Auo veſtro Carolo ſubripuit, ſicut maiorum traditione & verbis, & ſcriptis didicimus; & in primo libro Capitulorum Cap. CXII. [a] demonſtratur, de liberis hominibus ad ſeruitium Dei ſine ſua licentia non conuertendis; quod Eccleſia & Reſpublica non conſenſit, quódque poſteà correxit, ſicut in eodem libro Cap. CXXXIV. [b] monſtratur, de rebus nihilominus Eccleſiaſticis diuiden-

a In edit. 110.

b Ibid. 143.

dis, eidem Auo vestro incongruentia quædam subripuit, quæ * oris professione, & edicti subscriptione correxit, sicut in præfato primo libro Capitulorum cap. LXXIV. euidenter ostenditur. Vnde præiudicium ad tempus extortum, vel vsurpatum, pro legis iudicio nemo sanus sapiens tenuit, retinet, vel tenebit.

Cap. 83.

Cæterùm in secundo libro Capitulorum cap. XIII. continetur: [vt si talis causa in qualibet prouincia, aut in aliquo Comitatu orta fuerit, quæ aut ad dehonorationem Regni, aut ad commune damnum pertineat, quæ etiam sine nostra potestate corrigi non possit, non diu latere permittatis, qui omnia, Deo auxiliante, corrigere debemus. * Quicquid hactenus in his quæ ad pacem & iustitiam totius populi pertinent, & ad honorem Regni, ac communem vtilitatem, aut à nobis, aut à vobis neglectum est, debemus, Deo auxiliante, certare, qualiter ab huius nostro & vestro studio emendatum fiat.] In quarto etiam libro cap. XXIV. * scriptum est: [si quis aliqua necessitate cogente homicidium commisit, Comes, in cuius ministerio perpetratum est, & compositionem soluere, & faidam per sacramentum pacificare faciat. Quòd si vna pars ei ad hoc consentire noluerit, id est, aut ille, qui homicidium commisit, aut qui compositionem suscipere debet, faciat illum Comes, qui ei contumax fuerit, ad præsentiam nostram venire, vt eum ad tempus quod nobis placuerit in exilium mittamus, donec ibi castigetur, vt Comiti suo inobediens esse vlteriùs non audeat, & maius damnum inde non adcrescat.] Cur autem ista vobis bene scientibus scribo, quia vobis tacere non audeo, patenter contendo. Iam plus quàm quatuor annis, ex quo Luido in Parœcia nostra inuitus homicidium perpetrauit, vnde LOTHARIVS nepos vester in Regno suo sine respectu alicuius personæ Regium ministerium adimpleuit. Nunc autem ad Pistas, & inde ad Basium eumdem Luidonem, vt cum hominibus Dominationis vestræ pacificatus esse posset (sicut vobis, & nepoti vestro conuenisse audiui) ducere studui, & secundùm commendationem vestram per Legale judicium causa perrexit vsque ad id loci, vt ne faidam

al. * Quia quicquid.

* Cap. 27.

faidam homines vestri iurarent, vias inde ad vestram commendationem petierint, cùm iudicatum fuerit vt * eisdem Leudem renuntiaret, & homines vestri faidam iurarent. Et si alia eidem Luidoni quærere vellent, in mallo illius de quibuscunque vellent eum interpellarent, & ipse iustitiam redderet, quod & ipse Luido humiliter obtulit. Posteà autem qualiter inde actum fuerit, vos non latet: scio tamen quia sicut Capitula dicunt, inde actum non fuit, nec tantùm inde in Palatio vestro fuit executum, quantùm Capitulum iubet, vt quilibet Comes in suo Comitatu inde facere per auctoritatem debet; vnde vos inquietare tunc propter Aquitanorum præsentiam nolui.

f. * eidem Leuden reuadiarent.

Nunc autem quia ipsi vestri homines & proprietatem & beneficium in vestro Regno, & in mea Parœcia habent, sed & Boso in nostra Diœcesi beneficium vnum habet, consideret inde sapientia vestra qualiter secundum ministerium vobis à Deo commissum, & secundum honorem vestrum, inde fiat, ne hæc causa diutiùs ex vestra parte imperfecta remaneat: & si maius damnum inde fuerit, periculum anima vestra, quod auertat Dominus, contrahat. Vtrum autem vobis placeat, vt ipsi homines vestri cum Misso vestro in nostram Parœciam, vbi proprietatem & beneficium habent, & ipsa causa corrigi debet, veniant; aut si non venerint, quod in vestro Regno habent, in bannum mittatur, aut aliter inde fiat, vestræ sapientiæ intererit. Ego autem quoniam ampliùs hâc causam differre non audeo, si iterum aliud quod rationi & authoritati conueniat, à vobis, aut ab illis inde non accepero, in die sancti Remigij, vita comite, Deo adiuuante, vbi locus sermonis mei inter sacra Missarum solemnia venerit, ante corpus illius sacratissimum, qui verè est Episcopus, authoritate Dei, & sanctorum Apostolorum, & ipsius Francorum Apostoli, in quibus & nobis licet indignis pro patribus natis filiis Dominus dixit: *Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis:* eos qui ad pacem redire nolunt (sicut Canones sacri præcipiunt) & quolibet modo consentientes eis, ab omni societate totius Christianitatis excommunicare curabo, donec ad pacem, quam Christus ostendit & docuit, redire cum debita satisfactione procurent:

MMMmm

eósque (sicut præcipiunt Canones) Regibus, & Episcopis, & quibuscunque potuero litteris excommunicatos esse denuntiabo, vt communicantes excommunicatis, excommunicati & ipsi pariter habeantur. Non enim vobis, vel nobis, paruipendenda est sancti Gregorij sententia, quæ concordans Apostolo, præsertim de potestatem habentibus dicit: Qui non corrigit resecanda, committit.

Audiui denique quosdam reprehendere nos Episcopos, & dicere, qui volumus tota die per scripturas parabolare, quod deuotio religionis vestræ non sinat suis auribus susurrari. Apostolus námque Deo plenus dicit: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Scripta sunt autem propter nos, & Dominus ad Prophetam: *Audiens nuntiabis eis ex me.* Ex me, inquit, id est, quæ ego in scripturis loquor, & non ex te, id est, ex tuo animali & carnali sensu. Et sanctus Leo Canones sacros spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentiâ conseruatos dicit. Et de Legibus, quibus Ecclesia moderatur, & Christianitas regitur, Christus Dei sapientia dicit: *Ego sapientia habito in consilio. Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt.* Conditores quippe legum non modò verbo, sed scripto leges condiderunt, & condunt, & subscriptione confirmauerunt, atque confirmant. Quas non illi Reges custodiunt, de quibus Deus, qui (vt scriptum est) facit hypocritam regnare propter peccata populi, dicit: *Ipsi regnauerunt, & non ex me: Principes extiterunt, & non cognoui*: Sed illi Reges eas condunt atque conseruant, de quibus item Deus, vt præmisimus, dicit: *Per me Reges regnant*: quales promittens Deum timere, iubet honorificari Apostolus, dicens: *Regem honorificate.* Et, *Obedite Regi quasi præcellenti*: videlicet qui Regis Regum obedit mandatis, & eius custodit iudicia. Alioquin, vt sanctus Petrus dicit, *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus*: Hinc enim eius Coapostolus dicit: *Non est potestas nisi à Deo. Et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit*: quia nihil fit in mundo, nisi quod aut Deus misericorditer facit, aut fieri iuste permittit. Cùm itaque Reges ex illo regnant, misericordia illius est, vt saluentur populi eis commissi. Cùm verò non ex illo, sed permittente iusto ipsius

Rom. 15. 4
Prou. 8. 12. & 15.
Osee 4. 8.
1. Pet. 2. 17. & 13.
Act. 5. 29.
Rom. 13. 1. & 2.

iudicio Reges regnare videntur, vindicta est peccatoris populi, & regnantis cumulus pœnæ; sed fideles quique potestati aut à Deo collatæ, aut à Deo permissæ non resistunt, cùm iuxta Petri vocem: *Sub manu Dei humiliantur*, & de bonis Principibus gratias referunt, & de his qui ad purgationem suam à Deo regnare permissi sunt gementes exultant, sicut scriptum est: *Exultauerunt filiæ Iudæ in omnibus iudiciis tuis Domine.* Sícque non resistunt ordinationi Dei, qui nouit non mala facere, sed ordinare. Resistunt autem iniquis iniquorum operibus & mandatis; vnde scriptum est: *Verba sapientium quasi stimuli, & quasi claui in altum defixi*, qui nesciunt culpas palpare, sed pungere, & tolerant patienter propter Dominum inlata mala sibi à Principibus malis.

Psal. 96. 8

Eccle. 12. 11.

Quapropter qui nobis derogant, dicentes: Quid volumus tota die loqui per scripturam, si de omni verbo otioso reddant rationem in die iudicij, sicut veritas non mentiente ore dicit, videant quid sustinebunt de hoc criminoso detractionis, & contra nos murmurationis verbo. Non enim cum sancto Moyse illis dicimus, *Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.* Nos enim quid scimus, illisque cum Apostolo inculcamus: *Neque murmuraueritis, sicut quidam murmurauerunt, & à serpentibus perierunt.* Quibus enim* increscere legere, vel audire quæ scripta sunt, vel scribuntur, sciant quia non de ignorantia iudicabuntur, sed de contemptu, quo nolunt scire, quo nolunt legere, vel audire condemnabuntur. De qualium choro Dominus in Psalmo dicit: *Noluit intelligere vt bene ageret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo.* Cùm enim non dicit, non potuit intelligere, sed noluit intelligere, apertè reatum contemptus denuntiat, pro quolibet contemptor meritò debitas pœnas luet.

1. Cor. 10. 10.

* *legendum* increscit, id est, quos piget.

Psal. 3. 55.

EPISTOLA FVLBERTI CARNOT. EPISC.

FVLBERTVS *Carnotensium Episcopus H. salutem ab illo qui mandat salutes Iacob.*

EPISTOLARI breuitate coactus interrogationi tuæ compendiosè respondeo. De Ecclesiasticis rebus Hie-

Res Ecclesiæ religio-

sè & cautè sunt distribuendæ. Epist. 2. ante fin. ad * velle.

ronymus dicit ad Nepotianum: [Amico quippiam rapere furtum est, Ecclesiam fraudare sacrilegium est, accepisse pauperibus erogandum, & esurientibus plurimis, vel cautum esse *, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid exinde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat.] Item ad Pammachium [vbi * ditior est largitore cui largiendum est: pars sacrilegij est, rem pauperum dare non pauperibus.] Vnde Isidorus: [Magnum scelus est res pauperum præstare diuitibus, & de sumptibus inopum acquirere fauores potentium.] Considera itaque quia nullum scriptura excipit, non Episcopum, non Abbatem, non aliquem domus Dei Oeconomum. Quisquis sibi commissæ Ecclesiæ bona subtrahit, intelligat se iam non pastorem, sed inuasorem esse, omníque prædone crudeliorem, furémque domesticum ac familiarem inimicum. Qui enim ea quæ solis omninò pauperibus eroganda suscepit, in alienos vsus temerè dilapidat, non vult in deserto huius sæculi turbam pauperum esurientem reficere, sed cum sceleratissimo Iuda loculos sibi constituit, & ea quæ in pauperum cibos aggregamus, fur improbus asportat.

In medio. al. * ibi. Lib 1. Sent. c. 65.

Debent quippe nosse Sacerdotes Ecclesiarum substantiam pauperum esse non suam, nec abutantur in tyrannicæ effusionis morem creditam sibi egentium dispensationem. Vnde Hieronymus dicit ad Paulinum: [Iam nunc non sunt tua quæ possides, sed dispensatio tibi credita est. Memento Ananiæ & Saphyræ; Illi timidè sua seruauerunt, tu considera ne Christi substantiam imprudenter effundas, id est, ne immoderato iudicio rem pauperum tribuas non pauperibus, & secundum dictum prudentissimi viri *, liberalitate liberalitas pereat.] Debemus quoque considerare, quid cui tribuendum sit, sicut idem paulò superiùs ad eumdem scribit. [Præter victum & vestimentum, & manifestas necessitates, nihil vnquam alicui tribuas, ne filiorum panem canes comedant.] Sicut ergo pium est & iustum bona Ecclesiæ seruare solummodò ad opus pauperum & captiuorum, ita sacrilegum est in propriam voluntatem, & in alienos vsus distribuere, & à Christiana deuotione semotum. Quod ipse quoque Hieronymus testatur in Matthæum: [Omnes qui

Epist 15. sub med.

* Cicero lib. 2. de officiis.

ſtipendia Templi, & his quæ conferuntur ad vſus Eccleſiæ abutuntur in aliis rebus, quibus ſuam expleant voluntatem, ſimiles ſunt Scribarum & Sacerdotum redimentium mendacium & ſanguinem Saluatoris.] Scire debet itaque pia ſollicitudo Paſtorum, quia nihil omninò agere debent de rebus Eccleſiarum ſine conſilio & conſenſu ſubditorum, quoniam prudentiæ eorum commiſſum eſt miniſtrandi officium, non diſpergendi arbitrium.

His prælibatis, ad vaſa Eccleſiæ veniamus, de quibus potiſſimùm interrogas: Cùm enim dicatur ſacrilegium incurrere qui aliquid de bonis Eccleſiæ in expletionem voluntatis ſuæ contraxit, perpendere potes, quantùm delinquit qui vaſa ſacris dicata myſteriis abſtulerit.

Sicut qui res Eccleſiæ pro arbitrio impēdit ſacrilegium contrahit; ita qui vaſa ſacra aufert.

Primùm, ſi tanta pauperum & captiuorum neceſſitas incumbit: tribuenda ſunt cætera quæ in theſauris Eccleſiæ repoſita ſunt; deinde ipſa vaſa fruſtratim comminuenda ſunt, & in operibus miſericordiæ eroganda. Vnde dicit Ambroſius in libro de Officiis. [Aurum Eccleſia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat in neceſſitatibus. Quid opus eſt cuſtodire quod nihil adiuuat? An ignoramus quantum auri & argenti de Templo Domini Aſſyrij ſuſtulerunt? Nonne meliùs conflat Sacerdos propter alimoniam pauperum, ſi alia ſubſidia deſint, quàm ſacrilegus contaminet, & aſportet hoſtis?] Et poſt pauca: [Nunquid dictum eſt ſancto Laurentio: Non debuiſti erogare theſauros Eccleſiæ, vaſa Sacramentorum vendere? Opus eſt, vt quis fide ſincera & perſpicaci prouidentia munus hoc impleat. Sanè ſi in ſuum aliquis deriuet emolumentum, crimen eſt; ſin verò pauperi eroget, captiuum redimat, * humandis fidelium reliquiis ſpatia amplificet, miſericordia eſt. In his tribus generibus vaſa Eccleſiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet.] Breuiter mihi depinxiſſe videtur quid agendum ſit de rebus Eccleſiæ. Sed neque licitum eſt de Eccleſiæ tutela vaſa ſacra abſtrahere, & aliquorum manibus loco vadimonij tradere, ſicut idem quoque teſtatur: [Opus eſt vt de Eccleſia myſtici populi forma non exeat, ne ad vſus nefarios ſacri calicis miniſterium transferatur. Ideò intra Eccleſiam primùm quæſita ſunt vaſa quæ initiata non eſſent: deinde

Lib. 2. cap. 28. ſub init.

Ibid. ſub med.

* *deſunt hæc in edit.*

Ibid. paucis interiectis.

comminuta, postremò conflata, per minutas erogationes
dispensata egentibus, captiuorum pretiis profecerunt. Quòd
si desint noua, & quæ nondum initiata videantur, in huius-
modi, quos supradixi, vsus omnia arbitror piè posse conuerti.
Priùs ergo vsuale argentum in supradictis necessitatibus di-
stribui debet, sicut Beatus Gregorius dicit Domino Episco-
Lib. 6. epist. 35. Varia est lectio in edit.
po Messanæ: [Fraternitas vestra multùm debet esse sollicita,
vt siquidem in Ecclesia vestra vsuale argentum est, priùs il-
lud erogetur in redemptione captiuorum: alioquin de sacra-
tis vos vasis præbere necesse est. Nam sicut omninò graue
est frustrà Ecclesiastica venundare ministeria, sic iterum cul-
pa est imminente huiusmodi necessitate res etiam desolatæ
Ecclesiæ captiuis suis præponere, & in eorum redemptione
*Ibid. epist. 13. al. * quæpiam.*
cessare.] Item idem Fortunato Episcopo Phanensi: [Sicut re-
prehensibile, & vltione dignum est, sacrata * quemquam va-
sa, præter in his quæ lex & sacri Canones præcipiunt, venun-
dare; ita nulla est obiurgatione vel vindicta plectendum, si
pietatis causâ pro captiuorum fuerint redemptione distra-
cta.] Notandum quòd Beatus Gregorius dicit, quia omninò
graue est frustrà Ecclesiastica ministeria, id est, candelabra,
thuribula, & cætera huiusmodi venundare; nisi præter illa
tantùm, quæ lex & sacri Canones præcipiunt, scilicet pro
redemptione captiuorum, & eleemosynis nihil penitus ha-
bentium. Qui ergo in alia expendit, contra Canones facit.
Vnde etiam sacerdotali dignitate quisquis ille est, nouerit
Lib. 2. epist. 7. ante fin.
se indignum, iuxta eiusdem Papæ sententiam scribentis Ioan-
ni Episcopo Larissæo: [Consona sanctis Patribus diffinitione
sancimus, vt qui sanctis nescit obedire Canonibus, nec sacris
amministrare, vel communionem capere, sit dignus alta-
ribus.

Ex superioribus itaque, quantum conijcio, perpendere
potes quia si omninò graue est, vendi ea scilicet, quę minora
sunt Ecclesiæ ministeria sine certa necessitate, sacrilegium
est, & omninò grauissimum absque maxima pauperum indi-
gentia, excellentiora illa videlicet vasa sacrata & cruces ve-
nundare. Quapropter nouerint omnes ministri Ecclesiæ,
quia gregi cui præsunt, vt putà his qui sunt pauperes Christi,
scilicet Monachis, & Canonicis Regularibus, vel Religiosis

quibuſque communiter viuentibus, priùs omnia neceſſaria miniſtrare moderata diſtributione debent: id ſummopere præcauentes, ne nimiùm prodiga ſuperfluitate talis neceſſitas proueniat, quæ theſauros Eccleſiæ expendi compellat. Si enim immoderatè effundunt, peccant; quia inconſiderata effuſio totius domus ruina eſt. Enimuerò cæteris in operibus miſericordiæ diſtributis, ſi tanta neceſſitas obuenerit, vt aliquod vas Eccleſiæ capiendum ſit, ad hoc tantummodò alteri Eccleſię venundari poteſt, vt in ipſo idem officium quod anteà celebretur, & ex ipſa pecuniæ diſtractione aliud in loco eius reſtituatur, vel pauperibus erogetur. Ita ergo, vt prædiximus, vendi poteſt, aut ſecundum ſupradicta Sanctorum Patrum teſtimonia in fruſta comminui; ſed incongruum eſt, vt in vadimonium ponatur. Etenim ſæculares perſonę debitam reuerentiam ſacris myſteriis neſciunt impendere, quoniam hic vſus non eſt eis commiſſus. Fortaſſe autem contingere poteſt, vt prope arcam, vel in ea domo in qua vaſa abſcondita ſunt, committantur adulteria, & fornicationes, & ea crimina quæ iram Dei prouocent. Nam cùm in hiſtoria Regum legimus Ozam, eo quòd calcitrantibus bobus Archam Domini tetigerit, illicò interiſſe. Et in Leuitico præceptum ſit Aaron & filijs eius, ne permitterent filiis Chaat vaſa ſanctuarij ferre, vel tangere, ne fortè perirent de medio Leuitarum; quomodò audet quiſpiam extra Eccleſiam ſuam cuicunque perſonæ, ſiue Clerico, ſiue Laïco aram Chriſti, vel ſepulchrũ eius, in vadimonium dare? Quid enim Crux eſt, niſi ara Chriſti? Et quid Calix, niſi ſepulchrum eiuſdem Domini noſtri? Qui ergo aram, & ſepulchrum, in vadimonium ponit, cum Iuda Chriſtum vendit: & qui in vadimonium accipit, cum militibus ne Chriſti reſurrectionem & gloriam, quam ad ſepulchrum Domini viderant, prædicarent, pecuniam à ſceleratis Iudæis ſuſcipit. Legimus quoque in Daniele Regem Gentilem Balthaſar, eo quòd in vaſis, quæ de templo Domini pater eius ſuſtulerat, concubinis ſuis potum miniſtrauerit, ſubitò manum ſcriptitantem vidiſſe, & de ſcripturæ interpretatione cognouiſſe mortem ſibi inſtare, & diuiſionem Regni ſui.

Ego ipſe, vt de præſentibus interim loquar, vnum tibi

breuiter exempli causa proferam quod nuper audiui, nescio an ad te quoque fama peruenerit. Accidit in Britannia minori quoddam miraculum. Nam quidam nummularius vasa Ecclesię sibi loco vadimonij in archa reposita seruabat; casu pueri paruuli super eandem archam ascenderunt, qui illicò in amentiam versi sunt; sed & canes fortè ascenderant, & in rabiem efferati fuerunt. Sensit dominus vltionem diuinam esse, eo quòd vasa sacrata non his deputanda locis, vel pactis, pro accommodata pecunia accepisset, nimiúmque perterritus fugit ad Ecclesiam, quid factum fuerat omnibus intimauit, & sacra vasa quantocyùs à se emisit, non minori formidine, quàm olim Philistij Archam fœderis Domini propter imminentem cladem à se expulerunt. Quę res adeò terrę incolas exterruit, vt sceleratiorem quolibet Idolatra prædicent, qui sacra vasa deinceps in vadimonium posuerit, vel acceperit. Perpende ergo quanta culpa sit vasa de sinu Ecclesiæ rapere, & secularium manibus committere.

Caueant itaque Prælati Ecclesię, ne res sibi commissas, & susceptam pauperum dispensationem negligenter tractantes, incurrant detrimentum animæ suæ. Audiui enim de quibusdam Episcopis, sicut in quadam epistola me scripsisse tibi memini, quia sæcularia arma complectuntur, & militares copias pretio conducunt, & alia similia nequaquam eis conuenientia sequuntur. De quibus non ego sed Propheta: *Principes*, inquit, *vestri socij furum*, qui sibi creditam Ecclesiarum substantiam in supradictos vsus nefariè effundunt. Spreto quippe Episcopali officio, ea appetunt quæ omnimodò fugere oporteret. Vnde consilio meo Prælati quique in quantum præualent, omnes à se occasiones abscidant, quibus innumera damna filiis suis & rebus Ecclesiasticis prouenire solent, vt bene ministrantes ab eo mercedem recipiant, cuius & locum tenent, & vestigia sequi deberent. Vale.

Isai.1.23.

FINIS,

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM.

836

Parisij,

F I N I S.

Errata.

PAg.181. Iudicium, pòst dele punctum interrog. pag.246. l.31. sed, l. se. pag.280. lin 8. l. coniugia, pag. 286. lin. 4. l. exodibiles. pag. 399. in marg. l. inuisat. pag. 482. in marg. *moueant*, l. *mouerant*. pag. 485. lin. vlt. in marg. *imponabantur*, l. imponebantur. pag. 558. in marg. lege, & quæ. pag. 628. in marg. *à latina*, l. *à lacina*. pag. 631. in marg. *eius*, l. eis. pag. 745. in marg. l. Mainardus, pag. 784. *in Bertha*, &c. l. Vici confertur.

Alia, fateor, Typographi lapsu subrepserunt errata, quæ erudito Lectori, & oculato expungenda reliqui.

SVMMA PRIVILEGII.

LVDOVICI XIV. Galliæ & Nauarræ Regis authoritate sancitum est, ne quis in Regno suo, aliisque locis suæ ditioni subiectis, Librum cui titulus, *Veterum aliquot Scriptorum, qui in Galliæ Bibliothecis, maxime Benedictinorum, latuerant*, SPICILEGIVM: Videlicet, RATRAMNI *Corbeiensis Monachi contra Græcorum opposita lib.* IV. RATHERII *Veronensis Episcopi Opera*. ARNVLFI *Lexouiensis Episc. Tractatus in Girardum Engolism.* MISCELLANEA *Epistolarum, &c.* CHRONICA *S. Petri Viui Auctore Clario Monacho; S. Medardi Suessionensis, & S. Dionysij.* Et aliorum in Diplomate contentorum, absque D. Lucæ Dacherij consensu, aut eorum quibus permiserit, intra viginti annos imprimat aut diuendat. Siquis secus fecerit, mulcta indicta, prout ampliùs in ipso Diplomate continetur. Lutetiæ Parisiorum 19. Iunij 1654.

Sic Signatum,

De Mandato Regis.
LE COQ.

Concessio indulti Priuilegij.

PRæfatus Lucas Dacherius concessit Carolo Savreux Bibliopolæ Parisiensi, vti indulto Priuilegio. Parisiis in Abbatia S. Germani à Pratis die 22. Iulii 1654.

Sic signatum, F. LVCAS D'ACHERY.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS GENERALIS.

EGo infra ſcriptus humilis Superior Generalis Congregationis S. Mauri, Ordinis S. Benedicti, facultatem concedo Domno Lucæ Dacherio Monacho Presbytero eiuſdem Congregationis, typis mandandi Librum, cui titulus eſt: *Veterum aliquot Scriptorum, qui in Galliæ Bibliothecis, maximè Benedictinorum, latuerant, Spicilegij Tomus II.* In cuius rei fidem has ei literas manu mea ſubſcriptas dedi. Pariſiis in Abbatia S. Germani à Pratis die 15. Aprilis 1656.

Fr. IOANNES HAREL.